EXPLICATIONIS

ARTICVLORVM VENERANDAE FACVLTATIS SACRÆ THEOLOGIÆ GENERALIS STVDII Louanienſis circa dogmata Eccleſiaſtica ab annis triginta quatuor controuerſa, vnà cum reſponſione ad argumenta aduerſariorum,

TOMVS SECVNDVS.

Authore eruditiſſimo viro ſacræ paginæ profeſſore D. Ruardo Tapper ab Enchuſia, Eccleſiæ collegiatæ S. Petri Louanieñ. Decano, nec non eiuſdem florentiſſimæ Academiæ Cancellario.

LOVANII
Apud Martinum Verhaſſelt in pingui Gallina.
ANNO M. D. LVII.
Cum Gratia & Priuilegio Regio ad quadriennium.

Priuilegium.

Cautum est Priuilegio Regio, ne quis præter Martinum Verhasselt Bibliopolam iuratum Vniuersitatis Louaniensis, has explicationes Articulorum venerandæ Facultatis S. Theologiæ Academiæ Louaniẽsis, &c. Authore D. Ruardo Tapper ab Enchusia, intra quatuor ab vltimo Tomo edito annos, in hisce regionibus imprimat aut alibi impressas vẽdat aut distribuat, sub pœna cõfiscationis librorum & mulctæ Caroleorum quinquaginta fisco applicanda, vt latius patet in literis datis Bruxellæ 15. Maij An. 1557. Subsig. De Langhe.

Idem cautum est Regio Priuilegio à D. Cancellario in Concilio Brabantiæ, ad totidẽ annos, & sub pœnis eisdem, sicut in Priuilegio superiore. Vt latiùs habetur in literis datis Bruxellæ 22. Maij, An. 1557. Subsig.

Ph. de Lens.

ARTICVLI HOC SECVNDO TOMO contenti & explicati.

¶ Ad iustificationem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certò credimus Christum Iesum Dei filium, nobis propitiatorem à patre propositum esse pro peccatis nostris in sanguine ipsius, sine qua nullis nostris operibus, nullaq; pœnitentia iustificatio obtineri potest, sicut nec fide sola, sine pœnitentia & proposito viuendi secundum mandata Dei.

¶ Fides qua quis firmiter credit, & certò statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seq; possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imò eisdem aduersatur: etiam si firma & certa spe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramẽtum Baptismi & Pœnitẽtiæ peccatorum remissionem, in seculo autem futuro, vitam æternam.

¶ Itaq;, quamdiu inter hostes nostros & aduersarias potestates hîc viuimus, nulla nobis est securitas: sed cũ timore & tremore (iuxta sententiã Apostoli) nostrã salutẽ operari debemus. Et secundũ varias animorũ nostrorũ affectiones, nunc magis sperare, nunc magis timere, simpliciter tamen magis & frequentiùs de misericordia Domini sperandum est, quàm formidandum de seueritate.

¶ Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria: & cûm ex Fidei & Charitatis spiritu proficiscuntur, ita grata sunt Deo, vt eis tãquam iustam mercedem vitam retribuat æternam.

¶ Confirmatio & extrema Vnctio, Sacramenta sunt à Christo instituta: sed nõ vt duo præcedentia ad salutem necessaria: ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum est.

¶ In Eucharistiç Sacramẽto est re ipsa verum corpus Domini nostri Iesu Christi, illud ipsum quod de virgine natum, & in cruce passum est.

¶ In Eucharistia non manent panis & vinum, sed hæc in corpus & sanguinem Christi admirabili potentia verbi ipsius sunt conuersa, manentibus tantum panis viniq́ue speciebus: vnde certa fide tenẽdũ est sacrã Eucharistiã sanctè à nobis adorari, siue in Missa, siue extra Missam, vbicunq; reposita fuerit: aut quoties in supplicationibus publicis à sacerdote circumfertur.

¶ Non est laicis necessaria ad salutem communio sub vtraque specie, iustisq́ue de causis ab Ecclesia sancitũ est, vt illis sub vna tantũ panis specie sacramentũ cõmunicetur: in quo carnem & sanguinẽ, atq; ita totũ Christũ sub vna specie sumũt.

¶ Sacrificium Missç ex institutione Christi, tam viuis prodest, quàm defunctis.

¶ Solis sacerdotibus secundum Ecclesiæ ritum ordinatis, data est à Christo potestas consecrandi verum corpus Christi & sanguinem.

¶ Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos, est indissolubile: qualiscunque fiat alter cõiugum siue adulter, siue sterilis, siue hæreticus.

¶ Nunquam licet Christiano post diuortium contrahere matrimonium, viuente eo cum quo priùs legitimè contraxerat.

¶ Matrimonia contracta contra Canones ipsa dirimentes, simpliciter sunt irrita & nulla.

PHILIPPVS DEI GRATIA Angliæ & Neapolis Rex, fidei defensor: Princeps Hispaniarum: Dux Mediolan. &cęt.

Venerabili deuoto nobis dilecto Doctori Ruardo Decano & Cancellario Louaniensi.

VENERABILIS deuote dilecte. Opus, quod nuper in lucem dederas contra eos errores, qui his temporibus oborti, seu verius renouati sunt, legimus libenter: fuitque nobis supra modum gratum in eo perspicere & tuam pietatem cum singulari doctrina coniunctam, & intimam charitatem, & in veram religionem studium atque constantiam. Quæ omnia non potuimus non magnifacere, præsertim in hoc rerum statu, in quo tantum refriguit charitas, tantumque (quod non sine dolore referre possumus) errorum atque opinionum varietate laboratur, veritatisque viæ vndiquaque distorquentur & dissipantur. Quum tamen intelligamus hunc tuum laborem non omnino absolutum esse, multaque adhuc superesse, quę si ad huius mali remedium à te scripta manerent, & clarissimam lucem posteris, & maximum præsentibus commodum sint allatura, te enixè hortamur, vt non solum in istis tuis tam pijs cœptis, & constanti in religionem animo, perseueres, verum etiam quantum vires & ætas tua ferre poterunt (quas nulla alia in re, aut melius, aut vtilius impendere potes) summam manum huic operi tam pio ac Christiano imponas. Quod erit quidem certè tua probitate & eruditione dignum, Christianæ Reip. non minus vtile, quàm necessarium, Deo optimo maximo imprimis gratum, nobisque qui eius honorem omnibus (quæcunque illa sint) anteferimus, quàm gratissimum. Canthuarię Calendis Septembris. M. D. LVI.

PHILIPPVS.

G. Perezius.

SERENISSIMO AC PIENTISSIMO D. PHILIPPO HISPANIAE, Angliæ, Franciæ, Hiberniæ, Neapolis, Regi, Domino ac Principi nostro.

VANTVM per occupationes meas quotidianas easq́ plurimas licuit, præstiti Serenißime Rex, quod me in literis suis S. Maiestas tua vt facere adhortatur. Ecce offero Maiestati tuæ Secundum Tomum Explicationis Articulorum venerandæ Facultatis nostræ Theologicæ circa dogmata quæ nostro hoc seculo controuertuntur, vnà cum responsione ad argumenta: quibus ab aduersarijs impetuntur. Complectitur aũt hic Tomus articulos de impij iustificatione (in qua præcipuus sacramentorũ Baptismi & Pœnitentiæ fructus consistit) & de reliquis quinq; catholicæ Ecclesiæ sacramẽtis, Confirmatione, Extrema vnctione, Eucharistia, Ordine, & Matrimonio, ex quibus aduersarij nostri, quatnor quasi inanes cæremonias & ritus ab hominibus institutos à numero reijciunt sacramentorũ: de sacra verò Eucharistia quã inter sacramenta retinent, implacabiliter contendunt & rixantur, quibusdam prorsus negantibus, alijs autem constanter defendentibus in ea substantialiter & realiter corpus & sanguinem Domini contineri, sed in vsu tantum, non permanenter, similitudine aliorum sacramentorum quæ in vsu & actione duntaxat cõsistunt, deceptis: qui præterea docent sacram Eucharistiam institutam esse in peccatorum remißionem, sicut Baptismum & Pœnitentiam, non in cibum & potum animæ, cùm tamen Christus clarißimis verbis testetur, carnem suam verè esse cibum, & suum sanguinem verè esse potum. Quanuis igitur aduersarij duo confiteantur & doceant esse sacramenta, Baptismum videlicet & Eucharistiam, eorum tamen ita corrumpunt significationem & operationem, vt nullum agnoscant secundum sensum Ecclesiæ catholicæ sacramentum, sed quasi noui institutores & restauratores, vetera abolentes, noua instituunt sacramenta, Baptismum nouum, & sacram Eucharistiam nouam: quæ omnibus nostris maioribus spiritu sancto illustratis, fuerunt ignota.

Ostendit itaque hæc quam offerimus operis nostri pars Confirmationem (quæ fit per sacri chrismatis consignationem) Infirmorum vnctionem, Ordinẽ siue sacerdotium & Matrimonium, vera & propria ratione esse sacramẽta, per quæ salutem nostram Christus efficaciter operatur, & sacram Eucharistiam esse sacramentum siue signum corporis & sanguinis Christi realiter & essentialiter præsentis & permanentis, & animam reficere per modum cibi & potus, ac proinde non esse in peccatorum remißionem.

remiſsionem. In his alijſque dogmatibus Eccleſiaſticis hallucinantur & aberrant aduerſarij ex peruerſa ſcripturarum intelligentia, quas detorquentes ſuis dogmatibus accomodant, cùm magis deberent doctrinam ſuā ex ipſis ſcripturis colligere, eisq; accommodare ſecundū eum ſenſum intellectis quo veteres ſcriptores Eccleſiaſtici eas ſunt interpretati: Quemadmodum docet B. Clemens papa & martyr & in regimine Eccleſiæ B Petri ſucceſſor, qui in hunc modum ſcribit ad Eccleſiam Hieroſolymitanam, Relatum eſt nobis quòd quidam in partibus veſtris commorantes aduerſantur ſanis doctrinis, & prout eis videtur non ſecundum traditionem patrum, ſed iuxta alium ſenſum docere videntur. Multas enim quidam, vt audiuimus, ſecundum ingenium hominum ex his quæ legunt, veriſimilitudines capiunt. Et ideo diligenter obſeruandum eſt vt lex Dei cùm legitur, non ſecundum propriam ingenij intelligentiam legatur vel doceatur. Sunt enim multa verba in ſcripturis diuinis quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum quem ſibi vnuſquiſque ſponte præſumpſit: quod fieri non oportet. Non enim ſenſum extrinſecùs ab alteris alienum & extraneum quærere debetis, aut quomodò ipſum ſcripturarum authoritate confirmetis, ſed ex ſcripturis ſenſum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam diſcere ſcripturarum, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruauit, & ipſe poſsit ea quæ rectè ſuſcepit competenter aſſerere. Nam Apoſtolus Paulus ad diſcipulum ſuum Timotheum, Quæ audiſti, inquit, per multos teſtes hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt & alios docere. Quæ ſancti Clementis doctrina dum negligitur, menſa Domini, hoc eſt ſcriptura ſacra fit in laqueum, in captionem legentium, in ſcandalum & in retributionem, & obſcurantur eorum oculi ne videant claram ſcripturæ veritatem. Clauis namque aperiens literarum ſacrarum intelligentiam, eſt maiorum interpretatio, & Eccleſiæ catholicæ perpetuus conſenſus, vt docet Origenes circa præmonitionem Domini, Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus: ecce illic, nolite credere. Exurgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, &cæt. Quid eſt, inquit, Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic, hîc eſt inquiunt, nō extra ſcripturā foras aſpiciendum eſt. Dicet enim qui ſeducere voluerit & defendere contraria veritati, Ecce hîc eſt Chriſtus, demonſtrans verbi gratia, hūc vel alterum euangelij locum: alterius autem erroris author dicet, Ecce hîc Chriſtus, offerens ad exemplum textum alterum, qui videtur defendere mendacij illius verbum quod propoſuit vindicare: Et ſic ex lege, ex Prophetis, & ex Apoſtolis profert vnuſquiſq; quæ videntur defendere mendacium illud vt veritatem. Quoties autē canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus cōſentit & credit, videntur dicere, Ecce in domibus verbū eſt veritatis, ſed nos illis credere non debemus, nec exire à patria & eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere niſi quemadmodum per ſucceſsionē eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Et definit illum eſſe habendum hæreticū, qui Chriſto ſe credere profitetur, & aliud de veritate Chri-

 ſtianæ

stianæ fidei credit q̃ habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ. Et clarissima est B. Petri sententia, quod in epistolis Pauli sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionẽ: qui propterea subiungit salutarẽ monitionẽ, Vos inquit, fratres præmoniti custodite, ne insipiẽtiũ errore traducti excidatis à propria firmitate. Hæc scribo, Serenissime Rex, vt intelligat Maiestas tua qua ratione tractandæ sunt sacræ literæ, & qua forma ex eis instituendæ sunt disputationes cum fidei ac religionis Christianæ aduersarijs, eaque forma & ratio præscribatur in Colloquio obseruanda quod Serenissimo Romanorum Regi Ferdinando & Illustriss. Germaniæ Principibus placuit proximo mense Augusto, super religionis & fidei cõtrouersijs VVormatiæ celebrari inter Catholicos & doctrinæ veteris oppugnatores. Quæ disputãdi ratio si obtineri non potest, verendũ est ne sine vllo fructu, imò potiùs cũ religionis detrimẽto cùm fidei hostibus concertatio ineatur. Si enim vnicuique permittatur suo arbitratu intelligere scripturas, eisque nunc hunc, nunc illum tropum accõmodare, quod defendetur ac sustinebitur à parte vna, hoc negabitur ab altera, & pari gradu parique altercatione incertior fiet veritas. Propter quod antiquus doctor Tertullianus docet nõ esse cum fidei aduersariis ad scripturas prouocandum, nec cum eis ex scripturis constituendum certamen, in quibus aut nulla est, inquit, aut incerta victoria, aut parum certa: vt si fiat inter Collocutores disceptatio, an in sacra Eucharistia sit substantialiter & reuerà corpus & sanguis Christi, adducet Catholicus verbum cœnæ Dominicæ, Hoc est corpus meum. Respondebit aduersarius figuratum esse hũc Domini sermonem, & verbum, Est, non substantiuè intelligi, sed accipi pro Significat: Vel si substantiuè intelligatur, nomine corporis intelligi corporis figuram, ad quod adferet similes locutiones ex scripturis. Catholicus contrà contendet ex scripturis alijs, non posse hæc verba secũdum tropũ intelligi. Quid hic agas vbi quod defendis exaduerso negatur, & quod negaueris defenditur, nisi requiras quam verborum istorum intelligentiam, propriam ne an figuratã secuta sit semper Ecclesia catholica, & quomodo hæc verba scriptores veteres semper concorditer sint interpretati, eundẽmque sensum sequamur. Hanc igitur colloquendi rationem & formam, si suggerente Tua Maiestate, & præscribentibus Serenissimo Romanorum Rege & Principibus, partes colloquentes sequi consenserint, fructum aliquem ex futuro Colloquio sperare licebit. Lugendum tamen est Ecclesiam Catholicam in hunc venisse contemptum, eaque calamitatem, vt cum pertinacissimis suis aduersarijs super fide & religione sua extra legitimũ iudiciũ tractare & conferre oporteat. Faxit Dominus vt hi conatus cedant fœliciùs q̃ hactenus cesserunt. Corda enim hominũ nostrique sermones sunt in manu Dñi: qui Serenissimã T. M, cunctis in rebus suo ministerio ac Reipub. saluti seruet incolumẽ. Louanij, Anno 1557. 18. May.

Tuæ Sereniss. M. addictissimus Ruardus Tapper ab Enchusia.

¶ INDEX SENTENTIARVM IN HOC SECVNdo Tomo Contentarum. Numerus indicat paginam: a. priorem paginæ partem: b. verò posteriorem.

¶ A.

¶ B.

Bigamia

¶ D

¶ E

F

¶ L.

¶ M.

INDICIS FINIS.

Articulus octauus

De Iustificatione.

¶ *Ad iustificationem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certò credimus Christum Iesum Dei filium nobis propitiatorem à patre propositum esse pro peccatis nostris in sanguine ipsius, sine qua nullis nostris operibus, nullaq́ pœnitentia iustificatio obtineri potest: sicut nec fide sola sine pœnitẽtia & proposito viuendi secundum mandata Dei.*

IVSTIFICATIO est motus siue transitus ad iustitiam, sicut calefactio motus est ad calorẽ. Et quemadmodum aqua calefit atq; ad calorem alteratur, non tantùm quãdo calorem primò accipit, verũ etiã quando iam calor in ea intenditur & perficitur: ita & homo etiã iustificatur, quãdo in iustitia crescit, & nõ solum quũ ex impio fit iustus. Ait enim in Apoc. B. Ioan. Qui iustus est iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Et Ecclesiastic. Ne verearis vsq; ad mortẽ iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Toto namq; peregrinationis nostrę tempore mũdamur, iustificamur & renouamur, non solùm ab immunditia, peccatis, & vetustate, sed per nouitatis, munditiæ, & iustitię perfectionem. Is, inquit Apostolus Paulus, qui intus est noster homo renouatur de die in diem. Et ideo B. August. Mihi, inquit, videntur Stoici falli, quòd hominem in sapientia & virtute proficientẽ nolint habere sapientiam & virtutem, sed tunc primùm cùm omnino in ea perfectus fuerit, non quia profectum illum negant, sed nisi ex profundo quodam stultitiæ emergendo, repente emicet in auras sapientię liberas, nulla ex parte esse sapiẽtẽ. Et paulò post: Hæc, inquit, similitudo, vbi stultitia velut aqua quasi pręfocans & opprimẽs, & sapientia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione stultitiæ, tanquam emergens sapientia, repentè respiret, non satis mihi videtur accommodata nostrarum scripturarum authoritati: sed illa potius, vt vicium, vel stultitia tenebris, luci autem virtus vel sapientia comparetur. Non itaq; sicut de aquis in aërem surgens, vbi earum summum transierit, repentè quantum sufficit inspiratur, ex insipiente fit sapiens, & ex iniusto iustus, sed sicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec plenissimè fiat, iam eum tamẽ dicimus, tanquã de spelunca abditissima egredientẽ vicinia lucis afflatũ, tãtò magis quãtò magis propinquat egressus, vt illud quod in eo lucet, sit vtiq; ex lumine quò progreditur, illud autẽ quod adhuc obscurũ est, sit ex tenebris vndè egreditur. Itaq; & non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens, & tamen iustus ex fide viuit, & induti sunt sancti iustitia, alius quidem magis, alius minus. Et nemo hìc viuit sine peccato, & hoc alius magis, alius minùs, optimus autem, qui minimùm. Dupliciter autem fieri potest in homine iustitia: Vno modo per modum simplicis generationis, quæ est ex priuatione ad formã, quomodo iustificatio competere posset ei etiam qui non esset in peccato, dum iustitiam à Deo acciperet, sicut Adam accepit originalem iustitiam, & sancti angeli, & Christus Dominus. Potest etiam in homine hæc iustitia fieri secundum rationem motus, qui est è contrario in contrarium. Atque hoc modo iustificatio importat transmutationem siue translationem è statu

Marginalia: QVID Iustificatio. — cap. 22. — cap. 18. — 2. Corinth. 4. — Epist. 29. ad B. Hieron. — Psal. 142. Abacuc. 2. — Dupliciter fit iustificatio in homine.

iniustitiæ ad statum iustitiæ. Et hoc sensu scripturæ sacræ & Apostolus loquuntur de iustificatione impij, quæ est cum peccatorum remissione.
Rom. 4. Ait enim Apostol. Ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Item: Notum sit vobis
Act. 13. viri fratres, quòd per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur ab omnibus, à quibus nō potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc omnis qui credit iustificatur. In hac iustificatione per quam scilicet hostis & mortis æternæ reus in filium & hæredem vitæ æternę suscipitur, multò maior est Dei gratia quàm in priori, qua purum & mundum Dei plasma in filium adoptatur. Et illam quidem extollunt scripturæ sacræ, quando dicunt, eam impij vel à peccatis iustificationem, quorum fit in ea remissio, non extenuant, quasi in sola peccatorum remissione consisteret. In articulo autem intelligitur iustificatio, qua ex impio & iniusto efficitur quis pius & iustus, verè & simpliciter in conspectu Dei. Adfert enim secum rectam atque ordinatam hominis interioris dispositionē, secundum quam id quod in homine supremū est, secundū fidē, spem, & charitatē, subijcitur Deo, & inferiores animæ vires rationi, ne regnent & dominentur. Est autem ex nominis ratione iustum quod rectum, adæquatum, & suæ regulæ est respondens. Et hanc hominis dispositionem Aposto. Paulus vocat iustitiam Dei, iustitiam quæ ex Deo est in fide, iustitiam fidei. Et propheta Dauid, iustos appellat rectos corde: Iustum adiutorium, inquit, à domino, qui saluos facit rectos corde. Item: Lætabitur iustus in domino & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde. Et alibi: Benefac domine bonis & rectis corde. Atque Aristoteles hanc hominis dispositionem secundum virtutes morales iustitiam metaphoricè dictam appellauit. Nam propriè iustitia significat ordinem rectum in actu qui est ad alterum, & est specialis virtus, atque appellatur iustitia particularis, si ordinat actum hominis secundum rectitudinem ad alterum particularem aut singularem hominem: legalis autem si ad bonum cōmune multitudinis, vt post Aristotelem docet etiam B. Tho. Non est igitur hæc iustitia quam scripturæ commendant, iustitia operum, siue ad operandum immediatè inclinans, sed est forma dans esse diuinum, & mentem transmutans, vt sit bene ad Deum disposita, deiformis, cœlestis, & noua creatura in Christo. Quod enim ex Deo & spiritu natum est, spiritus, non iam ampliùs caro aut terrenum est. Hanc mentis nouitatem, hoc est, rectam dispositionem inseparabiliter comitatur charitas, quæ per hunc spiritum, ex quo renascimur deiformes, in cordibus nostris diffunditur, & facit in tota hominis vita, primò autem in amore & affectibus rectitudinem & conformitatem ad Dei voluntatem & legem eius æternam: Charitas enim patiens est, benigna est, & c. quæ sequuntur Et B. August. Ille, inquit, iustè & sanctè viuit, qui rerum integer ęstimator est: ipse est autem qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat, quod non est diligēdum: aut non diligat, quod est diligendum: aut ampliùs diligat, quod est minus diligendum: aut æquè diligat, quod vel minus, vel ampliùs diligēdum est: aut minus vel ampliùs, quod æquè diligendum est. Rursus, quod ad rectè viuendum attinet, inquit, virtus est charitas, qua id quod diligendum est diligitur, hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla est. Et alio loco dicit virtutem esse ordinem amoris. Item lib. 14. De ciuitate Dei, rectam voluntatem dicit esse bonum amorem. Et cap. 14. amorem illorum rectum esse

Marginalia: Iustitia est rectitudo interioris hominis. — Charitas totam hominis vitam rectā facit, omnesque eius operationes. — Ro. 2. 3. 4. & 10 Gal. 2. 3. 4. — Psalm. 7. — Psal. 63. — Psal. 124. — 5. Eth. ca. vlt. — 5. Ethic. — 22. q. 123. ar. 2. — lib. 1. de Doct. Christ. ca. 27. — Epistol. 29. — De moribus Eccles. ca. 15. & lib. 83. qu. cap. 7.

esse dicit, qui omnes affectiones rectas habent. Nam patiens est charitas, benigna, &c. Totum enim virtutum chorum secum adducit, per quas omnes animiæ vires in suis operationibus rectè disponuntur. Complectitur itaque nomen iustitiæ, qua impius iustificatur, vniuersas has potentiarum hominis virtutes, in eo quòd omnium virium & totius hominis quasi substantialem & diuinam importat rectitudinem.

¶ Vt igitur à peccatis iusti vero Dei iudicio efficiamur, necessaria est fides intellectum illuminans, super propiciatione patris propter filij morte nobis parata, à qua ab Apostolo nominatur iustitia fidei, quia ex fidei cognitiõe à Deo proficiscitur. Nã iustitia legis est, quę ex legis est cognitione, & virtute liberi arbitrij. Vtriusque autem huius iustitiæ & iustificationis, fidei scilicet & legis, apud Aposto. Paulum frequens fit mentio, & à se mutuò discretio. Ait enim: Quid ergo dicemus? quòd gentes quę non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quę ex fide est. Israel verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Et, ignorantes iustitiam Dei, & suam quęrentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Moyses enim scripsit: Quoniam iustitiã quę ex lege est, qui fecerit homo, viuet in ea: Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit &c. Item alibi, Scientes quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Iesum Christum credimus, vt iustificemur ex fide Iesu Christi, & non ex operibus, propter quod ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Vnde patet quòd hanc legis iustitiam variè nominat Apost. Paulus. Aliquando enim iustitiam operum, quia ex operibus nascitur, vel operum est rectitudo. Aliquãdo iustitiam hominis, vel suam iustitiam, quia ex virtute est liberi arbitrij, quandoque iustitiam legis, siue quæ ex lege est, eiusque cognitione. Et est eadem cum iustitia morali, seu ea, quam philosophi vocant iustitiam legalem, complectens omnes virtutes, atque ab ipsa virtute sola ratione differens. Per hanc iustitiã iusta operantes, iusti fiunt atque iustificantur: sicuti temperata & fortia agentes, temperati fiunt & fortes. De hac & Apostolus Paulus: Si Abraham, inquit, ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Sequitur enim hæc iustitia, non fidei sed naturalem hominis cognitionem, qua cognoscimus, quòd neminem lędere, nemini nocere, item quòd iustè & temperatè viuere debeamus. Cui cognitioni in voluntate respondet naturalis affectus, quo inclinatur sequi, quod iustum esse cognoscitur, atque ita in naturalibus hominis sunt principia huius iustitiæ, quæ tamen ex operibus iustitia, nec vera est in Dei conspectu, nec hominem verè iustum facit, sed impium, iræ Dei & æternæ morti obnoxium relinquit. Nam qui incredulus est filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Nemo enim hac iustitia à peccatis liberatur, sed magis operationes hominis dirigit, easq; rectas facit, quàm ipsum hominem operantem. Si enim, inquit Apostolus, per legem est iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Quod argumentum B. Augustinus transfert etiam ad naturam. Si, inquit, per naturam viresque hominis naturales & naturale lumen rationis est iustitia: Christus gratis mortuus est. Hæc autem iustitia, & in vniuersum virtutes morales Ethnicorum, an sint

Rom. 9.

Galath. 2.

Rom. 10.

Iustitia operum siue philosophica nõ est vera iustitia.

Galath. 2.

 verè

veræ virtutes, etiam omnibus circunstantijs vestitæ, an tantum officio & materia, siue obiecto, rectę sint: fine autem debito destitutæ (vt dicere videtur B. Augustinus lib. 4. contra Iulianum. Item De ciuit. Dei lib. 5. & libro 19. Rursus lib. 14. docet, quòd viuere secundùm rationem, & optimum quod in homine est, sit viuere secundùm hominem, id quod improbat scriptura) tractat diligenter B. Thomas in varijs locis, & B. August. De spiritu & litera. De quo etiam quædam diximus circa articulum præcedentem.

cap. 3.
cap. 12.
cap. 25.
cap. 4.

1.2.q.65.art. 2 & 9. & 2.2.q. 23.art. 7.

Et quamuis verè officio & fine rectæ essent hæ virtutes, solùm opera iustificant, & secundùm habitus operum illorum, operantem: non autem absolutè, aut simpliciter bonum aut iustum faciunt hominem (vt docet B. Thomas) ne moraliter quidem, nisi iustitia legalis, quæ omnes virtutes complectitur, non autem distributiua, nec comitatiua, nec aliqua aliarum virtutum, nisi vt coniunctæ fuerint alijs & connexæ. Meminit autem frequenter Apost. Paulus iustitię fidei, quam vbiq; mirificè extollit, & quam solam appellat iustitiam Dei, tum quòd Deus eam solam respicit, & verè à peccatis iustum constituit coram oculis Dei, eiusque tribunali, tum quia solus eam infundit, nec nisi ab eo esse potest per spiritum sanctum in cordibus nostris diffusum: secundùm hanc enim ex Deo nascimur. Charitas ex Deo est, & omnis qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est, vt habet B. Ioannes. De qua etiam Apost. Omnia arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam, & vt inueniar in illo, non habens meã iustitiã quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est IESV Christi. Per hãc solam discernitur filius à seruo, bonus à malo, qui manet in peccato mortali, & ira Dei super illum.

Iustitia Dei quare in scripturis sic vocetur.

1. Epi. cap. 4.

Et quia hæc iustitia non est sterilis, sua habet opera ab operibus legis distincta, & suos per fidem & charitatem parit fructus, quos Apostolus Paulus explicat in epist. ad Galath. Iidem enim sunt fructus spiritus & huius iustitiæ, per quam, tanquàm per vitam animæ, spiritus eos producit, ac eandem iustitiam perficit. Nam secundùm sententiam B. Augustini, charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Et Apost. Paul. hortatur, vt in omni opere bono fructificantes, crescamus in scientia Dei, & in omni virtute confortati, in omni patientia & longanimitate. Item B. Petrus, vt quemadmodum modò geniti infantes lac concupiscamus, & in eo crescamus in salutem. Ad quod sanè non hortarentur, nisi nostra operatione hîc profectus perficeretur. Et propriè merentur iustitiæ siue charitatis opera eius augmentum & perfectionem (sicut operationes virtutum moralium perfectionẽ suarum virtutũ faciũt) non autẽ efficienter operantur, maximè si charitatis augmentũ fieri intelligatur per additionem gradus ad gradum: secùs fortassis, si per maiorem in subiecto radicationem: de quo est disputatio inter Philosophos. Omnem namque naturæ facultatẽ hæc diuina qualitas, per quam deiformes, & naturæ diuinæ participes nascimur, excedit & superat. Secundùm hos autem fructus siue opera iustitiæ, vnicuiq; retribuet Deus vitam æternam, & secundùm diuersos gradus, iuxta operum quibus rependet mercedem, diuersitatem. Reddet enim vnicuiq; secundum opera sua. Quę quidem opera, sunt Christi capitis per suum spiritum in membris, & per membra sua hæc operantis, quibus propterea Deo placemus, & vitam ęternam promeremur, & coronam glorię. Et quemadmodum fide præparamur ad iustitiam, ita & per opera fidei, inter quæ præcipua sunt, pœnitentiã, displicentia siue odium peccati contra Deum admissi:

cap. 5.

in 1. Epi. Io.
Collos. 1.

1. Petri 2.

Rom. 2.

quæ opera tantũ abest vt excludantur, quando Paulus dicit nos iustificari ex fide, non ex operibus, vt magis includantur, cùm sint fructus fidei: ac propterea aliquando addit idem Apost. non ex operibus legis nos iustificari, ne fidei opera videatur excludere. Intelligit enim fidẽ non habitualem aut otiosam, sed actualem & operatoriam: non quidem operum spiritus vitæ, quem præcedit & adducit, sed eorum quæ ad hunc suscipiẽdum disponunt & præparant, pœnitentiæ scilicet. Ex his itaque operibus, sicut ex fide iustificamur, & nascitur in nobis iustitia fidei. Id quod & forma sermonis Apostolici indicat, quẽ frequenter repetit multis in locis de hac iustitia agens. Iustitia enim fidei dicitur, quia fidei cognitionem & opera sequitur. Nos (inquit Apostolus) spiritu & fide spem iustitiæ expectamus. Galath. 5. Quòd igitur ait: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis etiam decalogi, vt interpretatur beatus Augustinus, non quælibet, sed legis & naturæ opera excludit ab impij iustificatione: fidem autem & opera eius omnino includit, pœnitentiam scilicet, quæ ex fide procedit. Nam cor ex fide contritum & humiliatum, non despicit Deus, sed iustificando in gratiam suscipit. Et ideo postquàm dixerat: Si ex operibus Abraham iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. statim ne putetur quælibet opera intelligere, addidit: Credidit Abrahã Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Credere autem esse opus quoddam, docet ipse Saluator, hoc est opus Dei, inquiens, vt credatis in eum quẽ misit ille.

Philip. 3. De spiritu & litera. cap. 13. & 14. Ioan. 6.

Hunc sensum verborum Apostoli Pauli tradit B. August. lib. 83. quęst. Item libro, De fide & operibus, & ostendit Apostolũ Paul. docentem hominem fide iustificari, non ex operibus, non aduersari sententiæ D. Iacobi, in eo quòd dicit: Abraham patrem nostrum ex operibus iustificatum esse, offerendo filium suũ Isaac super altare. Intelligit enim B. Paulum loqui de operibus quæ fidem antecedunt, & quæ legis tantum sunt, non autem gratiæ vel fidei: Iacobum verò agere de ijs operibus, quæ ex fide proficiscuntur, vt clarissimè eius verba testantur. Idem docet August. in præfatione Psal. 31. Certũ est enim Apostolum Paulum per fidem nolle excludere fructus & opera fidei. Nam scopus totius epistolæ ad Rom. hic est, quòd nec per legem Moysi Iudęi, nec per legem naturæ & vires liberi arbitrij gentes, salutem, aut peccatorum suorum remissionem consequi poterant, sed per solam Christi fidem. Est igitur iustitia & iustificatio impij ex his fidei operibus, hoc est, ex fide propitiationis, agnitione offensę Dei, eiusque pœnitẽtia atque displicentia: sed dispositiuè, non per modum meriti vel efficientiæ. Nusquam enim in scripturis iustitia vel fides dicta est merces, sicuti dicitur, quòd iustitiæ vel fidei redditur merces. Nam quemadmodũ anima rationalis est ex corporis præparatione, sed dispositiuè tãtum: nisi dicatur quòd dispositiones istę effectiuè operantur, nõ vt anima rationalis fit, sed vt corpus informet, ita vt sint causæ effectiuæ nõ animæ, sed informationis eius. Similiter hîc dici posset, quòd ex fide pœnitentes, causa simus non iustitię vel qualitatis, per quam fimus deiformes, diuinæque naturæ consortes, sed quòd hæc forma nobis adsit atque inhæreat: augmentum autem iustitię ex his operibus est, vt ex merito. Porrò quia hæc opera fidei sunt, sunt etiam gratiæ: Gratia enim, ait Apost. estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ideò nec nos vndè gloriemur habemus, quamuis ex huiusmodi fidei operibus iustificemur,

q. 76. cap. 14. Rom. 3. Cap. 2. Aug. epi. 105. ad Sixtum. Ephes. 2.

mur, & quotidie in nobis iustitia augeatur & perficiatur, sed fit omnis mundus subditus Deo, quia ex operibus legis, aut virium nostrarum non iustificabitur omnis caro coram illo: quoniam per legem cognitio peccati est, non ablatio aut remissio. Et nunc sine lege, inquit, iustitia Dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Iustitia autem Dei, per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum, quem & Deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, vt sit ipse iustus & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Ex quibus quasi concludit Apostolus & interrogat: Vbi est ergo gloriatio tua? & respondet: Exclusa est, non per legem factorum, sed per legem fidei, quæ est de credendo, & ex fide operando. Nam B. Aug. Lex, inquit, fidei est, & spiritus viuificans dilectorem, cùm charitas diffunditur in cordibus credentium. Et lex Dei charitas est: opera autem & principia charitatis, quum in tabulis, vel chartis, aut libris scribuntur, lex est operum, & litera occidens præuaricatorem. Habitus autem quos ex operibus iustitiæ, fidei, & charitatis acquirimus (nam testatur experientia post frequens exercitium in his virtutibus nos reddi paulatim promptiores ad operandum, quamuis de hoc aliter B. Thomas sentire videatur) ab actibus efficiuntur, sicut virtutes morales. Et quamuis hi Deo placeant, quia ex fide, quasi proprij gratiæ suæ effectus proficiscuntur, quemadmodum actus ex quibus nascuntur, patiuntur tamē super nos manere iram Dei & peccatum. Iustitia autem fidei & reliquæ virtutes, quæ eam quasi naturaliter sequūtur, à solo Deo efficiuntur, præcedente tamen per eius gratiam nostra cooperatione, nec iram Dei compatiuntur, sed semper Deo gratos & Dei amicos atque filios faciunt. Ex his patet eandem esse iustitiam fidei, & operum quæ ex fide per Dei gratiā nascuntur. Nam eandem Abrahæ iustitiam, quam Apostolus fidei Abrahæ tribuit, asscribit B. Iacobus eius operibus, & quasi interpretans sententias B. Pauli: Vides, inquit, quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides cōsummata est, hoc est, aucta & perfecta, & in fide eius iustitia, & suppleta est scriptura dicēs: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Suppleta, inquit, est hæc scriptura per opera Abrahæ, & oblationem Isaac filij sui: quia quod desiderabatur pro eius intellectu, hoc est, quod de fide ad operandum parata & efficaci intelligebatur, quando dicit: Credidit Abraham Deo, hoc in opere oblationis suæ suppletum est & expressum. Et concludit: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: operibus, inquam, gratiæ & fidej, non ex fide tantum, hoc est ea, quæ sine spiritu & operibus mortua est. Est autem ex his operibus Abraham iustificatus (prius tamen iustus) in iustitia crescendo & proficiendo. Nam & iustus erat, quando de eo dictum est: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Sicuti enim ad iustificationem à peccatis, necessaria est fides, ita & ad profectum iustitiæ eiusque perfectionē: quamuis non eadem, hoc est fides propitiationis. Nam vnumquodque genus operum salutis, suam peculiarem fidem exigit: progressus enim in sancta vita, requirit fidem remunerationis, in quam scripsit Apostolus Paulus Moysen respexisse: & cap. sequenti hortatur, vt in certamine & tribulatione in authorem fidei, & consummatorem IESVM respiciamus. Recogitate, inquit, eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes. Vult & memores

Rom. 3.

De spiritu & litera. ca. 17.

Genes. 15.

Ad profectū iustitię necessaria est alia fides quā propitiationis.

Hebr. 11.

mores nos esse exhortationis eius scripturæ, quæ dicit: Quē diligit dominus castigat, & flagellat omnem filium quem recipit: & in tota vitæ nostræ militia requiritur fides Saluatoris, inspectoris, nos obseruantis, adiutoris & remuneratoris, ducis sub quo militatur, quasi exercitus præfecto: & ita fides parati nobis auxilij quandocunque ad ipsum confugimus. Et homini morienti necessaria est certa fides vitæ futuræ & promissionum Dei de peccatorum remissione nostraque salute, vt spem ex eis concipiamus. Itaque soli pœnitenti, cui nunc propitiandus est Deus, & à peccatis iustificādo, necessaria est fides propitiationis in sanguine Christi. Propter quod in iustificatione primi hominis, necessaria quidem erat fides, sine qua impossibile est quācunque creaturam etiam Angelicam, quamdiu Deum non videt, vel aliquod eius opus placere Deo. Imò pronunciat Apostolus Paulus peccatum esse quod non est ex fide: Fides tamen propitiationis locum habere non potest, vbi nullum est peccatum, super quo Deus propitietur. Nec requireretur hęc fides, nisi Deus pater proposuisset Iesum filium suū propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Et quia pro Angelis mortuus non est Christus, nec eis propitiator propositus, ad eorum post lapsum iustificationem, si fieri potuisset, hac fide opus non fuisset, sed misericordiæ & pietatis Dei in gratiam recipientis, quotquot ad ipsum pœnitentes confugiunt. Nulli enim creaturæ vnquam contingere potuit iustificatio ex viribus naturæ, quamuis integris, nec ex cognitione, aut operibus legis, vel naturæ, sed ex gratia Dei per fidem tantùm. Siquidem iustitia Dei longè superat virtutē etiam Angelicam, non enim in solis Ephesijs, sed in vniuersis hominibus & in sanctis Angelis, vera est sententia Apostoli Pauli: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Sed generalis est doctrina, quæ tradit quo modo salui fiant & iustificentur electi à Deo patre, gratia scilicet ex fide, non ex operibus, ne quis etiam sanctorum Angelorum glorietur. Omnium enim qui saluantur, sicut electio & prædestinatio est secundum propositum voluntatis Dei in laudē gloriæ suæ, ita & vocatio & iustificatio. Neque est volentis, aut currentis, ne Angeli quidem sancti. Nam quod de Iacob & Esau dicit scriptura: Iacob dilexi, Esau autem odio habui, in eorum personis de omnibus electis & reprobis intelligitur, vt liceat dicere: Michaelem dilexi, Luciferum autem odio habui. Ex electione igitur & proposito voluntatis Dei eiusq; vocatione, sancti Angeli ad ipsum conuersi sunt, ipsiusque sunt factura, & creati in operibus bonis, quæ fecit Deus vt in illis ambulent. Et ex gratia eos credere oportebat ad Deum accedentes. Non enim sufficientes erant in his quæ ad pietatem & verum Dei cultum attinent cogitare aliquid ex se, quasi ex sese, sed omnis eorum, sicut & nostra sufficientia erat ex Deo, qui & eos fecit sua gratia idoneos ministros voluntatis suæ, charitatem per spiritum sanctum quem largiebatur infundens. Est igitur commune omnibus quibus iustitia contingit, quod fide & persuasione spiritus Christi iustificantur, fide quidem propitiationis, qui in peccatū aliquod sunt lapsi. Adam verò & sancti Angeli iustificati sunt fide, qua crederent Deū esse Saluatorem, qui suos ministros esse vellet suæ naturę consortes, & in eadē gloria ac fœlicitate in qua est ipse, eos quoq; perpetuò manere, vt essent ipsi participatione, secundum cuiusq; capacitatē, quod ipse erat per naturam: ex qua fide toto corde per amorem, ipsum complectebātur propter inexplicabilem hanc

ipsius

Hebr. 12.

Soli pœnitenti necessaria est fides propitiatiōis, nō autem legittime certanti pro brauio.

Nulli creaturæ ne angelis quidem cōtigere potuit iustitia ex viribus naturæ.

Sine fide nec Angeli sunt iustificati nec beati.

Rom. 9.

Per Iacob & Esau intelliguntur omnes electi & reprobi etiam Angeli.

Qua fide primus homo & sancti Angeli sunt iustificati.

ipsius bonitatem. Certum est itaque omnibus & semper necessariam fuisse fidem Dei saluatoris ad iustificationem. An verò fides Christi domini sui, & capitis in carne nascituri necessaria fuerit etiam sanctis Angelis, nō ita certum est. De primo homine Apostolus Paulus hoc pronunciasse videtur, dum de coniugio in paradiso instituto, ait: Sacramentum hoc magnum est in Christo & in Ecclesia. Quamuis autem de sanctis Angelis ex scriptura clarè doceri non possit, quòd hanc fidem Christi domini sui habuerint, scripturis tamen consentaneum est, & multum verisimile, quòd ostensum sit eis in lumine fidei, quòd Christus dominus in carne, quam filius Dei assumpturus erat, à patre vniuersis creaturis præponeretur, etiam Angelicis, quem & ipsæ deberent agnoscere atque adorare tanquam dominum suum. Ait enim Apostolus: Cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Dedit enim Deus Christum caput super omnem Ecclesiam, constituens eum ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatum, potestatem, virtutem & dominationem, & super omne nomē quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro: &, Omnia subiecit sub pedibus eius. Quod suū propositum æternum mētibus Angelorum videtur suggessisse & proposuisse, & iustificati sunt, quibus hoc patris consilium placebat, agnoscentes Christum Dominum suum, eique ex animo ac spontanea voluntate obedientiam deferentes, & se totos tanquàm domino & capiti suo subijcientes. Alij verò sua superbia quasi indignantes, quòd omissa Angelica natura, humana sic sublimaretur, & quòd ipsi, ipsorumque omnia, deberent homini subiecta esse, ei subesse & obedire recusabant: indignum enim videbatur sublimissimos spiritus subesse imperio hominis lutei & ex terra formati. Quo supposito, iustificati sunt Angeli, & salui facti ex fide Christi Domini, & oblata ei obedientia, non ex fide propitiationis. Modum hunc, & quòd per eum iustificati sunt sancti Angeli, prolixè tractat Episcopus Christopolitanus Iacobus de Valentia in Coment. Psal. 81. & 102. An verò qui Christo adherebant, & ex fide quam acceperāt, se ei sponte subiecerunt, ab eo eiusque merito sint iustificati, an ex pura Dei patris gratia sine Christi merito: & an Deo patri placeant, solum quia Christi membra sunt & in Christo, vt etiam eos elegerit pater ante mundi constitutionem in Christo, vt essent sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, eosq; prædestinauerit in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, & gratificauerit in dilecto filio suo, & in Christo sic instaurauerit omnia quæ in cœlis, & quæ in terra sunt in ipso, ex scripturis quoque non omnino est manifestum. Ratio enim capitis, cuius est influere vitam, sensum, & motū in membra, hoc exigere videtur: est enim saluator corporis sui. Et B. Bernardus docet Christum dominum Angelis sicut hominibus fuisse redemptionem, iustitiam, sapientiā & sanctificationem: redemptionem quidem, nō à peccato (cui non erant obnoxij) sed qui erexit, inquit, hominem lapsum, dedit stanti Angelo ne laberetur, sic hominem de captiuitate eruens, sicut hunc à captiuitate defendens, qua ratione vtrique fuit redemptio, soluens illū, & seruans istum. Contrarium tamen, quòd scilicet sancti Angeli suam iustitiam & beatitudinem non debeat Christo Domino, videtur subindicare Apocalypsis, quæ refert turbas, quas videbat gratias egisse Deo & agno, Angelos verò Deo soli, nulla facta agni mentione. Sed eius myste-

Ephes. 5.

An sancti Angeli iustificati sint ex fide Christi nascituri.

Hebr. 1.

Ephes. 1.

Corpus cuius Christus est caput, cōplectitur etiam Angelos.

Ser. 22. super Cantica.

Apoc. cap. 7.

mysterij tractationem tanquàm articulo impertinentem prætermittimus.

Ex quibus patet, quòd sententia Apostoli Pauli, Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? vera est in sanctis Angelis sicut in nobis: vt docet B. Anselmus lib. de casu Diaboli, inquirens, an Angeli mali ideo non perseuerabant, quia eis non dabatur à Deo, vt perseuerarēt (datum autem fuerat vt perseuerare possent) vel potius ideo non perseuerabant, quia quod offerebatur non accipiebant. Difficultates igitur quæ nunc sunt in nobis de concordia gratiæ & prædestinationis cum libertate arbitrij, eædem sunt in angelis sanctis & in Adam ante peccatum. Hoc tamen (vt diximus) discriminis est in sanctorum angelorum, primi parentis, & nostra iustificatione (omittimus hîc sanctificationem & iustificationem Christi, de quo B. Lucas. Ideo & quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei) quòd nos à peccatis iustificamur, illi autē diffusione charitatis per spiritum inhabitantem nulla peccati, à quo immunes sunt, facta remissione vel expurgatiōe, per solam videlicet sublimationē in cōsortium naturæ diuinæ, sine vllius miseriæ, peccati, aut dānationis sublatione iusti sunt. Propter quod incōparabiliter maius est beneficium nostra iustificatio, in qua filij iræ & æternæ damnationis ob scelera nostra, in filios & hæredes adoptamur, omnibus condonatis peccatis, quàm quod in filium aut hæredem adoptetur, qui talis manet, qualis de manu creatoris est conditus, purum & mundum eius plasma, nullo vitio contaminatum. Id quod singulariter (vt diximus) obseruat apostolus Paulus loquens de nostra iustificatione. Notum sit, inquit, vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remissio peccatorū annūciatur ab omnibus, à quibus nō potuistis in lege Moysi iustificari. Et ad Roma. Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Et cōmendat charitatē suā in nobis Deus. Quoniā cùm adhuc essemus secundū tempus peccatores Christus pro nobis mortuus est. Item ad Ephes. Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati. Incomparabiliter igitur maiori gratia maiorīq; Dei misericordia nos iustificamur, quam sancti angeli aut primus homo. Nostra enim iustificatio est cum redemptione à captiuitate & seruitute Diaboli, peccati & mortis æternæ, qua ex hostibus & inimicis adoptamur in filios. Ex quibus manifestum est quòd hæc fides propitiationis, vt modò est, ita semper fuit ad iustificationē necessaria post lapsum in peccatum, sicut fides Christi mediatoris. Eadem namq; fides est propitiatoris & mediatoris. Nam mediator est Christus, Deum nobis propitiando & reconciliando, mediatoris autem fidem à tempore peccati Adæ, docet magister in Sentent. esse necessariam, ex doctrina B. August. in epistol. ad Optatum. Et cap. 7. lib. de corrept. & gratia, vbi ait. Sicut veritas loquitur, nemo liberatur à damnatione quæ facta est per Adam, nisi per fidem Iesu Christi, & tamen ab hac damnatione non se liberabunt, qui poterunt dicere se non audisse euangeliū Christi, cùm fides ex auditu sit: quantò minus se liberabūt, qui dicturi sunt, perseuerantiā nō accepimus. Iustior enim videtur excusatio dicentiū, non accepimus audientiam, quàm dicētiū, nō accepimus perseuerātiā. Quoniā potest dici homini, In eo quod audieras & tenueras in eo perseuerares si velles, nullo modo autē dici potest, Id quod nō audieras crederes si velles. Et paucis interpositis. Quicunq; ergo ab illa origi-

Margin notes: 1. Corinth. 4. — Cap. 2. & 3. — Cap. 1. — Maior est Dei gratia in nostra iustificatione quā sanctorum Angelorum. — Act. 13. — Cap. 4. — Cap. 5. — Cap. 2. — Fides propitiatoris sicut mediatoris semper post lapsū hominis sunt necessaria. — Distinct. 35. 3. sent. — Epist. 157.

nali damnatione ista diuinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod & procuratur eis audiendum euangelium, & quum audiunt credūt, & in fide quæ per dilectionē operatur, vsq; in finem perseuerant. Ad quod citat sententiam B. Petri, Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices populorū, quod neq; nos neque patres nostri portare potuimus. Sed per gratiam domini Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Et alio loco, Non est in alio aliquo salus, nec aliud sub cælo datum nomen hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Item, Huic omnes Prophetę testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Habuerunt enim eundem spiritum fidei & charitatis quotquot iam inde à mundi constitutione facti sunt salui. Nec sufficeret fides natiuitatis, resurrectionis & ascensionis Christi, imo nec mortis aut passionis, nisi in ea intelligatur hæc propitiatio pro nostris peccatis, vt iustificandi et peccatorum remissionem accepturi quasi eius sanguine expectemus aspergi & lauari, eiusq; merito apud patrem reconciliari & in gratiam redire, Sed necessaria fuit hæc fides vsque ad euangelij manifestationem distincta vel velata, in aperto, vel in mysterio, vt docet Magister eadem distinct. post B. August. Nunc autem necessaria est distincta & expressa mediatoris & propitiatoris fides. Nam fidem semper creuisse docet B. Gregorius. Et Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacramentis. Item B. Bernardus in epist. ad eundem Hugonem. Et videtur beatus Augustinus sensisse tam necessariam esse & fuisse hanc fidem, vt nulla ignorantia quantumcunque inuincibilis excusare potuerit vel possit à damnatione, etiam si euangelium audiri non potuerit, vt sonare videtur sententia eius iam statim citata ex cap. 7. lib. de corrept. & gratia. Et de natura & gratia cap. 2. 8. & 9. Rursus de gratia Christi cap. 24. vbi dicit Pelagium eiusque discipulos contra veritatem scripturarum distinxisse tria tempora, & primum vixisse iustos homines ex natura, Deinde sub lege, tertio sub gratia; quam distinctionem ex scripturis improbat. Certa est enim sententia Apostoli Pauli, Omnes enim filij Dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu. Et B. Petri, Huic omnes prophetę testimonium perhibent, &c. Sed difficultatem magnam articulus hic habere videtur dum dicit hanc fidem necessariam ad iustificationem quasi ab ea pendeat, vt sine hac fide nemo iustificari possit. Videtur enim sufficere fides quæcunque, vt quidam doctores catholici docent, & probant ex epist. ad Hebræos. Nam fide Noe responso accepto de his quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam in salutem domus suæ, per quam damnauit mundum, & iustitiæ quæ per fidem est, hæres est institutus. Ex quo colligunt fidem imminentis diluuij per timorem operantē iustificare. Item ex eo quod fide plurimā hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente in muneribus eius Deo. Et credidit Abraham Deo, nullo habito respectu ad propitiationem, sed ad promissionem & seminis sui multiplicationē tantum, & reputatum est ei ad iustitiam. Quibus respondetur, quòd articulus regulam ponit secundum quam homines remissionē peccatorum & iustitiam sperare debent. Hæc autem est fidei regula, quòd ex Christi propitiatione in sanguine ipsius, nō ex plura parte cœlestis gratiæ nec ex suis operib', nisi hoc sanguine aspersi, ... veniam peccatorū cōsequitur. Propriè igitur spe-

Lib. 3. de grat. cap. 2.
Act. 15.
Act. 4.
Cap. 10.
Lib. 9. contra Fausti. ca. 14.
Homel. 16. super Ezech. parte 10 ca. 4. & 4.
Act. 10.
Quāuis fides propitiatiōis sit necessaria an sit necessaria quando iustificamur...
Magister hoc ...
Albertus Pigius controuers. 2. circa finem.
Heb. 11.
Respons. ad obiectionem.
Regula fidei.

 randa

randa est venia, consideratione mortis Christi passi pro peccatis nostris. Atqui necessaria est hæc fides in actu, saltem virtualiter atque implicitè, ita vt pœnitentia saltem secundum spem veniæ ab ea procedat. Fides autem hæc in habitu tantum, sufficere non videtur: sed talis requiritur, quæ sic dirigat pœnitentes, vt non quasi ex operibus suis, aut mera patris gratia, sine redemptionis per filium factæ interuentu, veniam aut iustitiam sperēt. Non enim pater peccata remittit, nisi respiciendo in faciem Christi filij sui. Et doctores putantes quamlibet fidem ad iustificationem sufficere, magis de ea loquuntur secundum eius augmentum & perfectionem, quàm quæ est à peccatis liberatio. Certum est enim de secunda hac iustificatione loqui Apostolum Paulum in locis quæ citantur ab iisdem. Nam Abraham & Noe priùs erant iusti. Et fortassis fides hominis Christiani complectitur hanc fidem propitiationis. Suscipit enim quisque Christianus sacramenta ea fide, eoque fine ac modo, quibus Christus ea suscipienda instituit, & maiores credunt & suscipiunt. Porrò hæc propitiatio non tollit omnem reatum. Nam filij sunt, quibus mandatum est orare, Dimitte nobis debita nostra. Item filius est, qui dicit se scire, quòd pater non parcit delinquenti. Rursus, de Moyse & Samuele ait propheta, Propitius fuisti eis, tamen vlciscens in omnes adinuentiones eorum. Psalm. 98.

SECVNDA pars articuli.

Sine hac fide nullis nostris operibus, nullaque pœnitentia iustificatio obtineri potest: ea autem præsente nostris operibus nostraque pœnitentia inde procedentibus & sanguine Christi per eam tinctis, iustificamur, & à peccatis liberamur, propter hanc fidem, & Christi propitiationem. Facit enim hæc fides, vt nostram pœnitentiam & cordis contritionem aspiciat Deus. Testantur enim scripturæ, quòd propter pœnitentiam Deus dissimulat peccata hominum. Et tristitia quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Niniuitarum quoque opera vidit Deus, quia conuersi sunt à via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam loquutus est. In articulo autem, intelliguntur opera & pœnitentia nostra, non, quæ sunt fructus fidei, quæque ex ea procedunt, sed quæ ex naturali hominis cognitione, & viribus liberi arbitrij proficiscuntur. Ea enim propriè nostra sunt opera. Nam ex operibus fidei Abraham esse iustificatum, & similiter Raab meretricem, apertè docet epistola B. Iacobi, declarans in ea parte Paulum Apostolum in epist. ad Romanos, de alijs operibus, quæ ex fide non proficiscuntur, esse locutum. Palam enim dicit Iacobus, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, operibus scilicet fidei, de qua ibi agit: & non ex fide tantum. Nec tacet opera ex quibus iustificati sunt pater noster Abraham & Raab meretrix: Abraham quidem ex oblatione Isaac filij sui: & Raab, quia suscepit nuncios, & alia via eiecit. Et his operibus dicit fidem esse cooperatam & consummatā. Opponit enim Apost. Paul. gratię & fidei, nostra & legis opera nō gratiæ & fidei opera. Si autē gratia, inquit, iam nō ex operibus, alioqui gratia iam nō esset gratia. Item, Ei qui operatur, merces nō imputatur secundū gratiā, sed secundum debitum. Et fidei opponit opera, dum ait, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Sapien. 11. Ione. 3. Cap. 2. Cap. 4. Rom. 11. Rom. 4. Rom. 4.

Est igitur iustificatio à peccatis & eorum remissio ex pœnitentiæ, fidei, & gratiæ operibus, non secundum rationem meriti. Nusquam enim in scripturis fides, vel iustitia (vt diximus) merces dicitur, sicut vita æterna. Nam ex sola Christi morte, quasi ex merito, à peccatis iustificamur. Hic enim solus meruit, vt nos quasi filij & hæredes in gratiam patris rediremus. Nec tamen solum ex his operibus tanquam conditione requisita ex lege Christi, & iudicio naturalis rationis, secundum quod filius agnoscere debet & dolere de offensa in patrem commissa, & ad emendam se subijcere ad eius voluntatem, sine qua conditione peccata nunquam condonarentur, sed hæc opera efficaciter præparant ex Christi propitiatione & ordinatione, mouẽtis cor peccatoris, vt ad Deum conuertatur. Atque huius consideratione, vera est sententia cõmunis, quòd iniquitas esset apud Deum, si ad se confugientem non reciperet. Opera verò quę Christus vt caput in nobis membris suis per spiritum inhabitantem operatur, verè secundum rationem meriti iustitiam perficiunt, & efficeret, nisi iustitiæ qualitas esset omnem naturæ creatæ virtutem excedens: Habitum tamen iustitiæ acquisitum alterius speciei per modum efficientiæ post se relinquunt. Dicimur autem & ab operibus his iustis, iusti, queadmodum ab iniustis, iniusti, & ratione maiorum & pluriũ operũ magis iusti & iniusti. Qui facit iustitiam, ait scriptura, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit peccatum ex diabolo est. Secundum quam operum iustitiam, eorumque iniquitatem, à Deo fiet retributio, non secundum habitus. Reddet enim Deus vnicuique secundum opera sua. Quamuis nostra fides, hoc est, fides catholica, vt ait B. August. non operum, sed ipsa fidei lege discernit iustos ab iniustis, mercedem aũt lege operum, quia iustus ex fide viuit, & secundum opera ei retribuitur merces. Iustitia autem & iniustitia, habitus sunt nomina, non actus. Ex his manifestum est, nos ex operibus iustificari à peccatis, & in iustitia perfici, quamuis ratione diuersa. Manifestum est etiam, quòd multiplex est iustitia fidei, sicut est multiplex operum iustitia. Est enim iustitia fidei habitualis, quæ à Deo infunditur per spiritum inhabitantem, & facit naturæ diuinæ consortes ac filios Dei. Alia est, quæ acquiritur ex operum fidei frequentia, & ideo dicitur iustitia acquisita, manens in peccatore. Est & actualis, quæ est rectitudo operum iustitiæ. Omnis autẽ iustitia est & operum iustitia, quia ex operibus perficitur & gignitur: ex operibus autem quæ ex spiritu fidei procedunt. Sed retributio fiet secundum iustitiam operum. Paruulis autem & adultis qui tempus operandi non habuerunt, retribuetur secundum merita Christi, iuxta proportionem tamen ad eius imaginem, hoc est, deiformitatem

Tho. 22. q. 12.

lib. 3 contra 2. epistolas Pel. cap. 5.

Rom. 2.

Addit deinde articulus, nec fide sola, sterili scilicet & ociosa, vel per timorem, non per amorem operante, quam B. Iacobus dicit esse dæmonum, id est, non ea fide quæ consistat intra limites illuminationis intellectus se captiuantis in obsequium verborum Dei, quam non iustificare docet Apost. Paulus, dum ait: In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neq; præputiũ, sed fides quæ per charitatẽ operatur. De qua fide Euãgelica scilicet, dicit B. August. lib. de fide & operib. loqui Apost. quãdo fide docet nos iustificari. Iustificamur enim fide nõ formata, sed fœcũda, operũq; pœnitẽtię feraci, sine quibus nõ cõtingit peccatoribus iustificatio. Tristitia, inquit

Galat. 5.

Cap. 14.

2. Corinth. 5.

Aposto-

Apostolus, quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Nec tamen hac fide iustificamur, nisi perfectam adduxerit pœnitentiam, vel sacramentum pœnitentiæ aut baptismi accesserit. Quapropter B. Paulus testificatus est Iudęis atq; Gentibus pœnitentiā in Deū, & fidem in Iesum Christum, clarissimè docens vnum sine altero non sufficere. Et Saluator in principio suæ prædicationis: Pœnitemini, inquit, & credite Euangelio. Item Apostolis iussit prędicare in nomine eius pœnitētiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Rursus beatus Petrus ad Symonem Magum: Pœnitentiam itaq; age, inquit, ab hac nequitia tua, & roga Deum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Et B. Ioannes in Apocalypsi Angelo Ephesi: Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Et Angelo Pergami: Dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere: ecce ego mittam eam in lecto, & qui mœchantur cum ea, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. Sicut autem in his scripturis tantùm mentio fit pœnitentiæ, non expressā fide, quæ tamen ex alijs scripturis simul intelligitur, ita nihil mirandum, si B. Paulus in epist. ad Roman. & Galath. solū fidei (de qua scopus disputationis erat) expressè meminerit, suppressis interim operibus, quę tamen propterea non excluduntur, sed ex alijs scripturarum locis etiam intelliguntur. Et vtraque hæc expressè requirit Dominus Saluator, Apostolus Paulus quoq; , locis iam citatis. Quòd autem pœnitētia formalis, qua displicet peccatum ob Dei offensam, necessariò requiratur, & virtualis non sufficiat, ostendimus superiùs, circa articulum de pœnitentia, ex scripturis, & ex doctrina B. Thomæ, & Alexandri de Hales: quanuis multi doctores contrarium defendant, sufficere nimirum dilectionem Dei super omnia, in ea autem virtualiter contineri pœnitentiam & odium peccati. Quam difficultatem latè prosequitur Reuerendus M. N. Dominicus à Soto, secundo lib. de natura & gratia. Nec obstat his quæ diximus, scilicet, sola fide non fieri iustificationem, sententia Apostoli Pauli, Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum: Ex quo sequi videtur, quòd qui credit in eum, eo ipso iustificatur, quanuis sola sit fides sine pœnitentia: quia argumentatio & intentio Pauli non requirit aliud, quàm quòd sine fide in Christum nemini contingere potest iustitia. Et ideo eodem sermonis tropo intelligenda est, quo alia eius sentētia, Per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationē. Item Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Et B. Petrus: Patiēter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Rursus apud Ioannem: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sicut enim ista intelliguntur secundū distributionem accommodam, quotquot scilicet illuminantur, per eum illuminari oportet. Et sicut iustificatio vitæ non nisi per vnius hominis iustitiam propagatur, ita nec iustitia Dei alicui communicatur, nisi per fidem Iesu Christi, & ei solum si credat in eum. Quòd autem simpliciter in omnes credentes veniat Dei iustitia, impertinens est huic loco Apostoli, & scopo disputationis eius, nec patiuntur Euangelia. Si tamen intelligatur esse absoluta distributio, solum sequitur modus quidam credendi esse, quem semper sequitur iustificatio, de quo Apostolus ad Rom. 10. cap. Item ad Galath. 5. vbi ea interpretatur quæ dixerat, de fide iustificante. Et hęc sententia superius citata, Iustitia Dei in omnes &c̄. magis tradit efficaciā & virtutem

Fides sine pœnitentia non iustificat. Act. 20. Marc. 1. Luc. vltim. Act. 8. Apocal. 2. Cap. 16. Intellectus scripturarum quę sonāt sola fide iustificari impium. Rom. 3. Rom. 5. 1. Cor. 15. 2. Petr. 3. Cap. 1.

fidei quàm perpetuum eius effectum & euentum: virtutē autem includit suos effectus, hoc est, vniuersa quę didicit esse necessaria ad iustificationem. Et in omnes credentes venit, sed non statim: verùm præstitis & perfectis fidei operibus, inter quę est imprimis pœnitentia. Est autē hîc difficultas, quū ab his duobus, fide nimirum & pœnitentia, nostra pendeat iustificatio, vtra principaliùs eam operetur, fides an pœnitentia. Nam hic articulus noster tribuere videtur primas partes fidei, dum dicit, ante omnia necessariam esse hanc fidem. Videtur probabiliùs pœnitentiam esse causam immediatam remissionis peccatorum & iustificationis: ea tamen ratione qua ex fide procedit, non quidem propitiationis, sed ex fide communi catholica, sicut opera nostra immediatè Deo placent, vt quòd currimus, & contendimus ad brauium supernæ vocationis; quòd legitimè certamus: sed placent propter charitatem & spiritum *Christi*, à quibus procedunt. Quia tamen ex pœnitentia nostra tantùm iustificamur, tanquam ex dispositione Deum inuitante & prouocante, & ex Christi propitiatione tanquam merito, quæ sola fide consideratur, ideo fides hæc præ cæteris omnibus dicitur necessaria. Est deinde hæc fides principalior comparatione ad spem veniæ, quam pœnitentia includit. Sed secundum quod pœnitentia odium peccati includit ex fide catholica procedens, expellit peccatum, & principalior est in hominis iustificatione. Propria autem pœnitentiæ ratio, consistit in odio peccati contra Deum eiusq; mandatum commissi, ita vt dolendi ratio sit Deus, fide cognitus: ad quam pœnitentiam odiumq; peccati, non est necessaria fides propitiationis: Attamē vt in se complectitur propositum Deum offensum placandi, & veniæ expectationem, hac parte pœnitentia requirit fidem propitiationis, sine qua efficax esse non potest. Nam per eam regulari debet pœnitentia, vt gratiam & peccatorum remissionem à patre quæramus ob redemptionem filij sui, certò cognoscentes, quòd sine ea in gratiam non recipiemur. Proprius igitur pœnitentiæ effectus, est remissio culpæ, & impij iustificatio. *Si impius*, inquit propheta, *egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. In iustitia sua quam operatus est viuet. Conuertimini & agite pœnitētiam. Agite pœnitentiam & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Rursus: *Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci?* Huiusmodi plurimas sententias suprà citauimus, quæ pœnitentię tribuunt peccatorum remissionem. Fides verò magis ostendit ad quem recurrere debeamus vt iustificemur, & quo modo remissionem expectare nos oporteat, quàm vt immediatè tanquam causa proxima iustificet. Quemadmodum enim ostendit quomodo orare, quodq; in nomine Iesu petere debeamus (oratio tamen fide directa impetrat, non ipsa fides) ita pœnitentia est principalis & proxima causa ad remissionem peccatorum disponens: fides autem ostēdit, qua ratione in gratiam patris quis redire potest. Cor enim contritum & humiliatum Deus propriè respicit, fide, vt diximus, dirigente & ostendēte media per quæ Deum placare possimus, & cuius gratia ipsum placabimus.

Et sicut requiritur ad veram pœnitentiam propositum ampliùs nō peccādi, ita & propositum viuendi secūdum mādata Dei. Reconciliatio namq; amici & amicitiæ leges hoc requirūt, vt mutua fiat inter eos volūtatis beneuolentia, & potissimùm quando filius post offensam patris & rebellionem atque inobedientiam contra eū admissam, recōciliatur, offerre debet obedien-

An iustificatio impij magis a fide pendeat, an a pœnitentia.

Pœnitētia est ex fide catholica vniuersali, spes aūt veniæ, ex fide propitiatiōis.

Pœnitentia principalior est in hominis iustificatione.

Proprius pœnitentiæ effectus, est peccatorū remissio.

Ezech 18.

Hierem. 8.

Propositum viuendi secūdum mādata Dei, reqritur in pœnitente.

dientiam & propositum secūdum patris mandata viuendi. An verò requiratur ad iustificationem explicitum atque formale propositum viuendi secundum mandata Dei, sicut ad formalē pœnitētiā, nō concorditer sentiūt scolastici (qui diligentiores sunt in omnium difficultatum veritate inquirēda) Nec satis inter eos cōuenit an requiratur formale propositum a peccatis abstinendi an sufficiat virtuale. Docent enim quidam sufficere quòd nō adsit relabendi propositum aut ad peccandum affectus. B. Thomas tanquam de questione non parum dubia dubiè loquitur & sibi non satis constare videtur. Proponit enim argumentum, Pœnitentia secundum propriam rationem respicit præteritum: ergo non debet poni in eius definitione, plangenda non committere. Cui respondet, Quamuis ad pœnitentiam in quantum pœnitentia est, non pertineat respectus ad futurum, tamen in quantum est emendatoria offensę commissæ in deum, exigit respectum in futurum, scilicet propositum de cætero peccata cauendi: Et hoc propositum intelligitur in hoc quod dicit, flenda iterū nō cōmittere, id est habere propositum nō cōmittēdi. Vel intelligatur quātū ad perfectā pœnitētiā, & nō sit de eius essentia, sed perfectione, quia sine hoc nō cōsequitur vltimū fructū suū. Vel referatur ad idem tēpus, vt Magister dicit. Idem alio in loco, dicit pœnitētiā respicere peccatū futurū ex cōsequēti solùm, secundū quod habet aliquid de actu prudentię adiunctū, & nō ratione proprię speciei: propter quod ille qui conteritur dolet quidem de peccato præterito & cauet futurum: sed non dicitur esse contritio de peccato futuro, sed magis cautio, quæ est pars prudentię adiunctæ contritioni. Et cauere futura peccata est actus pœnitentię, vt mota est & directa à prudentia. S. Bonauentura quoq; eadem distinct. dicit propositum peccata cauendi vitamq; mutandi non esse de necessitate pœnitētiæ, sed de bene esse eius, & actū pœnitentiæ annexum. Et Gabriel Biel constanter pronunciat, solam criminis detestationem sine omni alio actu sufficere ad peccati deletionem. Et satis videtur quòd hoc propositum magis ad charitatem & obedientiam Dei pertinet quàm ad pœnitentiam. Sanctissimus autem Adrianus sextus docet emendationis propositum in futurum requiri ad veram pœnitentiam, ex definitione quam distinct. prædicta tradit Magister, hac videlicet, Pœnitentia est virtus vel gratia qua commissa mala cum emēdationis proposito plangimus & odimus, & plangenda amplius cōmittere nolumus. Quā definitionē colligit ex verbis B. Gregorij & Ambrosij. Oportet enī quòd verè pœnitēs odiat diuinā offensam: Ex quo cōsequens est quòd saltē implicitè nolit in posterū peccare. De quibus opinionibus loquēs Gerson de regulis moralibus. Mitis, inquit, est opinio pro peccatoribus dicēs sufficere ad absolutionis sacramentalis fructuosam susceptionē, q cōfessus nō habeat actuale propositū peccādi. Hoc enim dicūt esse nō ponere obicē: sed alia opinio quod actuale propositū positiuū nō peccādi in futurū requiritur, & probabilior & securior. Et quia i Cōcilio Florētino definitur ad cordis cōtritionē pertinere, vt pœnitēs doleat de peccato cōmisso, cū pposito nō peccādi de cętero: Rursus in Cōcilio Tridētino q susceptiurus baptismū debeat proponere se inchoaturū nouā vitā seruaturūq; diuina præcepta, presens articulus dicit propositū secūdū mādata Dei viuēdi quasi in pœnitētia cōprehēsum aut ei inseparabiliter annexū, ad iustificationē esse necessariū. Quæ autē diximus de iustificatiōe fidei cōfirmat Cōciliū Tridentinū, dū ait, Cùm apostolus dicit iustificari hominē per fidē & gratis, ea verba in eo

Distinc 14.4. sent.q.1. art.2. quæst.6.

Distinc.17. q. 2. art.2. quæst.4

eadē distinct. q.1.& q.2.

Homel.24 in Euang.

part.2. alph.46

cap.8.sess.5

sensu

sensu intelligenda sunt, quem perpetuus ecclesiæ catholicæ consensus tenuit & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari credamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo & ad filiorũ eius consortiũ peruenire. Gratis autẽ iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iustificationẽ præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus, alioquin (vt idem Apostolus inquit) gratia iam non est gratia. Quæ patrum doctrina sumpta videtur ex cap. 7, lib. B. Augus. de prædest. sanctorum, vbi inquit. Cum ipsam fidem Dominus opus

Ioan. 6.

Dei esse dicat, & hãc vt operemur iubeat, sic distinguit Apost. Paulus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebreorum distinguitur Iudas ab Israel, quum & ipse Iudas sit Israel. Ex fide autem ideo dicit iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrẽtur cætera, quę propriè opera nuncupãtur, in quibus iustè viuitur. Et post pauca. Si Cornelius Centurio posset sine fide Christi esse saluus, nõ ad eũ ædificãdũ mitteretur architectus Apost. Petrus. Et dicitur à vobis, fides est à nobis, cætera à Domino, quasi ad ædificãdũ nõ pertineat fides, quasi ad ędificiũ inquã, nõ pertineat fundamẽtũ. Et in epist. ad Anastasiũ quæ est 144. Fides iustificat, quia impetrat iustificationẽ. Similiter B. Cyrillus in Ioannẽ: Ianua & via

Cap. 9.

in vitã fides est. & recursus quidam atq; reductio à corruptione ad immortalitatem. Et Origenes in commentarijs epist. ad Rom. circa locum, Credidit Abrahã Deo. &c., Puto inquit, q; prima salutis initia & fundamẽta fides est. Item de acceptæ iustificationis incremento, idem Concilium Tridenti-

Cap. 10.

num sic inquit. Sic ergo iustificati & amici dei facti & domestici, euntes de virtute in virtutem, vt Apostolus inquit, renouantur de die in diem, hoc est mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem per obseruationem mandatorum Dei & ecclesiæ in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est. Qui iustus est iustificetur adhuc. Et iterum, Ne verearis vsq; ad mortem iustificari. Et rursum, Videtis quoniã ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Hoc verò Iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia cum orat: Da nobis Domine fidei, spei, & charitatis augmentum.

Iustitia qua iusti sunt corã Deo qualitas est mentis hominis intrinseca, vel per modum qualitatis immanẽtis se habet.

PRo maiori explicatione huius articuli considerandum est & ostendendum, quòd iustitia qua iustificamur, hoc est, quæ terminus est nostræ iustificationis, sit qualitas à qua intrinseca denominatione, verè iusti dicimur, quodq; hæc qualitas vera sit iustitia, sicut formaliter sapientes sumus & temperati à qualitatibus sapientia & temperantia, quas spiritus Christi nobis cõmunicat. De qua sapientia B. Iacobus ait. Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter & non improperat, & dabitur ei. Loqui-

Sapien. 8.

tur enim similiter Sapiens de his virtutibus: Sobrietatem & sapiẽtiam docet & iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominis. Sicut igitur fieri non potest vt homo sit sapiens, nisi à sapientia inhærente, nec sobrius aut fortis, nisi intrinseca denominatione ab inexistentibus his qualitatibus ita nec iustus, nisi in se habeat qualitatem, quæ est iustitia participata & deriuata, sicut à capite ad membra, à iustitia Christi, à qua sola homo iustus esse

non

non posset, sicut nec ab eius fortitudine & prudentia, fortis & prudens, nisi eas participaret intrinsice secundum formales earum rationes. Quemadmodum creaturæ bonæ non dicerentur à Dei bonitate, si in se non haberent bonitatis eius participationẽ. Multos autem dici & esse verè iustos, passim testatur scriptura sacræ. Nam iustus, inquit Abacuc propheta, ex fide viuit. Et Apost. Paulus, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, peccato Adæ in posteros transfuso: ita per vnius obeditionẽ iusti constituentur multi, per transfusionem & communicationem spiritus & iustitiæ Christi. Et ideo non tantũ extrinseca denominatione iusti sumus, sicut non dicimur peccatores extrinsecè ab inobedientia Adæ, sed intrinsecè tam à peccato Adæ peccatores, quàm à iustitia Christi iusti dicimur, tanq̃ nobis inhærentibus & in nos transfusis. Et Abel testimoniũ cõsecutus est, se esse iustum, testimonium perhibente muneribus eius Deo. Itẽ in euãg. dicit Christus, Sanguine iusti Abel. Et Noe iustitiæ quæ per fidem est, hæres est institut⁹, Adę videlicet hęres & maiorũ suorũ. Itaq; cùm scriptura hos & innitos alios simpliciter iustos pronunciet, nõ possunt secundũ tropũ & abusiuè iusti intelligi, tũ ꝗ nomẽ ipsum iustus non patiatur extrinsecã denominationẽ, sicut nec nomina sapiens, fortis, & tẽperatus, tum maximè quòd secundum tropum non sit intelligenda scriptura sacra, nisi sermonis proprietas absurdum sensum faciat, vt docet B. August. Præterea palam testantur scripturæ in iustificatione impij magnam fieri mutationem & alterationẽ qualitatiuã in interiori hominis dispositione, quam dispositionem vocant munditiem, nouitatem, cordis rectitudinem, consortium, & esse naturæ diuinæ, vitam spiritus, & alijs nominibus, à quibus denominatio fieri nõ potest, nisi intrinseca. Non enim cor alicuius est rectum, nisi à rectitudine inhærẽte, nec mundũ, nec nouũ, nec viuum, nisi à mũditia, nouitate & vita, quæ menti inhæret. Contra cõmunẽ hominũ sensum, diceretur linea esse recta, non à propria, sed alterius lineæ rectitudine. Nec minus absurdũ esset ꝗ homo, qui intus in corde & impius & iniustus est, ab alterius extrinseca iustitia iustus denominaretur. Pronunciat autẽ apostolus Paulus apud Corinth. Hæc aliquãdo fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Eadem namq; iustitia per Christi gratiam nobis restituitur, quæ ablata est per primum nostrum parentẽ, quæ ei intrinseca erat & inhærens. Similiter vita eadem sicut idem spiritus. Ait enim, Sicut in Adã omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. Quoniã quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorũ. Et alibi, Sed nõ sicut delictũ, ita, & donũ. Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multò magìs gratia Dei & donum in gratia vnius hominis IesuChristi in plures abundauit. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnũ, multò magis abundantiã gratiæ & donationis & iustitiæ accipiẽtes in vita regnabũt per vnũ Iesum Christũ. Igitur sicut per vnius delictũ in omnes homines in cõdemnationẽ, sic & per vnius iustitiã in omnes homines in iustificationẽ vitæ. Sicut enim per vnius inobedientiã vnius hominis peccatores cõstituti sunt multi, ita & per vnius obeditionẽ iusti cõstituẽtur multi: Vt sicut regnauit peccatũ in morte, ita & gratia regnet per iustitiã in vitã æternã per Iesum Christũ dominũ nostrũ. Quæ Apost. Pauli sentẽtiæ clarè docet, per Christũ nobis restituta esse, quę ablata sunt per peccatũ Adę, & gratiã abundãtiorẽ nobis esse factã, q̃ fuit calamitas inflicta per Adã: Et ideo Corinth.

Multi sunt verè iusti.

Rom. 5.

Heb. 11.

Math. 23.

Lib. 2. de doctr. Christ. c. 10

1. Corinth. 6

1. Corinth. 10.

Rom. 5.

1. Corinth. 1.

 scribit

1.Corinth.1. scribit, quod in omnibus erant facti diuites in Christo Iesu, & quòd Christus
2.Corinth.8. propter nos egenus factus est, cùm esset diues, vt illius inopia vos diuites esse-
Ephes.1. tis. Et, Benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus. Itē, Ha-
bemus thesaurū istū in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis Dei & nō ex
nobis. Has autē diuitias nobis explicat, dum dicit, Diuisiones gratiarū sunt,
1.Cor.12.& 13. idē autē spiritus: & diuisiones ministrationū sunt, idē autē dominus. Quod
Rom. 12. prosequitur duobus capitibus. Vbi enim est spiritus Christi inhabitās, ibi est &
vita diuina, qua viuit in nobis Christus potiùs, quàm nosmetipsi. Eandē preterea
vitam in membris esse oportet, quæ est in capite, sicut idem est spiritus totum
corpus viuificans. In vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati su-
mus, & omnes vno spiritu potati sumus. Vos autem estis corpus Christi &
membra de membro: omnia autem corporis vnius, cum sint multa, vnum
tamen corpus sunt: ita & Christus, qui suo influxu toti corpori suum spiri-
tum communicat, per quem diffundit charitatē & iustitiam in cordibus no
stris, & per charitatem vniuersas virtutes, quæ ad rectè pieque viuendum
Cap.11. sunt necessariæ, imò & dona sancti spiritus, quæ propheta Esaias super flo-
rem ascendentem de radice Iesse filium Mariæ virginis vidit requiescere,
spiritum scilicet sapientiæ, intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiri-
tum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris domini. Hæc enim omnia inse-
parabilia sunt à spiritu Christi nos viuificante. Et Sapiens apertè pronun-
Cap. ciat, Venerunt mihi omnia bona cum ea, sapientia scilicet, quę indiuidua co
mes est spiritus Christi, & charitatis per ipsum in cordibus nostris diffusæ.
Cap.5. Et fructus spiritus describit Apostolus apud Galath. & charitatis apud Co-
1.Corinth.13. rinth. Nam sicut patiens est charitas, benigna, ita iusta est vnicuique reddēs
quod suum est, imò & totius legis est impletio. Absurda igitur est aduersa-
riorum sententia, & in copiosam Christi redemptionem impia & blasphe-
ma, quòd in nobis ipsis, postquam in Christo sumus renati, manemus iniu-
sti, iniqui, contaminati, & in conspectu Dei abominabiles, & in Christo dun
taxat iusti, Deo placentes eique accepti, & ob illius tantum iustitiam: nec mi
nus grati quàm si personaliter Christi iustitiam præstitissemus. Magis certè
copiosa est Christi redemptio, per quam non solùm à malis & inopia libera-
mur, sed in omnibus per eam diuites facti sumus. Qui proprio filio non pe-
percit, ait Apostolus, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo per il-
lum non omnia nobis donauit? Natiuitatem enim qua in Christo ex Deo
renascimur, per spiritum eius, vniuersæ diuitiæ & dignitates filiorum & hæ-
redum Dei sequuntur. Hanc autem sententiam, inhærentem scilicet esse no
Iustitia qua vere iusti sumus est inhærens. bis iustitiam, plurimis in locis ex sacris scripturis manifestè ostendit & docet
B. August. nec tacet quæ sit hæc fidei iustitia per quam impius iustificatur:
Ca. vi. de natur. & grat. Ait enim, Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, proue-
cta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est, charitas perfecta, perfecta
iustitia est: sed charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non fi-
cta, quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vi-
ta. Ipsa est gratia Dei per Iesum Christū dominū nostrum. Charitatē autem
Cap. 38. siue dilectionem qua Deū diligimus, necesse est esse intrinsecam. Si, in-
quit, in Abel iusto charitas Dei, qua verè iustus est quicunq; iustus est, ad-
huc erat quo posset & deberet augeri, quicquid minus erat ex vitio erat, sci-
Cap. 42. licet cupiditatis. Rursus, Neque illud nimis curo, vtrum fuerint hîc aliqui,
vel sint vel esse possint, qui perfectam cui nihil addendum esset, habuerunt
vel ha-

vel habeant, vel habituri sint charitatem. Ipsa est enim verissima, plenissima, perfectissimaq; iustitia. Et iterum, Ex fide Christi ante eius passionẽ iustos vixisse non dubium est, qui præstat spiritum sanctum, qui datus est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt, quicunq; iusti sunt. Et loquens contra Pelagium, Istam quippe gratiã, inquit, qua iustificamur, id est, qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, in Pelagij & Celestij scriptis nusquam eos inueni, quemadmodum confitenda est, confiteri. Item alio loco clarissimè. Disputans enim contra eundem Pelagium, docentem non propagatione in alios homines peccatum ex primo homine, sed imitatione transiisse, Aliud est, inquit, quod exemplum est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Nam & Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vnde & idem Apostolus dixit. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Sed præter hanc imitationem gratiæ eius, illuminationem, iustificationemq; nostrã etiam intrinsecus operatur. Hæc enim gratia baptizatos quoq; paruulos suo inserit corpori, qui certè imitari aliquẽ nondum valẽt. Sicut ergo ille in quo omnes viuificabuntur, præter quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriuntur, præter quod eis qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Et cap. sequenti, Legimus iustificari in Christo qui credunt in eum, propter occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino, vnus spiritus est, quamuis eum & imitentur sancti eius. Et circa versic. Psalm. 10. Iustus Dominus & iustitias dilexit, In multis iustis, inquit, multæ sunt iustitiæ, cum sit vna Dei iustitia, cuius participatione omnes sunt iusti. Clarissimè igitur docet B. Augustinus, iustitiam Dei qua iustificamur esse internam filijs Dei, & vniuersis qui verè iusti sunt, vel qui in scripturis iusti vocantur. Idẽ docet B. Chrysost. & (vt palam confitetur Martinus Bucerus in explicat. concordiæ de iustificatione) vniuersi patres. Ait enim, Alterum significatum huius verbi Iustificari, est iustum fieri & iustitia imbui: in qua significatione ferè vtuntur patres hoc verbo. Latinis nonnullam occasionem huius significationis dedit forma verbi, ex qua statim in mentem venit, quòd sit idem quod iustum fieri: vbi post pauca interposita, Chrysostomus in iustificatum esse plus intellexit, quàm accepisse remissionem peccatorũ. Cùm enim causam reddit, cur Paulus agens de iustitia fidei, adduxerit illud Psalm. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, cùm in eo loco nihil insit de iustitia fidei, dicit illũ hoc de industria fecisse, vt iustificationẽ fidei magis extolleret. Nam si scriptura, inquit, beatũ pronũciat, cui ex gratia remissa sunt peccata, multò beatiorem eum qui iustificatus sit & fidem exhibeat. Chrysostomũ autẽ sequitur Theophylactus & Oecumenius. Docet præterea Augus. hanc iustitiã esse charitatẽ vel occultissimã gratiam, quã Deus latenter infundit & cõmunicat etiã paruulis: sicut Adam occulta tabe in se omnem suam posteritatem tabificauit & infecit. Quamuis non ita multùm referat inter quæstiones fidei, an iustitia dicatur esse charitas, an gratia latenter inspirata etiam paruulis, diligentissimè tamen hoc examinãt & inquirunt doctores scholastici circa distinct. 26. 2. sentent. & variè de hac re sentiunt.

Cap. 63.

Lib. 1. de grat. Christi ca. 30

Lib. 1. de peccatorũ remiss. cap. 5. & 10.

1. Cor. 4 & 11.

Nam B. Thomas & veteres scholastici probabilius esse putant, quòd peccatum originale & iustitia ista fidei, siue gratia gratum faciens, sint in essentia animæ, quódq; per hanc gratiam consortes sumus naturæ diuinæ & deiformes, sicut ferrum candens, ignis habet consortium. Horũ sentẽtiam insinuare videtur B. Augustinus loco citato ex. i. lib. de peccatorum remiss. Alij verò putant iustitiam esse in voluntate, & esse charitatem, vt tamen in se complectitur alias virtutes, quibus vires hominis rectè ordinantur. Requirit enim iustitia quæ in cõspectu Dei hominem Christianum verè iustũ facit & ordinatũ, rectam dispositionem omnium virium animæ, quæ fit per virtutes theologicas, fidem, spem & charitatem: & morales, quales sunt fortitudo, temperantia, iustitia & prudentia: atque ita iustitia ista moralis infusa, pars est iustitiæ fidei qua iustificamur, quamuis propriè nos Deo gratos faciat charitas, siue gratia quæ est in animæ essentia, faciens diuinæ naturæ consortes. Et hanc sententiam apertè etiam proponit B. Augustinus, & docet locis supracitatis ex lib. de nat. & gra. In eadem dist. latè quoq; disputãt doctores, An gratia sit aliquod creatum & qualitas animæ inhærens. De qua difficultate non opus est hîc prolixiùs agere, quum parum referat (vt diximus) siue iustitia dicatur esse gratia per quam naturę diuinæ sumus participes, siue dicatur esse charitas: sunt enim à seinuicem hæc duo inseparabilia. Solum hoc nunc agitur, vt ostendamus quòd iustitia qua iusti dicimur sit intrinseca, animęq; inhæreat. Id quod definiuit sacrosanctum Concilium Tridentinũ post B. August. Lentè namq; & paulatim circa huius dogmatis definitionem (ne temerè quicquam ageretur) progressa est ecclesia Catholica. Primò enim in cap. Maiores. Innocẽtius 3. quasi problema vtrinq; disputabile commemorat, An paruulis fides, charitas, aliæ item virtutes infundantur: & apparet nihil dubitare quin adultis cõferantur. Ait enim, Illud quod opponentes inducunt, fidem aut charitatem, aliasque virtutes paruulis, vtpote non consentientibus, non infundi, à plerisq; non conceditur absolutè, quũ propter hoc inter doctores theologos quæstio referatur, alijs asserẽtibus per virtutẽ baptismi paruulis quidem culpã remitti, sed gratiã nõ conferri: nonnullis dicentibus remitti peccatum & virtutes infundi, vt habeãt illas quoad habitum, non quoad vsum, donec veniant ad ętatem adultam. Propositũ enim fuerat argumentũ cõtra baptismum paruulorũ, & supponi videtur tanquam certum, quòd gratia & virtutes in baptismo adultis infundantur, quamuis expressè hoc non dicatur. Opiniones istas circa baptismum paruulorum recitat Magister destinct. 4. 4. sentent. addẽs, quòd de adultis qui dignè recipiunt sacramentum non ambigitur, quim gratiam operantem & cooperantem perceperint: De paruulis verò qui nondum ratione vtuntur, quæstio est. Deinde in Cõcilio generali Viennensi tempore Clementis. 5. narratis opinionibus contrarijs super eo, an virtutes, ac informans gratia paruulis infundatur quoad habitum, & si non pro illo tempore quoad vsum. Nos attendentes (inquiunt patres) generalẽ efficaciam mortis Christi, quę per baptisma applicatur pariter omnib⁹ &c. Opinionẽ secundã, quæ dicit tam paruulis ꝙ adultis conferri in baptismo informantẽ gratiã & virtutes, tanquã probabiliorem, & dictis sanctorũ & doctorũ modernorũ theologiæ magis consonantẽ, sacro approbãte Concilio diximus eligẽdam. In Cõcilio verò Tridentino de iustificatione clarè & apertè tanquam certũ definitur, quòd vnica formalis causa iustificationis est iustitia Dei, non qua

De baptismo & eius effectu

Cap. vij.

Cap. 7.

ipse

ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam, secundum mensuram quam spiritus sanctus largitur singulis, secũdum propriam vniuscuiusque dispositionem & cooperationem. Et post pauca, In iustificatione cum remissione peccatorũ hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum cui inseritur, fidem, spem, & charitatem, quæ ipsi inhęrẽt. Item cano. ii. Si quis dixerit homines iustificari vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia & charitate quæ in cordibus eorum per spiritum sanctum diffunditur, atque eis inhæret, aut etiam gratiam qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei, anathema sit. Ante quam definitionem Reuerendus pater Guido Elleneñ. in Maiorica Episcopus, ordinis B. Mariæ de monte Carmelo, in Summa de hæresibus circa errores Petri Ioannis, eiusque sequacium, quorum primum ponit, quòd in baptismo paruulo gratia & virtutes non conferantur, audet pronunciare hęretiam esse hanc sententiam. Id quod ex scripturis etiam probare videtur.

Vnde patet, quòd hæretica & scripturis contraria sit sententia, quòd iustificatio consistat in sola remissione peccatorum, vt docet Caluinus, aut in imputatione iustitiæ Christi, vt dicit Philippus, & gratiam Dei esse dumtaxat Dei fauorem, vt idem tuetur.

Quamuis autem vera sit iustitia in hac peregrinatione, diuinarumque literarum testimonijs homines verè iusti & veraciter laudabiles sint, imò verè magni, teste Augustino, sine peccato tamen non sunt, nec sine vitio concupiscentiæ, propter quod nec perfecta est in hac vita iustitia, vera tamẽ est. *Vera est in nobis iustitia.* Charitatis enim venenum, ait beatus Augustinus, cupiditas, nutrimentum imminutio cupiditatis, perfectio nulla cupiditas. Quisquis igitur eam nutrire vult, insistet minuendis cupiditatibus. *Lib. 83. q. 36.* Et alio loco, Plenissima charitas, inquit, quæ iam nõ possit augeri quamdiu viuit homo, est in nemine: *Epist. 30.* Quãdiu autem augeri potest, profectò illud quod minus est quàm debet, ex vitio est. *Charitas augetur, quamdiu viuimus.* Ex quo vitio, non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet, ex quo vitio non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens, perfecta scilicet & plenissima iustitia. Item de spiritu & litera, *Cap. 26.* Si quanto maior noticia, tantò erit maior dilectio, profectò nunc quantum deest dilectioni, tunc perficiẽdæ iustitiæ deesse credendum est. Impletur autem omnis iustitia, impletis præceptis diligendi Deum & proximum, quæ in hac vita perfectè nõ implentur. In multis enim offendimus omnes, dũ putamus Deo quem diligimus placere, vel non displicere id quod facimus, & postea per scripturam eius siue certa & perspicua ratione commoniti, quum didicerimus quod ei non placeat, pœnitendo deprecamur vt ignoscat. *Iustitia imperfecta est magis secundum efficaciam & virtutẽ, quã secũdum substantiam, quę hic & in alijs eadem est.* Et quibusdam interiectis, In ea, inquit, quæ perficienda est iustitia, multum in hac vita ille profecit, qui quàm longè sit à perfectione iustitiæ, proficiendo cognouit. Sed dici potest quædam iustitia minor huic vitæ competens, qua iustus ex fide viuit, quamuis peregrinus à domino, & ideo per fidem ambulãs nondum per speciem: Perficitur enim iustitia in vera & perfecta Dei dilectione. Idem habet de perfectione iustitiæ. *Lib. 3. cõtr. 2. epist. Pelagia. cap. 7.* In plenitudine charitatis, inquit, implebitur istud, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam cùm est adhuc aliquid concupiscentiæ, quod vel con-

tinendo frenetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Et addit, Hæc est autem nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem plenitudinemq; iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursus rectitudine & perfectione tẽdamus. Hæc est nunc nostra iustitia, qua currimus esurientes & sitientes ad perfectionẽ, plenitudinemque iustitiæ, vt ea postea saturemur. Oportet autem imperfectam esse iustitiam, quando eius adhuc sitis est & esuries, non saturitas. Propter quòd alio in loco docet, nos in hac vita perfectos esse viatores: tametsi nondum ipsius itineris perfectione peruentores. Vbi etiam docet ex scripturis, quod Zacharias & Elizabeth, quibus testimonium perhibet euangeliũ, quòd ambo iusti erant apud Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine quærela, nõ habuisse perfectã iustitiam, quia sine peccato non vixerunt. Item cap. 15. multùm referre docet, qua in re perfectio dicatur. Potest enim fieri vt iam sit aliquis sapientiæ perfectus auditor, cuius nondum est perfectus doctor: Potest esse perfectus iustitiæ cognitor, nondum perfectus effector. Et eodem loco Apostolus Paulus se perfectum esse negat, & tamen perfectum confitetur, nõ quòd iam acceperim aut perfectus sim. Et statim postea, Quicunq; perfecti sumus &c. Vera itaq; & modo quodam perfecta est iustitia, quamuis non sit sine peccato.

Quid requirat iustitia nostræ peregrinationis.

Quæ iustitia peregrinãtiũ à Domino.

August. lib. 2. de pec. merit. cap. 13.

Lucæ 1.

Philip. 3.

Quòd tamen perfecta iustitia, qua sine peccato viuamus, manente etiam carnis vitio, non sit nobis impossibilis, docet eodem loco August. assignans etiam rationem, propter quam in nullo mortalium vnquàm inuenta sit, aut inuenietur. Ait enim, Fieret in hominibus perfecta iustitia, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantæ rei: Esset autem tanta, si & nihil eorum quæ pertinent ad iustitiam nos lateret, & ea sic delectarent animum, vt quicquid aliud, siue voluptas, siue dolor impedit, delectatio superaret. Quod vt non sit, non ad impossibilitatem, sed ad iudicium Dei pertinet. Rursus, Quum voluntate humana, gratia adiuuante diuina, sine peccato in hac vita possit homo esse: cur non sit, si quæritur, possem facillimè ac verissimè respondere, Quia homines nolunt. Et si quæritur, Quare nolint, sine præiudicio diligentioris inquisitionis, breuiter dicam, Nolunt homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum, siue quia non delectat. Non igitur simpliciter incompossibilis est perfecta iustitia, qua sine peccato viuamus, vicio siue concupiscentiæ carnis ex peccato innatæ: quamuis longè perfectior sit futura, quando Deum videbimus, quàm nobis hîc est possibilis, ex qua tamen præcepta dilectionis implere possemus.

De spir. & lit. cap. 35. & 36.

Lib. 2. de pec. remiss.

DIscrimen autem iustitiæ nostræ à iustitia Adæ ante peccatum, & vtriusque à iustitia Dei & sanctorum angelorum, docet B. Bernardus, quadruplicem distinguens iustitiam. Cernere est, inquit, quàm sit iustitia sublimis, quam sicut montes Dei propheta miratur. Nostra enim si qua est humilis iustitia, recta forsitan, sed non pura: nisi fortè meliores nos esse credimus quàm patres nostros, qui non minus veraciter quàm humiliter aiebant, Omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ mulieris. Quomodo enim pura iustitia, vbi adhuc nõ potest culpa deesse? Recta proinde interim videri potest iustitia hominum, si tamen peccato non consentiant, vt nõ regnet in eorum corpore. Nam primi hominis in initio quidem non modò

Serm. 5. de verbis Esaiæ.

Psalm. 35.

recta,

recta, sed etiam pura fuit, quàm diu ei datum est nec sentire peccatum. Cæterũ & hæc ipsa quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipsam quoque retinuit rectitudinem suam. Sanè apud Angelos iustitia recta, pura, & firma est: sublimis quidem, sed adhuc longè inferior, quàm diuina. Non enim innata est eis, sed à Deo collata, vt natura ipsa quòd ex se est, non modò iustitiæ, sed etiam iniustitiæ capax esse inueniatur. Nunquid non ista est prauitas quædam, quam in angelis suis vera illa iustitia legitur inuenisse? Non enim iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, ait is, qui Dei iustitiã minimè ignorabat. Nec ait, Omnis homo, sed Omnis viuens, fortè vt ne ipsos Angelicos eum noueris spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi tantò veriùs, quantò propiùs astant ei, apud quẽ fons est vitæ. Nihilominus etiam iusti sunt, sed ex eo, non coram eo, munere eius, nõ in eius comparatione. Ex quibus manifestum est, veræ iustitiæ & nomen & rationem saluari in nobis, qui's à Domino peregrinãtes, in carne adhuc seruiamus legi peccati, sub peccato venundati, modò tamen mente seruiamus legi Dei: sicut vera est ratio vitæ spiritus fidei, spei, charitatis, & aliarum virtutum, quas iustitia, qua Deus nos ornat & imbuit, complectitur: quemadmodum vera eademque ratione dicitur calor, tam is qui remissus est, quàm qui intensus. Nam charitas nunquàm excidit, nec nomine, nec ratione, quæ propterea eadem manet in patria. Aduersatur igitur scripturis (vt diximus) quòd tropo quodam secundum extrinsecã denominationem dicamur iusti: sicut in scripturis Christus dicitur esse peccatum vel peccator. Manifestum est præterea, quòd eadem est secundum speciem & substantiam in nobis vita spiritus, iustitia & charitas, quæ est in Christo capite, sanctis Angelis, & in Adam ante peccatum, sicuti idem est spiritus vitæ, fidei, & charitatis. Nam copiosè ac abũdè restituit & reparauit Christus id quod perdidimus in Adam. Differentia autem est horum donorum, ex diuersa eorum perfectione secundum mensuram donationis Christi, quæ perfectio, conditio est & qualitas à substantia separabilis: Vel potiùs differentia est secundum existentiam & dominium cupiditatis in carne, & defectum cognitionis agendorum, quæ ambo sunt extra rationem iustitiæ. Ignorantia tamen agendorum & infirmitas faciunt, quòd non sine peccato hic viuimus, ad quæ imperfectionem iustitiæ refert B. August. & aliquando ad defectum visionis Dei, in locis supra citatis. Est enim verisimile, imò indubitatum, quòd Adam iustitiam fidei, quam peccando perdiderat, per pœnitentiam reparauit, quodq́; perpetuo pietatis exercitio aucta sit & intentior facta, quàm in creatione eam acceperat: erat tamen perfecta ante peccatum, & post ipsum admissum dicta est imperfecta. Et B. Paulus adhuc à Domino peregrinans, maiorem habebat charitatem & iustitiam, quàm paruuli, & aliĳ multi in cœlo cum Christo regnantes, in quibus iustitia est perfecta & sine vitio: nisi dicatur, quòd gratia, vita spiritualis, & virtutes, in morte siue transitu ad gloriam augentur, prout docere videtur B. Thomas. Certum est enim magis amari, quod meliùs cognoscitur, & visum Deum magis quàm solùm fide cognitum, sed ob hæc non oportet habitum esse intensiorem. Solam autem iustitiam perfectam seruare nomen & rationem iustitiæ, improbat B. August. ad B. Hieronymum (vt diximus superiùs) & docet esse dogma profectum ex scholis Stoicorum. Mihi, inquit, videntur Stoici falli, quòd hominem in sapientia & virtute proficientem

Psalm. 143.

Nostra iustitia habet verã rationem iustitiæ.

1. Corin. 13.

Parte 3. quæst. 4. art. 4. & de verita. quæst. 17. art. 4. ad 6.

De spiritu & lit. cap. vltim. epist. 29.

cientem, nolint habere sapientiam & virtutem, sed tunc primùm cùm in ea omninò perfectus fuerit. Et reprobata similitudine, qua suum errorem stabilire nitebantur, Potiùs, ait, virtus & sapientia luci comparantur, vitium & stultitia tenebris. Et sicut de tenebris in lucem procedens paulatim progrediendo illuminatur, ita non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, perfectè scilicet, vt sine peccato viuat: Et tamen, inquit, iustus ex fide viuit. Et apertè docet Apostolus Paulus, ex fide nos iustificari, Sed abluti estis, ait, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Dñi nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Item, Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et, Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Rursum, Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Oportet igitur sententiam prophetæ intelligere, quòd non plenè iustificetur, vt scilicet sine peccato viuat in conspectu Dei omnis viuens. Iustitiã autem luci comparari, apertè testantur scripturæ, Iustorum semitæ quasi lux splendens, procedit & crescit vsque ad perfectum diem. Et Apostolus Paulus, Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Non enim omne peccatum iustitiam tollit, sed criminale tantum, vt docet B. Augustin. Istud apertè conuincit oratio dominica, in qua filij agnoscunt, & apud patrem confitentur se esse debitores, petentes debita sibi remitti. Et B. Augustinus tractans locum, Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit. Quid est, inquit, iustificare? Audemus dicere iã hoc tertium habere nos? Et erit quisquam nostrum qui audeat dicere, Iustus sum? Puto enim hoc esse, Iustus sum, quod est, Peccator non sum. Si audes hoc dicere, occurrit tibi Ioannes, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quid ergo? Nihil habemus de iustitia, an habemus? Sed non totum habemus, hoc ergo quæramus. Si enim aliquid habemus, & aliquid non habemus, crescat quod habemus, & implebitur quod non habemus. Ecce enim baptizati sunt homines, omnia illis peccata dimissa sunt, iustificati sunt à peccatis, negare nõ possumus: restat tamen lucta cum carne, restat lucta cum mundo, restat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur: quomodo de stadio exeat attendatur. Nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Christiani non sumus. Si autem fidem habemus, iã aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid, vis nosce quantũ sit? Iustus ex fide viuit, quia credit quod non vidit: Beati, inquit Dominus, qui non viderunt & crediderunt. Beati prædicti sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus. Grati sumus ex eo quod habemus, & non perdamus quod habemus. Ergo & hoc tertium iam agitur in nobis. Iustificati sumus, sed ipsa iustitia cùm proficimus crescit. Quæ deinceps latè prosequitur, ostendens hanc iustitiam esse fidem, quæ per dilectionem operatur, & quæ beatos nos facit, nos autem eam habere, & hoc debere agnoscere, vt gratias Deo agamus.

Ex scripturis probat Aug. φ sumus hic vere iusti, & tamen nõ sine peccato, & ideo non plene iusti.

Prouerb. 4.

Ephes. 5.

Li. 4. cõtra 2. epis. Pelag. ca 3. li. 1. de ciuit. cap. 11. Item li. 22. ca. 26. & epist. 89. lib. 2. de peccatorũ merit. ca. 13. & de dog. eccle. cap. 86.

Ser. 16. de verbis Apostoli.

Est autem circa prædicta difficultas non modica, videlicet quomodo homo iustus esse possit, hoc est, iustitia imbutus, & proinde rectus. Iusto enim

enim vocat scriptura, Rectos corde. Et Ecclesiastes docet, quòd Deus hoēm recto fecit, & ipse se infinitis miscuit quæstionib⁹, quū sit per fomitē, & innatam ex peccato cōcupiscentiā curuus & obliquus, & à regula sibi à creatione præstituta deuiuus atq; deficiens. Nam caro cōcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē: nec quod volo (ait Apost.) bonum hoc ago, sed quod odi malū, illud facio. Propter quod conqueritur propheta Dauid, Miser factus sum & curuatus sum vsq; in finem, quoniā lumbi mei impleti sunt illusionibus, & nō est sanitas, etc. Præterea amor, qui ad Deum se rectum erigere deberet, curuus est & reflexus ad nos. Prauum enim est cor hominis & inscrutabile, & cuncta cogitatio cordis intenta est ad malum omni tēpore, quæ alioqui circa Deum, & ea quæ Dei sunt occupari deberet. Itē Ab adolescentia in malum prona sunt sensus & cogitatio humani cordis. Cap. 7. Rom. 7. Psalm. 37. Hierem. 17. Genes. 8.

Huic quæstioni respondetur, quòd idem homo rectus est secundum mentem, & obliquus secundum carnem. Ego ipse, inquit Apostolus, mente seruio legi Dei: carne autem, legi peccati. Possunt autem contraria eidē secundum diuersa subiecta inesse. Et si dicatur, quòd mens hominis iusti etiam caro est, varijsque erroribus corrupta: cor item obliquum per sui & carnis immoderatum amorem atque desideria, quærens quæ sibi & carni commoda & suauia sunt, imò & carni naturaliter compatiens, eique grata amans, etiam ante peccatum. Nemo enim vnquam, nec ante peccatum quidem, carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut Christus ecclesiam. Eidem ergo animæ secundum idem hæc contraria rectū & obliquum conueniēt, si iustitia & rectitudo animam informent eiq; inhęreat. *Obiectionis solutio.* Ephes. 5.

Ad quod respondetur, quòd eidem quidem, sed diuersa ratione conuenire possint contraria. Amor autem sui & carnis coniunctæ, qui naturalis est, & hominis à Deo institutam, imò & omnium animalium naturam sequitur, nisi nimius fuerit & inordinatus, manens scilicet & hærens sine relatione in amato, nullam adducit obliquitatem, nec aliquo modo contrarius est charitati. Inordinatus autem est, qui peccatum sequitur, & creaturæ propter se inhæret. Non tamen statim facit cor obliquum vel curuum, nec iustitię rectitudinē tollit, q̃ diu Dei amor in hominis affectu præponderat, hoc est, q̃ diu fundamentū cordis manet Christus, vt docet B. Aug. Solus enim hic sui amor suprà Deū iustitię rectitudinē & Christū fundamentum à corde hoīs tollit. Nā coangustatū est stratū cordis, ita vt alter decidat, & pallīū breue vtrūq; operire nō potest. Præterea obliquitas, quæ est secundum habitualem propensionem in carne vel anima vt caro est, & rectitudo opposita, qua homo creatus est rectus, sunt alterius rationis, q̃ rectitudo iustitiæ fidei, quæ pars erat originalis iustitiæ vel radix, & obliquitas ei opposita. Imò sunt & alterius generis. Contraria autē sunt sub eodem genere: & proinde hæc non sunt contraria. Iustitia namq; fidei, per quam fit mentis ad Deum conuersio, non opponitur, nisi auersioni & recessui mentis à Deo, & ipsum sequenti obliquitati: non aūt ei, quæ est rebellio, vel est ex rebellione virium contra rationem, vel rationis, aut voluntatis aduersus Deum, si tantum habitualis sit, & sine peccato mortali. Solum enim peccatum mortale iustitiam tollit, & magis per modum demeriti, quàm realis contrarietatis. Nam nec motus quidem inuidię, vel odij Dei, aut fratris surreptitij tātum, imò nec venialiter culpabiles aduersantur charitati vel iustitię, quę est apud deū, q̃to minus pronitas ad hos motus & curuitas, quę est p habitū ex *Solutio argumentorum.* Lib. 21. de ciuit. c. 26. Item lib. 4. contra Iulianū ca. 14. Esa. 28.

peccato inhabitum, vel ex actibus acquisitum, charitati aut iustitiæ repugnat. In anima igitur, vt caro est, pronitas est ad malum: vt autem spiritus est atq; à spiritu inhabitatur, pronitas est ad opera sancta & pia, quæ in Deo fiunt. Habituales igitur pronitates ad bonum & ad malum, simul sunt in eodem, sed diuersa ratione & respectu, & secundum diuersas naturas, diuinam scilicet & humanam. Nam & spiritus humanus ad optima deprecatur & aspirat in homine etiam impio, secundum quem est & tertia in homine pronitas & inclinatio. Explicari hæc possunt per varias similitudines in rebus naturalibus. Ferrum enim habet inclinationem per grauitatem suam, imò & per naturam, vt deorsum feratur, similiter & aqua: sursum tamen feruntur & nata ac propensa sunt moueri ex virtute superiore, ferrum à magnete accepta virtute, & aqua ad vitandum vacuum virtute naturæ vniuersalis. Item cœli inferiores mouentur naturaliter ad Occidentem, & motu raptus superiorũ cœlorum ad Orientem. Anima quoque rationalis, vt deiformis est consors diuinæ naturæ, per spiritum sanctum sursum mouetur ad Deũ, imò vt rationalis est, quanquã alio modo. Vt autem sensitiua est, aut corpori cõiuncta, sed destituta iustitia originali, secundum partem inferiorem sine ordine fertur ad commoda & iucunda, atque ad malum propendet, non per aliquam qualitatem positiuam, sed solum quia priuata est iustitia & gubernaculo rationis, sicut docet B. Anselmus lib. de concept. virginal. Nam B. August. circa particulam Psal. 32. Rectos decet collaudatio, quærit qui sunt recti corde. Qui dirigunt, inquit, cor secundum voluntatem Dei, & si eos perturbat humana fragilitas, diuina consolatur æquitas. Et quamuis corde mortali priuatim aliquid velint, quo suo negotio vel præsenti necessitati cõsulant, vbi tamen cognouerint Deum aliud velle, præponũt voluntatẽ melioris voluntati suæ, & voluntatem Dei, voluntati hominis. Quantũ enim distat Deus ab homine, tantũ voluntas Dei, à voluntate hominis. Vnde gerens hoẽm Christus, & regulam nobis proponẽs, ostẽdit hoĩs priuatã quandam voluntatem, in quã suam figurauit & nostram, quia caput nostrum est, & ad eũ nos sicut membra pertinemus. Pater, inquit, si fieri potest, transeat à me calix iste. Hæc humana voluntas erat proprium aliquid & tanquã priuatũ volens, sed quia recto corde voluit esse hoiẽm, qui quòd in illa aliquãtum curuũ esset, ad illum dirigeret, qui semper rectus est. Verum non quod ego volo, ait, sed quod tu pater. Glossa itaq; ex August. desumpta, Recti, inquit, sunt, qui dirigũt cor secundũ voluntatem Dei, quã suę præponũt: vt & Christus docuit, Nõ sicut ego volo, sed sicut tu vis, transfigurans in se suos.

Quãuis igitur iusti, carne sint obliqui: Carne enim seruiunt legi peccati, simpliciter tamen & absolutè recti sunt, & rectos sine additione spiritus appellat eos scriptura. Recti, inquit, diligunt te, & rectos decet collaudatio. Quod autem carne obliqui sunt, ex vindicta est diuinæ iustitiæ, & propterea hæc obliquitas recta est, secundum regulam diuinæ iustitiæ vindicantis hominis inobedientiam. Est tamẽ naturæ obliquitas si referatur ad regulam, secundũ quã Deus hoẽm in paradiso instituit: nec tñ baptizatis imputari potest in culpã, imò nec Deo minus placet hoc modo curuus, modò cordis rectitudinẽ studeat perficere, & cõtra obliquas & malas carnis propensiones, bellũ sumat perpetuũ. Est enim homo iustus talis, qualẽ eum vult Deus esse postq̃ peccauit, & Adę peccatoris factus est filius. Nã rectissimum ac iustissimum est, quòd caro sit rebellis homini, qñ ipse suo dño fuit inobediens.

Ideo

Ideo Apost.regulam diuinæ iustitiæ, secundum quã est hæc carnis nostræ rebellio aduersus mentem, vocat legem membrorum, quasi ex lege diuina consequutam. Ex quibus patet, quòd iustitia fidei, etiam hoc statu non solùm est mentis iustitia,sed totius hominis, imò & corporis: quamuis dicat Apostolus Paulus,Egoipse mente seruio legi Dei,carne autẽ, legi peccati.Item,Scio quia in carne mea non habitat bonum,sed peccatũ,quod est fomes malorũ.Aliud enim est caro,aliud corpus.Nec habitat in ea bonum iustitiæ originalis,qua totus homo menti & Deo subijciebatur. Nã corpus nostrum sanctũ esse & templũ spiritus sancti,testatur Apost.Pau.Et virgo cogitat,quę dñi sunt,vt sit sancta & corpore & spiritu.De quo Aug.ad Iulianã.Item alio loco, Virtus,inquit,qua rectè viuitur,ab animi sede membris corporis imperat,sanctumq; corpus fit vsu sanctæ volũtatis,qua inconcussa permanente,quicquid alius de corpore vel in eo fecerit pręter culpã est patientis.Nam mẽbra sunt sancta, in quantũ seruiunt iustitiæ, & sunt organa sanctę voluntatis.Nec mirandum est, quòd tam varia & diuersa sit in homine inclinatio.Nam virtutes morales,per quas proni sumus ad bonum, sunt in parte etiam sensitiua simul cum fomite,quo ad malum inclinamur.Et docent quidam philosophi probabiliter, ꝙ actus inuidiæ & odij surreptitius, & inculpabilis esse posit cum amore proximi deliberato. Nam quòd actus boni esse posint cum habitu malo,nullum est dubium in philosophia. Similiter,quòd virtutes infusæ compatiantur habitus malos ex actibus acquisitos,& naturalem ad malum procliuitatem,non ambigitur. Iustus igitur verè rectus est,secundum scripturarum testimonia,& ordinatum habet amorem, reliquosque affectus liberos, modo tamen quodam curuus est, & obliquè mouetur, sed hoc ei in peccatum nõ reputatur. Plenius hæc intelligentur,si consideremus rectitudinem & curuitatem per Metaphoram nobis attribui. Consistit enim hæc rectitudo in debito ordine actus,vel rei ad suum finem. Est autem ordo debitus,qui est secundum regulam,siue legem rationis,vel diuinam. Porrò diuersa est regula, secundum quam creatus est homo rectus in iustitia & veritate, cum plena omnium virium obedientia, sed ea per peccatum perdita, ab hac regula omnes deuiauimus & recesimus,vnusquisque in adinuentiones suas, atque ita facti sumus curui, per varios concupiscentiæ motus,& malas pronitates. Est & alia regula, secundum quam homo lapsus & infirmus,vitam suam debet instituere.Hęc autem regula charitas Dei & proximi est,qua salua manente, nulla est cordis obliquitas. Diuersa sunt præterea obiecta formalia charitatis & cupiditatis: quare nullo modo sunt formaliter contraria, vt se non compatiantur in eodem subiecto. Quanto tamen magis regnum cupiditatis destruitur, ait Augustinus,tanto regnum charitatis augetur,sed magis per viam meriti & represionis,quàm (vt diximus) realis contrarietatis. Et quanuis opera ad quæ inclinant sint contraria, plerunque tamen non ipsæ pronitates seu inclinationes. Docet præterea August. quis amor propriè sit cupiditas, & quis charitas. Scholastici verò disputant,& inquirũt, An sit aliquis amor sui,qui peccatum non est,si in Deũ non referatur. Vide Grego. Arminen. quęst.3.

Rom.7.
1.Corin.3.&6.
Lib. de bono viduitatis.c.6.
Li.9. de ciuit. cap.4.
Lib 3. de doctri. Christ. c. 10.
Lib. 2. sentẽ. distinct. 1.

Hæc autem iustitia,quia vera est & recta, quanuis imperfecta, ferre potest seuerum Dei iudicium, eique opponi: nec solùm habitualis, per quam naturæ diuinæ sumus cõsortes & Christo cõformes, verũ etiã actualis, opera scilicet iusta, quæ in Deo sunt facta, merẽtur à iusto iudice iustã mercedẽ,

Iustitia nostra seuerum Dei iudiciũ ferre põtest.

quam etiam ab eo exigere possemus. Omnes enim nos manifestari oportet
2. Cor. 5. ante tribunal Christi, ait Apostolus, vt referat vnusquisque propria corporis,
Rom. 2. prout gessit, siue bonũ, siue malum. Et, reddet vnicuiq; secundum opera sua.
1. Cor. 3. Item alibi, Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suũ laborẽ.

Non solùm igitur opera iustorum seuerum Dei iudicium sustinent, vt reprehendi non possint, etiam diligentissimè examinata, discussis circunstantijs, ac diaboli accusatiõe audita. (Nihil enim culpæ, nihil deformitatis habet. Nam in Christũ & spiritũ eius blasphemia est dicere, opera iustorũ optimè facta ex spiritu Christi & in Deo, esse peccata. Qua propter nulla ratione reprehendi possunt seuerissimè etiam discussa, quum solum peccatum Deo displiceat, & ab eo arguatur) verũ etiã mercedem secundum iustitiam, & nõ merè ex gratia accipiũt. Reposita est mihi corona iustitiæ, inquit Apostolus
2. Tim. 4. Paulus, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, non misericors pater: non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Et iniuria fieret legittimè currẽti in stadio, si nõ redderetur tandẽ brauiũ. Hæc autẽ
1. Corinth. 3. videtur esse aperta sententia Apostoli, dum ait, Vniuscuiusq; opus manifestũ erit: dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusq; op⁹ quale sit ignis probabit. Si cuius op⁹ mãserit, ferẽs ignis & diuini iudicij examen, mercedem accipiet. Sustinent autem ignis probationem, aurum, argentum, & lapides preciosi, & exuritur si quid schoriæ sit admixtum, salua tamen eorum substantia. Quem locum tractans Oecumenius, Diem iudicij dicit, inquit, In igne autẽ dicit reuelari opera, hoc est, manifestum fieri cuius sint naturæ, vtrum aurum, vtrum argentũ. Talium, inquit, ignis probatiuus erit. Si cuius opus exustum fuerit, hoc est, vim ignis non tulerit, sed probatũ
Cap. 3. ac conuictum fuerit esse malum, damnum patietur. Nam Malachię dictum est, quod tanquàm aurum in fornace, & tanquã herbam fullonum quosdã
1. Ioan. 4. abluet Deus & purificabit. Item apud Ioannẽ Apost. In hoc est perfecta charitas nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij apud Deum iustum iudicem: quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo, imbuti scilicet iustitia & charitate per spiritum inhabitantem; non quia misericors est tantum. Nõ enim Christus in iudicio repellere eos potest, qui conformes sunt imagini suæ, ornati scilicet charitate, pietate, & membra corporis, cuius ipse est caput, & quæ secum adferunt arrabonem hæreditatis promissæ, ac spiritũ adoptionis, quem in ea transfudit. Sed nec Deus pater filij sui membra contemnere, vel repellere potest. Non enim in membris non placere possunt, quæ sunt grata in capite: & veste nuptiali indutus securè ad nuptias
Ioan. 3. venit. Item, qui facit veritatem, audacter venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo facta sunt. Rursum cum securitate ad iudicium venit, quem propter opera laude dignum iudex iustus iudicabit & pronũciabit, vtpote cui dicet, Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fide-
Mathæ 25. lis &c. Sicut enim Christus in sua iustitia Dei patris iudicio se opponere potest, quia est plenus gratia & spiritu sancto, quem sine mensura accepit, ita & nos qui de plenitudine eius accepimus, & eiusdem gratiæ atque iustitiæ facti sumus participes. In hoc, inquit B. Ioannes, fiduciam habemus in die iudicij, quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo, hoc est, conformes imagini eius. Nec hîc quicquam mirandum est quando consideratur, quod ista opera per suum spiritum Christus in nobis magis operatur, quàm nosipsi, ita vt eius potius sint opera quàm nostra, *eius iustitia*, quam nobis infundit & communicat.

municat. Necessariò enim placent, quæ Christus eiusq; spiritus operatur,
propter quæ etiam ipse patri placet, gratus est & acceptus

QVod autem merces eis debeatur ex iustitia, docet sententia Apostoli 2. epist. ca. 4
Pauli nunc citata ex epist. ad Timot. quam explicans B. August. tra-
ctans sententiam Saluatoris, De plenitudine eius omnes accepimus, & gra- Ioan. 1.
tiam pro gratia. Audi, inquit, Paulum flagitantem debitum, qui primò in-
debitam susceperat gratiam. De cætero, ait, reposita est mihi corona iusti-
tiæ. Iam debitum flagitat. iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia,
Quam mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex, vt antè susciperet gra- De merito operũm.
tiam misericordiæ patrem opus habebat, vt premium gratiæ iustum iudi-
cem. Et alibi, Audi, quia ille cui gratia donata est, tenet etiam Deum debi- Psalm. 100.
torem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet eum debitó-
rem tempore iudicij. Bonum, inquit, certamen certaui, hoc tempore mise-
ricordiæ. Audi de iudicio, In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Nõ
dixit, Donabit, sed, Reddet: quando donabat, misericors erat: quando red-
det, iudex erit, quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine: sed
donando delicta, fecit se coronæ debitorem, ibi misericordiam consecutus
sum: misericors ergo Dominus: hic autem reddet mihi coronam iustitiæ.
Vndè reddet? quia iustus iudex. Et explicans versiculum, Misericordiam
& veritatem diligit Deus: Qui tribuit misericordiam, inquit, seruat verita- Psalm. 83.
tem. Vndè seruat veritatem? quia dicente veritate, Illam reddet mihi Do-
minus in illa die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet. Do-
nator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? Cui
debet aliquid Deus? Ecce videmus, quia tenet eum debitorem Paulus.
Consequutus est misericordiam, exigit veritatem. Reddet mihi, inquit, in
illa die Dominus. Quid tibi reddet? nisi quod tibi debet? Non ei dicitur,
Redde quod accepisti, sed, Redde quod promisisti. Rursum, Cùm conuer- Circa Psal. 93.
tetur iustitia in iudicium tempore extremi iudicij, quærit propheta, qui
iuxta illum securè tunc stare poterunt, & expectare eius sententiam. Et re-
spondet, quòd omnes qui recto sunt corde. Tunc enim iusti stabunt in ma-
gna constantia, & cum gaudio, & magna securitate leuabunt capita sua.

Sicut igitur sancti Angeli, & primus homo ante peccatum iudicium Dei
ferre poterant, propter spiritum inhabitantem, & diffundentem iustitiã &
charitatem in cordibus eorũ: ita & nunc iusti, quis carne seruiãt legi peccati.
Hoc enim veram iustitiam nec tollit, nec minuit. Nam nostra iustitia veram
iustitiæ rationem habet, nec minus gratiæ apud Deum habet propter pecca
tum in carne habitãs, aut frequentia quę ex eo proficiscũtur peccata, imo nec
propter ea minus iusti sumus. Christus enim ad eundem iustitiæ statum nos
restituit in quo eramus ante peccatum. Et sicut paruulus nunc recens bapti-
zatus iudicio Dei præsentari potest, ipsumq; sustinere ob gratiam Christi
in baptismo susceptam, ita & alij iusti. Nam secundum opera sua seuero Dei
iudicio iudicabuntur digni vita æterna. Vt digni habeamini, inquit Apost. 2. Thess. 1.
Paulus, in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deũ
retribuere vobis, qui tribulamini requiem vobiscũ &c. Hæc omnia con-
firmantur ex plerisque locis in scriptura sacra sæpius recurrentibus, vbi in-
nocentiæ, suæque integritatis memoria se consolãtur, & confirmant sancti,
neque ab ea prædicanda abstinent, imò in iustitia, suisq; operibus in Deo

4.Reg. 20. gloriātur quaſi in Deo & ex Deo factis. Nā Ezechias rex, Obſecro, inquit, domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quòd placitū eſt corā te fecerim: Itē propheta Dauid, Psal. 118. In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis. Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Sed & iuſtitiam ſuam Dei iudicio examinandam offerunt ſancti Dei homines, & ſecundum eam de ſe ſtatui exigunt & iudicari, in quo Dauid (cuius magna erat in domino fiducia) omnium eſt frequentiſſimus. Psal. 17. Retribuet mihi dominus, inquit, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi: quia cuſtodiui vias domini, nec impiè geſſi à Deo meo, quoniā omnia iudicia eius in conſpectu meo, & iuſtitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo, & obſeruabo me ab iniquitate mea. &c̄. Nec ad ſolam Dei miſericordiam eiuſq; bonitatem oculos intendunt ſancti, huiuſmodi dicentes, quaſi ignorent iuſtitiam. Nam ſolius iuſtitiæ meminerūt, Retribuet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum, in conſpectu etiam oculorum eius retribuet mihi.

Nec his obſtat quòd impura ſit noſtra iuſtitia, quāuis recta ſecundum B. Bernardum: quia impuritas non contaminat iuſtitiam, quaſi ipſa maculis inficeretur, vel aliquid in ea deſideraretur. Sic enim recta non eſſet: Sed impuram dicit, propter coëxiſtentiam macularum, quę ſunt in operationibus animæ. Solius namq; Dei eſt perfectè peccato carere, homines verò etſi quàm maximè iuſti fuerint, non perfectè puri ſunt. Siquidem dictum eſt quòd in multis labimur omnes. Et, Nullus purus à peccato, ne ſi vnius quidem diei ſit vita eius. Propter quæ imperfecta quidem eſt noſtra iuſtitia, ſecundum virtutē & efficaciam, ob carnis infirmitatē, non potens omne peccatū prohibere: vera tamen & recta eſt, ac eiuſdem rationis eiuſdēq; gratię apud Deū, cuius iuſtitia Adæ ante peccatum, ſanctorum Angelorum, ac denique Chriſti domini, de cuius plenitudine ipſa noſtra iuſtitia emanat. Et ideo iuſtus iudex propter huiuſmodi filiorum peccata (quæ potiùs animæ nitorem offuſcant quàm commaculent) ſuos negligere aut deſpicere nō poteſt, quaſi in eorū iuſtitia aliquid ſit, quod deeſſe debeat, aut deſit, quod adeſſe oporteat. Nec propter imperfectiōes filiorū eos repellere poteſt ab hęreditate. Nemo enī ſapiēs abijcit lapidē precioſum, vel aurum, propter admixtū aliquid ſchoriæ, ſed exurit illud, vt purū habeat. Nec pulchram imaginē quis reijcit propter maculas vel pulueres qui faciſè abſtergi poſſunt. Et ſi iuſto ante tribunal Dei iudicis cōſtituto à dæmonib⁹ accuſatoribus huiuſmodi peccata obijciātur, vt repellatur tanquā indignus vita æterna, reſpondere poteſt & rectè, quòd habeat arrabonē ſpiritus adoptionis, quodq; ex Dei gratia Chriſti ſit cohæres, eiuſq; membrū ac templum Dei, & quod ſecundū teſtimonia ſacri euāgelij repelli non poteſt ab hæreditate propter minutias quaſdam maculas, quæ facilè lachrymis, oratione dominica, feruore charitatis in hac vita abſtergi poſſunt, in ſeculo autē futuro per ignem purgatoriū. Non enim qualibet Li. 1. aduerſus Iouinianum. culpa & infirmitas filij exhæredationē meretur. Gladio, inquit B. Hiero. dignū ſcelus, ferula coercēdum nō eſt, nec ferula dignum gladio vindicandū. Cap. 6. Itē, B. Iob, Vtinā appēderētur, inquit, peccata mea quibus irā merui, & calamitas quā patior in ſtatera quaſi arena maris, hæc grauior appareret. Improbabilis eſt enim eorū ſententia, qui dicunt ob quodlibet peccatum Deum poſſe hominem damnare, ſecundum leges & regulas quas tradit euangeliū.

Nam

Nam mortale peccatum & veniale secundum speciem & genus amoris ab-inuicem primò distinguuntur, vt docet B. Thom. post B. August. & non ex varia Dei imputatione. Quid autem præter has leges Euangelij de potentia sua absoluta possit Deus, an scilicet filium, id est, hominem iustum annihilare & repellere ne hæreditatem assequatur atque damnare, non solum ob minora illa peccata, sed etiam si omnino pura esset iustitia sine peccati coexistentia, qualis erat in sanctis Angelis ante confirmationem, & in primis parentibus ante lapsum. Item an sanctos Angelos & animas cum Christo in cœlis regnantes, nunc annihilare & eijcere possit. Et an Christum filium suum abijcere possit, & soluere vnionē hypostaticam naturæ humanę cum diuina, impertinens est huic proposito, atque adeo curiosæ ac superuacaneæ sunt quæstiones, quæ offendunt magis, quàm fidem aut charitatē ædificent, nisi propter importunitatem hæreticorum suo loco & tempore proponantur. Certæ quidem sunt leges, secundum quas orbem terræ Christus est iudicaturus. Nec tamen mihi verisimile fit, quòd Deus supradicta facere possit, idq; propter immensam eius bonitatem, & nimiam charitatem qua prosequitur nos, omnemq; creaturam intellectualem quam elegit. Disputat de his B. Thom. in 4. sentent. distinct. 46. quæst. 2.

1.2æ. quæst. 88. Lib 21. de ciui. cap. 20. & in epist. ad Hilar. quæ est 86.

Occurrit hîc alia difficultas, an consortium diuinæ naturæ, siue charitas Dei in cordibus iustorum per spiritum inhabitātem diffusa, necessariò faciat Deo gratum: sicut albedo necessariò facit album, & iustitia iustum. Vel an possit esse in eo qui Deo gratus non est, sed displicens & ingratus. Hanc disputant doctores scholastici in 1. sentent. Mihi quidem vera videtur sententia B. Thom. quòd gratia hæc, per quam est societas & participatio naturæ diuinæ, faciat Deo gratum ad vitam æternam, sicut albedo album, quū per eam ex Deo nascamur filij Dei & cohęredes Christi. Nam sicut Christus dominus noster patri suo placet secundum naturam assumptam, quia plenus est hac gratia & veritate, nec ei displicere potest: ita similiter in mēbris Christi, quę de eius plenitudine participant, necessariò est beneplacitum patri per hanc gratiam, non tantum quia participatio est gratię Christi, sed quia ex sua specie facit consortes diuinæ naturæ. Nam ob solam vnionem hypostaticā, (nisi per spiritū istius gratiæ plenitudinē, quasi naturalem proprietatē huius vnionis hypostaticæ accepisset) non ita vt modò fuisset patri in Christo beneplacitum. Nam sine hac gratia, nec vnio suppositalis eum patri gratum reddidisset. Et probabilis est multorum doctorum opinio, quod Adam & Angeli in sua creatione gratiam acceperunt, quæ tamen non fuit participatio gratiæ & iustitiæ Christi, per eam tamen grati fuerūt Deo ad vitam æternā. An verò nostra iustitia sit propriè participatio iustitiæ Christi. Vel potius iustitiæ Dei transfusa, tamen ex Christi merito, non operæpretium videtur hîc disputare. Certum est quòd iustitia Christi sit participatio iustitiæ Dei, & ex illius plenitudine nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Potest igitur nostra iustitia sustinere diuinum iudicium, & verisimile est, quòd etiam non innitens Christo aut eius iustitiæ, nisi fortassis vt capiti. Dogma autem contrarium natum est ex ea blasphemia, quæ dicit omnia iustorum opera esse peccata.

Dist. 17.

Quomodo sit Deo patri beneplacitū in Christo filio suo.

Circa prædicta considerandum est, quòd in scripturis iustificari nō solum significat, iustitia imbui, donari, & ornari, sed quandoque etiam iustum

pronun-

pronunciari, declarari, iudicari, comprobari ac deputari. Secundum quã significationem interpretatur B. August. sententiam Apostoli Pauli, Factores legis iustificabuntur, Id est, inquit, iusti habebuntur, iusti deputabuntur: sicut de quodam dictum est, Ille autem volens se iustificare, hoc est, vt iustus haberetur & deputaretur. Vnde aliter dicimus, Deus sanctificat sanctos suos: aliter autem, Sanctificetur nomẽ tuũ. Adducũtur pro hac significatiõe à Martino Bucero multa loca ex scripturis. Nã in Deut. vbi nostra æditio habet, Illi iustitiæ palmã dabũt, Hebræi legunt, Illũ iustificabũt. Nam opponitur ei, Quẽ impij cõdemnabũt impietatis. Itẽ, Vt iustificeris in sermonibus tuis. Rursum, Pauperem & inopem iustificate. Et iterum, Et ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. vbi hæc duo opponuntur. Et rursum alio loco, Vos iustificatis vos corã hominibus. Et publicani dicũtur Deum iustificasse. Et in Prouerb. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterq;. Sed in hoc sensu nõ vtũtur hoc nomine scripturæ, quando loquuntur de iustificatione impij, quæ fit ex fide, sed vt ipse Martinus Bucerus fatetur, intelligunt iustificari idem esse, quòd iustitia imbui vel donari. Tractans enim locum Apostoli, Et hæc quidem eratis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis per dominum Iesum, & spiritum Dei vestri. Hic, inquit, apparet Paulum per ablutionem, sanctificationem, & iustificationem, non solum remissionem prioris cõtaminationis, impuritatis & iniustitiæ, & imputationẽ mundiciei, sanctitatis & iustitiæ Christi, sed etiã inchoatã in ipsis sanctis puritatẽ, sanctimoniam & iustitiam, quã Christus spiritu suo in credentibus efficit, quaque illos induit, intellexisse. Quòd si contendatur Deum impium iustificare, esse idem quod pronunciare, iudicare, & pro iusto eum habere, cùm iudicium Dei sit secundũ veritatem, nec procedere possit ex errore (sicut hominis sententia) oportet reuera iustum esse, quem iustum declarat, iudicat, vel pro iusto habet: secus autẽ est de sententijs hominum, qui per falsos testes & defectum probationum, multis modis falli possunt, atque ita iustum declarare, qui iustus non est. Nam Christus in euangelio, Pater, inquit, sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quare rectissimè definitum est in Concilio Tridentino sess. 5. cap. 7. quod cùm iustificamur, non modò reputamur, sed verè iusti sumus, & nominamur, & anathema eum censet, qui inhærentem iustitiam negat. Contra hanc iustitiam, qua iustum imbui, & donari diximus, & intrinseca denominatione fieri iustum, argumentatur Albertus Pighius, olim noster condiscipulus, sub præceptore sanctiss. domino nostro Adriano sexto, fascinatus errore & seductus ex lectione institutionum Ioannis Caluini.

[Margin: Lib. De spirit. & lit. cap. 26. | Rom. 2. | Luc. 10. | Cap. 25. | Psalm. 50. | Psalm. 81. | Math. 12. | Luc. 16. | Cap. 17. | 1. Corinth. 6. | Ioan. 17. | Ioan. 8.]

Argumenta Pighij.

Hoc, inquit, iustum dicimus in creaturis, quod exactè respondet suæ regulæ, & iustitiam exactam ad suam regulam correspondentiam: In Deo autẽ est iustitia nõ hæc relatiua, sed per essentiam. Secundum autem hanc regulã diuinæ iustitiæ, quatenus etiam nostræ infirmitati attemperata est, non est inuenire iustum quemq̃ coram Deo inter Adæ filios, propter voluntatis humanæ inconstantiam, & inclinationẽ ad carnis sui hospitis amica & desideria, quæ ab illa iustitiæ lege nos deflectere, & ad se attrahere, ac sollicitare nũquam cessat. Et ita verum reperietur, quòd non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens, eòquòd non est exacta commensuratio ad suam regulã, in actionibus omnibus; Et qui partem vnam legis seruauerit præuaricator

in cæ-

in cæteris, hic præuaricator omnium est, imò quicunq;, inquit Iacobus, totã legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Proinde scriptum est, Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis vt faciat ea, significante hoc diuino spiritu iustitiam esse exactã, & secundum omnes suas partes ad regulam diuinę iustitiæ nobis præscriptam correspondentiam: iniustitiam verò, quæ maledictionem & iram, quòd ex se est mereatur, quacunque parte ab eadem exorbitantia, etiamsi in multis illi partibus respondeat. Cùm igitur, si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: & scriptura apertè affirmet, non esse hominem iustum in terra, qui faciat bonum, & non peccet, necesse est omnes homines iniustitiæ conuinci, & proinde maledicto atque iræ diuinæ, cui subiecti sunt legis transgressores, inueniri obnoxios. Auersatur enim ille omnem iniustitiam. Et certissima est illa Apost. sententia, quòd iniusti & iniqui regnũ Dei non possidebunt, cùm iniustitia sit mortis acquisitio, Planè itaque constat quæ de nobis omnibus foret sententia, si Deus voluisset districto nobiscum iudicio agere: Si non misericordissimè nobis succurrisset in filio, & nostra iustitia vacuos eius inuoluisset iustitia. Quod verissimè intellexit ille, qui ait, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Ne intres proinde in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nec minus ille beatus Iob, Verè, inquit, scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Si voluerit iudicio contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Quid igitur? Hoc nempe quòd diuus Augustinus vt libera, ita verissima voce pronunciat, Væ hominum vitæ quantumcunque laudabili, si remota misericordia iudicetur: cùm nemo quem si ad regulam diuinæ iustitiæ exigas, illam etiam imperfectiorem, non iniquus & iniustus comprobetur. Nemini enim sua cõstat iustitia. Vt igitur exterminium & mortem æternam, quæ peccati stipendium est, effugiamus, necessarium est, vt diuina nobis misericordia succurrat, ignoscens quotidie, quod ex parte nostra minus est, quod deficit & exorbitat, & subsultat à diuina iustitiæ regula, & ipse sua nos impartiatur iustitia, qui nostra planè destituimur, quæ nostram iniquitatem & iniustitiam tegat. Hoc ergo nobis iustificari est, peccata nobis misericorditer à Deo remitti in Christo Iesu. Quoniamquidem, inquit Apostolus Paulus, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans hominibus sua delicta. In illo ergo iustificamur in Deo, non in nobis: non nostra, sed illius iustitia, quæ nobis cum illo iam communicantibus, imputatur, propriæ iustitiæ inopes extra nos, in illo docemur iustitiam quærere. Eum, inquit Apostolus Paul. qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso, non nostra, sed Dei iustitia efficimur in Christo. Hanc enim nobis impartit iure amicitiæ, quæ communionem omnium inter amicos facit, nostrã facit suam iustitiam, qua tecti ornatiq; audacter & securè iam diuino nos sistamus tribunali & iudicio, iustiq; non solum appareamus, sed etiam simus. Quemadmodum enim vnius delicto peccatores nos factos affirmat Apost.

Cap. 2. Gala. 3. 1. Ioan. 1. Ecclesiast. 7. 3 Reg. 8. 1. Corinth. 6. Sap. 1. Psalm. 129. Psalm. 142. Iob. 9. 9. confess. ca. 13 2. Corinth. 5. 2. Corinth. 5. Iure amicitię omnia amicis communia.

ita vnius Christi iustitiam iustificandis nobis omnibus efficacem esse.
Rom.5. Et sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, sic per obedientiam vnius, iusti, inquit, constituentur multi, Hæc est Christi iustitia, eius obedientia, qua voluntatem patris sui perfecit in omnibus, in qua nostra propterea collocatur iustitia, quòd nobis illi incorporatis, ac si nostra esset, accepta ea fertur, ita vt ea ipsa etiam nos iusti habeamur. Et velut
Genes. 27. ille quondam Iacob, cùm natiuitate primogenitus non esset, sub habitu fratris occultatus, atq; eius veste indutus, quæ odorem optimum spirabat, seipsum insinuauit patri, vt sub aliena persona benedictionem primogenituræ acciperet: ita & nos sub Christi primogeniti fratris nostri preciosa puritate delitescere, bono eius odore fragrare, eius perfectione vitia nostra sepeliri & obtegi, atque ita nos pijssimo patri ingerere, necesse est, vt iustitiæ be-
Folio. 49. nedictionem ab eo assequamur. Et postea apertè dicit nos, nec fide, nec charitate nostra iustificari coram Deo, si formaliter & propriè loquamur, sed vna Dei in Christo iustitia, vna Christi nobis communicata iustitia, vna ignoscente nobis peccata nostra Dei misericordia. De quo eius dicto mi-
Folio. 177. rificè gloriatur & exultat Bucerus in conciliatione concordiæ de iustificatione.

Resp. ad Pighium. Hîc sanè certò cognoscimus, quantum sit erroris periculum in lectione librorum hereticorū, quando doctissimus ille vir Albertus Pighius, firmiter stabilitus in regulis fidei ecclesiæ catholicæ, in tantum seductus est errorem & nouitatem, contra concordem omnium patrum doctrinam, & aquilarum volatum ac quietem. Quando autem lapsus est vir tantus ex hæreticorum blanda suauiloquentia, nemo est, qui sibi hoc periculi timere non debeat, nisi singulari Dei gratia, ab huiusmodi lapsu præseruetur. Ve-
Ecclef. histo. lib.7 cap.6. rum hîc esse conspicitur, quòd sancto Dionysio Alexandrino à compresbyteris fuit suggestum, ne hæretica lectione tanquam cœni alicuius fœtore pollueretur, quod legendo tractatus hæreticorum ad horā videbatur verbis eorū pollui. Nam mutuatus est ab hereticis Pighius & à Ioāne Caluino, hanc similitudinem de vestibus Esau, & plurima alia, & verba & sententias. Verè dolendum est, quòd occultū Dei iudicium in hunc errorē ipsum labi permiserit, sumpta tamen occasione ex alio suo errore, in quo catholicis aduersatur simul & hereticis, suamque singularem sequitur sententiam, docens solum Adæ peccatum eius posteritati esse peccatum originale, & non contrahi ab vnoquoque proprium: de quo diximus superiùs. Vt sicut peccatores nascimur ex Adam, extrinseca tantum denominatione, ita & à Christo renascamur iusti extrinsecè. Argumenta aūt quibus in hunc de iustitia fidei errorem perductus est, sophistica sunt, nec vllam habent soliditatem, si diligenter expendantur: imò deprehendentur ex falsis principijs procedere. Quod enim primò assumit, iustitiam esse exactam ad suam regulam correspondentiam, vtcunque veritatem habere posset de iustitia operum, non autem de iustitia fidei. Nostra fides, inquit B. August. hoc
Lib.3. contra 2. epist. Pelagia. cap.5. est catholica fides iustos ab iniustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit. Quia, inquit, iustus ex fide viuit, & eo ipso iustus, quò viuit ex fide: Viuit autem per spiritum Christi inhabitantem. Nam paruuli per baptismum fiunt iusti, qui nihil adhuc sunt operati regulæ actionum iustitiæ respondens. Quia tamen ipsi sunt quales euangelium gratiæ Christi eos esse

requirit

requirit, respõdent ipsi non opera regulæ suæ: Nec habent, quod in ipsis
reprænhẽdi potest propter gratiam Christi eis communicatam. Paruulos autẽ
per baptismũ, ex Christi gratia verè iustos fieri, sicut ex Adę propagatione
nascũtur peccatores & iniusti, docet Apos. Paulus epi. ad Rom. Iustitia enim Cap.5.
fidei nõ in actionibus cõsistit, sed per modũ habitus vel status se habet. Ha-
bet enim iustus vitã æternã in se manẽtẽ: habitus autẽ nõ tollitur per quam-
libet à regula deuiationẽ: sicut nec tẽperãtia, imò nec fides, nec charitas, vt ex 1. Corinth. 3.
Apo. Paulo sępe docet B. Aug. Et in fine. 2. Ethic. docet Arist. ꝙ nõ multùm Libr. 21. de ci-
est vituperãdus, qui nõ multũ exorbitat à medio. Itẽ 5. li. Ethi. ꝙ nõ stati in- uit. ca. 36. cõtr. 2. epist. Pelag.
iustus est qui iniustũ facit. Nã qui ignorãs vel ex infirmitate, vel ad damnũ li. 3. ca. 3. de do
vitandũ, iniustũ facit, nõ est, inquit, iniustus. Et B. Aug. docet nõ quæcunq; ma. eccl. c. 80.
peccata facere filios diaboli, sed criminalia tantũ. Et ideo loquẽdo etiã de iu- Lib. 3. cõtra 2.
stitia operũ, hoc est, cõformitate & correspõdentia eorũ ad legẽ, hoc est, suã epi. Pel. ca. 3 & de natu. &
regulã nõ quælibet iustitia est exacta ad suã regulã correspõdẽtia, sed abso- grat. ca. 62.
luta, & perfecta iustitia dũtaxat. Est enim quædã operũ iustitia minor, quæ De spir. & lit.
tamẽ vera est iustitia, vt docet B. Aug. Ad quã, inquit, nõ pertinet, Nõ cõcu ca. vlt. & li. 3. cõtra 2. epist.
pisces, sed post cõcupiscẽtias tuas nõ eas, nec ad eã, sed ad vitã illã iã immor- Pel. ca. 7. & de perfect. iustit-
talẽ pertinet, Diliges dominũ deũ tuũ, ex toto corde tuo, & ex tota anima, & stati in initio. Mat. 22.
ex tota mente tua: ad eã autẽ pertinet, Nõ regnet peccatũ in vestro mortali Rom. 6.
corpore, ad obediẽdũ desiderijs eius. Neq; enĩ ait, Si esse nondũ potest tãta
dilectio Dei, quãta illi cognitioni plenè perfecteq; debetur, iam culpæ depu
tãdũ est. Aliud est enim totã nõdũ assequi charitatẽ, & aliud nullã sequi cupi
ditatẽ. Quãdiu nãq; salua manet substãtia, hoc est, finis legis nõ excluditur,
nõ violatur lex, nec est eius propriè trãsgressio, quis nec plena eius obseruа- 1. Corint. 1.
tio: finis autẽ præcepti omnisq; legis est charitas, cuius violatiõe lex ipsa ꝓ-
priè violatur. Nã plenitudo legis, est dilectio: De quo B. Aug. tractãs locũ Rom. 13.
Iacobi, Quicũq; totã legẽ seruauerit. &c. De eodẽ & B. Hieron. li. 2. dialog. Epistol. 39. ad
cõtra Pela. Ezechias, inquit, nõ ex hoc, quod parua peccauit, iustitię nomẽ Hieron.
amisit, sed ex eo ꝙ multa bona fecit, iusti nomẽ possidet. Hoc totum dico, vt
scripturarũ sanctarũ testimonijs cõprobet, nõ ex eo peccatores esse iniustos,
ꝙ aliquãdo peccauerũt, sed ex eo iustos permanere, ꝙ multis virtutibus glo
riãtur. Et hæc est perpetua sentẽtia B. Aug. Insuper clarissima sunt scriptura In epi. ad Hy
rũ testimonia, quæ vocant Abel, Iustum, & similiter Zachariã, Elizabeth, lar. & 1. de ciuit Dei ca. 10.
& alios innumeros, quos tamen ex ijsdem scripturis certissimè constat non Itẽ li. 21. ca. 25.
vixisse sine peccatis. Et de dogmat. eccl, ca. 86. Nullus sanctus & iustus caret
peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus, cùm affectu teneat
sanctitatem. Præterea de iustitia etiam operum loquendo, ad quam tamen
nihil pertinet sermo de iustificatione impij, vt diximus, at tamen concesso,
quòd in minimis peccatis, aliquo modo fieret iustitię operũ violatio, hæc ta
men reparatur quasi facta non esset, per orationem dominicam, vt dicit B.
Aug. tractãs locũ Math. Omnis qui audit verba mea hęc, & facit ea, &c. Hìc, Lib. 6. de bapt.
inquit, dici potest: Quis facit omnia verba domini, quæ in ipso sermone euã- contra Dona-
gelico cõscripta sunt? quẽ cõcludens, ait ædificare super petrã, qui eadẽ ver- tist. cap. 24. Cap. 6.
ba audirẽt & facerent: Super arenã autẽ qui audirẽt & nõ facerẽt. Quia et si
à quibusdã nõ impletur omnia, in eodẽ tamẽ sermone posuit medicinam di
cens, Dimittite, & dimittetur vobis: & si dimiseritis peccata hominibus, di- Math. 6.
mittet & vobis pater vester peccata vestra. Hinc & B. Petrus ait, Quia 1. Pet. 4.
charitas cooperit multitudinem peccatorum, quam vtiq; non habebant illi,

ac per hoc super arenam ædificauerant. Et alio loco retractans id quod dixerat lib. 1. de sermone domini in mõte, scilicet per verba Saluatoris, Vnum iota aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. nihil aliud posse intelligi, nisi vehementẽ perfectionis expressionem. Vbi, inquit, meritò quæritur, vtrum ista perfectio sic possit intelligi, vt tamen verum sit neminem iam vtentem voluntatis arbitrio, hîc viuere sine peccato. A quo enim vsque ad vnum apicẽ lex perfici potest, nisi à quo fiunt vniuersa diuina præcepta? Cui respondet, Sed in iisdem mãdatis est etiam quod iubemur orare, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. quam orationẽ vsq; in finem seculi tota dicit ecclesia. Omnia ergo mandata facta deputamur, quando quicquid non fit, ignoscitur. Quam sententiam multis aliis locis repetit, potissimum serm. 3. circa Psal. 118, explicans versiculum, Non enim qui operantur iniquitatẽ, in viis eius ambulauerũt. Quando autẽ ignoscit Deus, tollit iniquitatẽ, & iustum fit, ac irrepræhensibile, quod prius erat iniquum. Hæc tamen omnia, vt diximus, sunt extra disputationẽ, quæ fit de iustificatione impii, in qua semper præ oculis habendum est, quòd iustitia hominis Christiani siue euangelica, non consistit in rectitudine operis, eiusque ad regulam conformitate, sed in ordine hominis ad Deum, proximum, & seipsum: quem suprà ostendimus fieri per charitatem (quę est iusta omnium rerum æstimatrix) & spiritum Christi inhabitantem.

Lib. 1. retract. cap 19.
Math. 5.
Item di. 4. contra 2. epi. Pel. cap. 7. & lib. 3. cap. 7.
Aug. lib. 1. de doctr. Christi cap. 27.

Prætereo hîc multa paradoxia, quæ parum habent probabilitatis, & argumentationibus Pighii magna ex parte inseruntur. Primò. quòd iustitia agni sine macula, hoc est, Christi domini conferri potest cum iustitia diuina, cuius comparatione in eius conspectu nulla iustificatur creatura, imò & obtenebratur, Christi autem hominis iustitia creata est. Cùm enim sit participatio etiamsi infinita esset & sine mensura, iustitiæ Dei, quę per essentiam, imò ipsa essentia iustitiæ est, ad hanc conferri non potest, quamuis maximè ad eam accedat, & multò magis quàm iustitia sanctorum Angelorum; meritò tamen dici potest, quòd Dei comparatione non iustificabitur. Item, quòd dicit Angelos non esse pares ferendæ iustitiæ Dei, si intelligatur, quòd districtum eius iudicium ferre non possint. Item, quòd nostræ iustitiæ sunt iniquitates, cùm tamen singulæ legi respondeant, & sint quales lex eas exigit. Porrò contrarietas est in sermone, quòd iustitia sit iniquitas, quemadmodum si dicatur, quòd calor sit frigus. Et secundum B. Augustinum non potest Deus ab Angelo, vel homine exigere, maximè iustificato, quod præstare nequit. Ait enim, Deus nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est, nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est. Nec verum est, quòd iustitia vniuersum hominem denominans requirat, vt omnes eius actiones legi respondeãt: nec hoc docet Iacobus Apost. dum ait, Quicunq; totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus, quia secundum interpretationem B. Augu. epist. 29. quæ est ad B. Hieronymũ, hoc vnum intelligenda est, charitas, in qua tota lex pendet & prophetæ. Vnde, inquit, fiet omniũ reus, si in vno offendat, qui totam legem seruauerit? An fortè quia plenitudo legis charitas est, & ideo meritò fit reus omnium, qui contra illam facit, in qua pendent omnia? ac per hoc quoniam totam legem seruauerit, si in vno offenderit, fit omnium reus, quia contra charitatem facit, vnde tota lex pendet. Reus itaque fit omnium, faciendo contra eam, in qua pendent omnia.

Serm. 61.
Cap. 2.
Explicatio loci apud Iacobũ, Quicunq; totã legẽ seruauerit, offendat autem in vnũ. &cęt.

Cur er-

Cur ergo non dicantur paria peccata? An fortè quia magis facit contra charitatem, qui grauiùs peccat: minùs, qui leuiùs? Et hoc ipso quòd admittit, fit quidem omnium reus: sed grauiùs peccans, vel in pluribus, magis reus: leuiùs autem, vel in paucioribus peccans, minùs reus, tantò maiore scilicet reatu, quantò ampliùs: tantò minore, quantò minus peccauerit: tamen etiam si in vno offenderit, reus est, quia contra eam facit in qua pendent oĩa. Et B. Hieronymus aduersus Pelagia. Obsecro te, ait Critobolus, postquam dixerat Atticus, philosophorum, non autem Apostolorum esse sententiam, omnes habere virtutes, qui habet vnam, hoc est, connexas esse virtutes. Nónne Iacobus Apostolus scribit, Qui in vno offenderit, eum esse omnium reum? Ad quod Atticus, Ipse locus sese interpretatur. Non enim dixit vndè cœperat disputatio, qui diuitem pauperi in honore prætulerit, reus est adulterij, vel homicidij. In hoc enim delirant Stoici, paria contendentes esse peccata. Sed ita, Qui dixit, Non mœchaberis, dixit & Nõ occides. Quòd si non occidis, mœcharis autem, factus es transgressor legis. Leuia cum leuibus, & grauia cum grauibus comparantur: Nec ferula dignum vitium, gladio vindicandum est: nec gladio dignum scelus, ferula coercendum. Omnium itaque reus est, quantum ad hoc vnum, in quo omnia communicant, quum declarat esse legis transgresśionem, siue legislatoris contemptum, saltem interpretatiuum, & ipsius offensam, ratione cuius contrahitur reatus. Nam qui mœchatur, non fit reus homicidij, si non occidat, nisi secundum quòd homicidium cum adulterio communicat. Communicat autem in legis præuaricatione, & reatu supplicij æterni. Vtrumque enim ipsum reum facit, & vtrumque est legis transgresśio: quod rectè declarat B. Iacobus. Et vt quidam dicit, Plurimùm refert, an sis legis transgressor in vno, vel altero, aut pluribus. Legem enim transgreditur, qui loquitur verbum otiosum, vel iocosè mentitur, qui tamen ob materiæ & obiecti qualitatem, mortis æternæ non incurrit reatum. Alij interpretantur, quòd omnium fit reus, sed quodam modo æquiualenter, & in genere, in quantũ per vnum mortale gratiarum charismata perduntur in præsenti, & dona gloriæ in futuro, & sequitur reatus pœnæ, damni, & sensus, sicuti per vniuersa peccata, & omnium legum transgresśiones. Reus est itaque non omnium peccatorum, sed malorum pœnæ. Nam respectu supplicij, propriè dicitur reatus. Et considerandum Iacobum suam sententiam explicare, non de peccatis quotidianis & minutis, sed de grauioribus & enormibus.

Lib. 1.

Virtutes esse connexas, est philosophorũ non Apostolorũ sententia.

Quod autem ex Deuteron. citat Aposto. Paulus, Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea: certum est dictum esse his, qui sub lege sunt, & nihil pertinere ad filios promisśionis. Præcedit enim, Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham, cui dictum est, Benedicam tibi, erisque benedictus. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledictione sunt. Ex operibus enim legis, non iustificatur omnis caro: & ideo sunt sub maledictione, cui opponit Apostolus, Benedictionem promissam in semine Abrahæ. Scriptum est enim, Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis. Qui igitur ex operibus legis præcisè constant, necessariò legem violant, quum sine gratia Christi non posśit impleri, nec peccatũ admissum remitti. De filijs enim dicit, quòd in virga visitabit iniquitates eorum, misericordiam autẽ suam ab eis non disperget. Nã spiritus adoptionis

Cap. 27.

Psal. 88.

hoc operabitur, vt peccantes iam non maledicantur, sed in semine Christo benedicti à patre flagellentur, si à lege exorbitauerint: & ideo tanquã causam addit Apost. Quia iustus ex fide viuit, lex autẽ nõ est ex fide, hoc est, iustitia legis, vt talis non est ex fide: & ideo qui sub lege sunt, alieni sunt à fide, & tractãtur vt serui (vt reuera sunt & manẽt) non vt filij. Prætereo hîc quòd in scripturis maledictio cõmunis est supplicijs, & pręsentis, & futuræ vitæ. Nã authoritas Deutero. sicut & aliæ maledictiones legis, primò respiciunt mala tẽporalia: quomodo Christus dicitur maledictio, quia atrocissimis supplicijs est adiudicatus, & à patre traditus. Sic maledicitur terra ob peccatũ Adę: maledicitur & serpens, maledictus est & sterilis: Item, Maledictus omnis, qui pependit in ligno. Quia tamen Apost. Paul. quasi contraria ponit, Maledictionem legis, & Benedictionẽ Abrahæ, conformiùs est sensui Apostolico, vt maledictus intelligatur, futuri seculi supplicio addictus, eiusq; reus: sed maledictus qui nõ permanserit in his quæ scripta sunt in libro legis, nõ æqualiter, sed secundum rationem & grauitatẽ declinationis à lege, vt interpretatur B. Hieron. Et quia quarundã legum declinationes nõ merentur maledictionẽ supplicij æterni, sed obiurgationẽ, vel correptionẽ paternã tantum, ideo nõ sequitur, oẽm legis transgresionem mereri maledictionẽ. De qua Saluator apud Mat. Ite maledicti in ignẽ æternũ. Ab omni tamen maledicto legis, redemit nos Christus, factus pro nobis maledictũ. Qui autem sub lege erant & ex lege constant, nõ ex fide, nec ex gratia: simpliciter sunt maledicti. Ex fide enim sola & Christi gratia, legis maledictio aboletur, & cõsequimur benedictionẽ Abrahę promissam. Non igitur his verbis Deuteronomij significat diuinus spiritus, quòd quęlibet à lege exorbitantia sit iniustitia, quæ maledictionẽ, quod ex se est, mereatur, sed quòd sine Christo nulli potest ex lege contingere hæreditas æterna, quodque per eius fidem liberamur à legis maledicto. Hunc enim sensum clarè testantur verba Apostoli Pauli.

Genes. 3. Deuteron. 21. Galath. 3. Cap. 25.

Hallucinatur præterea Pighius, in eo quòd dicit, iustitiam esse correspondentiam ad suam regulam, & ideo esse relatiuam. Ostendimus enim supra ipsam esse qualitatem, quam nomen ipsum significat cũ relatione ad regulam: sicut scientia qualitas est cum relatione (vt dicit Aristoteles) ad scibile. Quapropter iustitia est suæ regulæ respondens, non autem ipsa respõdentia, quemadmodũ scientia respondet scibili, sicuti mensuræ ab ipsa mensuratũ. Nec differentia est in isto, inter iustitiam Dei & nostram. Nam & illa relatiuè dicitur ad rationes suæ sapientiæ. Operũ tamen iustitia, dicit relationem commensurationis, siue conformitatis ad rectam rationem & legem Dei. De verbis prophetæ, Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, diximus superiùs Augustinum ea interpretari de iustificatione perfecta, virtute scilicet sua excludente omne peccatũ. Similiter interpretatur B. Hierony. Circa locum epistolæ ad Ephes. Vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius, quæritur, Quomodo sanctus quis & immaculatus sit coram Deo, quum propheta testetur, quòd non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Aut enim sancti & immaculati coram Deo Ephesij sunt, & falsum est quod dicitur, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Aut si nemo iustificatur in conspectu Dei, falsum est quod præcesit, Sanctos & immaculatos esse in conspectu Dei.

Psalm 142. Epist 29 Epist. ad Ctesiphontem & lib. 1. cõtra Pelagia. Lib. 1. comment in epis. ad Ephes.

Ad quod

Ad quod bifariam, inquit, est respondendum. Non enim ait Paulus, Ele- Ephes. 1.
git nos cùm essemus sancti & immaculati, sed elegit, vt sancti & immacula-
ti essemus, qui sancti & immaculati non fueramus; quod & de peccatori-
bus ad meliora conuersis dici potest, & stabit illa sententia, Non iustificabi
tur in conspectu tuo omnis viuens, id est, in tota vita sua, in omni quo in
mundo isto versatus est tempore, hoc est, nemo est qui totam vitam suam
ducat sine peccato & iniquitate. Et paucis interpositis. Non enim Pau-
lus & qui ei similes sunt, quia erant sancti & immaculati eliguntur, sed vt
in consequenti vita per opera atque virtutes sancti & immaculati fiant.
Deinde sentiendum est, quia non dixerit, Non iustificabitur in conspectu
tuo quispiam viuens, sed, Omnis viuens, id est, non iustificabuntur omnes,
iustificabuntur verò aliqui. Et Augustinus, cùm Celestius allegasset, Quo- Lib. de perfe-
niam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, nec soluisset, Augu ctione iustitię.
stinus inquit, Aperta sententia est de superiori versu illustrius declarata,
Non intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo; quia non iustificabitur in
conspectu tuo omnis viuens. Iudicium timet, quia misericordiam deside-
rat, quæ superexaltat iudicio. Hoc est enim, Ne intres in iudicum cum ser-
uo tuo, noli me iudicare secundum te qui es sine peccato: quia non iustifi-
cabitur in conspectu tuo omnis viuens, quod de hac vita dictum, sine dif-
ficili quæstione intelligitur. Et quòd ait, Non iustificabitur, ad illam perfe-
ctionem iustitiæ retulit, quæ in hac vita non est. Vbi considerandum est
aliud esse, Nullus viuens iustificabitur; aliud, Nullus viuens in conspectu
Dei iustificabitur. Primùm enim falsum est, & contra scripturas: Alterum Rom. 2. 3. & 4
verum secundum comparationem iustitiæ hominis ad iustitiam Dei, quia
tota vita Dei est sine peccato, non autem tota vita iusti viatoris: & pro tan
to inuenitur discordans à iustitia Dei, secundum quam non vult iudicari.
Est præterea in huiusmodi scripturarum sententijs consideranda qualitas
personæ loquentis, & quid in sermone suo spectauerit. Nam peccator de
profundis impietatis suæ clamat ad Dominum, Si iniquitates obseruaueris
Domine, Domine quis sustinebit? Et ante oculos ponunt plerumque homi Psal. 129.
nes iusti peccata sua; quibus quotidie Deum offendunt, & propter ma-
gnam eius maiestatem, contra quem admittuntur, submittunt formam ser-
monis peccatorum. Has scripturarum sententias, & testimonia patrum,
quę aduersarij huc adferunt, exactissimè discutit, eisq; respōdet Reuerēdiss.
& gloriosus Christi martyr Ioannes Roffen. circa articulum 31. & 35. asser-
tionis Lutheranæ. Et in ratione articulorum per Theologos Louanienses
damnatorum Magister noster Iacobus Latomus circa articulum primum.

Ex quibus patet, quòd nullam habet probabilitatem doctrina Alber
ti Pighij, qua dicit, quòd in Christo iustificamur coram Deo, non in nobis:
non nostra, sed illius iustitia, quæ nobis iam cum illo communicantibus im-
putatur. In Christo enim iustificamur coram Deo effectiuè, per eius meri- Quomodo in Christo iustificemur.
tum, victimam, eiusque contemplationē, in cuius quasi filij, in quo sibi be-
neplacitum est, faciem semper respicit Pater. In illo etiam tanquam omnis
iustificationis exemplari, imò & propter ipsum coram Deo iustificamur,
sed non in illo eiusq; iustitia, tanquam nostræ iustificationis causa formali,
sed in nobis, in quos spiritum suum, spiritum iustitiæ, & charitatis transfun
dit abundè; quosque verè iustos facit, verùm non à nobis, nostroque meri-
to, sed Christi duntaxat: nostra tamen iustitia, hoc est, nobis immanente, & Aug. de spiri. & lit. cap. 32.
nostra

nostra per Christi gratiam facta. Ac propterea Christi iustitia non solùm nobis imputatur, & iure amicitiæ communicatur, sed in nos verè & realiter transfunditur, sicut spiritus & vita à capite in membra. Sumus enim non tantum amici, sed & membra corporis, cuius ipse est caput, imò & filij eiusdem patris, quãuis ipse sit primogenitus. Hoc enim clarissimè docet B. Au-
Li 1. de peccato. meritis c.9 gust, quòd dat sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latẽter infundit & paruulis, sicut occulta tabe carnalis cõcupiscentiæ suæ primus Adã tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Non igitur propriæ iustitiæ,
1. Corin. 1. in nobis inopes sumus, quos in omnibus per Christi inopiã diuites factos,
2. Corint. 8. testatur Apost. Paulus. In illo itaque tanquam iustitiæ authore, fonte & largitore, docemur iustitiam quærere, sed quam in nos transfundat cum spiritu suo, per quem ipsi nos in nobis habemus iustitiam immanẽtem. Et Deus pater filium, qui non nouit peccatum, peccatum fecit, hoc est, peccatorem pœnisque obnoxium crucifigi permisit, vt tanquam peccator crucifigeretur, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso, hoc est, vt nos iustificaremur, non ex operibus & lege, sed ex gratia Dei. Hæc enim est Dei iustitia, cùm quis gratia iustificat⁹ fuerit, vt nullus in eo neuus, nullaq; macula inueniaт. Propterea neq; dixit, Vt efficeremur iusti, sed iustitia Dei, excellẽtiã gratię ostẽdens, hoc est, excellenter iusti: quo sensu interpretatur etiã B. Chrysost.
1. Corin. 1. id quòd dicit Corinthijs, Ex ipso enim vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiẽtia & iustitia, intelligendũ esse secũdum prædicationẽ causalem, hoc est, inquit, Christus nos sapiẽtes, iustos & sanctos reddidit: maluit tamẽ dicere ꝙ factus est nobis sapiẽtia, q̃ sapiẽtes nos fecit, vt muneris liberalitatẽ significaret. Nam neq; Christus secundũ naturã assumptam est sua iustitia. Hoc enim Deo est propriũ, quòd sit sua iustitia, sapientia, & essentia. Similitudo autem assumpta à vestimentis Esau, quibus Iacob indutus fuerat, vt
Genes. 27. Isaac pater deciperetur, & pro Esau fratre benediceretur Iacob, nullum ex scripturis habet fundamentũ; sed noua & humana est adinuentio, & contra scripturas huc adaptata. Non enim Deo quasi homo esset, imponi potest.
Deus pro iustis habere nõ potest, qui sũt reuera impij & iniusti. Omnia enim aperta sunt oculis eius, atq; secundum veritatem est eius iudiciũ: Et ideo eos pro iustis & mundis habere nõ potest, qui reuera sunt iniusti, immundi, & abominabiles. Hoc ipsum intellexit etiam Martinus Lutherus, dum in explicatione Psalm. 9. circa versiculum, Et ipse iudicabit orbem terræ in æquitate. Regnum, inquit, Christi in veritate, iustitia, æquitate & sapientia consistit, non quia solus ipse, sed & fideles sui per eum sunt veraces, iusti, æqui, pacifici, sapientes. Esset enim infœlicissimus, si sui essent mendaces, peccatores, iniqui, inquieti, quale est diaboli regnum. Sic
Cap. 35. Esaias prædixit, Non adijciet vltrà, inquit, vt pertranseat per te immundus & incircuncisus. Vos mundi estis: & palmites mundos ipse adhuc mundat. De quibus satis dictum est in superioribus. Et in annotationibus circa Esaiã
Cap. 64. idem Martinus Lutherus dicit sententiam Esaiæ, Facti sumus immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, nihil ad hoc pertinere quòd iustitia nostra impura sit: & recantat quod aliquando illum sensum vsurpauerit. Nam propheta, inquit, ipse videns optimos viros in captiuitatem ductos, & in ea detineri propter aliorum impietatem, dolet quòd omnes sunt habiti tanquam impij, cùm dominus Sodomis pepercisset propter paucos iustos, & nunc omnes sunt reputati tanquam immundi & iniusti, ferentes scilicet pœnam etiam iusti propter aliorum impietatem.

Atq;

Atq; ita intelligit eos immundos factos non veræ immunditiei subsistentia, sed imputatione Dei, qui sępe vindicat in communitatem scelera paucorum: simili sensu vniuersas eorum iustitias quasi pannũ mẽstruatę. Docet & beatus Chrysostomus, quòd sanctos nos esse oporteat, albos, pulchros, & non tantum à peccato mundatos. Sumus igitur aduersariorum etiam confessione iustitia propria & nobis inhærente verè iusti ex gratia patris & merito Christi, quæ vt participatio est iustitiæ Dei, quæ per essentiam iustitia est, omnemq; in se iustitiã eminenter & virtualiter cõtinens, ita emanatio est à iustitia Christi, quasi exemplari & effectiuo principio. Sumus enim in nobisipsis iusti, ex merito victimæ quam in cruce obtulit Christus, hoc est ob eius iustitiam, qua fuit patri vsque ad mortem crucis obediens, quam pater acceptat & in præmium nobis imputat ad peccatorum remissionem, iustitiam immanentem, imò & ad vitam æternam. Hæc enim sunt præmia, quæ pater filio suo in nobis retribuit ob eius obeditionem. Hac itaque consideratione denominamur & reuerà iusti sumus iustitia Dei & Christi iustitia, quæ tamen & nostra est, diuersa tamen ratione: vt quemadmodum iuxta doctrinam beati Augustini peccatum originale est alienum, non proprium proprietate actionis, sed contagione ac propagatione proprium, sic nostra iustitia aliena est nobis non propria, si actionem & meritum spectemus, propter quod nobis communicatur. Est autem propria gratiosa in nos transfusione. Quomodo etiam dicit, quòd credere nostrum est & Dei, nostrum propter liberum arbitrium: & Dei ob gratiam, ex qua ipsum est nobis donatum. Cùm autem iustitia Christi siue habitualis per quam sanctissima eius anima est deificata & consors naturæ diuinæ, sit qualitas ei inhærens, non potest per essentiam esse iustitia, cuius comparatione est quasi stilla situlæ & quasi momentũ stateræ, cùm finita sit & terminata. Et ideo nõ possumus ab ea sicut à iustitia Dei dici vel esse iusti, vel bonitate boni: eadem ratione nec ab operibus iustitiæ eius, quæ tamen Deo patri infinitè placent, & immensi ac inexhausti sunt meriti propter hypostaticam vnionẽ personæ diuinæ. Humana enim opera diuinè operabatur, vt docet beatus Dionysius de diuinis nominibus, & Damascenus libr. 3. orthod. fidei. A iustitia igitur Christi, solum secundum meriti imputationem, & ita magis secundum efficientiam, quàm secundum rationem causæ formalis nos iusti sumus. Consistit autem hæc Christi iustitia, non tam in habitu, quàm in sanctis eius operationibus, & potissimum ea qua patri vsque ad mortem obediuit, quæ erat effectus iustitiæ eius, hoc est plenitudinis gratiarum. Sola autem Dei iustitia æterna quæ omnis iustitiæ fons est & scaturigo, sicuti eius sapientia & bonitas omnis sapientiæ & bonitatis creaturarum, iusti sumus, quemadmodum eius bonitate & sapientia boni ac sapientes secundum assimilationẽ, ratione videlicet participatæ similitudinis. Ex quo principio accepit & sanctissima Christi anima suam iustitiam ratione hypostaticæ vnionis, quæ ex purissima Dei patris gratia præ omnibus singulariter ei est donata, vt dicit B. Aug. Harũ namq; diuinarũ perfectionum nostra, imò & Christi domini charismata sunt participationes, qua ratione ab eis tanq̃ causis formalibus separatis, iuxta Platonicorũ philosophiã (quã B. Dionysius Areopag. & B. Aug. sequũtur) extrinsecè ab eis denominamur & sumus iusti & sapiẽtes, per assimilationẽ ratiõe similitudinis participatæ, intrin-

Augu. li. 1. de ciuit. cap. 9.
Esaiæ 64.
Homel. 17. in epi. ad Hebr.
Lib 6. contra Iulian. li. 3 de remiss. pecca. cap. 7. & 8.
Lib. 1. retract. cap. 23.
Esa. cap. 20.
Cap. 2.
Cap. 15. & 18.
De prædestinat. sanctorũ, ca. 15. in Ench. ca. 36. de corr. & grat. cap. 11.

intrinsecè autem à qualitatibus participatis, sine quibus à diuinis illis perfectionibus extrinsecè denominari nō possemus, prout B. Thomas & dominus Cardinalis Caietanus docent & declarant.

1. part. quæst. 6.

Quatuor modis Christi iustitia iusti sumus.

PRO maiori autem huius iustitiæ imputatitiæ intelligentia, considerandum est, quòd quatuor modis intelligi potest, quòd iustitia & obeditione Christi sumus iusti: Primò in genere causæ efficientis, ad quam meritum reducitur: Secundò in genere causæ formalis secundum extrinsecā denominationem, quomodo medicina dicitur sana ab animalis sanitate. Tertiò ex mutua communicatione perfectionum & proprietatum membrorum eiusdem corporis. Singulorum enim membrorum dona, toti corpori & omnibus membris sunt communia. Non enim sibi duntaxat oculus videt, & auris audit, sed & membris alijs. Nam manifestatio spiritus datur ad vtilitatem aliorum etiam fidelium. Quo sensu dona quæ sunt capitis nostri Christi Domini, sunt & nostra, hoc est, omnium eius membrorum: & quæ sponso data sunt, sunt etiam sponsæ communia: Quartò intelligi potest, quòd Christi iustitia sumus iusti secundum assimilationem, propter iustitiam ab eo participatam, sicut Dei iustitia diximus nos esse iustos. Primus autem intellectus, quo secundum imputationem iustitię Christi quasi meriti eius nobis à patre ad peccatorū remissionē, & ad bonā voluntatem (qua recti sumus & ad Deū ordinamur) hoc est, ad veram iustitiam nobis imputati, verè iusti simus & dicamur, iustitia in nobis permanente, scripturis sacris est conformis. Sua enim obedientia nobis meruit peccatorum remissionem, iustitiam, ac cordis rectitudinem, ad quæ tanquàm pręmiū & mercedem illa nobis à patre imputatur. Meritum namque deputatur ad retribuendum pręmium illi ad quod ab eo qui meretur ordinatur, & pro quo ab alio acceptatur: quomodò peccata parentum imputantur filijs in tertiam & quartam generationem, & misericordiam facit Deus in milia his qui diligunt eum. Et Dominus recordatus Abrahæ, liberauit Loth. Magis tamen & efficacius nobis meritus est Christus, eò quòd caput nostrùm est totiusque ecclesiæ, quàm alius homo alteri. Sicut enim homo pro se & omnibus membris vitam æternam meretur, ita nobis Christus quasi suis membris (pro quibus gratiam merendi ipse acceperat & influendi) peccatorum remissionem & iustitiam meruit vitamque æternam, vt Apostolus Paulus docet ad Roman. 5. Nam de plenitudine eius omnes accepimus, gratiam eandem & vitam, quam accepit ipse à patre suo. Atq; propterea sicut ei nostra scelera à patre ob spontaneam eorum assumptionem & corporis mystici intimam vnionem imputantur, ita eius iustitia quasi capitis, nobis eius membris ad iustitiam & vitam ęternam imputatur. Posuit enim pater super eum volentem & spontaneum, omnium nostrûm iniquitates, & oblatus est, quia voluit: Et maledictum & peccatum factus est pro nobis. Iustitia itaque Christi nobis à patre imputatur, vt propter eam nos formaliter iustos faciat à iustitia inhærente, sine qua nemini Christi iustitia quasi meritum imputatur, sicut ad reconciliationē non imputatur, nisi amicis ei acceptis & reconciliatis. Extendimus autem hic nomen Imputationis ad ordinationem aut deputationem, siue secundum gratiam, siue secundum iustitiam fiat. Nam obedientia Christi secundum debitū & iusti-

1. Corinth. 14.

Exod. 20.

Genes. 19.

Thom. 3. parte quæst. 8. & qu. 46. art 3. & 48. art. 1.

Esaiæ 53.

tiam

tiam, nostram meretur & operatur iustificationem, tanquã verã & iustam eius mercedem. Secũdus sensus, vt superius diximus, aduersatur scripturis, maximè si intelligatur per exclusionem iustitiæ propriæ nobis inhęrentis. Fieri enim non potest quòd pater iustos nos habeat, reputet, declaret, aut approbet, quando iusti non sumus: quum eius iudicium sit secundum veritatem, & nos alios declarare aut reputare non potest, quàm reuerà sumus: quamuis iniustos quasi iusti essent secundum bona potissimùm externa tractare possit, iuxta sententiam Ecclesiast. Eadem cunctis eueniunt, sicut bonus sic & peccator; vt periurus ita & ille qui verum deierat: vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, vniuersa æquè eueniunt iusto & impio. Quomodò Deus pater filium suum dereliquit, & quasi sceleratum tractauit, quem tamen non reputauit nec declarauit verè sceleratum, sed in eo tanquam in filio charissimo semper ei complacitum fuit, ab patre tamen derelictus fuit, vt inter sceleratos reputaretur ab hominibus. Quòd autẽ quidam aduersariorum non verentur scribere, quòd hac iustitiæ imputatione æquè grati sumus Deo patri, vt ipse Christus, tanquam nobis propria esset, & in nobis esset sicut in Christo hæc eius iustitia atque obedientia, ipsique passi essemus pro Deo & mortui, vera est in Christum & Deum patrem blasphemia, tum quòd nos patri placeamus propter Christum, tum quòd iustitia eius nobis non imputetur, nisi secundum mensuram qua Deus spiritum suum nobis est impartitus, & secundum mensuram donationis Christi. Propter quod scriptura hortatur vt iustus iustificetur adhuc, & in iustitia crescat, quemadmodum in patientia alijsque virtutibus. Et sicut multæ sunt in cœlis electorum mansiones, & maior gloria capitis quàm membrorum, ita & gratia maior, quemadmodum stella à stella differt in claritate, & sol superat vniuersas: Nec omnia membra eundem actum nec eandem gratiam habent. Tametsi enim Dei bonitate sumus boni, non tamen infinitè, nec æquè boni vt ipse, sed secundum gradum in quo bonitas in nos transfunditur, ita esset de iustitia Christi, si ea iusti dicamur & simus. Et si in re ipsa esset consensio, non esset multum de verbis sermonisque forma pugnandum, quæ ob varios tropos, quibus scripturæ & etiam nos plęrumque vtimur, permitti & dissimulari possit, quòd videlicet Christi iustitia nobis imputata, iusti sumus formaliter: tametsi nostra iustitia non sit iustitię Christi participatio, nisi in genere causæ efficientis. Vocat enim Apostolus Paulus Christum Peccatum, hoc est, insignem peccatorem, vt interpretantur post Chrysostomum Theophylactus & Oecumenius. Eum peccatum, inquit Oecumenius, fecit, id est, tanquam peccatorem aliquem, pœnisque obnoxium crucifigi permisit, vt tanquam peccator condemnaretur, ita factus est execratio, siue maledictum, quæ tamen ei non tribuuntur, nisi ea ratione, quòd nostra peccata & execrationem spontè assumpsit: quo tropo vtens & Bethsabee, ait ad Dauid, Erit cũ dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. Simili itaque tropo & nos iusti nominari possumus, imputatione iustitiæ Christi: sicut figurata est locutio, quòd Christus nobis factus est sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Item quòd eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Item apud Hieremiam, Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustitia nostra, vt interpretantur Septuaginta.

Eccles. 9. 2. Corinth. 5. 1. Reg. 1. Cap. 23.

Super hac igitur sermonis forma & loquendi modo, non multum esset cõtendendum, si nobis concederent aduersarij, quòd propria iustitia nobis inhæreat, sicut proprium ex Adam contrahimus peccatum nos intrinsecè commaculans. Hîc inquiri posset, An fieri potuerit nostra redemptio & reconciliatio, eo modo quem aduersarij docent, videlicet, vt nobis manentibus in peccato immundis & in nobis execrabilibus, Christi iustitia imputaretur ad iustitiam, remissionem peccatorum, & vitam æternam, ita vt in nobis impij, Deoque displicentes, in Christo grati ad vitam æternã, in nobis aũt iniusti, in Christo verò iusti esse possemus: quo modo Deus filium suum fecit peccatum & maledictum imputatione peccatorum nostrorum, in se autem innocentem, iustum, & super omnia benedictum manentem. Est enim verisimile quòd Deus pater potuerit talem facere nostram redemptionem: sed longè copiosiorem factam esse, quòd nos in nobisipsis diuites fecerit in omni gratia spirituali, nobisq; abundè spiritum suum infuderit, ex scripturis & patribus in superioribus docuimus. Tertius sensus verus est & catholicus, sed ex hac communicatione vsus & proprietatum ac membrorum vnione ac vnitate, non sequitur communicatio secundum denominationem. Quanuis enim oculus videat manibus membrisq; alijs, & aures pro eis audiant, non tamen oculus audit, nec auris videt, nec vis oculorum visiua est in auribus, nec in oculis auditus, nec capitis virtutes secundum prædicationem vel realem inhærentiam membris alijs tribuuntur: tametsi mutuò sibi seruiant, & operentur singula in totius corporis salutem. Quanuis igitur Christus capitis gratiam & iustitiam pro nobis acceperit, vt vitam & gloriam in nos influeret, & nobis mereretur, nõ propterea est in membris, nec ea denominare potest extrinseca prædicatione; sicut nec capitis naturales proprietates sui corporis membris attribuuntur, nisi secundum participationem & gradum in quo sunt transfusæ: quanuis tamen maxima sit hæc vnio Christi capitis cum fidelibus, & inexplicabilis: propter quam secundum sententias B. Augustini, Christus & Ecclesia dicuntur vnus homo, vna persona, vnus Christus, imò & corpus Christi, & quodlibet eius membrum Christus, vt docet dominus Cardinalis de turre Crem. Pro hac vnitate supplex patrem rogauit filius, Pater serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut nos vnum sumus: De qua vnitate latè agit Reuerendus dñs Decanus sanctæ Mariæ Traiecteñ. M. N. Hermannus, de restauranda religione. De quarto modo dictũ est, quòd non propriè iusti sumus hoc sensu iustitia Christi, sicut sumus iustitia Dei, cuius illa est etiam participatio, & non iustitia per essentiam: modo tamen quodam iusti denominari possumus à iustitia Christi tanquam causa effectiua, ratione assimulationis per iustitiam ab eo acceptam. De hac Christi iustitia imputatitia prolixè agit Reuerendus pater Andreas de Vega.

Thomas & Ioannes Capreolus, & Grego. de Arimino. distinct. 17.

Psalm. 18. 85. 119. & 128.

Lib 1. de ecclesia, ca. 63. cũ sequentibus. Ioan. 17. Lib. 4.

Circa decretum Concilij Tridentini de Iustificatione.

Manifestum est ex superioribus iustificationem impij duo tantum complecti, impietatem scilicet seu peccatum tanquàm terminum à quo, qui tollitur. Fit enim in ea peccatorum remissio: & iustitiam fidei, ad quã terminatur. Atq; ita complectitur peccatorũ remissionẽ, & infusionẽ iustitiæ, quæ est qualitas immanens, vel per modũ huiusmodi qualitatis se habens: Nam mansionem, inquit Saluator, apud eum faciemus, & est vita manens.

Et hæc

Et hæc duo includit, siue fiat per baptismum, siue per pœnitentiam. Iustificatio verò, quæ est perfectio iustitiæ, non includit in sua ratione peccati ablationem, sed ex minori iustitia ad maiorem accessum siue alteratio-nem. Simili namq; modo hîc dicendum est de partibus & terminis, ex quibus constat iustificatio, sicut de partibus & terminis calefactionis. Infusionē autē iustitiæ per spiritum inhabitantem, comitatur reconciliatio, restitutio amicitiæ & adoptio in filios & hæredes. Ex Deo enim nascendo primū accipimus esse diuinum & Christiforme, secundum quod sumus filij & hæredes Dei. Quare dici non possunt partes iustificationis, sed effectus iustitię, quę sola est per se terminus iustificationis. Et sicut nouitas mentis est iustitia, ita eius renouatio eadem est cum iustitiæ infusione, & natura prior adoptione filiorum, quam ius ad hæreditatem cœlestem sequitur. Ista sequuntur ex ijs quæ suprà citata sunt ex lib. de peccatorum merit. & de natur. & gratia. Eadem docet Synodus Tridentina. Nam post modum præparationis impij. Hanc, inquit, dispositionem siue præparationem, quæ scilicet fit per fidem & pœnitentiam, iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio & renouatio interioris hominis, per susceptionem gratiæ & donorum: Vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit secundum spem hæres vitæ æternæ. Item in Canone .11. dicit anathema ei qui dixerit homines iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione exclusa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per spiritum sanctum diffunditur eisque inhæret: de quo etiam est dogma ecclesiasticum. Declarat præterea eadem sacrosancta Synodus causas iustificationis, quæ etiam ex dictis sunt manifestæ. Huius, inquit, iustificationis causæ sunt, finalis quidē gloria Dei & Christi ac vita æterna: efficiens verò misericors Deus, qui gratuitò abluit & sanctificat, signans & vngens spiritu vnctionis sancto, qui est pignus promissionis nostræ. Loquitur enim de iustificatione, quæ fit per baptismum. De incremento verò iustificationis cap. 9. & lapsi reparatione cap. 14. Meritoria autem dominus Iesus Christus, qui cùm essemus inimici, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & Deo patri pro nobis satisfecit. Instrumentalis item sacramētum baptismi: & quoad relapsos sacramentum pœnitentiæ. Demum vnica formalis causa est, iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit, qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mētis nostræ, nō modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipientes, vnusquisq; suam, secūdum mensuram quam spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secūdum propriam vniuscuiusque dispositionem & cooperationem. Quāquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificātur, quę & ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christū, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.

Iustificatio vt est perfectio, habet alios terminos, q̄ iustificatio impij.

Cap. 10.
Cap. 7. sess. 6.

De eccle. dogmat. cap. 86.

Ephes. 1. & 1. Pet. 1. & 3.

Quisq; suam & propriā accipit iustitiā.

Ioannes Caluinus contra Concilium Tridentinum.

EXPLICATO articulo, tractandæ veniunt obiectiones aduersariorũ, qui singulas eius partes fortiter impugnant, inter se tamen non minus quàm à nobis dissentientes, quo nobis certum sit argumentum, fundamentũ esse infirmũ quo nititur. Sed tamẽ quantũ habeat momenti ipsorũ ratiocinationes consideremus. Ioannes Caluinus in illo suo pestilenti Antidoto aduersus 8. cap. 6. sessio. Concilij Tridentini, vbi totus hic noster articulus probatur, primùm conatur confirmare, quòd iustificatio impij sit in sola peccatorum remissione, quodq; natura præcedat regenerationem spiritus sancti, mentis nouitatem cordisque rectitudinem, quam tamen ex nomine, Iustificatio significat. Ait autem.

Iustificatio impij incipit a remissiõe peccatorum, non autem consistit in ea sola.

Caluinus,

Quæstio est verbi, quid sit Iustificatio. Negant solam esse remissionem peccatorum,
„ *sed renouationem & sanctificationem simul contineri volunt. Nunquid hoc verum sit*
„ *videamus. Verba Pauli sunt cap. ad Rom. 4. Dauid beatitudinem hominis dicit, cui*
„ *Deus imputat iustitiam sine operibus. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Si ex hac*
„ *Dauidis sentẽtia Paulus gratuitæ iustitiæ definitionem rectè elicit, sequitur in remis-*
„ *sione peccatorum esse positam. Sic enim interpretatur Paulus iustum à Dauide nun-*
„ *cupari, cui Deus iustitiam imputat, non imputando peccata.*

Responsio.

Non colligit Apost. Paul. ex hac Dauidis sententia definitionẽ iustitiæ gratuitæ, sed ostendit, quòd sine operibus credẽti, iustitiam Deus imputat, hoc est, acceptò fert, & gratiosè largitur iustitiã, vt iustus fiat qui credit in Christum. Hoc enim est Pauli institutum. Sicut enim merces secundũ debitum imputatur & confertur operanti, vt fiat eius, ipsamq; accipiat: ita credẽti imputatur, & secundum gratiam tribuitur quòd fiat iustus. Nemini enim ad iustitiam quicquam imputat Deus, quem iustum non faciat, cùm secundum veritatem sit eius imputatio & iudicium efficax, & non vanum. Et B. Chrysostomus, & post eum Theophylactus & Oecumenius causam reddentes, cur Paulus agẽs de iustitia fidei illud Psalm. Beati quorum remissæ sunt iniquitates adduxerit, cùm nihil sit eo loco de iustitia: fidei dicunt hoc illũ de industria fecisse, vt iustitiã fidei magis extolleret. Nam si scriptura eum pronuntiat beatum cui ex gratia remissa sunt peccata, multò beatior ille qui ex gratia iustificatus sit, & filius Dei factus remissis peccatis. Ex qua eorum sententia manifestè patet, quòd nomine iustificationis plus intelligunt, quàm peccatorum remissionem. Id quod ex nomine ipso etiam facilè conuincitur. Non igitur iuxta eorũ interpretationẽ describit iustitiã, sed magis ostendit in quo sita sit hominis iustitia apud Deum. Nec sunt plenè remissæ iniquitates, nisi impio iterũ in priorem gratiam recepto, vt Absoloni non est remissum peccatum, nisi quando licebat videre faciem Dauid. Præterea si remissio peccatorum est gratuita ex sententia Dauidis, multò magis iustificatio quæ sine ea fieri non potest. Nec interpretatur Paulus iustum à Dauide nuncupari, cui Deus iustitiam quasi alienam imputat, quia reuerà iustum facit, cui ob fidẽ imputat iustitiam. Est enim hæc imputatio cũ accessu & largitione iustitiæ. Sic enim ait B. August. Spiritus sanctus illuminationem iustificationemq; nostram etiã intrinsecùs operatur illo opere, de quo Paul. Neq; qui plãtat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementũ dat Deus. Sicut ergo ille in quo oẽs viuificabũtur, prẹter hoc quod se ad iustitiam exemplum imitantibus prẹbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis. Et capite sequenti, legimus iustificari in Christo qui credũt in eo, propter occultã communica

Psal. 31.

Lib 1 de peccatorum merit. cap. 9.

1. Corinth. 3.

municationẽ & inspirationẽ gratiæ spiritalis. De quo satis in superioribus. Testimonium igitur Dauidis adducit Paulus, vt ostendat beatitudinem hominis in eo sitam esse, quod Deus acceptò fert iustitiam credenti (quicquid tandem sit iustitia) sine operibus, hoc est, gratis, sine vllo operum precedẽti merito. Pronunciant igitur propheta & Apostolus, beatitudinem hominis consistere in eo quòd credenti gratis, hoc est, sine operum meritis, remissis & non imputatis peccatis, fides eius imputatur ad iustitiam, hoc est, gratuitò acceptatur, vt per eam consequatur, & apprehendat iustitiam.

Sic & idem Apostolus, nõ adducto alterius testimonio alibi loquutur, Erat Deus in Caluinus.
Christo mundum reconcilians sibi, non imputando hominibus peccata. Deinde conti. „
nuò post adijcit, Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt essemus „ 2.Cor.5.
iustitia Dei in illo. Quid apertiùs requiras, quàm nos corã Deo iustos censeri, quia Chri- „
sti sacrificio expiata sunt peccata nostra, ne ampliùs sub reatu nos teneant. Nec locus „
vulgari cauillo, de iustificationis initio ipsum agere. Nam vtroque loco tractat, non „
qualiter incipiant iusti esse, qui fuerant hactenus infideles, sed quomodo iustitiã quam „
semel consecuti sunt, retineant toto vitæ cursu. David enim de se loquitur, postquam „
inter filios Dei fuerat coaptatus, & Paulus asserit hanc esse perpetuam legationem, „
quæ in Ecclesia quotidie auditur. „

Hæc Apostoli sententia requirit præter remissionẽ, siue non imputationẽ peccatorum, impij reconciliationem. Erat, inquit, Deus in Christo mũdum reconcilians sibi, non imputando hominibus peccata: quod explicans beatus Chrysostomus, Recõciliauit, inquit, hoc est amicos sibi fecit per Christũ. Hoc est enim admirabile nõ quod amicus factus est solùm Deus, sed quod sic amicus factus. Quomodò, inquit, sic? Quia dimisit illis peccata. Aliter enim non fuisset factus amicus. Vnde & subdidit, non imputans illis peccata eorum. Vbi docet reconciliatum esse mundum Deo, maiùs esse quàm non imputare peccata. Qui enim reconciliatur iustificatur, & in pristinam redit gratiam & amicitiam. Non reconciliamur Deo, inquit B. Augustin. nisi per dilectionem qua etiam filij Dei appellamur. Nec dicit Apostolus, quod Deus filium suum peccatum fecit, vt coram eo iusti censeamur aut reputemur (quamuis neminem ipse iustum reputat qui reuera iustus non est) sed vt essemus iustitia Dei in illo. Quod explicans OEcumenius ait, Non dixit, Iusti efficeremur, sed ipsa iustitia, quod maiùs erat, Deique ipsius iustitia: Dei autem iustitia, non quæ esset ex operibus, sed vt eo remittente ac veniam dante iustificaremur per ipsum. Et Theophylactus, Propterea, inquit, neque dixit, vt efficiamur iusti, sed iustitia Dei, excellentiam gratiæ ostendens. Similiter B. Chrysost. Rursus OEcumenius exponens locum Apost Pauli, Qui factus est nobis sapientia à Deo, iustitiaque & sanctificatio ac redemptio. Qui fecit, inquit, nos & iustos & sanctos cùm nos redemisset ab illis, quæ sunt istis contraria: Primùm quidem sapientes efficiens ab errore liberauit, & tunc iustos & sanctos superuentione spiritus sancti reddidit: & ita à cunctis malis liberauit. Nam hoc est redemptio. Hi apertè ex Apostolo docent ex his ipsis locis quæ citant aduersarij, nos verè iustos esse participatione iustitiæ Christi, & non ab hac formaliter. Neq; solum quòd Christi sacrificio expiata sunt nostra peccata, sed quòd & facti consortes diuinæ naturæ, filij Dei, amici & hæredes. Nec dicimus Apostolum in his locis iã citatis de iustificationis initio agere, nec tamẽ etiã de eius cõsummatiõe, sed de iustificatione impij, quæ fit cum peccatorum remisione. In loco namq; priore

Responsio.
2. Corint. 5.
Lib. de fide & symbolo ca. 9
1. Corinth. 1.

Rom. 4. priore apertè dicit, ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam: Et in posteriori agit de recõciliatione: nemo autem reconciliatur, nisi qui inimicus est. Vtroque enim loco docet quomodò impij Deo patri reconciliantur per victimã filij eius, hoc est, quomodò incipiunt esse iusti. Sed quomodò iustitiã, quã semel cõsecuti sunt, retineant toto vitæ cursu, ne attingit quidem. Nec de se solo loquitur Paulus, sed in genere de peccatore, & docet beatum esse, cui à Deo peccata non imputantur. Deflebat tamen propheta Dauid perpetuò quę admiserat peccata. Ait enim B. Chrysost. Olim patratum peccatum post tot tempora quasi nuper accidisset, lugebat, Lauabo, inquit, per singulas noctes lectum meum: lachrymis stratum meum rigabo: Atque ita ad tempus illud quo peccatum commiserat, spectabat. Et perpetua est hæc legatio Apostolorum & successorum, ad pœnitentiam inuitantium peccatores, qui perpetuò inculcant, Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. Sed alia sunt verba legationis, quibus exhortantur ad iustitiam retinendam, quam semel sunt consequuti, quæ passim in scripturis sunt obuia.

2. Corinth. 5.

Homel. 4. de pœniten.

Psal. 6.

2. Corinth. 5.

Rom. 11. 1. Corith. 9 Heb. 12.

Caluinus.

In eundem quoq; sensum ad Rom. 10. Moyses iustitiam legis describit, quòd qui fecerit ea viuet in ipsis. Fidei autẽ iustitia sic dicit, Qui crediderit & cæt. Videmus ideo legis iustitiæ opponi fidei iustitiam, quòd operibus minimè constet, sicut illa. Idem sibi volunt verba quibus Lucas apud Antiochenos ipsum esse vsum refert, Per hunc vobis annunciatur remissio peccatorum, & ab omnibus à quibus non potuistis iustificari in lege Moysi, in hoc omnis qui credit iustificatur. Nam & remissioni peccatorum iustificatio velut interpretationis loco subijcitur, & absolutionem proculdubiò significat, & legis operibus detrahitur, vt sit gratuita, & fide percipi dicitur.

Act. 13.

Responsio.

Moyses describens discrimen iustitiæ legis, magis ostendit legis iustitiam à iustitia fidei deficere, quàm eam illi opponat. Nam eadem opera sunt iustitię fidei & iustitiæ legis siue operum. Lex Dei inquit August. est charitas, opera autem charitatis scripta in tabulis, lex est & iustitia operum, & scripta in corde, lex fidei est & Dei. Plenitudo, inquit, legis est charitas, sed hæc non scripta in tabulis lapideis, sed descripta in cordibus nostris per spiritum sanctum qui habitat in nobis, cui prudentia carnis non est subiecta, neque enim potest. Sed ad hanc prudentiam carnis terrendam, cùm in tabulis scribuntur, lex est operum, & litera occidens præuaricatorem. Cùm autem ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei & spiritus viuificans dilectorem. Nam iustitia legis ea est, quæ ex legis est cognitione & viribus liberi arbitrij. Theophylactus enim exponens id quod dicit Apostolus. Si ex operibus iustificatus est, habet quidem quod glorietur, sed non apud Deum, hoc est gloriari potest quòd suis ex viribus atq; adeo proprijs operibus rectè egerit. Fidei autem iustitia est quæ per fidem diuinitùs cordibus nostris infunditur. Iustitia itaque legis siue operum est iustitia moralis, de qua gloriabantur Romani: iustitia verò fidei est, quam morte sua nobis impetrauit Christus dominus. Et hæc iustitia fidei constat ex fidei & gratiæ operibus, cùm otiosus esse non possit spiritus Christi, sicut legis iustitia ex operibus arbitrij & cognitiõis quã ex lege habemus. Per legẽ enim cognitio peccati. Opera autẽ sua legem fidei habere eodem hoc loco docet Apostolus Paulus. Sed quid dicit scriptura de iustitia quæ ex fide est? Propè est verbum in ore tuo & in corde tuo, hoc est verbum fidei quod

Rom. 4.

Iustitia fidei ex operibus fidei constat, sicut iustitia legis ex eius operibus. Lex fidei est charitas quæ ociosa esse nõ potest.

Rom 10.

prædicamus, quia si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vbi audimus opera iustitiæ fidei, credere & confiteri, & quòd creditur ad iustitiam, & non solũ ad remissionẽ peccatorũ. Et verbum hoc fidei de quo Moyses & quod citat Apostol. Paulus est, vt diligamus dominum Deum nostrum ex toto corde, & ad ipsum ex toto corde nostro & tota anima reuertamur, quæ sunt opera iustitiæ fidei, vt hîc docet Apost. Acquiritur autem hæc fidei iustitia gratuito patris dono in filij sui gratiam, sed solum à præparatis per veram pœnitentiam, ad quam ex fide suorum corda excitabit. Augetur tamen ex operibus iustitiæ, qua sumus ab eo donati. Constat itaque falsa esse, quæ Caluinus assumit, & si vera essent non probant iustificationem consistere in sola peccatorum remissione. Et sententia Apostoli Pauli, quam describit Lucas, manifestè distinguit iustificationẽ à remissiõe peccatorũ. Dicit enim, Notum sit vobis quòd per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, ab omnibus quibus nõ potuistis in lege Moysi iustificari: in hoc omnis qui credit iustificatur. Magnificat enim & extollit B. Paulus hanc in Christo iustificationẽ, quòd fiat cum remissione peccatorum, vt diximus ex Theophylact. & Chrysost. Describit itaque eam à termino iniquitatis, vt doceat multò maius esse beneficiũ, quo ex hostibus amici & filij facti sumus, quàm fuit primi hominis vel Angelorum iustificatio, imò quàm Christi domini: quamuis sine mensura hîc gratiam acceperit: nostra tamen iustificatio propter cõtrariam dispositionem maius est beneficium, & maior gratia. Quod explicat Apost. Paulus, cùm ait, Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Item alio loco, Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccato, conuiuificauit nos Christo.

Deut. 40. — Act. 13. — Rom. 5. — Corinth. 2.

Quid? Iustificatio Publicani Lucæ 17. quid aliud sonat, quàm iustitiæ imputationẽ, dum gratis acceptus est Deo? Et quoniam de verbi proprietate lis est, cùm Christus à Paulo iustitia & sanctificatio nostra prædicatur, certè inter hæc duo statuitur discrimen, quod Tridentini patres confundunt. Nam si duplex est gratia, quod nos Christus iustificat & sanctificat, iustitia vitæ innouationem sub se non complectitur. Nec aliter potest exponi illud ad Rom. 8. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat, quàm de gratuita acceptatione. Caluinus

Confundit hîc Caluinus imputationem iustitiæ, & Deo esse acceptũ, cum remissione peccatorum, vel potius ei addit, quasi nõ in sola peccatorum remissione consisteret iustificatio, nisi hæc duo simul accedant. Hæc enim diuersa esse, vt reuerà sunt, intellexit etiam Martinus Bucerus, qui in Didagmate suo docet iustificationem ex duobus constare, nempe, remissione peccatorũ, & donatiõe siue imputatione iustitiæ Christi. Qui enim acceptus est Deo, eius amicus est & iustus, eiq; placet, quasi similis & cõformis filio eius. Et in Publicani iustificatione, ne verbũ quidem de iustitiæ imputatiõe habetur. Ait enim B. Lucas, Publicanus à lõgè stãs, nolebat nec oculũ ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suũ dicẽs, Deus propitius esto mihi peccatori: Dico vobis, descẽdit hic iustificatus in domũ suam ab illo: Quia omnis Responsio. Luc. 18.

qui se humiliat, exaltabitur: & omnis qui exaltat, humiliabitur. Quid precor hîc sonat peccati imputationem? Manifestè ex his verbis sequitur quòd Deus requirit præparationem per humilitatem & orationem in eo quem iustificat, hoc est iustum facit. Sic enim vbique (vt & nomen ipsum sonat) interpretatur B. Augustinus. Et discrimen est inter iustitiam & sanctificationem, sed rationis tantum, non quasi rerum diuersarum. Eadem namq; res à peccatis abluit, iustos facit & sanctos, iustitia scilicet fidei, quæ per spiritum sanctum in gratiam Christi nobis donatur. Hæc enim tenebras pellit peccatorum & maculas ac sordes ex eis secutas abluit, sicut lumen solis pellit tenebras, & aerem illuminat. Et eadem iustitia animam quasi templum Deo consecrat. Sicut igitur illuminatio aeris est expulsio tenebrarum, & purgatio rei contaminatæ, sordium est ablutio, ita iustificatio complectitur remissionem peccatorum & sanctificationem. Nam Theophylactus locum Apostoli, Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, interpretatur quasi sanctificatio in iustificatione includeretur. Intelligite, inquit, à qualibus malis nos liberauerit, quantaque nobis bona largitus sit. Habebatis enim vos hæc omnia commemorata, verùm ab his vos mundauit Deus, imò & sanctificauit. Quomodò? Iustificans, inquit, vos. Abluit enim vos, deinde iustificans sanctificauit. Et Oecumenius explicans quod dicit Apostol. quòd Christus factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio. Hoc est, inquit, iustos nos & sanctos superuentione spiritus sancti reddidit. Item Theodoretus, Ipse vobis dedit sapientiam, ipse dedit remissionem peccatorum & iustitia dignatus est, & sanctos effecit à diaboli tyrannide liberatos. Et iterum Rupertus in Euangel. secundum Ioan. circa locum, Pater sanctifica eos in veritate. Quid est, ait, sanctificari in veritate, nisi iustificari per fidem. Hæc omnia manifestiora fient, si consideremus quid sit sanctum esse, & quid sanctificari. Sanctus est, inquit Origenes, qui segregat se à malis actibus & mancipatus est atq; dedicatus Deo, eiusq; seruitio. Et B. Dionysius, Sanctitas est omni scelere libera, perfectaq; munditia. Hæc autem tribuit charitas Dei siue iustitia fidei per spiritum sanctũ in cordibus nostris diffusa. Et Caluinus ipse in comment. 1. epist. ad Corin. non diuersas, sed eandem rẽ esse dicit ablutionẽ, sanctificationem & iustificationem. Exponens enim verba Apost. prædicta, Sed abluti estis, & cæt. Tribus, inquit, vocabulis vtitur ad rem vnam exprimendam, quò magis eos deterreat, ne rursum eodem reuoluantur vndè exierant. Deinde docens esse rationis tantum discrimen, non rei. Quod, inquit, dixi tribus nominibus exprimi rem vnam, non sic accipio quasi nihil significatione differant. Nam propriè loquẽdo, iustificat nos Deus dum peccata nobis non imputãdo nos à peccato liberat, purgat, dum peccatorũ memoriam abolet. Ita hæc duo nihil differunt, nisi quòd alterum simplex, alterum translatitium est. Siquidem in verbo abluendi est Metaphora. Vbi tamen in explicatione discriminis rationũ horum nominum fallitur Caluinus, eò quòd Deus nos iustificando verè iustos faciat & in veritate sanctificet ac filios faciat: quod longè amplius est quàm peccata non imputare, & liberare à reatu. Et verè purgat non solum peccatorum memoriam abolendo, sed mundos faciendo à peccatorũ sordibus. Iam vos, inquit dominus saluator, mũdi estis propter sermonem quem dixi vobis. Item alibi. Qui lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. Porrò

Marginal notes: 1. Corinth. 6. — 1. Corinth. 1. — Cap. 17. — Homel. 11. Leuit. — Cap. 12. de diui. nomin. — Cap. 1. — Ioannis 13.

rò Henrichus Bullingerus circa eundem locum, Diuersis, inquit, verbis eandem rem significat, cùm ait, Abluti, sanctificati, iustificati estis: abluti propter sacrum baptisma, sanctificati propter spiritum sanctum, iustificati autē propter fidem. Iustitia enim sicut Deo mentem subijcit, ita & ipsi eam consecrat, mundat, & à prophanis segregat. Templum, inquit, Dei sanctum est, quod estis vos. Non igitur patres concilij hæc duo confundunt, sed iuxta morem scripturæ iustificationem diuersa ratione commendant & prædicant. Et duplex quidē est gratia, quæ his duobus nominibus significatur, sed eiusdem rei effectus. Fallitur autem Ioannes Caluinus, dum scribit, quòd iustitia vitæ innouationem sub se non complectitur. Est enim vitæ Christianæ nouitas, sicut eius vetustas est peccatum. 1. Corint. 3.

Nollem de verbo litigare, nisi inde totus causæ status penderet. Verum cùm tunc iustificari hominem tradunt, cùm in obedientiam Dei reformatur, totum illud Pauli argumentum euertunt. Si ex lege est iustitia, exinanita est fides & abolita promissio. Intelligit enim neminem inuentum iri inter homines, in quo salutis promissio compleatur, si innocentiæ conditione sit implicita, & ruituram mox esse fidem si operibus fulciatur. Quod ideo verum est, quia quamdiu respicimus quales sumus, necesse est nos coram Deo trepidare: tantum abest, vt certa & inconcussa vitæ æternæ fiducia nobis constet. De regeneratis loquor. Quantum enim abest à iustitia quæ in hac vita inchoatur, vitæ nouitas? *Caluinus.* Rom. 4.

Verè ex eo quòd iustificatio in sola peccatorum remissione, vel in hac & iustitiæ infusione consistere dicitur, magna ex parte totus causæ huius, imò & multorum dogmatum status pendet. Illud enim docentes, neminem agnoscunt gratia Christi reuerà iustum esse, & filios Dei docent æquè, vt priùs iniustos, immundos, & sceleratos, & Deo in se odibiles manere: peccata verò, quibus contaminati manent propter Christum eis non imputari: cui dogmati scripturas atque vniuersos doctores ecclesiasticos aduersari ostendimus, & hominē verè iustificari in conspectu & iudicio Dei, & per spiritum sanctum inhabitantem iustitia Dei donari, per quam verè in se iustus sit à Christo & spiritu eius, sicut per eius illuminationem verè fidelis est, & sapiens sapientia & fide immanentibus. Legimus, inquit beatus Augustinus, in Christo iustificari, qui credunt in eum propter occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritualis, sicut Adam occulta tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Hoc enim docet Apost. Paulus. Hinc etiā pendet aliud aduersariorū dogma, ꝙ omnia opera iustorū sunt peccata, eò quòd coinquinatis quorum inquinatæ sunt mens & conscientia, nihil est mundum. Itē & aliud, quòd omnes iusti æqualiter sunt iusti, quia nō diuersa participatiōe iustitiæ à Christo transfusæ, sunt iusti, sed ab vna & eadē Christi iustitia, qua ipse formaliter est iustus. Hinc Martinus Luther. in serm. de natiuit. B. Mariæ hanc tradit blasphemiā, Omnes, inquit, Christiani æquè magni sumus, sicut mater Dei, & æquè sancti sicut ipsa: & tua oratio mihi tam chara, q̄ illius, si credis Christum habitare in te æquè sicut in illa, quia per sanguinē Christi pariter mūdati omnes sumus à peccatis. Huiusmodi impia dogmata ex hoc pestilēti fonte Lutheri scatere latè deducit R. pater Dominicus à Soto. Multarū enim absurditatum hoc dogma de iustificatione imputatitia origo est. *Responsio.* Lib. 1. de peccatorū merit. cap. 10. Rom. 5. Titum 1. *Blasphemia Lutheri.* Lib. 2. de nat. & grat. ca. 20.

Per hanc autem iustitiam per spiritum Christi in cordibus nostris diffusam do-

sam docemus hominem in obedientiam Dei reformari, Nolite, inquit Apostolus Paulus, cõformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri vt probetis quæ sit voluntas Dei. &c. Nouitas enim hominis Christiani est iustitia, vt diximus. Et probat quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta. Omnium enim rectissima ipsa est æstimatrix: vt de charitate docet B. Augu, quæ est ipsa iustitia, vel ab ea inseparabilis, id quod idẽ Apost. docet, quando ait, Deponite vos secundum pristinã conuersationẽ veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Nec propterea B. Pauli argumentum euertitur, sed stabilitur magis. Nec sequitur ex eo quòd hominem iustificari, est ipsum in Dei obedientiam reformari, ex lege aut eius operibus esse iustitiam, imò nullam habet apparentiã illatio quã Caluinus hic facit, adeò vt dormitasse videatur, quũ istud scriberet. Quę enim est hæc cõsequẽtia? Tunc homo iustificatur, cùm in obediẽtiã Dei reformatur, ergo ex lege est iustitia. Nam antecedens quidem apertè docet scriptura, hominem in Dei obedientiam reformari, imò & hoc ipsum docet Caluinus: consequens autem scripturis & nostræ fidei principijs omnino est contrarium. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Nec tamen dicimus hominem iustificari ex obedientia Dei, vel ex eo quòd in eam reformatur, quomodò Caluinus intelligere videtur, sed iustificari & per ipsam iustitiam reformari, vt Deo obediat. Factores enim legis, ait B. August. iustificabuntur, vt sint & fiant legis factores. Per iustitiam enim vires perditas recuperamus, hoc est per spiritum charitatis, per quem Deo obedimus. Si quis, ait Saluator, diligit me, mandata mea seruabit. Item charitas patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia sustinet, omnia credit. Frequens namq; est sermo B. August. Fides impetrat, quod lex imperat. Nec tamen docemus quòd innocentiæ conditione implicita est salutis promissio. Mundat enim hîc perpetuò Christus suam ecclesiam, & pater agricola palmitem ferentem fructum continuò purgat, vt fructus plus adferat: filij quoque quibus facta est hæreditatis promissio, quotidie orant, Dimitte nobis debita nostra. Nam in multis offendimus omnes. Nihil tamen coinquinatum intrabit in sanctam ciuitatem Ierusalem, sed pater electos suos prius purgabit, & ipsi per spiritum inhabitantem se emundant & purgant. Si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile domino, ad omne opus bonum paratum. Vbi aduertere conuenit hominem sanctificatum esse paratum ad omne opus bonum & Dei obedientiam. Implicitam tamen esse salutis promissionem conditione non innocentiæ, sed operum, clarè docet Apostol. Paulus, dum ait, Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei: Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & glorificemur. Item alio loco, Tribulationem sustinetis, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem nobiscũ, &c. Sicut enim comminatio damnationis implicitam habet conditionem, ita & promissio salutis. Nec propterea ruit fides promissionis, si operibus fulciatur, in quibus ex electione Deus eos ambulare facit. Ait enim vnus electorum,

Marginal notes: Rom. 12. — Lib. 1. de doc. Christ. ca. 27. — Ephes. 4. — Rom. 6. — Galath. 2. — Ioan. 10. — De spir. & lit. cap 29. & 30. — Math. 6. — Iacob. 3. — 2. Timoth. 2. — Rom. 8. — 2. Thessalon 1

ipsius

ipsius sumus factura creati in Christo Iesu, in operibus bonis quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quos eni prædestinauit hos & vocat, iustificat & conformes facit imagini filij sui. Sunt enim hæc opera non legis, de quibus loquitur sententia Pauli à Caluino suprà citata, sed fidei & gratiæ, quæ vt bonam voluntatem ita & hæc opera Deus in nobis operatur: & fulciuntur promissiones Dei & iustitia augetur, atque ad iustitiam huiusmodi operibus preparamur. In hoc ait B. Ioannes perfecta est charitas nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo. Rursus, Magis satagite vt per bona opera certam vocationem vestram faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum. Et quæ in eadem epistola præcedunt. Et nos verè agnoscimus quòd necesse est nos coram Deo trepidare, quamdiu respicimus quales sumus ex nobis: docemus tamen certam & inconcussam vitæ æternæ fiduciam nobis constare, si respiciamus quales sumus ex patris gratia & merito Christi, ei videlicet conformes, naturæ diuinæ consortes, filij & hæredes Dei, quales sumus etiam in nobis. Egenus enim factus est propter nos, vt illius inopia nos diuites essemus. Et alio loco, Nunc iustificati in sanguine ipsius, multò magis salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati salui erimus in vita ipsius: non solum autem, sed & gloriamur in Deo per dominum nostrũ Iesum Christũ, per quem nunc reconciliationẽ accepimus. Porrò dici solet, quòd benè securus est, qui pignori incumbit: Nos autem signati sumus spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Horũ igitur consideratiõe quæ à patre propter Christũ accepimus, & spectato thesauro quẽ habemus in vasis fictilibus in nobis manentẽ, certa & incõcussa vitæ æternæ fiducia nobis constat, quam etiam à nobis requirit & mandat Deus: quamuis in multis offendamus, attamẽ nõ quodlibet peccatũ ab hęreditate excludit, & misericors Deus ad multos filiorum defectus conniuet, & supplicantibus veniam indulget. Et sicut vitæ nouitas in hac vita augetur & progressum habet. Is enim qui intus est homo noster, renouatur de die in diem, ita & iustitia. Nã iustorum semitę quasi lux splendens procedit & crescit vsque ad perfectum diem. Nec perfecta est in hac vita iustitia, sicut nec etiam vitæ nouitas. Ex parte enim hîc cognoscimus, ex parte diligimus, omnia hîc ex parte & imperfecta sunt. Nihil igitur abest à iustitia quæ in hac vita inchoatur, vitæ nouitas, sed eadem est, & quantum crescit, vel deficit vna, tantum & altera. Apostolus Paulus vult nos renouari de die in diem. Et si in Christo, inquit, noua creatura vetera transierunt. Ecce noua facio omnia. Item alijs in locis frequenter meminit Apostolus nouæ creaturæ & noui hominis. Et hortatur Apocalypsis, qui iustus est iustificetur adhuc, & qui sanctus sanctificetur adhuc. Nihil igitur discriminis est inter huius vitæ iustitiam & nouitatem. Nam vtraq; est hîc imperfecta.

Ephes. 2. | 1. Ioan. 4. | 2. Petr. 1. | 2. Corinth. 8. | Rom. 5. | Ephes. 1. | 2. Corint. 4. | 1. Corinth. 13. | 2. Corinth. 5. | Capi. 22

Neque tamen interea negandum est, quin perpetuò coniunctæ sint & cohæreant duæ istæ res, sanctificatio & iustificatio: sed perperàm inde infertur vnam ac eandem esse. Exempli gratia, Solis lumen & si nunquam separatur à calore, non tamen calor existimandus est, nemoque tam rudis inuenitur, qui non vnũ ab altero distinguat. Fatemur ergò simul atque iustificatur quispiam, necessariò innouationem quoque sequi. Neque — Caluinus.

 verò

» *Verū de eo ambigitur, an sanctificet Christus, nec ne, quoscumque iustificat. Hoc enim*
» *esset lacerare Euangelium, adeoque Christum ipsum discerpere, si quis iustitiam quam*
» *fide consequimur, separare velit à pœnitentia. Sed tota nostra disceptatio est de causa*
» *iustificationis. Hanc Tridentini patres duplicem esse fingunt, ac si partim remissione*
» *peccatorum, partim spirituali regeneratione iusti essemus, vel, vt alijs verbis exprimam*
» *quod sentiunt, ac si partim imputatione, partim qualitate iustitia nostra constaret.*

Responsio. Ostendimus etiam ex aduersariorū, Ioannis Caluini scilicet & Henrichi Bullingeri confessione, vnicam & eandem rem esse sanctificationem & iustificationem: quamuis rationis sit inter ea discrimen. Propter quod non est simile quod adducitur de lumine solis & calore eius. Et si ratio nominis spectetur, iustificatio requirit iustitiæ infusionem: Et si sanctificatio impuritatis abolitionem significet, sine ea potest esse iustificatio. Et reuera fuit in Christo domino, sanctis Angelis, & Adam primo parente nostro: quamuis vt destinationem siue consecrationem ad cultum Dei dicit, ab inuicem separari nō possunt. Est enim tunc à iustitia inseparabilis sanctificatio nostra, & è diuerso. Et sicut lumen solis lucidum facit aerem, & illuminat ac apparere facit omnia quæ sunt in aere (hi enim luminis sunt effectus) ita iustificare & sanctificare effectus sunt iustitiæ, atque ratione magis quàm re ipsa differunt. Ex quo patet falsum esse quòd iustitia vitæ innouationem non complectitur, quam intelligit Caluinus nomine Sanctificatiōis. Sunt enim iustitiæ effectus formales, si secundum habitum intelligantur, & si secundum actum iustitia virtute eas complectitur, sicut causa suos effectus. Hoc enim sensu sanctificatio siue innouatio & iustificatio progressus sunt in operibus iustitiæ & sanctitatis. Quomodò scriptura intelligitur quæ habet, Qui iustus est iustificetur adhuc, & qui sanctus sanctificetur adhuc. Sic intelligit magister Sententiarum in commentarijs epistolæ ad Corinth. id quod dicit Apostolus, Sed abluti estis. &cet. Abluti, inquit, in baptismo, & ideo turpiùs est si reditis: & non solum abluti, sed sanctificati estis, id est confirmati ad bene operandum spiritu sancto dato, & non modò sanctificati, sed & iustificati estis bene operando: vbi sanctificationem refert ad firmitatem ad bene operandum, & iustificationem ad iustitiæ profectum. Neque solum necessariò innouatio sequitur eum qui iustificatur, sed & necesse est vt ex eadem sequatur iustitia quæ est nouitas spiritus, vt diximus, vel eius causa. Miscet autem hic Caluinus pœnitentiam quasi iustificationem sequatur. Hanc enim insinuat vitæ esse innouationem, cùm tamen scriptura vbique doceat ex pœnitentia impium iustificari. Propter quod vt iustificationis, sic & innouationis pœnitentia est causa. Propter pœnitentiam enim Deus peccata dissimulat. Cùm autem dicit Caluinus totam suam disceptationem esse de causa iustificationis, oblitus videtur scopi quem in disceptando proposuit. Non enim de causa iustificationis, instituta est hæc eius digladiatio, sed de partibus iustificationis, & in quibus iustificatio consistat. Hunc enim scopum suæ disputationi præposuit. Id quod ipse quoque insinuat, dicens patres fingere ac si partim remissione peccatorum, partim spirituali regeneratione iusti essemus. Nec tamen hoc patres dicunt. Nam iustificatio quæ fit in baptismo, est ipsa regeneratio spiritualis, qua ex impio regeneratur pius, & in filium adoptatur. Peccatorum autem remissio quasi natura præcedit, & peccata sunt terminus à quo fit mutatio hæc quæ est regeneratio.

Apoc. 22.

1. Corinth. 6.

Nec do-

Nec docent patres partim imputatione, partim qualitate constare nostram iustitiam, sed docent iustificationem mutationem esse qua ex iniusto fit iustus: & iustitiam ipsam esse qualitatem, qua viuimus in Christo, & diuinæ naturæ sumus consortes, Christoque conformes: sicut docemus eam in Christo esse qualitatem permanentem, qua ipse Deiformis est secũdum naturam assumptam. Nam super eum requieuit spiritus domini. Et Ioannes vidit columbam manentem super eum. Simili eademque secundum speciem qualitate nos iusti sumus & Deiformes, quam ex plenitudine Christi eiusque influentia accipimus. Mansionem, inquit dominus, apud eum faciemus qui me diligit. Et omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem, inquit B. Ioannes.

Esaiç. 9.

1. Ioan. 3.

Caluinus

Ego autem vnicam & simplicem esse assero, quæ tota continetur gratuita Dei acceptione. Eam præterea extra nos constituo, quia in solo Christo iusti sumus. Proferant si quod habent ex scriptura testimonium, vt persuadeant quod docent. Ego cùm totam habeam scripturam mihi suffragantem, hac vna ratione nunc contentus ero, quòd cùm mentio fit iustitiæ operum, eam lex & euangelium in perfecta legis obedientia constituunt: Ea cùm nusquam appareat, nihil aliud faciunt reliqui, nisi vt confugiamus ad solũ Christum, vt in ipso iusti censeamur, quod in nobis non sumus. An mihi locum vnum proferent qui inchoatam nouitatem pro iustitia apud Deum probari testetur, vel in totum vel ex parte? Quòd si authoritate destituuntur, cur non liceat repudiare quod hîc obtrudunt figmentum de partiali iustitia?

Responsio.

Asserit Caluinus iustificationem vnicam esse & simplicem, totamque contineri gratuita Dei acceptione, & extra nos esse, eò quòd in solo Christo iusti sumus. Sed & nos eam dicimus vnicam & simplicem esse mutationem ab iniustitia ad iustitiam: sicut aquæ frigidæ calefactio vnica & simplex est mutatio, qua à frigore fit alteratio ad calorem. Hæc autem duos complectitur terminos: quàmuis apud Philosophos ea de re sit disceptatio, an videlicet corruptio frigoris videlicet mutatio ad esse frigoris ad non esse, alius sit motus quàm introductio caloris quæ est à non esse caloris ad calorem, & propterea calefactio frigidi quasi duplex mutatio vtramque complectatur. Similis disputatio fieri posset, imò & iam agitatur de iustificatione impij: sed quæ sunt extra scopum præsentis negotij, in quo impertinens est, an iustificatio hoc modo vnica sit mutatio, an plures: Miscet hîc Caluinus gratuitam Dei acceptionem quasi eandem cum peccatorum remissione, quæ tamen ab ea non minus diuersa est quàm ipsa iustificatio. Et scopus disputationis qui à Caluino præfigitur in eo versatur: an tota iustificatio cõsistat in peccatorum remissione. Gratuita enim Dei acceptio, qua Deo accepti sumus & grati est per iustitiam & charitatem siue gratiam in cordibus nostris diffusam, tanquàm causam formalem: sicut per albedinem aliquid est album. Vt quid precor hic homo rem apertam tenebris inuoluit & mutat nomina & formam sermonis sui? Non debet nos mouere quòd iste iustitiam extra nos tantum constituit, quando, vt docuimus, scripturæ & vniuersi scriptores catholici concorditer aliud docent. Absurdum est quòd vita ponatur extra viuentem, iustitia autem siue charitas, siue Deiformitas vita est iustorum. Et libenter confitemur quòd in Christo iusti sumus & viuimus vt vitæ & iustitiæ authore. In ipso enim Deo nimirum viuimus, mouemur & sumus. In nobis tamen vita est, motus, & esse: Similiter & spiritum vitæ, institiæ, & charita

charitatis in nobis habemus, per quem Christus in cordibus nostris habitat, & in eisdem Christo authore vita, iustitia, rectitudo, & diuinæ naturæ participatio diffundũtur. Et per has scripturas secundum veterum scriptorum interpretationem, docemus iustos esse & rectos, iustitia & rectitudine nobis inhærentibus, secundum nominum horum significationem, quibus repugnat denominatio extrinseca. Repugnantia enim est rectum esse quod in se rectitudinem non habet. Nihil autem eius errori suffragari scripturas, adeo vt frustrà de scripturarum testimonijs glorietur, superiùs ostendimus: Nec causam habet Caluinus nobis insultandi vt dicat, Proferãt si quod habent ex scripturis testimonium. Multa enim huiusmodi scripturarum loca in superioribus protulimus. Sed expendamus rationem qua in conclusione huius disputationis se dicit fore contentum. Cùm enim dicit, quòd mẽtione facta in scripturis iustitiæ operum, eam lex & Euangelium in perfecta legis obedientia constituunt, falsum assumit: & impertinens est scopo huius disputationis, si etiam verum esset. Constituunt enim scripturæ iustitiam operum in legis obedientia, non in obedientia perfecta: perfectam autem iustitiam in perfecta legis obedientia. Qui diligit proximum ait Apostolus, legem impleuit, & quò perfectiùs diligit, hoc eam perfectiùs implet: sicuti B. Augustinus dicit de iustitia & charitate, quòd inchoata iustitia, inchoata charitas: perfecta iustitia, perfecta charitas. Et transferens se Caluinus ad iustitiam operum, egreditur totius disputationis institutum, in qua de iustificatione impij agitur, quæ non in operum iustitia, sed iustitia fidei consistit, iuxta Apostolum Paulum ad Rom. & Galath. qui ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis: & si Abraham ex operibus iustificatus est habet gloriam, sed non apud Deum. Hanc duplicem iustitiam clarissimè distinguit idem Apostolus Paulus ad Rom. 10. capite. Et B. Augustinus. Nostra fides, inquit, hoc est catholica fides, iustos ab iniustis non operum, sed ipsa fidei lege discernit: quia iustus ex fide viuit. Iustitia itaque operum nihil pertinet ad disputationem in qua agitur de impij iustificatione. Nihil etiam momenti habet hæc ratiocinatio Caluini aduersus iustificationem operum ad probandum quòd ea nusquam appareat, eò quòd in nulla sit perfecta legis obedientia. Nam B. Augustinus explicans id quod dixerat libro 1. de sermone domini in monte, circa locum, Iota vnum aut vnus apex non transiet & cæt. Nihil scilicet aliud posse his verbis intelligi, nisi vehementem perfectionis expressionem: Vbi, inquit, meritò quæritur, Vtrum ista perfectio sic possit intelligi, vt tamen verum sit, neminem iam vtentem voluntatis arbitrio hîc viuere sine peccato (pro eodem enim habet sine peccato viuere & implere omnia mandata) A quo enim vsque ad vnum apicem lex perfici potest, nisi à quo fiunt vniuersa diuina mãdata? Sed in iisdem mandatis est etiam, quòd iubemur orare, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Omnia ergo mandata facta deputantur, quando quicquid non fit ignoscitur. Quam sententiam & alijs in locis repetit. Et hoc eodem capite, mandata Dei dicit completa esse in apostolis, ea mensura perfectionis humanæ, quanta in hac vita potest esse perfectio. De perfectione viatoris & peruentoris ad terminum itineris multa ex Augustino suprà diximus. Et eodem loco Apostolus se perfectum dicit & iterum negat. Erroris autem sui radicem ostendit hîc Caluinus, ex qua consequẽter iustificationẽ consistere putat in sola peccatorum remissio-

Rom. 13.

Rom. 4. Galath. 2.

Lib. 3. contra 2. epist. pelagia. cap. 5.

Lib. 1. retractat. cap. 19. Math. 5.

Lib. 6. contra Donat. c. 24. Item li. 4. cõtra 2. epist. pelag. cap. 7. & Lib. 3. cap. 7 Rursus ser. 3. super psal. 118. in vers. Non enim qui operãtur. & cæt.

remiſsione, hanc ſcilicet, quòd nulla eſt in his qui iuſti dicuntur vera iuſtitia, & hoc propterea, quia in nullo eſt perfecta legis obedientia. Inſinuat enim nec inchoatam quidem hîc eſſe iuſtitiam, quanuis tamen fateatur inchoatam eſſe nouitatem.

Porrò argumētis quibus impugnatur iuſtitia filiorum Dei, ſuperiùs reſpondimus cùm tractaremus de errore Alberti Pighij, quem ex lectione Ioannis Caluini ſeductus, incautus imbiberat. Et quamuis filios Dei verè in ſe iuſtos eſſe doceamus, non tamen ſegniùs ad ſolum Chriſtum tanquam ad caput membra confugimus, à quo eiuſdem ſpiritus, eorundemque donorum quibus patri ipſe placuit, accipimus influxum, & eadem in nobis continuò cuſtodiuntur à quo etiam proficiſcuntur, non aliter quàm radij lucis à ſole. Nec ſolum iuſti cenſemur, ſed reuerà iuſti ſumus coram Deo, vt diximus. Chriſtus enim egenus factus eſt, vt illius inopia nos diuites & abundantes in omni gratia ſpirituali eſſemus. Blaſphemia eſt in Chriſtum, quòd membra atque filij eius ſocietatem habeant cum Deo & peccatis obnoxij ambulent in tenebris. Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate, & quæ ſocietas luci ad tenebras? Hoc enim Iulianus obijciebat beato Auguſtino. Cui reſpondet Auguſtinus, Vbi me audiſti, vbi me legiſti dicentem non innouari hominem per baptiſmum, ſed quaſi renouari: non liberari, ſed quaſi liberari: non ſaluari, ſed quaſi ſaluari. Abſit, vt ego dicerem inanem gratiam lauacri illius, in quo renatus ſum. Vbi etiam declarat quomodò gratia hominem perfectè nouum faciat. Et alibi purgat ſe ab obiectione Pelagianorum, quòd Apoſtoli & prophetæ non dicerentur ſancti vel iuſti, niſi comparatione peiorum. Rurſus ad beatum Hieronymum tractans locum apoſtoli Iacobi. Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus, docet eos Stoicos habere authores, qui dicunt ſolam perfectam iuſtitiam mereri nomen iuſtitiæ, nec iuſtum eſſe qui non eſt ab omni peccato immunis. Magna eſt igitur aduerſariorum contra Chriſti gratiam & beneficia ingratitudo, qui ne agnoſcunt quidem, imò & multùm impugnant hanc eximiam Dei patris in Chriſto gratiam, qua nos verè iuſtos, rectos corde, verè filios ex Deo naſci facit, non ſolum ſecundum adoptionem, hominum more, ſed ſecundum eiuſdem naturæ diuinę conſortium, quod ex ſpiritu naſcendo ſuſcipimus. Quamuis enim (vt ait beatus Auguſtinus) diabolus ſit auctor & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei: quoniā ſi dixerint ſe non habere peccatū ſeipſos ſeducūt, & veritas in eis nō eſt, ſed peccāt ea ratione qua ſunt filij huius ſeculi: qua verò gratia ſunt filij Dei nō vtiq; peccant: quia omnis qui natus eſt ex Deo non peccat. Et, Quicquid peccati ex humana infirmitate iuſto ſubrepſerit, pietate fidei continuò deletur. Nec tamen pudet Ioannem Caluinū gloriari & nobis inſultando dicere, An mihi locum vnū proferent, qui inchoatam nouitatem apud Deum pro iuſtitia probari teſtetur, vel in totum vel ex parte? ne partem quidem, hoc eſt ne inchoatam iuſtitiā, imò nihil iuſtitiæ in filijs Dei agnoſcēs. Oſtēdimus aūt ſuperiùs multis ſcripturarū teſtimonijs filios Dei verè iuſtos eſſe iuſtitiæ Chriſti participatiōe. Cōſecut⁹ eſt enī Abel à Chriſto teſtimoniū ꝙ fuit iuſtus, A ſanguine, inquit, Abel iuſti. Et B. Ioannes, Filij nemo vos ſeducat. Qui facit iuſtitiam iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt, eadem ſcilicet ratione & ſimili denominatione.

[Margin notes: 2 Corinth. 6. — Lib. 6. con. Iulian. cap 5. — Lib. 3 con. 2. epiſt. Pelagi. cap. 3. & 5. & li. 4. c. 7 & 10 — Epiſt. 29. Cap. 2. — 2. Pet. 1. — Lib. 3 cō. 2. epiſt. Pelagia. cap 3. — 1. Ioan. 1. — Mat. 23 — Hebre. 11. — 1. epiſt. 3. cap]

tione. Item in hoc perfecta est charitas nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo. Rursum, Qui iustus est iustificetur adhuc, & qui sanctus est sanctificetur adhuc. De quibus satis prolixè superius egimus, & pudet (quod tamen aduersarij facere cogunt) eadem tam sæpe repetere.

1. Ioannis 4.
Apoc. 22.

Conciliũ Ratisponense.

Inchoatam autem iustitiam in concilio Ratisponensi protestantes palàm agnoscunt. Nam circa secundum articulum qui est de libero arbitrio, vbi liber à domino nostro Imperatore oblatus habet, quòd per gratiam quæ est in Christo Iesu posit quis se nunc continere à peccato, obedire Deo, & facere eius mandata, maluerunt protestantes hoc modo dici, possit nunc resistere peccato & præstare inchoatam iustitiam. Et in explicatione capitis de iustificatione hominis Martinus Bucerus eodem libr. palam docet iustitiam inchoatam & inhærentem esse veram iustitiam, & ab ea uerè iustos denominari: quamuis nolit ea iustitia nobis esse nitendum coram tribunali iusti iudicis, propterea quod non ferat iudicium Dei: ea tamen ratione esse iustitiam, quia per eam iusti sumus & quæ iusta sunt operamur. Ait enim hic liber, Et si is qui iustificatur iustitiam accipit & habet per Christum etiam inhærentem, sicut dicit Apostolus, abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis, quare sancti patres iustificari etiam pro eo quod est inhærentem iustitiam accipere vsurparunt, tamẽ anima fidelis huic nõ innititur, sed soli iustitiæ Christi nobis donatæ sine qua omnino nulla est, nec esse potest iustitia: Et sic fide in Christum iustificamur seu reputamur iusti, id est accepti per ipsius merita, non propter nostram dignitatem aut opera, & propter inhærentem iustitiam eò iusti dicimur, quia quæ iusta sunt operamur, iuxta illud Ioannis, Qui facit iustitiam iustus est. Quæ explicans Martinus Bucerus in Conciliatione articuli iustificationis. De inchoata, inquit, in nobis iustitia maximè controuertitur, An ea, dum pollemus vestitique sumus iustificatos nos iustosque esse, idque coram Deo in iudicio Dei dici conueniat. Cùm enim nos secundum verbum domini docemus homines quantumuis hac communicata & quodammodò propria iustitia in hac quidem vita prestent, tamen eos ista tantum iustitia fretos in iudicio Dei subsistere haberique iustos non posse, quia nimirum in conspectu Dei nemo viuens sua quidem virtute iustificabitur. Id per calumniam à multis eò rapitur, quasi doceamus propriam hanc iustitiam nec esse hominibus necessariam ad salutem, nec etiam haberi eam in iudicio Dei pro iustitia: quòd vtrumque cum scriptura pugnat, quæ docet istam inchoatam in nobis iustitiam & necessariam esse ad salutem, & à Deo iustitiam censeri. Vbi aduertendum est quòd Caluini sententiam (quòd videlicet inchoata nouitas apud Deum ne ex parte quidem pro iustitia habetur, quòdque in filijs Dei nihil sit iustitiæ) cum scriptura sacra dicit pugnare. Et addit Bucerus, Liber ergo istam controuersiam quamuis breuiter certò tamen & secundum scripturas decidit, clarè ac disertè docens primùm oportere & hanc nobis inesse inhærentem iustitiam, cùm ait eum qui iustificatur principe scilicet iustificatione, accipere & habere per Christum in se manentem & viuentem vitam Dei & iustitiam inhærentem. Deinde cùm subijcit nos iustos dici & in scripturis cùm iusta operamur, adducto ad hoc testimonio

Folio. 178.

testimonio Ioannis, docet hanc iustitiam à Deo pro iustitia reputari. At quia hac ipsa iustitia inchoata per se iusti haberi Deo non possumus propter eius imperfectionem (Nam legi Dei satisfacere non potest) adiecit illud, necessariò animam fidelem niti non hac communicata, sed sola Christi iustitia nobis donata, & sine hac nullam omnino esse iustitiam, hoc est hanc ipsam in nobis excitatam iustitiam, quamuis donum Dei & opus sit spiritus sancti, nobis tamen suo merito pro iustitia in iudicio Dei deputari non posse, propter admixtas nostras sordes, & tam languidè accommodatam motui spiritus sancti nostram & mentem & voluntatem. Ad hoc autē offendiculum, quòd hac iustitia Dei merito Christi nobis communicata, in Dei iudicio subsistere & haberi iusti nō possumus, & hoc propter eius imperfectionem & admixtas sordes, propter quas legi Dei satisfacere non possit, impegerunt & lapsi sunt viri pij & catholici insigniter etiā eruditi, credētes iustitiā nostrā non posse ferre iudicium Dei, & ideo nostram iustitiam esse iustitiam Christi nobis applicatam, & in sola remissione aut non imputatione peccatorum nostram subsistere iustificationem. In hoc enim lapsum diximus insignem theologum Albertum Pighium, & pium illud & doctū Antididagma venerabilium virorum Ecclesiæ Coloniensis, qui docent nos à Deo iustificari iustitia duplici tanquam per causas formales & essentiales, quarum vna & prior, vt scribunt, est consummata Christi iustitia, non quidem quomodo extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis (dum tamen fide apprehenditur) ad iustitiam imputatur: hæc ipsa nobis ita imputata iustitia Christi præcipua est & summa iustificationis nostræ causa, cui principaliter inniti & fidere debeamus. Aliter verò, inquit, iustificamur formaliter per iustitiam inhærentem, quæ remissione peccatorum simul cum renouatione spiritus sancti & diffusione charitatis in corda nostra secundum mensuram fidei vniuscuiusque nobis donatur, infunditur, & fit propria, atq; ita per fructus spiritus exercetur, efficiturq; in nobis propria quædam iustitia qua afficiamur: cui tamen inhærenti iustitiæ quòd sit imperfecta non innitimur principaliter, sed ea tanquam interiori quodam experimento certificamur nobis (qui talem renouationem spiritus nostri in nobis sentimus & experimur) remissionem peccatorum factam, atque ita Christū per fidem in nobis habitare. Hactenus illi. Cùm autem iustitia hæc inhærens siue habitualis siue actualis esse dicatur & verè sit iusto Dei iudicio & apud Deum iustitia & faciat iustos, propria Martini Buceri confessione, & à Christo nobis communicetur: Item donum Dei & opus sit spiritus sancti, quod infunditur secundum fidei mensuram, non potest non placere in mēbris, propter quam in Christo capite nostro patri summè est beneplacitum. Eadem namque est in membris, quæ est in capite, sicuti eadem vita & idem vitę spiritus: secundum quam iustitiam & opera eius, in veritate & æquitate orbem iudicabit iustus iudex, qui reddet vnicuique iuxta opera eius. Necesse est igitur, quòd sustinere possit iustum Dei iudicium, iustosque hac iustitia fretos secundum quam Christo conformes sunt, in iudicio Dei posse subsistere & haberi iustos. Et quamuis in conspectu Dei nemo sua virtute iustificetur, vtiq; tamen virtute & iustitia Dei per Christū cōmunicata. Nec ob peccatorū venialium sordes quas in eadē anima admixtas habet ab hæreditate repelli potest, propterea quod iustitiā nō attingāt nec inficiant, quū vera & recta maneat in hac conscientiæ impuritate, sicut

In pricip. lib.

Bernar. ser. 5. de verbis Esaiæ,

Ephes. 1. in ea manet spiritus promissionis quem habet tanquam pignus hæreditatis æternæ. Eadem ratione, nec eius imperfectio impedit, quò minus subsistere possit in iudicio, cùm hæc sit ob has sordes duntaxat & malum in carne habitans. De quibus multa diximus in explicatione articuli. Et Antididagma ob scrupuloquentiam aduersariorum à veritate deuiasse, & inconsideratè esse locutum, docet Reuerend. M. N. Dominicus à Soto, lib. 3. de natura & gratia.

De fide qua iustificamur. QVòd ad iustificationem necessaria est fides, qua certò credimus Christum Iesum Dei filium nobis & omnibus propitiatorem à patre propositum esse, nobiscum idem sentiunt aduersarij. Est enim aperta sententia Apost. Pauli. Nam sicut omnibus propositus est Saluator, redemptor, & mediator, ita & propiciator. Est enim ipse propitiatio pro peccatis nostris, nec pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Nobis etiam consentiunt quòd iustificatio sine hac fide nullis nostris operibus, nullaq; pœnitentia obtineri potest. Et contra Ioannẽ Caluinũ etiã cõsentiũt Martinus Bucerus & Philippus Melanchthon, post Cõfessionem Augustanam, quòd sine præcedenti pœnitentia sola fide non iustificamur. Sed dissentiunt à nobis in eo quòd concorditer docent non solum necessariam esse fidem propitiatoris à patre nobis propositi, sed & eam qua certò quasi ex verbo Dei agnoscimus & credimus Deum esse nobis propitium patrem reconciliatione per Christum facta. Verè fidelis, inquit Ioannes Caluinus, nõ est, nisi qui solida persuasione Deum sibi propitium beneuolumq; patrem esse persuasus, de eius benignitate omnia sibi pollicetur: Vbi docet hac fide nos in possessionem iustitiæ & hæreditatis æternæ mitti, eamque nihil nostrum adferre ad Deum, sed recipere quod ipse vltrò nobis offert, & hinc fieri, vt fides quamuis imperfecta, perfectam nihilominus iustitiam possideat, quia non alium quàm gratuitæ Dei bonitatis respectum habet. Docet præterea per hanc fidem Christum totum, remissionem peccatorum, iustitiam, omnia deniq; beneficia ei collata, nostra fieri, & Deo nos commendare, quasi verè & intrinsecè in nobis essent. De qua fide dicit articulus sequens quod aduersatur scripturis: hi autem ponũt eam primum nostræ religionis principium & fundamentum, sine quo nec grati Deo esse, nec vtiliter orare possumus, atque eam solam sufficere docent ad iustificationem. Hanc igitur aduersariorum fidem, in cuius substantia omnes conueniunt, tametsi in multis circa eius explicationẽ varient, diligentiùs explicare oportet. Multa enim eorum dogmata ab ea tanquam principio proficiscuntur & pendent: & futurum spero quod hac explicatione clarissimè apparebit, id quod habet articulus sequens, eam esse non solum contra patrũ concordem doctrinã, sed & contra scripturam & nouam esse Martini Lutheri adinuentionem. Et quia eam exactissimè explicat Ioannes Caluinus & Martinus Bucerus, primùm de hac fide iustificante & apprehendente misericordiam Dei, omniaque dona quæ per Christum pater largitus est, complectemur sententiam Ioannis Caluini quibusdam propositionibus, vt certiùs & clariùs quid ipse voluerit constare possit, seruatis tamen quantum fieri poterit verbis iisdem.

Rom. 3.
1. Ioannis. 2.
1. Timoth. 2.
In institu. ca. 1 5. & 9.
In Antidoto cap. 9.
Cal. in Institu. cap. 5.
Bucerus in explic & cõcil. cõtrouersiæ de iustificatione

h ij ¶ Est

Est autem prima eius propositio. Caluinus. Cap. 2. instit

Fides qua misericordiam domini amplectimur cuiusque beneficio quicumque sunt in filios Dei cooptati, regni cœlestis possessionem adeunt, non est opinio quælibet nec persuasio. Non enim quælibet huiusmodi persuasio tantæ rei faciendæ par esse potest: Nec est vulgaris euangelicæ historiæ assensus, vt multi putant & hallucinantur à scholasticis sophistis seducti.

¶ Secunda propositio.

Ad huius fidei cognitionem non conducit distinctio fidei in formatam & informẽ; quum nugatoria sit hæc distinctio, & scripturis aduersetur. Tota enim scriptura reclamat quòd persuasio timore Dei & pietate vacua, digna habeatur veræ fidei nomine.

¶ Tertia propositio.

Duas esse fidei formas docendi causa concedimus dum volumus ostendere qualis sit in impijs Dei notitia, vnicam tamen piorum fidem cum Paulo agnoscimus.

¶ Quarta propositio.

Multi credunt Deum esse, euangelicam historiam & reliquas scripturæ partes veras esse arbitrantur, quale fere iudicium esse solet de his, quæ vel olim gesta narrantur, vel ipsi præsentes spectauimus. Sunt etiam qui vltrà procedunt. Nam & Dei sermonem pro certissimo habent oraculo, nec eius præcepta prorsus negligunt & minis ac promissionibus vtcumque commouentur: talibus quidem fidei testimonium tribuitur, sed per abusum, quoniam Dei verbum non impugnant manifesta impietate, nec aspernantur, nec contemnũt, sed quandã obedientiæ speciẽ præ se ferunt. Sed hæc fidei ceu vmbra, ceu imago, vt nullius est momenti, ita indigna est fidei appellatione à cuius soliditate quàm procul abest.

¶ Quinta propositio.

Credidisse in actis dicitur Simon Magus, qui tamen suam incredulitatem paulò post prodit, nec tamen verbi fidem suam simulauit, quam in corde nullam haberet, vt quidam dicunt, quin potiùs maiestate euangelij victus qualemcumque fidem ei adhibuit, atque Christum vitæ ac salutis authorem agnouit, vt libenter illi nomen daret. Eodẽ modo ad tempus quidam credere dicuntur, in quibus verbi semen antequam fructificet præfocatur, aut etiã nullis dum actis radicibus mox arescit ac deprimitur. Tales inquit, non dubitamus quodam verbi gustu affectos ipsum auidè arripere, & diuinam eius virtutem persentiscere, vt fallaci fidei simulatione non hominum oculis modò imponãt, sed suis ipsorum animis. Ipsissimam enim pietatem esse sibi persuadent illam quam Dei verbo deferunt reuerentiam, quia nullam esse impietatem reputant, nisi manifestum & confessum eius vel probrum vel contemptum. Actu. 8. Lucæ. 8.

Dictorum tradit rationem ac discrimen solidæ fidei à vana & simulata.

¶ Sexta propositio.

Qualiscunque illa est assensio ad cor ipsum vsque minimè penetrat, vt illic defixa resideat, & quanquam radices egisse interdum videtur, viuæ tamen illæ non sunt. Tot vanitatis recessus, tot mendacij latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypocrisi obrectum est, vt seipsum sæpe fallat. At verò qui talibus fidei simulachris gloriantur, intelligant diabolis nihilo se in hac parte præcellere. Priores certè illi sunt multò inferiores, qui stupidi audiunt & intelligunt, quorum notitia diaboli contremiscunt. Alij in hoc pares sunt, quòd qualiscunque sensus quo tanguntur, in terrorem tandem exit & consternationem.

HACTENVS ostendit quæ notitia vel assensio nõ mereatur nomen fidei. Quamuis autem has propositiones expendere & vbi falsæ sint ac deficiant annotare non oporteat, quum eas solum in medium adducamus, vt intelligatur qualem Caluinus velit esse fidem, cui apprehendẽti, iustitia, peccatorum remissio, & vniuersa salus nostra tribuatur, per quam etiam nos docet intrare omnium bonorum possessionem, paucis tamen & obiter eas attingam. Prima autem propositio falsum supponit, aliquam videlicet esse fidem, cuius beneficio ab æterno electi, iustitiæ & cœlestis regni possessionem consequuntur. Confitemur quidem nos fidem, cuius scriptura frequenter meminit, non esse opinionem vel persuasionem tantũ probabilem. Docemus enim fidem rectè definiri ab Hugone de sancto Victore quòd sit certitudo animi de rebus absentibus, supra opinionem & infra scientiam constituta. Perfectiùs namq; cognoscunt qui rem ipsam vt est in sua presentia cõprehendunt, quales sunt sciẽtes: Et minus est opinari siue estimare quæ certitudinẽ non habent q̃ credere: & minus credere q̃ scire: minus, inquit Hugo, nõ quantum ad meritũ, sed quantũ ad cognitionẽ. Cui addere audeo, Nõ quantũ ad puram certitudinem minus, sed quantum ad euidentiam. Nihil certius, nihil constantiùs tenemus, ait Richardus de Sancto victore, quàm quod fide apprehendimus. Et tandem, Domine si error est à te sumus decepti. Ait enim apostolus, Cùm accepissetis per fidem scilicet à nobis verbum auditus Dei, illud non vt verbum hominum, sed sicut est verè verbum Dei: nihil autem certiùs verbo Dei esse potest: Quare certiùs est quòd Deo credimus quàm quod oculis nostris vidimus, perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt. Atque hac ratione B. Ioannes dicit nos scire quòd credimus, de quo B. Thomas in 2.2ᵉ. Vulgarem autem euangelicæ historiæ assensum quali credimus historijs prophanis per orbem vulgatis, vel etiam sacris vt apud Iosephum, Orosium, & Eusebium scribuntur, nulla habita canonicæ scripturæ consideratione, nemo scholasticorum dignatus est nomine fidei, qua diuinitus illustrati & moti verbo Dei assentimur. Hic autem assensus, de quo in propositione, non excedit limites opinionis & fidei, quæ nititur hominis veracitate, quum fides vera & catholica sit assensus firmus & certus qui verbo Dei adhibetur. Sed an peccatum sit quando his quæ ad fidem pertinent æstimando vel opinando solum assentimur, hic inquiri non oportet. Verisimilius tamen est non esse peccatum, quando aduertere non tenemur, quòd de ijsdem est verbum Dei. Nõ enim aliter eis assentiri possumus quàm opinando, si nulla habeatur verbi Dei consideratio. Nam sicut non scimus actu conclusionem, cuius habitualem habemus scientiam, nisi in suis principijs actu vel virtute consideratis, ita nec credimus nisi in verbo Dei actu vel virtute considerato. Vnde patet, quòd credere articulos fidei, quia homines Christiani passim sic credũt, nõ est fides Christiani hominis, quum huiusmodi assensus ex medio & modo assentiendi nec certus est nec infallibilis: quamuis ex pietate vel pertinacia affectus firmitas accesserit & certitudo ex parte assentientis, quemadmodum dicit Aristoteles, quòd quidam firmius adherent suis opinionibus, quàm alij propositionibus demonstratis, imò & certiùs, quum certitudo sit assensus firmus & verus: Et regulariter bene facit qui bene affectus multitudini fideliũ firmiter assentitur ijs quæ sunt fidei, persuasum habens quòd falsum esse non possit, quod tanta communitas cõstanter tradit & hactenus semper

Responsio ad primã propositio. Caluini

Lib. 1. de sacramẽt. parte 10. cap. 1.

Lib. 1. cap. 2.

1 Thessa. 2.

1. Ioannis 3.

Quæsti. 4. artic. 8.

7. Ethicorũ.

ſemper concorditer & tradidit & tenuit. Quòd autem certitudo adhæſionis magna ex parte pendeat à libero hominis arbitrio & affectu, docet B. Thomas in quotlibetis: quãdiu tamen non aſſentimus quaſi verbo Dei, & ex Deo mouente, non eſt actus fidei quam commendant ſcripturæ. Exempli gratia, aſſentiendo huic ſcilicet quòd peccata ſint mihi remiſſa, fallor ei aſſentiendo tanquã verbo Dei, quòd reuerà verbum Dei non eſt: atque ita hic aſſenſus fidei eſſe non poteſt, licet verum ſit quòd mihi ſint remiſſa. Idem eſt iudicium de actibus ſpei & charitatis, qui hominis Chriſtiani propriè non ſunt, nec virtutũ theologicarũ, niſi ſub formali obiecto ſuo exerceãtur, ſpes videlicet ſub cõſideratione gratiæ & liberalitatis ac diuini auxilij ad obtinẽdã beatitudinẽ, vel aliud donũ, & charitatis actus fiat ob ſummam Dei bonitatem ad quam tanquam finem omnia ſunt referenda. Quapropter ardui & difficiles ſunt huiuſmodi actus, nec ſemper cuiuis Chriſtiano obuij, cùm in eorum exercitio ſupra ſe eleuare debeat quiſquis eos exercebit, & quaſi quandam vim ſibi inferre. Nam ſicut de Abraham legitur, quòd cõtra ſpẽ in ſpem credidit, ita cõtra ſpẽ ſperare & quaſi cõtra naturam credere, & intellectum in captiuitatem redigere in obſequium Chriſti atque in obedientiam fidei oportet, in charitate autem ſe totum abnegare & Deo ſubijcere in omnem eius voluntatem, vt nihil quod ſuum eſt quęrat, ſed quæ ſunt Ieſu Chriſti duntaxat. Difficillima ſunt hæc & vires humanas longè excedunt, niſi iuuentur, vt virtute atque impulſu ſpiritus Chriſti ſupra ſe leuentur: Attamen huiuſmodi actus fidei & ſpei etiam perfecti poſſunt eſſe in homine peccatore, ſicut in eo manere poſſunt fides & ſpes, ſed non actus charitatis perfectus qui omnia peccata ſuo ardore ſtatim abſumit. Non igitur mirum videri debet, quòd vulgaris aſſenſus quo creditur articulis fidei, non habita verbi Dei conſideratione, non ſit propriè actus fidei diuinæ, ſed opinio tantum & æſtimatio humana.

Quotlib. 6. art 6. quęſ 65. art. 4. & 2. 2. quęſt. 4. art. 1.

Rom. 4.

Secunda propoſitio prodit magnam Ioannis Caluini arrogantiam, qua aduerſus concordem veterum ſententiam atque ſcripturarum teſtimonia, & ea ipſa quæ hîc ſtatim ipſemet adducit, mirè extollitur. Adfert enim ſcripturas quæ manifeſtè teſtantur impios credere, ſed interpretatur eas loqui per abuſum. Nã credidiſſe dicitur, inquit, Simon Magus. Tunc Simõ, ait Lucas, & ipſe credidit. Item dominus Saluator palàm docet quoſdam ad tempus credere, quos tamen hîc noſter Caluinus dicit manſiſſe impios: de quo loco ipſum ſtatim audiemus. Et B. Ioannes in ſuo euangelio, veruntamen ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſęos non confitebantur, ne extra Synagogam eijcerẽtur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam Dei: Sed & hîc dicit iſte Caluinus Ioannẽ impropriè loqui, dum fidem à confeſſione ſeparat, & ita ſcripturas ſuæ opinioni aduerſantes per abuſum & impropriè loqui dicit, quum tamen propriam & veram nominis rationem, quæ propriè intellectũ reſpicit, ſpectẽt, & quę aliter loquuntur, fidei perfectionem magis quàm nominis propriam rationẽ cõſiderant, vt frequẽter notat B. Auguſtin. Et ipſe Caluinus hîc docet omnem fidem quæ verbo Dei tanquam baſi ſuſtẽtatur ſine vera pietate inueniri, excepta ſola fide ſua ſpeciali, quæ vnicum duntaxat & ſpeciale reſpicit fidei obiectum. Docet pręterea duas fidei formas, vt oſtendat qualis ſit in impijs Dei notitia. Non igitur ipſe docere poteſt nugatoriam eſſe diſtinctionem formatæ & informis fidei. Quæ enim caret charitatis

De ſecunda propoſitione.

Act. 8.

Lucæ 8.

Cap. 12.

perfectio-

perfectione quàm in pijs siue iustis habet, rectiùs informis dicitur, quasi sine forma & perfectione, quã addit charitas, quàm dicatur aliã habere formam siue perfectionem. Varias namque fidei conditiones magnam scilicet esse fidem, paruam, infirmam, fortem, imò & mortuam, & sine vita, quam dicimus informem, passim tradit scriptura. In qua varietate salua manet propria fidei eiusque obiecti ratio. Nam Apostolus Paulus, Si habuero omnem fidem, inquit, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Insinuans fidem separari aliquando à charitate. Et quia fides miraculorum operatrix fide catholica nititur, magis hæc à charitate separari potest quàm illa. Item epistola ad Galathas commendat fidem quæ per charitatem operatur: ad illius nimirum differentiã, quæ otiosa est & sine affectu, quæ solum per timorem operatur. Quod igitur persuasio quæ pietate (quæ propria charitatis est comes) & quæ timore Dei est vacua, propriè sit fides licet informis & imperfecta, non solùm non reclamant scripturæ, sed apertè superiùs citatæ id testantur & docent. Nec adeo spectamus formam sermonis huius, fides scilicet informis & formata (quam tamen magister ab Ambrosio desumptam dicit) quàm rei veritatem. Controuertitur enim an fides & eius actus secundum propriam nominis rationem & scripturarum vsum, à charitate separari atque in impio esse possint. Et id certũ esse videtur propterea quòd firmiter, certò & infallibiliter verbo Dei assentiri possit, & pro eo mori etiam homo impius. De quo apertè sunt sententiæ B. Augustini. Ait enim quòd ipsam fidem non facit vtilem, nisi charitas. Sine charitate fides potest quidem esse, sed non prodesse. Propter quod Apostolus Paulus, In Christo, inquit, Iesu neque circuncisio, neque præputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide qua & dęmones credunt & contremiscunt. Item tractans sententiam Ioannis, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus ex Deo natus est, & omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso. Statim fidei, inquit, cõiunxit dilectionem, quia sine dilectione fides inanis est: cum dilectione fides Christiana, sine dilectione fides dæmonis: Qui autem non credunt peiores sunt quàm dæmones & tardiores. Nescio quis non vult credere in Christum, adhuc nec dęmones imitatur. Iam credit in Christo, sed odit Christum. Habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ. Nam & illi puniri timebunt. Adde huic fidei dilectionẽ vt fiat fides qualẽ dicit Apost. Paulus, fidẽ quæ per dilectionẽ operatur. Inuenisti Christianũ, inuenisti ciuẽ Hierusalem. Vbi satis demonstrat eandem esse fidem in homine pio per accessum dilectiõis, quæ prius erat cum impietate. Et certè verisimiliùs est, quòd non tantum sit idẽ specie, sed & idem numero actus fidei formatæ & informis, quum vtriusq; sit idem obiectum, nec ad fidei speciem pertineat quòd sit vel formata vel informis. Hæc autem distinctio quam sub his nominibus contemnit Caluinus, plurimum facit ad cognitionem naturæ fidei & proprij eius obiecti, & ea plerunque vtitur B. Augustinus ad conciliandum sententias B. Pauli & B. Iacobi, quando hic dicit Abraham ex operibus iustificatum & non ex fide tantum, ille verò ex fide & non ex operibus. Et alibi dicit esse quãdam fidem esurientem & sitientem quæ per dilectionem, & aliam quę per timorẽ operatur, eandẽ aũt esse fidem, quę per dilectionẽ operatur, & quæ per timorẽ, ex Augustino ostendimus. Et facilè cõspici potest, si consideremus actus

[Margin notes: 1. Corinth. 13. — Aug. de spir. & lit. cap. 32. — Distinct. 23. 3 senten. — Lib. 15. de trinita. cap. 18. — Galath. 5. — Tract. 10. in epist. Ioan. — Thom. 2. 2. quęst. 4. ar. 3. & 4. & quęst. 6 art. 2. — De fide & ope. cap. 14. & de spir. & li. cap. 32 — Iacob. 2. Rom. 4.]

mus actus fidei varios & varia eius obiecta, & quomodò se ad opera habeat notitia siue persuasio intellectus. Quando enim persuasi sumus aliquod esse bonum, inclinamur ad eius amorem: quando autem malum, ad fugam & timorem: necessariò quidem in appetitu sensitiuo, & liberè in voluntate, vt sequi possimus & non sequi. Nec efficax est boni notitia, nisi voluntas intellectus persuasionem sequi velit. Fides itaque proponens Deum esse misericordem, omnis bonitatis fontem, & facilem ad condonandum, inclinat ad eius amorem & fiduciam: proponens autem eum seuerum iudicem & scelerum vltorem, terrorem incutit & timorem, si tamen hanc inclinationē sequi velit. Ita etiam ait Ioannes Caluinus, vbi solam indignationem & vindictam in verbo Dei conscientia nostra conspicit, quomodò non trepidabit & exhorrescet? Si autem beneuolentiam seu misericordiam, ad eum quęrendum allicimur. Ipse autem qui voluntatis libertatem & contingentiam negat ad huiusmodi conspectum, necessariò voluntatem quasi mancipium sequi intelligit, siue ad trepidationem ac timorem siue ad Deum amandum atque quærendum. Fides igitur dilectionem primò operatur, Deum considerans bonum & amabilem, sed per voluntatem, cuius actus est dilectio, & per hanc hoc modo à consideratione fidei procedentem ipsa operatur, adeo vt operationis principium sit dilectio siue bona voluntas per fidei considerationem excitata, Dei gratia cooperante. Ab alia autem voluntate bona, efficitur fides, quum nemo credat nisi volens, vt docet B. Augustinus. Dirigit pręterea fides in operibus charitatis, sicut prudentia in actibus virtutum moralium, quamuis aliter, vt dicit beatus Thomas. Est enim dilectio opus fidei, intercedente tamen voluntate, quæ per Dei gratiam præuenta, ex fidei consideratione, dilectionem efficit. Nam voluntas est omnium operum pietatis principium, per charitatem in cordibus nostris ex fide per spiritum sanctum diffusam. Charitas enim patiens est, benigna, & omnium bonorum parens & mater. Hic enim est ordo virtutum, quòd fides præcedat spem & spes charitatem, quamuis etiam modo quodam charitas spem præcedat. Nam motus appetitiuus non potest in aliquid sperando vel amando tendere, nisi apprehensum fuerit sensu vel intellectu. Ex fide, inquit beatus Ambrosius, charitas, ex charitate spes, & rursus in se sancto quodam amore reflectuntur. Sicut igitur dilectio est opus fidei, ita alia consideratione est & finis & perfectio eius: subseruit etiam fides charitatis imperio, sicut omnes reliquæ virtutes ei eiusque fini, ad quem omnium virtutum fines ordinantur, militant & ancillantur. Fides igitur dilectionem, & per eam omnia pietatis ac pręceptorum Dei exercitia operatur, ad quæ tamen non immediatè concurrit, sed solum mediate dilectione, quæ immediatum est eorum principium: quemadmodum notitia proponendo obiectum amabile vel odibile, ad amorem vel odium incitat, & per hos effectus causa est persecutionis & fugæ, sicuti apud Aristotelem consilium est causa consiliati. Hoc modo interpretatur beatus Augustinus sententiam domini, Nemo potest ad me venire, nisi pater qui misit me traxerit eum. Trahitur, inquit, animus amore. Ramum viridem ostendis oui & trahis illam: nuces puero demonstrantur & trahitur, & quò currit trahitur. Si autem voluntas hanc obiecti

De spir & lit. ca. 3. & sequēt.

1. 2æ. quęs. 66. art. 6. ad 1.

1. Corinth. 13.

Li. 8. super Lucam. cap. 7.

2. 2æ quęs. 23. art. 6. & 5.

2. Physicorū.

Ioan. 6.

Tracta. 26. in Ioan.

amabilis ostensionem quasi seruum sequeretur mancipium,& proinde magis ageretur quàm ageret, vt docet Caluinus, iam fides per dilectionẽ quasi instrumentũ naturale operaretur,& principale operationis principium esset fides,non charitas,& fides esset maior charitate atque perfectior. Nunc autem liberè sequitur ipsa voluntas principale operationum principium, in potestate sua habens post fidei ostensionem agere & non agere:& ideo tota efficacia & virtus operandi est in voluntate per charitatem informata: Propterea etiam fides non per se immediatè, sed per effectum, bonam scilicet voluntatem operatur. Et quia finis ad quem omne pręceptum etiam de credendo refertur, est charitas, ipsa pręcipit exercitium fidei, quando hoc gratum est Deo ad eius gloriam & fratrum salutem. Fides igitur per dilectionem operatur, quia eius imperio, virtute, & efficacia fide excitante & dirigente operamur. Atque hac ratione charitas dicitur forma fidei, in quantum ipsa ad finem eius, sicut reliquæ omnes virtutes, refertur: A fine autem in moralibus species sumitur, & species à forma. Nam beatus Thomas tractans hunc locum Apostoli, Fides quæ per dilectionem operatur &cæt. Quia veritas, inquit, prima quæ est fidei obiectum & finis omnium desideriorum & actionum nostrarum: vt patet per beatum Augustinum libro 1. de Trinitate. Inde est quod fides per dilectionem, quamuis sic in intellectu speculatiuo, qui extensione ad opus fit practicus. Item
2.2. quæst. 4. ar 2. & de veritat. quęst. 14 art. 4.
alio loco docens charitatem esse excellentissimam virtutum obijcit, Illud per quod aliud operatur, videtur eo esse inferius, sicut minister per quem dominus aliquid agit est suo domino inferior. Sed fides per charitatem operatur, ergo fides est excellentior charitate. Respondet quod fides non operatur per dilectionem, sicut per instrumentum, vt dominus per seruũ, sed sicut per formam propriam, extrinsecam tamen & quadam ratione in-
Quęst. 4 art. 3
trinsecam, vt docent idem B. Thomas & Cardinalis Caietanus. Fidem autem informem non mereri nomen fidei, & scripturas reclamare, non probat in sua institutione Caluinus, sed ibi hoc tantum dicit quòd à solida eius veritate longè abest; Sed probat in Antidoto. Ait enim.
Sess. 6.

Caluinus
Si verum est quod dicit Paulus, Christum habitare in cordibus nostris per fidem, ni-
Ephes. 3.
„ *hilo magis fidem à charitate separabunt, quàm Christum à spiritu sancto, si fide purifi-*
„ *cantur corda, quemadmodum Petrus affirmat: si quicunque credunt, habent vitam*
Act. 15.
„ *æternam. Si fide obtinetur æternæ vitæ hæreditas, longè aliud est fides, quàm mortua*
In ca. Io- an 11
„ *nescio quæ persuasio. Viua nos fide Christi membra effici negant, quantò meliùs Au-*
„ *gustinus, qui fidem appellat animæ vitam, sicut anima vita est corporis. Quanquam*
Galath. 2.
„ *non tam Augustinus hic citandus author est, quàm Paulus qui fatetur se fide Christi*
„ *viuere. Meminerimus fidei naturã à Christo æstimãdã esse: quia quod nobis offert*
„ *Deus in Christo, nõnisi fide recipimus. Proĩde quicquid nobis est Christus, id ad fidẽ*
„ *transfertur, quæ nos compotes & Christi, & omnium eius bonorum facit. Neque ali-*
„ *ter verum esset illud Ioannis, fidem nostrã esse victoriam qua mundus vinceretur, nisi*
„ *nos in Christum insereret qui solus est mundi victor. Ad patrum, inquit, stuporem*
„ *animaduertere operæprecium est quod dum citant illum Pauli locum, Fides quæ per*
„ *charitatem operatur. non cogitant se hoc quasi gladio iugulari. Nam si fructus est ac*
„ *effectus fidei charitas quis non videt , informem illam fidem quam fabricarunt*
„ *inane esse figmentum? Erit enim perquam absurdum, si filia matrem interimat*

Scripturis

Scripturis istis & argumentis ex eis deductis à Caluino respondetur per distinctionē fidei informis & formatæ, hoc est fidei quæ charitati tanquā suæ vitæ coniuncta est, & quæ ab ea est separata, siue, vt loquitur Caluinus, per distinctionem duplicis formæ fidei, sicut ipse respondet scripturis quæ testantur peccatores credere. Nam B. Bernardus tractans locum Apostoli Christum habitare per fidem in cordibus nostris. Non incongruè, inquit, intelligi potest tam diu Christum in nobis viuere, quamdiu viuit fides. At quando fides in nobis mortua est, quodammodò Christus mortuus est in nobis. Porrò fidei vitam opera attestantur. Et Apostolus Iacobus, fidem sine operibus mortuam esse asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu suo dinoscimus, ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam mouetur & sentit: vita verò fidei charitas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis fides quæ per dilectionem operatur. Vnde refrigescente charitate fides moritur, sicut corpus anima recedente. Nam fidei vitam, vt iam diximus, in charitate constituit, qui fidem per dilectionē perhibuit operari. Igitur sine charitate fides manet, sicut corpus anima iam destitutum. Non ergò per quālibet fidem Christus in cordibus nostris habitat, sed per eam tantū quæ viua est & charitati coniuncta. Et corda gentium, Petrus Apostolus dicit Deum fide purificare, non operibus legis, contra quæ eam distinguit. Infert enim, Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod nec nos, neque patres nostri portare potuerunt? Dixit autem hæc verba occasione quorundam, qui docebant fratres, quòd saluari non possent, nisi secundum morem Moysi circunciderentur: contra quos docet idem Apostolus Petrus quòd sine operibus legis fide credentium corda purificantur, sed non sterili, verùm adducente pœnitentiam, sine qua à sordibus peccatorum cor non abluitur. Includit enim fides opera quæ ex ea nascuntur. Nam idem Apostolus compunctos corde & iam credentes hortatur ad pœnitentiam & baptismum, vt remissionem peccatorum accipiant & donum spiritus sancti, hoc est à peccatis purificentur. Et Simonen Magum, cui scriptura testimonium perhibet quòd credidit adhortatur, vt pœnitentiam agat à sua nequitia, & roget Deum si fortè remittatur ei cogitatio cordis sui. Eodem itaque sensu Petrus corda fide purificari dicit, quo Paulus ex fide nos iustificari non ex operibus, Sententia autem beati Petri quam hîc citat Caluinus multum aduersatur nostris aduersarijs, qui docent iustorum corda immunda & peccatis contaminata manere. At Petrus fidei tribuit cordis munditiem & purificationem, non apprehensionem mundiciei alienæ. Nec qualibet fide corda purificari docet beatus Ioannes Euangelista, dicens multos principes in Iesum credidisse, & magis dilexisse gloriam hominum quàm gloriam Dei. Item Deum dedisse eis potestatem filios Dei fieri, non autem statim iustos ac filios Dei esse ac mundos à peccatis. Idem tamen Ioannes alio loco scribit, Quicunque credunt in eum habent vitam æternam & obtinent vitæ æternæ hæreditatem. Sed has scripturas inter sese conciliant patres, vt ex beato Bernardo audiuimus, per distinctionem fidei viuæ ex charitate, & mortuæ, qui etiam docet charitatem esse vitam, quia fides per dilectionem tanquam formam operatur. Est enim idem principium vitæ & operationis, & per eandem formam viuitur per quam fit operatio.

Serm. 2. de resurrec. dom. Ephes. 3.
Cap. 2.
Act. 15.
Act. 2.
Act. 8.
Cap. 12.
Ca 1. Ioan.
Cap. 6.

Epist. 42. Item Bernardus ad Henricum Archiepiscopum Senonensem trifariam ponit fidei diuisionem, vt dicatur fides mortua, ficta, & probata: fidem mortuam, inquit, definit Apostolus Paulus eã quæ non operatur ex dilectione, quasi nõ habẽs animã videlicet dilectionẽ ipsam qua vegetetur & moueatur ad opera. Fictam autẽ ego arbitror illam fidem, quæ suscepta quidem ex charitate vita moueri inchoat ad bene operandum, sed non perseuerans deficit & moritur tanquam abortiua. Hactenus ille. In hac autem trifaria fide, ratio fidei cõmunis est ei quæ viua est & ei quæ ficta est, hoc est non permanens (qualem dicit esse eorum qui ad tẽpus credunt fide etiam viua, & in tempore tentationis recedunt) & etiam fidei probatæ, sicut eadem est ratio corporis viui & postea vita & virtute destituti. Et conformiter scripturis negamus viua Christi membra effici fide mortua. Neque enim quæ mortua est fides, ait B. Bernardus, vitam dare potest, membra tamen corporis in quibus mortua est fides manent. Nam palmitem aridum dominus foras mitti iubet & amputari. Et B. Augustinus dicens caput ecclesiæ esse Christum & corpus eius ecclesiam, addit in hoc corpore vnitatẽ membrorum & compaginem charitatis, esse eius sanitatem, & ideo eum qui in charitate friguerit in corpore infirmari: sed potens est, inquit, infirma membra sanare, dum tamen non nimia impietate præcidantur, sed hæreant corpori donec sanentur. Quicquid enim adhuc hæret corpori non desperatæ sanitatis est, quod autem præscisum fuerit, nec curari nec sanari potest. Idem plurimis in locis docet malos in quibus mortua est fides pertinere ad compagem corporis Christi tanquam membra. Confitemur etiam fidem ratione charitatis coniunctæ esse animæ vitam, & hac fide fatetur se Paulus viuere, quamuis spectando scopum disputationis intendat nos viuere non operibus legis, sed fide esse filios Dei, quæ est vitæ initium, & sine qua nullis operibus in Christo viuere contingit. Quod autem frequenter repetit Caluinus, quòd non nisi fide recipimus id quod nobis Deus in Christo offert, & ideo ad fidem transferendum quicquid nobis est Christus, quòdque ipsa nos compotes & Christi & omnium eius bonorum faciat, obscurum habet sensum nec tamen vllo scripturarum testimonio probat, imo scripturis aduersatur sensus, quẽ frequenter in hoc loco explicat, quod videlicet credendo accipimus, quod in Christo nobis offertur, hoc est quod per ipsam fidem apprehendimus donum oblatum. Ostendimus enim scripturarum testimonio multos credere, qui hæc beneficia nõ consequuntur, sicut testantur etiam propositiones superiùs ex Caluino desumptæ. Et brachijs amoris & desiderij potius amplectimur quod fide cognoscimus nobis offerri, & credentes suscipimus, modò accedat pœnitentia. Ait enim B. Petrus, Pœnitentiam agite & accipietis donum spiritus sancti. Et certum est quòd donum fidei accipimus, non tamen fide apprehendente: atq; in donis quæ accipimus plerunque solùm passiuè nos habemus: Eadem hęc viua fides secundum doctrinam B. Ioannis, vincit mundum. Ait namque Bernardus. Quid ait Ioannes? Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quia Iesus est filius Dei? cùm & ipse iã mundus credat. An non ipsi quoq; dæmones & credunt & contremiscunt? Cui respondet. Porrò fides sine operibus mortua est in semetipsa. Nec sane mirum videri potest, si nequaquam vincit, quæ nec viuit quidem: Quęris quænam sit viuida & victoriosa fides? Illa sine dubiò per quã Christus habitat in cordibus nostris. Christus enim

Marginalia: Serm. 49. de verb. domin. — Cõt. epist Petil. de vnit. ecclef. cap vij. & lib. quæst. in Math. ca. 11. & lib. 3. cõt. epist. Permini. cap. 2. — Act. 2. — Serm 1. in octaua paschę. Cap. 5.

enim & virtus est & vita nostra. In ipso vincimus & nos. Denique si his tantum data est potestas filios Dei fieri, qui suscipiunt Christũ, de his quoq; solis intelligendum est quod dicitur, Omnis qui natus est ex Deo vincit mundum. Et certè rectè patres citant locum Pauli, Fides quæ per charitatem operatur, pro distinctione fidei. Non enim diceretur fides quæ per charitatem operatur, nisi esset & alia quæ per charitatem non operatur, sed vel otiosa est, vel per timorem operatur, vt docent B. Augustinus & B. Bernardus locis suprà citatis. Bernardus quidem colligit, quòd fides per charitatem viuit ex eo quòd per eam operatur, cùm idem sit & vitæ & operationis vitalis principium. Et charitas modo quodam fructus siue effectus fidei est, sicut amor fructus est notitiæ, sed intercedente & principaliter efficiẽte voluntate, cuius operatio est dilectio, & magis efficit notitia amorẽ ratione obiecti quod proponit, & ita in genere causæ finalis potiùs quàm efficientis: propter quod charitas propriè fructus fidei dici non potest, sed reliquæ virtutes charitatis fructus. Ait enim B. Augustinus, Fructus spiritus, inquit Apostolus, est charitas, ac deinde cætera tanquam ex isto capite exorta & colligata contexuit, quæ sunt gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, spes, mansuetudo. Ea autem ratione qua charitas dicitur fructus fidei, dici posset & pœnitentia ac odiũ peccati esse eius fructus, quæ tamen ad Dei gratiam & hominis voluntatem tanquam ad radicem & principium referenda sunt vt fructus, ad fidem autem tanquã initium. Supponit autẽ hîc Caluinus principalem causam charitatis esse fidem, & hanc necessariò charitatem sequi, quasi nulla esset in diligẽdo libertas in hominis voluntate. Quod falsum est & erroneum, vndè etiam multa alia pestilentissima dogmata scaturierunt. Et ridiculum est quòd filia matrem interimeret, si ponatur fides aliqua informis. Non enim charitas accedens ad fidẽ (cuius filiam vult Caluinus esse charitatẽ) & eam perficiens interimit, eò quòd manet fides cum charitate sed formata & perfecta. Hîc stupiditatem Caluini animaduertere licet, non patrum: Nec hi se gladio iugulant dum citant locũ Pauli, Fides quæ per dilectionem operatur, tametsi fructus & effectus fidei esset charitas. Manifestum est ex dictis quòd huic diuisioni fidei in formatam & informem non reclamant scripturæ, imò potiùs eam conuincunt & per eam concordantur, sicut monstrauimus ex Augustino & Bernardo.

Galath. 5.

Tract. 86. super euã. Ioã.

Nec per sermonis abusum, fidei testimonium eis in scripturis tribuitur, qui sermonen Dei pro certissimo habent oraculo & minis ac promissionibus plurimùm commouentur. Tales enim magnificè commendat Apostolus, quum ait Thessalonicensibus, Cùm accepissetis à nobis verbũ auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed vt verè est verbum Dei. Nec vmbra seu imago fidei est huiusmodi fides, sed res magni momenti. Nam B. Hieronymus, Qui peccator est, inquit, & tamen in illum credit, cadit quidem super lapidem & confringitur, sed non omnino conteritur: Reseruatur enim per patientiam vel pœnitentiam ad salutem. Super quem verò ille ceciderit, hoc est qui Christum penitus negauerit, conterit eũ, vt nec testa quidem remaneat in qua hauriatur aquæ pusillum. Nam solidam fidei veritatem habere potest peccator, sed non perfectionem quamdiu deest dilectio. Et exempla scripturarum quæ habet quinta propositio supra posita, docent scripturæ etiam vsu, eos credere, qui Dei timorem & veram pietatẽ non habent. Et mirũ est quod dicit Caluinus in 4. & 6. propositione, falsam

1. Thessal. 2.

In cõmẽta. in Math. cap. 21

esse fidei simulationem in peccatore, cùm dicat Simonem non simulasse verbis fidem quam in corde nullam haberet, sed eum euangelij maiestate victum, Christum authorem vitæ & salutis agnouisse, & qualemcunque fidem ei adhibuisse. Manifestum est etiam quòd hæc fidei diuisio ad multa conducit, ad concordiam videlicet scripturarum, & veram naturæ fidei eiusq; obiecti cognitionem.

Responsio ad Caluinum

Est autem considerandum circa propositionem sextam superius positā, quòd obscura, incerta, & imperceptibili nota discernat fidem solidam (quā solam fidei nomine dignam arbitratur) à fidei vmbra, quā dicit esse in peccatoribus. Illa, inquit, assensio quæ solida fides non est, ad cor ipsum vsq; minimè penetrat, vt illic defixa resideat: & quanquam radices egisse interdum videtur, viuę tamen illæ non sunt. Tot vanitatis recessus habet, tot mendacij latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypochrisi obtectum est, vt seipsum fallat. Si enim tot vanitatis recessus habeat & tanta hypochrisi obtectum est cor humanum, quis per hanc fidem vel quamcunque, certus esse potest de remissione peccatorum & futura hæreditate? & quæ haberi potest certitudo, quando sine hac fide nec peccata remittuntur, nec salus cōtingit? Item, quæ mens hac cordis hypocrisi infecta certò & infallibiliter se solidè credere iudicabit? Nam secundum eundem Caluinum plerumq; hæc assensio ad cor venit, gustu suo afficit, & quum cum gaudio & auidè suscipitur, virtus eius sentitur. Qua precor nota igitur intelligetur, quod non sic penetrat assensio vt illic defixa resideat, & an viuæ sint radices quas agit? Solida tamen non est persuasio, nisi habeat omnes has conditiones. Radices enim figit verbum quod postea spinis suffocatur. Quis hominū intelliget an viuæ sint radices? Nullus igitur omnino hominum certò & infallibiliter cognoscere potest hanc fidem se habere, & ita nec certus esse de peccatorum remissione & futura salute. Incertum etiam signum est quod insinuat Caluinus pro huius cognitione, quòd scilicet verbum Dei in corde firmas ac viuidas habeat radices, dum ait, Qualiscunque sensus quo tanguntur qui fidei solum habent simulachrum, in terrorem tandem exit & consternationem: solidæ autem fidei sensus in fiduciam & consolationem de Dei benignitate. Incertum namque est quis sensus & apud quos tandē & finaliter in fiduciam sit exiturus, & apud quos in consternationem, quum hoc pendeat ex gratia Dei custodiētis & electis suis perseuerantiam largientis: nec esse possit ex natura vel vlla conditione fidei. Et quod quidam ad tempus credunt, ad voluntatem ipsorum magis refert dominus Saluator quàm ad fidei qualitatem. Quod autem in terram bonam, ait, hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum adferunt in patientia. Et omnia in futurū nobis seruātur incerta. Strenuè expugnat hanc fidē, hoc ipsum quod omnibus sectis sit communis. Nam Anabaptistæ Zuingliani, & Lutherani persuadēt sibi omnia peccata esse remissa, vna tamē aliam sectam damnat & apud quasdā hāc fidem falsam haberi oportet. Quare rectissimè distinguitur fides viua ab informi siue mortua per pręsentiam & absentiam charitatis, non per diuersas fidei formas, nec per fixas viuas radices, aut exitum in timorem aut consolationem: Hæc sunt quæ de fide & credentibus loquentes nostri hæretici, scripturas omnes obscurant & eneruant.

Lucę. 8.

Sapien. 9.

Deinde

Deinde Ioannes Caluinus prosequitur quæ persuasio sit solida, vera, & Christiana fides, & vt cœpimus eius sententiam in propositiones contrahemus.

Vera & Christiana fides, quæ sola fides haberi meretur, neque simplici contenta est historiæ cognitione, & cor hominis absterso inde fictionis simulationisque fuco penitiùs insidet atque occupat, quàm vt temerè euanescat. 1. Propositio Caluini.

Quæ precor hæc obscura verborum portenta? Quis vnquam cognoscet abstersum esse omnis simulationis fucum, & penitiùs hanc fidem cor hominis insidere atque occupare, quàm vt temerè euanescat? Pudet eum hîc dicere id quod sentit. Sentit fidem veram nusquam euanescere, & ex fideli non posse fieri incredulum, nec fidem semel habitam posse amitti, iuxta primam partem propositionis. Diximus & nos superiùs Christianam fidem nõ esse contentã simplici historiæ cognitione, sed certã esse & infallibilẽ quasi ex verbo Dei cognitionẽ, & omnem huiusmodi cognitionem secundum scripturarũ vsum mereri nomen fidei. Vt autem vis & natura fidei meliùs elucescat, sequentium admonet Lectorem Caluinus. Responsio

Obiectum & scopus huius catholicæ fidei, ad quod correlationem habet & perpetuò collimare debet, est verbum Dei, quod est & basis qua fulcitur & sustinetur: & corruit, si ab ipso declinat, & incerta fit incredulitas & vagus mentis error, si vel minimũ se ab eo deflectit. Est enim verbum Dei instar speculi, in quo fides intuetur & contemplatur Deum, & omnia quæ scire nobis expedit, & ideo est rerum præteritarum, futurarum, & omnium quæ in scripturis traduntur. Omni nãque veritati Dei subscribit quicquid quocunque modo & quoties loquitur. Et quãuis hominis ministerio plerũq; Dei verbum vnde fides concipitur seminatur, semper tamen per suum verbum se, suamque voluntatem repræsentat his, quos vult ad se trahere. 2. Propositio Caluini.

Catholica est tota hæc propositio & vera. Non enim fides nostra est in sublimitate sermonis, aut in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis: non in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sed non oportet hoc Dei verbum cum quo fides correlationem habet, esse scriptum, eò quòd plerunque habeatur ex traditione. Ait enim B. Chrysostomus circa locum, Tenete traditiones quas didicistis. Hinc, inquit, patet quòd non omnia per epistolã Apostoli tradiderint, sed multa etiam sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa quàm ista. Itaque traditionem quoque ecclesiæ fide dignam putamus, quum sit verbum Christi per sponsam suam loquentis. Traditio est, ait ipse, nihil quæras amplius. Responsio In commẽt. 2 epi. ad Thes. Cap. 2.

Fides vera solida & Christiana propriè tanquam obiectum & scopum respicit misericordiam, bonam voluntatem & beneuolentiam, quibus erga nos est Deus pater: non autem totũ Dei verbum. Nam hæ Dei voces, Morte morieris, & sanguis fratris tui clamat ad me de terra, per se fidẽ nõ nisi quatefacere facere possunt, tantũ abest vt stabiliendæ sint idoneæ: Solum autem verbum beneuolentiæ & amoris Dei erga nos, propriè hanc fidem erigit, & propriè ab ea respicitur, quo etiam nititur & tranquilla recubit: Hoc autem verbum est, quòd clemens est, benignus, propitius, misericors Deus pater, & vnicum est veræ fidei Christianæ obiectum. 3. Propositio Caluini.

Vbi conscientia nostra in verbo vel voce Dei solam indignationem & vindictam conspicit, quomodò non trepidabit & exhorrescet? Deum autem quem exhorrescit quomodò non refugeret? Solam igitur misericordiam & beneuolentiam quæ nos ad Deũ trahunt fides respicit in verbo Dei. hoc est, quod erga nos sit optima & beneuolentissima voluntate, quod & testatur omnia nobis in filio promittendo & donando, hoc 4. Propositio Caluini.

pacto

„ *pacto clarissimè ostendens quod ei noster status curæ sit & tanquam filios nos amet.*
„ *Cuius etiam consideratione ad eum allicimur quærendum, cognoscentes totum nostrum*
„ *bonum in eo situm esse. In hac gratiæ promissione & bona Dei voluntate reclinat*
„ *& tranquillum quiescit cor nostrum.*

Responsio Plurimum hîc laborat Ioannes Caluinus, vt speciosam suam fidem, quam ad iustitiam & salutem æternam solam sufficere & requiri docet, commendet & persuadeat, & hanc quidem specialem & distinctam à fide catholica & Christiana, quæ correlatiuè dicitur ad verbum Dei, & suscipit quicquid locutus est Deus: Illa verò nullum agnoscit Dei verbũ, nisi quod est de bona & gratuita eius erga nos voluntate, quam in Christo & gratiæ promissione testatus est, ob quam secundum eius doctrinam, omnia de eo nobis polliceri possumus, & certissimè ac infallibiliter expectare, nulla indignitatis nostræ vel operum habita ratione. Quis precor sanctorum sic contraxit nomen fidei generale, vt vnicum duntaxat Dei verbum respiciat? Quis à fide quã Deo debemus, quæ scriptura aliquod Dei verbũ excepit? Quis feret Caluinum dicentem, Vox Dei ad Adam, morte morieris: & ad Cain, Sãguis fratris tui clamat ad me de terra, nihil per se nisi fidẽ quatefacere valet, tãtũ abest, vt stabiliendæ sit idonea? Quis feret historiã euãgelij non pertinere ad fidem? Nemo sola fide nos iustificari & saluari legens, hãc fidem specialem tantum ac specialis, imo vnici obiecti intelliget, & tunc solum si cor ipsum penetrat, & illuc defixa resideat, viuas habens radices, & cor ita occupet, vt non temerè euanescat & alienum sit à simulatiõe & fuco. Quis gloriabitur talem se habere fidem & hanc inseparabilem vt amitti non possit, & necessariò comitem habeat charitatem? Hanc tamen solam docet Ioannes Caluinus se intelligere quando scribit sola nos fide iustificari & apprehendere peccatorũ remissionem ac salutẽ æternã, & sine ea nemini peccata remitti. Certè tota hæc Caluini de fide tractatio magno artificio & suauiloquentia composita est ad seducendam simplicem plebeculam: Viros doctos quos in hunc errorem etiam abduci videmus, mirandum est has fraudes atque imposturas non aduertere. Non possum mihi persuadere quòd Caluinus se hanc fidem intelligere arbitretur, & se ea esse præditum, vt certò & infallibiliter credat sibi remissa esse peccata, cùm non sit verisimile quod arbitretur cor suum à mendacij latebris & fraudulẽta hypocrisi, quibus scatere docet omne cor humanum, esse exemptum, quodq; propterea fallaci fidei simulatione ànimo suo non imponatur: neq; eam vllo tempore amittet, quæ tamen amissa charitate non manet. Nos prædicamus, & confitemur vnam esse fidem, sicut vnum baptismum, vnũ mediatorem Dei & hominum, quæ subscribat omni verbo Dei, & scripto & per manus sine scriptura tradito, qualecunque fuerit siue comminationis, siue promissionis, præcepti vel prohibitionis & narrationis historiarum: & secundum variam qualitatem verbi varias esse fidei considerationes & diuersos sequi affectus, amorem, odium, metum, fiduciam, vel pudorem. Alium enim affectum parêre natum est verbum comminationis irati domini, quàm blandientis, inuitantis & promittẽtis. Ad verbum enim domini in suo Apostolo, Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. inclinamur ad pœnitentiam. Et ex verbo domini, Non te deseram, neque derelinquam. Item. Omnem sollicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.

Genes. 2.
Genes. 4.
2. Corinth. 2.
1. Pet. 5.

ad spem

ad spem & fiduciam de Deo. Alia verò verba incutiunt terrorem. Iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ nõ facit fructũ bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Et ob actuum diuersitatem dicit B. Bernardus (tractans locum Psal. Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus) Deus licet vnus sit, & vnum sit, inquit, tamen nõ sui varietate, sed animi nostri mutatione, gustantibus nobis diuersos videtur habere sapores. Sapit enim timẽti iustitiam & potentiã: Sapit amãti bonitatẽ & misericordiã. At is penitus insipiens est, cui nec timore Deus sapit nec amore. Discat quantũ vult, ego sapientẽ non dixero, dum nec timebit nec diliget Deũ. Sequũtur autẽ hi affectus in voluntate, non necessariò, sed liberè & cõtingenter, quamuis cõplacentia & displicentia quędam naturaliter ferè sequatur & necessariò, nisi per voluntatis libertatem impediantur. Paululũ hîc expendamus quæ hoc loco dicit Caluinus de beneuolentia & misericordia Dei erga nos. De quibus solis vult esse verã & Christianã fidẽ. Affectus qui hac fidei consideratione sequitur & certa fiducia de Deo, quòd propitius erit nobis & peccata dimittet ex amore nostri priuato nascitur, quo Deũ propter nostrum cõmodũ diligimus, nõ ex diuino amore, quo eũ propter se amare debemus, nostrisq; cõmodis renunciare, modò eius fiat voluntas sicut in cœlo & in terra. Hic autẽ amor & ex ipso nascẽs fiducia cõmunis est & impijs: & ideo nõ potest in hac fide & fiducia cor pacatũ & tranquillum quiescere. In se enim suoq; cõmodo extra Deum quiesceret. Quia fecisti nos ad te, ait B. Aug. inquietũ est cor nostrũ, donec requiescat in te, nec ex huiusmodi fide nata est sequi dilectio Dei & proximi, mẽtes renouans, & per spiritũ sanctũ corda purificãs. Hæc enim non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorũ. Contingit nãq; plerũq; persuasum esse filio, quod pater ei bene velit, & ideo bene ei fidat, sibiq; de eo optima quæq; polliceatur, nõ tamẽ patrẽ diligat, sed eũ mori cupiat, vt in eius succedat hæreditatẽ. Similiter & de Deo huiusmodi cognitio & fiducia, sine vera eius charitate esse potest. Imò & in eo qui sibi peccatorũ mortaliũ cõscius est, quorũ ipsum necdũ pœnitet, & peccare cõtingit huius misericordiæ cõsideratione. Ex simili affectu sui videlicet amore, proficiscitur pœnitẽtia confessionis Augustanæ & Apologiæ, eiusq; fides qua se impius post terrores ex cõsideratiõe iræ Dei incussos, erigit ad apprehẽdendã peccatorũ remissionẽ. De hoc duplici genere amatorũ cõfitẽtiũ Deũ loquitur B. Bernardus, tract. de diligẽdo Deo, & epist. 11. circa versi. Cõfitemini domino quoniã bonus. Confitetur quidã, inquit, domino, quia fortassis bonus est sibi, nõ autẽ quoniã bonus est in se. Quapropter nouerit in sę dirigi illud ab eodem propheta opprobriũ, Cõfitebitur tibi cũ benefeceris ei. Est qui cõfitetur domino, quoniã potẽs: & est qui cõfitetur quoniã sibi bonus: itẽ qui cõfitetur, quoniã simpliciter bonus est. Primus seruus est & timet sibi. Secũdus mercenarius, & cupit sibi. Tertius filius, & defert patri. Itaq; & qui timet & qui cupit, vtriq; pro se agũt. Sola quæ in filio est charitas, nõ quærit quæ sua sunt, quãobrẽ puto de illa dictũ, Lex domini immaculata, cõuertẽs animas, quod sola sit, quæ ab amore sui & etiam mundi auertere possit animum, & in Deũ dirigere. Timor enim nec amor priuatus mutant animum. Mutãt interdum vultum & actum, affectum nunquam. Non igitur potest ex huiusmodi fide & fiducia priuati amoris mens renouari, vel impius iustificari, nisi ex hac fidei consideratione animus quasi per gradum ascenderit ad contemplationem Dei, quod bonus est in se & omnium perfectionum abyssus, vt

Ser. 66. in paruis.
Psalm 13.
1. lib. confess. cap. 1.
Psal. 117.
Psam. 49.
Psalm, 18.

sic eum propter se diligamus, & ex vero ac syncero corde ei dicamus, Sanctificetur nomen tuum, Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Propter quæ nec ferendum est quod dicit Caluinus, quòd nostra non ita referat scire, quod Deus sit, & qualis sit tantũ, sed qualis nobis esse velit, cùm imprimis apost. hoc requirat in accedẽte ad Deum, vt credat Deum esse, & esse remuneratorem inquirentibus eum. Et mirum certè quod non conueniat ad vitam rectè instituendam spectare Deum quasi iustum iudicem, qualem eum scriptura frequenter nobis proponit. Si ego, inquit, dominus, vbi est timor meus, Et ad Dei timorem & seuerum iudicium meditandum sępenumero inuitat scriptura. Vt probaret vos & vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis, ait Moyses populo, Deum eis terribilem apparuisse. Et, Memorare nouissima tua, & in æternũ non peccabis. Item, Si nõ in timore domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Rursus propheta, A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Et B. Aug. Sicut seta introducit linum, ita timor charitatem. Item, Rarissimè, inquit, accidit, imò ferè nunquam, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus. Et per malorum timorem ad pœnitentiam peccatores inuitat B. Ioannes præcursor domini. Multum igitur refert scire, quòd Deus est & qualis est in se, sine qua cognitione nunquam erit dolor de peccatis, propter eius offensam, nunquã amor eius propter seipsum. Sed ait Caluinus, *Quando in verbo respicimus solam indignationem, timebimus & exhorrescemus.* Hoc & nos confitemur, sed misericordiæ & propitiationis consideratione, quod videlicet propitiabilis est super malitia, respirabimus, & certa fiducia veniæ ad iratum & indignantem dominum confugiemus. Ad hoc enim iratum se dominus ostendit, vt ab eius clementia à malo quod exhorrescimus, liberari petamus. Si occiderit me, inquit Iob, in ipso sperabo. Ex dictis propositionibus Caluinus colligit definitionem fidei, quam etiam prolixè declarat. Ait enim,

Heb. 11. | Exod. 20. | Ecclesiast. 27 | Esa. 24. | Aug. tract. 9. super epi. Ioã. | De cathechisan. rudib⁹. | Math 13.

Caluinus.

" *Fides est diuinæ erga nos beneuolentiæ firma certaque cognitio, quæ gratuitæ in*
" *Christo promissionis veritate fundata per spiritum sanctum, & reuelatur mentibus nostris & cordibus obsignatur.*

Responsio

Absurdum est quod Caluinus fidem, quæ in genere verbum Dei, vt & ipse dicit, correlatiuè respicit, definiat per solius beneuolentię eius cognitionem, non veracitatis, quæ est fidei obiectum formale. Nam & ipse Caluinus dicit, quod fidei fundamentum est, pręsumpta de veritate Dei persuasio. Neque tamen, vt ipse addit, sufficit Deum credere veracem, nisi constituas proculdubiò quicquid ab ipso prodit, sacrosanctã esse & inuiolabilẽ veritatem. Hac tamen Dei veritate præterita, definit fidem esse beneuolentiæ solius cognitionẽ, vt sola cognitio eius ꝙ Deus nobis beneuol⁹ est, fides sit Christiana. Quis Christianorũ feret quod nõ est Christiana fides, qua credimus Deum patrem omnipotentẽ creatorem cœli & terræ? nec ista qua credimus Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, & hunc conceptũ de spiritu sancto, & natum ex Maria virgine, passum, crucifixum & mortuum resurrexisse. Hæc enim omnia ad historiam solum pertinere dicit (quam tanquam Dei oraculum suscipiunt etiam impij.) non autem ad solidam & Christianam fidem. Nec secũdũ Caluinum credimus solida fide vnam esse sanctam ecclesiã catholicã, peccatorum remissionẽ & vitam æternam: quum fides definiatur esse certa & firma cognitio beneuolentiæ Dei,

& ea

& ea dūtaxat quę gratuitæ in Christo promissionis veritate fundata est. Nec hæc sufficit, nisi & cordibus obsignetur. Verbum enim Dei de iustitia & potentia eius, fidem, inquit, quatefacit: tantum abest, vt idoneum sit ad eam stabiliendam. Ita hæc definitio fidem restringit, vt figmentum potius & hominis huius imaginatio esse videatur, quàm Dei donum ad salutem conducens. Talis fidei nusquam meminit Apostolus Paulus, qui impium iustificari dicit credentem in eum qui iustificat impium. Item in eum qui suscitauit Iesum Christum dominum nostrum à mortuis. Et alio loco, Si confitearis in ore tuo dominū Iesum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum suscitauit à mortuis. &cæt. Meminit & fidei propitiationis in sanguine ipsius, quem & articulus dicit requiri ad iustificationem. Fidei verò beneuolentiæ Dei nusquam meminit. Et si in genere intelligatur beneuolentia & misericordia Dei, conspiciuntur inter alia inuisibilia eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, sicut sempiterna eius virtus & diuinitas, cuius sunt quasi proprietates: & propterea earum notitia magis est euidens quàm fides siue cognitio enigmatica. Si autem intelligantur beneuolentia hæc & misericordia, sicut intelliguntur à Caluino, erronea est huius beneuolentiæ cognitio & scripturis contraria. Non enim erga omnes homines efficax est & absoluta Dei misericordia & beneuolentia, vt eorum peccatis propitietur & saluet, quāuis modo & sensu quodam omnes homines velit saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire. Addit autem prolixam huius definitionis declarationem, quę si diligenter expendatur, multę apparebunt absurditates scripturis contrariæ, Hanc quoq; eius declarationem in propositionibus complectemur.

Roman. 4.

Rom. 1.

Fides est firma certaque cognitio non comprehensio nec plena intelligentia eorum quæ creduntur, & plus ipsa persuasionis certitudine intelligit, quàm si humanū aliquid sua capacitate perspiceret. Et ob hanc certitudinem fides dicitur comprehendere, quæ sit longitudo, profunditas & sublimitas, & cognoscere supereminentem cognitioni dilectionem Christi. Et apud Ioannem vocatur scientia, quando testatur fideles scire se esse filios Dei. Et certò sciunt, sed diuinæ veritatis persuasione magis confirmati, quàm rationali demonstratione edocti. Vnde statuimus, inquit, fidei noticiam certitudine magis quàm apprehensione contineri. Et ideo in definitione addimus, Certam & firmam, quò solidior persuasionis constantia exprimatur. Nam vt dubia & versatili opinione non est contenta fides, ita nec obscura perplexaque conceptione, sed plenam & fixam, qualis de rebus compertis & probatis esse solet, certitudinem requirit, vt nulla sit in intellectu nec in voluntate formido, sed certa quiescentia, tranquillitas & securitas.

Caluinus

Ephes. 3.

In ca. Ioan 11

Galath. 2.

Responsio

Totam hanc propositionem libenter suscipimus, imô docemus fidei certitudinem superare scientiam & euidentiam, quam de rebus compertis & probatis habemus. Certiùs enim cognoscimus quæ fide creduntur, quàm quæ audiuimus, oculis nostris vidimus, perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt. Nihil enim certius esse potest quàm Dei verbum cui fides innititur, Cœlum, inquit dominus, & terra transibunt, verba autē mea nō trāsibūt. Contingit enim falli in his quæ oculis nostris videmus & manus cōtrectant: non autem sequendo verbum Dei, & ideo pro his quæ fidei sunt eorūq; veritate moriendum est nobis, nō autē pro veritate eorū quæ videmus, vel per demōstrationē scimus. Fallitur hîc Ioānes Caluinus, quod soli misericordiæ & clementię Dei hanc fidei certitudinem, quæ verbo Dei in genere est communis, appropiat.

Caluinus *Sunt permulti qui Dei misericordiam sic concipiunt, vt quàm minimùm consolationis inde recipiant. Simul enim misera anxietate constringuntur, dum dubitant an sibi misericors sit futurus, quia illam ipsam de qua persuasissimi sibi videntur clementiam nimis exiguis finibus terminant. Siquidem ita secum cogitant, & reputant magnam quidem Dei clementiam esse & copiosam, effusam in multos, obuiam omnibus & paratam, sed incertum esse an ad se quoq; peruentura sit, vel potius an sint ad eam peruẽturi. Hæc cogitatio dimidia tantũ est, nec tã secura spiritũ tranquillitate confirmat, quã inquieta hæsitatione sollicitat. Longè est alius sensus plerophorias, quæ fidei semper in scripturis tribuitur, nempe, qui Dei bonitatem perspicuè nobis propositam extra dubiũ ponat. Id autem fieri nequit, quin & suauitatem verè sentiamus, & experiamur in nobisipsis. Quare Apost. ex fide deducit fiduciam, & ex hac, audaciam, quum dicit per Christum nos habere audaciam & aditum in fiducia, quæ est per fidem illius, & ideo nomine fidei pro fiducia sæpè vtuntur scripturæ.*

Responsio Fidei officium est, vt diximus, certum facere & sic firmare intellectum, in eo quod locutus est Deus, vt nihil titubet, nihil formidet de eius veritate, sed certiùs adhæreat, quàm si oculis conspiciat, aut manibus contrectet. Non patitur quod mens cogitet, fortè sic est, fortè non sic est. Nam Augus. lib. 8. de Trinit. (Cap. 5.) Credimus, inquit, dominum Iesum Christum natum de virgine, quæ Maria vocabatur. Vtrum autem illa facies Mariæ fuerit, quæ occurrit animo, cum ista loquimur, aut recordamur, nec nouimus omnino nec credimus. Itaque hîc salua fide licet dicere, Fortè talem habebat faciem, fortè non talem: Fortè autem de virgine natus est Christus, nemo salua fide Christiana dixerit. (Cap. 2. 1. lib.) Et Richardus de S. Victore ostendit, quod nihil firmiùs tenetur, quàm quod constanti fide apprehenditur, nihil certiùs, nihil constantiùs. Vtinam, inquit, attenderent Iudæi, vtinam animaduerterẽt Pagani, cum quanta conscientiæ securitate pro hac parte ad diuinum iudicium poterimus accedere. Nonne cum omni confidentia Deo dicere poterimus? Domine si error est, à teipso decepti sumus. Nam ista in nobis tantis signis & prodigijs confirmata sunt, & talibus quæ non nisi per te fieri possunt. Certè à summæ sanctitatis viris sunt nobis tradita, & cum summa & authentica attestatione probata, teipso operante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Hinc est vtiq; quòd perfectè fideles paratiores sunt mori pro fide, quàm fidem abnegare. De hac autem fidei certitudine diligenter disserit Sanctiss. Adrianus 6. in 2. quæst. quotlibe. objiciens dictum doctoris subtilis Ioannis Scoti ex distinct. 23. 3. sentent. quod fides non excludit omnem dubitationem, sed tantum vincentem, & trahentem in oppositum credibilis. Et magister noster Conrardus Koellin quotlib. 7. parag. 30. Fides itaque est firmitas intellectus per bonam voluntatem Dei gratia paratã: Nec in minimo sermonis Dei limites egreditur. Rectè namque dicit Caluinus, quòd verbum Dei obiectum & scopus eius est, in quem perpetuò collimare debet, à quo si minimum deflectit, non iam fides sed incerta est credulitas, & corruit si ab eo declinat, quę ad inuicẽ dicuntur correlatiuè. Quapropter quando Dei verbũ est generale in generalitate se cõtinet fides, ne verbo Dei aliquid vel addat vel demat. Item quod in genere credentibus vel perseuerantibus in scripturis promittitur, nulli personæ in specie tribuit fides, quamdiu nõ cõstat ipsam esse in numero credentiũ vel perseuerantium. Et quando hoc certa fide constat, tunc primum credit in ea impleri Dei promissionem; vt quod iustificatus est, quẽ certò & infallibiliter

constat

constat ex fide verè pœnitere, & saluum fore in vita æterna quem sic nouit in sanctitate perseueraturum. Cùm itaque verbum Dei non habeat quod verè propter Dei offensam pœniteat me peccatorum, vel quod perseuerabo vsque in finem absque mortali peccato, temerarium est credere quòd remissa sint mihi peccata vel quod saluabor. Spei autem hoc peculiare est quod sibi applicat indiuidualiter siue specificè quod generaliter promittitur & proponitur omnibus: & ideo se erigit & extendit ad brauium propositum, quasi sibi soli proponeretur. Est enim certa expectatio futuræ beatitudinis, sicut fides certissima est cognitio eorum quæ loquutus est Deus. An autem hæc certitudo spei sit participatio quædam certitudinis fidei, sicut dicit B. Thomas, eò quòd certitudo ad cognitionem pertineat, nō propriè ad affectionē: Vel an propriam habeat certitudinem consistentē in virili adhæsione (vt dicit S. Bonauentura post Albertum Magnum) non est opus hîc disserere, sed seruandum loco magis oportuno. Hîc autem satis fuerit quod de alio sit fidei certitudo, quàm de quo est certitudo spei. Illa namque est de Dei promissione, quòd fidelis est Deus & seipsum negare non potest, atque ita quòd credentes fide operatoria pœnitentiæ verè iustificantur, quodque salui fient qui in finem vsque perseuerant, & quod omnibus obtemperantibus sibi factus est causa salutis æternę. Certitudo aūt spei de eo est quod quis ex animo ob Dei offensam de peccatis dolens, peccatorū recipiet remissionē & perseuerās vitā æternā, sine vlla affectus vacillatione aut formidine: quanquā concurrere possit circa idem obiectū intellect⁹ incertitudo & formido, eò ꝙ hîc solùm habeat probabilē præsumptionē & opinionē pœnitentiæ, iustitiæ, & salutis, & non certam & infallibilem quasi ex verbo Dei cognitionem, quum nullum sit de eo in speciali Dei verbū. Et in hoc, Caluinus errat nihil discernens inter fidei & spei certitudinem, & quæ spei sunt tribuit fidei. Non igitur mirandum est si permulti misericordiam Dei certa etiam fide sic concipiant, vt quàm minimum inde recipiant consolationis, imo simul misera constringantur anxietate, quum fides sit notitia intellectum quietum & tranquillum reddens, non affectum, nisi fortè circa veritatem eius quòd creditur, de cuius tamen assecutione nulla est intellectus certitudo, sicut de ea non est verbum Dei, nec fides. Potest enim cum vera fide salutis & iustitiæ esse desperatio.

12ᶜ. quæst. 40 art. 2. ad 3. & 2.2. quæst. 18. art. 4. Dist. 26 art. 1. quæst. 5.

2. Timoth. 2.

Thò. 2 2 quęs. 20. ar. 2. Et Bonauent. dist. 43. 2. sentent. circa literam.

Quod ergò hi non recipiant consolationem, est ex defectu spei & de Deo confidentiæ, non ex defectu fidei que est notitia intellectus. Spes enim est quæ non confundit, & quæ operatur ne misera anxietate constringamur. Nam anxietas, angustia & constrictio, cordis sunt, non intellectus. Nec ex eo nascitur hæc anxietas quòd dubitetur, an sibi misericors sit futurus Deus, sed quia vt ad brauium propositum currat, se non viriliter extendit. Nam & hîc videmus cum gaudio multos currere ad propositam coronam, quam tamen non certò sciunt se assecuturos, imò dubitant, & plerumque magis arbitrantur se non assecuturos. Hoc ipsum videtur posse contingere currentibus ad coronam æternam, qui tamen certissimò credūt Deum misericordem sibi futurum peccata remittendo, si verè eorum pœniteat, & à sacerdote absoluantur, vel baptismum suscipiant. Nec in hac cordis angustia necessarium est quòd Dei clementiam finibus nimis exiguis terminent credendo, sed sperando tantum. Et reuera quisque de se rectè cogitat quòd magna Dei clementia copiosè effusa est in multos, imò in

vniuersos qui ad eum vero corde confugiunt (quod tamen vt faciant ipsa operatur) quæ omnibus parata est & obuia, incertum tamen habet, an ad se quoque peruentura sit hæc clementia, vel potiùs, an ipse sit ad eam peruenturus, quia de eo nullam habet Dei promissionem, nullum Dei verbũ personaliter ipsum compellans. Nusquã enim mei vel tui meminit. Et quisque suæ infirmitatis & ad peccãdũ procliuitatis, atque liberi arbitrij flexibilitatis, ob frequentẽ lapsum, etiam post firmum propositum vitandi peccata, sibi est cõscius, & nouit profundũ cordis humani esse inscrutabile, vt nec ipse quidem satis se noscat. Nouit etiam scriptum esse, quòd vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Horum autem cogitatio quæ fidei non est, sed nostræ fragilitatis & experientiæ, non permittit nos esse sine metu, nec habere certitudinem infallibilem iustitiæ præsentis aut futuræ salutis. Et ideo B. Gregorius Homel. 38. Euang. explicans verba Saluatoris, Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valdè fratres charissimi, inquit, quod audimus. Ecce non omnes iam vocati per fidem ad cœlestis regis nuptias venimus. Incarnationis eius mysterium & credimus & confitemur. Diuini verbi epulas sumimus, sed futuro die iudicij rex intraturus est: Quia vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tantò ergo necesse est vt vnusquisque nostrum in humilitate se deprimat, quantò si sit electus, ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis quæ ceperunt, minimè persistunt. Alter penè totã vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finem vitæ à prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam vitam videtur ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiam in fine vitæ declinare. Alter bonum benè inchoat, meliùs consummat. Tantò ergo sibi vnusquisque sollicitè metuat, quantò ignorat quod restat, quia quod sæpe dicendum, & sine obliuione retinendum, Multi sunt vocati pauci verò electi. Nemo ergo scit quid de se in occultis Dei iudicijs agatur. Quia ergo nulli de se certum est electum se esse, restat vt omnes trepident, omnes de sua actione formident. Omnes in sola diuina misericordia gaudeant. Et ideo Apostolus, Noli, inquit, altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem, in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate (vbi nota quã apponat conditionẽ) alioqui & tu excideris. Non enim, vt diximus, mei vel tui meminerunt scripturæ, sed in genere duntaxat credentium, pœnitentiam agentium, & vsque in finem perseuerantiũ. In reliquo, inquit Apostolus, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die: non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Et alio loco, Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, recipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Neminem hæ scripturæ complectuntur, nisi subsumptio fiat quòd diligat, credat, aut fidem habeat, quam scriptura requirit: qualem autem describit Ioannes Caluinus, est impossibile habere sine speciali Dei reuelatione Nihil igitur mirum est quòd hæc cogitatio quæ solum humanę fragilitatis est, non fidei, nec spei, tranquillam non faciat conscientiam, nec secura spiritum tranquillitate confirmet, sed irrequieta sollicitudine adhuc sollicitet, quum spes quæ differtur affligit animam, & amore langueat anima sancta & fidelis, quamdiu dilectum suum

Rom. 13. · Timoth. 4. · Iacob. 1.

non

non complectitur. Ingemiſcimus enim quamdiu à domino peregrinamur: 2. Corinth. 5.
Quia feciſti nos ad te, ait B. Auguſtinus, inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. lib. 1. confeſ. cap. 1. A fidei tamen certitudine proficiſcitur certitudo ſpei quæ conſolatur nos in omni tribulatione, & certos nos facit, quòd iuſtitiā & hæreditatem à Deo promiſſam accipiemus, ſi tamen eius teſtamentum, & eo modo quo hæredū inſtitutio facta eſt, ſeruemus, vt ſeruaturos nos certò ſperamus. *A certitudine fidei, ſpei, certitudo proficiſcitur.* Ait enim Apoſtolus, Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ſi tamen compatimur. Roman. 8. Et iuſtitia illius in filios filiorū his qui ſeruāt teſtamentum eius & memores ſunt mandatorū eius ad faciendum ea. 2. Theſſalo. 1. Item, Credere oportet quòd Deus remunerator eſt, ſed inquirentibus ſe. Hebr. 11. Iudicium autem infallibile quod eſt regula ſpei (ſecundum B. Thomam) non eſt, quod ego ſaluabor (quod incertum eſt) ſed quod ego ſaluari poſſum ex meritis & gratia Dei. 2. 2. quæſt. 18. artic. 4. Nam ſpei obiectum non eſt bonum arduum poſſidendum, ſed quòd poſſideri eſt poſſibile. Hîc diſputari poſſet, an ſpei certitudo eſſe poſſit cum dubitatione aut vacillatione intellectus de beatitudine conſequenda, aut cum æſtimatione quod quis eam nunquam aſſequetur, modò tamen iudicetur quòd ipſum aſſequi poſſimus: & econtrà, an cum certitudine intellectus in credendo conſiſtāt timor, ſcrupulus, aut hæſitatio voluntatis de veritate eius quod creditur, niſi huius rei diligens diſcuſſio alibi commodiùs tractanda eſſet. Et quidem fidei certitudo extra dubium nobis ponit Dei bonitatem, & miſericordiam, quia tamen cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Miſerebor, inquit, Moyſi, cui miſertus ſum, & miſericordiā preſtabò, cui miſerebor, per fidem extra dubium non ponitur, quòd mei miſerebitur, & quia fides ſimul proponit quòd iuſtus eſt dominus, de effectu miſericordiæ conſequendo, nulla eſt nobis certitudo. Quare de eo dubium eſſe poteſt, & hæſitatio affectus, & etiā intellectus. Nec verū eſt quod dicit Caluinus, quod propoſita nobis Dei bonitate, per fidem illam ſentiamus, & in nobis experiamur. Nam propter palati cordis noſtri indiſpoſitionem, nihil ſuauitatis ſentire contingit. Id quod ipſe fatetur de Simone Mago, & his quos euangelium dicit ad tempus credere, & in tempore tentationis recedere. Nec fidei notitiam ſequitur ſuauitas & delectatio, niſi libero voluntatis amore conſequente. Nā fructus ſpiritus eſt charitas, gaudiū, & pax, ex charitate profecta. Non enim ſapiunt cœleſtia, quamdiu peccati amarulentia corruptus eſt affectus. Et rectè Apoſtolus, vt ait Caluinus, ex fide deducit fiduciam, ad quam inclinat mediante libera voluntate: ex fide inquam omnipotentiæ Dei & miſericordiæ, & ex fiducia audaciam. Agnoſcens enim Deum patrem poſſe nobis benè facere, & velle, ſicut pater filijs, audaciam habemus ad eum accedendi, & certam fiduciam obtinendi quod deſideramus. De nomine autem Plerophorias quod non ſemper ſignificat certitudinem fidei, apud Apoſtolum Paulum in cōment. ſuper. epiſtol. ad Rom. declarat noſtræ ſcholæ magiſter Ioānes Haſſelanus, circa locum, Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat. loco, abūdare grecè eſt, inquit, Plerophorias, quod tametſi frequenter in ſcripturis ad certitudinem cognitionis pertineat, aliàs tamen etiam importat cuiuſque rei iuxta ſuam naturam perfectionem, quæ quidem in diuerſis diuerſa eſt. Perfectio ſiquidem fidei eſt certitudo, ſpei verò perfectio, eſt ſecuritas. Sic charitatis eſt ipſa eius radicatio: Et in officijs charitatis perfectionem dicimus, ſi cumulatè preſtentur.

tur. Nam ad Rom. 4. iuxta naturam rei cuius fit mentio, nempe fidei importat certitudinem. Vnde loco eius quod habet noster interpres, plenissimè sciens, quia quicunque promisit Deus potens est & facere, rectè vertit Erasmus certissimò persuasus, vel certa persuasione concepta, quòd is qui promiserat idem potens esset & pręstare. Sic quoque ad Colloss. 2. cum dicitur, Instructi in omnes diuitias intellectus, quoniam de cognitione sermo est, rectè intelligitur certitudo significari quæ cognitionem perficit. Verum in alijs locis non idem importat: vt cùm ait Apostolus, Vt per me

2. Timoth. 4 prædicatio impleatur, non est sensus, hoc efficiatur vt omnes certissimò videant meam prædicationem veram esse & certam. Et similiter, cùm ait, Ministerium tuum imple: non significatur, Ita doce, vt omnibus conspicuũ sit te vera docere: sed iuxta mentem Pauli & veterũ commentarios significatur perfectio & consummatio ipsius prædicationis Euangelicæ seu ministerij, vt hæc videlicet sint ita omnibus numeris absoluta, vt nihil eis desit. Rursus ad Thessal. 1. Euangelium fuit ad vos in plenitudine multa, id est, nihil defuit omnium eorum quæ conspicua sunt in prædicatione aliorum Apostolorum. Sic igitur & hoc loco, cùm ait Apostolus, Vnusquisque in suo sensu abundet, non significatur vnumquemque certum esse debere de eo quod agit vtrum liceat an non: Verum iuxta omnium veterum interpretationem significatur liberrima copia, & copiosissima libertas in obseruationibus legalibus circa vsum ciborũ, dierum solennitates, & alia huiusmodi: Sic interpretatur B. Ambrosius, Chrysostomus, OEcumenius, & Theophylactus, qui ait, Quando sermo est de dogmatibus vel doctrina, non oportet nos proprio sensu abundare, sed quod accepimus firmiter tueri, etiã si angelus de cœlis aliud prædicaret. Hic autem de cibis & ieiunio fiunt verba, & consimilibus. Et quãuis hoc verbũ, Plerophorias, semper fidei certitudinem apud Paulum significaret, nihil proposito conduceret, quãdo non est hic fidei obiectum siuè materia, quod ad me pertinent misericordię promissiones, sed ad piam duntaxat præsumptionem.

Caluinus *Hic præcipuus fidei cardo vertitur, ne quas dominus offert misericordiæ promissiones, extra nos tantum veras esse arbitremur, in nobis minimè, sed potiùs eas intus complectendo nostras faciamus. Hinc nascitur fiducia illa quam alibi pacem dicit Apostolus, nisi quis velit dicere pacem esse huius fiduciæ effectum.*

Responsio Non solum hic cardo fidei non vertitur, quod promissiones misericordię fide intus complectendo nostras facimus: quin potiùs extra fidei rationem est quod in nobis sunt implendę, cùm de eo nullum sit Dei verbum, quòd promissiones eæ ad me pertinent, nisi subsit modus siue conditio, sub qua fiant. Solis namque ex animo pœnitentibus promittitur peccatorum remissio, & legitimè in finem vsque certantibus & currentibus corona vitę & brauium. Vertitur autẽ cardo fidei in Dei veritate, & in voce patris, Hic

Math. 17. est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Ideo fallitur qui credit extra se tantùm veras esse misericordiæ promissiones, & in se minimè. Sunt enim veræ in omnibus, si intelligantur vt eas verbũ Dei proponit, vt de pœnitentibus, diligentibus, & in finem vsque perseuerantibus: qui autem simpliciter eas intelligit, & suas facit quasi sibi peculiariter factas absolutè, sine modo & conditione limites verbi Dei excedit, & fallitur. Verè fideles eas complectuntur brachijs spei & fiduciæ. Hoc enim, vt dixi, spei officium est, quòd generales promissiones suas faciat, & prosequatur,

tur, quasi sibi singulariter factas, hoc autem non est fidei, quiæ in noticia consistit. Et pax amoris siue charitatis effectus est potius, quàm fiduciæ. Pax multa, inquit Propheta, diligentibus legem tuam. Et in epist. ad Galath. ponitur pax esse fructus spiritus mediante charitate. Et Angeli cantant pacem hominibus bonæ voluntatis. Bona autem voluntas est charitas.

Thom. 2. 2. q. 29 art. 3. & 1. 2. quæst. 70. art. 3.

Cap. 5.

Est autem fides securitas, quæ conscientiam coram Dei iudicio sedat ac serenat, sine qua, tumultuatione & trepidatione vexatur & dilaniatur, nisi fortè Dei & sui oblita ad momentum obdormiscat. Nam memoria diuini iudicij subindè occurrit qua lancinetur. Ideo ad momentum tantum sedatur. Verè fidelis non est, nisi qui solida persuasione Deum sibi propitium beneuolumque patrem esse persuasus, de eius benignitate omnia sibi pollicetur. Verè fidelis non est, nisi qui diuinæ erga se beneuolentiæ promissionibus fretus indubitatam salutis expectationem præsumit, vt Apostolus his verbis demonstrat, si fiduciam & gloriationem spei ad finem vsque firmam tenuerimus. Sic enim non bene sperare in domino existimatur, nisi qui confidenter se regni cœlestis hæredem glorietur. Fidelis non est, nisi qui suæ salutis securitati innixus diabolo & morti confidenter insultet cum Paulo, Confisus sum, inquit, quod neque mors, neque vita, &c. nos poterunt separare à charitate Dei, qua nos complectitur in Christo Iesu. Nec aliter bene illuminantur oculi mentis nostræ, nisi cernamus, quæ sit spes æternæ hæreditatis, ad quam vocati sumus. Nec aliter Dei bonitatem comprehendimus, nisi magnæ securitatis fructum inde colligamus:

Caluinus

Rom. 8.

Hîc aperiuntur huius fidei mysteria, quæ alijs generationibus, nec prophetis quidem nec Apostolis fuerunt agnita, imò nec Martino Luthero, nec Philippo, reuelata sunt autem Ioanni Caluino & Martino Bucero, quibus solis datum est huius libri signacula aperire. Consistunt autem primùm in eò quod verè fidelis nõ est, sed infidelis & incredulus (cuius pars erit in stagno ardente igne & sulphure, quod est mors secunda) nisi qui solida persuasione ac fide infallibili nouit Deum sibi esse propitium, beneuolúmque patrem, & eadem fide qua persuasus est futuram esse corporum resurrectionem, vt sicut hîc dicere non licet, fortasis corpora nostra non resurgent, ita nec dicere liceat, fortassis nondum propitius est mihi Deus super peccatis meis. Eadem namque fide Christiana & Catholica vtraque hæc secundum eum creduntur. Eademque fide credunt se in gloriam & vitam resurrecturos, qua se resurrecturos credunt. Omnia enim ex hac fide sibi futura persuasi ea sibi pollicetur, iustitiam scilicet perseuerantiam & vitam æternam. Nam fidelis, inquit Caluinus, non est qui indubitatam salutis expectationem certò persuasus, quod eam obtinebit, non præsumit. Imò nec fidelis qui non de sua salute securus & securitati innixus diabolo & morti confidenter cum Paulo insultet, Confisus sum, quia neque mors, neq; vita, neq; Angeli, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura, nos poterunt à charitate Dei diuellere, qua nos complectitur in Christo Iesu. Et vt paucis hæc mysteria explicentur, qui semel fidem habet nec eam perdere potest, nec damnari, nec charitatem perdere, sine qua fidem esse non contingit, qui eam semel accepit. Contra quem errorem scribunt Magister in sentent. & in Decretis Gratianus. Sequitur enim ex eo quòd qui semel est per baptismum in spiritu sancto renatus, propterea non possit spiritum extinguere, mortaliter

Responsio

Apoc. 21.

Rom. 8.

3. sent. dist. 31. apud Gratia. tota dist. 2. de pœnitent.

peccare, ac tandem damnari. Contra quem errorem scribit B. Augustinus lib. 2. aduersus Iouini. Item quod Dauid non peccauerit damnabiliter, nec charitatem perdiderit in adulterio & homicidio Vriæ: Nec Petrus iuramento Christum negando: Nec etiam discipuli qui reliquerunt Christum, & abierunt retrò. Contra hos errores est aperta sententia Apostoli Pauli. Noli, inquit ille, altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem, & seueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem, in te autem bonitatem, si permanseris in veritate, alioquin & tu excideris: sed & illi si non permanserint in incredulitate, inserentur. Potens est enim Deus iterum inserere illos quos testatur ramos esse prius propter incredulitatem fractos & amputatos. Ex qua sententia certissimum est quòd qui fidelis est in incredulitatem recidere possit, & ex hac rursum ad fidem reuerti.

Ioan 6.
Rom. 11.

Cap. 4. Porrò huius rei est clarissimum testimonium ex libro Sapientiæ, Raptus est, ne malitia mutaret intellectum, aut ne fictio deciperet animam illius. Errores istos latissimè conuellunt doctores scholastici circa distinct. Magistri suprà dictam commentantes. Et sanctus Bonauentura, Hæc positio, inquit, quòd scilicet charitas amitti non potest, non est opinio, nec rationalis sententia, imò error & insania potius est dicenda, quia repugnat sacræ scripturæ, repugnat experimento nostræ fidei, repugnat nihilominus rationi rectæ. Omnia autem hæc absurda ex eo sequuntur quod Caluinus docet, quòd fide vera & Christiana omnes Dei promissiones nostras faciamus quasi peculiariter nobis factæ essent, sicut Christus ad Magdalenam dixit, Remittuntur tibi peccata. Et Paralytico, Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Quo ego vado, non potes me modò sequi, sequeris autem postea. Et Apostolis, Si abiero & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis. Cùm enim fidei falsum subesse non possit, sicut nec verbo Dei, necessè est ita esse & fore, sicut Christiana fide credimus, nempe iustos nos esse, & possessuros vitam æternam. Nec in hoc falli poterimus si fide Christiana hæc credimus. Testatur autem Apostolus Paulus, quod ab oliua excidi possumus per incredulitatẽ & amputati iterum inseri. Et nos posse confidentiam amittere, idem Apostolus apertè docet, Nolite, ait, amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Et post pauca, Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionis filij in perditionem, sed fidei in acquisitionẽ animæ. Idem, Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contraditionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Iterum, Remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret. Et rursum, Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei, hoc est, destituatur, & quasi lassus deficiat. Timeamus ergo ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Et Ioannes in Apoc. monet Angelum Philadelphiæ, Ecce venio citò, tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Vnde colligit B. August. Credendum esse quosdã de filijs perditionis, non accepto dono perseuerãdi vsq; in finem in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere viuere, & aliquamdiu fideliter ac iustè viuere, & postea cadere, neque de hac vita, priusquã hoc eis contingat,

Luc. 5.
Math. 9.
Ioan. 13.
Ioan. 14. & 17.
Rom. 11.
Hebr. 10.
Heb. 12.
Heb. 4.
Cap 3.
De correp. & grat. ca. 13.

contingat, auferri. Vbi etiam dicit ex iisdem Apocalypsis verbis, Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorũ se esse præsumet? quia id occultari opus est in hoc loco, vbi sic cauẽda est elatio, vt etiam per Sathanæ angelum ne extolleretur tantus colaphizabatur Apostolus. Ex quibus manifestè cõstat, quòd non solùm fides non sit securitas salutis, sed nec fiducia, nec spes, quãuis hęc certa sit beatitudinis expectatio. Nihil enim in hac peregrinatione securam aut quietam facere potest cõscientiam. Nusquã est, inquit B. Bernardus, securitas, neq; in cœlo, neque in paradiso, multo minus in mundo. Intelligit autẽ in cœlo non esse securitatẽ, in Angelis antequã confirmarentur. In cœlo enim, inquit, cecidit angelus sub præsentia diuinitatis: Adam in paradiso de loco voluptatis: Iudas in mundo de schola Saluatoris. Est enim securitas iudicium firmũ & certũ sine formidine de aliqua veritate. Nã qui firmiter & certò alicui vero assentitur, est securus: quãuis etiam temerè assentiretur. Securitas autẽ quæ est ex fide & verbo Dei, frustrari non potest, & timorẽ excludit, qualem docet Caluinus: Scriptura autem docet esse securitatem, quæ sequitur temerarium iudicium. Cùm enim dixerint, Pax & securitas, tũc repentinus eis superueniet interitus. Nam sunt impij qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. Viderũt populum securum & quietum. Omnis autẽ hæc securitas vel temerarium vel fallibile sequitur iudicium: securitas autem Ioannis Caluini errorem hæreticum sequitur. Spes verò nostra, vt superiùs ex Thoma diximus, infallibile sequitur iudicium, quod videlicet saluari possumus, non autem quod saluabimur. Quare spe nostra etiam frustrari possumus. Nec tamen spes tunc confundit, sed nostra segnities & ignauia. Charitas autem sola (si perfecta est nobiscum) foras mittit timorem, & facit nos fiduciam habere in die iudicij, quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo: timor non est in charitate.

Sermo de ligno, fœno & stipula.

Aliaco Cardinal. Camerac. 1. senté. quęst. de prędestin.

1. Thessal. 5.

Iudic. 18.

Obijcit deinde sibi Caluinus contra hanc fidei securitatem permanentiam & infallibilitatem.

Caluinus.

" *Arqui, inquit, dicet quispiam, longè aliud experiuntur fideles, qui in recognoscenda erga se Dei gratia non modò inquietudine tentantur, sed grauissimis etiam terroribus interdum quatefiunt. Tanta est ad deturbandas eorum mentes tentationum vehementia, quod non satis videtur cum illa fidei certitudine cohærere. Proinde nodus hic soluendus est. Nos certè dum fidem docemus esse debere certam & securam, non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatione, nec securitatem quæ nulla inquietudine solicitatur, quin potius dicimus perpetuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum diffidentia. Tantum abest, vt eorum conscientias in placida aliqua quiete collocemus, quæ nullis omnino turbis interpelletur. Rursum tamen qualemcunque in modum affligentur decidere ac desciscere negamus à certa illa, quam de misericordia Dei conceperunt, fiducia: quò intelligatur necesse est redire ad illam carnis & spiritus diuisionem, cuius alibi meminimus. Sentit ergo hanc in se diuisionem pium pectus, quod partim ob diuinæ bonitatis agnitionem suauitate perfunditur. Partim ob suæ calamitatis sensum amaritudine angitur, & ob suæ iniquitatis testimonium trepidat & mortem exhorrescit, quæ variatio ex fidei imperfectione contingit. Istius tamen certaminis semper hic finis est, quod fides istas difficultates, quibus ita circumsessa videtur periclitari, tandem eluctatur. Summa hæc sit. Vbi primum vel minima fidei gutta mentibus nostris instillata est, iam faciem*

„ *faciem Dei placidam & serenam nobisque propitiam contemplari incipimus. Procul*
„ *quidem & eminus, sed ita certo intuitu, vt sciamus nos minimè hallucinari. Et conclu*
„ *dendo ait, Ergo quod iam superius dictum est, rursum asserimus, fidei radicem nunquã*
„ *è pio pectore auelli, quin ima in parte defixa hæreat, vtcumq; decussa huc aut illuc in*
„ *clinare videatur, eius lumen nunquam ita extingui ac præfocari, quin saltem velut sub*
„ *fauilla delitescat.*

Responsio Hæc citamus, vt clarissimè constet in hoc errore (quem S. Bonauentura insaniam vocat) esse Ioannem Caluinum, quòd fides semel habita amitti nõ potest, nec item charitas, à qua fides est inseparabilis, secundum eiusdem doctrinam. Interpretatur autem hîc quæ superius dixit de securitate & certitudine fidei, tranquillitate & quiete conscientiæ eam sequentibus, intelligenda esse secundum spiritum, non secundum carnem, quam intelligit esse hominem, vt corruptus est per peccatum. Confundit autem fiduciam cum fide & notitia, inter quas & earum certitudinem magnum posuimus discrimen. Queadmodum enim caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ, ita Caluinus vult carnẽ dubitare, diffidere aduersus spiritũ, & etiam desperare: spiritum autem credere, fidere, & sperare aduersus carnem. Et verè mirandum est, imò contra omnem experientiam stabilitatis mentis nostræ est, quòd in hoc certamine carni nunquam cedat spiritus dubitando aut diffidendo de misericordia Dei, & quòd nunquam decidamus, aut desciscamus de certa illa, quam de misericordia Dei concepimus fiducia. Decidimus enim plerunque à reliquis virtutibus. Nam ex humilibus fiunt superbi: ex liberalibus erga pauperes, auari aut prodigi: ex virginibus Deo dicatis, incontinẽtes. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, inquit Apostolus Paulus, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Et post pauca, Iam enim quædam conuersæ sunt retrò post Sathan. Fiunt etiam hæretici & apostatæ, qui prius erant fideles, vt docet Tertullianus, de insignibus etiam magistris, qui lumina Ecclesiæ prius esse videbantur, & tamen quasi stellæ de cœlo deciderunt, inter quos fuit & ipse Tertullianus, Arrius, Pelagius, & Iulianus.

1. Timoth. 5.

Quod autem ex fidentibus & sperantibus super misericordia Dei, nunquam fiant desperantes, nec de Deo diffidentes, reclamat experientia ob magnam liberi arbitrij mutabilitatem & inconstantiam, reclamant etiam scripturæ superius citatæ. Vnusquisque, inquit beatus Iacobus, tentatur à concupiscẽtia sua abstractus & illectus. Incredibile igitur est, quòd nunquam vincatur à dubitatione & diffidentia abstractus & illectus. Et quòd hæc dubitatio & fiducia non possint concipere & parere peccatum, sicut concupiscentia. Sed dicet Caluinus, quòd nec hîc spiritus fidelis à tentatione seducatur in peccatum, vt protinus à iustitia & virtute diuellatur. Sic enim ait de fide, quòd varijs cogitationibus distracti, non protinus à fide diuellimur, quum huius certaminis sit semper hic finis, quòd fides eas difficultates & dubitationes tandem semper eluctetur. Nunquam, inquit, sic auellitur è pio pectore, quin ima in parte radix defixa hæreat, & eius lumen nunquam ita extinguitur, quin saltem velutì sub fauilla delitescat. Sed quæ precor radix, quòd lumen fidei aut fiduciæ de misericordia Dei manet in hæretico, apostata, & homine de misericordia Dei desperante, qui dicit, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniã merear? Nam Apostolus Paulus prolapsos esse docet etiã eos qui non solum illuminati

Iaco. 1.

minati fuerunt, sed etiam gustauerunt donū cœleste, & participes facti fuerunt spiritus sancti, & gustauerunt bonum Dei verbum, virtutesque futuri seculi. Quæ igitur perseuerātiæ, quæ salutis est certitudo & securitas? Idē testatur B. Iob, Ecce qui seruiunt ei nō sunt stabiles, & in angelis suis repperit prauitatē. Quam ergò securitatem, quam de salute æterna certitudinē nos qui domos luteas habitamus, nobis polliceri poterimus? Quæ obsecro est hæc radix, hoc lumen, sub fauilla delitescens, & quæ fauilla? An habituale est hoc lumen, an actuale? Sermo hic compositus videtur ad solam animarum in errores seductionem. Nam si hæretici, apostatæ, & homines desperātes aliquādo resipiscāt, & ad beatitudinem perueniant, operatur hoc vocatio & electio Dei, fulgentis per illuminationē euāgelij, in mētibus eorū quæ prius infidelitatis tenebris tenebātur excęcatę. Eratis enim aliquando tenebræ, ait Apost. nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate. Dicet etiam hîc Caluinus, nunquam eos verè Christianos fuisse, nec eam quam ipse describit fidem habuisse illos, qui in apostasiam, infidelitatem, & desperationem labuntur. Credo certè quòd nec hæretici quidem hanc fidem vnq̄ habuerint, nec puto ipsum Caluinum arbitrari se hanc fidem habere, aut si habet amitti non posse. Est enim nostri seculi hæreticorum adinuentio, imaginatio & figmentum, vt supra ostendimus, quæ in scripturis aut rei veritate nullum habet fundamentum. Et ideo nec Augustinus, nec aliquis scriptorum ecclesiasticorum eam agnouit, vt statim ostendemus, citatis eorū sententijs. Nos quidem ab hac fide, hoc est pestilentissimo errore seruet dominus Iesus. Grauiter hîc etiam fallitur Caluinus, quòd à carnis corruptione dicat esse sensum suæ calamitatis, testimonium suæ iniquitatis, ac mortis meditationē, & Dei irati & indignantis considerationem: & hæc fidem quatefacere, non stabilire. Ad hæc enim oīa frequētissimè nos hortatur scriptura. Memorare, inquit, nouissima tua, & in æternum non peccabis. Vide vbi nunc prostrata sis, scito iniquitatem tuam, quia in dominum Deum tuum præuaricata es. Vide vias tuas in conualle, & scito quid feceris. Et nisi instanter te tenueris in timore Dei, cito subuertetur domus tua. Timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Horum namque consideratio non est tentatio ex carne proficiscens, sed plerunque ex spiritu Dei. Est enim & spiritus seruitutis in timore, sicut est filiorū Dei. Itaque quod conscientia incumbente peccatorum mole oppressa nunc secū quærulatur, ac gemit, nunc se arguit, nunc facilè fremit, nunc apertè tumultuatur, gratia Dei est aperientis oculos mentis, vt videat vbi prostrata sit, quod in dominum suum est pręuaricata, & quod in magnam Dei iram, & indignationem, & æternæ pœnæ reatum deuenerit. Prodeunt etiam aliquando ex cognitione fidei vel naturali voluntate nostra, vt natura est, non ex carnis corruptione, quomodo Christus contristatus est, & mortem horruit. Ex carne autem nascūtur quæ sunt ex subreptione pręter rationis deliberationem, sicut inuidia, accidia, & odium fratris, quando rationem præueniunt. Quòd autem, vt dicit Caluinus, sciant se minimè hallucinari in hoc quod contemplantur placidam Dei faciem, sibique propitiam, qui vel minimam fidei guttam mentibus habent instillatam, non solùm est incredibile (imo aliquoties merum est somnium, in quo etiam iudicamus nos minimè hallucinari circa ea quæ videntur) quando & ipse fatetur tam fraudulenta hypochrisi obtectum esse cor humanum, vt seipsum sæpe fallat. Et hanc fidem

Cap. 4.

Ephes. 5.

Eccles. 4.

Hiere. 3.

Hiere. 2.

Matthę. 10.

habent vel habere se arbitrantur, qui negant liberum arbitrium, & corpus & sanguinem Christi esse in eucharistia, è quorum numero est ipse Caluinus. Item qui post votum solenne fidem priorem irritantes manent in coniugio, Anabaptistæ omnes, omnes denique nostri tẽporis sectarij per hanc specialem de peccatorum remissione & Dei misericordia in Christo persuasionẽ, omnia sibi pollicentur, & certò assequi se credunt, qui tamen cùm sint fidei tam contrariæ & inuicẽ aduersantis, vt se mutuò etiam damnẽt, saluari omnes non possunt per hanc fidem, sed partim eos falli oportet, imò falluntur vniuersi, qui per hanc fidem, quæ temeraria est præsumptio, iustificari, aut se iustitiã apprehendere arbitrantur. Nam & Propheta Micheas scribit quòd principes domus Iacob, & iudices qui abominabãtur iudicium, &
Cap. 3. omnia recta peruertebant, & Prophetæ, qui in pecunia diuinabant, super dominũ tamẽ requiescebant dicentes, Nunquid nõ dominus in medio nostrũ? Et Ioannes Baptista ad Saduceos & Phariseos ad baptismũ veniẽtes, Ne velitis, inquit, dicere intra vos, Patrẽ habemus Abrahã. Et Hierem. Nolite cõ-
Cap. 7. fidere in verbis mendacij, dicentes, Templum domini. Templum domini. Tẽplum domini. Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobiscum in loco isto. Ecce vos confiditis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis. Et reuera hic sermo mendacij est, Credite in misericordia & beneuolentia Dei patris, quam in Christo nobis ostendit, & apprehẽdetis iustitiam, vitam, & vniuersa dona quæ Christo largitus est pater. Omnis namque huiusmodi fides & fiducia compatiuntur vitam malam & iniquitatem, qua pleni erãt illi ad quos sermo erat Micheæ prophetæ, Hieremiæ, & Ioanni Baptistæ. Atqui Caluinus ipse docet hanc fidem inanem esse, nisi charitas diffusa in corda per spiritum sanctum eam comitetur. Nec patitur natura notitiæ (quam Caluinus definit esse fidem) vt producat ex se vitæ innocentiam, charitatem, cum reliquis virtutibus. Nunquam autem probabit Caluinus fidei certitudinem infallibilem de remissione peccatorũ
Rom. 8. aut salute æterna per sententiam hãc apostoli Pauli, Confisus sum, quia neq; mors, neque vita, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neq; futura, poterunt nos à charitate diuellere, qua nos complectitur in Christo Iesu. Non enim secundum B. Chrysostomi interpretationem hæc sententia intelligitur de omnibus charitatem habentibus. Ait enim, Magna dicit apostolus, quæ nos non agnoscimus, quandoquidem tantam dilectionẽ non habemus. Item Origen. Habuit, inquit, aliquando ipse apostolus Paulus metum, & timuit ne fortè caderet, & iste qui modò cœlestium virtutum aduersum se si commoueantur bella, nõ metuit, carnẽ suã aliqñ metuit, & ex ea cõsurgẽtes insidias formidauit, quãdo dicebat, Macero corpus meũ & in seruitutẽ subijcio, ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et ideo præ cæteris omnibus carnis insidiæ formidandæ sunt. Et ille qui de nobis procedit hostis cauẽdus est, donec in tãtũ profectũ proueniat anima, vt dulcedine charitatis Dei astricta corporis blãdimẽta & carnis illecebras abhorrescat, vnus cũ Deo spiritus facta. Et si legatur apud Paulũ, Cõfisus sum, sicut legit Caluinus, & B. Hieron. in epistola ad Algasiã, & B. Ambros. nihil cõmune habet cũ infallibili fidei certitudine, quæ alia est (vt diximus) à spe & cõfidentia. Si autẽ legatur sicut nostra æditio habet, Certus sum, vel persuasum habeo, vt legit Erasmus, nullam habet hæc sententia difficultatẽ, si spei certitudo intelligatur, quæ est certa expectatio remissionis peccatorum per pœ-

Eodẽ modo interpretatur Aug. li. de gratia. & lib. arb. cap. 17.

1. Corinth. 9.

Quęst. 9.

per pœnitentiam,& æternæ beatitudinis. Vox quidem greca qua hîc vtitur Paulus ad omnem persuasionem pertinet etiam non certam. Ita enim ea vtitur cùm ait; Certus sum autem quòd & in te habitet fides, scilicet non ficta. Et alio loco; Certus sum autem fratres mei & ego de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione. Nemo enim dicet Paulum fide credidisse Romanos fuisse plenos dilectione, aut Timotheum fuisse verè fidelem. Nam talium rerum non solet esse reuelatio, sed tantũ probabilis persuasio. Quare nimis confidenter ex hoc loco pronunciat Ioannes Caluinus, quòd fidelis nõ est, nisi qui suæ salutis securitati innixus diabolo & morti confidẽter insultet cum Apostolo Paulo, Confisus sum quòd neq; mors, neque vita, neq; quæuis alia poterunt nos à charitate Dei diuellere. Intelligendo autem de certitudine probabili, vel de fiducia, omnibus iustis competere potest: quomodo intellexisse videtur Liberius Papa, quando ait; Confidimus autem de vobis fratres charissimi, meliora & viciniora salutis, quia neque mors, neq; vita, neque creatura alia, poterit nos separare à charitate domini nostri Iesu Christi, & quæ in ipso est recta fide. Alijs autem scripturis quas hoc quinto cap. de fide, & cap. 14. de prædestinat. citat Caluinus super certitudine & securitate iustitiæ & salutis æternæ, quòdque semel in familiam & corpus Christi susceptus, excidere nequeat & damnari, respondebimus articulo sequenti, qui dicit, quod hæc fides in scripturis nullum habet testimoniũ. Habet præterea hic Caluinus multa alia paradoxa, Primùm quòd promissio salutis non est conditionalis, sed merè gratuita & absoluta, nullo operum respectu habito: quod etiam in Antidoto circa canonem. 20. ex scripturis probare conatur. Secundum, quod Scholasticorũ dogma est perniciosum, videlicet nos de gratia Dei erga nos non aliter statuere posse, quàm ex coniectura probabili, prout se vnusquisque non indignum ea reputat. Tertium, quòd electi certò sciunt se in gratia perseueraturos. Aiunt enim, inquit, etiam si secundum pręsentem iustitiæ statum de gratia Dei iudicium sumere liceat, manere tamen in suspenso finalis perseuerãtiæ notitiam: egregia verò salutis fiducia nobis relinquitur, si ad præsens momentum nos esse in gratia coniectura morali æstimamus, quid in crastinum sit futurum nescimus. Longè aliter Apostolus, Certò, inquit, persuasus sum, quòd neque Angeli neque potestates &cæt. Quartum, quod figmentum de fide implicita veram fidem non modò sepelit, sed penitus destruit. Quintum, quòd perspicuum firmumque testimonium habemus nos in libro vitæ scriptos esse. Sed & de his commodiùs tractabimus articulo sequenti. Imponit insuper Caluinus Scholasticis falsa. Primò, quòd iudicant paradoxum, quòd fides est donum Dei. Quòd fides formatur accedente ad assensum pia affectione. Tertiò, quòd dicant charitatem fide priorem. Concorditer enim Scholastici omnes contrarium docent, & imprimis ex scripturis & Augustino Thomas. Nam fides sine pia affectione, hoc est bona volũtate credendi consistere non potest: Cùm nemo credat nisi volens. Et perfectissimam virtutem esse charitatem, ac fide posteriorem, docet idem Thomas quæst. 23. art. 7.

2. Timoth. 1.
Rom. 8.
Epist. 2. ad oës episcop.
Cap. 2. instit. parag. 22.
parag. 8.
Parag. 32.
Roman 8.
Parag. 3.
Ca. 14. para. 27. & 26.
Parag. 32.
2. 2. questi. 6. quod donum Dei est. & q. 4. ar. 7. de ordine fidei ad alias virutes.

Philippus Melanthon in locis theologicis Basileæ impressis anno 1546. intelligens impiam esse & contra scripturas doctrinam hanc Ioannis Caluini de fide, multos eius articulos ex scripturis improbat & conuellit.

Philippus aduersus dogmata Ioannis Caluini.

Et primò

Et primò quod dicit, fidei radicem nunquã è pio pectore auelli, quin ima in parte defixa hæreat vtcũque decussa huc atque illuc declinare videatur, quodque eius lumen nunquam ita extinguitur ac præfocatur, quin saltem velut sub fauilla delitescat, & tandem emergat & eluctetur. Ait enim Philippus.

Melãthon in locis de bonis operib⁹ q. 5.

Dixi quæ peccata maneant in renatis, scilicet quædam interiora mala quibus ipsi repugnant: sed cùm peccata contra conscientiam admittuntur, effunditur & perturbatur spiritus sanctus, & amittitur gratia, & excutitur fides, id est, fiducia misericordiæ. Hoc vult Paulus cùm inquit, Si secundum carnem vixeritis, moriemini, id est, si obedieritis vitiosis cupiditatibus, eritis rei iræ Dei & mortis æternæ. Et eodem loco, Qui aguntur spiritu sancto, hi sunt filij Dei, sed ruentes contra conscientiam effundunt & conturbant spiritũ sanctũ. Desinunt igitur esse filij Dei, sicut & sententiæ supra citatæ testantur. Itẽ 1. Corinth. 6. Ne erretis quia neq; scortatores. &c. Et Ioannes inquit, Qui peccatũ fecit, ex diabolo est, id est, est iam captiuus diaboli, reus iræ Dei & æternæ pœnæ. Hæ tristissimæ comminationes hortantur nos ad frenandos vitiosos impetus, ne excidamus à donata gratia. Et paulò superiùs, inter causas ob quas facienda sunt bona opera, ponit necessitatem retinendæ fidei. *Quia, inquit, spiritus sanctus expellitur & perturbatur cũ admittũtur peccata cõtra conscientiã, sicut clarè dicitur 1. Ioan. 3. Nemo decipiat vos. Qui facit peccatũ ex diabolo est. Et ad Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Et excuti fidem per mala opera testatur hoc dictum Pauli, Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Item fides esse non potest in his qui indulgent prauis voluptatibus, nec agunt pœnitentiam, quia scriptum est, Vbi habitabit dominus? In spiritu contrito & tremente sermones meos. Item cùm fides adferat pacem conscientiæ, non potest simul esse cum proposito retinente delictum, quod condemnat consciẽtia. Excussit igitur Dauid fidem & spiritum sanctum, cùm raperet alterius coniugem.*

De bonis operibus q. 4.

1. Timoth. 5.

Secundò contra Caluinum docet, quòd apud B. Paulũ cùm dicit, fide nos iustificari, intelligatur per fidem fiducia voluntatis, & non cognitio firma ac certa quasi ex verbo Dei (vt sentit Caluinus) imò dicit potiùs moriendum esse, quàm sic Apostolum Paulum interpretemur. Docens enim cognitionem fidei generalem esse, & fiduciam nobis illam applicare, sic ait.

Melãth. q. 1. de bonis operibus.

Profectò dolendum est ita deprauari doctrinam Prophetarũ & Apostolorum: ac potiùs acerbissimi cruciatus perferendi sunt, quàm concedendum in his dictis (de fide iustificante loquitur) fidem non significare fiduciã misericordiæ Dei. Credidit Abrahã Deo. & cæt. Item, iustificati fide pacem habemus. Item, Per Christum habemus accessum fide. Item, Nunc autem viuo in fide filij Dei. Non sinamus eludi & deprauari hæc dicta, sed certò sciamus ea nobis concionari de fiducia misericordiæ. Et alio loco, Cùm B. Paulus dicit, iustificamur fide, vult te intueri filium Dei sedentem ad dexterã patris mediatorem interpellãtem pro nobis. Proponit enim hanc victimam, & docet propter hunc filium Dei dari remissionem & reconciliationem, non propter nostras virtutes. Vt igitur vocabulum fides, monstret illum mediatorem & nobis applicet, significat fides non tantum historiæ notitiam, sed fiduciam misericordiæ promissæ propter filium Dei. Et paucis interpositis. *Si considerent pauores qui in vera pœnitentia existunt, scirent mentes perterrefactas quærere consolationem extra sese. Et hanc consolationem esse fiduciam, qua voluntas acquiesceret misericordiæ propter mediatorem donatæ. Complectitur autem fiduciam misericordiæ, & notitiam historiæ, qua fides intuetur Christum, quem agnosci necesse est esse filium æterni Dei pro nobis crucifixum*

In locis cap. de vocabulo fidei.

fixum

fixum, resuscitatum, & cæt. Estque referenda historia ad promissionem seu effe-ctum, qui in hoc articulo proponitur, Credo remissionem peccatorum. Ac rursus articulus monet, vt fides intelligatur fiducia. Nam illi qui non confidit sibi re-mitti peccatum, hæc verba, Credo remissionem peccatorum, frustrà dicuntur. Item si fides non est fiducia intuens Christum, & acquiescens propter Christum, certè non applicamus nobis neque vtimur eius beneficio. Necesse est igitur fide intelligi fiduciam applicantem nobis beneficium Christi. Item iustificati fide pacem habemus: At noticia historiæ non adfert pacem, imò auget pauores & de-sperationem, sicut in diabolis. Quod enim terribilius est signum iræ Dei, quàm placari Deum non alia victima potuisse, nisi filij morte? Huius historiæ noticia auget pauores, si fides non est fiducia applicans nobis hoc beneficium. Si non est sta tuendum quod ideo passus est filius Dei, vt tibi ignoscatur, quanquam malè meri-to, & cæt. Hæc fiducia consolatur mentem perterrefactam & pacem adfert.

Multas hîc adducit rationes, ob quas nomine fidei intelligere oportet fiduciam. Et ad argumentum quod sibi proponit, Impossibile est sola noticia iustum fieri: fides tantùm est noticia, ergo impossibile est sola fide iustum fieri. Respondet ad minorem, quòd fides non significat tantùm noticiam, qualis est in diabolo, de qua dicit Iacobus, Dæmones credunt & contremiscunt, sed significat in intellectu notitiam & assensum promissionum de Christo, ac in voluntate fiduciam, qua voluntas vult & accipit oblatam misericordiam, & in ea quiescit. Et ideo definit fidem, vt sit assentiri vniuerso verbo Dei nobis proposito, & quidem promissioni gratuitæ reconciliationis donatæ per Christum mediatorem, sitque fiducia misericordiæ Dei promissæ propter Christum mediatorem. Nam fiducia est motus in voluntate necessariò respondens assensioni. Et interpretatur sententiam beati Bernardi, necesse est primò omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei: sed adde, vt credas & hoc, quòd per ipsum peccata tibi donantur: quòd per credere intelligit cõfidere, vt sit sensus, sed adde, vt cõfidas & hoc quòd peccata tibi per ipsum donantur. Corrigit autem in his locis Philippus, & explicat articulum quartum Confessionis Augustinæ, & ea quæ dixit in eius Apologia, vbi fidem iustificantem refert ad noticiam, magis quàm ad fiduciam. Quod tamen nec fiducia hæc iustificare posit, ijsdem argumentis conuincitur, quibus suprà egimus aduersus Caluinum, de fide quæ est certa & firma noticia. Nam & hanc confidentiam habere possunt, qui obnoxij sunt peccato mortali & supplicio pœnæ æternæ: eandem etiam habent hæretici, & anabaptistæ, imò vniuersæ sectæ, quas innumeras & quidem inter se pugnantes, peperit hoc nostrum infœlicissimum seculum.

In locis de vocabulo fidei.

Cap. 2.

In concione de annunciatione.

Tertiò contra Caluini sententiam ostendit Philippus non esse promissionem iustitiæ & salutis, eo sensu gratuitam, vt nullum requirat opus ex parte hominis qui iustificabitur & saluabitur, atque ita nullo modo esse conditionatam, sed docet necessariam esse conditionem pœnitentiæ. Quapropter exponens particulam. Gratis sæpe repetitam à Paulo, ait,

Philippus.

Significat hæc exclusiua dari reconciliationem propter filium Dei mediatorem, non propter nostram dignitatem, non propter nostra merita, non propter nostras virtutes aut facta. Nec tamen excludit hæc particula virtutes ipsas, sed conditionem digni-

tatis seu meriti excludit & transfert causam reconciliationis in filium Dei.

In Petri conuersione necesse est existere pœnitentiam & fidem, qua statuat sibi ignosci, & necesse est sequi alias virtutes: & tamen propositio vera est, & necessariò retinenda, Gratis remitti peccatum: quia non propter virtutes Petri, sed propter filium Dei remittitur. Et alio loco, *Promissiones additæ legi, habent conditionem legis, hoc est exhibentur propter impletionem legis. Promissio autem Euangelij non habet conditionẽ legis tanquã causam, hoc est non promittit propter impletã legem, sed gratis propter Christum. Hæc est promissio remissionis peccatorum, reconciliationis seu iustificationis, de qua concionatur præcipuè Euangelium. Vt enim hæc beneficia essent certa, non pendent ex conditione impletæ legis.* Et post pauca, *Particula Gratis non excludit fidem, sed conditionem nostræ dignitatis & transfert causam beneficij à nobis in Christum. Itaque neque obedientiam nostram excludit, sed tantum causam beneficij à dignitate nostræ obedientiæ transfert in Christum, vt beneficium sit certum. Nam Deus pollicetur se propter Christum remittere peccata & donat spiritum sanctum, modò vt credamus, hoc est confidamus hæc nobis propter Christum certò contingere.* Et obijciens sibi, *Remissio peccatorum pendet ex conditione pœnitentiæ, igitur est conditionalis. Antecedens probatur, quia impossibile est peccatum actuale remitti, nisi accedat mutatio actus. Igitur mutatio actus saltem aliqua partialis causa est iustificationis, & aliqua ex parte meritum.* Cui respondet, *Neganda est consequentia. Cùm enim de conditione loquimur, intelligimus conditionem nostræ dignitatis. Cæterum concedimus quòd promissio habeat conditionem nostræ pœnitentiæ, & quod mutatio actualis peccati sit necessaria, sed tamen detrahimus huic mutationi dignitatem, vt maneat certitudo. Et clarè docemus oportere in homine existere notitiam articulorum fidei: Item contritionem, bonum propositum, & inchoari dilectionem. De his dimicant aduersarij; quæ tamen fatemur ipsi in homine oportere existere, sed addimus oportere accedere fidem, id est fiduciam misericordiæ, quòd propter filium Dei habeamus remissionem peccatorum, non propter has nostras virtutes.*

Cap. de euãg.

In dilutiõe argumentorũ. in locis, impressis an. 41.

Manifestum est ex hisce superioribus, quod in præcipuis articulis ex firmis scripturarum testimonijs Philippus aduersetur Ioannis Caluini doctrinæ, quam tamen ipse Caluinus toti orbi tanquam Euangelicam & diuinam audet proponere. Manifestum quoque est, quòd Philippus multùm accedat communi doctrinæ sacrosanctæ Ecclesiæ catholicæ (quam sequuntur doctores scholastici, & definit Concilium Tridentinum) nondum tamen plenè cum ea conuenit, sed manet adhuc in suo fermento quo corruptus & imbutus iampridem est de fide speciali, quam nunc noticiam siue assensum facit, nunc fiduciam, frequentiùs autem vtrumque horum docet complecti, Atque hanc fidem, hoc est fiduciam docet apprehendere quasi oblatam remissionem peccatorum, iustitiam, spiritum sanctum, & per ipsum charitatem, nouitatem vitæ, & inchoatam legis obedientiam, veram pro peccatis pœnitentiam, & reliquas virtutes, quæ si fidem non comitantur (secundum Philippi sententiam) nulla fit peccatorum remissio, nec iustificatio. Docent enim etiam alij aduersarij fidem à charitate, pœnitentia & obedientia legis inchoata esse inseparabilem. Sed toto errant cœlo. Non enim talis est hæc fides, vt verè apprehendat remissionem peccatorum & iustitiam Christi, ex eo quòd quis credat sibi remitti peccata, Deum sibi propitium esse

um esse & placatum, & quidem nudo & solo assensu & fiducia, qua velit, imò quantum in se est, accipiat hæc dona, hoc est se extendat ad ea apprehendenda. Nam hæc plerumque contingere possunt sine eo quòd cor accendatur vero Dei amore. Quod si ita est, quantumcunque fides se ad apprehendendum extendat, semper frustrabitur. Diximus autem circa articulum primum, quod voluntas in iustificatione impij, magis passiuè se habeat siue susceptiuè, quàm apprehensiuè, vel actiuè. Id quod clarè patet in iustificatione paruulorum, & in Salomone, quãdo in somno accepit à Deo sapientiam, grata tamen est ei qui iustificatur huiusmodi gratiæ & remissionis peccatorum susceptio, voluntate comitante siue sequente, nõ præcedente. Miscet Philippus hîc etiam alia quædam contra catholicã doctrinam, quæ prætermittimus, eò quòd hæc singula tractare prolixiùs esset, quum ad hoc tantum eius sententias adduxerimus, vt ostenderetur & ipse offendi his dictis Caluini eaq; scripturis sacris contraria iudicare.

Tradit autem Concilium Tridentinum de hac fide & fiducia, quam iustificatio impij requirit veram & catholicam doctrinam, quum ait, Nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans sola fide heredem se esse constitutum, hereditatemque consecuturum, etiam si Christo non compatiatur, vt & glorificetur. Nam & ipse Christus (vt inquit Apostolus Paulus) cùm esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Adducit præterea sententiam Apostoli Pauli, Nescitis quod hi qui in stadio currunt, &c. Et beati Petri, Satagite vt per bona opera &c. Item cano. 12. Si quis dixerit fidem iustificantem nihil aliud esse quàm fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam solam esse qua iustificamur, anathema sit.

Vera sẽtẽtia de fide iustificante. ca. 11. 6. sess.
Heb. 5.
1. Corinth. 9.
2. Pet. 1.

QVod autem fide & quidem ea sola iustificatur & saluatur impius, probare conatur Caluinus in Antidoto 6. sessionis circa caput 9. Intelligit autem tam ipse quàm Philippus cum reliquis aduersarijs, fide & hac sola impium iustificari, tanquam instrumento quo quasi manu spiritus nostri iustitiam Christi apprehendimus, imò & totum Christum nobis à patre oblatum sine vllo modo vllàue conditione. Et ideo non esse opus, nisi extensione & apprehensione affectus quasi spiritalis manus oblatum manus apprehenditis, sicuti manu pomum accipimus, vel sicut baptismum, aut certè quemadmodum sacram eucharistiam sola oris apertione suscipimus, & deinde ipsum claudimus. Atque hanc persuasionem quod Christum & in eo peccatorum remissionem accipiunt cum voluntate (ea tamen quam nouitas vitæ sequitur, & charitas diffusa per spiritum sanctum) idipsum accipiendi, nomine fidei intelligi volunt apud Apostolum Paulum: quamuis & ipsi doceant conformiter scripturis, fidem correlatiuè dici ad verbum Dei, eiusque officium esse veritati Dei subscribere quoties, quicquid, & quocunque modo loquitur. Statuunt enim Deum per omnia esse veracem, siue iubeat, siue promittat, siue minetur. Cùm autẽ hæc persuasio quasi certa & infallibilis aduersetur scripturis, sicut habet sequẽs noster articulus, nõ potest huiusmodi persuasio intelligi nomine fidei, de qua loquuntur scripturæ. Si verò talis oblatio quã ipsi imaginãtur, secundũ scripturas & Dei promissionẽ omnib. fieret, sine vlla cõditione, aut modo, adhuc improbabilis esset

hęc Caluini & aliorũ aduersariorũ sententia, cùm secundũ eos fides nõ apprehendat iustitiam, nisi comitantem habeat charitatem, obedientiam, & reliquas virtutes. Docent autem scripturæ Deum patrem offerre, imò & largiri peccatorum remissionem, & spiritum suum, non quidem omnibus, sed pœnitentibus, & corde contritis tantũ: vt etiam docet Martinus Bucerus de iustificatione circa librum à Cęsarea Maiestate oblatum, rei & veritatis euidentia superatus. Et Philippus vbique docet solùm post serios terrores ex consideratione iræ Dei ob peccata incursæ, peccatorẽ fide respirare, & iustitiam oblatam appræhendere. Hi igitur docent contra Caluinum fidem & promissiones Dei, quas euangelium proponit, habere conditionẽ pœnitentiæ, & solis pœnitentibus offerri: catholica autem veritas requirit pœnitentiã fieri ob Dei offensam de admissis peccatis, non autẽ requirit (vt

To. 2. fol. 40. ait Philip.) conditionẽ dilectionis, quia si inde penderet, nostra fides certa non esset, quia nunquam certi sumus, quod satis diligimus. Sed an certi esse possimus quòd credendo satis diligimus, qualis dilectio tamen nisi fide adducatur, non accipimus per fidẽ peccatorum remissionem. Scripturæ igitur quas adducunt pro suæ fidei iustificatione, quòd sola iustificet, cùm de fide catholica loquantur, quæ cum verbo Dei conuertitur, impertinentes sunt, nec quicquam ad eorum propositum conducere possunt, quum ex ea doceant impium non posse iustificari. Quomodo autem secundum veritatem catholicam fide & gratis iustificemur, clarè explicat cap. 8. sextæ sess. Concilij Tridentini, quod sic habet, Cùm Apostolus dicit iustificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quẽ perpetuus ecclesiæ catholicæ consensus tenuit & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentũ, & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: Gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ iustificationẽ pręcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam nõ ex operibus,

Rom. 11. alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

Ex quibus patet nos fide catholica iustificari, tanquam dispositione animũ præparante ad pœnitentiam & iustitiam, sine qua nec pœnitentia, nec vlla hominis opera Deo sunt grata vt peccata remittant, vel impium iustificent. Non autem iustificamur fide tanquam instrumento iustitiã apprehendente, etiam quando fides viua est, & parit iustitiam ac vitæ nouitatem, sine quibus inaniter (vt etiam aduersarij fatentur) & frustrà se extendit ad apprehendendam peccatorum remissionem. Viuam autem fidem esse volũt, non à charitate quam ex se gignat, sed à vi & efficacia spiritus sancti planè persuadentis spiritui nostro quòd sumus filij & hęredes Dei per Christum,

In ca. 8. sess. 6. atq; huiusmodi fidẽ nõ tãtũ viuã esse, sed & vitam aię. Ait enim Caluinus.

Caluinus. *Longè aliud est fides quàm mortua nescio quæ persuasio. Viua nos Christi membra*

In cap. 11. Ioannis. " *fide effici negant: quantò melius Augustinus, qui fidem animæ vitam appellat, sicut* " *anima vita est corporis, non tamen esse iustitiam, quasi anima prius natura viuere*

Philip. in Apol. de iustificat. " *possit, quàm spiritum vita habeat, quem fide apprehendit.* Philippus verò docet " hanc ipsam fidem esse iustitiam: *Fides*, inquit, *est illa res, quam Deus pronun-* " *ciat esse iustitiam, & addit gratis imputari*. Docet, inquam, hanc viuam fidem " esse ipsam iustitiam, & non tantum iustificationis initium seu præparatio-

nem, vult

nem, vult tamen nos hac fide iustitiam & peccatorum remissionem apprehendere, quæ inter se pugnant. Organum enim apprehensionis prius est, quàm res apprehensa. Igitur secundum nouos hos doctores, fides parit charitatem & vitæ nouitatem ex sua fœcunditate, ac veluti parens eas gignit: & ideo quia ipsa per se viua est, reliquæ virtutes quasi fructus & proles, (secundum aduersarios) ex ea prodeunt, sicut veritas catholica docet charitatem omnium bonorum esse matrem & radicem. Sed quàm hîc fallantur aduersarij, ostendimus vbi docuimus quomodo fides per dilectionē operatur. Quod autem fide iustificamur tanquam instrumento, quo Christum & in eo omnia alia apprehendimus, docet Philippus in locis suis. Philip. ca. de bonis operib.

Non dicimur, inquit, fide iusti, quia tanta sit huius virtutis dignitas vt mereatur remissionem, sed quia oportet aliquod esse instrumentum, quo apprehendimus mediatorem pro nobis interpellantem, propter quem æternus pater est propitius.

Cui obijci posset: Quare non potius hunc mediatorem apprehendimus & cōplectimur brachijs amoris, qui indiuiduus fidei est comes? Et Calui.

Neque enim, inquit, quicquam nostrum adfert fides ad Deum, sed quod vltrò nobis offert Deus, recipit. Hinc fit vt fides, quanuis imperfecta, perfectam nihilominus iustitiam possideat, quia non alium quàm gratuitæ Dei bonitatis respectum habet. Atque ita fides iustificationem præcedit, vt tamen respectu Dei sequatur. Caluinus.

Monstrosi certè sunt hi sermones, ꝙ fides apprehēdit vel recipit id quod offert Deus, quòd perfectam possidet iustitiam, & non potius anima vel spiritus hominis, quem inhabitat spiritus Christi in eo diffundens dona sua & perfectā iustitiā. Sed mirum, quo modo Dei respectu fides iustificationē sequatur, quam tamen sola fide apprehendimus & accipimus, cùm Dei respectus sit secundum rei veritatem. Et circa Canonem. II. Responsio.

Quoties in hac quæstione nominamus solam fidem, non mortuam à nobis fingi, & quæ per charitatem non operatur, sed ipsam statui vnicam iustificationis causam. Ergo sola fides est quæ iustificat, fides verò quæ iustificat non est sola: quemadmodum solis calor solus est qui terram calefaciat, non tamen idem in sole est solus, quia perpetuò coniunctus cum splendore. Quare totam regenerationis gratiā non separamus à fide, sed vim ac facultatem iustificandi, fidei in solidum, vt necesse est, vindicamus. Caluinus.

Item circa Canonem præcedentem hac ratione iustificationem nostram & iustitiam, docet esse in prædicamento Relationis. *Si quis, inquit, formaliter, hoc est non qualitate, sed imputatione iustos esse doceat, vt significet in prædicamento Relationis esse sitam nostram iustitiā, nihil erit in eo reprehensione dignū.* Caluinus.

Ostendimus superiùs scripturæ aduersari hanc doctrinam, quæ testatur nos regeneratione accipere naturæ diuinæ consortium & participationem, & hāc nō esse sine qualitatis infusione, nostramq; iustitiā eiusdem esse prędicamenti cum iustitia Christi, sicut idē spiritus, eadē vita in capite & in mēbris. Sed audiamus quibus scripturarū testimonijs cogatur Caluin. vt reijciat doctrinam & interpretationē Cōcilij de iustificatione fidei. Ait aūt. Responsio.

Quoniam in promptu erat scripturæ doctrina eorum placitis repugnans, vt hanc suspitionem auertant, primùm quid sit fide iustificari hominē exponunt, nempe quòd fides sit salutis initium, & fundamentum iustificationis: quasi hac solutione essent expediti, mox ad alteram conuolant, Gratis nos iustificari, ideo Apostolum docere, quia quæcunque iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam non promerentur. Caluinus.

Nullam scripturam aduersari patrum doctrinę superiùs recitatę ostendimus in superioribus, & nunc rursum ostendemus respondendo scripturis Responsio

quas Caluinus hîc adfert. Fidem autem iustificare, quia salutis est initium, non primi docent hi patres, sed ante eos sic interpretati sunt literas sacras B. Augustinus & B. Ambrosius. Augustinus quidem, de prædestinat. sancto. (Cap. 7.) Ex fide, inquit, ideo Apostolus dicit iustificari hominem non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuitur. Et statim postea vocat fidem fundamentum totius ædificij spiritualis. (Epi. 105. & 106) Idem alio loco, Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur, sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est. Fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritũ fidei, qua fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori: & descendit iustificatus, merito fidei humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. (Lucæ 18.) Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium: de quo in Cãticis, Venies, & pertrãsies ab initio fidei, nullis tribuamus præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quęcunque sunt merita. (August. epist. 105 ad Paulin.) Nec dicat sibi quisquam, si ex fide, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quã donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cùm dixerit, vt merear iustificationem, habeo fidem. Respondetur ei. Quid enim habes quod non accepisti? Cùm ergo fides impetrat iustificationẽ, sicut vnicuique Deus partitus est etiam ipsius mensuram fidei, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia augetur, vt aucta mereatur perfici, comitante non du cente, pedissequa, non prævia voluntate. Et B. Ambrosius, Principium, inquit, hominis Christiani est fides, & plenitudo, iustitia. (Circa versic. psal. 108. Principiũ verborum veritas.) Item, Fides est quæ dat salutem, quam nisi mens tota susceperit voluntate, non modò nihil proderit, sed etiam oberit. Fidei enim gratia hanc habet potestatem, vt deuotis sibi diuinam infundat medelam: indeuotis verò conferat morbum, per quem totus homo intereat. Cognitio namque morbi & medicinæ, salutis est initium. Nec tamen patres dicunt fidem iustificare, quia initium duntaxat est salutis, sed addunt ipsam esse simul fundamentum & radicem omnis iustificationis sine qua impossibile est placere deo: Et ideo non initium quasi transiens, sed quomodo fundamentum super quo tota ædificij fabrica erigitur: et quemadmodum radix per quam arbor tota succum & viriditatem suam suscipit, dicitur esse initium arboris. Est enim à fide non tantum salutis & iustificationis initium, sed & incrementum & consummatio. Nec sine ea aut opus aut operans Deo placere potest. Nam omnia bona super ea stabiliuntur, & viriditatem & gratiam spiritûs accipiunt. Et meritò quidem fides initium dicitur, secundum B. Augustinum, quia prima gratia est quæ nobis à Deo confertur. Quare gratis iustificamur, quia nec fides, nec opera eam promerentur, non quia eam non præcedũt fides & pœnitentia. Id quod etiam contra Caluinum Philippus Melancthon suprà docuit. (In locis theologicis.) Non enim peccatorum remissionem & donum spiritus sancti acceperunt, qui Petri prædicationem audierant, nisi prius corde compuncti pœnitentes & baptizati.

Caluinus.

Quæso si in re seria versari se putarent, non adeo leuiter quasi oscitantes perfungerentur. Omitto quod hominum iudicia nihil veriti sunt, quasi sacrosancto hoc decreto omnium oculos confodissent, Fides iustificat, quoniam inchoat iustitiam. Primò hoc commentum sensus communis respuit. Quid enim magis puerile quàm totũ effectum velle restringere ad solum actum inchoandi? Si inspiciamus paulisper, nunquid verba

Pauli,

Pauli patiantur se tam facilè peruerti. Euangelium, inquit, potentia Dei est in salutem omni credenti, quia in eo reuelatur Dei iustitia ex fide in fidem. Quis non videt principium & finem pariter hic designari? Alioqui dicendū erat, Ex fide in opera, siquidem perficerent quod fides inchoat. Eodem facit Habacuc testimonium, iustus ex fide victurus est: quod impropriè dictum esset nisi fides perpetuaret vitam. Rom. 1.

Responsio

Patres hîc grauiter, nimirum ex perpetuo ecclesiæ consensu & scripturis conformiter hanc faciunt interpretationem, & Ioannes Caluinus potius lectoris oculos hoc loco confodere videtur, vt quasi cœcus malitiam eius non aduertat. Nam mera malitia est, quod ex hac patrum explicatione dicat eos totum fidei effectum velle restringere ad solū actum inchoandi, quodq; dicant fidem iustificare, quoniam inchoat iustitiam. Docent enim concorditer ad ecclesiæ catholicæ doctrinam, ex fide esse initium salutis, progressum & totius iustitiæ & salutis consummationem. Aiunt enim, per fidem ideo nos iustificari, quia fides est humanę salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis. Ex fide itaque salutis nostræ initiū est per pœnitentiam, & in ea quasi quodam lumine iusti ambulant & proficiunt in operibus, quamdiu in caliginoso hoc loco à domino peregrinantur: & per charitatem ipsa fidei Christianę est consummatio. Finis enim præcepti est charitas ex fide non ficta, & vinculum perfectiōis, sine qua inania & inutilia sunt reliqua Dei dona, imò & opera ipsa fidei & pietatis, vt docet Apost. Paulus. 1. Corinth. 13. Falsum igitur imponit Caluinus patribus, quando dicit patres docere fidem iustificare, quoniam inchoat iustitiam. Cum enim dicant fidē iustificare non tantum quia initium est salutis, sed etiam quia fundamētum & radix omnis iustificationis, fidei tribuunt etiam incrementum & consummationem iustitiæ. Nam opus pietatis vel Deo placens esse non potest, quod ex fidei cognitione non proficiscitur. Sicut enim prudentia & lumine naturali dirigimur in operibus vitæ ciuilis & morum, ita per fidem & prudentiam, quæ ei innititur, per spiritum Christi dirigimur in tota vita Christiana. Et libenter agnoscimus locū quē citat Caluinus ex Apostolo, quod euangelium potentia Dei est in salutem omni credenti, & hoc quia in eo reuelatur Dei iustitia ex fide in fidem: sed ex eo non sequitur, quòd opera pœnitentiæ ex fide profecta non præcedant iustificationē, & quòd credentes in nomine eius statim sunt filij Dei, cùm dicat Euangelium, Et potestatem dedit eis filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Nec etiam inde proficiscitur quòd augmentum iustitiæ nō est ex operibus iustorum: sed ad ea est omnino impertinens. Nā Theodoretus, OEcumenius & alij veteres hunc locum declarantes, Oportet, inquiunt, credere prophetis, & per illos deduci ad fidem Euangelij. Reuelatur igitur in Euangelio iustitia quæ est ex fide in fidem, ex fide prophetarum in fidem Euangelij: & hoc ordine. Interpretātur quoque alij eundem locū, quòd iustitia quæ est ex fide primò iustificante, in fidem alentem exercentemque primam iustitiam, imò & per opera perficientem, in euangelio reuelatur. Crescite, inquit Apostolus, in omni bono opere fructificantes. Et sic intelligi potest hic locus, Ex fide in opera, quorum ferax est fides per charitatem. Nam per charitatem operatur & seipsam perficit, ne perpetuò maneamus, quasi modò geniti infantes. Libenter etiam suscipimus sententiam prophetæ Abacuc, quam citat Apostolus Paulus, quòd iustus ex fide viuit. Non enim solùm ex fide iustus est, sed postquam factus est iustus, toto suæ peregrinatio-

Roman. 1. Colloss. 1. Cap. 2.

grinationis tempore ex fide victurus est, & in semitis mandatorum Dei progressurus. Itaque fides vitam perpetuam reddit, sed per charitatem, per quam & operatur & vita est animæ. Nihil igitur hæc probant institutum Caluini quòd videlicet soli fidei est vindicanda vis & facultas iustificandi, non pœnitentiæ nec sacramentis.

Caluinus. *In Abrahæ persona relucet præcipuum iustificationis speculũ. Audiamus ergo quo*
» *tempore fides illi ad iustitiam imputata fuisse prædicatur. Non erat certè nouitius, sed*
» *relicta patria iam annos complures dominum secutus fuerat, vt esset non vulgare*
» *sanctitatis omniumque virtutum exemplar. Non ergo aditum illi ad iustitiam pate-*
» *fecit fides, vt aliunde postea iustificatio compleatur. Satis quidem superque ex his pau-*
» *cis liquêre arbitror, non minus iustitiæ complementum, quàm initium, fidei tribuen-*
» *dum esse.*

Responsio. Agnoscimus Abraham iustum fuisse, quando de eo testata est scriptura, (Rom. 4.) Credidit Abraham Deo, & reputatũ est ei ad iustitiam, & ideo hanc iustitiam fuisse iustitiæ augmentum. Nam sicut diximus iustitiæ augmentum imò & consummatio ex fide est & ex fidei operibus, quemadmodum & initium, non ex operibus liberi arbitrij vel legis. Quamuis enim propositum Apostoli sit ostendere ex fide impium iustificari, docet tamen per hanc occasionem omnem iustificationem esse ex fide, & nullam ex naturali hominis cognitione. Nam initio primi capitis dixit iustum ex fide viuere, hoc est progredi in obseruatione mandatorum Dei, non autem dixit ex fide esse iustum, quod tamen ei erat propositum. Hîc assumit Abrahę iusto ad iustitiam esse imputatum quod Deo credidit. Et quamuis credendo meruerit iustitiæ augmentum, hoc tamen ei imputatum dicit, quasi ex gratia propter spiritum fidei & charitatis in corde eius gratiosè diffusum ac manentem, ex quo fides & opera proficiscebantur. Hac enim ratione secundum B. Augustinum est imputatio, non merum meritum. Nam oportet cognitionem quam requirit iustitia eiusdem cum ea esse ordinis vt (De gratia & libe. arbitrio Cap. 8. 9.) cognitio sit diuina & supernaturalis, quã sequitur iustitia Dei, hoc est qua Deus hominem imbuit, & quæ apud eum valet & gratiam habet. Confitemur etiam & nos, quod hic adfert Caluinus de Abraham, quòd non erat nouitius, sed iam annos cõplures relicta patria dominũ secutus fuerat, quando ei fides ad iustitiam imputata fuisse prædicatur, quodque ei propterea non solum aditum ad iustitiam fides patefecit, vt aliundè sine fide iustitia compleretur: sed fides illi per pœnitentiam ad iustitiam ingressum patefecit: sicut Publicanus fide ascendebat ad templum vt oraret, qui à lon- (Lucę 18.) gè stans nolebat oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit fide iustificatus in domum suam, sed per pœnitenitentiam spiritus afflicti super peccatis suis: Ita per opera charitatis iustitia completur ex fide. Et, sicut diximus, alia fidei consideratione est opus in iustificatione prima, quæ est à peccatis, alia in eius progressu, quando in lege domini ambulamus. Ibi enim agnoscimus Christum propitiatoren, hîc verò Deum adiutorem, protectorem, remuneratorem qui brauiũ proposuit, & obseruat eos qui legittimè currunt & certant. Confitemur itaq; non minus iustitiæ complementum, quàm initium eius, fidei esse tribuendum, quum sit radix omnis iustificationis. Nec in hoc dissentimus ab aduersarijs, sed in eo quod soli fidei (pœnitentia charitatis reliquarumque virtutum operibus exclusis) initium,

progressum

progressum & consummationem, totamque perfectionem ipsi tribuunt: ad quod nihil conducunt hæc loca Apostoli adducta.

Secundum membrum est, gratuitã ideo iustificationem vocari à Paulo, quia nullum meritum præcedat. Quid ergo? cùm idem Paulus clamat, excludi omnem carnis gloriationem lege fidei, an ad anteactæ vitæ duntaxat merita respicit? ac non potius admonet nihil esse quo glorientur homines vsque ad vitæ finem, qui fide iusti sunt? Caluinus.

Gratuita ideo à Paulo vocatur & verè est impij iustificatio, quia nullo eius merito prouocatus Deus ex sola misericordiæ suæ abundantia iustum facit remissis eius peccatis. Et ideo merè gratis, si impium spectemus, cuius nonnisi mala sunt merita. Est tamen hîc meritum victimæ filij Dei, qui nos apud patrem emit & redemit precio soluto. Empti estis, inquit Apostolus, precio magno, & non estis vestri. Et B. Petrus, Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati. Mera tamen gratia patris est, quod ob hanc victimam in cruce oblatam nos à peccatis liberat & in filios assumit, multis alijs præteritis & neglectis, quibus nihilò sumus meliores. Et quamuis non iustificemur à peccatis nisi pœnitentes, cum proposito vitæ melioris, nulla tamen potest esse peccatori carnis gloriatio, quòd sic liberetur & adoptetur, nisi in domino, in quo certè ei magna est causa gloriandi. Qui gloriatur, inquit Apostolus, in domino glorietur. Quam sententiam tractans B. Bernardus, Non gloriari, inquit, apostolus vetat, imò præcipit potiùs, docens in quo & quomodò sit gloriandum. Omnia possum (inquit Apostolus, gloriando) in eo qui me confortat. Et gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Quare falsum est quod dicit Caluinus, Apostolum nos admonere, nihil esse quo glorientur homines, vsque ad finem vitæ, qui fide iusti sunt. Respicit autem Apostolus ad anteactæ vitæ merita, eaque excludit in iustificatione à peccatis, non opera fidei & pœnitentiæ, sed hæc respicit. Ait enim scriptura, quod Deus propter pœnitentiam dissimulat peccata hominum. Et de Niniuitis loquitur Ionas Propheta, Vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est super malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis & non fecit. Porrò quoties apud Ezechielem, Si impius, inquit, egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta mea, vita viuet & non morietur. Et alio loco, Ad quem, inquit dominus, respiciam, nisi ad paupereculum & contritum spiritu & trementem sermones meos. In augmento quoque & perfectione iustitiæ Deus merita respicit, propter quæ etiam in domino gloriari oportet, quòd per nos tanquam organa huiusmodi operari dignetur, & nostro vti ministerio.

Responsio

1. Corint. 6.

1. Pet. 1.

1. Corint. 1.

Philip. 4.

2. Corint. 1.

Sap. 11.

Cap. 3.

Cap. 18.

Esa. 66.

Nam cùm ex Dauide asserit imputari absque operibus iustitiam, perpetuum fidelium statum declarat. Quemadmodum & Dauid se ac reliquos omnes Dei filios, non in vnum diem, sed tota vita peccatorum remissione beatos esse exclamat. Nec de vnius momenti iustificatione loquitur apud Lucam Petrus, cùm dicit, Per gratiam Iesu Christi credimus nos esse saluos, quemadmodum & patres nostri. Ille enim erat quæstionis status, An exigenda foret à gentibus legis obseruatio? Id fieri debere negat, quòd non alia sit salus in Christiana ecclesia, quàm per Christi gratiam, nec alia vnquam fuerit: & merito. Nec enim aliter firma erit promissio, nisi ex Dei gratia pendeat ac fide nitatur, inquit Paulus. An illic etiam de præcedentibus meritis agi quæris? Imò selectissimis quibusque salutis fiduciã posse cõstare negat, nisi recubat in Christi gratiam: Fide igitur abolet Caluinus.

Act. 15.

" *qui non retinet hanc vnicam iustitiam vsque ad mortem.*

Responsio. Propriè agit hoc loco Propheta Dauid de beatitudine eius cui peccata
remittuntur, non de ea, quæ est beatitudinis siue iustitiæ profectus, de qua
Math. 5. « Saluator, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum,
Psalm. 118. « &c. quæ sequuntur. Et idem Dauid, Beati immaculati in via, qui ambu-
« lant in lege domini. Hæc autem non est in peccatorum remisione, sed in
perfectione iustitiæ aut operum pietatis. Non enim indiget iterata remis-
sione, cui semel remissa sunt peccata. Ideo verum non est quod dicit Cal-
uinus, Dauidem se & reliquos Dei filios non in vnum diem, sed tota vita
peccatorum remissione beatos esse exclamasse, cùm non in ea sola sit bea-
titudo, sed etiam quando crescimus & fructificamus in omni opere bono.
Ideo non perpetuum fidelium statum declarat Paulus, cùm ex Dauide asse
rit imputari absq; operibus iustitiam, sed pœnitentium tantum, qui ex fide
propitiatoris absque operibus legis & liberi arbitrij iustificantur. Nec ex-
cludit opera gratiæ ad iustitiam præparantis. Et peccatorum remissio so-
lum est terminus à quo iustificationis, iustitia verò terminus ad quē. Qua-
propter filij Dei non possunt tota vita sola peccatorum remissione esse bea-
ti. Et B. Petrus de iustificatione à peccatis loquitur, Credimus tamen per
gratiam domini nostri Iesu Christi, nos & vniuersos saluari omni salutis &
iustitię gradu ac progressu, quatenus ex hac gratia est nobis spiritus pœni-
tētię, fidei, & charitatis, omniūq; virtutū, quas propterea non excludit, imò
magis tanquam effectus & quasi quosdam fructus secum adfert & largitur.
Act. 15. Docemus etiam nos quæstionis propositæ apostolis statum fuisse, An exi-
genda foret à gentibus legis Mosaicæ obseruatio, cuius solius & circunci-
sionis meminit principium capitis. Non autem status quæstionis fuit, an
impium ex fide pœnitere debeat suorum peccatorum. Dixerat enim B.
Act. 8. Petrus Symoni Mago, Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deū
si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Item Paulus testificabatur
Act. 2?. Iudæis atque gentilibus in Deum pœnitentiam & fidem in dominū nostrū
Iesum Christū. Ideo autem negat à gētibus exigendā huius legis obserua
tionē, quod nō alia sit salus in Christiana ecclesia, quàm per Christi gratiā.
Credebāt enim quidā & docebant, quòd nisi circumcidamini secundū mo
rem Moysi non potestis saluari, quasi ex operibus legis sine gratia Christi,
salus contingere posset, vel Christi gratia non esset sufficiens: de quibus etiā
Rom. 9. apostolus dum ait, Gentes quę non sectabantur iustitiam apprehenderunt
iustitiam: iustitiā autem quæ ex Deo est. Israel verò sectando legem iusti-
tiæ, in legem non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus,
legis scilicet Mosaicæ. Hic enim erat scopus disputationis apostolorum
cum Iudæis, quòd lex Moysi non esset ad salutem necessaria, sed fides suf-
1. Corint. 7. « ficeret, modò non esset sterilis. Circumcisio, ait apostolus, nihil est, & præ-
Galath. 5. « putium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Et alibi, Sed fides quæ
« per charitatem operatur. Rursus, Neque circumcisio aliquid valet, ne-
« que præputium, sed noua creatura. Idem intelligens per hæc tria nouam
« creaturam, fidem per dilectionem operantem, & mādatorum obserua-
« tionem. Nos quoque docemus ex apostolo Paulo non aliter firmam
« esse promissionem, quàm quia ex gratia Dei pendet & fide nititur.
Augustin. de correp. & gratia c. 8. & c. 13. Ex Dei enim gratia voluntas humana consequitur insuperabilem fortitu-
dinem. Ita enim subuentum infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina
gratia

gratia indeclinabiliter & inseparabiliter agatur, vt dicit beatus Augustinus. De correp. & grat. ca. 12.
Et præcedentia merita hîc excludit, nō opera pœnitentiæ ante peccatorum remissionem. In iustitiæ verò incremento nec merita excludit, quæ ex fidei spiritu & gratia proficiscuntur. Quapropter & ipsa sunt dona & gratia Dei. Ipsius enim sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Ephes. 2. Propter quam præparationem quæ frustrari non potest, certissimè & insuperabiliter in illis sumus ambulaturi. Quocirca firma manebit Dei promissio, quamuis sine his operibus nō impleatur. Et sanctissimos recumbere in Christi gratia salutem expectando, nos etiam confitemur. Ex Christi enim gratia expectant etiam opera, quæ præparauit eis Deus, vt inde salutem consequantur.

Iustificamur gratis, inquiūt, quòd nulla opera quæ iustificationem præcedant, ipsam promerentur. Atqui dum Paulus Abrahæ materiam adimit gloriandi, eò quòd fides sit illi imputata ad iustitiam, probationis loco mox subijcit, Vbi sunt opera, illic debitum præmium rependi. Fidei autem quod datur, gratuitum est. Notemus de sancto Patriarcha verba fieri. Negat Paulus quo tempore mundo renunciauerat, vt se totum Dei obsequio addiceret, vllis operibus fuisse iustum. Nónne ergo ter cœci iudicandi sunt, qui gratuitam Dei iustitiam non vident, nisi in ipso vestibulo: regnare autem in ipso ædificio putant operum merita? Hoc quippe modo satisfactum pronunciāt Apostoli sententiæ, Si ex gratia, ergo non ex operibus. Atqui Paulus quod saluæ fiunt reliquiæ, & ab æterni exitij periculo mirabiliter à Deo conseruantur vsque in finem, id acceptum refert Dei gratiæ. Multum igitur abest quin ad tantulam portionem, hoc est ad solum principium restringat. Caluinus.

Rectè patres aiunt gratis nos iustificari, quòd nulla opera ipsam iustificationem promereantur. Responsio. Nam & Aristoteles ita gratiam & gratis facere describit. 2. Rheto. ca. 7. de grat. Sit, inquit, gratia per quam dicuntur roganti gratis aliquid facere, non pro re aliqua, nec vt sibi quicquam qui faciunt subueniant, sed vt cui faciunt. Qui autem sui causa faciunt, aut quoniam coacti, aut quoniam reddiderunt, non dederunt, gratia non est. Vtroque enim modo quid pro quo. Nec Apostolus Paulus tollit Abrahæ gloriandi materiam, si ex operibus iustificatus est, iustitia quam docent in Ethicis Philosophi, nisi apud Deum duntaxat. Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Et vbi opera legis sunt vel liberi arbitrij, ibi debitum præmium secundum Apostolum exigi potest. Vbi autem opera sunt fidei & gratiæ (quia hæc dona Dei sunt) gratuitum est quod eis datur, imò & quod redditur, vt docet B. August. De grat. & li. arbit. cap. 8. De correp. & gra. ca. 13. & in epist. ad Sixtū. Nec Paulus negat sanctum Patriarcham vllis operibus fuisse iustum. Apertè enim docet eum iustum fuisse credendo, & ita operibus fidei. Et clarissimè B. Iacobus eum ex operibus esse iustificatum docet. Nam filium suum Isaac super altare fide obtulit. Falsum patribus imponitur, quod gratuitam Dei iustitiam non vident, nisi in ipso vestibulo: regnare autem putent in ipso ædificio operum merita. Nouerunt enim Dei iustitiam, vt in initio, ita in progressu & consummatione esse gratuitam, ipsamque cum fide in toto ædificio, cuius fundamentum est fides, regnare. Nec tamen minus regnant operum merita, quæ gratiam, valorem, & dignitatem ex fidei & charitatis spiritu accipiunt. Et plenè satisfactum est per hanc distinctionem operum legis & operum gratiæ, sententiæ Pauli Apostoli. Si ex gratia, ergo non ex operibus.

Cum enim opera fidei & iustorum merita, sint Dei dona, non distinguũtur contra gratiam, sed contra opera legis & liberi arbitrij tantum. Et B. Augu-
De bono perseue. cap. 18. gust. vertit, Opera, in merita operum, vt sensus sit, Si ex gratia non ex operum meritis. Et quia loca ex B. Paulo citata agunt de gratia electionis & promissione facta Abrahæ, quòd videlicet in eius semine essent benedicendæ omnes gentes, nihil faciunt ad fidem specialem, qua quis sibi certò & infallibiliter persuadet, sibi remissa peccata, Deumque propitium. Ad quam solam tamen à Caluino torquentur.

MArtinus Bucerus in explicatione libri à Maiest. Cæsarea Ratisponæ collocutoribus propositi, circa articulum de iustificatione sententiam libri sequẽs, propiùs ad veritatẽ accessit, qui contra Caluinum docet pœnitentibus duntaxat de peccatis ob Dei offensam, Dei misericordiã & peccatorũ remissionẽ offerri, & ideo eos sola fide eã apprehendere, hoc est fidem esse proximam dispositionem ad iustificationem, non pœnitentiam secundum Deum, nec Dei amorem, quamuis sine his, & sine proposito vitam emendandi fides non sufficiat ad iustificandum, ad eam tamen solam proximam iustificationis causam esse referendam, & ideo non esse relinquendam
Fol. 165. in fine. formulam loquendi, Sola fides iustificat, vel, Sola fide iustificamur. Ait autem Bucerus.

Bucerus. *Quamuis Christus non saluet nec iustificet nisi peccatores, eos tamen solùm, si quidem rationis vsum habeant, quos suorum peccatorum & impietatis verè pœniteat, quos ante peccatorum remissionem, & de beneuolentia Dei certam fiduciam vera commoueat animos de peccatis pœnitentia, pungat dolor de offensa Dei, & certa existat peccatorum detestatio, ita vt eorum corda compungebantur, qui audito Petro dicebant*
Act. 2. *Apostolis, Quid faciemus viri fratres? Et audiebãt, Pœniteat vos & baptizetur quisq; in nomine Iesu Christi ad remissionem peccatorum, & accipietis donũ spiritus sancti. Vt ergo remissio peccatorum non nisi à pœnitentibus percipi potest, & donatio iustifi-*
Esa. 61. *cationis ijs modò promissa est, qui sunt corde propter offensum Deum contrito, & do-*
Esa. 60. *minus ad eos tantum respicit, qui afflicti sunt & spiritu consternato, pauentq; ad verba eius. Nam summa euangelicæ prædicationis vtrumque complectitur, pœnitentiam*
Lucæ 14. *per nomen Christi, & remissionẽ peccatorum. Nec esse potest hæc pœnitentia, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo mens & voluntas moueatur ad detestationẽ peccati. Nam omnino vera & salutaris peccatorum pœnitentia (quam necesse est, si nõ tempore, natura tamen iustificationi in nobis perfectæ, hoc est remissioni peccatorum præire) excitari in nobis, nisi per spiritum sanctum non potest, qui sua virtute cor nostrum aperiat, vt verbo suo siue illato auribus, siue ad mentem reuocato auscultemus, & fidem accommodemus, omnemque liberi arbitrij motum præueniat. Oportet enim à spiritu sancto nos præueniente moueri, cùm mentem, vt peccata mala & detestanda esse certò iudicet, tum voluntatem, vt ea plenè oderit & detestetur. Prædicamus igitur in Christo non solum remissionẽ peccatorũ, & in filios Dei adoptionẽ, sed etiam veram viuamque pœnitentiam: nec solum animi de gratia Dei consolationem & in spem vitæ erectionem, sed etiam cordis propter offensam Dei contritionem & spiritus compunctionem, sed etiam summam omnis praui studij detestationem, & à iudicio Dei trepidationem. Non conuersionem modò ad Deum & nouæ vitæ meditationem: sed etiam ab omni peccato sollicitam auersionem, & peccati in nobis assiduam & seueram mortificationem. Atqui hæc omnia quæ vera ac salutaris pœnitentiæ opera sunt, prædicabimus in nomine ac virtute Iesu Christi, non in nomine ac virtute generis*

humani

humani, testificantes vnum esse dominum Iesum, qui hæc omnia in nobis suo efficit spiritu, quo nos vero de admissis peccatis dolore & certa animi contritione sic afficit, vt acri ac perpetua contritione omnem veterem hominem exuere studeamus. Hæc enim sola est vera & salutaris ac non pœnitenda pœnitẽtia: Hæc est quã Apostolus Paulus cum collegis suis testificatus est Iudæis & Græcis pœnitentiam in Deum.

Multum certè promouit Martinus Bucerus ex hoc libro à Cæsare oblato. Nihil enim in hac eius doctrina desiderari potest, sed per omnia consentit cum doctrina ecclesiæ catholicæ. Verùm hanc postea relinquens atque abea deficiens, errare incipit in prosecutione argumenti, dum tandẽ addit, Cui pœnitentiæ fides in dominum Iesum deesse non potest, sicut nec huic illa. *Responsio*

Vno enim Euangelio & eodem Christi nomine & pœnitentia in Deum, & remissio peccatorum per Christum annunciatur: Vno opere spiritus cor aperitur electis, vt auscultantes Euangelio, vna eademque fide agnoscamus nos in Deum, non modò turpiter ingratos, sed etiam contumeliosè in Deum fuisse impios, æternamque eius iram & abiectionem meritos esse, & nihilominus in Christo Iesu propitiationem nobis Dei, & remissionem peccatorum, adoptionemque in filios Dei, & vitam æternam, vltronea & obuia bonitate certissimaque voluntate offerri. Ex qua fide, quia mens videt agnoscitque suam fœdissimam turpitudinem, & horrendam iram Dei, verus de peccatis dolor certaque impietatis nostræ detestatio, & solidus diuini iudicij terror generatur in animis Euangelium auscultantium. Et rursus quia eadem fide animus firmiter credit Euangelio etiam ea parte, qua annunciat non modò oblatam peccatorum omnium veniam & remissionem omnis & offensæ, & pœnæ, verumetiam paternam Dei charitatem, & in vitam beatam adoptionem, non potest in eodem animo non existere, & fiducia huius misericordiæ amplissimæque beneuolentiæ Dei, atque spes promissæ salutis & hæreditatis indubitata, cum qua fide, fiducia & spe necessariò ardet in eodem animo, vera quoq; in Deum charitas, studium flagrans & veneratio cultusque solidè pius & sedulus. *Bucerus.*

Hìc fraudulenter agere incipit & errat Bucerus docens omnium horum necessariam esse connexionem. Nam cùm obiecta pœnitentiæ, fidei, spei, & charitatis sint diuersa, & virtutes istæ, & earum actus multũ ab inuicem distinguantur (Nam pœnitentiam in Deum, & fidem in Christum distinguit Apostolus Paulus) non est necessaria omnium horum connexio. Et quamuis eadem fide hæc credantur, horrenda videlicet ira Dei, & peccatorum remissio, ac præcipua Dei charitas, diuersæ tamen sunt euangelij partes, vt ipse Bucerus hìc scribit, aliæque fidei considerationes. Potest enim impietatis esse detestatio & consideratio sine assensione oblatæ veniæ, & è diuerso, & contemplari possumus paternam Dei erga nos charitatem, non considerata peccatorum turpitudine, nec oblata venia, nec gratuita peccatorum remissione, & sibi inuicem hæc posse succedere, & ita ab inuicem separari, experientia testatur, & quæ in Bucero sequuntur manifestant. Possunt tamen hæc omnia quæ Bucerus hìc ponit concurrere in iustificatione impij, sicuti & nos in ea multa requirimus, & tunc impij iustificatio, non fit per fidem, sed per veram pœnitentiam ex fide procedentem. Addit enim. *Responsio* *Actuum 20.*

Si ex prædicatione Euangelij animus id tantum apprehendat, quàm sit fœda & inuisa Deo, gehennæque obnoxia nostra anteacta vita, & non simul remissionem peccatorum, & gratiã Dei in Christo, nihil profectò ille quàm desperare poterit, vti de Cain *Bucerus.* *Folio 180. in princip.*

 & Iuda

& Iuda legimus. Proinde si spiritus domini mentem magis defigat in eam partem Euangelij, qua illud detegit vitæ nostræ turpitudinem, & denunciat meritam iram Dei, quam in eam qua offert condonationem peccatorum, eò maior quoque sentitur à iudicio Dei trepidatio. At nisi idem spiritus animum & in hanc alteram Euangelij partem de venia & remissione peccatorum, atque cœlesti hæreditate, vel aliquantulum erigat, nec credere in Christum & Deum poterit, nec veram & emendatricē peccatorum pœnitentiam concipere. Desperabit potiùs & odisse Deum incipiet.

Responsio Ex his Buceri dictis clarissimū est ꝙ separari possunt apprehēsio fœditatis & iræ Dei, & cōsideratio euangelij de venia & remissione peccatorum. Alteram enim in desperationem adducere dicit, alteram ad fiduciam misericordiæ & remissionis peccatorum, sine qua fiducia siue spe veniæ, agnoscimus non esse veram & emendatricem peccatorum pœnitentiam, nec concipi posse. Sed quid hæc commune habent cum fide quam ex libro Cæs. Ma. adducit & probat Bucerus? Non enim ex eis sequitur quod hæc fides pœnitentiæ deesse non possit, nec verum est quòd nō possumus in Christum & Deum credere, nisi spiritus erigat in partem euangelij de remissione peccatorum. Credunt enim in Christum & Deum, qui obliti eorum quæ retrò sunt, ad ea se extendunt quæ sunt priora & brauium prosequuntur supernæ vocationis Dei. Et vera pœnitentia spem veniæ complectitur, & ex fide verbi Dei, q̄ scilicet placabilis est super malitia, proficiscitur, & ideo sine ea docemus & nos pœnitentiam non esse emendatricem: Nec cum fiducia & spe in eodem animo esse oportet flagrantem in Deum charitatem. Nunquam igitur veræ pœnitentiæ, fiducia veniæ, gratiæque Dei abesse potest, fiducia tamen beneuolentiæ Dei sine pœnitentia haberi potest: in quo iterum errat Bucerus, dicens hanc fiduciam sine pœnitentia peccatorum haberi non posse, sicut nec vera pœnitentia sine fiducia beneuolentiæ. Hæc enim fiducia toti iustorum vitæ qua ad brauiū currunt adest, atque eam semper comitatur. Intelligens autē Bucerus hæc ab inuicem posse separari, scilicet veram peccatorum pœnitentiam & fiduciam beneuolentię, callidè addit eas non posse separari, quanquam nunc pœnitentia, nunc fiducia in animis fidelium vim suam magis explicet, peccatorum & iræ Dei consideratione. Quamuis igitur secundum Bucerum verè pœnitentibus solum offeratur in Christo Dei misericordia, docet tamen seruandam esse hanc loquendi formulā: Sola fides iustificat, & sola fide iustificamur. Fidem autem intelligit motum spiritus sancti, quo verè pœnitentes veteris vitæ eriguntur ad Deum, & verè apprehendunt misericordiam in Christo promissam, vt iam verè sentiant quòd remissionē peccatorum & reconciliationem propter meritū Christi, gratuita Dei bonitate acceperunt, & clamant ad Deū, Abba pater, hac sola docet nos iustificari, non per exclusionem pœnitentiæ (hanc enim præcedere docet) nec charitatis, aut studij, nouitatis vitæ; quæ fidei inseparabiles comites dicit, nec etiā per exclusionem bonorum operum. Alienus enim est ab hæresi, quam B. Augustinus improbat, quòd sine bonis operibus per solam fidem, quæ est firma & certa assensio verborum Dei (ea enim sola adhæc vsque tempora cognita fuit apud hereticos) peruenire possumus ad æternam vitam. Docet enim hanc fidem bonorum operum esse feracem, & sine ipsis non posse subsistere, nec compati peccatum vastans conscientiā, quod nos mortalo dicimus. Eadē enim prædicat ipse & nostri aduersarij reliqui de fide,

Li 21. de ciuitate Dei c. 26. & toto lib. de fide & oper.

quæ

quæ nos de charitate, cui illam dignitate præponunt. Nam sicut Apostolus Paulus dicit finem præcepti esse charitatem & plenitudinem legis esse dilectionem, ita hi conuenientiùs dicere possent finem & plenitudinem legis esse fidem, eò quòd charitatem & legis obseruationem in se contineat. Quemadmodum ergo nos rectè dicimus nulla opera veram charitatem habentis esse tam mala vt eum condemnare possint, ita ipsi docent nulla opera credentis in Christum tam mala esse vt ipsum condemnare possint. Et rectè dicerent si esset ea fides quam imaginantur & fingunt. Sola ergò fide nos iustificari asserit Bucerus, propterea quòd ad eam solam transferenda sit tanquam ad causam, vis & efficacia iustificandi, & ipsa sola sit dispositio immediata & proxima, per quam iustificamur, & sine qua nemo iustificetur. Excludit itaque particula, Sola, veram pœnitentiam, Dei amorem, item quodlibet aliud hominis opus, ab efficacia, vi, & proxima dispositiōe ad iustificationem. Agit enim hîc Bucerus non de causa iustificationis formali, sed dispositiua tantum. Contra quem errorem superius citauimus prophetā Dauid, qui domino ait, Cor contritum & humiliatum Deus nō despicies: quodque Deus vidit opera Niniuitarum, quia conuersi sunt & eorum est misertus. Et scripturæ passim tribuunt pœnitentiæ & à peccatis auersioni peccatorum remissionem, non facta mentione fidei, quam tamen supponunt præcedere & pœnitentiam ab ea proficisci, sicut Apostolus Paulus & euangelia plurima tribuunt fidei, vbi non faciunt mentionem pœnitentiæ vel operum, quæ tamen propterea non excludunt, quum sint fructus fidei, sine quibus viuida esse non possit, non magis quàm corpus sine spiritu. Atque hoc modo seipsum declarat Apostolus Paulus dicens, Hoc verbum (de quo Moyses in Deutero.) quod prope est in corde, & in ore, esse verbum fidei quod prædicauit: Verbum autem Deutero. certū est fuisse de reuertendo ad dominum Deum in toto corde & tota anima. Et certum est Augustinum peccatorum remissionem ad amorem Dei tanquam causam retulisse, quando scribit in Enchrid. Charitas quam duabus istis, id est fide ac spe maiorem dixit Apostolus, quantò in quocunqe maior est, tantò melior est is in quo est. Cùm enim quæritur, Vtrum quisquā sit homo bonus, non quæritur quid credat aut speret, sed quid amet. Nā qui rectè amat, procul dubio rectè credit & sperat: Qui verò non amat, inaniter credit, etiam si sint vera quæ credit, inaniter sperat. Idem ostendit fidē non habere vitam, nisi à charitate, nec ex se viua, nec vita esse potest sine ea, sicuti corpus ex se viuum non est quod vitam amittere potest. Hac autem similitudine vtitur B. Iacobus. Ad fidem verò, quam fingunt aduersarij, & ad hanc solam iustificationis causam referre, perniciosa nouitas est, & pestilens fons multorum errorum.

1. Timoth. 1.
Psal. 50.
Ionę. 3.
Ezech. 18.
Deute. 30
Cap. 117.
1. Corinth. 13.

Ea formula loquendi, Sola fides iustificat, sancti & patres vsi sunt, Origenes, Hilarius, Ambrosius, Basilius, Augustinus, Chrysostomus, & qua nos significatione, iustificationem scilicet nos nullo merito, sed ex sola Dei gratuita misericordia, fide in Christū percipere, fidemque solum, vt D. Chrysostomus scribit, adferentes apprehendere salutem in Christo. Cùm itaque iustificari sola fide, prorsus idem polleat, atque ex fide & non operibus, quod Paulus dixit, nos illa loquendi formula vsi sumus, nec eam Sophistis concedere potuimus. Etenim ne quis id intelligat de fide, quæ sola, id est sine charitate maneat, ac proinde mortua sit, diligenter studemus monere, nos de fide loqui viua, quæ charitatem & totam hominis innouationem necessariò coniunctam habet.

Bucerus.

Agnosci-

Responsio. Agnoscimus patres vsos esse hac formula sermonis, sed longè alia significatione, quàm Bucerus & collegæ eius, quod ipse non ignorans fallaciter addit, patres non solum vsos esse hoc sermone, sed & qua nos significatione vsi sumus, quam significationem etiam explicat, iustificationem scilicet nullo nostro merito, sed ex sola Dei gratuita misericordia fide in Christum nos percipere. Hanc quidem significationem patres reuerà intellexerunt, & nos eandem sequimur, sed quis patrum vnquam intellexit fidem immediatè apprehendentem iustitiam, & per se sine charitate viuam, per quam verè sentiamus nos peccatorum remissionem accepisse, sicut ex fide certi sumus futuram esse corporum resurrectionem? Non enim aliam nouerunt fidem, quàm quæ tribuitur verbo Dei, quicquid etiam Deus loquatur, siue supplicium comminando, siue salutem promittendo. Nec verum est quod dicit Bucerus, quod ex sola fide iustificari, prorsus idem polleat, atque ex fide, & non ex operibus: quia ipse intelligit, ex sola fide nos iustificari, fidem esse immediatam & efficacem dispositionem ad iustificationem: esse autem potest, imò reuerà ita est, φ non fides, sed ex fide pœnitentia talis sit dispositio. Prӕterea sola fides oia alia excludit. Fide autem & non ex operibus, opera fidei & gratiæ non excludit, quibus ad iustitiam diuinitus præparamur, & non ex solo fidei motu. Solùm autē excluduntur opera legis vel naturæ apud Apostolum Paulum. Monet Bucerus se loqui de

1. Corinth. 13. fide ex se viua, non à charitate viuida, quum Apostolus Paulus clarè testetur se nihil esse sine charitate, huic tantum acceptum ferens, quòd sit aliquid & quod fides aliaque Dei dona ei prosint. Fatemur autem patres quos superius citauit Bucerus, aliquando dicere sola fide impium iustificari, sed sensu lōge alio, q̄ intelligit noster Bucerus. Nam pro diuersitate argumēti

Augusti. li 4 de baptismo. quod tractat, particula, Sola, nunc vnū nunc aliud apud eos excludit. Excludit enim aliquādo tantū opera sacramentorum externa, quando necessitatis articulus ea adhiberi non patitur; quandoque opera ceremonialia,

Bernard. in epist. ad Hug. vel iudicialia veteris legis: nonnunquam opera quæ fiunt ante fidē, vel per legem, aut per naturam: aliquando opera quæ sunt merita iustificationis, Et

Serm. de fide & lege natu. sicut dicit B. Chrysostomus, fides per seipsam plena est operibus, & vbi primum credimus, nisi eam impediamus, opera statim sequuntur. Ideo patres omnia quæ fidem comitantur, quæque ad iustificationem necessaria præscribit, nomine fidei comprehendunt, & fide sola nos iustificari dicunt, quia ipsa per se & per alia quæ in nobis efficit & præscribit, iustificat. Horum ponamus exemplum. Origenes in comment. circa locum Apostoli, arbitra-

Rom. 3. mur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Dicit Apostolus, inquit, sufficere solius fidei iustificationem, ita vt credens quis tantūmodò iustificetur, etiam si nihil operis ab eo sit expletum, & sola fide sine operibus dicit Latronem iustificatum, & Magdalenę ex nullo legis opere, sed ex

Lucæ. 7. sola fide dixisse Christum, Remittuntur tibi peccata tua. Et mox subdit, Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Hoc sermone vsum legimus Saluatorem, vt credentis fidem diceremus causam salutis ipsius. Et paucis interpositis sese explicans addit, Igitur vt ad propositum redeamus, iustificatur homo per fidem, cui ad iustificandum nihil conferunt opera legis: vbi verò fides non est quæ credentem iustificet, etiam si opera quis habet ex lege, tamen quia non sunt ędificata super fundamentum fidei, quamuis videantur esse bona, operatorem suum iustificare non possunt, si eis deest fides quæ

est signaculum eorum qui iustificantur à Deo. Vbi apertissimè explicat se intelligere sola fide iustificari impium, quia per fidem & non per quæcunque opera sine fide. B. Ambros. Sicut, inquit, sufficit Iudæ ad scelera Christũ deseruisse, ita sufficit latroni ad innocẽtiã, domino credidisse. Et ad Irenęũ atq; alijs in locis similia, Vbi, inquit, quis credit, ira Dei discedit, vita autem accedit. Sed explicat in eodem sermone se non exclusisse opera interiora à fide procedentia, quũ mirificè cõmendet deuotionem fidei, spem & deuotionẽ ipsius, & sua oratiõe latronẽ iustificatũ apertè dicit. Et in ser. 44. expressè dicit latronem plus amasse Christũ, quàm Iudas amauerat in cœna, ipsumq; despexisse vitã præsentẽ & pro sola futura Christũ orasse. Item & grauiter se accusasse, imò & dicit plus amare ipsum Christũ cæpisse, ex quo intellexit vulnera illius esse vulnera suiipsius non Christi. Similem sensum habuisse alios patres, quando sola fide impium dicunt iustificari, cõstare poterit, si circumstantiæ locorum quæ citantur, diligenter expendantur, prout eruditè & copiosè docet venerabilis pater Andreas à Vega ordinis fratrũ Minorum in expositione Tridentini Decreti de iustificatione.

Sermo. 45. de sancto latron.

Epist. 71. lib. 1 de pœni. ca. 10. & 11. & li. 2. c. 8.

Lib. 11. cap. 23.

Quamuis autem sola viua fides, sicut charitas sola ad salutem & iustitiam sufficiat. (Est enim iustitia formalis, & ea manente, sumus filij Dei & hæredes) ipsa tamen fides sola nõ iustificat impium, nec charitas, sed propriè pœnitentia sola, hoc est sacramentũ baptismi vel pœnitentiæ. Hæc enim à Christo sunt instituta ad impij iustificationem. Atqui ipse Martinus Lutherus quamuis impius, hanc formam sermonis, Sola fide iustificamur, sæpius improbauit: quia ex huiusmodi prædicatione dicebat multa scandala nasci, & homines fieri carnaliter securos. Prosequitur autem Martinus Bucerus.

Eckius ĩ apo. aduersus calumnias Buc. fol. 151.

Bucerus.

Pighius aduersus nos pugnat de causa iustificationis receptiua, quam charitatem facit negat esse fidem, etiam si in genere suo perfecta sit: sed dicit amorem syncerum Dei, habentem timorem filialem sibi coniunctum, esse dispositionem ad iustificationem proximam, efficacem & inseparabilem ab illa, vt quæ sola nos Deo coniungat, & virtutem Christi mortisq; eius nos iustificantem & sanctificantem deuocet & illiciat, & misericordiam Dei residere super nos faciat. Ad quã sententiam probandam, hanc adfert Pighius demonstrationẽ. *Dilectione Dei & timore filiali destitutus quiq; nõ seruat pactum Dei, nec est memor præceptorum eius vt faciat ea, is manet in morte, non habet Deum patrem, non diligitur à Deo, non est particeps testamenti illius. Ergo amor Dei syncerus habens coniunctum timorem Dei filialem & obseruationem mandatorum eius, est quo iustificationem recipimus, non fides.* Cui demonstrationi respondens Bucerus, dicit huic argumentationi similem, *Sine vsu sensuum cibi potusq; concoctione, digestione, & motu, nemo viuit, ergo vis qua per se primò vitam recipimus, est vsus sensuum & motus.*

Dispositio proxima & efficax ad iustificationem propriè non est secundum se amor Dei, sed vera pœnitentia ex Dei amore suscepta, qui in iustificatione perficitur accedente sacramento, & per spiritum sanctum diffunditur ipsa hominis iustitia, qua formaliter intrinseca denominatione fit iustus. Pergit Bucerus,

Responsio.

Fatemur hominem in morte manere & esse à Deo alienũ, quamdiu est absq; dilectione Dei & proximi, absq; studio & obseruantia præceptorum Dei, verũ amorẽ vel Dei vel proximi illud esse, quo primũ homo coniungitur Deo, vel inseritur Christo, &

Bucerus.

donatur induiturq; iustitia Christi, non negamus, & authoritate Christi, qui ipse Apostolo suo testatus est, hæc recipi fide, tum idem ratione etiã euidenter demonstratur. Nec enim amare Deum, vt Deum quisquã potest, nisi agnoscat eum velle & sibi Deũ esse, id est seruatorem, vitæq; æternæ largitorem. Hoc verò opus fidei est, quo creditur euangelio; id est certæ persuasionis, qua spiritus sanctus persuadet & nobis Christũ à Deo donatum redemptorem, & cum eo omnia. Cui persuasioni necessariò adhæret quidem, sed non præit syncerus amor Dei, timor filialis, studium Deo se approbandi per omnia. Qui enim homo persuasus ex euangelio Christum sibi esse, & adferre semel expetenda omnia, eum non simul atq; in animo eius ista euangelij persuasio existit, amet synceriter, colat, obseruet?

Responsio Amorem Dei in pœnitentia ipsamq; ex amore pœnitentiã, esse illud quo homo induitur, atq; reuerà imbuitur iustitia Christi, & fit diuinæ naturæ cõsors, ostendimus ex verbo Saluatoris, de Magdalena, qui causam propriam remißionis peccatorum refert ad dilectionẽ in pœnitẽtia, quam eius lachrymæ testabantur. Pœnitentia itaq; ex fide & Dei amore procedẽs, proxima & immediata ac totalis fuit dispositio, per quã est iustificata. Nec ignoramus Christũ per suũ Apostolũ testari, quod fide iustificamur, imò hoc ipsum docemus, sed nulla scriptura habet quod iustificamur sola fide. Nam ipse Apostolus Paulus testatur Iudæis & Gentibus pœnitentiam in Deũ & fidem in Iesum Christũ. Item Christus iussit suos Apostolos prædicare in suo nomine pœnitẽtiã & remissionẽ peccatorũ. Atq;, vt iam aliquoties diximus, ignota fuit Christo & eius Apostolis fides hæc, quam tamẽ solã prædicant, & sic vrgent aduersarij, vt sine ea fide neminẽ iustitiã consequi posse doceant. Tandẽ Martinus Bucerus diffisus scripturarum authoritatibus, trãsfert se ad ratiocinationẽ, per quam euidenter demõstrari iactat, quòd sola fide iustificamur, quæ si diligentius perpendatur, inuenietur futilis paralogismus, nihil soliditatis habẽs, cùm ex falsis procedat, nec tamen inde sequitur cõclusio quam putat. Ait enim, *Nec enim amare Deum, vt Deum quisquã potest, nisi agnoscat eum velle & sibi Deum esse, id est, seruatorem, vitæque æternæ largitionem.*

Act. 20. Ioan. 24.

Quid si amet Deũ quamuis nõ vt Deum, sed vt misericordẽ, & quomodò eum nobis proponit propheta, Conuertimini ad dominũ deum vestrũ, quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ & præstabilis super malitia: sicut Hiere. Esaias & Paulus. An is amare nõ poterit, quomodo eum dilexit Magdalena, quę ex hoc amore ad eũ accessit, vt acciperet peccatorum remißionem? Et quid proposito conducit hîc implicare & specificare cum clarißimæ rei obscuratione Deum amare vt Deum. Et falsum est quod nemo Deũ vt Deũ amat, nisi agnoscat eũ velle & sibi Deũ esse, hoc est seruatorẽ & vitæ æternæ largitorẽ. Nec enim nomen nec ratio Dei hoc habet, quod sit seruator, vitęq; æternæ largitor: multò minus quod Deus sit mihi seruator & ęternę vitę largitor. Ethnici enim & Philosophi gentiles cognouerunt vnũ esse Deũ. Nã quod notũ est Dei manifestũ est illis. Inuisibilia enim Dei per ea quę facta sunt intellecta cõspiciũtur, sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Nec sine testimonio semetipsum apud eos reliquit. Nã B. Thomas ex authoritate Dionysij & Damasceni, dicit hoc nomẽ Deus esse nomẽ impositũ ab operatione vniuersali, scilicet rerũ prouidẽtia, & oẽs de Deo loquẽtes hoc intendunt nominare quod habet prouidentiã vniuersalẽ de rebus. Ait enĩ B. Dionysius, Id quod deus est, omnia videt prouidentia &

Ioelis. 3. Cap. 49. Cap. 3. 1. Corint. 3. Rom. 1. Act. 14. 1. part. quęst. 13. lib. 1. cap. 12. Cap. 12. de diuin. nominib.

tia & bonitate perfecta. Itē B. Ambros. Deus & Dominus nomē magnificentię, nomen est potestatis, sicut ipse dicit, Dominus mihi nomē est: Dominus ergo & Deus vel quod dominetur omnibus, vel quod spectet omnia, & timeatur à cunctis. Igitur Deus secundum propriam rationē includit quod is qui Deus nūcupatur habeat omnium curam & prouidentiā ex sua bonitate. Hac autē ratione eum amari non posse, nisi simul specificè apprehēdatur vt seruator & æternæ vitæ largitor, quis Bucero cōcedat, nisi qui cum insano simul insanire velit? Porrò multis alijs rationibus Deum amari posse natura charitatis testatur, qua Deum propter seipsum amamus, vt quia bonus est, & omnium bonorum fons, habēs ipsum esse veluti quoddam pelagus substantiæ infinitum. Item alia multa sunt beneficia, quæ ad eius amorē inuitant, vt docet B. Basilius. Subsumit autē Bucerus. *Hoc opus fidei est, agnoscere videlicet eum velle & sibi Deum esse, id est seruatorem vitæq; æternæ largitorem: & quidē fidei est qua creditur Euangelio.* Quod quæso Euangelium & apud quē Euāgelistā inuenias, quod habet Deū se velle esse Deū credēti, hoc est Deū velle, quod sit Deus credēti, id est seruator et vitæq; ęternę largitor. Nec hoc persuadet spiritus sanctus, ꝙ vnicuiq; nostrū Christus donatus sit à Deo redēptor, & cum eo omnia, secundum intellectū Buceri. Intelligit enim non solū paratū esse Deum ad nos seruandum & largiendum vitā æternam nosq; redimendum, sed quod omnia hæc sola fide in nos transferat. Deinde falsum est quod huic persuasioni necessariò adhæreat syncerus Dei amor, timor filialis & studiū Deo se per omnia approbandi. Experimento enim nouimus quòd homines ingrati suos benefactores nō diligunt, nec ingratus filius suū parentē, ita is qui persuasus est Christū à Deo nobis esse donatū redemptorē & cum eo oīa, potest nihilominus terrena & tēporalia ei præponere, vt Christum in corde fundamentū non habeat, potest & animam magis quàm Christum diligere. Et quia ad hoc probandū scripturis destituitur Bucerus, loco probationis interrogationem subijcit, *Quis enim homo ex euangelio persuasus Christū sibi esse & adferre semel expetenda omnia, eum non simul atq; in animo eius ista euangelij persuasio existit, amet synceriter, colat, obseruet?*

Lib. 2. de fide. cap. 1.

In regul. monacho. cap. 2.

Huic responderi potest, quòd is qui diligit mundum, & patrē & matrem magìs ꝙ̃ Christū, persuasus esse potest Christū sibi esse omnia, tamen potest Deū nō amare nec Christū eius, sicut filij amāt parentē. Præsupponit enim amorē Dei syncerū esse naturalē fidei fœtū & ipsam necessariò sequi. Quod falsum est. Peculiaria enim sunt hæc dei dona, & Deum amare ex libertate pendet arbitrij, cui nulla cognitio necessitatē imponere potest. Attamen vt hæc oīa cōcedantur Bucero, non tamē hinc sequitur, quòd sola fide iustificemur. Id quod apertiùs constabit, si ad formam aliquā hæc eius argumentatio redigatur, videlicet, Nemo potest Deum vt Deū amare, nisi agnoscat eum velle & sibi Deum esse vitæq; æternæ largitorē. Hoc verò agnoscere opus fidei est, cui necessariò adhæret, non præit amor Dei: ergo sola fide iustificamur, & amor natura posterius fidē & iustificationē comitatur. Cuius argumētationis antecedens est falsum, & consequentia nō valet. Nec valet consequentiæ probatio quam subdit.

Non accipit ille, amor scilicet hæc bona, verum quia fide accepta sunt in donantē accenditur, illū suspicit, illum colit. Petit enim hæc probatio principiū. Nā ostendimus ꝙ hæc bona, fide accipiūtur, sed per pœnitētiam, quæ ex Dei amore procedit, & scripturæ aduersatur quod amor hæc bona accipiat. Dicit

 enim

Luc.7. enim quòd Magdalenæ cōdonata sunt peccata multa, quia dilexit multum, Et quāuis hæc fide suscipiantur, non continuò sequitur sola fide ea suscipi. Id quod erat probandum. Cùm enim nihil assumptum sit in probatione de sola fide, de ea sola etiam concludi non potest, Tametsi autem nihil efficaciæ habeat hæc Buceri argumentatio, quia ex falsis sine legittimo ordine argumentationis ad conclusionem infirmam procedit, in ea tamen tanquam efficacissima demonstratione gloriatur, quem etiam non pudet (non dubito quin reluctante conscientia) huic suæ rationi amplius annectere.

Bucerus. *Hæc vt scripturis, inquit, ita omni verè credentiũ sensui & perpetuæ doctrinæ Ecclesiæ, quam sancti patres nobis tradiderunt, consentanea esse nemo dubitauerit, qui ista ex ipsis scripturis, & sanctorum patrum scriptis, & vera in Christum fide, cognoscere voluerit.*

Responsio Fallaciter hæc dicis de verè credētibus, & de vera patrum doctrina. Nam huius rei quam nobis persuadere conaris, experimentum vel sensum nemo vnquam habuit, nisi prius hæretica illusione fascinatus. Non enim quiquam patrum docuit sola fide apprehendi iustitiam prius natura q̃ adsit charitas, sicut tecũ docent Caluinus, Lutherus, & Philippus. Sed docent patres per veram in Deum pœnitentiam ex fide in Christum proficiscentem nos iustificari. Eiusdem momenti, hoc est, nullius est quod adferunt & proponunt tanquam euidentem demonstrationem, quod non contingat amare Deũ prius, quàm fide iam facta sit recōciliatio & peccatorũ remissio obtēta.

Bucerus. *Cùm enim lex, inquiunt, peccatorum nostrorum & diuinæ offensæ conscientia illum nobis veluti iratum & terribilem vindicem & iudicem ingerat, ac nos terrefaciat, non potest in hunc modum perterrefacta conscientia amare Deum ita apprehensum, imò necessariò refugit ab eodem.*

Responsio Cui respondet Albertus Pighius, quod cũ hac peccatorum & diuinæ offensæ & iræ conscientia considerare possumus infinitam Dei bonitatem omnibusque ad se confugientibus obuiam misericordiam, quæ erigit & prouocat ad spem ab eo licet offenso impetrandæ veniæ peccatorum. Si enim consternatis & perterrefactis loquitur Apostolus Paulus, Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum qui nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Et Hieremias, Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit dominus. Possumus igitur ante iustificationem Deum amare, & ex hoc amore peccata nostra odisse, sed hic amor perficitur, quando charitas Dei per spiritum sanctum in cordibus nostris diffunditur. Manifestum est itaque infirmam esse Buceri argumentationē: & nihil habere soliditatis, quæ adfert ad probandum sola fide impium iustificari. Nec soluit argumenta Alberti Pighij, quibus ex sententijs B. Augustini & Gregorij ostendit veram de peccatis contritionem ac pœnitentiam non ex sui, sed ex Dei amore proficisci, ac peccata non per aliam pœnitentiam remitti, nisi accedente sacramento, ostendimus circa articulum tertium.

2.Corint.5.

Cap.3.

Conuers.2.

IOANNES Brentius docet nos non esse iustos per has virtutes, fidem, spem, & charitatem, & idololatras esse qui in his virtutibus dicunt consistere nostram iustitiam. Ait enim in catechismo suo post explicationem symboli.

Docent & somniant monachi & hypocritæ quòd cùm homo facit quod in se est, Deus infundat ei has tres virtutes fidem, spem & charitatem, quas vocant gratiam. Et per fidem non intelligunt propriè fiduciam misericordiæ Dei in Christo, sed talem noticiam articulorum fidei, qualem habent & dæmones, de quibus beatus Iacobus ait, Etiam dæmones credunt & contremiscunt. Quum igitur homo acceperit has virtutes, dicunt ipsum iustum esse coram Deo, & posse ex ipsis non solùm legem Dei seruare, sed etiam plus bonorum operum facere, quàm diuina lege præceptum est, quæ vocant opera supererogationis, & tamen fatentur ijsdem penè verbis, hominem iustificari per gratiam: non autem intelligunt quòd Paulus in disputatione intelligit, videlicet gratuitum Dei fauorem, gratuitam Dei clementiam & misericordiam, sed intelligunt nomine gratiæ, tres illas virtutes, propter quas homines Deo accepti & iusti fiunt. Sed hæc est mera impostura & impia doctrina. *Brentius*

Per fidem intelligimus id quod omnes veteres ex scripturis intellexerũt, nimirum certam & infallibilem noticiam siue assensum, per quem mens se totam subijcit verbo Dei, & eius veracitati. In solum enim verbum Dei tanquam scopum à quo se nusquam deflectat, fides respicit: Fiducia autem misericordiæ ad spem pertinet, non ad fidem. Nec tamen eam fidem intelligimus quæ communis est dæmonibus. Hæc enim coacta est non spontanea, ex pio erga verbum Dei affectu profecta. Per has enim virtutes, vires animæ intellectualis ordinatę sunt, & vt oportet ad Deum finem suum dispositę: quemadmodum in superioribus docuimus. Et propterea B. Augustinus apertè fatetur charitatem esse iustitiam nostram & gratiam Euangelicam. Ipsa, inquit, charitas est gratia Dei per Iesum Christum dominũ nostrum. Et nos legem Dei ex his virtutibus seruare posse cum gratia Dei docet Apostolus Paulus, dum ait, plenitudinem legis esse dilectionem, & eum qui diligit, legem impleuisse. Nam qui diligit me, inquit Saluator, mandata mea seruabit. Per fidem enim cognoscimus quàm magna nobis promisit, & quàm bonus sit Israhel Deus ijs qui recto sunt corde, qui propterea in eum sperant, & omnia salutaria ab eo sibi pollicentur obtinenda, quem tanquam patrem filij amant, ardentissimo affectu clamantes in spiritu adoptionis filiorum, Abba, Pater. Cùm igitur plenitudo legis sit dilectio ex charitate & virtutibus reliquis, est impletio legis. Id quod clarissimè docet B. Augustinus, Per fidẽ, inquit, est impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam, animæ sanatio à vitio peccati: per animæ sanitatem, libertas arbitrij: per liberum arbitrium, iustitię dilectio: per iustitię dilectionem, legis operatio, ac per hoc sicut lex non euacuatur sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem qua iustitia liberè diligatur. Et paucis interpositis. Gratia dicit, Ecce sanus factus es. Iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Sanitas dicit, Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Item capite præcedenti, Præceptum, non concupisces & cætera mãdata Dei sancta & bona vt possit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Iesu Christi. Nam charitas patiens est & benigna, non agit perperàm, nec malum operatur, imò ne cogitat quidem, nisi vt benè mereatur de omnibus. Ex his igitur virtutibus legem Dei seruare possumus, plus etiam bonorum operum facere, quàm diuina lege pręceptum est. Magis enim spectant quid Deo gratum sit & placitum, quidue fratri ad salutẽ cõducat, quàm quæ præcipiuntur.

Responsio

B. Thom. 2.2. quęst. 5. ar. 2.

Lib. de natu. & grat c, vlt.

Rom. 13. & 8.

De spiritu & lit. cap. 30.

Nota ꝙ gratia nõ dicitur fauor Dei, sed anime sanitas quę est per virtutes.

tur. Quædam autem esse opera supererogationis quæ à Deo consuluntur & non quasi præcepta exiguntur, clarè docet Apostolus Paulus, dum de virginitate ait, se præceptum domini non habere, sed dare consilium. Item, Porrò ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis injciã, sed quòd facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi. Rursum, Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit meliùs facit. Et de vidua, beatior erit si sic permanserit secundum meum consilium. Docemus autem & nos non solùm ijsdem verbis, sed eodem sensu quo Paulus hominem iustificari per gratiam, & gratuitum Dei fauorem: tres autem illas virtutes intelligimus non tam in nomine gratiæ, quàm in nomine iustificari, quod est iustum fieri. Sumus autem his virtutibus vt rectè dispositi, ita iusti formaliter, vt sanitate sani, & sapientia sapiẽtes: quemadmodum etiam docet B. Augustinus. Hîc non distinguimus has virtutes à gratia per quam consortes sumus naturæ diuinæ. De facere quod in se est multa diximus articulo 7. Audiamus argumenta quibus hallucinatus Brentius putauit hanc doctrinam B. Augustini & nostram esse imposturam & impiam. Primum enim ait.

1. Corint. 7.

De spiritu & litera cap. 32.

Brentius.

Quantumcunque homo, priusquam regeneratus est fide, faciat quod in se est, opera tamen eius non ita placent Deo, vt propter ipsa faueat ei & conferat in eum æterna bona. Quicquid enim, inquit Paulus, non est ex fide, peccatum est. Et piè dicit Augustinus, ea ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur homini laudabilia, inania sunt. Et iterum, Noli præsumere de operibus ante fidem. Noueris quia peccatorẽ te inuenit fides, & si te data fides fecit iustum, impium inuenit quem faceret iustum, Sed hæc sunt certiora quàm quæ pluribus confirmari debeant.

Responsio.

Multa hîc falsa assumit Brentius, nec tamen si vera essent, conuellere possent doctrinam superiùs traditam. Non enim fides spes & charitas opera nostra sunt, sed Dei dona sine nobis à spiritu sancto infusa. Diffusa est, inquit Apostolus, charitas Dei in cordibus nostris, per spiritum sanctũ qui datus est nobis. Et authore B. Augustino, virtus est qualitas mentis, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Est enim per virtutes in nobis vita manens, nouitas, rectitudo, munditia mentis, & diuinæ naturæ consortium, nõ quæ transeat cum operatione, sed quæ fixa permanent nobis etiam dormiẽtibus. Ait enim dominus Saluator, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Transfert autem se Brentius à virtutibus, de quibus est disputatio, ad earum operationes, quæ nihil ad præsentem controuersiã spectant. Et falsum est, peccatum esse quicquid homo facit, quamdiu non est fide regeneratus. Nam publicanus ad templum ascendens, & à longe stans & dicens, Deus propitius esto mihi peccatori, non peccabat, sed iustificatus in domũ suam descendit, Quia omnis, inquit Saluator, qui se humiliat exaltabitur. Itẽ nec filius prodigus in se conuersus, dum dixit, Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam, Pater peccaui in cœlum, & corã te. &c. Et B. Lucas testatur de Centurione, quòd orationes eius & eleemosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei, antequam fide esset regeneratus. Et, teste Saluatore, gaudium est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Per pœnitentiam autem ad regenerationem prẹparamur. Deo igitur placet hominis impij pœnitentia ad reconciliationem, eique fauet, vt perducat ad amicitiam, & in filium recipiat: nondum tamen vt ei cõferat

Rom. 5.

Ioannis 14.

Lucę 18.

Lucę 15.

Act. 10.

Lucæ 15.

ferat æterna bona, priusquam in filium adoptauerit. Et impertinens est sen tentia Apostoli, Quicquid non est ex fide, peccatum est. Nā regeneratione fides præcedit, sine qua non est pœnitentia, nec bonus cogitatus de reuertendo, & Deum offensum placando. Impertinentes etiam sunt authoritates quas ex Augustino citat. Ostendimus enim ex varijs scripturarum sententijs, & etiam ex Augustino, quòd fides potest manere in peccatore, & quòd reconciliationem præcedat. Quomodo inuocabunt in quemnon crediderunt? ait Apostolus. Item credebant B. Petri sermonibus, qui corde compuncti dicebant, Quid faciemus viri fratres, qui nondum erant regenerati. Non minus in intellectu scripturarum nostrum Brentium cęcutire ostendit secunda ratio. Ait enim. Rom 14. Rom. 10. Act. 2.

Deinde si homo dicendus est iustus coram Deo propter has virtutes, fidē, spem, & charitatem, tunc necessariò fatendum est iustitiam esse ex operibus legis, Lex enim exigit fidem, spem, & charitatem, cùm dicit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine tua. Hac enim voce præcipitur nobis vt credamus sine vlla dubitatione promissis Dei, vt speremus certissimè nobis ea euentura, quæ sunt diuinitùs promissa, & vt ea tota mentis dilectione complectamur. Cui legi & illud de proximi dilectione additur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Manifestum igitur est quòd hæ virtutes sint opera legis, & siue ea suscipiuntur humanis viribus facienda, aut lege cogente, siue gratia diuini spiritus cor accendente, manent tamen semper legis opera, quippe quòd diuina lege præcepta sunt, & nobis facienda per legem imposita. Nisi enim diuina lege præscriberentur & mandarentur, spiritus sanctus non operaretur ea in cordibus nostris. Vniuersa autem doctrina Pauli eò tendit, vt doceat hominem non iustificari ex operibus legis. Quare hoc somnium quod homo propter tres illas virtutes sit coram Deo iustus, excogitatum est à Sathana, ad euertendam vniuersam Pauli, adeoque veri Apostolici Euangelij de vera hominis iustificatione doctrinam. *Brentius.*

Iterum de his virtutibus loquitur quasi de operibus. Manifestū, inquit, est quòd hæ tres virtutes sint opera legis, quum reuerà virtutum harū fructus sint opera. Nam B. Augustinus explicans versiculum. Feci iudiciū & iustitiam, non tradas me calumniantibus me. Iustitia, inquit, virtus est animi magni præcipueque laudabilis: iudicium verò virtutis est operatio. Qui enim habet iustitiam, rectè iudicat. Hoc tamen loco iustitiæ nomine non ipsa virtus, sed opus eius significatum est. Quis enim facit in homine iustitiā, nisi qui iustificat impiū, hoc est per gratiā suam ex impio facit iustum. Vnde ait Apostolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Facit ergo iustitiam, id est opus iustitiæ, qui habet in se iustitiam, id est opus gratiæ. Nō agitur in hac disputatione ex quibus fiat iustitia, an ex operibus, an ex fide, sed quæ sit iustitia qua iusti sumus corā Deo. Impugnat enim catholicam doctrinā quæ habet, quòd coram Deo iusti sumus, fide, spe, & charitate, vel intrinseca denominatione, quodque in his vel naturæ diuinæ consortio ac conformitate Christi (quæ ab inuicem separari nequeūt, sicut nec à spiritu inhabitante & viuificante) nostra consistit iustitia. Vt enim diximus superiùs, inter hæc non distinguimus propter varietatem sententiarū super hac re scholasticorū doctorum. Tota enim hęc disputatio in eo versatur, An per aliquid in homine iusto existēs & permanens intrinseca denominatione homo sit iustus. Nō igitur ex harum virtutum operibus iustitia nascitur, sed augetur tantum. Ostendimus enim superiùs ex fidei & pœnitentiæ *Responsio* Psal. 118. Rom. 5.

tetię operibus quasi dispositionibus nasci in nobis iustitiā, non ex operibus legis. Opera autē charitatis nō esse legis opera, nisi vt scripta sunt in tabulis lapideis, vel atramēto, sed esse opera gratiæ, vt scripta sunt in visceribus nostris, docet B. Augustinus, Lex Dei, inquit, charitas est, huic prudentia carnis non est subiecta, neque enim potest: sed ad hanc prudentiam carnis terrendam cùm in tabulis scribuntur opera charitatis, lex est operū & litera occidens præuaricatorem: cùm autem ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificans dilectorem. Et grauissimus multumque perniciosus est error in scripturarum intelligentia, quem Brentius hîc docet, apud B. Paulum opera legis dici quæ diuina lege sunt præcepta, & nobis per legem imposita, quando etiam facienda suscipiūtur gratia diuini spiritus cor accendente. Longè aliam esse intelligentiā Pauli, q̄ plurimis locis explicat B. Augustinus, & prolixè contra duas epistolas Pelagia. Tractans enim cap. 3. ad Philipp. Quomodò quæ lucra Paulo fuerant detrimenta esse duxerit, atque vt stercora æstimauerit, tandem ait, Abijcit B. Paulus illa pręterita iustitię suæ tanquam detrimenta & stercora, vt Christum lucrifaciat & inueniatur in illo, non habens suam iustitiam quę ex lege est, neque enim lex illa Dei non est. Cùm ergò lex illa Dei sit, iustitiam suam dicit esse quæ ex lege est, quam iustitiam suam noluit habere, sed proiecit vt stercora. Cur ita? nisi quia hoc est quod etiam superius demonstrauimus, eos esse sub lege, qui ignorantes Dei iustitiam & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Putant enim se arbitrij sui viribus implere legem iubentem, & ista implicati superbia ad gratiam non conuertuntur iuuantem. Sic eos litera occidit, aut apertè etiam sibi reos, non faciendo quod præcipit, aut putando se facere quod spiritali, quę ex Deo est, non faciunt charitate. Ita remanent aut apertè iniqui, aut fallaciter iusti, in aperta iniquitate euidenter elisi, in fallaci iustitia insipienter elati: ac per hoc miro quodam modo, sed tamen vero, iustitiam legis non implet iustitia quæ in lege est, vel ex lege, sed quæ in spiritu gratiæ. Iustitia quippe legis impletur in eis, sicut scriptum est, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Secundum iustitiam verò quæ in lege est se fuisse sine quærela in carne, non in spiritu, dicit Apostolus, & iustitiam quæ ex lege est, suam dicit fuisse, non Dei. Intelligendum est igitur iustitiam legis non impleri secundum iustitiam quæ in lege est, vel ex lege, id est secundum iustitiam hominis, sed secundum iustitiam quæ est in spiritu gratiæ. Ergo secundum iustitiam Dei, hoc est quæ homini ex Deo est. Quod planiùs & breuiùs ita dici potest, iustitiam legis Dei non impleri cū lex iubet, & homo quasi suis viribus facit, sed cùm spiritus adiuuat, & hominis non libera, sed Dei gratia liberata voluntas facit. Legis itaque iustitia est iubere quod Deo placet, vetare, quod displicet. In lege autem iustitia, est seruire literæ, & extra eam nullum Dei adiutorium ad rectè viuendum requirere. Obserua in hac Augustini doctrina ad has sermonis formulas, iustitiam quæ est ex lege, & iustitiam quæ est per legem, addi tertiam, iustitiā in lege ex Apostolo dicente, Secundum iustitiam quæ in lege conuersatus sine quærela. & cæt. Item ad Galath. Quod autem in lege nemo iustificatur manifestum est. & cæt. Quæ loquendi formę idem valēt quod hæc, iustitia quæ lege ipsa fit vel præstatur: & iustificari lege, ex lege, vel per legem iustificari, hoc est ex legis aut per legis opera. Omnibus autem istis loquendi

De spiritu & litera cap. 17.

De spir. & lit. c. 29. De grat. & li. arbit. ca. 8. in epist. 200. ad Asellicum Lib. 3. cap. 7.

Rom. 8.

Philip. 3.

cap. 3.

loquendi formis non aliud intellexisse Augustinum in Apostoli sententijs, quàm iustitiã, quã suis viribus per literam siue doctrinã legis aut operũ adiutus facere & præstare conatur homo, est euidẽtissimum. Obserua etiam secundò in hac Augustini doctrina non eadem esse Apostolo iustitiam legis, & iustitiam in lege, siue ex lege, aut per legem. Iustitia enim legis intelligẽda est, vt dicit, iubere quod Deo placet, & vetare quod displicet, hoc est iustitia legis est illa rectitudo & iustitia, quã lex præscribit & requirit. Vnde Apost. dicit iusticiam siue iustificationem legis impleri in his qui non secundum carnẽ ambulant. Item, Si præputium iustitias legis custodiat, nõne præputiũ illius in circũcisionem reputabitur? Quã Apostoli sententiam sequutus Augustinus acutè dixit, Miro quodã modo sed tamen verò, iustitiam legis non implere iustitiã, quæ in lege est vel ex lege, sed quæ est in spiritu gratiæ. Et contra Faustum dicit legis iustitiam impleri opere quidem factorũ, sed per dilectionem & gratiam. Hoc autem admonemus propterea, quod iustitiã legis nonnunquã eam intelligere cõsueuimus, quæ est ex lege vel per legẽ. Dicetur fortassis, Sicut Apost. aliqñ iustitiã legis vocat iustitiã quæ ex lege præscribitur, & spiritu gratię præstita legem verè implet & iustificat, ita opera legis Apostolo esse opera quæcũq; & quomodocũq; facta siue spiritu Dei, siue liberi arbitrij viribus & potestate, quæ lex præcipit & præscribit, quodq; his omnibus operibus Apostolus detrahit vim & rationẽ iustificandi. Quæ obiectio partim ex eo dissoluitur, quod iustitiã quæ est ex legis operibus neget Augustinus esse iustitiam Dei, siue quæ ex Deo est. Atqui manifestum est quod iustitia quæ est ex operibus per spiritum sanctum & dilectionem factis sit ex Deo iustitia, & Apost. ea inter se opponit. Non ergo per opera legis intelligit opera quę fiũt à renatis per gratiam spiritus sancti. Et statim ostendemus quòd Apost. legem semper opponat fidei & gratiæ. Non igitur legis opera eadem esse possunt cum operibus fidei. Eandem hãc doctrinam clarius tradit idem August. de gratia Christi contra Pelagium, vbi dicit, Qui nouit quid fieri debeat & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiam sed secundum legem, non secundum spiritum, sed secundum literam: quamuis multi quod imperat lex facere videantur timore pœnæ, non amore iustitiæ, quam dicit Apostolus iustitiam suam quæ ex lege est, tanquam sit imperata, non data. Si autem data est non dicitur iustitia nostra, sed Dei, quia sic fit nostra, vt sit nobis ex Deo. Dicit enim, Vt inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege, sed eam quæ est ex fide Iesu. Tantum igitur inter legem distat & gratiam, vt cùm lex esse non dubitetur ex Deo, iustitia tamen quæ ex lege est, non sit ex Deo, sed iustitia quæ per gratiam consummatur ex Deo, quia ex lege iustitia dicitur quæ fit propter legis mandatum: iustitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium, vt non sit terribile, sed suaue mandatũ, sicut oratur in Psal. Suauis es dõmine, & tua suauitate doce me iustitiam tuam, id est, vt non formidine pœnæ seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate delecter esse cum lege. Præceptum quippe liber facit qui libens facit. Et hoc modo quisquis discit, agat omnino quicquid agendo didicit. Et alio loco explicans quid sit, Non ex fide, sed ex operibus, ait ad Rom. Apostolus, Israel persequens legem iustitiæ in legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed tanquam ex operibus, id est tanquam eam per semetipsos operantes, non in se credentes operari Deum, non ex fide, ex Deo eam impetrãdo.

Rom. 8.
Rom. 2.
Lib. 19. cap. 18.
Rom. 10.
Cap. 13.
De spir & lit. cap. 10.
Cap. 9.

petrando. Nam quid dixerit, Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus, apertissimè exposuit dicens, Ignorantes Dei iustitiam & suam volentes cõstituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et adhuc dubitamus, quæ sint opera legis, quibus homo non iustificatur, si ea tanquã sua crediderit sine adiutorio & dono Dei, quod est ex fide Iesu Christi? Et cùm inter opera legis posuerit Apostolus, Non concupisces: Certum est eum inter opera legis totum decalogum intelligere, & non solum ceremonialia: vt latiùs declarat ipse Augustinus eodem libro de spiritu & litera. Constanter ergo & perspicuè interpretatur Augustinus iustitiam quæ ex lege, siue per legem aut in lege est, iustitiam quæ præstatur aut præstari videtur humanis viribus legis doctrina adiutis, non autem iustitiam quæ spiritu Dei in renatis ac iustificatis, qui non secundum carnem ambulant, verè præstatur ac impletur. Cùm ergo sine vlla controuersia eadem sint, Ex iustitia legis iustificari, & ex operibus legis, consequens est opera legis, ex quibus nemo iustificatur, ea esse apud Apostolum Paulum quæ fiunt per literam & doctrinam legis, humani arbitrij facultate aut præsumptione sine spiritu gratiæ aut fidei. Vnde passim pro eodem habet Apostolus Paulus, ex lege iustificari, & ex operibus legis iustificari. Et ostendimus ex lege iustificari, non esse aliud, quàm virtute & efficacia legis, sicut apertè idem ipse testatur, dum dicit, Si data esset lex quæ posset iustificare, verè ex lege esset iustitia. Obserua tertiò & hoc quòd Augustinus interpretatur iustitiam fidei, non quæ fide quasi organo oblata apprehenditur, vt docet Brentius, sed quæ est ex spiritu diffundente charitatem in cordibus nostris. Ex hac enim fidei quasi organi apprehensione, natus est hic peruersus error de operibus legis, propterea quod ea intelligãtur quæcunque lege sunt præscripta, siue spiritu fidei & charitatis, siue ex sola legis doctrina præstentur. Summa itaque inscitia est existimare Paulo opera legis dici, que fiunt secundum legis præscriptum, quacunque tandem ratione, siue spiritu Dei, siue humanis tantum viribus, per literam legis. Eandem hanc peruersam intelligentiã dictarum sententiarum Apostoli Pauli tradit Ioannes Caluinus in Antidoto, & etiam in Institutione. Ipse autem Paulus clarissimè docet, quæ vocet opera legis, tum ex sermonis forma, qua opera legis designare solet, dum iustitiam operum describit esse iustitiam ex lege, siue per legem, tum quod legem, fidei & gratiæ operibus semper opponat. Certum est enim quod iustitiam quæ ex lege est, siue per legem, eam vocet quæ per doctrinam & comminationem legis viribus & potestate humanę voluntatis præstatur, aut præstari videtur: Vnde eandem vocat propriam iustitiam, videlicet quæ ex Deo accepta non sit, sed hominis proprijs viribus præstita: Quæ, inquit, mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eximiam scientiam Iesu Christi, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christũ lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meã iustitiam quę ex lege est, sed eam quæ ex fide est Iesu Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide. Vides opponi propriam iustitiam iustitiæ quæ ex Deo est: & iustitiam quæ ex lege est iustitiæ quæ ex fide est. Cùm igitur iustitia quæ ex Deo est, ea sit quæ à Deo authore est & ab eo largitore donatur credenti, ex opposito propria iustitia ea est, quæ est ex homine & non est à Deo donata. Similiter cùm

Cap 14.

Galat. 3.

Sess. 6. ca. 8. de iustificatione.

Philip. 3.

iustitia quæ ex fide est Christi, ea sit quę ex fide in Christũ obtinetur & impetratur, ex opposito ea est iustitia ex lege, quæ ex legis doctrina præstatur: & eadem est prorsus Apostoli doctrina ad Roma. cap. 10. Testimonium enim perhibeo illis quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei & suam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Eundem sensum clarissimè indicat altera illa sermonis forma, iustitia quæ est per fidem, & quæ est per legem. Nam ex operibus non iustificatur, inquit, omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati, non iustificatio. Rursum. Non enim per legem promissio Abrahæ & semini eius vt hęres esset mundi. Si enim ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur, intellige rursum, non autem iustitiam. Et clarissimè in epist. ad Galath. Si enim per legem iustitia, ergo gratis mortuus est Christus. Rursum, Si data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia. Quis hîc non clarissimè cernit eam Apostolo esse iustificationem per legem siue ex lege, quæ per legem præstatur, & quæ legis potestate, adiutorio & ministerio ab homine præstatur.

Cap. 2.

Cap. 3.

Praeterea si homo iustus est coram Deo propter has virtutes, debet & his in iudicio Dei confidere, & propter eas mercedem æternæ salutis sperare. Hoc autem est manifestam idololatriam docere. Confidere enim ad æternam salutem, est cultus qui soli vero domino Deo nostro & nulli creaturæ debetur. Sic enim confidere est adorare. Et solus Deus est adorandus. Hæ autem virtutes sunt quidem dona Dei, non sunt autem Deus ipse, sed tantum creaturæ Dei. Quare qui sentit se propter ipsas esse iustum, & confidit eis ad consequendam æternam salutem, adorat eas tanquam Deum seruatorem suum, & designat in corde suo manifestam coram vero Deo idololatriam. *Brentius.*

Tertia hæc ratio palam ostendit hominis huius imperitiam. Nam quod vir iustus in iudicio confidere posit ob has virtutes, aperta est scriptura, In hoc enim perfecta est charitas nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est & nos sumus in hoc mundo. Nam sicut in Christo propter plenitudinem gratiæ & virtutum, quæ eum inhabitabat, patri est beneplacitum, item in Angelis & primo homine ante peccatum propter has virtutes, ita & in nobis ob earundem virtutum participationem eidem patri cœlesti est beneplacitum: & vt illi, ita & nos in iudicio confidere possumus. Astitit, inquit propheta, regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate, cuius decorem Rex concupiscit, cuiusque speciem & decorem diligit. Merito confidit se brauium regni cœlestis accepturum, qui legittimè nunc currit in stadio. Bonum certamen certaui, inquit Apostolus, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Certissimè confidere possumus, qui in vinea domini laborauimus, quòd denarium, de quo conuentum est, recipiemus, quodq; mercedem promissam dabit paterfamilias. Hîc quidem insanire videtur Brentius, dum ait manifestam esse idololatriã propter has virtutes earumq; opera mercedem æternæ salutis sperare. Nam & B. Paulũ idololatram facit, qui ait quod vnicuique Deus reddet secũdum opera, his qui secundum patientiã boni operis gloriam & honorem & incorruptionẽ quærunt vitam æternam. Item alibi, Tribulationes sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini, si

Responsio

1. Ioan. 4.

Psal. 44.

1. Corint. 9.

Rom. 2.

2. Thessal. 1.

ni, si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem his, qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem vobiscum. Confidere autem alicui quod ob merita tanquam iustus iudex æternam retribuet vitam, cultus est soli Deo debitus, Confidimus autem operibus tanquam meritis, quibus ex eius promissione & pacto vita reddetur æterna. Hoc autem non est opera adorare vel creaturam, sed Deum solum, sicut latriæ cultus, est timere eum qui potest & animam perdere in gehennam: sed hic cultus non defertur malis operibus, propter quæ mali in gehennam mittuntur, sed Deo soli. Ratione longè alia in Deo confidimus, & in operibus. Nam sicut agricola expectat speciosum fructum terræ: & qui in benedictionibus seminat, metere sperat etiam in benedictionibus: Ita qui seminat in spiritu, de spiritu metere confidit vitam æternam. Certè imperita & indocta est tota hæc tertia Brentij ratiocinatio, nec vllum bonæ consequentiæ habet colorem.

Thom. 22. qu. 17. art. 4.

Iacobi 5.

Brentius. *Adhæc, vniuersa scriptura tribuit filio Dei domino nostro Iesu Christo, hunc honorem, quòd ipse sit victima pro peccatis nostris, & propitiatio nostra, nec sit aliud nomen in quo oporteat nos saluos fieri. Si ergo tres illæ virtutes, de quibus nunc loquimur, tanti reputatur, quòd Deus propter eas remittat nobis peccata, & sit nobis propitius, & conferat in nos æternam salutem, quid aliud agitur, quàm quod honor soli filio Dei debitus auferatur ei, & transferatur in creaturas Dei? quod vt est sacrilegum, ita est & in vnigenitum & æternum filium Dei contumeliosum.*

Responsio. Libenter has scripturas suscipimus, quæ soli Christo hunc tribuũt honorem, quòd solus ipse sit victima pro peccatis nostris, nec sit aliud nomen in quo oporteat nos saluos fieri. Nam per hanc ipsam victimam, hanc corporis Iesu oblationem abluti sumus, sanctificati & iustificati. Consistit autem hæc nostra sanctificatio & iustificatio in his tribus virtutibus (potissimum autem in charitate) quas de plenitudine Christi tanquam capitis, in nos eius membra defluentes suscipimus, vt suprà ex B. Augustino satis docuimus. Quemadmodum sanctitas & iustitia Christi, & sanctorum Angelorũ in virtutibus & præcipuè in charitate consistit. Magni igitur eas Deus pater etiã in nobis reputat, quod per has cõformes sumus imagini filij eius, ipsum per eas induti & diuinæ naturæ facti consortes. Has tanti æstimat, vt propter eas nos filios & hæredes habeat. Quod autem honor soli Dei filio debitus nõ propterea in creaturam transferatur, iam diximus. Agnoscimus enim solum filium Dei, iudicem venturum viuorum & mortuorum, & redditurũ vnicuique secundum sua opera vitam vel mortem: in quo proprius eius cultus cõsistit, nullus autem cultus propterea tribuitur vel bonis vel malis operibus.

1. Corint. 6.

Brentius. *Solent quidem aduersarij hîc respondere, quòd sentiant & fateantur solum Christum filium Dei esse victimam pro peccatis, ac impetrasse nobis propitium Deum: Hoc autem non eò valere, quòd Deus reputet nos iustos tantum per fidem, sed quòd donet nobis ex gratia & fauore has tres virtutes, propter quas sumus iusti. At enim si Christus impetrauit tantum, vt Deus donet nobis has tres virtutes, propter quas iustificemur, certè non impetrauit nobis perfectam iustitiam, nec absoluit salutem nostram. Hæ enim virtutes & si donantur nobis à spiritu sancto, tamen nunquam sunt in nobis perfectæ, propter carnem nostram. Nunquam enim in hac vita tantùm credimus, tantũ speramus, tantùm diligimus, quantum lex, quæ est diuina voluntas, à nobis exigit, & quantum nos debemus, Manifestum autem est quòd Christus impetrauerit nobis perfectam iustitiam, & absoluerit veram nostram salutem.*

Agnoscit

Agnoſcit Brentius hîc ſuam inſipientiam & veram catholicorum ad ſuas rationes reſponſionem, nos ſcilicet iuſtos eſſe per has virtutes. Sed videamus reſponſionis impugnationem. *Reſponſio*

Si Chriſtus, inquit, impetrauit tantum vt Deus donet nobis has virtutes, propter quas iuſtificemur, certè non impetrauit nobis perfectam iuſtitiam, nec abſoluit ſalutem noſtram. Nuſquam enim hæ virtutes in nobis perfectæ ſunt propter noſtram carnē. *Brentius.*

Tenebras ac fumos offundere conatur lucidæ veritati ſua multiplici ſignificatione perfectæ iuſtitiæ. Nā ſuprà ex Auguſtino diximus eſſe multiplicem iuſtitiæ perfectionem. Eſt enim in iuſtitia perfectus viator, qui nondum eſt ipſius itineris perfectione peruentor. Nam hæc eſt noſtra in ipſa peregrinatione iuſtitia, vt ad illam perfectionem plenitudinemque iuſtitiæ, vbi plena & perfecta charitas erit, ipſius curſus noſtri rectitudine tēdamus. Noſtra iuſtitia hîc perfecta, eſt eſurire & ſitire iuſtitiam. Perfectā autem iuſtitiam, imò perfectiſsimam qua ſatiemur, Chriſtus nobis impetrauit, ſed poſt huius peregrinationis miſeriam. Pertinet enim hæc iuſtitiæ perfectio ad mercedē iuſtorū quę hîc ab eis non exigetur, ſecundum frequentes B. Auguſtini ſententias. Hîc, inquit, præceptum eſt, vt non peccemus, ibi præmium non poſſe peccare: Hîc præceptum eſt vt deſiderijs peccati non obediamus, ibi pręmium vt deſideria peccati non habeamus. Et tandem, Quis igitur ita non ſolum à diuino, ſed à ſenſu quoque abhorret humano, qui dicat in homine tantam eſſe poſſe iuſtitiam cùm ab illo eſuritur & ſititur, quanta erit cùm ex illa ſaturabitur? Et paucis interiectis. Ex quo factum eſt virtutem quæ nunc eſt in homine iuſto perfectam hactenus nominari vt ad eius perfectionem pertineat etiam ipſius imperfectionis & in veritate cognitio, & in humilitate confeſsio. Tunc enim eſt ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit intelligit, ideoque Apoſtolus & imperfectum & perfectum ſe dicit. Imperfectum ſcilicet cogitando quantū illi ad iuſtitiam deſit, perfectum autem quòd & ſuam imperfectionem confiteri nō erubeſcit, & vt perueniat bene procedit: ſicut poſſumus dicere perfectum eſſe viatorem, cuius bene promeretur acceſsio, quamuis non perficiatur intentio, niſi fuerit facta peruentio. Idem circa finem cap. Iuſtitia ſecundū quam iuſtus ex fide viuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, vera iuſtitia eſt, quæ licet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicitur, parua tamen eſt ad illam magnam quam capit æqualitas angelorum. Sed planè minor iſta iuſtitia facit meritum, maior illa fit præmium. Vnde qui iſtam non ſequitur, illam non aſſequitur. Et illa perfecta magnitudo iuſtitiæ ijs qui hîc mandata fecerunt pręmium dabitur, non & ipſa facienda mandabitur. Sed ita dixerim mandata fecerunt vt ipſa mandata meminerimus pertinere ad orationem, in qua quotidie veraciter dicunt ſancti filij promiſsionis, Fiat voluntas tua, & dimitte nobis debita noſtra. Nam ſi quid etiam in eius præceptis minus ſeruatur, ignoſcit. Impetrauit itaq; nobis victima Chriſti perfectam iuſtitiam, noſtramq; abſoluit ſalutē, ſed tunc primū euacuabitur quod ex parte eſt, cùm venerit quod perfectum eſt. Quamdiu enim ex parte cognoſcimus & videmus per ſpeculum in ęnigmate, ex parte diligimus & imperfecta eſt noſtra iuſtitia. Iniquū autē eſt à paruulo exigere quod eſt viri perfecti. Et quā precor iuſtitiam, quam eius perfectionem vos docetis nobis ex victima Chriſti eſſe dona-

Reſponſio

Lib. 2. de peccatorū merit. cap. 13.

De perfec. iuſtit cōtra Cęleſtinum.

Lib. 3. cōt. 2. epiſt. Pelagianos cap 7.

Iuſtitia qua viuimus vera iuſtitia eſt.

tam, qui docetis filios Dei manere iniquos, & vt antea in suis mentibus & conscientijs contaminatos, sed ob Christi victimam eis non imputari? Nos autem docemus verè iustos esse mundos & rectos corde, sicut ob Adæ inobedientiam omnes nascimur peccatores. Nec mirandum est quòd hæ virtutes, quãdiu per fidem à domino peregrinamur, hoc est, quàmdiu paruuli sumus, sint in nobis imperfectæ. Iniquũ eni est à viatore & puero exigi, quod proprium est peruentori & viro perfecto, & à currente in stadio postulari brauium nondum obtentum. Rerũ igitur natura reclamat, & absurdum esse conuincit quod à nobis hîc exigunt Brentius, Caluinus, & reliqui aduersarij. Nec patitur ratio fidei ꝙ sit cognitio perfecta, nec spei, quod sit sine imperfectione. Nam quod quis videt, inquit Apostolus, quid sperat? Falsum tamen est quòd nunquã in hac vita tantũ credimus, tantum speramus, tantum diligimus, quantũ lex quæ est diuina volũtas à nobis exigit, & quantum nos debemus. Rationabilis nãq; est Dei voluntas non exigens à paruulis & infantibus quod est viri perfecti, à peregrinantibus, prẽmiũ beatorũ. Paruulus enim si loquitur, si sapit & cogitat quẽadmodum paruulo pro ea ætate conuenit, oĩa facit vt debet: Et nos si esuriamus iustitiã, eamq; pro nostra infirmitate præstemus, si legitimè in stadio ad brauiũ curramus & aspirãdo ad patriã progrediamur, credimus, speramus & diligimus quantum lex à nobis requirit. Exigit enim lex Dei, vt verbũ eius infallibili & certa fide sine vacillatiõe suscipiamus, sine examine, quamuis oculis etiam nostris appareret contrariũ, captiuantes intellectum nostrum in fidei & Christi obsequiũ, quasi primæ & infallibilis veritatis, vt certò sine hæsitatione expectemus ea quæ promittit tanquã ea in manibus teneremus, quãtum est ex parte promissionis eius: sicut de Abrahã dicitur quòd contra spem in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit Deus potẽs est & facere. Requirit preterea vt Deum diligamus atque ad eum tanquã scopum vitam nostram dirigamus, quamuis non ex toto corde & tota anima diligatur. Christo enim satis est quod super omnia diligamus ipsum, super patrem, & super animam. Qui enim amat animam aut patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Et Iacobus beatũ prædicat, qui suffert tentationem, quoniã cùm probatus fuerit accipiet coronã vitæ quã repromisit Deus diligentibus se. Item Paulus Apostolus, Reddet cornam iustitiæ his qui diligunt aduentum eius, nulla totius cordis aut totius animæ facta mẽtione. Et ipse Saluator, Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo. Rursum, Omnis qui reliquerit domũ vel fratres aut sorores &cæt. propter nomen meũ centuplũ accipiet, & vitam æternam possidebit. Item, Qui diligit me, diligetur à patre meo & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Secundum has leges Christus est iudicaturus mundum, non secundum somnia, & adinuentiones Brentij aut Caluini. Hanc rem latissimè prosequitur B. Augustinus de ciuitate Dei: & in epist. ad Hilarium, quæ est 89. Tantum igitur viri iusti hîc credunt, sperant & diligunt, quantum lex diuina requirit. Et verisimile est quòd maior & perfectior fides, spes & charitas fuerit in Apostolo Paulo, quàm ante peccatum fuit in Adam. Si igitur Adam tantum credidit, sperauit & dilexit, quantum lex Dei exigebat, non dubium quin & Paulus, quamuis ex tota anima dilexerit Adam, & non ita Apostolus Paulus. Quãdiu enim

Cap. 1.

2. Timoth. 4.

Math. 19.

Ioan. 14.

Lib. 1. c. 10. & lib. 21. c. 26.

est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod continendo frenetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Quòd ergò dicimus ex toto corde diligere non pertinet ad rationem, substantiam vel quātitatem dilectionis, sed potius ad potentiam & efficaciā dilectionis, imò veriùs ad efficiētiā & imperium. Diligimus enim ex toto corde, tota anima & viribus, imperio, non proprio charitatis actu. Et motus concupiscentiæ inordinati sunt contra charitatis imperium, non contra ipsam charitatē, sed cōtra tēperantiam tantum. Virtus namque quæ est respectu finis, imperat vniuersis quæ sunt circa media ad finem. Et quando circa ista peccamus, defectus est in imperio, non in dilectione. Obligat autem hoc præceptum magnum de diligendo Deo ex toto corde, & tota anima, ad affectum, amorem & desiderium eius, hoc est esuriem & sitim iustitię, nō vt opere hæc præstemus, quemadmodum docet B. Augustinus lib. de perfect. iustitiæ. Præceptū est, inquit, vt sciamus quò currendum sit nobis, quomodò autem hoc sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Augu. de perfect. iustitiæ

Postremo si sentiendum est quòd propter tres illas virtutes simus Deo accepti, & coram eo iusti, tunc nunquam possumus certò & firmiter de fauore Dei erga nos cōfidere, ac Deum vera & firma fide inuocare. Hæ enim virtutes semper sunt in nobis in hac vita imperfectè, nec vnquam satisfaciunt diuinæ legi. Quare si Deus iudicaret de nobis secundum has virtutes, semper dubitaremus de fauore eius erga nos, nec auderemus alacri & certa fiducia eum inuocare, quippe quod conscij imperfectionis nostræ, fugeremus seueritatem iudicij eius. Brentius.

Ostendimus nos coram Deo iustos & acceptos esse per istas virtutes, eò ꝙ per eas imagini filij eius sumus cōformes, & diuinę naturę cōsortes, hoc est quia sumus qualis ipse est. Nec propter harū virtutū imperfectionē non satisfaciūt ipsæ virtutes legi diuinæ, vt iam statim diximus. Illā enim imperfectionem requirit ratio status & peregrinationis nostrę in fide à domino. Non requirit iam à nobis Deus, quæ donaturus est in præmium. Non igitur propter hanc imperfectionem de fauore eius erga nos, de quo quidem semper certissimè confidimus, dubitamus, sed vera & firma fiducia inuocamus. Nec propriè de nobis iudicabit Deus secundum has virtutes, sed secundum earum opera, nisi vbi hæc desunt ob impotentiam, vt in paruulis, quos secundum has virtutes iudicabit dignos regno suo, quia filij sunt & suo corpori tanquam membra coniuncti. Mirabor sanè si Brentius dicat eum qui de fide sua, spe & dilectione dubitat, certò confidere posse de Dei erga se fauore. Nec conscij nostæ imperfectionis fugimus seueritatem diuini iudicij, scientes quòd bonus sit dominus qui propitiabitur cunctis qui ex toto corde requirunt eum, & non imputabit quòd minus sanctificati sunt. Addit in fine Brentius. *Responsio* 2. Paralip. 30.

Obseruabis quòd Paulus per opera legis non intelligat tantum ceremonialia, sed etiā moralia, & quæcunque lege diuina mandata sunt. Dicit enim, Lex iram operatur, quod maximè omnium de lege morali est intelligendum, Quare cùm dicit hominem iustificari fide absque operibus legis, excludit à ratione iustificandi non tantum ceremonialia, sed etiam moralia opera. Quod si libet de hac re etiam sententiam Augustini audire, consulat librum eius de spiritu & litera, & epistolam ducentesimam. Brentius Roman. 4.

Hoc ipsum diximus ex Augustino superiùs, quòd per opera legis intelligit etiam totum decalogum, & opera moralia, sed vt ex legis fiunt cognitione, viribus arbitrij humani, non autem vt fiunt ex spiritu dilectionis, vt in superio- *Responsio*

in superioribus docuimus ex Augustino de spiritu & litera. Nam Paulus ipse manifestè significat se loqui de ea lege, per quam est agnitio peccati, & quę irã operatur: Nulla autẽ legis pars magis in agnitionem nos adducit & iram operatur, quàm moralis: Et nominatim adfert legem, Non concupisces. Denique Apostolus quod crebrò dicit, Ex operibus legis neminem iustificari, interdum generali sermone dicit, Ex operibus neminem iustificari. Abraham, inquit, si ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed nõ apud Deum. Et rursum, Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiã sine operibus: &, Gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: Israel autem seruando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. clarè insinuans se loqui de cuiuslibet legis operibus.

Rom. 4.

Confirmatur demum hic articulus & tota doctrina superius tradita per definitionẽ Concilij Trident. Ait enim inter Canones, Si quis dixerit sola fide hominem iustificari, Ita vt dicat nihil aliud requiri quod ad iustificationem cooperetur, & nulla ex parte necesse esse eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi, anathema sit. Et si quis dixerit homines sine Christi iustitia per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse, anathema sit. Item, si quis dixerit homines iustificari vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per spiritum sanctũ diffunditur atq; illis inhæret, aut etiam gratiam qua iustificamur esse tantum fauorem Dei, anathema sit. Rursus, Si quis dixerit fidem iustificantẽ nihil aliud esse quã fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christũ, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur, anathema sit. Item, Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul & fidem semper amitti, aut fidẽ quæ remanet non esse veram fidem, licet non sit viua, aut eum qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum, anathema sit. Postremò, Si quis dixerit eum qui post baptismum lapsus est non posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare, sine sacramento pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis ecclesia à Christo domino & eius Apostolis professa est seruauit & docuit, anathema sit.

Cano. 9.
Cano. 10.
Cano. 11.
Cano. 12.
Cano. 28.
Cano. 29.

Finis articuli octaui.

 Articulus Nonus.

¶ Fides qua quis firmiter credit & certò statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seq; possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimoniū, imò iysdem aduersatur, etiā si firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita, per sacramentum baptismi & pœnitentiæ peccatorum remissionem, in seculo autem futuro vitam æternam.

NTER aduersarios quidam priorem tātum huius articuli partem docent, scilicet quòd fide certa & firma vnumquemque credere oportet, propter Christū esse sibi peccata remissa, maximè quādo per sacramentū baptismi vel pœnitentiæ promissiones generales ei applicantur & annunciātur. Cuius sentētiæ est Philippus Melanchtō, qui improbat sentētiā Martini Buceri, & Ioannis Caluini, in eo quod docēt certò & firmiter statuendum esse, propter Christum nos saluos fore in regno cœlorum, & ab æterno electos & prædestinatos esse, vt diximus articulo præcedenti. Plurimi tamē hæreticorū docent quòd vnumquemq; simpliciter credere oportet peccata sibi esse remissa, etiam nullo ad sacramēta respectu habito. Dupliciter autē intelligi potest hæc fides qua firmiter & certò quis quasi ex verbo Dei statuit sibi propter Christum remissa esse peccata, vel forè beatum. Primò quod hoc sic statuat, quia hoc ipsum credit, & sola fide remissionē peccatorū & vitā æternā, quę ei à Deo offeruntur sine vllo operum vel conditionū respectu, apprehendit. Quo sensu loquuntur aduersarij. Secundò intelligi potest, quod firmiter quis credat sibi remissa esse peccata, quasi ex verbo Dei, nō quia credit tantum, sed quia suscepit sacramentum baptismi vel pœnitentiæ, de peccatis ob Dei offensam dolens, nec vllius obicis aut impedimenti sibi cōscius, & proponēs nunquam amplius peccare. De qua sententia disputatur à doctoribus catholicis, & huius disputationis paucis quædam postea attingemus, licet articulo præsenti impertinentia. Probatur verò hæc prima articuli pars, quia fides nostra nititur verbo Dei, quod eius & obiectū & scopus est, in quem perpetuò collimare debet, à quo si minimū deflectit, non iam fides, sed incerta est credulitas, & vagus mentis error: vt rectè dicit Ioannes Caluinus. Idē verbū basis est qua fulcitur & sustinetur, vnde si declinat corruit. Tolle igitur verbū, & nulla iam restabit fides. Non enim est fides nostra, vt ait Apost. 1 Corint. 2.
Paulus, in sapientia hominū, sed in virtute Dei. Et Thessalonicen. cōmendat 1. Thessal. 2.
quod verbū ab eo acceperunt, non sicut verbū hominum, sed sicut erat verè verbū Dei. Cùm igitur nullū sit Dei verbū de eo quod Ioannes, vel quiuis alius accepit remissionē peccatorum, vel quod saluus erit in vita æterna, aut quod sit à Deo electus ac prædestinat⁹: Itē quod Petr⁹ à Deo reiectus perpetuò sit dānādus, nō sine magna temeritate & graui verbi Dei iniuria certò & infallibiliter quasi ex verbo Dei quis credere potest se esse iustificatum, aut esse è numero electorū Dei. Nā generales sunt scripturæ de pœnitētib⁹, de Deū diligētibus & pręcepta trāsgredientibus. Generales etiā sūt promissiones & cōminatiōes Dei. Nō enī fit mētio in scripturis Petri vel Pauli aut alicuius particularis personæ. Nō igitur potest de remissiōe peccatorū vel salute

æterna alicui in speciali esse certa & infallibilis fides, quæ soli verbo Dei, quod nec fallit nec fallere potest, debetur. Alioqui eni addimus verbo Dei, si dicamus, Locutus est dominus, quod non est locutus, & incurrimus maledictionem, de qua Apoc. vltimo. & Deutero. 12. Nullum ergo in scripturis testimonium habet hæc fides, Nec satisfacit huic rationi responsio Martini Buceri, qui ait,

Bucerus. De iustificat. aduersus Pighiũ. fol. 148. *Quamuis scriptura nec mei, nec tui speciatim meminerit, Christus tamen iussit prædicari euangelium suum omni creaturæ, & salutem promisit omni credenti, & in suũ nomen baptizato. Præcepit Apostolis, vt sibi omnes gentes discipulos facerent, & docerent baptizatos quæcunq; ipsis mandasset. Et tamen Pighius, inquit, audet subsannare hanc piam & catholicam doctrinam, qua docemus oportere vnumquemq; persuasum habere, & sibi peccata propter Christum remissa esse & vitam æternam donatam. Et quid credet, te obsecro, quisquis vllum Christi sensum habes, si non credet se habere per Christum remissionem peccatorum, gratiam patris, se filium & hæredem Dei factum?*

Responsio Cui respondetur, quod omni quidem creaturæ iussit dominus prædicari euangeliũ, verùm salutẽ promisit non omni creaturæ, sed credentibus & baptizatis tantum: Qui verò non crediderit condemnabitur. Credere autem (Marc. 16.) istud includit pœnitentiam ex Dei amore, per quem animus paratus sit omnibus eius mandatis obtemperare. Sic enim docent post B. Bernardum, (Scr. 1. de ascẽs. domini. & ser 1. in oct. Pasc.) etiam aduersarij. Nemo autem certus est infallibiliter, hoc est certa fide, sed experimento duntaxat (quod fallax est) quod Deum verè amet, aut verè pœniteat. Profundum est enim cor hominis & inscrutabile, tamq; latẽtes sunt nostri affectus, vt nos ipsi cor nostrũ penetrare nõ valeamus. Tot enim habet vanitatis recessus, tot mendacij latebris scatet, tam fraudulenta hypochrisi obtectũ est, vt seipsum sæpè fallat. Et scripturæ in quibus fiũt promissiones in genere certæ sunt & infallibiles. Subsumptio autem, verbi Dei certitudinẽ habere nõ potest: Nec credẽti vita promittitur æterna, nisi in finẽ perseuerauerit. Efficaci autẽ argumento & scripturis destitutus Bucerus ad interrogationẽ se cõuertit, sicut solent aduersarij quando nihil solidi restat.

Bucerus. *Quid igitur, inquit, credet, si non credet se per Christũ habere remissionẽ peccatorũ?*

Responsio. Cui respondetur, quòd credet dominum Deum benignum esse, misericordem, patientem, & multæ misericordię, & prĕstabilem ob mortẽ Christi (Ioelis. 2.) filij sui super malitia. Item sic Deũ dilexisse mundum, vt filium suum vnige (Ioan. 3.) nitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Credet Christum sibi datum propitiatorem & medicum animarũ, vt peccatores saluos faciat, non tamen statim per aduentum medici, sanata esse vulnera, & pacem initam. Remissa autem esse nobis peccata per Christum, aut vulnera sanata, non dicit scriptura, nisi quæ medicus & propitiator præscripserit præstemus. Nihil igitur efficaciæ per hanc responsionẽ tollitur nostræ rationi, quæ etiam confirmatur scripturarũ testimonijs. Confitetur enim sanctus Iob, Si simplex fuero, hocipsum ignorabit anima mea, si (Cap. 9.) venerit ad me, non videbo illum, & si abierit nõ intelligam. Quod tractans B. Grego. Plærumq;, inquit, si scimus bona quæ agimus superbimus, si ignoramus, minimè seruamus, nec agimus gratias. Vnde nihil aliud restat, nisi vt sciendo ignoremus, & ignorando sciamus. Item Apost. Paulus, Nihil, inquit, (1. Corint. 4.) mihi cõscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum. Vbi idem B. Grego. Quia, inquit, sępè ipsa iustitia nostra ad examen diuinæ iustitiæ deducta, iniustitia est, & sordet in districtione iudicis, quod in æstimatione fulget operantis.

Vnde

Vnde Paulus cùm diceret, Nihil mihi conscius sum. protinus adiunxit, Sed non in hoc iustificatus sum. & causam mox insinuãs, ait, Qui autem iudicat me, Dominus est. Idcirco in eo quod nihil mihi conscius sum, iustificatum me abnuo, quia ab eo qui me iudicat, examinari me subtilius scio. Aliæ quoq; scripturæ in hanc sententiam citatæ sunt circa articulum præcedentẽ, & idem tradunt cõcorditer Patres. Nam B. Gregorius, Petis, inquit, vt tibi scribam, an peccata tua tibi sint remissa. Inutilis esset hæc reuelatio, quia secura de peccatis tuis fieri nõ debes, nisi cũ iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadẽ peccata minimè valebis, quæ dies quo vsq; veniat, semper suspecta, semper trepida, culpas metuere debes. Certè Paulus Apostolus iam ad tertiũ cœlum ascenderat, in paradisum quoq; ductus, adhuc tamen trepidus dicebat, Castigo corpus meum & seruituti subijcio, ne forte alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cœlum ducitur, & timere non vult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende, dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergo in hac vita non debes securitatem, per quam negligẽs reddaris. Scriptum est, Beatus vir qui semper est pauidus. In pauco ergo huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremor teneat, quatenus per securitatis gaudium sine fine postmodum exultet. Id quod etiam longè prosequitur lib. 20. super Iob. Rursum homel. 38. in euãgelia circa locum, Multi autem sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valde, inquit, fratres chariss. quod audiuimus. Ecce nos omnes iam vocati per fidẽ, ad cœlestis regis nuptias venimus: diuini verbi epulas sumimus, sed futuro die iudicij rex intraturus est. quia vocati sumus nouimus, si sumus electi, nescimus. Tanto ergo necesse est, vt vnusquisq; nostrum in humilitate se deprimat, quanto si sit electus, ignorat. Nonnulli enim bona incipiunt: Sunt qui in bonis quæ inceperunt, minimè persistunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finem vitæ, à prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiam iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, melius consummat. Tantò ergo sibi vnusquisque sollicitè metuat, quantò ignorat quod restat. Et paucis interpositis. Ne quis de propria actione confidat, quia etsi iam nouit hodie qualis sit, adhuc cras quid futurus sit nescit. Nemo ergo iam de suis operibus securus gaudet, quando adhuc in huius vitæ incertitudine quis se finis sequatur ignorat. Quamuis autem verissima sit hæc beati Gregorij sententia ex scripturis desumpta, & veterum doctrinæ conformis, non tamen pudet Ioannem Caluinum hominem in omnibus arrogantissimum asserere, perniciosè B. Gregorium docuisse populum, electionis scilicet nos esse incertos; quum tamen ante B. Gregorium eandem sententiam tradiderit B. Augustinus. Quis, inquit, ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat? quia id occultari opus est in hoc loco, vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per Angelum Sathanæ, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si manseritis in me. dicente illo, qui illos vtique sciebat esse mansuros. Et per prophetam, Si volueritis & audieritis me. cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa sub conditione dicuntur. Nam propter huius vtilitatem secreti ne fortè quis extollatur, sed omnes etiam qui bene currunt, timeant, dum oc-

[Margin notes: 1. Corint. 4. — Ad Gregoriã Augustę cubiculariã epist. 22. 6. lib. — 1. Corint. 9. — Prouerb. 28. — Ca. 13. & duobus sequent. Nulla est certitudo electionis salutis æternæ — In Institut. ca. 14. parag. 30. — De correp. & grat. ca. 13. — 2. Corith. 12. — Ioannis 15.]

dum occultum est quò perueniant. Propter huius ergo vtilitatem secreti credendum est quosdam de filijs perditionis, non accepto dono perseuerandi vsque in finem in fide quæ per dilectionem operatur, incipere quidem viuere, & aliquamdiu fideliter & iustè viuere, & postea cadere, neque de hac vita priusquam hoc eis contingat, auferri: Quorum si nemini contigisset tam diu haberent homines istum saluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimitur, donec ad Christi gratiam qua piè viuitur peruenirent, deinceps iam securi nunquam ab illo se esse casuros: quæ præsumptio in isto tentationis loco non expedit, vbi tanta est infirmitas, vt superbiam possit generare securitas. Denique etiā hoc erit sed tunc, quod iam est in angelis erit etiā in hominibus quando superbia esse non poterit. Idem Au-

Lib. 11. de ciui. Dei. cap. 12. gustinus alio loco. Iusti licet de suæ perseuerantiæ premio certi sunt, de ipsa tamen sua perseuerantia reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuque iustitiæ perseueraturum vsq; in finem sciat? nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latētiq; iudicio nō omnes instruit, sed neminem fallit? An non B. Augustinum contemnet Caluinus, & pessimam perniciosamque hanc eius doctrinam clamare audebit? Sed contemnat quos velit, ab his duabus calumnis (Augustinum loquor & Gregorium) ego nunquam auellar. Ex apertis enim scripturarum testimonijs quę citant, suam sententiam confirmant. Nam ait & Ecclesiasticus.

Cap. 5. De propitiatu peccati, vel vt alij, de propitiatione & placatione peccati noli

Cap. 9. esse sine metu. Item Ecclesiast. Sunt iusti & sapientes, & opera eorū in manu Dei: & tamen nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit, sed in futurum omnia seruantur incerta. Vbi Hieronym. Porrò, inquit, hic sensus, etiam in hoc dedi cor meum, & scire volui quos Deus diligeret, quos odisset: & inueni iustorum quidem opera in manu esse, & tamen vtrum amentur à Deo an non, nunc eos scire non posse, & ambiguò fluctuare, vtrum ad probationem sustineant quæ sustinent, an ad iudicium. In futuro igitur scient, & in vultu eorum sunt omnia, id est antecedet eos cùm de vita hac decesserint noticia istius rei, quia tunc est iudicium, nunc certamen. Et quicunque aduersa sustinent, vtrum per amorem Dei sustineant vt Iob, an per odium, vt plurimi peccatores, nunc habetur incertum. Et quia Ecclesiastes apertè loquitur de iustis & sapientibus, locum non habet interpretatio Martini Buceri, quod de odio & amore, secūdum præsentem impietatem & iustitiam, intelligi potest, eò quod certum est ex fide quòd impij sunt in odio Dei, secundum præsentem iniquitatem. Nec verba Ecclesiast. patiūtur se intelligi neminem ex his quæ extrinsecus apparēt, certum posse habere argumētum ęternæ suę charitatis. Absolutè enim pronunciat, Nescit homo vtrum amo-

Eccles. 9. re an odio dignus sit: & legit B. Hieron. Et quidem charitatem & odiū, Dei scilicet, non est cognoscens homo, sed omnia in futurum seruantur incerta. Hoc enim est quod Salomonem maximè in admirationem & stuporē adducebat, quod neque iusti, neque sapientes tametsi Deo chari sint, & omnia alia probè diiudicare nouerint, possint in hac militia de se scire, an sint Deo chari an exosi. Vnde patet quòd fide certa & infallibili nemini citra reuelationē cōstare potest sibi remissa esse peccata, aut se iustum esse & saluandū, cùm de hoc nullū sit Dei verbū, tū propter liberi arbitrij instabilitatē & flexibilitatē. Nec hoc probari potest, nisi per subsumptionē propositionis, quæ nō est verbū Dei, sed singularis, de qua nō nisi experientia potest constare.

Sub-

Subsumunt aūt aduersarij sub generalibus propositionibus, quales sunt, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui credit in filium habet vitam ęternam. Marci. 16. Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam ęternā: Ioannis. 3. &, Iustitia Dei per fidē Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eum. Rom. 3. Subsumunt inquam, Ego in eum credo hac fide quam scriptura requirit, hoc est ea quæ totum me regenerat & facit me verè Deum amare, eiusq; præceptis obedire: de quo nullū est verbū Dei, nec id certò nouisse possumus propter cordis, vt diximus, profunditatem. Minus certò igitur cognoscere possumus conclusionem, scilicet mihi remissa esse peccata. Quapropter B. Augustinus explicans versiculum, Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, Augu. circa psal 50. ponit peccatorum remissionem inter ista incerta. Quæ, inquit, occulta, quæ incerta? quia Deus ignoscit, nihil tam occultum, nihil tam incertum. Quis nouit, dicebant Niniuitæ, si Ionę 3. Deus flectat in melius sententiam suam & misereatur. Incertum erat, cùm dicitur, Quis nouit: hoc incertū patefecerat Deus seruo suo Dauid, qui cū dixisset, Peccaui, statim audiuit à propheta, 2. Reg. 12. id est à spiritu Dei qui erat in propheta, Dimissa sunt tibi peccata tua. Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Psal. 50. Et B. Chrysostomus explicans ternam interrogationē domini factā Petro, Simō Iona amas me? Homel. 77. in Ioannem. Cōtristatus est Petrus quia dixit ei tertiò, Amas me. Ioannis. 21. Propterea, inquit, in persona Petri cōtristatus sum, ne fortè me amare arbitratus non amem, vt antè, cùm me fortem & constantem putarem, imbecillis inuentus sum. Plerunque enim affectibus nostris illudimur. Vnde manifestum est quòd huiusmodi fides scripturis aduersatur, quodque temerariè pro verbo Dei amplectitur quod humanum est figmentū. Nam præsupponit promissiones Dei nobis offerri sine vllo modo & cōditione operum fidei. Si scripturæ singulariter dicerent alicuius remissa esse peccata, sicut dixit Saluator paralytico & Magdalenæ, Lucę 5. Lucæ 7. is cui hoc singulariter diceretur, obligaretur credere sibi peccata esse remissa, & se saluandum. Si cui diceretur, Vado tibi parare locum, & iterum venio & accipiā te ad meipsum. Ioannis 14. sicut dictum est à Christo Apostolis, huic remissa essent, etiam priusquam hoc crederet. Catholici autem sub generali propositione, quòd per sacramentum baptismi & pœnitentiæ remittuntur peccata, quādo nullū inuenitur impedimentū, subsumunt nullum in se esse impedimentū, & ideo sibi peccata remitti. Vbi tamen conclusio etiam certa esse non potest, propter incertitudinem minoris. Ista diligenter explicat B. Thomas 1.2æ. Quæst. 112. & in quæsti. de verita. quest. 10. artic. 10 Absurdior autem est sententia Martini Buceri & Ioannis Caluini de certitudine prædestinationis, quàm Philippi aut aliorum sequacium Confessionis Augustanæ de certitudine solius remissionis peccatorū & præsentis iustitiæ. Sed quia articulo præcedente de his multa diximus, & quia diligentissimè contra certitudinem gratiæ scripserunt venerabilis pater Andreas Vega in expositione decreti de iustificatione in Concilio Tridentino: Lib. 9. cap. 6. & multis sequētibus. Et reuerendus magister noster Dominicus à Soto: & c. 33. & sequētib. & M. N. Richardus Smytheus Anglus in sua Diatriba capite 19. Lib. 3. de natura & gratia ca. 10. & 11. nos à prolixiore huius rei tractatione supersedebimus, addita tantū definitione Cōcilij Tridentini, in qua tota doctrina super incertitudine gratiæ conformiter ad scripturas, & patrum sententias succinctè traditur. Sic autem habet definitio, Cap. 6. sess. 5. Quamuis necessarium sit credere, neque remitti neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, nemini

mini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescēti, peccata remitti vel remissa esse dicendū est, cū apud hæreticos & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna cōtra ecclesiam catholicā cōtentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendū est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eū qui certò credat se absolutum & iustificatū esse, atque hac sola fide absolutionē & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis deque Christi mortis & resurrectionis efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia & Christi merito, deque sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet, sic quilibet dum seipsum suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare ac timere debet, cùm nullus scire valeat certitudine fidei (cui non potest subesse falsum) se gratiam Dei esse consecutum. Rursus idem Concilium, Si quis dixerit

Cano. 12. fidem iustificantem nihil aliud esse quàm fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur, anathema sit. Et si quis dixerit omni homini ad remissionem

Cano. 13. peccatorum assequendam, necessarium esse vt credat certò & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit. Rursus, Si quis dixerit hominem absolui à peccatis aut iusti-

Cano. 14. ficari, ex eo quòd se absolui aut iustificari certò credit, aut neminem verè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, anathema sit. Et iterum, Si quis dixe-

Cano. 15. rit hominem renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certò esse ex numero prædestinatorum, anathema sit. Postremò, Si quis magnū

Cano. 16. illud vsque in finem perseuerantiæ donum se certò habiturum absoluta & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit, anathema sit. Et in Decretis Cōcilij Tridētini, Nemo quādiu in hac mortalita

Cap. 12. te viuitur, de arcano diuinę prędestinatiōis mysterio vsq; adeo pręsumere debet, vt certò statuat se omnino esse in numero prędestinatorū, quasi verū esset quòd iustificatus, aut amplius peccare non possit, aut si peccauerit certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatiōe sciri non potest quos Deus sibi elegerit. Item cap. sequenti. De perseue-

Cap. 13. rantiæ munere nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur, tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debeant. Deus enim nisi ipse illius gratiæ defuerit, sicut cæpit opus bonum, ita perficit. Veruntamen qui se existimant stare, videant ne cadant, & cū timore ac tremore salutem suam operentur. Formidare enim debent (scientes quòd in spem gloriæ & nondum in gloria renati sunt) de pugna quæ

Iaco. 3. superest cū carne, cum mundo & diabolo. Rursus cap. vlt. Quia in multis offendimus omnes, Vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet. Neque seipsum aliquis, etiam si nihil sibi conscius fuerit iudicare, quoniam omnis hominis vitanō humano iudicio examinanda & iudicanda, sed Dei qui illuminabit abscon

Cap. vlti. de purgat. cano dita tenebrarum. Et Innocentius 3. definiuit quòd non paruæ temeritatis esset, ꝙ Archiepiscopus Bisontinus se purgando, iuraret se immunem fuisse ab illis criminibus de quibus erat infamatus, tanquam dimissis per pœni

tentiam,

tentiam,cum B. Iob dicat, Etiam si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea. Quam purgationis formam improbat vt temerariam. Non igitur tanta certitudo haberi potest de peccatorum remissione, vt iurare liceat ea sibi esse remissa. Attamen quamuis de hac peccatorum remissione, & in bono perseuerantia infallibilem fidei certitudinem sine speciali Dei reuelatione habere non possimus, vt iam ex Concilio Tridẽtino ostendimus: probabili tamen notitia ex signis & coniecturis electos suos Deus nõ destituit, vt sciendo nesciat, & nesciendo sciat. Nam B Bernardus de his signis tractans, Est aliud testimonium, inquit, quod datur in terra ad discernendos qui in ea sunt exules, ab indigenis, hoc est cœli ciues à ciuibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserit Deus? aut certè quęnam eis esse poterat consolatio inter spem & metum sollicitudine anxia fluctuãtibus, si nullum omnino electionis suæ habere testimonium mererentur? Nouit dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tantò delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire? Quã enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Quæ prolixè prosequitur, & tandem concludit, A sanguine, aqua, & spiritu sancto habes testimonium, si contines à peccatis, si dignos agis pœnitentiæ fructus, si facis opera vitæ: sanè nouũ superuenisse spiritum certissimè conuersatio noua testatur. Et varia signa diuinę gratię & electionis probabilia docet B Thomas videlicet, quòd homo percipiat se delectari in Deo, contemnere ea quæ mundi sunt, nec alicuius mortalis peccati sibi esse conscium. Secũdum quem modum dicit intelligi id quod habet B. Ioannes, Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accipit. Hic autem nouit per quandam dulcedinis experientiam quam nec habet nec experitur, qui gratiam iustificantem nondũ accepit, hanc tamen cognitionem imperfectam dicit. Vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum, quia & propheta, Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Alia autem probabilia signa ponit Cancellarius Parisiensis Ioannes Gerson in tribus veritatibus consistere, quarum in superioribus meminimus. Cardinalis Caietanus duo signa tradit, quorum prius est amor Dei promptus ad obsequẽdũ spiritui sancto, quem hîc efficit in his qui spiritu Dei aguntur. Alterum est, experta continuatio diuinæ gratiæ gubernatricis in custodiendo à damnabilibus peccatis, illustrando, inspirando, excitando, mouendo & huiusmodi. Cùm enim experimur, inquit, tam promptè nos diligere Deum & tali tantaque cura à Deo gubernari, testimonium à spiritu sancto & nostro habemus sufficientissimum, vt credamus nos esse filios Dei. Alia signa habet Guilhelmus Altissiodorensis in quæstione, An quis scire possit quòd habeat charitatem, vel quòd peccata sint ei remissa: Quam quæstionem diligenter etiam disputat S. Bonauentura, & sanctissimus dominus Adrianus 6. Sed in hoc omnes Scholastici conueniunt quòd omnimoda certitudo gratiæ à nobis haberi non potest, sed probabiliter eã assequi licet per signa, quę hoc sunt certiora quo clariora & manifestiora. Aliquando autem tam aperta sunt vt nulla formido, nulla vacillatio sit coniuncta huiusmodi cognitioni. Nã firmam & certam huius rei cognitionem ex temeritate quoque concipere possumus,

Cap. 9.
Signa [illegible]
Ser. 2. de octa. Pasche, & in Cãtic. ser. 16. & 74. & in epist. 42.
1.2. quæst. 112. Art. 5.
Apoc. 2.
1. Corinth. 4.
Psal. 18.
In opere tripartito circa finem
In cõmentar. ad Rom. 8.
Lib. 3.
1. lib. senten. distinc. 17.
Quodlib. 7. ar. 4. in argumẽ.

possumus, sicut hæretici firmiùs aliquando suis adhærent erroribus, vel saltem eadem firmitate, qua nos sententijs fidei. Nonnulli enim eorũ qui opinantur non ambigunt, sed arbitrãtur se exactè scire, nec minus suæ opinioni quàm alij scientiæ credunt, vt de Heracleo dicit Aristoteles. Nam firmitas assensus dependet magna ex parte à voluntate vel pia vel in malo obstinata: Certitudo autem est assensus firmus & verus. Si igitur verè sunt remissa peccata, certitudinem habet, quamuis temerariam, de peccatorum suorum remissione: quia tamen fallibilis est huiusmodi assensus, fidei esse nõ potest. Nam ijsdẽ argumentis & probabilitatibus assentiendo falli possumus, & casus est ꝙ modo nõ fallimur. Et credo verisimile esse ꝙ fides hęc temeraria, imò & Lutherana iustificare potest, non per apprehensionẽ iustitiæ, vt ipsi docent, sed ratione pœnitentiæ & amoris Dei, sine quibus docent eam esse non posse. Est enim hæc fides primò de bona voluntate patris erga nos propter filium, in quo donauit nobis omnia. Si itaque simplex aliquis persuasus credat ex hac dei voluntate ob Christum sibi esse peccata remissa, & hoc certò & quasi ex verbo Dei, & ob id compungitur vero erga Deum amore, se totum ei subijciens, qui tanto amore ipsum pręuenit, vitæ præteritæ pœnitentiam agens, quia tam magnum amatorem offendit, verisimile est quòd huiusmodi ita affectus verè consequatur peccatorũ remissionem, & filius Dei efficiatur. Et fortassis si Deo placuisset poterat hunc modum iustificationis impij instituisse, imo & quod sola imputatione iustitiæ Christi iustificaremur. Sed eum modum non patiuntur scripturę. Diximus autem omnimodam præsentiæ gratiæ certitudinẽ, cui falsum subesse non potest, citra reuelationẽ specialẽ, haberi non posse. Omnibus enim argumẽtis, signis & experimẽtis præsentiæ gratiæ nõ repugnat falsum subesse: Nec etiam repugnat his modis certum in suo iudicio falli. Proprium est enim fidei catholicæ siue reuelationi diuinæ quòd falli non possit qui ei assentitur. An verò multo tempore in vitæ sanctimonia exercitati, imò & pœnitentes, sine reuelatione Dei ex signis, scripturarum testimonijs & experimentis visitationum spiritus sancti, certitudinem habere possint sine temeritate iustaque ratione, non quidem infallibilem, sed quæ sit sine metu & formidine, ne fortassis ita non sit sicut arbitrantur, hoc est gratiam non habeant, inter catholicos controuertitur, & videtur esse quæstio problematica vtrinque probabiliter disputabilis. Nam Concilium Tridentinum solùm definiuit, quòd nullus scire valet certitudine fidei, se gratiam Dei esse consequutum. Andreas de Vega docet partem affirmatiuam esse veram, quòd scilicet multi iusti hanc certitudinem habent, non solùm fiduciæ & affectus, sed noticiæ. Fieri enim potest quod efficacissima habeantur argumenta pro præsentia gratiæ, & nulla occurrat causa verisimilis dubitandi vel formidandi. Illa, inquit, quies & securitas, qua plerique migrant de hac vita, illud ardens desiderium, quo charitas cum perfecta fuerit clamat, Cupio dissolui & esse cum Christo, & lętitia qua exultant dum intelligentes sibi propinquum esse diem mortis, dicunt cum Dauide, Lętatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Alacritas etiam & admiranda constantia martyrum, & despicientia tormentorum, quid aliud sunt quàm testimonia apertissima huiusmodi certitudinis, quam de sua iustitia & gratia apud Deum habent: Non sic exultarent adueniente morte, non sic illam

7. Ethic. ca. 3.

Lib. 9 cap. 45. circa Decretũ Concilij Tridentini de iustificatione.

Psal. 121.

Psal. 119.

sic illam desiderarent, nō sic lętarentur in tormētis, neq; tanta quiete & placiditate animi de hac vita discederent, qui hæsitarent et dubij seu ancipites essent de suo statu, vel quouis modo formidarent. Vnde et Ambrosius in expositione versiculi, Memor fui iudiciorū tuorū domine, et cōsolatus sum. Psal. 118.
Quis nostrū, inquit, huiusmodi, vt se diuinorum iudiciorū serie consoletur, terribilia sunt peccatoribus etiā humana iudicia, quantò magis diuina formidini sunt: Et respondet, Videmus in hoc seculo innocentes lætos ad iudicium festinare, odisse moras, celeritatem affectare iudicij, reos autem refugere et pauere, vitare, mœstificari, cùm diem iudicij audierint cōstitutum. Beatus itaq; ille qui illud cœleste iudicium lætus expectat. Scit enim sibi regnum cœlorum, angelorum cōsortium, coronā quoq; bonorū repositam esse meritorū. Quā sententiā clarissimè etiā docet B. Bernardus, ex professo Sermo. 68. in Cantica.
tractās, an sint aliqui viri ita spirituales qui fiducialiter sibi arrogare possent voces illas ex Canticis & alijs libris sacris, quas certi sumus ecclesiæ conuenire, quales profectò sunt istæ, Dilectus meus mihi & ego illi. Expectās expectaui dominum & intendit mihi. Dominus sollicitus est mei: & similes. Psalm. 39.
Et non ausus ingredi scrupulosam istam quā vocat disputationē, nisi prius super verbo abscondito oraculo illo, Aperit & nemo claudit. tandem præmissa vnius diei oratinoe ita scribit, Si quis alicui licere crediderit eas voces sibi arrogare, ego non abnuo, sed interest tui. Non enim cuicunque prorsus habet Ecclesia Dei spirituales suos, qui non modò fideliter, Serm. 69.
sed & fiducialiter agant in eo, cum Deo quasi cum amico loquentes, testimonium illis perhibente conscientia gloriæ eius. Quinam illi sunt? Id quidem penes Deum. Tu verò audi, qualem te esse oporteat si vis talis esse. Quod tamen dixerim, non quasi expertus, sed quasi experiri cupiens. Da mihi animam nihil amantem præter Deum, & quod propter Deum amandandum est, cui viuere Christus non tantum sit, sed & diu iam fuerit, cui studium sit prouidere Deum in conspectu suo semper, & sollicitè ambulare cum domino Deo suo. Da, inquam, talem animam, & ego non nego dignam sponsi cura, maiestatis respectu, dominantis fauore, sollicitudine gubernantis: Et si voluerit gloriari non erit insipiens, tantū vt in domino glorietur. Et alio sermone, Ideo spes nō cōfundit, quia charitas certitudinē infundit. Item de pœnitente loquens, Spiritum nouum Sermo. 37. in Cantica.
aduenisse certissimè noua cōuersatio testatur. Et epist. 107. Si superna cum Ser. 2. in octa. Pasche.
miseratio respexerit immiseritq; spiritum cōpunctionis, vt ingemiscat, resipiscat, mutet vitam, domet carnem, amet proximum, clamet ad Deum, proponatq; de cætero viuere Deo: ex hac superni luminis gratuita visitatione & subita mutatione dextræ excelsi, agnoscat se meritò quidem, nō iam iræ, sed gratiæ filium, quippe qui paternum erga se diuinæ bonitatis experitur affectum, & cæt. quæ sequuntur. Sicut autem hi certi sunt secundum hanc Bernardi sententiam, sine metu & formidine de gratiæ præsentia, ita certò nouerunt se certos esse, neque in aliquo falli ita arbitrando. Nec tamen hîc vlla contingit temeritas. Verùm si iudicarent se falli non posse, nec aliter esse posse quàm credūt, magna esset temeritas, eò quod argumēta quibus nituntur, certitudinem istam non conuincant. Quæ quidem certitudo quamuis multò sit inferior certitudine fidei, quia tamen à sententijs scripturæ pendet, ideo fides quę est virtus infusa, mediatè ad illam inclinat. Et si accedat cōfidens voluntas, illa magis firmare potest assensum, sed non

adeo vt liceret pro eius veritate, quod scilicet in gratia sit, mortem subire. In
Li.11.ca.16. li. 26.ca 33.&34. Parte 4.alph. 17. ff. quo est differentia ab assensu fidei. Signum reprobationis tradit B.Gregor. in comment. super Iob: & Cancellarius Parisieñ. Ioannes Gerson in tractatu de signis in bonum & malum.

ADdit articulus, Etiã si firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita, per sacramentum baptismi & pœnitẽtiæ peccatorum remissionẽ, in seculo autẽ futuro vitã æternam. Quod hæc certa spe expectare debeamus, demõstrant certissimæ promissiones, quas ex verbo Dei habemus. Ioan.20. Ait enim Christus. Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis. Et, Nisi quis Ioan. 3. renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei. Itẽ, Marc, 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Spes enim Deũ & omnia eius promissa respicit, quãuis generalia sint, sibi tamẽ vendicare & potest & debet, tã vnicuiq; et sibi singulariter & peculiariter facta essent. Hoc enĩ discriminis est inter fidem & spem, quod fides non trãscendat limites verbi Dei. Nam nec plus nec minus credere oportet quàm locutus est Deus, cuius verbo nec iota vnum addit aut demit fides. Credit igitur Christianus brauium cœleste in vniuersum omnibus sine discrimine propositũ, legitimeq; certan Hiero.inepist. ad Dardanũ, de terra promissionis. tes ipsum apprehensuros. Agnoscit propositum esse sub modo & cõditione legittimi cursus & certaminis, quare credit quod multi eo frustrabũtur, qui secundum leges præscriptas vsq; in finẽ nõ currunt, & quod ipsemet quoq; forsitan fraudabitur, quia est incertum an perseuerabit. Non igitur simpliciter ex verbo Dei credit se saluandum aut peccatorum remissionẽ consequuturum. Spes verò ita certò fertur in ipsum brauium, & ita se ad ipsum erigit, quasi sine vllo dubio sit assecutura. In quibuscunq; enim est Dei promissio vel generaliter, vel etiã sub modo & cõditiõe proposita, spe certa & firma in ipsum tẽdere & audacter ferri debemus. De hac spei certitudine fre Heb.6. quẽs fit mẽtio in scriptura sacra. Nam Apost. Paulus, Fortissimum, inquit, solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quã tanq̃ anchoram habemus animæ tutam & firmã et incedentem vsq; ad interiora Psalm.26. velaminis. Et propheta Dauid, Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si consurgat aduersum me. &c. Quisq; igitur secum cõsideret qua reuerentia, fide & fiducia debeamus ecclesiæ sacramenta suscipere, & quãta æternæ beatitudinis expectatiõe, qua itẽ fiducia sit homini Christiano moriendũ. Quę quidẽ fides primò est circa sacramenta, Dei gratiã & beneuolentiã erga nos exercẽda, tũ etiã circa sacramentorum promissiones eorũq; effectus. Deinde certò & infallibiliter credere oportet, quod hos effectus assequemur, si pręparati fuerimus, vt nullũ sit in nobis gratiæ impedimentum. Sed quod iam satis præparati sumus, adeo vt nullum sit in nobis gratię impedimentũ, de eo nullam habemus ex Dei verbo certitudinẽ, verũ ex nostrę cõscientię scrutinio & probatione, nũc maiorẽ, nũc minorẽ, nunq̃ autẽ infallibilẽ habere possumus. Nã experientia & cõscientiæ examen multos fallunt, quũ idem opus secundum speciẽ ex Dei inspiratiõe esse possit, & ex viribus naturæ, & bonũ ac sanctũ opus ex circumstantia aliqua vitiari, & hoc ipsum latere potest: Imò & peccatũ mortale aliquando hominẽ latere potest, ob quod sacramentorum effectus impediantur. Quãdo autẽ secũdũ nostrã cõscientiã præparati sacramẽta suscipimus, certa et firma spe expectare possumus, imò et debemus, quod eorum effectus nobis contingent.

Atque

Atq; huic expectationi post sacramenta suscepta respondet apprehēsio siue tertio affectiua, certa & firma eius quod cōferūt, hoc est certa illius fiducia, si suscipiēs sibi cōscius sit legittimæ præparationis, modò tamen talis affectus siue fiducia respectu pręsentis & iā possessi esse posit. Nam vis irascibilis, in qua spes & timor locantur, circa bonū præsens & habitum, eò quòd ardui deest ratio, non habet operationem, iuxta doctrinam B. Thomæ. Quare alij dicunt hanc tentionem non esse aliquā operationem intellectus vel voluntatis, sed eorū actualem habitudinē ad gratiam præsentem, siue habitā, vel huius firmam credulitatē cum affectu respondente. Nā in intellectu ex consideratione promissionis Dei respondet certa & firma credulitas, omne dubium de peccatorū remissione excludens, non tamen infallibilis, quasi de eo haberetur verbum Dei peculiariter ad aliquem factū, sicut ad Paralyticū factum est. Nam huiusmodi verbum nullam vacillationem aut fallibilitatem admittit, ne forte nō ita sit quemadmodum creditur. Atq; ita sequitur quies, pax, tranquillitas conscientiæ incomparabiliter maior, quàm si amicus mei amantissimus & fidelissimus mihi aliquid sub iuramento promisisset. Hinc tamen non fit, quin cum timore & tremore nostram operemur salutē. Pro cuius rei intellectu considerandum est, quod obiectū spei est bonum arduum non habitū, possibile tamen. Quandocunq; igitur iudicamus esse aliquod bonum quod possumus assequi & obtinere, tametsi cum difficultate, illud sperare possumus: possumus & desperare, propter assecutionis difficultatem. Non enim certi sunt de brauio obtinendo, qui in stadio currunt, sed de hoc dubitare possunt, imò & iudicare quod non assequentur, sperant tamen, modò iudicent quod apprehendere possunt, & fortassis apprehendent. Non oportet ergo ob spei certitudinem, remissionem peccatorum vel salutem ęternam, certò se apprehēsurum iudicare, sed fieri posse vt apprehendat, concurrere tamen oportet certā & infallibilem fidem, vt spei nostrę certitudo consistat. Nam ad certam expectationem beatitudinis requiritur fides omnipotentiæ, misericordiæ & largitatis Dei, qui vult oēs homines saluos fieri, & quod mihi pro viribus conanti diuinū auxilium nō deerit. Et quò ad spem venię, quod oēm ad se cōfugientem, potissimū aūt per sacramenta baptismi & pœnitentiæ, ipse in gratiam recipit: sine qua fide etiam si huius opinio habeatur certitudo spei consistere non potest. Ex parte autem sperantis requiritur, vt se per odium peccatorum & propositū vitę melioris præparet ad dignā horū sacramētorū susceptionē, & vt remissis peccatis proponat & conetur in finem vsq; vitæ suæ ita perseuerare. Atq; horū ratione & cōsideratione quisq; sibi appropriare & accōmodare potest & debet, generales Dei promissiones. Vbi autem hæc desunt, ibi præsumptio est hæc promissa expectare. Et quia hîc falli cōtingit, & arbitriū nostrū flexibile est, cras etiā displicere potest id quod hodie placet, ideo frustrari cōtingit: & plurimi frustrātur beatitudine, quā aliquādo certò expectauerūt ex meritis & Dei gratia. Ex alia verò parte qua credūtur quæ fidei sunt, impossibile est nos falli vel frustrari, sicut fidei falsum subesse nō potest. Vn̄ B. Thom. ad argumētū quod proponit, Multi viatores habentes spē, deficiūt à cōsequutiōe beatitudinis, ergo spes eorū nō habet certitudinem. Respōdet. Quod aliqui habētes spē deficiāt à cōsecutiōe beatitudinis, cōtigit ex libertate arbitrij, ponētis obstaculū peccati: nō autē ex defectu diuinæ potentiæ vel misericordię, cui spes innititur: Vnde hoc nō pręiudicat certitudini spei.

1.2. quæst 33. art. 1. 2. & 3.

2.2. q. 18. art. 4.

Et B. Bonauentura ponẽs hanc certitudinem à fide participatam propriam spei, quam vocat virilis adhæsionis affectus, ad simile argumentum, quo obijcitur, quod nullus est certus de assecutione illius ad quam nunquã perueniet. respondet quòd est certitudo ordinis & euentus, & quod spes in suo actu certitudinẽ ordinis habet, quia efficaciter & infallibiliter vera spes ordinat ad salutẽ, nõ autem habet certitudinẽ euentus. Nam certitudo euentus spei solũ probabilis est. Et in solutiõe argumenti sequẽtis dicit infallibilitatẽ spei esse tantum conditionatam hac conditione, si perseuerauerit vsq; in finem in gratia & bonis meritis, non absolutam: virtutes autem perficientes partem appetitiuam non excludere totaliter falsum, sicut virtutes quę intellectum perficiunt, docet etiã B. Thomas: quamuis propriè qui spe sua frustratur, nõ habuit sperando obiectum falsum, cum spes sit circa incõplexũ, non propriè circa enunciationem, in qua sola verum & falsum inueniuntur. Spes itaq; duo respicit, Deũ tanquã regulam & principiũ siue causam, cuius auxilio annititur promissa assequi. Respicit etiam bonũ desideratũ, & secundum priorẽ respectum nec frustrari nec cõfundi potest, secus secundum alterũ, ob defectũ liberi arbitrij, cuius cooperationẽ requirit Dei promissio. Est autẽ certitudo, determinatio siue intellectus, siue voluntatis ad aliquid vnũ. Quãdo enim ad vnum determinata sunt & firmata intellectus in vero, & in bono affectus, certus est vterq;. Quomodò autẽ certitudo intellectus & affectus excludat formidinẽ, vacillationẽ ac timorem, an tantum secundũ considerationẽ qua credimus & speramus, an simpliciter, magis pertinet ad articulum sequentẽ. Vtraq; autẽ huiusmodi determinatio magna ex parte pendet à voluntate. Nam ad firmiter & sine formidine credendum verbo Dei, necessaria est pia voluntatis affectio, quę intellectum verbo Dei omnino subijcit, ipsumq; in eius & fidei obsequium captiuat. Nam miracula & probabiles rationes non sunt efficaces ad certò assentiendũ ei quod locutus est dominus. Similiter in sperãdo volũtas se determinat & firmat ob Dei promissionem in expectando vitam æternam. Nemo enim credit vel sperat nisi volens, & quando credit vel sperat, non credere & non sperare potest. Et sicut determinatio ista pendet à voluntate, ita & maior est vel minor, & secũdum hoc sequitur in homine maior quies & tranquillitas.

2.2. quæst. art. 3.

Spes duo respicit.

Quod firma & certa spe expectare debeamus Dei promissa, quæ animæ nostræ salutem concernunt, per se est manifestũ. Frequenter enim multis in locis scripturæ repetitur præceptum de sperando in domino: sed non æque constat quando hoc præceptum obliget, sicut nec certum est pro quo tẽpore obliget præceptum diligendi Deum & credendi: An scilicet sperare debeamus quãdo iam exercemus actũ qui habet Dei promissionẽ, quòd promissum assequemur: An potiˀ quãdo proximè sequuturus est & suscipiẽdus effectus promissionis, vt quãdo cõfitemur peccata nostra, vel ea sumus confessuri, vel quando suscipimus absolutionẽ. Oportet enim tunc adesse spem veniæ saltem virtualem: tamen dubitari posset an hæc sufficiat. Item an toto cursu nostræ peregrinationis oporteat habere spẽ brauij propositi. Non enim fortiter in stadio curremus, si ipsum ante oculos non habeamus nos ad id extendentes, sicut in Dei gloriã, vitam & opera nostra tanquam in finem non dirigemus, nisi eum tanquam vitæ nostræ scopum constituamus. Sed quia hæc non vsq; adeo controuertuntur ab aduersarijs, alij loco has difficultates reseruabimus.

Peccatorum

Peccatorum autem remissionem certa spe expectamus ex Christi institutione & pura Dei gratia, sine alicuius meriti nostri concursu per sacramenta baptismi & pœnitentiæ, vitam verò æternam in altero seculo, non ex pura Dei gratia, sed ex operum nostrorum meritis: quæ fieri non posse agnoscimus sine Dei gratia, non solùm inhærente & nos viuificante, verùm etiam ex gratia quæ est singulare Dei auxilium, nos dirigendo, mouendo ad salutem & protegendo. Atque hæc gratia intelligitur in definitione spei quam ponit M. Senten. Spes est expectatio futuræ beatitudinis ex gratia Dei & nostris meritis proueniens. Eo namque modo expectanda est nobis beatitudo, quo Deus eam conferre constituit. Proponit autem eam dare tanquam brauium quod currendo apprehendamus & tanquam coronã, quam legitimè certando & tanquam mercedem laboris nostri accipiamus. Reddet enim Deus eam quasi mercedem laborum nostrorum, & vnicuique secundum opera sua, his quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt vitam æternam. Et vnusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem. Et in iudicio assignans causam propter quam benedicti patris possidebunt regnũ paratum à constitutione mundi, ait, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: & quæ sequuntur. Sicut causam ob quam maledicti ibunt in ignem æternum, assignat eorundem operum omissionem. Quemadmodum igitur damnatio non est timenda nisi ob merita mala, ita ob bona duntaxat merita, speranda est vita æterna, his maximè qui operandi oportunitatem habent. Est ergò beatitudo à Deo suis cultoribus proposita tanquam corona quæ certando & laborando obtineri possit, quasi palma atque merces laboris & certaminis: Adeoque ad eam contendendum per iusta opera & sanctæ vitæ certamina, vt videlicet per ea beatitudinẽ promereamur, eaq; tanquam nostra mercede digni reddamur. Verùm quia hoc arduum & difficile est, & vires humanas excedit, necessarium est auxilium diuinum, quo solo legitimè certare, & ad brauium venire contingit. Sicut igitur qui in certamine aliquo publico certat, sperat & contendit sui certaminis labore atque meritis propositam palmam assequi, ita hîc contendere oportet pro brauio cœlesti: quod soli cursui nostro est tribuendum, propter labores, bonam vitam & cursum secundum leges à domino prefixas.

3. Lib. distinctio. 16

Definit. spei.

1. corinth. 9.

Rom. 2.

1. Corinth. 3.

Veniam autem peccatorum Deus pollicetur pœnitentibus, in sacramento baptismi & pœnitentiæ, & merè gratis. Sicuti igitur præsumptio & temeritas esset, expectare à Deo eorum remissionem sine his sacramentis, quãdo necessitas ea non excludit, ita temeraria est præsumptio ex Dei promissiõe & largitate expectare vitam æternam sine merito operum nostrorum & vitæ bonæ. Quia tamen ex sua benignitate & clementia Deus remittit nobis peccata sine his sacramẽtis, quãdo necessitas ea excludit (Tunc enim locũ habet, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti, etc.) hoc ipsum sperare possumus modò tamẽ animum habeamus cõfitendi quando erit oportunitas, ita & vitam æternam ex sola Dei gratia & misericordia peccator in extremis iam positus verè dolens super vita sua damnabili, nulla meritorũ quę nulla habet habita ratiõe, sperare potest, imò & debet, cũ proposito tamen operandi & eam merẽdi, hoc est in stadio ad brauium currendi, si tempus & oportunitas Dei gratia ei contingant. Definitio autem superiùs ex Magistro citata, scilicet, Spes est expectatio futuræ

Psalmi 31.

beatitudinis veniens ex Dei gratia & meritis. solùm pertinet ad spem, qualem per nostræ peregrinationis cursum habere oportet, non autem ad spē in genere, ad quā nos frequenter hortātur scripturæ. Solū etiā definitur spes respectu obiecti sui primarij. Non enim de sola beatitudine cuius solius meminit definitio, est spes Christianorum, verumetiam de omnibus ad eā conducentibus. Ex fide, inquit Apostolus, spem iustitiæ expectamus. Et alio loco quamlibet promissionem euāgelicam facit Apostolus Paulus spei nostræ obiectum. Eratis, inquit, illo in tempore sine Christo, alienati à cōuersione Israel & hospites testamentorum promissionis spem nō habentes. Itē immobiles à spe euāgelij quod audistis. Nec tñ etiā generalis est definitio Magistri respectu primarij obiecti. Est enim spei ad quā scriptura fideles hortatur, essentiale & de eius ratione, quod nitatur auxilio gratię Dei in genere. Quod verò auxilietur Deus in dirigendo per opera bona ad salutē, & hoc, toto cursu & certamine nostro, vel aliter largiatur quod promittit, est extra rationem spei, magisque pertinet ad spei perfectionem & imperfectionem. Nam B. Thomas. Actus spei, inquit, est expectare futuram beatitudinem à Deo. qui quidem actus perfectus est, si fiat ex meritis quæ quis habet. Si autem sit expectatio ex meritis quæ nondum habet, sed proponit in futurū acquirere, erit actus spei īperfectus, & quidē īperfectissimus, si merendi nulla superest facultas. Vnde patet quòd hęc Magistri definitio solùm est de spe, vt respicit obiectum primarium, nec tamen vt ipsum vniuersaliter respicit, sed solùm secundū actum eius perfectum, qui considerat vitam æternam tanquam gloriosam coronam & eximium brauium fidelibus propositum, non tamen apprehendendū nisi per certaminis laborem & merita. Patet preterea quod de ratione spei theologicæ non est, vt per merita apprehendamus id quod Deus nobis largiri constituit, sed vt in genere apprehendamus per media que ordinauit, vel merè liberaliter & gratiosè. Per quæ manifesta fit responsio ad difficultates quæ hîc proponi solent, primùm de latrone qui nulla prorsus bona merita habebat, & sperauit futuram beatitudinem ex sola misericordia & gratia Dei. De baptizatis qui statim à baptismo moriuntur: & his quos in fine vitæ primùm pœnitet scelerum suorum. Secundò de iusto habente merita bonorum operum, qui ad ea non respiciens expectare potest futuram beatitudinem cultoribus Dei promissam, ex sola gratia & bonitate Dei. Item, eam expectare potest tanquam filius & hęres Dei patris, quasi ex iure adoptionis. Ad primā enim aperta est respōsio, quòd expectatio futuræ beatitudinis non est ex meritis, neque pro cursu vitę pręsentis, nisi quando operādi tempus & oportunitas adest, non autem quando deest. Non enim merita requirit vniuersaliter expectatio etiam beatitudinis: sed iustus expectare debet saltem virtualiter, beatitudinem per media quæ constituit dominus, vt ad eam perueniamus. Quare in cursu huius vitæ eam expectare ex sola Dei gratia non licet, nec ex sola filiorum adoptione: propter quod dicit Apostolus, Si autem filij, & hæredes: &c. Si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Nam filiorum adoptio fit secundum certas leges, modos & conditiones. Quando autem desunt merita, imò & merendi facultas, expectatio beatitudinis tum etiā pertinet ad spem, sed quę est virtus theologica, sicut expectatio venię in sacramento pœnitentię & baptismi, et aliorum beneficiorum quæ nobis à Deo gratis conferuntur, expectatio, pertinet ad

Marginalia: Galath. 5. — Ephes. 2. — Colloss. 1. — 1.2. quęst. 65. — *Responsio ad difficultates.* — Expectatio certa beatitudinis sine meritis, pertinet ad spem in theologicam.

net, ad ſpem vt eſt virtus theologica. Hoc autem fit per extenſionem & erectionem animi ad Dei miſericordiam & auxilium, non incertando, ſed conferendo quod pœnitentibus gratioſe promiſit. Spei enim quæ eſt virtus theologica, obiectum eſt Deus, non ſolùm vt principium beatitudinis, ſed etiam cuiuſcunque alterius beneficij, & ſecundum magnitudinem omnipotẽtię & pietatis eius quaſi obiecti formalis regulatur: obiecto autem formali ſaluo manente, eadem eſt virtus, idem & eius actus.

Thomas 2. 2. uęſt.19. ar.5. ad 3. argumẽ. & 1.2. qu. 64. artic. 4.

Obijcietur fortaſsis quòd nemo tanti debeat ęſtimare opera ſua vt propter ea Deus ſit retributurus vitã ęternã, ꝙque ob hoc magis debeat reſpire neglectis operibus in miſericordiã & largitatẽ Dei, quàm ad opera ſua.

Cui reſpõſum ſit quod ſcribit B. Ioannes, Qualẽ charitatẽ dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur & ſumus. In quo magna conſiſtit dignitas quam mundus non nouit, imò nec ipſi nouimus. Nondum enim apparuit quid erimus, imò nec quid ſimus. Si igitur opera noſtra conſiderentur vt noſtra ſunt, non magni ſunt æſtimanda. Si verò conſiderentur vt ex ſpiritu fidei, ſpei & charitatis procedunt, atque vt Chriſti opera ſunt, in nobis quaſi ſuis membris per ſpiritum ſuum operantis, inæſtimabilem habent dignitatem & valorem, & iuſto Dei iudicio remunerantur vita æterna. Sunt enim veriùs Chriſti opera per nos ea operantis, quàm noſtra. Sicut igitur in redemptione noſtra per Chriſtum facta, non eſt reſpiciendum in ſolam patris clementiam & miſericordiam, ſed ad victimam & ſacrificium in cruce oblatum, labores item atque ſudores quos toto peregrinationis ſuæ tempore Chriſtus ſuſtinuit, vt nobis apud patrem mereretur redemptionem, ita in remuneratione vitæ æternæ reſpicere oportet ad opera quę Chriſtus in nobis operatur. Ipſius enim patris ſcilicet ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus, non ad ſolam Dei miſericordiam & largitatem. Abſit vt iuſti vitam ęternam expectent, ſicut pauper eleemoſynam. Multò namque glorioſiùs eſt ipſos quaſi victores & triumphatores eam poſsidere tanquam palmam & coronam ſuis ſudoribus debitam. Atque hoc modo reſpicit ſpes Dei iuſtitiam, ſecundum quam vnicuique retribuit iuxta opera ſua. Gratiã autem & liberalitatem atque magnificentiã eius reſpicit in eo quòd brauium proponit precij inęſtimabilis, & gratiã qua adeſt currenti & operanti, vt brauium apprehendat. Certè multò alacriùs & ardentiùs viam mandatorum Dei currimus, quando nobis præ oculis conſtituitur tanti præmij ſpes pro noſtris laboribus, nimirum quòd ad rationẽ noſtri laboris fiet nobis remuneratio. Cogitamus enim eximium & excellentem oportere eſſe laborem, & magnum erga Deum affectum, cui tanta merces reſpondeat. Quare videtur propriè magis ſperandũ eſſe in decurſu huius vitæ tanquam ſtadij cuiuſdam, quo legittimè abſoluto iam animũ extendere oportet ad ſuſcipiendum brauiũ certantibus propoſitũ, ad quod per mortem vocamur. Suſpicite, inquit dominus, & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Sunt tamen viri etiã ſanctiſsimi qui peccatorum ſuorum (ſine quibus hæc vita non ducitur) et ſeueri iudicij cõſpectu vehemẽter in mortis articulo terrentur, licet cõſideratione miſericordię Dei et vitę innocenter per Dei gratiã prius actę, in ſpẽ tãdẽ ſe erigãt & gaudeant de ſuo trãſitu ad dominũ. Iuſtus igitur plurimi æſtimare debet opera ſua vt in Deo facta ſunt, et agnoſcere ea quę ſibi à Deo data ſunt.

1. Ioannis. 3.

Lucę 21.

Gregorius in cõmẽt. Iob li. 24. cap. 31. & ſequent. li. 3. cap. 5.

Quòd autem ex bonis operibus ſpes æternæ beatitudinis proueniat, copioſè & efficaciter probat contra Lutherum Reuerendus pater Alfonſus de Caſtro ex parabola de operarijs conductis à domino vt operētur in vinea: ex qua docet vitam æternā iuſto eſſe debitam ſicut merces mercenario debetur, cùm dicat dominus, Nonne ex denario conueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt & vade. Amice non facio tibi iniuriam: ſine dubio iniuriam cenſens, ſi iuxta conuentionem denarium non dediſſet. Hinc apud Iob dicitur, quòd militia eſt vita hominis ſuper terram, & ſicut mercenarij dies eius. Quæ verba pertractans B. Gregorius ita ait, Conſiderandum eſt quòd mercenarius in alienis laboribus exudat, ſed tamen ſibi præmium proprium præparat, & ſollicitè curat inſpicere, ne vnquam dies vacuus labatur ab opere, & expectatus finis temporis ne inanis veniat ad remunerationem. In laboris namque ſtudio cōſpicit quid percipere in tempore remunerationis poſſit. Nā cùm opus creſcit, pręmij fiducia proficit. Cùm verò opus torpuerit, ſpes à remuneratione labaſcit. Vnde & electus quiſque vitam ſuam quaſi mercenarij dies penſans, tantò fidētiùs ſpe tendit ad præmium, quantò nunc robuſtiùs perdurat ad laboris incremētum. Qui ſit decurſus præſentis temporis penſat. Dies cum operibus numerat. Ne à labore vacua tranſeant vitæ momēta formidat. Aduerſis gaudet, paſſione reficitur, mœrore fouetur, quia ſubſequētis vitæ præmijs tātò ſe remunerari largiùs conſpicit, quantò pro amore illius quotidianis ſe mortibus veriùs impendit. Hinc namque eſt quod ciues ſupernæ patriæ conditori eius Pſalmiſtæ vocibus dicunt, Propter te mortificamur tota die. Hinc Paulus ait, Quotidie morior propter veſtram gloriam fratres. Hinc iterum dicit. Ob quam cauſam hæc patior, ſed non confundor. Scio enim cui credidi & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Sancti igitur viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot iam remunerationis ſuę pignora intra ſpei cubiculū clauſa tenent. Adducit & alias ſcripturæ authoritates: item B. Ambroſium, Hieronymum & Anſelmum, quibus probatur ſpem æternæ beatitudinis prouenire ex ſanctis operibus. Idem docet & B. Auguſtinus, Et eſt aperta ſententia Ioannis Apoſtoli, dum dicit, quòd in hoc perfecta eſt charitas nobiſcum vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia ſicut ille eſt & nos ſumus. Poteſt etiam ex dictis facilè intelligi, qua fiducia opus ſit in noſtris orationibus. Debemus enim in fide poſtulare ſapientiam nihil in ea hęſitando. Item qua fiducia ſuſcipienda eſt ſacra Euchariſtia & reliqua eccleſiæ ſacramenta, ea nimirum quòd etiam effectus eorum ſuſcipiemus. An etiam eadem fiducia orandi ſint ſancti, qua orandus eſt nobis Deus pater, dicemus circa articulum 27. Quod autem liceat modo quodam ſperare & confidere in operibus bonis, ſicut mercenarius ſperat in ſuo labore cui merces debetur, & in ſemine iacto in terram agricola, quod meſſem ex eo aliquando colliget, paſſim teſtantur ſcripturæ ſacræ. Nam iuxta ſententiam Apoſtoli Pauli, Qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem, qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Et B. Iacobus, Ecce, inquit, agricola expectat precioſum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat ſerotinum & temporaneum. Patientes igitur eſtote & vos: Ecce iudex ante ianuam aſsiſtit. Rurſus, Ecce venio citò & merces mea mecum eſt reddere vnicuique ſecūdum opera ſua. De quo multa diximus in articulo

Math. 20
Cap. 7.
Lib. 8. ſuper Iob.
Pſal. 43.
2. Timoth. 1.
Lib. 1. de doctrina Chriſt. cap. 37. & 40. & in pręfa ti. pſal. 31.
Epheſ. 6.
Cap. 5.
Apocal. vlt.

in articulo superiore respondentis catechismo Ioannis Brentij. Prolixè etiam docet, quomodo in operibus bonis fidendū est in libr. de hæreticis. Reuerend, Pater Alfonsus de Castro, & Venerab. Pater Andreas de Vega. in explicat. Decreti Concilij Tridentini de iustificatione, Et B. Thomas. Vndè facilè responderi potest ijs quæ Martinus Lutherus obijcit cōtra definitionē spei, in eo quod dicitur esse expectatio æternę beatitudinis ex meritis proueniens. Addam hìc sententias B. Chrysostomi, qui explicās respōsum Saluatoris ad filios Zebedei, Sedere autem à dextris & à sinistris, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo. Quibus, inquit, paratum est? Illis videlicet qui fulgentissimis operibus euasuri sunt. Non est meum id dare, sed quibus labore & sudore præparatum est. Vndique illos compellebat, in gratia Dei primùm, deinde in laboribus proprijs omnem salutem & gloriæ spem reponere. ideo dixit, Quibus paratum est. Nam si alij præstantiores videbuntur, si excellentiora quàm vos opera facturi sunt, quomodò illis expulsis vos locum illorum occupabitis? Et alibi, Vnusquisq; nostrū nulla in re alia spem suam, nisi post Dei misericordiam, in morum sanctitate constituat. Item, In nullo alio nisi in solis suipsius virtutibus post diuinam gratiam de salute cuipiam sperandum est. Et manifesta est sententia Pauli, Patientia probationem, probatio aūt spem operatur. Et B. Ioannis, Si cor nostrū non reprehenderit nos, fiduciā habemus apud Deum. Et quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniā mādata eius custodimus. De hac aūt cōfidentia in operibus docet & Sapiēs, In timore dñi esto, & habebis spem. Et Thobias, Fiducia, inquit, magna erit coram Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Hinc memorabilis est sententia sancti Hilarionis Abbatis, qui moriturus, authore Hieronymo, ad animam suā timentem dixit, Egredere ô anima mea quid times? Nonaginta tribus annis Christo seruiuisti, & mori times? Item Esaias rex Iuda moriturus, orauit dominum dicens, Obsecro domine memento, quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Et nouit Cicero Philosophus ille gentilis quod iucundissima est recordatio maximè morituro conscientia bene actæ vitæ. Sicut autē in operius cōfidere licet, eadē ratione & gloriari licet, modò in domino & in operibus tanquam ex Deo factis, gloriemur.

[Fol. 43.] [2.2. qu. 17. art. 4. & 25. art. 1. ad 3.] [In operatiōe circa psal. 5.] [Homel. 66. in Mathæum.] [Homel. 5. in Math.] [Homel. 20. in Ioan. & Hom. 2. in Math.] [Rom. 5.] [Prouerb. 10. & 23.] [Cap. 4.] [In vita Hilarionis.] [4. Reg 35.]

Hìc aduertendum non heri aut nudiustertius natum esse, sed iam olim antiquum superesse errorem, quod videlicet nō possumus ex nostris operibus vitam æternam tanquam mercedem à domino expectare. Quam hæresim per Malachiam prophetam in Iudæis reprehēdit dominus. Dixistis, ait dominus, Quid locuti sumus contra te? Dixistis, Vanus est qui seruit Deo, & quod emolumentum, quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram domino exercituum? Conuertimini & videbitis quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo & nō seruiētē ei. Et apud Hiere. dicit dominus in cōsolationē Rachel plorātis, Quiescat vox tua à ploratu & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo. Sed alio ex fonte nostri aduersarij errorē hunc pestilentē hauriunt & exuscitāt. Docent enī opera nostra impura & peccata esse, & ideo apud Deū abominabilia. Ex quo cōsequēs est quod operibus suis nemo fidere, vel mercedē à Deo pro eis expectare posit. Nā totā salutis spem in sola fide collocāt, qua omnia Dei dona apprehendunt, Deumque omnia conferre putant, nullo

[Cap. 3.] [Cap. 13.]

operum habito respectu, quũ scriptura tota reclamet, quòd Deus vnicuiq; iuxta opera sua retribuet. Et Apostolus Paulus articulum fidei, sine quo nõ contingit ad Deum accedere, esse docet, quòd inquirentibus se Deus sit remunerator.

Ioannes Caluinus conatur probare ex scripturis primò certitudinem gratiæ & remissionis peccatorum, deinde certitudinem futuræ salutis, electionis atque prædestinationis nostræ æternæ. Nam in Antidoto contra cap. 10. de iustificatione, ita scribit, (In institutiõe ca. 5. 29. & 30. Sess. 6. Caluinus.)

Cap. 10. in vanam, vt ipsi patres iactant, hæreticorum fiduciam inuehũtur, ea autem est secundum eorum definitionem, dum certò statuimus nobis remissa esse peccata, in eaque certitudine acquiescimus.

Responsio Rectè patres hoc definiunt, quoniam nullum est Dei verbum, quo vnicuiq; annunciatur, peccata sibi esse remissa. Non enim alicui nostrum dicitur quod paralytico dictũ est, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. (Math. 9.) Acquiescimus tamen & tranquillo ac pacato sumus animo post susceptum sacramentum pœnitentiæ, certa fiducia & indubitata persuasione, quæ formidinem & metum non excludunt. De propiciatu peccatorum ait scriptura, Noli esse sine metu.

Caluinus. *Verùm si hæreticum facit talis certitudo, vbi erit fœlicitas quàm Dauid prædicat? Imò vbi erit pax illa, de qua Paulus concionatur, 5. ad Rom. cap. si alibi quàm in sola Dei beneuolentia acquiescimus? Vndè porrò Deum habemus propitium, nisi quia non intrat nobiscum in iudicium?*

Responsio. (Rom. 4.) Dauid nullius certitudinis meminit, Beati, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates. Et, Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Item cap. sequenti, Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum: siue vt Græci codices habent, Pacem habemus. Quam lectionem interpretatur Ambrosius & sequuntur Caluinus & Philippus. Chrysostomus autem & Theophylactus legunt, Habeamus. Et sensus secundum aduersarios est, Hactenus ostendi omnes absq; fide Christi sub peccato & ira Dei esse, & peccati reatum aboleri, & iram Dei euitari per fidem. Iustificati ergo, id est iustitiã fidei consequuti pacem habeamus, hoc est animo simus tranquillo, non timeamus anxij & irrequieti damnationem. Chrysostomus autem & Theophylactus aliter interpretantur, videlicet. Cum iam semel per fidem sumus iustificati, ne amplius peccemus, verùm pacem conseruemus cum Deo, in iustitia semel accepta persistentes. Iuxta lectionem Ambrosij (quam valde vrgent aduersarij, & pacem interpretantur conscientiam prorsus securam) sensus est, Pacem habemus ad Deum. hoc est Deum nobis habemus placatum & reconciliatum, qui priùs propter peccata nobis erat infensus. Ait enim Ambros. Fides nos Deo reconciliat sublatis peccatis, quæ nos Deo fecerant inimicos. Hoc modo intellecta sententia Apostoli, vt pax sit reconciliatio inimicitiæ, nihil facit pro aduersarijs. Similis locus est apud Ioannem, Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. (Cap. 16.) Rursus in Actis, (Cap. 9.) Ecclesia per totam Iudæam & Galilæam & Samariam pacem habebat, hoc est tranquillè viuebat. Vbi exhortatur Paulus ad tranquillitatem spei & fiduciæ. Respondemus igitur Caluino quòd pax illa de qua Paulus concionatur, est reconciliatio patris, non certitudo infallibilis de peccatorum remissione. Ex fide enim iustificati Deum habemus placatum, & in sola eius beneuolentia acquiescimus, sed non sine formidine, ob cordis nostri

dis nostri profunditatem. Nam sicut ait beatus Iob. Si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea. Vbi beatus Gregorius, Plerumque si scimus bona quæ agimus, superbimus, si ignoramus, gratias non agimus. Aliud non restat, nisi vt sciendo ignoremus, & ignorando sciamus. Quod ipsum alio loco etiam dicit de virtutibus. Et ideo Deum habemus propitium, imò & patrem ex eo quod aspiciat in faciem Christi sui, qui victimam in cruce se ei obtulit, vt nostris peccatis propitietur. Quapropter nec amplius intrat in iudicium cum seruis suis. Sed quid hęc faciunt ad remissionis peccatorum omnimodam certitudinem? Potest enim Deus nobis esse propitius, & in iudicium nolle nobiscum intrare, vt tamen hoc ipsum nos ignoremus. Nam secundum sententiam B. August. inter occulta & incerta sapientiæ Dei, quæ sibi reuelata dicit, remissio peccatorum censetur, dum ait Propheta, Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Circa Psal. 50.

Caluinus.

Fatentur nunquam nisi gratis remitti peccata propter Christum, sed hoc in suspenso relinquunt, quibus & quando remittantur, dum omnes conscientias tranquilla fiducia spoliant. Vbi igitur audacia illa, de qua alibi docet Paulus, & accessus cum fiducia ad patrem per fidem Christi? Non contentus fiduciæ nomine, audacia nos instruit, quæ certè plus quidquam est quàm certitudo. Quid etiam quod certitudinis vocem aliquoties vsurpat? Neque alibi eam fundat, quàm in sola gratuiti Dei amoris persuasione. Imò omnem veram Dei inuocationem isti euertunt, cum piorum animos trepidatione suspendunt, quæ sola nobis ianuam præcludit. Qui hæsitat, inquit Iacobus, similis est fluctui maris qui à vento circumfertur. Non ergo existiment tales se quicquam impetraturos à domino. Sed qui vult exorare, nihil hæsitet, Notanda est Antithesis inter fidem & hæsitationem. Vnde colligere promptum est fidem destrui simul ac tollitur certitudo.

Responsio

Non in suspenso relinquimus quibus & quando peccata remittantur. Docemus enim omnibus qui de commissis peccatis dolent cum proposito non peccandi in posterum, per sacramentum baptismi & pœnitentiæ peccata remitti, in hoc conscientiæ nostræ tranquilla fiducia nos pacante: Et quidem ratione multò iustiore quàm vestra fide conscientiæ vestræ. Solum enim persuadetis remissa esse peccata ea fide quam non certò nouistis esse fidem. Propter abditissimos enim vanitatis recessus, qui ipsummet hominem latent, ignoratis an fides vestra radices fixerit & has viuas, vt euelli nequeat, qua tamen sola docetis peccatorum remissionem apprehendi. Tot, inquit Caluinus, vanitatis recessus habet, tot mendacij latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypochrisi obtectum est, vt seipsum sępe fallat & fidem habere credat, quam non habet. Et audacia de qua Apostolus atque accessus cum fiducia ad patrem, est per fidem Christi & promissionem eius, inter quas est, Quicquid petieritis patrem Ioan. 14. in nomine meo, hoc faciam: non autem est ex certa & infallibili credulitate & assensu: Vel vt alij interpretantur, Hæc fiducia est qua animus nihil malorum sibi conscius & Christo fretus, audet sibi polliceri amicitiam cum Deo. De qua apud Ioannem, Si cor nostrum non reprehenderit nos 1. Ioan 3. fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus accipiemus ab eo. Facit autē hæc fiducia summa quæq; magno animo sperare, excutit scrupulos omnes & lætum subministrat spiritū. Atque intelligunt hunc accessum

quasi aditum ad principem, de quo cap. præcedenti. Per ipsum habemus
Ephes.3. accessum ambo in vno spiritu ad patrem. ad mores principum alludens, ad quos non nisi per alium patet accessus. Ad hunc modũ ad Deũ patrem adducimur per filium, duce spiritu. Hinc Oecumenius, Per quẽ habemus libertatem (ita enim legit) Sumus, inquit, per Christum ad patrem adducti, non tãquã captiui, neq; tãquã rei veniã peccatorũ accepturi, sed cũ libertate, imò cum audacia & confidentia. Nam qui nos proprio sanguine sanctificauit, confidentes adduxit deinceps, vt accederent per fidem ad ipsum. Sed hæc nihil faciunt ad infallibilem certitudinem cognitionis de remissione peccatorum, ad cuius tamen probationem hæc Caluinus adducit. Certitudinẽ autem spei & expectationis articulus ipse docet. Nec negamus certitudi-
Rom. 8. nis vocem vsurpare scripturam. Ait enim Apostolus, Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque creatura alia poterit nos separare à charitate quæ est in Christo Iesu. Sed nos, inquit Chrysostom. hæc dicere non possumus, qui tantam charitatem non habemus, intelligens charitatem Dei, non quam gerit erga nos, sed nostrũ
De grat. & libero arb. c. 17. erga Deũ amorem: sicut & Augustinus & B. Ambrosius in comment. huius loci, Dilectionẽ firmi Christiani. inquit Amb. nulla vincunt tormẽta. Amantis enim magis irritatur charitas, cùm amare prohibetur. Item B.
Quæst. 9. Hieron. in quæst. ad Algasiam, similiter intelligit charitatem qua sumus erga Christum. Non igitur Apostolus hæc dicens fundat certitudinem in sola gratuiti amoris, quo erga nos est Deus persuasione, vt hîc dicit Caluinus, sed in firma nostra erga Deum dilectione. Eandem Apostoli sententiam
Ser. de duplici baptismo. explicans B. Bernardus. Multa, inquit, ponit hîc Apostolus, non tamen adijcit, Neque nosmetipsi. nulla nos creatura auellere potest, soli nos id deserere possumus propria voluntate. Multa præcedenti articulo dicta sunt de hac Apostoli sententia. Nec piorum animos trepidatione suspendit nostra doctrina, imò tradit certam & indubitatam habendam esse fiduciam obtinendi quicquid à Deo desideramus. Nec euertit veram Dei inuocationem, quemadmodum putat Caluinus. Nam verè dominum inuocauit Publicanus euangelicus, quamuis persuasus esset sibi peccata nondum esse remissa. Et fides quam requirit oratio, non est de remissione peccatorum, nec etiam de impetratione eius quod petimus, sed de promissione &
Cap. 1. Dei bona erga nos voluntate. Quod significat B. Iacobus quando dicit, Postulet in fide nihil hęsitans, vbi intelligit fidem promissionum, misericordiæ & potentiæ Dei, atque singularis prouidentiæ & curæ quam habet de nobis, in omnibus quæ sunt necessaria volens nobis prouidere. In hac fide nihil est hæsitandum. De impetratione verò eius quod petimus formidare licet, eò quòd multis modis impediri potest, tum propter nostram indispositionem, tum in petendo defectus, quia videlicet non satis humiliter, confidenter, & qua decet reuerentia oramus atque cum Deo loquimur. Timere enim possumus ne nostra propterea repellatur oratio, nec ad Deum ascendere posit, tum quia non est salutare quod petitur, tum quia in orando non adest perseuerantia. Apud beatum Iacobum hæsitatio magis affectum & eius fiduciam respicit quàm cognitionem. Certa namque fiducia expectanda sunt, non fidei infallibili cognitione, quæ à Deo petimus. Nam venerabilis Beda hunc eundem locum interpretatur. Postulet autem in fide nihil hæsitans, id est, inquit talem se exhibeat bene

viuendo

viuendo, vt dignus sit exaudiri dum postulat. Qui enim meminit se domini nõ obtemperasse preceptis, meritò desperat dominum suis intendere precibus. Nam B. Ioannes dicit, Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus accipiemus ab eo. Qui enim hæsitat, hoc est, inquit, qui mordente se conscientia peccati, hesitat de perceptione præmiorum cœlestiũ, similis est fluctui maris & ad flatũ venti per diuersos vitiorum raptatur errores. Et sicut notandam dicit Caluinus Antithesim inter fidem & hæsitationem, ita obseruandum alia esse eorum obiecta, vt declarant patres Cõcilij in 5. cap. de iustificatione. Sicut nemo pius inquiunt, de Dei misericordia & sacramentorum efficacia dubitare debet, sic quilibet dum seipsum suamque propriam indispositionem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest. 1. Ioannis .3. Sess. 6. cap. 5.

Sed quò meliùs tota eorum theologia patefiat lectoribus, expendant, quæ in eodem capite sequuntur verba. Sed neque illud asserendũ, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque dubitatione apud seipsos statuere se esse iustificatos. Si ita est, videant qua ratione conciliari queat Plerophoria, cum dubitatione. Illam enim Paulus fidei perpetuã facit comitem. Taceo quòd instar axiomatis hîc ponunt, quod Paulus pro ingenti absurdo ducit, Si ex lege est hæreditas, exinanita est fides. Fidei nullam fore certitudinẽ argumentatur, si operibus nitatur salus hominum. Non dubitat hoc pro absurdissimo in medium proferre: & meritò, cùm mox abolitam quoque esse promissionem inde colligat. Pudet autem me quasi de re ambigua contendere cum ijs qui se Christianos appellant. **Caluinus.** **Rom. 4.**

Verè aiunt patres illud non esse asserendum. Nam B. Paulus nihil sibi conscius, in hoc tamen dicit se non iustificatum. Et B. Iob, Si venerit, inquit, ad me, non videbo eum, etiam si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea. De nomine autem Plerophoria multa diximus in superioribus. Cõfitemur quòd certitudo nequeat cõciliari cum dubitatione circa idem obiectum, sed dubitatio hîc est de peculiari sui iustificatione, de qua non potest esse fides quòd videlicet sum iustificatus, nisi verè pœnitens susceperim sacramentum pœnitentiæ. Sicut autem ostendimus ex Augustino Ioannem Brentium habuisse falsum intellectum Apostoli Pauli agentis de operibus legis, ita hîc fallitur Caluinus, per opera legis intelligens opera etiam fidei & gratię, quæ per spiritum suum Christus in nobis operatur. Si enim ex lege & eius operibus esset hæreditas, nulla esset eius certitudo, sed exinanita fide, nostris operibus quæ ex lege sunt, salus nostra niteretur. Pertinet autem tota hæc Apostoli sententia ad eos, qui carent spiritu gratiæ, quo carnalis peccati libido superatur. Ad eũ, inquit OEcumenius, qui legi hæret tanquam saluum facienti, & salutẽ quæ per fidem est negligit. Nam intellectus verus huius loci est. Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiã fidei, hoc est, facta non est hæc promissio quasi præstanda & implenda per legẽ, non requirit legis obseruationem tanquam conditionem & causam, per quam impleatur, sed ex fide dependet. Atque hoc est quod dicitur, Sed per iustitiam fidei, id est quæ hoc ipso præstaretur quòd credentes assequerentur iustitiam per fidem. Si enim qui ex lege, hoc est qui legis sunt obseruatores, hæredes sunt promissionũ, & ad Abrahæ promissionẽ pertinẽt, res sequitur absurda, quòd fides sit res nihili, & quòd promissio in totum *Responsio* Cap. 9.

careat effectu, eò quod nemo ipsum consequitur per legem. Id quod probat ab effectu, quia lex iram operatur. Adeo enim lex eos quibus data est dignos non facit, qui hæreditatem accipiant promissam Abrahæ, vt eos magis obnoxios reddat vindictæ diuinæ, dum per literam iubendo, & non per spiritum adiuuando auget peccatum. Et cùm Apostolus Paulus in genere loquatur de fide promissionis factæ ad Abraham, ex eo probari non potest quòd quisque credere debeat se esse iustificatum. Optimè hunc locũ explicat aduersus Martinum Lutherum Richardus Smitheus Anglus in sua Diatriba de hominis iustificatione.

Caluinus. *Clara est scripturæ doctrina, Scimus, inquit Ioannes, nos esse filios Dei. Et postea* 1. Ioannis 3. *Vnde hæc scientia nascatur exponit, nempe ex spiritu quem dedit nobis: sicut & Pau*1. Corinth 2. *lus admonet, non mundi spiritum nos accepisse, sed spiritum qui ex Deo est, Vt sciamus* Rom. 4. *quæ à Deo donata sunt nobis. Alibi etiam expressiùs, Non accepimus iterum spiritũ seruitutis in timorem, sed adoptionis spiritum in quo clamamus Abba pater. Hinc accessus ille cum fiducia & audacia, cuius paulò antè meminimus.*

Responsio Certum est in verbis B. Ioannis, Scire, nõ accipi propriè, sed dicit notitiã certam quæ nascitur ex bono amoris affectu, quo sumus erga Deum quasi filij erga patrem. Nascitur enim, vt eodem loco docet B. Ioannes, ex eo quòd cor nostrum nos non reprehendit, & mandata Dei seruamus. Qui 1. Ioannis 3. seruat, inquit, mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus quoniam manet in nobis. Atque ita cõditionalis est hæc sentẽtia B. Ioãnis. Si seruamus, inquit Beda, charitatẽ, manet in nobis. Se autem interpretari videtur Ioannes quòd, Scire, intelligat fidem aut fiduciam habere, in hac epistola quando dicit, Hæc scribo vobis, vt sciatis quoniam vitam habetis 1. Ioannis 5. æternã qui creditis in nomine filij Dei. Subiunxit. Et hæc est fiducia quã habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos, & scimus quia audit nos quicquid petierimus. Scimus quòd habemus petitiones quas postulamus ab eo. Certũ est Scire hîc esse fidere vel notitiam habere, quæ certam fiduciam quam de Deo tanquam de patre habemus, consequitur. Et sicut Chrysostomus dicit de sententia Rom. 8. Apostoli, Certus sum quia neque mors, neque vita. &c. quod magna hîc dicit Apostolus, quodque nos illa non agnoscimus, quandoquidem tantam dilectionem non habemus. Item Theophylactus quòd spiritu ceu arreptus, sic fatur Paulus. Quis nos separabit. &c. Ita hîc B. Ioannes fortassis de se De spiritu sã- & sibi in amore Dei similibus loquitur. Non enim leuis momenti est, vt cto cap. 26. dicit S. Basilius, quòd aliquis de seipso testificetur, & dicat, Spiritus sanctus est in me, & per gratiam illius sapiens factus refero gloriam. Nã hæc vox Paulum decet, Videor & ego, inquit, spiritum Dei habere. Est autem obseruandum circa has sententias B. Ioannis, quòd scientia de qua loquitur, 1. Ioannis 2. non à sola fide pendet, sed potissimum ab obseruatione mandatorum Dei. In hoc, inquit, scimus quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Et Rursus, Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus, hoc est cognoscimus hoc veluti experimento, quod in illius corpore sumus, quòd illius spiritum hausimus. Scientia ergò ista nititur diuini sermonis obseruatione, non fide. Vnde cõsequitur falsissimum esse axioma illud Caluini quòd sepe repetit, incertam fore iustificationem ac salutem, si penderet ex operibus, ad quæ per

per totam epistolam suam, salutem nostram refert Ioannes. Nascitur autē hæc scientia, de qua paulò suprà, ex spiritu quem Deus dedit nobis, sed per obseruationem mandatorum quam spiritus operatur. Ad sententiam autem Apostoli Pauli, Nos non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritū qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, respondet B. Thomas, quòd Apostolus loquitur de bonis gloriæ quæ sunt nobis data in spe, quæ certissimè cognoscimus in fide, licet non cognoscamus per certitudinē nos habere gratiā, per quā possimus ea promereri. Præcedit enim, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt illum. Vel, inquit, loquitur de notitia priuilegiata quæ est per reuelationem: vnde subdit, Nobis autē reuelauit Deus per spiritum suum. Et B. Augustinus intelligit dona in genere quæ à domino accipimus, sed quasi Dei dona agnoscimus. Multi, inquit, Dei dona habent, sed non colunt eum à quo habent, nec eorum agnoscunt largitorē. Et OEcumenius, Spiritū Dei, inquit, accipimus, vt sciamus quæ nobis donata sunt à Deo, hoc est, quæ dispensatiuè facta sunt à Christo. Similiter loquitur Theophylactus. Clamamus quoque in spiritu, Abba pater, sed non ex infallibili fide vel scientia quòd filij Dei sumus, sed ex certa fiducia qua audacter ad ipsum tanquam ad patrem accedimus.

1. Corinth. 2.
1.2. quæst. 112. art. 5.
Tractat. 83. in Ioannem.

Et sanè totam fidei naturam ignorant, qui eam dubitatione miscent. Si dubitaret Paulus, non auderet morti & inferis insultare, quemadmodum facit ad Rom. 8. Vbi se tam certum esse iactat de amore Dei, vt nihil eum ab ista persuasione dimouere queat. Non auderet cap. 5. gloriari super spe gloriæ Dei: quod ex eius verbis liquidò apparet. Causam enim assignat, quòd charitas Dei in corda nostra diffusa sit per spiritum sanctum qui datus est nobis. Quò significat conscientiam nostram testimonio spiritus sancti acquiescentem, intrepidè apud Deum de spe æternæ salutis gloriari. Caluinus

Non miscemus fidem dubitatione, sed discernimus quid fidei, quid spei, & quid sit præsumptionis humanæ. Nec dubitat B. Paulus quòd nemo eum auellere potest à charitate Dei, sed de eo certissimè confidit, & hac fiducia atque parato Dei auxilio, quod sibi nunquam deesse experiebatur, insultare audet & morti & inferis. Qui etiam se certum dicit, quòd nihil ipsum separare poterit à charitate Dei. Sed diximus hoc peculiare fuisse in Paulo, propter ardentem in Christum amorem: Ipse tamen hanc charitatem arbitrij sui libertate (vt ait B. Bernardus) deserere potuit, sicut deserūt multi. Expostulatur enim cū Angelo Ephesino ꝙ primā suā charitatē reliquerit. Et verū nō est quòd huius suæ gloriationis causam assignet, quòd charitas Dei in corda nostra sit diffusa. Hanc enim dicit causam, quòd spes non confundat, clarissimè docens spem nostram magna ex parte pendere ab operibus patientiæ. Gloriamur, inquit, in tribulationibus, sciētes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio autē spē, spes autem non confundit. &c.

Responsio
Apocal. 2.
Rom. 5.

Videntur autem sibi quibuslibet obiectis ingeniosè occurrere, cùm de Christi gratia generalem persuasionem commendant. Prohibent ne quis dubitet de efficacia mortis Christi. Sed vbinam locari volunt? In aëre, vt confusa tantum sit imaginatio. Nemini enim permittunt sibi gratiā firma certitudine fidei applicare, quasi de nihilo destinentur nobis istæ promissiones, Ecce Rex tuus venit. Vos hæredes estis promissionis. Complacuit patri in te. Iustitia Dei in omnes, & super omnes qui credunt. Caluinus.

Math. 20
Zach. 9.
Act. 2.
Lucæ 12
Rom. 3.

Diximus

Diximus fidem respicere in vnicum verbum Dei, & respuere quicquid ei vel additur vel adimitur. Generales autem sunt scripturarum promissiones nec singulos respiciunt, nisi in quibus locum habet generalitas. Quare Patres Cōcilij rectè non permittunt vt aliquis sibi firma certitudine applicet quod de eo non dicitur nisi in genere. Et incerta est ac fidei impertinens propositio subsumpta, quòd hic verè credit aut verè pœnitet. Atque hanc fidem generalem, vt generale est verbum Dei, locamus non in aëre, vt ludit Caluinus, sed in mētibus eorū, qui se in obsequiū fidei captiuant. Quid precor proposito huic cōducit, ꝙ quisq; propterea credere de-
Math. 21. Zach. 9. bet se esse in gratia Dei, quia scriptura dicit, Ecce Rex tuus venit, &c. cùm B.
Cap. 1. Ioannes testetur quod in propria venit, & sui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Item in
Act. 2. & 3. genere dicitur Iudæis, Vos estis hæredes promissionis, vos estis filij prophetarum & testamenti, vobis est repromissio & filijs vestris, & omnibus qui longè sunt. Sed additur, Quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster.
Lucæ 12. Et complacuit patri in grege pusillo, apostolorum suorum & sequacium, hoc est, in ecclesia sponsa sua. Rursus, Iustitia Dei in omnes, & super oēs
Rom. 3. qui credunt, fide scilicet viua per spiritum charitatis. Sed quis est obsecro qui certò nouit se pertinere ad gregem istum electorū, & de verè credentium numero esse?

Caluinus. *Sanè si concedam fide nos percipere quod Deus offert, non ita mihi & alijs proponitur Christus, vt tantùm credamus Abrahæ fuisse redemptorem, sed vt quisque sibi propriam quæ ab ipso parta est, salutem faciat. Et cuius obsecro, improbitatis est id asserere? Nemo scire fidei certitudine potest se gratiam Dei consecutum. Paulus & Ioannes inter Dei filios non agnoscunt, nisi qui id sciunt: De qua scientia id interpretabi-*
Sermon. de dedicatione ecclesiæ. *mur, nisi quam spiritus sancti magisterio didicerint? Præclarè enim Bernardus, Fidem hîc nobis subuenire necesse est, hîc oportet succurrere veritatem, vt quod de nobis latet in corde patris, per spiritū reueletur, & spiritus persuadeat cordibus nostris, quòd filij Dei sumus. Persuadeat autem vocando & iustificando gratis per fidem.*

Responsio Legimus apud Apostolum Paulum, quòd gentes quæ non sectabantur
Rom. 9. iustitiam apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est, Israhel verò sectando legem iustitiæ in legem iustitiæ non peruenit. Quare?
Rom. 3. quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Legimus etiam quòd vnus est Deus qui iustificat circuncisionem ex fide & præputium per fidem. Fide autem nos percipere iustitiam & quicquid Deus offert, quasi organo, nusquam legitur in scripturis, sed est forma sermonis à nostræ tempestatis hęreticis primùm introducta. Accipimus enim iustitiam & dona quæ Deus nobis largitur patiendo vt creator ornet suum plasma, sicut paries suscipit imagines de manu pictoris quibus ornatur: & sicut corpus animam suscipit rationalem solùm patiendo, non se vel organum aliquod extendēdo ad eius susceptionem. Adulti tamen effectiuè se disponunt, sicut disponitur ac præparatur corpus ad animæ susceptionem. Ita enim cor mundū creat in nobis Deus, sicuti ex limo terræ formauit hominem: Præparatio autem ad iustitiam, hoc est vitam animæ, fides est ac pœnitentia, sed hæc propinquior. In paruulis verò nulla est præparatio præter sacramenti susceptionem, ad quam sicut se habent merè passiuè, ita ad iustitiam & remissionem peccati. Nec aliter Deus sua dona offert, quàm quia paratus est

dispositis

dispositis ea largiri, & electos suos ipse præparat ad donorum quibus eorũ salutem promouet susceptionem. Et propriè loquendo fide aliquid apprehendere non aliud est, quàm apprehendere noticia, sicut cognitum apprehenditur à cognoscente, & ab eo concipitur. Distinguunt enim Philosophi noticiam apprehensiuam à iudiciaria: sic cognitione apprehendimus auem quam in aere videmus volantem, quam tamen non ita manu tenemus, vt ea vti liceret. Obscuri igitur sermonis figura aduersarij & se & alios simul fallunt, quando suadent nos certò accipere iustitiam & remissionem peccatorum, ob victimam quam Christus patri obtulit, sicut manu extensa accipimus pomum oblatum, si tamen idipsum firmiter credamus. Verè offert & proponit Deus pater Christum filium suum omnibus tanquam mediatorem & medicum animarum, vt vnusquisque propriam sibi faciat salutem quæ ab ipso parta est, non credendo tantum, sed ex fide huius mediatoris de peccatis pœnitendo & suam operando salutem. Cum metu, inquit Apostolus Paulus, & timore vestram salutem operamini. Nusquam scribitur, Fide vestram salutem percipite, Et fidei certitudine nemo scire potest id quod non est locutus Deus: me autem gratiam Dei assecutum esse nullum habet Dei verbum. De qua autem scientia loquantur Ioannes & Paulus Dei Apostoli, ipsi interpretantur. Nam diximus Ioannem apertè testari scientiam de qua loquitur non pendere à fide, sed ab obseruatione mandatorum. In hoc, inquit, scimus quòd seruamus mandata eius, quoniam manet in nobis de spiritu quem dedit nobis. Præcedit enim, Qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo: Et ideo ea scientia scimus quòd in nobis manet, quam didicimus spiritus sancti magisterio, hoc operum argumento & signo. Et Beatus Ambrosius interpretatur hoc testimonium quod reddit spiritus sanctus nostro spiritui proficisci & pendere à morum probitate. Ait enim, Dignam vitam huic voci, Abba pater, exhibeamus: & hoc est testimonium filiorum si in eos per spiritum videatur signum paternum. Et ideo sicut hoc testimonium, ita nec scientia habere potest infallibilem iudicij certitudinem sed probabilem tantum. Est quidem secundum se certum & infallibile sancti spiritus testimonium, sed non nobis, nisi certò constiterit ab eo nobis proficisci.

Philip. 2.

1. Ioan. 3.

In comment. ad Rom. 8.

Nec aliter se interpretatur beatus Bernardus in loco quem citat Caluinus, Persuadeat autem spiritus, ait ille, vocando & iustificando gratis per fidem, in quibus nimirum transitus quidam medius est ab æterna prædestinatione ad futuram magnificationem. Loquitur enim Bern. de salute æterna & illius certitudine, non iustitiæ præsentis. Nam tractans responsum Saluatoris nostri, Quis poterit saluus esse? ad interrogationem Discipulorum. Apud homines hoc impossibile est, inquit, apud Deum omnia sunt possibilia. Hæc tota fiducia nostra, hæc tota ratio spei nostræ. Sed de possibilitate iam certi de voluntate quid agimus, quis scit an amore sit dignus an odio. Hìc iam planè fidem nobis subuenire necesse est, prout superius apud Caluinum: Necesse est, inquam, subuenire fidem bonæ voluntatis Dei, qua paratus est omnes saluos facere, & fidem mortis ac oblationis Christi. Clarissimè autem docet Bernardus, quòd nulla est nobis futuræ salutis certitudo. Et in fine cuiusdam sermonis docens quomodo testimonium habemus ab aqua, sanguine & spiritu, cum dicit ab illis habere testimonium qui à peccatis continet,

Serm 5. de dedicat. eccles.

Math. 19.

Serm. 2. de octau. Paschę.

 & eorum

& eorum habet pœnitentiam: & nouũ superueniſſe spiritũ conuersatio noua certiſsimè testatur. A sanguine, inquit, aqua, & spiritu habes testimonium, si contines à peccatis, si facis opera vitæ. Vbi notandum est quòd non ad fidem, sed ad opera omnem referat certitudinem B. Bernardus. Ex quibus patet quis sit intellectus verborum quæ citari solent ex sermone 1. de Annunciat. Marię, Si credis peccata tua non poſſe deleri, niſi ab eo cui soli peccaſti, & in quem peccatum non cadit, bene facis. Sed adde adhuc vt hoc credas, quia per ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium quod perhibet in corde nostro spiritus sanctus, dicens, Dimiſſa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus gratis iustificari hominem per fidem. Nam in hac B. Bernardi sententia non malè Philippus intelligit, Credere, accipi pro fidere, vt sensus sit. Adde adhuc vt hoc credas, hoc est fidas, quia per ipsum & tibi peccata donantur. Interpretatur etiam sese Bernardus, quòd tibi peccata donantur credas, si dignè pœnites, & vitam proponis meliorem. Si misericordia & veritas, inquit, sibi obuiauerunt, si præuenienti misericordiæ veritas nostræ conuersionis occurrat, vt de cętero misericordiam sectemur & pacem. Vbi enim compungitur quis iam eum misericordia præuenit, sed nequaquam ingreditur, donec veritas confeſsionis occurrat. Peccaui Domino, ait Dauid ad Nathan prophetam, cùm de adulterio & homicidio argueretur: Transtulit Dominus peccatum à te, respondit propheta. Credere itaque, de quo Bernardus, pendet à pœnitentia & conuersione cordis. Insinuat etiam Bernardus & hunc sensum. Adde adhuc vt hoc credas, quòd per ipsum & tibi peccata donantur, quantum in ipso est, hoc est, quòd paratus est & tibi peccata donare. Nō enim satis est credere, quòd peccata tua nō poſſunt niſi ab eo deleri, quia hoc etiã credere potest de venia desperans: & ideo hoc adde, Vt spem venię habeas, & credas quòd & tibi donantur dignè pœnitenti, quòd tu exclusus non es à copiosa ista misericordia, quod tibi offertur, quòd te expectet Dominus, quòd te quoque inuitet, & velit te iustificare & saluare. Et sic Apostolus arbitratur hoĩem iustificari per fidem hãc specialẽ, qua certò credat etiam sibi oblatam & adhuc quotidie offerri misericordiã Dei, & per Apostolũ dici, Recōciliare Deo. Non igitur docuit Bernardus nos eſſe obligatos ad credendum quasi ex verbo Dei, nobis eſſe remiſſa peccata, sicuti nec ad credendum nos eſſe prædestinatos, & beatos fore in cœlis, sed docuit nos obligari ad credendum, Christum ita remiſsionem & nostram beatitudinem meruiſſe, vt & nos quoque hæc ipsius merita poſsimus participare. Nam de vita æterna similiter loquitur, sicut de peccatorum remiſsione. De vita æterna, inquit, neceſſe est habeas testimonium spiritus, quòd ad eam sis diuino munere peruenturus. Reddit enim dictorum suorum rationem, quia ipse peccata condonat, ipse donat merita, & pręmia ipse nihilominus redonat, hoc est, ad hæc omnia ipse paratus est, nihilque in eo desiderari potest. Quid debui facere vineæ meæ, inquit ipse, & non feci? Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Nam de remiſsione peccatorum validiſsimum teneo argumentum (ait ille) dominicam paſsionem. Traditus est enim propter peccata nostra, nec dubium quin mors eius potentior sit in bonum, quàm peccata mea in malum. Vbi vides causam dicti sui Bernardum aſsignare mortis Christi sufficientiam, & efficaciam, quæ tamen causa salutis non est, niſi obtemperantibus.

In locis Theologicis.

2. Regum 12.

Rom. 3.

Esaiæ 5.

Probat

Probat namque testimonia spiritus in spiritu nostro de remißione peccatorum, de meritis & beatitudine, facta esse credibilia nimis ex paßione, resurrectione & ascensione domini. Ex quibus manifestum est non posse concludi de quolibet particulari homine, imò de nullo, quòd iustificatus est, quòd habebit merita & beatitudinem: sed solùm concludi potest, quòd quilibet per Christum hæc obtinere potest & certò confidere debet se obtenturum. Nam neminem esse certum de sua prædestinatione & vita æterna, clarißimè docet idem Bernardus, vt suprà diximus. Item alio loco, Quis, inquit, potest dicere, ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum. Quis hæc inquam dicere potest, reclamante nimirum scriptura, Nescit homo si sit dignus amore an odio. Certitudinem vtiq; non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis huius anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data sunt signa quædam & indicia manifesta salutis, vt quibus certitudinem negat causa solicitudinis vel fiduciam, præstet gratia consolationis. Nam quales sumus, nosse poßumus vel ex parte: quales autem futuri sumus, id nosse penitus nobis impoßibile est. Itaque qui stat, videat ne cadat. Et quòd non sit nobis certitudo de remißione peccatorum, docet in Serm. de verbis Aposto. Qui gloriatur in Domino glorietur. Nunc, inquit, prauum est cor & imperscrutabile, etiam sibiipsi, adeò vt præsentia quoque magna ex parte ignoret, futura verò sua omnino nosse non poßit: quia aliquatenus nouit præsentia, si non reprehendat nos conscientia nostra, non quidem gloriam, sed fiduciã habemus ad Deũ, sicut B. Ioãnes ait. Aliquatenus tñ in Dño gloriamur, testimoniũ perhibẽte spiritui nostro spiritu sancto, ꝙ filij Dei sumus. Rursus alibi tractans sententiam Apostoli 1. Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum. Non ex toto, inquit, credo me vel ipsi conscientiæ meæ, cùm nec ipsa quidẽ queat me comprehendere totum, nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Et in alio sermone quærit, Quomodò quis sciat se habere indulgentiam peccatorum. Et respondet. Sic nimirum, conseruandæ humilitatis gratia, diuina solet pietas ordinare, vt quantò quis proficit, eò minus se reputet profecisse. Et post pauca, circa verba Saluatoris dicta paralytico, Confide fili remittuntur tibi peccata tua, surge, tolle lectum tuum & ambula. Et tu ergo, inquit, si iam surgis desiderio supernorum, si grabbatum tollis, corpus scilicet à terrenis eleuans voluptatibus, si demum ambulas quæ retrò sunt obliuiscens, & ad ea quæ antè sunt te extendens desiderio & proposito proficiendi, curatum te esse non dubites.

Sermon. 2. in oct. Pètheo. Ser. 1 septuag.

Ecclesiast. 5.

2. Corinth. 10.

Epist. 42. quę est ad Henricum Senonẽse archiepisc.

Sermo. de 4. modis orãdi. & serm. 5. de dedicat. tẽpli.

Marci. 5.

Quòd si Paulus dum Corinthios hortatur, Vt semetipsos probent, sint ne in fide, omnes reprobos pronunciat qui Christum non cognoscunt in se habitantem: Ego cur verear bis reprobos pronunciare, qui tale examen à tota Ecclesia procul arcent, ac de gratia Dei nihil certi reliquum faciunt.

Caluinus. 2. Corinth. 13.

Paulum loquentem audiamus, Vosmetipsos, inquit, tentate si estis in fide, ipsi vos probate. An nõ cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Iesus in vobis est, nisi fortè reprobi estis. Quem locũ explicat B. Chrysost. & quorsum hæc dicat Apostolus ostendit, videlicet, vos creditis, inquit, pseudoapostolis, & parui me facitis, sed si vultis de me syncerè & verè iudicare, inspicite dona quæ ad meam prædicationem accepistis, intelligens per fidẽ,

Responsio 2. Corinth. 13.

eam quæ miraculorum est operatrix, sicut dn̄. dicit, Si habueritis oēm fidē. Est itaq; sensus secundum Chrysost. Videte an adhuc valeatis donis, in fide scilicet quæ est omnium donorum mater, an loquamini linguis, an succurratis ęgrotis, ac cæteris, an non cognoscitis vosmetipsos apertissimis argumētis & rebus ipsis, docētibus hoc miraculis quę adhuc patratis, quia Christus Iesus in vobis est meo ministerio, non pseudo apostolorū, cognoscitis certò, nisi fortè reprobi estis, hoc est nisi merito vestræ vitæ malæ à vobis recesserit spiritus vna cum donis, vt ampliùs in vobis non sit spiritus sanctus. Spero autem quod cognoscetis, quia nos reprobi non sumus, hoc est efficaciam, vt rebus ipsis intelligatis talem me vitā præstare, qualem præstiti cùm essem apud vos. Donemus tamen Caluino quod apostolus loquatur de fide viua per charitatem operante, iam sensus erit, Examinate vosipsos an sitis in fide euangelica, hoc autē discetis, si probaueritis & discusseritis totos vos ipsos in fide & moribus. An non cognoscitis vosipsos tales, quod Christus in vobis est per fidem & bona opera, & hoc ex mea institutione, & id certò cognoscitis, vel est vtique Christus sic in vobis (potest namque particula, nisi fortè reprobi estis, referri ad eorum cognitionem, vel ad mansionem siue existentiam Christi in eis.) Hoc igitur cognoscitis, item & Christus est in vobis, nisi fortè reprobi estis, ab eo quod priùs habuistis, hoc est nisi recesseritis à mea institutione & vita priore, & per reprobam vitam à gratia excideritis. Hoc modo intelligitur sententia illa apostoli de probatione & experimento, quod sumitur per bona & honesta opera. Siue igitur intelligamus post B. Chrysost. quod apost. hortatur de periculo quod de se faciant per ęditionem miraculorum, siue experimento per honestam vitam, ex qua cognoscitur viua adesse fides, non potest ex eius sententia colligi alia certitudo de eo quòd fidem huiusmodi habemus, quàm spei ac coniecturarum verisimilium. Et falsò colligit Caluinus ex eo quod cognoscimus Christū Iesum esse in nobis, quod fidei certitudine hoc cognoscimus. Nam probatio & discusio plerumque terminatur in cognitione tantum probabili.

In Anthidoto circa caput 13, 6 session.

Ioā. 6. 10. & 17.

AD probandam certitudinem noticiæ quasi ex verbo Dei de salute æterna consequenda, adducit Caluinus sententias domini Saluatoris.

Ait enim,

Caluinus.

Cum æternæ nostræ adoptionis speculum nobis in Christo proponat cœlestis pater, nemo quid nobis per Christum datum sit verè tenet, nisi qui certò secum statuit se illi datum à patre esse ne pereat. Quid enim? An de nihilo hæc dicuntur? Patrem, qui nos in filij sui tutelam ac fidem tradidit maiorem esse omnibus, nec passurum esse filium, vt quicquam pereat, imò ideo dicuntur, vt qui sunt filij Dei, tali salutis suæ freti custode inter media pericula tutos se esse non dubitent, imò periculis infinitis obsessi suam salutem extra periculum esse confidant, quia in manu Dei sit. Et alibi, At subit futuri status anxietas. Nam, vt Paulus vocari docet qui electi antè fuerint, ita Christus ostendit multos esse vocatos, paucos autem electos: quinetiam ipse quoq; Paulus alibi à securitate dehortatur, Qui bene stat videat ne cadat. Insertus es in populum Dei, noli superbire, sed time. Potest enim Deus te succidere vt alium inserat. Denique ipsa experientia satis docemur parui esse vocationē ad fidem, nisi accedat perseuerantia, quæ non omnibus contingit. Sed enim ista sollicitudine liberauit nos Christus. Nam in posterum certè respiciūt istæ promissiones. Omne quod dat mihi pater ad me veniet: Et eū qui venerit ad me non eijciam foras. Item, Hæc est voluntas eius qui misit me patris, vt omne

1. Ioan. 4.
Ioan. 6. & 10.

In institutiōe ca. 4. para. 27.

Ioan. 6.

Vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Item oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me, ego cognosco eas, & cognoscunt me meæ, neque rapiet eas quisquam de manu mea. Pater qui dedit mihi maior omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Quid hinc nos discere voluit Christus, nisi vt confidamus nos perpetuò fore saluos, quia illius semel facti sumus?

Pudet Caluinum hîc apertè proponere & explicare suam sententiam, quæ est, quod certò cognoscimus ex verbo Dei, saluos nos fore in cœlis. Nam & hîc dicit quòd certò nobiscũ statuere debemus, quòd à patre dati sumus filio, ne pereamus. Dicit prçterea B. Gregorium pessimè & perniciosè docere, dum vocationis tantũ nostræ conscios esse nos tradit, electionis incertos. Et dissimulata hac fidei certitudine se transfert ad fiduciam. Nam & Patres Concilij docent vnicuique confidendum esse se perpetuò fore saluum, sicut sperare debet beatitudinem. Improbat enim Caluinus definitionem Concilij de prædestinationis temeraria præsumptione cauẽda, dum ait. Nemo quoque, quamdiu in hac mortalitate viuit, de arcano diuinç prædestinationis mysterio vsque adeo præsumere debet, vt certò statuat se esse in numero prædestinatorum, quasi verum esset quod iustificatus aut ampliùs peccare non possit, aut si peccauerit certam sibi resipiscentiam debeat promittere. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest quos Deus sibi elegerit. Sed scripturas quas pro salutis certitudine adducit expendamus. B. Augustinus eas solùm intelligit de electis, & ex electione filio datis à patre. Est enim electionis ac prædestinationis effectus hæc donatio. Sicut ergò Deus solus nouit quos elegit. Ipse enim nouit, inquit Apostolus, qui sunt eius, quique eius sunt oues. Solus etiam nouit quos dedit pater filio seruandos ne pereant. Non enim omnes elegit, nec oẽs filio dedit. Ait enim quibusdã, Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Ideo nemo secũ certò statuere potest quòd electus est, nec quòd à patre datus est Christo, vel quòd sit Christi ouicula: quamuis quisque hoc confidere debeat, quando se ouem pastori suo obedientem exhibere proponit. Non omnes nos datos esse filio à patre clarè testatur ipse filius, quando patri confitetur, Dedisti filio potestatem omnis carnis, vt oẽ quod dedisti ei det eis vitam æternam. Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo. Nõ pro mundo rogo, sed pro ijs quos dedisti, quia tui sunt: Quos dedisti mihi ego custodiui & nemo ex eis perijt nisi filius perditionis. Electi autem nec rapiuntur de manu filij, nec eã relinquunt, ita fortiter eos tenet Christi manus: Et si fortè elabantur, eos recuperat & custodit donec hinc vocentur. Et aliquando ante tempus suum rapiũtur, ne malitia mutet eos. Nemo itaque ex ouibus quas ab æterno nouit dominus, vnquam perit, sed omnes accipient vitam æternam. Deducit enim eas per semitas mandatorũ suorum, vt audiant vocem eius & sequantur, donec ad ouile gloriæ æternæ perduxerit. Si autem ad tempus recesserint reuertuntur cum filio prodigo culpam suam confitentes. De ijsdem prædestinatis interpretatur B. Augustinus sententiam B Ioannis, Ex nobis abierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis (secundum electionem scilicet æternam) permansissent vtique nobiscum. Chrysostomus verò & post eum Theophylactus generalius interpretatur oues à patre datas filio, vniuersos scilicet qui in familiam & sanctã Christi

Marginalia: *Responsio* — Homel. 38. — Cap. 16. Concilij 6. — 2. Timoth. 2. — Ioannis. 17. — De bono perseue. cap. 8.

societatem suscipiuntur, vel ad tempus, vel perpetuò. Nam solos electos filio esse datos à patre, non patitur exceptio in verbis Domini, Quos dedisti mihi ego custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi & cæt. Quod tractans B. Chrysost. Alibi inquit Saluator, Omne quod dedisti mihi, non perdam ex eo. Atqui non ille tantum perditus est, sed multi postmodum. Quomodo ergo, inquit, Non perdam. Cui respondet, Quantum in me erit, non perdam. Quod & alibi apertius significauit, Non eijciam eum foras. Nam mea causa non expellam eum: quod si sponte sua resilient, vi eos non traham. Et Theophylactus, Quomodo ô Domine nullum perdidisti, cùm & Iudas perierit, multiq; alij retrocesserint? Quantum ad me attinet, inquit, nullum perdidi: quantum in me fuit, nullum amisi, sed seruaui eos, hoc est, omnibus modis custodiui. Quòd autē à seipsis resilierint, nihil hoc ad me. Rursum interrogauerit quispiam. Quomodò dixit Dominus, Nullus ex manu patris mei rapit eas, quum tamen multos videamus perire. Dicendū quòd rapere quidem nullus potest de manu patris, decipere autem multi. Nam vi quadam aut tyrannide nullus potest auellere à Deo, deceptione autem quotidie supplantamur. Quomodò autem dixit, Oues meæ me sequuntur & non pereunt? Videmus enim quòd Iudas perierit, sed propter hoc perijt, quia secutus non est, neque ouis mansit vsque ad finem. Dominus de his qui secuti sunt eum & oues sunt, inquit, non pereunt. Quod si quis ex ordine ouium exciderit, & non fuerit secutus pastorem, statim perit. Nihil igitur faciunt scripturæ istæ pro certitudine electionis nostræ aut salutis æternæ, vel nostra in bono perseuerantia, vt ex his Dei verbis, certam de eis quæ Caluinus inculcat, fidem habere debeamus, vel etiam possimus.

Homel. 80. super Ioannem.

In comment. Ioannis 17. c.

In comment. Ioannis 10. c.

IGitur ex supra dictis manifestum putamus, quòd fides qua quis firmiter credit propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, non solùm nullum habeat in scripturis testimonium, verum etiam, ijsdem multis nominibus aduersetur, adeo vt damnata sit in sacrosancto Concilio Tridentino cap. 8. 12. 13. Item Canone 9. & sequentibus vsque ad 12. Rursus cano. 28. & 29. Et præcipue cano. 16 Totus itaque articulus nonus est firma fide tenendus & credendus.

Finis articuli Noni.

¶ *Itaque quamdiu inter hostes nostros & aduersarias potestates hîc viuimus, nulla nobis est securitas, sed cū timore & tremore (iuxta sententiam Apostoli) nostram salutem operari debemus. Et secundum varias animorum nostrorum affectiones, nunc magis sperare, nunc magis timere: simpliciter tamen magis & frequentiùs de misericordia Domini sperandum est, quam formidandum de seueritate.*

RTICVLVS hic declarat & explicat præcedentem. Nam si fide certa & infallibili crederemus peccata nobis esse remissa, & nos possessuros vitam æternam, non posset esse dubitatio nec metus de peccatorum propitiatione, ne fortasis remissa non sint, nec de salute æterna ne fortasis damnemur. De ijs enī quę certò & infallibiliter futura credimus, securi sumus & sine metu. Nā nemo catholicus metuit ne anima sua in morte intereat, ne qui occidunt corpus occidant & animam. Eum, inquit Saluator, timete, qui Math. 10.
potest & animan & corpus perdere in gehennam. Ne ad sinistram iudicis locemur in die iudicij metuimus, non autem ne non fiat mortuoū resurrectio. Securi enim sumus & sine sollicitudine qua teneri possemus, ne opposita eorum eueniant quæ certò scimus infallibiliter futura. Nemo, inquit B. Augustinus, salua fide Christiana dixerit, Fortè de virgine natus Lib. 8. de tri-
est Christus. Quamdiu igitur inter hostes potentes qui non aliud quærūt nitate cap. 5
quàm vt nos perdant & noceant, infirmi hîc viuimus, nulla debet nec potest nobis esse securitas, quin cum timore & tremore nostram perficere debemus peregrinationem. Nam militiam esse vitam hominis super terram Cap. 6.
perpetuumque prælium, testatur B. Iob. Item Apostolus, Induite vos ar- Ephes. vlt.
maturam Dei, vt possitis stare contra insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.
Rursum B Petrus, Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabo 1. Petri 5.
lus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Nulla autē potest esse de victoria securitas, quando nos debiles & infirmi confligimus cum hostibus, non vno & altero, sed cum plurimis, & quidē astutissimis & potentissimis. Nā de Behemoth, qui est vnus ex eis, dicit B. Iob, Non Cap. 41.
est super terram potestas que comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret. Nulla præterea nobis securitas esse potest, quando dubius & admodū incertus est belli euentus. Plurimos enim & strenuos Christi milites in hoc bello vinci atque perpetuò interire testantur scripturæ, & etiam frequens experientia. Non æquè gloriari potest accinctus vt discinctus. Qui stat 3. Reg. 20.
videat, imò & metuat ne cadat, inquit Apostolus, fracti sunt rami: Noli altū 1. Corinth. 10.
sapere, sed time. Nam vt dicit B. Augustinus, credendum est quosdam De correp. &
de filijs perditionis, non accepto dono perseuerandi, aliquamdiu fideliter gratia cap. 13
& iustè viuere, & postea cadere, neque de hac vita priusquam hoc eis contingat, auferri. Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in angelis reperit Ioannis 4.
prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos luteas cōsumentur velut à tinea. Timeamus ergò, inquit Apostolus, ne fortè relicta pollicitatione Heb. 3. & 4.

introeundi

introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus. Et Ioannes in Apocal. Ecce venio citò, tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit faciam eum columnā in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Et qui vicerit sic vestietur vestibus albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ. Quosdam aūt de libro vitæ deleri, testatur Propheta Dauid. Et ideo B. Bernardus, Nusquam, inquit, est securitas, neque in cœlo, neque in paradiso, multò minus in mundo. In cœlo enim cecidit angelus sub præsentia diuinitatis, Adam in paradiso de loco voluptatis, Iudas in mundo de schola Saluatoris. Item B. Gregorius, Si quis nouit, inquit, hodie qualis sit, cras quid futurus sit nescit: Nemo ergò de suis iam operibus securus gaudeat, quando adhuc in huius vitę incertitudine quis se finis sequatur, ignorat. Et ad Gregoriā Augustæ cubiculariam. Secura de peccatis tuis fieri non debes: mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergo in hac vita non debes securitatem, perquam negligens reddaris. Scriptum est, Beatus vir qui semper est pauidus. Ac B. Hieronymus, Nunquam securus sis, omni obseruantia custodias cor tuum, vt consideres quoniam in medio laqueorum ambules & sub murorum pinnis ingrediaris, vt illud quotidie mediteris, Iuxta semitam scandalum posuerunt mihi: qui cautus & timidus est potest ad tēpus vitare peccata: qui securus est de iustitia sua, repugnat Deo, illiusq; auxilio destitutus insidijs hostium patet. Nulla igitur securitas hîc esse debet, nec de gratia, nec de perseuerantia in gratia, & vita æterna. Quāuis autē de his securitas, & quasi ex verbo Dei certitudo esse non possit, tamen de his omnibus certa fiducia homini Christiano esse debet, imò & de victoria aduersus hostes, in quorum medio nostra est peregrinatio. Dominus, inquit propheta, illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Ipse enim dixit, non te deseram neque derelinquam, ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor est, nō timebo quid faciat mihi homo. Itē Esaias, Fiducialiter agam & non timebo. Et per Christum donatum est nobis vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. Ac iustus confidens, sine timore erit. Quapropter Heliseus propheta rectè dixit puero suo videnti exercitum in circuitu ciuitatis, Noli timere. Plures enim nobiscum sunt quàm cū illis. Et maior est, inquit Ioannes Apostolus, qui in vobis est, quàm qui in mundo, & ideo vicistis mundum. Nā omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Porrò quomodo certa victoriæ fiducia esse possit sine securitate, partim dictum est articulo præcedente, partim iam dicetur. Nam secura esse non potest quæ plerunq; sua expectatione frustratur, & vbi multò plures vincuntur quàm ex certamine gloriam reportant. Excludit enim securitas omnem & intellectus & affectus vacillationem, omnemque metum rei de qua securi sumus. Et ideo in articulo aduersatiuè tanquam causa additur, nullam esse nobis securitatē, quia cum timore & tremore nostram salutem operari debemus: quæ verba apud OEcumenium Photias interpretatur. Timere, inquit, ac tremere oportet, dum quisque propriam operatur salutem, ne quando fraude circūuentus ab hac excidat. Variæ sunt tentationes & afflictiones, multique insidia-

Cap. 3.
Psal. 68.
Serm. de ligno, fœno, & stipula.
Serm. 38. euā.
Epist. 22. li. 6.
Lib. 2. aduersus Pelagia.
Certa est homini Christiano spes de victoria aduersus hostes & perseuerantia vsq; ī finem.
Psalm. 26.
Cap. 21.
4. Regum 5.
1. Ioanni 5. 4.

insidiatores, vbi sanè in quibusdam ipsam quoq; exercere virtutē contrariū accepit euētū. Nisi enim Deus videns certamē studiūq; cōiunctū cū timore adiuuet, nec ipsum velle finē bonum sortietur. Et ipse Oecumen. Si considerauerimus, ait, quod vbiq; adest Deus omniaq; audit & intuetur, quodque graues exiguntur rationes ac pœnæ, non contingit sine reuerētia, timore ac tremore aliquod bonum operari. Et quia Deus sua gratuita bonitate erga vos operatur velle & operari, nō vos vestra virtute, ideo timendū est, ne subtrahat hanc suā operationē gratuitā. Quamuis interim intelligi posit articulus non omnem excludere securitatē, sed eam tātum quæ metum excludat, in bene velle & operari. An verò omnē excludat securitatē statim sumus dicturi. Nam vbi quasi ex verbo Dei firma est fides remissionis peccatorū & futuræ beatitudinis, nullam licet admittere super ijsdem vacillationem, vel intellectus vel affectus, sicut nec metuere nec hæsitare licet, an futura sit resurrectio, an Christus pro peccatis nostris sit mortuus. Et ideo securitas huiusmodi fidem sequens, quā docent aduersarij, omnē metum & formidinē excludit. Fieri autem potest quod iustus fidenter & fortiter aduersus hostes se exercens, victoriam & regnum cœlorū tanq̄ certaminis coronā expectās, nihil eorum consideret, quæ timorē incutiunt, ac proinde modo quodam securus in medio hostium versetur. Atq; Iosaphat rex Iuda, Credite, inquit, in domino Deo vestro & securi eritis. Credite Prophetis eius, & cuncta euenient prospera: sed & impij sunt qui ita sunt securi, quasi iustorum facta habeant: sed & hoc vanissimum iudico. Nam secundum varias animorum nostrorum affectiones & gratiarum diuersitatem iustus nunc timet, iudiciorū Dei, suæq; infirmitatis consideratione, aliàs sperat Deum considerans protectorem & adiutorem in tribulationibus. Ecce, ait Propheta, non dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel. Dominus custodit te, dominus protectio tua super manum dexteram tuam. Dominus custodit te ab omni malo: Dominus custodiat introitum & exitum tuum. Et alio loco, Quare tristis es anima mea, quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei & Deus meus. Moyses quoq; ad Israel, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Animis namq; consternatis considerandus est Deus quasi pius pater, qui erga filios optima est voluntate, magis paratus benefacere, quàm ipsimet desiderem⁹, & quàm patres carnales filijs suis, neminem vult perire, neminē prior deserit: & similia, quę desolatū & deiectū erigere solent. His verò qui nimium fidenti sunt animo & dicūt in abundantia sua, non mouebor in æternum, occulta Dei iudicia in memoriam sunt reuocanda. In die enim malorū, oportet esse memorē bonorū, & in die bonorū non immemorē malorū, ait Ecclesiasticus. Ita vir iustus (teste Gregorio) aliquādo memorat apud Deū opera sua bona, vt Ezechias, quādoq; dissimulat. Plerūq;, inquit, iusti aliquibus necessitatibus afflicti sua opera cogūtur cōfiteri, quod B. Iob fecerat quē post iustitiā flagella deprimebāt. Vnde sæpe cōtingit, vt iusti & iniusti habeāt verba similia, sed tamen semper cor lōgè est dissimile, & ex quibus dictis dominus ab iniustis offenditur, in ijsdem quoq; à iustis placatur. Nam Phariseus ingressus tēplū dicebat, Ieiuno bis in Sabbatho, decimas do omniū quæ possideo: sed iustificatus magis Publicanus, q̄ ille exijt. Ezechias quoq; rex cùm molestia corporis afflictus ad extremitatē peruenisset vitæ, in oratione compunctus dixit, Obsecro domine, memento quomodo ambulauerim corā te in veritate &

2. Paralip. 20.
Ecclesiast. 3.
Psal. 120.
Exod. 14.
Cap. 11.
Lib. 12. ca. 46.
Luc. 18.
4. Regum 20.

introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus. Et Ioannes in Apocal. Ecce venio citò, tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit faciam eum columnā in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Et qui vicerit sic vestietur vestibus albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ. Quosdam aūt de libro vitæ deleri, testatur Propheta Dauid. Et ideo B. Bernardus, Nusquam, inquit, est securitas, neque in cœlo, neque in paradiso, multò minus in mundo. In cœlo enim cecidit angelus sub præsentia diuinitatis, Adam in paradiso de loco voluptatis, Iudas in mundo de schola Saluatoris. Item B. Gregorius, Si quis nouit, inquit, hodie qualis sit, cras quid futurus sit nescit: Nemo ergò de suis iam operibus securus gaudeat, quando adhuc in huius vitę incertitudine quis se finis sequatur, ignorat. Et ad Gregoriā Augustæ cubiculariam. Secura de peccatis tuis fieri non debes: mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergo in hac vita non debes securitatem, perquam negligens reddaris. Scriptum est, Beatus vir qui semper est pauidus. Ac B. Hieronymus, Nunquam securus sis, omni obseruantia custodias cor tuum, vt consideres quoniam in medio laqueorum ambules & sub murorum pinnis ingrediaris, vt illud quotidie mediteris, Iuxta semitam scandalum posuerunt mihi: qui cautus & timidus est potest ad tēpus vitare peccata: qui securus est de iustitia sua, repugnat Deo, illiusq; auxilio destitutus insidijs hostium patet. Nulla igitur securitas hîc esse debet, nec de gratia, nec de perseuerantia in gratia, & vita æterna. Quāuis autē de his securitas, & quasi ex verbo Dei certitudo esse non possit, tamen de his omnibus certa fiducia homini Christiano esse debet, imò & de victoria aduersus hostes, in quorum medio nostra est peregrinatio. Dominus, inquit propheta, illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Ipse enim dixit, non te deseram neque derelinquam, ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor est, nō timebo quid faciat mihi homo. Itē Esaias, Fiducialiter agam & non timebo. Et per Christum donatum est nobis vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. Ac iustus confidens, sine timore erit. Quapropter Heliseus propheta rectè dixit puero suo videnti exercitum in circuitu ciuitatis, Noli timere. Plures enim nobiscum sunt quàm cū illis. Et maior est, inquit Ioannes Apostolus, qui in vobis est, quàm qui in mundo, & ideo vicistis mundum. Nā omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Porrò quomodo certa victoriæ fiducia esse possit sine securitate, partim dictum est articulo præcedente, partim iam dicetur. Nam secura esse non potest quæ plerunq; sua expectatione frustratur, & vbi multò plures vincuntur quàm ex certamine gloriam reportant. Excludit enim securitas omnem & intellectus & affectus vacillationem, omnemque metum rei de qua securi sumus. Et ideo in articulo aduersatiuè tanquam causa additur, nullam esse nobis securitatē, quia cum timore & tremore nostram salutem operari debemus: quæ verba apud OEcumenium Photias interpretatur. Timere, inquit, ac tremere oportet, dum quisque propriam operatur salutem, ne quando fraude circūuentus ab hac excidat. Variæ sunt tentationes & afflictiones, multique insidia-

Cap. 3.

Psal. 68.

Serm. de ligno, fœno, & stipula.

Serm. 38. euā.

Epist. 22. li. 6.

Lib. 2. aduersus Pelagia.

Certa est homini Christiano spes de victoria aduersus hostes & perseuerantia vsq; ī finem.

Psalm. 26.

Cap. 21.

4. Regum 5.

1. Ioanni 5. 4.

insidiatores, vbi sanè in quibusdam ipsam quoq; exercere virtutē contrariū accepit euētū. Nisi enim Deus videns certamē studiūq; cōiunctū cū timore adiuuet, nec ipsum velle finē bonum sortietur. Et ipse Oecumen. Si conside rauerimus, ait, quod vbiq; adest Deus omniaq; audit & intuetur, quodque graues exiguntur rationes ac pœnæ, non contingit sincereuerētia, timore ac tremore aliquod bonum operari. Et quia Deus sua gratuita bonitate erga vos operatur velle & operari, nō vos vestra virtute, ideo timendū est, ne subtrahat hanc suā operationē gratuitā. Quamuis interim intelligi possit articulus non omnem excludere securitatē, sed eam tātum quæ metum excludat, in bene velle & operari. An verò omnē excludat securitatē statim sumus dicturi. Nam vbi quasi ex verbo Dei firma est fides remissionis peccatorū & futuræ beatitudinis, nullam licet admittere super ijsdem vacillationem, vel intellectus vel affectus, sicut nec metuere nec hæsitare licet, an futura sit resurrectio, an Christus pro peccatis nostris sit mortuus. Et ideo securitas huiusmodi fidem sequens, quā docent aduersarij, omnē metum & formidinē excludit. Fieri autem potest quod iustus fidenter & fortiter aduersus hostes se exercens, victoriam & regnum cœlorū tanq̃ certaminis coronā expectās, nihil eorum consideret, quæ timorē incutiunt, ac proinde modo quodam securus in medio hostium versetur. Atq; Iosaphat rex Iuda, Credite, inquit, in domino Deo vestro & securi eritis. Credite Prophetis eius, & cuncta eue nient prospera: sed & impij sunt qui ita sunt securi, quasi iustorum facta habeant: sed & hoc vanissimum iudico. Nam secundum varias animorum nostrorum affectiones & gratiarum diuersitatem iustus nunc timet, iudiciorū Dei, suæq; infirmitatis consideratione, aliàs sperat Deum considerans protectorem & adiutorem in tribulationibus. Ecce, ait Propheta, non dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel. Dominus custodit te, dominus protectio tua super manum dexteram tuam. Dominus custodit te ab omni malo: Dominus custodiat introitum & exitum tuum. Et alio loco, Quare tristis es anima mea, quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei & Deus meus. Moyses quoq; ad Israel, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Animis namq; consternatis considerandus est Deus quasi pius pater, qui erga filios optima est voluntate, magis paratus benefacere, quàm ipsimet desiderem⁹, & quàm patres carnales filijs suis, neminem vult perire, neminē prior deserit: & similia, quę desolatū & deiectū erigere solent. His verò qui nimium fidenti sunt animo & dicūt in abundantia sua, non mouebor in æternum, occulta Dei iudicia in memoriam sunt reuocanda. In die enim malorū, oportet esse memorē bonorū, & in die bonorū non immemorē malorū, ait Ecclesiasticus. Ita vir iustus (teste Gregorio) aliquādo memorat apud Deū opera sua bona, vt Ezechias, quādoq; dissimulat, Plerūq;, inquit, iusti aliquibus necessitatibus afflicti sua opera cogūtur cōfiteri, quod B. Iob fecerat quē post iustitiā flagella deprimebāt. Vnde sæpe cōtingit, vt iusti & iniusti habeāt verba similia, sed tamen semper cor lōgè est dissimile, & ex quibus dictis dominus ab iniustis offenditur, in ijsdem quoq; à iustis placatur. Nam Phariseus ingressus tēplū dicebat, Ieiuno bis in Sabbatho, decimas do omniū quæ possideo: sed iustificatus magis Publicanus, q̃ ille exijt. Ezechias quoq; rex cùm molestia corporis afflictus ad extremitatē peruenisset vitæ, in oratione compunctus dixit, Obsecro domine, memento quomodo ambulauerim corā te in veritate &

2. Paralip. 20.
Ecclesiast. 8.
Psal. 120.
Exod. 14.
Cap. 11.
Lib. 12. ca. 46.
Luc. 18.
4. Regum 20.

in corde perfecto,& quod placitũ est corã te fecerim. Nec tamẽ dominus hãc confessionẽ perfectionis eius despexit,quẽ mox in suis precibus exaudiuit. Ecce Pharisæus se iustificauit in opere, Ezechias iustum se esse asseruit etiã in cogitatione,atq; vnde ille offendit,inde iste dominum placauit.

SImpliciter tamen filiorum magis est patrem amare & de eius bonitate & misericordia sperare, quàm timere. Nam perfecta charitas,vt ait B.Ioan. foras mittit timorẽ,& qui timet non est perfectus in charitate. In hoc enim est perfecta charitas,vt fiduciã habeamus in die iudicij,quia sicut ipse est & nos sumus. Et his fieri incipientibus,Leuate, inquit Saluator,capita vestra. Vtrumq; tamen amorem videlicet & timorem,à nobis requirit dominus. Ait enim apud Malachiam,Si pater ego sum,vbi est honor meus: & si dominus ego sum,vbi est timor meus? Item Hiere. Magnus es tu & magnũ nomẽ tuum in fortitudine,quis non timebit te,ô rex gentium? Et est timor quidam filiorum,qui charitatem sequitur,permanens in seculum seculi. Est enim Deus pater misericordiarum,est & vltionum dominus,non minus iustus,q̃ misericors,cui misericordia & iudiciũ decantatur & qui cui vult miseretur,& quẽ vult indurat:sed quod miseretur propriũ illi est. Ex se enim sumit materiam & velut quoddam seminarium miserendi. Quod enim iudicat & condemnat nos,eum quodammodo cogimus, vt longè aliter de corde ipsius miseratio,q̃ animaduersio procedere videatur. Ipsum audi dicentẽ, Nunquid volũtatis meæ est mors impij,dicit dominus,& nõ magis vt conuertatur & viuat? Miserendi causam & originẽ sumit ex proprio,iudicãdi vel vlciscẽdi magis ex nostro. Imperfectis timere magis cõuenit. Caro enim timore configitur:& qui sine timore est non poterit iustificari. Timor Dei expellit peccatum. Rursum,Nisi instãter te tenueris in timore domini citò subuertetur domus tua. Sed moriturus ad spẽ se magis erigere debet,quasi statim apprehensurus brauium,ad quod in stadio cucurrit. Singularia tamẽ sunt Dei dona(sicut saluti electorum dominus expedire nouit)in timendo & sperando,in fugiendo & horrendo mortẽ,in suscipiendo hilariter & cum gaudio. De quo B.Gregorius, Sæpe electis etiam nolentibus in cogitatione surripitur,quod in se quidem solerter inspiciunt,& ante Dei oculos quanti sit reatus attendunt. Et cùm de his omnibus semper iudicia districta pertimescant,tunc tamen vehementer metuunt,cùm ad soluendum debitum humanæ conditionis venientes districto iudici appropinquare se cernunt, & fit tanto timor acrior,quanto & retributio æterna vicinior. Neq; enim tũc cuiuslibet anima immeritò terretur,quãdo post pusillum hoc inuenit,quod in æternum immutare nõ possit. Exempla leti & hilaris exitus mortis habemus in beato Martino. Ioannes Caluinus conatur ostendere certitudinem & securitatem de remissione peccatorum & possidenda vita æterna, non excludere metum & tremorem,nec etiam omnem dubitationem in ijs qui suam salutem operantur. Quod si verũ esset iam falsa esset aduersatiua quã habet articulus. Sed quia cõfuse loquitur hîc Caluinus,atq; vt eius error intelligatur & à nobis cõtra eũ dicẽda appareãt clariora,pręmittere oportet, & quod diximus repetere, quod videlicet nequit esse dubitatio de eodẽ de quo est certa fides:nec securitas de his quorũ habemus metũ & formidinẽ. Idcirco metuere nõ possumus ne Deo grati non simus, vel ne ei nõ placeamus,ne peccata nobis fortassis remissa nõ sint,sed quod ira Dei adhuc super nos maneat,si firma & certa fide credere ista oporteat. Nec metuere possumus,

Marginal notes: 1.Ioan.4. — Luc.21. — Cap.1. — Cap.10. — Bernard.ser.5 in natali domini. — Ecclesiasti.1. Eccles.24. — 4.li.Dialo.ca. 46.&47.&li. 24.super Iob. cap.33.&.34.

mus, ne salutem operando & ad brauium currendo ipsum non apprehendamus. Quo sensu articulus sententiam Apostoli Pauli post Photiam & OEcumenium intelligit, non esse scilicet securitatem de istis, quàmdiu cum aduersarijs potestatibus hîc contendimus. Si verò intelligatur Apostolus loqui de metu ac tremore reuerentiæ Maiestatis diuinæ, in cuius conspectu viuimus, ne fortè per infirmitatem eam offendamus, agnoscimus per securitatem & certitudinem super gratia Dei, peccatorum remissione & æterna beatitudine, hunc timorem non excludi, sed securitatem quòd Deum non offendemus. Nam Apostoli non minus solliciti erant, ne fortè Deum offenderent ex eo quòd verbum Christi habebant de æterna salute. Petro enim dictum erat, Sequeris autem postea. Item omnibus Apostolis, Iterum venio, & recipio vos ad meipsum, & quos dedisti mihi ego custodiui, & nemo ex eis perijt nisi filius perditionis. Et beata virgo Maria non minus sollicitè cum timore & reuerentia suam salutem operata est, imò quotquot vnquam Deo placuerunt, coram eo sollicitè semper ambulauerunt, & prouidebant in conspectu suo semper ne commouerentur. Non igitur securitas salutis æternæ, hanc sollicitudinem & timorem excludit, sed magis inducit. Ioannis 13. Ioannis 14

Articulus hic consequenter ponitur ad præcedentem, & illum explicat aduersus Caluini & Buceri sententias, qui docent non excludi omnem dubitationem & metum de peccatorum remissione & futura salute per securitatem & certitudinem de ijsdem. Ait autem Caluinus primùm de certitudine.

Dum fidem docemus esse debere certam ac securam, non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatione, nec securitatem quæ nulla solicitudine impetatur. Quin potius dicimus perpetuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum diffidentia, tantum abest vt eorum conscientias in placida aliqua quiete collocemus, quæ nullis omnino turbis interpelletur. Rursum tamen qualecunque in modum affligentur, decidere ac desciscere negamus à certa illa quam de misericordia Dei conceperunt fiducia. *Caluinus.*

Non hîc agimus de motibus infidelitatis & dubitatiõis, quibus inuiti tangimur ex eorum in animum subreptione, sed de motibus liberis quos spõtanea voluntate assumimus. Nam alioqui aduersus singulos symboli articulos huiusmodi motus nos inuitos tangere possunt. Voluntariam autem dubitationem & de articulorum veritate solicitudinem ac metum, ne fortasis ita nõ sit queadmodum creditur, scripturæ sacræ nõ permittunt, & ita nec de peccatorum remissione & prædestinatione & nostra salute dubitare, si certa fide ex verbo Dei sint credenda, quemadmodum docent Caluinus & Bucerus. Incertã autem esse peccatorũ remissionẽ & futuram nostram salutem varijs scripturæ & patrũ sentẽtijs superiùs docuimus. Hortantur enim scripturæ vt timeamus ne fortè excidamur ab oliua & damnemur, Timete, inquit Saluator, eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Nec solùm precipiunt, vt ait Caluinus, cum hac diffidentia & metu certare, sed verè metuere docẽt ne dãnemur. Nec disputatur hîc de certa illa fiducia, quã de Dei misericordia cõcipimus (hanc enim & nos certissimã esse docemus & cõfitemur) sed de certitudine notitię, qua ex verbo Dei credamus peccata nobis remissa & nos ad ęternã salutẽ esse electos. Nã ad hanc dicimus sequi securitatem, quæ excludit dubitationem & metum. *Responsio*

Qui enim de re aliqua certus est sine metu, de eadem est securus. Imaginariam igitur esse oportet certitudinem & securitatem quam doces, quando earum rationes non compatiuntur dubitationem.

Caluinus. *Id quò intelligatur, necesse est redire ad illam carnis & spiritus diuisionem, cuius alibi meminimus, quæ in hac parte lucidissimè se profert. Sentit ergò hanc in se diuisionem pium pectus: quod partim ob diuinæ bonitatis agnitionẽ suauitate perfunditur, partim ob suæ calamitatis sensum amaritudine angitur, partim in euangelij promissionem recumbit, partim suæ iniquitatis testimonio trepidat, partim vitæ apprehensione exultat, partim mortem exhorrescit. Quæ variatio ex fidei imperfectione contingit.*

Responsio. Hìc aduertere licet quòd Caluinus dubitationem, vel metum futuræ damnationis iustorum, docet esse motus carnis aduersus spiritum, quibus sicut alijs carnalis voluptatis motibus vel odij aut inuidiæ repugnare ac resistere oporteat, quasi locum hìc habeat quod dicit B. Iacobus, Concupiscentia cùm conceperit parit peccatum, peccatum verò cùm consummatũ fuerit generat mortem: Quod erroneum est, cùm ad metum gehennæ & iudiciorum Dei nos, vt diximus, hortetur scriptura. Omnia enim in futurum seruantur incerta. Et B. Bernardus, Quamdiu in corpore mortis domino militamus, nulla requies, tum pro labore certaminis, tum pro periculo exitus adhuc incerti. Nec ex carne est, sed ex Dei spiritu quod nostræ calamitatis sensu amaritudine angimur, item quòd trepidamus nostrę iniquitatis testimonio. Nec ex fidei imperfectione hæc contingunt, vt ait Caluinus, sed ex varia consideratione conditionum & perfectionum diuinarum, vbi fides etiam est perfecta. Nam columnę cœli contremiscunt, & timor Domini sanctus permanet in æternum. Nullum hìc locum habet carnis & spiritus diuisio sicut in motibus infidelitatis aut dubitationis circa articulos fidei. Deinde de securitate à timore addit Caluinus.

Cap. 1. — Ecclesiast. 9.

Caluinus. *Altera, inquit, species est timoris ac trepidationis, ex qua tamen adeo nihil decedit fidei securitati, vt solidiùs inde stabiliatur, nempe, dum fideles vel exempla diuinæ vltionis aduersus impios ædita documentorum vice sibi esse cogitantes, ne ijsdem flagitijs iram Dei in se prouocare sibi cõtingat, sollicitè cauent. Vel cùm miseriam suã secũ recognoscentes, à Domino toti pendere discunt, sine quo se quolibet vento fluxos magis ac euanidos esse vident.*

Responsio. Mirum quòd fidei & securitati per timorem & trepidationem nihil decedat, quando vtrunque securitas excludat & ipsa excludatur & tollatur ab vtroque. Nemo enim à malorum periculis securus, ea adhuc timet ad ea trepidat. Excitatur autem & solidius stabilitur in Deum fiducia, cuius solius auxilio, mala quæ timentur effugimus. Iustus enim de Domino confidit, si attendat pericula vnde se eripere non posit, vt in nobis timoris & in Deo sit causa fiduciæ, vt inquit Bernardus. Multum tamen decedit securitati, quæ sollicitudinem euadẽdi mala quę timemus, nõ patitur nec trepidationem. Nec solum documenta sunt exempla diuinæ vltionis, quæ scriptura nobis proponit: sed ad hoc etiam scriptura ea proponit, vt cogitemus quod nobis cras accidere posit, temporeq; futuro, id quod alijs legimus euenisse. Sic ait Apostolus Paulus, Tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi

Serm 3. de annũtiat. Marię. — 1 Corinth. 10. Rom. 11.

tibi parcat. Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei, in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris. Vbi docet non solum documenti loco habendum esse id quod de Israelitico populo dicit, sed vult nos timere, ne fortè relicta pollicitatione, eadem in nos exerceatur seueritas. Et ideo Corinthijs dicit ea scripta esse ad nostarm correptionem, & concludit, Itaq; qui se existimat stare, videat ne cadat. Pergit Caluinus.

Rom. 11.

1. Corinth. 10.

Caluinus.

Rom. 1.

Nec dum à Iudæorum casu argumentum exhortandi sumit, nos vacillare iubet, ac si nostræ stabilitatis parum certi essemus, sed arrogantiam duntaxat & temerariam propriæ virtutis præfidentiam adimit, ne depulsis Iudæis, Gentes in eorum locum receptæ fœrociùs insultent.

Responsio

Non solum hac occasione exhortatur Apostolus, sed & deterret, Noli, inquit, altum sapere, sed time: nec securus est quòd non cadet, qui monetur sibi prospicere ne cadat. Et quamuis nos vacillare non iubet, hortatur tamen vt periculum in quo versamur ex aliorum casu agnoscentes solliciti simus ipsum euadere. Et quæ nostræ stabilitatis certitudo esse potest, qui sumus nostræ infirmitatis & in malum propensionis multo experimento conscij, & astutiæ & crudelitatis hostium, cum quibus est nobis conflictus, & qui nescimus, quid cras sumus futuri. Quamdiu, inquit Augustinus, hîc viuimus, de nobisipsis iudicare non possumus. Non dico quid cras erimus, sed quid hodie sumus. Idem alio loco, Fortè tu non inuenis aliquid in conscientia tua, inuenit ille qui meliùs videt. Videt fortè aliquid, potiùs dic ei, Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Nec arrogantiam duntaxat & temerariam propriæ virtutis præfidentiam adimit, sed & imbecillitatis & instabilitatis nostræ, & periculi ex perpetuo conflictu cum hoste, nos admonet, vt horum consideratione timeamus, ac etiam contra casum muniamur. Nec verum est Apostolum non aliud exigere quando monet cũ timore & tremore nostram operari salutem, quàm vt in Domini virtutem cum nostri deiectione suspicere assuescamus: sed nos terret, ne nostra culpa atque negligentia salutem amittamus à Domino fortassis deserti. Tremere, inquit Phocius apud Oecumenium, oportet, ne quando fraude circumuentus ab hac salute excidas. Et quamuis nostri diffidentia & concepta ex nostræ calamitatis conscientia anxietas expergefaciat & nos compellat, vt fiduciam nostram omnemq́ue curam in dominum reijciamus, securitati tamen aduersantur, & metum excludunt, ne fortassis propositum brauium non apprehendamus.

Homel. 25. inter hom. 50. & ser. de verbis domini.

Ser. 23. de verbis domini.

Caluinus

Aliunde, inquit, fidei firmamentum adoriuntur & diruere tentant, nempe, quod etiam si secundum præsentem iustitiæ statum, de gratia Dei iudicium sumere liceat, manere tamen in suspenso finalis perseuerantiæ noticiam. Egregia verò salutis fiducia nobis relinquitur, si ad præsens momentum nos esse in gratia coniectura morali æstimamus. Quid in crastinum sit futurum nescimus. Longè aliter Apostolus, Certò, inquit, persuasus sum, quod neque angeli, nec potestates, nec principatus, neque mors neq; vita, neque præsentia neque futura diriment nos à dilectione, qua nos dominus in Christo complectitur

Responsio

Nos, inquit B. Chrysostomus, hæc verba Pauli dicere non possumus, qui tantam charitatem non habemus. Ex sua igitur & perfectorum persona hæc verba loquitur Apostolus Paulus. De quo suprà diximus multa. Conformiter autem scripturis & patribus superiùs citatis docemus certum & infal-

 libile

libile iudicium de Dei in nobis gratia & peccatorum remissione nos habere non posse, sed tantum probabile, in quo plurimos fallere contingit post

Epist. 2. lib. 4. de lapsis.

susscepta etiam ecclesiæ sacramenta. Deus enim emendat sententiam sacerdotis, si nostra simulatione delusus absoluerit, vt dicit beatus Cyprianus. vel si tanquam imperitus medicus vulnera curare velit, non educendo virus intus latens. Multum enim interest inter Dei summi & infallibilis iudicis Christique filij eius sententiam, & hominis ac sacerdotis qui falle-re & falli potest. Atque ita post eius absolutionē adhuc est ratio metuēdi, ne vel indispositi, aut per sacerdotem decepti, aut ipsum decipientes, absolu-

Lib. 11. de ciuita. Dei c. 12. & de correp. & grat. ca. 3.

tionem à Deo non acceperimus. In suspenso autem manere finalis perseuerantiæ notitiam, docuimus superiùs apertissimis sententijs B. Augustini. Siue igitur securitas ad intellectum referatur, vt sit iudicium firmū & sine

Cardinal. Cameracensis in quest. de prædestinat.

formidine de aliqua veritate, vt plurimi scholastici docent, siue ad voluntatem, vt docet B. Thomas. non potest esse de rebus de quibus incerti sumus, & ne non eueniant metuimus. Significat enim securitas secundum B. Tho

1. 2. quæst. 45. art. 1. ad 3.

mam timoris exclusionem, & opponitur timori, sicut priuatio, non vt contrarium. Est enim securus, eius sententia, qui non timet & à cura vacuus est. Addit autem, non quamuis securitatem esse laudabilem, sed solùm quando quis deponit curam quando decet, & in quibus timere non oportet.

Scripturæ autem in quibus iusti à se omnem timorem abijciunt, vt cùm dicunt, Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor & ego despiciam inimicos meos. Dominus illuminatio mea &c. qualia in scripturis frequentia occurrunt, spei verba sunt, & animi de domino suo optimè confidentis, non fidei futurum euentum prenunciantis. Argumentis quæ aduersarij pro certitudine gratiæ & salutis adferunt vtcunque respondimus superiùs. Ibi igitur ea videre licebit.

Finis articuli Decimi.

¶ Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria, & cùm ex fidei & charitatis spiritu proficiscuntur, ita grata sunt Deo, vt eis tanquam iustam mercedem vitam retribuat æternam.

ON omnia opera hominis mala, sed quædã esse bona clarissimè passim testantur scripturæ. Ait enim Ioannes Baptista, Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignẽ mittetur. Et dominus Saluator, Nunquid colligũt de spinis vuas? aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: Mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere: neq; arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur, Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Item, Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum: aut facite arborem malam & fructum eius malum. Siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum quomodò potestis bona loqui cùm sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Et apud Ioannem, Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij. Item, Omnem palmitem in me non ferentẽ fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum purgabit eum, vt fructus plus adferat. Sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite: sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum. In hoc clarificatus est pater meus, vt fructum plurimum adferatis. Et Apostolus Paulus præcipit bene agere, diuites fieri in bonis operibus. In altera autem epistola vult vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Et ad Titum, Qui dedit, inquit, semetipsum pro nobis, vt mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Cui mandat vt admoneat Cretenses principibus & potestatibus subditos esse, ad omne opus bonum paratos esse. Item de his volo te confirmare, vt curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Et frequenter monẽt Prophetæ populum Israel, Bonas facite vias vestras. Et, Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium siue bonum siue malum sit. Nec tantùm bona sunt plurima hominis opera ex scripturarum testimonio, verùm etiam multa bene facit homo. Nonne, inquit dominus ad Cain, si bene egeris recipies: sin autem malè, statim in foribus tuis malum tuum aderit. Voluit Dauid pater meus ædificare domum nomini domini Dei Israel, & ait dominus ad eum, Quod cogitasti in corde tuo, ædificare domũ nomini meo, bene fecisti hoc ipsum mente tractans. Item Thobias ad filium, Multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato & fecerimus bene. Et Apostolus Paulus, Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui nõ iungit melius facit. Et qui iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit. Atque ad Timotheum de diaconibus scribit, quod qui bene ministrauerint

Marginal notes: Math. 3. — Math. 7. — Math. 12. — Math. 12. — Luc. 6. — Cap. 5. — Ioan. 15. — 1. Timot. 4. — 2. Corint. 3. — Cap. 2. — Hiere. 7. & 26. — Multa bene faciũt hoĩes. — Genes. 4. — Thob. 4. — 1. Corint. 7. — 1. Timot. 3.

strauerint gradum bonum sibi acquirent. Obuia sunt huiusmodi testimonia vbique in scripturis,& per se tam manifestum est quædam hominũ opera bona esse & bene fieri, non autem omnia mala, nec male fieri, vt superuacaneum videri posit hanc rem probationibus multis confirmare. Opera autem quæ scripturarum testimonio bona sunt, mala esse aut dici non possunt, nec malè fieri ea quæ nos benè facere sacræ literæ pronunciant. Væ, inquit dominus, qui dicitis, Malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lumen tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Et Paulus, Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras. Et efficaciter probat Gregorius de Arimino, quòd idem actus non potest esse bonus & malus siue culpabilis, producens Augustinum dicentẽ, Nihil absurdius dici posse quàm aliquod mendaciũ esse iustum, quia non est peccatum, nisi vt iustitiæ est contrarium. Dicere igitur quædam esse iusta, quædã iniusta peccata, quid est aliud quàm dicere quasdam esse iniustas, quasdam iustas iniquitates? cùm dicat Ioannes Apostolus, Omnis qui facit peccatum iniquus est. Et, Peccatum est iniquitas. Et secundum B. Dionysium, Bonum est ex vna & tota causa, malum ex multis particularibusque proficiscitur defectibus. Iuxta Aristotelem quoq; peccare multis modis contingit, rectè agere vnicè. Facile quidem non attingere signum, difficile autem illud attingere. Est enim bonitas operis, integritas omnium circũstantiarum vt fiat quãdo, vbi, & propter quod oportet. Nam si aliqua circunstantia defuerit, malum est quod agitur. De bono enim & malo in actionibus loqui oportet, sicut de bono & malo in rebus, eò quod vnaquæque res actionem producit quales est ipsa: quemadmodum arbor bona vel mala fructus bonos aut malos secundum suam qualitatem & conditionem. In rebus autem vnumquodque tantum habet de bono quantum habet de esse, propterea quod bonum & esse conuertũtur: solus autem Deus habet plenitudinem sui esse secundum aliquid vnum & simplex: res verò vnaquæque plenitudinem essendi habet sibi conuenientem secundum diuersa. Sic igitur dicendum est quòd omnis actio, in quantũ habet aliquid de esse, in tantum habet de bonitate: in quantum verò deficit ei aliquid de plenitudine essendi, quæ debetur actioni humanæ, in tantum deficit à bonitate: & sic dicitur mala, puta si deficiat ei vel determinata quantitas secundum rationem, debitus locus, vel aliquod huiusmodi. Ex quibus infert B. Thomas, quod in actione humana quadruplex bonitas considerari potest. Vna secundum genus, prout scilicet est actio, quia quantum habet de actione & entitate, tantum habet de bonitate. Alia verò secundum speciem, quæ accipitur secundum obiectum conueniens. Tertia secundum circumstantias, quasi eius accidentia. Quarta secundum finem tanquam habitudinem ad bonitatis causam completiuam. Simpliciter autem & absolutè nullum opus est bonum, nisi quod totam hanc & integram habeat bonitatem, eò quod ratio boni consistat in modo, specie, & ordine. Oportet enim actionum bonitatem secundum aliquam regulam considerari, quę est lex humana, & hac superior lex diuina: atque ad has regulas operis conformitas est verè eius bonitas, & opus verè bonum est, quod rationi & legi diuinæ conforme & respondens est. Nec solum opera hominis verè bona sunt, sed & Deo grata sunt & placita, scripturarum testimonio. Ait enim B. Ioannes, Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad

Deum

Esaiæ 5.
2. Corint 6.
Dist. 42. 2. q. 1.
1. Ioan. 3.
Li. de diui. nomi. part. 4. c 4.
Li. 2. Ethi. c. 2. artic. 2.
Thom. 1. 2. qu. 18. art. 1.
Art. 4. eiusdẽ quęstiõis.
1. Ioan. 3.

Deũ,& quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus,&ea quæ sunt placita coram eo facimus.Et Collossenses hortatur Cap.1.
Paulus,vt dignè Deo ambulent, per omnia placentes,in omni opere bono fructificantes. Item alio loco, Habemus gratiam, per quam seruimus Heb.12.
placentes Deo cum metu & reuerentia. Ezechias quoque, Memento, 4 Reg.20.
inquit,domine,quomodo ambulauerim coram te in veritate &corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Rursus Angelus ad Thobiam, Quia acceptus eras coram Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Tho.14.
Ex his scripturis manifestum est quod non solum Deo placeant opera nostra bona,sed etiam quod faciunt nos Deo placere, eique gratos & acceptos reddunt. Nam per hospitalitatem beatus Paulus testatur quosdam Heb 13.
placuisse & gratos fuisse Deo,angelis hospitio receptis:adeò quidem vt per bona nostra opera remuneret nos vita & fęlicitate æterna. Nam qui bona Ioan.5.
fecerunt procedent in resurrectionem vitæ. Et his qui secundum patientiam boni operis reddet gloriam & honorem, quærentibus vitam æternam: Sed hoc modo ad mercedem retribuendam solùm sunt Deo accepta nostra bona opera, quando ex spiritu fidei & charitatis proficiscuntur, sicut dicit secunda pars huius articuli, quæ tacitè insinuat quædam opera hominis esse bona,quæ tamen ex huiusmodi spiritu non proficiscuntur. Id quod multipliciter contingere potest. Primò, si ex spiritu humano & libero arbitrio gratia Dei præuento & præparato proficiscantur. Rom.2.
Nam antequam homo bonus est, potestatem habet se faciendi arborem Lib.1.retract. cap.22.
bonam. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas, inquit beatus Augustinus, nulla est, nisi à Deo detur. De quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nihil enim tam est in nostra potestate quàm ipsa voluntas, sed prius præparata à domino. Docet præterea ibidem beatus Augustinus in nostra potestate esse, vt inseramur bonitati Dei. Et bonum opus erat quod Publicanus ascendit in templum vt oraret, & percutiens pectus suum dixit, Deus propitius esto mihi peccatori, nondum tamen iustificatus. Exaltatus enim & iustificatus est,quia se humiliauit. Et quibus Deus dedit pœnitentiam, vt resipiscant à laqueis Diaboli,benè operantur dum pœnitent &peccata sua confitentur. Contingit secundò, si ex spiritu fidei & spei operantur peccatores, vel ex spiritu humano iusti,sine concursu charitatis. Item si ex solo libero arbitrio eiusque viribus ab homine Christiano,impio quidem vel ethnico: vnius tamen Dei habente noticiam, vel in homine idololatra Fol.293.
fiant opera consentanea dictamini rectę rationis. De quibus dictum est circa articulum septimum, qui est de gratia & libero arbitrio. Quamuis enim per peccatum Adæ natura nostra sit deprauata, vt nulla remanserit affectio recta & salubris erga Deum verum beatificum bonum nostrum, nec ad veram pietatem, non tamen amisit totum honestatis sensum & affectum, nec perdidit instinctus ad naturalis honestatis officia erga Deum, parentes, filios, benefactores, vel amicos: sicut certum est quod non perdidit vim deliberandi, cogitandi & iudicandi de rebus multis etiam spiritualibus & insensibilibus, ad quarum notitiam perueniri potest ex effectibus sensibilibus ratiocinando, per principia quædam immutabilia diuinitùs impressa, aut nata ex sensibilibus, sicut testantur scripturæ. Luc.18. Rom.1.&2. Sapient.13.

Ex huiusmodi enim principijs homines etiam post lapsum idonei sunt ad examinandum ac deliberandum de quolibet sibi proposito, an verum sit an falsum, an liceat, an deceat, an expediat, conferendo tempus præsens ad futurum. Nam in nobis etiam gratia destitutis, voluntas media est inter sensualem appetitum & synderisim, quæ non extinguitur, nec in hominibus quidem Deum ignorantibus, ipsumque per peccata offendi nescientibus, nec in Chain peccante fuit extincta. Agnoscens enim culpam dicebat, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Et ideo homines sceleratißimi ex instinctu synderisis possunt discernere & iudicare parentes esse honorandos, subueniendum indigentibus: & ob finem aliquem rationabilem officia ista præstare possunt. Finem, inquam, quem ostendit naturale lumen rationis docentis in cordibus nostris scriptum esse, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Vnde Saluator, Si diligitis, inquit, eos qui vos diligunt, & si salutaueritis fratres vestros tantum, quid ampliùs facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? non prohibens hoc modo diligere & salutare, sed perficit hæc officia, vt simus perfecti, sicut pater noster cœlestis perfectus est. Quam, inquit, mercedem habetis, à Deo scilicet, quem nihil spectatis. Nec prohibet amare patrem aut matrem, filium aut filiam, sed plus quàm se amare prohibet. Qui amat, inquit, patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Mandans etiam vt eos odio habeamus, non naturæ opera, nec eius affectiones prohibet, nisi inordinatas tantum. Affectiones enim secundum quas parentibus volumus bene esse & in vita conseruari, amantes substantiam à Deo conditam, societatem & conuictum, non ad fruendum ipsis, sed vel propter ipsos, vel vt miseriæ nostræ solatium, nullum præstant charitati impedimentum, cuius fundamentum est natura. Nam secundum Philosophorum sententiam & patrum etiam ecclesiasticorum, virtutes nobis insunt à natura, & modo quodam sunt naturales. Omnibus enim singuli mores (ait Aristoteles naturæ & infirmitatum eius inuestigator diligentißimus, quamuis causam earum ignorauerit) inesse quodam modo natura videntur. Etenim & iusti natura, fortesque atque ad temperantiam nati videmur, cæteraque continuò habemus ab ipso ortu. Et Ioannes Damascenus, Naturales, inquit, sunt virtutes, & naturaliter & æquè omnibus insunt, & si non omnes æquè operemur. Quod interpretatur beatus Thomas secundum quandam inchoationem virtutem esse homini naturalem, etiam post lapsum eius in peccato Adæ. De hoc enim hominis statu patres loquuntur. Et à natura inesse secundum hanc inchoationem interpretatur, in quantum in ratione hominis insunt quædam principia naturaliter cognita, tam scibilium quàm agendorum, quæ sunt quædam seminaria intellectualium virtutum & moralium, & in voluntate appetitus quidam boni quod est secundum rationem. Quæ virtutum seminaria nobis insunt, in quantum sumus rationales. Furtum certè punit lex tua domine, ait beatus Augustinus, & lex scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur? Idem libr. de libero arbitrio. In naturali iudicatorio, inquit, adsunt quædam regulæ & semina virtutum quam dicimus synderisim. Latè de his virtutum seminibus loquitur B. Hierony. in comment. epist. ad Galath. Ex quo, inquit, perspicuum sit natura omnibus inesse Dei noticiam, nec quenquã

Hieronymus Ezech 1. circa locũ Et scintillæ quasi aspectus æris. Magist in sentent. dist. 39. 2.

Matth. 5.

Virtutes a natura nobis insunt

Li 6. Ethi. ca. vltimo

Lib. 3. orthod. fidei ca. 14.

1. 2. q. 63 art 1. & quæst. 9. de virtutibus.

Virtutes a natura nobis insunt secũdum inchoationẽ etiam post lapsum in peccatum.

Lib 2. confess. cap. 4.

Ca 1. circa locũ. Cum aũt placuit ei qui me segregauit de vtero. &c.

quenquam sine Christo nasci,& non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ reliquarumque virtutum. Vnde multi absque fide & euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua vel sanctè, vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant,non opprimant vicinos, non aliena diripiant,magisque iudicio Dei obnoxij fiant,quod habentes in se principia virtutum & Dei semina,non credunt in eo sine quo esse non possunt.Et beatus Basilius, Omnium mandatorum quæ à Deo accepimus virtutes in nobis ipsis insitas gerimus,quo scilicet nec difficultas nobis sit,tanquam nouum aliquid à nobis & alienum expectetur, neque rursum elationis dari nobis aliqua videatur occasio,si putemus nos plus aliquid offerre Deo,quàm ab ipso in natura nostræ creationis accepimus:Quoniam quidem ea quæ à Deo nobis insita sunt,si rectè & competenter moueamus in opus,hoc est secundum virtutem viuere: Si verò naturæ beneficia corrumpamus, hoc est in malitiam vertere.Est ergo mali ista definitio,non rectè vti motibus animi à Deo nobis insitis:Et rursum virtutis ista definitio est rectè vti,id est secundũ mãdatum Dei & secundum conscientiam animi motibus à Deo nobis insitis. Cùm ergo hæc ita se habeant, hoc idem inuenimus de charitate constare. Nam dilectionis virtutem à Deo anima sibi insitam gerit, in quo nec extrinsecis testimonijs indigemus. Vnusquisque enim in semetipso & ex semetipso horum quæ dicimus sumit iudicium. Omnis homo cupit quod bonum est,& affectu quodam naturali constringimur ad omne quod bonum putamus, sed & erga consanguineos & carnis proximos,nullo docente, amore constringimur, hisque quorum beneficia accipimus omni affectu & officijs copulamur. Et quid habetur tam bonum quàm Deus, imò quid aliud bonum, nisi Deus solus? Quemadmodum igitur peccatum est contra naturam, naturæque corruptio, ita secundum naturam & naturalis est virtus. Non enim vsqueadeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint: & ideo meritò dici potest gentes impias etiam in impietate vitæ suæ aliqua legis facere vel sapere,quæ secundum iustitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verumetiam meritò recteque laudamus. Et B. Augustinus, Quod dixi Adam imaginem Dei, inquit, secundum quam factus est, perdidisse peccato, non sic accipiendum est tanquam in eo nulla remanserit, sed quod tam deformis sit facta, vt reparatione opus haberet. Item alibi, Quamuis homo variè conturbetur & sequatur passiones suas & peccator sit, in imagine tamen ambulat & Dei imago manet. Nam Origenis error fuit, quod peccator imaginem Dei non habet,vt dicitur in epistol.Epiphanij. De quo B. Thom. in 1. parte quæst. 93. artic. 4. Secundum hãc autem imaginem homo Dei capax est, & ad bonum rationis propensus. Nouit hoc Aristoteles quod ratio rectè & ad optimas res inuitat, & quod in ea sit aliquid diuinum. Vita, inquit, hominis beati siue iusti superat hominis naturam. Non enim hoc ipso quo homo est ita viuet, sed quo est in ipso quid diuinum. Quod si mens quid diuinum ad ipsum hominem est, & vita quæ ab hac manat diuina est respectu ipsius vitæ humanæ. Hinc concludit quod oportet quoad fieri potest immortales nosipsos facere, cunctaque efficere vt ea vita viuamus, quæ ab eo manat quod est eorum, quæ in nobis insunt præstabilissimum. Et B.Paulus sententiã poetę probat,quod ipsius Dei genus sumus,&quod

Cap.2 regulæ suæ.

Thom.1.2.qu. 71.art.2.

Aug.28.ca.de spir.t.& lit.

Lib.1.retract. cap.24.

Li.14.de Trinitate c.4. & 8.& Magister dist.3.1.lib. Tom.3.c perũ Hieronymi.

Ca.vlt.1. ethi. 10.ethic. ca.2. tract.2

Act.17.

in nobis est diuinum esse, secundum id quod etiam Philosophi & Poëtæ quos citat cognouerunt. Hinc tradunt perpetuam etiam pugnam in homine rationis contra appetitum sensitiuum, & econtrà: perpetuã etiam in malis pœnitentiam, tristitiam & conscientiæ remorsum secũdum Synderesim. Non enim solum spiritus sanctus aduersus carnem concupiscit, & ediuersó, verũetiã spiritus humanus, secũdum id quod est in eo diuinum. Nam secun-

Ca. vlt. 1. ethi. dum Aristotelem in homine aliud quid præter rationem inesse videtur, quod quidem repugnat resistitque rationi. Vt enim dissolutæ corporis partes si ad dexteram mouere velis, in sinistrã feruntur, sic planè fit & in anima.

Li 9. ethi. c. 4. Ad contraria enim incontinentium appetitiones feruntur. Et qui multas res graues atq; nefandas egerunt, vitam ob prauitatem odio habent ac fugiunt, sibique mortem consciscunt, & eorum anima semper est in seditione, atque interdum ob prauitatem dolet, abstinens à quibusdam, interdum lætatur: & hæc quidem pars huc, illa autem illuc trahit, vt diuellentes. Improbi namq; pœnitentia sunt referti. Cor enim impij, ait scriptura, quasi mare feruens. Nascitur autem hoc bellum ex appetituum hominis contrarietate, quemadmodum ex contrarijs elementis quibus corpus humanum constat, infirmitates & tandem mors sequuntur. Contraria enim in propria tendũt, & ab harmonia ex priuatione iustitiæ originalis, tanquam freni ac gubernaculi cuiusdam quo in ordine continebantur, exorbitãt. Nec tollitur vnius inclinatio per aliam in cõtrariũ, sed duntaxat impeditur: integra enim manẽt in homine, vt etiam in dęmonibus, naturæ principia ex quibus constituitur, cum omnibus proprietatibus, quæ eam sequuntur, quales sunt potentiæ &

Cap. 4. de diuinis nomin. vires animæ, vt dicit B. Dionysius Areopag. imò nec diminuuntur, cùm substantia nec magis nec minus suscipiat: sola autem ad bonum virtutis inclinatio per peccatum diminuitur, & donum originalis iustitiæ totaliter est ablatum. Diminuta est autem ad bonum inclinatio, in quantum per actus

Tho. 1. 2. q. 85. art. 1. & de malo, quęs. 2. art. 10. & 11 peccati ad similes nata est inclinatio. Ex eo enim quod aliquid inclinatur ad vnum contrariorum, diminuitur eius inclinatio ad aliud. Nam homo in puris naturalibus consistens cum solis proprietatibus ex natura fluentibus, si-

Li. 1. retrac. c. 9 ne consortio naturæ diuinæ qualem secundũ B. Augu. Deus creare potest, nõ aliter differt ab homine ex Adam peccatore nato, in peccato originali, nisi sicuti homo vestibus exutus & à latronibus spoliatus, ab eo qui natus est nudus: & sicut pauper ex parentibus natus, ab eo differt qui diuitijs est spoliatus. Ex absentia autem iustitiæ originalis quæ plenam faciebat in homine harmoniam & omnium virium ordinem continebat, secutũ est quod singulæ vires animæ in propria commoda ferantur, atque ita perpetuum prælium & ad contraria appetitiones sequantur. Manifestum igitur est virtutem moralem nobis à natura inesse secundum seminaria, hoc est principia quæ nobis cognata sunt & rationi in sua creatione complantata, in quibus virtutum, vt diximus ex B. Thoma, fit inchoatio, non solum secundum earum officia, verùm etiam circunstantias & fines officiorum. Quod verò dæmones actum naturæ bonum exercere nõ possint ex naturæ suæ princi-

Quęs. 64. art. 2 pijs, nascitur ex eorum in malo obstinatione, vt docet B. Thom. in 1. parte, sicut secundum eum sancti ob confirmationẽ in bono peccare non possunt:

2. li. sent. dis. 7. Et latissimè Ioannes Capreolus, adducens etiam multa ex Gregorio de Arimino, de integritate naturalium in dæmonibus.

Disputat

DIsputat autem contra hæc virtutum ſeminaria nobis innata & immanentia B. Proſper, ſed eo ſenſu de ſeminibus loquitur, quem poſt Pelagium ſecutus eſt Caſsianus. Illarum namque virtutum ſemina Caſsianus nobis docuit eſſe concreata, quæ ſunt principia operũ pietatis, & quæ noſtrã in Chriſto ſalutem promouent, atque ad eã perducunt. Probat enim quod religioſè cogitationes & ſancta conſilia, nulla Dei inſpiratione concipiũtur, ſed quod de naturali poſſunt prodire ſapientia. Tractans enim ſermonem Domini ad Dauidem Regem, Quod cogitaſti in corde tuo edificare domum nomini meo, bene feciſti hoc mente pertractans: veruntamen non tu ędificabis domum nomini meo. Hæc, inquit, cogitatio atque tractatus Regis Dauid, vtrum ne bonus an malus, & ab homine fuiſſe dicendus eſt? Et concludit, Reſtat ergo vt & bona hæc cogitatio & ex homine fuiſſe credatur. In quem modum etiam noſtras quotidie cogitationes poſſumus iudicare. Neque enim ſoli Dauid bonum ex ſemetipſo cogitare conceſſum eſt, & nobis, ne quid boni vnquam ſapere aut cogitare poſsimus naturaliter denegatur. Dubitari ergo non poteſt ineſſe quidem omni animæ naturaliter virtutũ ſemina, beneficio creatoris inſerta, ſed niſi opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis nõ poterunt peruenire, quia ſecundum B. Apoſtolum, Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Adiacere autem homini in quãlibet partem, arbitrij libertatem, etiam liber ille qui dicitur paſtoris, apertiſsimè docet, in quo duo Angeli vnicuique noſtrum adhęrere dicuntur, id eſt, bonus & malus: In hominis verò optione conſiſtere, vt eligat quẽ ſequatur. &c. quæ ſequuntur. Certum eſt autem huiuſmodi virtutum ſemina, imò nec cogitationes quidem, nec affectus ex natura liberi arbitrij naſci aut eius viribus. Gratia enim excitat liberum arbitrium, ſecundum catholicam doctrinam B. Bernardi, cùm ipſa ſeminat bonum cogitatum. Contra quã doctrinam verè Pelagianam rectè diſputat B. Proſper, non autem contra ſemina virtutum quæ conſiſtunt in naturali agendorum cognitione, & affectus ſecundum eam deſiderio & conformitate. Ait enim B. Proſper contra Caſsianum, Si dubitari non poteſt ineſſe omni animæ naturaliter virtutũ ſemina beneficio creatoris inſerta, ſolus Adam præuaricatus eſt, & in peccato eius nemo peccauit? In nullis iniquitatibus concepti ſumus, & in nullis nos matres noſtræ peperere delictis. Et docet ſine fide non eſſe virtutum ſemina aut pias cogitationes. Qui dicit, inquit, ſine vllo opere gratiæ naturaliter omni animæ ſemina ineſſe virtutum, quid laborat oſtendere, niſi de iſtis ſeminibus quædam germina præcedentium Dei gratiam pullulare meritorum? Vbi nihil attingit de naturali cognitione, qua cognoſcimus parentes eſſe honorandos, non eſſe mœchandum, non eſſe furandum.

Nihil etiam attingit de voluntatis affectibus qui illius ſequuntur naturam: De quibus B. Hieronymus in comment. epiſtolæ ad Galath. B. Auguſtinus, Baſilius, & philoſophi, quorum ſuprà meminimus. Nihil enim habet conſequentiæ quòd ſolus Adam in ſuo peccato peccauit, ſi naturalia integra in eo & poſteritate manſerint. De quibus etiam ſeminibus multa diximus circa articulum ſeptimum de libero arbitrio. Et ſicut diximus de B. Proſpero quòd improbet ſententiam Ioannis Caſsiani, non autem B. Hieronymi, patrum eccleſiaſticorum, aut philoſophorum, ita B. Auguſtinus diſputans contra Iulianum Pelagij ſectatorẽ eius de virtutibus ethnicorũ

Contra collationem 13. Caſſiani.

3. Reg. 6. & 1. paralip. 28.

Collat. 13. Cap. 12.

1. Corinth. 3.

De grat. & libero arbit.

Eadem collatione.

Epi. 342. & ſequentibus.

Lib.4. contra Iulian. cap.3.

reprobat & reijcit sententiam, non autem eas virtutes quarum semina naturæ nostræ docet & ipse esse inserta. Erat autem Iuliani opinio, vt docet Augustinus, quòd virtutes quibus rectè viuimus, non sunt Dei dona, nec gratiæ Christi tribuendæ, sed naturæ humanæ & eius viribus, & proinde esse apud Ethnicos à Christi fide alienos, & quòd propterea homines absque fide in Christum bene viuere & Deo placere poßint per legem naturæ, & verè sint iusti & boni absque dono diuinæ gratiæ ex solis ingeniti arbitrij viribus. Dicebat prẹterea bonam hominis voluntatem præcedentem mereri atque obtinere gratiam Christi, secundum quam prius steriliter iustus, fiat fructuosè iustus & dignus qui poßideat regnum cœlorũ. Bonam enim docebat esse hominis naturam quæ generosi cordis stimulis diuinæ gratię opitulationem mereri poßit, & sine gratia aliquid boni agere & incipere, & in bono cepto perseuerare, atque ex stimulis ac talento viriũ naturalium laudabilia quædam opera efficere, Deoque placere. Negabat enim cum Pelagio peccatum originale & lapsum naturæ nostrę in Adam, tales autem nos nasci asserebat, qualis conditus est primus homo noster parens, nec aliquo modo per eius peccatum naturam esse vitiatam: atque ita post philosophos nos verè iustos fieri, fortes, & temperatos, iustè, fortiter, & temperatè agendo: Sicut ex operibus nostris virtutes nascuntur, ita ex ijsdem augeri & perfici. Item sine Christi gratia contingere vitam æternam, sed non regnũ cœlorũ, prout docet B Aug. plurimis locis Pelagiũ hoc docuisse. Putabat enim homines non malos nasci, nec vinculo damnationis obstrictos, & ideo accedente vsu rationis posse facere opera Deo placẽtia, quibus mereatur diuinæ gratiæ habere adiutoria, & ad solum regnum cœlorum gratiam Christi esse necessariam, non autem ad faciendum hominem bonum, saltem steriliter. Totam igitur regulam fidei nostræ euertebat, quæ tradit virtutes quibus rectè viuitur & Deo placemus, esse Dei dona, neminem posse rectè viuere, nisi ex fide per Iesum Christum. Iustus enim ex fide viuit. Et hominũ genus introducebat quod per solam naturã Deo placere poßit, contra apertam Apostoli sententiam, Sine fide impoßibile est placere Deo. Cõtra hanc sententiã Iuliani multis argumentis, multisq; tum rationibus tum scripturis agit B. August. quæ validę & efficaces sunt ad conuellendam Iuliani opinionem de virtutibus ethnicorũ, sed nihil contingunt virtutes de quibus philosophi & patres ecclesiastici, imò & ipse Augustinus varijs in locis, & potißimùm cap. 3. lib 4. contra Iulianum se explicat, quòd non loquatur de virtutibus philosophorum. Non enim absurdè virtus definita est, inquit, ab eis qui dixerunt, Virtus est animi habitus naturæ modo atque rationi consentaneus, siue vt Cicero habet, In modum naturæ rationi consentaneus. Verum quidem dixerunt: Sed quid sit consentaneum liberandæ atque beatificandæ naturæ mortalium (quod certe naturale rationis lumen superat) nesciebãt. Neque enim omnes homines naturali instinctu immortales & beati esse vellemus, nisi esse possemus: Sed hoc summũ bonũ prẹstari hoĩbus nõ potest, nisi per Christum & hunc crucifixum, cuius vulneribus natura nostra sanatur, ideoque iustus ex fide Christi viuit. Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperanter, & iustè, ac per hoc his omnibus veris virtutibus rectè sapienterque viuit, quia fideliter viuit. De his igitur solis virtutibus loquitur. Et clarißimè se explicans quas appellet veras virtutes, concludit, Si ergò ad consequendam veram beatitu-

Quę fuerit Iuliani sentẽtia de virtutibus quas docent philosophi.

Lib. de peccatorum remißione c.20. li.1

Heb.11.

Epist. 99. ad Enodium. Epistola.5. ad Marcell. Episto. 130. ad Circenses

beatitudinem, quam nobis immortalem fides quæ in Christo est vera promittit, nihil prosunt homini virtutes, nullo modo verè possunt esse virtutes sine fide in Christum. Et in fine eiusdem cap. Ne tecum de verbis certare videar, breuiter accipe. Quoniam saltem concedis opera infidelium quæ tibi videntur bona, non tamen eos ad salutem sempiternam regnūque perducere, scito nos illud bonum hominum dicere, illam volūtatem bonā, illud opus bonum, per quod solùm homo potest ad æternum Dei bonum regnumque perduci: Omnia proinde cætera quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & sine vllo facta peccato: quod ad me attinet hoc scio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis atque impia, non est bona. Dicantur secundum te huiusmodi voluntates arbores bonæ, sufficit quod apud Deum steriles sunt, ac per hoc non bonæ. Sint inter homines fructuosæ, inter quos sunt & bonæ, te authore, te laudatore, si vis etiam plantatore, dum tamen illud velis nolis obtineam, quòd amor mundi quo quisque amicus est huius mundi, non est à Deo, amorque fruendi quibuscūque creaturis sine amore creatoris, non est à Deo: Amor autem Dei quo peruenitur ad Deum non est nisi à Deo patre per Iesum Christum. Per hunc amorem creatoris benè quisque vtitur etiam creaturis, sine hoc amore creatoris nullis quisquàm benè vtitur creaturis. Vnde concludit, Hoc ergo amore opus est, vt bonum beatificum sit & pudicitia coniugalis, de qua in principio capitis incœpta est cum Iuliano disputatio. Damnat igitur & efficaciter improbat B. August. hoc quod asserebat Iulianus, per virtutes quas sua industria operando acquirunt Ethnici, eos fieri verè bonos & iustos ac Deo placere, & per generosi cordis stimulos excitatos sine gratia Christi bonum incipere posse, ac gratiæ opitulationem mereri. Non autem improbat quòd ex operibus rationi rectæ consentaneis, secundum lumen intellectuale, in quo quid agendum sit cum omnibus circumstantijs iudicat & discernit, nascuntur habitus ad similes operationes inclinātes, quos noīe virtutis philosophi intelligūt: Quomodò ab Aristotele virtus describitur, Habitus electiuus in mediocritate consistens ea quæ est ad nos definita ratione & vt definierit ipse prudens. Id quod manifestū fiet si expendamus rationes & scripturas quibus contra Iulianum agit. Argumentatur enim, Non potest esse vera pudicitia in animo fornicante à Deo: Animus autem infidelium fornicatur, dicente scriptura, Ecce qui longè se faciunt à te, peribunt, perdidisti omnem qui fornicatur abs te. Vbi palam est Augustinum vocare veram pudicitiam, eam quæ est per fidem viuam, qua animus Deo viuit castus & pudicus. Potest enim in anima peccatrice esse habitus moderatiuus delectationum circa actus venereos coniugatorum secundum omnes eorum circumstantias, videlicet vt commisceantur propter bonum prolis suo thoro contenti. Item quia hoc honestum est. Nec fornicatio ista cum pudicitia quæ pertinet ad virtutem tēperantiæ pugnat. Et solùm per tropū appellatur fornicatio. Mens enim à Deo bono suo beatifico & fine vltimo auersa, rectè potest esse disposita & ordinata ad finē proximum sui operis, vt circa delectationes gustus, & tactus per temperantiam, ex multa assuefactione & experientia acquisitā. Circa metum & audaciam periculorū mortis per fortitudinē: & per iustitiā in operibus quę fiūt cōmutādo & distribuendo ex debito ad alterum: per prudentiam in iudicando & præcipiēdo

Quod opus Augusti. vocet bonū, & quam volun tatem bonā.

Lib. 2. Ethic.

1. argumentum B. Augustini contra Iulia.

cipiendo circa ea quæ agere oportet: Sicut cum errore circa principium vera cognitio esse potest circa conclusionem, quamuis nõ perfecta, si in sua principia resolui non posit, quomodò nec perfecta virtus esse potest sine charitate, per quam est recta mentis ad Deum finem vltimum ordinatio. Quòd autem huiusmodi virtutes ex operibus in nobis nascantur per experientiam docet Aristoteles in 2. Ethic. Et B. Thomas 1.2. quæst. 63.

Art.2. *Respõsio ad 2. argumẽt.* Quod verò Augustinus dicit nõ posse nos incipere nec perficere opus bonũ sine gratia Dei. intelligit opus pietatis & salutis, de quo Apostolus Paulus, Deus est qui operatur in nobis velle & perficere, quando nostram operamur salutem. Sæpe enim interpretatur locum Apostoli, Non sumus sufficientes aliquid cogitare à nobis quasi ex nobis. esse intelligendum de his quę pertinent ad pietatem & religionem. Et ideo contra Iulianũ efficax est hoc argumentum, non autem contra habitus virtutum qui ex operibus generantur. Similiter quod in Augustino sequitur, Nullum esse meritum quo animus ex impio fiat iustus, quia voluntas præparatur à domino: Et ideo studium bonæ voluntatis diuinæ gratiæ opitulationem mereri non posse, Iuliano aduersatur non virtutibus Ethnicorum. Et quamuis homines alieni à fide ex ingenitæ libertatis viribus crebrò inueniantur modesti, casti, sobrij, tamen quia huiusmodi stimulos generosi cordis impressit naturæ conditor, sub cuius occulto iudicio alij fatui, alij industrij nascũtur, tolerabilius huiusmodi virtutes in impijs, diuinæ potius quàm eorum voluntati beatus Augustinus tribuendas rectè censet, licet ipsi hoc nesciant.

Philip.2.

2. Corinth. 2.

De prædestinatione sãctorum cap. 2.

Ad 3. respõsio

Ad quartũ.

Sed hæc ratio tantum ostendit quædam Dei dona esse gratuita, naturæ tamen talenta, quamuis non faciant animum esse sine peccato, nec tamen sunt peccata. Quod autem à Iuliano petit Augustinus, Quomodo in illo esset virtus, in quo non est vera humilitas, nec vera sapientia fidei, qua credat se filium mortis, & sola misericordia liberatũ, quia iustus ex fide viuit? Fides autem ex Dei gratia desuper datur. Hîc B. Augustinus vocat veram virtutem, fidem ex spiritus inspiratione viuam siue charitatẽ. Et eodem cap. vocat arborem bonam, hominẽ bonæ, hoc est per charitatem formatæ voluntatis, imò solam charitatem quodam loco docet esse virtutem qua rectè viuimus & perducimur ad regnum Dei. Ait enim ad B. Hieronymum. Vt generaliter breuiterque complectar, quam de virtute habeam notionem, quod ad rectè viuendum attinet, virtus est charitas, qua id quod diligendũ est diligitur, quę in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla est. Et de moribus ecclesiæ, Nihil omnino est virtus, inquit, nisi summus amor Dei. Et quòd quadripartita sit virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu dicitur, vt temperantia sit amor integrum se præbẽs ei quod amatur, fortitudo, amor facilè tolerans omnia propter Deum qui amatur, iustitia amor soli amato seruiens, & propterea rectè dominans, & prudentia amor bene discernens ea quibus adiuuetur in Deum, ab ijs quibus impediri potest. Sed declarat se loqui de virtute quæ ad vitam beatam ducit. Nam secundum sublimiorem rationem ac diuinam virtus hoc sensu dicitur, & secundum legem siue regulam superiorem ad supercœlestem finem dirigit, quàm certum est non esse in Ethnicis, nec in aliquo impio aut peccatore etiam fideli. Facit enim operantẽ, & opus eius simpliciter bonum, & perfectè bonam eius voluntatem: quod proprium est charitati, vt diximus ex epistola B. Augustini ad B. Hieronymum.

Ad quintũ.

Epist. 29.

Sola charitas est virtus qua rectè viuimus

Li. 1. cap. 15.

Aliter Augu. has virtutes definit li. 1. de lib. arb. ca. 13.

Epist. 29.

Quanuis

Quamuis igitur in Ethnicis non sit vera sapientia, qua nos vitam nostram secundum regulas fidei & rationes increatas, quæ ex scripturis nobis innotescunt, instituimus & dirigimus, hoc est, ad bonum beatificum, in lumine tamen intellectus agentis nobis concreato, id est, in lege scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas, legimus & videmus non esse furandum nec mœchandum, & quæcunque volumus vt faciant nobis homines, vt nos faciamus etiam illis, ac generaliter quid nobis agendum sit secundum huius vitæ honestatem, item quo fine quibusque circumstantijs. Est enim hoc lumen à Deo naturæ conditore, quamuis gradu multò inferiore quàm est illustratio fidei: de quo Apostolus Petrus, Qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Et B. Ioannes, Tenebræ transierunt, & verum lumen iam lucet. Hoc lumine naturali scilicet illustrati infideles, facere possunt quædam opera quæ secundum iustitiæ regulam non solùm vituperare non possumus, verùm etiam meritò recteque laudamus. Non enim sic corrupta est anima, vt diximus, per peccatum, vt in ea non manserit sensus & affectio honestatis. Humilitatem autem quam scripturæ commendant, secundum quam ministramus & operamur quasi ex virtute quam largitur Deus, non nouit philosophia, quamuis eam quæ sumitur secundum regulam inferiorem (naturalem scilicet rationem qua Deus cognoscitur prima causa in qua viuimus, mouemur, & sumus) eam cognoscere & præstare posit, sicut & gratias agere, secundum Paulum ad Romanos. Et reuerà gratis mortuus esset Christus, si ex viribus liberi arbitrij, & hoc lumine concreato esse posset iustitia, qua liberamur à peccatis & reatu damnationis æternæ. Si enim Abraham, inquit Apostolus, ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum: non autem si ex operibus rectæ rationi consentaneis iustitia in nobis nascatur, qua ad iustè agendum sumus propensi, quomodò ex temperato vsu cibi & potus, prout rectæ corporis valetudini conducit, nascitur promptitudo vtendi temperatè corpori necessarijs. Hæc enim ad peccatorum remissionem non sufficit nec valet sine fide ad Christū. Quando autem dicit beatus Augustinus veram virtutem esse, qua peruenitur ad verum rationalis animæ beatificum bonum, seipsum declarat, secundum quam rationem de virtute loquatur. Nec improbat philosophorum definitionem, sed interpretatur pro suo instituto, ad sublimiorem, hoc est, diuinum gradum eam attollens. Ostendit enim eam deficere à veræ virtutis ratione, cuius opera grata & accepta sunt Deo ad remunerationem futuri seculi.

1. Petri 2.

1. Ioannis 2.

Aug. de spiritu & lit. c. 27.

Rom. 4.

Addit deinde beatus Augustinus virtutes non officijs tantum, vt docet Iulianus, sed finibus distingui, intendens officiorum, hoc est, operum virtutum finem debere esse Deum. Non enim, inquit, vera est virtus quæ seruit alteri, quàm cui dicimus, Domine virtutum conuerte nos. Et si ad se referuntur, non esse tales virtutes per quas animus hominis fiat iustus. Certè verisimile non est quòd Iulianus contra omnem Philosophiam & naturalis rationis iudicium omnemque scripturam, nudis officij virtutem definierit, seclusis circumstantijs, maximè finis, & dixerit veras esse virtutes tolerantiam & patientiam auarorum hominum, sed solùm hoc dixisse videtur, quod ad finem creatum & temporalem

referri posint, videlicet ad proximum operis finem, vt ad fratris egentis subuentionem, & reuelandum eum à miseria, eleemosynæ largitionem. Proprios enim & immediatos fines habent omnium virtutum officia, qui inde referri posint ad finem vltimum. Et quamuis virtutes earumque officia per se sint expetibilia propter suam pulchritudinem & honestatem. Detinent enim sui possessores syncera & sancta dilectione & in eis pariunt spirituale gaudium, vt dicit Magister concilians inter se varias & in speciẽ contrarias sententias Ambrosij & Augustini. Ait enim beatus Ambrosius quod Apostolus ad Galathas, Charitatem, patientiam, mansuetudinem & reliqua quæ nominat, nomine fructuum appellat: quia sicut fructus, per se sunt appetenda, sed tanquam participationes quædam & riuuli defluentes à Domino virtutum, ad quem sunt reducenda & referenda, semper autem referibilia, quãuis hoc nec aduertatur nec cõsideretur. Et Dño virtutum seruiũt hæ virtutes, in quantũ sequuntur inclinationẽ & stimulos à Deo naturæ cõditore impressos. Faciunt enim officiũ ad quod ab eo mouetur. Vt aũt ex amore fidei casto Deo seruiatur, naturã eiusq; vires superat, nec ab eis hoc requirit Deus. Et sicut Principi seruiunt qui eum non nouerũt, ministris eius subseruientes in opere eis cõmisso, vt gregarius miles suo Cẽturioni cuius vexillum & imperium sequitur, ita fratribus nostris ministrãtes Deo seruimus. Confitebitur enim in iudicio, Quod fecistis vni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Non enim solũ principi seruiunt ij qui eius personæ assistunt, sed vniuersi qui in eius aula quocunque funguntur officio. Et quamuis vna virtus ad aliam perfectiorem ordinetur, quomodò finis pręcepti, & omnium virtutum est charitas, nulla tamen ad se refertur, sed ad proprium hominis bonum, quem in affectibus & operibus magis ac magis perficiunt. Quando igitur dicit beatus Augustinus quòd vera virtus non est quæ seruit alteri, quàm cui dicitur, Domine virtutum conuerte nos. loquitur suo more de virtute, videlicet de ea cuius officia Deo placent, & de seruitute casti amoris & è spiritu charitatis prodeũtis. Quòd verò nulli homines sint steriliter verè boni, efficaciter ex scripturis probat August. quia omnis arbor quæ non facit fructum bonũ, excidetur, & in ignem mittetur. Cui tamen non repugnat quòd quidam boni esse possunt, in ordine ad finem proximum benè dispositi, & non ad Deum finem vltimum. At quia mentem non rectè ad Deum dispositam habent, sed per peccatũ originale auersam, nec placẽt qui iusti sunt ex operibus, secundum philosophorum doctrinam, nec eos Deus amat, imò missurus est eos in ignem æternum, aut in locum aliquem medium, secundum Iulianum & Pelagium. Verè enim impij sunt & Deo abominabiles. Nec sufficit Deo conuersio ad ipsum per amorem naturalem, eò quòd perfectiorem ei dedit in primo parente: quem si non dedisset, non posset ei nõ placere homo secundum hanc iustitiam operum quæ nascitur ex viribus naturæ, nec aliam exigere posset, quàm diu eam nõ daret nec homo acciperet. De quo multa beatus Augustinus lib. tertio de lib. arbit. & de correp. & grat. Ex huius igitur peccati originalis & rectitudinis, in qua Deus rectum creauit hominem, ignorantia, totus Iuliani & philosophorum error processit, quòd scilicet iustos definierunt, qui secuti rectæ rationis naturalis iudicium, iustè sunt operati, docentes hanc esse perfectam iustitiã, qua iusti reputemur in conspectu Dei, quum reuerà à iustitia quam Deus coronat

Lib. 1. dist. 1. Cap. 5. Matth. 25. Psalm. 79. Cap. 20. & sequentibus. Cap. 11. Fõs errorum Iuliani & Pelagij.

coronat, deficiat sicut tenebræ à luce, non autem sicut deficit à bono malum, sed quemadmodum à bono diuino & gratiæ, bonum naturæ, quod à Deo quidem etiam est ex hominis creatione, sed non ex gratia & Christi redemptione, sicut Dei iustitia. Lumen autem naturæ tenebræ sunt, si conferantur cũ luce diuina, qua illustramur per fidem. Et ideo bonæ sunt virtutes morales earumque opera quæ natura parit, per hominis tamen industriam viresque liberi arbitrij, per quas eas contaminari non oportet, sicut nec alia hominis opera, quæ naturalibus viribus efficiũtur: & ideo hæc virtutum opera Deo tanquam sua placent, quemadmodum reliqua opera à natura ædita, non autem placent in Christo nec ob Christi gratiam. Quare etiam non faciunt suos authores Deo amicos, nec ab ira & Dei indignatione eximere possunt. Qui incredulus est filio, ait beatus Ioannes non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Nec semper referre oportet quodlibet nostrum opus ad vltimum finem, quem nobis constituimus. Non enim auarus omnia propter pecuniam expetit, nec ij quorum Deus venter est, necessariò omnia propter voluptatem agunt. Quemlibet enim finem operi nostro præstituere possumus, modò naturæ limites non excedat, imò & vltimum finem non semper tanquam vltimum amamus. Possumus enim amare aliquid, atque etiam finem vltimum tanquã bonum absolutè, non tanquam optimum, & fugere summum malum non tanquam summum. Qualis enim quisque est secundum habitum & naturalem pronitatem, talia tam dicit quàm agit, nisi alicuius gratia agat vt suam cohibeat inclinationem, ait Aristoteles.

Ioan. 3.

Arist. 4. Ethi. ca. 2. 3. tracta.

EST & aliud argumentum B. Augustini aduersus Iulianum multùm apparens, quod plurimum facere videtur aduersus virtutes etiam Philosophorum. Mens hominis, inquit, prona est & vehementer inclinata ad se amandum tanquam vltimum finem, ad se fruendum, vt in seipso finaliter delectetur & sibi placeat, sibique tribuat bonum quod se facere arbitratur, quamdiu non videt summum illud bonum suam miseriam & captiuitatem. Omnia ergo sua opera ad se ordinat, & nõ in domino, sed in semetipso gloriatur. Sed huic respondetur, quod mens hominis prona quidem est & vehementissimè inclinata ad superbiam & sui amorem, non tamen ex hoc sequitur quod semper ex superbia aut sui amore operetur. Non enim sicut bruta animalia necessariò nostras sequimur propensiones, sicuti nec inueteratas consuetudines, quamuis frequens sit & ferè semper contingat, quod secundum habitus & pronitates operemur. Quapropter dicit Aristoteles magis fortis esse subitis potius in terroribus interritum esse quàm in præuisis. Est enim ab habitu magis & minus ab apparatu. Nam antea visa cognitione & ratione quispiam eligit, at ea quæ repentè eueniunt, habitu. Propter quod non semper quodlibet opus ad vltimum finem vnũ quem nobis statuimus, referre oportet, sed alium quemlibet singulis operibus secundum casus occurentes constituere possumus & alium refutare. Quod si necessariò fine cupiditatis vel amoris nostri afficeremur nec honestũ expetere possemus aut operi nostro prꝗstituere, ipsũq; sequi, peccatum non esset, nec imputabile quod opus nostrum ad malum finem ordinaretur vel non ad bonũ, eò quòd non homo hoc faceret aut ordinaret, sed quod in ipso habitat peccatum: malum, inquam, non esset, nisi

Lib. 3. Ethico. ca. 3. 2. tracta.

fortaſsis culpabilitate & malitia peccati originalis in Ethnico nōdum remiſſi, in baptizato verò nulla eſſet culpabilitas, ſed vitium operis tantùm. Non igitur ſimile eſt de vitio ſiue curuitate tibiæ, & hominis corruptione atq; per peccatū relicta curuitate: nec ſequitur, Fomitis vitiū ſe habet ad liberum arbitrium, ſecundum Auguſtinum, ſicut curuitas vel clauditas ad tibiam: ſed tibia ob clauditatem non poteſt rectè incedere, nec vitare claudicationem niſi ablata curuitate, ergo liberum arbitrium, quod ſecundum indubitatam fidem ex peccato primi parentis factum eſt languidum, claudum & infirmum, non poteſt quicquam rectè agere, niſi vitio fomitis quæ eſt eius curuitas, prorſus ſublato. Omnis igitur motus liberi arbitrij in via eſt curuus, vitioſus & peccatum. Non enim per omnia eſt ſimile, quia homo claudus tibia vti non poteſt ambulando, niſi ſecundum curuitatem qua afficitur, quapropter omnis eius inceſſus eſt claudicatio & deformis. Habens autē animum vitiatum malis habitibus & pronitate, animo ſuo vti poteſt ſecundum legem ſpiritus, & ſequi eius inſtinctus & ſtimulos atque ſynderiſim, contempta lege carnis & prauæ conſuetudinis deſiderijs, ſicut vno habitu & non altero. Habitibus enim vtimur quando volumus. Eodem argumento probaretur iuſtorum etiam opera eſſe peccata, quod ſcripturis aduerſatur. Sed in hoc eſt ſimilitudo, quod ſicut curuitas ineſt homini etiam actu nō claudicanti, ob quam ambulando claudicationem vitare non poteſt, etiam ſi velit: ita & fomitis vitium ineſt homini etiam iuſto & actu non peccanti, propter quod in via Dei ambulando ſpiritualem vitare claudicationem non poteſt, etiamſi velit. Non enim homo iuſtus in hac vita ſine peccato viuere poteſt, etiamſi maximè ad hoc conetur. Quod ſi hæc curuitas affectus quamlibet actionem noſtram afficere intelligatur, vt ſaltē feruore ſit minor, vitium eſſe poteſt, non autē culpa, ſi nulla eſt liberi arbitrij negligentia. Ex hac enim fomitis & amoris ad ſe vehementi inclinatione & impetu mens retardatur, ne feratur tanto amore in Deum, quanto ferretur ſi impedita non eſſet. Habitus namque vitiorum remorantur & multum impediunt actus virtutum contrarios, quemadmodum aſſuetus malè facere difficulter benè operabitur, dicente domino per Prophetam, Si mutare poteſt æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benè facere cùm didiceritis malum. Quapropter minor eſt actus charitatis & reliquarum virtutum, quando in contraria inclinata eſt mens & propenſa. Illud autem quod minus eſt, ex vitio eſt, vt diximus, non tamen culpabile, cùm peccatum nos inhabitans illud operetur. Vnde patet quod opus ex naturali pietate factum, vt veſtire nudum, & paſcere eſurientem, ſecundum ſeipſa bona ſunt, ſed ob magnam naturæ corruptionem, hoc eſt ſui amorem operans ea ad ſe refert, niſi huius ſui amoris impetum alicuius cauſa refrenet, & quaſi contra fluuij curſum nauiculam trahat, & ſub graui iugo & onere incuruatum magno conatu ſe erigat, donec exercitatione gratiæ vel operum aſſuefactione contra ſui amorem ad bene volendum proximo & gratificandum Deo habituato, repreſſa fuerit hæc tyrannis & dominium noxiæ cupiditatis, maximè ſi acceſſerit ſimul mala conſuetudo. Ad quod reſpiciens B. Auguſtinus, quia plerumque & ferè ſemper contingit, pronunciat omnem infidelium actionem eſſe peccatum. Quia infideli, inquit, hoc eſt ſtulta & noxia faciunt voluntate, & quod bonum eſt infideliter & malè faciunt.

Argumentū apparens.

Reſponſio.

Hiere. 13.

Simili modo

SImili modo & scripturæ quibus B. Augustinus vtitur in hoc eodem capite efficaces sunt contra errores Iuliani, nihil autem aduersantur operibus, quæ ex dictamine luminis naturalis nobis concreati faciũt gentes, vel alij qui legem non habent. Probant enim quòd nemo sine fide & gratia Dei verè iustus aut bonus esse posit, aut facere quod Deo placet. Item, nec à peccato & ira Dei liberari, aut diuinæ gratiæ mereri opitulationem, quæ omnia Iulianus Ethnicorũ tribuebat operibus. Nam quãdiu homo fidem nõ habet execrabilis manet & Deo odibilis. Probat preterea non esse veras virtutes quæ hominem non faciunt verè bonum & filium cœlestis regni. Item non esse homines medios qui iusti sunt, nec supplicio digni, nec etiam regno cœlorum. Aduersus hos errores efficaces sunt scripturæ quas Augustinus citat. An verò infidelis facere posit opus quod non sit peccatum, impertinens erat proposito Augustini contra Iulianum disputanti, sicut ipse palam confitetur in fine eiusdem capitis & libri. Prima authoritas qua vtitur sumitur ex epist. B. Pauli ad Rom. 1. ad Heb. 10. & originaliter ex prophetia Abacuc, Iustus ex fide viuit, hoc est, qui ex fide Christi iustus est. Ille verè viuit in conspectu Dei, & opera facit verè vitalia & Deo grata ex spiritu Christi ipsũ viuificante. Sed qui fidem non habet, quantumcunque iustus fuerit, & in suis virtutibus viuat, reuerà mortuus est, quemadmodum Episcopo cuidam dicitur, Nomen habes quòd viuis, & mortuus es. Quæ scriptura efficaciter probat, quod Ethnici per sua opera nec Deo placeant, nec verè viuant coram Deo verè iusti in suis virtutibus. Iustus enim est dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Absit, ait B. Augustinus, vt Deus bonus à quo securis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat & in ignem mittat arbores bonas, hoc est homines iustos.

Lib. 4. contra Iulian. cap. 3.

Efficaces sũt scripturæ quibus Augusti. vtitur, sed ad uersus Iulian. non aduersus virtutes philosophorum.

Cap. 2.

Apocal. 3.

Lib. 4. contra Iulian. cap. 3.

Secũda authoritas qua vtitur est, Sine fide est impossibile placere Deo. Nihil enim Deo placet nisi in filio, propter quem solum placent alij. In eo enim est ei beneplacitum, sine quo displicent vniuersi, & sunt rei mortis & æterni supplicij: Sunt tamen opera quædam naturæ, quæ nec placent, vt simpliciter iusta, quæ iustos faciant & omnẽ tollant inimicitiã, nec peccata sunt, vt eum offendant. Quemadmodum enim bona est natura, ita & naturæ opera, quamuis per industriam hominis ædantur. Non enim ablatum est bonum semen quod in agro cordis nostri seminauit paterfamilias per zizania, quæ superseminauit homo inimicus, imò nec vitiatum est, sed simul vtrumque excrescit. Docebat autem Iulianus Ethnicorum opera simpliciter iusta esse, & suos facere iustos, nec tamẽ sufficere sine gratia Christi ad regnum cœlorum. Contra quem ait B. Augustinus, Deus, quod absit, erit iniustus, si ad eius regnum verus non admittatur iustus, cum & ipsum regnum eius sit iustitia. Et in fine cap. Iustus ergo Deus & bonus, bonos est in mortem missurus æternam? Tametsi igitur nullus sit homo, qui non sit vel bonus vel malus, dignus vita æterna, vel reus supplicij, sunt tamen opera quædam media, quæ nec fructus sunt bonæ arboris nec malæ. De quibus Augustinus loquens de his qui secundum Apostolum naturaliter ea quę legis sunt faciũt, Quid, inquit, si à Christi gratia sunt alieni, quid eis proderunt excusantes cogitationes in die qua iudicabit Deus occulta hominum, nisi fortè vt mitius puniantur? Sicut enim non impediunt à vita æterna iustum, nisi peccata venialia, sine quibus vita hęc non ducitur, sic

Heb. 11.

Math. 13

Lib. de spirit. & lit. c. 28.

ad vitam æternam non prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus nisi difficillimè vita pessima hominis inuenitur. Item alio loco dicit huiusmodi excusationes defendere vt tolerabilius puniantur. Tertia vtitur aduersus Iulianum scriptura, Omnis arbor bona, fructus bonos facit: Mala autem arbor, malos fructus facit. Nō potest arbor bona malos fructus facere, neq; arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Est autem arbor bona, homo bonæ voluntatis, & arbor mala homo voluntatis peruersæ. Bonæ enim arboris radix est charitas, & malæ cupiditas, vt frequenter docet B. Augustinus. Fructus verò boni sunt fructus palmitis manentis in Christo: sunt & opera mandatorum, & fructus iustitiæ, siue spiritus, de quibus Apostolus ad Galath. Et ideo rectè dicit B. Augustinus, quòd multi in fructibus quædam deputant, quæ ad vestitum ouium sub quibus lupi etiam veniunt, siue ad folia & frondes pertinent. Sunt namque hæc opera quæ à malis & Ethnicis fiunt non mali nec peccata, sed non pertinent ad fructus arboris bonæ, quę ex radice arboris bonæ non proficiscuntur, sicut & colere agrum, vineas plantare: nec etiam sunt mali, cùm non sunt ex cupiditate vel amore sui, sed procedunt ex naturæ inclinatione. Nec igitur fructus sunt boni nec mali. Sunt enim prȩter hæc duo principia charitatem & cupiditatem, semina quædam & inclinationes quorundam operum, in quibus nihil communicant priora principia, quamuis ad suum finem ea rapere & imperare possint. Ad varia enim imò & ad contraria propensus, non necessariò semper vnam sequitur pronitatem, sed sequi potest quam elegerit.

Lib. 1. de gratia Christi ca. 18. & 19. Et de serm. domini in mōte. Et de spir. & liter. cap. 25.

In cōcilo Mileuita. cap. 5.

Quarta scriptura est, Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit, & si simplex fuerit oculus tuus, totum corpus tuum lucidū erit. Sed intelligit ipse Aug. oculū esse intentionē qua facimus quicquid facimus, quę si munda fuerit & recta, atque aspiciens id quod aspiciendum est, omnia opera nostra quæ secundum eā operamur, necesse est bona sint. Et iuxta B. Bernardum, Oculus verè simplex duo habet necessaria, charitatē in intentione, & in electione veritatem. Et oculus nequam vtroque bono vacuus est, tam videlicet veri notitia, quàm beneuolentia. In opere verò quod faciunt Ethnici secundum luminis naturalis directionem, nec veritas deest nec beneuolētia, quāuis fidei notitia desit & diuinę charitatis affect⁹. Quapropter totū corpus tenebrosū est per absentiā luminis diuini, lucidū tamen ex lumine intellectus agentis nobis concreati: lucidum, inquam, & si non totum corpus operum, multę tamen eius partes, tametsi totum corpus sit Deo abominabile propter multa peccata mortalia quæ ex hoc naturali lumine vitari non possunt, vt docet B. Thomas. Potest autem Ethnicus & quiuis impius aspicere tāq̄ finē, vitę honestatē, cuius affectus in eo deleri nō potest: potest etiā nihil spectare aut se aut suū commodum: Insuper iniuriam ac damnum ferre, vt parentibus subueniat. Salutant enim Ethnici fratres suos, se quoque diligentes vicissim diligunt, & peccatores peccatoribus fœnerantur, nihil spectantes nisi quod honestum est facere, & turpe negligere. Quod autem dicit B. Augustinus Iuliano, Si gentilis, inquis, nudum operuerit, nunquid quia non est ex fide peccatum est? Prorsus in quantum non est ex fide peccatum est, non quia per seipsum factum, quod est, nudum operire, peccatum est, sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum. Augustinus semet interpretatur,

Math. 5.

Li. 2. de sermone domini in monte.

De præcepto & dispensat.

1. 2 quæst. 109. art. 8.

Math. 5. Lucæ. 6.

quòd

quòd solùm ideo peccatũ esse dicat propter malum finem qui intenditur, quia scilicet bono malè & infideliter vtitur, & ad finem infidelitatis, Quia, inquit, ea non fideli sed infideli, hoc est stulta & noxia faciunt voluntate, non quidem habituali tantùm, sed secundum infidelem & noxiam intẽtionem. Eadem namque voluntate infideli, non vt infidelis est, sed secundũ synderisis iudicium, quod honestum est & iustũ eligere potest. Ait enim, In quantum non est ex fide, sed ex intentione fidei directioni contraria, peccatum est. Et gloriari de tali opere separari potest ab opere, nec sequitur ipsum necessariò.

Quintus locus scripturæ, quo frequentissimè vtitur B. Augustinus & serió contra Iulianum triumphat, est in epistola Pauli ad Rom. Omne quod non est ex fide peccatum est. Ad quam scripturam probabiliter respondet Iulianus, Apostolum de cibis tantùm loqui. Ait enim B. Augustinus, Sicut tibi visum est hoc testimonium accepisti & exposuisti, non vt sapit Apostolus, sed vt sapis tu. De cibis enim Apostolus loquebatur, verùm cùm dixisset, Qui autem discernit si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide. Hanc peccati speciem de qua agebat, generali voluit probare sententia, mox inferens. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Sed reuerà in sua interpretatione sequitur Iulianus B. Ambrosium, Chrysostomum, & Theophylactum, ijsdem penè verbis vtentes quibus Iulianus. Ait enim B. Ambrosius circa locum Apostoli, Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. vnumquemque proprio iudicio censet condemnandum, qui dicit non debere se facere quod facit: Hunc autẽ beatum qui non aliud facit quàm sibi vtile probat. Qui autem discernit quid ederit damnatus est: Verum est quia qui iudicat non edendum & edit, dãnatus est. Ipse enim se damnat, quando id quod sibi inutile asserit, facit, quia non ex fide edit qui edendum negat, & edit: Omne autem quòd non est ex fide peccatum est. Rectè peccatum appellat, quod aliter fit quàm probatum est. Et Theophylactus verbis fere ijsdem quibus Chrysostomus circa eundem locum. Hæc, inquit, de solo ciborum proposito argumento intellige. Et explicans sententiam, Omne quod non est ex fide peccatum est. Ait, Cùm non fuerit confisus, neque crediderit purum esse cibũ, sed gustarit ipsum praua conscientia omnino peccauit. Quem enim Apostolus hortatur quod propter fidei suæ infirmitatem, quia nondum credit se manducare omnia, nihilque per Christum esse commune, is non ex fide olus manducat, sed ex fidei infirmitate & errore, quo credit legis obseruationem esse necessariam: Nec tamen peccat ex errore fidei manducando olus. Non igitur omne quod non ex fide agimus peccatum est, sed quicquid non ex fide, hoc est non ex credulitate quod licitũ sit id agere quod agit, peccatum est illi, damnationi faciens obnoxium, dum iudicat illicitum esse quod agit: aut certè peccati periculo se exponit, dum hoc agere audet de quo dubitat, vel nondum persuasus est quòd licitũ sit quod agit. Secundum hanc B. Ambrosij, Chrysostomi, & Theophylacti expositionem, quę propria huius loci esse videtur, videlicet peccatum esse quod dubitante vel reclamante conscientia agimus, patet sententiam hanc Apostoli nihil valere ad disputationem illam, Sitne omnis infidelium actio peccatum. Item nihil valere ad eam quæ est de operibus hominum qui sunt extra charitatem: Quæ Augustinus videtur sępè dicere esse peccata, si solus verborũ cortex & nuda

Cap. 4.

Lib. & capit. eisdem.

Rom. 14.

& nuda sermonis forma spectetur. Potest enim infidelis certam habere notitiam, qua credat non esse illicitum id quod agit. Et iuxta doctrinam Augustini intelligentis de fide catholica intentionem nostram dirigente, non crudè intelligitur esse peccatũ quicquid non est ex fide. Addit enim, Omne quod non est ex fide, in quantum nõ est ex fide, hoc est omne quod non est ex intẽtione rectæ fidei sed cõtraria, ita vt infideli & noxia fiat voluntate, hoc peccatum est. Atqui ex fide non progredimur ad opus, nisi facta subsumptione eius quod agemus, ex qua nascitur conscientia liciti vel illiciti eius quod agemus: contra quam agere non licet, qualiscũque fuerit fides siue vera, siue falsa, siue etiam fides defuerit. Et quamuis, vt dicit B. Augustinus, Paulus speciem probet ex genere, & quod de cibis docet, intelligendum velit de quolibet alio quod agimus, non tamen oportet quod syllogismus practicus ex propositione quæ fidei est procedat, & concludat quid sit eligendum, sed satis est si ex propositione per se nota in lumine naturalis rationis. Sensus igitur Apostoli est secundum Augustinum, quòd peccatum est quicquid non proficiscitur ex intentione rectæ fidei (quam intentionem Saluator vocat oculum simplicem) sed ei aduersatur, & fit ex intentione fidei contraria, ne cogamur fateri eum peccare qui ex consilio Apostoli olus manducat. Et quia Apostolus in eodem cap. sæpe nomine fidei vtitur pro fide catholica, quæ credenda & operanda complectitur, vt, Infirmum in fide assumite: Tu autem in fide stas. etiam in hac sententia, Omne quod non est ex fide peccatum est. de eadem intelligi potest secundum subsumptionem quæ in Syllogismo practico assumitur. Et verus erit hic sensus secundum limitationem quam ipsemet Augustinus explicat. Si autem contendatur Augustinum docere simpliciter peccatũ esse, & Deo displicere quod non est ex fide, intelligendum est quod peccatum est & Deo displicet, non tam propter se quàm propter operantem & inimicitiam eius. Et hac de causa promiscuè loquitur de displicẽtia huiusmodi operũ & ipsius operantis. Et non habens quod efficaciter obijciat intelligentiæ Iuliani circa locum, Omne quod non est ex fide peccatum est. transfert se ad aliam scripturam. Vbi, inquit, erit quod scriptum est, Sine fide impossibile est placere Deo, pro eodem habens, Non placere Deo, & esse peccatum. Et, vt diximus, semper in malum finem refertur actio infidelium, atque etiam impiorum, nisi singulari ex causa hoc caueatur. Id quod attendens B. Augustinus absolutè pronunciat esse peccatum.

Math. 5. & Lucæ 11.

Eodem sensu B. Prosper contra Collatorem. Manifestissimè patet, inquit, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse & polluta, habentia sapientiam non spiritalem, sed animalem: non cœlestem, sed terrenam: non Christianam, sed diabolicam: non à patre luminum, sed à principe tenebrarum, dum per ea ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subduntur ei qui primus recessit à Deo.

Sunt enim eorum opera polluta ratione finis impietatis, ad quẽ plerunque & fere semper ordinantur. Habent etiam sapientiam animalem, non cœlestem, diabolicam, non à patre luminum, per quam diabolo subduntur. Sed hæc omnia non tollunt semen quod in corde hominis pater cœlestis seminauit. Et fortassis hæc loca B. Augustini & Prosperi de actionibus infidelium & impiorum, sunt illa de quibus Celestinus Papa scribit ad Episcopos Galliæ quosdam fuisse conquestos magistros nostros necessariũ modum

dum excesßisse, qui propterea ea tantummodo sequi & probare profitebantur, quæ sacratißima B. Apostoli sedes contra inimicos gratiæ Dei per ministerium Præsulum suorum sanxit & docuit: propter quos capita fidei nostræ circa materiam gratiæ & liberi arbitrij breuiter recenset, in fine concludens. Profundiores verò difficilioresque partes occurrentium quęstionum, quas latiùs pertractarunt qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non habemus necesse astruere, quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitùs subtrahendum est, satis sufficere credimus, quicquid secundùm prædictas regulas Apostolicæ sedis scripta nos docuerunt. Inter hos autem Magistros certum est fuisse beatum Augustinum & Prosperum, qui fortiter & strenuè contra hæreticos gratiæ Dei inimicos, disputauerunt, & potißimùm B. Augustinus. Multa namque occurrunt his qui cum hæreticis disputant, quæ assumuntur veluti ab eis concessa: sicut Iulianus, non finibus, sed nudis officijs virtutes discernendas putabat. Quæ verò fuerit huius de virtutibus Ethnicorũ, eorumq; & etiam impiorum operibus sententia, non satis clarè constat, propter varias eius sententias. Videtur tamen probabiliùs & dictis eius conformiùs, quòd omnia Ethnicorum opera tanquàm peccata damnauerit, quibus offenditur Deus, propter circunstantias, maximè finis quibus inficiuntur: & virtutes quas Aristoteles & reliqui philosophi docent, putauerit esse vitia ac principia malarum actionum. Nam libro primo Retractationum, retractans quod scripserat contra Academicos, ita ait: Item dixi, Quid censes aliud esse beatè viuere, nisi secundùm id, quod in homine optimum est viuere: & quid dixerim in homine esse optimum, paulò pòst explicans, Quis, inquam, dubitauerit nihil esse aliud hominis optimum, quàm eam partem animi, cui dominanti obtemperare conuenit cætera quæcunque in homine sunt. Hæc autem mens aut ratio dici potest. Hoc quidem verum est. Nam quantum attinet ad hominis naturã, nihil est in eo meliùs, quàm mens & ratio, sed non secundùm ipsam debet viuere qui beatè vult viuere, alioqui secundùm hominem viuit, cùm secundùm Deum viuendum sit, vt poßit ad beatitudinem peruenire, propter quam consequendam non seipsa debet esse contenta, sed Deo mens nostra subdenda est. Et libro de ciuitate Dei. Videndum est, inquit, quid sit secundùm carnem viuere, quid secundum spiritum viuere. Quisquis enim non aduertens quemadmodum scripturę sanctę loquãtur, potest putare philosophos quidem Epicureos secundùm carnem viuere, quia summum bonum hominis in corporis voluptate posuerunt. Stoicos autem qui summum bonum hominis in animo ponunt, secundùm spiritum viuere, quia & hominis animus quid est nisi spiritus? Sed sicut loquitur scriptura, secundùm carnem viuere vtrique monstrantur.

Cap. 1. Lib. 14. cap. 2.

Item, Quia homo ita factus est rectus, vt non secundùm seipsum, sed secundùm eum à quo factus est viueret, id est illius potiùs quàm suam faceret voluntatem. Rursum, Certè vnaquæque, caro scilicet & anima secundùm hoc viuat, vnde viuit. Vndè viuit caro? De anima tua. Vndè viuit anima tua? De Deo tuo. Anima sibi non est vita, sed Deus est animæ vita. Ergo quæ secundùm Deum debet viuere, si secundùm seipsam viuat, deficit: secundùm carnem viuit & proficit? Fuerunt philosophi seculi huius, qui putauerunt non esse beatitudinem nisi secundum

Cap. 4. eiusdem lib. De verbis Apost. serm. 13.

carnem viuere, & bonum hominis in voluptate corporis posuerunt.

Extiterunt autem alij superbi, quasi à carne se remouentes & totam spem beatitudinis suæ in anima sua constituentes, posuerunt summum bonum in virtute sua. Agnouistis quomodo trisi sunt in psalm. Qui confidunt in virtute sua. Tales fuerunt philosophi qui Stoici nuncupati sunt: Illi secundùm carnem viuentes, isti secundùm animam viuentes: Nec illi, nec isti secundùm Deum viuentes. Errat Epicureus. Falsum est enim esse hominem beatum, cuius est in fructu voluptas carnis eius. Fallitur & Stoicus. Falsum est enim beatum esse hominem, cuius est in fructu virtus animi eius. Contulerunt cum beato Paulo quidam philosophorum secundùm carnem viuentes, & Stoicorum contulerunt cum illo secundùm animam viuentes, contulit cum illis secundum Deum viuens. Dicebat Epicureus, Mihi frui carne bonum est. Dicebat Stoicus, Mihi frui mea mente bonum est. Dicebat Apost. Paulus, Mihi autem adhærere Deo bonum est. Quod autem hæc fuerit sententia beati Augustini, omne opus propter Deum fieri debere formaliter vel virtualiter, ita vt ex Dei tanquàm finis vltimi consideratione proficiscatur, latè probat Gregorius Ariminensis in primo & secundo Sentent. Item quòd omnis dilectio creaturæ omneque opus est peccatum, si in Deum non referatur. Et quòd omnis infidelium actio est peccatum. Cuius argumentis bene respondet Cardinalis Caietanus. Sicut enim cum supremo agente, stant inferiora agentia, & multa prima agentia in genere hoc vel illo, vt patet in regnis & artibus: ita cum vltimo fine totius vniuersi consistunt multi fines inferiores, vltimi tamen in suo genere, qui ad finem simpliciter vltimum referuntur. Nam dux exercitus qui totum dirigit & mouet, multos sub se habet duces, singulos singularum partium totius exercitus. Dicit præterea idem Cardinalis Caietanus considerandum esse, quòd cognoscere Deum vltimum finem totius vniuersi, propter se tantum diligendum, & alia propter ipsum, naturali ratione absque omni fide manifestum est: & ex Aristotele habetur. Cùm enim pars naturaliter sit propter totum & totum propter Deum, vt ibi ostenditur, consequens est quòd naturali ordine homo seipsum propter Deum, vt vltimum finẽ amet, ac per hoc reliqua quæ propter seipsum amat.

Psalm. 48.

Lib 1. distin. 1. quæst. 1 cõclu. 3. & qu. 3. art. 1. & 2. Secundo libr. disti. 26 & 33.

1. 2. qu. 109. q. 10. artic. 4.

Lib. 10. Metaphysic.

Secundò considerandum dicit quòd dupliciter contingit Deum diligere: explicitè quidem, cùm ad eum nostra dirigitur cogitatio & intẽtio: & implicitè, cùm res à Deo creatas secundùm quod institutæ sunt, diligimus. Ex eo enim quòd res ad Deum mediante vniuerso sunt ordinatæ, affectus noster in eas tendens, vt sunt in gradibus suis constitutæ, tendit in eas implicitè, vt sunt propter vniuersum, & vltimatè propter Deum. Quicunque igitur vtitur aliqua creatura, vel amat obiectum, prout Deus instituit vt vtamur & amemus, hic virtualiter refert actum suum eiusq; obiectum in Deum. Hanc autem cognitionem Dei tanquam vltimi finis ad quem alia referantur, habuisse Platonicos docet etiam beatus Augustinus. Senserunt, inquit, philosophi, quòd rerum creatarum effector sit deus, & lumen cognoscendarum & bonum agendarũ, quod ab illo nobis sit principium naturæ, & veritas doctrinę & fœlicitas vitæ. Docet præterea Platonem determinasse finem boni esse, secundùm virtutẽ viuere, & ei soli euenire posse, qui notitiam Dei habeat, nec esse aliam ob causam beatum.

Lib. 4. contra Iulian cap. 3.

Ex hac

locellorum, & auarorum iustitia qua grauium damnorũ metu contẽnunt aliena, & eorum temperantia qua luxuriæ, quæ sumptuosa est, cohibent appetitum: & fortitudo, qua, vt ait Horatius, Per mare pauperiem fugiunt, per saxa, per ignes. Si verò illud bonum particulare sit verum bonum, puta conseruatio ciuitatis, vel aliquid huiusmodi, erit quidem virtus vera, sed imperfecta, nisi referatur ad finale & perfectum bonum: Et secundum hoc simpliciter vera virtus sine charitate esse non potest. Quando autem obijcitur quòd non habentes charitatem bonos actus faciunt, dum nudum vestiunt, famelicum pascunt, & similia operantur. Ergò sine charitate, sicut bonũ opus, ita vera virtus esse potest. Respondet Thom. post B. August. quòd actus alicuius charitate carentis potest esse duplex: vnus quidem secundum hoc quod charitate caret, vt cùm facit aliquid in ordine ad id per quod caret charitate, & talis actus semper est malus. Sicut idem August. dicit, quòd actus hominis infidelis, inquantùm infidelis est, semper est peccatum, etiam si nudum operiat, vel quicquam aliud huiusmodi faciat, ordinans ad finem suæ infidelitatis. Alius esse potest actus charitate carentis non secundum id quod charitate caret, sed secundum quod habet aliquod aliud donum Dei vel fidem, vel spem, vel etiam naturę bonum, quod non totum per peccatum tollitur, & secundum hoc sine charitate potest quidẽ esse aliquis actus bonus, non tamen perfectè bonus, quia deest debita ordinatio ad vltimum finem. Secundò obijcitur quòd in infidelibus potest esse vera castitas, dum cohibent concupiscentias: vera prudentia, dum rectè iudicant de agendis. Ergò vera virtus potest esse sine charitate. Respondet. Cùm finis se habeat in agibilibus sicut principium in speculabilibus, sicut non potest esse simpliciter vera scientia si desit recta ęstimatio de primo & indemonstrabili principio, ita non potest esse simpliciter vera castitas, prudentia aut iustitia, si desit ordinatio debita ad finem vltimum quæ est per charitatem, quantumcunque se aliquis rectè habeat circa alia. Item B. Thomas contra virtutes morales quæ ex assuetudine nascuntur sibi obijcit: Peccatum non compatitur secum virtutem, sed homo non potest vitare peccatum nisi per gratiam Dei, secundum illud Sapient. Didici quòd non possum esse aliter continens, nisi Deus dederit. Ergò nec aliquæ virtutes possunt in nobis causari ex assuetudine operum, sed solo dono Dei. Respondet quòd virtus diuinitus infusa, maximè si in sua perfectione consideretur, non compatitur secum aliquod peccatum mortale, sed virtus humanitùs acquisita compatitur actum peccati etiam mortalis, quia vsus habitus in nobis est nostræ voluntati subiectus, non autem per vnum actum pecccati corrumpitur habitus virtutis acquisitæ, eò quòd habitui non contrariatur directè actus, sed habitus tantùm: & ideo licet sine gratia homo non possit peccatum mortale vitare, ita vt nunquam mortaliter peccet, non tamen impeditur quin possit habitum virtutis acquirere, per quem à malis operibus abstineat, vt in pluribus & pręcipuè ab his quæ sunt rationi valdè contraria. Simpliciter autem veram virtutem non esse sine charitate probat ex Apostolo, Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Vera autem virtus prodest multùm secundum illud Sapientiæ, Sapientia docet sobrietatem & iustitiam, prudentiam & virtutem, quibus in vita nihil est vtilius homi-

[Margin notes: Solutio Augustini ad obiectionem. — 1.2. quæst. 63. art. 2. — Cap. 8. — 1. Cor. 13 — Cap. 8.]

nibus. Et quando sibi obijcit argumentum ex lib. retract. quod à mortalibus recte non viuitur, nisi prius liberum arbitrium à peccati prauitate liberetur, quodque propterea nemo se potest ad gratiam pręparare: Respõdet quòd sine gratia gratum faciente nemo rectè viuere potest, rectitudine ad finem vltimum pertingente: potest tamen sine ea rectè aliquid agere rectitudine quam habet ex materia, circunstantijs & fine debito. De operibus autem iustorum quòd non sunt peccata nec omnia opera eorum qui sunt extra gratiam, latissimè declarat & probat nostræ scholæ Louanieñ. Magister N. Iacobus Latomus in ratione condemnationis articulorum Martini Lutheri, & Reuerẽdus ac fortis Christi martyr Ioannes Roffensis circa articulum 31. & 32. assertionis eiusdem Lutheri, cuius argumẽtis, scripturis, & rationibus clarissimè respondent & satisfaciunt. Ad quos & alios nostri temporis scriptores lectorem remittimus, adijcientes ex Concilio Tridentino Canonem septimum, Si quis dixerit opera omnia quę ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, verè esse peccata vel odium Dei mereri, aut quantò vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tantò eum grauius peccare, anathema sit. Et canonem 25. Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut quod intolerabiliùs est, mortaliter, atque ideo pœnas æternas mereri, tantũmque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputat ad damnationem, anathema sit.

Thomas. in 4. dist 15. qu. 1. artic. 2. quęst. 2.

QVòd opera bona ad salutem sint necessaria, palam testantur scripturę superiùs citatæ. Ad salutem enim necessaria est mandatorum Dei & decalogi obseruatio. Clarissima namque est Christi Saluatoris sententia, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Et B. Ioannes. Si dixerimus, inquit, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Item, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Et, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Nec in isto à nobis dissentiunt aduersarij, quamuis non eodem sensu, sed longè diuerso. Docent enim opera esse necessaria tanquam fructus fidei iustitiã apprehendentis, sine quibus ipsa permanere non potest. Ait enim Ioannes Brentius in suo pestilenti Catechismo.

1. Ioan. 1. & 2.

Math. 3.

Brentius.

Facienda sunt bona opera non vt meritis ipsorum expiemus peccata nostra, & consequamur æternam vitam, sed facienda sunt propter alias causas, videlicet vt bonis operibus testemur fidem nostram, & declaremus gratitudinem nostram quam domino Deo nostro pro beneficijs eius debemus: alij dicunt, necessaria vt Deo omnium bonorũ sine quorumlibet operum (vt volunt) respectu largitori gratificemur, ac pro virili vices rependamus, obedientiam & reuerentiam.

Nos autem docemus opera esse necessaria quasi vias medias, per quas in stadio currimus ad propositum brauium apprehẽdendum, imò & ad habendam peccatorum remissionem, & consequendam ac etiam augendam iustitiam. Iussit enim Christus Apostolis vt prædicarent in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Non sunt igitur aduersarij nostri in eo errore quem improbat Augustinus lib. de fide & operibus, quod videlicet fides eos saluare potest qui in peccatis viuunt: De quibus est aperta sententia Apostoli, quòd regnum Dei non consequentur qui talia agunt,

Galath. 5.

Ex hac doctorum inter se contendentium diuersitate quæ fuerit sententia B. Augustini (Nam & B. Thomas negat ipsum sensisse omnem infidelium actionem esse peccatum) manifestum est non esse omnino certũ quę fuerit eius in istis quæstionibus controuersis, sententia: quũ & ipse August. dicat aliquem esse finem voluntatis & requiem absolutè & simpliciter, & alium nõ omnino, sed quoad vnum aliquid, vt deputetur non tanquam patria ciuis, sed tanquam refectio vel mansio viatoris. Lib 11. de trinit. cap. 5. & 6.

Pro tota hac disputatione illustranda plurimum conducunt quę scribit B. Tho. circa quæst. An quælibet actio infidelis sit peccatum. Peccatum, inquit, mortale tollit gratiam gratum facientem, nõ autẽ totaliter corrumpit bonum naturę. Vnde cùm infidelitas sit peccatum mortale, gratia quidẽ carent infideles, remanet tamẽ in eis aliquod bonũ naturę. Vnde manifestũ est, quòd ĩfideles nõ possunt operari bona opera quę sunt ex gratia, scilicet opera meritoria, tamen bona opera ad quæ sufficit bonũ naturæ (de quibus August. lib. 3. Hyppognost.) aliqualiter operari possunt. Hinc non oportet quòd in omni opere peccent, sed solùm quando ex infidelitate operantur. Sicut enim habens fidem potest aliquod opus cõmittere quod nõ referat ad fidei finem, vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando: ita etiam infidelis potest aliquem bonum actũ facere in eo quod non referat ad finẽ infidelitatis. Quod aũt dicitur in lib Sentent. Prosperi, quòd omnis infideliũ vita est peccatum, dicit Thomas intelligendum per concomitantiam, cùm peccata sine fide non tollantur: & ideo sine peccato eorum vita esse nõ potest. Vel intelligendum putat de eo quod agunt ex infidelitate. 2. 2. quæst. 4. artic. 10. Cap. 106.

Et ad argumentum propositum, quòd fides intentionem dirigit, respondet, quòd respectu finis vltimi supernaturalis, fides intentionem dirigit: lumen autem naturalis rationis sufficit, vt dirigatur intentio respectu finis naturalis. Quod autem dicit B. Augustinus liberum arbitrium non valere nisi ad peccandum, si lateat veritatis via, & cùm id quod agendum & quo nitendum est cęperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non benè viuitur: vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per liberum arbitrium, quod surgit ex nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis. intelligit non valere ad faciendã iustitiã, quę gratię mereatur impetrationem, nec ad bñ viuẽdũ, quemadmodũ docebãt Iulianus & Pelagiani: quomodo ipse Aug. eandẽ suã sententiã alio loco interpretatur, Dũ enim ait liberũ arbitriũ captiuatũ non nisi ad peccatũ valere. statim addit, Ad iustitiã nisi diuinitùs liberatũ adiutumq; non valet. Et reuerà ad peccandum valet & potens est secundum vehementem sui propensionẽ, secundum quã semper quemadmodũ secundum habitus operatur, nisi alicuius gratia cohibeatur: vt diximus ex Aristot. Validiùs enim impellimur & inclinamur hoc peccati fomite, q̃ malo habitu multũ inteñso. Hunc etiam sensum sui dicti explicat B. Augustinus, quando eodem libro loquitur de gentibus quæ legem non habent. Et quod citatum est suprà, quòd secundum hominem viuit, qui viuit secũdum id quod in homine est optimum, hoc est, secundum rationem. intelligendum est si secundum rationem tanquam primariam regulam & legem quis viuat: secus si secundũ eam vt deriuatio est & participatio legis æternæ viuat. Nouerunt autem philosophi cordatiores, creaturas esse participationes esse diuini, sicuti sta- De spiritu & lit. cap. 3.

Thomas. in 4. dist 15. qu. 1. artic. 2. quęst. 2.

nibus. Et quando sibi obijcit argumentum ex lib. retract. quod à mortalibus rectè non viuitur, nisi prius liberum arbitrium à peccati prauitate liberetur, quodque propterea nemo se potest ad gratiam pręparare: Respōdet quòd sine gratia gratum faciente nemo rectè viuere potest, rectitudine ad finem vltimum pertingente: potest tamen sine ea rectè aliquid agere rectitudine quam habet ex materia, circunstantijs & fine debito. De operibus autem iustorum quòd non sunt peccata nec omnia opera eorum qui sunt extra gratiam, latißimè declarat & probat nostræ scholæ Louanieñ. Magister N. Iacobus Latomus in ratione condemnationis articulorum Martini Lutheri, & Reuerēdus ac fortis Christi martyr Ioannes Roffensis circa articulum 31. & 32. assertionis eiusdem Lutheri, cuius argumētis, scripturis, & rationibus clarißimè respondent & satisfaciunt. Ad quos & alios nostri temporis scriptores lectorem remittimus, adijcientes ex Concilio Tridentino Canonem septimum, Si quis dixerit opera omnia quę ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, verè esse peccata vel odium Dei mereri, aut quantò vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tantò eum grauius peccare, anathema sit. Et canonem 25. Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut quod intolerabiliùs est, mortaliter, atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputat ad damnationem, anathema sit.

QVòd opera bona ad salutem sint necessaria, palam testantur scripturę superiùs citatæ. Ad salutem enim necessaria est mandatorum Dei & decalogi obseruatio. Clarißima namque est Christi Saluatoris sententia, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Et B. Ioannes. Si dixerimus, inquit, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Item, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Et, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Nec in isto à nobis dissentiunt aduersarij, quamuis non eodem sensu, sed longè diuerso. Docent enim opera esse necessaria tanquam fructus fidei iustitiā apprehendentis, sine quibus ipsa permanere non potest. Ait enim Ioannes Brentius in suo pestilenti Catechismo.

1. Ioan. 1. & 2.

Math. 3.

Brentius.

Facienda sunt bona opera non vt meritis ipsorum expiemus peccata nostra, & consequamur æternam vitam, sed facienda sunt propter alias causas, videlicet vt bonis operibus testemur fidem nostram, & declaremus gratitudinem nostram quam domino Deo nostro pro beneficijs eius debemus: alij dicunt, necessaria vt Deo omnium bonorū sine quorumlibet operum (vt volunt) respectu largitori gratificemur, ac pro virili vices rependamus, obedientiam & reuerentiam.

Nos autem docemus opera esse necessaria quasi vias medias, per quas in stadio currimus ad propositum brauium apprehēdendum, imò & ad habendam peccatorum remisionem, & consequendam ac etiam augendam iustitiam. Iussit enim Christus Apostolis vt prædicarent in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Non sunt igitur aduersarij nostri in eo errore quem improbat Augustinus lib. de fide & operibus, quod videlicet fides eos saluare potest qui in peccatis viuunt: De quibus est aperta sententia Apostoli, quòd regnum Dei non consequentur qui talia

Galath. 5.

agunt,

Ex hac doctorum inter se contendentium diuersitate quæ fuerit sententia B. Augustini (Nam & B. Thomas negat ipsum sensisse omnem infidelium actionem esse peccatum) manifestum est non esse omnino certũ quę fuerit eius in istis quæstionibus controuersis, sententia: quũ & ipse August. dicat aliquem esse finem voluntatis & requiem absolutè & simpliciter, & alium nõ omnino, sed quoad vnum aliquid, vt deputetur non tanquam patria ciuis, sed tanquam refectio vel mansio viatoris. Lib. 11. de trinit. cap. 5. & 6.

Pro tota hac disputatione illustranda plurimum conducunt quę scribit B. Tho. circa quæst. An quælibet actio infidelis sit peccatum. Peccatum, inquit, mortale tollit gratiam gratum facientem, nõ autẽ totaliter corrumpit bonum naturę. Vnde cùm infidelitas sit peccatum mortale, gratia quidẽ carent infideles, remanet tamẽ in eis aliquod bonũ naturę. Vnde manifestũ est, quòd ĩfideles nõ possunt operari bona opera quę sunt ex gratia, scilicet opera meritoria, tamen bona opera ad quæ sufficit bonũ naturæ (de quibus August. lib. 3. Hyppognost.) aliqualiter operari possunt. Hinc non oportet quòd in omni opere peccent, sed solùm quando ex infidelitate operantur. Sicut enim habens fidem potest aliquod opus cõmittere quod nõ referat ad fidei finem, vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando: ita etiam infidelis potest aliquem bonum actũ facere in eo quod non referat ad finẽ infidelitatis. Quod aũt dicitur in lib Sentent. Prosperi, quòd omnis infideliũ vita est peccatum, dicit Thomas intelligendum per concomitantiam, cùm peccata sine fide non tollantur: & ideo sine peccato eorum vita esse nõ potest. Vel intelligendum putat de eo quod agunt ex infidelitate. 2. 2. quæst. 4. artic. 10. Cap. 106.

Et ad argumentum propositum, quòd fides intentionem dirigit, respondet, quòd respectu finis vltimi supernaturalis, fides intentionem dirigit: lumen autem naturalis rationis sufficit, vt dirigatur intentio respectu finis naturalis. Quod autem dicit B. Augustinus liberum arbitrium non valere nisi ad peccandum, si lateat veritatis via, & cùm id quod agendum & quo nitendum est cęperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non benè viuitur: vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per liberum arbitrium, quod surgit ex nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis. intelligit non valere ad faciendã iustitiã, quę gratię mereatur impetrationem, nec ad bñ viuẽdũ, quemadmodũ docebãt Iulianus & Pelagiani: quomodo ipse Aug. eandẽ suã sententiã alio loco interpretatur, Dũ enim ait liberũ arbitriũ captiuatũ non nisi ad peccatũ valere. statim addit, Ad iustitiã nisi diuinitùs liberatũ adiutumq́; non valet. Et reuerà ad peccandum valet & potens est secundum vehementem sui propensionẽ, secundum quã semper quemadmodũ secundum habitus operatur, nisi alicuius gratia cohibeatur: vt diximus ex Aristot. Validiùs enim impellimur & inclinamur hoc peccati fomite, q̃ malo habitu multũ intẽso. Hunc etiam sensum sui dicti explicat B. Augustinus, quando eodem libro loquitur de gentibus quæ legem non habent. Et quod citatum est suprà, quòd secundum hominem viuit, qui viuit secũdum id quod in homine est optimum, hoc est, secundum rationem. intelligendum est si secundum rationem tanquam primariam regulam & legem quis viuat: secus si secundũ eam vt deriuatio est & participatio legis æternæ viuat. Nouerunt autem philosophi cordatiores, creaturas esse participationes esse diuini, sicuti sta- De spiritu & lit. cap. 3.

tim diximus ex B. Augustino. Et qui hoc ignorauerunt non propterea secundum rationem agendum esse docebant tanquam regulam primam, sed talem qualis reuerà erat. Sicut miles agit secundum mandatum Centurionis aut principis exercitus, quamuis ignoret an suo an alterius nomine imperet. Et licet Apostolus moneat seruos vt obediant dominis suis, tanquam Christo Domino, & similiter vt vxores sic obediant viris suis, secundum eorum tamen præscripta & leges operantes, & filij secundum instituta & leges parentum, nulla Christi Domini habita consideratione, sed tantùm spectantes quod pater, dominus, aut maritus præcipit, nullum admittitur peccatum, quia implicitè obeditur legibus & mandatis Christi Domini, qui mandat per eos tanquã ministros suos id quod obseruari vult. Nam sicut res honestæ sua primęua conditione & natura ad Deum referuntur, quandoquidem propter seipsum, vt diximus, eas condidit, & ideo factum propter honestum finem naturalem, consequenter fit propter Deum: ita cùm lumen & directio rationis est radius lucis diuinæ, Deus est & eius lex æterna quæ per hoc lumen in agendo dirigit, & secundum Deum viuit qui rationis naturalis sequitur directionem. Et quia B. Augustinus aliquãdo dicere videtur, nihil bene, nihil rectè fieri sine charitate, sicuti superiùs ex lib. de spiritu & lit. Item lib. de lib. arbitrio & gratia. Quicquid, inquit, homo putauerit se facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo fit bene. Et alio loco, Omnis præcepti finis est charitas, id est ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit spiritus sanctus in cordibus nostris, non fit quemadmodum fieri oportet, quãuis fieri videatur. Idẽ alijs in locis docet, quod certũ est ipsum non intellexisse nisi secundum sensum quem expressit in fine 3. capitis 4. lib. contra Iulianum: quem sensum superiùs citauimus.

Ephes. 6.

Cap. vt supra. Cap. 18.

In Enchyrid. cap. 121.

IGitur pro veritatis declaratione inseramus hîc eadem de re doctrinam B. Thomæ. Quærit autem, an sine charitate posit esse vera virtus vel bonum aliquod opus. Et respondet quòd virtus ordinat hominem ad bonum, & bonum facit. Bonum autem hominis principaliter est eius finis, cùm ea quæ sunt ad finem bona non dicantur, nisi ad ipsum relata. Sicut ergo duplex est finis hominis, vnus vltimus & alius proximus, ita etiam est duplex eius bonum: Vltimum quidem & principale bonum hominis est, Dei fruitio, secundum illud Psalm. Mihi adhęrere Deo bonum est. ad quod ordinamur per charitatem. Bonum autem secundarium & quasi particulare hominis potest esse duplex: vnum quod est verum eius bonum, vtpote ordinabile, quantum est in se, ad primarium eius bonum Dei fruitionem: & aliud est apparens & non verum, quia abducit à bono finali. Virtus itaq; vera simpliciter, est illa quæ ordinat hominem ad principale bonum eius: sicut etiam Philosophus dicit, quòd virtus est dispositio perfecti ad optimum: & sic nulla vera virtus potest esse sine charitate.

2. 2. qu. 23. art. 7. & 1. 2. q. 65. art. 1. 2 & 4.

Psalm. 72.

Sed si accipiatur virtus prout ordinat ad aliquem finem particularem & particulare bonum, potest esse sine charitate. Et si bonum hoc solùm est apparens & non verum, virtus etiam quæ est in ordine ad hoc bonum, non erit vera virtus, sed falsa virtutis similitudo: Sicut nõ est vera virtus, vt dicit B. Augustinus, auarorum prudentia, qua excogitant diuersa genera

Lib. 4. contra Iulianũ cap. 3.

locello-

agunt. Martini tamen Lutheri verba hanc hæresim blasphemam insinuant, imò & manifestè sonant. Ait enim, *Vide quàm diues sit homo Christianus siue baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas, cætera omnia si credat vel stet fides in promissionem diuinam baptizato factam, in momento absorbentur per eandem fidem.* De captiuitate Babylonic. De sacramēt. Baptismi.

Bucerus tamen conatur eum interpretari quòd loquatur de fide tali quę pugnat cum peccato vt ea obtinente in nobis peccatum facessat, & obtinēte peccato iaceat fides: Peccatum autem dicit, quod B. Augustinus vocat vastans conscientiam, hoc est quòd Martinus intendat docere tantam esse fidei suæ efficaciam, vt peccatū cum ea cohęrere non posit, sicut nos dicimus, Deum & proximum dilige, & facere potes quod vis. Sed clariora sunt Lutheri verba quàm quæ hanc Buceri patiantur interpretationem. Ait enim nulla esse credentis in Christum tam mala opera quæ eum condemnent, & baptizatum nullis peccatis posse salutem perdere, etiam si velit, nisi credere nolit, nec esse peccatum nisi incredulitatem. Nec tamen vera est hæc Buceri interpretatio, quòd scilicet peccatum per se condemnans, sit sola incredulitas. Nam odium & inuidia fratris & adulterium peccata sunt per se hominem condemnantia. Atqui efficaciter probat Ioannes Caluinus contra Martinū Lutherum infidelitatem non esse in quolibet peccato rationem ob quam peccatum est. Ait enim,

Qui respondent ab vna infidelitate propriè prodire hominum damnationem, non à particularibus peccatis, mihi non satisfaciunt. Equidem illis assentior fontem ac radicem omnium malorum incredulitatem esse. Est enim prima à Deo defectio, quam sequuntur, deinde diuinæ voluntatis transgresiones. In quo etiam fallitur Caluinus. *Sed quod videntur eandem statuere bonorum & malorum operum rationē in æstimanda iustitia vel iniustitia, in eo cogor ab ipsis dissentire.* *Caluinus in fine ca. de iustifica. impij.*

Quod ad multa valeant opera bona etiam extra statum gratiæ facta ostēdit Sanctiss. dominus Adrianus libro 4. sentent. in tractat. de Sacramento Pœnitentiæ.

Ex dictis manifestum est quæ sunt propriè opera bona. Nam secundū B. Augustinum & formam sermonis scripturę, bona opera dicuntur quæ sunt simpliciter & absolutè bona, hoc est quæ sunt fructus arboris bonæ, & de radice proficiscuntur charitatis. Sunt etiam opera bona, sed modo quodam non simpliciter, quæ consentanea sunt legi diuinæ aut rectæ rationi. Et opera simpliciter mala sunt non solùm ea quæ ex radice nascuntur cupiditatis, sed quæcunque deuiant à lege æterna, vel regula rectæ rationis. Sicut enim ab arbore bona proficiscuntur fructus mali, non vt bona est, hoc est ex radice charitatis, sed ex ignorantia vel infirmitate, malo scilicet carnem inhabitante: ita ex arbore mala opera quædam nascuntur quæ mala non sunt, sicut nec malum est eorum principium, natura videlicet & eius vires, fructus tamen boni non sunt, vt diximus suprà. Lib. 4. contra Iulianū cap. 3. in fine.

GRauiter hîc hallucinantur Martinus Bucerus & Philippus Melancthon ab inuicem nō minus dissidentes quàm à doctrina catholica in describendis operibus bonis. Nam Bucerus docet non esse opera bona, nisi quibus proximo commodamus, vel rebus spiritualibus vel corporalibus.

Bona,

Bucerus. In comment. in cap. 5. euã. secũdũ Math. & contra Pighium de iustificatione.

Bona, inquit, opera sunt quæ ex bono corde in rem proximi secundũ verbum domini, studioque ipsi gratificandi fiunt. Nam bona opera in scripturis non vocantur, nisi quibus proximus benè fit, quæque illi commodum aliquod adferunt. Neque scripturæ creaturam bonam vocant, nisi ex qua ad alios vtilitas aliqua proficiscitur. Nec latini bonum dicunt, nisi quod frugi est, & fructus parit. Et dominus in sermone quem in monte habuit nihil aliud agit quàm vt nos totos patris confidẽtiæ permittẽtes, nosque ipsos quasi negligentes & non curantes totis viribus in hoc incũbamus, vt bene mereamur de quibuslibet, faciamusque hominibus quod vellemus nobis fieri ab eis, & id inquit legem esse & prophetas, & qui diligit proximum legem impleuit. Et de solo proximo mandauit nobis Deus. Deo vel sanctis in cœlo quid bene facies? Et qui temetipsum abnegasti ac Deo consecrasti quid boni facies vel facere potes, nisi quãtum te vsibus proximi seruas, foues ac instruis? In eo quod proximo bene facimus Deus vult nostram erga se officiositatem experiri & accipere perinde quicquid proximis bene feceris ac si ipsi fecisses. De his denique nobis mandauit Deus: Et in hoc verbo, Diliges proximum tuum, inquit Apostolus Paulus, totam legem impleri. Si igitur corpus castiges: Si Deum ores aut benedicas, vel quicquid aliud facias, si non id in rem instituatur proximi, non est bonum opus. Quicquid igitur sui causa homo facit, hoc est vt cœlum mereatur, & è purgatorio celerem sibi paret exitum, non est opus bonum, Nec aliqua ad alios venit vtilitas: Nec missæ, nec ecclesiasticorum preculæ & cantus, murmura ex eadem ratione non sunt opera bona. Nec hîc de nomine contendimus dũ de re conuenit, vocentur & sint bona opera quæcunque grata & placita Deo & agimus & facimus animo, ore, manu. Cumque ille cuncta iussa sua vno illo verbo comprehendat, Diliges proximum tuum sicut te ipsum, ad vtilitatem & salutem referri oportet proximi quæ Deo grata sunt, ac verè opera nostra vniuersa:

Cont. Pighiũ.

Responsio Cap. 6.

Absurda est hæc descriptio bonorum operum, & responsio Martini Buceri, scripturisq; contraria. Nam Micheas propheta, Quid, inquit, dignè offerã Domino, curuabo genu Deo excelso? Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te, Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam & sollicitè ambulare cum Deo tuo. Et propheta Dauid, Mihi autem adhærere Deo bonum est: Ponere in domino Deo spem meam. Et tria prima præcepta decalogi, solum Deum eiusque cultum respiciunt, non propriè vtilitatem proximi. Similiter credere, sperare, & diligere Deum, in eius gloriam referuntur, qui prima veritas est, omnia sciens & fallens neminem: Summa liberalitas & omnipotẽtia, quibus seipsum & regnum suum nobis communicat: summa item bonitas à qua omnia profluunt, ad quem etiam omnia redeunt. Hic honor eiusque recognitio Deo exhibetur in his virtutibus theologicis. Et quando homini mandatur vt proximum sicut seipsum diligat, permittitur ei, imò & mandatur sui amor in his quæ Dei sunt, & propriam spectant salutem. Qui vult vitã diligere, ait S. Petrus, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Et dominus Saluator, Qui amat animam suam, perdet eam. Absurdissimum enim est, quòd homo seipsum diligere non debeat in Deo & propter Deum. Quare autem non sit datum speciale præceptum de dilectione nostri & corporis nostri, dicit beatus Augustinus causam esse, quòd inconcussa naturæ lege hæc ipsa diligimus. Nam & bestiæ se atque corpora sua diligunt. Restabat igitur vt & de illo quod suprà nos est, & de illo quod iuxta nos est, præcepta sumeremus. Tractat enim Aristoteles in Ethic. quæstionem, An vir

Psal. 72.

Amor sui ipsius est præceptum in euãgelijs & lege naturali. 1. Petri 3.

Lib. 1. de doctrina Christiana. ca. 23. & 26

Lib. cõtra ct. 2. cap. 1.

An vir iustus debeat esse amator sui. Et respondet, quòd præ amico se diligit, in his quæ virtutis sunt & honestatis. In diuitijs verò, honoribus, & alijs bonis, quæ ad virtutem non pertinent, non est sui amator. Huiusmodi enim bona alteri magis quàm sibi procurat & amat. Et scripturis aduersatur, quòd homo non debeat esse sollicitus vt sit humilis, patiens, ardens Dei amator. Custodi temetipsum, ait Moyses, & animam tuam sollicitè. Item Ecclesiasti. Miserere animæ tuæ placens Deo. Rursum Apostolus Paulus, Sollicitè cura, inquit, teipsum probabilem exhibere Deo. Non enim proximo seruimus nisi in gratiam Dei & propter Deum, quia videlicet hoc ei placet, & eius est voluntas. Illam ergo primò spectare oportet. Voluntas autem Dei est nostra sanctificatio. At reuerà præposterum esset primum præceptum legis, quod maximum est, referre ad secundum: Deum ad proximum, eiusq; dilectionem, ad dilectionē proximi. Et quia dilectio hominis ad seipsum, in scripturis proponitur vt exemplar dilectionis quæ habetur ad alterum, & potius est exemplar quàm exemplatū, fieri non potest, quòd homo ex charitate magis proximum diligere debeat, eiusq; salutem magis procurare quàm propriam. Aperta namque est sentētia Saluatoris, Quid prodest homini si vniuersum mundū lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur: aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Ideo Augustinus, Charitatem autem voco motum animi ad fruendum Deo, & se & proximo propter Deum. Et quod ipsa agit quò sibi prosit, vtilitas est: quod autem agit vt prosit proximo, beneficentia nominatur. Et homo post Deum se sibi maximè debet, & se sibi maximè reddere debet. Omnia hæc latè declarat B. Thomas, & post Magistrum doctores scholastici, distinct. 27. 3. sentent. & sequentibus.

Deuteron. 4. Cap. 30. Matth. 16. Lib. 3. de doc. Christ. cap. 10. Aug. de quātit. animę ca. 28 lib. 1. & libro 1. retract. cap. 8. 2. 2. quęst. 25. art. 1. & 4.

Et dubitari non potest, quin opera pœnitentiæ non respiciat proximū, sed operantem tantum: Sicut Publicanus non ausus oculos ad cœlos eleuare, dixit, Deus propitius esto mihi peccatori. Dauid quoque propheta lectum suum per singulas noctes lachrymis rigabat. Se enim Deo reconciliare quærebant. Nullius sunt momenti, imo magna ex parte falsa sunt quæ assumit Bucerus in erroris sui probationem. Nam ex dictis manifestū est, non ea tantum opera in scripturis bona vocari, quibus proximo benè fit. Grata enim sunt Deo opera pœnitentiæ, quæ & placant iram eius. Vidit namque Deus opera Niniuitarum, & misertus est super malitia quam locutus fuerat. Et Publicanus iustificatus in domum suam descendit. Et bona, imò optima sunt opera, quibus implentur præcepta primæ tabulæ, quę tantum Deum, non autem proximum respiciunt. Et teste Saluatore, Maria optimam partem elegit. Nec mirum, quòd creatura quæ in hominum vsum tantum creata est, in scripturis dicatur bona, quia ex ea ad alios vtilitas proficiscitur. In ministerium enim cunctis gentibus quę sub cœlo sunt solem & lunam, & omnia cœlorum astra Deus creauit. Hominem verò in suum ministerium vt Deum cognoscat, diligat fruatur, & eius faciat volūtatem. Nec verum est quod Latini bonum non dicunt nisi quod frugi est. Nam docent bonum esse generale nomen honesta pariter & vtilia complectens, quemadmodum bonum animi, bonum corporis, bonum fortunæ. Et in sermone domini in monte hoc quidem agitur, vt nos totos patris prouidentiæ committamus, & de quibuslibet benè mereamur: sed tantùm in sermonis parte istud agitur. At in eodem sermone docentur alia multa,

Luc. 18. Psalm. 6. Ionę 3. Luc. 10. Deut. 4. Lauren. Vall. cap. 282.

sicut de beatitudinibus, & ne iustitiam nostram faciamus corã hominibus, & similia plurima. Diligenter annotat beatus Augustinus Saluatorem dicere, Hæc est enim lex & prophetæ. Et non addere, quemadmodum alio loco, Vniuersa lex & vniuersæ prophetiæ. Quomodò cùm hic non loquatur seruat locum alteri precepto, quod ad Dei dilectionem pertinet. Et qui diligit proximum legem impleuit, quoad præcepta quæ ipsum cõcernunt, non autem vniuersa, nisi inquantum dilectio proximi includit Dei dilectionem. Non enim proximus ex charitate diligitur, nisi propter Deum dilectum. Et falsum est quod de solo proximo mandauit nobis Deus. Nam simpliciter loquens Ecclesiasticus. Et mandauit illis, ait, vnicuique de proximo suo. Deo quidem & sanctis benefacere non possumus in eorum personas bona conferendo, sicut nec eis in eorum personis nocere possumus. Si peccaueris, inquit Iob, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porrò si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Cõqueritur tamen dominus, quòd despicimus nomẽ suũ, & ꝙ ipsũ affigimus. Et si affigit me homo, ait Deus, vos me cõfigitis. Et deplorat ꝙ nomẽ suũ in gẽtibus per nos blasphematur, Et Maria virgo, Magnificat anima mea Dominum. Item Ecclesiasticus, Exaltate Dominum quantum potestis. Superualebit enim adhuc. In honore igitur & gloria nominis sui læditur Deus & sancti eius, & ediuerso etiam magnificatur. Si ego sum Dominus, vbi timor meus? & si pater ego, vbi est honor meus? Filius honorat patrẽ, & seruus dominũ suũ. Et B. Augustinus, Quid tibi sum ipse vt amari te iubeas à me, & nisi faciam irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? Sicut autem Deo & sanctis benedicimus, & etiam maledicimus, ita eis quoque bene & male facimus. Et ex eo quòd te Deo consecrasti, eius gloriam in omnibus quærere oportet, eius spectare voluntatem & beneplacitum, non solùm in proximo, sed & in nobis, & quidem cultu quem ipse à nobis requirit, vt sanctificetur etiam in nobis sanctum nomen eius. Et absurdissimum est quod dicit Bucerus, quòd homo sibi nihil boni facere potest aut debet, de quo Saluator testatur, quòd animã suã perdere & lucrari potest. Verè dolendũ hũc virum doctũ pro euangelica doctrina toti mũdo proponere huiusmodi absurdas opiniones. Nullã enim veritatis apparentiã habet quod dicit, Si igitur corpus castiges, si Deũ ores, benedicas, si nõ id in rẽ proximi instituatur, non est opus bonũ, quum Apostolus Paulus testetur se castigare corpus suum, & in seruitutem redigere, ne fortè cùm alijs prædicauerit, ipse reprobus efficiatur, qui & coelibatum dicit assumendum, quia facultatem præbet sine impedimento Dñm obsecrandi. Non enim propter proximũ te fecit Deus, sed vt ipsi seruias, ipsiusque facias voluntatem, non solùm in beneficentia erga proxmos, sed in omnium virtutum operibus. Nam de his omnibus præcepta continet lex diuina. Ait enim dominus apud Esaiam, Omnem qui inuocat nomen meũ, in gloriã meã creaui eum. Populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit. Et clarissimè conuincunt hanc Buceri sententiam scripturę superius citatę. Nam fructus bonus est quem producit arbor bona, cuius radix est charitas: Quicquid igitur à charitate procedit fructus est bonus. Ab ea autem primò proficiscitur amor Dei, & opera in prima decalogi tabula præscripta, quæ Deum immediatè, non proximum respiciunt.

Philip-

De ser domini in monte.

Cap. 17.

Iob 33.

Malach. 1. & 3.

Cap. 33.

Malach. 1.

Lib. 1. confess. cap. 5.

1. Corinth. 9.

Cap. 43.

PHilippus Melanchton contrà docet, ea ſcilicet tantum opera bona eſſe, quæ ſunt à Deo præcepta. *Bona, inquit, opera debent habere Dei mandata, vt ſciamus ea Deo placere, & fiducia mandati diuini ea ſuſcipiamus.* In locis de diſcrimine præceptorum & conſiliorum.

Docetque hæc ipſa opera ideo facienda, quia à Deo præcepta ſunt, non vt illis quicquam mereamur: Quæ verò ex noſtra electione noſtroque arbitrio aut ſuperiorum præſcripto vel conſilio aſſumpſerimus, apud Deum nullius haberi momenti. Et ſi ea fiant intentione vt Deũ nobis placemus, ipſius gratiam promereamur, aut pro peccatis ſatisfaciamus, iam non inutilia tantum, ſed pernicioſa atque impia eſſe ex doctrinis dæmoniorum profecta: Quem eius errorem recitat & ex ſcripturis improbat Albertus Pighius in controuerſ. 12. quæ eſt de traditionibus humanis: & 14. de votis monaſticis. Scripturis autem manifeſtè aduerſatur. Non enim pręcæteris hominibus ſpecialia à Deo præcepta acceperant illi, quorum magnificã & triumphantem fidem effert Apoſtolus Paulus, qui circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, quibus dignus non erat mundus. Hebr. 11. Nec ſpeciale aliquod præceptum habebant Rechabitæ, qui ſpeciale vitæ inſtitutum ſectabantur ſeueriùs & expeditiùs, quos magnificè commendat dominus. Hier. 35. Nec Helias, nec Heliſeus aut prophetarum diſcipuli vt vitam cœlibem, & ieiunijs ac vigilijs duram atque aſperam ducerent, huiuſmodi ſpeciale præceptum habuerunt. Nec præceptum habebat Ioannes Baptiſta de vita quam agebat, ſeueriori. Nec etiam Anna illa Phanuelis filia præcepti neceſsitate, ſed proprij arbitrij electione tot annis in ieiunijs & obſecrationibus domino ſeruiebat. Lucæ. 2. Plus, inquit B. Hieronymus, Chriſtus amat virgines, quia ſponte tribuunt quod ſibi non fuerat imperatum, maioriſque gratiæ eſt offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris. Lib. 1. cotra Iuuianum. Nam Deo gratiſsima eſt virginitas: de virginibus tamen ait Paulus ſe præceptum domini non habere, & ideo conſulere tantum. Qui poteſt capere, inquit Saluator, ille capiat. Et de paupertate euangelica dicit idem, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quę habes & da pauperibus. Matth. 19. Non igitur ea ſola opera Deo placent & bona ſunt quę Deus præcepit, nec ſolùm ea quæ fiunt in proximi vtilitatem, ſed quæcunque conformia ſunt ſecundum omnes circumſtantias ſuæ regulæ, hoc eſt legi diuinæ, ſiue præcepta fuerint, ſiue permiſſa (Nam qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, ait Apoſtolus Paulus) ſiue conſulta: Siue etiam fuerint in fratrum vtilitatem, ſiue noſtram ſalutem promoueant, aut gloriam Dei. 1. Corint. 7. Oportet enim bonum hominis ſecundùm aliquam regulam conſiderari, vt ex Auguſtino docet beatus Thomas. 1. 2. queſt. 18. arti. 1. & 63. ar. 2.

MOuent hîc Martinus Bucerus in Didagmate & Philippus Melanchton in locis, quinque quæſtiones, quibus etiam reſpondebimus pro pleniori huius articuli intellectu, vt manifeſtum fiat in quibus ipſi reſpondendo deficiant. In cap. de bonis operibus. & Philippus etiã in cap. de bonis operib.

Prima quæſtio eſt, Quænam opera facienda ſint.
Secunda, Quomodò fieri poſſint cùm tanta ſit humanę naturæ infirmitas, & tanta Sathanæ impedimenta.
Tertia, Quomõ placere Deo poſsint cũ imperfecta ſint & admodũ exigua.
Quarta, Cur facienda bona opera, mala autem fugienda.
Quinta, De diſcrimine peccatorum.

Ad primam respondemus, omnia opera facienda esse in quibus Deus nostrum requirit ministerium. Nam Dominus est absolutus, & nos serui eius. Leges ei præfigere non possumus, secundùm quas, aut in quibus ministerijs ei seruire velimus. Grata nihilominus sunt ei vniuersa opera nostra, siue præcepta, siue consulta, vel etiam permissa, modo ex radice charitatis procedant. Nec ei displicent, si ex viribus quas ipse tanquam magnũ talentum ad negociandum concredidit, proficiscantur, si tamen non corrumpantur peruersa intentione. Vnde manifestum est, facienda esse non solùm opera quibus proximo commodamus, nec sola decalogi præcepta, & quæ in his iuxta Christi & Apostolorum interpretationem continentur (vt dicit Bucerus) sed vniuersa virtutum opera. Oportet enim hominẽ Dei ad omne opus bonum esse instructum & perfectum in omnibus. Et fructus lucis est in omni bonitate & iustitia, vt simus probantes quid sit beneplacitũ Deo. Et B. Petrus, Vos aũt curam oẽm subinferẽtes ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, & quæ sequũtur. Quapropter, inquit, fratres satagite, vt per bona opera certam vocationem vestrã faciatis. Porrò de oĩm virtutum actibus præcipere habet legislator etiã Politicus, cuius intentio est ciues facere bonos. In decalogo verò non præcipiuntur nisi actus religionis & iustitiæ. Et sicut nõ ea tantum opera quæ præcepta sunt nobis, facienda sunt, verùm & consulta & permissa, ita nec præcepta solum facienda sunt vt sunt pręcepta. Nam sola obedientia hanc rationem respicit, non charitas, non humilitas vel patientia, vel quæuis alia virtus. Distinguuntur enim virtutes proprijs rationibus obiectorum. Omnium autem operum bonorum, sicut præceptorum, finis vltimus est charitas, hoc est vt Deo gratificemur & placeamus. Et quia sublimiori potestati subditum esse oportet, eiusque dicto obedire, etiam facienda sunt quæ præscribunt ad fidei & charitatis ædificationem eiusmodi potestates, parentes, & Ecclesiarum Præpositi. Certa namque est sententia B. Bernardi, Discretio est in mandatis, consequenter & in culpis, vt maiorum grauior, leuiorque minorum censeatur transgressio mandatorum, sed mandantium non ita. Siue enim Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunq; tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quicquid enim Dei gloriam & propriam aut fratris salutem promouet, faciendum est & verbum Dei habet.

2. Timoth. 3.

Ephes. 5.

2. Pet. 1.

Aristoteles. 2. & 5. Ethic.

Titum 3.

De præcepto & dispensat.

Ad secundam quæstionem respondetur, quod omnia possumus in eo qui nos confortat. Et qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt. Ipse lasso dat virtutem, & his qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Item Deus est qui in nobis operatur velle & perficere. Infundit enim cordibus piorum spiritum sanctum, qui adiuuat eorum infirmitatem, lucem nouam, & robur addit: & fidelis est, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt possimus sustinere. Item, Armaturam Dei induti, stare possumus aduersus insidias diaboli & resistere, & in omnibus perfecti stare. Atque longè maior est qui in nobis operatur & nobiscum pugnat, quàm qui in mundo. Ipse enim Deus est nostra fortitudo, virtus, & patientia & spes nostra, qui facit nosipsos in nobis fortes & potentes, patientes: & per charitatem

Esai. 40.

Philip. 2.

Ephes. vlt.

1. Ioannis 4.

tem in cordibus nostris diffusam, omnia nobis dulcia reddit etiam ignem & aquam: mandata autem omnia leuia, vt quidam sanctorum dixerit, Viam mandatorum tuorum cucurri cùm dilatasti cor meum. Nihil enim difficile est amanti, & omnia facilia charitati. Et iuxta hoc dictum est, ait B. Augustinus, mandata eius grauia non sunt. Cui autem grauia sunt, consideret non potuisse diuinitus dici ꝙ grauia non sunt, nisi quia potest esse cordis affectus cui grauia nõ sunt, & petat quo destituitur, vt impleat quod iubetur. Ex nobis infirmi sumus, ex Deo autem potentes per charitatem in cordibus nostris diffusam. Fortis enim vt mors est dilectio, imò & fortior, atque propterea in nobis fortes sumus, non solùm in Deo. Et dicit B. Augustinus, potentiorem nobis datam esse gratiam, quàm primo parenti. De modo quo facienda sunt opera docet scriptura, docent & philosophi, quod ex spontanea boni electione operari oportet. Ex animo, inquit Apostolus, cum bona voluntate seruientes sicut domino & non hominibus. Item alio in loco, Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut necessitate: Hilarem enim datorem diligit Deus. Rursus, Non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore, vt queadmodũ promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi. De modo autem isto quo operari oportet tractat B. Thomas, & Aristoteles.

Psalm. 118. Augus. de natura & gratia cap. 69. Ephes. 6. 2. Corint. 9. 1. 2. ques. 100. artic 9. & 10. 2. Ethic.

Ad tertiam quæstionem respondetur quòd opera nostra Deo placent, in quantum spiritu suo nos viuificante Christus per nos ea operatur. Quãuis autem imperfecta sit nostra iustitia eius comparatione quam in cœlis habebimus, quam hîc esurimus & sitimus (Non enim est sine peccatorum admixtione) perfecta tamen est, habito nostræ imbecillitatis respectu: vt frequenter dicit B. Augustinus. Opera etiam iustitiæ perfecta esse possunt in nobis. Charitas enim perfecta (quam B. Ioannes in nobis esse testatur) opera ædit perfecta, cuiusmodi est constans sanctorũ cõfessio, & tormentorum sufferentia. Nam monet Saluator, Estote, inquit, perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Et virtus in infirmitate perficitur. Tantùm enim accenditur voluntas electorum spiritu sancto, vt ideo possint, quia sic velint: & ideo sic velint, quia Deus operatur vt velint. Subuentum est ergo infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur: Et ideo quamuis infirma, non tamen deficeret neque aduersitate aliqua vinceretur. Et alio loco, Voluntas humana per gratiam consequitur delectabilem perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem. Quæ etiam faciunt ad responsionem datam ad quęstionem præcedentem de naturæ humanæ infirmitate, & Sathanæ impedimentis. Placent autem opera nostra, placemus & nos Deo patri, ea ratione qua Christus, eiusque opera placuerunt. Nam ex eodem spiritu viuimus quo Christus, & ex eodem nostra opera proficiscuntur & fiunt. Ipse autem per spiritum sanctum se obtulit immaculatam Deo hostiam. Et ideo non solum in Christo quasi extrinseca ratione Deo placent, sed & in se considerata, non in sua natura, sed secundùm qualitates & circunstantias quibus vestiuntur quasi opera vitalia à spiritu sancto nos viuificante profecta: Sicut sanctorum angelorum, & primi hominis opera, antequam peccaret, ex spiritu sancto placebant, supposito quod ex Christi merito spiritum viuificantem non habebant.

De perfectione iustitiæ. De peccatorũ remissione. Matthe. 5. Aug. de correp. & gratia cap. 12. Eiusdẽ li. c. 8.

Quod autem dicit Martinus Bucerus, quòd homo non debeat fluctuare dubitatione, an vita vel opera Deo placeant, sed statuere certò se acceptum esse Deo propter Christum, multùm fallitur, vt diximus superiùs, cum nullo ex Dei verbo nobis reuelatum sit quòd Deo placemus, aut opera nostra. Nec tamē de eo fluctuamus dubitatione, sed certa fiducia confidimus & nos, & nostra opera Deo placere: & vnus altero certiùs, secundū quod quisque se exercuit in obseruatione mandatorum Dei. Nascitur enim hęc certitudo cognitionis & fiduciæ ex argumentis quæ sumuntur ex nostræ vitæ statu & conditione, de quo multa sunt dicta articulo nono.

Ad quartā quæstionem respondetur, quòd vniuscuiusq; virtutis opera proprium finem habent & causas peculiares. Nam finis religionis, est cultus & reuerentia Dei tanquàm omnium creatoris & saluatoris, à quo bona omnia nobis proueniunt: & charitatis erga proximum finis est, subleuatio necessitatis & calamitatis eius: temperantiæ autem bona corporis valetudo & promptitudo ad officia incumbentia, legittimus item ordo circa delectabilia gustus & tactus. Omnes autem virtutes & earum opera principaliter Deo seruiunt, ad cuius referuntur beneplacitum & gloriam. Omnia,
1. Corinth. 10. inquit Apostolus, in gloriam Dei facite. Sunt præterea facienda opera ad apprehendendum brauium nobis propositum: omnes tamen fines piorum & sanctorum operum ad Deum & charitatem referuntur. Nam finis præcepti est charitas.

Ad quintam quæstionem respondetur, quod peccati mortalis & venialis discrimen sumere oportet ex repugnantia cum charitate quæ est animę vita, & ideo opus quod dilectionē Dei vel proximi excludit, vel etiā aduersatur, peccatum est mortale. Hoc autem dupliciter contingit, Primò ex parte obiecti operis, in quo videlicet est iniuria vel nocumentum proximi, vel læsio honoris diuini: qualia sunt peccata quæ contra iustitiam admittuntur, hoc est in quibus lęditur proximus, & quæ sunt contra fidem, spem, & charitatem, aut religionem. Hæc enim omnia ex suo genere atq; obiecto peccata sunt mortalia. Secundò contingit quod charitati aduersetur actio ex parte operantis, vt si creatura qua vti licet, tanquam vltimo fine in quo quiescat fruatur: quomodò auarus amat pecuniam, & quidam
Lib. 1. c. 10. lib. 14. cap. 26. voluptatem, quorum scilicet Deus venter est: de quo genere peccati mortalis scribit B. Augustinus in libris de ciuitate Dei. Et in epistola ad Hi-
Epist 89. larium. Et dominus Saluator, Qui amat patrem aut matrem plus quàm
Math. 10. me, non est me dignus. De priore genere peccati mortalis Dominus in
Math 15. Euang. De corde, inquit, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.
1. Corinth. 6. Item Paulus, Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, & cæt. quos enumerat, regnum Dei possidebunt. Similes sententias habet frequentes. Ex quo manifestum fit ex conditio-
Galath. 5. Ephes. 5. ne, & qualitate operis siue intentionis, & non ex nudo Dei placito sumi differentiam inter peccatum mortale & veniale. Deus enim vnumquodq; opus iudicat, damnat, aut reprobat secundùm eius dignitatem & indignita-
1. Corinth. 3. tem: Vniuscuiusque opus quale sit, inquit Paulus, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superędificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: Ipse autem saluus erit quasi per ignem
1. 2. quæst. 88. de malo. De hoc peccatorum discrimine diligenter disputat B. Thom. in pluribus locis.

locis. Nobis satis est ista attigisse, vt præmuniantur lectores à falso discrimine inter peccata, quod passim perperam tradunt nostri aduersarij. Ait enim Martinus Bucerus.

Sciendum est, esse peccatum contra conscientiam, hoc est quod quis sciens & volens admittit, quod in sanctis locum non habet. Et si tale aliquod designent, gratiam Dei abijciunt, & spiritum sanctum repellunt, atque desinunt sancti esse. Ad quod genus peccati pertinet etiam affectata ignorãtia, qualis erat Ethnicorum & Pharisæorum, qui prædicatum à Christo & ab Apostolis euangelium reiecerunt, & ignorare voluerunt. Reliqua peccata in quibus non agitur contra conscientiam, nec ex affectata ignorantia in sanctis deprehenduntur, nec sanctum spiritum repellunt.

Quæ sententia improbabilis est, imò nullum habet in scripturis fundamentum, sed & scripturis aduersatur. Auari enim, superbi, & quorum Deus venter est: Item qui amant patrem aut matrem magis quàm Christum dominum, non agunt contra conscientiam scientes & volentes peccare. Nec Paulus persequens ex ignorantia Dei Ecclesiam, contra conscientiam peccauit, vel ex ignorantia affectata. Certissimum tamen est in his operibus esse peccatum mortale. Et Apostolus Paulus absolutè dicit, quòd neque fornicarij, neque auari regnum Dei possidebunt. Clarissimè ostendens hęc opera ex suo genere excludere à regno Dei, & non solùm peccata contra conscientiam perpetrata. Non enim esse contra conscientiã, est ratio peccati mortalis, sed esse contra legem Dei, & contra charitatem Dei & proximi; sicut superius ex Caluino ostendimus, quòd incredulitas non est ratio in quolibet opere malo cur sit peccatum. Eodem argumento ostendi potest, quòd nec esse contra conscientiam ratio sit, cur opus aliquod sit peccatum mortale. Nec omne peccatum est mortale quod scientes & volentes admittimus, quum verbum otiosum, & mendacium officiosum non sint mortalia, quamuis fiant à volente & sciente. Mirum quod ad hoc genus peccati quod contra conscientiam admittitur, solam ignorantiam affectatam reducat Bucerus, quæ in paucis locum habet. Plerunque enim peccant homines ex ignorantia crassa & supina. Hæc autem Bucero sunt venialia tantum. Satis est hæc indicasse. Nam plena huius rei explicatio prolixiorem requireret tractationem quàm huic loco conueniat.

1. Corinth. 6.

IN particula secunda articuli quæ habet opera bona, quando ex fidei & charitatis spiritu proficiscuntur, ita grata esse Deo, vt eis tanquam iustã mercedem vitam retribuat æternã, proponitur id quod ex scripturis apud catholicos certum est & firma fide tenendum, si intelligatur de spiritu in Christo viuificante, & operibus quæ ex fide & charitate per eundem spiritum in cordibus fidelium diffusis proficiscuntur. Ab aduersarijs tamẽ istud impugnatur. Si enim intelligantur opera quæ à spiritu nondũ inhabitante proficiscũtur, sibi tamen habitationẽ præparãte, quamuis ex fide, ac Dei & proximi dilectione: vel ex ijs quę procedũt à spiritu inhabitãte per opinionẽ, aut etiã his quę fiunt per patientiã, humilitatẽ, aut quãuis aliã virtutẽ moralem, sine cõcursu charitatis, hęc nõ merẽtur vitã ęternã, saltẽ apud Scholasticos super hoc contẽditur. Nam B. Thom. docet nullũ esse opus medium in ho-

in homine iusto inter meritum vitæ æternæ, & meritum supplicij in futuro
seculo. Opera autem quæ mouente spiritu in Christo viuificante ex fide
& charitate Dei & proximi procedunt, ex scripturis certum haberi debet
Deo grata esse, adeo vt eis rependat vitam æternam, non quasi gratiam vel
liberalitatem, sed tanquàm iustam mercedem, & vt iustus iudex secundùm
2. Timoth. 4. veram iustitiam. Reposita est mihi, ait Apostolus Paulus, corona iustitiæ,
quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, nõ solum autem mihi,
2. Thess. ca. 1. sed & his qui diligunt aduentum eius. & Thessalonicẽ. scribit persecutio-
nes sustinere in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeantur in regno
Dei, pro quo & patiebantur. Et addit, Si tamen iustum est apud Deum re-
tribuere tribulationem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini re-
quiem nobiscum. In quo discrimen est inter remissionem peccatorum, si-
Cap. 1. ue salutem à peccatis (de qua B. Matthęus, Ipse enim saluum faciet populũ
suum à peccatis eorum) & vitam æternam. Nam ad salutem à peccatis, siue
iustitiam, necessaria sunt opera pœnitentiæ, & horum perfectioni respon-
det perfectio iustitiæ, qua à peccatis iustificamur, maior videlicet perfe-
Sapien. ctiùs pœnitenti, quæ opera respicit etiam Deus. Dissimulat enim peccata
Ionæ. 3. hominum propter pœnitentiam. Et Niniuitarum opera vidit Deus, quia
conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia quam lo-
cutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Item apud Hierem. Si pœnitentiam
Cap. 18. egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego
pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem eis. Rursus conuertimi
ni & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vo-
bis in ruinam iniquitas. Fit igitur iustificatio impij secundum opera pœ-
nitentiæ eius, & ea Deus respicit vt eũ iustificet, sed merè gratìs & ex gra-
tia, quanuis hunc solum qui per spiritum fidei est præparatus, sicut eleemo
syna gratis & liberaliter pauperi datur, si tamen petat & supplicet. Operi-
bus autem iustorum redditur vita æterna, nõ vt gratia, sed vt iusta merces,
quæ ex iustitia, & secundũ vniuscuiusq; laborẽ debetur. Vnusquisq; inquit
epistol. 105. ad Sixtum. Apost. propriã mercedẽ accipiet secundũ suũ laborem. Et ideo B. August.
Vita, inquit, ęterna merces appellatur plurimis sanctarũ scripturarum locis.
Nusquàm porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei
redditur merces. Item quærit, Nulla ne sunt merita iustorum? Sunt pla
nè, quia iusti sunt, sed vt iusti fierent, merita non fuerunt: Iustificati, inquit
Apost. gratìs per gratiam ipsius. Habent autem hæc opera apud Deum
hanc gratiam, eo ipso quòd procedant à spiritu Christi per fidem & chari-
tatem, hoc est ex cognitione fidei & affectu charitatis. Hæc enim fuit ra-
tio meriti in oblatione Christi quã fecit in cruce: de qua Apostolus, quòd
per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatũ Deo. Et ideo emun-
dabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo vi-
uenti. Nam quanuis nunc à Christo quasi capite spiritus sanctus cum suis
donis dependeat, & ab eo ad nos tanquam eius membra defluat & descen-
dat, & ex hoc vniuersa merita nostra, quasi Christi sanguine asperguntur, si
tamen consideretur spiritus nos inhabitans, & eius per fidem & charitatẽ
efficacia, hac sola consideratione opera nostra Deo sunt grata, vt vitã æter-
nam rependat tanquam iustam mercedem. Sicut sanctorum angelorum &
primi parentis nostri Adæ ante lapsum opera digna erant quibus vita ęter-
na tanquam iusta merces retribueretur: qui tamen creduntur non accepis-

se spiritum viuificantem & iustitiam ex Christi merito. Habent tamen nostra opera plus gratiæ apud Deum, quòd Christus ea in nobis operari dignatur.

Offert se hîc statim difficultas, Quomodò vita æterna iustis tanquam iusta merces reddatur, quum Apostolus Paulus discrimen ponens inter vitam æternam & mortem, dicat, Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro. Et alibi, Si autem gratia, iam non operibus, alioqui gratia iam non est gratia. Et ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Rom.6. Rom.11. Rom.4.

Cui difficultati respondet B. Augustinus. Nascitur, inquit, inde non parua quæstio, quæ domino donante soluenda est. Si enim vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura, quoniam Deus reddet vnicuique secundum opera eius. quomodo gratia est vita æterna? quum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente, Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum meritum. Et iterum, Reliquiæ, inquit, per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Et mox addidit, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Quomodo est ergo gratia vita æterna, quæ ex operibus sumitur? An fortè vitam æternam non dixit Apostolus gratiam? Imò verò sic dixit, vt negari non possit: nec intellectorem acutum, sed tantummodo desiderat auditorem. Cùm enim dixisset, Stipendium peccati mors, continuò subdidit, Gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro. Ista ergo quæstio nullo modo videtur mihi posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere, propter illud quod ait dominus Iesus, Sine me nihil potestis facere. Et ipse Apostolus Paulus cùm dixisset, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Vidit vtique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ea facienda sibi sufficiant. Mox itaque addidit, Ipsius enim sumus figmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, quod cùm Dei gratiam commendans dixisset, Non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Cur hoc dixerit rationem reddens, Ipsius enim sumus, inquit, figmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi & intellige, Non ex operibus, dictum, tanquam tuis, ex teipso tibi existentibus, sed tanquam his in quibus te finxit, id est formauit & creauit Deus. Hoc enim ait, Ipsius sumus figmentum creati in Christo IESV in operibus bonis, non illa creatione qua homines facti sumus, sed ea de qua Psalmista dicebat, qui vtique iam homo erat, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et de qua dicit Apostolus Paulus, Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt. ecce facta sunt noua, omnia autem ex Deo. Fingimur ergo, id est formamur & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaque charissimi, vita bona nostra nihil aliud est quàm Dei

De grat. & li. arbi. ca. 8. & 9.
Rom. 9.
Rom. 6.
Responsio B. Augustini.
Ioannis 15.
Ephes. 2.
Psal. 50.
2. Corin. 5.

gratia: sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur tantummodo gratia est: hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundum opera eius. Et cap. sequenti. Vtrum autem legerimus, inquit, in libris sanctis, Gratiam pro gratia, forsitan quæritis. Sed habetis Euangelium secundum Ioannem tanta luce clarissimũ, vbi Ioannes Baptista de domino Christo dicit, Nos omnes ex plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Ex eius itaque plenitudine accepimus pro modulo nostro, tanquam particulas nostras, vt bene viuamus, sicut Deus partitus est mensuram fidei, quia vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic, & ipsa est gratia. Et insuper accipiemus & gratiam pro gratia, quando nobis vita æterna reddetur: de qua dixit Apostolus, Gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro. cùm priùs dixisset, Stipendium peccati mors. Meritò enim stipendium, quia militiæ diabolicæ mors æterna tanquam debitum redditur. Vbi cùm posset dicere, & rectè dicere, Stipẽdium autem iustitiæ vita æterna, maluit dicere, Gratia autem Dei, vita æterna. vt hinc intelligeremus, non meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere: de quo in Psalm. dicit homo animæ suæ, Qui coronat te in miseratione & misericordia. nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, ideo dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia, quia eius miseratione, bona operamur quibus corona reddetur. Eandem sententiam succinctè docet in libro de correptione & grat. Quia, inquit, & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitendum est ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quæ gratia in Euangelio legitur, Gratia pro gratia, id est, pro his meritis quæ contulit gratia. Item vita æterna, inquit, quæ meritis præcedentibus redditur, quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis, nec ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Et paucis interpositis, cùm dixisset, Stipendium peccati mors. quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret, Stipendium autem iustitiæ vita æterna. Et verum est, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipendium, vita æterna. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersus elationis pestem vigilantissimè militans, stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit dicens, Stipendium iustitiæ, vita æterna, sed gratia, inquit, Dei vita æterna. Cui autem debetur vita æterna, vera iustitia est. Si autem vera iustitia

Vita æterna gratia est ãtecedenter siue in sua causa, quia gratia est vita bona cui redditur, imo ex sua natura gratia est data pro gratia tãquã præmium pro merito.

1. Corint. 7.

Rom. 6.

Poterat Apostolus dicere, stipendium iustitię vita ęterna.

Psal. 102.

Philip 2.

Cap. 13.

Epistol. ad Sixtum 105.

Stipẽdiũ iustitię vita ętern.

ra iustitia est, ex te non est. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter ô homo si accepturus es vitam æternam, iustitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquã debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus, non solùm gratiam qua nunc iustè vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie postea sine fine viuamus. Hoc nihil salubriùs fides credit. Ex quibus manifestum est secundùm constantem beati Augustini sententiam, quòd vita æterna vera merces est & verum stipendium, quod secundùm iustitiam Deus rependet operibus & militiæ iustorum: Attamen gratia est, quia merita quibus redditur ex mera Christi gratia nobis donantur, hoc est quia velle & perficere, & in stadio strennuè ad finem vsque currere, Deus in nobis operatur per vires liberi arbi. pro bona sua erga nos voluntate. Propter quod & gratia est vita æterna, quam tamen reddet tanquam iustam mercedem pro labore & seruitio, quod per eum adiuti & præparata voluntate à domino præuenti ei exhibuimus, non ex nobis nostraque sufficientia: & ideo sunt verum meritum vitæ æternæ. Quo sensu vita æterna est gratia antecedenter, quia merita quæ eius causa sunt, gratuita sunt Dei dona. Ex quo tamen consequens est, quòd & ipsa vita æterna secundùm suam naturam gratia est, omnem superans creaturæ facultatem, & in ordine est non naturarum, sed gratiarum: de cuius tamen ratione propterea non est quòd sine meritis detur, vel quòd non sit laboris merces, vt hîc dicit beatus Augustinus. Nam ita datur pro meritis quæ sunt gratia, sicut denarius diurnus datur laboranti in vinea. Hoc discriminis est, quòd hîc retribuitur tanquam merces gratia pro gratia. Nam Apostolus Paulus potuit dicere, & verum dixisset, secundum beatum Augustinum, Stipendium iustitiæ vita æterna, sed dicere maluit, Gratia Dei vita æterna, ne arbitraremur nos viribus nostris vitam æternam obtinere, sicut conquirimus nobis mercedem mortis æternæ. Ad hanc impiam gloriationem amputandam, maluit dicere, Stipendium peccati mors, gratia Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro, hoc est, per eius virtutem & meritum, cuius membra sunt iusti, & veluti palmites in ipso tanquam vite fructificantes. Quando igitur Apostolus fidei vel gratiæ opponit opera, ea intelligit, quæ ex solis liberi arbitrij viribus procedunt. Audi, inquit Augustinus, & intellige dictum esse apud Apostolum Paulum, non ex operibus tanquam tuis ex teipso tibi existentibus, hoc est sola liberi arbitrij facultate, sed tanquam his in quibus te finxit Deus. Idem habet de gratia & libero arbitrio. Vnde clarè patet quis sit sensus eius quod dicitur ad Romanos quarto, Si Abaham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Intelligendum est enim, Ex operibus suis ex seipso sibi existentibus. Qualitati igitur quæ gratia est, quia naturæ quasi perfectio additur (Nam à natura distinguitur gratia Christiana) non repugnat esse mercedem & stipendium militiæ Christianæ. Nec sequitur, vt dicit Augustinus, Gratia est & gratìs datur, ergo non pro meritis: Sed intellige gratìs dari in sua causa quæ gratìs datur. Certũ est enĩ Christũ nobis promeruisse remissionẽ peccatorũ. Empti estis, inquit Apos. precio magno, nõ estis vestri. propter quod ipsa remissio quę omnino gratìs impenditur impio, merces est victimæ quam Christus in cruce obtulit.

Vita æterna gratia est, nõ solum in sua causa, sed ĩ natura, & simul merces.

Epistol. ad Sixtum .105.

1. Corinth. 6.

Meruit nobis etiam primam gratiam, & gratiæ augmentum nos etiam meremur. Non igitur repugnat naturæ gratiæ, quod ex iustitia pro alio retribuatur. Non autem vita æterna gratis quasi liberalitate quadam & per modum gratitudinis nobis à Deo tribuitur, quomodò amicus rependit beneficium à quo prior accepit. Reddet enim Deus secũdum opera tam iustis, quàm impijs, tanquam dominus & iustus iudex secundum distributiuam iustitiam, sicut scripturæ istud apertè testantur, quando dicunt vitam æternam esse coronam iustitiæ, quam iustus iudex reddet, non misericors pater: eandem pronunciant esse denarium diurnum, pro quo conuentum est cum laborantibus in viuea, quem vnicuique Deus reddet, his qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem quærunt, vitam æternam. Et Thessalonicenses hortatur Apostolus, quod persecutiones sustineant in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeantur in regno, pro quo eos pati dicit. Et addit: Si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiem nobiscum. Item, Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & laboris. Rursum Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Et quasi fidei & omnis religionis principium docet Apostolus, quòd accedentem ad Deũ credere oporteat quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit. Deus igitur vt iustus iudex, iusto iudicio iustis reddit vitam æternam tanquam iustam mercedem laboris, non quasi gratuitum beneficium pro exhibito sibi ministerio, vt dicit articulus: quemadmodũ impijs pro malis suis operibus mortem reddit æternam. Quapropter propheta Dauid dicere audet, Obseruabo me ab iniquitate mea, custodiui vias domini, iustitias eius non repuli à me, & ero immaculatus cum eo, & ideo reddet mihi dominus secundum iustitiam meam. Atque hac de causa frequentissima fit mentio in scripturis mercedis pro operibus nostris. Referuntur autem ad se inuicem merces & meritum, vt non posit esse sine merito merces, nec ediuersó. Ecce, inquit dominus, venio cito, & merces mea mecum est reddere vnicuique secundum opera sua. Item, Ecce Deus vester, ecce dominus Deus in fortitudine veniet, ecce merces eius cum eo. Rursum in initio suæ prædicationis, dominus obediẽtibus statim proposuit mercedem: Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Et iterũ, Si cuius opus manserit, quod superędificauit mercedem accipiet. Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Frequentissima quoque fit commemoratio retributionis in scripturis. Monet enim dominus ne inuitemus ad prandiũ fratres & cognatos, qui possunt retribuere nobis, sed pauperes, inquit, debiles & claudos voca, qui non habent retribuere: Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. Et hæreditatem ipsam quæ ex iure adoptionis filijs deberi videtur, dicit Paulus, retribui operibus bonis. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut domino & non hominibus, scientes quòd à dominō accipietis retributionẽ hæreditatis, & ideo Christo dño seruite. Item, Nolite amittere confidentiã vestrã, quę magnã habet remunerationẽ. Laudatur autem in Deo iustitia, vt dicit B. Dionisius, in quantum omnibus secundum dignitatem tribuit. Iustus enim est dominus, & iustitias diligit, tam bonis quàm malis, secundum eorum merita tribuens. Quare cùm duę sint iustitiæ species, commutatiua videlicet, & distributiua, in eo locum nõ habet

Marginal notes: Aug. tractatu super Ioannẽ. — 2. Thessal. 1. — Ephes. 5. — Hebre. 1. — Psal. 17. — Apoc. vlt. — Esaiæ 40 — Matth. 5 — 1. corinth. 3. — Lucæ. 14. — Colloss. 3. — Heb. 10. — Cap. 8 de diuinis noibus. — Aristoteles 5. Ethic.

habet iustitia commutatiua. Quis enim prior dedit illi & retribuetur ei? Rom. 11.
Sed distributiua iustitia tantùm, qua veluti gubernator atque dispensator vniuersalis vnicuique secundum dignitatem suam dispensat. Quæ latè declarat B. Thomas in prima parte. Meremur enim propriè apud Deum Quest. 21. ar. 1.
vt dominum & rectorem vniuersalem & iudicem, qui pro meritis rependat iustam mercedem. Requirit autem iustitia distributiua, & constituit æqualitatem non inter dantem & accipientem, sicut commutatiua, sed inter accipientes tantum, vt inter eos seruetur æqualitas proportionis, siue dispensator illam constituat ex debito vel ex liberalitate aut bona voluntate. Debitum enim vel obligatio dispensatoris impertinenter se habet in hac distributione. Si enim dispensator secundum legem superioris & benè & malè meritis nō distribuat, peccat eam transgrediendo: Si autem superiorem non habeat, vel legem ab eo constitutam, non peccat, etiam si æqualitatem in distributione non seruet: sed iniquè agitur cum benè meritis, non tamen iniquitatem committit distributor. Non enim eis dispensatur quod secundùm legem iustam exigere possent. Propter quæ iudex inferior peccat non distribuendo præmia & supplicia secundùm leges imperatoris, & potissimum si non inferat supplicia atq; vindictā sceleratis, sed gratiam donet quibusdā: nō aūt peccat imperator, nisi per hoc impediatur bonū reipub. quod semper promouere debet. Certū est igitur quòd non distribuūtur supplicia à Deo vel imperatore, quasi ex debito vel obligatiōe, quæ tamē iustè rependuntur. Mereri enim suppliciū vel præmium est ea operari, per quæ quis dignum se reddit cui hæc contingant, cuius rationi impertinens est, quòd reddere obligetur qui potest. Hæc latiùs tractat B. Thomas, & B. Bonauentura. Reddet igitur Deus bonis & malis secundum eorum merita, sed sine debito vel obligatione: nisi fortassis ad ordinationem vel legē suæ sapientiæ (secundùm quam omnia administrat) habito respectu. Christus verò à patre constitutus iudex & dispensator, vt reddat operarijs mercedem, ex debito & mandato patris sententiam feret, quam etiam exequetur secundùm leges à patre cōstitutas, quæ necessariò æquissimæ & iustissimæ sunt cum admixta tamen clementia. Nam sicut immēsa iustitia & clementia in eo concurrūt, Ita hęc in eius operibus ostendit. Propter quod infra condignum punientur mali in inferno & vltrà condignum in cœlis glorificabuntur iusti: exactè tamen & seuerissimè secūdùm paternæ illius sapientiæ leges, vt nec minus reddatur supplicium malis, nec amplius præmium bonis quàm legibus illis ordinatum sit: Absolutè tamē plus supplicij & minorem beatitudinem tribuere posset, nō tamē pro quolibet peccato æternam damnationem. Nec peccatum iudicare potest quod modò peccatum non est: quāuis multa posset exigere à nobis quę non exigit, aliasque leges imponere. Hìc considerari possit an his legibus cōueniat, quod pro magnitudine maiestatis & immensa bonitatis excellētia legittimè certantibus maius proponatur brauium & præmium. Item, an etiā maius pro raritate iustorum, quàm deceret, si non esset tanta istius iudicis bonitas & maiestas, ac iustorum raritas. Et an iusta sit merces quæ omnibus his consideratis secundum diuinam ordinationem tribuitur, vt non solùm habeatur respectus Christi & spiritus sancti in iustis operātis, propter quem affectu filiali quasi in naturam verso operantur, verum etiam magnitudinis diuitiarum præfecti & reipub. in qua iam versantur, & bonorū paucitatis.

2. lib. sentent. distinct. 37.

Deo seruire licet pro mercede æterna.

Certũ est enim propriè iustam esse mercedem quæ secundùm leges iustas laboribus & operibus est decreta. Ex dictis manifestum est quòd Deo seruire licet, eiusque præcepta, seruare intuitu & spe vitę æternæ tanquam mercedis ac brauij propositi, quod ad hoc nobis proponitur vt eius expectatione excitemur ad fortiter currendum in stadio. Sic currite, inquit Apostolus, vt comprehendatis. Omnis qui in agone contendit ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Laudat idem Apostolus Thessalonicenses, quod pro regno Dei patiebantur: Moysen quoque quòd aspiciebat in remunerationem, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis boni habere iucunditatem. Et clarissimè testatur de filijs Dei quòd hæredes sunt, si tamen compatiantur vt & glorificentur. Item propheta Dauid, Inclinaui cor meum ad iustificationes tuas propter retributionem. Idcirco beatus Augustinus dicit omnes rectas voluntates referri ad finem illius voluntatis qua volumus beatè viuere, & ad eam vitam peruenire quæ non referatur ad aliud, sed amanti per seipsam sufficit. Et beatus Ambrosius bonos dicit mercenarios qui pro mercede æterna Deo seruiunt. Hi enim Deum non ad aliud magis amatum referunt, sed eius amorem atque seruitium ordinant ad finem immediatum & proprium, quem Deus ex eis quærendum constituit. Mihi, inquit Propheta, adhęrere Deo bonum est. Filius enim patris præsentiam quærit, eum videre, ipsiusque frui præsentia. Hæc enim gratuitum & filialem sequuntur amorem & affectum. Non est verus amicus qui alterum videre non cupit, nec ei conuiuere. Ait namque beatus Augustinus, quòd cuius rei adipiscendæ spem quisque non gerit, aut tepidè amat, aut omnino non amat, quanuis quàm pulchra sit videat. Deo sanè gratissimum est quod filij in omnibus suam quærant salutem, commodum atque vtilitatem, quam quærere non possunt, nisi propter Deum ipsum cui adhærere quærunt. Et ideo affectus hic & studium seruandi Dei præcepta propter beatitudinem obtinendam, nascitur non solùm ex sui amore procedente ex charitate, sed etiam Dei. De quo latissimè agunt scolastici 3. lib. sentent. & Alfonsus de Castro in cap. de operibus, heresi. 2.

1. corinth. 9.

Rom. 8.

Psal. 118.

Lib. de ciuit. dei cap. 6.

In comment. super Lucam

Psal. 72

Lib. 10. de trinit. cap. .

Thom distin. 29. qu. 1. art. 4. Bonauent. distinct. 27.

Occurrunt hîc difficultates quibus ad huius articuli faciliorem intelligentiam respondere oportet, Prima, Quomodò non deroget gloriæ & meritis Christi, quod nos operibus nostris mereri dicamur vitā ęternā, quā ipse nobis sua passione impetrauit & meruit, & nos tanquā hęreditatē cōsequimur iure adoptionis, ex eo quod per eandē ipsius passionē facti sumus filij Dei, eiusq; cohæredes. Cui respōdetur quod ex Christi gratia virtute participata & merito, cui nostra opera innitūtur, ipsa sunt vitę ęternę meritoria, propter quod magis eum eiusq; merita glorificamus, quādo cōfitemur eū nō solum vitā æternā nobis promeruisse, verū etiā cōfitemur quod nosipsi mereri possumus, atq; etiā mereamur vitā ęternā. Hoc enim maius est Christi meritū, q̃ si Christus dicatur tantū nobis vitā æternā promeruisse. Nam maius est & maior Christi gloria, quòd nos ex eius meritis vitā ęternā tanquā nostrā laboribus proprijs cōsequimur: Sicut maior est gloria Christi quod & Apostolis virtutem & potestatem miracula faciendi cōmunicauit, quàm si ipse solus hæc operatus esset. Nos enim honorare voluit in eo quod nosipsos vincēdo & currēdo gloriā & brauiū obtinere voluerit.

Respōsio ad obiectionē.

Maior gloria Christi est, ex eo ꝙ & nos per eum mereamur vitam æternam.

Nam

Nam cùm merita Christi digna essent, vt pro eis daretur nobis vita æterna ex nostris meritis & etiā sine illis, voluit tamē nostris meritis tāq̄ iustā mercedē rependi, quod eius merita nostramque gloriam plurimū commendat. Multò enim maior est nobis gloria quod brauium nobis propositum & coronā, nostro certamine & cursu apprehendamus, quàm si per alterius gratiam duntaxat. Ipse enim sua morte suum spiritum & suam vitam in nos transfudit, vt iustorum opera virtutem & efficaciam haberent vitam æternam merendi, eamque gratiam apud patrem, vt non minor merces eis responderet, imò obtinuit Christus vt hæc virtus fieret nobis quasi naturalis. Nam fecit nos consortes diuinæ naturæ. Sicut enim ferrum ignitum & candens habet ignem sibi connaturalem, ita & filijs Dei (vt sunt tales & Christi membra) naturalis est gratia per quam in Christo viuūt, sicut Christo capiti ratione vnionis hypostaticæ naturalis est gratiarum plenitudo, ab illa tanquam naturalis proprietas à natura fluens. Nec merendi efficaciam impedit quòd hæredes sumus vitæ æternæ. Nam qui filij sunt adoptione, hæreditatem consequuntur secundùm leges adoptionis: Deus autem pater ante secula nos in filios adoptauit, vt ad hæreditatem perueniremus per nostros labores & certamina. Hanc enim adoptionis legem docet Apostolus Paulus quùm dicit, Si filij & hæredes, si tamen compatimur vt & glorificemur. Nam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Adoptans enim filium modos ac leges placentes, secundùm quas hæreditatem adeat, constituere potest.

Gratia est nobis quasi naturalis facta.

Rom. 8.

Act. 14.

Secunda difficultas est; Quum à spiritu sancto procedant opera pœnitentiæ (Gentibus enim dedit Deus pœnitentiam ad vitam) quæ causa est quòd impij pœnitentia hanc gratiam non habeat, vt ei tanquam merces respondeat, si non vita ęterna, saltem iustitia & remissio peccatorum? Huic respondetur secundùm B. Augustinum, quòd aliter operatur & adiuuat spiritus nondum inhabitans, aliter autem inhabitans. Nam nondum inhabitans adiuuat vt sint fideles, inhabitans autem adiuuat iam fideles. Quando enim inhabitat iam noster est factus, & ideo nostrū est quicquid operatur. Est enim nobis donatus, & diffundit in mente nostra virtutes nos informantes, per quas opera nostra eandem apud Deum gratiam habent, ac si spiritus sanctus esset forma per quam anima nostra operaretur. Et ideo sicut Christi opera infinitum habuerunt valorem propter vnionē personalem cum verbo Dei, & spiritum quem sine mensura acceperat, ita & opera iustorum, quia Christo tanquam membra in eodem corpore & spiritu vniti sunt, per quem spiritum omnia in eis ipse veriùs quàm ipsimet operatur: Ideo hæc opera tantam habere gratiam scripturæ testantur, vt eis tanquam iusta merces vita æterna respondeat; Nam Christo tribuenda sunt ea quæ per iustos operatur, sicut quæ per naturalis corporis sui mēbra peragit. Magis enim procedit fructus vitis à radice, quàm à palmite. Quapropter sicuti Christi opera inæstimabilem habuerunt gratiam & valorem apud patrem propter vnionem hypostaticam (ratione cuius & verbi erant opera quod illa faciebat) & spiritum sanctum corporaliter inhabitantem, ita & iustorum opera qui membra sunt Christi in eodem corpore & spiritu ei coniuncta, maximam apud Deum habere merendi gratiam, apertè docent scripturarum testimonia. Operibus autem quæ idem spiritus in pœnitentibus operatur vt principium adhuc externum, respondet pecca-

Act. 5. & 11.

Epistol. 105. ad Sixtum.

peccatorum remiſsio,ſed tantum per modum gratiæ & liberalitatis Dei.
Vita enim æterna merces appellatur in ſcripturis. Nuſquam porrò dicta
Epiſ. ad Sixtū vt ſupra — eſt merces iuſtitia vel fides, vt inquit Auguſtinus, qui & quærit, Nullàne
ſunt merita iuſtorum? Sunt planè, quia iuſti ſunt: ſed vt iuſti fierent, merita
Lib. 1. ad ſimpli. quæſt. 2. — non fuerunt. Item immortalitas æternæ vitæ poſcitur vt debitum, iuſtifi-
Rom. 4. — catio ex gratia. Ei, inquit Apoſtolus qui operatur merces imputatur ſecū-
dùm debitum, ſicut illa immortalitas poſt bona opera. Huiuſmodi tamen
pœnitentiæ opera neceſſariò ſequitur remiſsio peccatorum, prout pro-
cedunt ex ſpiritus ſancti motione & ad iuſtitiam ordinatione, quam in-
fallibiliter & neceſſario ſubſequitur. Non enim ſua intentione fruſtrari
poteſt ſpiritus cor hominis ad iuſtificationem præparans & mouens: vt do
1. 2. quæſt. 12. — cet B. Thom. Atque hac ratione videtur B. Auguſtinus dicere, quòd fi-
des meretur peccatorum remiſsionem & iuſtitiam. Ait enim in eadem
Tracta. 3. in Ioannem. — ad Sixtum epiſtola, Poſſunt quidam Pelagiani dicere remiſsionem pecca-
torum eſſe gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur: ſed nec ipſa,
inquit Auguſtinus, remiſsio peccatorū ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc
impetrat. Neque enim nullum eſt meritum fidei qua ille dicebat, Deus
Lucæ 18. — propitius eſto mihi peccatori, & deſcendit iuſtificatus merito fidei. Et in
ſequenti epiſtola, Si quis dixerit quòd gratiam benè operandi fides merea-
tur, negare non poſſumus, imò verò gratiſsimè confitemur. Hanc enim
fidem volumus habeant qua impetrent charitatem quæ ſola verè benè o-
peratur. Et paucis interiectis, Nec dicat, Si ex fide, quomodò gratis?
Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quàm donatur? Non
dicat iſta homo fidelis, quia cum dixerit, Vt merear iuſtificationem habeo
fidem, reſpondetur ei, Quid habes quod non accepiſti? Docens hoc meritū
fidei eſſe ex gratia qua facti ſumus fideles. Item cùm eadē epiſtola ad Si-
xtum dicat non legi in ſcripturis quod iuſtitia dicatur merces, & per con-
ſequens aliquod eſſe eius meritum, oportet has eius ſententias inter ſe con-
ciliare per diſtinctionem duplicis meriti congrui & condigni. Nam & ip
ſe dicit fidem impetrando iuſtitiam mereri, opera verò iuſtorum vitam me
rentur æternam, tanquam ſtipendiū quod ex iuſtitia iuſtus iudex retribuit.
2. Corinth. 9. — Et certum eſt plurimum referre quo modo, quóue affectu Deo ſeruiamus,
Hiere. 48. — hilariter ac promptè, an negligenter. Maledictus, inquit Propheta, qui fa
2. Corint. 9. — cit opus domini etiam optimum negligenter. Vnuſquiſque prout deſti-
nauit in corde ſuo non ex triſtitia aut neceſsitate. Hilarem enim datorem
diligit Deus, & tepidum diſcipulum non ſuſcipit, qui magis modum ope-
1. 2. quæſt. 100. artic. 9. & 10. — ris, quàm ſubſtantiam ſpectat: vt docet B. Thomas, & Ariſtoteles in actu
virtutis requirit, vt per ipſum firmiter ac immobiliter operemur. Spectat
præterea dominus an ex ſpiritus inſtinctu & afflatu, an affectu quaſi filiali,
non ad tempus tantum, ſed ex habitu quaſi in naturam verſo, an denique ex
motione Chriſti quaſi inſtrumenta agamus. Nam ſine habitu charitatis &
gratia informante quaſi per quandam violentiam & contra naturam impel
limur, ac ſupra nos vi erigimur: per habitum verò ſuauiter, & quaſi natu-
raliter ducimur ad opera Deo placita: Deinde aliam gratiam habent obſe-
quia filiorum & amicorum, quàm hoſtium aut inimicorum.

Tertia eſt difficultas, Quum iuſtum ſit æquale ſecundùm Ariſtotelem,
quomodò vitæ æternæ opera noſtra ſunt meritoria, quæ hac ſint ſecundùm
Rom. 8. — valorem multò inferiora, cùm nō ſint cōdignæ paſsiones huius temporis
ad fu-

ad futuram gloriam. Cui respondetur, Quod iustum est, æquale est: sed æquale docet Aristoteles esse duplex: Vnum secundùm quantitatem, & alterum secundùm proportionem. Iustitia autem distributiua, quæ sola in Deo propriè locum habet, vt dicit beatus Dionysius, constituit æqualitatem secundum proportionem inter accipientes quibus fit distributio. Dispensat enim vnicuique secundùm merita. Omnis misericordia, inquit Sapiens, faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Iustitia autem commutatiua æqualitatem constituit inter dantem & accipientem, & in mutua datione & acceptione consistit, vt tantum quisque accipiat, quantum dedit secundùm valorem: quæ propterea non est in Deo. Quis enim prior dedit ei & retribuetur illi? Inuenitur tamen modus quidam iustitiæ commutatiuæ inter Deum & hominem, sicut inter patrem & filium, filius autem retribuit patri secundùm facultatem & modum suũ, quemadmodum ei pater dedit secundùm qualitatem suam. Nam loco æqualis quantitatis sumitur æqualitas proportionis: cùm non possit filius recompensare aliquid æquiualens beneficijs à patre acceptis. Ad hunc modum potest esse æqualitas inter Deum & creaturam, vt Deus se babeat ad id quod superabundanter facit, sicut creatura ad id quod facere potest, in quo tamen multùm deficit à donis acceptis. Iustitia tamen propriè in Deo laudatur, in quantum omnibus secundùm dignitatem distribuit. Iustum namque est, vt secundum suas & reipublicę quam administrat diuitias, ciuibus bene meritis per eum fiat distributio, & secundùm eorum dignitatem qui operantur, quorum magna est hîc nobilitas, cuius hîc respectus haberi debet. Hæc clarissimè docet B. Thomas. Quomodo autem in hac retributione considerari possit Deus quasi priuatus & ratione sui, vt de cuius persona homines bene vel male mereatur, aut vt publicus vniuersalis mundi gubernator, idem Thomas docet. 1.2. quæst. 21.

5. Ethic.

De dininisno minibus ca 8.

Ecclesiast. 16.

Rom. 11.

4. lib. senten. distinctiõ. 46. quæst. 1. art. 1.

Quod autem dicit Apostolus Paulus, quòd non sunt condignæ passiões huius temporis, & cæt. nihil passionum vel operum merita respicit, sed labores & afflictiones quas annexas habent passiones huius temporis, confert cum gloria futura. Nihil enim conferri possunt momentaneæ huius temporis afflictiones cum æterna gloria ad quam perducunt. Et ideo hilariter sunt perferendæ, imò & libenter acceptandæ, quando ad tantam gloriam perducant, quæ incomparabiliter excedit in bonitate, malitiam & pœnalitatem afflictionum. Eadem namque est sententia cum ea, quã explicat Apostolus Paulus ad Corinthios, Quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostrę supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis non contemplantibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt. Hoc sensu dicimus amaritudinem medicinæ non esse condignam ad sanitatem quam adducit. Sed nec delitiæ huius seculi, quia temporales sunt, ad supplicium æternum sunt condignæ, quod tamen merentur.

Rom. 8.

2. Corinth. 4.

In eandem sententiam interpretatur Apostolũ Paulum beatus Ambrosius, Exhortatio hæc, inquit, ad superiora pertinet, per quam ostendit parua esse quę hîc possunt à perfidis irrogari, ad cõparationem decreti muneris in futuro seculo, & propterea ad omnia exitia paratos esse debere, quia magna pro his repromissa sunt præmia, vt in tribulatione consoletur se alius,

In epis. ad Roman. 8.

& spes crescat. Nam & quosdam, imò & multos scimus pro præsentibus lucris ad modicum vtique profuturis, quàm asperos & duros subire labores, & ad quæ aliquando (quia ipsa vita fragilis est & incerta) peruenire non possunt. Nautæ pro quibus commodis tantis se procellis & tempestatibus credunt, quum sciant in his magis mortem ante oculos esse quàm vitam.

Psal. 102. Cap. 2. Vltima difficultas est quod propheta dicit, Qui coronat te in miseratione & misericordia. Et beatus Iacobus Apostolus, Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Vbi ostendit etiam in illo iudicio in quo iusti coronantur, iniustique damnantur, alios cum misericordia, alios sine misericordia iudicandos. Et mater Machabæorum filio suo dicit, 2. Machab. 7. Vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Propter quæ dicit B. De correp. & grat. cap. 13. Augustinus, quòd electis Saluatoris sui misericordia adhæret, siue cùm conuertuntur, siue cùm præliantur, siue cùm coronantur. Sed respondet, hanc misericordiam in qua coronamur & miserationes esse ex meritis. Tunc, inquit, pro bonorum operum meritis iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuetur. Cùm enim dicitur, Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia fieri, ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi: non sic est nunc, quando non solum nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus misericordia eius præuenit hominem, vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia seruaretur. Quod igitur Deus absterget omnē Apocal. 21. lachrymam ab oculis sanctorum, omnemque miseriam, quod mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor. faciet ob merita vitæ præsentis, & misericordia ista atque miseratio tanquam merces operibus eorum debetur. Et quod dicit idem Augustinus, O homo si accepturus es Epi. ad Sixtū. vitam æternam, iustitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. statim interpretatur quod dixit, Tibi enim tanquam debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Item quod dicit Serm. 1. de annūciatione B. Mariæ. B. Bernardus, Necesse est credere, quòd æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa: quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: Nec si omnes vnus sustineat. Neque enim talia sunt hominum merita, vt propterea vita æterna debeatur ex iure, aut Deus iniuriam aliquam faceret, nisi eam donaret. Nam vt taceam quòd merita omnia dona Dei sunt, & ita homo magis propter ipsa Deo debitor est, quàm Deus homini, quid sunt merita omnia ad tantam gloriam? Denique quis melior propheta, de quo dominus testatur, quòd inuenerit virum secundum cor suum: verum tamen Psal. 142. ipse habet dicere, Non intres in iudicium cum seruo tuo. Nemo itaque se seducat, quia si bene cogitare voluerit, inueniet proculdubio, quòd nec cū decem millibus poterit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se. Et concludit, Ita de meritis si credis non posse haberi nisi per ipsum, non sufficit, donec perhibeat tibi testimonium spiritus veritatis, quia ea per il- Explica. sentent. B. Bern. lum habes. Loquitur enim B. Bernardus de operibus vt nostra sunt & laborem adferunt ac molestias, quæ non possunt cum vita æterna comparari, vt statim diximus circa sententiam Apostoli quam hîc citat, & gratiam Dei secludit, eamque ponit ex parte Dei, non hominis operantis.

Atque hoc modo, hoc est suæ naturæ dignitate, opera nostra non merentur vitam æternam, sed ex dignitate spiritus mouentis per fidem & dilectionem: Nec si vnus omnes sustineat, habita hac collatione acerbitatis ad gloriæ suauitatem, hanc gratiam & valorem habent. Nec vt hominis tantum opera sunt, ex iure vita æterna eis debetur: nec iniuriam ei faceret Deus, si eam non donaret. Nulli enim debitor esse potest, qui vnicuique quod ipsi est debitum, hoc est quod secundùm suæ naturę & conditionis aut dignitatis rationem ipsum requirit dispensat: quomodò debitum est homini, quòd manus habeat & pedes, & ei seruiant cætera animalia, quodque in tempore retributionis benè sit iusto, impio autem malè, secundùm eorum merita. Quicquid autem debetur creaturæ, hoc ab eo pendet quod Deo debitum est: hoc est quòd impleatur in rebus creatis id quod Dei sapientia decreuit, eiusque manifestat bonitatem. Quibus modis dum vnicuiq; debitum reddit, iustus est Deus, & iustitiam facit, vt docet B. Thomas. 1. parte quęst. 21. art. 1. Cùm igitur Deus nemini sit debitor, nulli iniuriam facere potest. Quomodo autem ex sua promissione se debitorem fecerit ex varijs Augustini sententijs docet Magister N. Natalis Beda, circa propositionem. 21. Iacobi Fabri. In epist. Pauli Et reuerà dona Dei sunt nostra merita, vt dicit beatus Bernard. & dona sua in nobis Deus remunerat: & ideo magis Deo obligamur, quòd dignatur sua gratia per filium suum & spiritum ea opera in nobis nostroq; ministerio facere (quæ ex eius solùm operatione & gratia nobis sunt merita) quàm ipse nobis obligatur: Quia tamen nostra sunt opera, quæ per spiritum nobis datum, eo cooperante operamur, eum habent valorem, eam apud Deum gratiam, quia in Deo facta, vt secundùm scripturas digna sint vitæ æternæ remuneratione. Hinc enim quod huiusmodi Dei dona, nobis vitæ æternæ sunt merita. Nam & passio & mors Christi ex gratia vnionis hypostaticæ, & alijs charismatibus, quibus tanquam vnigenitus à patre plenus erat, nobis merebatur liberationem à morte æterna & beatitudinem, secundùm Apostolum Paulum, Rom. 5. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius: & sua dona pater remunerauit in filio, qui etiam magis secundùm naturam assumptā patri obligabatur ob huiusmodi munera et gratias acceptas, quàm ediuerso pater filio. Et sicut de nostris passionibus diximus, quòd non sunt condignæ ad futuram gloriam quæ reuelatur in nobis: ita nec Christi domini passio quam pertulit in cruce moriendo, condigna erat ad futuram gloriam, quę in nobis omnibus reuelabitur, ratione acerbitatis & afflictionis tametsi grauissimæ, sed solùm quia patientissime & amātissimo affectu ipse Dei filius per spiritū sanctum eam sustinuit. Non igitur iustorum opera & etiam eorum afflictiones propterea merita non sunt, quia Dei sunt dona, imò potiùs merita esse non possent, nisi in Deo fierent per eius spiritum nobis cooperantibus & patientibus. Item ex eo quòd quilibet iustus dicere habet, Non intres in iudicium cū seruo tuo. nō aliud sequitur, quàm nos nō posse vitā æternam mereri, nisi ipsa gratìs detur, vt dicit Bernardus in principio sentētiæ iam statim citatæ. Vnde & ex conclusione eiusdem sententiæ clarè ostendit B. Bernardus nos mereri vitam æternam, sed per gratiam Dei, non nostris operibus quasi ex nobis: quemadmodum superiùs interpretatus est B. Aug. de gratia & libero arb. ca. 9. Maluit, inquit, Apostolus dicere, Gratia autem Dei vita æterna. vt hinc in-

telligeremus non nostris meritis Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere. De quo in Psalmis dicit homo animæ suæ, Qui cō-ronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, ideo dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur quibus corona reddetur. Atque hoc ipsum solū probat sententia ex psal. citata, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs. Non enim hoc dicit Propheta quando ad tribunal Christi iudicandus assistit, sed quando à domino peregrinatur in medio periculorum & aduersariorum, quibus resistere, euadere & in finem vsque perseuerare non potest sine gratia & misericordia Dei, de qua dicit, Auditam fac mihi mane misericordiam tuam. Nec iustificabitur omnis viuens, si solo iudicio sine misericordia & gratia cum eo quàm diu peregrinatur, agere velit Deus. Nec enim peccata admissa remittentur nec futura vitabit, nisi perpetuò subsequatur atq; etiā preueniat eū misericordia domini, sed intret cū eo in iudiciū. Quando verò manifestabimur ante tribunal Christi, inueniemus eū iustum iudicem, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum. Venturus est enim Dominus vt iustus iudex, non tunc vt misericors pater. Seuerum autem tunc faciet iudicium cum seruis suis, & in lucernis scrutabitur Hierusalem. Iudicaturus est enim viuos & mortuos, hoc est retributurus singulis secundùm eorum merita. In omnibus sequitur Bernardus vestigia B. Augustini, eiusque sententiam, qui eodem sensu & ad idem propositum citat hanc eandem sententiam Prophetæ. Nihil igitur merito hominis iusti respectu vitæ æternæ aduersatur sententia B. Bernardi, qui plurimis locis docet in iustis esse vitæ æternæ meritum. Ait enim, Si quid, inquit, de proprio inest, in quantum est gratiam cedere illi necesse est. Deest gratiæ quicquid meritis deputas, nolo meritum quod gratiam excludat. Horreo quicquid de meo est vt sim meus, nisi quòd illud magis forsitan meum est, quod me meū facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. clarissimè docēs ex Dei gratia sibi esse merita, non ex sua sufficientia. Item, Sufficit ad meritum scire quòd non sufficiant merita, sed vt ad meritum satis est de meritis non præsumere, sic carere meritis satis ad iudicium est. Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere neglexerint: Quod quidem periculum iam adultæ ætatis est. Merita igitur habere cures, habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam, & omne periculum euasisti paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Perniciosa paupertas, penuria meritorum: Fœlix ecclesia cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest, habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum. Et idem docet in plurimis locis B. Bernardus. Hāc sententiam de merito vitæ æternę definiuit Concilium Tridentinum cap. vlt. sess. 5. & contrarium docētes anathematizat canone 32. qui habet, Si quis dixerit hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, vt non sint etiam bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum, bonis operibus quę ab eo per Dei gratiam & Iesu Christi meritum, cuius viuum membrū est

Psal. 102.
Philipp. 2.
Psal. 142.
Psal. 142.
Sophon. 1.
De correp. & gratia cap.
Ser. 67. & 68. super Cantica & in fine lib. de gratia & libero arbi.

est, fiunt, non mereri augmentum gratiæ, vitam æternam & ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque gloriæ etiam augmentum, anathema sit. Et cap. vlt. de fructu iustificationis, hoc est de merito bonorum operum deque ipsius meriti ratione ex scripturis docet. Hac, inquit, ratione iustificatis hominibus proponenda sunt Apostoli verba, Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius: & nolite amittere confidentiam vestram quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo benè operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apost. à iusto iudice sibi reddendam, non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tãquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent, nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credendum est, quo minus plenè illis quidem operibus quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam verè promeruisse censeantur, quum Christus seruator noster dicat, Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Itaque neque propria nostra iustitia tanquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei: quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neq; verò illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis vsq; adeo multũ tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum. Et Apostolus testetur, Id quod in præsenti est, est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso confidat vel glorietur, & non in domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita quæ sunt ipsius dona.

Defini. Cocilij Trident. — 1. Corinth. 15. — 2. Timoth. 4. — Ioannis 4. — Math. 10. — 2. Corinth. 4.

Rursum in fine capitis vndecimi, dicit eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuetur æternam, quum scriptum sit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem: Item de Moyse dicat Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem. Postremò Anathema dicit in eum qui dixerit iustificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur.

Psal. 118 — Hebre. 11. — Cano. 31.

IOANNES Caluinus contra articulum & Concilij Tridentini definitionem ostendere nititur, quòd non solum omnia hominum opera ante

regenerationem, hoc est antequam habeant spiritum iustificantem, sunt peccata, verùm etiam omnia iustorum opera, ac propterea præcepta Dei esse impossibilia, quibus ne iusti quidem satisfacere possint. Item nullum esse iustorum meritum, nullam pro operibus bonis expectandam mercedem, nullam retributionem aut remunerationem vitæ æternæ in seculo futuro. Rursum quod Deus nullum exercebit in seculi consummatione iudicium, sed vitam æternam misericorditer non pro meritis, verùm tanquam meram gratiam iustis largietur, quam à constitutione mundi eis præparauit, contra Symboli apostolici articulum qui proponit nobis Christum venturum ad iudicandum viuos & mortuos. Et Ioannes Brentius docet quidem futurum iudicium, sed non secundum præcepta decalogi, hoc est de eorum præceptorum obseruatione & transgressione, sed secundùm fidem tantum, hoc est accipiendam ibi fore cognitionem, an in Christum crediderimus, an ei increduli fuerimus, atque secundùm fidem hanc ferendam sententiam. Huiusmodi est euangelium quod nobis adferunt nouelli isti magistri, qui nostræ, imò articulorum fidei doctrinæ manibus pedibusque aduersantur: Sed eis Apostolus Paulus anathema dicit, Licet nos, inquit, aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam euangelizauimus, anathema sit: Sicut prædixi, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Et Germaniæ dicere nos possemus quod Apostolus Galathis, Miror quod sic tam citò transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Christi in aliud euangelium, quod non est aliud, nisi quod sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere euangelium Christi. Nam primam mentis Christianæ conceptionem & elementum Apostolus docet esse quòd Deus est remunerator inquirentibus se. Credere, inquit, oportet accedenten ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Et tanquam absurdissimum alio loco infert, Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Sequitur autem impium atque absurdùm hoc dogma ex alio quod pertinacissimè contra scripturas tuentur de fide apprehendente omnia Dei beneficia, & hæc ipsa offerri nullo ad opera habito respectu: Item ex eo quod doceant omnia iustorum opera esse peccata. Sed videamus quid eos cogat ad hæc impia & absurda dogmata.

Galath. 1. Cap. 1. Hebre. 11. Rom. 3.

Habet autem Concilium Tridentinum, Nemo, inquit, sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola hęredem se esse constitutum, hæreditatemque consequuturum, etiam si Christo non compatiatur vt & conglorificetur, & cętera quę superiùs ex eodem Cōcilio sunt citata. Contra quam definitionem ait Caluinus.

Cap. de iustificatio. impij. Fol. 204.

In antidoto circa cap. 1. de iustification.

At magnum quiddam videntur tibi effecisse, dum colligunt, frustrà gloriari cœlesti hæreditate, qui passionum Christi consortes esse nolunt. At nos idipsum quantò melius, iudicent lectores. Vnum tamen interest, quod nos dum communicandum esse docemus passionibus Christi, vt ad societatem perueniamus beatæ resurrectionis, non separamus Christū à seipsō. Isti quod nullo modo sequitur, perperā inferūt, nos patiendo mœreri vitā æternā, & in eo sitā esse iustitiæ nostræ partē, ne sola Dei gratia nitatur.

Responsio. Promissionem hæreditatis ęternę conditionalem esse, clarissimè docent hęc verba Apost. quę Patres citāt, Si filij, & hæredes: hæredes quidē Dei, cohęredes autē Christi, si tamē compatimur, vt & glorificemur. Ex quibus cōsequens est nos patiēdo vitā æternā mereri. Id quod expressiùs alijs in locis

in locis scripturæ testantur. Ait enim Ecclesiasticus, Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum. Et frequẽter docet scriptura, vitam æternam esse mercedem laborum & afflictionum nostrarum. Nec propterea à seipso Christum diuidimus, imò nec à nobis nostrisque operibus & meritis. Docemus namque, quòd omne opus quo vitam æternam meremur, principaliùs quàm nosipsi in nobis ipse Christus operatur; atque tantum hac ratione non ob suæ substantiæ qualitatem dignum esse vita æterna. Cap. 16. Sapien. 10.

Verum improbiùs etiámnum ludunt in sua consequentia. Nam inde colligunt inimicos esse religionis Christianæ, qui iustos tradunt in omni bono opere, saltem veniáliter peccare. Scire velim ex qua Dialectica tales consequentias didicerint. Sic currite vt præmium apprehendatis: Ergo in bonis sanctorum operibus nihil est reprehensione dignum. Caluinus. Fol. 204.

Rectissimè colligunt patres nõ solum ex verbis Apostoli Pauli, Sic currite vt comprehendatis (quanquam & cursus debeat esse secundum leges præscriptas & sine reprehensione qui brauium apprehẽdere mereatur) Sed magis ex sententia B. Petri quam citant, Magis satagite fratres, vt per bona opera certam vestram vocationem faciatis: hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Opera enim quæ bona sunt, mala esse non possunt aut reprehensione digna. Nam quæ participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? Et peccatum omne, omnemque operis reprehensionem B. Petrus excludit, dum addit, Et hæc facientes non peccabitis aliquando. Nihil igitur in his sanctorum operibus meretur reprehensionẽ, quam sine dubio omne meretur peccatum. Responsio. 1. Corin. 9. 2. Pet. 1. 2. Corinth. 6.

Verùm hac quoque insulsitate prætérita, rem ipsam videamus. Concedant necesse est, opera ex interiore potius animi affectu vnde manant, & ex fine quò spectant, æstimanda esse, quàm ex larua externa quæ hominibus apparet. Cor enim intuetur Deus, vt Samuelis dictum est, & oculi eius veritatẽ respiciunt, vt monet Hieremias. Nunquam autem perfecto nos Dei amore ferri agique ad obsequendum eius iustitiæ, plus satis constat. Caluinus. Cap. 5.

Insulsi hîc sint patres, an Caluinus veriùs insulsissimus, lectoris relinquo iudicio. Sed rem ipsam (sicut hortatur) videamus & examinemus. Libẽter concedimus, atque adeo hoc ipsum docemus opera ex interiori potiùs animi affectu vndè manant, & ex fine quò spectant, esse æstimanda, quàm ex his quæ hominibus foris apparent. Nunquam autem perfecto Dei amore & in veritate nos ferri in Deum, sine scripturis asseritur, sed ijsdem omnino aduersatur. Nam de Ezechia rege referunt, quòd conuertit faciem suam ad parietem, & orauit dominum dicens, Obsecro domine memento quæso, quomodò ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Item de Iosia rege Iuda, quòd similis ei non fuerit ante eum rex, qui reuerteretur ad dominũ in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi. Similes sunt sententiæ multis in locis scripturæ. Et B. Ioannes docet in nobis perfectam esse charitatem perfectumque amorem. Qui seruat, inquit, verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Item In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij. Rursum, Hi soli veri sunt adoratores, qui adorant patrem in spiritu & veritate, quales quærit ipse & facit multos. Tametsi igitur Deus cor intueatur, & Responsio. 4. Reg. 20. 4. Reg. 23. 1. Ioannis. 2.

oculi

oculi eius veritatem respiciant,non tamen ex veritatis vel alicuius alterius defectu,quem oculi domini contemplentur,mala sunt aut macula vlla respersa aut reprehensione digna iustorum opera. Frequens est quòd Ioannes Caluinus rem per se claram,obscurã reddat nomine perfectionis,quam sacrę scripturę tribuunt nostro amori,ipse verò perpetuò detrahit & derogat. Sed quid precor obtinebit si non perfecto Dei amore feramur ad obsequendum eius iustitiæ,syncero tamen affectu Deum amemus,& fratri subueniamus indigenti,atque ex animo remittamus quicquid in nos peccauerit,nihil commodi aut gloriæ nostræ spectantes. An in hoc opere macula erit vel venialis? Domino satis est quod eum diligamus. Qui diligit me,inquit,diligetur à patre meo,& ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum: nullam hîc perfectionis faciens mentionem. Et beatos pronunciat qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Iustitiã autem quæ non potest simpliciter esse perfecta,quamdiu non est eius satietas, modo tamen quodam perfectam hîc dici & esse iustitiam & proinde amorem quoque Dei & proximi(quamuis reuerà imperfecta sit)plerisque locis docet B. Augustinus,Iustitia,inquit,secundùm quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est,vera iustitia est: Quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicitur,parua tamẽ est ad illam magnam quam capit æqualitas angelorum; quam qui nondum habebat,& propter illam quæ iam inerat,perfectum,& propter istam quæ adhuc deerat,imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritum,maior illa fit præmium: Vnde qui illam non sequitur, istam non assequitur. Quocirca post resurrectionem hominis futuram negare iustitiæ plenitudinem, & putare tantam futuram esse iustitiam in corpore vitæ illius,quanta esse potest in corpore mortis huius,dementiæ singularis est. Idem pluribus in locis suprà citatis tradit B. augustinus. Et B. Thom. clarè docet quomodò possimus hîc habere charitatẽ suę speciei perfectionem, & quomodo hæc perfectio sit nobis præcepta.

Ioannis 14. Math.5. Cõtra 2.epist. Pelag.li.3.c.7. Minor iustitia facit meritum & maior fit præmium. Mate.2.de charitate ar.10.& 11.& 2.2 q.44.

Caluinus. *Varijs enim cupiditatibus retrahimur à cursu, vt vix ambulemus,cum summa contentione festinare Deus præcipiat, vixque teporem adferamus pro summo ardore.*

Respõsio. Scripturis satis est quod in via domini ambulemus. Ait enim propheta,Beati immaculati in via,qui ambulant in lege domini. Et Apostolus Paulus,Spiritu ambulate,& desideria carnis non perficietis. Item ambuletis dignè vocatione vestra.Dignè ambuletis Deo. Et si in luce ambulamus sicut ipse in luce est,societatem habemus ad inuicẽ,& sanguis Iesu filij eius emundat nos ab omni peccato. Cucurrisse tamen imò & volasse quosdam testantur sacræ scripturæ. Ait enim sanctus propheta Dauid,Viam mandatuorum tuorum cucurri quum dilatasti cor meum.Item Paulus,Sic currite vt comprehendatis,qui & hortatur vt per patientiã curramus ad propositum nobis certamen,aspicientes in authorem fidei & consummatorem Iesum. Et vt festinemus ingredi in illam requiem. Rursum, Qui sunt isti qui vt nubes volant,& quasi columbæ ad fenestras suas. Vbi, precor,pręcepit Deus summa contentione summoque ardore, vt ait Caluinus,festinare? Qui diligit me,inquit Saluator,diligetur à patre meo,& ego diligam eum,& manifestabo ei meipsum. Et alibi, Contendite intrare per angustam portam. Nusquam summam requirit contentionem, nec amorẽ summũ. Nec aliud in scripturis intelligitur per, Currere,Festinare, & Volare,

Psal.98. Galati.6. Ephes 4. 1Thessal.2. 1. Ioannis 1. Psal.98. Hebre.12. Hebreo.4.& Esaiæ 60. Ioannis 14. Lucę 13.

quàm sollicitum esse & studiosum, vt in obseruatione mandatorum Dei, requiem nobis paratam ingrediamur, brauiumque apprehendamus. Et secundùm interpretationem B. Augustini, qui iustitiæ & Dei amore, non formidine pœnæ, Dei præcepta implet, verè currit per viam mandatorum Dei. Amor enim dilatat, & metus angustat. Currit igitur is, in cuius corde diffusa est charitas Dei per spiritum sanctum, sed vnus altero velociùs festinat, currit, & volat. Non igitur oportet adesse summum amorem, summum conatum, aut contentionem summam. Viam certè quæ ad vitam adducit per se angustam, angustiorem facit Caluinus, imò eam claudit his qui eam perambulare student, cùm eam transitu facit impossibilem. Et cupiditates, hoc est noxiæ pronitates non semper noxios excitant affectus: sicut nec praui habitus, nec inde excitati praui motus, contra hominis voluntatem, peccata sunt. Ex corde enim, ait Saluator, exeunt quæ hominem inquinare possunt. Et quanuis remoretur nos in cursu nostro habitualis cupiditas, non tamen impedit quin curramus, festinemus, atque etiam volemus ad cœlestem Hierusalem. Math. 15.

Quod si defectum hunc præ hypocrisi non sentimus, Deus tamen cernit & iudicat, in cuius conspectu ne stellæ quidem liquidæ sunt, nec sol lucidus. Denique septimum caput ad Romanos controuersiam istam dirimit: Vbi in sua piorumque omnium persona fatetur Paulus se à perfectione distare, etiam cùm optima est voluntas. Quare blandiatur sibi homo vt libet, si tamen in iudicium Dei vel præstantissimum opus quod vnquam fuerit, vocetur, næuo aliquo reperietur deformatum. Caluinus.

Responsio

Defectum hunc sentimus. Quis enim nō experitur carnē concupiscere aduersus spiritum, & spiritū aduersus carnem, & hæc sibi inuicem aduersari, vt non quæcunque volumus ea faciamus? Sed credimus Apostolo dicenti, Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Et carne seruimus legi peccati, sed ego ipse, inquit, mēte seruio legi Dei. Ex mēte autem & corde proficiscuntur quæ animam coinquinant, non ex ore vel carne. Et quanuis Dei comparatione nec stellæ sint liquidæ, nec sol lucidus, nihil tamen in se habent tenebrarum, nihil sancti Angeli habent reprehensione dignum. Quomodo igitur ex hac scriptura colligi posset in iustorum operibus inueniri quod reprehendatur? Fatetur Apostolus, quòd velle sibi adiacet, nec se inuenire quod perficiat: Sed interpretante beato Augustino, hoc perficere est, carnem non concupiscere, nullum habere aduersarium: Quod pro præmio in cœlis expectamus, adeo vt singularis demētię esse dicat Aug. putare ꝙ hoc requiratur in hac peregrinatiōe. Ait enim, Facere iustitiam, est in vero Dei cultu cum interno concupiscentię malo interna conflictatione pugnare: perficere autē, omnino aduersarium non habere. Nam qui pugnat, & adhuc periclitatur, & aliquando percutitur, etiā si non sternitur. Qui autem nō habet aduersariū, plena pace lętatur. Quod autē hîc colligit Caluinus sine scripturis, imò & contra scripturas, ꝙ præstantissimum opus quod vnquam hîc fuit, nęuo aliquo reperietur deformatum, si in iudicium Dei vocetur, hęreticū dogma est, & quidē blasphemia in opera sancti spiritus & iustorum omnium, quæ Saluator testatur in Deo esse facta, & fructus esse vitis quæ est Christus: Et eorum opera quę superędificant aurum, argentum & lapides preciosos, docet Apostolus Paulus illęsa manere in igne districti ac seueri examinis iudicij Dei, atque à Deo iusto iudice, qui nihil iniquitatis inultum abire patietur, mercedem accipere, qui

Rom. 7. Math. 15. Cont. 2. epist. Pela. lib. 3. c. 7. & de natur. & grat cap 62. 1. Corinth. 3. Iob 14.

re, qui de verbo etiam ocioso est rationem exacturus? Cuncta enim quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum sit, siue malum, vt dicit Ecclesiastes. De quo multa diximus Articulo Octauo.

cap.vlt.

Non igitur in iustorum operibus, quæ ab eis per spiritum inhabitantem in Deo fiunt, magis neuus aliquis deformans reperitur, quàm in operibus sanctorum Angelorum ante confirmationem, vel etiam iam beatorum. Nulla enim in eis desideratur debita circũstãtia, sed opera sua oĩa in gloriã Dei faciunt: nec oĩnó adest aliquid deformans. Nec etiã maior amoris feruor exigitur: cũ nec tepidi, nec etiã frigidi sint in Dei seruitio, sed calidi & ardẽtes. Et est sententia Saluatoris, Si corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totũ: lucidũ autẽ erit corpus totũ, si oculus tuus fuerit simplex. Porrò diximus fieri non posse, quòd opus idẽ malũ sit & bonũ, dicẽte prophetá, Væ qui dicitis bonũ malũ, & malũ bonũ.

Lucæ.11.

Esaiæ 5.

Caluinus.

Atqui Deo probantur, Quis negat? Tantum contendimus fieri non posse, vt absq; venia placeant. Quid autem est, quòd Deus ignoscat, nisi peccatum? Inde simul conficitur non esse tantopere exagitandos, qui dixerunt quamlibet bona opera, si exacto rigore censeantur, æterna potius damnatione, quàm vitá præmio digna esse. Vbi enim peccatũ quamlibet nobis exiguũ videatur, illic nemo sanus mortis esse materiã negabit.

Responsio.

Quòd Deo iustorum opera probantur & placent, clarissima sunt scripturarum testimonia, & gaudemus Caluinũ hoc non negare. Sed quæ, precor, scripturæ testantur, quòd solùm Deo ignoscente, ei placent iustorũ opera, quum dicant simpliciter, iustos & eorum opera, iusta, Deoq; probari ac grata esse? Ait enim B. Ioannes, Quicquid petierimus accipiemus, quoniã mãdata eius custodimus, & ea quæ sunt placita corã eo facim⁹. Et Enoch testimonium habuit se placuisse Deo. Item ambulate dignè Deo per omnia placentes, inquit Paulus. Abrahæ quoq; dixit dominus post filij sui oblationẽ, Quia fecisti hãc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuũ: quasi eum commendans de opere sibi gratissimo. Et cùm in iustis vera sit iustitia operaq; verè iusta, quemadmodũ ostendimus Articulo 8. & cõstans est doctrina scripturarũ & B. Augustini, nihil habent eorũ opera propter quod venia aut ignoscentia Dei indigeant. Qui aũt dicunt iustorum opera quantũuis bona, si exacto rigore censeãtur, æterna potius damnatione, quàm vitæ præmio digna esse (id quod Caluinus docet circa Cano. 37.) seueriorẽ faciunt Deũ Dracone legislatore, cuius leges propter rigiditatem & pœnarũ magnitudinẽ, Solon abrogauit, eò quòd nõ atramento, sed sanguine leges suas scripsit. Nam omnibus penè peccatis etiã exiguis, mortis definiebat suppliciũ. Olera enim aut similes herbas furati, tanquam homicidæ, inquiebat, supplicium pendant, & ocio damnati capite multentur. Palam autẽ huic sententiæ Caluini reclamat B. Iob, dũ ait, Vtinam appẽderẽtur peccata mea quibus irã merui, & calamitas quã patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Itẽ Vidẽdũ est, inquit Hierony. ne ferula dignus, claua vel securi percutiatur. Vniuersæ demũ scripturæ docẽt Christũ secundũ vniuscuiusque merita esse iudicaturũ, & diuersos esse gradus suppliciorum & præmiorum: mandatorũ quoque etiam quædam esse minima, quorum & minimum oportet esse supplicium, secundùm Bernardum. Sunt enim peccata plurima, quæ propter exiguitatem rei aut affectus tenuitatẽ, nõ violãt amicitiam vel gratiã patris erga filios. Habet enim Deus qui est legislator sapientissimus, leges maximas & infimas

1. Ioannis 4.

Hebr. 11.
Colloss. 1.
Genes. 22.

Lib. 3 contr. 2. epist. Pelagia. ca. 7 Item. libro 9. de ciuitate Dei.

Aristot. 2. Politic. cap. vlt.

Cap. 6.

Libr. 1. contra Pelagian.

De præcepto & dispensat.

mas, atque iubet & prohibet, non modò pro suæ maiestatis dignitate, sed pro hominum conuenientia, quorum saluti & dignitati per suas leges voluit consulere. Simile est de parente & præceptore, puero leges præscribente, ne quid rapiat aut furetur, ne impexus aut illotus discedat, ne librũ maculet, & cæt. hæc transgredientem, nemo iudicabit dignum securi aut gladio. In æstimandis namque delictis, iuxta sententiam Bernardi, præcipuè attendere oportet, quanti ponderis sit res in qua peccatur, cuiusq; momenti sit præceptum. Quis, inquit, nesciat vnum detractionis verbum, quãtum etiam innumeris verbis otiosis præponderet? Quia, inquit, discretio est in mandatis, consequenter & in culpis, vt (sicut dixeram) maiorum grauior, leuiorque minorum censeatur transgressio mandatorum, sed mandãtium non item. Nemo enim sanus iudicabit æterna morte dignum esse iram subreptitiam, aut verbum otiosum incõsideratiùs effusum. Nec sunt rei mortis filij illi qui patrem precantur, vt sibi remittat debita. De precepto & dispensat.

Fit tamen immensa Dei misericordia, Vt in cœlo mercedem habeant, quæ non modò nihil tale merebantur, sed mortis æternæ præmium habitura erant, nisi per Christum absterſa eſſet immunditie, qua alioqui fœdata erant. *Caluinus.*

Quod non sola misericordia, sed iusto Dei iudicio, iustorum opera in cœlo mercedem habent, ex scripturis docuimus, quodque eam à iusto iudice, non à patre misericordiæ, vt dicit Augustinus, recipere merentur. Et quando, obsecro, abstersa est per Christum à iustorum operibus immundities, antequam fiunt, quando fiunt, an postquàm sunt facta? Si primùm, munda sunt cùm fiunt: similiter si per Christum, seruantur quando fiunt ne sint immunda. Quando verò facta sunt mutari non possunt, circunstantia maculante. Et vbi, precor, scriptura habet, quòd ab operibus iustorum per Christum immundicies abstergitur? Nos post scripturas docemus, quòd iusti per spiritum Christi & eo operante, opera faciunt verè iusta, & ab omni sorde pura & libera, qualia ex viribus liberi arbitrij præstare non possent. Somnia sunt quæ hìc adfert Caluinus, imò nouæ atque pestilentes inuentiones hominum pertinaciter defendentium, quod semel pessimè cõceperunt, qui malunt rumpere vniuersas sepes, quàm retrocedere vt rectam inueniant semitam. *Responsio* Tractatu tertio super Ioannem.

Porrò quàm inepta sit argumẽtatio, qua ex nomine mercedis dignitas aut meritum elicitur, multis locis docui. Nec obscura est ratio, cùm retributio ipsa quam Sophistæ in merito fundatam volunt, à gratuita acceptione pendeat. *Caluinus.*

Relatiua necessariò sunt simul, non est filius sine patre, non dominus sine seruo, nec ediuersò. Referuntur autem ad se inuicem merces & meritum. Et apertè testatur scriptura, quòd misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum. Et Apostolus Paulus testatur iustos esse dignos regno Dei. In superioribus quoque docuimus, quòd retributio mercedis fiet ex meritis & ex iustitia pro eisdem, & quòd Christus nos fecit dignos in partem sortis sanctorum in lumine. *Responsio.* Ecclesiastic.16

Item Apostolus Paulus scribit Thessaloniceñ. Tribulationes sustinetis, vt digni habeamini in regno Dei pro quo & patimini. Quòd inepta sit patrum argumentatio, qua ex mercedis nomine dignitas aut meritum elicitur, videamus quibus scripturis Caluinus hoc demonstret. Dicit autem, quòd hoc non obscurè probatur, ex eo quòd retributio in merito (secundùm nostram doctrinam) fundata, à gratuita pendeat acceptione. Colloss.1.

de gratia & libero arb. ca. 8. & 9. & in epistola 05. Cui obiectioni non obscurè respondet beatus Augustinus in locis quæ citauimus: docens vitam æternam gratiam esse, & eam tñ pro meritis dari in mercedem: Gratiam autem vocare Apostolum Paulum, quia gratia & Dei dona sunt opera, pro quibus tanquam merces & stipendium retribuitur. Non memini quòd apud Paulum vel Augustinum dicatur vita æterna esse ex gratuita acceptatione. Nam sicut iustus iudex ex iustitia mortē & vitam retribuit æternam, ita opera ex iustitia, & non ex gratuita Dei acceptatione vitā merentur æternam: Ex gratuita, inquā, acceptatione, quę iustitiam & merita omnia excludit. Videamus igitur quibus argumētis, quibúsue scripturis doceat Ioannes Caluinus, ineptam esse argumentandi rationem, qua ex vno relatiuo colligitur alterum, à patre quòd filium, à domino quòd seruum habeat, & ex mercede, quòd aliquod sit eius meritum. Hîc enim non aliam adfert rationem, quàm à gratuita acceptatione pendere retributionem, quam Sophistæ (ita enim loquitur) in merito fundatam esse volunt. Id quod falsum esse ostendimus. Prolixiùs autem rem

C. 10. parag. 78 istam tractat in Institutione, ad quam hîc remittit: vbi ait,

Caluinus *Ex mercedis nomine non est cur opera nostra ratiocinemur causam esse salutis. Principio istud sancitum sit in cordibus nostris, regnum cœlorum non seruorum stipendium, sed filiorum esse hæreditatem, quam soli potientur qui à domino in filios cooptati fuerint: Neque ob vllam aliam causam quàm ob hanc adoptionem. Non enim erit hæres filius ancillæ, sed filius liberæ. Adeoque in ijs ipsis locis quibus gloriam æternam mercedē operibus fore pollicetur spiritus sanctus, hæreditatē nominatim exprimendo, aliunde nobis prouenire demonstrat. Sic Christus opera recenset quæ cœli remuneratione compensat, dum in eius possessionem electos vocat: sed simul adiungit, hæreditatis iure possidendum. Sic Paulus iubet seruos fideliter agentes quod officij sui est, sperare retributionem à domino: sed addit, hæreditatis.*

Responsio Cap. 2. Opera nostra esse causam salutis docet Apostolus Paulus, qui hortatur Philippenses, vt cum metu & tremore suam operentur salutem. Et dominus Saluator, quòd propter opera vitam æternam nobis retribuet, clarissimè docet dum in extremo iudicio sedens in sede maiestatis suæ dicet

Math. 26. his qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi: causam assignans, Esuriui enim & dedistis mihi manducare: Impijs verò dicet, Discedite à me maledicti in ignē æternum, & cæt. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare, & cæt. quæ sequuntur. Apertissimè hîc testatur propter opera vitam & mortem rependi æternam, iustoque Dei iudicio vnicuique retribui secundum sua opera. Nec tamen seruorum, vt colligit Caluinus, vita æterna est stipendium. Seruus enim, ait Saluator, non manet in domo in æternum: sed iu-

Ioannis 8. storum & filiorum tantum est merces ac stipendium, qui ex meritis simul & iure adoptionis hanc mercedem accipiunt, vt hæreditatem adeant ob suum laborem, legitimum cursum atque certamen: quemadmodū hoc ipsum scripturæ apertè testantur, maioremq; hæreditatem suscipiant, qui maiori cum labore pugnauerunt. Atque hæc ipsa inter se non contrariari suprà ostendimus. Voluit enim Dominus, vt copiosam esse suā redēptionem, ita & salutem ex multiplici titulo fieri nobis debitam, adoptionis scilicet & certaminis quo ipsam meremur. Nam voluit totum effundere sanguinem, qui vnius guttæ effusione nos redimere potuisset, & cētuplo plus soluere, quàm secundùm iustitiam oportebat: sed & tota eius vita eandem

redemptionē

redemptionem meruerat. Nihil igitur mirandum, quòd vitam æternam quam ipse nobis meruit, & cuius nos fecit hæredes, nos mereri voluit, qui merendi dedit virtutem. In omnibus namque nostrę glorię & honori cõsuluit, quos victores gloriosos esse voluit, & hac de causa coronari, atque brauium tanquam palmam cursus nostri obtinere. Vt igitur copiosum esset vitę ęternę meritum, voluit ipse eam nobis mereri, vt quasi filij eam hæreditario iure acciperemus, nostrum nihilominus accedere voluit laborem & certamen, cui vt merito deberetur. Hac enim lege nos adoptauit, vt currendo in stadio, & certando cum hostibus, tanquam mercedem brauiũ & palmam, vitam apprehenderemus æternam. Filij seruiunt quidem patri, sed non sicut serui domino, hoc est sicut filij ancillæ, Non accepistis, inquit Apostolus, spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Atque hac ratione Apostolus Paulus hanc hæreditatem quæ ex iure adoptionis debetur filijs, vocat retributionem. Serui, inquit, quodcunque feceritis ex animo in simplicitate cordis Deum timentes operemini, sicut domino & non hominibus, scientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. docens hæreditatem hanc non obuenire more consueto apud homines, sed operibus retribui. Nec repugnant ista inter se, quòd scilicet ex promissione donetur id quod propter opera retribuitur. Nam eius rei clarissimum est exemplum in Abrahã, cui promisit Deus semen & hoc multiplicandum sicut stellas cœli, cui tamen post multos annos quasi mercedem obedientiæ suæ hoc ipsum retributurum, dixit. Ait enim, Propter memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli. & cæt. Quæ omnia ei multò ante promiserat. Eiusdem namque effectus plures possunt esse causæ: Sed hîc posteriores pendent & procedunt ex Dei promissione. Nam ex eo quod Deus Abraham promisit quòd semen illius multiplicaretur, ideo dedit ei hanc insignẽ obedientiam qua filium suum in mortem offerret, per quam mereretur hoc ipsum sibi à Deo prędstari quod ei antea promiserat. Et certissimum est quod hæc Dei promissio impleri non poterat sine opera Abrahæ ex Sarai vxore generantis, cui virtutem concipiendi & ipsi generandi tribuit. Idem clarissimum est de vniuersis promissionibus prolis futuræ, quales factæ sunt Annæ, Zachariæ & alijs quibusdã, quod sine operatione & congressu hominis impleri non poterant. Quod autem dicitur, Si qui ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio, intelligit Apostolus per legem, opera quæ ex nobis sunt, non illa in quibus creauit nos Deus vt ex fide & charitate in illis ambulemus. Nititur autem Caluinus interpretari & respondere scripturis quæ docent Deum vnicuique secundùm sua opera redditurum. Sic enim habet.

Rom.8. — Vita ęterna hęreditas est & merces filiorum. — Genes.15. — Genes.22. — Genes.16. — Rom.4. — Epes.2. — In institut. ca. 10. parag. 77.

Quod vnicuique dicitur redditurus Deus secundùm opera, paruo negotio dissoluitur. Ordinem enim consequentiæ magis quàm causam indicat ista locutio. Extra dubium aũt est dominum his misericordiæ suæ gradibus salutem nostram consummare, dum electos ad se vocat, vocatos iustificat, iustificatos glorificat. *Caluinus.*

Responsio Huic interpretationi quam suo sensu facit Ioannes Caluinus, reclamant & nominum mercedis, retributionis, & remunerationis rationes, & ipsæ scripturæ sacræ atque earum interpretes. Dicuntur enim hæc nomina relatiuè ad opera pro quibus fit retributio, remuneratio & mercedis solutio.

 Et cla-

Math. 25. Et clarissimè causam explicant scripturę: Nam dicet Saluator electis, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare. &cæt. Reprobis autē, Discedite à me maledicti in ignem æternum. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare. &cæt. Nam causalis est particula Enim. Et sicut impij iusto Dei iudicio pro sua impietate & in peccarorum vindictam mittentur in ignem æternum, ita iusti in retributionem operum suorum possidebunt vitam æternam. Nam de eis sicut Christus, ita & Apostolus Paulus loquitur, quando dicit, Si tamen iustū est apud Deum retribuere tribulationē his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini requiē nobiscum. Et in Euangelio dominus seruo suo, Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Idem apertis verbis testatur Apstolus, Cum metu, ait, & tremore vestram operamini salutem. Rursus, Quæ enim seminauit homo hac & metet: qui seminat in spiritu, de spiritu & metet vitam æternam. Et, Bonorum laborum gloriosus est fructus. Huc etiam faciunt scripturæ de operarijs conductis ad laborandum in vinea. & de currentibus in stadio. Item quæ testantur Deum vindicem malorum, & formidabilem iram agni.

2. Thessal. 1.

Math. 25.

Philip. 2.
Galath. 6.
Sapien. 3.

Non igitur ex sola Dei electione & promissione electi accipient vitam æternam, sicut nec impij ex sola reprobatione & reiectione æterna supplicīū, æternum, sed vtrique pro meritis suis. Nec negamus Deum his misericordiæ suæ gradibus salutem nostram consummare, dum eos quos vocat iustificat, iustificatos glorificat: sed vt gradum posteriorem vult esse finem prioris, ita priorem causam dispositiuam vel meritoriam posterioris: quēadmodum clarè docent scripturæ, & ex eis B. Augustinus. Porrò meriti nomine vtuntur scripturæ: Nam Ecclesiasticus, Misericordia, inquit, faciet locum vnicuique secundūm meritum operum suorum. Item Apost. Paulus, Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus. Cogitur & Caluinus fateri vetustos ecclesiæ scriptores passim vsos esse hac voce. *Atque vtinam* (ait) *voculæ vnius abusu, erroris materiam non præbuissent.* Audet tamen temerarius hic homo scribere quod pessimè religioni Christianæ consuluit, qui primus nomen meriti humanis operibus aptauit, vt fastuosissimū ita perniciosissimum. Nimia est Caluini arrogantia & cordis eius superbia, quod nō vereatur scripturæ sermonem & vniuersos patres contemnere, quando consentaneus est & sermo & vniuersæ scripturæ sensus. Sed quid hunc hominem, qui sua mauult quàm maiorum in hac re sequi iudicium, moueat audiamus. Scribit autem contra vltimum cap. Concilij Tridentini, in hæc verba.

Cap. 6.
Hebr. 13.
In institutiōe ca. 5. 10. 50.

Sess. 6.
Fol. 204.

Caluinus. *Primum quod vitam æternam mercedem faciunt, in eo ab illis dissentio. Neque enim si in vita æterna Deus opera remuneratur, inde protinus conficient vitam ipsam esse quæ in ea rependitur mercedem. Quin potius hæreditatem esse vbique scriptura clamitat, quæ non alio quàm gratuitæ adoptionis iure nobis obuenit.*

Respōsio. Vitam ipsam æternam esse hanc mercedem qua remunerantur opera iustorum, testatur sententia Saluatoris, quam feret in ipsorū causa eiusque exequutione, Et ibunt hi in supplicium æternum, inquit Matheus euangelista, iusti autem in vitam æternam. Nec aliud est eis regnum paratum, aut alia requies, de qua Apost. ad Thessal. Itē Christus, Super omnia bona constituet eum, quàm vita æterna, sicut suppliciū & mors æterna, stipendiū peccati

2 Thessal. 1.

peccati. Et quid, precor, Moyses spectabat in remunerationem, quàm quod quærebat Deo perpetuò adhęrere, ipsiusque visione frui. Hebr. 11.

Porrò vitam æternam esse hæreditatem vbique clamat scriptura: sed etiam non tacet talem esse hæreditatem, quæ sit retributio laborum & operum sanctorum. Nam B. Ambro. in comment. circa hanc sententiã, Certi quod à domino recipietis retributionem hæreditatis Domini Iesu Christi cui seruitis. Vt promptos, inquit, illos in obsequio & fide faciat, mercedem illos bonorum operum accepturos promittit à Deo in regno Christi, & sic illos vult obsequi sicut domino à quo mercedẽ expectãt. Itẽ Oecumenius, Quę, inquit, erit retributio seruo ex animo operanti? Primum quidẽ, inquit, merces erit à Deo. Et Theophylactus, Domini non faciunt sępe seruos hęredes, etiam si decies millies eis benè seruierint. Dominus autẽ hæreditatem quæ in cœlis est, retributionem vobis dabit, si beneuolentiam erga dominos custodieritis. Similiter interpretatur Chrysostomus. Sumus itaque, vt diximus, hæredes adoptati, hac conditione vt laboribus nostris mereamur adire hanc hæreditatem. Colloss. 3.

Sed maior est in eo contradicendi materia, cùm eos affirmare non pudet nihil deesse fidelibus quo minus legi Dei pro huius quidem vitæ statu, satisfecisse, & vitã æternam promeruisse censeantur. Vbi ergò erit illa beatitudo quæ à Dauide prædicatur psal. 32, sine qua sumus omnes ter miseri? Væ autem miseris istis, qui non intelligunt eum qui proximè ad perfectionem accessit, nondum ad dimidiũ vsque iter progressum esse. Nam verissimum esse illud Augustini sentiunt quicunque exercitatam habent conscientiam, Sanctorum iustitiam in hac vita remissione peccatorum constare magis, quàm perfectione virtutum. Verius etiamnum illud alterum quod iam citaui, Quamdiu sub carnis infirmitate gemunt, vnicam illis spem reliquam esse, quòd mediatorem habent Christum per quem Deo reconciliantur. Caluinus.

Non solùm hoc definiunt huius Concilij patres, quòd nihil deest fidelibus quo minus legi Dei satisfaciãt, verum etiam Cõcilium Arausicanum & vniuersi scriptores vetustiores, & ante eos Apostolus Paulus, Qui diligit proximum, inquit, legem impleuit. Nam plenitudo legis est dilectio. Et, Omnis lex in vno sermone impletur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Nam quod impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio impleretur in nobis qui non secũdùm carnem ambulamus sed secundùm spiritum. Item B. Augustinus quum dixisset, quòd illa perfecta magnitudo iustitiæ eis qui hîc mandata fecerunt præmium dabitur, se explicans addit, Sed ita dixerim, Mandata fecerunt, vt ipsa mandata meminerimus pertinere ad orationem in qua quotidie veraciter dicunt sancti filij promissionis, Fiat voluntas tua. Et, Dimitte nobis debita nostra. De quo in superioribus sæpe diximus ex B. Augustino varijs locis. Et pro huius vitę infirmitate dicimus, nos posse legi satisfacere cum Dei gratia, quantum ad salutem est necessarium, videlicet vt in ea seruanda non violemus charitatem Dei & proximi, & à scopo legis non recedamus: non autẽ vt in legis obseruatione perseueremus sine vllo peccato & macula, sed quàm statim charitatis feruore, & oratione dominica abstergimus, vt idem Augustinus. Nec enim ita sine peccato quisquã inuenitur qui non indigeat peccatorum remissione: Nec esse potest beatus Responsio. Rom. 13. Galath. 5. & 6. Rom. 8. Libr. 3. contra 2. epist. Pelag. ca. 7. in fine. De spiritu. & lit. cap. & li. 1. retract. ca. 10. Libr. 3. contra 2. epist. Pelag. cap. 5.

cui

cui non remittat dominus peccata. Qui autem manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo, nec salute frustrari potest. Iterum refugit hic Caluinus ad asylum sibi frequens, ad perfectionem scilicet iustitiæ, de qua sæpe diximus, quod duplex inuenitur in scripturis, viæ nimirum nostręque peregrinationis; & seculi futuri, quodque vtraque magnam habet latitudinem gradusque multos, in quorum tamen quolibet vera est iustitia homini Christiano ad salutem sufficiens. Iustus enim ex fide viuit & viuet in æternum, si iustitiam non deserat. Perfectionem autem beatorum esurire tantum & sitire hic oportet, non assequi. Et mirum certè quòd tantā vbique requirat Caluinus dilectionis perfectionem ex præcepto, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & cæt. cùm ipse interpretetur ex toto corde credere, non esse perfectè Christo hærere, sed ex animo duntaxat & syncera mente illum amplecti: non eo saturū esse, sed ardenti affectu esurire & sitire, & ad eum suspirare. *Et hic, inquit, mos est scripturæ, vt toto corde fieri dicat, quod syncerè & ex animo fieri significat.* Quemadmodum contrà, vbi fraudulentos obiurgat, illis cor & cor exprobare solet. Et sententias quas ex B. Augustino Caluinus adducit, libenter suscipimus, si non torqueantur ad sensum ab ipso authore alienum. Constat enim nostra iustitia remissione peccatorum & virtutibus, & in his propriè est eius ratio ac substantia: Perfectio vero iustitiæ in perfectione virtutū, quam in cœlis solum expectamus. Sanctorum igitur iustitia in hac vita remissione peccatorum magis constat quàm perfectione virtutum, sed nō magis in remissione consistit quàm in ipsis virtutibus. Ait enim B. Aug. Quia Deo subdita quidem est ratio, in hac tamen conditione mortali & corpore corruptibili quod aggrauat animam, non perfectè vitijs imperat, ideo necessaria est iustis talis oratio, Dimitte nobis debita nostra. Nam profectò quanquam imperetur nequaquam sine cōflictu vitijs imperatur. Et vtique aliquid subrepit in hoc loco infirmitatis etiam benè confligenti, siue hostibus talibus victis subditisque dominanti, vnde si non facili operatione, certè labili locutione aut volatili cogitatione peccetur. Deinde concludens dicit, Hîc itaque in vnoquoque fidelium iustitia est, vt obedienti Deus homini, animus corpori, ratio autem vitijs etiam repugnātibus imperet vel subigendo vel resistendo: atque vt ab ipso Deo petatur, & meritorum gratia, & venia delictorum, ac de acceptis bonis gratiarum actio persoluatur. In illa verò pace finali tanta erit obediendi suauitas & facilitas, quanta viuendi regnandique fœlicitas. Nam contra Iulianum ex B. Ambrosio idem Augustinus probat, naturam humanam post corruptionem iustificationis esse capacem, vt per gratiam etiam in carne sit iustificatio, vbi erat ante colluuio per culpam. Hîc etiam docet iustificationem in hac vita secundum tria ista nobis conferri, Priùs lauacro regenerationis, quo ex aqua & spiritu renascimur in vitam nouam & spiritualem. Quod enim nascitur ex spiritu, spiritus est, & diuinę efficitur cōsors naturę, in quo iustitię ratio & substantia consistit. Deinde congressione cum vitijs, à quorum reatu absoluti sumus. Tertiò dum nostra exauditur oratio qua dicimus, Dimitte nobis debita nostra, Libenter etiam suscipimus quòd vnica est nobis reliqua spes, quòd mediatorem habeamus Christum per quem Deo reconciliamur. Peccatorū enim remissione quàm diu hîc viuimus, indigemus. In eodem tamen capitulo docet Augustinus omnes iustos

In. instit. ca. 11. parag. 8.

Lib. 19. de ciuitate Dei c. 27.

Lib. 2. Cap. 5.

etiam veteris testamenti verè iustos fuisse, nos quoque in nobis nunc iustos esse, & non solùm iniquorum comparatione, quos damnaturus est Deus: licet non tam perfectæ virtutis in hac vita esse potuerint, quàm post hāc vitam erunt: quicquid tamen peccati ex humana infirmitate subrepserit, pietate ipsius fidei cōtinuò deletur. Pelagiani, inquit, non audebant dicere, iustos imperfectæ esse vel fuisse virtutis, quū tamen hoc confiteatur vas electionis, qui considerans vbi adhuc esset, Non quia iam acceperim, ait, aut iam perfectus sim. Paulò pòst tamen, qui se negauerat esse perfectū, Quotquot ergo perfecti, inquit, hoc sapiamus. vt ostenderet secundùm istius vitę modum esse quandam perfectionem, eiq; perfectioni hoc quoq; deputari, si se quisq; nouerit nondum esse perfectum. Hac igitur ratione, quia hîc egemus peccatorum perpetua remissione, quocirca non potest hîc esse virtutum perfectio, dicit Augustinus in hac vita iustitiam magis constare peccatorum remissione, quam perfectam aliquando consequimur, quàm perfectione virtutum. Et vnica spes nobis est, quòd mediatorem habemus Christum, per quem patri reconciliemur. Prosequitur Caluinus.

Peccatis piorum non tollitur iustitia.

Philipp.3.

Secundum huius vitę modū quædā est vitæ perfectio.

Tria sunt in eorum, hoc est patrum decreto errata quæ ferri non debent. Nam etsi obiter attingunt, Christi merito bona piorum opera esse meritoria, quod tamen in primis necesse erat, prætereunt, nullum esse opus quod non infectum sit labe aliqua, nisi Christi sanguine abluatur. Quin potiùs falsam operibus dignitatem affingunt, vt sine venia placeant.

Caluinus

Iam frequenter diximus iustorum opera in Deo per spiritū eius à Christo fieri, & ideo nullam habere maculam, nullam labem quæ Christi sanguine abluatur. Non enim in baptismate, vitia, inquit August. sanctificantur sed homines. Et Christi sanguine impios à peccatis ablui in sacro baptismate, manifestè testantur scripturæ. Abstergi verò vel ablui à maculis eorum opera, contra scripturas statuitur. Nam de Corinthijs, non autem de eorum operibus, dicit Apostolus, Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Bonus homo, inquit Saluator, de bono thesauro profert bona. Et palmitis mundi, nō potest immundus esse fructus. Iam vos mundi estis propter sermonē quem audistis. Rursum, Palmitem qui fert fructum mūdabit vt fructus plus adferat. Item Apostolus docet alios esse fructus carnis, alios spiritus, qui nihil labis habere possunt. Tantā enim iustificatis inspirat & impartitur Christus virtutē, vt per eā efficere possint quæ reuerà iusta sunt & sancta in cōspectu Dei. In quo etiā gratia Christi longè gloriosior & maior ostēditur, q̄ si nō tanta esset, vt iusti maculas in suis operibus vitare possent. Quòd autem piorum opera Deo placeant, imò etiam quòd sint hostiæ coram Deo acceptæ in odorem suauitatis, testantur frequenter scripturæ ipsæ. Non est putandum opera immunda & inquinata, apud Deum æquissimum & exactissimum iudicem esse accepta tanquam odorem suauissimum.

Responsio.

1.Corinth.6.

Matth.12.

Ioan.13. & 15.

Galath.5.

Rom.15.

Philipp.4.

Speciosum quidem est quod obtendunt, fluere omnia à spiritu Christi. Sed vbi absoluta spiritus sancti virtus reperietur? An nō ad mēsurā vnicuiq; distribuitur? Debebāt ergo obseruare, semper aliquid nostræ fecis admixtū quod puritatē illam inficiat.

Caluinus.

Hac ratione quia à spiritu Christi opera piorū fluunt, vt ipse ea magis q̄ illi operetur, docemus ipsa esse sine labe. Docem⁹ præterea post euangeliū, solū Christū accepisse spiritū sanctū sine mēsura, atq; in eo absolutā eius virtutē reperiri, nō in Adā quidē ante peccatū, nec in aliquo beatorū spirituū.

Responsio.

Omnes enim de eius plenitudine virtutem accipimus, quasi membra ex capitis influxu. Sed ex hoc solũ sequitur, quòd spiritus sancti charismata, virtutes atq; operationes secundùm perfectionẽ absolutã, in Christo solo inueniuntur, quodq; vniuersæ creaturę ab hac deficiunt: nõ autẽ quòd aliquid fecis admixtum habeant piorum opera, quę puritatem illam quã à Christi spiritu habent inficiat. Eadem namq; argumẽtatione probaretur omnium beatorum spirituum opera esse cõtaminata. Quod aduertens Ioan. Caluin. se transfert ad aliũde probandũ semper aliquid fecis piorũ operib⁹ esse admixtũ. Ait aũt.

Caluinus. *Cùm autem deformet coram Deo quicquid à nobis operum prodit, quæ nobis inhæret vitiositas, vnum superest, vt gratuita acceptione gratiam quã nõ habent à seipsis, recuperent. Id fit dum in æstimationem non veniunt ipsa, sed suum à Christo precium mutuantur, & quasi emendicant. Hæc iam nimis crassa impiaq; hallucinatio, nõ agnoscere hoc solo demum nomine acceptum esse Deo, quicquid operum à nobis prodit, cum paterna indulgentia quicquid vitiosum est ignoscitur.*

Responsio. Docuimus frequenter naturæ vitiositatẽ non afficere nec deformare fructus aut opera spiritus. Nã filij Dei vt iam diximus, sic spiritu Christi aguntur, vt præstent opera in odorẽ Deo suauissimũ, in quibus nihil desiderari possit, ne circunstantia quidẽ vlla. Nã vera est eorum iustitia, & ad veri boni finẽ refertur. Gratiam itaq; habet hæc iustitia, eiusq; opera in semetipsis grata sunt, ob spiritũ ex quo proficiscuntur, nõ aũt vt sunt à libero hominis arbitrio. Et veniunt in æstimationẽ ex dignitate, quã ab hoc spiritu & Christi capitis influxu atq; operatione accipiunt: sicut iusti horũ operum authores in semetipsis Deo sunt accepti, propter charismata quę ex Christi victima in precium redemptionis (nõ in operũ nostrorũ mundationẽ, sed vt hęc

2.Corinth.4 munda & sancta à nobis proficiscantur) in cruce oblata, acceperunt. Habemus enim thesaurũ istum magnũ in vasis fictilibus. Falsum autẽ est quod frequenter repetit Cal. hoc solo noĩe acceptum esse, quicquid operum à nobis prodit, quòd gratuitò à Deo acceptetur. Sicut enim iusti Deo grati & accepti sunt secundùm charismata ex Christi capitis influentia donata, ita & eorũ opera secundùm se Deo sunt grata, vt ex ijs procedunt. Exemplo hæc declarentur: Vni ex minimis fratribus spiritu charitatis dat aliquis calicẽ aquæ frigidæ in nomine discipuli, nihil spectans glorię suę: Quid fecis admiscet huic operi adhærens vitiositas, ob quod ingratũ sit ac Deo displiceat? An quia in hoc opere iustus vix ambulat, cùm summa cõtentione debeat festinare, vixq; pro summo ardore teporẽ adferat? Sed huic respondimus, Deũ nõ requirere in quolibet opere summũ ardorẽ nec summã contentionẽ, verùm ei satis esse, ꝙ Christũ super nos amemus: Et si quid minus habẽt nostra opera in pondere & mensura, q̃ habuissent tempore innocentię, hoc ex naturę infirmitate, nõ aũt ex voluntatis deliberatione nasci. Illa enim so-

Matth.15. lũ peccata sunt, & hoĩem ac eius opera coinquinãt, quæ ex corde procedũt. Et q̃uis spiritus humanus priuatũ ad se amorẽ gerat, nõ tamẽ oportet quòd quãlibet eius operationẽ hic amor afficiat, vt ex hoc amore propter se operetur. De quibus superiùs latiùs egimus. Audiamus secundã Caluini rõem.

Caluinus. *Altera ferè similis, quòd non reputant si quid etiam opere sumus promeriti, totũ id quantumcunque sit, contraria transgressione perire, Qui deliquerit in vno factus est*

Iacob.2. *omniũ reus. Quã tibi promittis mercedẽ, vbi nihil quàm mortis reatus indicitur? Faciũt itaq; perperã, dũ ad vnicũ hoc remediũ non cõfugiunt, vt liberali fauore dignetur Deus si quid in nobis est boni, mala quæ lõgè et numero & põdere superãt nõ imputãdo.*

Diximus

Diximus de hac ſententia Iacobi ex Auguſtino & Hierony. quòd loquitur de peccatis quæ ſunt contra charitatem. Eandem enim obijcit Hieronymo Pelagius, cui reſpondet B. Hieron. quòd ipſe locus ſeſe interpretatur. Non enim dixit, inquit, vndè cœperat diſputatio, Qui diuitem pauperi in honore prætulerit, reus eſt adulterij vel homicidiæ. In hoc enim delirant Stoici, paria contendentes eſſe peccata. Sed ita, Qui dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. & ſi non occidis, mœcharis autem, factus es trāſgreſſor legis: Leuia cum leuibus, & grauia cum grauibus comparantur: nec ferula dignum vitium gladio vindicandum eſt, nec gladio dignum ſcelus, ferula coercendum. Non igitur, vt vult Caluinus, ſi quid opere vno ſumus promeriti, totum id quolibet peccato nobis perit, ſed ſola charitatis violatione. Et ideo B. Ioannes, poſtquam Electā & natos eius hortatus eſt, Videte voſmetipſos ne perdatis quæ operati eſtis, ſed vt mercedem plenam accipiatis, docens non quolibet peccato illa perdi, quum in multis offendamus omnes, Et ſtatim addit, Omnis qui recedit, & nō permanet in doctrina Chriſti, Deum nō habet. Non igitur ſi verbum quis otioſum proferat, aut diuitem pauperi in honore prætulerit, factus eſt ſtatim omnium reus, operumque ſuorum merita continuò perdit, aut mortis reatum incurrit. Nimis ſeuerum nobis Deum in his proponit Caluinus. Et falſum eſt, quòd mala quæ in iuſtis ſunt, longè ſuperant & pondere & numero ipſorum bona. Illa, inquit B. Auguſtinus, fidei ardore & oratione ſtatim abſorbētur. Qui enim Dei & proximi ſeruat charitatem, & in iuſtitia manet, non perdit bonorum operum merita, nec quæ ſibi parata eſt coronam. Vndè in Apocal. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Si enim quolibet peccato perderetur, quilibet eam perderet, nec diu eam teneret qui alterius accepiſſet coronam. Quomodò opera mortificantur & rurſum viuificantur per mortem & vitam animæ, docet B. Thomas in tertia parte. Non enim mortificantur, niſi vitam, hoc eſt charitatem perdat qui ea eſt operatus, & rurſus viuificantur, quādo ad vitam redit. Hoc autem vnicum eſt nobis refugium, quòd à peccatis, Dei fauore, liberati, ipſe liberali ſua gratia nos ſeruare dignetur, ne ab ipſo recedamus, ſed perſeueremus in bono.

[Margin: Epi. 19 ad Hieronymum. Libr. 1. contra Pelagian. — 2 Ioannis. — Cap. 3.]

Tertius verò error longè deterrimus, quòd ſalutis fiduciam ab operum intuitu ſuſpendant. Verbo quidem vno prohibent ne nobis fidamus, ſed cùm rurſus in opera iubent intueri, vt eatenus nobis certa ſit ſpes ſalutis, quantam illic reperiemus ſperandi materiam? Nonne totam in nobis fiduciam apertè locant?. Itaque & clauſulam adiūgunt tali doctrinæ congruentem, Dubio euentu militandū eſſe in hac vita, donec vnicuique Deus ſecundùm eius opera rependat: quo totam fidei noſtræ gloriationem euertunt. vel vt Pauli verbo vtar, fidem exinaniunt ipſam. At Paulus iuſtificatum ſe negat, etiam ſi nihil ſibi ſit conſcius.

[Margin: *Caluinus.* — Rom. 4.]

Salutis fiduciam ab operibus quæ Chriſtus in nobis operatur pendere, oſtendimus prius ex varijs ſcripturæ ſententijs. Ait enim Apoſtolus, Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen cōpatimur, vt & cōglorificemur. Item Participes Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initiū ſubſtantiæ eius vſq; ad finem firmū retineamus: Et quæ ſequuntur. Rurſum B. Auguſtin. Qui credit & diligit bene agendo, & præceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiam ſperet ſe ad id quod diligit eſſe venturum. Et ille ſe ad id quod credit & diligit peruenturum eſſe deſperat, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus ineſt.

[Margin: *Reſpōſio.* — Hebr. 3. & 4. — Li. 1. de doctr. Chriſtia. c. 37. — cap. 40. eiuſd. libri.]

Quomodò autem in operibus fidere liceat, diximus articulo 9. & docet B. Ioannes, Si cor nostrum, inquit, non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita corã eo facimus. Nec propterea, vt calumniatur Caluinus, in nobis spem salutis locamus, sed in Deo qui nostro ministerio vti dignatur, totam nostræ salutis spem collocamus. Dubio euentu nos in hac peregrinatione militare, abundè testatur plurimorum casus, Et Apostolus Paulus, Dicis, inquit, fracti sunt rami vt ego inserar: Benè. propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas. Noli altum sapere, sed time ne fortè nec tibi parcat. In te vide bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris. Nec propterea fidei gloriationem euertimus, sed magis stabilimus: Gloriationem, inquam, quæ est in domino. Non enim nostris, hoc est virium nostrarum operibus fidimus, sed his quæ spiritus Christi per charitatem in nobis operatur. Nec Paulus se iustificatum negat, quod affirmat Caluinus, sed tantum quod non oportet quòd iustificatus sit, quamuis nihil sit sibi conscius, quum simul fieri possit quod non sit iustificatus, Deo certiùs & intimiùs quam ipse, cor inspiciente.

1. Ioannis 3.

Rom. 11.

Caluinus.

Ideoque vt stabilis constet ac tranquilla iustitiæ professio, posthabita operum mentione, iudicem nostrum deprecari conuenit, vt ne in iudicium intret nobiscum. Hic enim vnicus securitatis nostræ portus est, quod iudicis personam Deus exuit vt se nobis patrem exhibeat.

Responsio

Vt stabilis ac tranquilla sit nobis iustitiæ possessio, orandus est Deus ne in tentationem nos inducat, & gratiam largiatur in accepta iustitia perseuerandi, ac posthabita operum nostrorum ratione, non intret nobiscum in iudicium, secundùm occulta sua iudicia nos deserendo. Credendum est enim quosdam non accepto dono perseuerandi, aliquamdiu fideliter ac iustè viuere, & postea cadere, neque de hac priusquam hoc eis contingat auferri. Et agnoscimus hunc esse vnicum consolationis ac fiduciæ nostræ portum, quòd iudicis personam Deus exuit, vt se nobis patrem exhibeat: sed in huius seculi peregrinatione, vt cùm præsentari nos contingat ante eius tribunal, iusto eius iudicio vitam accipiamus æternam, cursus nostri brauium & gloriæ coronam. Obijcit præterea Caluinus contra merita iustorum, & pręcipuè aduersus opera supererogationis sententiam Saluatoris apud D. Lucam.

Aug de correp. & grat ca. 13.

Caluinus.
In. institut. ca. 10. parag. 4.
Lucę 17.

Iactare supererogationis opera, quomodò cum illo conuenit quod nobis præceptum est, vt quum fecerimus omnia quæcunque præcipiuntur nobis, dicamus nos esse seruos inutiles, nec plus fecisse quàm quod debuimus? Dicere coram Deo, non est simulare aut mentiri, sed quod pro certo habeas apud te constituere. Iubet itaque dominus nos syncerè sentire, & nobiscum reputare nulla sibi præstare gratuita officia, sed debitas operas reddere, & meritò. Serui enim sumus tot obsequijs defœnerati, quot defungi non possumus, etiam si omnes nostræ cogitationes, omniaque membra in legis officia verterentur.

Responsio

Testantur B. Ambrosius, Theophylactus, OEcumenius, & Venerab. Beda, modestiæ & humilitatis pręceptum hic à domino tradi. Cùm enim, inquit Theophylactus, miraculorum operibus Apostolos ornat, eos munit ne extollantur in bonis operibus, idque pulcherrimo exemplo, quo monstrantur quod extolli non oporteat in bono quopiam opere, imò nec in omni præceptorum Dei impletione. Et OEcumenius iactationis affectum, inquit,

inquit, auellit, docens quod sicut nemo seruum suum post labores honore dignum ducit, nec gratiam illi habet: ad eundem sanè modũ, inquit, & Deus. Itaque secundùm iustitiæ sermonem his qui præcepta non adimplent, periculum imminet, ipsa verò implentibus gratia nulla, nec propterea extolli oportet. Quod probè sciens Apostolus Paulus, Si Euangelium, inquit, prædicauero, non est quod inde glorior, Necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est si euangelium non prædicauero. Attamen cùm bonus sit Deus, seruis tanquam mercenarijs vtitur, & seruitutem illorum mercede rependit ac debitum obsequium tanquam facinus egregium suscipit, & præmium tribuit quod labores etiam excedit. Vincit namque bonitas eius quod iustum est & æquum. Est autem modestiæ & humilitatis, considerare quid ex nobis sumus, Item aduertere nostra peccata ac defectus, & quidem plerunque cum maiori exaggeratione: Ad virtutes verò & gratias quas à Deo habemus, clausos habere oculos, sicut ediuerso nostra erga Deum gratitudo, item heroica illa & Christiana magnanimitas, bona à Deo accepta considerat, vt gratias agat, & ex eis tanquam talentis à Deo collatis negocietur. Sic Paulus gloriatur, dum ait, Omnia possum in eo qui me confortat. Ego didici in quibus sum sufficiens esse, scio & humiliari, scio & abundare, vbique & in omnibus institutus sum. Item, In quo quis audet, in insipientia dico, audeo & ego. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius. Et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra quam dedit nobis dominus in ædificationem & non destructionem vestram, non erubescam. Idem tamen Apostolus, Ego, inquit, sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam Dei: Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Contraria quidem inter se hæc videtur, Abundantiùs omnibus laboraui. Et, Non ego, sed gratia Dei mecum.

1.Corinth.9.

Philipp.4.

2.Corinth.11.

1.Corinth.15.

Seb varia animi consideratione conueniunt. Inducit autem dominus in hac sententia Apostolos ad suæ infirmitatis cognitionem, secundùm quam se inuenient & iudicabũt seruos inutiles, etiam si fecerint omnia quæ eis erant præcepta, & vt tales etiam se pronuncient. Inutiles quidem, vt qui debita tantum exoluerint, & nihil vtilitatis supererogauerint. Hunc enim sensum testatur id quod sequitur, Quod debebamus facere fecimus. Vtilis est enim domino seruus arans, aut bouespascens: Sed vtilitatem hanc domino debet. Qui enim iussis domini alia adhuc obsequia gratuita adiecerit, habet quod glorietur, & de quo gratias agat dominus. Nam si euangelizauero, non est mihi gloria, ait Paulus, Væ enim mihi est si non euangelizauero. Quæ est ergo merces mea, vt euangelium prædicans sine sumptu ponam euangelium? Non autem scripsi hæc vt ita fiat in me. Bonũ est enim mihi magis mori, quàm gloriam meam quis euacuet. Est tamen dominus tam magnificus & benignus, vt huiusmodi seruis etiam inutilibus secundùm eorum bonum erga eum affectum, mercedem retribuat æternam:

1.Corinth.9.

Nec pro seruis eos habeat, vt dicit OEcumenius, sed pro mercenarijs, qui mercedem expectant promissam & constitutam: Imò & pro filijs, si tamen filiorum erga patrem pręstent officia. Sumus autem serui inutiles, primò, quia si iustè egerimus, ait B. Iob, quid donabis ei, & si peccaueris, quid ei nocebis? Item secundùm hanc nostri considerationem, qua ea duntaxat

Cap.35.

spectam⁹, quę ex nobis habem⁹, inutiles inuenimur. Sunt tamen quotquot sunt iusti, simpliciter vtiles serui, quales eos Apost. pronunciat, Si quis emundauerit se ab istis, inquit, erit vas in honorem sanctificatũ & vtile domino, hoc est ad vsus domini accommodum & ad omne opus bonum paratum. Inutilem enim seruum mandat dominus proijci in tenebras exteriores. Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Item ficulneam quæ non adferebat fructũ succidi iussit. Vt quid etiam terram occupat. Inter illos autẽ seruos, quos tanquã probos laudat, vni qui quinque talenta fuerat superlucratus, ait, Euge serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium. &cæt. Vult igitur dominus vt quanto sumus maiores, hoc nos magis humiliemus, & ex animo iudicemus nos seruos esse inutiles, & aliter de nobis iudicabit dominus. Sic enim ait Chrysostomus, Audi quo modo Christus præcipit nos obliuioni tradere bona opera. Quando hæc omnia feceritis, dicite, quoniam inutiles serui sumus: Ego non facio te inutilem, tu autem si confessus fueris inutilitatem tuam, ego te illustrem faciam, & coronabo. Rursus. Non in superbiã tumescamus, sed dicamus nosmetipsos inutiles, vt in partem vtilium transeamus. Si enim te laudandum esse dixeris, reprobus effectus es, etiam si fueris antè laudabilis. Si verò inutilem te esse fatearis, factus es vtilis, etiam si fueras antè culpabilis. Item, Caueamus de nobis ipsis dicere gloriosa. Hoc enim nos & hominibus & Deo abominabiles facit: & idcirco quantò maiora fecerimus bona, tantò minora de nobis dicamus. Vbi multa in eandem sententiam addit. Et fortassis in hac parabola tantum respiciebat dominus præcepta, quæ peculiariter dederat Apostolis quibus loquitur, inter quæ præcipua sunt opera virtutum & miraculorum, de quibus fuerat locutus, Si habueritis fidem, inquit, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare & transplantare in mare, & obediet vobis. Et obseruat B. Ambrosius quod Saluator dicit, Si feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus. Hoc virgo, inquit Ambrosius, nõ dicit: nõ dicit ille qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia: Sicut sanctus Apostolus ait, Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergò erit nobis? Non enim quasi inutilis seruus quod debuit facere fecisse se dixit, sed quasi vtilis domino, qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit vsuris, mercedem fidei atque virtutis bene sibi conscius meritorumque expectat: Et ideo ei cum cæteris dicitur, Vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in maiestate sua, sedebitis & ipsi super duodecim sedes iudicãtes duodecim tribus Israel. Origenes quoq; tractans locum illum psal. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, Donec quis facit, inquit, hoc tantum quod debet, id est ea quæ præcepta sunt, inutilis seruus est. Si autem addas aliquid præceptis, tunc iam non inutilis seruus eris, sed dicetur ad te, Euge serue bone & fidelis. Quid autem est quod addatur præceptis, & suprà debitum fiat, Paulus Apostolus dicit. De virginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiã consecutus à Deo: Hoc opus super præceptum est. Qui ergo completis præceptis addiderit etiam hoc vt virginitatem custodiat, non iam inutilis, sed seruus bonus & fidelis vocabitur. Et iterum præceptum est vt hi qui euangelium annunciant, de euangelio & viuant: Paulus tamen dicit, quia nullo

[Margin notes: 2. Timoth. 2. — Math. 25. — Math. 7. — Lucæ. 13. — Math. 25. — In ser. de pœnitẽt. & cõfes. — Lucæ. 16. — Homelia. 3 in Matthæum. — Math. 17. — Li. de viduis. — Math. 19. — Li. 3 cõmẽt. in epist. ad Rom. — 1. Corinth. 7. — 1. Corinth. 9.]

nullo horum vsus sum, & ideo non inutilis erat seruus, sed fidelis & prudens. Scripturis igitur aduersatur dogma istud Caluini, quòd nulla sunt opera supererogationis, sed omnia quę bona sunt, etiã pręcepta sint. Quod autem obijcit idem Caluinus non conuenire cum sententia Saluatoris, iactare supererogationis opera: hoc ipsum & nos dicimus, Omnem enim operum iactantiam dominus hîc prohibet, Vanus est enim omnis iactator, & suam quærit gloriam & laudem. Agnoscere tamen oportet Dei dona, vt de eis gratias agamus, & inde negotiemur. Ait enim Apostolus Paulus. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo data sunt nobis. Item Ezechias Rex in sua infirmitate orauit dominum, dicens, Memento quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate, & quod placitum est coram te fecerim. Quem locum tractans B. Gregorius, Plerunque, inquit, iusti necessitate aliqua, sua coguntur opera fateri, quod cùm iniusti audiunt elationem putant. Ex suis enim cordibus dicta iustorum pensant: sicut grauis culpa est sibi hominem arrogare quod non est, sic culpa nulla est si humiliter dicat quod bonum est. Vnde contingit vt iusti & iniusti verba habeant similia, & in quibus dominus ab his offenditur, in eis verbis ab illis placatur. Ecce Pharisęus se iustificat in opere: Ezechias etiam in cogitatione. Vnde ille offendit, inde iste Deum placauit, cuius confessionem perfectionis dominus non despexit, quem mox in pręcibus suis exaudiuit. Verba enim singulorum Deus pensat ex corde ipsorum. Agnoscimus itaque & reuerà iudicamus seruos nos esse inutiles, nostri scilicet nostrorumque contemplatione peccatorum: Dei tamen adiutorio ac dono non esse infructuosos, nec arbores quæ excidi, & in ignem mitti mereantur. Inutilem seruum se agnoscebat Apostolus, qui fatetur se plus omnibus laborasse, & ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illiricum repleuisse euangelio Christi, quique gloriatur se euangelium sic prædicasse, vbi Christus non fuerat nominatus, ne super alienum fundamentum ædificaret. Item scribit, Nolo vos ignorare fratres quia sæpe proposui venire ad vos, vt aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in cæteris gentibus. Certè non erat hic seruus inutilis qui prædicando tantum fecit fructum, & qui negociando tantum superlucratus est. Nam quæ de sursum est sapientia, plena est misericordia, & fructibus bonis. Et B. Petrus, Hæc si vobiscum, inquit, adsunt, non vacuos, nec sine fructu cõstituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione. Sæpe monet nos Apostolus Paulus, vt fructificemus Deo, & ambulemus dignè Deo in omni opere bono fructificantes. Multùm igitur fructus adferunt, & vtiles sunt, non sibi solùm, sed & domino suo, qui se ex eius iussu seruos inutiles appellant, non tamen tales sunt in oculis domini, nec eos tales habet. Varias namque mentis nostræ considerationes varij sequuntur affectus, & diuersæ virtutum operationes. Nascuntur enim ex varia consideratione spes, timor, præsumptio, pusillanimitas & desperatio. Nulla est hîc, quemadmodum prætendit Caluinus, simulatio aut mendacium. Ex animo enim & verè loquitur Apostolus, quando dicit se esse minimum Apostolorum, & indignum vocari Apostolum, contulisse tamen magis Petro & Iacobo, qui videbantur, & reuerà erãt columnæ eccle-się (quibus se plus laborasse dicit) quàm ediuersò, & Petro in faciem ausum resistere, quando vidit eum ambulare, non secundùm veritatem euangelicam

Marginal notes: 1. Corinth. 2. — 4 Reg. 20. — Libr. 12. super Iob cap. 46. — 1. Corinth. 15. — Rom. 14. — Rom. 1. — Iacob. 3. — 2. Petri 1. — 1. Corinth. 15. — Galath. 2.

Cap 7. de grad. humil. gelicam. Quomodò autem vir humilis verè & ex animo se credat atque etiam pronunciet, omnibus viliorem, atque ad omnia indignum & inutilē,
Qu. 161. art. 6. sicut in regula sua docet B. Benedictus, declarat B. Thomas 2.2. Nec semper pro certo constituere oportet, quod coram Deo dicimus, quum secundùm B. Gregorium, bonarum mentium sit culpam agnoscere, vbi non est.
Cap. 9. Et B. Iob dicit, Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Magna certè est Caluini impudentia quòd dicat dominum iubere, vt nobiscum reputemus nulla nos sibi præstare gratuita officia: cùm
1. Cori. 7. & 9. ei palam reclamet Apostolus Paulus. Item Origenes & Ambrosius. Libenter tamen & ex animo agnoscimus quòd serui sumus, & tot obsequijs defœnerati, quot defungi nō possumus, etiā si omnes nostræ cogitationes, omniaque membra in legis officia verterentur. Hoc enim est quod diximus, nos magis obligari ex operibus nostris, quàm nobis ipse Deus obligatur: Digna tamen sunt secundùm scripturas quæ remunerētur vita æterna ab eodem iusto iudice, vnicuique secundùm operum dignitatem retribuente, nullo respectu habito, vnde illam habeat. Simul etiam agnoscimus nos seruos inutiles, nec habere quod gloriemur, nisi in domino, in quo gloriandi iustissimas habemus causas. Et quanuis tot obsequijs defœnerati sumus vt defungi non possimus, multa tamen nobis libera reliquit, quemadmodum & Apostolis, quod videlicet sine sumptu euangelizarent: quę qui præstant, singulariter in domino gloriari possunt. Obseruat Venerab.
Vterq; in cōmēt super Lucam. Beda post B. Ambrosium in hac parabola, quod seruo de agro regresso nō statim dicitur, Transi & recumbe, sed post completum totum officium, iubet dominus eum quiescere & manducare. Ad hunc modū toto tempore peregrinationis nostrę laborare oportet, donec dominus iubeat nos trāsire in aliud seculum, vbi quiescemus, manducabimus & bibemus, ipso domino ministrante. Est præterea obseruandum quòd dominus non applicat parabolam, Sic & vos cùm feceritis omnia, nunquid gratiam habet vobis? Sed, Dicite, Serui inutiles sumus. Multam enim gratiam seruis suis habet Deus, qui affectu filiali prestiterunt quæ præcepit eis.

Est hîc & impium dogma Ioannis Brentij quod Christus non iudicabit super transgressione decalogi, sed solùm super fide & incredulitate, vt qui
In explicati. symboli circa art. Inde venturus est ad iudicandū & c. crediderit, saluus sit futurus, & qui non crediderit condemnetur. Ait enim in suo pestilenti Catechismo.

Brentius *Christus non pronunciabit sententiam iudicij sui secundum leges ciuiles, nec secundum leges pontificias aut monasticas: nec secundùm decalogum, hoc est super istorum transgressione & c. Reliquum igitur est, quòd sententia extremi iudicij, non pronūciabitur nisi secundùm euangelium Christi filij Dei, vt qui credit filio Dei, sicut ait Ioānes Baptista, habeat æternam vitam, qui verò non credit filio, non videat vitam, sed ira Dei maneat super eum.*

Responsio Clarissimè docet Dominus Saluator quòd filius hominis venturus est in
Matth. 9 & 25. gloria patris sui cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundùm ope-
cap. 22. ra eius. Item B. Ioannes in Apocal. Qui vicerit possidebit hæc. Timidis autē & incredulis, & execratis, homicidis, & fornicatoribus, veneficis, idolatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda: vbi incredulis connumerantur & alij impij.
Cap. 3. Et apud Malachiam prophetam, Accedam ad vos in iudicio, & ero

testis

testis velox, maleficis & adulteris, & periuris, & qui calũniantur mercedẽ mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinũ: nec timuerũt me, dicit dñs exercituũ. Cũcta enim quæ fiũt adducet Deus in iudiciũ, pro oĩ errato, siue bonũ, siue malũ sit. Pretereade oĩ verbo otioso quod locuti fuerint hoĩes, reddẽt rationẽ de eo in die iudicij. Et, Oĩs qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui aũt dicit, Fatue, reus erit gehẽnæ ignis. Rursus, Oẽs nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonũ, siue malũ. Nõ igitur ob solã infidelitatẽ & fidẽ iudicabit nos dñs. Atqui apertissimè istud dogma conuellunt sententię Saluatoris, quas describit Euangelista Matth. Iustis enim dicet, Venite benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnũ, &c. Esuriui enim & dedistis mihi mãducare: Impijs autem, Discedite à me maledicti in ignẽ æternum: Esuriui & non dedistis mihi manducare. Quid respondeat parũ pius hic homo ad has scripturarum manifestissimas sententias, videamus. Math.12. Math.5. 2.Corinth.5. Math.25.

His, inquit, verbis, Possidete regnũ. Esuriui enim & dedistis mihi ædere. Et, Discedite à me, Esuriui enim & nõ dedistis mihi cibũ. nõ significat Christus quòd pronunciaturus sit secundũ merita operũ, sed iuxta fidẽ euangelij, quæ si vera fuerit, declarabit se fructibus charitatis erga eos qui sunt ministri Christi. Quare qui cibauerit, potauerit, & vestierit ministros Christi, seruabitur quòd Euãgelio crediderit. Si aũt fides nõ fuerit vera, nihil conferet beneficij in ministros Christi, sed potiùs dimittet eos inanes, & persequetur eos: Quare qui ministros Christi nõ cibauerit, nõ potauerint, nec vestiuerũt, cõdẽnabuntur, quod suo cõtemptu perspicuè testificati sint se nõ verè credere Euãgelio. Brentius

Nulla in his iudicis sententijs fit mentio fidei vel infidelitatis, sed operũ tantum. Ait enim, Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Item, Esuriui & non dedistis mihi cibum. Et seruum inutilem eijcite, inquit, in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium. Item, Ira Dei non solùm super incredulitatem reuelatur, sed super omnem impietatem. Nec sola infidelitas peccatum, nec fides sola, virtus vel bonum opus est. Hoc enim impijssimum Lutheri paradoxum, quòd scilicet sola infidelitas est peccatum, validissimè ostendit esse falsum Ioannes Caluinus. Nam aures Christianæ horrent adulterium, homicidium, & periurium non esse peccata, nec ob ista hominem esse damnandum. Fides euangelij quæ per dilectionem operatur, sese fructibus charitatis declarat: sed maioribus & pluribus in vno q̃ in alio. Nã gloriatur Apost. ꝙ plus oĩbus laborauit, quoq; ipse Euãgeliũ sine sumptu posuit. Vnusquisq; enim negociando ex talento sibi cõcredito plus minusq; lucri dño adfert secundũ industriã, diligentiã, & deuotionẽ suã: sicut nõ oẽs æqualiter sequũtur suas cõcupiscẽtias, atq; in peccata se præcipitãt, sed vnus altero magis. Et multi eas oĩno cohibẽt, vt post eas nõ eãt. Et ideo dñs in Apocal. Quantũ glorificant se & in delitijs fuit, tantũ date illi tormentũ & luctũ. Reddite illi, sicut ipsa reddidit vobis. Duplicate duplicia secundũ opera eiꝰ. In poculo quo miscuit vobis, miscete illi duplũ. Et Paulꝰ, Vnusquisq; propriã mercedẽ accipiet, &c. Nõ enim vbi fides vera nõ fuerit, ęqualis oĩm est impietas: nec fideles æqualiter in oĩ opere bono fructificant. Impijssimum est quod idem hic dicit, *Quare qui ministros Christi nõ cibauerit, nõ dãnabitur, nõ propter opera, sed quia nõ credit, & hoc operibus est testatus.* Sed quid moueat hoẽm istũ ad hãc absurditatẽ cõtra scripturas videamus. Responsio Math.25. 1.Corinth 15. 1.Corinth.9. Cap.18. 1.Corinth.3.

Nã si iudicaret, ĩquit, de humano genere ĩ nouissimo die, iuxta sentẽtiã decalogi, tũc nullus hoĩum seruaretur. Omnes enim peccauerunt & violauerũt decalogũ. Quis igitur posset salutẽ cõsequi, si sentẽtia extremi iudicij iuxta decalogum ferretur? Brentius.

Responsio — In multis,inquit Apost. Iacob⁹, offendimus oēs. sed iusti non relinquūt scopū decalogi violando charitatē,quæ est scopus & finis legis & præcepti. Et si aliquando contra decalogum peccant, per sacramentū pœnitentiæ & Ioan. 20. orationem dominicam remittitur & expiatur. Quorum remiseritis,inquit dominus Saluator,peccata, remittuntur eis. Quod autem remissum est, apud Deum habetur quasi factum non esset. Omnia namque mandata facta deputantur, quando quicquid non fit ignoscitur. Animus verè Chri- August lib. retract. cap. 19. stianus priùs omnia dogmata,quæ necessariò ex hoc tam peruerso dogmate sequuntur, vel ex quibus ipsum sequitur,abominari & negare deberet,q̄ in tantam veniret absurditatem,quòd Deus non iudicabit orbem, vnicuiq; secundùm merita sua reddendo.

Articulus Duodecimus.

¶ Confirmatio & extrema vnctio, sacramenta sunt à Christo instituta, sed non vt duo præcedentia ad salutem necessaria: ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum est.

EX SCRIPTVRIS manifestum est baptizatis datum esse ab Apostolis sub visibili signo spiritum sanctum,eiusque virtutem & robur: quemadmodum ipsi in die Penthecostes sub linguis igneis eum prius ex promissione Christi acceperant. Quæ quidem virtus omnibus fidelibus toto suæ peregrinationis tempore est necessaria. Nunquam igitur Ecclesiæ deerit. Promisit e- Matth. 28. nim Christus suis,Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consum- Ioan. 14. mationem seculi. Item,Ego rogabo patrem,& alium paracletum dabit vobis,vt maneat vobiscum in æternum,spiritum veritatis quem mundus non Heb. 13. potest capere. Ipse enim dixit,Non te deseram neque derelinquam. Vsque ad seculi igitur consummationem baptizatis sub signo visibili confertur spiritus sanctus,eiusq; virtus & robur. Narrat enim B. Lucas in fine sui Cap. 24. euangelij dominum dixisse,Ego mittam promissum patris mei in vos: Vos autem sedete in ciuitate quoad vsque induamini virtute ex alto. Quā pro- Cap. 1. missionem in Actis repetit, Accipietis,inquit, virtutē spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem,& in omni Iudæa,& vsque ad vltimum terræ. Hanc impleuit in die sancto Penthecostes,in linguis igneis virtutem istam largiendo. Eandem autem hanc promissionem Apostolis pro om- Act. 2. nibus fidelibus factam esse,testatur Apostolus Petrus,dum ait, Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu Christi in remissione peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim facta est repromissio & filijs vestris: Repromissio,inquā,cuius statim meminit, dum ait,Promissione spiritus sancti accepta à patre, effudit hoc donū quod vos videtis. Docet itaq; hîc B. Petrus, quòd promissio spiritus, quo virtute ex alto in- Act. 8. duerentur,omnibus qui baptisaretur esset communis. Et cū audissent Apostoli qui erant Hierosolymis,quòd recepisset Samaria verbū Dei, miserūt ad eos Petrū & Ioannē,qui cū venissent,orauerūt pro ipsis,vt acciperēt spiritū sanctū. Nondū enim in quenquā illorū venerat: sed baptisati tantū erāt in nōie dn̄i Iesu. Tūc imponebāt man⁹ super illos,& accipiebāt spiritū sanct.

Item B.

Item B. Paulus cùm Ephesi inuenisset quosdam discipulos in Ioannis tantum nomine baptisatos, dixit, Ioannes baptisauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens, vt in eum qui venturus esset post ipsum crederent, hoc est in Iesum: Quibus auditis, baptisati sunt in nomine domini IESV: & cùm imposuisset eis Paulus manus, venit in eos spiritus sanctus, & loquebantur linguis, & prophetabant. Apostolis igitur facta est hęc promissio spiritus & virtutis superuenientis, non pro ipsis tantum, sed pro vniuersis fidelibus baptisatis, ad seculi vsque consummationem. Ecclesię enim sponsæ suæ perpetuam curam atque sollicitudinem Christus gerit, non tantum pro eius primordijs & Apostolorum temporibus. Nam ædificat ipsam super firmā petram, vt portæ inferi aduersus eam præualere non possint. Spiritum igitur suum, eiusque virtutem tanquam donum ad salutem omnino conducēs, vsque ad aduentum suum ad iudicium impartietur, & sub signo sensibili, sicut ipsis Apostolis eorūq; tēporibus, omnibus baptisatis semper largitus est. Ex his scripturis sequitur confirmationem esse sacramētum in quo baptisatis spiritus sanctus datur ad robur & virtutem, qua induantur ex alto. Nihil hìc scrupuli relinquitur, quàm quòd nunc cōsistit in consignatione per sacrū chrisma, quod ab Apostolis conferebatur in sola manuum impositione. Sed de hoc sumus dicturi. Hìc satis fuerit quòd in ecclesia perpetuò esse debeat aliquod sacramentum, in quo conferatur spiritus sanctus ad roborandum & confirmandum baptisatos. Nam vt ex patrum sententijs docet venerabilis Hugo de S. Victore, in baptismo gratia tribuitur ad remissionem peccatorum, in manus impositione gratia datur ad confirmationem. Quid enim prodest si à lapsu erigeris, nisi ad standum confirmeris? Huic ex scripturis probationi & declarationi consentiunt à temporibus beati Petri Apostoli, eius in sede successores episcopi vetustissimi in epistolis decretalibus, quas ad diuersas ecclesias & episcopos scripserūt, qui & apertè testantur, se ab eodem Apostolo Petro accepisse ea quæ scribunt. Nec tacent faciendā esse chrismate consignationē in fronte. Consentiunt & doctores ecclesiastici, Dionysius Areopagita, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, & scripturas superiùs citatas, & præcipuè eam quæ dicit Petrum & Ioannē missos in Samariam de Confirmationis sacramento interpretantur. Et propter quorundam Græcorum errorem diligenter discussa & disputata est hæc sententia, & tandem definitione ecclesiæ catholicæ in generali Concilio Florentino confirmata, vbi coacti sunt viri doctissimi, episcopi & doctores græci, scripturarum testimonijs suam relinquere opinionē, & agnoscere Confirmationem verū esse sacramentum ecclesię. Verè impius & sacrilegus est, qui post ecclesiæ & tot sacerdotū sententiam suæ opinioni aliquid tractandā relinquit, maximè quādo vetustissimorū in sede B. Petro successorū & veterū doctorū sequuti sunt sententiam. Quid enim stabile & cōstans in nostra erit religione, si semel iudicata & rectè disposita, reuolui & publicè disputari permittantur, vt diximus circa Artic. I. Maior est etiā charitas Christi, in ecclesiā suā sponsam, quā lauit in sanguine suo, q̄ vt eā à tēporibus Apostolorū permitteret illudi figmētis hoīum, & sub inanib⁹ & egenis elemētis quasi Dei institutis et sacramētis spiritalibus, suā quęrere salutē. Ostendem⁹ aūt ita se habere vt diximus. Nā Clemēs papa & martyr B. Paulo & postmodū B. Petro in euāgelio collega & cooperari⁹ & tā fidelis, vt ī epistola ad Philip. dicatur nomē ei⁹ scriptū esse ī cœlis, dicit

Act. 19. Luc. vltim. Act. 1. Promissio spiritus & virtutis superuenientis facta est apostolis pro vniuersis fidelibus. Lib. 2. de sacramentis parte 7. cap. 3. Act. 8. Ex edicto Martiani Imperatoris. Cap. vltimo.

Ad Iulianum, & Iulii episcopos quæ est 3.

Tempore Clementis baptisati ab episcopo consignabantur.

Perfect. Christianus nō est sine confirmatione.

Epistol. ad omnes orientales episcopos.

in epistola quidam Decretali se ab Apostolo Petro accepisse, & cæteros sanctos Apostolos, præcipiente domino docuisse, quòd omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, id est, inquit, septiformem gratiam sancti spiritus percipere, quia incertus est vniuscuiusque exitus vitæ, alioqui perfectus esse Christianus nequaquam poterit. Et sanctus Fabianus etiam Papa & martyr scribit sancti chrismatis vnctione perfici & consummari baptismum. Ait enim, Cura est vestræ sollicitudini adhibenda, vt ea quæ sunt ab Apostolis eorumque successoribus ordinata & instigante sancto spiritu instituta, nec dissimulatio negligere, nec aliqua præsumptio valeat perturbare. In illa enim die cœnæ dominicæ Dominus Iesus postquam cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum nostrum significat baptismum, quādo sancti chrismatis vnctione perficitur atque confirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est peragenda, & vetus in sanctis ecclesijs cremandum. Ista à sanctis Apostolis & successoribus eorum accepimus, vobisque tenenda mandamus. Hæc sancta Romana ecclesia & Antiochena, à tempore Apostolorum custodit. Hæc Hierosolymorum & Ephesianorum tenet, in quibus Apostoli præsidentes hæc docuerunt. Item Melciades papa clarissimè explicat ministrum, materiam, & effectum huius sacramenti, ante annos mille & trecentos. De his, inquit, super quibus rogitastis vos informari, id est vtrum maius esset sacramentum, manus impositio Episcoporum, an baptismus, scitote vtrumque magnum esse sacramentum, & sicut vnum à maioribus fit, id est à summis Pontificibus quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum (præueniente morte) saluari sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est, In diebus illis, dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summus diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & cōfirmatio, ad baptismi perfectionē pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis, Quid mihi prodest post mysterium baptismatis mysterium confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita dilectissimi. Attendat charitas vestra: sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator quemcunque in militum receperit numerum, non solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: Ita in baptisato, benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nūquid prodest si quisquam parentum, magnā pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque Paracletus regeneratis in Christo custos, & consolator, & tutor est. Ideo dicit sermo diuinus, Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Ergo spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem

Epistol. ad clerum & omnes Hispaniæ episcopos.

Psal. 126.

tudinē tribuit ad innocentiā, in confirmatione augmentū pręstat ad gratiā. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum, confirmamur ad pugnam. In baptismo abluimur, post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat mox in pace beati seculi recipiendos, confirmatio autem armat & instruit ad agones mundi huius & prælia reseruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Et Melciadis prędecessor Eusebius martyr, Manus impositionis sacramentū, inquit, magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici nō potest, nisi à summis sacerdotibus, nec tempore Apostolorum ab alijs quàm ab ipsis Apostolis legitur aut scitur peractum esse: neque ab alijs, sicut iam dictum est, quàm ab illis qui eorum locum tenent, vnquam perfici potest aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquā reputabitur sacramenta. Vrbanus quoque papa his multò vetustior, Omnes, inquit, fideles per manus impositionem Episcoporum spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt plenè Christiani inueniantur, quia cùm spiritus sanctus infunditur cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Hac autem de causa B. Clemens dicit esse nō posse perfectum Christianum sine confirmatione, perfectione scilicet roboris & virtutis: Sicut puer homo perfectus non est, nisi postquam adoleuerit, & ætas, quantitas ac vigor accesserint. Et Melciades papa confirmationis sacramentum baptismati conferens maiori veneratione tenendum & venerandum dicit. In baptismo enim nascimur paruuli & modo geniti infantes, sed per confirmationem grandescimus & roboramur: quemadmodum in vita corporali præter generationem qua vitam consequimur, requiritur augmentatio qua crescimus, & ad perfectionem naturæ & virtutis perducimur. Et ideo confirmatio dicitur maius sacramentum, nimirum propter maiorem effectus perfectionem. Pertinet enim, iuxta Melciadem, manus impositio ad baptismi perfectionem: Et verè magnæ dignitatis & fructus est argumentum quod caput Apostolorū Petrus & Ioannes missi fuerunt ab Apostolis in Samariam, ad confirmandū baptizatos à Philippo. Est præterea eiusdem huius rei euidentissimum argumentum quod cessantibus linguis igneis, in quibus prius collatum est, non tamen cessauit hoc ipsum sacramentum. Cuius meminerunt suis temporibus, pōtifices suprà citati, qui etiam mentionem faciunt vsus huius sacramenti, & post eos scriptores ecclesiastici. Adducit Gratianus pro hoc sacramento definitiones Conciliorū, & sententiam Rabani, vnde idem manifestè constat.

In fine epistolæ ad Episcopos Thusciç & Campaniæ.

In fine epist. ad omnes episcopos.

De consec. distinct. 5.

Hos patres & vsum ecclesiæ catholicę secutus B. Aug. lib. 3. cōtra epistol. Petiliani, dicit quòd sacramentū chrismatis in genere visibiliū signaculorū sacrosanctum est, sicut baptismus. Itē lib. 15. de trinit. Orabāt, inquit, Apostoli, vt spiritus sanctus veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia. Et paulò post, Vnxit eum, Christum scilicet Deus spiritu sancto, non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptisatos vngit ecclesia. Rursus libro. 3. contra Donatistas ostendit quòd

Cap. 104.

Cap. 26.

Baptisatos vngit ecclesia vnguēto visibili.

Cap.16.

nunc non debeant sequi miracula ad manus impositionem episcoporum, sicut olim. Neque enim, inquit, temporalibus & sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem nunc datur spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei & ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat vt hi quibus manus ad accipiendum spiritū sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inspirari, vt possint dicere, Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Multæ autem operationes sunt spiritus, scilicet quas prosequitur. Et B. Hieronymus aduersus Luciferia, scribit fuisse consuetudinem, quòd episcopus ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati fuerant, ad inuocationem spiritus sancti manum impositurus excurrebat. Quòd si hoc loco quæris, inquit, quare in ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi nō accipit spiritum sanctum, quem tamen in vero baptismo nos tribui asserimus? Disce, inquit, hanc obseruationem ex ea authoritate descēdere, quod post ascensum Domini, spiritus sanctus ad Apostolos descendit. Et multis in locis idem factitatum reperimus. Refert quoque Eusebius ex epistola Cornelij papæ & martyris, quòd spiritum sanctum nunquam potuit Nouatus promereri, quia signaculo chrismatis consummatus non fuit. Item B. Bernardus in vita Malachię vsum saluberrimum confessionis, sacramentū confirmationis, contractum coniugiorum (quæ omnia aut ignorabant, aut negligebant) Malachias apud populum de nouo instituit & renouauit. Et Innocentius 3. cap. vnico. de sacra vnctione, parag. Per frontis. dicit quod per confirmationem datur spiritus sanctus ad robur & augmentum.

In fine epistolæ ad Episcopos Italiæ & Campaniæ.

Libr.6.cap.33.

Et clarissima est definitio Concilij Tridentini, vbi determinatum est quòd verū est sacramētū nouę legis: Vbi etiā quę eius forma, quę materia, & quis eius sit effectus declaratur, quod videlicet per ipsū augemur in gratia, & roboramur in fide. Et quòd loco manus impositionis (de qua in Actis) nunc in ecclesia confertur confirmatio in chrismate, quodque vnū est ex tribus sacramentis characterem, id est spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum imprimens in anima indelebile, quapropter iterari non potest.

In decretis de consecrat. distinct. 3. ca. Dictū est. Et ca. De homine.

Hoc ipsum, quòd scilicet iterari non posset, definitum fuit in Concilio Terraconensi, & à Gregorio 2. vbi eadem pœna infligitur iterantibus cōfirmationem, quæ iterantibus baptismum. An verò sicut episcopatus perfectio est sacerdotij, & confirmatio baptismatis, & sicut vires animę in baptismo acceptę in cōfirmatione perficiuntur, ita an idē character qui est baptismi confirmatior factus, sit etiam cōfirmationis, sicut character sacerdotalis idem in episcopatu perficitur, disputatur apud doctores scholasticos. De charactere verò & initerabilitate sacramenti confirmationis, & quòd sit nouæ legis sacramentum plene agit beatus Thomas.

Caietanus in 3. parte quęst. 72. cap. 5. Loco vt supra ar. 1. 5. & 6.

SAcramentum hoc à Christo esse institutum, saltem in genere, hoc est, quod sub signo sensibili baptizatis robur & virtus conferatur aduersus suę professionis hostes, ex scripturis citatis est manifestum. Testantur enim Apostolos baptizatis manus imposuisse cum certa pollicitatione & spiritus sancti expectatione eos roborantis & confirmantis. Quod non tentassent, nisi Christi domini nouissent voluntatem & promissionem de

ea re

ea re habuissent: ex quibus cōstat sacramēti huius institutio. Iusserat enim vt expectarent promissionem, quam per os eius audierant. Nam apud Ioannem, Si non abiero, inquit, paracletus non veniet ad vos: Si autem abiero mittam eum ad vos. Et Ioannes Apostolus, Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Atque hanc promissionem omnibus baptizatis fuisse communem ad seculi vsque consummationem ex scripturis suprà docuimus. Thomas dicit Christum hoc sacramentum instituisse promittendo, non exhibendo.

Ioan 16.
1. Ioannis 7.
Quæst. 72. art. 1. in solutio. 1. argument.

DEterminationem autem materiæ & formæ, hoc est certi signi sensibilis, sub quo spiritus sanctus daretur, Christus Apostolis suæ ecclesiæ prępositis, reliquit, sicut docet B. Augustinus de modo sumendi sacram eucharistiam. Qui Apostoli primò vel suo spiritu apostolico, vel Christi suggestione (Nam de speciali mandato aut institutione nihil habent scripturæ) vtebantur manuum impositione tanquam huius sacramenti materia. Nam de verbis etiam nihil meminerunt. Linguæ autem igneæ, sub quibus dabatur spiritus sanctus, formæ sacramenti significationem supplebant. Significabant enim quòd magno feruore & libertate testimonium Christo perhiberent: Et ideo opus non erat eo tempore alia expressioreque significatione. Quando aūt linguæ, vt cætera miracula cessabant, oportebat ob cōfusam, incertā & indistinctā manus impositionis significationē, propriū & determinatū signū institui atq; assumi. Ad varios namque effectus Apostoli manus imponebant. Nā vt in hoc sacramento, ita olim in sacerdotio, diaconatu & miraculorū operatione manus imponebant. Christus etiam benedicendo paruulis manus eis imposuit. Et post manus impositionē dimissi sunt Paulus & Barnabas ad prædicandum. Et visum est Apostolis conuenientissimum fore quod hoc signum institueretur in chrismate ab episcopo consecrato, vnà cum certa verborum forma, quibus hactenus vtitur & vtetur semper ecclesia catholica. Nec mirandum est quod huius mutationis nihil meminerint scripturæ, quum nec habeant, quòd Christi mandato vel speciali ordinatione Apostoli manus imposuerint baptisatis: sed diximus hoc eos fecisse spiritus sancti suggestione duntaxat, & ex promissis Christi ac Ioelis vaticinio: Item Christi exemplo, qui paruulis manus imposuit, primò manus imponere constituerunt, & linguis cessantibus ijdem ipsi Apostoli, quemadmodū testantur vetustissimi pontifices Romani, eodē spiritu suggerente statuerunt & assumpserunt aliud signū perpetuò permāsurum, adeo vt irritum futurum sit sacramentum, si aliter vel etiam sola manuum impositione administretur. Nec solùm in hoc sacramento materiam & formam determinandi potestate vsi sunt Apostoli, verum etiam in sacerdotio, diaconatu, & baptismo. Sola namque manus impositione sacramentū ordinis olim conferebatur, nunc autem alia materia & verba sunt pręscripta ex quibus consistit, vt vnumquodque sacramentum haberet propriā materiam & propriam formam. Apud nos quoque adhuc libertas est, si lex Christi sola spectetur, vt cōferatur baptismus verbis vel indicatiuis, vel deprecatiuis, vna vel trina immersione: Et olim in nomine Christi conferebatur. In sacramentis enim potissimū spectatur significatio, quę quantò est manifestior, tantò conuenientiùs est signū sacramētale, & vbi eadem est significatio & effectus, idem est & sacramentum: quamuis res significantes sint aliæ.

Epist. 118. ad Ianua. circa fin.
Et habet Thomas ar. 2. ad 1.
1. Timoth. 4. 6
2. Timoth. 1.
Marci vlt.
Act 13.
Cap 2.

aliæ: Atque ita idem est sacramentum quod modò chrismatis vnctione confertur, & quod olim manus impositione administrabatur. Similiter idem sacerdotium, idemque diaconatus. Vbi enim non est determinata materia & forma à Christo instituta, ibi ipse ecclesiæ præpositis reliquit statuendum & ordinandum id quod pro maiori ecclesiæ vtilitate, pro temporum ratione videret expedire. Sicut sacramentū matrimonij, quod in cōtractu cōsistit, varijs & diuersis modis initur, eiusq; variatur materia & forma: similiter sacramentū pœnitentiæ, & eucharistiæ, quoad panem azymū vel fermentatum, item quoad vnicam vel vtranque speciem. Sed variatio materiæ vel formæ plerunque in istis non impedit rationem sacramenti, sicuti in hoc confirmationis sacramento. Quamdiu autem in linguis igneis super baptizatos venerit spiritus sanctus, & hoc donum linguarum durauerit, ex scripturis non cōstat, nec etiam ex probatis histori js: ex veteribus tamen scriptoribus certum est, quòd temporibus Apostolorum celebris atque solennis fuerit vsus chrismatis, & quòd paulatim cessàbant linguæ.

Quæst. 72. ar 2. in fin. solu 2. argumēt. & 4. sentent. Ca. 2. Hierarchiæ.

Dicit quoq; Thom. ex B. Dionysio, quòd Apostoli chrismate vtebantur in exhibitione huius sacramenti, & verbis quādo signa visibilia non dabantur. Dicit enim, inquit, Diony. Est quędā perfectiua operatio, quā duces nostri, Apostoli scilicet, chrismatis hostiā nomināt. Nec nouum aut mirum videri debet quòd istud sacramentum, chrismatis vnctione administrauerint, quando euangelium clarè testatur quòd infirmos oleo vngere solebant & sanabantur. Item Iacobus Apostolus, quòd infirmis ministrabant sacramentum, orantes & vngentes eos oleo. Non enim omnes nascentis ecclesiæ episcopi gratiam habebant miraculorum, propter quod per eorum manus non dabatur spiritus sanctus in linguis igneis, sed ad robur tantum, vt acciperent virtutem superuenientis spiritus sancti (de qua sola facta erat promissio) non donum linguarum, hi quibus manus imponebant. Nam Titus & Timotheus qui populum suum roborabant & confirmabant ad fidei confessionē, non leguntur vlla fecisse miracula, sed ita fideles sibi subiectos confirmabant, sicut & reliqui episcopi, vsu sacri chrismatis, quemadmodum hodie apud nos. Nam Fabianus papa ante annos mille & trecentos, apertè dicit se suosque successores ab Apostolis accepisse, quod chrisma ex iussu Christi consecrandum est quotannis, & quod sancti chrismatis vnctione perficiatur & confirmetur baptismus. Item S. martyr Cyprianus docet in die cœnæ domini sacrum chrisma esse consecrandum, & hanc vnctionem non esse institutam corporibus, sed sanctificandis animabus, diuinamque virtutem potentiùs in ea operari. Adest, inquit, veritas signo, & spiritus sacramento. Ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones. Vbi ostendit quare reiectis omnibus quæ ad veteris legis cæremonias pertinebant, solum vnctionis mysterium non contempserit Christiana religio. Atque his vetustior S. Dionysius Areopagita Apostoli Pauli discipulus, scribit de chrismatis vnctione, mysterio & significatione: Dicit autem eius vsum esse in omni rei sacræ consecratione, & quod perficiens donum, & gratia baptismalis lauacri vnguenti huius sacratissima consummatione perficitur. Item quòd ei qui baptismate regeneratur, aduentum sancti spiritus, consummans hæc vnctio largitur vnguenti. Cùm igitur proprius huius sacramenti effectus, sit & fuerit semper, donatio spiritus ad roborandum & confirmandum baptizatos: cuius etiam solius meminerunt promis-

Epistol. ad omnes episcop. Orientales.

Serm. de vnctione chrismatis.

Cap. 2 & 4. Hierar. eccle.

promissiones Christi, & donum linguarum tempori illi conueniebat, donec fidei semina (inquit Augustinus) ad crementum iacerētur, cessantibus miraculis, & hoc donum quod in illorum numero & genere erat, cessare oportuit, & cum eo linguas igneas, quæ huius doni proprium erant signū. Nam & in baptismo aliquādo collata est & sanitas corporalis, vt habet Augustinus. Et cùm manuū impositio signū esset valde ambiguum & incertū, necessarium erat vt impositio manuum mutaretur, & aliud signū institueretur huic sacramenti effectui proprium atque accōmodum ex naturali materiæ proprietate, verborumq́; significatione: quale à Christo institutū est in sacramento baptismi. Simile factum est in die resurrectionis, quando spiritus datus est Apostolis ad remittendum peccata, per insufflationē: de qua idem Augustinus, Semel, inquit, fieri oportuit, sub flatu isto corporali, vt de cætero traditio ista non sine dono spiritus sancti esse crederetur: sicut & in Saluatore forma data est visibiliter, vt post baptismum spiritus sanctus credentibus de cætero inuisibiliter dari non ambigeretur. Quæ omnia confirmantur clarissima definitione Concilij Florentini, vbi explicantur forma, materia, minister, & effectus huius sacramenti. Sic enim habet, post multam disputationem & diligentem veritatis examinationem, præsentibus & approbantibus Armenis & Græcis, qui maximo numero episcoporum, patriarcharum & doctorum cum suo Imperatore eidem interfuerunt. Secundum, inquit, sacramentum est Confirmatio, cuius materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ: & balsamo, qui odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedictum. Forma autem est, Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ordinarius minister est episcopus. Et cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem tenent episcopi) quòd per manus impositionem spiritum sanctum dabant: quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat. Cùm enim audissent, inquit, Apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum. Nondum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos & accipiebant spiritum sanctum. Loco autem illius manus impositionis datur nūc in ecclesia cōfirmatio. Legitur tamen aliquando per Apostolicæ sedis dispensationē ex rationabili & vrgente admodum causa, simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto, hoc administrasse confirmationis sacramentum. Effectus autem huius sacramenti est, quia in eo datur spiritus sanct9 ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pēthecostes, vt videlicet Christianus audacter Christi cōfiteatur nomen: ideoq́; in fronte vbi verecūdiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucē eius, qui Iudeis est scandalū, gētibus aūt stultitia, secundùm Apostolū, propter quod signo crucis signatur. Eadē definita sunt in Cōcil. Tridentino, vbi aliter docentes, anathemate feriuntur. Est autē eius Canon, Si quis dixerit in tribus sacramentis, baptismo scilicet cōfirmatione & ordine non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, Anathema sit.

Lib. 22. de ciuitate Dei ca. 8.

Quæst. 94. quæ veteris & noui testamenti.

Definitio Cōcilij Florentini.

Cap. 8.

1. Corinth. 1.

Cano. 9. sess. 7. de sacramētis i genere

De confirmatione canone 1. 2. 3. Item, Si quis dixerit Confirmationem baptizatorum ociosam cæremoniam esse, & non potiùs verum ac proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quàm catechesim quandã, qua adolescẽtiæ proximi, fidei suæ rationem coram ecclesia exponebant, Anathema sit. Si quis dixerit, iniuriosesse spiritui sancto, eos qui in sacramento confirmationis chrismati virtutẽ aliquam tribuunt, Anathema sit. Si quis dixerit, Sanctæ confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, Anathema sit.

Cùm igitur ex scripturis, ex patribus vetustissimis, pontificibus Christi in sede Petri in terris vicarijs, doctoribns ecclesiasticis, ex obseruatione vniuersalis ecclesiæ à temporibus Apostolorum, & ex Conciliorum generalium definitionibus ostensum fuerit, Confirmationem quæ fit ab episcopis in sacro chrismate, esse nouę legis sacramẽtũ, nulla restat de hoc articulo dubitandi causa. Et quid ampliùs desideretur ad huius sacramẽti probationem? Hęreticus igitur cẽsendus est, & reuerà talis est, quicũq; aliter sentit.

Nascuntur autem ex superioribus multæ difficultates & dubitationes, Act. 10. Primùm ex eo, quòd adhuc loquente Petro & adhortante, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, & obstupuerunt ex circuncisione fideles qui venerãt cũ Petro, quia & in nationes gratia spiritus sancti diffusa est. Audiebant enim illos magnificantes Deum, quos Petrus postea iussit baptizari in nõie dñi Iesu Christi. Confirmatio igitur & effusio spiritus sancti in istis baptismum pręcessit, & similiter in Apostolis (qui non legũtur fuisse baptizati. Nam Iesus nõ baptizabat sed discipuli eius) donatio Ioan. 4. spiritus & virtutis eius. Non potest igitur confirmatio esse perfectio baptismi, nec solis baptizatis hoc sacramentũ est ministrandũ. Et quidã cathecumęni ante baptismũ sunt fidẽ Christi publicè cõfessi, & pro eius cõfessione sanguinẽ fuderunt. Nõ solis igitur confirmatis hoc robur spiritus donatur.

Secunda est difficultas, An in hoc sacramento spiritus sanctus detur ad roborandum contra persecutores fidei, & hostes eam visibiliter persequentes: An etiam contra vniuersas potestates nostræ saluti aduersantes, atque etiam aduersus mundi impetus & impugnationes. Nam beatus Clemens & Melciades papæ docent septiformem spiritum eiusque septem dona, de Cap. 9. quibus apud Esaiam, hac consignatione donari, & ad prælia huius mundi armari. Clemens quidem dicit omnibus festinandum esse renasci & ab episcopo consignari, id est, septiformem gratiam sancti spiritus percipere. Et Melciades, Quia, inquit, victuris inter visibiles hostes & pericula gradiẽdum est, post baptismum confirmamur ad pugnam. Et, Confirmatio armat & instruit ad agones mundi huius & prælia reseruandos. Non igitur sola hæc virtus est ad fortiter pugnandum, mortem etiam ipsam sustinendo pro fidei & religionis confessione.

Tertia est de ministro sacramenti, An ex commissione summi pontificis simplex sacerdos confirmare posit.

Ad Primam respondetur, quòd Confirmatio, vt diximus ex doctrina Melciadis, habet se ad baptismum, sicut augmentum ad generationem. Quemadmodum autem nemo adolescere potest, & ad ætatem perfectam peruenire, nisi priùs sit natus, ita nisi quis primò sit baptizatus, & proinde in Christo natus, sacramentum Confirmationis accipere non potest.

Quia

Quia tamen virtus diuina sacramentis non alligatur, conferri potest homini istud spirituale robur & gratiæ augmentum, ad publicè & liberè fidem Christi confitendum, absque isto confirmationis sacramento: sicuti quidam consecuti sunt remissionem peccatorum sine baptismo. Nullus tamen consequitur effectum baptismi sine eius voto: & ita nec effectum confirmationis sine eius voto, quod quis habere potest etiam ante susceptionem baptismi. Et audientes prædicationem Petri, acceperunt effectum confirmationis miraculosè: non ipsum sacramentum, sicut Apostoli in die Penthecostes, quod ante baptismum conferri non potest, quanuis aliquando eius effectum ante baptismum quidam consecuti sint. Nam quemadmodum hic effectus, qui est robur spirituale, præsupponit necessariò effectum baptismi, qui est iustificatio, quanuis simul donari posit, ita sacramẽtum confirmationis præsupponit sacramentum baptismi. Apostolos verò fuisse baptizatos docet B. Augustinus ex sententia domini, Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. Epistol. ad Selaucianũ quę est 108.

Ad secundam dicitur, quod proprius effectus cõfirmationis est pugnare contra hostes visibiles, id est, contra persecutores fidei & religionis, nomen Christi confitendo: nõ contra hostes inuisibiles, vel carnis, aut mundi tẽtationes. Specificat enim scriptura donũ ad quod Christ⁹ promittebat spiritũ, esse virtutẽ & robur ex alto, ob quod iusit sedere in ciuitate, priusquã ei testes fierent Apostoli. Lucæ vltim. Act. 1. Cuius rei consideratione Concilium Florentinum post Melciadem papam, dicit augmẽtum gratiæ baptismalis & robur in fide, eiusq; confessione, dari in confirmatione, atque eius effectum esse, vt homo Christianus audacter confiteatur Christi nomen, & ideo in fronte cõsignari, vbi verecundiæ sedes est, ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucem eius qui Iudæis est scandalum, & gentibus stultitia: propter quod signo crucis signatur. Christi enim fidem & religionem potisimum respicit huius sacramenti effectus. Attamen quia spiritus sanct⁹ mentem inhabitans diffundit in cordibus charitatem, reliquasque virtutes, & ea dona quæ à charitate separari non possunt (qualia sunt quæ Esaias super Christũ quiescere dicit) ratione huius effectus cæteris sacramentis communis, hoc est, gratię gratum facientis, cuius augmentum fit in confirmatione, vnà cum eius extensione ad virtutem istam ac robur: Ideo patres septiformem spiritum & gratiarum plenitudinem, & pugnam contra hostes inuisibiles, tribuunt confirmationi: ex eo moti, quòd scripturę quædam indistinctè de spiritu loquantur. Cap. 9. Orauerũt, inquit Lucas, pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum. Act. 8. Et manus eis imponebant, & accipiebant spiritum sanctum. Item, Cùm imposuisset illis manus Paulus, venit spiritus sanctus super eos. Act. 19. Et in euangelijs, Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Ioannis 7. Nàm sicut in homine perfectæ ætatis, est roboris et fortitudinis, totiusque naturæ perfectio & plenitudo, ita patres intellexerũt plenitudinem virtutis mentis, esse confirmationis effectum. Ideo dicit Melciades, quòd spiritus sanctus in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, hoc est, plenè innocentem facit: in confirmatione augmentum præstat ad gratiã. Ex quibus consequens est per hoc sacramentum aliquando remitti peccata mortalia. Confert enim primã gratiã cũ augmẽto, quãdo nullũ est impedimentũ. Et hoc ipsum omnibus sacramẽtis est cõmune ratione gratię gratũ faciẽtis, quã cõferũt, vbi nullũ iueniũt obicẽ: vt clarè docet B. Thom. De confirm. parte 3. quæst. 72. artic. 7.

In Concilio Aurelianensi, inquit, dicitur, vt ieiuni ad confirmationem veniant, & moneantur confessionem facere priùs, vt mundi donum spiritus sancti valeant accipere: & tunc per hoc sacramentum perficitur pœnitentiæ effectus, sicut & baptismi. Quia per gratiam collatam in hoc sacramento, consequitur pœnitens pleniorem remissionem peccati. Et si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfectè contritus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento cōsequitur remissionem peccatorum. Item de Eucharistia dicit idem Thomas quod percepta ab eo qui est in peccato mortali, cuius conscientiam vel affectum non habet (Fortè enim primò non fuit sufficienter contritus) sed deuotè & reuerenter accedens, consequitur per hoc sacramentum Eucharistiæ gratiam charitatis, quæ contritionem perficiet & remissionem peccati. Vnde etiam sequitur quod electi qui accepto confirmationis sacramento ad dominum migrant, maiorem consequuntur gloriam, quàm solùm baptizati. Respondet enim gratiæ, augmentum gloriæ. Propter quod ipsum differri vsque ad septennium, vel ipsum annum discretionis, vt quidam suadent, nō expedit, ne per mortē superuenientē huius gradus gloriæ faciant iacturam. Verè beati sunt oculi qui vident & experiuntur beneficia, quæ Deus nunc in populum Christianum copiosè effundit, Multi prophetæ & reges voluerunt hæc videre & percipere, quibus tamen non contigerunt. Est aūt præclarū Dei beneficium, quòd per sacramentum confirmationis, modò genitis infantibus robur addat, & in religione Christiana adultos faciat. Non enim in hoc munere virtutis cœlitùs descendentis dabatur spiritus, quàm diu non erat Christus glorificatus. Propter quod nō fuit in patribus veteris testamenti. Quæ autem sit hæc virtus, difficilè est explicare. Nam sicut fidem, ita charitatem in cordibus suis diffusam per spiritum sanctum, patres legis habuerunt, & per charitatem reliquas virtutes. Est enim charitas patiens, omnia tolerat, omnia sustinet, est & fortis vt mors, dilectio: adfert etiam secum arma militiæ, & in fide resistere facit aduersario: Item & dona sancti spiritus adducit. Quæ est igitur hæc virtus, quam promisit Christus, dum dicit, Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto? Non fortitudo quæ virtus est, nec ea fortitudo quæ est ex septem donis sancti spiritus. Certè robur est animi quod respondet beatitudini, qua prędicantur beati qui maledicta & persecutionem patiuntur, nō solùm propter iustitiam, sed propter Christum & nomen eius. Et est gratia propria huic sacramento. Nam quodlibet sacramentum propriam habet gratiam distinctam à donis & virtutibus, vt docet B. Thomas, & post eum Ioannes Capreolus. Hæc autem gratia sacramentalis, an in habitu cōsistat, an in auxilio aliquo diuino extendente virtutes & dona ad effectus sacramento proprios, variè loquitur B. Thomas. Hîc autem non est locus ea latiùs tractandi. Tractat hæc Cardinalis Caietanus quæst. 62. art. 2. Ex scripturis certum est virtutem, qua adulti & robusti sumus in vita Christiana, & cessamus esse paruuli, proprium esse sacramenti confirmationis effectum, à gratia gratum faciente inseparabilem, vnde etiam fluit, sed non vt à causa totali, sicut virtutes & dona, sed solùm concurrente isto sacramēto confirmationis. Huius tamen virtutis operationem supplere potest ardens charitas, & fortitudo quæ est donum sancti spiritus. Atque ab hac virtute habet hoc sacramentum quod dicatur confirmatio. Quod verò nominetur

Parte 3. qu. 79. art. 3. & quęst. 80. art. 4.

Glos. de consecrat. dist. 5. ca. Vt ieiunij. Et Archidiaconus.

Ioan. 7.

1. Corinth. 13. Cantic 8. Ephes. vlt.

1. Petri 5.

Parte 3. quęst. 65. art. 2. In 4. sentent. distin. 1. qu. 3.

netur in scripturis manuum impositio, & frequenter apud patres Dionysium & pontifices supra citatos, item & consignatio, à cæremonia habet qua in fronte manu episcopi signabantur confirmati. Nec perdidit nomē impositionis manuum quod habuit à cæremonia, cuius meminerunt scripturæ, quando ea cessante, sacro chrismate facta est in fronte consignatio. Vocat enim B. Augustinus sacramentum chrismatis, vocat etiam impositionem manuum. In locis supra allegatis.

Tertia est difficultas valde perplexa & controuersa. Nam B. Hieronymus docet ex sola ecclesiæ ordinatione, solum episcopum hoc sacramentū administrare: & hac seclusa, posse dispensari per quemlibet sacerdotem. Dialog. aduersus Luciferia. Ad honorem, inquit, potiùs sacerdotij, quàm ad legis necessitatem pertinet, quod nisi per manus episcopi baptizatus accipiat spiritum sanctum: alioquin si ad episcopi tantum imprecationem spiritus sanctus defluit, lugendi sunt qui in viculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per præsbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quàm ab episcopis inuiserentur. Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet, cui si non exors quædā & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesiis efficietur schismata, quot sacerdotes. Veteres autem pontifices ex historia Actuum Apostolorum constanter & concorditer docent, quòd per solos episcopos sacramentum hoc ministratur, quodque ab alijs dispensatum, irritum sit & inane. Quam sententiam sequuntur post multos doctores scholasticos, Sanctiss. dominus Adrianus 6. in tract. de sacrament. Cōfirmationis: & Reuerendus pater Alfonsus de Castro plurimas adducit pro hac sententia epistolas decretales summorum pontificum, Melciadis, Damasi, Innocentij prim. Leonis & Eusebij. Certè securiùs est & tutiùs in hac obscura quæstione sequi definitiones sacrorum Conciliorum generalium Florentini & Tridentini, quibus magis consentaneum est, quòd solus episcopus huius sacramēti sit ordinarius minister, sed quòd ex commissione Romani pontificis simplex sacerdos verè & efficaciter ministrare possit: vt patrum sententias intelligamus de ministro ordinario, qui solus episcopus est. Nam B. Gregorius Ianuario episcopo scribit, Peruenit, inquit, ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quòd præsbyteros tangere eos qui baptizati sunt prohibuimus. Epist. 26. lib. 3. & apud Gratian distin. 95. ca. Peruenit. Et nos quidem secundùm veterem vsum nostræ ecclesiæ fecimus. Sed si omnino de hac re aliqui contristantur, vbi episcopi desunt, vt etiam præsbyteri in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant concedimus. Item Concilium Florentinum, Ordinarius, inquit, minister est episcopus: Legitur tamen aliquando per apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & vrgente causa, simplicem sacerdotem hoc administrasse sacramentum. Rursum Tridentinum Concilium, Si quis dixerit, inquit, sanctæ confirmationis ordinarium ministrum, non esse solum episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, Anathema sit. Ideo periculosa est opinio Cardinalis Caietani, quòd sacramētum confirmationis per simplicem sacerdotem administratum, ratum sit & validum. In comment. Act. 8. Nam Innocentius tertius in cap. Quæsitum. de consuetu. definit nulla consuetudine præscribi posse, quòd ratum sit & validum sacramentum confirmationis à simplici sacerdote ministratum.

QVOD infirmorum vnctio est nouæ legis sacramentum, manifestè testatur vltimum cap. epistolæ B. Iacobi, qui ait, Infirmatur quis in vobis, nducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit dimittentur ei. Quæ verba non institutionem nouam sacramenti à sancto Iacobo factam sonant, sed exhortationem ad suscipiendum & vtendum: eò quòd priùs institutum erat, & quo populus Christianus ex more iam vtebatur. Tradunt autem materiam, formam, promissionem, effectum, & ministrum huius sacramenti: Materiam, dum dicunt, Vngentes eum oleo. Formam, Oratio fidei. Et, Orantes super eum. Ex quibus duobus constat signum sensibile sacramenti. Promissionem & effectum, dum addunt, Saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit dimittentur ei. Nã quia absolutè & simpliciter hos effect⁹ B. Iacobus sequuturos pronunciat, verba sunt promissoria, si videlicet præsbyteri orent & vngãt, ex pacto Christi hæc sequentur. Et quãuis verba deprecatiua, ex quibus hoc sacramentum constat, non significẽt ex propria significatione fieri effectum salutarem, quia nec verum nec falsum significant: Ex Christi tamen institutione & promissione, efficax est deprecatio, & verba ex consequenti significãt hos effectus fieri in infirmo.
Cap. 3. 4. & 5. Similis est sermo in Leuitico, Oblato sacrificio oret, inquit, sacerdos pro eo & dimittetur peccatum. Et t in forma baptismi qua Græci vtuntur.
Porrò quia simpliciter dicit, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus. hæc saluatio & alleuiatio non minus spiritum respiciunt, Imò veriùs quàm corpus. Ministros insinuat Apostolus dum dicit, Inducat presbyteros ecclesiæ. Manifestum igitur est quòd vnctio infirmorum est sacramentum nouę legis. Et dicitur extrema vnctio, eo quòd extremè laborantibus, hoc est de quibus metus est quòd ex infirmitate morientur, ministratur: Id quod conforme est prædictæ sententiæ B. Iacobi. Nam de morbis leuibus non solent homines esse soliciti ad vocandũ medicos vel curatores. Et dum additur, Saluabit infirmum. significatur metus & periculum mortis, & proinde periculosa ægritudo. Dicitur tamen in genere, Infirmatur quis in vobis. vt intelligatur de quocunque infirmitatis genere, si videlicet talis est eius status, vt mortis adducat periculum, inducat & cæt. Atque hanc limitationem insinuant quæ sequuntur.
Hunc sensum verborum Iacobi, quòd scilicet sacramentum tradunt à Christo institutum, tanquam certum & manifestum huius loci, sequutus est Innocentius primus ante annos mille. Consultus enim scribit ad Decentium Ephesinum episcopum. Non est dubium, inquit, sententiam hãc Iacobi de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere. Et postea, pœnitentibus, supple solenniter, istud chrisma fundi non potest, quia genus est sacramẽti: Et quibus reliqua sacramẽta negãtur, quomodo vnum hoc putatur posse concedi? Item B. Chrysostomus lib. 3. de dignitate sacerdotali,
Cap. 6. Sacerdotes, inquit, non solùm quando nos regenerant, sed etiam deinceps potestatem habent indulgendi peccata, Infirmatur, inquit Apostolus, aliquis ex vobis, adducat præsbyteros ecclesiæ & cæt. Et si in peccatis est dimittentur ei. Et B. August. lib. 2. de visitatione infirmorum, Nec prętermittendũ est, inquit, illud B. Iacobi pręceptũ, Infirmatur quis in vobis. &c.
Cap. 4. Sic ergò roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, Imò per Apostolũ

Apostolum suum dominus. Similiter hanc sententiam intelligit Innocentius 3. cap. Vnico. de sacra vnctione. Et beatus Bernardus in vita S. Malachiæ. Ait enim, Venit sanctus Malachias vesperi infirmā, vncturus oleo, & cùm pararet vngere, visum est omnibus differendum potiùs vsque mane: Acquieuit Malachias, & data benedictione super ęgram exiuit cum his qui secum erant. Post modicum mortua est mulier, & mortis tumultu audito accurrit ad lectum, & inueniens eam expirasse, sibi imputans quod fraudata gratia sacramenti obierat, eleuatis in cœlum manibus, Obsecro domine, inquit, insipienter egi, Ego, ego peccaui, qui distuli: Non ista quæ voluit. Et coram omnibus contestatus est nullam se recepturum consolationem, nisi quam tulerat gratiam, ei restitueret. Et tota nocte cum lachrymis orās exauditus est, & reuixit mulier. Malachias verò gratias Deo agens, vnxit eam. Sciens inquit, in hoc sacramēto remitti peccata, & quòd oratio fidei saluat infirmum. Idem hic sanctus episcopus moriturus, iubet se sacro oleo vngi, vngitur, & sumpto viatico mortuus est. Superuacaneum est prolixiùs hæc prosequi, quando per ecclesiam catholicam aperta huius veritatis facta est definitio. Dicitur enim in epistola Synodotica Concilij Florentini: Quintum sacramentum est extrema vnctio, quod nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: cuius effectus est mentis sanatio, & quantū expedit, etiam corporis. De hoc sacramento, inquit B. Iacobus, Infirmatur quis in vobis. Vbi etiam explicatur materia, forma & minister eiusdē sacramenti, & quibus in membris vnctio fieri debeat. Nec intelligi potest hæc vnctio de qua Iacobus, esse eadem cum ea cuius meminit Marcus in suo Euāgelio, dū ait, Et vngebāt oleo multos infirmos & sanabātur. Cap. 6. Hæc enim vnctio pertinet ad gratiam curationum, quæ sine miraculo non fiebant; Iacobus autem vult aduocari præsbyteros ecclesiæ, quales quales essent, etiam si hanc curandi gratiam non haberent. Erāt enim plurimi prę̄sbyteri, & episcopi ecclesiæ, qui eam curandi gratiam non habebant. Ait 1. Corinth. 12. enim Apost. Nūquid oēs habēt gratiā curationū? Nō propterea destituēdi erāt fideles hac alleuiatione, salute & peccatorū remissione: Itē nec beneficijs & auxilijs necessarijs ad tollendam moram & impedimenta ingressus regni cœlorū, quod desineret in ecclesia miraculorum, & curationū gratia. Apud Marcum nulla fit mentio effectus spiritualis, nec remissionis peccatorum, sed sanitatis corporalis tantum. Dęmonia, inquit, multa eijciebāt & vngebant oleo infirmos & sanabantur. Idem namque hic dicit quòd Mattheus, Infirmos curate, mortuos suscitate, &cæt. Quæ omnia pertinebant ad miraculorum operationem, vt per eam doctrina eorum confirmaretur. Nec propriè promissionem habebant Apostoli quòd sanarentur quoscunque vngerent, sed ipso temporis momento impellente & suggerente spiritu, vngebant oleo, & semper sanabantur. Iacobus autem quasi securus de speciali Christi promissione, dicit, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus. &cæt. Ex quibus etiam manifestum fit quòd Marcus non loquitur de vnctione hac sacramētali, cùm nullius effectus spiritualis, vt diximus, sed tantum corporalis meminerit. Vngebant etiam Apostoli non baptizatos, qui huius nostri sacramenti non sunt capaces. (Iacobum enim elegit dominus, per quem solùm fidelibus hoc sacramentum promulgaret) Et curando aliquando vsi sunt oleo, sicut Christus luto vsus est illuminando cæcum à natiuitate, aliquādo manuum impositione,

non

non semper solo iussu & imperio. Huic tamen vnctioni olei tanquam figuræ & assimilationi huius sacramenti, veteres quidam in suis commentarijs sententiam Iacobi Apostoli accommodant, non quòd sentiant esse eandem, sed quòd magis spectent ipsum figuratum in illa vnctione, quàm id quod fiebat. Et sic interpretando, testes sunt vsus ecclesiæ sui temporis. Nam quod sacramentum hoc Apostoli ministrauerint, nondũ sacerdotes, & his qui fortè nondum acceperant doctrinam euangelicam, aut baptismum, qui sacramenti & effectus eius capaces non sunt, non est verisimile. Oportuisset enim Christum dispensasse, quod dispensabile non est, vt videlicet sacramentum ministraretur ei qui fructus eius capax non est. Propter quod in Concilio Tridentino dicitur apud Marcum hoc sacramentum insinuatum, & per Iacobum Apostolum fidelibus commendatum ac promulgatum. Et Iacobus plures præsbyteros iubens aduocari, volebat quòd quisque infirmus suum proprium præsbyterum aduocaret. Vel spectabat morem ecclesiæ, qui hoc habebat, & iusta ratione. Nam cùm hoc sacramentum perfectæ curationis animæ effectum habeat, copia & abũdantia gratiæ requiritur, ad quam facilius impetrandam plures cõuenit esse precatores præsbyteros, imò in eis totius ecclesiæ orationem, non quidẽ ob effectum sacramenti, qui ex opere operato sequitur, sed vt præparatus sit & dispositus infirmus ad suscipiendum totum sacramenti effectum, hoc est plenam curationem & ablationem omnium, quæ remorari spiritũ possint ab ingressu gloriæ, & beatitudinis æternæ. Nam definitum est à sede Apostolica vnicum præsbyterum sufficere in cap. Quæsiuit. de verborum significatione, præsente vno clerico. Quòd igitur adsint plures est pro solennitate sacramenti, & vberiore fructu consequendo, non pro sacramenti necessitate: Quando autem plures aderant, tunc vnus vngebat ministerio, alij affectu, fauore & approbatione: possunt tamen & simul vngere vnus partem vnã, alius aliã. Et eadẽ ratione dicitur, Et oratio fidei saluabit infirmũ, hoc est oratio ex certa expectatiõe & fiducia rei desideratæ procedens: Non quòd ex ea (nisi tñ intelligatur forma) sit sacramẽti efficacia. Hãc enim ex sola Christi habet promissione, sed quòd impetret ex deuotione vngentiũ præparationẽ, vt infirmus plenè effectũ consequatur, & statim ac sine mora hinc migret ad gloriam æternam. Eadẽ ex causa dicitur, Oratio fidei, quæ fidem requirit, pro vberiore fructu: sed non vt necessariam pro fructu sacramenti. Nam vt non pendet efficacia sacramentorum à sanctimonia ministri, adeò vt tam à malis quàm à bonis eodem fructu cõferatur. Ita nec à fide ministri & eius gratia pendet fructus huius sacramenti. In infirmo tamen requiritur fiducia suscipiendi fructus, vt hæc sancta vnctio sit ei salutaris. Rectè autem dicitur sub conditione, Si in peccatis est, remittentur ei. Nam & si in multis offendimus omnes, de hoc tamen infirmo ad mortem se præparante, & sacramento pœnitentiæ, & sacra Eucharistia munito (Hęc enim præcedunt sacram infirmorum vnctionem) meritò dicitur sub cõditione, Si in peccatis est: quæ iam per præcedentia remedia, & animi dolorem credi possunt omnia esse remissa. Nec tamen propriè ad peccatorum remissionem institutum est hoc sacramentum, sed ad plenam sanitatem animæ & corporis, si quidem huius sanitas animæ expediat: Et ideo fortasis forma extremæ vnctionis vtitur verbo, Ignoscat, & sic remittat quasi factũ nõ esset, quicquid fortasis deliquisti per visum, &c.

Oecumenius & Beda.

Quia

Quia igitur ministratur hæc vnctio post cordis contritionem, confessionē, & sumptum viaticum, per quæ peccata tolluntur, sub conditione dicitur, Si in peccatis sit &c. qualiacunque fuerint etiam mortalia, modò non sit obex remissionis: quanquam non remittantur mortalia peccata, nisi secundariò & per consequentiam, sicut per Eucharistiam & Confirmationem.

Ex hoc enim quòd adhibetur per modum medicationis, significatur spiritualiter viuere qui inungitur, cui propterea non remittuntur, nisi venialia regulariter: vt per materiam intelligatur fieri generalis significationis formę restrictio. Illa enim indistinctè habet, Quicquid deliquisti per visum, &c. Est enim huius sacramenti ex Christi promissione primarius effectus, mentis sanatio, non à peccatis mortalibus, aut à morte resuscitatio. Nam per Christi gratiam & pœnitentiam ab his liberatum esse oportet eū qui inungitur. Dictum est enim ei post baptismū in pœnitentia, Ecce sanus factus es, vt dicit B. August. de fide & operibus. Et alijs in locis. Sed à venialibus si quæ adhuc insunt, & omnium peccatorū etiam mortaliū reliquijs, per istud sacramentū liberatur. Est enim sacramentū vltimū & consummatiuū totius curationis spiritualis, quo ad participandā gloriā sine aliqua mora, pręparamur. quia aūt inter reliquias peccati sunt pronitas ad malū, ad bonū difficultas, reatus pœnæ ferēdæ in altero seculo, corporis infirmitas & morbi ipsi, contra hæc vniuersa ordinatur hęc sacra vnctio, ne salutē remoretur. Quare nostrę infirmitati plurimū cōueniebat institui sacramentū aliquod exeuntiū & hinc migrantiū. Nā cùm per negligentiā occupationes aut temporis breuitatē hęc nō satis emendemus, nec perfectè curemus, saluberrimè prouisum est per patrem misericordiarum, qui in filiorū flagellis non delectatur, vt per hoc sacramentum prędicta curatio compleatur, & à temporalis pœnę reatu penitus liberemur, ita denique purgemur, vt nihil in anima remaneat quod in exitu suo eam ab ingressu glorię remoretur. Et quia secundarius huius sacramenti effectus est sanitas corporis, hæc nō obtinetur, nisi secūdùm quod expedit effectui primario, quę est sal' animę, vt docet B. Thom.

Lib. 6. cap. 26.

Ex B. Thoma libr. cōtra gē tiles cap. 73.

Lib. 4. contra gentiles c. 73.

Quia autem extremę vnctionis sacramentum ordinetur contra infirmitatem corporis inquantum consequitur ex peccato, manifestum est quòd contra omnes alias peccati sequelas ordinetur. Hęc insinuat B. Iacobus, quando dicit, Oratio fidei saluabit infirmum: perfectè scilicet, cùm antea saluus fuerit à peccatis: & alleuiabit eum dominus, vt mens sursum feratur, & se erigat (morbo etiam quantumcunque grauante & opprimēte) contra aggrauans pondus peccati. Magnum reuerà beneficium Dei est, quod nobis in alterum seculum migraturis prouidit de sacramento & adiutorio, quo purgari possimus ab omni macula & reatu, qui ab ingressu regni cœlestis & patris conspectu remorari possit, & iam confessis, absolutis & viatico Eucharistię munitis, adhuc de extrema prouidit vnctione, vt ablatis oībus impedimētis hilariter hìc ad patrē accedamus. Quādo igitur clarā hìc habemus scripturam veterum patrū & doctorū consensum, insuper apertā generalis Concilij definitionē, certa fide suscipiendū & tenendum est, extremam vnctionem infirmorum esse sacramentum nouæ legis gratiam conferens, si nullum inueniat obicem; hæreticos autem esse qui eam pro sacramento recipere nolunt.

ISTA autem sacramenta Confirmationis scilicet & extremæ vnctiõis non sunt (vt habet articulus) ad salutem necessaria, vt duo præcedentia. Hæc enim ordinantur ad effectus, sine quibus omnino non potest salus cõtingere. Ait enim dñs Saluator, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu

Ioannis 3. sancto, nõ potest introire in regnũ Dei. Et, Nisi pœnitentiã egeritis, omnes

Luc 13. simul peribitis. Illorũ aũt effectus nõ sunt simpliciter ad salutẽ necessarij. Nã de Confirmatione dicit Melciades papa, q regeneratio per se saluat, & continuò transituris sufficiunt regenerationis beneficia, victuris aũt ad pugnãdum necessaria fortè est Confirmatio. Vnctio aũt infirmorum ad celerem paradisi ingressum. Non sunt igitur, vt duo præcedẽtia ad salutẽ necessaria: Sed an Christiano homini sit absolutè necessaria confirmatio ad pugnandũ, & ex consequenti ad regnũ cœlorum assequendũ, non satis est manifestũ. Nã patrum sententiæ, quas ex Clemente, Melciade, Vrbano pontificibus, superius citauim', item Conciliũ Aurelianẽ insinuant esse necessariã, sicut militi ad præliũ progressuro necessaria sunt arma. Melciades enim ait, quòd post baptismũ confirmamur ad pugnã, quia tota ætate inter inuisibiles hostes & pericula est gradiendũ: & ideo q̃uis continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Item Concilium Aurelianẽ. Nunq̃, inquit, erit Christianus, nisi confirmatione episcopali fuerit confirmatus? Hanc aũt sententiam sequi vi-

Lib. 2. de sacramẽt. parte 7. detur venerabilis Hugo de S. Victore. Quid prodest, inquit, si à lapsu erigeris, nisi ad standum confirmeris? Propterea, ait, timendum est his qui per negligentiam amittunt episcopi præsentiã, non suscipientes manus impositionẽ, ne fortè propterea damnentur, quia festinare debuerãt dum poterãt. Eandẽ etiã ob patrum dictorũ authoritates, sequitur venerab. pater Tho-

Li. de sacram. mas VValden. Contraria tamen esse videtur sententia B. Hieronym. aduersus Luciferianos, q scilicet valde vtilis est, multumq; fructum adferat baptizato, sed non est necessaria. Non enim, vt diximus, necessitas hîc est ex parte effectus, quum in baptismo omnes virtutes cum gratia infundantur, secundũ definitionem Concilij Viennensis in Clement. I. Parag. Ad hoc. de summa Trin. & fide catho. atque ita in baptismo sufficienter armamur contra hostes vniuersos. Nã charitas patiens est, benigna est, omnia sustinet, oĩa tolerat, & fortis, vt mors, est dilectio, omnesq; virtutes & dona spiritus sancti adducit. Nec est præceptum diuinũ de suscipienda confirmatione, quia mox transituris sufficiunt regenerationis mysteria. Nec vsquã ecclesia fidelibus iniungit, vt confirmentur. Nam cap. Vt ieiuni. ex Concilio Aurelianẽ. de consecrat. In quo Petrus Paludanus arbitratur præceptam esse confirmationem, nullum ius nouum nec præceptum inducit. An aũt consuetudine alicubi inducta sit obligatio hoc sacramentum suscipiendi, ad articulũ nostrum non pertinet, qui intelligitur de necessitate quam imponat præceptum diuinum, Sed patres ferè intelligunt confirmationem esse necessariã ad vitæ Christianæ perfectionem, & peculiarem virtutem liberè & audacter fidem confitendi in persecutione: non autem ad salutem: sed sicut necessarium est quòd homo quantitate & virtute corporis crescat & augeatur, vt tandem sit perfectus: ita necessarium est mẽtis robur, vt intrepidè & liberè cum nostre religionis & fidei aduersarijs congrediatur.

Hanc difficultatem diligenter tractat Sanctiss. dominus Adrianus .6. post B. Thomam & sanctum Bonauenturam, docens, quòd Confirmatio

nulla

nulla ratione est necessitatis sacramentum, sed consilij tantum. Et respondet primùm sententijs, quæ contrarium indicare videntur: imò & docet nō esse præceptam confirmationem etiam imminente articulo persecutionis tyrannorum, qui cogēt fidem abiurare, tametsi adsit oportunitas eam suscipiendi: contra Petrum de Palude & Durandum, qui docent eam illo casu esse præceptam, nec negligi posse sine sacramenti contemptu vel præsumptione. Nam, vt aiunt, quæ secundùm se præcepta non sunt, sed consulta, ex hominis dispositione vel infirmitate, aut occasione alia, possunt pro certo tempore & circunstantijs ei fieri præcepta. Et contingere potest, quòd ex gratia cōfirmationis roborat⁹ persecutiōi resistet, sine qua alioqui Christū negaret. Fieri etiam potest, quòd prima gratia detur per hęc sacramēta, & ita remissio peccatorū, sicut per sacrā Eucharistiā. Quibus responderi potest nō propterea hæc duo ad salutē simpliciter esse necessaria, nec in illo quidē casu, quia per spiritum Christi inhabitātē persistere posset, si ad hoc constantiore animo conaretur. Sacramenta hæc contēnere, æstimando quasi sacramenta non essent, nec ad salutem vtilia, aut nihili pendere, vt faciunt nunc hæretici, mortale peccatum est, pertinens ad irreligiositatem, sicut contemnere consilia euangelica, æstimando ea esse inutilia. De speciebus contemptus ex Rhetor. Aristotelis tractat idem sanctiss. Adrianus in Quotlibet. de legibus ex Gersone & VVilhelmo Altissedorē. Ex prędicto igitur cōtemptu hæc sacramenta omittere, est mortale peccatum, inquantum à contemptu imperatur. Est autem contemptus sacramentorū, nolle eis subijci tanquam remedijs à Christo relictis; quod si ex infidelitate contingit (aliud tamen peccatum est ab infidelitate specie distinctum, & sine infidelitate à plenè credente contingere potest) est tamen quidam contemptus rei sacræ, secundùm quem non pro dignitate æstimatur, quem non continuò oportet esse mortale peccatum, & proinde nec omittere hæc sacramenta ex huiusmodi contemptu. Nam vt beatus. Thomas dicit, Non est contemptus sacramenti ex hoc quòd aliquis non curat ipsum sacramentum suscipere, quod non est de salutis necessitate: Alioquin, inquit, qui non accipiunt ordines, qui non contrahunt matrimonium, contemnerent huiusmodi sacramēta. Idē eodem hoc articulo docet, quòd tria sunt sacramenta ad salutem necessaria, Baptismus, Pœnitentia, supposito lapsu in mortale peccatum. Et sacramentum Ordinis est necessarium ecclesiæ: reliqua dicit non esse necessaria, nisi vt conuenientiùs salutem assequamur. Quia autem verba Iacobi inuitantis sunt & consulentis, Inducat, inquit, præsbyteros ecclesiæ, non est diuinum præceptum de suscipienda extrema vnctiōe: nec etiā ecclesia legitur hoc statuisse. Quæ per hoc cōfirmantur, quòd tempore interdicti vtrunque prohibetur ministrari, vt patet ex cap. Quod in te. de pœnitent. & re, Et cap. Permittimus. de sententia excōmu. Item cap. Non est. de sponsalib. & matrimonijs. Rursus cap. Alma maier. de sententia excommu. lib 6. quod fieri non posset, si essent sacramenta necessitatis. Quātum autem obligationis obtinuit apud Christianos consuetudo, incertū est, videtur tamē apud nos obligare, cùm reprehensibilis passim iudicetur & male facere, qui habita oportunitate, non cupit à sacerdote tempore periculosę infirmitatis inungi. Sed hæc ad articulum non pertinent, qui loquitur de necessitate quam inducit effectus vel præceptum diuinum.

Quæst. 6.

In 3. part. qu. 65. art. 4. ad. 3.

Hîc in primis aduertendum est, quòd B. Iacobus intelligit presbyteros, vt nomen sit ordinis siue officij, non ætatis. Hanc enim regulam scripturarum studiosi obseruauerunt, quòd presbyter sit nomen ordinis siue muneris, quando ponitur sine comparatione ad aliam ætatem. Et ideo B. Chrysostomus pertinere dicit ad sacerdotum dignitatem, quod hîc præsbyteris tribuit B. Iacobus. Id quod etiam definitum est in Concilijs Florentino & Tridentino. Illud enim dicit, quòd huius sacramenti minister est sacerdos. Huius autem Canon. 3. Si quis dixerit præsbyteros ecclesiæ, quos B. Iacobus adducendos esse ad vngendum infirmum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idq; propriũ extremæ vnctionis ministrum, non esse solum sacerdotem, Anathema sit. Et quanuis in scripturis aliquando sit nomen functionis episcopalis: sicut apud B. Petrum, dum ait, Seniores qui in vobis sunt, obsecro consenior, hîc tamen nomen generis est, complectens etiam simplices sacerdotes: quemadmodum docet super eodem interrogatus Innocentius primus. Cæterum, inquit, illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur, quod præsbyteris licere non dubium est. Nam idcirco de præsbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Nec docet hoc loco Innocentius, q̃ laicis liceat hoc ipsum sacramentum ministrare, quando ait, quòd non solum sacerdotibus, sed omnibus Christianis hoc sacramento vti licet in sua & suorum necessitate inungendo. Nam passiuam habet significationem, non actiuam vox Inungendo: Quod manifestum fit ex particula præcedente, quæ habet, quòd non est dubium sententiam hanc Iacobi de fidelibus ægrotantibus intelligi debere.

1. Petri vlt.

Epist. ad Decentiũ episco. Egubinum.

Ex quibus patet magna aduersariorum nostrorum erga Deum ingratitudo, qui non solùm de tanto hoc beneficio gratias non agunt, sed nec agnoscere volunt, imò & ipsum persequuntur, & persuadere student hãc gratiam non esse datam fidelibus, sed esse maleficium & inuentum papisticum. Quod enim beneficium gratius & nostræ infirmitati desiderabilius præstari poset, quàm hinc ad alterum seculum migrantes contra pondus morbi, & corpus & animam mortis metu aggrauans, alleuiari & hilares reddi, tanquam nulla tenerentur afflictione, & remitti peccata omnia quoad culpam & pœnam, vt parati sint omni impedimento iam ablato, statim post decessum ex hoc mundo, sponsi sui thalamum ingredi, & gloriæ coronam suscipere. Immediatè namque ad gloriam disponit, & ad eam deducit istud sacramentũ, si nullũ inueniat in suscipiente obicẽ. Sicut enim aliorum sacramentorum, ita & huius effectus per fictionem impeditur, qui adeò orationẽ & deuotionem requirit, vt secundùm B. Thomam cum merito personali conferentis, & totius ecclesię, plurimùm ad sacramẽti huiꝰ effectũ valeat, propterea quòd forma eius in oratiõe cõsistat. Maximo igitur beneficio se priuant, qui ob errorem vel negligentiam istud sacramentum non suscipiunt. Et mirandum est quòd ecclesia innocentes tempore interdicti tam salutari priuat remedio, ob aliorum duntaxat peccata. Sed cessabit admiratio, si attendatur quod commoda & incommoda ob societatem communem tam bonis quàm malis debeant esse communia.

In 4. sententi. distin. 23. qu. 2.

Aug. de ciuit. Dei li. 1. ca. 9.

Reliquum est vt videamus quam parum momẽti & ponderis habeant quæ scholæ nouæ aduersus hęc duo sacramẽta adducunt. Docent autẽ concorditer quòd vnctio infirmorum vtiliter exercebantur quamdiu ministri ecclesię ornati erant dono corporaliter & admirabiliter ęgrotos sanãdi, & impositio manus, quãdo miraculis authoritas euangelij erat confirmanda: sed quando desijt in ecclesia donum linguarum & gratia sanitatum, hę cęremonię vnctionis & impositionis manuum otiosè & inutiliter exhibentur. Nouam hanc doctrinam simpliciter & succinctè cum suis fundamentis proponit Confessio Theologorum Ducis VVertenbergẽ. in generali Concilio Tridentino per eius oratores exhibita, quam hîc subijciemus cum nostra responsione ęquè breui & succincta. De confirmatione autem sic ait.

Non est nobis dubium, quin Apostoli initio reuelati & confirmati in die Penthecostes euangelij contulerint impositione manuum admirandum donum spiritus sancti credentibus in Christum, vt varijs linguis loquerentur. Confessio

Baptizatis in nomine Iesu Christi impositione manuum Apostoli non solùm contulerunt quòd varijs linguis loquerentur, verum etiam quod audacter & liberè varijs linguis Christi crucem & mortem confiterentur. Virtus igitur & robur spiritus, quo in fide fortes erant, principalior erat effectus spiritus sancti, in linguis igneis per manus impositionem super credentes descendentis. Ego, inquit Dominus, mittam promissum patris in vos, vos autem sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Vbi Euthimius patris promissum vocat de quo apud Iohelẽ, Et erit in diebus illis nouissimis, ait dominus omnipotens, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, precipuè videlicet Apostolicam: vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, hoc est conuersemini simul Hierosolymis, non separati propter imbecillitatem qua adhuc tenemini, & timorem vestrum, quoadusque induamini in modum armaturæ, virtute ex alto cœlo, vel à diuinitate alta per prædictam spiritus sancti descensionem. Idem ferè habet Theophylactus. Nam quod non linguarum donum duntaxat spiritus descendẽs contulerit Apostolis & alijs baptizatis, manifestè docet vaticinium Iohelis prophetæ suprà citatum. Et suppressis linguis igneis, & linguarum dono, ait Saluator, Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti. Hinc beatus Augustinus. Neque enim sic temporalibus, inquit, & sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem modò datur spiritus sanctus sicut antè dabatur ad commendationem rudis fidei, sed inuisibiliter & latenter.

Responsio; Lucæ 24.; Cap. 2.; Act. 1.

Sed ex personali & temporali facto Apostolorum, non est absque certo mandato Dei, generale & perpetuum sacramentum in ecclesia statuendum. Et horribile auditu est, quòd sacramentum Confirmationis, quale episcopi suffraganei solent pueris impartiri, excellat dignitate sua sacramentum Baptismi. Sic enim nonnulli de sacramento Confirmationis scribere non verentur, Sicut vnum, inquiunt, à maioribus fit, id est à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Confessio.

Impositio manuum ad roborandum credentes, sicuti ad ordinãdos presbyteros & diaconos, non erat factum personale Apostolorum, sed authoritatis Apostolicæ & episcopalis, vsq; ad seculi cõsummationem duraturum. Vtriusq; enim impositionis manuũ effectus in ecclesia semper necessarius Responsio

est. Et ideo eo nunquam est à Christo domino destituenda. Est enim robur istud donum spiritus internum, sanctificans & confortans eos quibus donatur. Fatemur tamen donum linguarum & linguas igneas quæ apparebant, ad operationes virtutum spectasse, & ita hæc fuisse temporalia & desitura cessantibus alijs miraculis. Ideoque sicut Timotheus & Titus post B. Apostolos Paulum & Barnabam manus imposuerunt his quos per ciuitates constituebant presbyteros, Ita post Petrum & Ioannem & post ipsum etiam Paulum ad confirmandum fideles, manus imponebāt, vel alio vtebātur signo sensibili idipsum significante. Nec sine certo mandato Dei generale & perpetuum statuimus istud sacramentum: Sed eodem mandato quo olim Apostoli manus imponebant, & post eos nunc nostri episcopi ad seculi vsque consummationem, idem sacramentum à Christo institutum ministrant, qui etiam eodem mandato post Timotheum & Titum manus imponūt sacerdotibus & diaconis ordinādis. Et confitemur esse verū sacramentum quando nihil deest quod ratio sacramenti requirit. Nec tamen in his sacramentis, vt diximus, etiam ijsdem signis externis vti oportet, quibus Apostoli vti solent, eò quòd Christus hîc nullum certum determinauerit signum. Nec auditu est horribile, quòd Confirmationis sacramentum dignitate sua excellat sacramentum Baptismi, sed plausibile & auditu suaue si sermo hic rectè intelligatur. Est enim Melciadis papæ & martyris in epistola ad Hispaniarum episcopos, qui in eadem sensum eius rei catholicum explicat. De his, inquit, super quibus rogastis vos informari, id est vtrum aliud sit sacramentum manus impositionis episcoporum, aliud baptismi, scitote vtrumque magnum esse sacramentum, & sicut vnum maioribus, id est summis pontificibus est accommodatum, quod nisi à maioribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum est, & tenēdum. Quid hîc horribile est si consideretur quòd Cōfirmatio perficit Baptismū & effectum eius, quodq; addit beneficium nouum spirituale, augmentum scilicet & consummationem gratiæ in Baptismo acceptæ: & sic maius est quantitate & dignitate effectus eiusque significatione; sicut homo perfectior est & consummatior postquam adoleuerit, quàm adhuc puer existēs. Si verò considerentur effectus horum sacramentorum Baptismi & Confirmationis in ratione beneficij maius est beneficium ex impio filium nasci & hæredem regni cœlestis fieri, quàm filium roborari, & in virtute crescere. Diuersa namque consideratione diuersus est & ordo in sacramentorum dignitate, de quo solent hi versus poni, quos citat Petrus de Palude, Maior in effectu Baptismus, corpus in esse, Coniugium in signo. Sed & ordo chrisma ministro. Et hac consideratione ministri maiori veneratione est suscipiendum sacramentum Confirmationis. Atque hunc intellectum explicant verba Melciadis papæ, quæ nihil habent scrupuli. Nam quando cum maioribus nobis est negotium, alia & quidem maior requiritur veneratio. Hîc autem & effectus est, vt diximus consummatior, & quantitate & dignitate. Nam & in gradu constituitur excellentiore ordine videlicet militum Christi: sicut per sacerdotium in gradu ecclesiæ digniore regentium scilicet & publici magistratus. Quod autem Confirmatio dignitate sua Baptismum excellat Melciades non dicit, quanuis consideratione quadam verum sit. Fatemur itaque sic scripsisse de sacramento Cōfirmationis sanctum martyrem Melciadem papam, & eam sententiā patres

esse sequutos, quã & sequentur semper, quia reuerà est catholica & pia. De ordine sacramentorum & dignitate, vide Petrũ de Palude, qui dicit simpliciter loquendo de dignitate, Eucharistiam tenere primum gradum dignitatis, quia intrinsecè Christum cõtinet: Ordinem secundum, Confirmationem tertium, Baptismum quartum, in dignitate Pœnitentiam quintum, Extremam vnctionem sextum, septimum matrimonium. Tamen Melciades videtur solùm attendisse considerationem dignitatis, quæ sequitur à ministro digniore. Ideo, inquit, maiori veneratione venerandum est, quia à maioribus perficitur: cui impertinens est quam dignitatem secundùm se ad inuicem habeant sacramenta. Addit præterea Petrus de Palude huius ordinis sacramentorum rationem, Ordo obtinet secundum gradum, non solùm ratione ministri, sed propter maioris boni collationẽ, quia immediatiùs ordinat ad corpus Christi verum: Confirmatio plenitudinem spiritus sancti continet: Baptismus amouet omne malum culpæ & pœnę, Pœnitentia omnem culpam actualem. Extrema vnctio venialia & peccatorum reliquias. Vltimum matrimonium est omnibus simpliciter indignius & infirmius, & in collatione boni, & amotione mali. Distinc. 7. qu. 1. & 3. ar. 1. cõcl. 3.

Apostolis enim diuinitus concessum fuit, vt impositione manuum conferrent credentibus in Christum dona spiritus sancti. Hoc autem non est propriè intelligendũ de priuatis illis spiritus sancti donis, quæ vnicuiuis ad salutẽ necessaria sunt. Hæc enim accipiunt credentes, per prædicationem euangelij, & per Baptismum: sed intelligendũ est de publicis donis spiritus sancti, videlicet, loqui varijs linguis, & alia quæ tum ad publicam confirmationem euangelij de Christo necessaria erant. *Confessio*

Quòd dona spiritus sancti quæ manuum impositione ab Apostolis conferebantur, non sint priuata illa dona spiritus, quæ vnicuique ad salutem ex suo genere sunt necessaria, hoc est quæ priuatam vniuscuiusque salutẽ promouent, & Deo faciunt gratiorem, sine scripturis, imò cõtra scripturas docet hæc Confessio. Nec propter solas linguas igneas, & linguarum dona venissent Samariã Petrus & Ioannes. Loquitur autem apertè scriptura eos venisse vt manus imponerent & acciperent spiritum sanctum, in suorum scilicet donorum consummationẽ, in qua veriùs & pleniùs accipitur, quàm dum incipit primò inhabitare. Hæc igitur dona quæ spiritum hominis perficiunt, & gratiorem Deo faciunt, conferebat manuum impositio, & ad tempus donum linguarum, sub apparentia linguarum ignearum: quàmdiu scilicet euangelium virtutum operatione erat confirmandum, quibus licèt pro ratione temporis iam cessantibus, manere tamen debebat primarius effectus, scilicet robur & virtus, quo fierent robusti milites Christi. *Responsio*

Hic autem effectus & audacia euangelium Christi confitendi, Apostolis necessaria erat. Nam Petrus qui ad vnam mulierculæ vocem negauit Christum, magis solidari & cõfirmari debebat, vt iam nec ferro nec ignẽ à Christi confessione auelli posit. Non igitur solùm dona quæ ad publicã euangelij confirmationem erant necessaria, sed & quæ ad perfectionem hominis Christiani internam pertinent, intelligi debent nomine spiritus sancti, quando Lucas dicit ad manuum impositionem Apostolorum collatum esse spiritum sanctum

Postquam igitur authoritas euangelij talibus miraculis satis confirmata est, sicut desijt admirandum illud donum linguarum, Ita & ritus imponendæ manus, quo donum illud conferebatur, factus est (quod quidem ad hanc rem attinet) otiosus: alioqui *Confessio.*

faciendum

faciendum erit generale sacramentum ecclesiæ ex vmbra, & obumbrandi sunt ægroti: propterea quod multi consecuti sunt sanitatem per vmbram Petri.

Responsio Fatemur oportuisse ritum hunc imponendi manus cessare & futurum ociosum, si solùm ad publicam euangelij confirmationem, & dona ad eam conducentia Apostoli manus imposuissent. Sed ostensum est hoc non esse scripturis consentaneum: & ideo nihil similitudinis habet quòd addit de vmbra Petri in qua operabatur sola gratia curationum, quæ Petro & Apostolis erat peculiaris & personalis, in qua non succedit authoritas episcoporum. Mirandum est sane, imò & vehementer dolendum, quod dictis illis theologis, qui hanc Confessionem collegerunt, non occurrerit beatum Augustinum omnibus his suis argumentis luculenter respondere, & se infirmis suis & sophisticis persuasionibus multùm recessisse à communi doctrina in ecclesia catholica à temporibus Apostolorum hactenus ad nos deriuata, & per sacra Cōcilia generalia approbata. Oportebat eos considerare promissiones Christi, non de linguis igneis, sed de virtute diuinitùs per spiritum sanctum conferenda & danda. Et cùm falsum sit fundamentum, quo solo nititur Confessio, & ab August. Hierony. ac reliquis patribus vniuersis negatum, non satis ei esse debuit assumere tantùm, quod Apostoli duntaxat manus imposuerit, vt credētes varijs linguis loquerētur, sed hoc ipsum certis scripturis confirmare oportebat, maximè quando scripturæ testentur primarium Confirmationis effectum esse, vt induamur virtute ex alto. Incredibile est autem aliquod donum gratiæ ad electorum perfectionem pertinens, olim fuisse in ecclesia, quod iam desit. Nam non patitur Christus nos domesticos suos semper manere paruulos, & nunquàm adolescere, sed vult nos perfectos esse Christianos.

Lib. 3. contra Donatist. c. 16.

Confessio. *Similiter faciendum erit generale sacramētum ex impositione sudariorū, propterea quòd aliqui liberati sunt à morbis suis, cùm ipsis imponerentur sudari a Pauli. Et incūbendum erit super mortuos, quòd Paulus in cubitu suscitauit adolescentem à morte.*

Responsio. Idem dicendum est quòd nullus hìc erat effectus spiritus interni, ad salutem promouens, sed solùm virtutum operatio & sanitatis: Impositio autem manus fiebat, vt acciperent spiritum sanctum, qui nostræ saluti est necessarius, & spiritus nostri virtutem, robur ac perfectionem promouet.

Confessio. His addit. *Et sentimus vtilissimum esse vt pueri & adolescentes à pastoribus ecclesiæ suæ in catechismo examinentur: & si quidem piè ac rectè fuerint eruditi, approbentur, si verò prauè, emendentur.*

Responsio. Optimum est consilium, sed nihil pertinet ad hoc sacramentum. Et quod Ioannes Caluinus dicit antiquitùs hoc obseruatum, quòd sicut hi qui se ad baptismum adulti offerebant, inter catechumenos sedebant, donec ritè fidei mysterijs instituti, poterant fidei confessionem coram episcopo ac populo edere: Ita qui infantes baptismo initiati erant, sub finem pueritiæ ac ineunte adolescentia representabantur iterum à parentibus, & ab episcopo examinabantur secundùm formulam catechismi quam tunc communē habebāt. Et quò plus reuerētię hęc actio haberet & dignitatis, ab episcopo adhibebatur cęremonia impositionis manuum, & ita puer ille fide sua approbata, cum solenni benedictione dimittebatur. Huius mentionem dicit sępe fieri apud veteres, vnicum tamen Leonem citat in epistola ad Rauennalem episcopum: nec pręter hunc aliū inueniet. Et Leo hìc nihil agit de infantibus postquam adoleuerint: Verùm de his tantum qui ab hæreticis bapti-

Caluin. in institut. cap. 19. parag. 4.

Epist. 35. in li. Concil.

baptizati iterum ad ecclesiã reuertũtur, quibus solent manus imponi. Huiusmodi mera figmenta & nugas nobis proponunt, quasi testimonia scripturarum, aut patrum obseruationem, quæ nihil tamen habent soliditatis, nec authoritatis.

Et tamen non est pastoribus ecclesiarum permittendum, vt nullam habeant rationem erudiendæ pueritiæ ac iuuentutis in verè pia doctrina. Sed exigendum est ab eis, vt catechismum diligentißimè doceant. Confeßio.

Et hæc admonitio sancta est & pia, quam obseruari omnes desideramus, quantum per alia negotia in parochia numerosa pastoribus vacare potest. ob quorum plurimas occupationes alios conueniret institui catechistas: sed & susceptores prolium è sacro fonte, qui polliciti sunt in earum baptismo, quòd curam fidei & religionis de eis haberent, nimium hic suum officium negligunt. Et generaliter magnus est puerorũ neglectus, qui propterea adolescunt, quasi à Christiana religione alienissimi. Vos, inquit beatus Augustinus, omnes tam viros quàm mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo vos, vt vos cognoscatis fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere. Responsio. In sermo. Pascali qui incipit Hodiern⁹ dies.

De Extrema vnctione sic habet.

FAtemur Apostolos vnxisse ægros oleo, qui & corporalem sanitatem consecuti sunt. Brentius.

Alia est vnctio infirmorum, quæ est sacramentum, cuius meminit Iacobus, quàm ea cuius Marcus in suo Euangelio, vt superiùs diximus. Nã apud Marcum sola erat operatio virtutum: nec ibi vlla fit mentio remissionis peccatorum, nec salutis spiritualis, quarum meminit B. Iacobus. De his superiùs dictum est. Ad solam enim corporalem salutem vngebant Apostoli infirmos ad confirmandam suam doctrinam, & vt ad credendum inuitarẽt. Nam patres quidam in Egypto. B. Martinus, & S. Genoueſa, & alij plures sancti, infirmos curasse oleo leguntur, sed gratia curationum, nõ sacramentali, cùm nullum sacramentum administrarent. Responsio. In vita eorũ.

Fatemur etiam epistolam quæ inscribitur Iacobo, iubere presbyteros ecclesiæ ad ægrotos vocari, vt vngant eos oleo, & orent pro ipsis, ad consequendam sanitatem. Bucerus.

Non solùm ad consequendam sanitatem, sed principaliter vt salui fiant & alleuientur spiritu: & si in peccatis sint, remittantur eis, & salui fiant corpore & spiritu, atque in vtroque alleuientur, si tamen sanitas corporalis saluti spiritus, ad quam ordinatur, expediat, secundùm interpretationẽ Concilij Florent. & Trident. Hi enim non sunt corporales effectus tantum, sed & spirituales, quales operantur sacramenta. Oportet igitur si recipiatur epistola Iacobi, quòd hæc infirmorum vnctio sit sacramẽtum, propter expressam promissionem remissionis peccatorum, si ea inueniantur. Responsio

Sed hæc tum vtiliter exercebantur, cùm ministri Ecclesiæ adhuc ornati erant dono ægrotos corporaliter & admirabiliter sanandi. Postquam autem hoc donum confirmato Euangelio in Ecclesia desijt, res ipsa testatur, hanc vnctionis cæremoniã otiosè nunc & inutiliter vsurpari. Qui enim nunc vnguntur, non solent ex hac vnctione corporalem sanitatem consequi: Imo hæc vnctio non solet adhiberi nisi his, de quorum corporali vita desperatum est. Nec extat vllum verbum Dei, quod promittat diuulgato Euangelio Christi, externam vnctionem valere ad delenda peccata, & ad confirmandam spiritualem ac cœlestem sanitatem. Brentius.

Responsio. Iam dictum est quòd hæc infirmorum vnctio non est ad sanitatem corporalem principaliter, sicut erat ea, qua vigebant apud Marcum Apostoli. Hæc enim inutiliter & ociose agitur ab his qui gratia curationum non sunt ornati: sed principaliter est, vt infirmi salui fiant, alleuientur spiritu, & remittantur peccata. Et ideo perpetuam esse oportet hanc vnctionem, sicut hæc alleuiatio & peccatorum remissio perpetuò in ecclesia est necessaria. Ex eodem igitur errore nascitur hîc de extrema vnctione, quæ de Confirmatione doctrina aduersariorum, eo scilicet quòd impositio manuum solùm fiebat ad edendum miraculum pro euangelij confirmatione, & vnctio infirmorum apud Iacobum ad corporalem sanitatem: quorum vtrumque ostendimus à scripturis esse alienum. Adhibetur autem hęc vnctio solùm his de quorum vita temporali licet nondum desperetur, vehementer tamen, vel verisimiliter metuitur, vt si eorum saluti æternæ expediat, manu domini, cui nullus est morbus incurabilis, alleuientur & sanentur. Si verò non expedire nouerit, præparet ad ingressum thalami sponsi sui, ablatis omnibus quæ remorari possunt. Effectum enim secundarium & qui solùm est propter alterum, hoc sacramentum non operatur, nisi primario conueniat & subseruiat. Mirum quòd dicat Confessio, nullum esse verbum Dei, quod promittat externam vnctionem valere ad delenda peccata. & cæt. quum expresse testetur Iacobus, quòd oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Quæ certè non scripsisset, nisi sciuisset certam esse Dei promissionē, quòd ad vnctionē & orationē fidei, hęc esset operatur: Quod aūt scribit Iacobus est verbū Dei.

Brentius *Nihilominus tamen officium exigit, vt ministri ecclesiæ ægrotos visitent, ac orent vna cum ecclesia pro salute eorum, & consolentur ipsos tam prædicatione euangelij, quàm dispensatione cœnæ dominicæ. Hæc est verè pia vnctio, qua spiritus sanctus efficax est in credentibus.*

Responsio. Vehementer probamus quòd pastores visitent infirmos & orent cū ecclesia pro eorum salute, & consolentur tam prædicatione euangelij, quàm dispensatione cœnę dominicæ. Sed magna est consolatio sacra hęc vnctio, quę pro iam iam migraturis est à Christo instituta. Per hanc enim tolluntur peccatorū reliquiæ, ne retardet ab ingressu cœlesti. Consolatio verò quę fit per verbum Dei, pia quidem est vnctio, qua spiritus sanctus efficax est in credentibus, sed non ea est, ad quam hortatur nos S. Iacobus Apostolus. Porrò consolatio cuius hic meminit Confessio, variè fit & hæreticè ac deceptoriè ab his qui nouam hanc sequuntur doctrinam, vt videre licet in multis perniciosis libellis de ea editis, & in Didagmate Martini Buceri. Qualē autem consolationem intelligat Confessio, non explicat: sed verisimile est ex his quæ de fide & peccatorum remissione docet, quòd eandem quam habet Bucerus, in hæc verba.

Bucerus in Didag. in ad hortati. ad ægrotum. *Mi frater, Ex Euangelio quod ipse filius Dei annunciauit, & sua morte confirmauit, certior factus, peccata tua omnia in Christum reiecta, imò ab ipso Christo penitus sublata & abolita esse in æternum, vt nulla iam sit penes Deum causa iræ & condemnationis aduersum te Christo credentem, sed certò restituta tibi sit per Christū gratia patris, misericordia, vita & salus. Hæc omnia Dei tā immensa in te beneficia, fide certa & firma tecum reputes, & fiduciam hanc tibi corrobores, Deū patrē te iam nō habere qualis ex tuis ipsius peccatis factus es, inuisum sibi & perditioni deuotū: sed propter Christum filium suum, charum & destinatum vitæ æternæ, te iustitia & vita*

vita Christi filij Dei in æternum victurum in perfecta fœlicitate, tam certò, si credas tamen, quàm est certum ipsum non propter peccata propria, sed tua, tulisse iram Dei, & mortem subijsse. Quando igitur hæc ita se habent, vide vt tantis beneficijs te consoleris, & certò scias peccatum, mortem, & infernum nihil in te habere iuris ampliùs: sed Christum agnum Dei illa omnia sustulisse. In se enim ea transtulit, per se vicit, ac in perpetuum deleuit. Quare confide, remissa sunt tibi peccata tua, & nihil est causæ, modò Christo domino credas ex corde, quin certò & constanter per Christum dominum nostrum expectes animo certissimo à Deo patre gratiam omnem, consolationem, tempestiuum auxilium & salutem. Tali itaque fiducia te totum in ipsius clementem & paternam voluntatem concredas & reijcias, dicens cum Dauide, Deus illuminatio mea, à quo timebo? Pater cœlestis fiat voluntas tua. In manus tuas commendo spiritum meum domine. Ioannis 1.

Hìc exclamare possumus cum Hieremia propheta, Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabãt mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in nouissimis eius? Hìc rectè conqueri potest dominus, sicut apud Esaiam, Popule meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Stat ad iudicandum dominus, & stat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui & principibus eius. Quæ est ista iustitiæ inimica bonitas palpare criminosos & vulnera eorũ vsque in diem iudicij incurata seruare? Verè dico, quia ipsi quibus cum periculosa & falsa misericordia indulgere videmur, cùm ante tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi aduenerint, contra nos causam dicturi sunt, dicentes quòd dum ad duram asperitatem linguæ eorum expauimus, aut falsa blandimenta & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in ijsdem permanere peccatis eis inutiliter indulgebamus, aut ipsa peccata augere permisimus, credentes quòd sic eis non acta pœnitentia digna dimiserit Deus, quomodò sacerdotes indulsisse videntur. Et B. Cyprianus grauiter aduersus hanc sacerdotum facilitatem conquæritur in Sermon. 5. de lapsis, Irrita, inquit, & falsa pax, periculosa dantibus & nihil accipientibus profutura, ante expiata delicta, ante exomologesin factã criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, pacem putant esse, quã quidam verbis fallacibus venditant, non est pax illa, sed bellum. Quid iniuriam beneficium vocant? Quid impietatem vocabulo pietatis appellant? Quid eis qui flere iugiter & rogare dominum suum debẽt, intercepta pœnitentiæ lamentatione communicare se simulant? Apostolus Paulus Iudæis & Gentilibus testificabatur pœnitentiam in Deum, & fidem in dominum Iesum Christum. Item Saluator iussit Apostolis suis prædicare pœnitentiam in nomine suo, & remissionem peccatorum. Bucerus in hac sua consolatione, sola fide consolatur infirmum, & promittit credenti omnia Dei beneficia, remissionem peccatorum & salutem æternam, & quòd tam certus sit se Deo patri charum esse, & destinatũ vitæ æternæ, quàm certũ est Christũ nõ propter peccata propria, sed nostra, irã Dei tulisse & mortẽ subijsse. Eandẽ hanc fidẽ habẽt & prædicant vniuersæ sectæ nostri tẽporis, Anabaptistæ, Zuingliani, imò & vsurarij, schismatici, & heretici, qui Christi vicarium Romanum Pontificem dicunt esse Antichristum, & ecclesiam ei subiectam esse Synagogam Sathanæ, & quotquot sunt scelerati,

Responsio
Cap. 5.
Cap. 3.
Gratianus in decreto. dist. 50. cap. Si quis diaconum.
Act. 20.
Lucæ 24.

modò non peccent contra conscientiam, quamuis ob cordis cæcitatem, hãc fidem se habere præsumãt, & falsa magistrorum suorũ persuasione pleriq; eam imbiberint qui tamen sine pœnitẽtia participes redemptionis nostræ fieri non possunt, nec Christi consequi beneficia. Et miserabiliter populum simplicem hi magistri fallunt sub nomine credentium, quũ ipsimet doceãt fidem quam vocãt historicam, firmam & certam verbi Dei & redemptionis factæ in Christo, ad remissionem peccatorum, iustitiam & vitam æternam non sufficere, nec esse veram fidem euangelicam, nisi eam comitetur charitas, humilitas, patientia, pœnitentia, & totus virtutum chorus. Qualem fidem certè multò difficilius est obtinere, quàm charitatem & pœnitentiam ob Dei offensam. Et sanè mirandum est, cur in hac consolatione non meminerit pœnitentiæ, quum ipsemet doceat fidem non valere ad remissionem peccatorum sine pœnitentia præcedente. Quomodo hoc certum esse potest, si credas, quòd in æternum victurus es in perfecta fœlicitate, cùm nec fides hæc, sicut nec charitas, certò constare possit. Vera autem & Christiana infirmi consolatio & exhortatio hæc est, vt cogitet se vocari ad tribunal domini sui, vt rationem reddat de tota vita sua, & referat propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum, & quòd propterea recogitet in amaritudine animæ annos suos, & de peccatis admissis doleat, vt ea apud sacerdotem confessa prius remittantur, quàm iusto iudici præsententur, & sic habeantur quasi facta non essent. Hac confessione facta muniat se sacra Eucharistia tanquam itineris sui viatico. Et si fortassis facta nõ esset plena peccatorum, quoad culpam vel reatũ, remissio, sed reliquiæ adhuc manserint, aduocet sacerdotem secundùm consilium Apostoli Iacobi, qui oret super ipsum, & vngat oleo in nomine domini, vt oratio fidei infirmum saluet, eumque alleuiet dominus, & si in peccatis sit dimittantur ei: quę alioqui celerẽ coronæ gloriæ adeptionẽ impedirent. Quibus pręmissis desideret sponsi sui aduentum certissimè sperans & confidens se accepturũ desideratam sententiã, per quã asscribatur & annumeretur ciuibus cœlestis Hierusalem, cum quibus æternam beatitudinem statim possideat. De pręcipua benè moriẽdi doctrina Iudocus Clichtoueus tractat in libello quẽ eo titulo inscribit, pręcipuè cap. 9. 10. & 11. Mala certè mors putanda non est, quam bona vita pręcessit. Et hac animaduersione percutitur peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei, vt dicit B. Augustinus. Hæc est vera, catholica, & Christiana infirmorum consolatio, si modò non nimio opprimantur morbo, vt hæc omnia præstare non posint. Nam secundùm variam conditionem, & vitæ transactæ qualitatem, diuersæ adhibendæ sunt consolationes & admonitiones. Eã autem quam proposuimus certis scripturarum testimonijs, & Christi domini promissis nititur. Quam verò Bucerus describit, scripturis & patrum authoritatibus aduersatur, & ex fonte nascitur hæretico, fallacibusque pollicitationibus incautas simplicium animas in sempiternum præcipitat exterminium.

In libello de conciliãdo articulo iustificationis contra Pighium.

Quia autem Confessio VVirtembergẽ, eiusque sophisticæ persuasiones contra extremam vnctionem, desumptę sunt ex Institutione Ioannis Caluini, nec alia ipse aut reliqui aduersarij argumenta vllius momenti contra istud sacramentum adducunt, superuacaneum est ea vel recitare, vel eis respondere. Porrò quia Caluinus sacramentum Confirmationis impugnans

Cap. 19. art. 18. & sequentib.

pugnans, eodem cum Confessione nititur fundamento erroneo & scripturis contrario: quia tamen aliquid habere videntur apparentiæ, quædam in medium adferemus. In institut.ca. 19.art.5. & sequentib.

Posterior, inquit, ætas re prope obliterata, fictitiam nescio quam Confirmationē pro Dei sacramento posuit. Confirmationis virtutem esse finxerunt, spiritum sanctum conferre ad gratiæ augmentum, qui in baptismo collatus sit ad innocentiam: Confirmare eos ad pugnam qui in baptismo regenerati sunt ad vitam. Peragitur autem hæc confirmatio vnctione, & hac verborum formula. Consigno te signo sanctæ crucis, & confirmo chrismate salutis in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Pulchrè omnia & venustè. Sed vbi Dei verbum quod spiritus sancti præsentiam hîc promittat? Nec iota quidem obtendere possunt. Vnde ergò nos certiores facient, chrisma suum esse vas spiritus sancti? Videmus oleum, crassum scilicet & pinguem liquorem, præterea nihil. Accedat, inquit Augustinus, verbum ad elementum, & fit sacramentum. Hoc, inquam, verbum proferant, si quidquam nos intueri in oleo volunt quàm oleum.

Non ætate posteriore, sed ab initio diuulgati euangelij, hęc de Confirmatione doctrina in ecclesia catholica tradita & recepta est. Nam B. Clemens collega prædicationis Apostolorū Petri & Pauli. Item S. Dionysius Areopagita, & alij vetustissimi Pontifices ista de Confirmatione docuerunt. Sunt autem verba Melciadis papæ, quæ Caluinus hîc insectatur, quasi in blasphemiam baptismatis dicta, qui non est recentis ætatis, sed ea scripsit ante annos mille ducentos. Sed quærit Caluinus, Vbi Dei verbum quod spiritus sancti pręsentiam hîc promittat? Et nos petimus à Caluino, Vbi Dei verbum quo mandatum est Apostolis, vt baptizatis manum imponerent & acciperent spiritum sanctum? Nullum in scripturis inueniet, nisi apud Lucam, Vos autem testes estis horum, & ego mittam promissum patris mei in vos. Vos autem sedete in ciuitate quoad vsque & cæt. Quam promissionem intellexerunt Apostoli omnibus baptizatis esse communem. Propter quod & Petrus audacter pronūciat, Baptizetur vnusquisq; vestrū in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorū, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est repromissio & filijs vestris, & oībus qui longè sunt. Hac igitur promissione freti Apostoli, baptizatis manus imponebant, vt iuxta illam virtute ex alto induerentur. Cùm enim certum signum non esset præscriptum, arbitrati sunt pro temporis ratione conuenire impositionem manuum, sed rerum statu mutato, cessantibus miraculis, quod instituerant signum spiritu Apostolico, vel Christo suggerente in aliud mutauerunt, quo hactenus semper vsa est ecclesia. Responsio Cap.24. Act.2.

Verbū ergò promissionis, imò & idem verbum Dei habemus nos vtentes chrismate, vnà cum forma verborum præscripta, vnde Apostoli habuerūt manus impositionem. Ex eodem igitur verbo certi sumus quòd chrisma est vas spiritus sancti, quo certiores facti sunt Apostoli quòd per manuum suarum impositionem daretur spiritus sanctus. Sed, inquit Caluinus, videmus oleum crassum & pinguem liquorem, præterea nihil. Quid, precor, vides in aqua baptismi? An aliud quàm aquam? Accedit hîc verbum ad elemētum: verbum scilicet dictæ promissionis. Accedit & verbum in quo forma sacramenti consistit, & fit sacramentum. In baptismo elementum est aqua, hîc elementū hoc est res sensibilis est oleū: quod est hîc quasi visibile verbum. Vndè, inquit Augustinus, ista virtus aquæ, vt corpus tangat, Tractat.80. super Ioannem.

& cor abluat, nisi faciente verbo? Hoc eodem verbo accedente tanta est virtus olei, vt frontem consignet, & gratiæ adferat augmentum, quo robustus fiat qui inungitur. In sacramentis diximus potissimum spectandum verbum promissionis. Reliqua autem quæ per Christum disposita nō sunt præpositorum, & inprimis Apostolorum relicta sunt dispositioni.

Caluinus. *Agè, mandatum huius ministerij aliquod producant? Si mandato destituuntur, sacrilegam audaciam excusare non possunt. Hac ratione Pharisæos dominus interrogabat, esset ne baptismus Ioannis è cælo, an ex hominibus. Si respondissent, ex hominibus, obtinebat friuolum esse & vanum: Si è cælo, doctrinam Ioannis agnoscere cogebantur. Si itaque ex hominibus est Confirmatio, vana & friuola esse conuincitur. Si è cælo esse persuadere volunt, probent.*

Responsio. Et nos quærimus vbi mandetur in scripturis vt Apostoli manus imponerēt? Item, Euangelium Ioannis, Epistolæ Pauli & tota scriptura à Deo sint, an ab hominibus? Sicut autem hæc à Deo sunt, sed hominum ministerio, ita & impositio manuum; & nunc dispensatio eiusdem sacramenti per chrisma, à Deo sunt. Quemadmodum enim ex munere Apostolatus iudicabant Apostoli ad se pertinere ministerium impositionis manuum ad largiendum spiritum sanctum, ita eorum successores, nostri nunc episcopi idem per sacrum chrisma ex eorum institutione & doctrina operantur.

1. Corinth. 11. Nam ex hoc quod de sacramento Eucharistiæ loquens Apostolus Paulus, dicat, Cætera cùm venero disponam: colligit B. Augustinus, Quia non præcepit dominus, inquit, quo ordine deinceps sumeretur sacra Eucharistia, Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, hunc locum reliquit & seruauit. Eadem ratione, quia scilicet non præscripsit dominus quomodò hoc sacramētum perageretur, eorum determinationi reliquit. Quòd igitur nunc in chrismate & præscriptis verbis confertur ex Christi promissione augmentū gratiæ, & virtus spiritus sancti, ab hominibus est, sed ex Dei suggestione: sicut tota scriptura canonica. Et ideo veriùs ex Deo, quàm ab hominibus.

Caluinus Cap. 8. *Tuentur se Apostolorum exemplo. Rectè id sanè. Nec à nobis reprehenderentur, si Apostolorum se imitatores ostenderent. Narrat Lucas in Actis Apostolos Petrū & Ioannem, & hos orasse, vt spiritum sanctum acciperent, qui in nomine Iesu baptizati tantùm erant. Et oratione facta manus imposuisse, per quam impositionem spiritū sanctum Samaritani acceperunt. Sic enim visibiles illas & admirabiles spiritus sancti gratias, quas tunc in populum suum effundebat, voluit dominus à suis Apostolis per manuum impositionem administrari & distribui. Huic autem impositioni manuum non altius subesse mysterium cogito, sed huiusmodi cæremoniam adhibitam ab illis interpretor, vt ipso gestu significarent se Deo commendare, & velut offerre eum cui manus imponebant.*

Responsio Humana est hæc cogitatio, & contra scripturas est interpretatio. Nam scripturæ testantur Apostolis promissum esse spiritum quo robusti essent, & liberè ac intrepidè testarentur ea quæ viderant & didicerant à Christo domino. Patres quoque doctores, & Concilia docent impositas esse manus ad gratiæ augmentum & virtutem, qua stabilirentur in fidei Christique crucifixi & mortui confessione. Quod quum non lateret Caluinum, non sufficiebat suam de hac re cogitationem proponere, sed oportebat suam illā cogitationē scripturis certis stabilire. Nec solùm Apostoli Deo commendabāt & veluti offerebāt eum cui manus imponebāt (Hoc enim Philippus

diaconus

diaconus facere potuisset) sed suo ministerio Samaritanos faciebant partici pes promissionis à Christo factæ de suscipiendo robore ac virtute sancti spiritus.

Eiusdem hoc rationis est, ac si quis doceret flatum illum, quo dominus discipulos suos afflauit, sacramentum esse quo detur spiritus sanctus. Atqui hoc semel confecit, non à nobis fieri etiam voluit ad eum modum. Et Apostoli manus imponebant pro eo tempore, quo visibiliter spiritus sancti gratias ad eorũ preces administrari domino placebat, non vt posteri vacuum & frigidum signum mimicè tantum & sine re effingeret — *Caluinus.*

Responsio — Nullam de hoc flatu habemus Dei promissionem quòd spiritũ sanctum acciperet qui sic afflaretur: Nec sic eum accipiebāt Apostoli, nisi in potesta tem remittendi & retinendi peccata: Et eandem quoque nunc potestatem accipiunt quibus episcopi Apostolorum successores eam impartiuntur in ordinatione sacra, non per flatum, sed alia cæremonia, de qua postea agemus circa articulum 17. Addit pręterea Caluinus alias calumnias, maledicta, & irrisiones, sed quæ nihil momenti habet ad expugnandum sacrosanctum hoc sacramentum quod in chrismate administratur. Et hanc Caluini interpretationem, & Ioannis Brentij sententiam de Confirmatione & extrema vnctione damnat Concilium Tridentum, & anathemate ferit omnes qui huiusmodi errores docent. Omnes denique scriptores ecclesiastici, & OEcumenica Concilia nostram probant sententiam, quibus nullus scrupulus est de eius veritate. Apostolus Paulus manuum impositionem ad prima hominis Christiani elemēta, & inchoationis sermonem pertinere scribit. Quis igitur fidelis in fidei rudimentis vtcunque instructus de huius sacramenti veritate dubitare potest?

Lutherus — MArtinus Lutherus euidentia sententiæ D. Iacobi conuictus, primò negat epistolam illam esse Iacobi. Deinde etiam si Iacobi esset, dicit non licere Apostolo sua authoritate sacramentum instituere. Duobus igitur modis eneruare conatur istud Iacobi testimonium. Ait enim.

In captiuitate Babilo. — *Ego autem dico, Si vspiam deliratum est, hoc loco præcipuè. Omitto enim quòd hanc epistolam non esse Iacobi Apostoli, nec Apostolico spiritu dignam, multi probabiliter asserunt, licèt consuetudine authoritatem cuiuscunque sit obtinuerit, tamen si etiam esset Iacobi Apostoli, dicerem non licere Apostolum sacramentum sua authoritate instituere.*

Respõsio. — Epistolam hanc esse Iacobi Apostoli & verè canonicam ac diuinam, testantur vniuersi scriptores ecclesiastici, qui ex ea testimonia adducunt, non quasi apocripha, sed tanquã verè diuina: Nec alia ratione moti, quàm quòd sciebant eam talem esse receptam ab ecclesia catholica. B. Hieronymus, Augustinus, & generalia Concilia eam in catalogo scripturarum canonicarum recensent. Porrò verba ista Iacobi non significant institutionem, sed exhortationem tantũm ad faciendum id quod ex more tunc apud infirmos fiebat. Quia itaque adhortatio est, non pręceptum, non necesse est plures inducere præsbyteros, quamuis melius sit & vtilius plures adesse præsbyteros precatores. Fallitur autem Lutherus & eius magisterio vniuersi nostri aduersarij, quòd credant primarium & pręcipuum huius sacramenti effectum esse sanitatem corporalem. Vnde malè colligit nunc falsum esse signum cessante curationum gratia

Doctrinam catholicã pro veritate totius articuli de sacramẽto extremæ vnctio-

vnctionis, clarissimè tradit Concilium Tridentinum, & qui ipsum sequuntur canones. Visum est, inquit, sanctæ Synodo præcedēti doctrinæ de pœnitentia adiungere ea quæ sequuntur de sacramento Extremæ vnctionis, quod non modò pœnitentiæ, sed totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à patribus. Primùm itaque circa istius institutionem declarat & docet, quòd clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remedijs aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis alijs præparauit, quibus Christiani cōseruare se integros dum viuerent ab omni grauiori spiritus incōmodo possint: ita extremæ vnctionis sacramento finem vitæ tāquam firmissimo quodam præsidio muniuit. Nam & si aduersarius noster occasiones per omnē vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementiùs ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendum nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbādos, quàm cū impēdere nobis exitū vitæ prospicit. Instituta est autē sacra hæc vnctio infirmorū, tāq̃ verè & propriè sacramentū noui testamenti à Christo domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo sancto in nomine domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit remittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit quidem ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum. Nam vnctio aptissimè spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba, Per istam vnctionem. &c: Res porrò & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur, Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. Iam verò quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere & ministrare hoc sacramētum debent, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic proprios huius sacramenti ministros esse presbyteros, quo nomine eo loco non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionem manuum præsbyterij. Declaratur etiam esse vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim qui tam periculosè decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur, vnde & sacramentum exeuntium nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptam hanc vnctionem conualuerint, iterū huius sacramenti subsidio iuuari poterunt, quum in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam docent, hanc vnctionem vel figmentū

Cap. 5.

figmentum esse humanum, vel ritum à patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem, & qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiã curationũ dũtaxat in primitiua ecclesia referẽda esset: & qui dicunt ritum & vsum quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atq; ideo in alium commutandum esse: & denique, qui hanc extremam vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda vnctione, quantum ad ea quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod B. Iacobus præscripsit. Neque verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius spiritus sancti iniuria esse potest. Hactenus doctrina Concilij Trident. Verũ ne quis cõtra illam docere, aut quouis modo loqui temerè auderet, quatuor Canones latam Anathematis sententiam continentes, contra huiusmodi temerarios assertores protulit. Et sunt qui sequuntur.

Si quis dixerit Extremam vnctionem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à Iacobo Apostolo promulgatum: sed ritum tantum acceptum à patribus, aut figmentum humanum, Anathema sit. *Cano.* 1.

Si quis dixerit sacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, neque remittere peccata, neque alleuiare infirmos: sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, Anathema sit. 2.

Si quis dixerit, Extremę vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sentẽtiæ B. Iacobi Apost. ideoq; eum mutandum, posseq; à Christianis absque peccato contemni, Anathema sit. 3.

Si quis dixerit Præsbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum vngendum hortatur, non esse sacerdotes ab Episcopo ordinatos: sed ætate seniores in quauis communitate, ob idq; proprium Extremæ vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, Anathema sit. 4.

Finis Articuli Duodecimi.

Articulus Decimustertius.

¶ *In Eucharistiæ sacramento est re ipsa verum corpus Domini nostri Iesu Christi, illud ipsum quod de virgine natum, & in cruce passum est.*

ARTICVLVS hic idem intelligit de sanguine Christi, quod profitetur de corpore, quòd scilicet in sacramento Eucharistiæ reuerà est sub speciebus vini, sicut corpus sub forma panis, & ille idem sanguis qui in cruce pro nostra omnium salute effusus est. Est autem in scripturis articuli huius certum testimonium ex verbis domini Saluatoris. Nam referentibus Euangelistis & Apostolo Paulo, Cœnantibus eis scilicet duodecim Apostolis, accepit Iesus panem, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, dicens, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Domino autem Iesu (qui est veritas prima, quæ nec fallere nec falli potest) pronuncianti hoc quod porrigebat discipulis esse corpus suum, & quod propinabat in calice, suum esse sanguinem, quis reclamare aut aduersari audebit & dicere, Domine non corpus tuum, nec sanguis tuus est quod porrigis, sed solum corporis & sanguinis tui symbolum: reuera autem vt prius, adhuc panis manet & vinum vitis, tantum translata sunt in rationem figuræ & signi corporis & sanguinis tui?

Matth. 26. 1. Cor. 11.

Non dubites, inquit beatus Cyrillus, an verum sit quod dicit dominus, potiùs accipe verba Saluatoris in fide. Cùm enim sit veritas prima, non mẽtitur, nec fallit quenq̃. Insaniũt igitur dicẽtes mysticã benedictionẽ à sanctificatiõe cessare, si quæ reliquiæ eius remanserint in di ẽ subsequentẽ. Non enĩ mutabitur sacrosanctũ Christi corpus, sed virtus benedictionis & viuificatiua gratiæ iugis in eo est. Item eloquentissimus ille Chrysostomus, Credamus, inquit, vbique Deo, nec repugnemus, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit, & sensum superet & rationem: quod in omnibus præcipuè in mysterijs faciamus. Nam sensus noster deceptu facilis est & fallitur sæpe. Illius verba falsa esse non possunt. Quoniam ergo ille dixit, Hoc est corpus meum. nulla hîc ambiguitate teneamur, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum est nobis à Christo, tametsi sub rebus sensibilibus, sed insensibilia sunt omnia quæ tradidit. Sic & in baptismo per aquam, quæ res est sensibilis, quod confertur insensibile est, regeneratio scilicet & renouatio spiritus. Si enim incorporeus esses, inquit, nudè ipsa dona incorporea tradidisset: quoniã verò corpori cõiuncta est anima tua, in sensibilibus intelligẽda tibi tradũtur, vt sic ex sensibilibus in spiritualiũ cognitionẽ & amorẽ ducamur. O quot modò dicunt, Vellem formã & speciẽ eius, vellem vestimẽta ipsa & calceamenta videre. Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis, et vestimenta eius desideras videre? Ipse seipsum tibi tradidit, nõ vt videas solùm, ve-

Epist. ad Castorisiũ Episc.

Homel. 83. in Euang. secundum Matthę.

lum, verum etiam vt tangas, & in te habeas. Latiùs hæc prosequitur in commment. Euang. secundùm Ioannem. Non se, inquit, tantum videri permittit desiderantibus, sed & tangi, manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio suo omnes impleri. Idem in Matth. latè & deuotè, Quando sacerdote, inquit, tibi corp⁹ præbere videris, noli sacerdote, sed Christi manū ad te porrigi arbitrari: quemadmodum in baptismo non à sacerdote baptizaris, sed à Christo. Rursum B. Cyrillus exponens verba Saluatoris, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Sicut, inquit, si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commiscet, ita necesse est, si quis carnem & sanguinem domini recipit, cum ipso ita coniungatur, vt ipse in Christo & Christus in eo inueniatur. Atqui Martinus Luther⁹ perpetuus & aptissimus intelligentiæ scripturarum corruptor, fatetur se studuisse, vt aliò hæc verba domini detorqueret, sed ob euidentem eorum claritatem quod volebat nō potuisse. Sic enim habet in epistola quam scribit charissimis in Christo amicis & Christianis Argentinæ, Hoc diffiteri non possum, nec volo. Si Carolostadius, aut alius quispiam ante quinquēnium mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, magno ille me beneficio deuinxisset. Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia, multum desiderabam omnibus neruis extensis me extricare, & expedire conatus sum, probè perspiciebam hac in re papatui comprimis me valde incommodare posse. Verùm ego me captiuum video nulla elabendi via relicta. Textus enim Euangelij nimis apertus est & potens. qui facilè conuelli non potest, multò minus verbis aut glosis ex capite vertiginoso confictis subuerti. Sum enim (proh dolor) plus æquo in hanc partem propensus, quantum Adami mei naturam aduertere possum. Hactenus ille. Et quia verba domini propriè & sine tropo, quo sacramenta accipiunt aliquando nomina earum rerum quas significant, intelligenda sunt, explicat Apostolus Paulus, dum ad Corinthios scribit, Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? hoc est, qua multis communicatur & distribuitur sanguis Christi: & panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? Item, Quicunque manducauerit panem & biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & sanguinis domini. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi mā ducat & bibit, non diiudicamus corpus domini. Nihil tale scriptum est, nec etiam dici potest de agno paschali, vel manna, quæ tantū erant symbola Christi venturi. Oportet igitur secūdùm scripturas, in Eucharistia verū adesse corpus & verum Christi sanguinem secundùm expressa Saluatoris verba: & non tantum symbolum ac figuram eorum. Non enim manna in quo communicabant filij Israel, participatio erat corporis domini, nec qui illum vel agnum paschalem edebat indignè, vel in peccato mortali, reus erat corporis domini. Oportet ergo alio modo in sacramento Eucharistiæ esse corpus & sanguinem domini, quàm in manna aut agno paschali, vel etiam aqua, quæ (percusso silice) inde fluebat: nempe hîc tantum in figura & vmbra erat, in sacramento autem Eucharistiæ, re ipsa & in veritate. Hoc est, inquit, id ipsum corpus meum, quod pro vobis tradetur. & sanguis idem, qui pro multis effundetur: non figura tantùm corporis aut sanguinis.

Homel.45.

Homel.51.

Ioannis 6.

August. epist. 23. ad Bonifacium.

1. Corinth. 10

Cap. 11.

Et cùm B. Cyrillus & ex verbis mysticæ benedictionis, insaniam esse dicat, quòd corpus & sanguis domini dicantur non manere, si reliquiæ sacræ Eucharistiæ in sequentem diem remaneant, atque ita solùm esse in vsu sacramenti, quando accipitur, editur & bibitur corpus & sanguis domini: Hanc tamen insaniam pro pace & concordia ineunda inter capita sectarum quæ conuenerant VVittembergæ ad ædes Martini Lutheri anno 37. proposuit Martinus Bucerus, & capita ista quæ erant Lutherus, Ioannes Bugēhagius Pomeranus, Philippus Melancthon, & ex alia parte, VVolfangus Capito, Martinus Bucerus, VVolfangus Musculus, & reliqui numero ferè octodecim eidem subscripserunt. Cùm enim Bucerus & alij eius sequaces docerent non realiter nec substantialiter, sed figuratiuè tantū Christum esse in sacra Eucharistia, quomodò erat in manna & agno paschali, reclamante autem Luthero cum tota sua schola, nec sine mutua partium iniuria, grauiter offensi sunt Principes Germaniæ, & totus populus, ex dissidio in grauissimo isto nostræ religionis articulo. Coactum est igitur istud Concilium, vbi pro sua vafricie & calliditate Bucerus à se excogitatū medium concordiæ proposuit, quod in eiusdem Concilij actis repetitur, quæ sic habet, Audiuimus D. Bucerum explicantem suam & aliorum qui vnà adfuerūt sententiam de sacramento corporis & sanguinis domini: Confitentur, sentiunt & docent cum pane & vino verè & substantialiter adesse & exhiberi corpus Christi & sanguinem. Et quanquam negant fieri transsubstantiationem, nec sentiant fieri localem inclusionem in pane, aut durabilē aliquā coniunctionem extra vsum sacramenti, tamen concedunt sacramentali vnione panem esse corpus Christi, hoc est sentiunt porrecto pane simul adesse & exhiberi corpus Christi. Nam extra vsum cùm asseruatur in pixide aut ostenditur in processionibus, sentiunt non adesse corpus Christi. Huic autem, vt diximus, callidæ Martini Buceri adinuentioni omnes subscripserunt, salua protestatione, quòd referretur ad alios concionatores, & superiores, sine quorum consensu eis non liceret de concordia pacisci.

Ioannes Cocleus tract. 8. lib. 3. Miscellaneorum.

Sed nullum hîc audimus scripturæ testimonium, sed humanum tantū Buceri inuentum, quod pro concordia callidè ad tollendum principum & populi offensiones excogitauerat, videlicet vt vtraque pars aliquid alteri cōdonaret, & in aliquo suæ cederet sententiæ, & sic concors haberetur doctrina. Hoc autem medium concordiæ meritò vocat Cyrillus insaniam, quia verbis mysticæ benedictionis aduersatur. Ait enim dominus Saluator, Hoc est corpus meum, non autem, Hoc erit corpus meum, quando scilicet edetur. Nec ait, Hoc est corpus meum, si quis ipsum edat: non autē est si ad circunferendum seruetur, vel in infirmorum custodiatur necessitates. Verba enim Christi operatoria sunt, & statim fiunt quæ dicit. Ipse enim dixit & facta sunt. Nec verborum eius veritas à futuro vsu vel euentu pendere potest. Imprimis oportet consecratum esse, hoc est Christi corpus adesse, quàm eius vsus haberi possit. Nec vllam habet soliditatem quod scribit Philippus Melancthon respondendo iudicio cleri & vniuersitatis Coloniensis super doctrina Buceri apud Bonnam & eius vocatione. Notant enim Bucerum dicere, quòd tantùm cùm accipitur aut bibitur adsit corpus & sanguis domini. Melācthon in Apologia pro Bucero hoc defendens ait, Cùm sacramenta sint certi generis actiones, certissimum est extra institutam actionem, panem alienam rem esse à sacramento. Certū est, inquit,

inquit, cùm baptizatur homo, in actione adesse spiritum sanctum. Iam si quis baptismi aquã circũferret, quasi inclusus ibi spiritus sanctus maneat, ac iuberet eã adorari, omnes pij hunc errorẽ detestarentur. Item de cœna domini sciant pij in actione sacramentum esse, non autem panem ad alium vsum translatum, vt cùm circumfertur, aut in pixide custoditur. Et tandem concludit, Omnes pij intelligunt hanc sententiã verissimam esse, sacramẽta certi generis actiones esse, neq; extra institutã actionẽ vllã manere sacramenti rationem. Nec Deus ad vllam creaturam alligandus est sine suo verbo. Verè stupenda est huius hominis arrogans temeritas præter omne scripturarum testimonium, imò contra verbum domini, certissima hæc esse affirmantis: quando tamen qui Concilio intererãt non sine timore & relatione ad alios super hac sententia pacisci audebant. Nõ sine suo verbo Christus hic suo sacramento alligatur, hoc est inseparabiliter coniungitur. Est enim eius verbum, Hoc est corpus meum. Et ideo quia fidelis est in verbis suis, & nostri amantissimus, se sacramento alligat, & in eodem permanet, quàm diu apparentia est panis vel vini, hoc est, quàm diu species, quantitas scilicet & qualitas panis & vini manent. Nec tanta est corruptio in eis aut mutatio, quòd non maneret panis vel vini substantia, si non esset facta substantialis conuersio. Cùm enim ex consecratione & verbis Christi, corpus & sanguis sub hoc sacramento cõtineantur, & mirabiliter sibi mutuò vniãtur, non desinit hæc continentia & vnio, nisi altero extremo destructo. Sicut enim verbum caro factum est per vnionem naturæ humanæ hypostaticam, quàm diu verbum manet (manet autem in æternum) manet & caro, & verbum caro est & manet: Ita Christus manet in sacramento, quàm diu species sacramentales manent, sub quibus in locum panis corpus Christi succedit. Anathemate autem feriuntur in Concilio Tridentino, qui docent extra vsum sacramẽti, aut qñ reseruatur non manere in eo corpus & sanguinẽ domini. Habet enim Canon, Si quis dixerit non licere sacram Eucharistiã in sacrario reseruari, sed statim astantibus necessariò distribuendam, aut nõ licere vt illa ad infirmos deferatur, Anathema sit. Contra hunc errorem scribit Dominus Alfonsus de Castro: & Ioannes Cocleus. Ipsi etiam latius de eodem dicemus circa articulum sequentem, qui habet quòd Eucharistia circumferri sanctè & licitè potest. Ratiocinatio Philippi qua ipse scripturis destitutus, hunc suum errorem defendere conatur, falsum assumit, & erroneo nititur fundamento, quòd scilicet sacramenta certi generis sint actiones. Quod & ipse quoq; animaduertere poterat, si penitiùs inspexisset huius sacramenti formam, quæ est, Hoc est corpus meum. Nullius enim actionis hîc fit significatio, sicut in forma baptismi, Ego te baptizo: sed tantum significatur corporis Christi existentia in sacramento. Et ideo propriũ est ei quòd perficiatur in cõsecratione materiæ, videlicet panis & vini, per quam ex his fit corpus & sanguis Christi. Baptismus autẽ & alia sacramenta in suæ materiæ vsu perficiuntur, in quo etiam ipsa consistunt. Nam lotio in aqua cum præscriptis verbis, est sacramentum baptismi, & similiter vnctio in chrismate vel oleo, sacramenta sunt confirmationis & extremæ vnctionis. Ex quibus manifestum est, quòd prolatis verbis mysticæ benedictionis, statim aderat ex eorum potentia in manibus domini corpus suum verè & substantialiter, & sanguis ipsius in calice, priusquàm discipuli acciperent, ederent & biberent. Ait enim tenens panem in manibus, Hoc est

Canon. 7.

De Eucharistia hære. 12. trac. 9. Miscel.

corpus meum, quod in manibus habeo, Accipite & edite. Et similiter de calice. Verbis autem eius nihil addere licet. Qui verò dicunt ex vsu & fide sumentis corpus & sanguinem domini substantialiter ibi adesse, domino contradicunt, qui ait adhuc manibus tenens, hoc esse suum corpus & suum sanguinem. Verbis præterea Christi derogant suam virtutem & efficaciam.

Data est Apostolis potestas cõsecrãdi corpus & sanguinem, & ea in alios transfundendi.

Cùm autem dominus in cœna nouissima post panis & vini benedictionẽ & consecrationem Apostolis dixerit, Hoc facite in meam cõmemorationẽ, idipsum videlicet quod ipse Christus fecerat, hocque fit duraturum vsque ad seculi consummationem. Nunc etiam quandocunque istud sanctum mysterium celebramus facientes quod fecit dominus, & in eius commemorationem, non minus adest verum Christi corpus, & verus sanguis realiter & substantialiter, quàm aderat domino primam hanc mẽsam instruẽte & pręparante. Nam qui dixit in principio, inquit Damascenus, Producat terra herbam virentem, & vsque nunc pluuia facta & diuino adiuta & vigorata præcepto, germina producit, idem quia dixit, Hoc est corpus meum, & hic meus est sanguis; hoc facite in meam commemorationem, & id omnipotenti eius præcepto donec veniat, efficitur. Item B. Chrysostomus, Et nũc, inquit, ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoq; consecrat. Non enim homo est qui proposita de consecratione mensę domini, corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox quę dicit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum, ad generationem operante natura, ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & vsque ad Christi aduentum pręstat sacrificio firmitatem. Instituit itaque Christus per suos ministros mẽsam hanc parandam ad seculi vsque consummationem, in qua ipse tantum esset author muneris & cõsecrator, sicut ipse est qui in nostro baptismo baptizat, & spiritum renouat. Ipse est qui incrementum dat nobis plantantibus & rigantibus.

Libr. 4. de orthox. fid. c. 19.

Genes. 1.

Serm. de proditione Iudę.

Genes. 1.

Hanc verborum Christi intelligentiam de vera, reali, substantiali ac durabili corporis & sanguinis Christi in sacra Eucharistia presentia ex consecratione sacerdotis, sine dependentia ab vsu, quam etiam verba Christi secundùm sermonis proprietatem faciunt, semper docuit & predicauit ecclesia Christi catholica, & vniuersi patres à temporibus Apostolorum eandem semper secuti sunt, qui olim vt hæreticos etiam dãnauerunt quotquot docere aut sentire ausi sunt corpus & sanguinẽ Christi in sacramento esse tanquam in signo & figura duntaxat. Et sentẽtia hæc in multis Æcumenicis Concilijs tanquam certa fide credenda, est definita. Nam in celeberrimo Concilio Lateranensi sub Innocẽtio 3. cui omnes quatuor Patriarchæ interfuerunt definitum est conformiter ad doctrinam magni illius Concilij Ephesini primi (quod eadẽ veneratione suscipi vult B. Gregorius Papa, qua quatuor sancta Euangelia. Sed verba eius cõmodiùs citabuntur circa articulum 16. eò quòd loquãtur de incruẽta oblatione & sacrificio carnis domini viuificantis.) Definitum est, inquam, quòd vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quã nullus omnino saluatur, in qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in

guis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina. Item in generali Concilio Viennensi tempore Clementis 5. apertè dicitur in hac sacramentali Christi commemoratione Iesus Christus est, sub alia quidem forma, in propria verò substantia. Ascensurus enim in cœlum dixit Apostolis & eorum sequacibus, Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, benigna eos promissione confortans, quòd scilicet permaneret & esset cum eis etiam præsentia corporali. Et postea in Concilio Constantiensi & Basiliensi. Nouissimè autem in æcumenica Synodo Florentiæ celebrata sub Eugenio 4. in epistola Synodotica, approbante toto Concilio, dicitur quòd nõ solùm corpus & sanguis Christi, sed totus Christus est verè reali præsentia in Eucharistia. Quod expresè approbant prædicta Concilia. Et ob errorem huic doctrinæ contrarium Berengarius archidiaconus Andegauensis primò damnatus est in Synodo Vercellẽsi sub Canone 9. deinde sub Victore 2. qui etiam errorem istum tanquam hæreticum abiurauit, panemque & vinum in sacrificio domini, non vmbratiliter & figuratè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri confessus est, & ad eam fidem in posterum tenendam se iuramẽto obstrinxit. Sed tandem in eandem hæresim relapsus à Nicolao 2. ad Concilium Romæ habitum vocatus, rationibusque & authoritatibus victus, iterum ab erronea illa assertione resipuit, reuocauitque coram toto illius Synodi cœtu. Atq; hęc eius reuocatio inseritur lib. Decretorũ. Hinc iterũ ad vomitum est reuersus, & primum illud dogma quod bis solenniter abiurauerat, non destitit per ecclesias & diuersa loca seminare: Propter quod à Gregorio 7. ad Concilium Romæ celebratum vocatus circa annum millesimum septuagesimum nonum, ob eandem impietatem tertiò iam damnatur, qui se grauissimè errasse confessus coram frequenti illa Synodo tertiò abiurauit antiquum suum errorem, veniamque ab Apostolica benignitate est assecutus. Forma autem abiurationis fuit ista, Ego Berengarius corde credo & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri redemptoris, substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatricem carnem & sanguinem domini nostri Iesu Christi: & post consecrationẽ esse verũ Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pepẽdit, & quod sedet ad dexteram patris. Et verum sanguinẽ domini nostri Iesu Christi, qui de latere eius fluxit, non tantùm per signum & virtutem sacramenti, sed etiam in proprietate naturæ, & veritate substantiæ: Sicut in hoc breui continetur, & ego lego, & vos intelligitis. Sic me Deus adiuuet & hæc sancta euangelia. Refert B. Bernardus insigne quoddam miraculũ in vita Malachiæ episcopi. Quòd quidam clericus præsumpserat dicere, in Eucharistia esse tantum sacramentum, id est significationem, & non corporis veritatem. Super quo à Malachia episcopo secretò & sæpe conuẽtus, sed in cassum, in medium tandem vocatus est, seorsum tamen à laicis, vt si fieri posset, sanaretur, & non confunderetur. Itaque in conuentu clericorum data facultas homini est pro sua sententia dicendi. Cumque totis ingenij viribus (quo non mediocriter callebat) asserere & defendere conaretur errorem, Malachia contra disputante & conuincente, iudicio omnium superatus est clericus. At de conuentu confusus quidem abijt, sed nõ correctus

Math. 28.

Epist. Synod. Mart. ar. 3. Ioãnis V viclefi. Sess. 30.

Distinct. 2. ca. Ego Berengarius.

correctus. Dicebat enim se non ratione victum, sed episcopi pressum authoritate: Et tu, inquit, ô Malachia, sine causa me hodie confudisti, aduersus profectò veritatem locutus es, & cōtra tuam ipsius conscientiam. Mœstus Malachias pro homine sic indurato, sed magis fidei dolens iniuriam, timens periculum, ecclesiam conuocat, errantem publicè arguit, publicè monet vt resipiscat, suadentibus hoc ipsum episcopis & vniuerso clero. Cùm non acquiesceret, contumaci anathema dicunt, hæreticum protestantes. Nec sic euigilans, Omnes, inquit, fauetis homini potius quàm veritati, ego personam non accipio, vt deseram veritatem. Ad hoc verbum substomachans sanctus, Dominus, inquit, fateri te veritatem faciat, vel ex necessitate: Quo respondente, Amen, soluitur conuentus. Tali iste inustus cauterio meditatur fugam, infamis atque inhonorus forè non sustinens, & continuò sua tollens exibat. Tum ecce subita correptus infirmitate sistit gradum, viribusque deficiens eodem loco iactat se super solum anhelus & fessus. Fortè incidens in id loci vagabundus insanus offendit hominē, quidnā ibi agat percunctatur. Respondet graui se infirmitate teneri, & neque procedere neque redire valentem. Et ille, Infirmitas ista (inquit) haud alia quā ipsa mors est. Hoc autem dixit non à semetipso, sed pulchrè dominus per vagabundum corripuit eum, qui sanus noluit acquiescere consilijs sensatorum. Et addidit, Reuertere domum, ego te iuuabo: denique ipso duce reuertitur in ciuitatem. Redit ad cor, & ad misericordiam domini. Eadē hora accersitur episcopus, agnoscitur veritas, abijcitur error, & confessus reatum absoluitur, petit viaticum, datur reconciliatio, & vno penè momēto perfidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita admirantibus cunctis sub omni celeritate completus est sermo Malachiæ, & scripturæ pariter dicentis, Quia vexatio dat intellectum auditui. Hactenus Bernardus,

Similia refert Cyprianus sermon. de lapſ. & Ambro de ecceſſu fratris cap. 7. Quę testatur realem Christi pręsentiam in Eucharistia.

Nec est quod hîc quisquam miretur quòd Malachias episcopus in hunc clericum hæreticum & pertinacem tantum anathema dixerit & hęreticum declarauerit, non autem tradiderit eum tanquam incorrigibilem potestati seculari puniendum. Item quod Berengarius permissus sit ter abiurare, & post tertiam etiam abiurationem adhuc sit ei parcitum & concessum vt reuerteretur ad archidiaconatum suum. Eo namque tempore nondum constitutæ erant sanctiones canonicæ de tradendis brachio seculari, ijs qui pertinaciter persisterent in suis erroribus, aut in eosdē semel abiuratos relaberentur, quæ postea ad improbam hæreticorum coercendam peruicaciā rectè & vtiliter, imò & necessariò sunt decretæ, postquam docente experientia citra mortis supplicium, eorum contagio aliorumque subuersio cohiberi non poterat, vt docet S. Christi martyr Ioannes episcopus Roffensis. His canonibus & legibus seuerè in hæreticos animaduertentibus nūc standum est. De Berengario autem testatur eximius doctor Ioānes Gerson Cancellarius Parisiensis, quòd cum extremo decumbens morbo, mortis horam sentiret vicinam, in die Epiphaniæ domini dixerit, alludens ad latinam eiusdem solennitatis appellationem, Hodie mihi apparebit Dominus Iesus Christus, vel ad gloriam sicut spero, propter pœnitentiam meam, vel ad damnationem sicut formido, propter aliorum corruptionem quos ad viam veritatis reducere non potui.

Circa art. 33. asſert. Martini Lutheri.

Parte 4. alph. 14. Q. & part. alph 41. k.

Hanc igitur nostræ fidei catholicę sententiam, hoc est veritatem realis pręsentię corporis & sanguinis Christi in sacrosancta Eucharistia, multis modis

probat

probat Ioannes Roffensis in Præfatione libri tertij. Et eandem à temporibus Apostolorum concorditer docuisse vniuersos orthodoxos patres tam priscos quàm recentiores, & horum doctrinam atque institutionem semper secutum esse populum Christianum, clarissimè ostendit idem Roffensis assertor veritatis catholicæ, & hæresum impugnator acerrimus, in diuino suo & eruditissimo opere, quod fecit contra blasphemum & omnibus modis execrabilem libellum Ioannis OEcolampadij, de expositione verborum cœnæ domini, Hoc est corpus meum: in quo citat plurimorum testimonia, incipiendo à sancto Ignatio, Dionysio Areopagita, & Clemente quarto, Petri in Pontificatu successore, vsque ad nostri seculi doctores. vt ibi videre licebit, si quis concordiam sententiæ patrum euidenter cognoscere velit, in cuius Præfationis fine docet sine hac fide veritatis corporis & sanguinis Christi, nulli contingere salutem. Idem facit Archiepiscopus Cantuariensis Lancfrancus, vir non minori pietate quàm eruditione prædi tus, in epistola quam scripsit ad Berengarium, vt eum ad sanam mentem reuocaret. Nam post plurima veterum testimonia ibi citata, concludit, Si verum est quod de corpore Christi tu credis & astruis, falsum est quod ab Ecclesia vbique gentium de eadem re creditur & astruitur. Omnes enim qui Christianos se & esse & dici lætantur, veram Christi carnem, verumque eius sanguinem, vera vtraque sumpta de virgine in hoc sacramento se percipere gloriantur. Interroga vniuersos qui Latinæ linguæ nostrarumque linguarum notitiam perceperunt: Interroga Græcos, Armenos, seu cuiuslibet nationis quosque Christianos homines, vno ore hanc fidem se habere testabuntur. Porrò si vniuersalis Ecclesiæ fides falsa existit, aut nunquam fuit catholica Ecclesia, aut perijt. Nihil namque efficaciùs ad interitum animarum, quàm perniciosus error. Sed non fuisse aut perijsse Ecclesiam, catholicus nemo consenserit. Alioqui non est verum, quod tamen ipsa veritas Abrahæ promisit, dicens, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Item in Psalm. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Hæc latè ex verbis beati Augustini prosequitur.

In præfat. li. 4

Cùm igitur hanc sententiam semper sequuta sit tota Christi Ecclesia, eamque semper prædicauerint quotquot in ea præpositi fideles, horumq; doctrinam semper sequuta sit plebs Christo domino in baptismo consecrata, necesse est eam esse veræ fidei sententiam, quam qui sequi recusat, certo certius in sempiternum ibit interitum & supplicium gehennæ perpetuum. Nec membrum Christi eiusque corporis esse potest, qui hanc eius fidem respuit, & amplecti renuit, modis tam multis, traditione scilicet, maiorum iam inde ab Apostolis, & frequentibus Conciliorum definitionibus comprobatam & confirmatam. Et reuerà pessimus & perniciosissimus est hic error, qui tam insignem & admirabilem Dei gratiam reijcit & contemnit, nec agnoscit tantum Dei beneficium, quo nos etiam corporaliter sicut Zacheum visitat, cupiens apud nos manere, & quicquid in subsidium nostræ infirmitatis & paupertatis ab eo desiderauerimus largiri. Et ideo nec gratias agit, quòd in propria persona & natura, totus nobiscum esse dignatur vsque in consummationem seculi.
Tolle, inquit quidam sanctorum, hoc sacramentum ab Ecclesia, & quid erit

Bonauent. in lib. de præparat. ad missam Et Scotus distinct. 8 4. sent.

in mundo nisi infidelitas & error, & populus Christianus quasi grex porcorum dispersus, & idololatriæ deditus. Item alius quidam, Omnis deuotio populi Christiani hoc sacramentum respicit, & eius consideratione excitatur. Quid enim magis charitatem erga Deum & proximum accendit & inflammat, quàm ostensio amoris quo ad nos miseros vermiculos quotidiè tantus venit dominus, sese realiter præsentans, vt faciat si quid ab eo desideremus, qui se nobis in cibum præbet vitalem? Verè immensam suam charitatem erga nos in hoc commendat: Verè hîc caro Christi carbo ignitus est, vt dicit Ioannes Damascenus. Carbonem, inquit, vidit Esaias. Carbo autem simplex non est, sed vnitus igni: Sic panis communionis non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Carbo hic comburit peccata nostra, & illuminat corda, vt participatione diuini ignis igniātur & deificētur. Subleuat & spei nostræ fiduciam tam familiari sua ad nos coniunctione & aduētu, vt subleuet & tollat nostras miserias. Quis non certissimè confidat se exaudiendum, imò & exaudiri, quando eundem ipsum præsentem & interpellantē apud patrē, & quidē ipsius iussu offerimus, qui se pro omnibus obtulit in cruce hostiam patri gratissimam? Inæstimabilis est charitas Christi qua voluit ad seculi vsque consummationem in corpore & sanguine suo, imò totus in vtraque natura, sicut in terris visibiliter est conuersatus, permanere nobiscum inuisibiliter, in propria tamen substantia, vera realiq; præsentia, quasi delitiæ eius sint, vt reuera sunt, esse cum filijs hominum, quando secundùm visibilem & corporalem præsentiam nos relicturus ad patrem reuertebatur. Hîc materia est exercendæ fidei, spei roborandæ, & charitatis inflammādæ: & singulare præbetur humilitatis exemplum, quando consideramus quòd dominus Maiestatis in gloriam suam sublimatus, ad nostram tamen salutem, nostrique amorem, vestiri dignatur tam modico & vili pallio, abiectiore quidem, quàm tēpore peregrinationis suæ vtebatur, speciebus scilicet panis & vini, & sine personarum respectu ad pauperem ęquè veniens seque demittens atque ad diuitem: tam ad hostes & ingratos, quàm ad alios. Pessima est igitur hæresis, quæ dominum tam benignè ex summa sua erga nos charitate venientem non agnoscit, non recipit, non gratias agit, sed ipsius domini Christi Saluatoris nostri realem & corporalem præsentiam & visitationem arbitratur solùm esse significationem quam à remotis facit.

Lib. 4. cap. 14

MAGNI igitur momēti est hic fidei Articulus, quē propterea diligentissimè patres & pastores in cura populi Christiani ac gregis sibi commissi secundùm scripturas excusserunt, non ignorantes quantum periculi populo suo immineret, si vel non agnosceret præsentiam Christi in Eucharistia, si reuerà adesset: vel e diuerso crederet ibi velari Christum, & realiter adesse, cùm nequaquam adesset. Ex illo enim summæ ingratitudinis periculum & contemptus imminebat, si munus tam eximium à tanto tam incōparabili Principe donatū, nō omni studio, amore pariter & honore amplecteretur: Ex isto autē discrimen & periculum idololatrię, hoc est adorati ōis creaturę loco creatoris. Etenim si Christus crederetur ibi pręsens, cùm reuerà non adesset, fidelis populus quoties hoc sacrificium celebraretur, ibi Christum adoraret, & in horrendissimum idololatriæ crimen incideret. Id quod doctè prosequitur Ioannes episcopus Roffensis in dicta sua præfatione

tione quart. lib. in Auctarijs. Et in præfat. tert. lib. corrob. 2. docet quòd si nullæ penitus extarent scripturæ, quibus huius sacramenti veritas probaretur, non tamen esse alienum à magnificentia tanti principis, imò amantissimi sponsi, munus tam incomparabile suæ sponsę relinquere.

EX his quæ hactenus dicta sunt, facilis est responsio ad scripturas, & rationes, quæ cōtra realē præsentiā Christi in sacra Eucharistia facere videntur, inter quas hanc obijciunt aduersarij. Christus ita per fidem operatur in credentibus absens secundùm corporalem præsentiam, sicut præsens: imò præsentia corporea impedimento est operationi spiritus, dicente domino, Nisi abiero, paracletus non veniet. Propter quod Apostolus Paulus, Itaque ex hoc, inquit, neminem nouimus secundùm carnem: & si cognouimus Christum secundùm carnem, sed nunc iam non nouimus. Et indignè ferebat Christus, quòd Regulus rogabat eum vt descenderet, & sanaret filium, dicens, Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Sed Centurionis fidem commendauit, qua credebat Christum quamuis absentem, sanare posse seruum suum. Fide omnia nobiscum agit dominus, & secundùm fidem nostram, quæ est absentium & non apparentium atque inuisibilium, nobis facit.

Ioannis 16

2. Corinth. 5.

Ioannis 4.

Math. 8.

Cui responderi potest, quòd Christus iam gloriosus ad dextram patris, vt in nobis suam charitatem commendaret, & humilitatis exemplum præberet, nobisque spem ad omnia obtinenda erigeret, non potuit non adesse nobis vsque ad seculi consummationem. Cùm enim suum in nos amorem indicare vellet, inquit B. Chrysostomus, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum se redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè est, Id quod B. Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui amorem præ se ferentes, dicebāt, Quis det nobis vt carnibus eius saturemur? Quod Christus fecit, vt maiori nos charitate astringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non tantum se videri permittens desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri, vt nonsolum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem cōuertamur: quod per cibum efficitur, quem nobis largitus est. Quamuis autem Deo non deerat alius modus liberandi nos à morte æterna, quàm incarnatione & morte filij sui, nullus tamen erat sanandæ nostræ miseriæ conuenientior, ita nobis in spiritu pascendis & confortandis nullus aptior, quàm per carnem filij sui in cruce pro nobis immolatam sub specie panis, & per sanguinem in ea effusum sub specie vini, ne horror nobis esset, si caro humana & cruda, item sanguis nobis proponerentur in proprijs speciebus & formis. Et absens potest quidem charismata sua nobis largiri, vt præsens per fidem, de qua commendauit Centurionem, & ob eius defectum Regulum arguit, operatus est tamen miracula sua tempore peregrinationis suæ, ferè semper præsens. Sic sanctificauit Ioannem in vtero matris adhuc latentem, quando Maria ipsius mater Elisabeth visitabat. Ad eius quoque præsentiam Zacheo & domui eius salus facta est. Item ad tactum fimbriæ vestimenti eius sanata est mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur. Rursus ex aqua præsens vinum fecit in nuptijs in Cana Galilææ. Et alia multa huiusmodi miracula ferè manus adhibitione & corporaliter

Homel. 45. in Euang. secundum Ioannē. cap. 31.

Lucę 1.

Lucæ 19.

Ioan. 2.

præsens est operatus. Et hoc pro gloria patris expediebat, quę non ita fuisset manifestata, nec ipse eorum author, si hæc virtute Christi absentis facta fuissent. Fecit tamen etiam quædam miracula absens, vt ostenderet se habere potestatem, quæ non esset loco alligata, sed super omnia locorum interualla sine limite aut termino. Si tantum absens realiter nostram operaretur modò salutem, non ita commendaret nobis charitatem & amorem suum erga nos, non æque in spem erigeret, nec ita fidem exerceret: propter quæ & alia iam dicta maximè conueniebat, quòd Christus nobis substantialiter in sacramento adesset. Cùm aũt non sit hoc verbum apud Deũ impossibile, & clarissima sint eius verba, Hoc est corpus meum: & hic est sanguis meus: nihil hîc est scrupuli, nisi nodum in scirpo quærere velimus, maximè postquam Ecclesiæ accessit interpretatio, cuius authoritate sicut receptæ sunt scripturæ, ita & eius interpretationẽ accipere oportet. Est eñi ecclesia columna veritatis. Et quanuis fides non sit apparentium, est tamen præsentium, quæ sensum & humanam superant intelligentiam, adeò vt nihil ferè in tota nostra fide difficiliùs sit ad credendum, quàm sub hoc sacramento verè & corporaliter, q̃uis inuisibiliter, præsens adesse corpus & sanguinẽ Christi. In quo propterea maximè intellectum nostrum captiuare oportet, ideoq; hæretici his Christi verbis credere nõ possunt. Nam in cruce quidem erat latens & obumbrata diuinitas, sed patebat in sua infirmitate humanitas: Hîc autem vtraque latet, & contra rationem esse videtur, quòd totum hominis corpus sit sub tam exigua panis specie. Nec impediebat effusionem spiritus in Apostolos præsentia corporalis, sed familiaris & corporalis cõuersatio, de qua post resurrectionem apud Lucam dicit; Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscum. vbi loquebatur quidem ad Apostolos visibiliter & corporaliter apparens, sed non erat cũ eis vt fuerat prius secundùm carnales infirmitates. Ita etiam de abitu suo loquitur cùm dicit, Si eñi non abiero, qui abstulit infirmitates, & illam conuersationẽ amicabilem, quã prius cũ Apostolis habuerat. Est autem in sacramento inuisibiliter secundùm speciem propriam, visibiliter autem in specie panis & vini: sed hoc sola fides apprehendit & cognoscit, difficiliùs tamen quàm ipsum sedere ad dextram patris. Vt enim dicit beatus Augustinus tractans hoc verbum domini, Nisi abiero & cæt. Formam serui Apostoli intuentẽs, hoc solùm Christum esse putabãt quod videbant, & circa creaturam susceptumque habitum occupati, æqualitatem quam cum patre habet, non intelligebant. Quid est ergò, inquit, Si non abiero, paracletus non veniet ad vos? nisi, non potestis capere spiritũ quàmdiu secundùm carnem Christum nosse persistitis. Et Theophylactus, Si non abiero, hoc est si non morior dato sacrificio & propitiatione pro peccatis mundi, paracletus non veniet. Et quomodò veniet patre nondum reconciliato, non solutis inimicitijs? Item secundùm Euthimium decretum erat sanctè Trinitatis, quòd pater traheret ad filium, filius attractos doceret, & spiritus sanctus perficeret, diffundens charitatem in cordibus credentium. Necesse est ergò vt ego abeam completo iam opere, quod me facere oportuit, vt alius exhortator adueniat, vosque perficiat. In sententia autem Apostoli, Itaq; nos ex hoc neminẽ nouimus secundùm carnem: Et si cognouimus secundùm carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. B. Augustinus nomine carnis, non eius substantiam, sed carnis corru

Marginal notes: cap. vlt. — Ioannis 16. — Lib. 1. de trinitate cap. 9. — 2. Cor. 5. Lib. 22. contra Faustum ca. 1. & sequent. maxime 7. cap.

corruptiones intelligit: Sicut dum idem Apostolus dicit, Caro & sanguis regnum Dei non posſidebunt. Nouimus quidem aliquando Christum secundùm afflictiones & carnis corruptiones, sitim, famē, & reliquas, modò non sic eum nouimus, sed immortalem in corpore glorioso sedere ad dextram patris. Imò neminem nouimus secundùm carnem, propter certā spem vitæ immortalis, ad quam in Christo nos conresuscitauit & sedere fecit ad dextram patris. Spe enim salui sumus, & vitam posſidemus immortalem. Et Theophylactus, Neminem fidelium, inquit, nouimus secūdùm carnem viuentem, hoc est iuxta veterem & carnalē vitam. Omnes enim spiritu regenerati nouā & spiritualē vitā auspicantur. Et si, inquit, Christus olim secundùm carnem erat, nunc tamen non porrò est. Quid igitur, carnem ne deposuit? Minimè. Nam quemadmodum assumptus est, sic etiā veniet. Assumptus est autem in carne & cum corpore. Quid igitur dicit? Certè quod nos tunc quidem secundùm carnem viuere dicimur, quando in peccatis fuerimus, tumque non secundum carnem viuere, quando peccatis non coinquinauerimus. Christus autem secundùm carnem vixisse dicitur, quando secundùm naturales inculpatas tamen affectiones vixit: esuriens, sitiens, dormiens, laborans. Nunc autem non est secundùm carnem, hoc est ab his naturalibus & inculpatis affectionibus liberatus est, impasſibile & immortale corpus habens, vt nos doceat ne viuamus secundùm carnem & peccabiliter, sed secundùm spiritum. Eandem interpretationē post sanctum Clementem in quarto lib. informat. sequitur OEcumenius. Nihil igitur hæ sententiæ altera Saluatoris, & altera Pauli Apostoli, aduersantur præsentiæ corporis Christi, imò totius Christi in sacra Eucharistia, in qua impasſibiliter & modo quodā est, qui omnē humanam superat intelligentiam, & humanum atque carnalem excludit affectū propter quē Christum abire expediebat: magisque nos accendit ad quærendum ea quę sursum sunt vbi Christus est in dextera patris sedens: Sedet autem ad dexteram patris ita in Eucharistia, sicut in cœlis.

DEinde obijciunt aduersarij, Certa quidem sunt verba Saluatoris, Hoc est corpus meum: Et, Hic est sanguis meus. de quorum veritate nemo dubitare potest, Sed non certa nec clara est eorum intelligentia. Nam vt dixit, Hoc est corpus meum. ita dixit, Ego sum vitis vera. Item de Christo pronunciat Ioannes Baptista, Ecce agnus Dei. Et Apostolus Paulus, Petra autem erat Christus. Non autem propriè est Christus agnus, vitis, & petra, sed per tropum tantum. Nihil igitur prohibere videtur, quin & hic sermo Christi sic intelligatur, Hoc est corpus meum, hoc quod porrigo est corporis mei, quod pro vobis tradam in mortem, symbolum, & figura, signumque memoratiuum. Quem sensum insinuasse videtur dominus, quando addit, Hoc facite in meam commemorationem, quasi hæc sic quæ spectari debeat in hac Christi institutione & consecratione. Et hunc sensum horum verborum Christi videtur intellexisse B. Augustinus lib. contra Adimantum Manichæi discipulum, Dominus, inquit, non dubitauit dicere, Hoc est corpus meum, cùm sui corporis daret signum. Idem in Præfatione psalm. 3. Miranda, inquit, domini patientia, quòd Iudam adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & sanguinis figuram discipulis commendauit & tradidit. Item lib. 3 de doctrina Christiana tradens regulam qua

Ioannis 15. 1. Corinth. 10. Cap. 12. Cap. 16.

discernatur locutio scripturæ figurata à propria, dicit, Si scriptura flagitiū vel facinus videtur iubere, aut vtilitatem aut beneficentiā vetare, figurata est locutio, vt, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. facinus vel flagitium videtur iubere: Figura est ergò præcipiens passioni domini esse communicandum, & suauiter atque vtiliter recondendum in memoria quòd pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Et Tertullianus, Acceptum panem, inquit, & distributum discipulis, corpus suum ipsum fecit, dicendo, Hoc est corpus meum, id est corporis mei figura. Rursum, Augustin. epistola ad Bonifacium, Sacramenta, inquit, plerunque vocantur nominibus earum rerū quarum sunt sacramenta: Ita corpus Christi vocatur quod est sacramētum corporis, & sanguis quod est sanguinis sacramentum. Quin & figuratum esse sensum verborum Christi de quibus agitur, ex ipsius Saluatoris sermone confirmatur, quo interpretando moderatus est & mitigauit duritiem sermonis, ob quam multos nouerat offensos, Spiritus est, inquit, qui viuificat, Caro non prodest quicquam: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, hoc est interpretante B. Augustino, spiritualiter intelligite quæ locutus sum vobis: Non hoc corpus quod videtis estis manducaturi, nec bibituri illum sanguinem quem effusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum quod commendaui vobis spiritualiter intellectum viuificabit vos, caro autem non prodest quicquam.

Ioan. 6.
Lib. 4. aduers. Marcionem.
Epist. 23.
In psal. 98.

Solutio.

Sed hæc omnia sanè intellecta nihil faciunt contra veritatem corporis & sanguinis Christi in sacra Eucharistia: meri fumi sunt quibus caligant & obscurantur oculi insipientium & simpliciū. Nā hæc verba domini tropū signi & signati absentis nō admittunt, sicut scripturæ quarum meminit obiectio, imò planè ab eis excludunt verba Apostoli Pauli, vt diximus, eorumque circunstantiæ.

1. Cor. 10. & 11.

Solent namque circunstantiæ scripturarum ipsam illuminare sententiam, vt dicit Augustinus lib 83. quæst, cùm ea quæ circa scripturam sunt, præsentem quæstionem contingentia diligenti discussione tractantur. In verbis autem prædictis Saluator nullam proponit parabolam, sed simplicem tradit veritatem, docetque quid sit quod manducandum & bibendum suis ministret discipulis. Cœnantibus eis, ait Matthæus, accepit Iesus panem & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait, Accipite & commedite hoc est corpus meum, quasi non amplius sit panis quem in manus sumpsit vbi nuda eorum quæ gessit Iesus narratur historia. Quod ergò hîc indiciū figuratæ huius locutionis? Si pro nostro arbitrio omnia ad tropum torquere velimus, nihil tandem certi in scripturis erit. Nam eodem modo dicetur, Verbum caro factum est, non realiter, sed significatiuè, quia videlicet carnis assumpsit figuram. Nullum hîc facinus iubetur aut dicitur quod Christum non deceat: Imò è diuersó indignum prorsus tanto principe & amatore fuisset pro monumēto & sui memoriali frustulū panis tantū donasse, vel figuram quandam & nudam sui repræsentationem tribuisse. Nam maritus à coniuge sibi charissima recessurus, xenium quoddam relinquere meditatur, quo sui habeatur memoria, & si fieri posset, seipsum in xenio relinqueret. Sic & principes qui curant imagines sui repræsentatrices depingi vel donandas vel mittendas amicis, eadem facilitate, si per eas fieri posset, seipsos sub imaginibus illis donarent. Animus nō deest istud præstandi, tametsi potētia pariter & arte careāt, quò minus istud valēt exequi.

Quæst. 69.
Matth. 26.

Cæterū

Cæterùm Christo nec animus deest, quippe qui nos adeò adamauerit, vt longè duriora pro nobis aggressus sit: neque potentia, qui vel imperio solo cuncta fecit ex nihilo: neque demum sapientia, quarum commodè præstat hoc ipsum, vt & citra quamuis iniuriam sui corporis & citra crudelitatem & horrorem edentium, suam carnem nobis edendam impendat, vt meritò hîc cum Paulo exclamemus, O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei. quemadmodum latè ista prosequitur D. Ioannes Episcopus Roffensis, in diuino illo opere de sacramento Eucharistiæ, contra Ioannem OEcolampadium. Nihil igitur indignum est diuina Christi Maiestate, imò maximè consentaneum tanto amatori & tam incomparabiliter ardēti, vt cùm per corporalem præsentiam esset à sua charissima sponsa discessurus, seipsum in monumento quodam relinqueret. Id quod abundè suis ipsius verbis testatur se facere dum dicit, Hoc est corpus meū quod pro vobis tradetur. In scripturis citatis & obiectis ab aduersarijs & circunstantiæ & res ipsæ cogunt tropum intelligere. Nam Christus dicit se esse vitem, nos autem palmites. Talis autem ipse est vitis quales nos sumus palmites, assimulatione scilicet ad veram vitem verosque palmites. Nec Ioannes Baptista simpliciter Christum agnum pronunciat, sed agnum Dei, & talē agnū qui tollit peccata mundi: In quo singulariter Deo est beneplacitum, adeò vt eius oblatione totum sibi mundum reconciliaret, in quem finem etiam seipsum in cruce quasi agnum obtulit, & peccata mundi abstulit, quod nō est agni irrationalis. Nec item rei natura patitur quòd homo propriè sit agnus aut vitis vel petra: Quanquam B. Ioannes, Chrysostomus & Theodoretus (vt est apud OEcumenium) interpretentur Christum esse propriè petram illam spiritualem, de qua loquitur ibi Apostolus Paulus. Nam assignans causam quare dixerit, Potum spiritualem quem eundem omnes biberant. interpretatur spiritualem à causa, quia virtute non naturali, sed spiritus producta. Addit, Biberant enim de spirituali consequente eos petra: Petra autem hæc consequens tanquam indiuiduus comes, sequuturus etiā secundùm carnis assumptionem, erat Christus, Messias scilicet cuius beneficio & virtute aqua de naturali petra fluxerat. In verbis autem cœnę dominicæ, Acceptum in manus panem benedixit, & sua benedictione fecit vt ex sumpto pane esset corpus suum, quod exhibuit discipulis, quod esse, & fieri diuina virtute, imò solo iussu potest, & fieri ac esse maximè conuenit, attenta immensitate amoris quo erat erga eos pro quibus etiam mori est dignatus, omniaque illa grauissima supplicia subire. Et absurdissimum est apud hominem Christianum & veritatis amatorem, quòd nō aliter sit corpus domini quod ministratur nobis è sacro altari, quàm agnus Paschalis, panis quem offerebat Melchisedech, & manna in deserto erat corpus Christi. Inter hęc enim & panem viuum qui de cœlo descendit, siue panem de quo Christus, Panis quem ego dabo, caro mea est quam dabo pro mundi vita, magnum est discrimen. Patres vestri, inquit manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: Hic panis est de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur in æternum. Et explicans quis sit iste panis, addit, Panis quem ego dabo, caro mea est, & quidem eadem quam pro mūdi vita dabo in ara crucis: Hanc eandem dabo in panem & alimentum ad pascendum. Huc spectat dum in cœna Iesus accepit panem deditque discipulis suis, & ait, Accipite & manducate, hoc est corpus meum.

Rom. 11.

In præfat. li. 3. corrobo. 2.

Ioannis 6.

Et si

Et si detur aduersarijs quod hæc verba domini aliquo modo posśint secundum tropum signi & signati intelligi, quia tamen proprius scripturarum sensus est accipiendus, nisi sit absurdus, vel alia scripturę loca clariora impediant, verba ista propriè intelligere necesse est, quæ si aliquid haberent ambiguitatis, quam tamen non habent, quem certiorem iudicem inueniemus in veri sensus declaratione & germana intelligentia, non solùm huius loci, sed totius scripturę, quàm Ecclesiam Christi sponsam? Spiritum enim sponsi sui habet & sensum eius nouit. Ipsa quæ scripturas nobis tradidit, dabit & earum intellectum. Nouit enim in quo sensu à sponso suo eas accepit, & hũc nobis tradit: Hæc ipsa ab eo magnifica accepit testimonia veracitatis, vt docet B. Augustinus, propter quæ in omnibus ei credere oportet, & hanc nusquã certiùs loquẽtem audiemus quàm in suis præpositis & Concilijs generalibus, in quibus non semel definitum est, vt frequenter diximus, hæc Christi verba sine tropo, in proprio sensu esse accipienda, & pro hæreticis habendos qui hîc tropũ effingunt, secundũ quẽ tantùm sit memoria in sacramento corporis Christi in cruce immolati, & non veritas aut realis pręsentia: cuius contrarium in superioribus est ostensum & declaratum, & clarisśimè docent Magister sentent. & Hugo de S. Victore. Nec aduersantur quæ obiecta sunt ex Tertulliano & Augustino. Hi enim ijsdem illis locis apertisśimè non aliud docent quàm realem præsentiam corporis Christi in hoc sacramento. Nam Tertullianus hoc eodem loco dicit, quòd Iesus acceptum panem corpus suum fecit dicendo, Hoc est corpus meum. Idem lib. de carnis resurrect. postquam carnem nostram substantiam friuolam & sordidam multis extulisset pręconijs, addit: Caro, inquit, abluitur, vt anima emaculetur: Caro vngitur, vt anima consecretur: Caro signatur, vt & anima muniatur: Caro manus impositione obumbratur, vt anima spiritu illuminetur: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo sanetur. Et eandem suam fidem multis in locis pasśim testatur Augustinus. Quando igitur dicunt, hoc quod porrigebat dominus discipulis, fuisse corporis sui figuram, explicant secundùm quam rationem corpus Christi realiter & substantialiter in sacra Eucharistia continetur, nempe vt res significata, & verè contenta, nec tantùm vt significata & contenta, verùm etiam vt signum. Est enim sub sacramento corpus domini, vt est signũ memoriale eiusdem corporis in cruce pro nobis immolati: sicut agnus paschalis verus erat agnus, & in mensa verè & realiter comedebatur, qui simul figura erat agni immaculati Christi Iesu. Nam in sacramento est verè corpus & sanguis Christi secundùm rationem signi rememoratiui corporis in cruce oblati. Ait enim Christus, hoc facite in meam commemorationẽ, sicut agnũ immolabant Iudęi in figuram agni qui tolleret peccata mundi. Est enim in sacra Eucharistia corpus domini res sacramenti. & simul sacramentum. Et hunc sensum insinuat Tertullianus, dum simpliciter dicit, quòd Christus acceptum panem fecit corpus suum: non figuratè, sed verè, dicendo, Hoc est corpus meum, id est corporis mei figura: Corporis, inquam, vt in cruce immolati: eiusdem autem cum eo hîc contento. Reuerẽdiss. Episcopus Roffensis latè tractat hanc Tertulliani sententiam lib. 2. Et B. Augustinus contra Adimantum tractans locum ex Deutero. secundùm interpretationem Septuaginta, Sanguis pecoris est anima eius. Interpretatur quod dicitur, Anima eius, quia est signum animæ, sed præsentis. Ita, inquit, Christus dicit, Hoc est

Lib. contra epist. Petil. ca. 19.

Lib. 4. distinc. 10.

Lib. de sacramento.

Lib. 4. contra Marcionem.

Cap. 21. & sequentibus.

Cap. 12.

Hoc est corpus meũ, id est corporis mei signũ, sed verè & realiter præsentis, sicut sanguis, animę iam pręsentis est signũ. Et videtur pronomen, Hoc, apud Augustinum demonstrare species panis, & Est, accipi non substantiuè, sed repræsentatiuè, vt sit sensus, Species quæ videntur significant corpus Christi realiter adesse, sicut sanguis præsentem adesse animam: atque hoc ipsum verba faciunt. Nec est inconueniens tropos in hoc Christi sermone admittere, modò non excludant veritatem præsentiæ corporis Christi. Nam oportet pronomen, Hoc, facere demonstrationẽ simplicem, eò quòd verificatur successiuè de pane & corpore Christi, sicut dum dicitur, Hæc herba crescit in horto meo. Item non dixit Christus de pane, quem nos in manibus habemus quòd esset corpus suum, sed de eo duntaxat, quem ipse in sacras manus acceperat. Est igitur sensus verborum consecrationis, Contentum vel substantia quæ est sub his speciebus panis, est corpus meum, vt demonstratio quoad species sit certa, sed indeterminata quoad substantiam contentam. Sermo præterea est effectiuus ac operatorius, nõ purè enunciatiuus, qualis tamen esse videtur. Potest autem fieri, quòd sermo sit operatorius ex totius significatione, ob modũ pronunciandi, vel ex intentione pronunciantis, seruata eadem partium orationis significatione, hoc est, quòd verbum, Est, solùm substantiuè significet, & non effectiuè, quasi æquiualeret verbo operatorio, quale est, Fit. Nam verba consecrationis significant conuersionem panis in corpus Christi, non vt ipsa est in fieri, sed vt est in facto esse, sicut docet beatus Thomas. Beatus Bonauentura, & alij quidam doctores docent Pronomen, Hoc, in consecratione, demonstrare panem, & esse sermonem conuersiuum. parte 3. quęst. 78. art 2.
Potest etiam Pronomen Hoc, intelligi apud Tertullianum & Augustinum, vt demonstret corpus domini sub speciebus, vt signum erat eiusdem corporis, in quo pro nobis in cruce mortuus est Christus. Non igitur oportet hîc excludere quemlibet tropum (Nam consecratio calicis necessariò aliquem requirit, sed illum imprimis qui excludit realem præsentiam corporis Christi sub sacramento. B. Augustinus, libro De doctrina Christiana se explicat, quo sensu secundùm tropum intelligenda dicat verba domini, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, & cæt, quæ propriè intelligi non posse dicit. Si videlicet intelligantur de manducatione carnali, qua sub specie propria, & in partes decerptæ carnes manducantur, hoc est, vt in macello væneunt. Sic enim ipsemet interpretatur verba domini, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicq̃. Hoc enim sensu verba Christi sonarent scelus & flagitiũ, sicut apud carnales auditores sonãt, propter quod si veri fuissent discipuli, quia arduũ videbatur & inhumanũ quod dicebat, Humiliter, inquit Cyril. petere oportebat intelligentiã, nõ veluti truculẽtos exclamare, Quomodo potest nobis dare carnẽ suã ad manducandũ? Et rectè dicit Aug. ꝙ in hisce verbis Christus præcipit pasionẽ dñi in memoria recondi, quia sacramentum, illius est memoria, & hic eius est effectus atque significatio. Citat etiã aliquando hæc verba domini, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis, & cæt. quasi intelligantur de spirituali manducatione duntaxat, aliquando autem vt de sacramentali manducatione, ratione effectus eius. Quòd autem sit in sacramento solùm figura & memoria Christi mortui pro nobis, nullus vnquam doctor catholicus docuit, imò omnes palam reclamant. Nam Damascenus libro quarto de orthodox. fid. Non est, inquit,

lib. 3. cap. 16.

Ioannis 6.

figura panis corporis & viuum & sanguinis Christi. Absit enim hoc credere: sed est ipsum corpus domini Deificatum, ipso dicente, Hoc est corp⁹ meum: Non corporis mei figura, sed corpus: non sanguinis figura, sed sanguis. Et Theophylactus Bulgarorum Episcopus exponens illud Ioannis, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita. Attende, inquit, quòd panis qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum significatio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, Panis quem ego dabo, significatio est carnis. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem spiritus sancti, in carnem domini. Hæc scripsit Theophylactus ante annos ferè octingentos. Nam floruit sub Nicolao primo, tempore octaui Concilij vniuersalis, in quo damnatus est Photius Constantinopolitanæ sedis occupator, & ferè ducentis annis ante eum testatus est Damascenus id quod iam citauimus. Ex quibus vides etiam quæ fuerit communis fides illo tempore Ecclesiæ catholicæ, quam à maioribus acceperat, & ad nos vsque perducta est, ad seculi vsque consummationem permansura. Quidam omnem tropum excludere volentes à verbis consecrationis, dicunt ea materialiter accipi. Sed his reclamat Concilium Florentinum, vbi definitum est, quòd sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentum. Quæ tamē nos diximus, sub correctione sedis apostolicæ dicta sint. Augustinus epistola ad Bonifacium dicit, quòd secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: & sacramentum sanguinis, sanguis eius est, sed secundùm tropum tantum non propriè. Sicut, inquit, sacramentum fidei, fides est, & paruulus habere fidē & credere dicitur, & se ad Deū conuertere propter fidei & conuersionis sacramentum. Atque secundùm hunc tropū locuti sunt Tertullianus & Augustinus, quando interpretantur verba domini, Hoc est corpus meum, vt sit sensus, hoc est figura siue sacramentum corporis, quasi Christus appellauerit species panis nomine rei significatæ, scilicet corporis sui: Sed simul interpretantur & intelligunt hoc esse sacramentum siue signum corporis præsentis. Nam propter similitudinem earum rerum quarum sacramenta sunt, plerunq; ipsarum nomina accipiunt. Intellectum autē verborum domini, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, diligenter explicat August. Caro, inquit, nō prodest quicq̄, sed quomodò ipsi intellexerunt. Intellexerunt autem carnem quomodò dilaniatur in cadauere, nō quomodò spiritu vegetatur. Proinde sic dictum est, Caro nō prodest quicquā, quomodò dictum est, Scientia inflat, inflat quidem, sed sola sine charitate: ideò adiunxit Apostolus, Charitas verò ędificat. Adde ergo scientiæ charitatem, & vtilis erit scientia, non per se, sed per charitatem. Sic etiam nunc caro non prodest quicquam, sed caro sola, accedat spiritus ad carnem, quomodò accedit charitas ad scientiam, & prodest plurimum. Nam si caro non prodesset quicquā, verbum caro non fieret. Accedit aūt ad carnē spiritus Christi quo homo est, & spiritus sanctus ipsam inhabitās, per quem carnem suā & semetipsum totum obtulit pro omnium nostrûm salute & vita. Hic Christi spiritus per carnem & membra corporis locutus & operatus est, & in hoc sacramento per eundem spiritum, secundū tamē esse & formā nō visibilē, sed inuisibilē & spiritualē, viuificat & vitā prębet. Verba itaq; mea quę dixi de carne mea viuificāte, hoc sensu sūt intelligēda.

Aug. epist. 23.
Ioann. 6.
Tractat. 27. super Euangel. Ioan.
1. Corint. 8.

Intelligit

Intelligit igitur Augustinus per spiritum animam Christi, vel potiùs spiritum sanctum quo ipsa plena est, & carnem ac sanguinem non secundùm proprias formas, sed esse eorum inuisibile. Et paucis interpositis, addit, Non sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandum carnem meam. Proinde, inquit, verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, spiritualiter intelligenda sunt, hoc est ad spiritum carnis referenda, id est ad spiritum sanctum, & verbum cui caro personaliter est coniuncta. Intellexisti spiritualiter, supple quod dictũ est de carne, ratione spiritus inhabitantis, sic spiritus sunt & vita. Intellexisti carnaliter sicut Iudæi, etiam sic spiritus & vita sunt, tibi non sunt. Itaque spiritualiter secundùm Augustinum spiritum sanctum & verbum patris respicit, & etiam modum existendi carnis & sanguinis inuisibilem, per exclusionem modi quo existunt in proprijs formis, quem intelligebant Iudæi. Sic enim ipse Augustinus se exponit, dum alio loco dicit, Spiritualiter intellectum viuificabit vos, & si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. Nam spiritus est qui in carne viuificat, & caro ex spiritu est viuificatrix, vt dicit Concilium Ephesinum primũ. Omnis namque vita à spiritu procedit, vita hominis ab anima rationali, quæ est spiritus hominis, & vita brutorum ab eorum spiritu. Spiritus enim semper formaliter & effectiuè producendo vitales operationes viuificat. Caro verò non prodest per se ad viuificandum, nempè quæ vitam ipsa accipit à spiritu informante, & caro Christi ab eodem, & præterea à spiritu sancto filioque Dei inhabitante. Nam tempore mortis Christi caro eius sub sacramento, si hoc consecratum fuisset, viuificatrix fuisset à spiritu qui omnis vitæ est principium & fons: de quo potissimùm loquitur dominus quando dicit, Verba mea spiritus & vita sunt. Et hunc sensum interpretatur dominus, dum ait, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem. Et qui manducat me, & ipse viuet propter me, qui sum per essentiam spiritus & vita, carnemque inhabito, in ea verè subsistens sicut in natura humana, cuius hæc est pars. Verba igitur quæ locutus est dominus de carne & sanguine suo, quòd vitam præstant, & quòd sine eorum vsu, esu scilicet & potu non contingit vita, verificantur ratione spiritus sancti inhabitantis qui est vita per essentiam, cui caro hypostaticè vnitur, non ratione carnis secundùm se acceptæ: Vel vita sunt prædicatione causali, quia viuificant manducantem & bibentem virtute spiritus coniuncti. Et quia dominus hîc sermonem suum interpretatur. Sunt, idem est quod significant, nisi intelligamus per verba res ipsas significatas: Quomodò interpretando parabolam dicit quòd semen est verbum Dei. Est igitur hic sensus secundùm Augustin. Verba quæ locutus sum vobis de carne mea manducanda, & sanguine bibendo, intelliguntur quidẽ de vera carne mea veroque sanguine, ratione spiritus coniuncti: sed nõ secundùm esse & species eorum, quas proprias & visibiles habent, sed secundùm inuisibilem eorum existentiam sub alienis speciebus visibilibus panis & vini. Ipsa itaque eadem caro Christi secundùm propriam formam inuisibilis viuificat, secundùm propriam autem formam carnis qua visibilis est, & horrorem incuteret, non prodest quicquam. Distinguit igitur August. existere carnis in visibile & inuisibile secundùm proprias qualitates, & interpretatur aliquoties, sicut diximus, spirituale intelligi inuisibile.

In comment, psal. 98.

Ioannis 6.

Math. 13.

Hoc modo se intelligere dicta sua, salua scilicet veritate corporis & sanguinis sui in sacramēto, clarissimè ostendit in cōment. circa præfat. psal. 33. plurimum laborans, vt explicet quomodò psalmi illius titulus verè in Christo impleatur, qui est de mutatione vultus Dauidis coram Abimelech. Ait enim, Et ferebatur in manibus suis, Hoc, inquit, fratres, quomodò posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis, manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodò ergo intelligitur in ipso Dauid secundùm literam non inuenimus: In Christo autem inuenimus secundùm literam, scilicet, Quòd nec in Dauid, nec in quouis homine inueniri potest. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Et idem repetens concione sequente, Quomodo ferebatur in manibus, quia cùm commendaret ipsum corpus & sanguinem suum, accepit in manus suas, quod norunt fideles, & ipse se portabat quodam modo cùm diceret, Hoc est corpus meum. Vbi apertè dicit, quòd secundùm literam Christus in manibus suis ferebatur: deinde quòd ipse corpus suum ferebat: postremò quòd ipse se portabat quodam modo, hoc est, ipse humana forma iam conspicuus, se suis manibus inconspicuum verè exhibuit, visibilis seipsum inuisibilem portauit, vna eademque corporis substantia, vna vtrobique præsentia, sed præsentiæ modus varius, & singulariter sibi proprius, quē mens nostra nec concipere, nedū exprimere potest, vt Christus seipsum manibus suis ferat, id quod nemo alius potest. Intelligit igitur B. Augustinus, quòd Christus se suūq; corpus verum & idem secundùm substantiam, non autem eius imaginem in manibus suis portabat. Imaginem enim quisque suam in tabula depictā manibus portare potest. Dicit autem proprium esse Christo quòd se suumque corpus manibus ferre possit. Simili ferè modo hæc verba interpretatur Cyrillus Episcopus Alexandrinus in Commet. Caro, inquit, si sola intelligitur, nihil prorsus viuificare potest, quippe quæ viuificante indigeat spiritu Christi inhabitante, & tota facta est viuifica coniuncta cum spiritu viuificante, & totam verbi suscepit operationem, quando totā Deitatis plenitudo corporaliter inhabitat. Nam sicut mel, dulce facit id cui miscetur, magis spiritus inhabitans carnem totam facit viuificam. Putatis, inquit, me dixisse sui natura, terrestre hoc corpus esse viuificum? Non hoc dixit, Verba quæ locutus sum vobis, spiritalia & de spiritu & vita, id est, de naturali & viuifica vita sunt. Et addit, Vocat dominus suam carnem spiritum, quia ei totaliter coniuncta est, sicut Apostolus dicit, Qui adhæret Deo vnus spiritus fit cum eo. Sic Damascenus vocat carnem Christi, carbonem ignitum, ferrum candens. Panis, inquit, communionis, non panis simplex est, sed vnitus Deitati: sicut carbo simplex non est, sed vnitus igni. Chrysostomus aūt, & post eū Theophylact. & Euthimius, intelligūt spiritum, sensum spiritualem, & carnem, sensum carnalem, qualem de verbis domini acceperunt Iudæi. Non de carne eius, inquiunt, nunc est sermo domini. Carnaliter intelligere verba domini nihil prodest, sed spiritualiter intellecta, viuifica sunt. Interioribus oculis tanquam mysteria verba domini intueri & aspicere oportet, non antem simpliciter.

In Ioannem.

Lib. 4. cap 3. & 14.

Ad eadem hæc quæ obiecta sunt superiùs ex Augustino, & ad alias quasdam eius sententias ex Comment. in psalm. 98. & ex epistola ad Dardanum

danum,& ad sententiam domini Saluatoris Ioan.6. in superioribus declaratam,respondet Magist.in sentent.Ex eadem,inquit, ratione omnia accipienda sunt. Non enim verbis his Saluatoris negatur verum corpus Christi à fidelibus sumi, vel in altari esse, sed his veritas Apostolos, & in eis nos instruxit,quòd ipsius corpus non in partes discerptum, vt putauerunt illi discipuli qui retrò ierunt, sed integrum, nec visibiliter in forma humana, sed inuisibiliter sub forma panis & vini, corpus & sanguinem nobis traderet. Quem sensum Augustinus confirmat dicens, Ipsum quidem, & non ipsum corpus quod videbatur,manducatur:ipsum quidem inuisibiliter,nō ipsum visibiliter. Item. Et si necesse est illud visibiliter celebrari, necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in vno loco,scilicet visibiliter in forma humana,veritas tamen eius, id est diuinitas vbique est:veritas etiam eius,id est verum corpus in omni altari est,vbicunque celebratur. Sic etiam illud intelligendum est, Pauperes semper habebitis vobiscum,me autem non semper habebitis, secũdùm corporalem præsentiam,qua cum eis conuersabatur. Similiter per id quòd homo est in cœlo, est visibiliter, inuisibiliter autem est in altari, quia non in forma humana apparet, sed forma panis & vini operitur. Vnde & inuisibilis caro eius dicitur,quæ verè est in altari: sed quia in specie sua non apparet,inuisibilis dicitur. Ait enim Augustinus, Hoc est quod dicimus, quòd modis omnibus approbare contendimus, sacrificium Ecclesiæ duobus confici,duobus constare,visibili elementorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento & re sacramenti, id est corpore Christi: sicut & Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine,cùm Christus sit verus Deus & homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet,ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesiæ duobus, sacramento & re sacramenti, id est corpore Christi.Est ergo sacramentũ & res sacramenti idem corpus Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi, quia forma panis operta sumitur & tractatur,idemque corpus Christi dixit esse sacramentum & rem.

Lib.4.distin. 10.

Tractat.30.in Ioannem.

Matth.26.

B.Thomas similiter explicat sententias istas August.Ait enim, Cùm beatus Augustinus dicit,Non hoc corpus quod videtis,manducaturi estis. nõ intendit excludere veritatem corporis Christi,sed speciem secundùm quã ab eis videbatur,in qua ab eis non erat manducandum,vt sensus verborum Augustini sit formalis,Nõ hoc corpus scilicet quod videtis vt tale est &c. Et quando dicit sacramentum spiritualiter intellectum viuificabit vos, intelligit spiritualiter,inuisibiliter,& per virtutem spiritus sancti,sicut ipse super Ioannem exponens,id quod dicitur,Caro non prodest quicquam, dicit,Quomodo illi intellexerunt carnem. Verba eius superiùs citauimus. Item ad sententiam eiusdem Augustini,Donec cœlum finiatur sursum est dominus:sed tamen hîc est veritas domini.dicit verbum illud & omnia similia esse intelligenda de corpore Christi,secundùm quod videtur in propria specie,iuxta illud quod Saluator dicit,Me autẽ non semper habebitis.

Parte 3.quæst. 75.art.1.

Tractat.30. in Euang. secundũ Ioannem.

Math.26.

Obijcitur præterea contra veritatem corporis Christi in sacra Eucharistia Apostolus Paulus,Patres,inquit,nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt,& omnes eundem potum spiritualem biberunt: bibebant autem de spirituali,eos consequente petra:petra autem erat Christus. 1.Corinth.10.

Si ergo in sacramentis illis manducauerunt eundem panem, quem & nos manducamus de mensa altaris domini, consequens esse videtur, vel hunc panem quem de altari sumimus, non esse corpus domini, vel figuram illam siue manna quod patres manducabant, fuisse verum corpus Christi, & non solum figuram. Quod etiam Augustinus significasse videtur, docens ex his verbis Apostoli Pauli, veteris & nouæ legis sacramenta in signis quidem esse diuersa, sed in re quæ significatur esse paria: Spiritualem ait vtiq; eandem. Nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud. Spiritualem verò eandem quam nos. Et omnes eundem potum spiritualem biberunt, aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, hoc idem tamen significante virtute spirituali. Sed si diligenter discutiatur hic locus Apostoli, inueniemus sensum esse, omnes tam boni quàm mali patres nostri qui sub nube fuerũt, & transierunt mare, eandem escam spiritualem à causa, quæ scilicet non natura, non mundi lege, vt ait Ambrosius, sed Dei ac spiritus virtute parata fuit, habens in se figuram futuri mysterij, quod nos in commemoratione domini nunc sumimus: Eandem, inquam, inter se manducauerunt, & similiter eundem potum spiritualem inter sese biberunt, non autem eundẽ nobiscum. Quem sensum tradit post Chrysostomum etiam Theophylactus. Et sensus quem sequitur August. nihil aduersatur veritati corporis Christi in Eucharistia. Nam eundem potum & eandem escam spiritualem cum eis nos sumimus de altari: sed quam illi in vmbra, nos in veritate & corpore, vt docet ipse Saluator, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. De cœlo, inquit Augustinus, descendit & manna, sed manna vmbra erat, iste veritas est. Item tractans locũ, Patres vestri manducauerunt mãna & mortui sunt. Quia, inquit, quod videbant, credebant, quod non videbant, non intelligebant. Quantum verò pertinet ad mortem hanc corporalem & visibilẽ, nunquid nos non morimur, quia manducamus panem de cœlo descendentem? Sic sunt mortui & illi, quemadmodum & nos sumus morituri, quantum attinet ad mortem hanc visibilem atq; carnalem. Quantum autẽ pertinet ad illam mortem, de qua terret dominus, mortui sunt patres eorum, hoc est mali, quos imitabantur illi quibus loquebatur. Manducauit manna Moyses, manducauit & Aaron, item & Phinees, manducauerunt multi, qui domino placuerũt & mortui non sunt, morte illa de qua dominus: quia visibilem cibum spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, vt spiritaliter satiarentur. Nam & nos hodie accipimus visibilem cibum. Sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Efficacior namque est fides Christi verè corporaliter præsentis & per se operantis, quàm futuri & in vmbra repræsentati: Nam hodie, inquit Saluator, huic domui salus facta est per ingressum meum ad Zacheum, Manna, inquit Augustin. vmbra erat, Christus veritas est. Mare rubrum significat baptismum: sed alia virtus baptismi, alia maris rubri. Si ergo figura maris tantum valuit, species baptismi quantum valebit? Ita de manna huius sacramenti figura, loquitur. Manducauerunt igitur patres spiritalem escam, eandem significatione & in vmbra, nos autem in seipsa & in veritate. Illos saluabat fides Christi venturi, nos præsentis & passi & mortui. Nam iustus ex fide viuit. Abundantior autem fructus fidem sequitur, quando simul res viuificatrix adest, quæ & ipsa magis feruet & calescit, magisque amore, fiducia, ac reuerentia afficit præsens quàm absens, secundum corpus pro nobis traditum & sanguinem in re-

Tractat. 26. super Ioannem & 45.

Ioannis 6.

Tractat. 45. super Ioannem.

Roffen. lib. 3. cap. 20.

in redemptionem effusum.

INtelligitur autem in Articulo Christi corpus, idem esse in sacramento cũ corpore crucifixo, hoc ipsum scilicet quod idẽ manebat Christo viuo & mortuo, non solum complectens carnem, sed & ossa & neruos: non autem sanguinem, nec alios forsitan humores. Et ideo Ioannis 6. nomine carnis partis in homine principalioris, intelligitur corpus totum. Cùm enim Christus ibi loquatur de sacramento, vt est in refectionem spiritus, & pastũ animæ, vsus est nomine Carnis, quæ refectioni magis quàm corpus conuenit. Sed in forma sacramenti eiusque institutione significationem & essentiam sacramenti exprimit. Et corpus istud cuius præsentia realis in sacramento significatur, non includit animam quæ est vitæ principium, nec formam aliquam vitæ repugnantem, sed id solum quod est de ratione humani corporis, vt est altera pars hominis. Hæc autẽ requirit formam corporeitatis, si illa distinguitur ab anima rationali, vel hanc vt dat esse corporeum, secundum B. Thomam & Caietanum, de quo latissimè tractat super Cano. missæ Gabriel Biel. Idẽ itaque est corp⁹ quod in cruce pro nobis pepẽdit & hîc in sacramento continetur, non solùm hypostasi & actuali existentia, (quæ est ipsius suppositi) & materia, verùm etiam idem ratione & substantia, & illud ipsum in quo nunc sedet ad dexteram patris, simpliciter idem, non ipsum tamen corpus quod videbatur, propter singularem existendi modum. Est enim in sacramento inuisibiliter secundùm proprias qualitates, ob incomprehẽsibilem modum, quo ibi existit, qui proprius est ei, secundùm quod sub sacramẽto continetur. Habet enim in se quantitatẽ & qualitates sensibiles, quæ sensum tamen immutare non possunt, ob modum existendi substantialem, non quantitatiuum. Quod diligenter explicat B. Thomas, & doctores scholastici in 4. Sentet. Propter hunc existendi modum nec oculus quidem glorificatus, nec vlla creatura, nisi in Dei essentia, Christum sub sacramento cognoscere potest. Est enim incomprehensibilis secundùm se, seclusis miraculis quæ concurrunt, superans omnem intellectum creatum, sicut verbi Dei incarnatio. Hæc enim duo præ vniuersis quæ circa creaturam agit Deus, minus intelligi possunt. Nam corpus Christi est hîc sub iisdem accidentibus quæ erant in pane ex conuersione mirabili totius substantiæ panis in ipsum, sicut antè erãt panis, sola informatione excepta. Quem existendi modum Concilium Lateranẽ. Florentinũ & Tridentinum nomine Continentiæ, ex transsubstantiatione panis in corpus Christi exprimunt. Ait enim Concilium Lateranẽ. Corpus & sanguis Iesu Christi in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, vino in sanguinem, potestate diuina. Atque hæc continentia singularis est & propria huic sacramẽto, sicut ei proprium est quòd ex conuersione totius substantiæ in alteram substantiam, manentibus prioribus accidentibus, sub iisdem altera illa substantia succedit. Non enim hic modus continentiæ est sola præsentia ad species, quali vnus Angelus est alteri præsens, vel certo loco definitur: nec propriè pertinet ad Prædicamentum Vbi. Multò enim intimior est hæc præsentia & continentia, ob quam visis & manducatis speciebus, verè dicimur videre & manducare corpus domini, non fide tantum & spiritualiter, sed corporaliter sub sacramento, id est sacramentaliter. Hoc non facit quęuis alia

Thom. in 4. sentent. dist. 8. quæst. 2.

Parte 3. quæst. 75. art. 5.

Lectione 42.

parte 3 quęst. 76. artic. 4. Distinct. 10.

De summa Trinit. ca. 1.

Card. Caieta. in 3. part. qu. 75. artic. 1.

uis alia præsentia & continentia, quod Angelo præsenti tribuātur prædicata rei continentis. Nec hîc continetur corpus Christi sub speciebus quasi ipsum excedētibus, nec eis propriè tegitur aut velatur, sicut nec priùs excedebant aut tegebant panem. In extrema namque specierum superficie est corpus Christi, sicut priùs ibi erat substantia panis. Est enim in sacramento sicut non circumscriptiuè, ita nec definitiuè. Nam species panis continent corpus domini, non loco, nō situ, nec ordine, sed eo modo & tam intimè, vt iuxta sententiam Irenæi, B. Augustini, & Gregorij, quos citat Magister Sentent. ex speciebus & corpore Christi vnum constet sacramentum, nō solum sicut ex signo & signato, sed modo nobis ineffabili & incomprehēsibili, qui in vniuerso similem non habet. Intimiùs enim coniungitur speciebus corpus Christi, quàm priùs substantia panis. Nec solùm immediatè ex Dei voluntate, sed ex ipso modo quo ibi existit, inseparabile est à speciebus, quàm diu saluæ manent, hoc est panis substantia maneret, si nō esset facta eius cōuersio. Patet igitur quomodo corpus Christi sit in sacramēto Eucharistię, & idē atq; idipsum secundū propriam & quidditiuā rationē, naturales quoq; proprietates, quod de virgine natum est, mortuū, & nunc sedet ad dexteram patris. Non autem tale secundùm infirmitates & conditiones quæ sequūtur statum peregrinationis. Ex virtute enim conuersionis in sacramento solùm est corpus, secundum corporis rationem & naturales eius proprietates, ex sequela tamen & concomitantia omnes qualitates eædem quæ sunt in corpore extra sacramentum. Gloriā namq; corporis quam habet in cœlo, omnesque eius qualitates corporales quas habet in dextra patris sedens, habet etiam in sacramento, quæ tamen propter substantialem modum existendi, nec visum, nec aliquem alium sensum immutare possunt.

Distinct. 10. & 11. quart. sent.

Sess. 13. cap. 1.

TOtum Articulum, & omnia quæ diximus docet & declarat Conciliū Tridentinum. Ait enim, Principio docet sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ sacramento, post panis & vini consecrationem, dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem, verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Nec enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram patris in cœlis assideat, iuxta modum existendi naturalē, & vt multis nihilominus alijs in locis sacramentaliter pręsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quàm etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, & constātissimè credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes quotquot in vera ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissimè professi sunt hoc tam admirabile sacramentum in vltima cœna redemptorem nostrum instituisse, cùm post panis vinique benedictionem se suum ipsius corpus illis prębere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est, quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à D. Paulo postea repetita, cùm propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundùm quā à patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis hæc ab

impijs

impijs hominibus excogitata commenta velut Sathanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens. Hæc est doctrina Concilij Tridentini. Verùm ne aliquis nimium audax huic doctrinæ impunè se contradicere posse putet, Canonem latæ sententiæ contra huiusmodi contradictores protulit, cuius verba sunt hæc, Si quis negauerit in sanctissimo Eucharistiæ sacramento contineri verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinem vnà cum anima, & diuinitate domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: Sed dixerit tantummodò esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, Anathema sit.

Et Synodus Nycena de hoc sacramento corporis & sanguinis Christi sic loquitur: Iterum etiam hîc in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum, sed attollentes mentem fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mũdi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & preciosum ipsius corpus & sanguinem nos verè sumentes, credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola. Propter hoc enim neq; multum accipimus, sed parum, vt sciamus quòd non facietati sed sanctimoniæ sumimus. Docent præterea hanc eandem sententiam omnes veteres, quos ordine recenset Episcopns Roffensis, & Reuerendus Constallus Episcopus Dunelmensis & singulorum sententias, quas hîc prolixè citat. & in locis communibns Reuerendus pater Ioannes Hoefmesterus.

In præfat. 4. libri.

Lib. 2. de veritate corporis & sangu. Christi in Euchar.

CIRCA naturalem præsentiam veri corporis Christi pro nobis traditi & sanguinis in nostram redemptionem effusi, nullæ leguntur fuisse hæreses vsq; ad tempora cuiusdam Berengarij Archidiaconi Ecclesiæ Andegauensis, cuius suprà meminimus, hoc est, vsque ad annum 51. supra millesimum. Hic enim discipulus Petri Abailardi, aduersus quem multas epistolas scribit B. Bernardus ad Innocentium Pontificem, primus legitur docuisse verba cœnæ domini, Hoc est corpus meum. secundùm tropũ, quo signa & sacramenta ipsarum rerum quas significant, nomina accipiũt, esse intelligenda. In veteri namq; ecclesia ob magnam verborum istorũ claritatẽ & indubitatam fidem veritatis corporis Christi in Eucharistia, patres ijsdem domini verbis & eorum proprio sensu tanquam apertissimo testimonio vsi sunt ad conuincendum sui temporis hæreticos. Ex illis enim aduersus Marcionẽ argumẽtatur Tertullianus: similiter Chrysostomus homel. 83. in Matthæum, concludentes veram & non phantasticam carnẽ Christum assumpsisse, vt est videre apud Roffensem. Et in Concilio Ephesino aduersus Nestorium, qui docebat in Christo duas esse personas, adducitur veritas Deificæ & viuificatricis carnis Christi in Eucharistia: vnde eius error conuincitur. Dicitur enim in epistola quam Concilium scribit ad Nestorium, Ad mysticas benedictiones accedimus & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis omnium nostrorum redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, quod absit, nec vt viri sanctificati & verbo coniuncti secundùm dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentes habitationem, sed verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus est.

Lib. 2. cap. 22.

Quomodò enim iuxta naturam suam viuificatrix esse caro poterit hominis? Sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus. Vbi manifestum est, quòd concludit eandem esse personam Dei & hominis in Christo, ex eo quòd caro Christi in sacra Eucharistia manducanti dat vitam eamque conseruat, quam caro hominis dare nō potest. Et Irenęus ex eisdem verbis erroris conuincit hęresim Valentinianam.

Lib.4.ca.34.

Berengarium secutus est Ioannes Vvijcleff, cuius articulus 3. in Concilio Constantiensi damnatus erat, quòd Christus non est in sacramento altaris identicè & realiter in propria præsentia corporali: & primus articulus, quòd substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis remanent in eodem sacramento, nec accidentia panis sine subiecto manent, qui ambo damnati sunt in eodem Concilio. Vvijcleffum autem secuti sunt Carolostadius, Zuinglius, Oecolampadius & Martinus Bucerus, Item tota schola Tigurina, qui multis libris hunc errorem docent, tuentur & propagáre student, quodq; in verbis cœnæ dominicæ, Hoc est corpus meum. sit demonstratio panis: &, Est, capiatur pro significat: vel corpus, pro corporis figura aut signo: vt sit sensus, Hic panis significat corpus meum, vel est corporis mei figura, quodque absurdum sit corpus Christi transponi in panem, sicut ignis in ferrum quando est ignitum: quemadmodum docet Martinus Lutherus, & tota Vvirtembergensis schola: multò item absurdiùs, quòd his verbis panis in corpus Christi transsubstantietur siue conuertatur. Propter quod sententiarum dissidium acerbissimæ disputationes natæ sunt inter Zuinglium & Oecolampadium, & deinde inter Martinum Bucerum ex vna parte, & Martinum Lutherum, & grauissima conuicia ac contumeliæ, quibus se mutuò prosciderunt, cum graui totius Germaniæ offensione & scandalo, sicut testantur epistolæ plenæ conuicijs & iniurijs, & tractatus quos contra se inuicem scripserunt.

n captiui, Ba Tilonica. b

Lutherus enim Bucerum & eius in hoc errore collegas, vocat Sacramentarios, blasphemos, & hæreticos, & expostulat aduersus Bucerum, quòd dira sua & sacrilega præfatione, virulentisque annotationibus quartum tomum suarum concionum crucifixerit atque corruperit. Ait enim de eo, Anhelus ille & sui sensus propagandi incredibili furore cupidus, se temperare non potuit, quin dira præfatione & sacrilega meum opus crucifigeret. Ita non sunt contenti miseri homines suum virus proprijs & iam infinitis libris sparsisse, nisi & alienos libros eo veneno illito perdant. Idem fecit antea Ioanni Pomerano in suo Psalterio insigni perfidia, quem non ignorabat per Dis diapason ab illa impia secta dissentire. Econtrà ipse Bucerus scribit Lutherum ab omnibus accusari imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & ꝙ non patiatur sibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se Deum esse. In vertendis & explanandis, inquit, scripturis, manifesti, neque pauci eius sunt lapsus. Cū Bucero namq; nata est Luthero potissima cōtentio, quòd in Pręfatione quarti Tomi concionum ipsius Lutheri, doceat non esse corpus domini substantialiter in sacra Eucharistia. Item circa cōcionem, in dominica quę Septuagesima dicitur, habet Lutherus Deum ab initio sanctos suos saluasse per verbum externum & externa signa. Vbi annotauit Bucerus, Totam hanc de signis tractationem lege Christiane cum iudicio. In nullius enim hominis verba Christiano iurandum.

In epist. ad Ioannem Haruagium.

Tandem

Tandem tamen facta est inter eos,eorumq; in hoc errore collegas conciliatio,ad placandũ populũ & Principes Germaniæ,in qua vtrinque à suis sentẽtijs aliqua ex parte recesserunt.Docuerat enim Martinus Lutherus corpus domini substantialiter in sacra Eucharistia permanere,sicut ignis in ferro ignito.Hac enim similitudine vtitur in captiuitate Babylonica:alijs contra,nunquã in ea esse nisi vt in figura & signo asserentibus, donec facta est hæc inter eos concordia an.37. in ędibus Martini Lutheri,vbi concordatũ est,quòd deinceps vnanimes docerent corpus & sanguinem Christi substãtialiter esse in sacra Eucharistia, quando fieret eius vsus, non antè,nec pòst, sicut sacramentum Baptismi in sola consistit lotione & vsu aquæ. Schola tamen Tigurina, cuius antistes post Zuinglium iam multis annis est Henrichus Bullingerus, & cum ea Ioannes Caluinus in sua persistunt sententia, nempe quòd sola fide mãducamus in sacramento tanquã signo carnem domini,& eius bibimus sanguinem,sine reali & substantiali Christi præsentia.

Hîc consideranda est magna inconstantia & instabilitas Martini Buceri in dogmatibus.Nam in Præfat.prædicta,& in Comment. Euangelij secundùm Matthæum,scribit se non dubitare,diuinitus per scripturam sibi reuelatum,quòd corpus & sanguis Christi non sunt verè & realiter in sacra Eucharistia, & se certum esse quòd hoc à Deo didicerit: à quo tamen postea recesit, deserens Zuinglij sententiã, cuius priùs strenuus fuerat aduersus Lutherum propugnator, & subscribẽs quòd corpus Christi est in Eucharistia,sed tẽpore vsus eius dũtaxat. Aliter de religionis nostræ dogmatibus iudicabat Basilius Magnus,ad quem dum missus esset à Valente Imperatore Præfectus in Cæsarea Capadociæ, & eum moneret vt tempori pareret, & non tot Ecclesias propter paruam dogmatum subtilitatem vexari pateretur (Erat enim quæstio cum Arrianis de nomine ὁμοούσιος) ipse fortissimo animo respondit,Qui diuinis innutriti sunt,corrumpere de diuinis dogmatibus ne vnam quidem syllabam patiuntur,sed pro his si contingat etiã omnes mortis species amplectuntur. Similiter de eis iudicat B. Chrysostomus circa locum Apostoli, Quantum in vobis est pacem cum omnibus habentes. Non igitur debebat Bucerus recedere à dogmate,quod certò nouit sibi à Deo esse reuelatum. Agit autem Martinus Bucerus scripturis & rationibus in dicta Præfat.& in comment.in Matthæum,vt ostẽdat nec corpus Christi transponi in panem, quomodo ignis transfertur in ferrum,vt Lutherus asserit,nec panẽ in corpus Christi transmutari,hoc est, quòd corpus & sanguis Christi non sit verè & essentialiter in sacramento Eucharistiæ, siue illud secundùm Lutherum intelligatur esse panis, siue secundùm nostræ fidei veritatem,panis accidentia ac species.

(lib.7.triparti. histor.ex Theodoreto.) (Roman.12.)

Insufflante,inquit, in discipulos Christo,& dicente, Accipite spiritũ sanctum, nec spiritus sanctus qui dabatur,in halitum illum fuit transpositus corporaliter, neque halitus in spiritum sanctum transsubstantiatus, ita potuit per panem & vinum corpus & sanguinem suum suis dare verè,& tamen spiritaliter citra vllam panis aut vini realem immutationem,quo pacto scilicet solùm erant saluti. **Bucerus.**

Sicut interueniente flatu Christus discipulis spiritum sanctum dedit, & sine verbo in die Penthecostes in linguis igneis,ita frequenter eundem spiritũ largitur per sacramẽta,& aliquãdo inuisibilter ad solã cordis cõtritionẽ. Ad hunc modũ dedit nobis pater filiũ suũ,& ipse fili' seipsum,hoc est corpus & sanguinẽ dare potuit & dedit sine sacramento.Dedit,inquit Paul.semet- *Responsio.* (Galath.1.)

Matth.20. ipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo. Venit enim filius hominis, non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redẽptionem pro multis. Rursus, In fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Sed non est controuersia, an Christus dare posset se totum, corpus scilicet & sanguinẽ per exhibitionem panis & vini, sine horum reali immutatione, & corporali Christi præsentia, sicut ager vel dom⁹ in alterius dominiũ & potestatẽ transfertur, sola signi translatione. Sed hic quæritur an patiantur circunstantiæ euangeliorum quæ referunt quòd Iesus acceperit panem, benedixerit, dicens discipulis suis, Manducate ex hoc omnes, hoc est enim corpus meum. Et accepto calice dederit eis dicens, Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui testamenti, Hoc inquam, venit in quæstionem, an hoc quod domino dicente, esse suum corpus, sit eius reuerà corpus, an corporis figura tantum, vel per allegoriam solùm intelligatur, panis quidem verè corpus Christi esse, sed spiritaliter, sed discipulis, vt sicut corpore panis, ita mente edatur corpus Christi.

Galat.2.

Quomodo per allegoriam verba hæc aliquoties interpretatur Bucerus. Nam solum quidem panem, inquit ille, edere iussit, & ad corpus suum eos remisit quod pro ipsis in mortem erat tradendum. Hoc est, inquit, corpus meũ, Hoc, scilicet panis est corpus meũ quod pro vobis tradetur. Hic calix est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorũ: vt sensus sit, Accipite & mãducate, Hic panis est corpus meum, hoc est, sicut corporaliter do vobis panem & vinum, ita ad vitam animæ do corpus meum & sanguinem, ea tradendo in mortem pro vobis. Qui sensus valde tortus est, & ab euãgelijs alienus. Nec spiritualis manducatio sola est saluti, vt insinuat Bucerus, sed & sacramentalis corporis & sanguinis verè realiter præsentis, in qua nobis communicatur & intimè vnitur viuificatrix Christi caro quę salutẽ operatur. Multi, inquit Apostolus Paulus, vnus panis & vnũ corpus sumus, eò quòd de vno pane & vno calice participamus, quamuis sine spirituali manducatione non prosit sacramentalis, sed multum obsit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, sicut sacramentum baptismi indignè vel fictè susceptum, obest, quod dignè sumptum prodest multum.

Cyrillus circa locum Ioann. Ego sum vitis vera.

Bucerus. *Ita autem factum, videlicet quòd nulla fiat realis immutatio panis aut vini, nec substantialis corporis & sanguinis præsentia, id probat quod panis, panis perseuerauerit, & vinum vinum, cùm tamen omnia opera domini quæ scriptura corporalia commemorat, dicendo, Hoc est illud, vt cùm aquam in nuptijs memorat factum vinum: cùm mortuos subinde factos viuos: ægrotos sanos, & cæt. verè corporalia, hoc est, sensibilia apparuerint: Ita aqua illa vini habebat substantiam & proprietatem, vt ita ab omnibus agnosceretur. Sic mortui viuebant, & valebant ægroti. Ad hunc modum si corporaliter voluisset dicere, panem suum corpus esse, idque miraculo efficere, oportuisset verè ita esse, hoc est, panem iam corporaliter & sensibiliter corpus Christi apparere. Neque in omni scriptura leges, vbi dominus dixerit, Hoc est illud corporaliter, vt non id fuerit corporaliter, hoc est, visibiliter & sensibiliter.*

Responsio. Quòd panis, panis perseuerat, non patiuntur verba Christi, qui dicit corpus suum esse quod exhibebat, non autem panem quem priùs in manus acceperat, sicut Moyses in manus accepit virgam, & in terram projiciens, versa est in colubrum, vt non iam virgam terra susciperet & retineret, sed colubrum. Et iterum ex iussu domini caudam colubri apprehen-

Exod.4.

dit Moyses, & non iam colubrum, sed virgam manu tenebat. Item in nuptijs Iesus hydrias aqua implere iussit, ex quibus iam impletis vinum effuderunt ministri, non aquam. Nam ex aqua vinum factum est. Hoc modo Iesus panem in manus accepit, & in calice vinum, & post benedictionem non panem nec vinum discipulis porrexit, sed corpus suum & sanguinem. Verissima namque esse oportet Christi veritatis verba, quibus dixit, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, atque hoc ipsum hîc porrigo vobis. Et hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur, hunc in hoc calice exhibeo vobis. Sicut igitur hîc virga non perseuerabat virga, sed conuersa est in colubrnm, & iterum coluber in virgam: Rursus, sicut aqua in hydrias fusa versa est in vinum, nec perseuerabat esse aqua, ita domino dicente, Hoc est corpus meum, conuersus est panis in corpus Christi. De quo plura articulo sequenti. Quia verò hîc mysterium maximum est, Credamus hîc, inquit Chrysostom⁹, & Deo vbique credamus, neque repugnemus etiam si sensui & cogitationi nostræ quod dicitur absurdum videatur: Quod in omnibus & præcipuè in mysterijs faciamus. Nam sensus noster facilè decipitur, & fallitur sæpe: Illius verba falsa esse non possunt. De quo etiam superiùs diximus ex Cyrillo Alexandrino Episcopo. Quòd autem assùmit Bucerus, *Omnia opera Dei quæ diuina scriptura commemorat corporalia, esse visibilia.* fallit, & fallitur per diuersam significationem corporalium. Corporale enim dicitur aliquid, vel secundùm substantiã, vel etiam secundùm modũ & ratione͂ existendi, secundùm quem corpora sensibiliter existunt. Mysterij namque huius operatio est circa panis ac vini, corporis & sanguinis Christi substantias, sed inuisibiliter, non secundùm corporis sui & sanguinis, item nec secundùm panis & vini formas siue species sensibiles, vt fides, sicut in alijs sacramentis, ita in hoc mysteriorum omnium maximo locum habere posit. Quod enim ad lotionem aquæ in sacro baptismate puer purgatur à sorde peccati, & in filiũ ac hæredem regni cœlestis adoptatur, certa fide credimus, sed non videmus nec sentimus. Sunt autem opera Dei circa corpora, visibilia quando vult ea esse talia, vt in miraculis, quæ Bucerus hîc commemorat: Et visibilia ea esse conueniebat, quæ facta sunt ad trahendum auditores ad fidem Christi à patre in salutem credentium missi. Hoc autem mysterium corporis & sanguinis Christi omniumque sacramentorum, fidem supponit. Nam de baptismo dicit Philippus Eunucho, Si credis ex toto corde, licet te baptizare. Fide enim apprehenduntur sacramenta eorumque effectus, & in eis locum habet, Nisi credideritis, non intelligetis. Et potissimum in hoc mysterio nostræ saluti non conueniebat, quòd in propria forma visibili esset proprium Christi corpus & sanguis. Nam horror esset humanam carnem in propria specie comedere, & hominis sanguinem bibere: vt latè declarat beatus Augustinus. Et Theophylactus exponens verba domini apud Marcum, Hoc est corpus meum. Hoc, inquit, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddam dominici corporis panis est, sed conuertitur in corpus Christi. Dominus enim dicit, Panis quem ego dabo caro mea est, non dixit. Figura est carnis meæ, sed caro mea est.

Et quomodo, inquis, caro non videtur? O homo propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt quibus assueuimus, ea non abhorremus. Sanguinem verò propositum & carnem

Ioannis 2.

Homilia 83, in Matth.

Bucerus.

Act. 8.

tract. 27. in Ioannem. In Mar. ca. 14.

videntes non ferremus, sed abhorreremus. Idcirco misericors Deus nostrę infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat. Et Christus se explicans ob scandalum & murmurationem discipulorum, Verba, inquit, quæ locutus sum vobis, spiritus sunt, hoc est, secundùm esse spirituale & inuisibile carnis & sanguinis (vt interpretatur Augustinus) intelligẽda sunt, & secundũ tale esse simul & esse sacramentale sumpta, viuificant & dant vitam.

Lutherus in epistol. ad Ioannẽ Haruagiũ typographum Argentinensem.

Respondet huic Buceri argumento Martinus Lutherus, Istis ludibriis, inquit, firmandæ sunt conscientiæ nostræ in rebus Dei super verba clarissima scripturæ, Hoc est corpus meum? In triuijs ridentur pueri, qui sic dialecticantur, Aliquod animal currit, ergo omne animal currit. tamẽ hic gloriosissimus spiritus triumphat securè, dum sic disputat, Aliqua Christi miracula sunt visibilia, ergo necesse est omnia esse visibilia: Ita Christũ sedere ad dexteram patris, regnare, viuere, agere, est falsum, quia est miraculum inuisibile. His spiritibus credat doceri viritatem, si quem perire delectat, quum non nisi manifestis mendacijs ortum dogma susceperint, mendacijs asserant, tum perfidia alienos libros corrumpendi propagent. Deinde cùm optimè tuentur similitudinibus, coniecturis, absurditatibus & argumentis à particulari ad vniuersale vtuntur vitiosissimi disputatores. Nullus verò angustias conscientiarum nostrarum clamantes dignatur audire, vbi dicimus clara apertaque sunt verba Christi, Comedite, hoc est corpus meum. Hìc conscientiæ nostræ captæ sunt: monstrari cupimus solum, qui ostendat nostrum sensum in his locis esse falsum. At hìc nemo hiscit in tot libris eorum. Ad quam Lutheri responsionem iterum argumẽtatur Martinus Bucerus.

Bucerus. In responsi. ad epistolam Lutheri.

Calumniatur, inquit, Lutherus me in Præfatione dicere, Miracula Christi fuerũt talia, vt cùm diceret, Hoc est illud, mox quoque sensibile fuerit: Igitur Christi corpus oportere esse visibile in sacramento, aut non est in sacramento. Hæc vocat ludibria, & argumentationem à particulari ad vniuersale. Legant fratres meam prædictam præfationem, ibi ego scribo omnia opera domini, quæ scriptura corporalia commemorat dicendo, Hoc est illud, vt cùm aquam in nuptijs memorat vinum factum, cùm mortuos subinde factos viuos, ægrotos sanos, & cæt. verè corporalia, hoc est, sensibilia apparuerunt. Vbi hic argumentum huiusmodi, Aliqua Christi miracula sunt visibilia, ergo necesse est omnia esse visibilia? Cur omissum est, Corporalia, in quo tota vis argumentationis? Ita calumniari fratrum scripta hostes veritatis decet, Lutherum non decet: Mea potiùs argumentatio est ab vniuersali ad particulare, Omnia Christi opera corporalia, quæ quidem scriptura prædicat, sensibiliter apparuerunt: Ergo & hoc ita apparere oportuisset, si corporale opus & miraculũ fuisset. Vobis hoc vitij rectiùs imputaretur, qui quod alicubi in scripturis, vbi dicitur, Hoc est illud: hoc illud realiter est, cõcluditis & ĩ verbis cœnæ sic habere, præter oẽm aliã scripturã. Hęc Buce.

Responsio

Quæ eius responsio nullo modo satisfacit. Cùm enim Christum sedere ad dexteram patris, regnare, viuere & agere, corporalia sint, sola tamen fide, non visu nec quouis alio sensu percipiuntur, ostendit Martinus Lutherus falsam esse vniuersalẽ propositionem, quòd omnia Christi opera corporalia, sensibiliter apparent. Vita enim Christi in cœlis, sessio ad dexteram patris, & eius actiones, corporales sunt, imò secundum se sensibiles, nullo tamẽ sensu in hac peregrinatione à nobis percipiũtur, & post resurrectionẽ glorio-

gloriósum & spirituale habebat corpus, quale habet in sacra Eucharistia, quod tamen non apparebat. Seminatur, inquit Apostolus Paulus, corpus animale, surget corpus spirituale: seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Et Ioannes Apostolus, Nunc filij Dei sumus, inquit, & nondum apparuit quid erimus, imò nec quid simus. Rursus Apostolus, Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cùm autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Et si ita esset, quòd reliqua Christi opera & miracula corporalia sensibiliter apparerent, quia tamen fieri potest, nec vllam habet absurditatem, quòd simpliciter dixit Christus, Hoc est corpus meum, siue simile, siue dissimile cum alijs habeat domini operibus, firma fide hoc ipsum suscipere oportet: non ratio hîc, non sensus locum habet, sed verbis domini fides adhibenda est. Nam corpora inuisibiliter & insensibiliter transmutare potest. Nec nos à particulari ad vniuersale, vt dicit Bucerus, argumentamur, sed post concordem veterum interpretationem in proprio sensu intelligimus, quando nullam habeat absurditatem, nec vlla scriptura aduersetur: Quin potiùs commendat immensam patris & Christi filij in nos charitatem.

1. Cor 15.

1. Ioan. 3.

Colloss. 3.

Optimè hic respondet Philippus Melanchthon, Quibusdam, inquit, valde hebetes videmur, quòd in verbis euangelij, Hoc est corpus meum, non videamus Metaphoram, nec intelligamus nos ab infinitis quæstionibus vnius beneficio Metaphoræ liberari. Videtur insania esse sententiã longè omniũ absurdissimam mordicùs tenere, cùm aliam commodissimam offerat Metaphora. Hi desiderabunt in me iudicium: Hic etiam quod in his testimonijs Hyperbolas & allegorias non deprehenderim. Ego verò nõ ignoro hæc medicamina vtilia & exquisita, vt quibus medicantur has sententias alij. Verùm quid non poterit eludi hac arte, si licebit Allegorias comminisci nostro arbitrio? Quidam enim callidi homines totam religionis doctrinam hoc modo transformarunt in philosophiam. Quomodò Origenes totam historiam quam describit Genesis de Paradiso, traxit ad Allegoriam & spiritum, negans corporalem huiusmodi hortum à domino plantatum, & arbores esse corporales, quarum meminit Genesis, vt dicit de eo B. Augustinus. Pergit Philippus, Et vniuersam ecclesiam catholicam semper docuisse corpus & sanguinem domini verè adesse in cœna dominica, perspicua & clarissima docent veterum scriptorum testimonia. Et quanquam fides non pendeat ab humana authoritate, sed à verbo Dei, tamen cùm scriptura imbecilles à fortioribus confirmari velit, iuuat habere ecclesiæ testimonia in omni genere tentationum. Vt enim viuos libenter consulimus, quos iudicamus vsum aliquem habere spiritualium rerum, ita & veteres quorum scripta probantur, censeo consulendos esse. Sunt & aliæ causæ cur veterum testimonia non contemnam. Existimo enim hoc communiter sensisse ecclesiam quod isti scripserunt. Neque verò tantum est à communi sententia veterum discedere. Ego nouum dogma quod maximam ruinam rerum maximarum secum trahit, sine firmioribus testimonijs non velim profiteri. Carolostadius primum excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere aut facere animaduertimus, tantum abest vt in eo significatio aliqua spiritus sancti animaduersa sit, imò extant manifesta signa impietatis. In tota doctrina solebat Iudaizare & dissertire

Tractat. de cœna domini cõtra Anabapti.

Rom. 14.

tire: damnabat omnes leges ab ethnicis conditas, contendebat in foro ius ex Moyse dicendū esse, totā illam phanaticā Anabaptistarū doctrinā statim initio ambabus manibus amplectebatur, cùm cœpisset eam in Germania serere Nicolaus Storck. Et controuersiam de cœna domini tantum odio Lutheri, non aliqua pietatis opinione mouit. Meo certè iudicio, magna est temeritas, dogmata serere non consulta ecclesia veteri. Itaque collegi hos locos de cœna domini, vt in promptu essent veterum testimonia quàm maximè perspicua, in quibus affirmatur verè adesse corpus Christi in cœna dominica. Et adducit primò Cyrillum tractantem verba domini, Ego sum vitis vera, qui clarissimè dicit per communionem corporis & sanguinis domini corporaliter Christum in nobis habitare, & participatione naturali in nobis esse, & non solum per charitatem, quodque natura corporis nostri fieri nequit incorruptibilis, nisi Christus ei coniungatur: Quemadmodum, inquit, si quis igne liquefactam cæram alij cæræ similiter liquefactæ ita miscuerit, vt vnum quid ex vtrisque factum videatur, sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter natura hæc corruptibilis corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Citat eundē Cyrillum ex libro quarto super Ioannem, vbi ostendit quòd non sine magna impietate clamabant, Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad mãducandum, docēs quod operū Dei ratio mentem nostram effugiat. Item quòd Iudaicum verbum est, Quomodo potest hic nobis & cæt. Citat etiā caput sequēs in Cyrillo, vbi docetur corpus Christi viuificare, Christumq; in miraculis edendis sua carne vsum esse, vt ostenderet corpus quoque suū viuificare posse. Quod si solo tactu suo, inquit, corrupta redintegrantur, quomodo non viuemus qui carnem illam & gustamus & manducamus? Reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui. Nec velis Iudaicè, Quomodo, quærere, sed recordare quamuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles sumus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Oportuit enim certè vt non solum anima per spiritum sanctum in beatam vitam ascenderet, verùm etiam vt rude atque terrestre hoc corpus cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceret.

Christus in nobis habitat per communionē corporis & sanguinis, non solum per charitatem, sed corporaliter. Ioann. cap. 15. circa, Ego sū vitis vera.

Cap. 13. Ioan. 6.

Homil. 45. in Ioannem.

Ex Chrysostomo autem citat quòd quæstio, Quomodò aliquid fiat, nascatur ex incredulitate, quodque vnum corpus sumus, & membra ex carne & ossibus eius, & quòd per cibum quem nobis largitus est, id efficitur, vt non solum per dilectionem, sed re ipsa in illam carnē conuertamur, quodq; per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur: Item vt nos secum in vnam (vt ita dicam) massam reducit, neq; id fide solùm, sed reipsa nos corpus suum efficit, & quòd mundissimam oportet esse linguam quæ cruentatur hoc admirabili sanguine. Quibus addit, Non sunt humanæ virtutis hæc opera quæ tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus. Qui verò hæc sanctificat & transmutat ipse verè est. O ingens, inquit, miraculum, ô magnam Dei beneuolentiam erga nos. Is qui sedet suprà cum patre, illa hora omnium manibus detinetur, & dat se volentibus

Hom. 83. in Matth.

De dignitate sacerdotali.

ribus circundare & cōplecti. Adducit præterea Melancthon Theophyla. Marci 14.
ꝙ Deus speciē quidē panis & vini seruat, & in carnē & sanguinē transelemē Li.8 de trinit.
tat. Deinde Hilarium, & Cyprianū, Irenæum, B. Ambros. de mysterijs ini- Epist. ad Ceci
tiandis, & de sacramentis. Quorum omnium sententiæ sunt maximè perspi- lium, & in ser
cuæ: & clarissimè docent verè & realiter corpus & sanguinem esse in Eu- mon. de cœna
charistia. Sed reuertamur ad Bucerum: addit enim rationem tertiam. domini.
Libr. 5 contra Valenti num. cap. 1. & lib. 4. cap. 34.

Hora fuit vt nos ab elementis mundi ad superna & spiritalia subueheret: Quare nō videmus cum Analogia fidei & consonantibus reliquis scripturis, posse affirmari Christum in panem ilicò edendum suum corpus, quo nihil in omnibus corporalibus rebus augustius, quod nunquam à verbo positum fuit per miraculum collocasse, vt ita vellet nollet, mens plusquam miraculoso pani affigeretur, quæ iuxta verbum ipsius, debet in memoria mortis eius occupari, donec veniat, inquit Paulus. *Bucerus.*

Docet scriptura ꝙ ꝑ ea quæ facta sunt inuisibilia Dei intellecta cōspiciū- *Responsio*
tur, sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Item, A magnitudine enim Rom. 1.
speciei & creaturę cognoscibiliter poterit creator horū videri. Et V. Hugo Sapien. 13.
de S. Vict. de sacramentis visibilibus loquens, Propterea infideliū oculi, in- Lib. 1. parte 9.
quit, qui visibilia solū vidēt, sacramenta salutis venerari despiciunt. Nō eni cap. 3.
sciunt ꝙ fideles salutē ex istis elementis nō quærāt, etiā si in istis quærunt, sed ex illo & ab illo quærunt in istis, à quo iubentur quęrere. Nō enim ista tribuunt quod tribuitur per ista, sed ille per ista salutē præbet, qui in istis salutē quærere iubet. Significat enim & loquitur Christ⁹ per has species panis & vini, se esse verū panē & potū, qui dant vitā mundo. Panis, inquit, quem ego dabo vobis, caro mea est, quā dabo pro mūdi vita. Et ideo ipse Christ⁹ per has species ad superna & spiritalia nos subuehit, quasi per monumentum & memoriale mortis suæ, & insignis amoris, quem in hoc sacramento nobis commendauit. Cùm enim suum in nos amorē, inquit Chrysost. indica- Homel. 45. in
re vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum re- Mattheum.
degit. Hoc enim amantium maximè est. Nam ait, Hoc facite in meam cōmemorationem. Nec dicimus Christum in pane edendum, sed panem in corpus Christi, vt Theophylactus & reliqui veteres scriptores, transelementandum. Nec etiam panis & vini speciebus quasi inuitus affigitur, sed secundum suam institutionem inseparabiliter eis coniungitur, & sese ex amore sub eis continet, vt corporaliter etiam præsens adsit, sicut dum nobiscum in terris conuersabatur, & in omni perplexitate & necessitate, ad eum confugiamus, ac verè præsentem oris osculo, lingua, totiusque affectus amore amplectamur. Rursum Bucerus.

Hæc non dubitamus, inquit, diuinitùs nobis & per scripturam reuelata de hoc sacro. *Bucerus.*

Reuelationem quam iactat non suscipimus, nisi per scripturā habeamus *Responsio.*
eius attestationē. Ita nos docēt sacri Canones, qui dicūt, Cū interna missio
ad prædicandum, vel dogma aliquod tradendū sit occulta, nō sufficit cuiq; Innocent 3. c.
nudè tantū asserere quòd ipse sit missus à Deo, cū hoc quilibet hęreticus as- Cū ex iniūcto.
seueret: sed oportet quòd astruat illā inuisibilē missionē per operationē mi- de hæreticis.
raculi, vel scripturæ testimoniū speciale: quod & probāt ꝑ exēpla scripturę. Et iustissima est causa cur hanc Buceri reuelationē nō suscipiamus tanquā diuinitùs factam, quin potiùs tanquam illusionem Sathanæ reijcimus, quando ipsemet ab ea discessit, & doctrinā ei cōtrariam proposuit & subscripsit in Concilio hæreticorum celebrato Vvittembergæ in ædibus Lutheri anno 36. vt diximus superiùs ex Miscella. Coclei. Ita enim habent acta huius

Concilij, Audiuimus D. Bucerum explicantem suã sententiam de sacramẽto corporis & sanguinis dñi, hoc modo, Cum pane & vino verè & substantialiter adest, exhibetur & sumitur corpus Christi & sanguis, & sacramẽtali vnione panis est corpus Christi, & porrecto pane verè adest & verè exhibetur corpus Christi. Quando enim perspicuissima sunt verba Christi, Hoc est corpus meum, & cõcors patrum de hac re sententia, quis sanæ mẽtis dubitare potest acquiescendum esse Christi veritatis sermoni, & reuelationem quam iactat Bucerus à Sathana esse suggestam? Nouimus enim, docente Apostolo, quòd ipse Sathanas se frequenter transfigurat in angelũ lucis. Non est ergo magnum, ait idem Apostolus, si ministri eius transfigurentur in ministros iustitiæ. Item alio loco, In eo quòd charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationẽ erroris, vt credant mendacio. Mentem arrogantem & superbam fallit, decipit & illudit, imò & excœcat Deus. Nihil igitur mirandũ est, quòd Bucerus nõ videt in scripturis id quod in eis perspicuũ est & per se manifestum. Ait enim de quibusdã scriptura, Dedit illis Deus spiritum cõpunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant. Et Dauid, Fiat mensa eorum corã ipsis in laqueũ, in captionẽ & in scandalum, obscurentur oculi eorum ne videant. Magnũ Dei donũ est fides & nõ ex nobis, qua in sacra Eucharistia videmus præsens corpus & sanguinẽ domini secundùm proprias eorũ naturas, quod abijcit Bucerus. Subiungit autem rationem quartam.

2. Corinth. 11.

2. Thessal. 2.

Roman. 1.

Psalm. 68.

Bucerus.

Zuinglio & Oecolampadio nemo dubitat scribendi hac de re causam fuisse gloriam Christi & fidei puritatem, vt nimirum omnia à Christo sedente ad dextram patris peteremus, nõ ab elementis mundi, & animis eò subueheremur, non in sacramentis frustra, ne dicam irreligiosè, defixi hærentes.

Responsio.

Manifestũ est & certa fide credẽdum Zuingliũ & OEcolampadiũ, quos magnificè cõmendat Bucerus, fuisse (quemadmodum etiã Mart. Lutherus rectè iudicat) hęreticos, talesq; ab Ecclesia in Berengario & Ioanne Vvicleffo iudicatos & damnatos, eosq; ad scribendũ motos fuisse nõ spiritu pacis & ædificationis, sed dissensionis & appetitus gloriæ, nõ Christi, nec patris eius, sed propriæ. Sui enim placentia, vt rectè dicit Irenęus, hæreses & errores seminantur. Nam in hoc Christi gloria est, quòd simpliciter credamus ei quod dicit, quanuis sensus reclamet & ratio. Scribit enim de Abraham patriarcha Apost. Paul. quòd in repromissione Dei nõ hæsitauit diffidentia, sed cõfortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciẽs, quia quęcunq; promisit Deus potens est & facere. Nec minor Christo est gloria quòd ad eum cõfugimus, vt in sacramento adest, & salutaria, humilitatẽ videlicet & castitatẽ per humilitatem & charitatẽ quã ibi ostendit, ab eo petamus, quàm si hęc ab eodẽ peterentur adhuc in terris conuersante, aut etiã nũc ab eodem ad dextrã patris sedẽte peti tur. Nã antiqua ecclesię cõsuetudo habet, vt ad eundẽ in missa dicamus, Agnus Dei qui tollis peccata mũdi, miserere nobis. Atq; ei in cruce pendenti grata erat oratio latronis, qua dicebat, Dñe memento mei quando veneris in regnum tuũ. Mox enim respõdit, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Et diximus Christũ in sacra Eucharistia ad dextram patris sedere, sicut in coelis. Nam nomine dextræ patris intelligitur gloria diuinitatis, vt dicit Damascenus, vel æterna beatitudo, vel potestas regalis & iudiciaria, vt dicit Augustinus. Sedere autem significat quietem, vel regiam, atque iudiciariam potestatem.

Roman. 4.

Lucæ. 13.

Thom. ex Damasce. & August. parte 3. quæst. 58. lib. 4. cap. 2.

Hæc

Hęc enim omnia Christo conueniunt, etiam secūdum naturam assumptam, in sacra Eucharistia. Nam Christus in sacra Eucharistia est beatus, & omnium beatorum caput. Patri etiam conregnat, potestatemq; ab eo habet iudiciariā, & sanctorum angelorum multitudine cinctus est vbicunque fuerit. Nec fidei puritas est, vt dicit Bucerus, sed exterminium, & in Christum blasphemia, clarissimis eius verbis contradicere, eiq; dicenti, Hoc est corpus meum, repugnare ac dicere, Non est corpus tuum, sed tantum corporis symbolum & figura. Nemo certius nouit, quid esset quod discipulis porrigebat, quàm ipse muneris largitor. Nec ab elementis mundi aliquid petimus, nec in eis defixi hæremus, sed dum visibiliter Deum cognoscimus per hunc in inuisibilem amorem rapimur, vt canit sancta Ecclesia.

Colligit autem Bucerus summatim argumenta, quæ eum mouerunt ad docendum, nō esse verū corpus verumque sanguinem in sacra Eucharistia, in responsione ad expostulationem Martini Lutheri. Nam quia acerrima erat horū inter se disputatio, vt habet Antipologia Buceri. omnia proponit succinctè quæ suum dogma stabilire possent. Sic autem ait.

Ostendimus verba hæc, scilicet, Hoc est corpus meum, non posse corporalem Christi præsentiam statuere, quia nec ipse dominus in cœna panem in corpus suum mutauerit. Quomodo enim dicemus factum esse quod non fuit. Panis panis mansit. Non fuit igitur factum corpus. Tum illud, In hoc est corpus meum, scriptura non habet. Denique manducare Christum corporaliter, nihil prodest. Non igitur voluit carnalem sui manducationem instituere. Ergo verba illa, Hoc est corpus meum. ita intelligenda sunt, Hic panis est corpus meum, sed spiritualiter: vti sicut corpore panis, ita mente edatur corpus Christi. Nam violentum est quod illud, Caro non prodest quicquam, de sensu carnali intelligunt. Neque nullius momenti est quod statuere carnalem Christi præsentiam in pane, repetitis illis verbis, absurdum secundùm scripturas demonstramus. Nihil siquidem absurdi suo indicio facit Deus. Sed hoc fortius est quàm vt contemni ab eis possit, miracula Dei corporalia oīa sensibilia apparere. *Bucerus.*

Iterū hîc clarissimè cognoscimus fidem esse donum Dei, quod largitur & negat pro suo beneplacito quibus vult, & rursum subtrahit quibus semel est largitus quando vult, sed ob culpam duntaxat. Neminem enim deserit, nisi ipse prius desertus. Cuius rei terribile exemplum nobis ostenditur in Martino Bucero, qui ob rationes has leuissimas, nihilque soliditatis habentes, blasphemam istam perfidiam de sacramento corporis & sanguinis domini est amplexus, quam nunc pertinacissimè defendit, verbaque domini quæ secundum sermonis proprietatem plurimum faciunt ad edificationē, & supereminentem Christi erga nos charitatem commendant, nostramq; erga eum dilectionem accendunt, humilitatis præterea exemplum, non minus quàm in sua morte & passione præ se ferunt, sine iusta ratione ad tropum & allegoriam trahit. Et quanuis omnibus his Buceri rationibus satis responderimus, succinctè tamen, sicut ipse succinctè repetit, eadem etiam repetemus. Quòd igitur assumit hæc verba domini, Hoc est corpus meū, non posse corporalem Christi præsentiam statuere, manifestè falsum est. Nam quibus, precor, verbis euidentiùs & expresiùs corporalem sui præsentiam statuere potuisset, quàm dum post panem in venerabiles manus acceptum, ocularem faciens demonstrationem, dicit, Accipite & manducate, hoc ipsum quod porrigo, quod videtis, est corpus meum? Et, Hic sanguis meus est quem in calice vobis propino? *Responsio*

Quis igitur Bucero credet quòd Christus in cœna panem in suum corpus non mutauit (quanuis hic non de mutatione, sed de reali existentia corporis Christi in Eucharistia sit disputatio) dum Christus clarissimè docet hoc ipsum esse corpus suum quod porrigebat. Et quòd panis nō manserit post verborum benedictionem, sed mutatus sit, ostendetur articulo sequēte, ex ipsis verbis dominicis. Libenter confitemur quod panis non est factus corpus Christi, sed id quod erat panis, iuxta sententiam B. Ambrosij, post consecrationē est corpus Christi, sicuti articulo sequēte etiam declarabitur. Item & confitemur non solùm scripturam non habere, in hoc scilicet pane esse corpus Christi, sed eam nec hoc sustinere. Habet enim quod dominus dixerit, Hoc ipsum quod porrigo est corpus meum. Et Martinus Lutherus consequentiam hanc rectè negat, Panis panis mansit, ergo non est factus corpus Christi. Nam sicut ferrum manet, & igne in ipsum transposito fit ignitum, ita dicit corpus Christi realiter in panem transponi. Falsum est præterea quòd assumit Bucerus, nihil prodesse corporaliter Christum manducare, sub specebus panis. Cùm enim caro Christi sit in sacra Eucharistia viuificatrix, & vitam seruet spiritualem, sicut corporalem corporalis cibus, vt diximus ex Cōcilio Ephesino, quomodò fieri posset, quòd nihil prosit corporaliter Christum manducare? Ait enim beatus Chrysostomus quòd in vnam quasi massam vnumque corpus per sacram Eucharistiam reducimur, neque id fide solum, sed re ipsa. Et B. Cyrillus ad huius rei declarationem similitudine vtitur, Quanuis, inquit, naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis frigiditatis suæ oblita æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quanuis propter naturam carnis corruptibiles sumus, participatione tamen vitæ ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Aperta quoque est sententia Apostoli Pauli, Vnus panis & vnum corpus multi sumus omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Sensum autē verborum Christi accipiendum esse solùm secundùm Allegoriam quam explicat Bucerus, quomodò apud Apostolum Agar est vetus testamentū, & in euangelijs semen est verbum Dei, scriptura ipsa non patitur, quando sensus verborum proprius fidem, charitatem & reuerentiam erga Deum edificat. Reclamat etiam concors patrum sententia. Et ideo absurdissimum est excluso sensu proprio ad Allegoriam trahere verba Saluatoris. Carnem autem, dum dicitur, Caro non prodest quicquam, intelligūt Chrysostomus & Theophylactus sensum carnalem: Nec est violenta hæc eorū interpretatio. B. verò Augustinus & Cyrillus intelligunt carnem solitariè sine spiritu sumptam, vt diximus in superioribus. Realem autem Christi præsentiam repetitis Christi verbis sub speciebus panis, statuimus & docemus ex eiusdem domini iussu ac mandato, Hoc facite in meam commemorationem. Vbi Christi verba deprompta fuerint, inquit Augustinus, iam non panis dicitur sed corpus domini appellatur. Item B. Ambrosius, Sermone, inquit, Christi perficitur consecratio. Sermo igitur Christi hoc conficit sacramentum, is idem quò facta sunt omnia. Iussit dominus, & factum est cœlum: iussit, & facta est terra. Vides igitur quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergò tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperēt esse quæ non erant, quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et Theophylactus explicans sententiam Saluatoris, Panis quem ego dabo caro mea est. Non dixit, inquit, Panis quem ego dabo, figura

Homel. 83. in Math. & hom. 45. in Ioannē. In Ioan. lib. 4. cap 14.

1. Cor. 10.

Galath. 4.

De verbis domini super Lucam sermone. 28.

Li. 4. de sacramento cap. 4.

Ioannis 6.

gura est carnis, sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem domini. Item B. Chrysostomus, Nunc ille praesto est Christus, inquit, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat: Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia, Hoc est, ait, corpus meum: Hoc verbo proposita consecrantur, & sicut illa vox quę dicit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operâte natura, Ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & eius vsque aduentum pręstat sacrificio firmitatem. Rursum Ioannes Damascenus, Qui dixit in principio, inquit, Producat terra herbā virentem, & vsque nunc pluuia facta & diuino adiuta & vigorata praecepto, germina producit: idem quia dixit, Hoc est corpus meū, & hic meus est sanguis: Hoc facite in meam commemorationem, & omnipotenti eius praecepto, donec veniat, hoc ipsum efficitur. Ex verbis igitur Christi secundùm concordem veterum scriptorum interpretationem statuimus sub speciebus panis repetitis Christi verbis esse veram atque realem Christi praesentiam. Demonstrationem quam hîc iactat Bucerus, ponit in eadem responsione ad Lutherum. Expendamus eam an sit vera demonstratio, an potius humana adinuentio nihil habens soliditatis.

Serm. de proditione Iudæ.

Genes. 1.

Lib 4. de orthodox. fide cap. 14.

Videant, inquit (De Luthero & his qui ponunt realem pręsentiam Christi in sacra Eucharistia) *ne ipsi monstrosa doceant & blasphement* (Tale enim dicit Lutherus esse dogma Zuinglij & Martini Buceri.

Profectò haud dissimile monstro est quod affirmāt Christū dicendo, Hoc est corpus meum, effecisse, vt panis quidem non esset Christi corpus, attamen in pane esset corpus Christi realiter & corporaliter, nec tamen appareret, praeter rationem operum domini, quotquot vniuersa scriptura memorat, & praeter vim horum verborum. An autem non blasphemum asserere quemlibet impium, repetitis his verbis, Corpus Christi ad dexteram patris, hoc est in consortium inuisibilis maiestatis Dei exaltatum, donec redeat ad iudicium sicut ascendit, realiter transponere in panem, vel Christum corporaliter in pane includi, neque aliquid huiusmodi mandatū nobis aut promissum? Illud enim, Facite hoc in meam commemorationem, & si per se satis pateat nullā huiusmodi promissionem in se habere, tamen & Paulus illud interpretatur, subijciēs, Quotiescunque enim comederitis panem hunc & calicem biberitis, mortem domini annunciabitis donec veniat: Ergò edere hunc domini panem, & bibere calicem, atque mortis ipsius pro nobis obitæ cum laude meminisse, id demum est quod verbis illis, Facite hoc in meam commemorationem, Christus facere nos iussit.

Bucerus in responsione ad Lutherum.

Quid sit Christū sedere a dextrā patris.

1. Corinth.

Nihil soliditatis haec demonstratio habet, sed merus est fumus, quae in eo fundatur, quod in reliquis Christi miraculis ad sensum appareat ea quae fit mutatio. Cui superius respondimus miraculum hîc esse corporale, hoc est circa corpora, sed secundùm esse eorum inuisibile, atque in hoc dissimile esse istud miraculum ab alijs. Ostendimus quoque Martinum Luther. ex scripturis docere multa Christi miracula esse quidem corporalia, nec tamen ad sensum nobis apparere, sed fide duntaxat cognosci, quàm diu à domino peregrinamur. Non igitur demonstrat Bucerus panem mysticis verbis in corpus domini non mutari, sed nec contra Lutherū corpus Christi in panem non transponi, sicut ignis in ferrū quando est ignitum, tametsi hoc quoq; sit erroneū. Intolerabilis est haec temeritas & arrogātia Buceri in

Responsio.

eo quòd dicit blasphemum esse asserere quemlibet impium, repetitis Christi verbis, panem in corpus domini conuertere, cùm hoc Christi verba habeant, eiusque sit mandatum, Hoc facite in meam commemorationẽ, hoc, inquam, ipsum quod ego feci, videlicet, Accipite & vos panem, gratias agite & benedicite, & meis verbis ex pane facite corpus meum. Hoc enim sensu, vt diximus, verba hæc Christi veteres interpretantur. Apertè enim dicit Cyprianus, Dominus Iesus, inquit, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias egit, & fregit, & dixit, Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: Hoc facite & vos in meam commemorationem. Ab euangelicis autem præceptis omninò recedendum non esse, & eadem quæ Magister docuit & fecit, discipulos quoque obseruare & facere debere, alio in loco B. Apostolus docet, dicens, Miror quòd sic tam citò & cæt. Refert autem Cyprianus hoc facere, ad offerre. Nam si Iesus Christus dominus & Deus noster, summus sacerdos Dei patris, inquit, sacrificium Deo patri primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christũ videt obtulisse. Similiter hæc Christi verba interpretatur B. Dionysius Areopagita. Habemus igitur expressum Christi mandatum de repetendis eius verbis, quibus ex pane fiat verum Christi corpus. Et in hoc sensu, quem propriè Christi verba præ se ferunt & veteres scriptores, atque etiam Concilia generalia interpretantur, nos Christi verba intelligimus. Nec monstrosum est, sed vera erga Christum obedientia, quòd panem benedicimus, & in Christi corpus transmutamus. Absurda est autem interpretatio Buceri, Hoc facite quod fecistis, videlicet comedite, bibite, & mortis meæ sitis memores. Germanus enĩ sensus est quem diximus, hoc vos facite quod feci ego. Vos enim mensæ istius præpositos nunc constituo, sicut ego modò, ita & vos, donec veniam, eam instruite & præparate. Nec propriè manducare & bibere alicuius rei significant factionem. Non enim facimus quod manducamus & bibimus. Nã facere effectum respicit: manducare verò & bibere passum: Et ideo sicut causa, ita & facere ad aliquid dicitur, hæc verò ad actionẽ magis pertinent, quæ ad passum refertur. Et qui ab impijs flagellari & crucifigi sustinuit, nihil indignũ iudicat, quòd suis ipsius verbis ab impio sacerdote in ipsi⁹ persona pronũciatis, verè & realiter suũ corpus adsit in sacra Eucharistia. Nihil enim se iudicat indignũ quod nostram promouet salutẽ, & suam erga nos commendat charitatem. Nam sicut aliorum sacramentorum minister est sacerdos vt bonus ita & malus, sic & huius: Quemadmodum Christũ eiusque corpus æqualiter sumunt mali vt boni. Quidam enim manducant indignè, & rei fiunt corporis & sanguinis domini. Et Apostolus Paulus interpretatur quod dixerat dominus, In meam commemorationem. Hanc enim explicat commemorationem mortis suę donec veniat, non autẽ quod dixerat, Hoc facite: quin potius bibere distinguit contra facere, dum dicit, Hoc facite quotiescunque bibetis. Propter quod sicut dominus verba sua ita & Apostolus Paulus suam interpretationem ad Apostolos refert. Et post interpretationem personas mutat dum addit, Quicunque itaque manducauerit panem & cæt. Sensus enim interpretationis hic est, Quotiescunque mensam hanc proponetis & præparabitis, sicut ego eam nunc instruxi

Epist. ad Ceci lium quę est 3. 2. lib.

Galath. 1.

In eccle. Hierar. parte 3. c. 3

(Vos enim huius mensæ præpositos & dispensatores constituo) totam hāc vestram actionem ad meæ mortis commemorationem referetis.

Respondet preterea Martinus Bucerus argumentis & scripturis, quas Lutherus & nos etiam pro veritate corporis Christi in sacra Eucharistia adducimus, quas infirmare studet & inualidare. In responsiõe ad Lutherum

Quatuor, inquit, fundamenta Martini Lutheri pro veritate corporis Christi in Eucharistia, deiecta sunt per Ioannem OEcolampadium nostrum. Primum, Hoc est corpus meum, vtique firmum non est, cùm Lutherus ipse fateatur, Est, in huiusmodi orationibus non semper significare coexistentiam realem. Ergo hic solus locus non probabit à Christo panem corpus realiter factum, sicut nec vt alia domini corporalia opera, corporaliter apparet, multò minus ab alijs hominibus fieri, quia nihil tale eis existit vel promissum vel mandatum. Bucerus.

Quibus verbis, quáue oratione clariùs dici potest, hoc quod Christus porrigebat esse corpus suum: item quod in calice propinabat sanguinem suum esse, quàm hac, Hoc est corpus meum: quod in calice propino est sanguis meus, quasi diceret, Hoc quidem hactenus panis, sed ex hoc est corpus meum: & hic calix hactenus vinum, at ex hoc est sanguis meus, nō plus hoc est nec minus, quia non plus dominus dixit. Non est, hìc disputatio de sententia aliqua, an euidenti & firma illatione ex verbis domini concludatur, sed de ipsis summæ veritatis verbis, ac sentētia proprio eius ore prodata: quæ si propterea non sint firmum fundamentum, quòd secundū tropum & allegoriam alium sensum habere possint, nihil in tota scriptura firmum erit, nec quòd Deus plantauerit paradisum voluptatis, in quo posuit hominem quem formauerat, & cetera quę in Genesi scribuntur: de quibus tamen fides catholica nihil dubitat: imò nec certum erit, quòd verbū Dei sit verè homo pro nostra salute crucifixus. Quæ enim scriptura Genesis de Paradiso narrat, secundùm allegoriam sensum habent spiritualem, & hunc illustrem, de quo Augustinus lib. 8. de Genesi ad literam. Verba enim scripturæ primario sensu secundùm suam & orationis proprietatem intelligenda sunt, nisi aduersentur aliæ scripturæ, vel sequatur absurditas. Et falsum est, quòd in huiusmodi orationib⁹ (qualis est de qua agitur) in quibus simplex narratur veritas, & arcanum ac sacratissimum instituitur sacramentū, Est, non semper significet coexistentiam realem. Explicant enim vel parabolam, vel circunstantiæ insinuant, quando, Est, coexistentiam realē non significat. Ministris autem mandatum esse vt faciant id ipsum quod fecit dominus, iam statim monstrauimus ex B. Cypriano. Responsio. Aug. cōtra Celestium lib. 2. cap. 23. cap. 1. epist. ad Cecilium.

Vbi ad alia loca scripturæ ventum fuerit, spiritualis Christi manducatio docetur, carnalis nequaquam. Et aperto apertius est, locum illum 1. Corinth. 10. de spiritali, hoc est vera corporis & sanguinis domini communione loqui. Bucerus.

Quis hic credet Bucero solum asserenti Apostolum hìc non loqui de vera & reali corporis præsentis communione, quando & ipsa scriptura reclamat, & consentiens patrum interpretatio? Incredibilem hìc ostendit Bucerus impudentiam, quando eum non pudet dicere, Aperto apertiùs esse, quod tamen falsum esse ipsa clarissimè testatur scriptura. Calix benedictionis, inquit Apostolus, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? Non frangitur panis in communicatione spirituali tantum, nec in ea vsus est calicis, sed in sacramentali sub panis & vini speciebus. Et ideo hūc locum Responsio. 1. Cor. 10.

locum interpretatur Theophylactus post Ioannem Chrysostomum verbis ferè ijsdem quibus ille, Calix, inquit, benedictionis, id est Eucharistiæ. Manibus enim eum tenentes benedicimus ei, & gratias agimus, qui sanguinē suum pro nobis effudit, ineffabilíaque bona in nos contulit. Non autem dixit, Participatio, sed Communicatio, vt aliquid excellentius indicet, summam puta vnionem. Quod verò dicit huiusmodi est, hoc quod in calice est, illud est quod ex latere fluxit Christi, & ex eo accipientes communicamus, hoc est vnimur Christo. Et explicans quomodo panis quem frangimus communicatio corporis Christi sit, Quod in cruce, inquit, non est passus Christus. Os enim eius nullum est contritum, hoc iam sustinet, cùm propter nos frangitur. Quem enim frangimus, inquit, Communio autem corporis Christi est, pro eo dixit quod est, Quemadmodum illud corpus Christo vnitum est, sic & nos ipsi Christo per panem hunc vnimur. Quæ omnia verbis ferè ijsdem habet Chrysostomus: atque hæc ferè eadem Oecumenius.

Bucerus. *Alia duo loca 1. ad Corinth 11. Qui enim manducat indignè & cæt. nihil pro Luthero concludunt, hoc est pro veritate corporis Christi in sacra Eucharistia, quia dum symbolum corporis domini prophanatur, corpus domini rectè prophanari dicitur, sicut contemni Christum ab eo qui contempserit Apostolum eius.*

Responsio. Expendamus & hæc loca, an non clarissimè testentur, verè & realiter corpus & sanguinem Christi in sacra contineri Eucharistia? Non enim Apostolus causam tacet, ob quam indignè manducans iudicium sibi manducat. (1. Corinth. 11.) Addit enim, Non diiudicans corpus domini, quasi hæc sit causa ob quam iudicium sibi manducat. Qui autem docet symbolum duntaxat aut figurā esse corporis domini, vel secundùm Analogiam per panem intelligi corpus domini, hic non diiudicat corpus domini esse quod manducat, cùm diuersissima sint corpus & corporis symbolum. Euidentiùs enim explicari nō posset quod verè corpus domini manducat is etiam qui sese non probauit, & ideo indignè manducat, & damnationem incurrit. Multum autem diuersa sunt, Reum esse violatæ imaginis aut symboli corporis & sanguinis, & reum esse corporis & sanguinis domini, quasi in seipso, non in symbolo tantum violati. Grauior enim est prophanatio & irreuerentia facta personæ in seipsa, quàm eadem in simulachro & imagine duntaxat facta. Nam vt symbolis nulla debetur reuerentia, nulla veneratio, nisi ob personam repræsentatam, ad quam illa referātur iuxta sententiam Ioannis Damasceni (Lib. 4. cap. 15.) ex S. Basilio, Imaginis honor ad exemplaris transfertur honorem, ita irreuerentia quæ fit simulachro vel figuræ, tota refertur ad id quod repræsentatur: cui nulla fit irreuerentia, nec quouis modo prophanatur, nisi imagini vt signum est fiat iniuria vel dehonestatio. Nam si Cæsaris imaginem vel etiam Christi crucifixi pro aliqua nostra commoditate in loco abscōdimus obscuriori aut abiectiori, item manibus tractemus impuris, imò etiam materiam in qua est depicta violemus, nulla fit Cæsari vel crucifixo iniuria, si nullus representatorum habeatur respectus, sed nostræ tantum vtilitatis aut commoditatis ratio spectetur: Christi verò sanguini & corpori in se suiq; ratione, in sacra Eucharistia fit irreuerentia. Idem enim honor ei debetur, qui propter se suique ratione debetur filio Dei, qui realiter & verè ibi continetur. Et ideo dicit Apostolus indignè manducantem reum fieri corporis & sanguinis effusi. Quærit enim Theophylactus post B. Chrysostomum

mū, qua ratione reus sit indignè assumēs? Perinde nimirū ac ipse qui sangui nē dn̄i effudit. Idem interpretās quomodò nō diiudicet corpus dn̄i, hoc est inquit, Nō explorās, nō intelligēs propositæ rei amplitudinē. Si eni discere-mus quisnā esset qui proponitur istic nobis, nō indigerem⁹ altero, sed illud ipsum nos vt sobrij essemus, pararet. Et B. Ambros. Deuoto, inquit, animo & cum timore accedendū ad cōmunionem Apostolus docet, vt sciat mens reuerentiā se debere ei, ad cuius corpus sumendū accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, quia dn̄s est, cuius in mysterio sanguinē potat. Interpretatur enim quod dicitur, Nō discernēs corpus dn̄i. Aliud est Christū contemni ab eo qui contēnit Apostolū, quū ipse sit qui in Apostolo loquitur, qui nō solùm minister eius & Apostolus est, sed & mēbrum. Nō enim, inquit, vos estis qui loquimini, &c. An experimentū quæritis eius, inquit Apost. q in me loquitur? Et Paulo dixit dn̄s, Quid me persequeris? &, Q⁹ diu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Nō dixit veteri populo dn̄s, Probet seipsum homo, & sic de agno paschali, sic manna & panes edat propositionis: nec, Reus erit corporis & sanguinis dn̄i, qui impura cōsciētia ad edendū ista accesserit, nō diiudicās corpus dn̄i, cuius tamē erāt signa & figuræ, sicut hîc dicit de eo qui impœnitēs accedit, qui nō amat, qui deniq; innocentiā ad altare nō secum adfert, quòd hic reus erit corporis & sanguinis dn̄i, & ꝙ iudicium sibi manducat & bibit. Docet igitur Apost. in his locis verè præsentē in sacra Eucharistia adesse Christū in corpore & sanguine suo. Vnde manifestū est infirma esse argumēta quæ profert Bucerus in acerba illa & hostili cōflictatione, in qua certū est eū omnia sua tela & rationes producere, quib⁹ expugnari putet veritatē corporis & sanguinis Christi in s. Eucharistia: nullam tamē ibi audimus scripturā, nisi ꝙ Christus in cœlum ascendit, & sedet ad dexterā patris.. Cui respondimus, & iterum ex veteribus sumus responsuri. Manifestū etiam est improbabiles esse eius responsiones ad argumenta & scripturas catholicorum. Magna igitur hominis huius cœcitas est ꝙ ob huiusmodi argumēta nō solū puduerit relinquere, sed & acriter impugnare libuerit saluti nostrę necessariā doctrinā, quam ignorare nō potuit à tēporibus Apostolorū fuisse & esse receptā, multisq; Concilijs cōprobatam. Rectissimè hîc dicit Lutherus, His spiritibus credat doceri veritatem suamque cōmittat salutem, si quē perire delectat, cùm nō nisi manifestis mendacijs ortum dogma susceperint, & mendacijs asserant.

Matth. 10. 2. Corinth. 13. Act. 9. & 26. Matth. 25

Epist. ad Ioannem Haruagium Typographum.

Super hac disputatione acerrima & planè hostili, quæ primùm fuit inter Martinum Lutherum, & alia ex parte Ioannem Oecolampadium & Vlricum Zuinglium, quos sectatus est Martinus Bucerus, iudicem se constituit Ioannes Caluinus, suamque de ea pronunciauit censuram, quòd videlicet vtraque pars sit culpanda, nec pro rei dignitate tractauerit cœnam dominicam, Lutherum damnans falsi dogmatis, Zuinglium verò & Oecolampadium, quòd non plenam docuerint veritatem. Ait enim,

Libell. de cœna domini.

Cùm Lutherus docere cœpit, sic materiā cœnæ tractabat, vt quod ad corporalē Christi præsentiā attinet, talē ipse relinquere videretur, qualē tunc oēs cōcipiebāt. Nā trāssubstantiationē damnās panē corpus Christi esse dicebat, quòd vnà cū ipso coniūctū esset. Adiungebat prçterea similitudines duras quidem illas & rudes, sed eis vti cogebatur, quòd aliter mentem suam explicare non poterat. Dehinc suborti sunt Zuinglius & OEcolampadius, qui cùm imposturam & deceptionem à diabolo inuectam considerarent in stabilienda præsentia illa carnali, quæ ab annis sexcentis tradita & pro certa habita fuerat, rem tanti momenti dissimulare nefas esse existimarunt, maximè

Censura Ioannis Caluini de disputatiōe super cœna domini inter Lutherū & Zuinglium & OEcolampadiū.

ximè cum huic errori execrabilis idololatria annexa esset, quòd Christus quasi sub pane conclusus adoraretur. Quia verò difficillimum erat hanc opinionem quæ diu iam & altiùs radices egerat in animis hominum, reuellere, omnem ingenij vim ad eā impugnandā applicarunt, admonentes crassissimi & absurdissimi erroris esse, nō agnoscere ea quæ de ascensione Christi tota scriptura testificatur, ipsum in cœlo in hominis natura receptū esse, ibiq; mansurum, quoad descendat ad iudicandū orbē. Sed huic proposito nimiū intenti, quam præsentiā Christi in cœna credere debemus, qualis illic cōmunicatio corporis & sanguinis ipsius præcipiatur, dicere omittebant, adeo vt Lutherus eos nihil præter signa nuda & spiritualis substantiæ vacua, relinquere velle existimaret, ideo cœpit palam obsistere, ita vt pro hæreticis habendos denūciaret. Ex quo semel efferbuit contentio, sic temporis progressu adaucta & inflāmata est, vt acerbiùs æquò exagitata sit per annos plus minus quindecim, quibus interim neutri alteros æquo aīo & placido audire sustinebant. Nam etsi semel contulerunt inter se, tanta tamē animorum alienatio erat, vt re infecta discesserint: Cùm etiam ad concordiā aliquā accedere debuissent, magis ac magis regressi sunt, nihil aliud spectantes, quàm vt opinionē suam tuerentur, & cōtrariam refutarent. Habemus itaq; qua in re impegerit Lutherus, in qua etiā OEcolampad. & Zuing. Lutheri partes erant ab initio admonere, non esse propositi sui præsentiam talem statuere, qualem papistæ somniant: Item testari se non hoc quærere, vt sacramentū Dei loco adoraretur: tertiò abstinere à similitudinibus illis rudibus & perceptu difficillimis, aut moderatè eis vti. Alij etiā offenderunt in eo quòd ita tenaciter inhæserunt in oppugnanda superstitiosa & phanatica opinione papistarū de præsentia locali, & adoratione quæ inde sequebatur, vt ad vitiū diruendū conatus suos potius cōuerterint, quàm ad id quod cognitu vtile erat stabiliendū. Hoc intelligo dū nimis studiosè ac diligēter in hoc toti incūbebant, vt assererent panē & vinū corpus & sanguinē Christi vocari, quod ipsorū signa sint, nō cogitarūt sibi hoc interea simul agendū, vt adiungerēt ista signa esse, vt nihilominus veritas cū eis coniuncta sit. Nec testati sunt sese nō eò tēdere vt verā cōmunionē obscurarent, quam nobis hoc sacramēto dominus in corpore & sanguine suo exhibet. Vtriq; profectò in culpa fuerunt, dum sese mutuo audire non sustinuerunt. Hactenus Caluinus.

Error Zuinglij & Oecolampadij.

Adoratio sequitur Christi præsentiam in sacramento.

Quomodò aūt panis & vinū, corpus & sanguis Christi vocētur, ipsorūq; sint signa, & nihilo minus veritas cum eis coniuncta sit, veritas, inquā, non realis & personalis præsentiæ Christi: Itē quomodò substātiæ corporis & sanguinis Christi fiamus & verè simus participes (in quo Zuinglium & OEcolampadium deficere dicebat) in principio eiusdem libri declarat.

Caluinus.

Cū enim Christus, inquit, vnicus cibus sit quo animæ nostræ pascuntur, in quo pater oēm vitæ plenitudinē repositam esse voluit, eumq; cū gratijs suis oībus nobis dispenset & distribuat, suo sermone velut instrumento huic rei destinato, quia adeo imbecilles & infirmi sumus, vt certa animi fiducia ipsum recipere nō possimus, cū nuda doctrinæ prædicatione nobis offertur, pater misericordiæ se in eo imbecillitati nostræ accōmodare volens, sermoni signū quod sub oculorū sensum caderet, adiunxit, quo promissionum suarum substantiam nobis representaret, vt omni dubitatione & incertitudine sublata, in eo confirmari & roborari possemus. Eam namq; ob causam dominus cœnā instituit, vt cōscientijs nostris obsignaret eas promissiones, quibus in Euangelio de corporis & sanguinis sui communione participes nos facturum promisit, atque in hac persuasione nos obfirmaret, sitam in eo esse spiritualem vitam nostram, vt tali tanquàm insigni arrabone accepto, firmam salutis fiduciam concipiamus.

Responsio.

Nullam hîc audimus scripturam, quà noua hæc doctrina de mensa domini à seculis incognita, nec solùm doctoribus sacris, verum etiam OEcolampadio

padio, Zuinglio & Bucero inaudita, probetur. Quæ precor, scriptura panē & vinum in mensa domini proposita dicit esse arrabonē & quasi sigillum, omnes promissiones in Christo nobis factas confirmans & stabiliens? Quę item scriptura habet quòd certior sit nobis & firmior salutis & omniū bonorum fiducia per panis & vini susceptionem? Promissio in Euangelijs nobis facta de participatione corporis & sanguinis, est apud Ioannem, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita. cap. 6. Quam promissionem impleuit, quando in nouissima cœna accepit panem, & post benedictionem ait, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Implet & nunc in nobis, quando ex altari sub speciebus panis corpus eius nobis dispēsatur. Quis huius promissionis quam quotidie in nobis implet dominus, requirit vel expectat arrabonem, vel sigillum aliud, quàm ipsum verbū domini? Eius autem sacramenti effectus est, vt vnum simus cum ipso, sicut ipse vnum est cum patre. Sic enim Theophylact. interpretatur quod dicit Apostolus, Panis quem frangimus, nónne cōmunicatio corporis Christi est? 1. Corinth. 10. Quod pro eo, inquit, dixit quod est, Quemadmodum illud corpus Christo vnitum est, sic & nos ipsi Christo per panem hunc vnimur. Et beatus Chrysostomus, Cùm enim, inquit, suum in nos amorem indicare vellet, per corpus se nobis commiscuit, & in vnam (vt ita dicā) massam reducit. Homel. 45. in Ioan. & 83. in Mattheum. Neque id fide solùm & charitate, aut fiducia, sed re ipsa nos corpus suum efficit. Corporaliter itaque Christo iungimur, eoq; participamus & communicamus, secūdùm Apostoli sententiam, & non spiritualiter tantum. Qui manducat meam carnem, ait dominus, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Et sicut ego viuo propter patrem, sic qui manducat me et ipse viuet propter me. Hi enim effectus sunt non panis & vini, sed Christi sub speciebus eorum contenti, per quem in hoc sacro conuiuio mens impletur, & futuræ gloriæ pignus datur. Prudenter igitur Zuinglius & OEcolampadius, atque etiam Martinus Bucerus in sua de Eucharistia tractatione, dicere omiserunt, panem & vinum esse arrabonem, sigillum & obsignationem promissionum Dei in conscientijs nostris, & ad hunc vsum esse institutam cœnam dominicam, cùm sit inuentio & merum somnium Ioannis Caluini. Non igitur in sacra Eucharistia communicantur & suscipiuntur corpus & sanguis Christi quasi absentis, & in cœlis ad dextram patris sedentis, vt docet Caluinus, sed verè etiam præsentis in suo corpore & sanguine sub speciebus panis & vini. Nec est instituta ad confirmandas in nobis Dei promissiones, sed vt memores simus mortis Christi pro nobis perpessæ. Hoc facite, inquit, in meā commemorationem. Et Paulus, Quotiescunq; manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat. 1. Corin. 11. Ad quam commemorationē totam cœnæ dominicæ actionem referunt Zuinglius, OEcolamp. & Martin. Bucerus, & ideo meritò offensa fuit schola Tigurina aduersus Caluinū, quòd Zuinglij doctrinā de cœna dominica reprehenderit, & præter omnem scripturā, nouam quandam induxerit. Colit enim schola illa Vlricum Zuinglium tanquam præceptorem primarium suumque antistitē, à cuius doctrina non libēter recedit, imò eam ex professiōe defendit & tuetur. Id quod intelligēs Caluinus, ad eā placandā scribit epistolā, in qua ostēdere nititur se nō dissentire à Zuinglio, cęterisq; eius scholę magistris in doctrina de cœna dominica, sed eandem docere, cùm tamen reuerà plurimum ab eis dissentiat.

Multum namque diuersa sunt, suscipere panem & vinum tanquam corporis & sanguinis figuras siue symbola, & in se suisque naturis corpus & sanguinem suscipere & participare. Diuersa sunt res ipsas repræsentatas donare, & earum symbola exhibere, & hæc in arrabonem atque sigillum ad confirmandas Dei promissiones, videlicet quòd Christus est nobis sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio, totiusque vitæ plenitudo, hoc est quòd eius iustitia iusti sumus, eiusque sanctitate sancti, & ita grati Deo patri, ac si ipsi totam gratiarum plenitudinem quam habet Christus, in nobis haberemus, & proinde eque grati & placentes, atque ipse Christus. Hæc enim omnia intelligit Ioannes Caluinus, sed ea ignorat scriptura sacra, quæ docet corpus Christi in hoc sacramento esse cibum quem edamus, & sanguinem, potum quem bibamus, quæ proinde omnem fructum & effectum in spiritu nostro operantur, quem secundùm proportionem cibus corporalis in corporibus. Et hoc modo Ecclesia catholica docet de corpore & sanguine Christi vt sunt in hoc sacramento.. Huius sacramenti effectus, inquit Concilium Florentinum, quē in anima dignè sumentis operatur, est adunatio hominis ad Christum: & quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius iungitur, consequens est, quòd per hoc sacramentum in dignè sumentibus gratia augeatur, omnemque effectum quem materialis cibus & potus quoad vitam agunt corporalem sustentando, augendo, reparando & delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem, in quo (vt inquit Vrbanus papa) gratam Saluatoris nostri recēsemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incremētum. At Caluinus refert solùm s. Eucharistiæ virtutem ad significandum, excitandum & testificandum, nullam ad efficiendum nostri cum Christo vnionē, secundū patrū testimonia iā citata. Item dicit quòd participatio corporis & sanguinis domini vera ac spiritualis in salutis consistit fiducia, *Vt certa*, inquit, *animi fiducia Christum ipsum recipere possimus.* cùm ad fidem & amorem magis pertineat coniungere & vnire nos Christo, & ipsum dominum in hoc sacramento aduenientem quasi obuijs vlnis amplecti. Nec tamen fide solùm & amore, sed vt patres palam testantur, re ipsa Christum dominum in corpore & sanguine suo substantialiter præsentem, & non in symbolis tantùm, in sacra Eucharistia suscipimus & corporaliter complectimur. Sunt præterea multùm diuersa ad edendum & bibendum corpus & sanguinem donari, & simpliciter ad omnia donari in hoc sacramento, id quod docet Caluinus. Vlricus autem Zuinglius & OEcolampadius ad vsum esus & potus, & mortis eius commemorationem duntaxat, ea dari docent. Sed vnde hæc tanta dissensio, & pugna paucorum horū magistrorum in dogmate quod ipsimet omnes testantur esse maximi momenti? Nam Lutherus primò suā proposuit sententiam, quòd scilicet reuerà corpus & sanguis domini sunt substantialiter in sacra Eucharistia, sed substantia panis simul manente, sicut ferri natura manet quando ipsum est ignitum, & panis natura quando vino quod imbibit est plenus: In quo deserit ecclesiæ catholicæ doctrinam. Succedunt Zuinglius & Oecolampadius, qui hanc Lutheri sententiam tanquam articulo fidei de ascensione Christi in cœlum, & sessione ad dextram patris, contrariam impugnant. De horum sententijs arbitrum ac cēsorem se constituit Ioannes Caluinus, qui damnat vtrosque & suam adfert sententiam,

Epist. Synodotica eiusdē Concilij siue decreto Eugenij 4.

quæ

quæ nec ipsa placet scolæ Tigurinæ, sed magis sententia sui præceptoris Vlrici Zuinglij. Vnde, obsecro, tantum dissidij, cùm vniuersi doctores catholici, scholastici, & scriptores veteres à temporibus Apostolorum idem per omnia tradant, & in tractatione de sacra Eucharistia quotquot scripserunt in oriente & occidente & meridie, omnes consentiant? & hi tā pauci ita dissentiant de cœna dominica, & præsentia Christi in hoc sacramento, vt vix duo consentiāt, nec tātùm inter se dissentiāt, sed ijdem ipsi hodie docent vnum, & cras aliud, & quidem contrarium, cuius exemplum habemus in Luthero & Bucero, eorumque complicibus. Certissimum hinc est argumētum, quòd non sunt locuti spiritu veritatis, & hoc eodem, sed humano & proprio, spiritu erroris & vertiginis. Scribit enim Apostolus de quibusdam, Quia charitatem veritatis non receperunt, ideo mittet eis dominus spiritum erroris, vt credant mendacio. Non enim dissensionis est Deus, sed pacis & concordiæ. Non vnum loquitur in vno & aliud per alium. Quod verò doctores catholici tam longo locorum & temporum interuallo à se mutuò dissiti, inuicem consentiant, idem doceant sine collatione & librorum mutua communicatione, euidens est argumentū quod sancto veritatis spiritu afflati & edocti eandem de sacra Eucharistia tradiderunt sententiam. Repetere hîc conuenit sententiam & admonitionem Martini Lutheri. Quis tam insanus, & suæ salutis prodigus, qui huiusmodi spiritibus & magistris qui inter se conuenire non possunt, suam credat salutem, & catholicæ ecclesiæ deserat doctrinā, quæ tantam habet scriptorū concordiam? Vt ad Caluinum redeamus, nō ita hîc disputatur de participatione corporis & sanguinis domini, & quomodò hæc nobis donantur, sicut de significatione & germano sensu verborum Christi, Hoc est corpus meum, an secundùm sermonis proprietatem, an secundùm allegoriam sint intelligenda, aut secundùm tropum figuræ & symboli. Caluinus quidem ea intelligit secundùm Allegoriam, Ait enim,

2. Thessal. 2.
1. Corinth. 14.

Verba quibus dominus vtitur, tantundem significant ac si quis diceret, Quemadmodum hominis corpus pane nutritur, & sustentatur, ita caro mea cibus est spiritualis quo animæ viuificantur. Quanuis autem veteres doctores Sorbonici subtilius disputarunt, quomodò corpus & sanguis cum signis coniunctum sit, tamen negari non potest hanc opinionem receptam esse à summis & infimis in ecclesia papali, & ab annis sexcentis traditam, & pro certa habitam, atque hodie flamma, ferro, cede, & omni tormentorum genere defendi & asseri, Christum scilicet contineri sub his signis, ibiq; eum inuestigandum esse. Quam opinionem vt sustineant, fateantur etiam necesse est, Christi corpus tanquam infinitum nullo spacio cōtineri, aut diuersis in locis simul esse. Talem ergò præsentiam loco circunscriptam statuere, qua corpus Christi signo includatur, aut localiter, quod aiunt, coniungatur, non tantum delirium est, sed etiam execrandus error, gloriæ Christi detrahens, & quicquid de natura ipsius humana credendum, euertens. Scriptura enim vbique docet Christum, vt in terris humanitatem nostram accepit, ita ereptam ex hac mortali conditione in cœlum, natura tamen non immutata extulisse. *Caluinus.*

Responsio.

Verba cœnæ dominicæ secundùm proprietatem sermonis esse intelligenda, & non secundùm Allegoriam vel Tropum, superiùs ostendimus & ex Apostolo & consentiente patrum interpretatione. Ostendimus prætereà quòd non magis gloriæ Christi derogat, quod ipse nobis substantialiter præsens corporaliter adsit in sacra Eucharistia, quàm quod pro nobis

in cruce pependit,& tandem mortuus est: De quo Apostolus Paulus ait, Prędicamus Christū Crucifixū, Iudęis quidē scandalū, gentibus autem stultitiam. Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam, quia quod stultū est Dei, sapientius est hominibus. Ita Christo prædicante carnem suam manducari, & sanguinem bibi, multi sunt scandalizati, hoc, inquit ipse, vos scandalizat. Non mirum igitur quòd nunc hæretici iudicāt esse stultitiam & delirium, id quod Petro & veris catholicæ ecclesiæ filijs Christique discipulis verba sunt vitæ æternæ, dū credunt quia ipse est filius Dei, cui non est impossibile omne verbum. Nec quicquam Christo est indecorum quod nostram promouet salutem, pro qua mortuus est, & pro qua nihil non facere est paratus. Prędicat enim Apostolus supereminentem Christi charitatem, ex qua delitiæ sunt ei intimè nobis coniungi & esse cum filijs hominū vsque in seculi consummationē. Nihil igitur gloriosæ eius conditioni per hanc corporalem in sacramento decedit præsentiam. Eximia enim eius est gloria quod caro eius secundùm esse substantiale verè sit cibus, & sanguis potus, sine quo vita animæ subsistere non potest. Neque tamen propterea fateri necessum est, Christi corpus tanquam infinitum nullo spatio cōtineri, aut diuersis in locis esse simul. Nam etsi istud Deo impossibile non sit, non tamen hoc fateri est necesse, cùm corpus Christi non sit in sacramento localiter, siue vt in loco, sicuti suprà ex B. Thoma declarauimus, sed incomprehensibiliter & modo mirabili; qui omnem superat intellectum creatum. Interrogat, inquit Damascenus, sancta virgo, Quomodò fiet mihi istud, quoniam virum nō cognosco? Respondet Gabriel Archangelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et nunc tu interrogas, Quomodò panis fit corpus Christi, vinum & aqua sanguis Christi? Respondeo tibi & ego, Spiritus sanctus obumbrat, & hæc operatur super sermonem & intelligentiā. In talibus, inquit Augustinus, mirabilibus Dei operibus ratio facti est potentia facientis. Nam si ratio quæritur, non erit mirabile, si exemplum poscitur non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse. Nimis intolerabilis est arrogantia & pertinacia Ioannis Caluini, quod delirium & execrandum errorem appellat eam doctrinam quam confitetur in ecclesia papali ab annis sexcentis à summis & infimis fuisse receptam, & contrarium docentes flamma & omni tormentorum genere quasi hæreticos & rei Christianæ perniciosos hostes exterminari. Non enim alia est Christi ecclesia, quàm quæ Christum in suo agnoscit vicario B. Petri in cathedra successore. Ad Christum, inquit Cyprianus, non pertinet, qui Christi relinquit ecclesiam. Et si qui cum Episcopo non sunt, in ecclesia non sunt: Vnde, inquit, scire debes Episcopum in ecclesia esse, & ecclesiam in Episcopo, quando ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata. Et illam B. Augustinus iudicat verā esse Christi ecclesiam, in qua est successio Episcoporum continua in sede Petri. Sed hanc Christi sponsam eiusque sententiam arroganter contemnit Ioannes Caluinus homo nimium sapiens apud semetipsum.

Verùm quid eum mouet vt delirium & execrandum errorem dicere audeat, quod confitemur Christum esse corporaliter præsentem in sacra Eucharistia?

1. Cor 1.

Ioannis 6.

Ephes. 3.

Parte 3. quæst. 76. art. 1.

Lib. 4. cap. 14. de orthodox. fide.

Epistol. 3. quæ est ad Volusianum.

De simplicitate prælatorū Ad florentiū pupianum.

Sic itaq;

Sic itaque duo nobis consideranda sunt, cùm de Christi humanitate verba facimus. Primum, ne veritati naturæ ipsius detrahamus. Deinde ne derogemus gloriosæ eius conditioni. Quod vt ritè obseruemus, erigendæ sunt in cœlum mentes, vt ibi redemptorem nostrum quæramus. Nam si velimus eum sub elementa mundi corruptibilia abijcere, cùm ea destruemus quæ de humana eius natura scripturæ testantur, tum etiam gloriosam ipsius ascensionem in nihilum redigemus. Caluinus.

Falsum est vtrunque quod hîc proponit Caluinus contra veritatē præsentiæ corporis & sanguinis Christi, neutrum tamen per scripturam vel rationem probare conatur. Quod enim fieri non posit vt verus in natura homo Dei virtute contineatur sub speciebus panis & vini, atque hoc verbum Deo esse impossibile, nunquam probare poterit (Nam stultissimum est nostra ratione eius potentiæ & virtuti limites præscribere) & multò minus quòd hoc ipsum aduersatur articulo fidei, qui habet Christum ad cœlum ascendisse, & sedere ad dexteram patris: Quem etiam articulum dicit mouisse Zuinglium & OEcolampadium, vt dicerent crassissimum & absurdissimum esse errorem, non agnoscere huic fidei articulo repugnare corporalem præsentiam Christi in sacramento. Omnis igitur Caluini, Zuinglij, & OEcolampadij argumentatio in hac consistit illatione & consequentia, Christus in cœlum receptus est, ibique mansurus, quòad descendat ad iudicandum orbem: ergò non est, nec esse potest corporaliter in sacramento Eucharistiæ. Sed quis Apostolorum hanc facit illationem? Quis sanctorum eam probat? Omnes constanter docent eam esse inualidam, sed simul consistere Deum esse receptum in cœlum ad dextram patris, & tamen esse corporaliter in manibus sacerdotis in terris. Ita enim inclamat B. Chrysostomus ad opus Dei tam immensum, O miraculum, ô Dei benignitatem? Qui cum patre sursum sedet in illo ipso temporis articulo (nempe post verba Christi operatoria) omnium manibus pertractatur, ac ipse se tradit volentibus ipsum excipere ac complecti. Fit autem id nullis prestigijs, sed apertis ac circumspicientibus circunstantium omnium oculis. Et ne existimes hoc illi excidisse, passim fere ita loquitur. Cùm mors, inquit, accepisset corpus Christi, quia continere non poterat, rursus euomit & radios ad ipsum supernum thronum dimisit. Illuc namque ipsum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus & manducaremus, quod maximum dilectionis signum est. Quos enim amamus nonnunquam, morsu etiam petimus. Et rursus, Quod summo, inquit, honore dignum est, id in terra ostendam. Nam quemadmodum in regijs non parietes, non tectum aureū, sed regium corpus in throno sedens omnium præstantissimum est, ita quoque in cœlis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi proponitur, neque angelos neque archangelos, non cœlos cœlorum, sed ipsum horum omnium tibi dominum ostendo. Animaduertis quonam pacto? Quod omnium maximum est atque præcipuum in terra, non conspicaris tantum, sed tangis, neque solum tāgis, sed comedis, & eo accepto domum redis. Absterge igitur ab omni sorde animam tuam. Item, recolite quia illius corpus est & sanguis, qui supra cœlos residet, qui ab angelis suppliciter adoratur. Illius, inquam, qui proximè assistit immortali Dei potentiæ. Huius delibamus sanguinem, & proprium corpus nobis sumendum tradidit. Quin etiam in sua Liturgia ita orat, Qui suprà vnà cum patre sedes, & hîc vna nobiscum inuisibiliter versaris, dignare potenti manu tua nobis impartiri

Responsio.

Marci vlt.

Lib. 3. de sacerdotio.

Homel. 24. in epist. 1. ad Co.

Eadē Home.

Homel. 3. in epi. ad Ephe.

partiri impollutum corpus tuum,& præciosum sanguinem,& per nos toti populo. Rursum declamans ad populum & enarrans locum de pallio Heliæ donato Hæliseo. Helias meloten discipulo reliquit, filius autem Dei ascendens suam nobis carnem dimisit. Sed Helias quidem exutus, Christus autem & eam nobis reliquit, & ipsam habens ascendit. Quid igitur dicemus? Num B. Chrysostomo clarissimum maximeque necessarium fidei articulum excidisse quisquam credat, cùm in ipsa Eucharistiæ tractatione tam sæpe de eo loquatur? An non meminerit vocis illius angelicæ, Quẽadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum sic veniet. An ignorauerit quod ad discipulos Saluator dixit, Vado ad patrem,& iam non videbitis me. Nequaquam certè ignorabat sanctus hic Episcopus localem designari remotionem, sed certissimò credebat quòd creaturã creator vt vult transformare potuit,& vt potuit ita iuxta verbum suum voluit & fecit. Neque vllam habet consequentiæ rationem, Christus ascendit in cœlum, & vadit ad patrem, ergò non est hîc. Vnde B. Augustinus sententiam hãc Saluatoris exponens, Quid ergò est, Ad patrem vado & iam non videbitis me? nisi quomodò sum, cùm vobiscum sum. Tunc enim adhuc erat mortalis in similitudine carnis peccati, qui & esurire poterat & sitire. Hunc ergò Christum, id est talem Christum, cùm transijsset de hoc mundo ad patrẽ non erant iam visuri. Et tantùm abest vt hæc duo sibi aduersentur, ascensus videlicet Christi in cœlum, & corporalis præsentia eiusdem in sacramẽto, vt iuxta interpretationem B. Augustini & B. Cyrilli dominus declarauerit, quæ dixit de manducanda carne sua, & bibendo sanguine, per ascensionem suam in cœlum, dum ait, Hoc vos scãdalizat? Si ergò videritis filium hominis ascendentem vbi erat priùs, quid dicetis tunc? Hinc, ait Aug. soluit quòd illos commouerat. Illum enim putabant erogaturum corpus suum: Ille autem dixit se ascensurum in cœlum, vtique integrum. Certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus suũ. Et Cyrillus, Si præter naturam caro mea in cœlum ascendet, quid prohibet ne similiter præter naturam viuificet? Nihil igitur solidi habent, imò falsa sunt quæ adducit Caluinus contra veritatem corporalis præsentiæ Christi in sacra Eucharistia. Et mirabilis est cœcitas consentientem ecclesiæ catholicę sententiam propter sophisticas has argumentationes relinquere, quæ fundamentum habet verbum domini & veterum scriptorum concordem interpretationem. Porrò totam hanc Ioannis Caluini sententiam clarè explicat Glosa ordinaria iam recens ędita & impressa à Roberto Stephano anno 53 Geneuæ, ex qua manifestior fiet eius absurditas.

Homeli. 2. ad populum Antiochenum.

Act. 1.

Ioann. 16.

Tracta. 94. & 95. in Ioann.

Ioannis 6.

Circa cap. 26. Matth.

Specimen glosæ ordinariæ.

Ait enim *In verbis cœnæ dominicæ relatiuum Hoc, refert panẽ non corpus, & corpus suum panem vocat, non solùm quia figura est corporis, sed magis quia symbolum, in quo res exhibetur, sicut Ioannes spiritum sanctum vocat columbam quòd sub columbæ specie apparuerat: Ita panem corpus suum vocat quòd certò testetur nobis exhiberi corpus suum quod figurat, vel quia dominus visibile illud symbolum nobis porrigendo vnà dat nobis etiam suum corpus. Proinde certum est veritatem hîc cum suo signo coniunctam esse, hoc est non minus verè nos (quantum ad vim spiritualem attinet) participes corporis Christi fieri, quàm pane vescimur. Nam vt reuerà regnum dabat Deus & sacerdotium, prophetandique munus per vnctionis symbolum, licet nec regna nec sacerdotiũ, nec propheticus spiritus localiter in eo fuerint, & vt Hieroboam verè accipiebat decem tribuum regnum, licet in decem pallij partibus localiter*

Nota hanc explicationem.

localiter non esse. Et quemadmodum Christus reuerà beneuolentiam suam per externam manus impositionem pueris & ægrotis dabat, tametsi in manibus illa localiter non comprehenderetur; & per baptismum exhibetur peccatorum remissio, etiam si in aqua localiter non includatur: ita verè in cœna datur nobis corpus Christi per panē & vinum tanquam per externa symbola, tametsi localiter in illis non comprehendatur. Datur enim nobis corpus Christi sub his symbolis, vt sit animis nostris in cibum salutarem; hoc est, in quantum ex Christi carne vis viuifica in nos per spiritum diffunditur, quamuis longè à nobis distet, nec misceatur nobiscum: sicut sol in cœlo manens radios in terram traijcit ad generandum, fouendos & vegetandos fœtus, & in radijs suis quodammodo substantiam suam communicat: sic Christus in cœlo manens se nobis communicat arcana spiritus sui sancti virtute. Nam vinculum huius coniunctionis est spiritus domini, cuius nexu copulamur, & est quidam veluti canalis, per quem quicquid & est & habet ad nos deriuatur.

Ex his liquidò patet, quòd Ioannes Caluinus intelligit sub pane & vino secundùm veritatem dari & exhiberi corpus & sanguinem domini, non secundùm eorum substantialem præsentiam, sed secundùm virtutē & efficaciā tantum: quomodo adsunt & exhibentur in baptismo & pœnitētia, imò quandocunq; aliquē effectū mors Christi in nobis operatur. Sed hoc duntaxat modo ea adesse in s. Eucharistia, nō patiuntur verba Christi, quibus dixit corpus suū esse hoc quod ocularitèr demōstrabat, & quod pro nobis tradendum & frangendū affirmabat. Recte ibi dicit Lutherus, Si Christus dixisset, Accipite & manducate, hic est panis triticeus quē exhibeo vobis: Item, Accipite & bibite, hic est calix vini quem propino vobis, nemo dubitaret de eius orationis intelligētia. Quid igitur hæremus, quid disputamus de sensu verborū, quibus dicit, Accipite & comedite, Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur: Hic est calix sanguinis mei, quando ad symbolicā intelligentiā nihil suadet, nisi infirmę quędā argumētationes sophisticæ ex humana tantum ratione deductæ, quæ nō sufficit, nec angelica quidem, ad intelligendum mirabilia Dei opera. Argumentatur enim Caluin⁹, quòd humanæ naturæ veritas nō potest consistere cū coexistentia sub speciebus panis & vini, item ꝙ aduersatur articulo fidei de ascensiōe Christi in cœlos, & eius sessione ad dextrā patris. Quibus superiùs respondimus ex sentētijs August. & Chrysost. Et expressè damnatur hæc Caluini sententia de præsentia Christi in Eucharistia secundùm virtutem duntaxat siue efficaciā, in Concilio Tridentino, quod sic ait, Si quis dixerit Christum in s. Eucharistia esse tantummodò vt in signo vel figura aut virtute, Anathema sit. Item ꝙ Caluinus dicit cōmunionem panis & vini ex Christi institutiōe & promissione maiorē facere certitudinem ꝙ sumus membra Christi ex carne & ossibus eius, ꝙque corda nostra inhabitat, humanū est figmentū, & sine scriptura dicitur.

Responsio.

Sermone de Eucharist. impresso Haganoæ per Ioānem Secceriū an.27.

Hic præterimus errorem Mar. Lutheri, quem sequitur & latè declarat Ioan. Brētius, quòd videlicet Christus nō solùm est corporaliter in s. Eucharistia, sed vbiq;, & cœlum impleat & terrā instar diuinæ essentiæ, propter vnionem hypostaticam cum verbo Dei. Ait enim Brentius.

in eodem sermone quo supra.

Homel. 50. in Lucam.

Postquam Christus ascendit in cœlum, non iam est in locis pro carnali humanæ rationis imaginatione, sed pro ratione diuina, quare & si corpus eius sit simul in cœlo & in terra, super cœlos & in cœna, non tamen est in diuersis locis iuxta carnis cogitationes, sed est potiùs in vno loco: imò quia ascendit super omnes cœlos, est suprà, in-

Brentius.

pra, infra, intra & extra omnia huius sæculi loca. Manifestum quidem est, quod corpus mathematicum in vno tantum externo loco natura sua contineatur, sed illud corpus quod assumpsit filius Dei in vnitatem persona, & quod intrauit gloriam & maiestatem Dei patris, & si, quod ad substantiam attinet, non sit mutatum, multa tamen adeoque innumerabilia accepit accidentia, quæ sunt cælestia, & supernaturalia. Atque hunc errorē ante eos docuit Iacobus Faber Stapuleñ. qui sic habet, *Corpus Christi, id est, assumpta humanitas cœlum implet & terram. Est enim vbicunque verbum Dei est, quia verbum caro factum est, quare verbum nusquam est sine carne. Item cum filius sit in patre, & in omnibus sanctis qui sunt in cœlo & in terra, an etiam corporaliter sit? Quid ni? Sed absque modo, nisi dicas diuino & incomprehensibili modo, qui non tam modus, quàm non modus dici debet.*

In epistolam prim. ad Corint. cap. 12. & cap. 14. in Ioannem.

Sed hæc omnia præterimus quòd eorum tractationem præsens non requirat articulus, & diligenter de his disserant scholastici doctores 3. lib. sent. & Petrus de Palude 4. lib. sentent. Aduersus eundem hunc errorē scribit B. Augustinus ad Dardanum. Ita, inquit, Christus venturus est quemadmodū ire visus est in cœlum, id est in eadem carnis forma atq; substantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundùm hanc formam non est putandus vbique diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Non est autem cōsequens, vt quod in Deo est, ita sit vbiq; vt Deus.

distinct. 22. distinc. 10. dubio 2. & 3. epistola 57.

Plenissimè & latissimè tractauit Reuerendissimus Episcopus Roffensis de existentia reali & substantiali corporis & sanguinis Christi in sacra Eucharistia, aduersus Ioannem Œcolampadium, qui in libello cui titulus est, De genuina verborum domini, hoc est corpus meum, expositione, oēs intēdit neruos vt corradat argumēta, & apparentias quibus euertat & expugnet saluberrimum hunc fidei catholicę articulum. Sed his omnibus doctissimè respondet Roffensis, eumque sequuti sunt tres docti viri Angli, Stephanus Episcopus Vintoniensis & Cancellarius regni Angliæ, & Cuthebertus Tonstallus Episcopus Dunelmensis, & Albanus Longdalus Archidiaconus Cicestriensis, ad quos lectorem remittimus, si pleniorem huius articuli explicationem, probationem, & defensionem desideret.

FINIS

Artic. 13.

Articulus Decimusquartus.

¶ *In Eucharistia non manent panis & vinum, sed hæc in corpus & sanguinem Christi mirabili potentia verbi ipsius sunt conuersa: manentibus tantum panis viniq; speciebus. Vnde certa fide tenendum est sacram Eucharistiam sanctè à nobis adorari, siue in missa, siue extra missam, vbicunque reposita fuerit, aut quoties in supplicationibus publicis à sacerdote circumfertur.*

DOMINVS Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem & gratias agens fregit & dixit, Accipite & manducate, Hoc est corp⁹ meum, quod pro vobis tradetur. Accepit quidē in sanctas manus suas panem, fregit panem, sed quod discipulis suis dabat, ipsique manducādum accipiebant, dixit esse corpus suum. Hoc, inquit, quod exhibeo, & quod accipitis, corpus meum est. Accepit autem & calicem, gratias egit & dedit illis, dicens, Bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remißionem peccatorum. Quod verò vnum, idemque panis sit triticeus & corpus domini: & idem vinum & sanguis Christi, manifesta est pugnantia & contradictio, sicut quod idem sit corpus & sanguis, panis & vinum, aqua & ignis. Nam quæ substantialiter & essentialiter sunt diuersa, non possunt vnum idemque esse secundum substantiam, rationibus terminorum apertè repugnantibus. Quando igitur dominus ait hoc ipsum quod exhibebat esse corpus suum, & item sanguinem, necessaria rerum cōsequētia docebat idem non esse panem nec esse vinum. Accepit quidem panem, sed ex eo fecit corpus suum dum ait, Hoc est corpus meum: & ex vino sanguinem, dicens, Hic est sanguis meus, quasi diceret, Non est iam amplius vinum quod calix continet, sed est sanguis meus: nec est iam panis quem in manibus de mensa sumpsi, sed est corpus meum. Sicut in nuptijs quibus in Cana Galilææ dignatus est interesse, iussu eius impleuerunt ministri sex hydrias aqua, eoque dicente, Haurite nunc & ferte architriclino, ex eis fundebant & adferebant architriclino, non aquam, qua tamen eas impleuerant, sed vinum. Nam aqua vinum factum fuerat. Item & Aaron accepit virgam in manum, quæ proiecta in terram, iam non erat virga, sed coluber. Idem percussit aquam fluminis, & factus est sanguis. Conformiter his scripturarum exemplis, accepit Iesus de mensa panem, sed quod discipuli edendum sumebant, non iam panis, sed corpus erat domini, in quod panis fuerat conuersus. Similiter calicem vini accepit, sed quod discipuli accipiebant & bibebant, sanguis erat Christi. Id clarißimis verbis testatur dominus, qui ait, Hoc est corpus meum, hactenus quidem panis, sed ex hoc iam est corpus meum: Hic est sanguis meus, hactenus vinum, sed ex hoc iam est sanguis meus, in quem versum est vinum. Magis autem est credendum verbo Dei, quàm experientiæ. Sicut igitur credimus in nuptijs ex aqua vinū factum, quia hoc indicauit architriclinus, ita magis credendū nō esse hîc panē, quia Christ⁹ dixit, Hoc est corp⁹ meū.

Matth. 26

Ioan. 2.

Exod. 4. & 7.

Quisque apud se hîc expendat, ánne sit addere verbo Dei, si domino dicente, Hoc est corpus meum, nulla panis facta mentione, aliquis adijcere audeat, Est quidem corpus eius, sed, Hoc, panem demonstrabat, quē de mensa acceperat: & est sensus, Hic panis est corpus meum, vel hoc quod porrigo est corpus meum, sed simul est panis, saluaque manet panis substantia. Quod enim simpliciter, indefinitè, & sine additamento dicit dominus, id hi ad panem restringunt & determinant, interpretantes, Hoc, id est hic panis est corpus meum: quod non dicit dominus, sed in genere, hoc quod videtis sub accidentibus panis, quod in manibus habeo, & vobis edendū exhibeo, est corpus meum. Atque ita secundùm proprium orationis sensum demonstratur non corpus domini, nec panis, nisi confusè & indeterminatè, sed in genere substantia quam videbant sub speciebus sensibilibus panis. Nec mysterio caret, quòd Chistus non dixit, Hic est corpus meum, cùm tamen panis Græcè & Latinè sit generis masculini, sed, Hoc est corpus meū, id demonstrando, quod sub panis videbatur accidentibus, insinuans, imò & explicans corpus Christi esse quod sub ijsdem latebat accidentibus, sub quibus priùs substantia panis.

Argumentum autem quod sumitur ex mutatione generis pronominis, Hoc, & panis, prosequitur Rex Angliæ in assertione septem sacramentorū aduersus Martinum Lutherum, & Ioannes Episcopus Roffensis in Apologia pro eadem assertione. Item pater Alfonsus de Castro, Idem etiam attingit Martinus Lutherus, & respondere nititur, sed non satisfacit.

Heresi 5. de Eucharistia.

Nec minus absurdus esset qui panem diceret manere, quando adest corpus domini, quàm qui diceret, virga mutata in colubrum, virgæ formam adhuc manere cum colubro, & in hydrijs nuptiarum aquam simul cum vino mansisse, atque vtrumque simul allatum architriclino: Erat quidē hoc fortassis possibile. Nā aqua etiā manere potuit & affici colore, sapore, cæterisque vini qualitatibus, ita vt nullum fuisset vinum secundùm speciem, sed secundùm qualitates tantum. An verò fieri potuerit quòd pane manente sacramentaliter adesset corpus Christi, ita vt panis esset signum sacramentale, sicut modò sunt panis accidentia, disputant doctores Scholastici, quorum quidam docent hoc fieri non posse, alijs contrarium defendentibus: Sed in mysterijs scripturarum non quid absolutè fieri posset spectandū est, verùm quis sensus scripturis earumque circunstantijs magis sit consentaneus. Christus hîc in manus accepit panem, & adhuc panis esse videbatur, & dixit, Hoc esse corpus suum. Necessaria igitur est consequentia iam nō esse panem. Huius autem intellectus verborum Christi, consideratione, ante mille annos maiores nostri tradiderunt post consecrationem panē nō manere. Nam B. Augustinus, Cùm de sacramentis, inquit, tractarem, dixi vobis quòd ante verba Christi quod offertur, panis dicatur: vbi verò Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus domini appellatur. Cur ergò (sibi obijcit) si vt panis non dicitur, ita nec est, in oratione dominica, ait, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Et respondet, Panem quidem dixit, sed supersubstantialem: Non est iste panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiā fulcit. Et B. Ambrosius, Qui pridie, inquit, quàm pateretur in sanctis manibus suis accepit panem, antequam consecratur panis est, vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Audi dicentem, Accipite & edite,

Sremo. 28. de verbis domini super Lucā.

Li 4. de sacramento cap. 5.

Hoc est corpus meum, ante verba Christi calix est vini & aquæ plenus: Vbi verò verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Item, Licet figura panis & vini videatur, nihil tamen aliud quàm caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt. Et Conciliū Constantiense damnat articulum Ioannis Vvycleffi, Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis manent in sacramento altaris. Quod igitur panis non maneat, nec vinum post consecrationem, ex ipsis domini verbis, Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus, patres ecclesiastici & Concilium prædictum apertè docent, & ex eis solis pronunciat B. Thomas hæreticum esse dogma, quòd panis & vinum manent post consecrationem.

Sess. 8. & in decret. Martini.

Parte 3. quæst. 75. art. 2. & in 4. dist. 11. qu. 1. artic. 1.

SEquens articuli particula, videlicet, Panis & vinum conuertuntur in corpus & sanguinem Christi, maiorem habet difficultatem, intra scripturę & verborum Christi limites consistendo. Cùm enim fieri possit quòd in sacramento sint corpus & sanguis Christi per solam panis & vini corruptionem, vel eorum recessum aut resolutionem in præexistentem materiam, mirum videri potest quòd articulus & Cōcilia generalia pronunciant per conuersionem panis & vini, in hoc sacramento esse corpus & sanguinē dñi, quū miracula ex eo multiplicentur, & plurimę difficultates hinc emergant, quæ nostram superant intelligentiam, Sed quia patres & ecclesia catholica quæ spiritum & sensum Christi sponsi sui habet, viderunt ex germano verborum Christi sensu hanc sequi conuersionem, quam Concilia magis explicant & declarant esse transsubstantiationem, hoc est mutationem siue transitum de substantia in substantiam, quæ est mutatio substantialis inter duos terminos positiuos, non solùm ex verbis domini docuerunt non esse panis & vini substantiā in hoc sacramento, sed corpus & sanguinem Christi dñi in eo esse per transsubstantiationem, id est conuersionē panis & vini in corpus & sanguinem domini, non per loci mutationem, nec modum aliquem alium, quemadmodum ignis esse incipit vbi priùs erat lignū, quando in ignem mutatur lignum per sui conuersionem & aggenerationem: Non ignorauerunt tamen plures hinc nasci difficultates, quas postea etiam attingemus. Cùm enim pronomen, Hoc, dēmōstret substantiā indeterminatè & in genere, necessarium est, hoc quod priùs erat panis, post consecrationem, manentibus iisdem accidentibus esse corpus Christi, quod sine conuersione fieri non potest. Et ideo ex iisdem Christi verbis constanter & concorditer veteres scriptores & Concilia generalia docuerunt panem & vinum in sacra Eucharistia transsubstantiari in corpus & sanguinem domini, nihil deterriti quòd plus miraculorum inde nasci, & plures etiam sequi difficultates videbant, quando spiritu Christi suggerente verum hunc verborum Christi sensum intelligebant. Docet enim B. Ambrosius clarissimè hanc transsubstantiationem. Verè, inquit, magnum & diuinum miraculum est quòd populo pluit Deus manna de cœlo, nō laborabat populus, & tamen manducabat. Tu fortè dicis, Meus panis est vsitatus: sed panis iste panis est ante verba sacramentorum, vbi accesserit consecratio de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus, Quomodò potest qui panis est corpus esse Christi consecratione? Consecratio igitur quibus verbis est, & quibus sermonibus? Domini Iesu. Nam per reliqua omnia quæ dicuntur laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris:

Lib. 4. de sacrament. c. 4. Et c. 9. de mysterijs initiandis.

teris: vbi venitur vt cõsecretur venerabile sacramentũ, iam nõ suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc cõficit sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia: Iussit dominus & factum est cœlum: Iussit dominus & facta est terra: Iussit dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius est sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperet esse quæ non erant, quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Item alio loco ex parte Neophytorum obijcit, Fortè dicas, Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiã? Et hoc nobis adhuc superest vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq; vim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses, proiecit eam & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis, & virgæ. Quod de plurimis scripturarum exemplis prosequitur, tandem concludens, Si tantum valuit humana benedictio vt natura conuerteretur, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa domini Saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt in id mutare quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quoad argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisq; astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cũ Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus viro mixta fœmina generare consueuerat. Liquet igitur quòd pręter ordinem naturæ, virgo generauit. Et hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse domini Iesu partus ex virgine? Verè vtique caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est: Verè ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus, Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suũ: ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et Eusebium Emissenum, plurimosque alios doctores ecclesiasticos citat Magister Sententiarum, & Gratianus in Decretis. Item Theophylactus, Misericors, inquit, Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat. Et clarissimè Ioannes Damascenus doctor Græcus, sicut & Theophylactus, maiorum suorum sententiam explicans, Deus, inquit, panem, suum ipsius corpus, & vinum atque aquam sanguinem facit. Et quemadmodum omnia quæ fecit Deus, spiritu cooperante fecit, sic & nunc spiritus sancti operatione hæc supra naturam operatur, quæ nisi sola fides cognoscere non potest. Quomodò fiet mihi istud, dicit sancta virgo, quoniã virum non cognosco? Cui respondet Gabriel Archangelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Itaque si & nunc interrogas, Quomodo panis fit corpus Christi, & vinum & aqua sanguis? Respondeo & ego tibi, Spiritus sanctus obumbrat, & hæc supra sermonẽ & intelligentiam operatur, non quòd ipsum corpus assumptum ex cœlo descen

Margin notes: Genes. 1. — Exod. 4. — Homel. 5. de Paschate. — Lib. 4. dist. 10. — De consecra. dist. 2. c. Quia corpus & sequenti. — In Marcum cap. 14. — Li. 4. de orthodox. fide c. 4. — Lucæ 1.

descēderit, sed quòd ipse panis & vinū trāssumūtur & trāsmutantur in corpus & sanguinē Dei. Si aūt modū requiris, quonā pacto fit, sat tibi sit audire, quoniam per spiritum sanctum: quemadmodum ex sancta Deipara seipso & in seipso dominus carnem sustentauit. Et nihil amplius hìc cognoscimus quàm, quòd verbum Dei verum & efficax est & omnipotens, modus autem inscrutabilis. Ignotum autem & inscrutabilem esse modū huius conuersionis, naturali declarat exemplo. Nec prolixiores esse oportet hic in citandis patrum sentētijs pro hac conuersiōe panis in corpus Christi, cùm eas plurimas sit inuenire apud Reuerendum patrem Alfonsum de Castro. Ex quibus manifestum est verissimum esse quod scribit Lanfrancus Episcopus Cantuariensis ad Berengarium, quòd toto orbe diffusa ecclesia catholica, credit terrenas illas substantias quæ in mensa dominica per sacerdotale mysterium diuinitus sacrificantur, ineffabiliter, incomprehēsibiliter & mirabiliter operante superna potentia, conuerti in essentiam dominici corporis & sanguinis, reseruatis ipsarum rerum speciebus & qualitatibus, ipso nihilominus dominico corpore permanente in cœlestibus ad dexterā patris, integro, incōtaminato, illeso, nempe impassibili & immortali, vt verè vtrunque dici possit & ipsum corpus quod de virgine sumptum est, atque ipsum sanguinē qui in ara crucis pro nobis effusus est, sub speciebus panis & vini nos sumere, & quodam modo non ipsum: Ipsum quidē quantum ad veræ vtriusque naturæ essentiam, proprietatem & virtutem: non ipsum autem si modum illum ineffabilem spectemus, quo sub alienis speciebus mirabiliter & incomprehensibiliter latitat. Hæc, inquit, fides est quā tenuit à priscis temporibus, & nunc tenet ecclesia quæ per totum orbē diffusa, catholica nominatur. Hanc fidem Latinos, hanc Græcos, hanc Armenos magno consensu sequi affirmat. Atque hanc eius sententiam hìc repetere conueniebat, propterea quòd apertè explicet priores partes præsentis articuli, toto orbe ecclesiam semper docuisse. Et ne vllus hìc scrupulus aut vacillatio in animis nostris hæreret, accessit definitio in Concilio tempore Innocentij 3. Lugduni celebrato, quæ habet. Vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus saluatur omnino, in qua idem & sacerdos est & sacrificium Christus Iesus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstātiatis pane in corpus, & vino in sanguinem eius potestate diuina. Item in Synodo œcumenica Florentiæ sub Eugenio 4. celebrata, definitur, quòd sacerdos in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum, quodque ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Chisti, & substantia vini in sanguinem conuertitur. Et Concilium Tridentinum celebratum sub Iulio 3. docens quid de sacra Eucharistia necessariò sit credendum, sic ait. Quoniam autem Christus redemptor noster, corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideo persuasum semper in ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiā sanguinis eius, quæ conuersio conueniēter & propriè à sancta catholica ecclesia transsubstantiatio est appellata. Et post datam hanc doctrinam à Concilio, ne quis contra illam docere, aut sentire præsumat, canonem latæ sententiæ qui est secundus in ordine contra huiusmodi præsumptores protulit, cuius verba sunt hæc

Heref.5. de sacra Eucharistia.

De summa trinit. & fide catholic. cap. firmiter.

Cap.4. Sess.

sunt hæc, Si quis dixerit in sacrosanctæ Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis & vini vna cum corpore & sanguine domini nostri Iesu Christi, negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem catholica ecclesia apertissimè transubstantiationem appellat, anathema sit. Nihil igitur dubitandum quin in sacra Eucharistia fiat panis & vini conuersio in corpus & sanguinem domini, hoc est vera transsubstantiatio, in qua desinunt esse panis & vinum, & transeunt in corpus & sanguinē Christi. Hanc patres ex verbis Christi, quæ eam insinuant, concorditer docuerunt, & generalia definierunt Concilia. Quare pertinacissima est contumacia non solum contrarium docere, sed vel de ea dubitare, aut amplius ipsam inuestigare. Et ideo verè hæreticus est, subuersus, & suo iudicio condemnatus, qui vel aliter sentit, vel sentiendum docet. Definiuit enim antiquus ille doctor Origenes eum esse hæreticū, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit quàm habet definitio ecclesiasticæ traditionis.

In comment. in epist. ad Titũ, vt citat B. Pamphilus in Apol. pro Origene.

Modus autem quo fit hæc conuersio, siue transsubstantiatio ineffabilis est & incomprehensibilis, sicut diximus de modo quo corpus & sanguis Christi sub speciebus panis & vini continentur, vt rectè hîc quæri possit, Quo modo hæc fiat, sicut Maria interrogauit ab archangelo, quomodò filiū conciperet, quæ virum nō cognoscebat: sicut autē ei ab angelo responsum est, ita & hîc quis respondere posset, Id ego ignoro, nam superat meam intelligentiam: sed spiritus sanctus superueniet, qui admirabili sua potentia hæc omnia operabitur. Quo autem modo hoc faciat, ipse qui muneris est author & largitor & testis veritatis, ipse quod loquitur & quo modo faciat ipse nouit solus. Superat enim omnem intellectum creatum quòd panis mutetur in Corpus Christi præexistens, & ei tamen nihil accedat, & pane transeunte omnia eius nihilominus maneant accidentia, color, sapor, odor, figura, quantitas & pondus, & sub parua eorum quantitate totum hominis contineatur corpus, & sub qualibet eius particula.

Eusebi⁹ Emissenus serm. 5. de paschate.

Propter quas difficultates & rei sublimitatem circa conuersionis huius modum quo fiat, variè opinati sunt doctores Scholastici, vt dicit Magister in 4. sentent. qui tres recitans opiniones, quarū primam sequitur quam tanquam verbis Christi magis consentaneam generalia Concilia definierunt certa fide esse tenendam, quam etiam explicant & declarant ex verbis cœnæ dominicæ B. Thomas, & exactissimè Cardinalis Caietanus. Ex quibus patet quòd non rectè dicat Cardinalis Cameracensis Petrus de Aliaco, quòd inter modos quibus imaginari potest fieri trāsubstantiatio, ille sit ad intelligendum facilior & rationabilior, qui ponit quòd substantia panis manet, siue intelligatur corpus Christi contineri sub pane, sicuti sub accidentibus eius ipsum contineri nos docemus, videlicet vt substantia panis sit signum sacramentale, siue intelligatur natura panis corpori in vnitate personæ verbi vniri sicut vniuntur natura humana & diuina. Quia, inquit, his modis substantia panis defert accidentia, nec ponuntur sine subiecto, quod est vnum de difficilibus quæ hîc ponuntur: Et addit hunc modum nec rationi nec bibliæ repugnare. Nec videre meo, inquit, ex determinatione ecclesiæ, nec euidenter ex scripturis sequitur quòd substātia panis non manet. Ostendimus enim ex verbis domini necessariò sequi quòd non est

Distinct. 11.

3. parte quæst. 75. art. 1. & sequentib.

In 4. sentent. quæst. 2. de Eucharistia.

non eſt panis id quod dominus porrigendo diſcipulis, dicebat eſſe corpus ſuum. Et generalia Concilia declarauerunt tranſſubſtantiationem eſſe rationem & cauſam realis & ſubſtantialis præſentiæ Chriſti ſub ſacramento. Dicit enim Concilium Florentinum, Forma huius ſacramenti ſunt verba Saluatoris, quibus hoc confecit ſacramentum. Sacerdos enim in perſona Chriſti loquẽs, ipſum conficit ſacramentũ. Nam ipſorũ verborũ virtute, ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinẽ cõuertuntur. Item in generali Concilio Lateraneñ. dicitur, ꝙ Chriſti corpus & ſanguis in ſacramento altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinẽ. Vbi ex ipſo modo loquendi inſinuatur prioritas & cauſalitas trãſſubſtantiationis reſpectu cõtinentiæ corporis & ſanguinis Chriſti. Et ideo valde mirandum eſt quod dicit Aliaco permanentiã panis & vini eſſe rationabiliorẽ, & Lutherus hũc Cardinalem citat dicere eã eſſe probabiliorẽ. Magis aũt mirandum ꝙ dicit non ſequi ex definitione Eccleſiæ, ꝙ panis & vinum in ſ. Euchariſtia non manẽt. Nã in myſterijs ſcripturarum nõ ſolum ſequendũ eſt quod euidenter ex eis ſequitur, ſed quod eis magis eſt conſentaneum, maximè quando hoc cõcorditer tradiderunt patres. Et quiſquis nõ malè affectus cõſiderata ſola ſerie hiſtoriæ cœnæ dominicæ, etiã ſi eſſet philoſophus gentilis, & crederet fieri poſſe quod credimus, & veracẽ eũ qui loquitur, nõ aliũ ex Chriſti verbis colligeret ſenſum, quàm diximus. Opinionem aũt de aſſumptiõe naturæ panis à Chriſto Dei verbo, tenuit aliquando doctor quidam Ioannes Pariſieñ. & eam ſequi videtur Mart. Lutherus, ſed efficacibus rationibus & ſcripturis docet eam eſſe erroneam Petrus Paludanus, & alij ſcholaſtici. Et quia corpus in verbis domini intelligitur non tota ſubſtantia, ſed altera pars compoſiti, non poteſt panis de ipſo prædicari, quamuis etiam panis natura aſſumpta eſſet in vnitatem hypoſtaticam verbi Dei. Nec trãſſubſtantiatio ſaluari poteſt, manentibus panis & vini ſubſtantijs, quamuis vnitis perſonaliter verbo Dei.

In 4. ſentent. diſt. 10. & 11.

FIT autem hæc conuerſio admirabili verbi potentia, non ſolum incarnati, ſed & verbi ſiue ſermonis quem Chriſtus protulit. Eſt enim operatorius eius ſermo, & efficit hoc myſterium multis modis & miraculis admirabile. Duplex autem eſt hoc verbũ, illud videlicet quo inſtituit iſtud ſacramentum, dicens, Accipite & manducate, Hoc eſt enim corpus meum: Et, Hoc facite in meã cõmemorationem. Nam qui dixit, inquit Damaſcen. in principio, Producat terra herbam virentẽ, & vſq; nunc pluuia facta & diuino vigorata præcepto germina producit: Idem quia dixit, Hoc eſt corpus meum, & hic meus eſt ſanguis, hoc facite in meam commemorationem, & omnipotenti eius præcepto, donec veniat, efficitur: de quo etiam citauimus B. Chryſoſt. Eſt & verbum aliud, quo cõſecratur & conficitur hoc ſacramentũ, verbum ſcilicet Chriſti Hoc eſt corpus meũ, & hic eſt calix ſanguinis mei, quando in eius perſona à ſacerdote ſuper pane & vino pronunciatur. De quo B. Aug. Dixi vobis, inquit, quòd ante verba Chriſti quod offertur panis dicitur: vbi verò Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis, ſed corpus domini appellatur. Et beatus Ambroſius, Antequam cõſecretur panis eſt, vbi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Idem, Vides, inquit, quàm operatorius eſt ſermo Chriſti.

lib. 4. de orthodoxa fide cap.14.

homel. de proditione Iudæ.

de verbis domini ſerm. 28.

lib 4. de ſacra mẽtis cap. 5.

cap.4.eiusdẽ lib.vt supra.

Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant & in aliud commutentur. Loquitur autem de sermone siue verbis consecrationis. Ait enim, Non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quòd iam corpus est Christi. Et idem definitum est in Concilio Florentino. Nec solum hæc virtus est in verbis consecrationis, verùm etiam in ministro consecrante indelebiliter & per modum habitus permanentis, quæ in verbis cum eorum prolatione transit. Sed qualis sit hæc verborum virtus, an eis solùm assistens, an intrinseca, non est hîc locus tractandi, quorum tamen si quis plenam tractationem desideret, inueniet apud beatum Thomam & doctores Scholasticos. Ex quibus manifestum est Bucerum & Pomeranum grauiter errare, qui ex solo verbo institutionis consistere & perfici docent sacrosanctam Eucharistiam: Nec tamen hoc ita mirandum de Bucero, qui docet in ea solùm esse symbolum & signum corporis & sanguinis Christi absentis, sicut de Pomerano, qui docet in pane verè esse corpus Christi, & sanguinem in vino, in quibus de nouo esse non possunt, nisi accedente aliquo verbo. Nam de baptismate à Christo instituto dicit beatus Augustinus, Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Id quod de sacra Eucharistia idem Augustin. & Ambrosius in sententijs statim citatis etiam docent. Et Christus ipse hoc perficiendo sacramentum verbis vtebatur, dicens, Hoc est corpus meum. Mandauit autem quòd nos faceremus id ipsum quod fecit ipse, Hoc, inquit, facite in meam commemorationem. Hæc attendens Martinus Lutherus, docuit his verbis corpus Christi in panem, & sanguinem eius in vinum transponi. Nec tamen conueniunt, imò & ad inuicem pugnant Bucerus & Pomeranus in modo celebrandi cœnam vt vocant dominicam, & quo panis sit mysticus, & vinum similiter. Ait enim Ioannes Pomeranus.

parte 3.quæs. 78.art.4.et 62 art.4.

distinct.1. 4. sentent.

tractat.80.super Ioannem

in Apologia aduersus Bucerũ & in antapologia.

Pomeranus.

de sacramẽto corporis & sãguinis Christi Cõfessiõe, vbi publicã reddit rationem suæ fidei de cœna domini.

Neque corrumpimus Christi verba effictis tropis, vt nostri sacramentarij, & se & scripturam miserè torquentes, qui vbi habent muros istos pro sua, vt putant opinione ahalous, Christus sedet in dextra patris: Caro non prodest quicquam, qui muri quidem sunt, sed tantum valent ad opinionem eorum tutandam, quantum nix valet ad calefaciendum. Multis iam tantis libellis non potuerunt respondere vni verbo Pauli, Non diiudicans corpus Domini.

Breuiter audi quid facimus. Conuenimus, accipimus panem, & edimus corpus Christi, in commemorationem corporis Christi pro nobis in cruce mortui. Similiter accipimus poculum, & bibimus sanguinem Christi in commemorationem sanguinis pro nobis in passione eius & morte effusi. Hæc omnia facimus & credimus secundum Christi institutionem. Conuenimus autem & prædicamus, cantamus, seu cantu intellecto, & quem etiam vulgus cantat, & oramus fatentes mortem Christi, & gratias agentes. Nam in sui suæque mortis commemorationem hoc sacramentũ Christus instituit. Et accipimus panem & edimus corpus Christi: accipimus poculum & bibimus sanguinem Christi. Nam Christus dicit, Hoc facite, in quo verbo fidenter facimus quæ Christus instituit, non fidimus in nostris consecrationibus, & anhelitu, vt stultè obijcitur nobis, sed hoc verbo Christi, Hoc facite, hoc est fidimus in Christi institutione & iussione. Sed hic discordia orta est ex isto verbo. Nam sacramentarij exponunt, Hoc facite, id est, Accipite panem & comedite panem: Accipite vinum & bibite vinum. Ita dicere debent qui nolunt videre & audire quid Christus dicat. Nos

Se explicat Pomeranus.

Contra Bucerum.

verò inuiolatam seruantes Christi institutionem sic dicimus, Christus accepit panem et dedit discipulis suis dicens, Accipite, comedite, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: Hoc facite, quoties feceritis, id est, accipite panem, & comedite meum corpus, credentes panem quem secundùm meam institutionem editis in meam commemorationem, non simpliciter esse panem, sed meum corpus quod pro vobis datur. Similiter accepit calicem, & dedit eis dicens, Bibite ex hoc omnes, Hic est sanguis meus, & cæt. Hoc facite quotiescunque biberitis in mei commemorationem. Facite, inquit, hoc, id est accipite calicem, & bibite meum sanguinem, credentes poculum, quod me instituente in mei commemorationem bibitis, esse meum sanguinem. Christus ergo non instituit & dixit, Hoc facite, id est, accipite & comedite panem, accipite & bibite vinum, sed hoc facite, id est, accipite & comedite meum corpus: sic instituo, sic volo, sic iubeo. Accipite & bibite meum sanguinem: sic instituo, sic volo, sic iubeo, vt in mei commemorationem bibatis sanguinem meum. Non instituo vt in mei commemorationem edatis simpliciter panem, sed panem quem editis, credatis esse meum corpus. Similiter non instituo, vt in mei commemorationem bibatis simpliciter poculum, sed poculum quod bibitis credatis meum esse sanguinem. Accipite ergo & comedite panem quem frangitis inter vos, qui est corpus meum. Non dico aut iubeo vt vos faciatis eum panem corpus meum, sed vt edatis eum qui iam est corpus meum. Accipite & bibite poculum quod distribuitis inter vos, quod est sanguis meus: Non dico aut iubeo vt vos faciatis illud poculum sanguinem meum, sed bibatis poculum quod iam est sanguis meus. Instituo & volo vt in commemorationem mortis meæ edatis corpus meum & bibatis sanguinem meum, vt ille panis qui edetur sæpe in commemorationem mei, sit corpus meum: & illud poculum quod sæpe bibetur in commemorationem mei, sit sanguis meus. Igitur conuenite ad hoc sanctum conuiuium quoties volueritis, & agite mei commemorationem, me prædicate, mutuò vos consolamini recordatione beneficiorum per me acceptorum, gratias agite de morte mea, quòd corpus meum traditum sit pro vobis, & sanguis meus effusus in remissionem peccatorum vestrorum. Breuiter itaque hæc institutio Christi si actio, verbum, iussio eius inspiciatur vt oportet, hoc vult, instituit, & ordinat, vt vbi visum fuerit conuenientes edamus panem eius, quem ipse dicit suum corpus esse: & bibamus poculum eius quod ipse dicit suum sanguinem esse, & edamus, & bibamus in eius commemorationem.

Christus hoc fecit & nobis iussit vt hoc ipsum faceremus quod fecit ipse.

Sed dicis, Si non confiditis in vestris consecrationibus & statu & fœtido anhelitu, cur verba Christi, Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus, super panem & vinum profertis incantaturi Deum in panem, vt faciatis aliquem deum impanatum? Cui respondeo, Nos non solum repetimus super panem & vinum ista verba Christi, Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus, sed totam Christi institutionem siue ordinationem ex Apostolo Paulo, hoc modo, Dominus noster Iesus Christus in ea nocte qua tradebatur, & cæt. vsque, Hoc facite quotiescunque biberitis: Ista omnia repetimus super panem & poculum, vt priuilegium principis nostri, vt institutionem & ordinationem domini nostri Iesu Christi, vsque ad mundi finem apud fideles duraturam. Non enim conuenientes cupimus hic edere vulgarem panem, aut bibere vulgare poculum, sed eum panẽ quẽ Paulus vocat panem domini, & illud poculũ, quod Paulus vocat poculum domini, id est Christi: hoc est illum panem & illud poculum, quod Christus instituit edendum & bibendum in sui commemorationem, hoc est corpus & sanguinem domini. Et hîc obiter interrogo sacramentarios, Vnde, quo halitu, quibus verbis, qua incantatione fiat panis & poculum eorum in Christi commemoratione tam sanctum, vt indignè vtens iudicium sibi sumat, & fiat reus corporis & sanguinis domini, vtcunque negent ibi esse corpus & sanguinem domini.

Explicat se Pomeranus.

Sine verbis institutiõis sacræ Eucharistiæ, non est in ea corpus & sanguis domini.

Quòd si dixerint id quod non dubito saniores dicturos, quòd ob Christi institutionem hoc fiat, gratias agemus eis, modò sinant etiam nobis de tota hac causa sic respõdere. Stultũ igitur fuerit hæc verba institutionis Christi omittere, impiũm his nõ cõsiderare. Nã sine his quid quæso in pane & poculo quæreremus? Hæc verba sacræ Christi institutiõis publicè recitat minister nostræ Ecclesiæ super panẽ & poculum super mensam siue altare posita, nullo eis adhibito flatu, vt irridemur, quando agnoscit nihil hîc fieri sua virtute, sed omnia virtute institutionis & ordinationis Christi. Recitat aũt minister hæc verba, vt agnoscant cõmunicaturi (qui nisi adsint nulla nobis vnquã missa est) agnoscat & nostra ecclesia in Christo ad Euangeliũ & orationẽ & hymnos cõgregata, quid erga hoc sacramentũ sit nobis vel faciendũ, vel credendũ. Docet igitur Pomeranus, quòd necessaria est recitatio verborũ institutiõis huius sacramẽti, nõ aũt peculiariter verba cõsecrationis esse recitanda. Docet præterea panem edendum esse cum certa fide, quòd panis est corpus domini, & vinum sanguis eius. In hoc enim reprehendit Bucerum quòd dixerit Christum porrigentem panem discipulis, & dicentẽ, Hoc est corpus meũ, edere iussisse panem, & ad corpus suum quasi representatũ eos remisisse quod pro eis in mortem tradebatur, vt hoc crederent, & internè reciperent ac spiritualiter ederent. Contra hunc dicit Pomeranus. *Christus quidẽ instituit edi panẽ, sed quẽ suũ esse corpus dicebat. An nõ qui dicit, Accipite, comedite, Hoc est corpus meũ, iusserit nos edere suũ corpus edẽdo panẽ, quẽ certè suũ corpus esse dicebat? An nõ pani huic aliquid accedit, sed propter nos, quãdo ei accedit hoc verbũ Christi, modò tu huic verbo credas, qui sacramẽtũ hoc es susceptur⁹? Certũ itaq; est quòd Christ⁹ ipse hîc adest, & dat nobis suũ corpus et sanguinẽ, efficiẽs institutionis suæ verbo vt panis sit corpus suũ, & poculũ sanguis suus: Sit, inquã, illis qui credũt esse, propter verbũ eius & institutionẽ, siue dignè, siue ĩdignè manducẽt.* Requirit ergò Pomeran. certã etiã fidẽ verborũ institutiõis ad hoc vt adsint corpus & sanguis Christi, præter eorundẽ verborũ recitationẽ. Bucerus verò nulla reqrit verba recitari, nec institutionis, nec consecratiõis: Nã declarãs quõ cœna dominica celebrãda sit.

Pomeranus contra Bucerum.

Bucerus in comment. in c.26. Math.

Hæc, inquit, nostra Eucharistia est & cœna dominica, vt conuenientes panem inter nos frangamus, & poculum bibamus domini, hoc est quibus memores simus eius quod ipse in nouissima illa cœna cum discipulis suis gessit & locutus est, prædicantes mortem eius, corpusque domini & sanguinem pro nobis quoque traditum. Quod cum vera fide memoramus, sanè mens iam corpore & sanguine domini pascitur, & ad vitam Deo dignam vegetatur, vt cum domino iam per fidem, & inter nos per dilectionem vnum corpus & vnus panis simus, verè ita corpore & sanguine domini communicantes. Sic verè denique facimus hoc, id est edimus panem & bibimus calicem in commemorationem domini, vt ipse iussit. Vt autem nusquam iussit verba ista sua repetere, & ita corpus suum in panem, & sanguinem in vinum per ea transponere, neque promisit vspiam, si id faceremus, aliquam in pane & vino nostro forè mutationem: ita illorum philosophiam, qui aiunt verbis istis domini, Hoc est & cæt. corpus & sanguinem domini credita, cum illa ad panem veniant, adferre illa pani, vt iam in pane existant realiter, nulla sanè scriptura habet, corpus & sanguinem domini verbis his credita quoquam ferenda, neque pani & vino, sed mentibus electorum debent verba adferri. Paulus quidem recitauit verba Christi, & quæ in cœna gessit, vt inde ostenderet Corinthijs, quomodò cœna dominica esset peragenda, & argueret eorum circa hanc abusus: nusquam autem vel ipse, vel Christus iussit illa verba, Hoc est corpus meum, & cæt. super panem & vinum recitare, panem frangere, & calicem bibere, atque domini meminisse, mortemq; eius annun-

annunciare iussi sumus. Hinc in cœnis nostris panem cum Paulo nos frangere dicimus & agnoscimus & bibere poculū, nulli mortaliū cōcedentes facultatē in panē & vinum corpus & sanguinē transponendi corporaliter, quia eā nulla scriptura concedit. Demus magis operam, vt per annunciationem mortis domini transponantur hæc in mētes spiritaliter. Nā corporaliter Christū adesse nequaquā nobis vtile, habētibus ipsū spiritu nobiscū vsq; ad cōsummationem seculi. Et vt nihil inquinat hoēm quod per os ingreditur, ita etiā nihil huiusmodi sanctificare potest nec corpus nec sanguis domini.

Quanta est istorum hominum postquā semel ab ecclesiæ sententia defecerunt, & suam sequuntur, discordia & diuersitas in perficiendo & communicando corpore & sanguine domini? Testatur hoc Mart. Lutherus, Nō aliud, inquit (de huiusmodi spiritibus (de sacramētarijs loquēs) affirmo, amisso & relicto verbo Dei, per me sanè quicquid volent credant, & factios è dissentiant quòad lubet, sicut iam videmus sex aut septem sectas intra biennium emersisse super sacramento dissentientes, quæ tamen omnes sibi persuaserunt Christi corpus & sanguinem in sacramento non esse. *Responsio.* In serm. super sacramēt. corporis & sanguinis Christi impresso Haganoæ per Ioannem Secerriū anno 27. Sex aut septem secte sacramentariorum intra bienniū emerserunt.

Nascitur autem hæc inter eos discordia, atque ab inuicem & ab ecclesia sancta defectio, ex prauo intellectu verborum Christi, Hoc facite in meam commemorationem, quæ intelligunt contra verborum proprietatem, & seriem narrationis nulla citata scriptura, nulla ratione, sed solum sensum suum sequentes, vt hoc facere, sit edere & bibere panem & vinum: Bucerus quidem in commemorationem domini, Pomeranus autem panem iam factum corpus domini, & vinum factum sanguinem domini, ac propterea verbis consecrationis opus non esse, & secundùm Martinum Buccrum, nec institutionis verbis, contra consentientem patrum & Conciliorum interpretationem, verborum propriam significationem, & historiæ ordinem, sicut manifestum est ex ijs quæ in superioribus diximus.

Iussit enim dominus his verbis vt Apostoli præpararent & adornarent hāc mensam vsque ad seculi consummationem, sicut ipse in illa cœna eam instruxerat & instituerat. Nam iussit eos hoc facere, quod ipse fecerat: Fecerat autem benedicendo, & dicendo, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, de pane suum corpus, & vino sanguinem. Iussit itaque vt eadem verba dicendo ipsi idem facerent. Nam hoc facere, est facere substantiale, siue substantiam facere, vt suprà satis diximus.

ACcidentia in hoc sacramento manere negari non potest, cùm sensus ea infallibiliter demonstret. Sunt enim sensibilia propria circa quæ sensus falli non potest. Quia autem ostendimus panis vinique substantiam non manere, necessarium est accidentia ista esse sine subiecto. Neque enim his corpus & sanguis Christi afficiūtur cùm hoc sine eorum alteratione fieri non posset: nec etiam talium accedentium sunt capacia: similiter nec substantia aeris qui hostiæ Christi corpus continenti cedit, nec simul cum ea esse potest, ita tamen vt sola quantitas dimensiua sine subiecto subsistat, & ipsa alijs accidentibus præbeat sustentamentum, vt docet B. Thomas: Nec accidentis esse est inesse actu, sed aptitudine tantū, sicut substantiæ est per se esse, & tamen natura humana in Christo non per se est, sed in supposito alieno verbi patris. An verò quantitas in sacramento Eucharistiæ, solùm priuata sit actuali modo essendi in subiecto, an potius accipiat modū per se existendi, hoc est per modum substantiæ, vt substantiæ proprietatem, actū, Lib. 4. contra Gentiles c. 65.

vim atque virtutem in agendo & patiẽdo habeat, & in omnibus vices substantiæ & etiam materiæ suppleat, vt capax sit formæ substantialis cũ qua substantiam constituat, exactè disputantur à doctoribus scholasticis, & præcipuè à B. Thoma, & Cardinale Caietano, qui docent, quòd quantitas seruato eodem esse quod priùs habebat in subiecto, Dei virtute nouum accipiat essendi modum, operationem quoq;, atque virtutem actiuam & passiuam substantiæ, vt quantitas per accidentia idem agere & producere, ac etiam pati ac recipere posit, quæ prius substantia panis & vini, eorumque materia, ac propterea de eius potentia produci posint etiam formæ substãtiales. Quam sententiam, vt dicunt, magis comprobat experientia, & pauciora eam sequuntur miracula, Quapropter tanquam verisimilior & probabilior in hac quæstionum obscuritate, de quibus ex scripturis non constat, videtur esse amplectenda. Est igitur quantitas in hoc sacramento per se in modum substantiæ, reliqua autem accidentia & qualitates in ea non solum vt suscipiente, sed & sustentãte, quæ ipsa priùs cum reliquis accidentibus à substantia sustentabatur. Certum est autem quòd corpus & sanguis Christi sub his speciebus manent, quamdiu integra manet hostia, vel aliquæ eius partes. Quòd verò sub eisdem speciebus maneant quamdiu non corrumperentur substantię panis & vini, quibus sub eisdem speciebus successerunt, ita videlicet vt sub tanta specierum alteratione permaneant corpus & sanguis Christi, quantam pateretur substantia atque forma panis & vini (quę sententia est magis probabilis, quam sequitur Thomas) non concorditer sentiunt ac docẽt doctores scholastici, quorum varias sententias, & singularem opinionem Hugonis de sancto victore, recenset B. Bonauentura, & Cardinalis de turre cremata in Decretis. Quare autem sub diuersis speciebus & panis & vini Christus nobis reliquerit corpus suum & sanguinem, Magister sentent. tres asignat causas, vt scilicet fides haberet meritum, & ne abhorreret animus ab eo quod cerneret oculus, & ne ab incredulis religioni Christianæ insultaretur: Idem quod scilicet cõuenientissimè sub his panis & vini speciebus nobis relictũ sit istud sacramentum docet Ioannes Damascenus. Et quanuis sub speciebus carnẽ domini edamus & sanguinẽ bibamus, iudicamur tamẽ, inquit b. Cyprianus, ab ethnicis quasi amẽtes, quòd humanũ bibamus sanguinẽ, & ab ijsdẽ calũniamur, quasi Cererẽ & Bacchũ celebremus, vt dicit Augustin.

Parte 3. summæ quæst. 77.

Distinct. 13. 4. sentent. De consecra. dist. 2. cap. Tribus gradibus.

Distinct. 11. 4. lib.

Lib. 4. de orthodox. fide. cap. 14.

Ser. de cœna dom. & Tertullianus ad vxorem li. 2.

lib. 20. cap. 13. cõtra Faustũ.

ADdit Articulus, Vnde certa fide tenendum est sacram Eucharistiam sanctè à nobis adorari & cæt. Nam hoc sequitur ex eo quòd panis & vinum non manent, sed conuersa sunt in corpus & sanguinem domini, quę sub eorundem speciebus substantialiter succedunt. Nam si manerent panis & vinum, & sub eis continerentur corpus & sanguis domini, idololatria esset, vel magna eius occasio, si consecratæ hostiæ veneratio & adoratio latriæ exhiberetur. Ad substantiam enim accidentibus sensui apparẽtibus subiectã adoratio terminaretur: quanuis secundùm abstractionem intellectus exhiberi possit soli corpori & sanguini domini. Falsa præterea esset, vt ait B. Thomas, forma consecrationis, Hoc est corpus meum, cùm ex vsu & intelligentia communi pronomen demonstret substantiam quæ sensibilibus accidentibus subijcitur, & immediatè sub eis latet: Et magis conuenisset dicere, Hic est corpus meum, vel, Sub hoc pane est corpus meum,

Thom. in 4. distinc. 11. qu. 1 artic. 1.

meum, quàm, Hoc est corpus meum. Pro pleniore aũt huius particulę explicatione, primò tractandum est de adoratione Christi in sacra Eucharistia, secundò de adoratione corporis & sanguinis eius, deinde de veneratione sacramenti, hoc est specierum, sub quibus corpus & sanguis Christi continentur. Cùm enim Eucharistia ex nominis interpretatione dicatur bona gratia, vnum quodlibet ex eis nomen Eucharistiæ sortiri potest. (Dicit autem articulus sacram Eucharistiam sanctè à nobis adorari) ob plenitudinem & fontem gratiarum, qui in ea substantialiter adest in corpore & sanguine. Possumus enim in ea per fidem considerare solum corpus & sanguinem Christi, quorum verba domini meminerunt, & proinde ex virtute cõsecrationis adsunt, quomodò corpus in sepulchro iacebat per triduũ mortis Christi, & sanguis in terra effusus. Possumus etiam secundũ eandem fidem meditari Christum adesse in corpore & sanguine, sicut in sepulchro erat & in sanguine super terram effuso. Nunquam enim dimisit ab vnione hypostatica corpus & sanguinem postquam ea semel assumpsit, vt dicit Ioannes Damascenus. Nam totus Christus secundùm naturam diuinam & humanam est sub vtraque specie Eucharistiæ, vt docet articulus sequens. Potest igitur adoratio referri immediatè ad personã Christi verè & substantialiter præsentem in corpore suo & sanguine, imò in tota natura humana simul & diuina. Potest etiam referri immediatè ad corpus & sanguinem, secundùm quod representantur in sacramento, vel etiam ad naturam eius humanam. Sed secundùm hanc considerationis diuersitatem varia debetur veneratio. Nam in vtraque natura subsistens, imò & in sola humana, vel corpore solũ vel anima, aut etiam sanguine, verus Deus est patri suo cõsubstantialis, & ideo sicut in terris nobiscũ cõuersans adorandus erat eadem adoratione qua pater & spiritus sanctus, ita & nunc nobis præsens in sacra Eucharistia. Hæc enim adoratio siue honor latriæ ei debetur ratione immensæ excellentiæ. Eadem autẽ excellentia erat in Christo tempore suæ peregrinationis & infirmitatis, eadem potentia, sapientia, & omnium perfectionum immensitas, sicut & nunc in sacra Eucharistia, quę in eodem iam glorioso sedente ad dextram patris. Et ideo magi eum in stabulo & pręsepio iacentem procidentes adorabãt oblatis muneribus, quibus simul Deum & hominem mortalem profitebantur. Et de cæco nato scribit B. Ioannes quòd procidens adorauit Iesum. Item discipuli dominum videntes adorauerunt, nec eos prohibuit, sicut B. Petrus Centurionem adorantem prohibebat. Et in sacra Eucharistia carnem Christi adorandã esse priusquam manducetur, hoc est Christum in carne subsistentem cum carne, apertè docent B. Augustinus, & Ioannes Damascenus, sicut statim dicemus. Eadem autem adoratione venerandam esse naturam Christi humanam, corpus scilicet & sanguinem definitum est in 1. Concilio Ephesino, quod sic habet, Si quis audet dicere assumptum hominem coadorandum Dei verbo, & conglorificandum Deum tanquam alterum cum altero, ac non potius vna supplicatione veneratur Emanuel, vnamque ei glorificationem dependit, iuxta quod verbum caro factum est, anathema sit. Item si quis duabus naturis adorari dicit Christum (ex quo duæ adorationes introducuntur) sed non vna adoratione Deum verbum incarnatũ cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio ecclesię Dei traditum est, talis Anathema sit. Et ideo Apostolus Paulus, Cùm iterũ vnigenitũ introducit, inquit,

Cap. 9.
Matth. 28.
Acto. 10.
Cano. 8.
Hebr. 1.

inquit, in orbem terræ, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei. Et in deserto angeli accesserunt post tentationem Sathanæ, & ministrabāt ei, quos & nunc tanquam ministros eidem in sacramento adesse tanquam certissimum affirmant sancti doctores. Ait enim B. Gregorius, Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hostia ad sacerdotis vocem coelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio choros angelorum adesse, summa & ima sociari, vnū quid ex inuisibilibus fieri? vno quidem eodemq; tempore ac momento, & in coelo rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Et B. Ambrosius, Vtinam nobis quoque adolentibus, inquit, altaria, sacrificium deferentibus assistat angelus, imò præbeat se videndum. Non enim dubites assistere angelum quando Christus assistit, Christus immolatur. Item B. Chrysostomus, Expende quales oporteat eius esse manus tantarum rerū ministras, qualem linguam verba illa proferētem, aut quo genere nō mundiorem & sanctiorem animam talem spiritum recepturam. Tunc enim etiam angeli circunstant sacerdoti, & tribunal siue altaris locus coelestibus virtutibus adimpletur ad honorem illius qui immolatur. Quod quidem ex ipsis quæ aguntur ostenditur. Ego autem audiui referente aliquo, quoniam præsbyter quidam vitæ sanctitate mirabilis, & qui reuelationes solet videre, retulisset illi tale spectaculum se aliquando vidisse, id est sacrificij tempore conspexisse angelorum multitudinē (sicut ei possibile erat intueri) stolis fulgentibus circundantem, & altare coronantem cum officio, quo circa Regem suum milites stare consueuerunt, quod mihi facile persuasum est. Hæc autem adoratio deferenda est Christo in sacra Eucharistia ratione naturæ diuinæ non humanæ, nec ratione corporis vel sanguinis, quę sola ex virtute verborum Christi in ea continentur. Horum enim consideratione minor Christo veneratio & adoratio debetur. Nam adoratio est honor communis etiam creaturis, & non Deo proprius, vt docet B. Aug. tractans locum, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Nam Abraham, inquit (vt habet scriptura) sic honorauit populum quendam gentium vt etiam adorauerit. Alia namque est ratio ob quam honoramus, excellentia videlicet & perfectio, alia persona cui honor defertur. In eo enim qui honoratur, duo possumus considerare, vt dicit beatus Thomas, scilicet eum cui honor exhibetur, & causam honoris. Propriè autem honor exhibetur toti rei subsistenti. Non enim dicimus, inquit, quòd manus hominis aut pedes honorantur, sed in manibus & pedibus honoratur homo. Et si quandoque contingat quòd dicantur honorari pedes alicuius, non ea ratione hoc intelligitur quòd pedes secundum se honorentur, sed quia in eis totum honoratur, per quem modum homo etiam honorari potest in aliquo exteriori, puta in veste aut imagine vel nuncio. Causa autem honoris est id ex quo is qui honoratur aliquam habet excellentiam, & ideo si in vno homine sint plures causæ honoris, puta prælatio, scientia, & virtus, erit quidem illius hominis vnus honor ex parte eius qui honoratur, plures tamen secundùm causas honoris. Cùm ergò in Christo vnica sit persona in diuina & humana natura, eiusque partibus subsistens, vnica est eius adoratio ex parte eius qui adoratur, licet plures sint adorationis causæ & rationes, Ideo alio honore honoratur propter sapientiam increatam, & alio propter sapientiam creatā, alio quia emit nos precio magno, precioso videlicet sangui

Homelia paschali.

Lib. 1. comēt. in Lucam circa angeli apparitionem.

Li. 6. de dignitate sacerdotali cap. 4.

In quæst. sup. Genes. qu. 61.

parte 3. quæst. 25. art. 1. Vbi quęritur eadem adoratione adoranda sit Christi humanitas & eius diuinitas

1. Corinth.

sanguine quasi agni immaculati & incõtaminati, vel quia mediator noster est atq; recõciliator: & alio, quia nos creauit, iustificat & glorificabit. Et art. sequẽte doces, quomodo humanitas Christi adorãda sit adoratione latriæ, secundũ doctrinã B. August. & Ioannis Damas. dicit dupliciter posse intelligi, q Christi humanitas adoratur (& idem iudiciũ est de adoratione corporis & sanguinis in Eucharistia) vno modo vt sit ei⁹ quasi rei adoratæ, & sic, inquit, adorare carnẽ Christi, nihil est aliud, q̃ adorare verbum Dei incarnatum: sicut adorare vestem regis, est adorare regẽ vestitum, & hoc intellectu adoratio humanitatis siue corporis & sanguinis Christi est adoratio latriæ, quæ defertur quidẽ corpori & sanguini, nõ ratione sui, sed personæ, vel potius diuinæ naturæ, cui in eodẽ supposito vniuntur. Alio modo hæc adoratio corporis vel humanitatis Christi intelligi potest quasi rationis siue causę ob quã fit honoratio, quia videlicet Christi humanitas omni gratiarũ munere est perfecta, & corpus eius & sanguis nostrę redemptionis fuerunt instrumenta, & in sacramento isto viuificãt. Atq; hæc adoratio nõ est latrię, sed ea quam B. August. vocat duliam, ita vt vna eademq; persona Christi adoretur adoratione latriæ, propter suã Deitatẽ, & adoratione duliæ, propter perfectionẽ humanitatis. Nec hoc esse incõueniẽs dicit, quia Deo patri debetur honor latriæ propter Deitatẽ, & honor duliæ propter dominiũ quo creaturas gubernat. Nã super versiculum Psalm. Dñe Deus meus in te speraui, dicit glosa Magistri senten. Domine omniũ propter potentiã cui debetur dulia, Deus omnium propter creationem cui debetur latria. Idẽ circa versiculum, Adorate scabellum pedum eius quoniã sanctum est, Caro, inquit, à verbo Dei assumpta sine impietate adoratur à nobis, quia nemo spiritualiter carnem eius manducat, nisi prius adoret. Et addit, Non adoratione illa quæ latria est, quæ soli creatori debetur, sed illa quæ in dulia dignior est. Quod intelligit, si diuidas subtilibus intelligentijs, vt inquit Damascenus, quod videtur ab eo quod intelligitur. Inadorabilis enim est caro, quia creatura, adoratione latriæ: & tunc intellectæ vt separatæ à Dei verbo debetur sibi excellentioris duliæ adoratio, quam hyperduliam vocant. Adoratio itaque latrię non debetur humanitati Christi, nec eius corpori & sanguini in sacramento ratione suipsius, siue secundùm se & propter se, sed ratione diuinæ naturæ, cui in eadem hypostasi coniungitur. An verò hæc adoratio immediatè terminetur ad corpus & sanguinem Domini, & per ista transeat ad personam, an solùm secundariò ad eã quasi conditiones & qualitates personæ, non satis inter Scholasticos doctores conuenit. Et est quæstio magis pendens à philosophia, quàm à scripturis. Sunt enim, vt dicit Cardinalis Caietanus duæ opiniones circa honorationem personæ in suis partibus, vel his quę extra ipsam sunt, vtpote veste, imagine, vel nuncio, quibus propter alium honor defertur, quas etiam prosequitur Magister in Sententijs. Vna est, quòd persona honoratur in istis, quia in eis quoddã esse habet. Nã vestis honoratur secundũ quod persona est sub illa: Imago, quia in ea repræsentatur: & nuncius, secundũ quod princeps est in illo: caro Christi, quia in ea est verbũ Dei. Atque secundum hoc esse, partes & quæ extra personam sunt, immediatè terminant honorationem non secundùm se, sed secundùm quòd persona est in illis. Altera opinio est quòd in illis persona honoratur in quantũ per illa excitantur & conuertuntur homines ad personam illam honorandam,

lib. 10. de ciui. Dei cap. 1.

Psalm. 7.

Psalm. 98.

lib 4. cap. 3 orthodox. fidei.

parte 3. qu. 25.

lib 3. distin. 9.

ff dam,

dam, & ideo nullo modo terminant honorationem, quare etiam nullo modo honorari dicuntur secundùm hanc opinionem, nisi abusiuè. Has opiniones prolixè examinat Cardinalis Caietanus circa articulum B. Thomæ, Vtrum imago Christi sit adoranda adoratione latriæ. De actibus tamen latriæ externis nullum est dubium, quin immediatè terminentur ad sacramentũ, & p illud ad corpus & sanguinẽ dñi, vt osculando, genu flectendo prosternimus nos ante venerabile sacramentũ. Nam Maria Magdalena osculata est & vnxit pedes Iesu Saluatoris, dominum suum in his honorãs adoratione latriæ, & in iisdẽ ipsum adorabat actu interno, qui erat de huiusmodi osculis pedibus Christi imprimendis, non tamen agnoscebat pedes domini, sicut nec nos corpus & sanguinem, nostrum esse creatorem vel dominum, sed proximam ad ipsum creatorem habere relationem. Exactissimè ista discutiuntur à Scholasticis doctoribus in 3. Sentent. Vbi Magister inuestigat, An humanæ naturæ Christi debeatur honor latriæ, an duliæ. Hoc interim certissimum est & certa fide credendum, quòd in sacrosancta Eucharistia Christus eadem veneratione & cultu sit adorandus, quo & nos & sancti angeli ipsum à dextris patris in cœlo sedentem adorant. Atque perpetuo suo vsu testatur tota Ecclesia catholica dominum suum sic esse adorandum, vbicunque eum nouit esse præsentem. Et naturale rationis lumen hoc docet, quòd dominum ad nos venientem, vt patrocinetur necessitatibus nostris, agnoscamus & veneremur eo honore quo dignus est. Sed ad hoc, inquiunt aduersarij, Non est in Eucharistia vt adoretur, sed vt manducetur à fidelibus: Nec in scripturis legimus, quòd in sacramento coli & adorari velit: Et idololatricus est cultus qui Deo exhibetur sine expresso eius verbo, quo se sic coli instituit, & à nobis exigit.

Parte 3, art. 3. quæst. 25.

Magister. dist. 9. & Thomas parte 3. art. 3. quæst. 25.

Quid precor isti obijciunt, An idololatræ fuerunt Magi illi qui Christũ in cunabulis adorauerunt, & mysticis illis honorauerunt muneribus? Neque enim ad hoc incarnatus & in mundum natus est vt hic adoraretur in mortali corpore, sed vt conspueretur, cæderetur, crucifigeretur, & pro nostris omnium peccatis satisfaceret. Nec vllum ex scripturis verbum proferent, quo à Magis cultus ille exactus fuit. Hoc mihi velim respondeant aduersarij, Si Christum viderent corporalibus oculis, quemadmodum hic in terris viderunt eum ipsius Apostoli, nec dubitarent verè Christum esse quem viderent, quacunque demum causa illi placeret se nobis exhibere & ostendere, an dubitarent illum adorare, illi se prosternere, illi velut familiarius ingerenti fiducialiter supplicare, & omnis reuerentiæ & honoris significationem deferre? An fortè antè ipsum interrogarent, an à nobis adorari vellet? Hoc certè nos docet omnes lumen diuini vultus super nos signatũ, vt diuinũ numẽ adoremus, vbicunq; sentimus singularẽ eius familiaremq; aliquã nobis ingestã præsentiã: id qđ fecisse semper sanctos oẽs vniuersa scriptura testis est. Quod si de hoc se dubitare, nõ audebũt dicere. Nã & principẽ aut patrẽ quacunq; ex causa præsentẽ honoramus, Quid igitur dubitant adorare præsentem in Eucharistia, In qua tam verè præsentem vident fidei multò certioribus quàm corporalibus oculis, tam, inquam, verè, quàm erat in præsepio, vel in matris gremio, cum adoraretur à Magis, quàm pendebat in cruce, quàm nunc sedet in patris dextra? Cum his enim nunc agimus, qui credunt Christum verè & realiter esse in Eucharistia, non cum sacramentarijs, qui Christo in sacramento adorationem

nem negantes, suo dogmati consentanea loquerentur. Aliorum verò doctrinæ palam aduersatur, asserere non esse Christum in sacra Eucharistia adorandum. De eadem hac Christi, id est corporis & sanguinis Christi adoratione, clarè loquitur Augustinus, Nos, inquit, in specie panis & vini quã videmus, res inuisibiles, id est carnem & sanguinem adoramus. Libr. sentent. Prosperi. Item circa versiculum, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, Quod, inquit, hoc scabellum? Aug. psal. 98. Alio certè loco hoc indicat scriptura dum dicit, Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Sed quomodo adorabimus terram, cùm dicat scriptura, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Anceps factus sum, timeo adorare terrã, ne damnat me qui fecit cœlum & terram. Rursum timeo non adorare terram, quia est scabellum pedum domini, quod ipse adorare iubet. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hîc, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hîc ambulauit. Declarat August. quomodo caro Christi in sacramẽto sit adorãda Ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Et quia cùm dominus de eius terræ, hoc est carnis suæ commendatione loqueretur, ait, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, ideo & ad terram dum te inclinas, non quasi terrã intuearis, sed illũ sanctũ cuius pedum scabellum est. Propter ipsum enim adoras, ideoque & propheta subiecit, Adorate scabellum pedum eius quoniã sanctũ est. Ne igitur cogitatiõe in carne remaneas, quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquã. Eadem circa hunc versiculum habet Cassiodorus. Item Ioannes Damascenus, Vnus est Christus, inquit, Deus perfectus, & homo perfectus, quem adoramus cum patre & spiritu sancto libr. 3. de orthodoxa fide cap. 8. vna adoratione cum immaculata eius carne. Neque inadorabilem carnem esse dicimus. Nam adoratur in vna verbi hypostasi, quæ & ipsi hypostasis facta. Neque creaturam colimus. Nam non vt nudam carnem adoramus, sed coniunctam diuinitati. Et vt in vnam personam Dei verbi duæ eius reuocatæ sunt naturæ, timeo quidem carbonem tangere propter ignem ligno coniunctum, adoro Christi simul vtrumque propter carni coniunctam coniunctamque diuinitatem. Et alio loco, Filium Dei cum patre & Lib. 4. cap. 3. spiritu sancto adoramus, incorporeum quidem ante humanitatis assumptionem, & eundem incarnatum & hominem factum, & cum hoc Deum existentem. Caro igitur eius secundum ipsius naturam, si subtilibus Caro Christi secundum suam naturã inadorabilis est, vnita autem Deo adoratur cogitationibus dispescas quod videtur ab eo quod intelligitur, cogitatione que humanitatem à diuinitate præscindas, inadorabilis est vt creatura, vnita autem Deo propter ipsum & in ipso adoratur. Eo namque modo quo rex & nudus adoratur & indutus, purpura autem vt nuda conculcatur & proijcitur, facta autẽ regis amictus, honoratur & glorificatur: & si quis eam proterere præsumpserit, persæpe morte mulctatur. Et quemadmodũ ligni nudum nõ est tactui inaccessibile, atqui igni coniunctum & carbo factum, non propter seipsum, sed propter ignem coniunctum fit inaccessibile, hoc est quando ignitum est lignum: Sic & caro secundùm sui naturam non est adorabilis, adoratur autem in Deo verbo incarnato, non propter seipsam, sed propter coniunctum ipsi secundùm hypostasim Deum verbum. Nec dicimus quod carnem adoramus nudam, sed carnem Dei, id est Deum incarnatum.

Lib 4. cap. 14. Item de sacra Eucharistia loquens, Carbonē, inquit, vidit Esaias, carbo aũt simplex non est, sed vnitus igni. Sic panis cõmuniõis non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Et ideo in Concilio primo Ephesino dicitur anathema ei, qui non veneratur assumptum hominem & Emanuel eadem veneratione cum Deo verbo. Et eadem ferè cum Ioanne Damasceno docet

Sermo. 58. de verbis domini secundum Ioannem. B. Augustinus locò alio. Nam sibi obijciens ex persona aduersariorum, Quid est, inquit, quòd carnem domini, quam creaturam esse non negas, simul cum diuinitate adoras, & ei non minus quàm diuinitati deseruis? Et respondet, Ego dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quia à diuinitate suscepta & Deitati vnita est, vt non alium & alium, sed vnum eundemq́ue Deum & hominem & filium Dei esse confitear. Deinde si hominem separaueris à Deo, illi ego nunquã credo nec seruio: veluti si quis purpuram, vel diadema regale iacens inueniat, nunquid conabitur ea adorare? Cùm verò rex eis fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea quis simul cum rege adorare contempserit: Ita & in Christo domino humanitatem non solam aut nudam, sed diuinitati vnitam verum Dei filium, Deum verum & hominem verum qui adorare contempserit, æternæ mortis pœnam patietur. Quomodo autem hæc adoratio, de qua Augustinus & Damascenus, carni & humanitati à verbo assumptæ, propter verbum debeatur ac fieri conueniat, superiùs est declaratum, & Magister Sententiarum interpretatur esse adorationem non latriæ, quæ soli creatori debetur, sed duliæ.

Species quoque panis & vini sub quibus continentur corpus & sanguis Christi ob Christi præsentiam in veneratione habētur, & quidem multò maiore quàm ciborium in quo sacrã Eucharistia seruatur, propter inseparabilem & intimam coniunctionem ipsarum cum ipso corpore & sanguinē domini, tantam videlicet vt modis quibusdam idiomatum fiat communicatio, & fractis speciebus, corpus Christi frangi dicatur, secundùm Chrysosto-

1. ad Corin. 10. circa locũ. Panis quem frãgimus. mum & Theophylactum, & effusis speciebus vini sanguis effundi dicatur. Dum frangitur, inquit Augustinus, hostia, dum sanguis de calice effundi-

Lib. sententi. Prosperi. eõde Consecrat. distinct. 2. ca. Cũ frangitur. tur, quid aliud quàm dominici corporis immolatio, & eiusdem sanguinis de latere effusio designatur? Ideo cum omni honoris & reuerentiæ significatione ob eiusdem Christi præsentiam species sacramentales tractandæ sunt, deferendæ & populo exhibendæ, vt populus fidelis ad deuotionem & fiduciam erga suum redemptorem veluti præsentem, & quasi oculis se ingerentem prouocetur & inuitetur, vt mente affectuque syncero ad eum confugiat, sicut Maria Magdalena ad eum venit in domo Pharisæi mensæ assidentem.

QVOD autem reponi soleat sacra Eucharistia ad vsum infirmorum, & ad eos per sacerdotem portari, antiquissimus habet vsus Ecclesiæ.

Lib. 6. cap. 34. Nam Eusebius Cæsariensis ex epistola Dionysij Episcopi Alexandrini scripta ad Fabianũ Antiochenũ Episcopum, Intexuit, inquit, quandã historiã dignam memoria, nempe Serapionem quendam fuisse apud Alexandriã, vnũ ex his qui lapsi fuerant, eundẽq; sæpe deprecatũ vt susciperetur ad pacem, nec tamen impetrasse, oppressum deinde hunc esse ægritudine, ita vt triduo iam sine voce prorsùs iaceret, paululum verò quarto die respirantẽ vocasse ad se filiam suam & dixisse, Quousque me detinetis? quæso vos citò aliquis præsbyterum roget, vt possim aliquando dimitti. Et cùm hæc di-

xisset, rursum sine voce permansit. Abijt cursu puer ad præsbyterum noctis tempore: Infirmabatur presbyter, venire non potuit, tamen quia præceptum fuerat à me (ait Dionysius) vt lapsis in exitu nemo reconciliationis solatia denegaret, & maximè his quos priùs id rogasse constaret. Parum Eucharistiæ puero qui ad se venerat, dedit, quod infusum iussit seni præberi: regredienti adhuc puero antequam intraret domum, rursum Serapion respiciens, Redijsti inquit, puer? & licet præsbyter venire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum est, vt possim discedere. Cùmq; esset completa solennitas, velut cathenis quibusdam vinculisque diruptis, lætiorem iam spiritum reddidit. Ex quo, inquit B. Dionysius, certissimò constat huius boni auxilio nullum fraudari debere. Et B. Hieronymus de sancto Exuperio Episcopo Tolosano, narrat quòd tā liberalis erat in pauperes, vt nihil sibi seruaret, & corpus domini canistro vimineo & sanguinē in vitro ad infirmos portaret. Item B. Ambrosius singularem fratris sui Satyri commendans erga Deum pietatem & deuotionem refert, quòd cōstitutus in naufragio non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij, è vita exiret, ab his quos initiatos esse cognouerat, diuinum illud fidelium sacramentum sibi dari poposcerit, vt fidei suæ tali sacramento consequeretur auxilium, quodque datum sibi sacramentū ligari fecerit in orario, & orariū in collo inuoluerit, atque ita se in mare deiecerit, non requirens de nauis cōpage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quesierat, atque his se tutum ac munitum satis credens, alia auxilia non desiderabat. Nec, inquit Ambrosius, spes eum deseruit, nec fefellit opinio, sed primus seruatus est, & in portum serenæ stationis est euectus. Rursum Tertullianus ad vxorem, Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes. Nam consuetudo tunc habebat, quòd laici in manus acciperent Eucharistiam & domum portarent, vt ex suprà dictis patet, & ex Eusebij ecclesiastica historia: vbi & hoc annotat B. Rhenanus. Manifestū etiam hoc ipsum est ex serm. Cypriani de lapsis, qui mulieris meminit, quæ in arca sacram Eucharistiam reposuerat, & quia indignis manibus eam tractauerat, quando arcam aperire tentauit, igne inde surgente deterrita est, ne attingere auderet. Clemens quoque Petri Apostoli discipulus, & in cathedra successor, inter multa quę se à B. Petro accepisse narrat, dicit se accepisse, quòd tribus gradibus commissa sunt sacramenta diuinorum secretorum, præsbytero, diacono, & ministro, qui cum timore & tremore reliquias corporis domini debent custodire fragmentorum, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cùm negligenter agitur, portioni corporis domini grauis inferatur iniuria.

Epist. ad Rusticum monachum.

de excessu fratris sui cap. 7.

Lib. 2. ad vxorem.

Lib. 6. ca. 33. in fine.

De consecra. dist. 2. cap. Tribus gradibus.

Manifestum est igitur antiquissimum esse vsum, & à temporibus Apostolorum obseruatā consuetudinem, de custodienda S. Eucharistia in vsum fidelium, potissimū aūt infirmorum, vt populus fidelis pręsentem habeat dn̄m, ad quem in omni necessitate recurrere possit. Quod etiam antiquitus deferri solebat sacra Eucharistia, manifestum est ex epistola Irenęi, & episcoporum Galliæ ad Victorem quam citat Eusebius. Scribunt enim quòd Romani Pontifices sui pręcessores solent Episcopis Ecclesiarum, qui non ita sicut ipsi celebrabant diem Paschæ Eucharistiam transmittere in signum pacis & communionis. Vbi notat B. Rhenanus, quòd cùm Episcopus aliquis Romam veniret, Pontifex Romanus Eucharistiam hospiti

solenniter transmittebat, & id forte, inquit, & à cęteris fiebat Episcopis, quod haud dubiè ex Apostolica consuetudine est desumptum. Cùm enim sacra Eucharistia communionis sit sacramentum, rectè colligit, inquit Irenęus, non fuisse hæreticos iudicatos, quibus Eucharistia fuerat transmissa, quales tamen videbatur indicasse Asianos Victor Papa, & ideo excommunicasse. Et cùm corpus domini in sacra Eucharistia extra eius vsum maneat, non solum vsque ad manducationem, sed quam diu maneret panis substantia, si non esset facta conuersio, vt probauimus articulo præcedenti. Nam eos insanire dicit B. Cyrillus, qui mysticam benedictionem à sanctificatione cessare dicebant, si quæ eius reliquia in diem sequentem remanserint, eò quod virtus benedictionis, & gratia viuificatiua iugis in eo maneat, & cùm pro infirmis seruari ab Apostolorum temporibus sit consuetum, quid prohibebit, quò minus ex iustis causis in fidelium ædificationē in publicis supplicationibus circumferatur, non solum honoris causa, sed potissimum vt mortis Christi fiat commemoratio & gratiarum actio pro immensa illa charitate, quam pater nobis in filij sui passione & morte commendauit, omniumque mirabilium quæ populo suo vnquam exhibuit fiat memoria? Dominus enim noster Iesus Christus non solum lingua & e-
Lib. 3. de trinitate cap. 4. pistola prædicatur, vt dicit B. Augustinus, verùm etiam per sacramentum corporis & sanguinis sui. Ob quam causam ab Apostolorum etiam temporibus in sacrificio missę ad hęc nostra vsque tempora corporis & sangui-
De eccle. Hierar. cap. 3. nis Christi fit eleuatio & ostensio. Scribit namque Dionysius Areopa. quòd episcopus consecratum corpus in conspectum agit & ostendit, vt patri videlicet filium pręsentet, eiusq; contemplatione populi sui misereatur. Nam de B. Francisco legitur quòd tempore eleuationis sacræ Eucharistiæ mentem ad patrem erigebat, & orabat, Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi filij tui charissimi, in quo beneplacitum est tibi. Ad agnus Dei enim vsq; fit patri oblatio, nulla in canone ad Christū supplicatio, vt docet Concilium Carthaginense 3. cap. 23. Quid igitur hanc corporis Christi circumgestionem prohibere potest; quando expressum à Christo habemus mandatum, vt hoc ipsum quod ipsemet fecit faciamus & nos, non tantùm in cibum & potum, sed præcipuè in mortis eius commemorationem, vt apud nos eius perpetua sit memoria? Filius enim datus est nobis in omnem vsum salutarem, in deuotionem populi, in fiduciā per eum à patre omnia impetrandi. Et quid impedit eum in publicis supplicationibus coram toto populo patri præsentare, qui patris irā aduersus populum suum per se placare potest? Quāta enim deuotione, quanta reuerentia arcam fœderis, quæ solùm manna, tabulas, & virgas continebat populus le-
Iosue 6. gis tempore reuerebatur? Soli namque sacerdotes eam per duo milia passuum ante totū populū portabant. Nec veritus est Rex Dauid ante eam saltare & canere cythara. Quanto etiam honore cum tubis gestabatur septies in circuitum Hierico, cōcidentibus ob hoc muris ciuitatis. Item ad bellum
1. Reg. 4. ducebatur contra hostes, & ad domum Obededom, & deinde in ciuitatem suam maximo cum honore.

Absurdissimum igitur videbitur eorum dogma, qui sacram Eucharistiam arcam veri mannæ quod de cœlo descendit, & panis planè cœlestis honorificè custodiri nolunt & circumferri, vt populus fidelis excitetur ad affectu syncero confugiendum ad dominum suum præsentem, eique vota

sua in-

sua innotescat, item vt patri filium præsentet in cuius faciem aspiciens sui misereri dignetur. Scripturis itaque consentaneum est quòd sacra Eucharistia seruetur, & cum reuerentia circumgestetur aduersus hostes fidei, & in publicis calamitatibus, vt in gratiam filij sui pater succurrat. Nec alio ex fonte natus est error hic quòd reponi & circumferri non potest sacra Eucharistia, quàm ex eo & quidem insaniæ pleno quod extra vsum siue sumptionem non maneant corpus & sanguis Christi in sacra Eucharistia, cùm tamē dominus dicat quòd in sui commemorationem corpus & sanguinem suū consecrare debeamus, ac proinde in omnem vsum quo populus fidelis in fide, spe, & charitate, cęterisque virtutibus ædificari potest. Absurdū enim est quod à voluntate cōmunicare volentium pendeat quòd corpus Christi sit & permaneat in Eucharistia, vt si velint communicare, sit in ea corpus, si autem nolint communicare, iam in ea esse desinat, & si hostia vna fortè supersit, nō permaneat ibi corpus Christi, sed fiat panis prophanus: Similiter vinum tanquam prophanum effundatur, cuius pars reliqua quæ in vsum venit sanguinem domini continebat, prout docent & obseruant aduersarij. Rectè igitur insanum hunc vocat Cyrillus errorem. Nam ratū firmumque est verbum Christi, Hoc est corpus meum. Quod autem semel corpus Christi factum est, non dimouetur, nec inde separatur persistētibus speciebus sub quibus pani successit corpus domini. Ioannes Eckius serm. 31. de septem sacramentis.

Vnde clarè constat non esse consuetudinem recentem à tempore Vrbani 4. natā, nec præter scripturam vsurpatam, quòd Christum in sacra Eucharistia adoramus, eamque reponimus & custodimus. Nam ea consuetudo multis annorum centenarijs præcessit Vrbanum 4. eamque in Christi ecclesia fuisse ante annos mille trecentos, & esse traditionem quam per manus ab Apostolis vel eorum discipulis accepimus. Nam Conciliū VVormacieñ. sanciuit quòd presbyter Eucharistiam semper habere debeat paratam, vt si quis infirmatus fuerit statim eum communicet, ne sine communione moriatur, cum sacrosancta Eucharistia morientibus saluberrimum & tutissimum sit viaticum. Et Concilium Arelateñ. grauiter animaduertit in eos qui negligentes sunt in sacræ Eucharistiæ custodia. Item magnum illud Concilium Lateraneñ. cui quatuor patriarchæ interfuerunt, & ingens episcoporum multitudo ex toto terrarum orbe sub Innocētio 3. celebratū, constituit vt sacra Eucharistia cum chrismate sub fideli custodia clauibus & seris adhibita conseruetur, ne temeraria ad ea manus extendi possit. Rursum Conciliū generale Vienneñ. arguit & damnat eos qui in eleuatiōe corporis Christi nolebant assurgere, & reuerentiam ei exhibere. Item mandat vt celebretur festum corporis & sanguinis domini. Et Honorius 3. præcepit vt Eucharistia in loco aliquo ad hoc destinato & mundo honorificè reponatur, ac per fideles & pios custodiatur: Sacerdos verò frequenter plebem doceat, vt cum in celebratione missarū eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet, atque idem faciat cum defertur ad infirmum, voluit quoque luminaria semper Eucharistiæ præferri, ad significandam præsentiam lucis æternæ. Super ijsdem his etiam catholicam tradens doctrinam Concilium Tridentinum definiuit & decreuit quòd consuetudo asseruandi in sacrario sacram Eucharistiam, adeo antiqua est, vt eam seculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Porrò deferre ipsam Eucharistiam ad infirmos & ad hunc vsum in ecclesijs conseruari, præterquā quòd cum summa ęqui-

De consecra. dist. 2.

Aug. de visitatione infirmorum li. 2. c. 4.

Eadem dist. ca Qui bene.

Cap. 10. & de custo. Eucharistiæ cap. Statuimus.

In clement. ad nostrum de hæreticis.

Clement. Vnica de reliquijs & venerat. sāctorum.

De celebrat. missarum ca. Sane.

tate & ratione coniunctum est, cum multis in Concilijs præceptum inueni-tur, & vetustissimo catholicæ ecclesiæ more est obseruatum. Quare hæc sancta Synodus retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit. Et ne quis temerè illi contradicat, canonem latæ sententiæ contra huiusmodi temerarios adiecit, sic inquiens, Si quis dixerit non licere sacram Eucharistiam in sacrario reseruari, sed statim post consecrationẽ astantibus necessario distribuẽdam, aut non licere vt illa ad infirmos honorificè deferatur, anathema sit. Cùm igitur ex antiqua ecclesiæ catholicæ obseruatione sacrosancta Eucharistia adorata sit, reposita, conseruata, & delata, & hæc ipsa obseruatio à Hierarchis ecclesiæ Christi vicarijs, & à celeberrimis Concilijs generalibus sit comprobata, atque hoc ipsum Eucharistiæ institutioni & scripturis maximè consentiat, imò & per se notum sit, si considerémus ipsum dominum reuerà & substantialiter in eadem adesse, & quamdiu supersunt species, in ea permanere; nulla est de his dubitandi causa, cùm ne vna quidẽ sit scriptura quæ vel in superficie probabiliter istis aduersari videatur. Quare rectè dicit articulus certa fide hæc esse tenẽda. Vnde in canonibus declarantur esse hæretici & excommunicati qui aliter de sacramentis ecclesiæ, corpore & sanguine Christi sentiunt aut docent quàm sancta ecclesia Romana docet vel prædicat.

Cano.7.

cap. ad abolẽdum de hæreticis.

QVòd panis & vinum permaneant in sacramento Eucharistiæ, multis modis probare nititur Martinus Lutherus in captiuitate Babylonica: Vbi sanè absurdissimè errat in eo, quòd nõ solùm panem permanere dicat in Eucharistia, verum etiam panem realiter esse corpus Christi, & vinum eius sanguinẽ, id quod rerũ naturæ non patiuntur. Sed quia eius argumentis plenissimè respondet Rex Angliæ in Assertione septem sacramentorum, & in Apologia quam Reuerendissim⁹ Christi martyr Ioãnes Roffensis pro Rege fecit, ad eas lectorem remittimus. Ea tantùm argumẽta hîc proponemus quæ mouẽt Ioannẽ Cal. vt hanc veritatẽ de s. Eucharistia modis tam multis comprobatã relinquat, & hostiliter impugnet. Hic autem, quia sacramentarius est, docere compellitur panem & vinum manere, vt sint symbola & figuræ, sub quibus corpus & sanguis repræsentantur, ita tamen vt per ea verè exhibeantur nobis quamuis longè absentia. Ait enim in libello de cœna domini.

In libello de cœna domini

Caluinus.

Commentum istud transsubstantiationis nullum prorsus in scripturis fundamentũ, neque vllum veteris ecclesiæ testimonium habet, atque adeo cum verbis domini conuenire, aut stare nullo modo potest. Nonne talis interpretatio nimis violenta & coacta est? Cùm Christus panem ostendens, corpus suum vocat, dicere panis substantiam in nihilum redigi, & in eius locum Christi corpus succedere? Sed non est necesse rem in dubium vocare, cùm veritas dilucida ipsa per se tam absurdam vanitatẽ refutare possit. Infinita testimonia & scripturæ & patrum prætermitto, quibus sacramentum panis appellatur.

Responsio.

In epist. ad Ioannem Haruagium.

Verissimum hic esse probat Ioannes Caluinus quod de sacramentarijs scribit Lutherus, quòd non nisi manifestis mendacijs ortum dogma susceperunt, & mendacijs asserunt, & quòd sint insani qui huiusmodi spiritibus credunt. Non enim ignorare potest Caluinus manifestè falsa esse quæ hîc assumit. Legit namque Magistrũ sentent. Legit & Gratianũ qui multorũ

4. libr. dist. 10. & 11. de consecrat. dist. 2.

patrum

patrũ citant testimonia pro conuersione panis in corpus Christi, & vini in
eius sanguinem, quæ verba domini habent pro fundamento. Nouit etiã B.
Thomã & reliquos scholasticos docere, ꝙ Pronomen, Hoc, in verbis Chri
sti nõ panem demonstrat, sed cõfusè & absolutè id quod Christus in mani-
bus habebat, & discipulis porrigebat: quod etiã historia maximè esse con-
sentaneũ superiùs docuimus. Accepit enim panẽ & ipsum benedicens, di-
xit esse corpus suũ quod tradebat: id quod fieri non poterat, nisi per cõuer-
sionẽ panis in corpus, sicut aquæ in vinũ conuersionem testabatur, ꝙ mini-
stri ex hydrijs quas priùs aquã repleuerãt effundebant vinũ. Et absurditas
quã ipse Caluĩ. sequi videbat ex demõstratione panis, meritò eũ absterrere
debebat ab huiusmodi intellectu: sed malint ad allegoriã verba domini tã-
etsi reluctantia trahere, & corporis Christi præsentiã negare, quàm simpli-
cem sequi demonstrationem, nulla pro suo intellectu adducta scriptura.
Absurdè enim interpretatur verba dñi, Hoc est corpus meum: videlicet
hoc sensu, Quemadmodũ hominis corpus pane nutritur & sustentatur, ita
caro mea cibus est spiritualis, quo animæ viuificantur. Quid, precor, cõmu
ne habent verba dñi cum isto intellectu? Nouit præterea Cal. veterẽ eccle-
siam secutã esse id quod prædicabant eius pastores & docebant magistri,
nec tamẽ pudet eũ scribere, ꝙ doctrina de conuersione & transitu panis in
corpus Christi (quẽ Concilia generalia explicant esse transsubstãtiationẽ)
nullum habeat in scripturis fundamentũ, neq; vllum veteris ecclesiæ testi-
moniũ: item quod cum verbis dñi stare non potest, ꝙ Christus panẽ osten
dens siue demonstrans corpus suũ vocat, quodq; veritas tã dilucida per se
tã absurdam vanitatem refutare pòssit. Quanta arrogantia & temeritas, ab-
surdã vanitatẽ vocare doctrinã, quã quasi ex fide populo suo proponit B.
August. B. Ambros. & plurimi doctores ecclesiastici, & cõprobant gene- sermo. 28. de verbis domi
ralia ecclesiæ Concilia. Ille enim in concione ad populũ liberè pronũciat, ni super Lucã.
Ante verba Christi quod offertur, panis dicitur: vbi verò Christi verba de-
prompta fuerint, iam non panis, sed corpus domini appellatur. Et B. Amb. De mysterijs
ex parte Neophytorum quos instituit, sibi obijcit, Fortè, inquit, dicas, Aliud initiandis.
video, quomodo tu dicis quòd corpus Christi accipiam? tandẽ post multa
exempla quibus ad veritatis huius cognitionẽ eos manuducit, Sermo ergo
Christi, inquit, qui potuit ex nihilo facere quod nõ erat, nõ poterit ea quæ
sunt in id mutare quod nõ erant? Itẽ vetus ille & insignis doctor Eusebi⁹, De Pascha ho
Episc. Emissenus, apertissimè hãc conuersionẽ populum suũ docebat. Rece mel. 5.
dat, inquit, omne infidelitatis ambiguũ, quandoquidẽ qui author est mune-
ris, ipse etiã testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in
substantia corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate cõuertit, ita
dicẽs, Accipite & edite, Hoc est enim &c. & sanctificatione repetita, Acci
pite & bibite, hic est sanguis me⁹. Ergo sicut ad nutũ præcipientis dñi repẽ
tè ex nihilo substiterũt excelsa cœlorũ, ꝓfunda fluctuũ, vasta terrarũ, ita pa
ri potẽtia in spiritualibus sacramẽtis vbi pręcipit virtus, seruit effect⁹. Q; ta
itaq; & q̃ celebranda bñficia vis diuinæ bñdictionis operetur attẽde, & vt
tibi nouũ & impossibile nõ debeat videri, ꝙ in Christi substantiã terrena &
mortalia cõuertantur. Eandẽ fidei veritatem tradit Damasc. Si verbũ Dei, lib. 4. cap. 14.
inquit, viuẽs est & efficax, nõ potest panẽ suiipsius corp⁹ facere, & vinũ san
guinẽ? Dixit Deus, Hoc est corpus meũ: &, Hic meus est sanguis; &, Hoc
facite in meã cõmemorationẽ: & oĩpotenti ei⁹ ꝑcepto, donec veniat efficit.

in comment. Matth. 26. & Marci 14. Item & Theophylactus, Ineffabili operatione panis in corpus eius trãsformatur, etiam si nobis videatur panis reuerà caro est domini. Prætereo alios doctores ecclesiasticos, ad quos superiùs lectorẽ remisimus. Hæc nõ ignorabat Caluinus, qui tamen non veretur scribere, & toti mundo proponere, hanc conuersionem nullum habere veteris Ecclesiæ testimonium. Valde mirandum est, quòd cum non puduerit tam manifestis mendacijs, quorũm statim apertè conuinci posset, hanc fidei veritatem de cõuersione panis in corpus Christi impugnare. Verè ei adscribi potest id quod ad Israel dicit dominus, Hierem. 3. Frons meretricis facta est tibi, & noluisti erubescere. Nec substantiam panis in nihilum redigi (quod nobis imponit) dicimus, sed in Christi corpus conuerti, quod nõ tam in locum panis succedit, quàm sub panis speciebus, sub quibus non est localiter, sed modo nobis ignoto atque incomprehensibili. Testimonia patrum quorum hîc obiter meminit, citat in Antidoto contra determinationem Facultatis Theologiæ Parisiensis super materijs fidei nunc controuersis, quibus statim sumus responsuri. Scripturæ verò testimonia quæ hîc citare solent aduersarij, sumuntur ex historia institutionis sacramenti, & ex epistolis Pauli.

Christus, inquiunt, accepit panem, benedixit panem, fregit panem, distribuit panẽ. Ait enim B. Matthæus, Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis panem quem acceperat, benedixerat ac fregerat, & dixit, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et Apostolus Paulus, 1. Corinth. 11 *Quotiescunq; manducabitis panem hunc. Item, Quicunque manducauerit panem & biberit calicẽ domini indignè. Rursus, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Itẽ,* 1. Corinth. 10. *Panis quẽ frangimus, nõnne participatio corporis domini est? Quoniam vnus panis & vnum corpus sumus omnes, qui de vno pane & de vno calice participamus. Panis igitur vocatur, & panis manet facta etiam consecratione. Panem etiam vocat B. Lucas,* Act. 2. *dum ait quòd discipuli erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione & fractione panis.* Citant præterea verba domini, quæ post distributum calicem sanguinis sui dixit Apostolis, *Non bibam amodò de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, cùm illud bibam nouum vobiscum in regno patris mei. Genimen autem sine fructus vitis est vinum. Demonstrabat igitur dominus vinũ quando dixit, De hoc genimine vitis. Mansit igitur verè vinũ post sanguinis dominici consecrationẽ.*

Responsio. Ad hæc omnia non est difficile respondere. Nam Apostolus Paulus se explicat, quẽm panẽ & quẽ intelligat calicem. Nõ enim simpliciter panem dicit, qui in sacramento mãducatur, sed cum articulo, Quotiescunq;, inquit, manducabitis panem hũc; Itẽ de pane illo edat, intelligens insignem illum panem, qui de cœlo descendit, de quo Saluator, Panis quem ego dabo caro mea est, quã ego dabo pro mundi vita: Non est hic panis triticeus, & ideo Apostolus indignè eum manducare dicit, qui non diiudicat panem hunc esse corpus domini. Et B. Augustinus, De verbis domini. serm. 28 quando dixerat post consecrationẽ non panem appellari, sed corpus domini: sibi obijcit, Cur ergo in oratione dominica ait, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Cui respondet, Panem quidem dixit, sed supersubstantialem, panẽ vitæ æternæ, qui nostræ animæ substantiam fulcit, non eũ qui in corpus vadit. In scripturis nãq; Ioan. 6. multiplex est panis vocabulum. Nam Christus seipsum panem appellat, nec tamen propterea triticeus est panis: & scriptura verbum Dei panẽ vocat: Matth. 4. item & manna panis dicitur, sed nõ eiusmodi quo quotidie vescimur. Nulla igitur huius consequentię est ratio, Vocatur in scripturis panis, ergo

panis

panis est triticeus, qui ex frumenti granis conficitur. Multiplex præterea est causa, propter quam rectè aliarum rerum longè diuersarum vocibus res quædam nuncupantur, quantò magis sacramenta nostra propter vnamquamque harum causarum rectè sic appellamus. Nam secundum normã & regulam scripturæ res nonnunquam appellãtur iuxta eam naturam, non quam nunc habent, sed quam priùs habuerunt. Peruulgatum est illud Adæ mulierem iam formatam alloquentis, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et illud Exodi, Deuorauit virga Moysi virgas eorum, cùm non virga, sed coluber reuerà esset. Et homo puluis, terra, lutum sæpe vocatur. Et Christus ipse in Euangelio, Ite, inquit, & renunciate Ioanni, quia cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur. Item, Meretrices & peccatores præcedent vos in regno Dei, hoc est non qui iam sunt claudi, aut cœci, aut leprosi: non quę iam sunt meretrices vel peccatores, sed qui fuerunt. Sæpe etiam eadem scriptura appellat res nominibus quibus in forma assimilatur, vt Ioannes vidisse se ait spiritum sanctum, cùm non ipsum spiritum, qui sua natura est inuisibilis, sed speciem columbæ, vt Lucas exponit, viderit. Item mulieres viderunt angelum, quem Euangelium iuuenem appellat. Et sæpenumero angeli dicuntur viri, non quòd fuerint, sed quòd formam duntaxat præ se ferrent. Nam Dauid de se, vel potiùs de Christo ita loquitur, Ego sum vermis & non homo, cùm substantialiter homo esset, sola verò similitudine vermis. Et priori suo nomine adhuc res appellamus, quòd similem effectum producat. Vocatur itaque panis, quia ex pane conficitur, vel quia formam panis retinet, vel quia similitudine quadam panem referat, habeatque inditas pani adhuc qualitates, vel (vt semel dicam) ab effectu, vt sicut panis reficit, & alit ventrem, & vinum cor hominis lætificat, ita quod spiritualiter mentem lætitia afficit, & mentem impinguat, panis & vini vocabula sortiuntur. Accepit itaque Iesus panem, & benedixit, dicens, Hoc est corpus meum: deinde fregit & dedit discipulis suis, in hoc benedictionem explicans, quod dixit, Hoc est corpus meum. Non enim semper rei gestæ ordinem seruant in scribendo Euangelistæ, vt dicit beatus Augustinus. Vnde B. Thomas, Intelligendum est, inquit, rei gestæ ordinem sic posse explicari, Accipiens panem benedixit, dicens, Hoc est corp⁹ meũ, deinde fregit & dedit discipulis suis. Sed idẽ sensus, inquit, haberi etiam potest, verbis Euangelij non mutatis. Nam hoc Participium, dicens, concomitantiam quandam importat verborum ad ea quæ præcedũt, nõ solum respectu verbi vltimè prolati, quasi Christus tunc verba illa protulerit, quando discipulis suis dedit, sed potest intelligi cõcomitantia respectu totius præcedentis, vt sit sensus, Dum benediceret & frãgeret, & daret discipulis suis, hæc verba dixit, Accipite & cęt. Itaque Christus accepit panẽ quẽ statim benedixit, & sua benedictione dicẽdo, Hoc est corp⁹ &c. creatura suo obediens creatori, in eius corpus est conuersa, sicut aqua in hydrijs eius iussu facta est vinum. Atq; hoc sensu benedicere explicat super dicere virtutẽ dictionis siue verborũ Christi, sicut benedicẽdo in Genesi creaturis virtutẽ est largitus. Et benedictionẽ cuius meminit Matth. & Marcus aliam esse à gratiarum actione, testatur Canon Missæ, in quo legimus, Gratias agens benedixit, quasi ista sint distincta. Nam & Matth. & Marcus in consecratione calicis, meminerunt gratiarum actionis, & nõ benedictionis.

Genes. 2. Cap. 7. Matt. 11. Matth. 21. Ioannis 1. Psal. 21. Li. de consensu euangelista rum. Parte 3. quęst. 88. art. 1.

Si tamen intelligatur hæc benedictio esse gratiarum actio, sicut B. Lucas & Apostolus Paulus interpretari videntur, qui nulla benedictionis facta mẽtione, eũ gratias egisse dicunt: Et si series apud Euangelistas & B. Paulũ seruetur historiæ, Iesus panem accepit, patri gratias agendo, benedixit, panem fregit, panem dedit, hoc est exhibuit discipulis, & dixit, Accipite & mãducate, hactenus panis erat, si ordo, vt diximus, seruetur historiæ, imò & quando Christus dixit, Hoc est corpus meũ, adhuc panis erat, sed completo sermone, corpus est Christi, atque ita Apostoli acceperunt & manducauerunt non panem, sed corpus Christi, in quod panis iam erat conuersus.

in comment. Matth. 26.

Sermo enim dominicus non solum est enunciatiuus veritatis, vt rectissimè dicit Cardinalis Caietanus (Verissimum enim est, quòd hæc substantia est corpus Christi) sed etiam est factiuus veritatis significatæ. Facit enim quod enunciat, & ideo eius veritas enunciatione est posterior: Et propterea, inquit, pronomen Hoc, non demonstrat panem, neque corpus Christi, sed hanc substantiam. Pronominis enim officium est monstrare substantiam sine qualitate. Nã veritati enũciatæ repugnat demõstatio panis. Falsum est enim, quod panis est corpus Christi: efficientiæ aũt repugnat demõstratio corporis Christi. Falsum est enim quod efficiatur, quod corpus meũ est corpus meũ, ad quod nulla opus est efficientia: sed tã veritati enunciatæ, quàm efficientię quadrat demonstratio substantiæ, non demonstrando specialem naturam, quia & verum est quòd hæc substantia (non hoc accidens) est corpus meum: & verum est quod fit, quòd hæc substantia est corpus meum: hoc est enim quod fit per hunc sermonem. Vndè apparet, addit Caietanus, non esse ab ecclesia adinuentam transsubstantiationẽ panis in corpus Christi, vt hęretici fingunt, sed Ecclesia à veritate per hæc domini verba propriè intellecta cogitur ad confitendum efficientiã. Non enim aliter verificatur nũc & nõ priùs, Hoc est corpus meũ, nisi quia nũc & nõ priùs factũ est, vt hoc sit corpus meũ. Ex vtroq; aũt scilicet veritate significata & effecta cogitur ad cõfitendũ transsubstantiationẽ panis in corpus Christi. Neq; enim aliter fieri potuit quod hæc substantia sit corpus Christi, quàm per transsubstantiationẽ. Nã si trãssubstantiatio nõ interuenit, nõ verificatur quòd hoc demonstratũ quando Christus profert pronomen, Hoc, id est illamet substantia quã pronomẽ demonstrat in sui prolatione, sit corpus Christi, sed illa substantia quæ tũc demonstratur, si qualis tunc est remanet in fine cõsecrationis, non est corpus Christi, sed est panis. Si annihilatur nec est panis, nec est corpus Christi, sed nihil est. Et concludit, Omnes itaque hæreses excludunt hæc verba, Hoc est corpus meum, secundùm proprietatem sermonis intellecta. At si verbis proprijs, si proprietati sermonis non habetur veritas fidei, ruit tota fides trinitatis, ruit vniuersa certitudo sacræ scripturæ. De veritate autem & natura orationis factiuæ eiusque efficientia clarè docet B. Thom. distinct. 8. 4. sentent. Multò autem probabilius est, vt sentit Thomas & alij scholastici quod Euangelistæ non seruant ordinem historiæ, quodque Christus acceptum panem statim benedixit, dicendo, Hoc est corpus meũ, & postea panem benedictum, siue potius species eius, diuisit in duodecim vel tredecim particulas, & dixit, Accipite & comedite, & iam fractum panem, atque sic secundũ suã formã diuisum dedit mãducandum: Non est hîc verisimile, vt scribit Caietan. quod singulorũ ori imponẽdo singulas partes porrexerit, vel manu sua ad manus eorũ, sed exhibuit & obtulit particulas

quæst. 2. arti. 1. quęst. 4. ad primum.

sacri

ſacri panis in patina à ſingulis particulam proprijs manibus accipiendam. Crediderim, inquit, ego quod ſicut vnum calicem communem omnibus tradidit, ita in vna patina panẽ in duodecim buccellas fractũ manibus proprijs accipiendũ tradiderit, & quòd eccleſia vſum hũc patinarũ Apoſtolica traditiõe acceperit, ita quòd ſicut calicẽ vnꝰ diſcipulus dedit alij, ita patinã cum pane ſancto propinquiores Ieſu remotioribus ſucceſsiuè porrexerint Quantũ ad præſentiam ſubſtantialem corporis Chriſti, & conuerſionem panis, nulla eſt hîc difficultas, nulla dubitatio, ſiue intelligatur ab euangeliſtis hiſtoriæ ſeries ſeruata, ſiue per anticipationem dicatur Chriſtus fregiſſe & dixiſſe, Accipite & comedite. Nam certum eſt quòd panis in Chriſti corpus conuerſio facta eſt quando dixit, Hoc eſt corpus meum, & non antea, An autem hoc dixerit poſtquam fregit, an priùs, non ſatis conſtat.

Locum autem B. Pauli, Panis quem frangimus & cæt. interpretatus eſt B. Chryſoſtomus de cœleſti illo pane de quo dominus, Panis quem dabo caro mea eſt. Ait enim, Hunc panem ſiue corpus Chriſtꝰ omnibus æqualiter dedit, hoc pro omnibus pariter fractum eſt, & æqua portione diſtributum, eo dicente, Accipite & manducate corpus videlicet, quod, vt Theophylactus interpretatur, omnibus ęquè diſpartiens morti deſtinaſſet, & quod in cruce non eſt paſſus, hoc iam ſuſtinet cùm propter nos frangitur, Os enim eius nullum eſt contritum. Nihil tamen incommodi eſt, ſi panis hic intelligatur ipſum ſacramentum, hoc eſt panis ſpecies, ſicut dum dicit, Quoniam vnus panis & vnum corpus omnes ſumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus, propter ſimilitudinem, imò quia eædem qualitates hîc ſunt ſecundũ quas ſimilitudo attenditur, quæ fuerunt in pane qui in corpus Chriſti trãſijt atq; etiã virtutes panis eędẽ. Diximus enim multis modis vnam rem appellari nominibus alterius à qua tamen multum eſt diuerſa. Et B. Auguſtinus ob ſimilitudinem dicit ſacramenta plerumque ipſarum rerum quas ſignificant nomina accipere, ſicut ſecundùm quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, & ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt.

1. Corinth 10. Homel. 27. 1. Corint. 11. Epiſt. 22. ad Bonifacium.

Locum ex Actis deſumptum veteres non referunt ad ſacram Euchariſtiã. Nam OEcumenius in commentarijs circa locum, Et frangentes iuxta domum panem, Domum dicit nunc templũ, inquit. Dixit autem, Frangentes panem, vt tenuitas & ſimplicitas victus eorum appareat. Et gloſa interlinia ris interpretatur, In fractione panis, ſiue communis, ſiue ſancti. Et frangentes panem circa domos ſanctum, inquit, vel corporalem. Et Nicolaus de Lyra, Communicabant in fractione panis, inquit, tum quia quotidie communicabant, tum quia omnes ſicut & cætera communia habebant. Item alio loco, Cùm veniſſemus ad frangẽdum panem, inquit gloſa, corporalem vel ſpiritualem. Quod ſi intelligatur ſacra Euchariſtia nomine panis, hoc fit ſecundùm regulas præcedentes, & vt dicit B. Auguſtinus, ſecundùm tropum, quo ſacramentum corporis corpus nominatur, & ſpecies panis, appellãtur panis, quia eius, vt diximus, ſunt ſimilitudo, eiuſque habent virtutem & efficaciam. Quæ loca ſimul & ſuperiorem de fractione panis ex Paulo eruditè explicat Albanus Archidiaconus Ciceſtrienſis Anglus. Verba autem domini apud Matthæum, Non bibam amodò de hoc genimine vitis, vſque in diem illum, cùm illud bibam vobiſcum in regno patris mei. in quibus præcipuum & ferè vnicum fundamentum ſui erroris ponunt, ma-

Cap. 2. Act. 20. Lib. 2. catholicæ cõfutationis fol. 62. & 72. Cap. 26.

quæst.2.adHe dibiam. gnam habent obscuritatem, vt docta Hedibia eorum intelligentiam quæsierit à B. Hieronymo, & eruditus Eucherius Episcopus Lugdunēsis inter Arnobius in psal.41. quæstiones de scripturis difficiliores ea locauerit, & reuerà latens videtur eorum intelligentia, quę autem in scripturis lucida sunt præiudiciū ab obscuris locis, vt quidam rectissimè dixit, pati non debent, habemus autē in Smaragdus. lucido positum, Hoc est corpus meum. Cæterum omissis allegorijs quibus pulchrè ac eleganter vtūtur sacri interpretes, dicamus simpliciter quòd sicut typicum agni esum, sic etiam potum Paschę typicum negat se vltrà gustaturum: vel illud rectè dici potest secūdùm normā & regulam scripturę, quòd res iuxta eam naturam, non quam iam habent, sed quam priùs habuerunt, nonnunquam appellare soleat. Atque hunc intellectum scripturarū circunstantiæ manifestè ostendunt. Vbi cōuenit meminisse Matthęum & Marcum leuiter attingere vetus Pascha, & veluti sicco pede pertransire, non putantes operępretium fore diutius morari festinant ad nouum: Lucas autem qui post eos, vt historiæ tradunt, euangelium suum conscripsit, vtrunque accuratiùs distinxit, & quòd illi subobscurè, hoc iste apertiùs Cap.22. posuit. Ait enim, Cùm facta esset hora, discubuit & duodecim discipuli cū eo, & ait illis, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit & dixit, Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quòd non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat. Et hæc quidem de legali cœna hactenus. Hinc de tremendo mysterio subdit, Accepto pane gratias egit, fregit & dedit eis, dicens, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquā cœnauit, dicens, Hic est calix nouum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis fundetur. Hic autem scrupus est quòd euangelista Matthęus à cœna domini hanc sententiam apponit, Non bibam de hoc genimine vitis, vnde effici volunt vinum etiam tum fuisse quod Christus dedit, perinde ac fuit illud quod in typica agni cœna inter eos diuidi iussit: sed euangelistarum consensus nullo modo hoc permittit. Nam S. Lucas dicit Christū eandem sententiam dixisse non de poculo Eucharistico, sed legali, quod vel intuenti in aperto est. Cùm igitur S. Lucas testetur Christum in cœna agni paschalis dixisse, Nō bibam de generatione vitis: cūque Matthęus, quod etiam illi volūt, affirmet Christum bibisse postea cùm suum corpus & sanguinem suis discipulis porrigebat. Subiecit enim non bibam posthac de hoc genimine vitis, consequens est vt iam non sit vitis naturalis fructus quem tum bibebat, & de quo Matthęus loquitur, sed verus sanguis, licet eodem nomine secundùm scripturæ morem appelletur, alioqui mēdax Christus, quod absit. Si enim in cœna qua agnū iuxta legem obtulit comeditque palam testetur quod Lucas affirmat, se non bibiturum de generatione vitis, donec regnum Dei veniat, & si postea cùm instituit nouę legis nouum testamentum bibit, vt Matthęus ait, liquet profectò non fuisse vinum quod tum bibebat, sed aliud, nempe sanguinem sub forma vini: Id quod scriptura si aduertatur palam ostendit. Quapropter non segniter prætereunda sunt verba Euangelistarum. Sanctus enim Lucas de veteri testamento sic refert Saluatorem dixisse, Non bibam de genimine vitis, absolutè. Matthęus autem vt quod in nouo bibebat plurimum differre

ostendat aliter locutum attestatur, sic nimirum, Non bibam de hoc genimine vitis. Est enim hoc genimen seu generatio non cuiuslibet vitis, sed verè illius, inquam, vt Origenes interpretatur, quæ dicit, Ego sum vitis vera. Et est potio non cuiuslibet, sed vitis illius, quæ, vt idem ait, misit in torcular passionis potum hunc protulit. Et proinde hoc verbo dominus significauit longè aliud fuisse, quàm quod in cœna legali dederat, nempe vinum, suum sanguinem, quem ipse, inquit Hieronymus, nobiscum bibit in regno ecclesiæ: Ipse conuiua & conuiuium, ipse comedens & qui comeditur. Ex quibus constare potest quare hoc sacramentum panis appelletur, vel sacramentum panis. Nam ab speciebus & forma panis nobis proponitur, & consecrationis eius materia est panis. Patet igitur quod hæc verba domini quibus aduersarij suam stabilire impietatem in solidum sunt catholicæ veritatis fundamentum quod videlicet vinum non manet post consecrationem, sed conuertitur in sanguinem Christi.

quæst. 2. ad Hedibiam.

Tantum dicas sacramenti naturam hoc requirere, vt panis materialis pro visibili corporis signo remaneat. Est enim regula generalis in omnibus sacramentis, signa quæ in ipsis videmus, debere aliquid similitudinis habere cum re spirituali quam repræsentant. Vt igitur in baptismo certiores reddimur, animas nostras interius ablutas esse, cum aqua quæ corporis sordes abluit, eius rei testificandæ causa effunditur, ita in cœna materialem panem esse necesse est, vt nobis testatum sit corpus Christi cibum nostrum esse. Quæ enim esset significatio, nobis id ab albedine significari? Aperte igitur cognoscimus omnem repræsentationem quam dominus, sese nostræ infirmitati accommodare volens, dedit, interituram nisi panis substantia remaneat. *Caluinus.*

Verè tantum hæc dicit Caluinus sine scripturis, sine vllis patrum testimonijs, imò contra ea, & contra apertissimas Conciliorum definitiones. Quis tam suæ salutis negligens, vt sic dicenti vllam adhibeat fidem, quod videlicet sacramenti natura requirat, vt panis materialis pro visibili corporis signo remaneat. Sed est, inquit, regula generalis in omnibus sacramentis. Nec hanc quidem vlli probat scriptura, quæ & si vera esset in reliquis sacramentis hic habet exceptionem. Magnum enim est discrimen huius sacramenti ab alijs. Nam alia sacramenta ex verbo constant & elemento, atque ab his suam habent significationem. Hoc autem sacramentum nec elementum habet, nec verba ex quibus constet, licet eius consecratio & verba & materiam habeat sensibilem panem & vinum. Nam vt rectè dicit beatus Thomas, hoc sacramentum ab alijs differt in duobus, primò, quantum ad hoc quod perficitur in consecratione materiæ, & alia in vsu materiæ consecratæ: & secundò, quia in alijs sacramentis consecratio materiæ consistit solùm in quadam benedictione, sed in hoc sacramento consecratio materiæ consistit in miraculosa conuersione substantiæ, quæ à solo Deo perfici potest, & quia forma debet esse rei conueniens, ideo, inquit, huius sacramenti forma etiam in duobus differt à formis aliorum sacramentorum: primò quidem quia aliorum formæ important vsum materiæ, puta baptisationem vel consignationem, sed huius sacramenti forma importat solùm consecrationem materiæ, quæ in transsubstantiatione consistit: secundò quia aliorum sacramentorum formæ proferuntur ex persona ministri, sed forma huius sacramenti profertur ex persona ipsius Christi loquentis, vt detur intelligi quòd minister in eius perfectione nihil agit, nisi quòd profert verba Christi. Magis igitur huius sacramenti natura hoc requirit quòd substantia pa

Responsio.

parte 3. qu. 78. art. 1.

tia pa

tia panis non maneat, cùm perficiatur in consecratione panis, hoc est eius conuersione in corpus Christi. Et esset contra sacramenti significationē, quia species non ducerent in verum Christi corpus per modum signi, sed magis in panis substantiam, quàm afficerent. Magna tamen est specierum similitudo cum re spirituali quam hîc repræsentant. Nam Analogia earum ad corpus Christi, & vnitatem ecclesiæ, quam orthodoxi statuunt, valde est apposita. Etenim namque fractio, diuisio & effusio, passi corporis & sanguinis effusi idonea sunt symbola, & quemadmodum sensus noster vero sapore dulciter mouetur, ita mens pia corporis domini, quod tam præsens esse credit, indicibili quadam suauitate afficitur. Et sicut in alijs sacramentis similitudo & analogia à materia potissimum sumitur, ita & in sacra Eucharistia à materia sumitur non quidem permanēte, sicut in reliquis sacramentis, sed in corpus domini transeunte. Hanc Analogiam respiciūt & explicant doctores veteres. Nam sicuti panis quem quotidie edimus in nostram carnis substantiam naturaliter mutatur, ita eiusdem panis natura in corporis Christi substantiam mirabili Dei potentia transmutatur, & sicut communis ille panis solet alere corpora physicè, sic vnus iste panis qui sub tegumentis est, nutrit hominem diuinè. Eandem hanc Analogiam nō obscurè explicat Cyprianus, dum ait, Sicut panis communis quem quotidie edimus, vita est corporis, ita panis iste supersubstantialis vita est animę & sanitas mentis. Et alio loco de calice sic scribit, Quemadmodum vino isto communi mens soluitur, & anima relaxatur, & tristitia omnis exponitur, ita & potato sanguine domini & poculo salutari exponatur memoria veteris hominis, & fiat obliuio conuersationis pristinæ secularis, & mœstū pectus, quod priùs peccatis angentibus premebatur, diuinæ indulgentiæ lęticia resoluatur, quod tunc demū potest lætificare in ecclesia domini bibentem, si quod bibitur dominicam teneat veritatem. Rectè itaque, etiam Cypriano authore, hanc Analogiam fieri dicimus, cùm materia quæ est ante consecrationem & in corpus domini transit. Explicat quoque Chrysostomus istam analogiam, sicut corporalis cibus, ait, cùm ventrem inuenerit aduersis humoribus occupatum amplius lędit, & nullum pręstat auxilium, ita iste spiritualis cibus si aliquem reperit indignitate pollutum, magis eum perdet. Manifestum est igitur quòd species habent representationē cum ratione substantiæ panis, cuius sunt reliquiæ, quæque in eis secundū omnem virtutem, actionem & perfectionem manent, tum ratione sui. Representant enim corpus & sanguinem Christi verum cibum & potum animæ adesse, sicut priùs aderat panis & vini substantia. Et sicut à sapore, vt diximus, analogia ducitur, ita ab albedine, quia significatur corpus Christi candidum & immaculatum. Non igitur necesse est interire omnē significationem, si panis substantia dicatur secundùm Conciliorum definitionē non manere, imò hoc ipsum naturæ sacramenti magis est conueniens.

Thom. in 4. dist. 11. q. 1. ar. 1.

De cœna domini.

Libr. 2. epist. 3.

De proditione Iudæ.

Plenius ista prosequitur Ioannes Caluinus in suo Antidoto contra determinationem facultatis theologiæ Parisiensis, vbi ait, *Natura sacramenti est, vt sub visibili signo exhibeatur nobis inuisibilis veritas.*

Caluinus.

Responsio.

Natura & ratio huius sacramenti requirit quidem signa visibilia, at non substantiam visibilem, sed speciem duntaxat & formam substantiæ visibilis, non autem oportet quòd illa sint veræ substantiæ panis & vini, vt sub illis corpus & sanguis Christi nobis exhibeantur, tum quòd consistat Eucharistia

ristia in consecratione materiæ, panis videlicet & vini; tum quòd species magis repræsentarent panem & vinum si manerent, quàm corpus domini.

Iam verò si fallax fuerit signum, quid de re figurata sentiendum nobis erit? Caluinus.

Non fallax est signum. Verè enim significat adesse corpus Christi, panem qui de cœlo descendit, & reuera etiam substantialiter adest. Nec sensus hîc fallitur, qui propriè iudicat de per se sensibilibus, intellectus autem de substantijs quæ sub eis latent, & hunc ab errore seruat fides catholica, quæ dicit substantiam panis hîc transiisse in corpus domini. Responsio.

Hanc proportionem rei cum signo indicauit Paulus his verbis, Vnus panis, vnum corpus omnes sumus, qui de pane vno participamus. Ergo vt ex cœna discamus carnem Christi esse animæ nostræ cibum, necesse est panem illic proponi, qui eius rei imaginem demonstret, sicut idem Paulus loquitur, Panis quem frangimus, nónne participatio corporis domini est? Quod si tantum inanis species panis appareat & nō substantia, perit vis & efficacia sacramenti. Caluinus.

Diximus ex Cypriano & Chrysostomo proportionem non solum sumēdam esse à specie panis & vini, sed etiam ab his rebus, pane nimirum & vino. Et panis ille vnus cuius participatio nos vnum corpus facit, non est triticeus, sed panis supersubstantialis, de quo dominus, Panis quem ego dabo caro mea est. Hic enim solus est qui facit nos vnum in Christo. Et docent nos, vt diximus, Cyprianus & Chrysostomus, carnem Christi esse animæ nostræ cibum ex analogia quā ducunt à pane qui in mensa domini proponitur ante consecrationem, & hunc demonstrare huius rei imaginem. Et panem quem frangimus diximus post Chrysostomum & Theophylactū esse panem illum cœlestem, et corpus Christi. Nihil igitur ista Pauli sententia commune habet cum pane vsitato quem quotidie edimus: nec istius hîc meminit Apostolus. Nec apparet hîc inanis species panis, quāuis non subsit panis substantia, cùm ei successerit panis cœlestis et caro Christi, quam realiter continet hîc præsentem. Responsio.

In hunc quoque modum locuti sunt sancti patres, Irenæus, Quemadmodū qui est à terra panis percipiens vocationem domini, non iam communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti. Et Canon Nicenæ synodi sic habet, Ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum, sed eleuata mente, fide cōsideremus in sancta illa mensa agnum Dei. Cyprianus, Quando dominus corpus suum panem vocat: de multorum granorum adunatione congestum, populum nostrum quem portat indicat adunatum. Et quando sanguinem suū vinum appellat de botris atq; acinis expressum, gregē item nostrū significat cōmixtione adunatæ multitudinis copulatū. Sic etiā Fulgentius sacramentum panis & vini vocat. Deniq; sicut ait August. Si sacramenta quandā similitudinē earū rerū quas figurant nō haberēt, vtiq; sacramēta nō essent. Vndè & panē in Christi corpore sanctificatū vocarūt aliqui ex patribus. Caluinus. lib. 4. contra Valent. Epistola ad Magnum. Falsa est hæc citatio. Ad monij.

Si in hunc modū quo locutus est Apost. Paulus, locuti sunt omnes sancti patres, vt dicit Caluin. nihil sanè conuersioni panis in corpus Christi aduersantur, cùm B. Paulus non de vulgari loquatur pane, sed eo qui est corpus Christi. Non enim omnes de vno et eodem pane triticeo, vt diximus participare possumus, et si possemus, ex eo non essemus vnus panis et vnum corpus. Nec hic panis est materialis, de quo dicit Apostolus Paulus, fideles vnū esse panem. Nam sicut Magister ex eodē B. Augustino dicit, vnus panis et vnū corpus Ecclesia dicitur, propterea quòd sicut vnus panis ex multis granis conficitur, et vnum corpus ex multis membris componitur, Responsio. Dist. 8. 4, libr.

sic Ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc autem mysterium pacis et vnitatis Christus in sua mensa consecrauit. Qui ergò accipit hoc mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, nō accipit hoc mysterium pro se, sed contra se: Cuius etiam sacramentum est corpus Christi proprium de virgine sumptum, quia vt corpus Christi ex multis membris purissimis & immaculatis constat, ita societas ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. Et sicut ex pluribus acinis vinum in vnum confluit, sic ex multis fidelium personis vnitas constat ecclesiastica. Vbi & declarat quòd species panis & vini sunt sacramentum tantum, & caro Christi quam de virgine traxit, & sanguis quem pro nobis fudit, res hîc contenta & significata: res autem significata & non contenta, vnitas Ecclesiæ in prædestinatis, vocatis, iustificatis & glorificatis. Et similiter venerabilis Hugo de sacramentis plenius declarat, quòd species visibiles panis & vini veram habeāt rationem sacramēti. Ait enim, Cùm vnum sit sacramentum, tria in eo discreta proponuntur, species videlicet visibiles, & veritas corporis, & virtus gratiæ spiritualis. Aliud est enim visibilis species quæ visibiliter cernitur, aliud est veritas corporis & sanguinis, quæ sub visibili specie inuisibiliter creditur, atque aliud gratia spiritualis, quæ cum corpore & sanguine inuisibiliter & spiritualiter percipitur. Quod enim videmus, species est panis & vini: quod autem sub specie illa credimus, verè corpus est, & sanguis Iesu Christi, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere: Nec per panem & vinum corpus & sanguinem tantum significari credimus, sed sub specie panis & vini verum corpus & verum sanguinem consecrari ac contineri: & speciem quidem visibilem sacramentum esse veri corporis & veri sanguinis, corpus autem & sanguinem sacramentum esse gratiæ spiritualis. Et quemadmodum species illic cernitur, cuius res vel substantia ibi esse non creditur, sic res ibi veraciter & substantialiter præsens creditur, cuius species non videtur. Videtur enim species panis & vini, & substantia panis & vini non creditur, creditur autem substantia corporis & sanguinis Christi, & tamen species non cernitur. Lege et ea quæ sequuntur. Et rationem sacramenti speciebus conuenire clarè explicat Bonauentura, Si obijcias, inquit, quòd species non componitur nec reficit, Dicendum quòd retinent idiomata substantiæ quæ prius ibi fuit, & ratione illius sunt signa conuenientia. Atque beatus Thomas proponit argumentum, Panis & vinum assumuntur, in quantum significant Ecclesiasticam vnitatem, prout vnus panis fit ex multis granis, & vinum ex multis racemis, vt beatus Augustinus dicit libro de symbolo: sed hoc pertinet ad substantiam panis & vini, ergo substantia panis & vini in hoc sacramento remanet. Item, Inter Ecclesiæ sacramenta debet esse conformitas: sed in alijs sacramentis substantia materiæ manet, sicut in baptismo substantia aquæ, & in confirmatione substantia chrismatis, ergo etiam in hoc sacramento substantia panis & vini manet. Item dicit Ioan. Damascenus, Quia consuetudo est hominibus comedere panem, & bibere vinum, coniugauit eis diuinitatem, & fecit ea corpus et sanguinem suum, atque ita panis communicationis non panis simplex est, sed vnitus diuinitati: Sed coniugatio est rerum existentium, ergo panis et vinum simul sunt in hoc sacramento, cum corpore et sanguine Christi. Ecce argumenta Caluini.

lib. 2. parte 8. cap. 7.

2. parte dist. 8. 4. sentent.

parte 3. quæst. 75. art. 2.

lib. 4. cap. 14.

Respondet

Respondet ad primum Thomas, quòd species quæ in hoc sacramento remanent, sufficiunt ad significationem huius sacramenti. Nam per accidētia cognoscitur ratio substantiæ. Et in 4. sentent. respondet quòd species hîc remanentes representant aliquo modo substantiam quam prius afficiebant, & per consequens proprietates eius, & ita habent rationem significandi per quandam similitudinem, corpus Christi verum & mysticum. Atq; hoc ipsum est, quòd sancti referunt significationem huius sacramenti ad materiam ex qua per consecrationem sacra Eucharistia perficitur, cuius species, vt diximus, sunt reliquiæ in quibus manet panis & vini substantia secundùm virtutem, efficaciam & perfectionem ac subsistentiam. Ad secundum respondet quòd in alijs sacramentis non est Christus realiter, sicut in hoc sacramento, & ideo in illis manet substantia materiæ, nō autem in isto. Damascenū aūt interpretatur quòd Deus coniugauit diuinitatem suam, id est diuinam virtutem pani & vino, non vt remaneant in hoc sacramento, sed vt faciat inde corpus & sanguinem suum. Vel intelligendū dicit quantum ad species quibus corpus Christi diuinitati vnitū modo ineffabili coniungitur. Nam certissimum est Damascenum in eodem capite dicere panē conuerti in corpus Christi, & vinum in sanguinem. B. Ireneus magis etiam probat hanc conuersionem & panis transitum in corpus Christi, in hac ipsa sententia quam citat hîc Caluinus, quàm ei aduersetur. Quemadmodum, inquit, qui est à terra panis percipiens vocationem vel inuocationem domini, nō iam communis panis est, sed ex Christi benedictione Eucharistia factus est, panis scilicet in quo plenitudo diuinitatis & gratiarum inhabitat etiam corporaliter. Quem sensum magis explicat dum dicit, quod eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, Hoc est meum corpus, benedicendo videlicet ex eo quod erat panis fecit suum corpus, & calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundum nos, suum sanguinē confessus est: & sine dubio ex ea suum sanguinem, vt dixit & confessus est, etiam fecit. Ex quo non consequitur quòd post consecrationē panis maneat, quin potius quòd Christi virtute & benedictione transit in corpus eius, sicut dicit Ioan. Damas. ꝙ panē & vinum fecit suū corpus & sanguinē, dum dixit, hoc est corpus meum, suam his ipsis coniungendo diuinitatem. Porrò Irenæus dicens Eucharistiā ex duabus rebus constare, terrena & cœlesti, non explicat quæ sit hæc res terrena. Si intelligat panem & vinū, ex eis constat tanquam ex materia transeunte in corpus & sanguinem domini, quæ sub ijsdem speciebus & formis eis succedunt. Constat tamen etiam ex speciebus quæ sunt res terrenæ, tanquam signo, & corpore & sanguine Christi, qui est panis de cœlo descendens. Similiter de Eucharistia loquitur Augustinus, vt citat Magister in sentent. Conficitur, inquit, sacrificium ecclesiæ duobus, sacramento & re sacramenti, hoc est corpore Christi: & sacramento, quia forma panis operta Christi caro sumitur & tractatur. Et B. Gregorius, Quis fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē in illo Christi mysterio summa & ima sociari, vnū quid ex inuisibilibus atque visibilibus fieri: Vbi visibilia intelligit species panis & vini, quibus corpus & sanguis Christi ineffabili modo vniuntur, vt sint vnum sacramentum, & in multis idiomata sibi mutuò communicent. Quomodò autem hoc sacramentum aliquando constare dicatur ex carne & sanguine, aliquando ex specie panis & vini, item ex specie & vero

Lib. 4. sent. in fine.

Li. 4. dist.

Lib. 4. cap. 34.

Coloss. 2.

Cap. 32. eiusdē libri.

Dist. 10. 4. libr.

Libr 4. dialogorum ca. 88.

Lib. 4. sent. in fine.

corpore Christi, declarat s. Bonauentura circa textum distinct. 10. Quod autem citat ex Cypriani epistola ad Magnum, quòd dominus corpus suũ panem vocat (si tamen ita est, nec ipse Caluin. intelligit propriè dictũ, sed secundùm analogiam, sicut diximus in superioribus ex eius libello de cœna domini: & nos intelligimus, si intelligatur corpus Christi verũ, secundũ tropũ in scripturis vsitatum, vel quia ex pane confectũ est, vel quia formã & speciem panis retinet, aut similes habet effectus. Atq; hæc analogia respicit corpus Christi mysticum, cuius vnitas in hoc sacramento representatur mediante vero Christi corpore (vt docet Magister sentent.) quod est primarium huius sacramenti significatum. Et vera est hæc Analogia respectu specierum ratione substantiæ panis prout in eis manet, quæ etiam constant ex pluribus partibus. Rectè docet Canon Concilij Niceni vt ad panem qui in altari proponitur, & similiter in poculum non nimis humiliter simus intenti, ne quasi in signo hærentes negligamus eius representationem, siue panis intelligatur qui consecrandus proponitur, & transit in corpus Christi, siue huius panis forma: sed vt mente, fide eleuata consideremus in sancta illa mensa agnum Dei qui tollit peccata mundi, & non solùm eundem agnum in dextra patris asidentem. Mens enim eleuatur & sursum subuehitur in omni consideratione quæ superat lumen rationis, & fit secundùm fidei reuelationem. Nam Magi Christum in cunabulis adorantes habebant mentem sursum eleuatam: similiter latro in cruce pendens, quando orabat, Memento mei cùm veneris in regnum tuum. Et si Concilium in hoc Canone intelligat panem post consecrationem, sermo est figuratus, vt sub nomine panis significetur panis species. Nec mirum quòd à Fulgentio dicatur sacramentũ panis & vini, quãdo consecrationis materia est panis & vinum, sub quorum formis, Christi corpus & sanguis nobis proponuntur.

Li. 4. dist. 8.

Præterit hîc Ioannes Caluinus Fragmentũ de duabus naturis in Christo aduersus Eutychen & Nestorium, quod in Antidoto contra diuersas oĩm ferè seculorũ hæreses asscribitur Gelasio Episcopo Romano, in quo apertè dicitur, Sacramenta quæ sumimus corporis & sanguinis Christi diuina res est, propter quod & per eadẽ diuinæ efficimur cõsortes naturæ, & tamen esse nõ desinit substantia vel natura panis vel vini. Et certè imago et similitudo corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorum celebrantur. Satis ergò nobis euidẽter ostẽditur, hoc nobis in ipso Christo domino sentiendũ quod in eius imagine profitemur, celebramus & sumus, vt in hãc scilicet diuinã transeant sancto spiritu perficiente substantiam, permanente tamen in sua proprietate naturæ. In qua eius sententia aduersarij sibi seriò triumphare videntur. Verisimile namq; est Caluinũ nõ latuisse probabilia esse argumẽta, ob quæ falsa videtur hæc inscriptio. Nã nec Platina, nec Abbas. Trithemius huius opusculi vsquã meminerunt, sed tantũ quinq; librorũ quos scripsit aduersus Eutychen & Nestorium. Et fragmentũ dicit recentem esse altercationẽ de nostri Saluatoris deitate pariter & humanitate, super qua tamen ante plurimos annos tempore Leonis in Concilio Calcedonẽ post legitimam disceptationem sententia fuerat pronunciata, & damnatus Eutyches & Nestorius. Nec (quod mirum est) huius Concilij & dãnationis meminit Fragmentum, sed solũ in fine sententiæ patrũ, cuius tamẽ Concilij authoritate libẽter vtitur in suis epistolis Gelasius papa præ-

cipuè ad Faustum. Magis videtur esse Gennadij Massilien. Ecclesiæ pres-
byteri, quẽ Abbas Tritemius dicit etiã scripsisse cõtra Eutychen, qui in mul-
tis errauit, prout patet legenti eius opus de viris illustribus. Et si diligenter
expendamus eius sententiam, non aduersatur transsubstantiationi, sed magis
ei patrocinatur. Dicit quidẽ quòd nõ desinit substantia & natura panis &
vini, natura, inquã, externa, hoc est proprietates & qualitates cũ dimensio-
nibus panis & vini naturalibus, quæ vtrisque eorũ sunt natura. Quẽ sensum &
ipse explicare videtur, dum dicit panem & vinum in proprietate suæ natu-
ræ permanere, nõ in suis substantijs, quas aperiè dicit, diuino spiritu perfici-
ente in diuinã transire substantiã. De quo & aliorum quorundã veterũ sen-
tentijs latiùs Albanus Cicestrieñ Archidiaconus in catholica sua confutatio- Fol. 118. lib. 3.
ne. Nec refert ad conuincendum errorẽ Eutychis, an maneat panis & vini
in s. Eucharistia secundum se, vel secundum suas proprietates. Nam heresis
eius erat, quòd Christus dñs erat ex duab⁹ naturis diuina & humana, quasi ante
vnionem distinctis, non autẽ post vnionẽ naturarum, cessante mixtorum per
eam earum inter se distinctione cum suis proprietatibus & operationibus.
Et ideo non ponebat in Christo nisi vnius naturæ proprietates, vnã volun-
tatem, vnam cognitionem & affectũ. Si igitur nõ desinit substantia panis
& vini secundũ suas proprietates, virtutẽ & officia, quamuis nõ maneat sub-
stantia, efficax est cõtra Eutychen fragmenti huius demõstratio. Vbi notã-
dũ est quòd tã certa & indubitata erat eo tẽpore trãssubstantiatio (Nã ante Cõ-
cilium Calcedoneñ scriptum esse videtur) vt ex ea aliæ hæreses conuince-
rentur: sicut superius diximus Tertullianum & Irenæum ex ea conuicisse
Marcionem hæreticum. Et quamuis ante definitionem ecclesiæ catholicæ
veniale fortassis fuerit de hoc articulo disputare & errare, nunc tamen sen-
tentia per ecclesiam promulgata grandis est impietas hanc transsubstãtia-
tionem impugnare. Et mirum est quòd non puduerit Caluinũ transsubstan-
tiationem impugnare per dubias & obscuras patrũ sententias quos nouit
conuersionẽ panis in corpus Christi alijs locis clarè docere, & eos patres no-
bis obijcere quibus ipse nullam tribuit authoritatẽ, nullam fidem. Nos eos
libenter recipimus, præponimus tamen censuram ecclesiæ, quæ spiritum &
sensum sui sponsi habet, cui propterea etiã se & suas submiserũt sententias.
Nouerunt enim in ipsa esse tribunal ad quòd quæstiones & dubia fidei re-
ferantur. Nam de B. Cypriano scribit Augustinus, quod quæstio de reba- Libr. 2. contra Donatistas c. 4.
ptizandis his quos baptizauerant hæretici, nulla erat plenarij Concilij defi-
nitione eliquata. Nos ipsi, inquit, aliquid tale asserere nõ auderemus (quòd
videlicet non sunt rebaptizandi) nisi vniuersę Ecclesię cõcordissima autho-
ritate firmati, cui & ipse Cyprianus sine dubio cederet, si iam illo tempore
quæstionis huius veritas eliquata & declarata per plenarium Concilium so-
lidaretur, cuius certè Concilij saluberrima in ecclesia est authoritas.

Cùm igitur in toto hoc articulo clarissimas habeamus generalium Con-
ciliorum definitiones, magna est arrogantia, magna impietas iterum de his
disputare & impugnare ea, super quibus semel per ecclesiam est pronun-
ciatum. Iterum iubet huc adducere sententiã religiosi Imperatoris Mar-
tiani, qui dicit impium esse & sacrilegum qui post Ecclesiæ & tot sacerdo-
tum sententiam suæ opinioni aliquid tractandũ relinquit (Loquitur enim
de Concilio Calcedoneñ) Quid enim stabile & cõstãs in nostra erit religiõe,
si semel iudicata & rectè disposita reuolui & publicè disputari permittãtur?

ADorationem sacræ Eucharistiæ impugnat Caluinus argumẽtis quibusdam & rationibus, quas examinare conuenit quid habeant momenti & soliditatis. Ait autem,

Caluinus. in Institut, cap. 13.

An res erat nullius momenti Deum hac forma adorare, vt nihil nobis præscriberetur, an cum de vero Dei cultu ageretur, tanta leuitate fuerat tentandum, de quo nullũ vsquam in scripturis verbum legebatur? At si qua decet humilitate cogitationes omnes suas sub Dei verbo continuissent, auscultassent certe quod ipse dixit, Accipite & manducate, huicq; mandato paruissent quo accipi sacramentum non adorari iubet.

Responsio.

Nobis in scripturis præscriptum est, vt dominum Deum nostrum adoremus, eique seruiamus vbicunque inueniatur & cõspiciatur, siue in sua maiestate dextræ patris assidens, siue iacens in præsepio, siue in cruce cum latronibus pendens, siue in sacra Eucharistia existens, in qua eum certa fide intuemur in suo corpore & sanguine, à quibus nunq̃ separatur. In nomine enim Iesu omne genu flectitur. Sicut igitur Deum in omni loco adoramus. Ait enim propheta quidam, Viuit dominus in cuius conspectu sto & cæt. ita & Christum dominum adorare oportet, eumque adorant sancti angeli etiam in sacra Eucharistia. Quia autem auscultamus quod ipse dixit, Accipite & manducate, Hoc est corpus meum, Christum hìc in corpore suo agnoscimus & confitemur præsentem. Item quia auscultamus Augustino

Psalm. 98. circa versiculũ, Adorate scabellum pedũ eius.

dicenti quòd nemo ritè corpus domini manducat, qui nõ priùs adorauerit, ipsum in sacra Eucharistia adoramus priusquam manducemus. Et quanuis hoc verbo, Accipite & manducate & cæt. non iubeat nobis seipsum adorare, docet tamen corpus suum esse viuum & verum, & ita se dominum Deum nostrum reuera nobis adesse: de quo scriptura, Adorent eum omnes angeli eius.

Caluinus.

Qui vero, vt à Deo mandatum est, sine adoratione accipiunt, securi sunt se à mandato Dei non deflectere: qua securitate nihil melius est cùm quid operis instituimus.

Responsio.

2.Corinth. 11.

Ait Apostolus Paulus quòd qui indignè manducat & bibit, iudiciũ sibi manducat & bibit, ex hoc solũ quia nõ diiudicat esse corpus domini quod accipit. Qui autem iudicat dominũ suum illic adesse, eumq; ad suum venire hospitium aduertit, & cum reuerentia atque deuoto animo ipsum suscipit,

1.Corinth. 11

veneratur & adorat. Nam beatus Ambrosius hunc locum Apostoli exponens, Deuoto, inquit, animo, & cum timore accedẽdum ad communionem docet, vt sciat mens reuerentiam se debere ei ad cuius corpus sumendum accedit. Hoc enim apud se debet iudicare quia dominus est cuius in mysterio sanguinem potat. Pestilens igitur est hæc doctrina quod securi sint, nec à mandato Dei deflectant qui sine adoratione accedunt & comedunt. Oportet enim, vt ex Augustino citauimus, non solum dominum, sed & ipsam carnem domini prius adorare quàm eam manducemus. Et à mandato Dei hoc scilicet, Dominum Deum tuum adorabis & cæt. deflectit, qui ei in sacra Eucharistia adorationem negat.

Caluinus.

Habent Apostolorum exemplum quos non legimus prostratos adorasse, sed vt erant discumbentes accepisse & manducasse. Habent Apostolicæ ecclesiæ vsum vbi fideles non in adoratione, sed in fractione panis cõmunicasse à Luca narrantur. Habent Apostolicam doctrinã, qua Paulus Corinthiorum ecclesiam instituit, professus se à domino accepisse quod tradebat.

Responsio.

Nec legimus Apostolos toto peregrinationis suæ tempore Christum prostratos adorasse, quomodò in præsepio eum adorauerunt Magi. Quid

igitur

igitur mirandum quòd in sacramenti huius exhibitione ante ipsum non prosternebantur? Non tam stupidi erant Apostoli vt cum Christum ipsum coram cernerent mensæ assidentem, eo relicto adorarent sacramentũ, & in sacramento eius corpus. Sufficiebat reuerentia quòd verbo domini credẽtes, ipsius corpus & sanguinẽ ea honoris delatiõe prosequerẽtur, qua domini sui corpus & sanguinẽ suscipere conueniebat. Nã corporis & sanguinis consideratione quorum dominus meminit, non conueniebat exhibere cultũ quo Deo soli seruimus, sicut superius post Augustinũ & Damas. docuimus: pręcipuus autem Dei cultus est in fide, spe & charitate, vt dicit Augustinus: Veneratio autem Eucharistiæ corpori & sanguini debita est, vt agnoscatur verè adesse corpus & sanguis Christi, atque in ea efficacia vt comedens ex ea viuat in æternum. Nec articulus habet quòd prostrati sacram Eucharistiam suscipere debeamus, sed quòd rectè à nobis adoratur signo externo pro conditione loci, temporis & qualitatis personarũ, & hominum cum quibus conuersamur consuetudine. Nam cùm defertur ad infirmos genua flectimus si nullum sit impedimentum: in plateis autem immundis detegimus caput cum aliquo alio reuerentiæ signo. Si infirmi per plateas portamur, si curru vehimur, signum ostendimus reuerentiæ quod patitur cõditio tẽporis, loci, & personæ: Item decumbentibus aut sedentibus infirmis istud sacramentũ ministramus, præstita reuerentia quam possunt: Et sacerdotes in missa consecrant & sumunt stantes. Nullum igitur sumitur argumentum ex eo quòd Apostoli discumbentes corpus & sanguinem domini sumpserunt, qui familiariter cum eo ex consuetudine loquebantur sine singulari aliqua externa veneratione. Indubitata est sententia B. August. quam semper secuta est ecclesia Christi, neminem illam carnem dignè manducare, nisi prius illam adorauerit, interna saltem adoratione quæ fit fide, spe & charitate, huiusq; cultus testimonium, quod conditio & qualitas personæ & loci patitur pro consuetudine ecclesiæ in qua viuit, foris ostenderit. Atque vterque hic cultus est iussus à domino in primo decalogi pręcepto, quod cùm affirmatiuum sit, non pro omni tempore obligat. Non enim semper præsente venerabili sacramento Christum in eo actu adorare, eiusque corpus venerari oportet, sicut nec Deum semper nobis & vbique præsentem, sed vnumquodque opus, suum tempus suamque habet oportunitatem: pro eo tamen tempore quo sacra Eucharistia suscipitur, diiudicare oportet in ea adesse corpus domini, ipsumque venerari & adorare. Varia namque fuit consuetudo ecclesiæ in cultu huius sacramenti externo. Nam tempore Cypriani manibus accipiebant ipsam Eucharistiam communicaturi, quæ nunc magna esset impietas, olim ministrabatur infantibus, quod modò grande esset piaculum. Plurimum igitur refert quis cultus exhibeatur sacræ Eucharistię pro tempore & loco in quibus versamur. Euangelicum præceptum est diiudicare corpus domini & dominum in suo corpore adesse, eumque debita cum reuerentia accedere atque suscipere: Quo cultu corpus & sanguinem domini atque in his ipsum dominum venerabantur Apostoli, quanuis in mensa vnà cũ ipso domino discumbentes, & hi quos B. Lucas in Actis narrat communicasse in fractione panis. De his namque refert quòd erant perseuerantes in doctrina Apostolorum & fractione panis, & in orationibus. Et sicut dubiũ non est quin inter precandum se gesserint reuerenter & doctrinã Apostolorum

In Enchyrid. cap. 3.

cap. 2.

lorum cum reuerentia audiebant, ita non est dubitandum quin sacramentum istud ab Apostolis distributum cum reuerentia acceperint. Talem autem cultum externum veri Christiani sacramento exhibent, ad qualem spiritus Christi, & interior reuerentia eos inclinat: inclinabat autem Magos vt ante Iesum in stabulo primùm se prosternerent & eum adorarent, deinde surgentes eundem munerum suorum oblatione venerarentur. Hoc modo hisque ceremonijs non leguntur Maria & Ioseph, imò nec Apostoli eum adorasse, agnoscebat tamen Petrus Christum esse filium Dei viui, & reuerentiam foris exhibebat cognitioni illi respondentē, et similiter cæteri Apostoli, Maria & Ioseph. Illi enim venerabantur eum vt dominum sequendo, eiusque mandatis obsequendo, Maria & Ioseph eidem in præsepio tanquam Dei filio pro hominibus incarnato, & pro ijsdem morituro, seruiendo. Non oportebat Apostolos alijs ceremonijs Christum venerari in sacramento, quàm eundem venerabantur mensæ asidentem. Certè infirma sunt hæc argumenta quibus negatiuè arguitur, Non legimus prostratos adorasse Apostolos: Christus accipi sacramentum, non adorari iubet, ergò & cæt. Sed solidis argumentis & scripturis stabilire oporteret doctrinam, quàm quis contra Ecclesiam catholicam statuere conatur. Nam & Apostolo Paulo obijci posset, Quid tu mandas vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, vtq; diiudicet corpus domini qui ipsum sumit, cùm dominus horum non meminerit, sed simpliciter dixerit, Edite & bibite in meam commemorationem. Cui ipse responderet hæc in eo includi quòd corpus & sanguis domini est quod porrigitur, & ideo necessariū esse vt probet se homo atque diiudicet hoc corpus: Ad hunc modum & nos respondemus, Quia corpus Christi nobis porrigitur, cum reuerentia et veneratione ipsum suscipere oportet.

Caluinus. *Nam vt Christum illic ritè apprehendant piæ animæ, in cœlum erigantur necesse est. Quod si hoc sacramenti officium est mentem hominis infirmam alioqui adiuuare, vt ad percipiendam spiritualium mysteriorum altitudinem sursum assurgat, qui in signo externo detinentur, à recta quærendi Christi via aberrant. Quid ergò superstitiosum esse cultum negabimus cùm sese homines coram pane prosternunt, vt Christū illic adorent? Huic malo proculdubio obuiare voluit Nicena synodus cùm vetuit nos humiliter attentos esse ad proposita symbola.*

Responsio. Sacramenti huius officium est vt hîc repræsentet Christum præsentem, et memoriam ingerat mortis et passionis eius, et propriè quòd adsit panis viuus qui de cœlo descendit, caro, inquam, viuificatrix. Horum meditatione cor sursum assurgit et spiritualia hæc mysteria apprehendit: Nec in signo detinetur qui in his mysterijs recogitandis totum se occupat, et in recta quærendi Christi via se continet. Nec se coram pane prosternunt homines, sed coram sacramento, vt Christum in eo adorent, in quo vera consistit Christiana religio: Nec magis hîc locum habet superstitio quàm in adoratione Magorum coram Christo in stabulo manente. Et Concilium Nicenum mandat nos attentos esse et venerari agnum Dei in sacra mensa iacentem, et magis memores esse mortis eius, quàm sessionis ad dextram patris.

Caluinus. *Nec alia causa institutum olim fuit, vt ante consecrationem populus alta voce admoneretur habere sursum corda.*

Responsio. Populus ante consecrationem admonetur vt cor sursum habeat, sed ad dominum

dominũ, & statim additur, Benedictus qui venit in nomine domini Osanna in excelsis, vbi admonetur à domino aduenturo in altissimis & excelsis donis spiritus saluari. Et cor sursum erigimus, quando dominum pro nobis mortuum meditamur, cuius memoriale est hoc sacramentum. Nam B. Augustinus tractãs locum Apostoli, Quæ sursum sunt quærite, Hortatur, inquit, Apost. non quæ sursum sunt loco, sed excellentia et dignitate quęrere. De quo et B. Bernardus in fine libri de præcepto et dispensatione. lib.83.quæst. quęst.29.

Quid enim est idolatria, si hoc non est dona pro datore ipso colere? Vbi dupliciter peccatum est. Nam & honor Deo raptus ad creaturam traductus est, & ipse etiam in polluto ac profanato suo beneficio inhonoratus, dum ex sancto eius sacramento, factum est execrabile idolum. Nos econuersò ne in eandem incidamus foueam, aures, oculos, corda, mentes, linguas penitùs defigamus in sacra Dei doctrina. Est enim ea spiritus sancti optimi magistri schola, in qua sic proficitur, vt nihil sit aliundè asciscendum, ignorandum verò libenter quicquid in ea non docetur. *Caluinus.*

Sacramentarius est Ioannes Caluinus, qui nec Christum, nec eius corpus & sanguinem substantialiter credit adesse in sacramento. Quare nihil mirandum quòd hanc scribat blasphemiam, & iudicet idolatras esse, qui Christum in sacra Eucharistia adorant. Non enim vt ipse fingit & calumniatur, dona Dei in ea colimus, sed Christum ipsum omniũ bonorum datorem: non creaturam, sed omnium creaturarum creatorem. Magis mirandum de ijs qui cùm Christũ substantialiter in Eucharistia esse doceant, eũ hîc nõ adorant. Nos credimus verbo Christi qui dixit, Hoc est corpus meũ: &, Hic est sanguis meus, & ideo ipsum colimus, & ipsi soli in Eucharistia seruimus, sicuti eum in stabulo coluerunt Magi, & ei semper seruiunt in cœlis beati spiritus. Ex hoc errore nec Ioannes Caluinus, nec alij qui in solo vsu sacramenti, corpus & sanguinem Christi adesse putant, patiuntur sacram Eucharistiam circumferri, cùm Christus in ea adorari non posit. *Responsio.*

Diximus autem multas esse iustissimas causas, ob quas eam in processionibus circumferri conuenit, sicut in Missa eleuatur & ostenditur. Sanctè enim & cum magno fructu circumfertur, vt patri suo præsentetur (sicut in cœlo se semper vultui patris pro nobis præsentat ad interpellandum perpetuò pro nobis) vt propter filium suum nostri misereatur: deinde vt in nobis renouetur mortis quam pro nobis sustinuit memoria: item vt eum oremus quòd nostri misereatur, & nobis det pacem, id quod ab ipso qui est verè agnus Dei pro nobis immolatus, in Missa petimus.

Quia autem hæc omnia Ioannes OEcolampadius ad euertendum hoc sacrosanctum sacramentum obijcit & proponit in pestilentissimo suo libello quem inscribit de genuina verborum domini, Hoc est corpus meum, expositione, & plenissimè ei respondet Christi martyr reuerendiss. Episcopus Roffensis, ad quem lectorem remittimus, potissimum lib.1. cap.19. & 20: & lib.3. cap.4. & 5. ideo à prolixore tractatione argumentorum, quæ sacrosanctæ Eucharistiæ hostes & aduersarij obijciunt, supersedemus. Eorum etiam obiectionibus diligenter respondent superiùs nominati Episcopi Tonstallus & VVintonieñ, & Albanus Archidiaconus, Angli. Item Thomas VValden, tomo de Sacramentis.

In confirmationem tamen eorum quæ diximus de adoratione & circũlatione sacræ Eucharistiæ adducam doctrinam Concilij Tridentini aduersus errores huius nostri seculi de cultu & veneratione sanctissimi huius sa-

cramenti, quod post definitionem de conuersione totius substantiæ panis, in substantiam corporis Christi, & totius substantiæ vini in sanguinem, cap.5. sic habet, Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles more in catholica Ecclesia semper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione adhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit à Christo domino vt sumatur institutum. Nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem pater æternus introducens in orbem terrarum dicit, Et adorent eum omnes angeli eius, & quem Magi procidentes adorauerunt, quẽ denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse testatur. Declarat præterea sancta Synodus piè ac religiosè admodum in Dei Ecclesia inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die praecelsum hoc & venerabile sacramentũ singulari veneratione ac solennitate celebraretur, atque in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. AEquissimum est enim sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem Dominũ & redemptorem pro tam ineffabili & planè diuino beneficio, cùm mortis eius victoria & triumphus repræsentatur: ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersę Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant. Canon. 6. Et in Canone eiusdem Concilij dicitur Anathema aduersus aliud docentes. Habet enim. Si quis dixerit in sancto Eucharistiæ sacramento Christum vnigenitum Dei filium non esse cultu latrię etiam externo adorandum, atque ideo nec festiua peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundùm laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem, solenniter circumgestandum, vel non publicè vt adoretur populo proponendũ, & eius adoratores esse idololatras, Anathema sit.

Finis Articuli Decimiquarti.

 Articulus Decimusquintus.

¶ *Non est laicis necessaria ad salutem communio sub vtraque specie, iustisq; de causis ab Ecclesia sancitum est, vt illis sub vna tantum panis specie sacramentum communicetur, in quo carnem & sanguinem, atque ita totum Christum sub vna specie sumunt.*

SI Laicis ad saltem necessaria esset communio sub vtraq; specie, necessitas huiusmodi communionis nasceretur ab effectu sacrę Eucharistię sub vtraq; specie, vel ex Christi præcepto, aut institutione, vel ex eius facto aut exemplo. Ab effectu autem huiusmodi communionis, nulla eius nascitur necessitas, quomodò paruulis ad salutem necessarius est baptismus. Nam saluos nos facit dominus per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secũdùm spem vitæ æternæ. Et, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Quod si dicatur, Baptismus & regeneratio per se quidẽ saluant, & sufficiunt continuò transituris, vt dicit de Confirmatione Melciades papa, nõ autem ad prælia huius mundi reseruandis, quos armat & instruit Confirmatio: Ita s. Eucharistia diu victuris quasi verus animæ cibus & potus, sine quibus vita consistere nõ potest, est necessaria, sicut non diu subsistere potest sine cibo & potu vita corporalis: Propter quod dñs Saluator, Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Cui respondetur, ꝙ Christus qui sub vtraq; specie totus in sacra Eucharistia sumitur, vt cibus est ita & potus: & sitim ęque atque famem sedat, & abundè sufficit ad vitam animæ. Ipse enim ait, Ego sum panis vitæ, qui venit ad me nõ esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo caro mea est, quam dabo pro mundi vita. Qui mãducat hunc panem viuet in æternum. Eundem itaq; effectum & refectionem sumptus hic panis in anima operatur, quem sanguis Christi si simul biberetur efficeret. Idem namq; reipsa est animam esurire & sitire, idẽ est & cibus spiritualis et potus. Ait enim Saluator, Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiã. Item Sapiens in persona sapientiæ, Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitiẽt. In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis. Et ideo B. Augustinus circa verbum Saluatoris, Qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me non sitiet. Qui venit ad me, hoc est quod ait, Et qui credit in me. Et quod dixit, Non esuriet, hoc intelligendum est, & non sitiet vnquam. Vtroque illo significatur illa æterna facietas, vbi nulla est ægestas.

Titum 3.

Marci vlt.

In epist. ad Hispaniarum Episcopos.

Eccles. 24.

Et patres veteris testamenti sine hoc sacramento viuebant et Deo placebant, Iustus enim ex fide viuit, et fide Deo placebant vniuersi, de quibus Apostolus Paulus in epistola ad Hebreos. Hoc igitur sacramentum, ex effectu, nõ est simpliciter ad salutẽ necessariũ, sicut nec baptism' nisi paruulis,

Cap. 11.

Non igitur hac ratione laicis necessaria est communio sub vtraque specie, imò nec sub altera. Nec vllum est præceptum Euangelij de huiusmodi cõmunione. Nam in huius sacramenti institutione nec apud B. Paulum, nec apud Euangelistas, Christus post institutionem meminit vsus sacramenti, qui in manducando & bibendo consistit. Consecrat quidem istud sacramẽtum sub vtraque specie, materiam & formam eius ordinat, & sub vtraque specie Apostolis dispensat, dicens, Accipite & manducate, Accipite & bibite ex hoc omnes. Sed post institutionem quam fecit dicendo, Hoc facite in meam commemorationem, nullum præceptum, imò nulla communiõis fit mentio. Et Apostolis solis qui in mensa erant præsentes locutus est & dixit, Accipite, mãducate, & bibite. Addit enim statim eos quibus loquebatur ab alijs veluti distinguens, Qui pro vobis & pro multis effundetur: Et dicens, Hoc facite etc. in suæ mortis memoriam sacramentum & sacrificium instituit vsque ad seculi consummationem in Ecclesia frequentandũ, vt diximus ex Chrys. & Damas. sed nõ vsũ pcepit. Dixit enim Deus in

lib. 4. cap. 14.

principio, inquit Damascenus, Producat terra herbam virentem, & vsque nunc pluuia facta producit germina, diuino adiuta & vigorata præcepto. Itaque dixit Christus, Hoc est corpus meum: & hic meus est sanguis: hoc facite in meam commemorationem, & omnipotenti eius præcepto donec veniat efficitur. Nam consecrando fecit quidem ex pane & vino corpus & sanguinem suum, & sacrificauit, non autem hoc faciendo propriè sacramẽtum vel sacrificium perpetuò duraturum instituit, sed dicendo, Hoc facite in meã commemoratiõnẽ. Nisi enim hoc addidisset quod Apostolus interpretatur, Donec veniam, non haberet Ecclesia sacrosanctum istud sacramentum atque sacrificium, nec in ea esset ipsum consecrandi & offerendi potestas. Nam sacramenti institutio requirit diuinam ordinationem de ipso administrando & conficiendo, tempore futuro. Hæc igitur verba, Hoc facite et c. non disponunt de huius sacramenti esu vel potu, vel modo vtendi, consecrandi, vel distribuendi, sed solum de eius substantia & ministro. Facta est autem eius institutio sub vtraque specie, vt expresisior sit representatio mortis Christi, & quia in hoc sacramẽto perfecta significatur refectio animæ, cibi & potus habẽs efficaciã. Nã species panis solum significat corpus pro nobis in cruce oblatũ cùm iã esset exangue, & species vini, sanguinẽ effusum, & quasi à corpore separatũ. Quapropter nõ est perfecta oblatio sacramentalis quę mortis Christi imaginẽ plenè referat, nisi fiat sub vtraq; specie. Sed nõ est facta sub vtraq; specie institutio, vt Christi fideles eo vterẽtur, corpus sub specie panis edendo, & sanguinẽ sub specie vini bibẽdo, quod & ipsa dñi verba testantur, Hoc facite in meam commemo-

De proditiõe Iudæ.

rationem, Hoc ipsum scilicet, vt sæpe diximus, quod ego feci: Christus ipse est, inquit Chrysostomus, qui proposita de consecratione mensæ domini corpus suum facit & sanguinem, & nunc sacerdotis ore proferuntur eadem verba, Hoc est corpus meum, & Dei virtute consecrantur. Hoc autem discriminis est quod Christus sua virtute, nos autem eius virtute & gratia.

Epist. ad Cecilium.

Et ideo Cyprianus interpretatur, Hoc facite, sacrificate & offerte. Nam si Iesus Christus summus sacerdos Dei patris, inquit, & sacrificium Deo patri primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem iussit, vtique ille sacerdos vice Dei fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat of-

ferre secundùm quod ipsum Christum videt obtulisse. Est igitur sacra Eucharistia instituta ac data nobis vt habeamus sacrificium quo simus memores victimæ & oblationis factæ in cruce, cuius, secundùm Apostolum, ipsum est memoriale: Nulla autem fit hîc dispositio de edendo corpore & bibendo sanguine. Nam, vt diximus, facere distinguitur hic contra sacramenti vsum, dum ait Apostolus, Hoc facite quotiescũque bibetis in meam commemorationem, sicut panes propositionis parabantur in oblationem in mensa domini, & agnus paschalis ad immolationem, & postea panes oblati atque agnus immolatus manducabantur: Hoc ordine & forma sacrã Eucharistiam cedere in vsum fidelium testatur Apostolus Paulus comparans participationem corporis & sanguinis domini de mensa eius, cum his quæ secundum legem immolabantur, & immolata fuerant idolis. Nolo, inquit, vos socios fieri dæmoniorum, quia non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ domini participes esse & mensæ dæmoniorum. De quo plura docebit articulus sequens. Et concorditer hoc scribunt patres quòd primaria ratio institutionis sacræ Eucharistiæ ea est, vt sacrificium haberemus quod Deo patri offeratur. Quòd autem cibus sit & potus, hoc est corpus edatur, & sanguinem bibamus, finis est institutionis sequens alterum primarium. Nam sacrificium oblatum tempore legis in vsum cedebat sacerdotis, & aliquando etiam offerentiũ, & legis erat dispositio, quæ pars in vsum sacerdotis cederet & ministrorũ, quæ in vsum offerentium. Sanguis semper effundebatur, & in nullius vsum veniebat. Nã lege prohibitus erat esus sanguinis, nec vnquam liquida veniebant in aliorum quàm ipsorum ministrorum vsum: Similiter hic dicendum de sacra Eucharistia, quòd priùs oblata ex Christi institutione in aliorum, sacerdotis scilicet & assistentium vsum venit. Sed quid in sacerdotis, quid in aliorum veniat vsum, nihil Christus definiuit, quod tamen in lege Moysi ipse præscripsit. Et ideo hoc liberum reliquit & disponendũ arbitrio & prudentiæ pastorum quos mensæ suæ præposuit, sicut etiã eis reliquit, quo tempore, quo loco, in pane azymo aut fermentato, quibus item ritibus ministretur & consecretur: quemadmodum tempore legis Moysi fuisset hoc per sacerdotes disponendum, nisi per legem Deus ista ordinasset. Et eo tempore offerentes edere poterant partem oblationis sibi lege dispositam, non tamen tenebantur imò nec poterant, si immunditia aliqua vel alia causa legittima impediuisset.

1.Corinth.10.

Hic autem quia nihil à Christo (vt diximus) dispositum est, qua parte sacramenti vti debeat sacerdos, & qua assistentes, an sacramento corporis sub specie panis, an potius sacramento sanguinis sub specie vini, an sub vtraque specie, Ideo hæc omnia libera relicta sunt disponenda pro varia temporum, locorum, ac personarum conditione. Non enim hæc circunstantiarum diuersitas vniformem patitur sacramenti dispẽsationẽ & vsum. Præpositi autem Ecclesiæ considerare debent, quid requirat honor Dei, reuerentia huius sacrosancti sacramenti & fidelium in virtutibus ædificatio. Nam tempore legis aliæ erant ordinationes de offerendis sacrificijs, aliæ de ijsdem vtendis. Quam doctrinam tradit B. Augustinus interrogatus à Ianuario. Quidam enim eo tempore vrgebant, vt post cœnam offerretur sacrificium Eucharistiæ & exẽplo Christi cœnatis dispensaretur. Ait itaq; Aug. Non ideo putari debet institutũ esse multis locis vt illo die post refectio-

Epist.118.ad Ianuarium.

refectionem offerretur, quia scriptum est, Calicem accipiens post cœnam, dicens&c. Ipsam enim appellare potuit cœnam, quia iam corpus acceperat, vt deinde calicem acciperent. Apost. namque alibi dicit, Conuenientibus vobis in vnum non est dominicam cœnam manducare: Hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ dominicam cœnam vocans. Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die illa vel offerrent vel sumerent Eucharistiam, quod in euangelio dicitur, Cùm autem illi manducarent, accepit Iesus panem & benedixit, cùm etiam superiùs dixisset, Cùm serò factũ esset recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quoniam vnus ex vobis me tradet. Post enim tradidit sacramentum. Et liquidò apparet quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem domini, non eos accepisse ieiunos, Nunquid propterea calumniandum est vniuersæ ecclesiæ quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, in os Christiani priùs dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum conuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Nam Saluator quò vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit cordibus & memoriæ discipulorũ insculpere, à quibus per passionẽ digressur⁹ erat. Et ideo nõ præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, hunc locũ seruaret. Nam si hoc ille monuisset vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd nemo morem illum variasset. Cùm verò ait Apostolus, de hoc sacramento loquens, Propter quod fratres cùm conuenitis ad manducandum inuicem expectate. Si quis esurit, domi manducet, vt non ad iudicium conueniatis: statim subtexuit dicens, Cætera cùm venero ordinabo. Vnde intelligi datur (quia multum erat vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem vniuersa per orbem seruat ecclesia) ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diuersitate variatur. Quod autem hìc dicit B. Augustinus quòd ex ordinatione Apostoli & obseruatione totius ecclesiæ à ieiunis ritè sumatur sacra Eucharistia, quamuis Apostoli non ieiuni à Christo acceperint, quia de eo nihil disposuerat dominus, idem docendum est de vniuersis circunstantijs, loco, tempore, cæterisque qualitatibus personarum communicantium & consecrantium, de vtraque specie, vel altera tantum, de azymo pane & fermentato, de quibus Christus nihil disposuit: sed præpositorum per quos suam gubernat ecclesiam reliquit arbitrio atque iudicio. Nec ideo calumniandũ quòd Ecclesia nunc variat ab ea forma dispensatiõis quã seruauit Christus in nouissima cœna apud Apostolos, quã nec ipse, nec Apostoli semper seruauerũt. Ex institutione igitur huius sacramenti nulla est necessitas sub vtraque specie communicandi, nec Christi exemplum in isto imitari oportet, quia de sumptione sacramenti vel sub vna, vel sub vtraque specie nihil disposuit, & speciales habebat causas, vt docet Augustinus, ob quas sub vtraque specie post cœnam & non ieiunis sacramentum istud ministrauit: Inter quas vna est quod eos iam mensæ huius creabat præpositos, quos discere conueniebat quomodò ipsi mensam hanc præpararent & dispensarent. Item quia singulare dilectionis argumentum eis exhibere voluit, sanguine suo & carne eos pascebat.

1. Corinth. 11.

Loco vt supra.

Certũ

Certum namque est multas fuisse huius dispensationis circunstantias, quę postea in Ecclesia catholica ab Apostolorum temporibus nunquam fuerunt obseruatæ. Nam post lotionem pedum & cœnam agni paschalis diuisit & fregit panem, & azymum panem, hunc in patina exhibuit, & in calice sanguinem, quæ in Ecclesia non fuerunt seruata. Christus itaque in duabus speciebus sacram instituit Eucharistiam, & sic etiam dispensauit, sed non iussit vt sic omnibus traderetur, nec quando instituit, sicut ex verbis cœnæ dominicæ ostendimus, nec in Euangelio Ioan. Nam totum cap. Ioan. 6, & sententia, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem & cæt. simpliciter & absolutè loquûtur de esu carnis & potu sanguinis, nulla panis triticei aut vini facta mentione. Quod autem dominus in genere & indeterminatè loquitur, non est nostrum restringere ad manducationem spiritualem tantum, nec determinatè ad sacramentalem. Et ideo hoc caput intelligendum est, vt vtranque manducationem & potationem complectatur, sed quò perfectiùs manducamus & bibimus, eò consummatior est huius cibi atque potus operatio. Sumuntur autem hæc perfectissimè quando fide per dilectionem operāte vera & reali pręsentia corporis & sanguinis sacra suscipitur Eucharistia, Sed quia veteres spectant plenam & perfectam carnis domini manducationem, & sanguinis potum, accommodant verba Saluatoris maximè ab eo loco, Panis quem ego dabo caro mea est & c. ad manducationem & potum sacramentalem, modò tamen fiat ex fide per dilectionem operante. Apertè enim testantur Chrysostomus & Cyrillus, quòd per venas nostras sanguis Christi diffunditur. Cùm igitur libertas communicandi vel sub vtraque, vel sub altera tantum specie, tam sub specie vini quàm panis, relicta sit Ecclesiæ, ipsa pro temporum & necessitatum ratione & oportunitate vsa est hac sibi data libertate, sicut & Apostoli, & deinde Ecclesiarum prępositi, exemplo Apostoli Pauli (qui multa de sacra Eucharistia apud Corinthios ordinauit, & aliàs se dispositurum pollicetur, dum ait, Cætera cùm venero disponam) sibi concessam vsurparunt in hac re potestatem, sicut docet August. epistola ad Ianuarium: Vnde valde varius fuit vsus huius sacramēti in Ecclesia. Nam & Christus dominus duobus discipulis in Emaus corpus suum dedit sub specie panis tantum. Post porrectum enim panem statim ab oculis eorum euanuit. De quo Augustinus, Non incongruenter, inquit, accipimus hoc impedimentum in oculis duorum discipulorum à Sathana factum fuisse ne agnosceretur Iesus, & à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum inimici. Et Theophylactus, Insinuatur quòd oculi eorum qui benedictum panem accipiunt, aperiuntur, vt cognoscant illū. Magnam enim & indicibilem vim habet caro domini. Item Chrysostom. Quòd sacerdos, inquit, de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est, quoniā non solùm hoc datur quod videtur, sed etiam illud quod intelligitur. De sanctificato ergò pane licet & animalibus iactare & dare infidelibus, quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod de mensa manducatur, omnes de mensa manducarent. & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vnde & dominus in via non solùm benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigans non solùm benedixit, sed de manu

1. Corinth. 11.

Lucæ vlt.

Lib. 3. de consensu Euangelistarum ca. 25

In caput vltimum Lucę.

homil 17. in opere imperfecto.

de manu

de manu sua porrexit Lucæ & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum, quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem. Hoc domini sui exemplum secuti Apostoli in Ecclesia Hierosolymitana, tantum sub specie panis sacram Eucharistiam discipulis dispensabant. Perseuerabant enim discipuli in communicatione & fractione panis, nulla facta mentione vini. Et Paulus panē benedictū Lucę & cæteris discipulis distribuēs nō meminit speciei vini. Docuit nos quoq; ipsemet dominus panem nostrum supersubstantialem, quem Cyprianus corpus domini interpretatur, à patre cœlesti petere. Et B. Hieronymus scribit quòd dominus apparuit Iacobo qui appellatur frater domini, quodque tulit panem, benedixit ac fregit & dedit Iacobo iusto, & dixit, Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit filius hominis. Item in Euangelijs narratur dominum dixisse, Hoc facite in meam commemorationem, post corpus suum discipulis distributum. Et Paulus simpliciter, sicut etiam Euangelia, refert dominum hoc tantum de corpore dixisse: de sanguine autem supplet quod Euangelia nō habent, Hoc facite quotiescunque bibetis in meā commemorationem, non simpliciter sicut de corpore. Et sanctus Ignatius qui fuit Apostolorum temporibus, & beatus Augustinus ad Honoratum, solùm de corporis communione loquūtur. Ait enim Augustinus de fuga Episcoporum tempore persecutionis, Veniet, inquit, lupus, non homo, sed diabolus qui plerunque fideles apostatas esse persuasit, quibus quotidianū ministerium dominici corporis defuit & peribit infirmus propter quem Christus mortuus est. Similiter Ambrosius libro de sacramentis potissimum loquitur de corporis communione. Item in Concilio Niceno, Hoc neque regula neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Et veterum Conciliorum canones frequenter meminerunt communionis laicæ. Et B. Cyprianus scribit Trophimum Episcopum receptum esse, sed vt tanquam laicus communicet, & non vsurpet locum sacerdotis. Et antiquissima est consuetudo Ecclesiæ quòd infirmis sub altera tantum specie sacramentū hoc fuerit ministratum, regulariter sub specie panis, & quando per oris siccitatem speciem panis deglutire non poterant, sub sola vini specie sanguis ministrabatur, vt patet ex Concilio Toletano II. Si quis, inquit, acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur. Solet humanæ naturæ infirmitas in ipso mortis exitu prægrauata, tanto siccitatis pondere deprimi, vt nullis ciborum illationibus refici, sed vix tantundem illati delectetur poculi gratia sustentari: Quod etiā in multorū exitu vidimus, qui optatum suis votis sacræ communionis expetentes viaticum, collatam sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerunt, non quod infidelitate hæc agerent, sed quod præter dominici calicis haustum traditam sibi non possent Eucharistiam deglutire. Idem narrat Eusebius de Serapione, ꝙ per puerum sacerdos aliquid miserat Eucharistiæ quod ori eius infundebatur. Refert enim ex epistola beati Dionysij Alexandrini, quòd præsbyter qui ob infirmitatem venire non poterat, parum Eucharistiæ puero qui ad se venerat dedit, quod infusum iussit seni præberi. Indicabant enim illi patres neminem sine sua culpa sacra fraudandum esse Eucharistia. Et si per infirmitatem corpus domini sumere non poterant, ministrabant sanguinem

Serm. de oratione dominica.

In epist. ad Ephes.
Epist. 180.

Sardinen. c. 1.
Agathen. c. 50
Epist. ad Antonianū quæ est 2. lib. 4.

Lib. 6. historię Eccles. ca. 34.

sanguinem domini sub specie vini, in hoc vtentes libertate ecclesiæ relicta, & sibi cōcessa potestate in ijs de quibus nihil disposuit dominus. Et B.Gregorius scribit, quòd papæ Agapito in Græciam proficiscenti oblatus sit mutus & claudus, qui celebrata Missa, peractoq; sacrificio coram omni populo ei dedit corpus dominicum, quod ori eius imposuit, & ille statim loqui cœpit: Vbi rursus calicis Gregorius non meminit. Item in Concilio Renēsi vetitum est, ne laici deferant corpus Christi ad infirmos. Iterū in Concilio VVormacieñ præcipitur omnibus parochis, vt semper in promptu habeant corpus Christi pro infirmis. Prætereo historiā de Satyro fratre B. Ambrosii, quē corpus domini secum in naui habuisse, quę naufragiū passa est, testatur idem Ambrosius. Ex quo simul & ex sermone Cypriani de lapsis videtur, quòd illis temporibus sanguinē domini ex calice omnes bibebant, & ꝙ corpus domini eis in manus dabatur, vt vel statim sumerent, vel secum portarent domū, ibiq; sumerent, ita vt per temporū interualla, biberent ex calice domini, & corpus domini manducarent. Testimonia autem cōmunionis sub vtraq; specie multa sunt & ea certissima. Nam Apostol. Pau. testatur Corinthios sub vtraq; specie cōmunicasse. Et longissima consuetudine hunc morem in ecclesiis Apostolicis fuisse obseruatū in Affrica, in Asia, & Romæ testantur Dionysius Ariop. Tertul. Cyprian. Hieron. Ambros. & August. Ait namq; Cypria. Quomodò docemus aut prouocamus eos in confessiōe nominis Christi sanguinē suū fundere, si eis militaturis Christi sanguinē denegam⁹? aut quomodò ad martyrij poculū idoneos facimus, si nō eos ad bibendū priùs in ecclesia poculū dñi iure cōmunicationis admittimus? Quos enim excitamus & adhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectiōe corporis & sanguinis Christi muniamus, cùm ad hæc fiat Eucharistia, vt posit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersarium volumus. Et B.Hieronymus, Sacerdotes, inquit, qui Eucharistiæ seruiunt, & sanguinē dñi populis diuidūt. & cæter. Item S.Laurentius ad Sixtū pontificem, cùm is iam ad suppliciū duceretur, exclamauit, Quò sacerdos siue leuita properas? Experire certò vtrū idoneum ministrū elegeris, cui cōmisisti dominici sanguinis dispensationem. Et B.Ambros. vt refert Theodoretus aduersus Theodosiū Imperatorem expostulans, quem propter immensam crudelitatem quā Thessalonicæ exercuerat, excōmunicauerat, Quibus, inquit, oculis aspicies cōmunis dñi templum? quibus calcabis pedibus sanctum illius pauimentū? quomodò manus extendes, de quibus sanguis adhuc stillat iniustus? quomodò huiusmodi manibus suscipies sanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies, quando furore verborum tuorum tantus iniustè est sanguis effusus? Et B.Leo huius nominis primus, in quodam Decreto & Sermone præcepit, vt communio non fiat sub specie panis tantū, propter hæresim Manichæorū, & aliorum qui docebant Christum assumpsisse corpus phantasticum sine sanguine: ob quam causam contendebant Eucharistiam sine sanguine esse sumendam. Ex quo Leonis Decreto satis conuincitur, in S. Romana ecclesia priùs fuisse consuetudinem sub vna tantum specie communionis laicorum, sed eam tunc sublatam, & inoleuisse consuetudinem communicandi sub vtraque specie, quæ permansit atque durauit vsque ad tempora B. Gregorij ita vt quod Gelasius papa qui Leoni successit, dicit sacrilegiū esse à calice sacra-

lib.3. Dialogorum cap.3.

de consecrat. dist.2. ca. Peruenit. ca. Presbyter.

1. Corinth.11.

Epist.2. lib.1.

In comment. Sophoniæ 3.

Hist. triparti. lib.9. cap.30.

Sermo.4. de quadragesim.

Epist. ad Maioricum & Ioannem episcopos.

ti cruoris abstinere post sumptam corporis sacri portionem, ad quoslibet etiam Christianos referri posit, quando iusta ex causa hoc fuerat praeceptum. Ait enim, Comperimus quòd quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineant, qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione doceantur astringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuisio vnius eiusdem mysterij, sine grandi sacrilegio non potest prouenire. Et B. Gregorius sic populum alloquitur, Quid sit sanguis agni non iam audiendo, sed bibendo didicistis, qui sanguis super vtrumque postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Atque haec communicandi consuetudo in quibusdam ecclesijs durauit vsque ad tempora B. Thomae, qui dicit, Proinde in quibusdam ecclesijs obseruatur, vt populo sanguis sumendus non detur, sed solùm à sacerdote sumatur. Verisimile tamen est quòd nunquam vniuersalis in tota ecclesia fuerit ista sub vtraque specie communionis consuetudo, imò quidã probabiliter opinantur, quòd vsus vtriusque speciei solùm vsurpatus fuerit in solennibus conuentibus, qui celebrati sunt exemplo & imitatione coenae dominicae, hoc est maximè in tribus festiuitatibus solennioribus, Paschae, Penthecostes, & Natiuitatis domini, quibus communiter totus populus Christianus communicabat: aliter autem fuisse obseruatum in priuata communione, & apud infirmos, quos tamen ex probatis historijs constat sub vtraque specie aliquando sacram accepisse communionem. Magna haec in cõmunicando sub vna & sub vtraq; specie diuersitas in diuersis prouincijs & temporibus etiam Apostolorum, certum est argumentum, nihil de hac re dispositũ esse à domino aut ordinatum. Si enim sub vtraq; specie cõmunicandum ordinasset, eũ morem nemo variasset, vt dicit B. August. de Eucharistia à ieiunis accipienda. Neq; etiam conueniebat, quòd per ipsum de eo aliquid statueretur, vt videlicet sub vtraque sumeretur, vel sub altera tantum, item sub specie corporis tantum, aut sanguinis tantum, propter magnam varietatem quam humanae requirunt necessitates, errorũ pericula & sacramenti reuerentia ob quã secundùm sententiã B. August. à ieiunis sumitur: sicut non cõueniebat per Christum determinari, quòd à ieiunis, aut pransis, vesperi, vel mane, in azymo pane, vel fermẽtato sumeretur. Eius namq; ordinationes firmas & stabiles esse oportet, quae per ecclesiae praepositos mutari, vel alterari nõ possunt. Sicut non conueniebat, quòd ipse disponeret quando esset cõmunicandum, quando ieiunandum, sed praepositis quos in ecclesia ponit spiritus sanctus ad regendum fideles, illam etiam facultatem statuendi relinqui conueniebat. Et ideo in istis etiam frequenter est in ecclesia variatũ. Nã in Hierosolymitana videntur cõmunicasse quotidie. Scribit enim B. Lucas, ꝙ discipuli erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatiõe fractionis panis, & orationibus, quotidie quoq; perdurantes vnanimiter in tẽplo, & frangentes circa domos panẽ, sumebant cibũ cũ exultatione &c. Et Anacletus papa, Peracta, inquit, cõsecratione, oẽs cõmunicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & Apostoli statuerũt, & S. Romana tenet ecclesia. Itẽ in Canonibus Apostolorũ, Oẽs fideles qui ingrediuntur ecclesiã & scripturas audiũt, nõ aũt perseuerãt in oratione, nec sanctã cõmunionẽ percipiũt, cõuenit cõmunione priuare. Quẽ morẽ ecclesiam Romanam adhuc tẽporibus B. Hieronymi obseruasse ipse testatur. Ait enim

de consecrat. distinct. 2.

Homelia de Octa. Pasch.

part. 3. quaest. 80. art. 12.

Eckius hom. 33. de sacram.

epist. 118. ad Ianuarium.

Actuum 2.

Epist. 1 de oppressione Episcoporum.

Canon 10.

Ait enim, Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Item alibi, De sabbato quod quæris, an ieiunandum: & de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesiæ & Hispaniæ obseruare perhibentur, &c. De quo etiam interrogauit Augustinum Ianuarius, an quotidie sit communicandũ. Vbi Augustinus quoque variam refert Ecclesiarum consuetudinem, exhortans tamen, vt saltem dominicis diebus sacra sumatur Eucharistia, quãuis Fabianus papa tunc statuerat, quòd saltem ter in anno corpus Christi sumeretur. Et si non frequentiùs, inquit, saltẽ ter in anno hoẽs cõmunicẽt, in Pascha videlicet, Penthecoste, & Natali domini, nisi fortè quis maioribus criminibus impediatur. Addidit autem Sother papa, vt etiam in cœna dominica Christiani communicent. Tandem Innocentius 3. in Concilio generali statuit, vt saltem semel in anno, in Paschate videlicet, quisque fidelis sacramentum Eucharistiæ suscipiat. Et in ecclesia B. Chrysostomi solùm etiã in Paschate quidam communicabant, alij bis, alij ter in anno, aliqui tantum semel in biennio, vt ipsemet fatetur. Eo autem tempore quo fideles quotidie sacram suscipiebant Eucharistiam, veritatem habet quod dicit B. Clemens, Certè tanta in altario holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant: quod si remanserint, in crastinum non reseruentur, sed cum timore & tremore clericorum diligentia consumantur. Nam alioqui in eadem epistola reseruari permittit: & certè reseruari necesse est, pro infirmis, quando populus Christianus tam raro communicat, vt semper pro infirmis parata habeatur Eucharistia, secundùm præceptũ Concilij VVormaciẽ. Et de varia ieiuniorum & quadragesimæ obseruatione loquitur August. in epistola ad Ianuarium & ad Casulanum: & beatus Hieronymus ad Lucinium, quibus vterque suadet seruandam esse cõsuetudinẽ ecclesiæ ad quã venire contingit, & episcoporum in ea constitutiones. Ego, inquit Hieronymus, illud breuiter te admonendũ puto, traditiones ecclesiasticas ita obseruãdas vt à maioribus traditæ sunt, nec aliorum cõsuetudinem contrario more subuerti. Euangelicum tamen præceptum esse de ieiunando ostẽdit August. Ego, inquit, in euangelicis & Apostolicis literis totoq; nouo testamento, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium, quibus aũt diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto dñi vel Apostolorum non inuenio definitum. Sicut igitur hæc varietas in ieiunando & communicando certissimum est argumentum, quòd non est Christi domini de his ordinatio, quibus diebus atque temporibus ieiunare aut sacram sumere eucharistiam oporteat, ita certum argumẽtum est varius vsus eucharistiæ quoad vtramq; vel vnicam speciem, quòd de eo nihil disposuit dominus, sed quòd huiusmodi reliquit suis Apostolis, qui pro temporũ ratione & periculorum occursu disponerent, quod fidelium saluti atq; ædificationi, & sacramenti reuerentiæ iudicarent conuenire. Hanc libertatẽ relictã esse ecclesiæ vidit etiã Lutherus, qui in captiuitate Babylonica post diligentẽ verborũ institutionis huius sacramenti discussionẽ docet nõ peccare qui sub vna tantum specie cõmunicant, cùm Christus nõ ꝓceperit vlla vti, sed arbitrio cuiuslibet reliquerit, dicens, Quotiescunque hęc feceritis, &c̃. Et caput Ioan. 6. dicit nec syllabam quidẽ de sacramẽto loqui, tũ quod tũc nondũ esset institutũ, tũ maxime ꝙ ipsa sermonis cõsequẽtia de fide verbi incarnati Christum loqui clarè ostendat. De quo postea sumus locuturi.

In Apol. pro libris aduers. Iouinianum.

epist. ad Lucinium.

De consecratione distin. 1. Et si non.

homel. 17. in epist. ad Heb.

Epist. 2. ad Iacobum fratrẽ domini.

Epist. ad Casulanum 86.

docet tamen impium esse & tyrannicum, quòd sub vtraque specie Eucharistiam petentibus negetur. In quo grauiter errat, non intelligens dispensationem commissam Apostolis & ecclesiæ pastoribus, qui etiam totum sacramentum negare possunt ob culpam, indispositionem, vel aliam causam iustam. Nam paterfamilias præfigere habet domesticis quo tempore, quo loco, qua hora, quid item prãdendum vel cœnandum, secundùm quod nóuit toti familiæ conuenire: & sicut nunc petenti confiteri, vel sacram Eucharistiam sumere, non potest pastor negare suum ministerium, nisi causam habeat ob quam ei non expediat, & tunc ei dissuadere & negare, ita quando mos erat sub vtraque specie communicare, neutrum negare poterat, sine petentis iniuria. Nam iure exigit filiusfamilias cibum & potum de mẽsa patris sui à domus præposito & præfecto; nisi aliud postulet salus eius, vel aliorum pax & tranquillitas familiæ, vel domini sui, vt diximus, honor & reuerentia, quam in omnibus domus præfectum spectare oportet. Iusta autem existente causa negari potest totum sacramentum, sicut negatur infantibus & amentibus. Nulla igitur fit iniuria, si negetur istud sacramentum vtramque eius speciem petentibus, sicuti iniuria non fieret eis qui istud pransi exigerent, vel in loco aliquo profano.

In hac itaque communionis varietate postquam paulatim discessum est ex communi fidelium & præsulum tacito consensu, à communione sub vtraque specie, nulla interueniente synodali vel Ecclesię constitutione, cœptum est disputari, an liceret populo Christiano sub vnica specie communicare, & instigante Sathana omnis pacis & concordiæ osore, quidam docebant non esse licitum propter sententiam Saluatoris, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitã in vobis. Nam, vt scribit Aeneas Syluius in historia de origne Bohæmorum, post Hussitarum sectam in Bohæmia seminatam, nouam pestem attulit Petrus quidam Dresensis, quod est oppidum Misnæ (nondum error de sacramento altaris irrepserat) Hic Petrus aggressus Iacobellum Misnensem literarum doctrina, & morum præstantia clarum, qui apud Ecclesiam sancti Michaelis in Prãga per id temporis populum prædicando instruebat. Hunc aggressus, mirari se ait doctum & sanctum virum, qui diuina eloquia plebibus exponeret, errorem illum non animaduertisse communionis Eucharistiæ, qui iam pridem Ecclesiam pessundasset, in qua sub vna tantum specie dominicum corpus populo ministratur, cùm apud Ioan. Euangelistam sub duplici specie panis vinique sumi iubeatur, dicente apud eum Saluatore, Nisi manducaueritis carnem filij hominis & cæt. Commotus his Iacobellus cùm perquisitis vetustis sanctorum doctorum codicibus, Dionysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, publicè commonere populum cœpit, ne deinceps communionem calicis, sine qua saluari nemo posset, quoquo pacto negligeret. Huic omnes hæretici consenserunt, haud modica gestientes lætitia, quòd articulum inuenisset in euangelica lege fundatum, per quem Romanæ sedis vel ignorantia, vel nequitia argui posset. Latè igitur hoc nouo errore serpente. (Nam antè hunc Petrum non legitur fuisse aliquis, qui ipsum in Ecclesia vnquã docuerit) relata est noua hæc doctrina ad Concilium quod tunc erat Constantiæ congregatum, & postea iterum ad Concilium Basiliense, vbi post diligentissimam veritatis indagationem & disputationem, damnata est &

Ioan. 6.

Cap. 35.

hæretica iudicata, & vniuersi qui ipsam sequuntur declarati hæretici. Habet enim Concilium Constantiense, Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianũ debere sacramentum Eucharistiæ sub vtraq; panis & vini specie suscipere, et nõ solùm sub specie panis, sed etiã sub specie vini populum laicũ passim communicent, etiam post cœnam, vel aliàs non ieiunum, & communicandum esse pertinaciter asserunt, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquã sacrilegam damnabiliter reprobare conantur. Hinc est quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantien. in spiritu sancto legitimè congregatum, aduersus hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium doctorum tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita declarat, decernit, & diffinit, quod licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie hoc venerabile sacramentum, tamen hoc non obstante, sacrorũ canonum authoritas laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis à iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Sess.13. Consuetudo Ecclesiæ Laicos communicãdi sub specie panis.

Et sicut hæc consuetudo ad euitãdum aliqua pericula & scandala, est rationabiliter introducta, quod licet in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque, & à laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, cùm firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cùm huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcendi sunt & grauiter puniendi per diocesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut præsumptum iuxta canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores salubriter adinuentas. Mandat autem idem hoc Concilium vniuersis Episcopis, vt effectualiter puniant contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum sub vtraq; specie panis & vini, sic faciendũ esse exhortati fuerint & docuerint, eosque per censuram ecclesiasticam vt hæreticos coerceant. Item in epistola Synodali Martinus pontifex mandat vt inquisitores interrogent, vtrum credant quòd consuetudo communicandi personas laicales sub specie panis tantum ab Ecclesia vniuersali obseruata, & per sacrum Concilium Constantiæ approbata, sit seruanda, sic vt non liceat eã reprobare aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito immutare. Et quòd dicentes pertinaciter oppositum præmissorum tanquam hæretici aut sapientes hæresim sint puniendi & arcendi. Quæ definitio confirmata fuit in Cõcilio Basilien. Vt lucidiùs, inquit, videatur pro declaratiõe catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit & agendũ pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem

Consuetudo sub specie panis tantum introducta est ad euitandum pericula & scãdala.

Cõsuetudo cõmunicãdi laicos sub specie panis tantum ab ecclesia vniuersali ante Conciliũ Basilien. fuit obseruata. Sess.30.

diuinarum scripturarum sacrorumque canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum in hac sancta Synodo longis temporibus habitam, consideratisque omnibus quę pro declaratione huius rei considerandæ fuerunt, decernit & declarat eadem sancta Synodus quod fideles laici siue clerici communicantes, & non conficientes, non astringuntur ex præcepto domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsq; ad consummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodò ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire: Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundùm ordinationem seu obseruantiam Ecclesię proficit dignè cōmunicātibus ad salutē. Nec vllatenus ambigendū est quòd nō sub specie panis caro tantū, nec sub specie vini sanguis tantū, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoq; cōsuetudo cōmunicandi laicū populū sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum atque canonum multam peritiam habentibus, iam à longeuo tempore commendata. Hactenus de Concilijs.

Ecclesia ordinare habet quomodo nō cōficientibus ministretur sacra Eucharistia.

Post has igitur Ecclesiæ definitiones scripturę sacrę, exemplo Christi & Apostolorum cōsentaneas, nihil amplius super isto articulo est dubitandū, imò certa fide tenendum quod non est laicis, nec sacerdotibus quidē quando non consecrant, ad salutem necessaria communio sub vtraque specie. Et nostro hoc seculo non sine magna ratione cœptum est disputari & controuerti, an huiusmodi communio sub vtraque specie sit eis licita & permissa, propter sententiam Apostoli Pauli, qui supplens quod omiserunt Euangelistæ, scribit dominum post consecratum calicem dixisse, Hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem: ex qua argumentatur Episcopus Roffeñ. Nihil, inquit, apud Corinthios recenset Paulus nisi quod Christus ipse sub cœna gesserat: Hæc autem verba nequeunt intelligi quouis pacto ad laicos fuisse dicta. Quomodò enim poterit ad laicos dici, Hoc facite quotiescunque bibitis in meam commemorationem? Quid est, Hoc facite quotiescunque bibitis? Si facere hîc consecrare intelligamus, quemadmodum haud dubiè Damascenus ac cæteri patres accipiunt, nemo bibiturus est ex calice qui non priùs consecrauerit. Nam dicit, Quotiescunque bibitis, hoc facite: Atqui laicum nemo sanę mentis dixerit posse consecrare. Non igitur hoc laicis dictum fuit. Vnde videtur inferendum quòd laicis bibere non licet, sicut non licet consecrare, cùm hoc fieri in Christi memoriam iubeatur, quotiescunque calicem bibimus. In qua sententia esse videtur Cardinalis Caietanus in opusculo quod fecit de communione sub vtraque specie, & Albertus Pighius. Magnam sanè apparentiam habet hæc illatio, & multam adfert difficultatem. Non enim dixit, Bibite quotiescunque facietis in mei memoriam, nec, hoc facite quotiescumque feceritis in mei memoriam. Certè latere oportet aliquod occultum mysterium quod post corpus consecratū simpliciter dixerit, Hoc facite in meam commemorationem, & non adiecerit, Quoties manducaueritis. & post calicem consecratum addat, Quotiescunque bibetis. Si dicatur præceptum, Hoc facite, respicere ordinem ad mortis commemorationem,

Circa art. 16.

In controuersiis 6.

tionem, cùm propter illam semper facere oporteat, quid adijcere necesse erat, Quotiescunque bibetis? Reuerendus dominus Roffeñ respondet hoc solum Apostolis esse dictum, vt reuerà se res habet. Sed tunc Apostolis nõ fuisset permissum bibere calicem domini, nisi quando consecrabant: & eadem ratione nec vnquam licuisset episcopis & sacerdotibus bibere sanguinem domini, nisi quando consecrassent, quod absurdum videtur, quod videlicet laicis licitum esset calicem domini bibere, & non episcopis, etiam infirmitatis tempore, nisi quando consecrassent. Item consuetudo Ecclesiæ reclamat quæ recipere solet episcopos lapsos ad pœnitentiam & communionem laici. Quòd autem specialiter fuerit mandatum Apostolis, nõ est vllo modo verisimile. Certè hic sensus, quod nemini sanguinem bibere liceret nisi cõsecrasset, sequẽdus videretur, nisi longissima consuetudo per Ecclesiam latè sparsa communicãdi laicos sub vtraque specie, obseruata esset in ecclesijs etiam Apostolicis, Apostolo Paulo in ecclesia Corinthiorũ approbante, Ait enim, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Non est sibi contrarius Apostolus Paulus in eodem capite. Quod dicitur Paulus apud Corinthios eam consuetudinem inuenisse, & ad eam dissimulasse, vel eum tantum de sacerdotibus loqui, nullam habet probabilitatem. Et superius ostendimus hanc consuetudinem obtinuisse non solum in Ecclesiis Aphricanis, Orientalibus, & Græcis, verùm etiam in ecclesia Romana, & Leonem I. mandasse omnibus communionem sub specie sanguinis. Item Cyrillus, Chrysostomus, & doctores alij caput Ioannis 6. de bibendo sanguine Christi referunt ad sacram Eucharistiam. Non igitur dici potest iure euangelico, quod pronunciat Paulus Apostolus, prohibitum esse laicis communicare sub specie vini, & bibere calicem domini. Oportet itaque huius sententiæ commodum inuenire sensum. Nam quòd dicatur, Hoc facite, hoc est bibite. quotiescunque bibetis in meam commemorationem, absurda esset interpretatio. Magis conuenisset dicere de corpore domini, Hoc facite, hoc est manducate quotiescunque manducabitis, in meam commemorationem. Et diximus ex concordi patrum interpretatione, Facere hîc esse consecrare & offerre. Videtur igitur hoc præceptum referri ad Apostolos vt dispensatores sacræ Eucharistiæ, non vt priuatæ erant personæ, Plurimum namque æstimanda est consuetudo hæc sub vtraque specie sacramentum dispensandi, propter quã non videtur etiam damnanda esse consuetudo olim obseruata in multis ecclesiis communicandi infantes statim post Baptismum, quasi iuri diuino contraria, quam in Carthaginensi ecclesia fuisse testatur B. Cyprianus. In Hispanijs quoque eam obtinuisse docet Concilium Toletanum II. & B. Dionysius in Hierarch. ecclesiastica, vbi Iacobus Faber Stapuleñ super parte 3. de eo longam habet annotationem. Iustissima tamen ratione hoc abolitum est ob sacramenti reuerentiam, quia plerunque quod in os ingeritur non deglutiunt, aut ingestum reijciunt. Quod enim obijcitur, quod se probare non possunt paruuli, nec diiudicare corpus domini, obstare non videtur, quia superuacanea est eorum probatio quos constat mundos esse & purificatos sacro baptismate, atque ad Christi familiam admissos. Absurdum videtur quòd nihil de mensa patris participare possent, nisi iusta fuerit non admittendi causa. Item dicit & beatus Hieronymus baptisma sine Eucharistia non tradi. Interpretatur beatus Thomas Dionysium & sanctos loqui de ba-

Cyprian. in epist ad Antonianum.

1. Corinth. 11.

ser. 4. de quadragesima.

Serm. de lapsis.

Cap. vlt. & c. 2. par. 2. et parte 3.

Aduersus Luciferianos.
parte 3. quæst. 80 art. 9. ad 3.

de baptismate adultorum, quando dicunt baptizatos statim admitti ad sacram communionem. Et possunt quidem paruuli diiudicare corpus domini quod sumunt, in suis tutoribus, qui eorum nomine antequam baptizantur dicunt se credere, imò & puerum credere & abrenunciare Sathanæ. Communicantur enim carentes vsu rationis, quos constat priùs Eucharistiã petiuisse, iuxta canonem 76.4. Concilij Carthagineñ, & canonem 34. 3. Concilij Carthagineñ, vbi dicitur is qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu dum ad eum inuitatus sacerdos venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit, dent testimonium qui eum audierũt reconcilietur & infundatur ori eius Eucharistia. Item in Concilio Arausicano dicitur, Amentibus quæcunque pietatis sunt, conferenda sunt. Sicut autem istis conducere fortasis potest sacra Eucharistia ad gratiæ augmentum, & defensionem à malignis spiritibus, ita videtur prodesse posse & paruulis, de quo prolixè tractat Cardinalis Caietanus, item & B. Thomas. Difficilis & obscura est hæc quæstio meritò referenda ad definitionem sedis Apostolicæ. Nam Alexander de Hales opinatur non esse dandam Eucharistiam, ne ijs quidem qui ob infirmitatem ratione sunt priuati, & sani eam petiuerunt, eò quòd non posint diiudicare corpus domini esse quod sumunt. Alij aliud sentiunt post beatum Thomam. Sicut igitur laicis necessaria non est sub vtraq; specie cõmunio, ita nec iure diuino ei est prohibita. Sed hîc iã quæritur quid magis expediat ecclesiæ, an quòd populus sub vtraq; specie communicet, an sub altera tantum, quidue sit melius: Itẽ an vtilius sit & plus adferat fructus spiritualis sub vtraque specie cõmunicare, quàm sub vna tantũ: Et an eis qui sub vtraq; specie communicare consueuerunt, hoc sit permittendum, maximè si hac permisione cõciliari posit pax & tranquillitas ecclesiæ. Hunc enim articulum iam multis annis vrgent Germani, vt eis permittatur atque concedatur, sicut Bohemi tempore Concilij Basilieñ. Quibus respondetur quòd habito respectu ad sacramentum eiusque perfectionem, magis conueniret sub vtraque specie fieri communionem, quàm sub altera tantum. Hoc enim magis consonum est eius institutioni & integritati, & refectioni corporali, imò & exemplo Christi & patrum primitiuæ ecclesiæ, qui extra Iudæam sub vtraque specie sacram Eucharistiam dispensabant in ecclesia etiam Romana, vt supra diximus. Nam in canone missæ simul complectendo asisiẽtes dicimus, Vt quotquot ex hac participatione filij tui corpus & sanguinem sumpserimus &c. & expresior est mortis domini repræsentatio. Alia tamen consideratione, reuerentiæ videlicet quæ huic sacramento debetur, vtque in eius vsu omnem vitemus irreuerentiam, minus conuenit atque etiam malũ est, nulloque modo ecclesiæ expediens, quòd populus Christianus sub vtraq; specie communicet. Nam hęc communio popularis sub vtraque specie, periculum sacrilegij habet annexum in spargendo sanguine Christi, & in omisione calicis nullum interuenit peccatum aut periculum, nec aliqua gratiæ spiritualis iactura. Et quia hoc sacrilegium non est inter casus inopinatos, aut rarò contingentes propter magnam populi communicantis diuersitatem (id quod & experientia testatur) non solùm ei cuius negligentia contingeret imputaretur, sed & populo, & ipsis ecclesiæ rectoribus. Imprudentiæ enim rectoris imputatur defectus non rarus, si potest prouidere & non prouidet, & populo, quod mauult cum hoc irreuerentiæ Christi periculo

Eucharistia ori infũditur. Cano.3.

Parte 3.quęst. 79.art.1. parte 3 qu.80. art.9. part.4.qu.49. memb.4.

Cardinalis Caietanus 3.par. quęst.80.ar.12

culo communicare, quàm ab vtraque specie abstinere, cui hac de causa plagę diuinitus immittuntur. Nec excusat à sacrilegij vitio, quòd non ex proposito, sed ex incuria, huiusmodi irreuerentia accidat, quoniam peccandi occasio, speciem peccati non tollit, quanuis vtcunque excusare possit, vt peccatum sit leuius. Huic accedit quòd sine fructu multitudo populi biberet calicem domini, ob defectum feruoris & deuotionis. Nam si calix domini non sumeretur cum maiori deuotione & feruore, quàm susceptum est corpus, non augeretur gratia quam confert sacramentum. Esurientes enim & sitientes iustitiam & Dei amorem, secundùm eorum desiderium & præparationem reficit & implet istud sacramentum. Atque his de causis cessatum est à consuetudine sub vtraque specie communicandi, & laicorum pariter & sacerdotum cõmuni consensu, & veluti inspirante vnico spiritu Christi, introductus est vsus sub specie panis tantum populum communicandi. His quoque rationibus moti sunt patres Conciliorum Constantiensis & Basiliensis, vt approbarent & vim legis habere declararent consuetudinem sub specie panis communicandi. Nihil enim humanæ affectionis in hac definitione suspicari possumus in patribus fuisse, cùm inde nihil emolumenti expectare possent, tantum itaque spectabant populi Christiani communem salutem, & huius sacrosancti sacramenti reuerentiam. Defectum autem & imperfectionem populi Christiani his seculis nostris satis testatur, quòd vix simplicem faciat præparationem ad semel communicandum in anno, cùm in primitiua Ecclesia quotidie, aut ferè quotidie communicaret. Nam sacri Canones à Missa audienda excludebant omnes non communicantes.

Hinc rationabiliter conijcere possumus, quòd sicut Ecclesia agnoscens posteriorum imperfectionem, destitit à quotidiana communione populi, & ab expellendo à Missa non communicantes, ita communem cognoscẽs imperfectionem, teporem, & frigiditatem, destitit à communione sub vtraque specie, vtpote facta infructuosa & communi populo periculosa.

Responsio ad rationes suadentes communionem vtriusque speciei.

Et ob easdem causas spiritus sanctus docuit & docet Ecclesiam, non expedire, vt imitetur omnes conditiones quæ interuenerunt in actionibus Christi, quando cum Apostolis cœnam celebrabat nouissimam. Nam sicut ratione reuerentiæ communicat ieiuna, ita ob reuerentiam omittit alteram conditionem, scilicet sub vtraque specie communicare. Imò communio popularis magis exigit omissionem calicis, quàm communio sacerdotis omissionem sobriæ manducationis, quoniam hic nullum est peccati periculum, nisi ex Ecclesiæ statuto, ibi autem interuenit sacrilegij periculum ex conditione sumentium, & in vtroque obedit Christo, non secundùm similitudinem actionis, sed secundùm eius intentionem, quæ magis est de reuerentia sacramento exhibenda, quàm exteriori operis similitudine. Similiter communio populi sub specie vtraque per modum assimilationis, institutioni & integritati sacramenti & refectionis corporalis est consentanea, non tamen præcepto Christi, Hoc facite in meam commemorationem, nec rationi rectę curam gerenti de reuerẽtia sacramenti.

Cardinalis Caietanus in 3. part. quæst. 80

Omnibus igitur consideratis, Christiano populo magis expedit cõmunicare sub specie panis tantũ, & ad euitandũ sacrilegij periculum, & scandala infructuosum calicis potum, & ad meritum tã obedientiæ quàm reue-

rentiæ, pluris faciendo sacramentum hoc, quàm propriam affectionem ad vtramque speciem. Non enim mercede sua caret tuta & secura reuerentia, cui innititur populus tantum sub specie panis communicans.

Ex quibus patet, quòd non expediat concedere vel permittere Bohœmis vel Germanis, ac his qui iam multis annis ita communicauerunt, vt sub vtraque specie communicent, non solùm ob periculum sacrilegij & irreuerentiæ erga istud sacramentum, verũ etiã propter hæreticã radicem, ex qua primùm apud eos vtriusq; speciei cõmunicatio est nata, quam eorum doctores & pastores palam docuerunt & docent ex Christi præcepto & institutione esse necessariam. Et ideo quia ex hoc errore ortum habet hæc communio, nec causæ cessant, ob quas ab ea per totam Ecclesiam recessum est, nullo modo est concedenda, nec expressè permittenda, si vtiliter prohiberi possit, ne fomentum & fauor pestilenti & hæretico errori præstetur. Ob similem enim causam olim Ecclesia prohibuit in pane azymo, & alio tempore in fermentato sacramentum hoc conficere. An autem adiectis conditionibus populo vtraque species permitti possit, tractatum fuit in Concilio Basiliensi in gratiam Bohœmorum, & propositis sex articulis, satis tolerabile videbatur, quòd sub vtraque specie communicarent. Horum primus erat, quod crederent communionem sub vtraque specie non esse præceptam. Secundus, quòd credant & doceant laicos non peccare, qui sub vna specie communicant. Tertius, quòd credant & doceant non plus sumi sub duabus speciebus, quàm sub vna. Quartus, quòd sub vna specie sumatur totus Christus, id est, tam corpus eius, quàm sanguis. Quintus, quòd aduersarij in Ecclesijs suis laico petenti alteram speciem non denegent. Sextus, quòd cura adhibeatur per vtrãq; potestatem, ne sacramento calicis irreuerentia exhibeatur.

Quibus admissis, an ob communem pacem & tranquillitatem, & scismaticorum ad Ecclesiam catholicam reductionem, hæc permissio eis fieri possit, potissimùm ad prudentiam pertinet. Ponderandum namque est periculum iniuriæ sacramento inferendæ, & mala quæ ex hac permissione verisimiliter sequentur. E diuersò autem spectandum est & lucrum animarum & Ecclesiæ tranquillitas, quid horum alteri secundùm veram æstimationem præponderet. Quàm diu enim permanent in opinione necessitatis sumendi vtramque speciem contra Ecclesiæ consuetudinem & Conciliorum definitiones, grauiter peccarent, imò ad iudiciũ & animarũ dãnationẽ sacramẽtũ susciperẽt, nec sacerdos eis sacramentũ istud sic ministrare posset, dicẽte dño, Nolite sanctũ dare canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos. & fomentũ daretur hæretico errori, ex quo orta est huiusmodi communio. Et magnũ est malum, quòd in sacramento vnionis, per quod vnus panis & vnum corpus sumus, Ecclesiastici corporis vnitas, consensio & conformitas scinderetur. Reuerà nimium suis indulgent affectibus, qui hæc mala considerantes, nihilominus solliciti sunt, vt eis hæc communio permittatur, id quod certum videtur esse argumentum, quòd remordente conscientia ex opinione de huiusmodi communionis necessitate, ab ea abstinerent, & sub vnica specie susciperent. Diuinum sanè esse iudicium videtur, quòd scismatici sint hodie populi sub vtraque specie communicantes.

Matth. 7.

Manifestum est igitur malum esse consilium quod proponit author libri Cæsa-

bri Cæsareæ Maiestati Ratisponæ oblati, dum ait, Cùm iam plurima in Germania plebs persuasa sit Christi mandatum & institutionem requirere, vt integra sacramenta suscipiat, & omnino cauendum, ne quis ad hæc sacrosancta mysteria participanda cum mala conscientia accedat, operæprecium videbitur, si ecclesia ad medendum his malis, omnibus liberum faciat sub altera, vel vtraque specie communicare, sic tamen ne hinc cuiquam vlla ansa præbeatur, receptam hactenus in ecclesia consuetudinē temerè damnandi, vel posthàc inuicem iudicandi. Hæ namque rationes quòd plebs persuasa est mandatum Christi requirere integra sacramenta, & mala conscientia alteram tantum speciem suscipi, magis conclu dunt non esse ei permittendam vtriusque speciei communionem, tum ꝙ indignè susciperet, tum quia in ea errorem firmaret, quo credit vniuersalem ecclesiam facere contra Christi mandatum atque institutionem, item falsam eius sententiam roboraret, qua æstimat laicos catholicos malè facere alteram speciem omittendo. Non enim sanctorum patrum & ecclesiæ hic mos est, quãdo errorem extirpare solent. Nam non extinguuntur hæreses permissionibus, sed contrarijs constitutionibus, vt dum Nestorius negaret Mariam esse Dei matrem, sed Christi matrem tantū fateretur, prohibuit Conciliū Ephesin. ne diceretur Christi mater, sed mater Dei. Sic cū Heboinitarum hæresis inualesceret de legalibus cum Euangelio seruandis, & negabant posse confici in fermētato, eò quòd oĩs oblatio quæ offertur dño secundū legē sit sine fermento: Nō dissimulauit hîc ecclesia, sed cōtrarium præcepit, vt in fermentato pane sacra conficeretur Eucharistia. In qua tamen re per se nihil refert, siue in azymo, siue in pane celebretur fermentato. Sed an fructuosior & plus gratiæ adferat spiritualis, communicatio sub vtraque specie, quàm sub altera tantum, non est sine difficultate: Primò quòd alius sit effectus cibi, & alius potus. Nam sitim potus, famem cibus sedat. Secundò, quòd sub vtraque specie sacra Eucharistia verè sacramentum est, nec minus efficax est Christus in sanguine suo sub vini speciebus, quàm in corpore suo sub specie panis. Nec inutilis esse potest sanguinis Christi potus sacramentalis, si dignè & legitimè sumatur. Et quia sacramentū est species vini: sacramenta aūt oĩa iuxta regulam communem, ex opere operato gratiam conferunt, potus sanguinis proprium habet effectum spiritualem, sitim sedando spiritualem, vel augendo, aut confirmando gratiam acceptam in communione corporis. Nam quòd sacerdos celebrans nullum fructum percipiat ex calicis communione, non videtur probabile, cùm inutiliter de calice participaret. Nec sufficiens est responsio, si dicatur sub vtraque specie totus esse Christus, & ideo eundem operari effectum per corpus & per sanguinem. Vbi enim idem est agens, idem patiens æqualiter vtrobique dispositum, eundem oportet esse effectum, quia in hoc sacramento solùm per concomitantiam, non ex virtute consecrationis totus est Christus, & ita secundariò & quasi per accidens. Nam si in triduo mortis Christi facta fuisset consecratio, sub neu tra specie totus Christus fuisset, eandem tñ sacramentū contulisset gratiam. Quæ enim hoc modo sunt in sacramento, sicut non variant eius significationem, ita nec virtutem, efficaciam, aut fructum. Non igitur alia est sub his speciebus operatio sacramenti, quia Christus ibi est totus, quàm si solus esset sanguis sub speciebus vini, vel corpus sub speciebus panis.

cap. De communione.

Leuit. 2.

 Et quam-

Et quãuis sub vtraq; specie totus sit, operatur tamen secundùm earũ significationem, & vtitur sub vna, corpore tanquam instrumento, sub altera, sanguine. Nec operatur in Eucharistia fructus sacramenti Pœnitentiæ aut Cõfirmationis. Et caro Christi viuificatrix est, quia verbi caro, non quia caro humana, vt dicit Concilium Ephesinum. Nam spiritus Dei est qui in carne viuificat. Cùm igitur varia sint instrumenta, varia significatio alius videtur esse effectus. Et cùm sacramenta conferant gratiam quam significant, quando completior & perfectior est significatio, pleniorem oportet esse effectum. Quæ si vera sunt iniuria laicis fieri videtur, quod à sanguinis Christi sacramentali communione prohibentur, quanuis præcepta non esset, nec ex Christi institutione necessaria. His tamen non obstantibus cùm idem sit effectus cibi spiritualis & potus, carnis & sanguinis domini in sacramento (Vtrumque enim sustentat, reparat, auget & delectat. Nam potus hîc est, vt medici loquuntur, cibalis) necessarium est quòd eadem sit gratia quæ sub vtraque specie confertur, sicut idem est quod esurimus & sitimus, vt diximus superiùs, & clarissimè testatur beatus Augustinus, Panis iste visibilis, inquit, stomachum confirmat, ventrem confirmat: est alius panis qui cor confirmat, quia panis est cordis. Et spirituale vinum est quod lætificat cor hominis. Ergò sic accipe de pane, quomodò accipis de vino: Intus esuri, intus siti. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur, Panis ille iustitia est, vinum illud iustitia est, veritas est, veritas Christus est, Egò sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi, & ego sum vitis, vos sermenta, & panis cor hominis confirmat. Iustitiæ itaque fames & sitis est, quam sedat hoc sacramentum, confirmando & tribuendo virtutem iustè operandi, imò eiusdem iustitię maiorem esuriem excitando, sicut Sapientia dicit, Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me adhuc sitient. Meus, inquit Saluator cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me. Vtraque igitur specie confertur robur iustè operandi, & accenditur voluntas & amor iustitiæ, qui non satiatur, nisi absoluta nostra peregrinatione, cuius figura præcessit in Helia propheta, de quo dicitur, quòd comedit & bibit & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vsque ad montem Dei Oreb. Et ideo si solus sanguis sumeretur, vt aliquando olim factum est per sacræ Eucharistiæ infusionem, eadem gratia conferretur quæ nunc confertur solum corpus suscipienti. Nec alia acquiritur gratia, quando post corpus sumptum sacerdos bibit sanguinem domini simul cum corpore calici immisso, imò nec maior acquiritur gratia, nisi maiori sumeretur deuotione, sicut in die Natiuitatis Christi, vel quando sacerdos ex causa bis celebrat, nõ maiorem percipit gratiam ex secunda vel tertia corporis & sanguinis communione, nec ex quotidiana vel frequenti communione. Et quando contingit ex corporis communione animum inflammari & siti iustitiæ ac amore erga Deum suum accendi, sumptio calicis maiorem operatur gratiam, sed quem non minus efficeret corpus sumptum, etiam si calicis potus non fuisset secutus. Non enim sacramentum corporis solùm operatur, quando accipitur, sed quamdiu in homine manet, otiosum esse non potest, verùm perpetuò vegetat, confirmat & roborat cor hominis atque lætificat, modò non defuerit iusta dispositio atque præparatio, hoc est si sancta meditatione, fide & amore circa Christi domini mortem, eiusque erga nos charitatem communicans occupetur, & ex ea

Psalm. 103. circa versiculũ, Panis cor hominis confirmat, & vinum lætificat cor hominis.

Matth. 5.

Ecclesiastic. 24.

3. Reg 10.

ex ea accendatur desyderio iustitiæ & Dei faciendi voluntatem, sicuti cibus corporalis nutrit, sustentat & alit, suosq; operatur effectus, magis quando sumptus est, & in stomachum traiectus digeritur, concoquitur, atque in hominis substantiam conuertitur. Nam sacramentum Eucharistiæ magis quàm eius perceptio & consecratio salutem operatur. Illud autem in esse consistit permanente, vt superius diximus. Omnibus autem sacramentis hoc commune est, quod secundùm præparationem & deuotionem suscipientis, maiorem vel minorem operentur effectum. Nam & baptismus minorem confert gratiam minus disposito, sicut nullam indisposito. Sed dices fortasis, Sacramento corporis dignè suscepto augetur in suscipiēte gratia, & ex consequenti deuotio actualis: Dum ergò sanguinem sumit, magis ad gratiam est præparatus. Maior itaque gratia suscipitur per potum sanguinis. Cui responderi potest, Cùm sacramentum corporis adhuc in homine maneat, imò diutiùs quàm sanguinis sacramentum, & non solùm perceptio sacramēti, sed sacramentum sumptum salutem operetur, idem gratiæ augmentum sacramentum corporis operaretur, quanuis sanguinis potus non accesisset.

Sed iterum obijcies, Sumendo sanguinem, expressa Christi mortis representatione, inflammatur plerumque animus suscipientis, & potu calicis munitur, & ad prelium armatur. Loquens enim Cyprianus de lapsis tēpore persecutionis ad pacem atque Eucharistiam recipiendis, quandò ad martyrium rapiuntur, At verò, inquit, nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed viuentibus communicatio à nobis danda est, vt quos excitamus & exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectiōe corporis & sanguinis Christi muniamus. Et cùm ad hoc fiat Eucharistia, vt posit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersarium volumus monimento dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodò docemus aut prouocamus eos in cōfesione nominis Christi sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinē denegemus, aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum priùs in Ecclesia poculum domini iure communicationis admittimus? Epist. 2. lib. 1.

Respondemus vtramque speciem armare, protegere, & munire inermes, & idoneos facere ad martyrij poculum, & vtramque speciem magis q̃ alteram tantum, virtutem sacramenti spectando, sed non sequi fructum maiorem, nisi in potu calicis maior fuerit ad huius sacramenti gratiam præparatio, quæ in populi multitudine rariùs contingit, propterea quòd ad hæc gratiæ incrementa, vt diximus, se non disponat: Et ideo quanuis considerando virtutem corporis & sanguinis sub proprijs speciebus, plus gratiæ spiritualis sub vtraque conferatur, quàm sub altera tantum specie, ob imperfectionem tamen & indispositionem multitudinis, & numeralem identitatem effectus specierum, qui pro augmento perfectiorem requirit dispositionem, non est populo vtilius, quod secundùm se consyderatum meli⁹ esset, sub vtraque videlicet specie communicare, quàm sub vnica. Vnde calicis infructuositas est ex æquali dispositione communicantis, non ex sanguinis domini inefficacia. Dixi hanc inutilitatem calicis magis prouenire ex numerali identitate effectus sacramenti sub vtraq; specie, quàm ex identitate rei contentæ, qui est Christus totus sub vtraque specie latens, quia

vt diximus,per diuersa hîc operatur instrumenta variè significantia,sangui
nem videlicet & corpus suum, quæ sunt causæ immediatæ effectus sacra-
mentalis;Ipse etiam diuersos operatur effectus,donaque sua diuidit idem
ipse sicut vult. Identitas igitur effectus est potior huius rei causa, quàm
idem Christus sub vtraque specie contentus: Et eadem dispositio si ad alia
sacramenta accommodetur,ad eorum effectus sufficiet,vt si post corpus do
mini dignè sumptũ quis confirmetur, vel sacramentum suscipiat Extremæ
vnctionis: Horum etiam effectus specie distinguuntur à gratia sacræ Eu-
charistiæ. Atque ob hanc causam numeralis videlicet identitatis effectus,
& indispositionem ad gratiæ augmentum,in prouincijs vbi sub vtraq; spe
cie cõmunicant,nõ meliores sunt alijs qui in eisdem vel alijs locis sub vni-
ca tantum specie communicant. Nec sacerdotes sub vtraque specie com-
municantes,propterea alijs sunt meliores. B. tamen Cyprianus promiscuè
loquitur de corporis & sanguinis domini sacra Eucharistia, ad quam la-
psos admitti volebat ante completum tempus pœnitentiæ,quando pericu-
lum erat quòd ad martyrium raperentur: & eundem toti Eucharistiæ tri-
buit effectum,quanuis per accommodationem & expressam mortis Chri-
sti significationem(quæ tamen cum suo effectu magis ad dispositionẽ per-
tineat suscipientis, quàm ad sacramenti operationem) peculiariter illum
In comment. 1.Corinth.11. tribuat potui sanguinis: sicut B. Ambrosius alium effectum sacramento
corporis tribuit,alium sacramento sanguinis,dum ait, Valet ad tuitionem
corporis & animæ quod percipimus,quia caro Christi pro salute corporis,
sanguis verò pro anima nostra offertur. Consyderatione autem virtutis sa-
Part.4. summæ quæst. 53. memb.1. cræ Eucharistiæ sub ambabus speciebus Alexander de Hales ad quæstio-
nem, An hoc sacramentum habeat eandem efficaciam sumptum sub vna
specie,& sub duabus,respondet quòd sumptio sub vtraque specie est ma-
ioris efficacię & complementi,imò & maioris meriti,tum ratione augmen
tationis,deuotionis,tũ ratione fidei dilatationis actualis, tum ratione sum-
ptionis completioris:ecclesia tamen vtitur altera specie tantum propter cer
parte 3.qu.80. art.12.ad 3. tas causas,de quibus superiùs. Et B. Thomas respiciens multitudinis im-
becillitatem,dicit sine aliquo detrimento gratiæ, sub altera tantum specie
populum communicare. Ex quibus patet quid respondendum sit ad ea
quæ obijciũtur. Cõcludũt enim secũdũ quid vtili^9 esse,habito scilicet respe
ctu ad efficaciã & virtutẽ sacramẽti sub vtraq; specie, quæ aũt in contra-
rium adiecimus simpliciter concludũt nõ esse populo Christiano vtiliùs sub
vtraque specie sumere sacram Eucharistiam, propter eius indeuotionem,
quæ faceret sine fructu potare de calice domini, quanuis tamen quibus-
dam esset vtiliùs, sed leges respiciunt ad bonum communitatis,quanuis ex
eis sequatur quorundam iactura ac detrimentum. Quod tamen dicitur de
perfectiori representatione mortis Christi per sacramentum sanguinis, nõ
pertinet ad sacramentum,nec eius significationem, virtutem vel fructum,
sed ad sacrificium magis, nihil autem ad communionem,vt dicit B. Tho
loco vt supra mas. Nam representatio,inquit, dominicæ passionis agitur in ipsa conse-
cratione huius sacramenti,in qua non debet corpus à sanguine separari.
Ipsum autem sacramentum significat realiter verum cibum & potum ani-
mæ substantialiter sub speciebus adesse,& ideo tanquam esurientes & siti-
entes iustitiam,& in Dei mandatis ambulare desyderantes,sacram Eucha-
ristiam suscipere oportet,vt cibo potuq; cœlesti reficiamur, atque iustitiã

faciamus.

faciamus. Et significatio ista expresſior eſt rememoratio mortis à Chriſto in cruce perpeſſæ, & ideo non pertinet ad gratiam quam ſacramentũ operatur, ſed cauſam eius tantummodò. Dixit enim dominus, Hoc facite in meam commemorationem, Non dixit, In mei commemorationem comedite & bibite. Nam hic panis cor hominis confirmat, & vinum lætificat ad hilariter currendum in cordis latitudine viam mandatorum Dei. Et hic eſt finis huius ſacramenti & ſacræ communionis, non autem mortis Chriſti memoria.

ET iuſtis de cauſis ab Eccleſia ſancitum, vt laicis ſub vna tantum panis ſpecie ſacramentum communicaretur. Quod ſancitum eſt ab Eccleſia magis conſuetudine & generali vſu populi Chriſtiani, q̃ aliqua ſynodali aut præpoſitorum conſtitutione, quam conſuetudinem œcumenicum Concilium Conſtantieñ declarat, decernit & definit eſſe rationabilem diutiſsimè obſeruatam, & legittimè introductam, atque vim legis habere, quã ſi antea forſitan non habuerit, illam ei iã tribuit. Et quia hæc conſuetudo laicos ſolùm reſpiciebat, non clericos, nec religioſos, ideo de eis Concilium nihil decreuiſſe videtur, cùm eam non extendat ad alios, apud quos nondum obtinuerat. Paulatim enim iſta conſuetudo ſpontanea populi Chriſtiani voluntate & aſſenſu irrepſit, & abolita eſt communio vtriuſque ſpeciei, & tandem extenſa eſt ad vniuerſos qui ſacram Euchariſtiam non conficiunt, id eſt etiam ſacerdotes & epiſcopos, quando hoc ſanctum myſterium non celebrant. Nam tempore Alexandri de Hales qui ſcripſit circa annum 1240. & tempore B. Thomæ qui poſt eum ſcripſit annis ferè triginta, nondum exoleuerat conſuetudo communicandi ſub vtraque ſpecie. Ille enim ait, Corpus Chriſti ſumitur à laicis ferè vbique in Eccleſia. Iſte autem, Proinde in quibuſdam Eccleſiis obſeruatur, vt populo ſanguis ſumendus non detur, ſed ſolùm à ſacerdote ſumatur. Et in comment. ſuper Ioannem, Secundùm antiquam Eccleſiæ conſuetudinem, inquit, omnes, ſicut communicabant corpori, ita communicabant & ſanguini, quod etiam adhuc in quibuſdam Eccleſiis ſeruatur, vbi etiam miniſtri altaris continuè & corpore & ſanguine communicant, ſed propter periculum effuſionis in aliquibus Eccleſiis ſeruatur, vt ſolus ſacerdos communicet ſanguine, reliqui verò corpore: Nec tamen eſt contra ſententiam domini, quia qui communicat corpori, communicat etiam ſanguini, cùm ſub vtraque ſpecie totus Chriſtus contineatur. Item venerabilis pater Thomas VValden qui ſcripſit tempore Concilij Cõſtantieñ, quod celebratum eſt anno 1430, & annis aliquot præcedentibus & ſequentibus, dicit quòd illo tempore Romę miniſtri altaris adhuc ſub vtraque ſpecie communicabant, qui etiam dicere videntur quod perſonæ quædam laicæ admitti poſſent ad bibendum calicem domini, quando periculum & ſcandalum præcauerentur: Sed, vt diximus, latior facta eſt conſuetudo, vt nunc complectatur vniuerſos qui non celebrant. Sicut autem in his quæ fiunt per Eccleſiam Chriſti ſola obſeruatione diutiſsima, vel quæ in Concilijs generalibus definiuntur, cauſæ obſeruationis & definitionis non ſunt requirendæ, ita nec rationes ſemper cogẽtes & efficaces haberi poſſunt. Diriguntur enim ſecundũ ſpiritus Chriſti ſuggeſtionem, qui apud Eccleſiam ſemper manet, omnemque docet veritatem, ac veram ſcripturarum ſuggerit intelligentiam, de qua teſtatur Apoſtolus, quòd ſit columna & firmamentum veritatis: Nec in ſuis ſententijs iudices

Part. 4. qu. 53. memb. 1.
parte 3. qu 80. art. 12.
cap. 6.
De ſacramẽt. cap. 88.

iudices exprimere solent quid eos mouerit ad pronunciãdum, & ideo simpliciter sequendum quod Ecclesia obseruat generaliter vel Concilia decernunt circa sacramentorum administrationem iuxta mandatum domini,
Deutero.17. Facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis neque ad dextram neque ad sinistram. Concilium tamen Constantien & Basilien docent ad vitanda pericula & scandala hanc consuetudinē diutissimè fuisse seruatam & introductam, nimirum post multam horum experientiam. Non autem potest iustior esse causa omittendi etiam quod sanctum & vtile est, quàm scandala & pericula, potissimum irreuerentiæ & sacrilegij erga Christum in sacra Eucharistia. Nam ad euitandum scandalum faciendum est & omittendum quicquid fieri vel omitti potest salua veritate vitæ, vt docet B. Hieronymus. Est autem scandalum dictum
In comment. Matth.18. vel factum præbens alteri occasionem ruinæ. Periculum hîc est irreuerentiæ ex sanguinis Christi effusione, si passim & promiscuè multitudo populi Christiani ex calice communicaretur, & hoc frequens, propter diuersitatem communicãtium, & multorum inconsiderationem. Cui periculo prouideri non posset nisi per calicis ablationem, per quam nullum, vt diximus, patiuntur detrimentum. Cauetur præterea periculum indignæ sumptionis sanguinis, ex qua nullum propter suam incapacitatem fructum susciperet. Varia etiam cauentur scandala. Nam propter sacramenti huius diuersam communionem plures nati sunt errores. Credebatur enim à quibusdam sanguinis potus ad salutem necessarius, & damnabantur quasi transgressores dominici præcepti, qui sub altera tantum specie communicabant: Alij arbitrabantur alium esse corporis, alium sanguinis effectum, item quod nō totus Christus sub vtraque continebatur specie. Et hinc scismata & dissidia inter fideles nascebantur. In sacramento autem vnitatis diuersitatem esse non conuenit. Ob huiusmodi igitur pericula & errorum scandala, frequentemque eorum experientiam recessum est ab antiqua consuetudine sub vtraque specie communicandi, atque introducta est consuetudo alterius speciei, scilicet panis duntaxat, donec prior totaliter esset abolita iustissimis his causis. Et ideo non est dubitandum quin eodem spiritu suggerente & dirigente quo Christus dominus sub duabus speciebus sacram Eucharistiam ministrauit, & in Ecclesia Corinthiorum & alijs multis seculis sic dispensata est, eundem ritum resumpserint fideles quem Christus apud discipulos in Emaus, & Apostoli in Hierusalem apud deuotum illum cœtum obseruauerant. Didicerant namq; per multam experientiam magis hoc conuenire pro gloria & honore sponsi sui & animarum periculis vitandis. Nec nouum aut mirum videri debet quòd tanta sit facta mutatio in huius sacrosanctæ Eucharistiæ dispensatione, vbi domini ordinationē non habemus, quando aduertimus quòd Iosias rex Iuda in scripturis est
4.Reg.18. commendatus, quòd confregit serpentem æneum quem ex iussu domini fecerat Moyses. Siquidem vsq; ad illud tempus filij Israel adolebant ei incensum. Hanc igitur ob causam scandali videlicet ipsum confregit, & testatur scriptura eum in hoc fecisse bonũ coram dño. Huius exemplo concludunt sacri canones quòd per hoc magna authoritas ista habēda est in Ecclesia, Vt si nonnulli, inquit Stephanus papa, ex prædecessoribus & maiori-
cap. Quia sancta dist.63. bus nostris fecerunt aliqua quę illo tempore potuerunt esse sine culpa, &

postea

postea vertũtur in errorem & superstitionem, sine tarditate aliqua à posteris destruantur. Et Innocentius 3. in Concilio generali, Non debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque mutentur humana, præsertim cùm vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit (Eadem autem est ratio de consuetudine) quoniã ipse Deus ex his quę in veteri testamento statuerat nonnulla mutauit in nouo. Atq; huius mutationis clarissimum habemus exemplum in canonibus pœnitentialibus, qui vniuersi in dissuetudinem abierunt. Necesse est enim iuxta locorum, temporum & hominum diuersitates, mutari leges humanas & consuetudines, prout ex 1. lib. B. Augustini de lib. arbit. docet B. Thomas. Ad tollendum igitur & cauendum errorem circa effectum s. Eucharistiæ, & rem in ea contẽtam, & circa sacramenti sanguinis necessitatem, cõueniebat laicos tantum sub specie panis communicari. Nec mirãdum est ob has causas vnã speciem sacræ Eucharistiæ laicis esse ablatam, quando ob solam reuerentiam, quæ sacramento huic debetur, quibusdam totum sacramentũ negatur. Nã abolita est cõsuetudo communicandi infantes, ob solam indispositionem naturalem, & periculum irreuerentiæ, quę circa sacramentum contingere posset. Eandem ob causam non cõmunicantur morituri, quãdo ex vomitu laborãt: nec amẽtes, qui oẽs à toto hoc sacramento secluduntur, ecclesiæ atq; fideliũ antiqua cõsuetudine magis quàm præpositorũ cõstitutione: & semper exclusi sunt publici peccatores. Nam B. Cyprianus consultus, quid ei videretur de histrione quodã, an deberet ad sacram cõmunionem admitti. Respõdet, Puto ego nec maiestati diuinæ, nec euangelicæ doctrinæ congruere, vt pudor & honor ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. Et B. Augustinus, Nos à cõmunione, inquit, quẽquam prohibere non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio ecclesiastico vel seculari nominatum aut conuictum. Et aperta est sententia Domini, Nolite sanctum dare canibus. Olim etiam coercebantur à communione ob disciplinam, & in aliorum exemplum lapsi in grauiora crimina, nec admittebantur nisi in mortis periculo, vel saltem post longi temporis expletam pœnitentiam: Imo Innocentius 1. scribit de his qui post baptismum turpiter vixerant, quòd in fine pœnitentes ad pœnitentiam recipi soleant, non ad sacram communionem. Similiter loqui videtur Canõ quidã Stephani papæ 5. Itẽ B. Cyprianus grauiter indignatur sacerdotibus, qui ante legittimã satisfactionẽ, lapsis sacrã ministrabãt Eucharistiã. Nã cũ in minoribus peccatis, inquit, agant peccatores pœnitentiã iusto tẽpore, & secundũ disciplinę ordinẽ, ad exomologesin veniãt, & per man⁹ impositionem episcopi & cleri, ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore persecutione adhuc perseuerãte, nondũ restituta ecclesiæ ipsius pace, ad cõmuncationẽ admittuntur, & nondũ pœnitẽtia facta, nondũ exomologesi facta, nondũ manu eis ab episcopo aut clero imposita, Eucharistia illis datur. Id quod prosequitur sex epistolis sequentibus. & in serm. de lapsis.

Ex quibus manifestum est quòd solum instantis mortis tempore lapsi in idololatriam, aut negationem nominis Christi, ad pacem & sacram communionem admittebãtur, imò in multis ecclesijs tanta erat episcoporum seueritas, vt nec imminentis mortis tempore ad eam admitterentur. Nam citat Eusebius epistolam Dionysij Alexandrini episcopi, in qua scribit se præceptũ dedisse, vt lapsis in exitu nemo sacerdotum reconciliationis

cap. Non debet. de cõsan. & affinitate.

1. 2. quest. 97. artic. 2.

epist. 10. lib. 1. ad Euagrium.

Sermone de pœnitentia.

Matth. 7.

epist. ad Exuperium.

capi. Admonere. 33. qu. 2. epist. 14. lib. 3.

lib. 6. cap. 34.

solatia denegaret. Et B. Ambrosius Theodosium poenitentem ex animo, à sacra Eucharistia excludebat ob scelus commissum. Excluduntur etiam secundùm sacros canones, non solùm excommunicati per maiorem excommunicationem, sed & per minorem. Nec tantum ob culpam propriam authores criminis à sacramento isto repelluntur, verùm etiam innocentibus propter interdictum ciuitatis ex culpa aliena, sacra Eucharistia negatur. Nã vnum membrum iacturam ferre oportet in salutem totius corporis & aliorum membrorum. Nam solum morientibus tempore interdicti sacra Eucharista conceditur, de qua re multi sunt canones. Quod prolixè prosequitur & docet Philippus Francus in cap. Alma. Sunt plurimæ aliæ causæ propter quas, ob sacramenti reuerentiam innocens prohibetur à sacra cõmunione, vt quando nocte cognita est vxor. Nam illam mundiciem requirebant panes propositionis, de quo B. Hieronymus & B. Ambrosius. Et Apostolus Paulus, Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Nam immundi prohibiti sunt comedere panes propositionis, & agnũ paschalem, sed in alterũ mensem differre cogebatur. Prohibetur etiã prãsi & polluti. Nec tñ ministris semper negare licet, quib' sacra communio prohibetur. Multæ itaque sunt causæ propter quas à mẽsa patris filius excludi potest sine sua causa, nimirũ ob sacramẽti reuerentiã vel fratrum suorum salutem & disciplinam. Quæ autem sit causa iusta, & quò vsque se extendat, & quid, quantúmue ex ea prohiberi vel constitui possit, magis docet prudẽtia & vnctio sancti spiritus, quàm certa regula possit definiri. Hinc inter patres & ecclesiarum pastores non conueniebat, an ob criminum grauitatem tempore mortis sacra comunio negari possit: quibusdam ex disciplinæ seueritate eam criminosis, negantibus, alijs ex clementiæ benignitate concedentibus: quod propterea eorum discretioni relinqui debet. Et locum hîc habet quod dicit B. Cyprianus de suis coepiscopis, Ostendi quod nos, quantum in nobis est sentiamus, inquit, nemini præscribentes, quò minus statuat quod putat vnusquisq; præpositus, actus sui rationem domino redditurus, secundum quod B. Apostolus Paulus, Vnusquisque nostrum pro se rationem dabit. Non ergo nos inuicem iudicemus. Mensæ namque & familię præpositis hoc officium impositum est, vt cibum & potum in tempore domesticis dispensent, & à mensa excludãt ad tempus vel perpetuò, atq; admittãt ad totum sacramẽtum vel eius partẽ, prout cõuenire videbitur reuerẽtię domini sui & domesticorũ edificationi atq; saluti, quos propterea nõ respicere oportet in cõstituẽdo quod singulis congruit, sed quod magis cõducit ad salutẽ cõmunitatis populi Christiani. Cũ tãta est plaga, inquit B. Augu. vt medicamenta corporis & sanguinis domini differenda sint authoritate antistitis, debet se quisq; ab altario remouere ad agendam poenitentiam, & eadẽ authoritate reconciliari. Tantũ aũt se extendit præpositorum in hac dispensatione potestas, quantum causa & disciplina requirũt. Ait enim Apost. Paulus, Dedit potestatem mihi dominus in edificationẽ, & non in destructionẽ. Et ideo homo Christianus nec cõsuetudine, nec pręposítorũ cõstitutiõe passim excludi potest à toto sacramẽto, cũ ius sit domesticis familię Christi pasci ex mensa patrisfamiliæ, nec fili' gñaliter repelli potest à cibo & potu mensæ patris sui, nisi iusta subsit causa, de qua diximus. Quapropter sacramentum ministrari debet petẽti, quãdocunq; dispẽsator nõ habet causam ob quã iusta ei cõpetat exceptio.

ca. Si celebrãs de cleri. excõmunica. & sub interdicto ministrante.

cap. Quod in te. de pœnité. & remiss. & ca. Si sent. & ca. Si ciuit. de sentent. ex com. & ca. Alma. lib. 6. de sent. excõmunica.

In Apol. pro libris aduersus Iouinian. & in cõmen. epist. ad Titũ, exponens hospitalem, pudicum &c. Et in cõmen. ad Ephes. circa locum, Diligite vxores vestras.

4. Reg.

epist. 7. lib 4. & epist. lib. 2

Rom. 14.

homel. 50. quę est de pœnitentia.

2. Corinth. 2. & 13.

Et quando consuetudo erat sub vtraque specie communicare, nõ sine iniuria calix sanguinis negari poterat: & ideo dicit B. Cyprianus, quòd lapsos in graue crimen iure communicationis ad poculum domini bibendum admittimus. Et B. Chrysostomus. Non enim fas est non initiatis omnia detegere. Est autem vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendũ est horrendis mysterijs. Similiter enim omnes vt illa percipiamus digni habemur, non sicut in veteri lege, partem quidem sacerdos comedebat, partem autem populus, & non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat sacerdos: sed nunc non sic, verùm omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum. Intelligit autem B. Chrysostomus nullã esse differentiam ex Christi instituto & ordinatione, & mos ecclesiæ tunc habebat, vt sub vtraque specie omnibus sacramentum proponeretur, factã tamen priùs per sacerdotem consecratione & oblatione, & vtramque speciẽ iure suo petebant laici, sicut nunc alteram tantum, nec eis tunc negari poterat. Lex verò Moysi ordinabat quid in sacerdotum, quid in laicorum vsum cederet. Nec in sacerdotis, nec in laicorum vsum totum cedebat sacrificium. Nunc autem lex Christi nihil distinguit, nec de toto, nec de parte nostri sacrificij aut sacramenti, sed relinquit vtrisque vel totum vel partem, secundũ Præpositorum prudentem dispositionem, sicut diximus suprà ex epistola Augustini ad Ianuarium.

epist.2.lib.1.

Hom.18. in 2. epist. ad Cori.

IN sacramento esse carnem & sanguinem, totumque Christum ex natura diuina & humana constantem, manifestum est ex verbis euangelicis, quibus hoc sacramentum cõficitur: Hoc, inquit dominus, est corpus meũ. &, Hic est sanguis meus. Nam sicut sub speciebus panis totus est Christus, ita & sub speciebus vini. Tale naq; in sacramẽto est eius corpus, talis & sanguis, qualia hæc sunt in Christo in cœlis. Ipso aũt in cœna cõsecrante, viuũ erat corpus, & viuo corpori sanguis cõmixtus, nec ab anima separatus erat sanguis aut corpus. Similiter & modò illo eodem consecrante per nostrum ministeriũ. Quando aũt aliqua sunt realiter coniuncta, vbicunq; est vnum realiter, necesse est esse & aliud, cum sola animæ operatione separentur. Hæc aũt omnia realiter, hypostaticè & inseparabiliter sunt coniuncta, nec mutantur priora mutatis posterioribus. Esse autem in sacramento, relationem dicit, quæ posterior est & accidit substantiæ, corpori videlicet & sanguini in Christo. Et Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, nec mors illi vltrà dominabitur. Est igitur anima coniuncta corpori, ex quibus natura cõstat humana, & hæc verbo Dei personaliter est vnita, nec sanguis deesse potest, vbi vita est animalis. Non enim exangue est corpus in sacramento, & veluti mortuũ cadauer, nec sanguis à corpore separatus. Totus igitur Christus sub vtraque specie continetur.

Sciẽdum est autẽ, quòd aliquid Christi est in hoc sacramẽto dupliciter. Vno modo quasi ex vi sacramenti: Alio modo ex naturali concomitantia. Ex vi quidem sacramenti sub singulis speciebus id duntaxat continetur, in quod directè conuertitur substantia panis & vini præexistens, prout per verba formę significatur, quæ sunt effectiua in hoc sacramẽto, sicut & in cęteris, puta cùm dicitur, Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus. Ex naturali autem concomitantia in hoc sacramento, est illud quod realiter est coniunctum ei, in quod prædicta conuersio terminatur.

Thom. part. 3. qu. 76. art. 1.

Si enim aliqua duo, inquit beatus Thomas, realiter sunt coniuncta, vbicunque est vnum realiter, oportet esse & aliud: sicut generationem ignis sequuntur calor, siccitas, & aliæ ignis proprietates, Propter quod dicit Christus de manducante carnem suam, quòd ipsum manducat, quodq; viuet propter ipsum. Nam caro Christi viuificatrix non est nisi ex spiritu & hypostatica vnione cum verbo Dei. Ideo B. Thomas ante Conciliorũ definitionẽ dicit, quòd omnino necesse est confiteri secundum fidem catholicam totum Christum esse in hoc sacramento: Et concorditer hoc ipsum docuerunt omnes patres. Vnusquisque, inquit Augustinus, accipit partem suam & manet integer totus, & singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis portionibus est totus, nec per sigulos minuitur, sed integrum se in singulis præbet. Citat & alios canones Gratianus.

in serm. dominicæ 5. post Epiphaniam. de consec. di. 2. cap. Qui mãducat. ca. vbi pars.

Quod & definierunt vniuersalia ecclesiæ Concilia. Nam Concilium Constantiense, Firmissimè, inquit, credendum & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri, quodq; à laicis tantum sub specie panis suscipitur, quantum sub specie vtraque. Et Concilium Basiliense, Nec vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantũ, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Item Florentinum, Ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem Christi cõuertitur, ita tamẽ quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini. Et addit, Sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Et B. Hieronymus, Nec Moyses dedit vobis panẽ verum, sed dominus Iesus, ipse conuiua & conuiuium, ipse comedens & qui comeditur. Rursum in Cõcilio generali tempore Innocentij 3. dicitur, Idẽ ipse sacerdos est & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris, &c.

Session. 13.

quæst. 2. ad Hedibiam.

cap. Firmiter de summ. tri.

Non igitur minus sub vna specie sacramenti sumitur, quàm sub duabus, imò & plus sumitur quàm vtraque significatur, totus videlicet Iesus Christus secundùm naturã humanã & diuinam, vt ad eum verè & substantialiter præsentem in sacramento, in omni necessitate nostra recurramus. Et quãuis fortassis absoluta Dei potentia corpus & sanguis dñi esse possint etiã sacramentaliter, vbi non est natura eius humana, nec eius anima, & sine sanguine corpus, & extra corpus sanguis: sicut Ioannes hîc sedere potest & Romæ ambulare, hîc esse calidus vel albus, & alio loco frigidus & niger. (Istud namque à philosophis probabiliter in vtramque partem disputatur, vt hæc concomitantia videri possit non sit simpliciter necessaria, nec necessarium vnum coniunctorum esse vbi aliud) Ecclesia tamen catholica nõ quid Deus absolutè possit, sed quid scripturis & fidei nostræ magis sit consentaneè consequens, semper intellexit, quod sicut Christus semel mortuus est in cruce ad multorum exhaurienda peccata, ita nũquam amplius sit moriturus, nec simpliciter, nec loco aliquo, vel etiam sub sacramento. Certum est autem quòd vbi anima corpus non informaret, ibi ipsum mortuum esset, quamuis simpliciter esset viuum: quemadmodum si Ioannes careret visu Romæ, vel à corpore eius separata esset anima, ibi cæcus esset & mortuus, & loco alio possit habere visum & vitam. Hæc an fieri possint probabiliter pro vtraque parte disputatur, Christus autem resurgens ex mortuis,

amplius non moritur, nec corpus eius aliquo modo vel loco iam mortale est, vel corruptioni obnoxium. Hanc ab Apostolorum temporibus fuisse ecclesię catholicę fidem, testatur etiam responsum B. Andreæ Apostoli ad Egeam iudicem, vt tradit Philaretus. Omnipotēti Deo, inquit B. Andreas, omni die sacrifico, non thuris fumum, nec taurorum mugientium carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari crucis sacrifico, cuius carnes posteaquàm omnis populus manducauerit, eiusque sanguinem biberit, agnus qui sacrificatus est integer perseuerat & viuus.

Ex quibus omnibus consequens est, quòd non aliter secundùm rei veritatem sanguis Christi est sub speciebus vini, quàm sub forma panis, nec aliter corpus eius sub speciebus panis, quàm sub forma vini, nisi tantum significatione diuersa, qua forma panis corpus Christi sub se cōtineri significat, & species vini tantum significat sub se contineri sanguinem. Hoc enim cōsequens est, si totus Christus immediatè sub vtraque specie contineatur: propter quod sanguis Christi non est in sacramēto quasi fluidus, sed est in venis & toto Christi corpore diffusus, quomodo est in corpore nostro, & in eodem corpore in cœlis, sicut docet in Canonem Missæ Gabriel Biel. lect. 53. 1. Quod tamen priùs natura sub speciebus panis sit corpus domini, quàm sanguis & Christus totus, & sub speciebus vini priùs natura sanguis, doctè disputat & resoluit contra aliter opinantes VVilhelmus de Rubione ordinis fratrum minorum. distin. 3. lib. 4. quæst. 1. Ex quo videtur, quòd in sacramento Eucharistiæ, quamuis liquidus, non bibitur corporaliter sanguis domini, nisi habita consideratione specierum, earumque significatione, non autem habita ratione ad sanguinem vt est in sacramento.

De toto igitur hoc articulo nihil nunc amplius disputandum nec dubitandum est post pronunciatam sententiam ecclesiæ catholicæ in œcumenicis Concilijs. Verè impius & sacrilegus est, qui post ecclesiæ & tot sacerdotum sententiam suæ opinioni aliquid tractandum relinquit. In edicto Marciani Imperatoris. Prolixè de communione sub panis specie tantum, & contra necessitatem communicandi sub vtraque specie, scribit reuerendus pater Ioannes Roffeñ circa articulum 16. assertionis Lutheranæ: Et in defensione Regiæ assertionis contra Babylonicam captiuitatem, vbi respondet septem rationibus quas robora appellat Martinus Lutherus, quibusque conatur Lutherus ostendere sacrilegam, & contra Christi institutum esse laicorum communionem sub specie panis tantum, & grauem fieri iniuriam quod sanguis eis negatur: Ad hanc Apologiam lectorem remittimus. Lutheri igitur rationibus omissis, expendamus ea quæ Martinus Bucerus contra eandem veritatem communionis sub altera specie tantum, panis videlicet scribit aduersus dominum Bartholomeum Latomum, inter quos super dispensatione sacramenti Eucharistię acris fuit disputatio.

Ad communionem integri sacramenti, inquit Bucerus, vrget, & in ea detinet nos meritò præceptum Christi, Accipite, manducate, Hoc est corpus meum, &c. Accipite, bibite ex eo omnes, &c. Facite hoc in meam commemorationem: Hoc quod ego nunc facio, & facere vos iubeo. Ecclesia verò Christi ne angelum quidem de cœlo audit, qui diuersum à mandato sponsi sui præcipiat, tantum abest vt ipsa per se aliud quid vsurpet aut statuat. Lege quæso & expende quæ sanctus martyr Cyprianus de hoc præcepto, Facite hoc, disserit, epistola 3. lib. 2. Cumque hoc sacramentum dominus instituerit tam diu celebrandum, dum redeat gloriosus ad iudicium, is profectò ritus quem Bucerus. Math. 26.

in eo obseruandum tradidit, nulla potuit humana nec negligentia, nec contraria constitutione abrogari.

Responsio. Sint hæc verba, Accipite, comedite, bibite & facite, non inuitantis, sed Christi præcipientis, eos tamē duntaxat alloquebatur, qui mēsæ assidebāt, & quibus loquebatur, duodecim scilicet Apostolis, his quibus dicebat, Matth. 26. Vnus vestrū me traditurus est, & omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Quod autem in nouissima cœna factum & mandatum est Apostolis, ad omnes fideles extendi non potest. Ratio enim erat specialis totum sacramentum eis ministrandi quos elegerat vt mensæ suæ, suo nomine & vice facerent præpositos, eamque post se præpararent, alijsque ex ea distribuerent. Nam hos suo exemplo docere oportebat quid & quomodò eis in posterum esset agendum, non solùm dispensando, sed & consecrando atq; ipsam mensam instruendo. Tunc enim & potestatem eis erat daturus mensam istā parandi. Nam cùm Christus sacramentum istud tum primò instituebat sub vtraque specie, conueniebat quod sub vtraque etiā eis ministraret: alioqui eum solùm sanguinem sumere oportuisset, vnde natus fuisset error quòd laici sanguine domini communicare non possent. Et quod dicit B. Cyprianus de lapsis qui ad martyrium rapiuntur, quòd sanguine domini communicari debeāt, ad animandū eos ad proprium sanguinem effundendum, ita confortandi erant Apostoli potu calicis domini contra negationem & pericula quæ imminebant. Volebat etiam Christus singularis amoris argumenta eis exhibere, quorum & pedes lauit, & quos vsque in finem, vt inquit euangelista, dilexit. Ob has causas hîc locum non habet sententia Saluatoris, Quod vobis dico, omnibus dico. Intelligit enim eo loco charitatis & virtutum officia, & omnibus communia pericula. Ex paritate naq; rationis quæ de huiusmodi quibusdā dicuntur ad omnes extenduntur, quale est, Vigilate ne dormientes opprimat vos aduentus domini. Nam quod dixit, Vos estis sal terræ, Vos estis lux mundi, Quæcunque alligaueritis super terram, & quod Petro dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram &c. pasce oues meas. non omnibus dicuntur, cùm sint priuilegia quæ gratiosè quibusdam conceduntur, quos ad hæc dominus peculiariter elegit. Et quanuis omnibus communia sint quæ ad cibum & potum animæ pertinent, non tamen horum signa sacramentalia, maximè quando eundem effectum præstant cibus & potus.

Causæ peculiares ob quas cōueniebat apostolis dispēsari integrum sacramentū.

Marci 13.

Matth. 5.

Matth. 16.

Quod autem verba ista, Manducate & bibite, sint domini præcipientis & mandantis hæc omnibus fidelibus, nec Martinus Lutherus admittit, neque vllam habet probabilitatis rationem, & sine ratione, sine scriptura, sine vlla authoritate hoc asserit Bucerus. Nihil enim hęc verba, Accipite, comedite, bibite, facite, commune habent cum his qui mensæ non assidebant, quibus non loquebatur. Et secundùm B. Chrysostomum & Ioannem Damascenum, verbum, Hoc facite, est dantis potestatem cōsecrandi, & dispensandi sacramenta: sicut verba, Germinet terra herbam virentē. Item, Crescite, multiplicamini, & implete terram. Et sicut hæc præcepta non sunt, ita nec, Hoc facite. Sed Christum dicere, ait Bucerus, *Hoc quod ego nunc facio, & facere vos iubeo.* Fallitur Bucerus & aliquid addit verbo domini. Non enim ait dominus, Hoc quod ego nunc facio, & facere vos iubeo, sed simpliciter, Hoc facite in meam commemorationem. Fecerat autem Christus ex pane & vino corpus suum & sanguinem, Hoc, inquit, & vos

Home. 30 ad populum Cōstātinopolitanum.

Lib. 4. cap. 14.

& vos facite per operis exercitium, dans eis facultatem hoc faciendi, secundùm B. Chrysostomũ, nihil aũt præcipiens. Nam sacerdotibus præceptũ esse, vt aliquando consecrent, non necessariò ex his verbis colligitur, sed magis ex eo (vt docet B. Thomas) quod ait B. Petrus, Vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Sed nihil ad laicos pertinet, quando certa fide tenendum est, quòd hi soli sacram Eucharistiam consecrare possunt, quos ad munus sacerdotij Deus vocauit. Et libenter suscipimus quod ait Bucerus, Ecclesia vera Christi ne angelum quidem de cœlo audit, qui diuersum à mandato sponsi sui præcipiat, tantum abest, vt ipsa per se aliud quid vsurpet aut statuat. Sed hîc disputatur, an Christus mandauerit vniuersis fidelibus sub vtraque specie sacram suscipere Eucharistiam. Concilia definierũt hoc non esse Christi mandatum, declarauit idem vsu & obseruatione sua vniuersalis Christi Ecclesia: Bucerus verò contrà, sine scriptura dicit hoc esse mandatum ecclesiæ à sponso suo Christo. Certè æquum non est, vt contemptis Cõcilijs, solius Buceri assertioni sine vllis testimonijs credamus. Nam sicut in simili dicit Augustinus, Si Christus monuisset etiã sine præcepto, vt sub vtraque specie vniuersi fideles communicarent, nemo illum morem variasset. Prouocat deinde nos Bucerus ad S. martyrem Cyprianum, quem sanè libenter in hac causa iudicem suscipimus, sed ad eum non sine magna impudentia hac in re appellat. Nihil enim in hac epistola agit Cyprianus de vna vel vtraque specie percipienda, sed contra Aquarios, qui ex aqua, non ex vino sacramentum sanguinis conficiebant, interim tamen peruersam esse intelligentiam verborum Christi, Hoc facite, quam adfert Bucerus, in eadem ostendit, & in tota epistola ei aduersatur, tãtum abest vt aliquid patrocinij suppeditet. Sed frons meretricia facta est Bucero, & noluit erubescere. Legamus itaq; & expẽdamus quod precatur Buce. quæ Cyprianus de hoc præcepto, Hoc facite, disserit. Scribẽs aũt contra quorundam consuetudinem, qui in calice dominico solam aquam offerendam esse putauerunt, Quærendum est enim, inquit, ipsi quem secuti sunt. Nam si in sacrificio quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, vtique id nos audire & facere oportet quod Christus fecit, & faciendum esse mandauit. Explicans autem quid hoc sit, quod Christus fecit, & nos facere iussit, Nam si Christus Iesus, inquit, dominus & Deus noster, ipse summus sacerdos Dei patris, sacrificium Deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in suam commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos, vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, & sacrificium verum & plenum tunc offert in ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christum videt obtulisse. Audimus hîc ex Cypriano, quòd hoc facere, quod iussit dominus, sit sacerdotes panem & vinum aqua mixtum consecrare, & Deo patri offerre, sicut in nouissima cœna Christus obtulit (secundùm vaticinium Dauidis, Tu es sacerdos in æternum secũdùm ordinem Melchisedech) panem & vinum, hoc est, corpus suum & sanguinem sub horum speciebus, in eo functus hoc sacerdotio in sua persona. Liceret certè & nobis hîc cum Bucero expostulare, Lege, & expende, quæ S. martyr Cyprianus de hoc præcepto, Facite hoc, disserit. Si hunc martyrem sequi velit, eiusque doctrinam probare, recantare & anathematizare ipsum oportebat ea quæ magna cũ blasphemia scripsit contra

parte 3 quæst. 82. & doctores dist. 12. 4. lib. sentent.
1. Petri. 4.
epistol. 118.
Hierem. 3.
Psal. 109.

contra Missæ sacrificium, quodque hoc facere, sit manducare & bibere, quorum ne meminit quidem Cyprianus: Item quod hoc Christi mandato omnes fideles sacram Eucharistiam sub specie vini suscipere obligētur. Hanc aūt B. Cypriani sententiam, quòd facere sit offerre, in Canone Missę docet ecclesia catholica, quæ legit post verba, Hæc quotiescunque feceritis in meam memoriam facietis. Vnde & memores nos tui serui, & c̄. offerimus. Et nos ex Cypriano sic contra Bucerum argumentari possumus, Cùm sacramentum hoc instituerit dominus celebrandum dum redeat gloriosus ad iudicium, is profectò ritus quem in eo obseruandum voluit, nulla potuit humana negligentia, nec contraria constitutione aut doctrina abrogari. Sed ritus hoc sacramentum celebrandi (secundùm B. Cyprianum) est vt offeramus corpus & sanguinem domini sub speciebus panis & vini in sacrificium. Interpretatur enim, Hoc facite, consecrate & offerte. Hunc igitur sacrificandi ritum nec Bucerus, nec Caluinus, nec quotquot sunt huius sacrificij altaris aduersarij, vnquam abrogare vel abolere poterunt, sed eum exercebit ecclesia donec Christus redeat gloriosus ad iudicium. Ritum autem quo istud sacramentum sub vtraque specie dispensauit, seruauit quidem in nouissima cœna, sed obseruandum non tradidit, quē nec ipse semper obseruauit, nec etiam Apostoli in ecclesia Hierosolymitana. Multas enim cæremonias in cœna illa Christus seruauit, quas nunquam sequuti leguntur sancti Apostoli, nec ecclesia catholica. Exclamat Bucerus.

Bucerus.

O irreligiosam & infœlicem doctrinam, non patrum sed peruersorum pædagogorum, qua mutatum est quod instituit Christus.

Responsio.

Non mutatum est quod instituit Christus, eius est institutum, Hoc facite in meam commemorationem, quod & facimus, non comedendo & bibendo corpus domini & sanguinem, sed consecrando & patri offerendo, sicut se ipse (iuxta sententiam Cypriani) in cœna obtulit. Non est eius institutum, vt vel sub vtraque specie, vna, vel altera, corporis scilicet vel sanguinis fideles hoc sacramentum suscipiant, sed hoc liberum reliquit & mutandum secundùm temporum & hominum conditiones pro fidelium salute & sacramenti reuerentia. Bucerus hîc dominum locutum esse & iussisse fingit quæ locutus non est, & addit verbo Dei. Et valde mirandum, quòd in eo verbo, Hoc facite, dicat mandatum esse fidelibus, vt Eucharistiam suscipiant sub vtraque specie, quando nec satis cōstare possit ex istis verbis, quòd sub vtraque specie fieri debeat consecratio & oblatio, nec quòd sacerdos celebrans sub vtraque specie communicare obligetur. De quibus etiam propter rei difficultatem non conuenit inter doctores Scholasticos. Nec in hoc Christi verbo se fundant qui tradunt necessarium esse sacerdotem celebrātem hoc sacramentum sub vtraque specie sumere, sed magis nituntur perfectione sacramenti tanquam fundamento, vt docet

parte 3. qu. 80.

Caietanus. Nam Gabriel in Canonem Missæ docet, quòd celebrans nō te-

lect. 53. D.

netur ex iure diuino vtramque speciem consecrare: & ante eum Albertus Magnus. Et sanctiss. Adrianus 6. post Alexandrum de Hales docet, quòd

In 4. sent. q. 1 de Eucharist.

ex iure diuino sacerdos neutra specie vti obligatur. Contrariam tamen sententiam, salua pace & vnitate fidei, docet B. Thomas sequens doctrinā

parte. 2. qu. vt supra.

cap. Relatum, quod sumptū est ex 5. Canone Concilij Toletani. 12. & cap.

De consecrat. dist. 2.

Comperimus, quod asscribitur Gelasio papæ. Atque huius sententiæ fun

Eadem dist.

damentum est perfecta representatio mortis Christi, cuius personam gerunt

runt & repræsentant sacerdotes consecrantes. Adeo quidem difficile est ex scripturis docere, quòd necessarium est laicis sacram sumere Eucharist. sub aliqua specie, vt omnes ferè Scholastici opinentur, ex iure diuino non esse necessarium vnquam communicare. Sed B. Thomas ob materiæ obscuritatem mutauit sentētiam suam, & docet in Summa ex iure euangelico necessarium esse cuilibet Christiano aliquando sacram suscipere Eucharistiam, quem sequitur Sanctiss. Adrianus 6. & fortissimè eam opinionem tuetur Ioannes Roffensis. Quæ certè sententia multò est probabilior, quā docuisse quoq; videntur in suis commentarijs in cap. Ioan. 6. Chrysostom. & Cyrillus. Nec præcepisset ecclesia in Paschate cōmunicare, tempus determinando, nisi credidisset diuinū esse præceptū de sumenda Eucharistia. Nobis igitur meliori ratione exclamare licet. O irreligiosam & sacrilegam pseudomagistrorum doctrinam, qua non solum mutatur, sed planè violatur Christi institutum, & sanctæ ecclesiæ aufertur sacrificium, quod Christus vsque ad suum reditum frequentandum, & ad suum patrem placandum, offerendum instituit. part. 3. quest. 80. art. 11. li. 5. cōtra Oecolamp. in præfatione, & li. 4. cap 8.

A Theologis qui maximè laborauerūt cōminiscendo causas huius mutationis, periculum effusionis memoratur, & vt sacerdotū asseratur dignitas. At verò tēpore sanctorū patrū periculum hoc magis metuendū erat, cùm totæ, & longè frequentissimæ Ecclesiæ calicē Domini singulis dominicis & festis diebus sumebāt. Dignitatis verò sacerdotalis asserēdæ quātò amplior cura patres illos tenebat? Verū nec periculū hoc sanctissimos patres mouit, vt institutū immutarent domini, adeoq; nō est illis visa dignitas sacerdotalis asserenda hac sacramenti dimidiatione, vt qui contrarium discertè docuerint, in his scilicet mysterijs nihil prorsus inter sacerdotem & plebem interesse. Nunc non sic, inquit Chrysostomus, verùm omnibus vnum corpus proponitur & vnum poculum. *Bucerus.* homili. 18. in Apost. ad Corinth.

Theologis opus non fuit huius mutationis causas comminisci, quando per totam ecclesiam obuium erat, & frequenter expertum huius effusionis periculum, nec periculum solum, sed & scandala: Nam dicit Conciliū Constantiense, similiter & Basiliense, quòd ad euitandum pericula & scandala, hæc consuetudo sub specie panis tantum communicandi, rationabiliter est introducta, & abolita species vini. Et sacerdotum officiū & dignitas, quam Apostolis in nouissima cœna conferebat Christus, eos mensæ illi vt eam appararent, & tanquam præpositi ex ea dispensarent præficiendo, hoc exigebat vt formam viderent quam essent secuturi, quando fidelium ædificatio & Christi honor hoc postularet. Nec sanguinē ministrabat nisi iam cōsecratis sacerdotibus, si historię seriē seruet B. Lucas. Hęc igitur causa cū alijs quas diximus, Christū mouit ad distribuendū Apostolis plenū sacramentū, qđ tñ nō plus cōtinebat, quàm singulæ eius partes, quæ totū Christū sub se pręsentē continent. Tota itaq; hæc tempestas nō super re aliqua, sed super solo sanguinis signo ab aduersarijs excitatur. Et si tempore patrū, ad quod prouocat Bucerus tanta erat fidelium multitudo, & tā incircumspecta atq; indeuota, quàm seculis sequētib⁹, idē erat etiā tūc metuendū periculū: sed post multos lapsus, multáq; effusiōis sanguinis experientiā, istud periculū tandē innotuit. Et quia nō leuiter mutanda est cōsuetudo diuturna, maximè quā Paulus approbauerat, & ferè tota obseruabat ecclesia, qñ nihil in se mali habebat, multo tēpore à patribus super ea est dissimulatū. Nouerant enim quòd ipsa consuetudinis mutatio adiuuat vtilitate, nouitate tñ plurimū perturbat. Quapropter, inquit Aug. quę vtilis nō est, ꝑturbatiōe infru *Responsio.* epist. 118. ad Ianuarium.

ctuosa, consequẽter est noxia, cuius habemus exemplum in consuetudine apud Asianos celebrãdi Pascha decima quarta lunæ, secundum legis Moysi constitutionem, quam propterea iusta ratione Victor Romanus Pont. abolere volebat: sed ob ecclesiarum turbationem non satis circũspectè, vt eum monet Irenæus. De quo Eusebius in Ecclesiast. histo. Est & aliud exemplum de rebaptizãdo ab hæreticis baptizatos tempore B. Cypriani, quæ tamen cõsuetudo diuturna nõ fuerat, sed per suum præcessorẽ Agrippinum primum introducta: eam tamen S. Cyprianus quanuis scripturis aduersaretur, relinquere non potuit. Nihil igitur hîc mirandum est, quòd sancti patres etiam post experta pericula hanc sub vtraque specie communicandi consuetudinem tollerabant, donec ab ea fideles, huius irreuerentiæ in Dominum suum horrore, sua sponte paulatim discederent. Nec solùm hoc effusionis periculum, sed & scandala fideles mouerunt, vt relinquerẽt potum calicis Domini. Quòd autem patres non mouit istud periculum, diuinando, sine ratione, & falsò asserit Bucerus. Non enim fidelis est minister, quem non mouet contra Dominum suum tanta admissa irreuerentia: Maius verò periculum quod ex diuturnæ consuetudinis mutatione metuebant, ne eam abolerẽt, prohibebat. Docemus & nos Domini institutum mutari non posse, sed vtriusque speciei communio Domini institutum non est, quæ proinde mutata est & omissa per Dominũ ipsum, & per Apostolos, vt diximus. Quod autem Chrysostomus dicit in his mysterijs nihil prorsus interesse inter sacerdotem & plebem, intelligit quãtum ad mysterij participationem, non quantum ad eius dispensationem & consecrationem, quæ solis ministris commissa est & sacerdotibus. His enim solis dicitur, Hoc facite in meam commemorationem. Intelligit præterea nihil interesse, Christi dispositionem & ordinationem spectando. Hęc enim inter sacerdotes & laicos quoad sacramenti participationem, nihil discreuit. Et tempore B. Chrysostomi is vsus & consuetudo erat in eius ecclesia, vt non minus per sacerdotum manus laici de mensa Domini perciperent, quàm sacerdotes. Sed ob pericula & scandala vitanda, spiritus Christi suggestione, ab eo more vniuersalis ecclesia desciuit, & amplexa est vnicam speciem panis, sicuti per Apostolorum manus communicare soliti fuerant sancti in Hierusalem: quem ritum & ecclesiæ consuetudinem sacra approbarunt œcumenica Concilia. Quid, precor, hîc peccati est circa sacræ Eucharistiæ mysterium, cuius vsum in ecclesia liberum reliquit ipse eius institutor?

lib. 5. ca. 14.

Bucerus. *Cùm ergo luce meridiana clariùs pateat, quid in sacra cœna Dominus instituerit, & nobis faciendum præceperit, & cùm nullis omnino vel patribus, vel Concilijs vlla de causa liceat circa sacramenta, aut alias res quicquam statuere contra id quod Dominus ipse & Apostoli apertè definierunt, quod & Concilia & Pontifices ipsi fatentur, certò sequitur & istam sacramenti mutilationem non posse tribui Ecclesiæ Christi, nec eos, qui vel inuexerunt illam, aut defenderunt, representasse Ecclesiam Christi. Nec enim sine grandi illa sacrilegio admitti poteſt, vt papa Gelasius rectè pronunciauit his verbis, Comperimus autem, quòd quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineat: qui proculdubiò (quoniam nescio qua superstitione docentur astringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius eiusdemque mysterij, sine grandi sacrilegio, non poteſt peruenire.*

De consecra. dist. 2. Comperimus.

Ex ipsius

Ex ipsius Buceri proprio testimonio locum in eo habet, quod apud Iob Eliphas vnus ex eius amicis dicit, quòd Deus apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat: per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie. Nam scribit Bucerus luce meridiana clariùs esse, quid in sacra cœna dominus instituerit, & nobis faciendum præceperit. Instituit autem secundùm sententiam S. martyris Cypriani, quem huius disputationis ipse iudicem facit, nouum sacerdotium & sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Ipse tamen Bucerus in hac luce meridiana errat & palpitat quasi in nocte. Dicit enim nulli concessam esse consecrandi & offerendi potestatem, nullum esse secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium, nullum nouæ legis esse sacrificium, sed à Christo in cœna solùm institutum esse, vt conueniamus & commemoremus mortem Christi, atque panem sumamus & vinum in eiusdem mortis recordationem. Facimus, inquit, vt ipse iussit, quando edimus panem, & calicē bibimus in eius cōmemorationem. Nec patribus consuetudinis vtriusque speciei abrogatio, nec Concilijs (vt falsò asserit Bucerus) tribui potest, cùm ante omnem constitutionem, per vsum ecclesiæ exoleuerit: & post introductam consuetudinem in ecclesia speciei panis, approbauerunt Concilia ecclesiam rectè fecisse, atque eam consuetudinem declarauerunt rationabiliter introductam, nec quouis modo scripturis aduersari, nec quicquā admissum esse cōtra Christi aut Apostolorū definitionē vel institutū in huiusmodi abrogatione: Et vt diximus, in hoc ecclesia secuta est Christi exemplum, non quidem in nouissima cœna exhibitum, quod multas requirebat pro ratione temporis & aliarum circunstantiarum cęremonias peculiares, sed id exemplum quod ostendit duobus discipulis in Emaus.

cap. 5.

In comment. super Matth.

Aboleuit itaque veterem consuetudinem & nouam adduxit spiritus Christi, qui otiosus non est in templo quod inhabitat, viuificat, mouet & regit. Propter quod hanc consuetudinem defendunt post generalia Concilia quotquot sunt ecclesiæ catholicæ Christi sponsæ filij germani. Sed & si nullum haberet ecclesia exemplum, quia tamen liberum modum communicandi in ecclesia Christus reliquit sine speciali mandato, modus hic variari poterat, exigente hoc fidelium edificatione vel Christi reuerentia. Non enim præcepit quo ordine deinceps sumeretur, quo modo, quo tempore, quo loco, quibus adhibitis cęremonijs, publicè an priuatim, singulariter an in conuentu, alijs pręsentibus & simul communicantibus, an statim ex manibus sacerdotis mysterium celebrantis, nec etiam an sub vtraque an specie altera tantum, nec qua specie, item an ex patina suis manibus quisq; esset sumpturus, an in pane azymo an fermentato, an vino miscenda esset aqua. Omnia enim hæc libera reliquit pro fidelium salute, Christique honore, per ecclesiam eiusque præpositos ordinanda. Hoc enim docet Apostolus post quorundam huius sacramenti ordinationem, dicens, Cætera cum venero disponam, secundum facultatem præpositis ecclesiæ à Christo relictam. Et diximus exemplum Christi eiusque institutionem nō imponere imitandi necessitatem in his quæ libera reliquit. Non pudet Bucerum hic Christum facere sacrilegum, & sacramenti mutilatorem, qui ipse primus sub specie panis consecrauit, & discipulis in Emaus dispensauit secundùm beatum Augustinum, diuum Chrysostomum & Theophylactum.

Sententia autem Gelasij papę, quę in eius epistolis nusquam inuenitur, cui etiã nec Bucerus multũ tribuit authoritatis, plurimũ abutitur. Nã sententia illa quã ex Gratiani Decreto citat, de solis loquitur sacerdotibus, sicut & pręcedens capitulũ Relatum, quod ex Concilio Toletano 12. sumptum est.

Diximus præterea Leonem 1. ad tollendum Manichæorum errorem, constituisse vt ab vniuersis fidelibus sub vtraque specie communicaretur, cui Gelasius in episcopatu successit. Eo autem tempore non sine hæretica superstitione à calicis communione abstinebatur, nec sine sacrilegio, quod contingit ex indigna atq; indebita huius sacramenti tractatione.

Bucerus. *Vnus indubitatus doctor veritatis est Christus dominus, hunc iussit Pater audire, hunc audiuit Ecclesia vniuersa Christi, sicut in cæteris, sic etiam in hoc instituto, quàm diu illi veri Episcopi præfuerunt, & hodie audit eum, & integrum sacramẽtum administrat omnis Ecclesia cùm Indica, tum Græca. Nulla igitur omnino causa adferri potest, quò minus imminutæ Maiestatis Christi & Ecclesiæ eius ipsi nos obligemus, si tam manifestam sacramenti deprauationem, quæ eo tempore in Occidentalibus Ecclesijs obrepsit, quo dominos habere cœperunt, qui Antichristo non Christo seruiebant, vt D. Bernardus quæstus est, retinere audeamus docti iam pridem meliora. Audes tu quidem scribere,* (ait ad Latomum) *Ecclesiam multis seculis hanc deprauationem vsurpasse: verùm hoc ipso Ecclesiæ Christi luculentam iniuriam facis. Constat enim ab Orientalibus Ecclesiis nunquam fuisse receptam, in Occidentalibus autem ante quadringentos annos nondum vbique obtinuisse. Sed fac esse quòd multis seculis hæc mutilatio obtinuerit, quia tamen constat vsum huius cæremoniæ secus esse institutum à Christo, aliter traditum ab Apostolis, qui à Domino acceperant, nónne concluditur hanc Christi institutionis deprauationem minimè tribuendam esse Ecclesiæ sponsæ Christi, quæ verbum eius per omnia sequitur, sed temeritati potius & superstitioni imperitorum & irreligiosorum sacerdotum?*

serm. 33. in Cã.

Responsio. Doctorem hunc vnicum audiuit, & audiet semper vera Christi ecclesia, nec solùm eum audit per se loquentem, sed & in ministris & pastoribus ecclesiæ præpositis, in quibus Christum loquentem libenter etiam audit & sequitur. Vera enim ouicula sui pastoris vocem audit semper & sequitur, alienos non sequitur, quia eorum vocem non nouit. Nouit enim illos positos esse à spiritu sancto ad regendum ecclesiam ad consummationem sanctorum, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ: hos audit vsque ad seculi consummationem, quales quales etiam fuerint in moribus Episcopi. Nam & doctores in Episcoporum subsidium in ecclesia posuit ad eius edificationem ac instructionem. Secundũ Buceri doctrinam vera Christi ecclesia in India & Græcia quærenda est, & non in fidelibus qui Christi vicario Pontifici Romano obediunt, & consuetudinem sub specie panis duntaxat communicandi, sequuntur: qualem communionis morem falsò & odiosè vocat sacramenti deprauationem, dimidiationem, atque mutilationem. Nulla enim est hîc sacramenti deprauatio, quando exemplum habet in Christo & eius Apostolis. Quapropter non primò in ecclesijs Occidentalibus irrepsit, sed initium habuit in Hierusalem apud Christum & eius Apostolos. Nec est mutilatio aut dimidiatio sacramenti, si rem sub vnica specie contentam, eiusque efficaciã spectemus. Nihil enim minus singulæ continent species, quàm ambæ simul, nec hæ effectum vllum amplius habent, quàm altera: quanuis representatio nõ sit plena & perfecta. Sed hæc representatio ad sacramentum pertinet, vt sacri

Act. 20. & ad Ephes. 4.

sacrificium est,& à sacerdote conficitur, non autem vt cibus & potus est animæ. Facite hoc, inquit Dominus, in meam commemorationem, in quã nõ editur, nec bibitur, sed in cordis cõfirmationẽ. Panis enim cor hominis cõfirmat,& vinum lętificat, vt inquit Dauid. Hic siquidẽ est vsus cibi & potus. Et falsum est quod dicit Bucerus, constare vsum huius cęremoniæ secus institutum esse à Christo, aliter traditũ esse ab Apostolis. Nam de vsu huius cęremoniæ, vt vel sub vtraq; vel altera specie sumatur, nihil instituit Christus. Ab Apostolo Paulo quidem in hac cęremonia disposita est communio, vel permissa apud Corinthios, sed à reliquis Apostolis sub altera cęremonia & ritu in Hierusalem. Quæ autẽ ab Apostolis sunt ordinata, ob iustas causas mutari possunt, cuius exemplum habemus in suo ipsorum decreto de abstinendo ab immolatis simulachrorum, à sanguine & suffocato. Item in multis quæ Paulus constituit, vt de non ordinando bigamo, de orando velato, & detecto capite. Tribuenda est igitur communionis mutatio sponsæ Christi veræ Ecclesiæ catholicæ, & sancto spiritui, qui eam regit, omnemque docet veritatem, quæ etiamsi nullum habuisset exemplum in Christo vel Apostolis, hanc tamẽ mutationem facere potuit, Christi sponsi sui reuerentia, vel fidelium salute hoc exigente. Act.15.

Commentum illud, videlicet contineri tantum sub altera specie sacramenti, quantũ sub vtraque, irreligiosæ argutationi meritò est asscribendum. Ista corporis & sanguinis Domini exhibitio, quam Dominus nobis in sacra cœna sua offert, res sacramenti est, & operationis diuinæ. Quapropter ex Physica ratione de ea quicquam colligere velle, non minus à ratione, quàm à religione alienum est. Exhibet hîc se Dominus, vt ipsi visum est, ratione nobis inexplicabili: & quanquam seorsim corpus, seorsim sanguinem, in ipso tamẽ nephas est quicquam sectionis cogitare. Vera est & realis exhibitio, sed ad id, vt corpus & sanguinẽ Domini verè percipientes, viuamus penitius in ipso, & ille in nobis. In nostris enim cordibus habitare vult, eò se his sacramentis infert, vt ipsum non in auro & argento, in quibus non habitat (vt Salomon, Iesaia, Stephanus & Paulus testantur idonei testes) sed in nobis ipsis, quem tota vita nostra circumferre, & tanquam veræ monstrantiæ, demonstrare & exhibere debemus omni pietate, sanctimonia & beneficentia. **Bucerus**

Non commentum est, sed certa atque infallibilis veritas, quam definierunt & declararunt vniuersalia ecclesiæ Concilia (ad quæ ambiguæ quæstiones olim semper referri solent) nec sine scripturarum testimonio eam pronunciauerunt. Et sicut irreligiosa non est argumentatio qua concludimus, in Christi corpore esse neruos & ossa q̃ extra sacramentum tã in sacramento, cùm corpus humanum sine eis non consistat, ita nec ea qua colligimus animam esse in Christi corpore viuo, sine qua cadauer est, nec viuere potest: nec etiam ea qua concludimus in corpore eius esse sanguinẽ, & diuinam naturam, à qua in verbo nunquam separatur. Et quanuis ea quæ fide ex Dei reuelatione credimus, non subsint ratiocinationi humanæ, in his tamen rebusq; diuinis, ex consequentibus & antecedentibus sanctè & religiosè argumentamur, sicut in rebus naturalibus. Regulæ namq; argumẽtationum, quas tradit Dialectica, in omnibus rebus æqualiter locum habent: sicut Grammaticorum regulæ nullam respiciunt peculiarem materiam. Ista corporis & sanguinis Domini exhibitio, res quidem sacramenti est, & diuinæ operationis, & ideo nulla argumentatione cognosci potest, sicut nec personarum trinitas, vel verbi incarnatio, quæ tamen necessariò *Responsio.*

hinc dependent & antecedunt, argumentatione cognoscere possumus, sicuti quod natura humana nec Deus est, nec est natura diuina, quis Christus homo sit & Deus: & ex Trinitate cognoscitur, quod pater non est filius, quodq; de eius substantia sit genitus, vnũq; sint in substantia & operatione. Exhibet quidẽ se hîc dominꝰ, vt sibi visum est, ratione nobis inexplicabili, quia tamen se in corpore viuo exhibet, quale in cœlis habet, necessariũ est ipsum esse animatum, & non sine sanguine. Erroneum est praeterea quod dicit Bucerus, quòd nephas esset quicquam sectionis in Christo cogitare quamuis seorsim corpus, & seorsim sanguinem in sacramento exhiberet. Ex eo enim necessariò sequeretur diuisum esse corpus à sanguine, & ediuersò, sicut erat in triduo mortis. Et quando superius dixit dominus doctor Latomus, ad tollendum errorem simplicium, ne putaret à corpore seiunctum sanguinem, & in duobus sacramentis Christum esse diuisum, introductam esse sub specie panis communionem, obijcit Bucerus. Hunc errorem aliquando extitisse vbi legisti? Quem errorem nunquam, vt ipsemet scribit, auditum ipse palam nunc docet & profitetur post magistrum suum Lutherum, qui scribens aduersus quoddam episcopi Misnensis mandatum, affirmat sub alterutra specie sacramenti, alteram tantum esse partem Christi, puta sub specie panis solum corpus, & sub specie vini solũ Christi esse sanguinem, veram fidei relinquens sententiam, quam prius fuerat sequutus, sicut docet M. N. Ioannes Eckius. Habitat autem Christus in cordibus nostris, sed per sacramentum operatur, vt tota vita ipsum tãquam verè eius monstrantiae, circumferamus in corporibus nostris. Hic enim finis & effectus est huius sacramenti. Et cum verè ac substantialiter corpus & sanguinem suum sub sacramento exhiberet, necessarium est tale corpus in eo adesse, quale patri assidet in cœlis, viuum scilicet & gloriosum. Nec ingratum ei esse potest monstrantiam, in qua seruatur, auro & argento ornari, cuius iussu arca testamenti omni ex parte erat auro circumcincta, aurea vrna in qua erat manna, aureum thuribulum. Si enim quod euacuatur, in gloria est, multò magis quod manet, in gloria est, vt in simili dicit Apostolus Paulus. Quamuis autem hanc monstrantiam corporaliter non inhabitat, ea tamen substantialiter contineri, & in nostram omnium cõsolationem ibi manere dignatur. Ex concomitantia enim essentiali & naturali ac inseparabili vnione in ea continetur totus Christus secundum vtramque naturam.

Homel. 32. de sacramentis.

Heb. 9.

2. Corinth. 3.

Bucerus ad Latomum.

Quod subijcis, non vetuisse Dominum dispensari altera solùm specie, quum & ipse ita sacramẽtum duobus discipulis Emaunti porrexerit, tantundem momenti habet. Primum enim, an Dominus in ea fractione panis duobus discipulis sacramentum corporis sui dederit, incerta coniectatio est: & vt certa sit, quomodò probabis non dedisse Dominum his discipulis pariter & sacramentum sanguinis sui? Quid enim hoc loco habetur aliud, quàm hos discipulos apertis tandem ipsorum oculis agnouisse Dominum, cum eis acceptum, benedictum, & fractum panem porrexisset? Deinde si maximè constaret, Dominum in hac fractione panis exhibuisse sacramentum sui ipsius, & id symbolo panis tantum, licet ne propterea seruis immutare institutum Domini sui in hac sacra cœna, tam clarè & desertè ab eo traditum? An verò non videtur tibi Dominus satis vetuisse, alteram tantum sacramenti speciem de mensa sua dispensare, cùm vtrunque dare & accipere adeò sanctè instituit & praecepit? Tu quanquam te hominem agnoscis, nec dignissimum iudicas, qui donis Dei profusius vtare, tamen si tua

familiae

familiæ disertè præcepisses, vt ad prædium tibi pararet tria ciborum genera, cùm duobus multò salubriùs vtereris, eo ipso tamen velles domesticos tuos arbitrari, esse abs te vetitum ipsis duo tantum tibi genera ciborum exhibere, quod præcepisses illis disertè de tribus? Cur igitur putes vetitum nobis nõ esse, alteram solum Eucharistiæ partem de mensa Domini dispensare, cùm Dominus tam clarè instituerit & iusserit Apostolos primum, consequenter omnes homines administrare & sumere vtramque, dum ait, Bibite ex eo omnes.

Non potest incerta esse coniectatio, quam ex euangelio concorditer tradũt magni hi doctores, Augustinus, Chrysostomus, & Theophylactus. Et corporis duntaxat, non sanguinis sacramentum istis discipulis Christum porrexisse ipse testatur B. Lucas. Scribit enim quòd post porrectum panem aperti sint eorum oculi, vt ipsum iam cognoscerent, & euanuit ab oculis eorum. Quando aũt constat in hac panis fractione sub symbolo & forma panis, sacramentum dominum exhibuisse, sine tamen sacramenti deprauatione, mutilatione, & suæ institutionis violatione, alium videlicet ritum & cæremoniam in eius dispensatione hîc ostendens, ecclesia catholica hanc sequens cæremoniam non deprauat, non dimidiat sacramentum, nec eius violat institutum, quin potius magistrum & dominum suum imitatur, intelligens ex eiusdem Christi sui spiritu ob varium istum dispensationis ritũ quẽ Christus prior obseruauit, sibi relictam esse libertatem sacramentũ hoc dispensandi, quemadmodum tẽpori, personis, & fidelium saluti conueniret. Iterum hîc repetit (sicut & aliàs sępe) quod planè falsum est, dominũ videlicet vetuisse alterã tantùm speciem. Et quod dixit, Bibite ex eo omnes, simplici & imperito lectori manifestum est pręsentibus illis qui mensæ assidebant, & non alijs esse dictum, sicut nec alia quæ in eodem euangelij contextu scribuntur. *Responsio.* *Cap. vltimo.*

Ecclesiæ igitur Christi, quia sunt hominum cœtus, & labi possunt propter imperitiam ministrorum, & inopiam doctrinæ syncerioris, ferre potuerunt cum aliqua ignorationis excusatione, spoliari se dispensatione & perceptione calicis domini, & nihilominus Ecclesiæ Christi esse: At quæ eruditæ sunt, quomodo mysterium huius sacramenti Dominus instituit, hæ non possunt esse Ecclesiæ Christi, si prætermittant quod traditum esse nouerunt à Christo sponso & capite suo. Adulteræ enim sunt, non sponsæ Christi, quæ maiestati & præceptis Christi, authoritatem creaturæ scientes præferunt. *Bucerus*

Ad rebellionem & dissidia aduersus suos pastores hîc excitat Bucerus fideles, Ipse homo apostata à sancta Christi religione & professione, quam Deo coram altari in ordine Prædicatorum fecit, alios à Christo apostatare facit, & hæreses ac scismata seminare molitur. Non satis est ei ꝙ erret ipse, sed & alios in errorem, imò in extremum pertrahit exterminium. Ecclesiam suam Christus super firmam petram edificauit, aduersus quam nec portæ inferi præualere poterunt. Nemo eam potu calicis spoliauit (vt obijcit Bucerus) vltrò ob sponsi sui reuerentiam ab hoc potu destitit, sola corporis manducatione contenta. Quas hic dicit Ecclesias eruditas, hæ sunt quas ipse mendaci & hæretica persuasione cum suis eiusdem impietatis collegis seduxit: Adulterę sunt Ecclesiæ, non Christi sponsæ, quæ Ecclesiam super Petrum fundatam (vt inquit Cyprianus) eiusque doctrinã relinquunt & contemnũt. Vnica est Ecclesia, vnica fidelium domus, quisque ab ea segregatus adulterę se iungit, à promissis Ecclesię separatur: nec *Responsio.* De simplicitate prælatorũ.

pertinet

pertinet ad Christi præmia qui relinquit Ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est: Habere iam non potest Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem. Docet autem B. Cyprianus hanc esse veram Christi sponsam illam ecclesiam, quæ agnoscit Petrum Christique in terris vicarium.

Bucerus. *D. Cyprianus contra eos nominatim scripsit, qui in calice dominico sanctificando, & plebi ministrando, non hoc faciebant, quod Iesus Christus Dominus & Deus noster, sacrificij huius author & doctor fecit & docuit, videlicet quòd aquam pro vino in calice ministrabant. Cùm autem illud D. martyr ideo tantopere damnarit, quod alienum esset ab instituto Domini: nec minus ab eo instituto disceditur, quando calix omnino plebi non ministratur, ac cum in eo pro vino exhibetur aqua: planum est omnia illa quæ D. martyr hoc loco contra eos adfert, qui sacramentum Domini violabant, dum aquam in calice loco vini porrigebant, verissimè dici posse, & quadrare hodie in eos, qui idem sacramẽtum in eo mutilant, quòd plebi calicem penitus subtrahũt.*

Responsio. Qui aquam pro vino in calice ministrabant sacramenti mutabant materiam, nec verè consecrabant, nec Christi sanguis ibi in calice continebatur, sicut si in vino ministraretur baptismus, nullum esset sacramẽtum, nec vlla fieret regeneratio, nec peccatorum remissio. Longè autem diuersum est in ritu & ceremonia variare, quæ ad sacramentũ eiusque substantiã nõ pertinent, sed ad eius dispensationẽ & vsum duntaxat: Atqui hoc ritu sub specie panis tantum sacramentum ministrandi, Christi habemus exemplũ & Apostolorum. Meritò igitur grauiter hoc damnat B. Cyprianus quòd in calice Domini loco vini offerebatur aqua, cùm Christus materiam consecrationis huius sacramenti instituerit panem & vinum, non autem quòd vel sub vtraque vel altera tantum specie fieret sacramenti dispensatio. Non igitur à Christi instituto hîc receditur, quamuis tunc exhibitum eius exemplum non sequamur. Plurimum quoque refert in qua vel quali re eius exemplum non sequamur: quẽadmodum ex iussu ecclesiæ aliquando consecratum est in pane fermentato, cum tamen ex euangelijs manifestè constat Christum panem azymum consecrasse.

Bucerus. *Concludo itaq; hanc quæstionem cum D. Cypriano, videlicet, In sacrificio quod Christus est, non nisi Christum audiendum & sequendum esse. Hic omnibus Christianis tam accipientibus quàm administrantibus, idem corpus & idem poculum proposuit, iussitque pariter omnes vtrumq; sumere. Nihil enim in hoc sacramento interesse inter sacerdotem & plebem, catholicè & orthodoxè D. Chrysostomus testatus est: Ita obseruauit (quod veluti per manus acceptum à Domino Apostoli tradiderant) vniuersa Ecclesia Christi.*

Responsio. Et nos Christũ audimus, nec aliquid verbo eius addere audemus, seruitutem ecclesię imponẽdo in ea ceremonia, in qua libertatem ei reliquit, eius & sequimur exemplum coram duobus discipulis in Emaus exhibitum, sequimur & exemplum sanctorum discipulorum in Hierusalem, quibus Apostoli mensam parabant post acceptum spiritum sanctum in die Penthecostes, ob pericula & scandala. Cæremoniã quam in cœna seruauit Christus (cùm eam non iusserit obseruari, sed liberam reliquerit) eodem Christi spiritu consulente sanctæ ecclesiæ tandẽ reliquit: In cœna autem nouissima non omnibus fidelibus, sed Apostolis duntaxat idem corpus & idem poculum proposuit, in Emaus solum corpus. Quod iusserit pariter vtrumque omnibus Christianis, falsum esse ostendimus, nec scriptura, nec ratione hoc

probauit

probauit Bucerus. Nihil ex Christi institutiõe ac dispẽsatione quoad sacramenti perceptionem, interesse inter laicos & sacerdotes docuit B. Chrysostomus, sed ritum istum communicandi pro fidelium suorum edificatione & sacramenti reuerentia, variandum reliquit. Vnde manifestum est quòd nihil roboris, nihil firmitatis habent quæ adfert Bucerus contra dispensationem sacræ Eucharistiæ sub specie panis tantum. Suæ igitur salutis prodigus est & spontè se perdere eligit, ac in sempiternum exterminium præcipitare, qui relicta Conciliorum definitione & generali ecclesiæ catholicæ cõsuetudine legittimè introducta, eius sequitur sententiam. Nos autem ex superioribus aliter concludere possumus, Cùm Christus Dominus de hac cæremonia vtriusque vel alterius speciei nihil disposuerit, sicuti nec de his quæ Apostolus Paulus ordinauit & dispositurum se scribit in ecclesia Corinthiorum, atque ita libertatem vtendi cæremonia quæ magis pro tempore ad vitanda pericula & scandala conuenire videretur, reliquerit, habeamus preterea Christi exemplum & S. Petri aliorumq; Apostolorũ, post abolitam consuetudinem sub vtraque specie communicandi, spontaneo consensu ecclesiæ catholicæ rectè definitum est & declaratum, quòd huiusmodi cõsuetudo ob pericula & scãdala legittimè sit introducta, quódque scripturis non aduersatur, & quod hęretici sint illi qui eam quasi Christi institutioni atque Euangelio repugnantem improbant.

NEc plus soliditatis habent, quæ adducit Ioannes Caluinus in Antidoto articulorum facultatis sacræ Theologiæ Parisiensis super materijs fidei nostræ hodie controuersis, vbi scribit contra articulum septimum in quo idem dicitur, quod habet hic noster articulus.

Mandatum, inquit, est Christi, Bibite omnes. Quin etiam cùm de pane simpliciter dixisset, Accipite, manducate, cùm ad calicem ventum est, iubet nominatim vt omnes bibant. Caluinus.

Si mandatum est, eos solos respicit qui præsentes aderant duodecim videlicet Apostolos, quibus solis loquebatur, & quibus dicebat, Omnes vos in me scandalum patiemini in ista nocte, hos cum singulariter dilexisset, in finem eos dilexit, & peculiaria amoris beneficia eis exhibuit, Diximus & alias causas ob quas conueniebat eis corpus & sanguinem dispensare. *Responsio.*

Hoc se Apostolus Paulus tradidisse Corinthijs, sicut acceperat à Domino testatur. Ratio quæ adduci solet de concomitantia, locum hîc nõ habet. Neq; enim quid nobis det Christus intueri solum conuenit, sed etiam qualiter, aut, si mauis, modus inspiciẽdus est, quo Dominus seipsum nobis vult communicare. Quemadmodum ergo sub pane dat nobis corpus, ità etiam sub calice sanguinem. Proinde. nihil nobis aliud restat, nisi vt obediamus eius mandato, ex eius manu sumendo signa quæ porrigit nobis, vt rerum veritate fruamur. Nam quia corporei sumus, quemadmodum Chrysostomus admonet, sub visibilibus, pro captu moduli nostri, spiritualia nobis dispensat. Caluinus. 1. Corinth. 11.

Non dicit Apostolus Paulus quòd Christus omnibus Christianis loquutus fuerit ac iusserit, Bibite ex eo omnes, & reclamat series historię: simplici aũt lectori euidẽs erit, solis duodecim Apostolis Christũ hoc dixisse: & hęc cõcomitantia sequitur rerũ naturas, quomodocũq; corpus suũ & sanguinẽ Christus dederit, siue sub forma propria, siue sacramentaliter sub panis & vini speciebus. Necessarium enim est adesse animam & sanguinem, item hominem ipsum eiusque personam, si adest corpus hominis viui. *Responsio.*

Sed quia Caluinus sola fide in sacramento corpus & sanguinem Domini, non reali præsentia apprehendi docet, & intelligentia per abstractionem hæc separari possunt, ideo secundùm eius & aliorum sacramentariorum opinionem, non habet locum ista concomitantia, quæ rerum sequitur naturas, non intellectus considerationem, qua etiam maximè coniuncta separari possunt. Nec solùm sub visibilibus quasi signis datur in hoc sacramento corpus & sanguis Christi (vt docet Caluinus) sed reipsa, facta conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem.

Caluinus. *Hic ritus obseruatus fuit in Ecclesia vltra annos mille, sicut testatur omnium patrum scripta. Caro, inquit Tertullianus, corpore & sanguine Christi pascitur, vt anima de Deo saginetur. Et Theodoretus verba Ambrosii refert ad Theodosium Imperatorem, Quomodò huiusmodi manibus sacrum Domini corpus suscipies? qua audacia poculum preciosi sanguinis ori tuo admouebis? Hieronymus, Sacerdotes qui Eucharistiam conficiunt, & sanguinem Domini populo distribuunt. Item Chrysostomus, Non sicut in veteri lege partem comedebat sacerdos, partem verò populus, sed ea quæ sunt Eucharistia, communia sunt omnia inter sacerdotem & populum. Omnibus vnum corpus proponitur & calix vnus. Sed de obseruatione non est controuersia, quam omnes talem fuisse fatentur.*

Homel. 60. ad populū. De resurrect. carnis
Lib. 3. Eccles. historiæ cap. 8
In Sophon.
In 2. Cor. ca. 9.

Responsio. Post hunc ritum aliam dispensationis sacramenti huius formam ostendit Christus apud discipulos in Emaus, obseruauerunt quoque aliam Petrus, reliquiq; Apostoli in Hierusalem. Et si nunquam alius ritus seruatus esset, quando à Domino vtriusque speciei communio præcepta non fuit, mutari hæc cæremonia potuit, exigente sacramenti reuerentia ac fidelium salute, periculis & scandalis. Atque hanc responsionem veram ad suam ratiocinationem obuiam videns, addit:

Act. 2.

Caluinus. *Quod autem sic fieri omnino oportere censuerint, constat ex decreto Gelasii, qui arceri iubet à toto sacramento, qui à calice abstinent, quoniam diuisio huius mysterij, inquit, grandi sacrilegio non careat. Cyprianus verò fortiter contendit, nullo modo admittendum esse hoc sacrilegium.*

De cósec. dist. 2. ca. Cōperimus.
epi. 2. de lapsis

Responsio. Parum Caluinum mouet Gelasij, omniumque veterum authoritas, quos vniuersos contēnit, ideoq; scripturā adducere oportebat, q̄n quasi destitutus & diffisus suis argumentis, extremam adijcit probationem, quòd omnino sic fieri oportebat, sicut hic communionis ritus sub vtraque specie à patribus fuit obseruatus. Gelasius papa epistolas suas ecclesiæ iudicio libenter subiecisset. Et verum est in sacerdotibus quod ex decreto Gratiani ex eius epistola citatur, sed laicos non complectitur hæc eius sententia, ad quos tamen Calui. eā extendit. Aduertere hîc oportet, quòd Calui. nō meminit primarij fundamenti, quo potissimū nititur Mart. Bucerus contra speciem panis tantum, & pro necessitate vtriusq; speciei, verbo videlicet Dn̄i, Hoc facite in meam cōmemorationem. Nouit enim eius infirmitatē, & ideo ad alia eiusdem dominicæ cœnę verba recurrit, quę propter vniuersalitatem, quandam apud populum habere apparentiam videntur, scilicet, Bibite ex eo omnes. Verùm legenti sacrū Euangelium quantumuis etiam imperito, manifestum erit, quòd signum vniuersale solos complectitur duodecim Apostolos, qui aderant præsentes.

EAdem ferè argumenta contra communionem corporis sub specie panis tantum, proponit Confesio Augustana, & in eius Apologia Philippus Melan-

Melancthon, quę quia paulò plus momenti habere videntur, & maiori cũ apparentia adferuntur, ostendemus etiam ea esse infirma.

Habet Confessio.

Datur apud nos laicis vtraque pars sacramenti in cœna Domini, quia sacramentũ institutum est non solum pro parte Ecclesiæ, scilicet presbyteris, sed etiam & reliqua Ecclesia: Igitur & populus vtitur sacramento sicut Christus instituit. Et quidem Christus instituit Matth. 26. Bibite ex hoc omnes. Vbi manifestè ait de poculo, vt omnes bibant. Et ne quis cauillari possit, quòd id tantũ ad sacerdotes pertineat, Pauli ordinatio apud Corinthios testatur, totam Ecclesiam communiter vsam vtraque specie. Hic mos diu mansit etiã in Latinis Ecclesiis, nec constat quando, aut quo authore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur populo sanguinem datum esse, vt ad Cornelium papam scribens. & B. Hieronymus. Extat in Decretis canon pontificis Gelasii. Item in histor. tripart. In obiurgatione Theodosii Imperatoris, quem Ambrosius noluit ad communionem admittere sine pœnitentia, propterea quòd Thessalonicæ paucorũ militum necem, qui per tumultum interfecti fuerant, nimis acerbè vltus erat, trucidaueratque septem milia ciuium. Hic Ambrosius inquit, Quomodò his manibus suscipies sanctum Domini corpus, qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies? &c. Constat igitur veteris Ecclesiæ morem fuisse, dare populo vtramque sacramenti partem, tantum consuetudo non ita vetus adimit populo alteram partem. Non disputabimus quid sentiendum sit de consuetudine recepta contra authoritatem Apostolicæ scripturæ, contra canones, contra exemplum veteris Ecclesiæ. Intelligunt enim oẽs pij, conscientias de doctrina Christiana verbum Dei consulere debere, nec approbandã esse consuetudinem contra verbum Dei. Quanquam autem consuetudo mutauerit in Latina Ecclesia veterem morem, tamen non improbat nec prohibet. Nec verò humana authoritas prohibere ordinationem Christi & receptissimũ veteris Ecclesiæ vsum debet. Ideo nos non duximus prohibendum esse vsum integri sacramenti.

Confessio Augustana.

epist. 2. lib. 1. In Zachariã, cap. 3. De consecra. dist. 2. cap. Cõperimus.

Quod contra generalem ecclesiæ catholicæ consuetudinem, ob pericula & scandala vitanda, spiritus sancti suggestione, legittimè introductam, iuxta Concilij vniuersalis declarationem & decretum, ex peruersa scripturarum intelligentia seducti, vos vestra authoritate nouum erigitis altare contra Domum Israel, nemo sapiens probare poterit, cum reliquis ecclesiæ membris vnitatem & conformitatem vestro affectui & iudicio præferre oportebat. Sed dicitis, Scripturæ nos cogunt, nec aliter conscientijs nostris satisfacere possumus. Quæ (obsecro) sunt hæ scripturæ, quæ rationes? Nempe istæ. *Sacramentum institutum est non pro parte Ecclesiæ, scilicet presbyteris, sed etiam pro reliqua Ecclesia. Bibite ex eo omnes.* Docemus quidem & nos pro tota ecclesia esse institutum, videlicet vt sacrificium habeat quod sacerdotum ministerio patri repræsentet & offerat in victimæ filij eius dilecti recordationem: sicut in lege agnus paschalis offerebatur in commemorationem liberationis populi à seruitute Egypti. Nam Euthimius in Commentar. Matthæi tractans ex beato Luca verba Domini, Hoc facite in mei recordationem, Hoc, inquit, nouum mysterium, & non illud vetus. Siquidem vetus illud mysterium in recordationem inductum est salutis Hebręorum primogenitorum, hoc autẽ in recordationem Domini. Per tale enim sacrificium reminiscimur, quòd corpus suum in mortem tradiderit, & sanguinem suum effuderit, ac ita continuitate memoriam renouamus.

Responsio.

cap. 26. circa locum, Qui pro multis effunbetur.

Vidisti quo pacto discipulos à veteri sacrificio in nouum transtulerit. De quo latiùs articulo sequente. Et sicut agnus immolatus per familias & domos edebatur, secundùm legis præscriptum, ita nunc corpore & sanguine vtimur post oblationem, secundùm prudentem Præpositorum dispositionem, quos ecclesiæ suo loco Christus gubernatores reliquit. Non enim (vt inquit B. Augustin.) Dominus præcepit, quo deinceps ordine sumeretur sacra Eucharistia, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Est itaque sacramentum institutum, vt offeratur pro viuis & mortuis: sicut panes propositionum in oblationē, & agnus paschalis in sacrificium. Deinde secundo loco, vt sit cibus & potus ministerio Apostolorum & sacerdotum (quos mensæ huic præfecit) fidelibus dispensandus pro eorum salute & edificatione: quibus & præcipitur, Nolite sanctum dare canibus: & vt ab ista mensa repellant, quando honori & reuerentiæ eius hoc conuenire viderent. Non igitur inferri potest, quòd populus vti debeat sacramento secundùm vtramque eius partem, nisi intelligatur eo vti tanquam sacrificio quod ipsa ecclesia patri offert, secundùm sententiam B. Augustini, In quotidiano, ait, ecclesiæ sacrificio tam ipsa per ipsum Christum, quàm ipse per ipsam suetus est offerri. Quod autem edendo & bibendo populus hoc sacrificio vtatur, Christus non instituit. Et quidem Christus inquit, Bibite ex hoc omnes, sed solis duodecim loquitur Apostolis, non populo, vt sæpe repetere cogimur. Ecclesia autē Corinthiorum vsa est vtraque specie, sed an Pauli, an alterius institutione, non satis constat: & fortasis exemplo communicationis à Christo in vltima cœna ostenso. Est & mos iste in ecclesijs Latinis seruatus: Sed quia mos solùm erat populi Christiani, & Præpositorum ordinatio, non Christi mandatum, mutari & aboleri per ecclesiam poterat, maximè quando ex eius obseruatione nata sunt pericula & scandala, sicut diximus Ezechiam regem destruxisse serpentem æneum, quem Moyses fecerat ex iussu Dei. Soli autem sacerdotes ministri sunt consecrationis & dispensationis sacramenti, qui suo fungentes ministerio, Christum representant, & plenam victimæ crucis tenentur facere memoriam, & propterea non sine grandi sacrilegio vnum idemque mysterium diuidere possunt, vt inquit Gelasius papa.

Matth. 7.

lib. 10. de ciuitate dei. ca. 20

4. Reg. 18.

loco vt supra

Quod verò dicit Confessio, quòd consuetudo non ita vetus adimit populo alteram partem: certè tam vetus, vt dixerit ante annos centum & viginti Concilium Constantiense eam diutissimè obseruatam in ecclesia catholica. Et hæc cōmunio sub specie panis tantum, apud sanctos in Hierusalem sub Petri aliorumque Apostolorum gubernatione vetustior est, q̄ ea quæ fit sub specie vtraque. Nec vlla apostolicæ scripturæ authoritas prohibet, aut improbat nunc receptam consuetudinem in Hierusalem à fidelibus seruatam. Et aboleri possunt sacri canones, item consuetudines & decreta quæ traduntur in scripturis sacris, quando sunt Apostolorum, & non diuinæ constitutionis: quemadmodum manifestum esse diximus de Apostolorum decreto, vt non vescamur suffocato & sanguine: & quòd Paulus mandat de non ordinando bigamo. Nam vbi causa non hæret, vt inquit Ambrosius, vitium non imputatur. Ecclesiasticæ namque prohibitiones proprias habent causas, quibus cessantibus cessant & ipsæ. Suademus etiam & nos, conscientias de doctrina Christiana verbum Dei consulere debere, atque hic consuluimus hoc verbum Dei, quod adducunt aduersarij,

Act. 15.

epist. ad Versalenses.

Gratianus distinct. 61. cap. Statuimus.

uersarij, & nullum in eo inuenitur Christi præceptum, sed populo Christia no liberam esse relictam hanc ceremoniam deprehendimus. Consuetudinem verò alterius speciei introductam, morem veterem in Latina ecclesia non solùm mutasse, verum etiam improbare & prohibere apertè testatur generale Concilium, declarãs eam obtinere vim legis, & propterea debere seruari, sicuti mos vetus seruari debebat, quando vim legis obtinuit. Item quod populus mauult integro sacramento vti, sine quo conscientiæ eius non pacantur, profectum est ex falsa magistrorum suorum, a quibus miserè est seductus, persuasione. Explicetur ei quòd nulla est domini in hac comunione sub vna vel vtraque specie, ordinatio, item quod nihil patiatur detrimenti, imo plus commodi & salutis, si sub altera tantum specie comunicet, & quod sacramenti reuerentia hoc requirat, & hoc fortè gratius Deo. Quid si fiat, nõ diutius sollicitabit ad communicãdum sub vtraq; specie.

Philippus Melancthon in Apologia huius Confessionis Augustanæ aliquid melioris coloris ei addere, eamque exornare conatur, sed tãtùm est fucus meretricius, qui nihil habet veritatis. Ait enim.

Non potest dubitari, quin pium sit & consentaneum institutioni Christi & verbis Pauli, vti vtraque parte in cœna Domini. Christus enim instituit vtramque partem, & instituit non pro parte Ecclesiæ, sed pro tota. Nam non præsbyteri solùm, sed tota Ecclesia authoritate Christi, non authoritate humana, vtitur sacramento, idque fateri aduersarios existimamus. Iam si Christus instituit pro tota Ecclesia, cur altera species adimitur parti Ecclesiæ? cur prohibetur vsus alterius speciei? cur mutatur ordinatio Christi, præsertim cùm ipse vocet eam testamentum suum? Quod si hominis testamentum rescindere non licet, multò minus Christi testamentum rescindere licebit. *Melancthõ.* Numer. 21.

Aliquando pium erat erigere serpentem æneum, & percussos in eum aspicere vt sanarentur, pium erat & ipsum seruare, ipsumque tanquam signum populo proponere. Hoc ipsum autem hominum & temporum mutatione factum est impium. Commendatur enim Rex Ezechias, quòd ipsum detraxerit atque confregerit, eò quòd filij Israel adolerent ei incẽsum. Pium etiam erat legis tempore immolare agnum Paschalem, & secundùm legis cæremonias ipsum comedere, quod nunc impium factum est & irreligiosum atque Iudaismum reducit. *Responsio.* 4. Reg. 18.

Dicit B. Augustinus, Obijciuntur Iacob quatuor vxores, quod quando mos erat peccatum non erat, nunc autem impium esset & graue crimen. Item alibi de coniugio fratris & sororis, & postea de connubijs consobrinarum, quæ olim fiebãt, quia nec diuina, nec etiam tunc lex prohibuerat humana, peccata nõ erant, quæ tamen postea facta sunt iniqua & peccata, temporum mutatione & legis accessu: Ita pium erat & sanctum vti vtraque parte sacramenti, quando mos erat ecclesiarum, nunc autem contra consuetudinem legittimè introductam & declaratam habere vim legis, veterẽ illum & abolitum morem sequi est iniquum. Institutioni verò Christi in qua nihil de hac cæremonia dispositum est, neuter mos propriè est consentaneus, eò quòd vtrumque permittat: imò eidem institutioni aduersatur, qui ecclesiam in hac cæremonia seruituti subijcit, in qua Christus eam liberam manere voluit: Et vt dicit Cardinalis Caietanus, licèt communio sub vtraque specie sit fortasis magis consentanea per modum assimilatio- lib. 22. contra Faustum, cap. 47. & 48. lib. 15. de ciui. dei cap. 16.

 nis

nis institutioni & integritati sacramenti, communio tamen populi sub specie panis tantum, magis consentanea est praecepto Christi, Hoc facite in meam commemorationem: item & rectae rationi curam gerenti de reuerentia sacramenti. Quae beatus Paulus de vtraque specie apud Corinthios disserit, praesupponunt morem illum apud eos non diuinitus, sed à suis praepositis ordinatum, vel commo dominicae exemplo assumptum. Illa autem à Domino accepit, quae per eum ad Apostolos dicta esse commemorat. Quomodò verò Christus pro tota ecclesia vtramque speciem instituit, iam statim diximus, non vt calicem tota biberet, sed vt patri vnà cũ corpore offerretur. Ex Christi quidem authoritate, non humana tota ecclesia sacra eucharistia vtitur, caeremonia tamen sub vtraq; vel altera specie sumendi, non est ex authoritate vel dispositione Christi. Nam hunc locum ecclesiae praepositis reliquit, sicut docet beatus Augustinus ex sententia Apostoli Pauli, Caetera cùm venero disponam. Atque adimitur parti ecclesiae altera species ex consuetudine, spontanea eius voluntate, ob pericula & scandala vitanda, introducta, Christi ordinatione penitus immutata, & ex omni parte inuiolato permanente eius testamento.

epist. 108. ad Ianuarium.

Melancthõ. *Et Paulus inquit se à Domino accepisse quod tradidit: tradiderat autem vsum vtriusque speciei, sicut clarè ostendit textus primae Corinth. 11. Hoc facite, inquit, primum de corpore; postea eadem verba de poculo repetit, & deinde, Probet seipsum homo, & sic de pane edat & de poculo bibat. Haec sunt verba disponentis. Quare constat pro tota Ecclesia sacramentum institutum esse. Et manet mos adhuc in Ecclesijs Graecis, & fuit quondã etiã in Latinis Ecclesijs, sicut Cyprianus & Hieronymus, & Synodus Toletana testatur. Hîc prudenti lectori expendendum relinquimus quid censendum sit de diuina institutione.*

Responsio. Quid dicat se Apostolus à Domino accepisse, & tradidisse Corinthijs, clarè ipsemet explicat prosequens verba Domini ad ipsos Apostolos. Ait enim, Quoniam Dominus Iesus in qua nocte &c. quae ad eos solos dirigũtur, non ad Corinthios, vsque ad locum, Itaque quicunque manducauerit panem &c. Ex quibus domini verbis Corinthios hortatur ad reuerenter communicandum, & in primis ad se praeparandum atque probandũ, priusquam corpus manducent & calicem bibant, cùm corpus domini sit, quod edunt, & sanguis eius quem bibunt. Ab eo igitur loco Pauli verba sunt, non quae à Domino acceperat. Nõ igitur Paulus à Domino accepit quod Corinthijs vtriusque speciei vsum tradidit, sed vel sua authoritate Apostolica tradidit, vel ab alijs praepositis traditum inuenit. Et quod dicit, Probet seipsum homo, verba sunt Pauli, nõ tam disponentis, quàm ex verbis Christi, quia corpus eius est quod sumunt, exhortantis. Non negamus vtriusq; speciei morem fuisse in ecclesijs etiam Latinis, & quando mos erat, piũ & sanctum erat secundùm eam ceremoniam cõmunicare, impium autẽ violare: Ius quoq; tunc erat fidelibus vtramque speciem à suo pastore exigẽdi. Quando autem hunc morem ipsa ecclesia abrogauit ob pericula & scandala vitãda, grande crimẽ est eandẽ cõsuetudinẽ in ecclesiã reducere, quãdo iam mos alterius speciei inductus, vim & efficaciam legis obtinet, & Concilij generalis definitione est approbatus. Et nos hîc prudentem lectorem oramus, vt expendat quid sentiendum sit de diuina circa has caeremonias ordinatione, ánne ecclesiae libertati sint relictae. Nos hanc libertatem tuemur.

Puto

Puto iam euidens factum esse, quòd nulla scriptura quam adferunt aduersarij, harum cęremoniarum seruitutē vel necessitatem imponit. Nam sub vtraque specie sacramentum Christus instituit, sed in sacrificium patri offerendum, in memoriam filij sibi charissimi, & vt post oblationem sacramento vtamur secundùm sanctæ ecclesiæ dispositionem, quæ Christi sponsi sui spiritum semper habet.

Aduersarij in confutatione non hoc agunt vt excusent Ecclesiam, cui adempta est altera pars sacramenti, id decuit bonos & religiosos viros. Erat quærenda firma ratio excusandæ Ecclesiæ, & docendarum conscientiarum, quibus non potest contingere nisi pars sacramenti. Melancthō.

Nulla hîc opus est excusatione, cùm Christus ecclesiæ reliquerit libertatem sacra Eucharistia vtendi eo ritu & more, qui magis conuenire videretur pro honore sponsi sui & fidelium salute. Quando autem hanc libertatem relictam esse ecclesijs, conscientijs persuadetur, tranquillæ erunt & pacatæ, si sub sola panis specie sacramentum istud sumant. Responsio.

Nunc ipsi defendunt rectè prohiberi alteram partem, & vetant concedere vsum vtriusque partis. Primum fingunt initio Ecclesiæ alicubi morem fuisse, vt vna pars tantum porrigeretur, nec tamen exemplum huius rei vetus vllum adferre possunt, sed allegant locos in quibus fit mentio panis, vt apud Lucam, vbi scriptum est, quòd discipuli agnouerint Christum in fractione panis: citant & alios locos de fractione panis. Quanquàm autem non valde repugnamus, quò minus aliqui de sacramento accipiantur, tamen hoc non consequitur, vnam partem tantum datam esse, quia partis appellatione reliquum significatur communi consuetudine sermonis. Addunt de laica communione, quæ non erat vsus alterius tantùm speciei, sed vtriusque. Et si quando sacerdotes laica communione vti iubentur, significatur quòd ministerio consecrationis remoti fuerint. Melancthō.

Diximus exoleuisse morem vtriusque speciei per alteram consuetudinem, quæ tandem vim legis obtinuit, ex qua vetatur populo, potiùs quàm ex constitutione aliqua scripta, vtriusque speciei vsus. Propter quam consuetudinem defendimus, rectè prohiberi vsum vtriusque partis. Nec fingimus initio ecclesiæ alicubi morem fuisse, vt vna pars tantum porrigeretur, sed ex scripturis secundùm patrum interpretationem hoc docuimus. Et quòd appellatione partis reliquum significetur, non patitur series historiæ, quam refert beatus Lucas. Ipse quoque Melancthon docet scripturā non esse ad tropum referendam, quando nihil incommodi habet sensus eius proprius. Intelligitur deinde laica communio, qua laici communicant, siue sub vna, siue sub vtraq; specie. Fatemur igitur ex laica sacerdotū communione, non probari alterius tantum speciei communionē, nisi quādo laici illa cęremonia communicabant. Responsio.

Allegant & periculum effusionis, & similia quædam, quæ non habent tantam vim vt ordinationem Christi mutent. Et fingamus sanè liberum esse vti vna parte, aut ambabus, quomodò poterit prohibitio defendi? quanquàm Ecclesia non sumit sibi hāc libertatem, vt ex ordinationibus Christi faciat res indifferentes. Nos quidem Ecclesiā excusamus, quæ hanc iniuriam pertulit, cùm vtraque pars ei contingere non posset: sed authores qui defendunt rectè prohiberi vsum integri sacramenti, quique nunc non solùm prohibent, sed etiam vtentes integro sacramento excommunicant, & vi persequuntur, non excusamus. Ipsi viderint quomodo Deo suorum consiliorum rationem reddituri sint. Melancthō.

Responsio. Iam diximus in his cæremonijs vtriusque vel alterius speciei, nullam esse Christi ordinationem, sed eas relictas esse ecclesiæ iudicio. Quod sentiens Philippus dicit, Fingamus sanè liberum esse, quod rei veritas est, nec fictione opus habet. Quomodò (quærit) poterit prohibitio defendi? Certè defendetur iure consuetudinis longæuæ, quam suis actibus, suoque consensu sponte ecclesia induxit ob pericula, scandala, & reuerentiam sacramēti, vtens libertate qua Christus eam, suā, inquā, ecclesiam donauit, non vnūquemque fidelium, qui se accommodare debet consuetudini loci in quo versatur. Et ideo nullam hic pertulit ecclesia iniuriam, cùm sponte ab vtraque specie recesserit. Et in generali Concilio Constantiensi mandatur ordinarijs, vt puniant eos qui communicando populum sub vtraque specie panis & vini, exhortati fuerint & sic faciendum esse docuerint. Item vt ad pœnitentiam redire nolentes, tanquam hæretici (quales verè sunt) coerceantur. Nam vt dicit B. Augustinus, In his rebus in quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei & instituta maiorum, pro lege tenenda sunt, & sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt.

sess. 13.

Epistol. 86. ad Casulanum.

EX his quæ diximus manifesta est responsio ad ea quæ proponit Confessio VVirtembergen̄ contra ritum communicandi sub specie panis. Supponit enim Christi esse ordinationem, quòd vniuersa ecclesia vtraque sacramenti parte vtatur, nullam adducens scripturam, nullam rationē, sed solam Gelasij papæ sententiam, quæ tamen nullam fidem vel authoritatem apud eam habet. Ait autem:

Confessio VVirteberg. *Quod autem ad Eucharistiæ vsum attinet. Primùm etsi non negamus, quin totus Christus tam pane quàm vino Eucharistiæ dispensetur, tamen docemus vsum vtriusque partis debere vniuersæ Ecclesiæ communem esse. Manifestum enim est, quòd Christus ipse nihil periculum, quæ postea humana superstitione excogitata sunt, aut alijs cōmentis deterritus, tradiderit Ecclesiæ vtramque partem vtendam*

Responsio. Bene habet, quòd contra doctrinam Buceri, Lutheri, & Caluini, doceat hæc Confessio, totum Christum sub vtraque sacramenti parte dispensari. Quod verò vtraque pars vniuersæ ecclesiæ debeat esse communis, nunq̄ scripturis aut efficaci ratione probabit, nec etiam Christum ecclesiæ tradidisse vtramque partem esse vtendam. Nec excogitata sunt pericula effusionis sanguinis, sed frequenti experientia euidenter etiam comperta: nec pericula solùm, sed & scandala, vt dicit Concilium Constantiense.

Confessio. *Manifestum etiam est, quòd vetus Ecclesia vsa sit vtraque parte multis annis, & testantur aliquot scriptores perspicuè eos qui solùm panem accipiunt, non accipere plenum sacramentum sacramentaliter (sic enim loquuntur) & diuisionem vnius eiusdēque mysterij sine grandi sacrilegio fieri non posse.*

Responsio. Docuimus superius ecclesiam etiam Romanam multis annis vsam fuisse vtraq; specie. Sed quia hic vsus non erat ex diuina institutione vel præcepto, iustis ex causis aboleri potuit. Iustior autem abolendi causa contingere non potuit, quàm sunt scandala & pericula sacrilegij. Et libenter confitemur, quòd communicantes sub vna specie tantum, nō plenum accipiunt sacramentum, quod ex duabus constat partibus, perfectam tamen & plenā accipiunt rem sub sacramento contentam, Christum videlicet totum, vt habet ipsa Confessio, plenam etiam sacramenti efficaciam & effectum. Diui-

sionem

sionem autem vnius eiusdemque mysterij fieri non posse sine grandi sacrilegio, dicit Gelasius papa in sacerdote, qui Christi vicem & personam gerens sacrosanctum hoc celebrat mysterium.

Quare sentimus vsum vtriusque partis esse verè catholicum & apostolicum, nec licere vlli homini hanc Christi institutionem, & tam diuturnum veteris ac verè ecclesiæ ritum pro sua libidine mutare, & laicis, vt vocant, alteram partem Eucharistiæ auferre. Confessio.

Fuit quidem vtriusque partis vsus verè catholicus, hoc est vniuersalis, in plurimis saltem ecclesiis, & ab apostolis vel ordinatus vel permissus: vetustiorem tamen diximus alterius speciei vsum apud sanctos & primos discipulos in Hierusalem, & duos discipulos in Emaus. Vsum verò illum vtriusque partis aboleri conueniebat, quando scādala & pericula ex eo nascebantur, & ob has causas nulli homini, toti tamen ecclesię, eum mutare & abolere licebat, cū non esset Christi institutio, sed ritus per ecclesiarum præpositos, vel ipsas ecclesias introductus. Quando autem ob causas legitimas sacramēti vsus sub vnica specie est introductus, nulli homini, nulliq; ecclesię particulari hunc ritum nunc diuturnum pro sua libidine mutare & vtramque speciem laicis ministrare licet, eò quòd iam vim legis secundum generalis Concilij declarationem obtinuit. Responsio.

Mirandum est quòd hi qui profitentur se ritus veteris ecclesiæ propugnare, tam procul hac in parte a veteri ecclesia recedant. Confessio.

Nō ita ritus veteris ecclesię propugnamus ac profitemur, atq; eius dogmata. Illi enim pro temporum & personarum conditione mutantur, sicut docet B. Augustinus: dogmata verò immobilia manent, nec mutantur per tempora. Responsio. lib. 3. Confess. cap. 7. & 8. & lib. 1. de libero arbi. cap. 6.

Cùm ex Aeneę Siluij historia de origine Bohemorum reperimus Iacobellum quendam hæresim de communione sub vtraque specie sacrę Eucharistię inuexisse in Bohemiam, & ex sententia Saluatoris, Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, persuasisse pastori Pragensi euāgelio aduersari cōmunionē sacramenti sub specie panis tantum, citatis pro sua sententia veterum commentarijs, operę precium fuerit hanc Domini Saluatoris sententiam tractare, & explicare capitis sexti apud Ioannem germanū sensum, an videlicet intelligatur de sacramētali māducatione & potu, carnis & sanguinis Domini, an spirituali tantùm. Nam doctores catholici super hoc variant, & salua pace atque fidei vnitate plurimum dissentiunt, & in suo sensu abūdāt. Nam Ioannes Episcopus Roffensis in prologo quinti libri aduersus Oecolāpadium docere contendit caput sextum apud Ioannem à sentētia Saluatoris, Panis quem ego dabo caro mea est, quam dabo pro mundi vita, intelligendum esse de sacramento corporis & sanguinis domini. Ab eo namque loco totus sermo est de pane qui est caro Domini, & de eius sanguine. Quę verò præcedunt nullam carnis vel sanguinis faciunt mentionem, sed panis qui de cęlo descendit, & quem pater dedit. Trifariam autem hoc probare conatur. Primò ex vnanimi patrum consensu, qui sic interpretantur. Secundò ex necessitate corporalis vsus sacramenti pręter fidem. Tertiò ex ipsius Christi verbis & scripturarū circumstantijs. Quam intelligentiam tribus etiam rationibus confirmat, & latissime omnia prosequitur. Ioann. 6.

Et quia ex hac intelligentia videri posset omnibus fidelibus necessaria huius sacramenti sub vtraq; specie cõmunio: item & infantibus, circa artic. 16. assertionis Martini Lutheri, postq̃ ostendit Christum vitam multaq; beneficia Ioan. 6. promisisse pro esu panis, nulla vini vel calicis facta mentione, sibi obijcit. Inquiet aliquis, An non Christus dicit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis? Et respondet, Nihil dubitamus asserere, quòd qui sub specie panis Christum sumit, eundem & carnem manducare & sanguinem bibere, cùm & carnem integrè accipiat, cuius acceptio esus dicitur, & sanguinẽ integrũ, cuius sumptio potatio dici potest. Secũdò ait dicimus, q nihil his verbis de vini specie traditur, sed de sanguine duntaxat, qui nunq̃ ab hoc pane separatur. Et de infantibus, Quibusdam, inquit, ob causam interdũ pars vtraque sacramenti subducitur, nimirũ ipsis morituris, qñ ex vomitu laborant, & infantibus, qui nõ semper deglutiunt quod in os ingeritur, sed ingestũ plerunq; respuunt. Responderi etiam potest, q per modũ pręcepti proponitur, Nisi manducaueritis carnem, &c. præceptorum autẽ capaces nõ sunt infantes, quousque ad vsum venerint rationis, nec eis obligantur. Ex quibus patet q secundum hanc intelligentiam huius sententiæ Domini, sacra Eucharistia hîc præcepta est, & ex iure euangelico necessaria, sub altera sacramenti parte, neutra tamen simpliciter est necessaria, sed alternatiuè sub specie panis, vel sub specie vini, & sub vtralibet corpus Christi mãducatur, & sanguis bibitur. Cardinalis verò Caietanus contra hunc intellectũ sexti cap. apud Ioan. fortiter pugnat, & magna libertate pronunciare audet, q salua fide nõ potest intelligi caput hoc & sententia citata, de sacramento Eucharistiæ. Olim, inquit, assumptum est à Bohęmis pro cõmunione vtriusq; speciei pręceptum ex verbis Domini Ioan. 6. qui ait, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitã in vobis. Quid, inquiunt, clarius? Eodem enim modo necessitatẽ communicandi sub vtraque specie promulgat, quo promulgauerat necessitatem baptismi. Nã quemadmodum de baptismo dixerat Ioan. tertio, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu s. nõ potest introire in regnum Dei, ita de Eucharistia dicit, Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Nos autẽ dicimus hæc Christi verba secundũ germanum sensum non esse intelligenda de vsu Eucharistiæ, imò nec posse intelligi, salua Christiana fide, de cibo & potu sacramentali. Et hoc facilè manifestatur ex eo, quòd si intelligerentur de Eucharistia, tolleretur baptismi sufficientia ad salutem. Pari siquidem modo hæc necessitatem sonãt edendi carnem & bibendi sanguinem filij hominis, quo sonant alia illa Domini verba necessitatem nascendi ex aqua & spiritu. Et propterea manifestè sequitur, quòd si in istis verbis indicitur necessitas sumendi Eucharistiã, non sufficit baptisma ad salutem, nec nisi simul Eucharistiam sumat, vitam habere possit. Cuius contrariũ non solũ in in symbolo fatemur confitẽtes vnũ baptisma in remissionẽ peccatorũ, sed Dñs in Euangelio dicit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Paulus Aposto. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Quia igitur idem est asserere verba illa Christi Ioan. 6. intelligi de cibo & potu sacramenti Eucharistię, & negare baptismi sufficientiam ad salutem, clarè patet verba illa nec intelligi, nec intelligi posse de cibo & potu Eucharistiæ. & propterea ex eis non habetur

In Apol. regię assertionis cõtra captiuitatem Baby. ca. 2. parag. 18.

In libello de communiõe sub vtraque specie.

Marci vlt.

præce-

præceptum sub vtraque specie Eucharistiam sumẽdi. Et alio loco, Scriptu ra inquit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis &cæt. intellecta de sacramentali manducatione, hæresim inducit manifestam, scilicet quòd bapti smus nõ sufficiat infantibus ad vitam æternã, nisi simul sumpserint sacramẽtum Eucharistiæ, & propterea eos non habere vitã æternam, si cũ solo baptismo decederent: consequenter probans, quòd euangelico iure prohibitum est dare infantibus sacram Eucharistiam. Probat autem sententiã hãc, Nisi manducaueritis &cæt. ad literam esse intelligendam de manducatione spirituali, quæ consistit in actibus internis fidei & charitatis, abstrahendo tã à mãducatione sacramẽtali, quàm à manducatione spirituali sacramẽti in re vel in voto, hoc est intelligendã esse de manducatione, nullo sacramẽti habito respectu, quomodò patres veteris testamẽti Christũ spiritualiter mãducabant, & animæ sanctæ nunc in cœlis. Atq; id probat Caieta. tribus modis ac ijsdem quibus Episcopus Roffensis stabiliuit contrariam sententiam: Primò ex textu euangelij: secundò ex contextu eiusdem: & tertiò authoritate sanctorum, & præcipuè B. Augustini, quæ omnia ipse etiam latè prosequitur: & in probatione ex cõtextu euangelij, Explanãs, inquit, Dominus de quo locutus fuerat, ad carnem descendit, dicens, Et panis quem ego dabo caro mea est, &cæt. Quo audito, litigabant Iudæi ad inuicem, Quomodò potest hîc nobis carnem suam dare ad manducandum? quibus tunc dixit Iesus, Nisi manducaueritis carnem &cæt. vbi diligenter aduertẽti clara luce patet, quod cùm totus præcedens sermo fuerit de actibus purè spiritualibus, de spirituali quoque manducatione & potatione ipsius Christi carnis & sanguinis sermo præsens ad literam est, in cuius signum nunquã in toto isto capite fit mentio de speciebus sacramentalibus. Carnis quoque & sanguinis meminit, vt doceret non sufficere ad vitam nostram credere in ipsum Christum, panem qui de cœlo descendit, hoc est Deum & hominem, sed quod oporteat etiam credere ipsius pro mundi vita passionem & mortem, in qua sanguis separatus fuit à carne. Hoc enim est, quod apertè Dominus subdidit, Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Caro enim eius pro mundi vita fuit caro passa & occisa. Morte enim sua mundum viuificauit. Vnde & litigantibus de hoc Iudæis, statim de carne & sanguine, & non de speciebus sacramentalibus subdidit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &cæt. Consequens est igitur, vt textus iste de spirituali manducatione carnis Christi & sanguinis, hoc est, de fide in ipsum & mortem eius, & non de sacramenti Eucharistiæ spirituali aut sacramentali manducatione intelligatur. Deinde declarat quare Christus nostram in ipsum & mortem eius, fidem sub metaphora manducationis & bibitionis docuerit, & qua ex causa à doctoribus sacris quandoque extenditur caput 6. Ioannis ad sacramentum Eucharistiæ. Concludit autem Cardinalis Caietanus, Rationis ordo poscit, vt existentibus duabus expositionibus, quarum vna sit indubiè vera, plana, & absq; quæstionibus, alia verò dubia, & multas ingerens difficultates, illa quæ indubiè est vera, & planè consonat absque glosis scripturæ, pro sensu scripturæ acceptetur, & tanto magis in proposito, quanto indubitata expositio vniuersalissimè vt sonat, saluat Christi legem, & totius ecclesiæ catholicæ vsum, altera verò particularibus tantum consonat sectis aut opinionibus.

Tertia parte, quæst. 80. arti. 12.

Par. 3. q. 80. ar. 12. quæst. 1.

In hac magna & apparente sententiarum diuersitate circa magnum hoc mysterium sacræ Eucharistiæ, mihi videtur conformius textui Euangelico, quod ipsum intelligamus secundùm propriam verborum & sermonis Christi significationem. Loquitur enim in genere de manducanda carne, & bibendo sanguine filij hominis. Generalem autem & absolutum Dei sermonem, non est nostrum restringere ad sacramentalem manducationem & potum, vel spiritualem tantum, cum vtramque suis verbis Dominus complectatur. Quod itaque dicit Caietanus Dominum loqui de manducatione spirituali, abstrahendo tam à manducatione sacramentali, quàm à manducatione spirituali sacramenti in re vel voto, veriùs mihi dicendum videtur, quòd de manducatione spirituali loquitur, non abstrahendo, quin potiùs complectendo, sicut genus complectitur speciem, tam manducationem sacramentalem & spiritualem sacramenti in re vel in voto, quàm merè spiritualem, nullo ad sacramentum respectu habito. Et secundùm hanc intelligentiam (quam credo habuisse Caietanum) non oportet pro singulis his modis manducandi vniuersa quæ hîc Dominus dicit verificari, sed sufficit quòd pro aliquo eorum, vniuersa verò de esu & potu in genere. Sancti quos citat Episcopus Roffensis interpretando accommodant verba Saluatoris ad esum & potum sacramentalem, maximè quia in eorum ecclesijs mos obtinebat, quòd sub vtraque specie toti populo sacramentum ministraretur: & quia perfectissimus est hic modus manducandi carnem & bibendi sanguinem substantialiter sub sacramento præsentem, & verba Saluatoris in sacramẽtali manducatione, pleniùs & perfectiùs implentur, atque cum fructu maiore. Frequens est, quod in homelijs scripturas accommodent doctores pro captu & edificatione auditorum. Nam quod dicit Dominus, Panis quem ego dabo caro mea est, quam, inquam, dabo in cibum, illa est eadem mea caro, quam in cruce dabo pro mundi vita. Dat autem hanc carnem in cibum & refectionem edendam atque masticandam fide & charitate. Attenta namque meditatio carnis pro nobis passæ & mortuæ, cor hominis plurimum confirmat, magis tamen si realiter edatur in sacramento. Quod verò dicit Caietanus hæresim sequi, si intelligatur de sacramento, verum dicit, si generalis esset intelligentia, comprehendens omnes Christianos etiam infantes, & intelligeretur de manducando & bibendo sub proprijs speciebus. Sed hoc modo non intelligit Roffensis Episcopus. Hæc tamen videtur realis inter has sententias esse differentia, quòd secundùm Roffensem sub his verbis, Nisi manducaueritis carnem & cęt, diuinum traditur pręceptũ sub altera specie, ad minus panis vel vini sacramentum suscipiendi. Secundum Caietanum verò ex verbis illis hoc colligi non potest. Sed hîc difficultas in alio est non modica. Nam B. Cypria. & Innocẽtius in epistola ad Concilium Mileuitanum, & B. Augustinus verba domini Saluatoris, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, & cæt. intelligunt vt etiam infantes complectantur, qui nec sacramentaliter manducare possunt, nec spiritualiter credendo & amando. Cui respondetur, quòd verba hæc Domini intelligunt referenda esse ad rem sacramento Eucharistiæ significatam, quæ est societas siue vnitas in corpore Christi siue ecclesiæ, non propriè ad signa sacramentalia postea à Christo instituta. Quem effectum confert etiam baptismus, imò & sacramenta vniuersa, vt docet

epist. 93. inter epistolas Augustini.

docet beatus Dionysius Areopagita in Hierarch. eccles. Vnaquæque, inquit, sacramentalis institutio id agit, vt nostras vitas in plura diuisas in vnicum illum statum quo Deo iungimur colligat, nobisque eius quod verè vnum est, societatem vnitatemque indiuiduam largiatur. Et Apostolus Paulus cùm dixisset, Multi vnum corpus sumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus: subiunxit in eadem epistola, Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, baptismo tribuens qđ prius asscripserat sacramento Eucharistiæ. Ita B. Cyprianus ostendere volens, quòd nemo ad regnum Dei accedat, nisi baptizatus, duas tantum citat scripturas, scilicet, Nisi quis renatus fuerit &cęt. &, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, insinuans hanc sententiam posteriorem non propriè ad signa, sed ad rem siue effectum sacramenti Eucharistiæ esse referendam, quem etiam confert sacramentum baptismi. Hunc imitatus Innocentius papa scribens ad Concilium Mileuitanum, Illud, inquit, quod eos vestra fraternitas asserit prædicare paruulos æternæ vitæ præmijs etiā sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. Nisi enim mãducauerint carnem filij hominis, & biberint eius sanguinem, non habebunt vitam in semetipsis. Qui autem hanc eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cùm prædicant hos habere quod in eis creditur nō nisi baptismate conferendum. Quam Innocentij sententiam valde celebrat & nominatim ac frequenter citat B. Augustinus, vocans eam Apostolicū testimonium. Hos igitur secutus Augustinus cùm dixisset dominum in dicta sententia non de sacramento lauacri locutum, sed de sacramento sanctæ mensæ suæ, statim adiecit, An verò quisquam hoc dicere audebit, quòd ad paruulos hæc sententia non pertineat, non contendens species panis & vini infantibus qui vix lac sumere queunt, debere distribui, sicut in multis locis imperitè in libris nostris notatū habemus, sed volens significare ideo se dixisse apud Ioannem de sacramento sanctæ mensæ suæ disserere, quia rei significatæ per ipsum, vtilitatem atque necessitatem expresserat, quod magnopere ad sacramenti intelligentiam & tractationem pertinet, simul etiam docens paruulos manducare carnem filij hominis, quia credunt, hoc est, imbuuntur fidei sacramento. Etenim credere infantibus, est ipsum baptizari, vt ait idem Augustinus cap. præcedente. Et apud Ioannem quod dicit Dominus, Qui credit in me non sitiet, quantū ad infantes, iuxta eundem Augustinum, nihil est aliud, quàm qui baptizatur bibit vt amplius non sitiat. Hoc namque discriminis est inter baptismum & sacram Eucharistiam, quòd vtriusque effectus est ad salutem necessarius, sed huius effectus non est ei proprius, verum etiam per alia sacramenta, & potissimum confertur per baptismum. Hinc est quod beatus Augustinus citans verbum Saluatoris, Panis quem ego dabo caro mea est pro mūdi vita. Ac per hoc etiam, inquit, pro paruulorum vita caro data est, quæ data est pro seculi vita. Et si non manducauerint carnem filij hominis, nec ipsi habebūt vitam. Qui credit in filium habet vitam æternam: Qui autē incredulus est filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum: docens deinde quòd ecclesiastica regula baptizatos infantes fidelium numero adiungit. Item se clarissimè explicans, Nisi manducauerint homines carnem eius, hoc est, inquit, participes facti fuerint corporis eius, non habebunt vitam. Et concludit, Non igitur solùm in regnum Dei non baptizati paruuli intrare non

parte 1. capitis 3.

1. Corinth. 10.

lib. 3. ad Quirinū cap. 25.

epist. 106. post medium.
lib. 2. contra 2. epist. Pelagia. cap. 4.
Lib. 1. contra Iulianū ca. 2.

Lib. 1. de peccatorum meritis, cap. 20.

Lib. 3. de sacramentis ca. 4.

possunt, sed nec vitam æternam possunt habere præter Christi corpus, cui vt incorporẽtur sacramẽto baptismatis imbuũtur. Hoc enim agitur cũ paruuli baptizantur, vt incorporentur ecclesiæ, id est Christi corpori membrisque socientur. Denique ipse Saluator dicens, Qui manducat carnẽ meam, & bibit sanguinem meum in me manet & ego in eo. ostendit quid sit non sacramentotenus, sed reuerà corpus Christi manducare, & eius sanguinem bibere. Hoc est enim in Christo manere, vt in illo maneat & Christus. Hunc itaq; cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta ecclesia, cuius rei sacramentũ, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de mensa dominica sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium: res verò ipsa, cuius & sacramentum est omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunque eius particeps fuerit. Et alio loco, Nulli est aliquatenus ambigendum tunc vnumquemque fidelem corporis sanguinisque domini participem fieri, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiamsi antequam panem illum comedat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quando ipse hoc quod ipsum sacramentum est, inuenitur. Ex horũ autem patrum interpretatione, & Apostolico, vt inquit Augustinus, testimonio, sententia Saluatoris, Nisi manducaueritis, &cęt. vniuersaliter accepta, vt comprehendat etiam infantes, nec de manducatione sacramentali, nec de spirituali, quæ fit per fidem & dilectionẽ actualem, sed de effectu solũ huius manducationis, qui est Christo incorporari, atque in corporis eius societate manere intelligitur: nec mãducationis solũ, sed & sacri baptismi hic est effect⁹. Est aũt necessaria manducatio corporalis ad reparationẽ eius quod virtute caloris naturalis deperditũ est, & confirmationẽ virtutis naturalis. Propter quod qui in eo statu sunt, vt iam nihil substantiæ corrũpatur, nec fluxus fiat substantialis, quales fuerunt septem dormientes, & quales futuri sunt sancti in cœlis gloriosi, illis cibus non est necessarius. Et quia nihil vitæ spiritualis quam in baptismo acceperunt, in infantibus deperit aut deperditur, his nutrimentum cibi aut potus non est necessarium. Quod considerasse videntur isti patres, vt sententiam istam quantum ad paruulos præcipuè interpretarẽtur de effectu sacramenti potiùs quàm de signis sacramentalibus, vel etiam de spirituali mãducatione, quæ fit per masticationem fidei & charitatis. Nam sicut in manducatione naturali cibus mutatur in substantiam comedentis, ita in spirituali & sacramentali comedens in corpus Christi quod manducatur conuertitur. Cibus, inquit Dominus, sum grandium, cresce & manducabis me, nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Et quia in baptismo (vt diximus) Christi corpori inserimur, vt viuamus in eo, nõ indigemus alicuius alterius cibi manducatione. Videntur autem hi patres hanc Christi ordinationem, Nisi manducaueritis carnem &cęt. interpretari maximè quoad infantes, vt sit constitutio ex causa, qua cessante ipsa etiam cesset, sicut dicit B. Ambrosius de ordinatione Apostoli, qua prohibetur ne neophyti ordinẽtur. Non igitur principaliter & propriè caput sextum Ioannis differit de sacramento Eucharistiæ, nisi fortassis ratione rei, ad quam signifi-

lib. 21. de ciui. dei, cap. 25.

Tract. 26. super Ioan.

Citatur a Beda 1. ad Corinth. 10. circa locum, Calix benedictionis.

August. lib. 7. Confess. ca. 10.

epist. ad Versalenses lib. 10. epist. 82.

ſignificandam poſtea eſt inſtitutum. Loquitur namque Saluator de manducanda ſua carne, quaſi tunc quando loquebatur, manducare licuiſſet, Qui manducat, inquit, meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: quaſi eo tempore potuiſſent manducare carnem & bibere ſanguinem, quibus loquebatur.

Non enim veriſimile eſt, quòd hîc inſtituerit ſacramentum Euchariſtiæ ex neceſsitate huius manducationis, ſicut prius inſtituerat baptiſmũ, eius docẽs neceſsitatem, cùm diceret, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpi. &c. Nam nõ eſt veriſimile, quòd Chriſtus ſacramentum aliquod inſtituerit vel præceperit, nullam omnino vocem proferens, qua propria eius ſigna deſignaret, cuiuſmodi ſunt in hoc ſacramento, panis, calix, benedictio, fractio, & voces ſimiles. In nomine ſiquidẽ panis non aliqua ſpecies intelligitur, ſed Chriſtus ipſe, qui de cœlo deſcendit, vt det vitã mũdo. Nõ poteſt igitur intelligi hæc Domini ſententia de ſacramẽto, niſi fortè ratione rei ad quã efficiendam poſtea eſt inſtituta, ſine qua nemini vt non contingit ſic nec conſeruatur vita, ſiue magnus, ſiue infans ſit vnius diei. Quando autem diximus ſuperiùs hanc ſententiam intelligi in genere, & ſine reſtrictione, vt verba ſonant, de manducatione ſpirituali, eam de adultis intelleximus, qui ſine fide mortis Chriſti & gratiarum actione nec viuere poſſunt, nec in vita permanere. De quibus Saluator loqui videtur, cùm non dicat, Niſi quis manducauerit carnem filij hominis, ſicut de baptiſmate, Qui non renatus fuerit: ſed ait, Si non manducaueritis, velut eos alloquens, qui audire & intelligere poterant, quod vtique non valent paruuli. Quæ omnia dicta ſunt, ſaluo ſemper iudicio ſedis Apoſtolicæ.

Finis Articuli 15.

Articulus

Articulus Decimusſextus.

Sacrificium Miſſæ ex inſtitutione Chriſti, tam viuis prodeſt quàm defunctis.

Ignatius in epiſt. ad Smirnenſ Et ſ. Clemens i epiſ. 3. cap. 6. para. 13.

Li. 2. de ſacramentis, parte 18. cap. 4.

DE Vocabulo Miſſæ, quo etiam vſi ſunt veteres, eiuſque origine, an Latina ſit, an Hebræa, multa diſſerit Epiſcopus Roffenſis in Defenſione Regiæ aſſertionis. Secundùm Venerab. Hugonem de S. Victore, Miſſa dicitur quaſi transmiſſa, eò quòd populus per miniſterium ſacerdotis, qui mediatoris vice fungitur inter Deum & homines, preces, vota, & oblationes Deo tranſmittit, hoſtiaque ſacra Miſſa vocari poteſt, quia tranſmiſſa eſt prius à patre nobis, vt ſcilicet nobiſcum eſſet, & poſtea à nobis patri, vt apud patrem pro nobis eſſet. Et tertiò ſecundùm eundem, Miſſa ab emittendo dicitur, quia vt ſacerdos conſecrare hoſtiam incipit, per manus diaconi & oſtiarij catechumenos & non communicantes foras ecclesiam mittit. Et in Sentent. dicit Magiſter, Miſſam dici, eò quòd cœleſtis miſſus ad conſecrandum viuificum corpus adueniat, iuxta dictum ſacerdotis, Omnipotens ſempiterne Deus, iube hæc perferri per manus ſancti angeli tui in ſublime altare tuum. Hic autem vbi de re ipſa agimus, nomine Miſſæ intelligimus totum illum cæremoniarum, lectionum, & orationum decurſum, quæ conſecrationem & oblationem ſacræ Euchariſtiæ præcedunt & ſequuntur vnà cum eius participatione. Nam diuidi ſolet Miſſa in præparationem populi & materiæ conſecrandæ, Euchariſtiæ conſecrationē & oblationem, & eius communionem, totiuſque myſterij concluſionem.

Lib. 4. diſt. 13.

Intelligit itaq; preſens Articulus, q in hac ceremoniali actiōe, ex Chriſti inſtitutione ſacrificatur & cōficitur verum ſacrificium, corpus videlicet & ſanguis Chriſti, quod ſicut ipſe ſemel in cruce obtulit in mortem, in odorem ſuauitatis apud patrem pro omnium noſtrum redemptione, ita & nos ipſum ſacrificamus & offerimus deo patri in eiuſdem ſacrificij crucis recordationem. Non enim in miſſa cruentum fit ſacrificium, nec oblatio cruenta, ſed Deo patri fit preſentatio realis & ſubſtantialis eiuſdem corporis quod pro nobis in mortem tradidit, eiuſdemque ſanguinis quem pro nobis in cruce effudit. Sicut enim ſemel ſancta ſanctorum ingreſſus perpetuò ſe vultui patris præſentat, oſtendens vulnera & ſanguinem ſuum in recordationem mortis ſuæ (Sempiternum namque habet ſacerdotium ſemper viuens ad interpellandū pro nobis) ita & nos corpus & ſanguinem eius patri præſentamus, imò & ipſe Chriſtus per noſtrum miniſteriū ſe offert & præſentat, vt pater memor huiꝰ mortis, reſpiciat in faciē Chriſti ſui, noſtriq; miſereatur. Ait enim B. Ambroſius, Hic vmbra, hic imago, illic veritas: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœleſtibus: Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Chriſtus offertur, ſed offertur quaſi homo, quaſi recipiens paſſionē, & offeri ſe ipſe quaſi ſacerdos, vt peccata noſtra dimittat, hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrē pro nobis quaſi aduocatus interuenit. Per proprium enim ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.

Hebræ. 7. Roman. 8.

Lib. 1. Offici. cap. 48.

Chriſtus ſe patri offert in ſacra Euchariſt.

Heb. 9.

Eſt autem ſacrificium verum, iuxta ſententiam B. Auguſt. omne opus quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, relatum tamen ad illum

lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 6.

finem

finem bonũ, quo veraciter beati esse possimus. Nec tamẽ opus tantũ, secundum eũ est, sacrificiũ, sed oẽ quod in diuinã reuerentiam ordinatur, hoc est qđ ad Deũ tanq̃ finẽ vltimũ refertur. Exhibete, inquit Paul⁹, corpora vestra hostiã sanctã, Deo placentẽ. Itẽ, Beneficentiam & hospitalitatẽ nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus. Et sacrificium Deo, spiritus cõtribulatus. Omne deniq; opus virtutis si ad Dei fiat reuerentiã, vt ei sancta societate vniamur, verũ est sacrificiũ. Sunt tamẽ quidã act⁹, vt dicit B. Tho. qui ex alio laudẽ non habẽt, nisi quia fiunt propter reuerentiã diuinam, qui propriè sacrificia dicuntur, & ex sola virtute quæ religio est proficiscuntur. Alij autẽ qui immediatè ex tẽperãtia, iustitia, vel misericordia procedũt, rationẽ induũt sacrificij ex relatione ad diuinã reuerentiã. Idẽ etiã distinguit sacrificia ab oblationibus, q̃ sacrificia propriè dicũtur, quando circa res Deo oblatas aliquid fit, sicut quod animalia occidebantur, quod panis frangitur, comeditur, benedicitur, aut alteratur. Atq; hoc ipsum nomen sonat. Nam sacrificiũ dicitur ex eo quòd homo facit aliquid sacrũ: Oblatio verò directè dicitur cùm Deo aliquid offertur, etiã si nihil circa ipsum fiat: sicut dicũtur offerri denarij vel panes in altari, circa quos nulla fit mutatio. Vnde oẽ sacrificiũ, secũdũ Thom. est oblatio, sed nõ ediuersó. Alij definiũt sacrificiũ esse oblationẽ Deo factã in recognitionẽ summi dominij. Et secũdũ Melãcthonẽ sacrificiũ est cęremonia vel opus quod nos Deo reddimus, vt eũ honore afficiamus. Caluinus verò dicit esse sacrificiũ, quicquid Deo offertur. Facimus autẽ in missa & cõsecramus ex pane corpus Christi sub eiusdẽ panis speciebus, & ex vino eius sanguinẽ, eius specie & accidẽtibus ijsdẽ manẽtibus: atq; hęc facimus in memoriã mortis eius, vt patri filiũ pro nostra redẽptiõe mortuũ præsentemus, vtq; sit cibus animas viuificãs. Corpus verò & sanguinẽ Christi hoc modo esse in sacra Eucharistia, est aliquid nõ solũ sanctũ, sed & sanctissimũ, quod agitur vt sancta societate adhęreamus & vniamur Deo. Omnes enĩ vnũ corpus sumus qui ex vno pane participamus. Oportet igitur corpus Christi & similiter eius sanguinẽ qñ ex sacerdotis consecratione sunt in sacra Eucharistia, esse sacrificiũ, & sacerdotẽ cõsecrantẽ sacrificare secundũ oẽs has sacrificij definitiões. Hoc enĩ necessariò & euidẽter sequitur ex nominũ ipsorũ rationib⁹. Et quis alia ratiõe sit in Missa sacrificiũ, q̃ in ara crucis, idẽ tamẽ est qui in cruce dilectã aĩam ex patris obedientia in mortẽ tradidit pro omniũ nostrũ redẽptione, & sanguinẽ similiter effudit: propter quod cruẽtũ erat ibi sacrificiũ, & ipse se tradendo sanguinolẽtè sacrificauit: Hic autẽ sacrificiũ est idẽ corp⁹ & sanguis, imò idẽ totus Christus, sed ea ratiõe, quia ex panis trãsmutatiõe cœpit esse sub specieb⁹ panis & vini. In cœlo quidẽ se nõ sacrificat, sed per propriũ sanguinẽ ingressus in sancta sanctorũ; id est in ipsum cœlũ, apparet vultui Dei pro nobis, & patri mortẽ & vulnera ac se totũ pro nobis præsentat. Et ideò similis est oblatio quæ fit in Missa cum ea quã Christus in cœlis facit. Missæ nãq; oblatio post cõsecrationẽ est filij & mortis eius apud patrẽ rememoratio & repræsentatio. Esse autẽ in missa sacrificiũ ab apostolorũ tẽporibus & ex apostolorũ traditionibus, semper docuit ecclesia catholica. Noui testamẽti, ait Irenę⁹, nouã Christ⁹ docuit oblationẽ quã ecclesia ab apostolis accipiẽs in vniuerso mũdo offert Deo. Et ideo mera est insania: imò, vt inqt Aug. insania insolẽtissima, disputare an in missa sit sacrificiũ & oblatio, cũ tota per orbẽ hoc frequẽtet ecclesia. Sũt pręterea plurima scripturarũ testimonia, quib⁹ clarè, ꝓbatur à Christo institutũ

Roman. 12. | Hebr. vltim. | 2. 2. quæst. 85. art. 3. | In solutiõe 3. argumenti. | Gabriel post Cãcellariũ Parisien. Gerson alphabeto 85. Lec. 85 Gabri. | 1. Corinth. 10. | li. 4. aduersus hæreses ca. 32. | epist. 118.

esse noue legis sacrificium, quod in missa Deo patri offeratur. Nam si martyr Cyprianus hoc docet ex verbis cœnæ dominicæ, Hoc facite in meã cōmemorationem, & ex vaticinio regis Dauid, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in ęternum, secundum ordinem Melchisedech Si autem secundum ordinem Melchisedech, & non iuxta ritum Aaron, iuramento patris Christus constitutus est sacerdos, oportet vt eisdem rebus sacrificauerit, quibus constat Melchisedech olim sacrificasse, de quo ex Genesi constat, quòd sacrificauit in pane & vino. Sic enim illic scriptũ est, Melchisedech rex Salem protulit panem. Erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixitq; Abrahę: Quamobrem in pane & vino Christus debuit sacrificare. At nusquã istud fecit, præterquam in cœna, quando sub specie panis & vini sacramentũ corporis & sanguinis sui instituit. Quocirca palã est eum in hac cœna sacrificasse: Iussit autem vt idipsum facerent Apostoli vsque ad reditum suum. Verè igitur ipsi in missa sacrificant & sacrificium offerunt Deo patri. Melchisedech autem in pane consecrare consueuisse, ostendit Reuerendus Episcopus Roffensis ex hoc textu Genesis cōcorditer patres docuisse, B. Cyprianum, sanctum Ambrosium, Hieronymum, Augustinũ, Chrysostomum, aliosq; quorum citat sententias. Audiamus ipsum S. martyrem loquentem, In sacerdote Melchisedech, inquit, sacrificij dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundum quod scriptura diuina testatur & dicit, Ecce & Melchisedech rex Salem, protulit panẽ & vinũ: Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat spiritus sanctus in psalmis ex persona patris ad filium dicens, Ante Luciferum genui te: Iurauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: Qui ordo vtique hic est de sacrificio illo vtique veniens & inde descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm dominus noster Iesus Christus qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem? Et circa Abraham benedictio illa præcedens ad nostrũ populum pertinebat. Nam dictũ est Abrahæ, In semine tuo benedicentur omnes gentes: quod semen Apostolus interpretatur Christũ esse. Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotẽ benedictio circa Abrahã posset ritè celebrari, pręcedit antè imago sacrificij in pane & vino scilicet constituta: Quã rẽ perficiens & adimplens Dominus, panẽ & calicẽ mixtũ vino obtulit, & qui est plenitudo veritatẽ præfiguratæ imaginis adimpleuit. Et quibusdã interpositis, Quod si & à Domino præcipitur, & ab Apostolo eius idẽ cōfirmatur & traditur, vt quotiescũq; biberimus, in memoriã eius faciamus quod fecit & Dominus, inuenimus nō obseruari à nobis quod mãdatũ est, nisi eadẽ quæ Dominus fecit nos quoq; faciamus. Et si in sacrificio quod Christus est nō nisi Christus sequendus est, vtiq; id nos obaudire & facere oportet quod Christus fecit, & quod faciẽdũ esse mandauit; & si Iesus Christus Dñs & Deus noster ipse summus sacerdos Dei patris, & sacrificiũ Deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui cōmemoratione præcepit, vtiq; ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur: Et sacrificiũ verũ & plenũ tunc offert in ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christũ videt obtulisse.

Quo-

Psalm. 109. cap. 14. in axiomat 10 2. congressus. epist. 3, li. 2. ad Cecilium. Gelath. 3.

Quotiescunq; ergo calicem in cōmemorationem domini & passionis eius offerimus, id quod cōstat dominū fecisse faciamus. Et videris frater charissi me, si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter non hoc obseruat, quod nos dominus exēplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgētia domini venia concedi: Nobis verò non poterit ignosci, qui nunc à domino admoniti & instructi sumus, vt calicem dominicum vino mixtum, secundùm quod dominus obtulit, offeramus. Vbiq; lex euangelica & traditio dominica seruetur, & ab eo quod Christus & docuit & fecit, nō recedatur. Si ergo Christ⁹ iuxta Melchisedech ordinationē sacerdos fuit, oportuit eum & simile sacrificium offerre, quemadmodū obtulit Melchisedech, iuxta argumentationē quam ex scripturis facit S. martyr Cyprianus: quod cùm in pane simul & vino fuisse compertū sit, oportuit & Christum in pane simul & vino sacrificasse, in corpus & sanguinem suum ea transmutando, vt in sacra Eucharistia sacrificia sint non solum corpus & sanguis Christi, sed & panis & vinum. Et cùm ordinauerit Christus vt faciamus id quod ipse fecit, necessariò sequitur in Missa fieri & esse verum sacrificium corporis & sanguinis Christi. Hanc autem Cypriani intelligentiam de verbis domini, Hoc facite in meam commemorationē, confirmāt sententiæ Ioannis Chrysostomi & Damasceni in articulis præcedentibus citatæ, & clarissimè ecclesia catholica in sacro canone Missæ; in quo etiam ante tempora Ambrosij facta consecratione post recitatam ordinationem domini, Hęc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, obtemperans sponsi sui dispositioni & mandato, dicit, Vnde & memores nos tui serui, & cæ. offerimus præclaræ maiestati tuæ hostiam purā &c. Et B. Ambrosius, Sacerdos, inquit, dicit, Ergo memores gloriosæ eius passionis, ab inferis resurrectionis, & in cœlum ascensionis, offerimus tibi hāc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, & petimus ac precamur, vt hanc oblationem suscipias in sublime altare tuū, &c. Sacrificij etiam altaris multis alijs in locis meminit diuus Cyprianus, vt in epistola ad Felicem presbyterum, In ordinationibus sacerdotum immaculatos, inquit, eligere debemus, qui dignè & sanctè sacrificia offerentes Deo audiri in precibus possunt, quas faciunt pro plebis dominicæ incolumitate. Item quia sacerdotes sacrificia quotidie celebramus, hostias Deo & victimas præparemus. Rursus in epistola ad plebem, Furnis prohibet oblationem pro eo fieri qui elegit sacerdotem tutorem. Et sacerdotiū Christi secundùm ordinem Melchisedech eodem sensu cum B. Cypriano interpretatur B. Augustinus, In Melchisedech, inquit, qui erat sacerdos Dei excelsi, primum apparuit sacrificium quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum, impleturque illud. quod longè post hoc factum per prophetam dicitur ad Christum qui fuerat venturus in carnem, Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui ordo fuerat auferendus illucescentibus rebus quæ illis vmbris prænotabantur.

In homelia de proditione Iudæ.
Damasce. li. 4 cap. 14.
li. 4. de sacramentis ca. 6.
li. 1. epist. 4. in principio.
lib. 4. epistol. 9.
In libris de ciuitate Dei & alijs locis.
li. 16. de ciuit. Dei ca. 22.

Item tractans locum Ecclesiastæ, Non est bonum homini, nisi quòd mādu cabit & bibet. Quid, inquit, credibiliùs dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam & sacerdos ipse mediator testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Et quę sequuntur.

li. 17. de ciuit. Dei ca. 20. Cap. 3

 Et iterum

lib.17.de ciuita. Dei. ca.17

Et iterum loco alio, Quando propheta Dauid dicit, Iurauit dominus & non pœnitebit eũ, quibus verbis immutabile futurũ esse significat quod adiungitur, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, quis ambigere permittitur de quo ista dicantur, ex eo quod iam nusquã est sacerdotium & sacrificium secundum ordinem Aaron, & vbique offertur sub sacerdote Christo, quod protulit Melchisedech, quando benedixit Abraham? Item contra aduersarium legis & prophetarum, Dictũ est in psalmis, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: Nouerũt qui legunt quid protulerit Melchisedech quando benedixit Abraham. Et si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Et quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron. Vnde alius propheta dicit ad eum qui carnaliter est Israel, Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce quod est secundum ordinem Aaron. Cur autẽ hæc non accipiat, addit & dicit, Quia ab ortu solis vsque ad occasum glorificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia pura, quia magnum est nomen meum in gentibus. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech: Ipse per hunc prophetam quod futurum erat, iam velut factum prædicans ait, Ab ortu solis vsq; ad occasum, glorificatũ est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo & hostia pura, quia magnum est nomen in gentibus. Et contra Cresconium Grammaticum, Quid de ipso corpore & sanguine domini vnico sacrificio pro salute nostra? quamuis ipse dominus dicat, Nisi quis manducauerit carnem meam. Translato enim sacerdotio sicut necessarium est & legem trãsferri, ita & sacrificium. Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur in his quæ sunt ad Deũ, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Nulla vnquam lex absque sacerdotibus, neq; sacerdotes absque sacrificio fuisse leguntur, vt latè prosequitur Reuerendus Episcopus Roffensis in Defensione contra captiuitatem Babylonicam. Translato itaque sacerdotio ad Christum & ministros qui eius nomine sacrificant, oportet sacrificium esse sempiternum, sicut sempiternum est sacerdotium. Quod declarans Theophylactus, Dicant, inquit, nobis Iudæi, quisnam fuerit alius sacerdos secundùm ordinẽ Melchisedech præter Christum? Solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perinde ac Melchisedech. Qui verò dixit, In æternum? Tu es sacerdos in æternum? Quoniã etiamnum vnà cum corpore quod pro nobis immolauit, apud Deũ & patrem intercedit, hoc est quas pro nobis pertulit afflictiones, vt multũ cõmoueat, proponit etiam sine voce, re ipsa nimirum patri loquens, Pro humana natura filius tuus ego sustinui hæc: Miserere igitur horũ pro quibus ego pati & mori sustinui. Vel, Quia quæ in singulos dies fit & futura est in perpetuum oblatio ipsum habet pontificem & sacerdotem dominum, atque adeo ipsam hostiam qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt mors domini annunciatur. Et Oecumenius explicans locum Apostoli, Secũdum ordinẽ Melchisedech. Hic, inquit, primus hostiam sine sanguine Deo obtulit, nempe panem & vinum. Et licèt Christus non obtulerit carentem sanguine hostiam, siquidem

lib.1, cap.20. Psalm.109.

Malach.1.

lib.2.cap.25.

Hebræ.7.

Cap.6.

In epistolã ad Hebræ.cap.5.

In Comment. cap.5. ad Hebræos.

quidem suum ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorum Deus pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerent. Nam hoc significat, In æternum. Neque enim de ea quæ à Deo semel facta est oblatio & hostia dixisset, In æternum, sed respiciens ad præsentes sacrificos per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij. Citat præterea Phociam dicentem, Quia sine sanguine hostiam obtulit, deinde postmodum suum ipsius etiam corpus, propterea ergo aptè dictum est, Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech.

Eandem fidei veritatem S. Martyr & Episcopus Irenæus ante annos mille & quadringentos ex vaticinio Malachiæ Prophetæ docuit aduersus hæreticos, ostendens videlicet sacram Eucharistiam nouæ legis nouique sacerdotij secundum ordinem Melchisedech esse sacrificium. Ait enim, Christus suis discipulis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, Lib. 4. cap. 32. non quasi indigenti, sed vt ipsi n[illegible] fructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatione panis est accepit & gratias egit dicens, Hoc est corpus meum, & calicem similiter qui est ex ea creatura quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem. Quam ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsignauit, Nõ est mihi volũtas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo & sacrificium purum, quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens. manifestissimè per hæc significans, quoniam prior quidem populus cessabit offerre Deo, omni autem loco sacrificium offertur ei & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus. Incensa autem Ioannes in Apocalypsi, orationes ait esse sanctorum. Igitur ecclesiæ oblatio quam Dominus docuit offerre in vniuerso mũdo purum sacrificiũ reputatum est apud Deum, & accepta est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificio, sed quoniam is qui offert glorificatur in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et genus oblationum reprobatum est. Oblationes enim & illic, oblationes autem & hic, sacrificia in populo, sacrificia & in ecclesia; sed species immutata est tantùm, quippe cum iam non à seruis, sed à liberis offeratur. Et in calce eiusdem cap. aggreditur Irenæus & conuincit Valentinianos & illius seculi hæreticorum portenta negantium Christum creatoris mundi filium, & carnis ex mortuis resurrectionem, quam ex principio malo esse volebant, ex sacrificio sacræ Eucharistiæ quasi certissimo religionis dogmate, omnium consensu in ecclesia celebrato, Quomodò, inquit, constabit eis eum panem in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est verbum eius? Et quomodò rursus dicunt carnem in corruptionem venire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ: & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quę sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus.

Margin notes: cap. 1. (beside "in vobis, dicit Dominus omnipotens"); cap. 33. & 34. (beside "tem Ioannes in Apocalypsi"); cap. 34. (beside "liberis offeratur")

tus. Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti, sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius & sanctificantes creaturam. Propheta Malachias de futuro ob certituindem (vt ferè solent) in præsenti loquitur, Non est mihi, inquit, voluntas in vobis. Futurum nãque erat, quod aboleretur vetus illud sacerdotium cum suis sacrificijs, quod erat secundum ordinem Aaron, & nouum istud atque æternum sacerdotium succederet secundum ordinem Melchisedech, in Christo. Proinde, inquit, non est mihi voluntas in vobis Aaroniticis sacerdotibus (illos enim his verbis compellat) Præcedit enim, Ad vos ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum: Quis in vobis qui claudat ostia & incendat altare meũ gratuito? Proinde, inquit, nõ est mihi voluntas in vobis perpetua, vestroq; sacerdotio, nec vltra suscipiã munus a[illegible]crificia de manibus vestris, quoniam non tantum in vno hoc popul[illegible]el, cui seruiebat sacerdotiũ illud vetus, sed in omnibus gẽtibus ab ortu solis vsq; ad occasum, magnũ erit nomen meũ: neq; ex vna hac familia Aaron, sed ex omnibus gentibus nouos mihi sacerdotes deligam nouo ordine, veteri abrogato; nec vetera illa & in vno loco offerenda sacrificia suscipiam amplius de manu vestra, sed ĩ omni orbis loco sacrificabitur, & offeretur nomini meo oblatio munda. Oblatio autem hæc munda in omnium illarum veterum locum succedens, quam inter gentes in omni orbis loco sacrificandam & offerendam per prophetam dicit dominus, non est ea qua Christus semetipsum semel in cruce obtulit, cùm non inter gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa vnico loco orbis Christus in cruce se obtulerit: at ea de qua per prophetã, Sacrificatur in omni orbis loco: nec etiã esse potest sacrificium cordis contriti & humiliati, ieiunia, eleemosynæ, orationes, & quicquid ex nobis Deo offerre possimus. Hæc enim non merentur dici oblatio simpliciter munda, quam ita magnificè celebrat propheta, maximè apud aduersarios, qui docent vniuersa opera nostra immunda esse & polluta, omnesque nostras iustitias esse velut pannum sordidæ mulieris menstruatæ, imò peccata & planè damnabilia, si districto Dei iudicio ad diuinæ iustitiæ regulam exigerentur. Nec sacrificia cordis contriti & alia quæ diximus propriè ad legem pertinent euangelicam, sed communia sunt ecclesiæ veteri, in qua fideles illis ipsis sacrificijs studebant reconciliari & placere Deo: Neque sacerdotibus sunt propria, sed communia fidelibus omnibus. At propheta de propria aliqua Christianæ ecclesiæ in vniuersum orbem diffusæ, oblatione loquitur, quæ veteribus omnibus sacrificijs succedit. Certè nec fingi potest alia hæc munda oblatio, q̃ ea quæ in Missa à sacerdotibus in altari offertur, secundũ ordinẽ Melchisedech, cuius in pane & vino erat oblatio, corporis videlicet & sanguinis Christi, vt docet Irenæus. Quid enim, vt Augustini verbis vtar, tam mundum pro mundandis vitijs mortalium, quàm sine vlla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in vtero, & ex vtero virginali? Et quid tam gratè offerri à nobis, & ab illo suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri corpus effectum sacerdotis nostri? Nullam imaginari est oblationem mundam aliam quæ per ecclesiam offeratur in omni orbis loco, quàm in Eucharistiæ sacramento, agni videlicet immaculati Iesu Christi carnem & sangui-

Malach. 1.

Lib. 4. de Trinit. cap. 14.

sanguinē. Hoc ipsum sacrificij genus obtulit & instituit, vt diximus ex Irenæo & Cypriano, quando in nouissima cœna sub panis & vini speciebus suum corpus & sanguinem cum gratiarum actione Deo patri offerens, etiā discipulis sumenda distribuit, atque ita iam verè nouum illud sacerdotium secundum ordinem Melchisedech exercens, & ad eundem ritum nouos suos sacerdotes instituens, ijsdem mandauit, vt ad suum quoque exemplum suo tempore similiter facerent. Et nouo instituto impleuit figuram Phase illius veteris, de quo ille catholicæ Christi ecclesiæ pontifex Leo in sermone quodam Paschali, Vt vmbrę, inquit, cederent corpori, & cessarent imagines sub pręsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo sacramento tollitur, hostia in hostiam transit, sanguis sanguinem excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Certè vetus illud Pascha fuisse etiam figuram nouæ huius cœnæ dominicæ, & agni illius immaculati, vt est in sacramento Eucharistię, ipse Christus apertè indicat eam ipsam Pascha appellans, dum ait, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar: Hoc pascha, inquit, nouum hoc & verum, in quo vt in veritate terminatæ sunt vmbrę & figuræ illius veteris, non illud vetus typicum & veruecinum, in quo nihil dignum erat tanto Christi desiderio (quemadmodum aduersus Marcionem Tertullianus diligenter annotauit) quod cum ijsdem discipulis iterum atque iterum manducauerat, vt de eo minimè locutum ipsum planè indubitatum sit. Hinc & Apostolus Paulus, Pascha nostrum immolatus est Christus. discriminans Pascha nouum a veteri, nostrum, hoc est Christianorum a Iudaico, clarè etiā docens Iudęorum Pascha sic ad Christianum se habere, quemadmodum figura se habet ad veritatem, & ad corpus vmbra. Quamobrem vt illorum Pascha legalis agni sacrificium fuit, ita nostrum, hoc est Christianorum pascha, veri agni est sacrificium. Et quamq̄ is verus agnus pro nobis in cruce fuerat immolatus, non in cruce tamen edebatur, sed in altari duntaxat, in quo nostrum quoq; fit Pascha. Et cum de mensa domini, & de mensa dæmoniorum loquatur Apostolus, eandē rem satis insinuat, Videte, inquit, Israelē secundum carnē, Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Sed quę immolant gentes, dæmonijs immolant, & non Deo, nolo autem vos seruos fieri dęmoniorum. Non potestis calicē domini bibere, & calicem dęmoninorū. Non potestis mensæ domini participes esse, & mensæ dæmoniorū. Est ergo ratiocinatio Pauli ista, Sicut qui victimas iuxta legem veterem immolatas edebant, participes effecti sunt altaris & cōsortium quoddam inibant cum eo cui sacrificabantur ipsæ victimæ, ita fit & passim vbi tales victimæ cuiuis offeruntur siue Deo siue dæmonibus. Nam vt in mensa dæmoniorum dæmonibus oblationes fiunt, & quisquis ex eis ederit, consortium habet cū dęmonibus, ita & in mensa Domini quod immolatur, immolatur Domino, & qui talibus oblatis vescitur, communionem init cū Domino: Quāobrē omnino cauete ne gustetis quicquam ex his quę dæmonibus immolātur. Molitur enim his verbis Paulus, quòd omnes qui in mensa Domini sumimus eucharistiam, eius carni pariter & sanguini cōmunicamus. Nam proximè superius admonuerat Corinthios vt fugerēt ab idolorū cultura, ac mox rationem subdit, Quoniam Christo communicamus per victimam carnis & sanguinis sui, quibus in mēsa vescimur. Quod probat, Quoniam, inquit, vt car-

serm. 7.

lib. 4.

1. Corinth. 10.
Ex defensiōe ex Roffensis.

vt carnales Iudęos victima quam offerebant ipsos fecit participes altaris, ita & victima quæ in mensa Domini vel dæmoniorum offertur, aut illius aut istorum constituit participem. Dilucidũ igitur est & ex hoc loco Pauli corpus & sanguinem Domini victimam esse, & sacrificium oblatum in mẽsa Domini. Nec solùm ex scripturis patres isti Irenęus, Cyprianus & Augustinus docent in missa esse sacrificium corporis & sanguinis Domini, verum

In defensione Assert. Regis contra captiuitatem Babilonicam.
Lib.2.ca.6.
Libr. de cœna Domini.

etiã vniuersi scriptores catholici quos magno numero citat Episcop⁹ Roffensis, & Albertus Pighius in sua Hierarchia: itẽ pater Alfonsus de Castro circa primam hæresim de missa. Nec aduersarij hanc patrum cõsentientem sententiam ignorant. Scribit enim Ioannes Caluinus in hæc verba, Veteres cœnam sacrificium vocasse notum est: neque possum veteris ecclesiæ consuetudinem excusare, quod gestu ac ritu suo speciem quãdam sacrificij figuraret, ijsdem ferè cæremonijs, quæ sub veteri testamento in vsu erãt, eo excepto quòd panis hostia animalis loco vtebantur: Quod cum nimis ad Iudaismum accedat nec Domini institutioni consentaneũ sit, minime probo. Quamuis autem in ea obseruatione aliquid offenderunt veteres, tamen impietas tanta non erat, quanta postea obrepsit. hactenus Caluinus. Nã iter

epis. 3. quæ est de officio sacerdotis.
Ecclesiastica Hierar. cap. 3.
Epist. ad Smirnenses.
Cano. 14.

veteres S. Clemens papa & martyr discipulus & successor B. Petri, apertè dicit quòd in alijs locis sacrificare & missas celebrare non licet, nisi in quibus Episcopus proprius iusserit. Et B. Dionysius scribit pontificem rursus ad altare ipsum consummãdi sacrificij causa remeare. Item S. Ignatius, Nõ licet, inquit, sine episcopo neque offerre, neque sacrificiũ immolare. Rursus celeberrimum Concilium Nicenum, cuius authoritas habita est semper quasi sancti euangelij, Hoc neque regula, inquit, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Prętereo Tertuliani, B. Chrysostimi, Hieronymi ad Hedibiam, Augustini & Ambrosij, aliorumque sentenças, quas quiuis facilè inueniet apud ipsos authores superiùs citatas. Et nomen missa quo à temporibus Apostolorum vsi sunt scriptores Ecclesiastici, sonat Hebraicè oblationem, secundum Ioannem Capnionem, qui referente episcopo Roffensi, dicit hoc nomen neq; Gręcum esse neq; Latinum, sed Hebraicum: sicut Pascha neq; Gręcum est neque Latinum, sed ab Hebręis mutuatum, & docet missam significare oblationem spontaneam, & Deuterono. 16. hebraicè legi missam, vbi noster interpres vertit, oblationem spontaneam manus tuę, quam offeres iuxta benedictionem Dei tui. Omitto hîc subtilẽ

In opusculo de sacrificio Missæ.

argumentationem qua Cardinal. Caietanus, & pater Alfonsus de Castro ex verbis Saluatoris, Hoc facite in meam commemorationem, &, Hoc est corp⁹ meũ quod frãgitur, &, Hic est sanguis meus qui effunditur, cõcludunt verũ esse sacrificium in missa corporis & sanguinis Domini. Omitto & deductionem patris Alfonsi ex vaticinio Danielis de cessatione iugis sacrificij tempore Antichristi per tempora, tẽpus & medium temporis, hoc est tres annos cum dimidio. Cum igitur tam sit concors super hac veritate & semper fuerit patrum Ecclesiasticorum & Conciliorum generalium doctrina & ex cõsequenti totius ecclesię catholicæ, quam Apostolus prædicat esse columnam & firmamentum veritatis, intolerabilis est Caluini & aliorum arrogantia, qui populum seducentes cõtrarium scribere & promulgare audent. Ex his manifestum est in missa esse verum sacrificium & oblationẽ corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini,

ex diui-

ex diuina & Christi institutione. Dixit namque dominus exercituum, In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Et dñs Iesus, Hoc facite in meā cōmemorationem: vbi noui testamenti, secundum Irenęum, nouam docuit oblationē, quam ecclesia ab Apostolis percipiēs in vniuerso mundo offert Deo. Sacra namq; Eucharistia primò ex Christi institutione sacramentū est corporis & sanguinis Christi, deinde est & sacrificiū, in quo sub speciebus panis & vini corpus eius & sanguis patri cœlesti offeruntur: & tertiò cibus est & potus, quibus cor hominis Christiani cōfirmatur. Nā substātia prior est eius vsu, & manducatio quę ex altari ac mensa dñi dispensatur, posterior est oblatione. Primū igitur est hic cōsecratio & confectio sacramēti, in qua, secundū B. Thomā, consistit sacrificatio: secundò est oblatio: deinde sacrificatæ & oblatæ carnis māducatio. Sacrificij igitur oblatio, primarius est s. Eucharistiæ vsus, & ideo in ordinatione sacerdotis oblationis fit mentio, nō cōsecrationis quæ fit ad oblationē, secundū definitionē Concilij Floren. Manifestū est etiam, q Christ' in cœna non solum sacrificiū vt offeratur instituit, sed & ipse sacrificauit & obtulit corpus & sanguinē suum sub panis & vini speciebus, imò fieri nequit, quòd verterit panem & vinū in corpus & sanguinē suum, nisi etiā sacrificauerit: quis fieri posit, vt sacrificiū consecratum nō offeratur. Nā ex cōsecratione Eucharistię necessariò sequitur sacrificatio & sacrificiū. Sacrificare enim est facere sacrū, hoc est Deo, atq; ad eius reuerentiā aliquid dedicare & deputare: sicut cōsecrare virginē vel sacerdotem, est eos Deo offerre & dedere. Et in Leuitico dicit scriptura, quòd Dño sanctificatur quicquid ei vouemus. Christus autem seipsum, hoc est corpus & sanguinē suū (consecrando) patri exhibebat vt sanctificaret, patriq; coniungeret sanctos Apostolos esu & potu sacrę Eucharistia, ad patris gloriā ac reuerentiam. Nihil enim magis ad patris cultum & honorē fieri potest, q quòd ex patris mandato & obedentia secundum corpus & sanguinem velit cōtineri sub vili tegumento specierum panis & vini, vt nos sanctificet. Facere igitur se esse in sacramento, iuxta B. Augustini & aliorum definitionē, est verè sacrificare. Eadem quoq; ratiōe, quādocūq; in missa fit cōsecratio s. Eucharistię fit sacrificiū. Agitur enim opus, vt sancta societate inhęream' Deo, cū Eucharistia sit sacramentū vnionis, institutū vt cū Deo vnus sim' spiritus. Nihil etenim magis cōducit vt sancta societate, imò & vniōe Deo inhęreamus, atq; in eū totaliter transformemur, q hæc Eucharistia. Christus igitur seipsum sacrificauit & patri obtulit, vt mēsę asidēs, & vt in sacramento latebat, ad patris reuerentiā, in sacrificiū à suis etiā ministris vsq; ad seculi cōsummationē offerendū, in preciū redēptionis nostrę, atq; in cibū & potū aiarū fideliū. Totius nāq; vitæ suæ decursu fecit quę patri placita erāt, se offerēs in oēm eius volūtatē, & maximè qn in cœna nouissima sacerdotio fungebatur secundū ordinē Melchisedech. Hoc sensu interpretantur Theophil. & Euthym. verbū Saluatoris, Pater sanctifica eos in veritate, & p eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate, hoc est, vt ipsi sint sacrificiū tibi acceptū, & ideo ego sanctifico meipsum, id est me pro eis offero. Scribunt enim victimā hoc loco dici sanctificationē, vt immolationē sub sacramento inchoauerit, quā cōsummauit in cruce, quis tota eius vita, perpetua fuerit imolatio pro nostris peccatis & salute ipetrāda. Per totā nāq; vitā exhibuit patri in hostiā viuētē, sanctā & Deo placētē, non solum corpus suum, sed & animam, ac se totum. Sed, vt dicit B. Bernardus

Malach. 1.

3. part. q. 82. art. 4. ad primum & q. 80 art. 12. ad tertium.

Cap. vltimo.

Ioan. 17.

serm. 3. de purificatione. nardus de oblatione facta in tẽplo, quando & ipse se obtulit, quod satis delicata videtur, vbi tantũ sistitur domino, redimitur auibus & ilico reportatur, ita & oblatio quę fit in sacramẽto. Nec solũ Christus cõsecrando se patri obtulit, sed semper offert q̃diu sub speciebus panis & vini manebat. Cui sententiæ subscribunt B. Hieron. interpretãs versic. Psal. Tu es sacerdos in æternum. & in epistola ad Hedibiam, Eusebius Cæsarieñ, Venerab. Beda & Rupertus: quorum sententias & verba refert pater Alfonsus. Nec tantùm in sacra Eucharistia vera est oblatio, sed & verum sacrificium propriè dictum, quod fit quando id quod offertur intrinsecùs afficitur aliqua qualitate, vel noua dispositione. Nam in sacra Eucharistia non solum panis & vinum tanquam verum sacrificium trãseunt in corpus & sanguinẽ Christi, sed & Christus accipit ibi nouum esse sacramentale, quale in cœlis non habet, & fit, secũdũ phrasim sermonis B. Ambr. quod priùs erat panis & vinũ, corpus & sanguis dñi. Est igitur ex Christi institutiõe (vt diximꝰ) in missa verũ & propriè dictum sacrificiũ, quod Deo patri offertur. Et q̃uis Christus expressè nõ meminerit oblatiõis sacrificij, quia tamẽ nõ fit sacrificiũ nisi ad hoc vt Deo præsentetur & offeratur, sicut ex eius institutione sacrificium habemus, ita & oblationem. Quomodò ecclesia catholica intelligit, quæ in sacro canone post consecrationem & verba Christi, videlicet Hæc quotiescunque feceritis &cæt. statim addit, Vnde & memores &c. offerimus &cęt. quamuis tamen si non esset ex Christi institutione sacrificij oblatio, nec Christus ipse obtulisset post cõsecrationem, nos tamen ipsum offerre possemus, quando ex Dei patris munificentia nobis donata in omnem vsum salutis nostræ habemus præsens Christi corpus ac sanguinem. Cùm enim res ipsa, hoc est Christus Dominus acceptissimus sit Deo patri eiq; beneplacita hostia, quę est agnus immaculatus tollens peccata mundi, quid prohibere posset, quo minus offeratur & diuinæ maiestatis oculis, vt nostri misereatur, præsentetur. Quid, inquit B. Augu. tam gratè offerri à nobis, & ab illo suscipi posśit, q̃ immaculata caro nata ex vtero virginali? An impediat quod ex patris gratia seipsum ipse nobis donat, & propterea eundem ipsum Deo offerre non possumus? Sed ait rex Dauid, Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. An quia semel in cruce oblatus, à nobis offerri non posśit, quando ita se dimittit, vt in manibus nostris sub panis & vini speciebus contineatur, quando semel oblatũ nobis integrum se reddit? Non alia est nostra oblatio q̃ victimæ huius & oblationis imago, exemplar, atque memoria, vt loquuntur Ambros. & Chrysost. Manifestum est etiã ex superioribus, q̃ missa est ex Christi institutione, quoad eius substantialia, quę sunt consecratio sub duabus speciebus, oblatio & oblati sumptio: quãuis vt diximus omnino certũ nõ sit, q̃ hæc Christi institutio vim & efficaciã habeat præceptiuã. Ordinẽ autẽ & modũ sacrificandi in missa, ordinauerũt Apostoli, quẽ põtifices postea auxerũt ad custodiã & lucrũ fidei & charitatis, atq; ad promotionem deuotionis populi Christiani, & ad ampliandam reuerentiam erga sacramentum. Atq; hac parte ordinata est missa à præpositis ecclesiæ ex inspiratione spiritus Christi. Ex quo sequitur quòd celebrantes cœnam dominicam sine oblatione, & cum sola fidelium communione, Christi violant institutionem, qui mandat vt hoc faciamus quod ipse fecit, hoc est sacrificemus & offeramus, iuxta Cypriani & sanctorum interpretationem.

li. 1. demonstr. euãgelic. c. 10. li. 2. cõmenta. in Leuit. ca. 6.

Sequitur

Sequitur etiam quòd in missa non tantum est commemoratio sacrificij in cruce peracti, sed verum sacrificium, quod consecratur & offertur in commemorationem mortis Domini, atque ita est sacrificium commemoratiuum sacrificij crucis, sicut agnus Paschalis & sacrificia legis verè sacrificia erant prænostica eiusdem crucis sacrificij: sed & in commemorationem liberationis filiorum Israel à seruitute Egypti constitutus erat agnus Paschalis. Vt autem intelligatur quomodo fiat sacræ Eucharistiæ oblatio, ad memoriam reuocandum est quòd summus sacerdos in festo expiationis cum sanguine intrabat in sancta sanctorum, & sanguinem vituli & hirci, qui prius immolati & occisi erant in altari sacrificij, septies aspergebat contra propitiatorium: Quibus cæremonijs Apostolus Paulus tanquam vmbris veritatem, applicat consummationem victimæ crucis. Ait enim quòd Christus fuso sanguine in cruce per proprium sanguinem ingressus est non in manufacta sancta, sed in ipsum cœlũ, vt appareat vultui Dei quasi propitiatorio pro nobis, donec secundò sine peccato appareat omnibus se expectantibus in salutem. Id quod latè prosequitur Origenes, qui & interpretatur diẽ propitiationis nobis manere, donec sol occidat, id est vsque quo mundus finem accipiat, quod Apostolus dicit, Donec secundò appareat omnibus & cæt. Qua Apostoli doctrina instructus B. Ambrosius, Nunc, inquit, Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, sed offert se ipse quasi sacerdos, hîc in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit: Hîc autem se offert etiam vt in sacramento existens per suos ministros, in cœlis verò, per seipsum. Et B. Chrysost. Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem faciẽtes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ, quia semel oblata est in sancta sanctorum, nostrum autem sacrificium exemplar est illius: Illius, inquam, quod ipse nunc in cœlis offert, hoc enim per nos præsentari & offerri iussit, sicut in cœlis se præsentat. Fungitur namque sacerdotis officio vbicunque corporaliter adest. Sempiternum enim habet sacerdotium semper viuens ad interpellandum pro nobis, etiam vbi sub aliena specie, sicut in sacramento occultus latet. In quo functionem sacerdotij secundum ordinem Melchisedech, quod sempiternum ait Apostolus, consistere diximus secundum Theophylactum & OEcumenium.

Leuit. 16.

Heb. 9.

home. 9. super Leuiticum

lib. 1. officiorũ cap. 10.

hom. 17. epist. ad Hebræos.

Manifesta est ex superioribus secunda huius articuli pars videlicet, quod ex Christi institutione istud sacrificium missæ pro alijs offertur, & oblatum viuis prodest & defunctis. Cùm enim iusserit dominus sacrificare & offerre, dum dixit, Hoc facite in meam commemorationem, iuxta beati Cypriani reliquorumque patrum interpretationem. & hoc dixerit indefinitè ac simpliciter sine vlla restrictione causæ ob quam, vel personarum pro quibus offeratur: & nec loci vel temporis, imò nec communicantium, nec quod priuatim vel publicè offeratur faciat mentionem, omnia hæc libera reliquit ecclesiæ suæ sponsæ dispensationi, secundum quod videret gloriæ patris sui & fidelium edificationi ac saluti conuenire, atque ministrorum dispensationi & arbitrio. Qua argumentatione vti diximus beatum Augustinum in simili materia ex verbo beati Pauli Apostoli, Cætera cùm venero disponam.

Offerri igitur poteſt ſacra eucharistia in omnem vſum & finem, ad quem ſacrificia offerri poſſunt, & ad quem legis ſacrificia diuinitùs ſunt inſtituta. Succeſſit enim in locum omnium veterum ſacrificiorum, Nam docet beatus Auguſtinus, ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech quod Chriſtus exhibuit hîc de corpore & ſanguine ſuo, ſucceſiſſe omnibus ſacrificijs veteris teſtamenti, quę immolabātur in vmbra futuri: Propter quod etiam vocem illam eiuſdem mediatoris per prophetiam loquentis Pſalm. 39. agnoſcimus, Sacrificium, inquit, & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi, quia pro omnibus illis ſacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participātibus miniſtratur. Perfectiſſimū namq; eſſe cōueniebat ſacrificiū quod ſecundū ordinē Melchiſedech in lege ſua noua Chriſtus inſtitueret. Beatiſſ. Leo, Vt vmbrę, inquit, cederēt corpori antiqua obſeruatio nouo tollitur ſacramēto, hoſtia in hoſtiam tranſit, tāto meliorem quāto agnus īmaculatus, Chriſtus videlicet pręſtat ſanguine agni paſcalis, & legalis feſtiuitas dum mutatur impletur. Eſt igitur ſacra eucharistia holocauſtum, ſacrificium pacificum & propitiatoriū ſiue pro peccatis: Et omnium horum vſum habet, veritatem & virtutem, imò in immenſum excedentē, vt etiam docet Gabriel in canonem miſſæ poſt Ioannem Gerſonem. Cum ergo in Leuitico dicat Dominus, quòd oblato ſacrificio ab eo qui peccauerat, ſacerdote pro eo & peccato eius rogante, dimittebatur ei, quis dubitare poteſt quin hoc oblato ſacrificio in quo ſolo beneplacitum eſt patri, & orāte ſacerdote peccata dimittantur? Et certè ſacerdotis officium eſt offerre dona & ſacrificia pro peccatis. Certum eſt autem quod olim ad oblationē ſacrificij, & ſacerdotis oblationem, reatus peccatorum remittebatur poſt dimiſſam culpam remanens, & propterea nihil dubitandum quin ad huiuſmodi peccatorum remiſſionem valeat: Sed an culpa mortalis & reatus pœnæ æternæ per noſtrum præcipuè ſacrificium remittantur, non eſt cōſentiens ſcholaſticorum doctorum ſententia. Quidam enim interpretantur dicta ſanctorum docentium ſacrificia oblata ad remiſſionem criminum valere, de reliquijs eorum quę in nobis remanēt poſt culpę indulgentiam. Verum ſcripturis & patribus magis eſt conſentanea ſententia contraria. Nam Leuiticus dicit ſimpliciter quòd oblato ſacrificio & orante ſacerdote peccata dimittebantur. Et Apoſt. Paulus quòd ſacerdotis eſt offerre ſacrificia pro peccatis: Peccata autem propriè vocantur culpę, & nō earum reatus, niſi ſecundum tropum quo effectus ſignificatur nomine cauſæ. Et cum idem ſit ſacrificium altaris & victima crucis, idemque Chriſtus patri offeratur in altari, qui in cœlis: ſicut oblatio quam ſancta ſanctorum ingreſſus vultui patris pro nobis apparens, operatur remiſſionem peccatorum mortalium, ita & ea quæ fit in altari. Ad omnia namque valere videtur ſacrificium altaris, & oblatio quam Chriſtus facit in cœlis, ad eadem ſcilicet ad quæ valebat victima crucis. Atque hæc videtur patrum ſententia. Nam Alexander quintus à B. Petro pontifex ſcribit, quòd crimina atq; peccata oblatis his domino ſacrificijs delentur, quodq; talibus hoſtijs delectabitur & placabitur dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim, inquit, in ſacrificijs maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſanguis Chriſti, nec vlla oblatio hac potior eſt: eadem ſcribit Iulius primus. Et B. Cyprianus dicit ſacram Euchariſtiam eſſe holocauſtum ad purgādum iniquitates. Idem quoq; habet Ambroſius, & Chryſoſtomus, Sacerdos, inquit, pro vniuerſo orbe

lib. 17. de ciui. Dei cap. 20. Et li. 1. contra aduerſariū legis & prophetarum ca. 20.

ſerm. 5. de Paſchate.

lect. 85. e. f. alphabe. 89. v cap 3. 4. 5.

Heb. 5.

Martinus Pereſius Aiala de diuinis & apoſto. traditionibus.

epiſtol. ad oēs orthodoxos.

epiſt. ad epiſcopos per Egyptum.

lib. 1. officiorū cap. 48.

ſo orbe legatus intercedit, eſtque apud Deum deprecator, vt omnium nō viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis fiat propitius. Modum autem quo mortalia peccata per ſacrificij noſtri oblationem remittuntur, declarat B. Thomas, Euchariſtia, inquit, non ſolum eſt ſacramentum, ſed etiam ſacrificium: In quantum autem ſacramentum eſt in ſolo viuente effectum habet. Requirit enim vitam præexiſtere, ſed in quantum eſt ſacrificium, effectum habet etiam in alijs pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam ſpiritualem in actu, ſed in potentia tantum: & ideo ſi eos diſpoſitos inueniat, gratiam eis obtinet virtute illius veri ſacrificij, à quo omnis gratia in nos influxit: & per conſequens peccata mortalia in eis delet, non ſicut cauſa proxima, ſed in quantum gratiam contritionis eis impetrat. Proxima namque cauſa remiſsionis peccatorum, eſt baptiſmus & pœnitentia, ſaltem deſiderata: Quo modo peccata mortalia delet etiam oblatio ſacrificij crucis. Vnde manifeſtum fit quòd hoc ſacrificium non ſolum eſt Euchariſticū, ſed verè expiatorium & propitiatorium ſuper reatu peccatorum etiam mortalium: imò probabile eſt quòd ſuper remiſsione culpæ mortalis, & reatus pœnæ æternæ. Non tamen definire auderem, quòd quaſi ex opere operato ex Dei ordinatione ſemper peccata remittantur ei pro quo ſacra Euchariſtia offertur etiam ſi diſpoſitus ſit, ſicut per ſacramenta baptiſmi & pœnitentiæ remittuntur. li.6. de ſacerdotio. diſtinctio. 12. qu.2. art. 2. in ſolut. 4. argu.

Certum eſt enim nulla peccata mortalia remitti ſine horum ſacramētorum deſiderio. Eſſe autem varios modos expiandi peccata mortalia tēpore euāgelij docet Origenes ex ſcripturis. Videtur autem diſcrimē inter ſacrificiū crucis & altaris, quod Chriſtus patri illud obtulit, vt ſolis electis eſſet efficax, his videlicet quos dederat ei pater. Ait enim, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius. Et, Quos dediſti mihi pater ego cuſtodiui, nemo ex eis perijt niſi filius perditionis: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi: Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt, & pro eis ego ſacrifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Item vt omne quod dediſti ei det eis vitam æternam: Et ideo eis ſolis & omnibus ob victimam filij pater peccata remittit, & vitam largitur æternam, atque baptiſmum aliaque ſalutis remedia eis prouidet. Sacerdos autem cum patris neſciat voluntatem, promiſcuè pro omnibus offerre poteſt, pro his etiam quos pater cœleſtis filio ſuo non dedit: Quapropter non oportet vniuerſis pro quibus offert efficacem eſſe ſacerdotis oblationem. Oblatio enim altaris eſt conſummatio, imago & memoria ex Chriſti inſtitutione victimæ & oblationis factæ in cruce: ſicut & ea quam in cœlis facit Chriſtus vultui patris pro nobis apparens. Et ideo nō latiùs ſe extendere poteſt eius efficacia, quàm Chriſti patientis erat voluntas, hoc eſt patris electio: & ad eadem valet ex oblationis efficacia, & quaſi ex opere operato. Ad tēporalia verò obtinenda ſolùm valet per modum impetrationis quę per ſacrificiū multum gratię & efficacię accipit apud patrem. Pro reatu pœnarum ſacrificium ipſum ſatisfacit per exhibitionem & ſolutionem ęquiualentis. hom.2. in Leuiticum. Ioan.4. Ioan.17.

Vt autem ſacra Euchariſtia ſacramentum eſt, non propriè victimæ crucis memoria eſt & imago, ex opere operato viuificat, confortat, & omnem effectum in ſpiritu operatur, quem in corpore cibus & potus corporalis: Ex merito tamen victimæ crucis, ſicut baptiſmus regenerat, & pœnitentia

lapsos reparat. Quod enim per sacrificium missæ, & sacram eucharistiam, sine respectu mortis Christi, impius post baptismũ iustificetur, aut ei propitietur Deus, non est scripturis consentaneum. Ait enim Apostolus Paulus, quòd pater posuit Christum propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, qui traditus est propter delicta nostra. Et, Iustificati in sanguine eius, recõciliati per mortẽ eius, & lauit nos in sanguine suo à peccatis nostris: Et ideo improbabilis est opinio Ambrosij Catharini ꝙ peccata ante baptismũ admissa, dimittuntur per sacrificium crucis, & post baptismum admissa, per sacrificium altaris. Nec solùm pro peccatis remittendis valet hoc sacrificium, verùm etiam pro qualibet necessitate. Ait enim B. Chrysostimus, Communes in sacrificio preces effundimus pro non initiatis & infirmis, & pro terræ, marisque & vniuersi orbis fructibus sacrificamus. Et B. Augustinus dicit per oblationem sacrificij domum quandam liberatam esse à virtute noxia malignorum spirituum: Vir, inquit, tribunicius cùm afflictione animalium & seruorum suorum domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent: Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quãtum potuit vt cessaret illa vexatio, Deoque protinus miserente cessauit. Quod etiam sacrificium offerri possit pro defunctis, ex apostolica quoque traditione frequenter docet in homelijs ad populum B. Chrysostomus. Ait enim ad populum Antiochenum. Non temerè ab Apostolis hęc sancita fuerunt, vt in tremendis misterijs defunctorum agatur memoria. Sciebãt enim multum illis fructũ, multãque vtilitatem inde prouenire. Cum enim totus constiterit populus extensis manibus, & sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponitur sacrificium, quomodò Deum pro his supplicantes non exorabimus? Idem prolixè docet in ritu missæ a se ędito, quem longè prosequitur Reuerendus pater Alfonsus de Castro. Et. B. August. In Machabęorum, inquit, libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium: sed & si nusquam in scripturis veterib⁹ omnino legeretur, nõ parua hac cõsuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotis, quę Domino Deo ad eius altare fundũtur, locum suum habet commendatio etiam mortuorum. Item in Enchyrid. Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificiũ mediatoris offertur, vel eleemosynæ in ecclesia pro eis fiunt. Et post puaca, Cùm ergo sacrificia, siue altaris siue quarũcũq; eleemosynarũ pro baptizatis defunctis oĩbus offeruntur, pro valde bonis gratiarũ actiões sunt, pro nõ valde malis propitiationes sunt: Quibus autẽ prosunt, aut ad hoc prosunt vt sit plena remissio, aut certè tollerabilior fiat ipsa damnatio. Rursum lib. Confessionum, matrem suam commendat, quòd instante resolutionis suæ die, non de sepulchri honore, sed de hoc vno solũ esset sollicita, vt frequens ipsius ad altare fieret memoria, in qua sciret dispensari victimam illam sanctam qua deletum est peccati chyrographum quod erat nobis contrarium. Ad precij enim nostri sacramentum ligauerat animam suam vinculo fidei, hoc est sacrificium altaris: Vbi modũ perscribit quo sacrificiũ istud prodest mortuis, quia scilicet dispẽsatur eis & applicatur victima sanctæ oblationis crucis. Et B. Augustinus, & ante eum Epiphanius, Inter alia prophana dogmata Aerij hæretici & hoc ponunt, quod non oportet orare vel offerre pro mortuis oblationem, cùm sa-

Rom. 3. Rom. 5. in comment. epist. ad Heb. cap. 10. hom. 77. in Ioannem. lib. 22. de ciui. Dei cap. 8. *Missa priuata.* hom. 69. & hom. 41. in primam epist. ad Cor. hęres. 5. de missa. De cura pro mortuis agenda cap. 1. cap. 110. li. 9. ca. 11. & 28 de hęres. ca. 53

crificia

crificia tempore legis pro mortuis fuerint oblata. Nam Iudas Machabæus facta collatione duodecim drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorũ. Nihil ergo dubitãdũ est quin nouæ legis sacrificiũ pro iisdem (cùm sint eiusdem corporis nobiscum membra) offerri possit, quum non deterior sit modò eorum conditio, nec inferius aut inefficacius nostrum sacrificium. Plurimas patrũ sententias, in quibus docent sacræ Eucharistiæ sacrificiũ prodesse defunctis, citãt Albertus Pighius, & Pater Alfonsus de Castro, venerab. Ioan. Bunderus. Si contra dicta obiiciatur quod sacra eucharistia instituta est in esum & potum, ergo non vt offeratur, sed in gratiarum actionem, quum Dominus dicit, Hoc facite in meam commemorationem, hoc est vt memores mortis meæ grati sitis pro beneficio redemptionis vestræ. Respondetur quòd primus finis institutiõis sacræ Eucharistiæ est, vt offeratur, sicut declarauimus ex B. Cypriano, & reliquis patribus. Et commemoratio mortis, sacrificij & oblationis finis est, siue pro peccatis, siue pro beneficijs impetrandis fiat oblatio, nõ autem de eius est ratione, nec materia vel causa ob quam sacrificatur vel offertur. Est enim præsentatio mortis quam ante oculos eius exhibemus, & eum illius quasi memorem facimus, vt rectè intelligi possit, hoc facite in meam commemorationem, non solum apud vos, sed & apud patrem, apud quem offerentes mortẽ meã annuncietis. Et ideo, vt diximus, consecratio huius sacrificij eiusque oblatio magis est in commemorationem, quam ipsum sacrificium, quod institutum est in præsidium animarum nostrarum, & in omnem vsum in quem sacrificium offerri solet. Non igitur materia vel vsus specificatur, sed finis vel modus tantum, cùm ait Dominus, Hoc facite in meam commemorationem. Nam simpliciter & absolutè dicit Dominus, Hoc facite, id est sacrificate & offerte siue pro peccatis, siue pro gratia & salute impetranda, siue in gratiarum actionẽ, vel vt honor & reuerentia Deo deferatur, siue pro viuis, siue pro mortuis, semper tamẽ in mortis meæ commemorationem, quam patri offerendo presentetis. Et ideo cùm dicit Dominus, Hoc facite in meam commemorationem, potiùs ipsum facere, quàm quod factum est in eius commemorationẽ est referendum. Ex quibus patet quòd sacra eucharistia & pro peccatis est sacrificium, est & eucharisticum simul & holocaustum, dignitate & virtute includens, imò in infinitum superans omnium generũ cuiuscunq; legis sacrificia, quod & in oẽs sacrificiorum vsus semper in missa offertur pro spe scilicet salutis & incolumitatis, & animarum redemptionem. Tria autem hæc sacrificiorum genera diligenter explicat B. Thomas, qui etiam docet Christum fuisse omnis generis sacrificium, & peccatorum expiationem, eumque tota vita sua suo functum esse sacerdotio. An autem Christi institutio patiatur, vt offeratur tanquam holocaustum tantum, in gloriã scilicet & cultũ Dei, sine applicatione ad viuos vel mortuos, aut pro peccatis tantum, vel solùm in gratiarũ actionẽ, hoc est vt vel solum sit holocaustum, vel expiatorium pro peccatis tantum, vel pacificum tantum, non requirit pręsens disputatio. Nam propriè videtur esse holocaustum vt consecratur, & ratione subsequentis oblationis induit omnium generum sacrificij rationem. Quantum autem sit discrimen si à nobis fiat oblatio corporis & sanguinis Christi quasi in cœlo se vultui patris præsentantis, vel quasi in cruce pendentis, vt in vnione mortis & passionis eius preces & opera

2. Macha. 12.

lib. 5. heres. 3 de Missa

In cõpendio suo.

Thom. qu. 80. art. 12. ad. 3

1. 2. qu. 102. art. 3. ad 8. argum. part. 3. quę. 22. art. 2. & 3. eiusdem quæ. artic. 1.

opera nostra patri offeramus, ab oblatione illa reali sub sacramento substãtialiter præsentis, itẽ quãtũ differat hæc ipsa vt fit à populo circũstãte, & vnà cũ sacerdote offerẽte, ab eadem vt in missa fit à sacerdote cõsecrãte (si tamẽ distingui possunt) Et oblatio Christi vt in custodia seruatur, quid efficaciæ habeat. Itẽ Christi in templo præsentatio, & oblatio; quod, inquã, & quantũ inter istas oblationes sit discrimen, articuli nostri tractatio non requirit. Item cùm nostrum sacrificium, vt in altari consecratur & offertur, habeat gratiam apud patrem & valorem infinitum, sicut victima crucis & oblatio quã facit ingressus sancta sanctorũ, cùm victimæ crucis vtraq; oblatio, quæ fit in altari, & quę in cœlis, sit consummatio (sicut docet post B. Thomam Cardinal. Caietanus) quomodo non tota pœna remittitur ei pro quo fit oblatio, sicut per baptismum remittitur? Nam de gratia & charitatis infusione minor est difficultas, cùm infundantur secundum proportionem conatus nostri siue præuiæ dispositionis. Cui respondetur quod & oblatio sacrificij similiter operatur secundum deuotionem offerentium, sicut docent B. Thomas & Caietanus. Vnicuique enim nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, hoc est vt Christo dare libet, atq; secundum eam mensuram. Quando autem dicunt Ioannes Eckius & Gabriel Biel, valorẽ missæ & oblationis quæ in ea fit esse finitum, considerant hanc oblationem prout fit & à sacerdote, & Christum vt personam hìc tantummodo oblatam, & non vt imaginem representantem crucifixum: vel respectum habent ad nostram dispositionem siue deuotionem. An autẽ omnis fructus salutaris, temporalis & spiritualis quem pater largitur, referri debeat ad mortem & passionem Christi, sicut nostra redemptio, an potiùs ad totam eius vitam, quam diximus fuisse perpetuam oblationem, tractat B. Thomas. Quæ omnia hìc tractare prolixiùs esset.

Part. 3. qu. 79. art. 5. In quotlubet.

Ephs. 4.

Circa lib. a Cęsare Ratisponæ oblatum.

part. 3. qu. 68. art. 1.

Ex his igitur quæ diximus manifestum est quod Christi institutionem temerant, qui docent sacram Eucharistiam non posse alijs applicari, neque pro alijs offerri. Tunc enim solum holocaustum esset, non pacificum neque propitiatorium sacrificium. Omnis namque pontifex & sacerdos pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Nec simile est de alijs sacramentis, quæ solùm sacramenta sunt, nõ sacrificia: & ideo percipiens sacram Eucharistiam, cùm ea solùm vt sacramento vtatur, hoc est vt cibo & potu, sumenti tantum hæc perceptio prodest non alijs. Aduersantur quoque & violant Christi institutionem, qui illicitas atque abrogandas esse dicunt missas priuatas, hoc est in quibus solus sacerdos consecrat & solus communicat. Has enim missas vocant priuatas, etiam si mille adsint auditores. Isti & huiusmodi similes errores proficiscuntur ex peruerso & erroneo verborum institutionis huius sacramenti intellectu, quòd videlicet facere, quod iussit Dominus dicens, Hoc facite in meam commemorationem, sit manducare & bibere, non cõsecrare, sacrificare & offerre: quo tamen sensu B. Cyprianus, Irenæus, Chrysostomus, & alij scriptores ecclesiastici & canon missæ ea interpretantur. Et ideo cum hic primarius eius vsus sit, nec mandet Christus, vt vel publicè, vel priuatim, aut alijs simul communicantibus hoc faciant, liberum ecclesiæ istud reliquit. Cùm igitur sacerdos missam celebrans Deo sacrificium offerat, & cum solo Deo agat causam totius ecclesiæ & suam, atque hoc priuatim extra hominum turbam deuotiùs peragatur, magis secreta silentia

Heb. 5.

in missæ

in missę celebratione quærere cōuenit, quàm in hominū frequētia loca publica, exemplo summi sacerdotis legalis qui in die expiatiōis abditissima loca, hoc est sancta sanctorū ingrediebatur sacrificiū cōsummaturus. Legitur namq; in Leuitico, Nullus homo sit in tabernaculo, quādo pōtifex sanctuarium ingreditur, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cœtu Israel, donec egrediatur tabernaculum. Fortasis obijcietur quòd inter ea quæ fecit Iesus, suis etiā distribuit corpus & calicē, ergo & nos idē facere oportet ex eius mandato, quādo consecramus & missam celebramus? Cui respondetur, quod hoc verbū, Facite, dicit Christus non fidelibus, sed solis mensæ præpositis, vt illi dispensent, vt diximus, secūdum quod eis honori Domini & saluti populi Christiani expedire videtur. Et præceptum hoc (si tamen præceptū est) est affirmatiuū, qualia non pro semper obligant. Et secūdum sanctorū patrum interpretationem Facere non cōplectitur distribuere, sed solum consecrare ex pane & vino corpus & sanguinē Domini. De missis autē priuatis, & de earum vsu quod sit antiquissimus, itē earundē applicatione, docet in Auctario Enchyrid. Ioannes Eckius: Item in Apologia aduersus Bucerū circa scripturam protestantium in Colloquio Ratisponensi. Et de sacrificio missæ scribit tres libros, quibus exactissimê aduersariorū dogmata cōuincit, in quorum primo ex scripturis docet & probat in missa verū fieri sacrificium: in secūdo ex patribus & cōcilijs: tertio eorū respondet argumentis. Virtutem quoq; & efficaciam huius nostri sacrificij ex patribus docet Albertus Pighius. Hi latissimè tractant quicquid adhuc de missæ sacrificio desiderari posset. Tēpore B. Aug. missas fuisse priuatas demonstratur ex eo quod superius ex ipso citauimus, & quod Gregor. Nazian. inuētus est in paruo oratorio celebrare, quādo cōmuni episcoporum consensu in episcopum fuit assumptus: &, vt diximus, quia Christus hîc nihil ordinauit, nisi de faciendo, hoc est sacrificando, & absolutè dixit, Hoc facite & offerte, liberum reliquit, vt vel priuatim, vel publicè istud faciamus cum aliorum communione, & etiam sine ea, pro viuis vel mortuis iuxta regulā B. Aug. cuius frequenter in superioribus meminimus. Quod autem Deū honore & cultu debito priuant, qui in missa ei defertur, totāq; ecclesiam ac fideliū defunctorum animas multa vtilitate, fructu & præsidio fraudāt, qui tanq̄ Christi institutionē cōtrarias, missas priuatas abolēdas docēt, rectè declarat Ioānes Eckius, in annotat. circa librū oblatū. Et quidā sanctorū dicit, quod quisquis hoc sacrificiū ab ecclesia tollere molitur, nihilo minorem ei iacturam intentabit, quàm si mundo solem eripere studuerit.

Cap. 16.

Controuers. 5.

lib. 22. de ciui. Dei. cap. 8.

epistol. ad Ianuarium.

In actis Comitiorū Ratisp. Roffen. in defensione Regiæ Assertionis.

Ex hac articuli declaratione & probatione non erit difficile aduersariorū argumētis respōdere. Falsa enim assumūt, vel ex erronea scripturarū argumētantur intelligentia. Quod primùm ostēdamus de Ioāne Caluino, qui in Antidoto articulorū facultatis sacrę Theologię Parisieñ circa articulum 6. missę sacrificiū impugnat, & succinctè adducit ea quę ei validissima visa sunt ad fidem nostrā euertendam. Relinquo eius institutionē, quæ hac in re prolixa est, sed argumenta Antidoti tantum proponemus. Ait autē,

Caluinus.

Institutio Christi sic habet, Accipite & manducate, non autem Offerte: Ergo sacrificium missæ non ex instituto Christi est, sed palam cum eo pugnat.

Responsio.

Quid, precor, apparentiæ habet hæc argumentatio, vt propter eam relinquamus consentientem scriptorum ecclesiasticorum, & catholicæ fidei

doctrinam de missæ sacrificio? Verè huic homini Deus spiritum compunctionis dedit, oculos vt non videat, & aures vt non audiat. Diximus enim non esse institutionem sacrificij, imò nec sacræ Eucharistiæ in his verbis, Accipite & manducate. Nisi enim addidisset, Hoc facite in meam commemorationem, nullum in ecclesia haberemus sacrificium, nullam Eucharistiam, nullum corporis & sanguinis Christi sacramētum, nec facultatem cõsecrandi. Hoc autem facere, apertisimè, vt diximus, B. Cyprianus, patres & ecclesia catholica Græca & Latina à tēporibus Ambrosii & Chrysostomi in canone missæ, interpretantur sacrificare & offerre. Quamuis igitur in his verbis, Accipite & manducate, non sit institutum sacrificium, in eo tamen quod addit, Hoc facite in meam commemorationem, vera est & perpetua sacrificij missæ institutio. Nihil igitur habet soliditatis, sed merè sophistica est hæc Caluini argumentatio.

Præterea cõstat ex scripturis hoc peculiare & proprium fuisse Christi officiũ, seipsum offerre, sicut dicit Apost. ipsum vna oblatione in perpetuum sanctificasse suos: Item semel apparuisse per oblationem sui. Nam & in hunc finem consecratus fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, sine successore vel socio. Sacerdotij itaq; honore spoliatur Christus, cùm ius ipsum offerendi transfertur ad alios. Postremò nemo vsurpare debet hunc honorem, nisi à Deo vocatus, teste Apostolo. Nemo autem præter Christum vocatus legitur. Rursum cùm promissio ad eos solos destinetur, qui sacramento communicant, quo iure ad mortuos pertinebit?

Caluinus. Heb. 9. 10.

Responsio. Est quidē officium Christo propriũ & peculiare, seipsum pro mundo offerre in mortē, & animã suam dare in redēptionem pro multis, & per proprium sanguinem post factam cruentam hanc oblationem in ara crucis, intrare sancta sanctorum & vultui patris se præsentare, atq; pro nobis interpellare, nec cuiquã hoc officiũ cõmunicat, se tamen sancta sanctorũ ingressus offert & patri præsentat, nõ solũ per se in sua persona, sed etiã per nostrũ & sacerdotum ministerium, sicut de Christo dicit Ioannes Baptista ex verbo Dei, Hic est qui baptizat in spiritu sancto, quasi hoc sit ei, vt etiam verè est, peculiare. Apostoli tamen & sacerdotes suum baptizando præstãt ministerium, & per eos in spiritu ipse Christus baptizat. Ita sacrificãdo & offerendo ipse se sacrificat & offert sacerdotum ministerio: sed & se patri præsentat vbicunq; est, in sacramento etiam velatus per ministerium sacerdotum. Non enim minus in sacramento, quantumlibet tectus humillima & quasi sordida veste, vultui patris pro nobis apparet, q̃ in cœlis sedēs ad dexterã eiusdē patris, in hoc fungens sacerdotio sempiterno secundũ ordinē Melchisedech. Licèt Christus, inquit OEcumenius, nõ obtulerit carentem sanguine hostiã: Siquidē corpus suũ obtulit, attamē qui ab illo fungentur sacerdotio, quorũ Deus põtifex esse dignatus est, sine sanguine offerēt. Nã hoc significat, In æternũ. Neq; enĩ de ea quę semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset In æternũ, sed respiciēs ad præsentes sacrificos per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiã in mystica cœna modũ illis tradidit huiusmodi sacrificij. Et Theophyl. explicãs quomodò Christus sit sacerdos in æternũ secũdũ ordinē Melchisedech, Manifestissimè igitur, inquit, de Christo hoc dictum est. Solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perinde ac Melchisedech. Quî verò dixit In æternum? Quoniam etiamnum vnà cum corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & patrem intercedit, hoc est quas pro nobis pertulit afflictiones, vt multum

Matth. 20. Ioan. 1. Zachar. 3. Heb. 5. Heb. 5.

Quomodo filius apud patrem intercedat, quid dicat.

multum commoueat, proponit etiam sine voce, re ipsa nimirum patri loquens, Pro humana natura filius tuus ego sustinui hæc: Miserere igitur horum, pro quibus ego pati & mori sustinui. Vel quia quæ in singulos dies fit & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet pontificem & sacerdotem dominum, atque adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat & frangitur, & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt mors domini annunciatur. Et B. Ambrosius, vt suprà citauimus, Nunc Christus, inquit, offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat, hîc, videlicet in sacramento, in imagine: ibi in veritate, vbi apud patrem quasi aduocatus interuenit. Atque hæc eadem quæ veritati hîc obijcit Ioannes Caluinus, proponit sibi B. Ioãnes Chrysosto. & diligẽter explicat circa locum, Per singulos annos ijsdem ipsis hostijs quas offerunt indesinenter: Quid ergo nos, inquit, nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia non multæ: Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorum: Hoc autem sacrificium exemplar est illius, idipsum semper offerimus: Nec nunc quidem alium agnũ, crastina alium, sed semper idipsum. Proinde vnũ est hoc sacrificium, alioquin hac ratione, quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt: Nequaquam, sed vnus vbiq; est Christus: Pontifex noster hostiam mũdantem nos obtulit, ipsam offerimus & nunc: hoc autem quod nos facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsnm semper facimus, magis autem recordationem sacrificij operamur. Mirum est, quòd Ioannes Caluinus & reliqui aduersarij nostri nõ videant easdem has Pauli sententias, non minus facere aduersus oblationem quã Christus in cœlis facit vultui patris semper pro nobis apparẽs (ad quã stabiliendam eas Paulus adducit) quàm contra oblationem altaris. Et multa quæ Christo sunt propria, ipse in Apostolos suosque ministros transfundit. Tractans enim B. Chrysostomus verbum Domini, Quodcunque solueris, & quodcunque ligaueris super terram, & cæt. Hæc, inquit, promittit se Petro daturum quæ sunt propria Dei solius, scilicet peccata soluere, & ecclesiã immutabilem facere inter tot persecutionum & tentationũ procellas. Et B. Hieronymus circa locum, Super hãc petram edificabo ecclesiam meam. Sicut ipse lumẽ, inquit, Apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteraq; ex Domino sortiti sunt vocabula, ita & Symoni qui credebat in petram Christũ, Petri largitus est nomen, ac secũdum Metaphoram petræ, rectè dicitur ei, Edificabo ecclesiam meam super te. Et vna quidẽ oblatiõe crucis in perpetuũ suos sanctificauit, vnde omnis nostra sanctificatio, & omnis peccatorũ remissio deriuatur: sed hæc oblatio in cruce facta cum sanguinis effusione perpetuò patri præsentatur, & idẽ ipse in sancta sanctorũ ingressus per proprium sanguinem, se patri offert, sua vulnera, suã passionẽ, eius vultui pro nobis apparens & semper viuens ad interpellandũ pro nobis, reipsa patri loquẽs, Pro humana natura filius tuus ego sustinui hęc: Miserere igitur horũ pro quibus ego pati & mori sustinui. Atque hanc duplicem secundum modum, sed re ipsa eandem oblationẽ sanguinolentam in cruce & incruentam in cœlis mirificè prosequitur Apost. Paulus, vmbræ legis in die expiationis comparans veritatem, videlicet ingressum Christi in sancta sanctorũ.

Lib. 1. officiorum. cap. 48.

hom. 17. in epist. ad Heb.

Matth. 16.

Theophyl. ad Heb. 5.

Heb. 9. 10.

Hæc autem oblatio quam in cœlis facit, durabit quàmdiu locum habebit expiatio, hoc est, vt interpretatur B. Paulus, donec secundò appareat, quasi ex sanctis sanctorum rediens, omnibus expectantibus se in salutem. Nõ enim suorum sanctificatio perficietur, donec tradiderit regnũ Deo & patri. Et Christus quidem à patre consecratus est sacerdos sine socio, sine successore (Sacerdotium enim habet sempiternum) non tamen vt in sua tantũ persona sacerdotio fungatur. Nam & ipse vocauit Apostolos suos quos

Ioan. 20. mitteret ad easdem functiones, ad quas ipsum miserat pater. Sicut, inquit, me misit pater, & ego mitto vos. Ministros itaque habet Christus in hac sui incruenta oblatione, quos vocauit ipse, quamuis non successorem, nec socium.

1. Corint. 3. Dei, inquit Apostolus, adiutores sumus, & ministri eius cui credidistis. Nec in hoc Christus honore suo spoliatur, quando vt nos honoret, nostra dignatur vti cooperatione. Et vsurpare potest hunc honorem, quem filius ad eum vocat, qui & duodecim Apostolos vocauit, ad hunc sacerdotij honorẽ sicut ipsum vocauit pater. Ait enim Apostolis, Hoc facite in meã cõmemorationem quod feci ego: Maior est filij honor, maiorque prædicatur eius potestas, quando alijs ipsam communicat & sui sacerdotij facit consortes, sicut dici solet de potestate miraculorũ concessa Apostolis. Maior enim est Christi gloria ꝙ miracula faciat per alios, q̃ si ipsa per se solũ operaretur. Idem obijciebat Nouatus ecclesię catholicæ contra alteram sacer-

de pœnitentia lib. 1. ca. 2. dotij potestatem, vt refert B. Ambrosius, Aiunt se domino, inquit, deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruant, imò nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm qui volunt mandata eius rescindere. Nã cum ipse in euangelio suo dixerit, Quorũ remiseritis peccata remittuntur eis. Quis est qui magis honorat, vtrũ qui mandatis obtẽperat, an qui resistit? Hic aũt eius etiã habemus mandatum, Hoc facite in meã cõmemorationem. Et forma ordinationis sacerdotum, secundum Concilium Florẽtinum, solum oblationis meminit quæ est, Accipe potestatẽ offerendi sacrificium in ecclesia pro viuis & mortuis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quare licèt promissio & institutio sacerdotij non sit facta mortuis, sed ad solos pertineat sacerdotes, nec s. eucharistia ad mortuos pertineat vt sacramentum est, siue vt est cibus ac potus, non tamen exclusi sunt à sacri-

2. Macha. 12. ficio, quasi pro eis offerri non possit. Nam Iudas Machabęus legis etiam sacrificia offerri curauit pro mortuis. Et omnis pontifex atque sacerdos constituitur in his quę sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis,

Heb. 5. non solum viuorũ, sed & mortuorum. Nec hoc loquitur Apostolus de solo sacerdote legali, cùm per hanc sententiam ostendat Christum sacerdotem à patre constitutum, habere aliquid quod patri offerat. Nisi à Deo derelictus esset Caluinus & in reprobũ sensum datus, non potuisset ob argumẽta tam infirma, catholicam deserere veritatẽ quam non ignorat à temporibus Apostolorum concorditer semper esse traditam & doctam in sancta Christi ecclesia.

Expendamus etiam quid momenti habeant quæ adducit Confessio VVirtembergeñ, & inueniemus æquè infirma esse. Ait autem

Confessio Vvirtẽb. *Cum sacrificij nomen latissimè pateat, ac generaliter significet sacrũ cultũ, libenter cõcedimus, verum & legitimũ vsum Eucharistiæ posse hoc modo sacrificium dici.*

Responsio. Probauimus sacram Eucharistiam esse sacrificiũ, secundũ definitiones B. Augustini, Philippi, & Caluini, quas suprà recitauimus, ex quibus patet

propriè

propriè esse sacrificium, & non solum generali significatione, qua verum & legitimum eius vsum, hoc est manducationem corporis & potum sanguinis Confessio dicit esse sacrificium. Non enim sacra Eucharistia tantùm est quędam cæremonia, sicut eius aliorumque sacramentorum vsus & administratio, eò quòd ad Dei cultū ordinatur. Hoc enim cōmune est omnib' cæremonijs veteris & noui testamenti: Sed hoc habet peculiare, quòd sit & sacrificium, quod Deo exhibetur, omnibus sacrificijs veteribus succedens, sicut docuimus ex B. Augustino & alijs vetustis scriptoribus. Cōsistit enim in esse permanente, cū reliqua sacramenta cum ipsa actione, in qua cōsistunt transeāt. Distinguuntur namque cæremoniæ in sacrificia, sacramenta, sacra & obseruātias, vt docet B. Thom. Eucharistia autē sacramentū est & vera ac propria ratione sacrificium: Reliqua verò nouę legis sacramenta tantùm sunt sacramenta. 1.2. qu. 102. art. vltimo.

Et si Eucharistia iuxta institutionem Christi, ita celebratur vt in ea annuncietur mors Christi, & dispensetur ecclesiæ sacramentum corporis & sanguinis Christi, rectè vocatur applicatio meriti passionis Christi, his videlicet qui sacramentum sumunt. **Confessio.**

Sacra Eucharistia iuxta institutionē Christi celebratur, quando corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus consecrantur, & patri offerūtur in memoriam mortis filij eius, sicut ipse in cœlis se patri offert & pręsentat, vt propterea rectè dicat B. Cyprianus, quia passionis eius mentionē in sacrificijs omnibus facimus (passio est enim domini sacrificiū quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit facere debemus: ipse autem primus sacrificium Deo obtulit & hoc fieri in sui commemorationem præcepit. Quem sensum verborum Christi, Hoc facite & cæt. semper secuta est ecclesia catholica tam Græca quàm Latina, post ea addens in canone missæ, Vnde & memores & cæt. offerimus & cæt. Et semper in eius consecratione mors Christi annunciatur apud patrem cui fit oblatio, eique præsentatur, cuius mortis ministrum consecrantem etiam memorem esse oportet. Nam mortis memoria propriè respicit facientem siue consecrantē, fitque hæc annunciatio magis per sacramentum corporis & sanguinis, quā lingua, vt docet B. Augustinus. Fallitur Confessio in eo quod dicit, iuxta institutionem Christi sacramentum corporis & sanguinis dispensandū esse ecclesiæ quandocunque celebratur. Hæc est enim radix multorum errorum quos circa eucharistiam docet. Debebat aduertere quod Dominus dixit nulla facta restrictione, nulla mentione communicantium, sed simpliciter, Hoc facite in meam cōmemorationē. Ex eadē radice dicit eam rectè vocari applicationem meriti passionis Christi his qui sacramētum sumunt, supponens solùm sacramentum esse, & non propriè dictum sacrificium, intelligens nimirum, quòd, Hoc facite, sit, accipite, manducate & bibite, & nō, sacrificate & offerte: quo tn̄ sensu ostendimus vniuersam ecclesiā verba illa Christi semper intellexisse. Non igitur meritum passionis Christi solis sumentibus applicatur, quo modo fit eius applicatio in baptismo cęterisque sacramentis, sed & his pro quibus offertur. Hoc enim præ cæteris sacramētis ei est peculiare, quòd sit etiā sacrificium. Ratio autē sacrificij hoc habet, quòd prosit & alijs. Omnis namq; pontifex, inquit Apostolus, pro hominibus cōstituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Offerre enim debet pro populo, sicut pro semetipso pro peccatis.

Responsio. libr. 2. epist. 3. lib. 4. de Trinitate cap. 4. Heb. 5.

 Nec da-

Confeſsio. *Nec damnandæ ſunt piæ lectiones & precationes, quæ conſecrationem, vt vocant, & diſpenſationem Euchariſtiæ præcedere & ſequi ſolent. Sed interea non licet nobis errores, qui ad hoc ſacrum, imperita magis priuatorũ hominum, quàm legitimo conſenſu veræ catholicæ Eccleſiæ, acceſſerunt, diſsimulare & approbare.*

Reſponſio. Quæ miſſæ acceſſerunt probat Confeſsio, & damnat eius ſubſtantiam, nempe ſacrificium & oblationem, ſine quibus miſſa conſtare non poteſt. Et conſecrationem damnare videtur, cùm dicat, Quę conſecrationem, vt vocant &cæt. Sed quomodò ſub ſpeciebus incipit eſſe corpus & ſanguis Chriſti, ſi non fiat myſtica benedictio ſiue conſecratio? Clarè hic docet Euchariſtiæ oblationem miſſę acceſsiſſe priuatorum hominum imperitia, non autem legitimo verę eccleſiæ conſenſu, vbi B. Auguſtinum & vniuerſos patres imperitię damnat, qui hanc oblationem teſtati ſunt & probauerunt. Et quæ, precor, eſt vera eccleſia catholica, ſi non Latina & Gręca, quæ vtraque ab hinc mille annis tradidit ſacram Euchariſtiam eſſe ſacrificium & oblationẽ? Et quis magis legitimus eſſe poſſet conſenſus, quàm eſt ex tam lõga & diutina obſeruatione in ſolenni & publico miſſæ officio?

Confeſsio. *Vnus error eſt, quòd ex cultu qui debet Eccleſiæ eſſe communis, fiat priuata vnius ſacrificuli actio, qui vt ſolus ſibi legit verba cœnæ dominicæ, ita etiam ſolus panem & vinum ſumit.*

Reſponſio. Sũmus ſacerdos cùm ſanguine ſancta ſanctorũ ingreſſus ſecretè omnia ſolus agebat coram propitiatorio, hoc eſt Deo propitiatorio inſidente, totius tamen populi cauſam agebat, atque propterea vt publica erat perſona in cauſa communi, publica etiam erat & actio, quãuis ſecreta ſine teſtibus perageretur. Diximus enim ex Apoſtolo, quòd ſacerdos pro hominibus conſtituitur, vt offerat & deprecetur pro peccatis totius populi. Sacerdos, inquit B. Chryſoſt. pro vniuerſo orbe legatus intercedit, deprecatorque eſt apud Deum, vt omnium non viuentium modò, ſed & mortuorũ peccatis fiat propitius. Nec mirum quod ſacerdos ſolus verba cœnæ dominicę legit, cùm per ea in Chriſti perſona conſecret & transmutet panem & vinum in corpus & ſanguinem Domini. Hic enim primarius eſt horum verborum vſus, nõ intelligentia aſtãtium, cùm populi cauſam cum ſolo Deo agat conſecrando & offerendo. Et ſolus ſacramentum ſumere poteſt, cùm Dominus nihil mandauerit quòd alij ſimul communicare debeant. Magna ſanè fieret iactura in eccleſia apud viuos & defunctos, ſi celebrare miſſam non poſſet ſine aliorum communicatione, imò nec licet ei alijs ſacramentum miniſtrare, niſi prępoſitus fuerit familiæ Chriſti, vt ei in tempore diſpenſet, hoc eſt curam habuerit paſtoralem.

Lib. 6. de ſacerdotio.

Confeſsio. *Nam Chriſtus inſtituit Euchariſtiam, non vt eſſet priuata vnius actio, ſed vt eſſet Eccleſię communio.*

Reſponſio. Chriſtus ſacram euchariſtiam inſtituit, vt nomine eccleſię ſacerdos patri corpus & ſanguinẽ eius offerat in mortis apud eundẽ memoriã, quomodò ipſe in cœlis ſe offert & ſiſtit patri latus & vulnera oſtendens, hoc eſt vt in nouo teſtamento nobis eſſet ſacrificium, quod, ſecundũ B. Auguſtini & Leonis papæ ſententiam, omnibus veteribus ſacrificijs ſuccederet: hicc; primarius eius eſſet vſus, & ſecundarius, vt ſit fidelibus cibus & potus, ſicut diximus inſtitutũ fuiſſe agnũ Paſchalẽ ad immolandũ, & ſecundo loco ad edendũ. Inſtituit autem Chriſtus euchariſtiam, non vt eſſet actio priuata, hoc eſt quę ſecretò fieret, nec vt publica, quæ multis fieret præſentibus.

Neutrum

Neutrum enim ad eius pertinet institutionem, Nam potest & publicè fieri, & etiam fieri potest secretò, quia tamen fit à publica persona, hoc est à sacerdote qui Christi mediatoris Dei & hominum, id est pontificis magni qui cœlos penetrauit, gerit personam, & pro tota offert Ecclesia tam viuētibus q̃ mortuis, & ad hoc publica missus est authoritate, actio eius in his mysterijs celebrandis non priuata, sed verè est publica, siue authoritatem spectemus, siue causam ac finem actionis, sicut eorum actio quæ in die expiationis summus sacerdos operabatur in sanctis sanctorum. Nisi in primis religionis nostræ principijs erraret hæc Confessio & alij omnes aduersarij, tã absurda tradere non possent, nec tã aliena à cōsentiente patrũ doctrina.

Itaque ad rectam Eucharistiæ actionem requiruntur ad minus duo, videlicet minister Eucharistiæ benedicens, & is cui Eucharistiæ sacramentum dispensetur. Cum enim Christus hoc sacramentum institueret, non ipse solus vescebatur, sed dispensabat Ecclesiæ suæ quam tum præsentem hebebat. Accipite, inquiens manducate & cæt. & bibite ex eo omnes. *Confessio.*

Christus duodecim Apostolis quos præsentes habebat, sacram dispēsabat Eucharistiam, ex eius inuitatione ad eam suscipiendã paratis: Ita & prȩfectus mensæ dominicæ petentibus & paratis eandem dispensare debet: inuitis & his qui eam non desiderabant non obtrusit. Et speciales fuisse causas ob quas abiturus corpus suum & sanguinem discipulis ministrabat, diximus superiùs. Cùm autem vnus non faciat Ecclesiam, & consecrari non possit sacra Eucharistia, nisi Ecclesiȩ præsenti dispensetur, quare prȩter ministrũ benedicentem non oportet adesse saltem duos, quibus dispensetur? Nam Christus, vt habet Confessio, dispensabat Ecclesiȩ suȩ quam tum prȩsentem habebat. Nos igitur dicimus quòd hoc Christi exemplum non obligabat ad imitandum, vt in Eucharistiæ actione vel duodecim, vel aliquibus ipsam dispensemus. Nam primarius eius vsus, vt diximus, pendère non debet à fine secundario. *Responsio.*

Hoc Christi institutum, vetus & vera catholica Ecclesia tam seueriter seruauit, vt eos qui in hoc sacro præsentes non communicarent, excommunicauerit. *Confessio.*

Vetustior & primitiua Ecclesia non distribuit sacram Eucharistiam fidelibus vnà in cœtu cōgregatis, sed panem sacrum frangebat per domos: Nec vnq̃ Ecclesia vera tanquam Christi institutũ trãsgressos eos excōmunicauit qui in hoc sacro prȩsentes nō cōmunicarēt. Diximus enim frequenter Christum nihil expressè de cōmunione mãdasse, sed tantum de sacrificatione & oblatione in sui memoriam. Non enim verba sunt institutionis, Accipite, comedite & bibite, sed paternæ inuitationis, & ad solos referuntur Apostolos. Et cum Christi præceptum eiusque institutio sit immutabilis, nulla consuetudine aboleri posset, quod prȩsentes in sacra hac actione possent nō communicare, si à Christo esset institutum. Ait papa Anacletus. *Responsio.* Act. 2.

Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Et addit, Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. *Confessio.* Anacletus in 1. epist.

Hunc morem tunc seruabat Ecclesia ex Apostolorum, vt dicit Anacletus papa, constitutione. Sed quia Christi nō erat prȩceptum, ex causa per prȩpositos & per Ecclesiam contraria consuetudine tolli & mutari poterat, sicut mutatum est & abrogatum solenne hoc Apostolorum decretum de abstinentia à suffocato & sanguine, quod in Actis refert Beatus Lucas. *Responsio.* Act. 15.

Et series

Et series sententiæ Anacleti insinuat ipsum loqui, non de omnibus præsentibus in sacra actione, sed de ministris duntaxat altari assistentibus. Ait enim, In solennioribus diebus episcopus Deo sacrificans, aut septẽ, aut quinque, aut tres diaconos & subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis in fronte & à tergo, & præsbyteri è regione contrito corde & humiliato spiritu ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius prębeant sacrificio. Peracta autem consecratione omnes communicent, hi videlicet ministri, non autem omnes qui missæ intersunt. Ex quo patet quòd nihil probant Concilium Antiochenum, & B. Dionysius, quæ citat Confessio. Referunt enim morem, qui eo tempore in ecclesia obseruabatur, non autem Christi institutum vel mandatum.

Cap. 2. In Hierarch. Eccles.

Confessio. *Arbitramur igitur necessarium esse vt ad conseruandam in celebratione Eucharistiæ institutionem Christi, & ad sectandum veteris ac verè catholicæ ecclesiæ exemplum, abrogentur priuatæ sacrificulorum missæ, & restituatur Ecclesiæ publica cœnæ Dominicæ communio.*

Responsio. Fallitur Confessio quòd credat ex Christi institutione missam debere celebrari solùm cum præsentium communione. Non enim institutionis verba, Hoc facite in meam commemorationem, vllam communionis faciunt mentionem. Quare verbo Dei addit Confessio & maledictionem incurrit, dum addit, Hoç facite, quando adsunt communicantes. Exemplum autem veteris ecclesiæ si tale fuerit quale proponit Confessio, quia ex Christi non erat institutione, temporis progressu potuit mutari, sicut mutata est consuetudo quotidie communicandi, quam in ecclesia Romana fuisse docet B. Hieronymus. Et iniquissimum, atque perniciosum est consilium, quo nec magis noxium ecclesiæ dari potest, vt missæ priuatę penitus abrogentur. Maiorem namque per hoc ecclesia pateretur iacturam, quàm si mundo sol tolleretur. Studet hæc Confessio cum Antichristi ministris etiã nobis iuge hoc sacrificium auferre, quod iam in suis ciuitatibus sustulerunt, de quo vaticinatus est propheta Daniel, A tẽpore cũ ablatum fuerit iuge sacrificium, dies mille ducenti nonaginta, hoc tempus & tẽpora & dimidium temporis.

epist. ad Lucinium.

Cap. 12.

Confessio. *Alius error est quòd Eucharistia sit tale sacrificiũ, quod debeat ingiter in Ecclesia, ad expianda peccata viuorum & mortuorum, & pro impetrandis alijs beneficijs tam corporalibus, quàm spiritualibus offerri.*

Responsio. Nõ esse errorem, sed catholicam & certissimæ fidei Christianæ veritatẽ, sacram Eucharistiam esse tale sacrificium quod & cæt. à temporibus Apostolorum testati sunt, & ex scripturis canonicis docuerunt vniuersi scriptores ecclesiastici, atque hoc esse iuge & perpetuum sacrificium, quod tẽporibus Antichristi duntaxat intermittetur, secundum prophetiam Danielis prophetæ, ipsumque esse propitiationem pro peccatis etiam mortuorum, virtute & merito sacrificij crucis, docuimus ex B. Augustino, & B. Chrysostomo & plurimis patribus quos antea citauimus. Et Alexander primus palam docet crimina atque peccata oblatis his Domino sacrificijs deleri: & causam addit, Idcirco & passio eius in his commemoranda est qua redempti sumus, & sæpius recitanda, atque hæc domino offerenda. Talibus hostijs placabitur Dominus & peccata dimittet ingentia. Omnis naq; efficacia sacræ Eucharistiæ, eiusq; in altari oblatiõis, deriuatur à victima crucis, quam

In Ench. c. 110. hom. 69. ad populum Antiochenum.

quam patri repreſentamus, vt eius apud ipſum quaſi renouemus memoriã. Et apertiſsimè B. Chryſoſtomus docet nos pro infirmis, pro terræ, marisq; & vniuerſi orbis fructibus ſacrificare, vt ſuprà prolixè declarauimus. Valet enim noſtrũ ſacrificiũ ad vniuerſa impetrãda, & quidem incõparabiliter efficaciùs, quàm ab orbe cõdito vllum profuit ſacrificium. Omnibus namq;, vt frequenter diximus, veteribus ſucceſsit ſacrificijs, omniumq; adducit fructum & vtilitatem. Magna igitur eſt cœcitas & arrogantia Confeſsionis, quod veritatem hanc catholicam in eccleſia Christi ſemper annunciatam, audeat vocare errorem, nullo allato ſcripturæ aut rationis teſtimonio.

Hic error manifeſtè pugnat cum Euangelio Chriſti, quod teſtificatur Chriſtũ vna oblatione ſemel tantum facta, conſummaſſe in ſempiternum ſanctificatos. Confeſsio.

Et nos confitemur atq; docemus Chriſtum vna oblatione qua ſe in cruce ex patris obedientia in mortem pro nobis obtulit, ſemel tantùm facta, in ſempiternum conſummaſſe ſanctificatos: & hanc oblationem fontem eſſe, ex quo omnis noſtra iuſtitia & ſanctitas proficiſcitur, quam ſolam patri proponimus in noſtro ſacrificio & oblatione, cuius etiam figura eſt, imago & exemplar, ſicut oblatio quam Chriſtus in cœlis apud patrem facit: & hãc repreſentationem & apud patrem rememorationem facimus in ſacrificio quod Chriſtus ad hoc ipſum inſtituit. Nam ſicut agnus paſchalis eiuſq; immolatio & realis oblatio, figura erat & vmbra agni pro totius mundi peccatis immolandi, ita Chriſtus in ſacramento verum eſt ſacrificium eiuſdem victimæ crucis recordatiuum, omnem ſuam efficaciam iuſtificandi & remittendi peccata ab eadem crucis victima ſuſcipiens, vt audeat dicere B. Cyprianus, quòd paſsio Domini ſacrificium eſt quod offerimus. Hunc enim præſentamus agnum qui tollit peccata mundi, paſſum & crucifixum, patri exhibẽdo & in noſtro ſacrificio ſiſtendo, vt in faciem eius pro nobis crucifixi reſpiciat, noſtrique miſereatur ac beneficia ſua conferat. Reſponſio. Heb. 10. epiſt. ad Cecilium.

Et quia Chriſtus paſsione ac morte ſua impetrauit nobis remiſsionem peccatorum, quæ & nobis per euangelium in nouo teſtamento annunciatur, idcirco non licet amplius pro peccato ſacrificare. Dicit enim epiſtola ad Hebræos, Vbi eſt peccatorum remiſsio, iam non eſt oblatio pro peccato. Confeſsio. Heb. 10.

Hanc peccatorum remiſsionem ſolùm aſſequimur, apud patrem pro ea ſupplicantes & pœnitentes: Et ſicut eam conſequimur per ſacrum baptiſma & ſacramentum pœnitentiæ, ita per ſacræ Euchariſtiæ oblationem: ſolius tamen victimæ crucis efficacia & virtute. Et quæ apparentia quòd propterea non liceat amplius pro peccatis ſacrificare & offerre? Eadem namque conſecutione nec Chriſto cœlum ingreſſo ſe patris vultui pro nobis liceret præſentare, nec in veteri lege ſacrificia offerre, nec eius parentibus ipſum in templo Domino ſiſtere licuiſſet. Nam vbi eſt peccatorum remiſsio vel reuerà, vel in cauſa ſufficiente, iam non eſt oblatio alia, cuius merito vel virtute propria, peccata remittantur: Sed poteſt eſſe oblatio, quæ præcipuam & vnicam hanc crucis victimam ſpectet eiuſq; faciat memoriam ac recordationem, per quam quaſi canalem eius virtus in nos deriuetur. Reſponſio.

Nam quod dicit Chriſtus, Hoc facite in mei commemorationem, non iubet corpus & ſanguinẽ ſuum in cœna Deo, ſed Eccleſiæ offerre, Vt Eccleſia edendo corpus, & bibendo ſanguinem Chriſti, ac prædicando beneficium mortis eius, admoneatur de ea cor- Confeſsio.

poris & sanguinis Christi oblatione, quæ semel tantum in cruce, in expiationē peccatorum nostrorum facta est. Sic enim Paulus hoc dictum Christi interpretatur, Quotiescunque, inquit, manducabitis (non ait obtuleritis) panem hunc & bibetis calicem, mortem Domini prædicate, donec veniat.

Responsio. Hic Confessio pestilentem fontem & originem aperit omnium ferè errorum suorum quos circa sacram Eucharistiam proponit, quòd Christus dicens, Hoc facite in mei commemorationem, non iubet corpus & sanguinē in cœna Deo, sed ecclesiæ offerre. Quæ, obsecro, scriptura, quis doctor catholicus hoc sensu scripturam hāc est interpretatus, quòd Christus dicens, Hoc facite in mei commemorationem, mandet non Deo offerri corpus suum & sanguinē, sed ecclesiæ tantum, vt edat & bibat? Oportebat hunc intellectum certa & euidenti scriptura stabilire, quando non ignorat Confessio omnes scriptores ecclesiasticos concorditer hîc docere, quòd in sacramēto altaris Christum patri offeramus in memoriam illius oblationis quæ in cruce semel tantum in peccatorum nostrorum expiationem facta est, in qua omnem nostram spem collocamus, omnem salutem, omniumque peccatorum remissionem inde expectantes. Vnica enim hac oblatione in sempiternum à mundo condito vsq; ad eius consummationē perfecit & consummauit eos qui sanctificantur. Est siquidem fons gratiarum perennis nunq̄ desiturus, qui vt in omne tempus efficax est & sufficiēs, ita & quoad personas omnes & peccata vniuersa. Ex hoc fonte per sacramēta, baptismū scilicet & pœnitentiā, & sacræ Eucharistiæ oblationē, in nos profluunt omnia dona, & gratiarū charismata. Fallitur Confessio credens Apostolū Paulū interpretari, facere, esse māducare & bibere. Nā solùm explicat ibi Apost. ꝙ Dominus dixit, In meā cōmemorationē. Hoc enim interpretatur In mortis meæ memoriā, dum ait, Mortē Domini annunciabitis, declarans non totum quod intelligebat Dn̄s, sed quod erat principale. Volebat enim Dominus, ꝙ in totius vitæ suæ, omniū laborum & fatigationū, præcipuè tamen acerbæ mortis & passionis suæ memoriā faceremus, quod prior fecerat ipse: & secūdum interpretationem ecclesiæ, volebat nos hoc ipsum facere in memoriā etiā resurrectionis & ascensionis eius: Mortē Domini annunciabitis, inquit idē Apost. in qua cōsummata est eius erga patrē obedientia: Sacramēto tamen corporis & sanguinis annunciabitis magis, q̄ sermone. Sicut enī verba Christi, quæ hîc Apost. interpretatur, ad solos dirigūtur Apostolos, ita & eorū interpretatio: Et ideò post interpretationē mutat personā, sermonē dirigens ad ipsos Corinthios. Et intelligit ꝙ mortē Dn̄i annunciabūt, nō tam manducando & bibēdo, q̄ faciendo quod fecerat ipse Christus. Dixit enim Dn̄s, Hoc facite in meā cōmemorationē, quotiescūq; māducabitis & bibetis. Et q̄uis nō ait Apostolis, Quotiescūq; obtuleritis, hoc tamē dicere intelligitur, cùm eis iusserit, vt hoc facerent & offerrent quoties biberēt. Et quia reipsa mors Domini representatur ex significatiōe sanguinis à corpore separati, quotiescunque manducamus & bibimus calicem Domini, signis ipsis annunciamus mortem Domini.

Confessio. *Ac fatemur quidem, quod veteres Ecclesiastici scriptores vocauerint Eucharistiam, sacrificium & oblationem: sed se ipsi exponunt, quòd nomine sacrificij intelligant memoriam, annunciationem seu prædicationem sacrificij, quod Christus semel in cruce peregit: sicut & memoriam Paschæ & Penthecostes vocant Pascha & Penthecosten.*

Apertior

Apertior est & clarior veterum scriptorum sermo, quàm vt in alienum sensum torqueri possit. Dicit enim B. Irenæus tractans verba cœnæ Dominicæ. Noui testamẽti, inquit, nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis percipiens in vniuerso mundo offert Deo. Et B. Augustin. Sacerdos ille, inquit, mediator testamenti noui exhibet secũdum ordinem Melchisedech, de corpore & sanguine suo sacrificium, quod successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti. Quo sensu loquuntur vniuersi patres, quorum sentẽtias etiam superiùs citauimus, adeo vt Ioannes Caluinus liberè fateatur, quòd ad Iudaismum quendam deflexerunt, nec possint excusari. Docent enim illi sacram Eucharistiam tanquã sacrificium Deo exhiberi pro peccatis, ad eum propitiandum: atque etiam apertè tradunt verum esse sacrificium, quod tamẽ memoria est eius sacrificij quod Christus semel in cruce peregit. Et quamuis dicat B. Augustinus quòd sicut secũdũ quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, & sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, secundum tropum scilicet quo sacramenta earum rerum quarum sunt, accipiunt nomina, ita Christus, inquit, semel immolatus est in seipso, & tamẽ in sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur: Nec vtique mentitur qui interrogatus, eũ responderit immolari. Et ipso die dominico dicimus, hodie Dominus resurrexit, crastino die erit Domini passio, cùm ante annos multos passus sit & à mortuis resurrexerit. Hæc quidem est cõmunis fidelium secundum tropum locutio, non tamen propterea nomine sacrificij altaris scriptores Ecclesiastici eius intelligunt memoriam seu sacrificij crucis prædicationem. Nam verba eorum plurimis in locis nullo modo hunc sensum patiuntur, sicut iam statim ostendimus. Det igitur Confessio vnà cum Ioanne Caluino gloriam Deo, & confiteatur patribus & Ecclesiæ catholicæ ignotam fuisse suam doctrinam, imò eam damnasse tanquam hæresim pestilentissimam. Latiùs respondet huic Confessioni Reuerendus pater Petrus à Soto, Cæs. Maiest. Confessionarius. Argumentis autẽ Ioannis Caluini, quibus in sua Institutione perniciosissima, impugnat sacrificium missæ: item argumentis quibusdam Lutheri doctè respõdet venerab. Alfonsus de Castro hæres. 2. de missa. Argumẽtis autem Confessionis Augustanæ eiusq; apologiæ Albertus Pighius: Et horum atq; omniũ hostiũ sacrificij missæ obiectionibus rationibus & scripturis absolutissimè satisfacit clariss. doctor Ioannes Eckius lib. 3. de sacramẽtis, quæ hîc præterimus, quod omnia ferè eadẽ sunt quæ proposuimus ex Antidoto Caluini & Confessione VVirtẽbergeñ, & quia ex his quę diximus non difficilè erit respondere omnibus quæ circa hanc materiam aduersus veritatem catholicam obijci poterunt.

Responsio.
libr. 4. cap. 32.
li. 17. de ciuit. Dei cap. 20.
epist. 23. ad Bonifacium.
Controuers. 4. & li. 2. Hiera. cap. 5.

FINIS ARTICVLI 16.

Articulus Decimusseptimus.

¶ *Solis Sacerdotibus secundum Ecclesiæ ritum ordinatis, data est à Christo potestas consecrandi verum corpus Christi & sanguinem.*

EST hic ritus, quòd ab Episcopo similiter consecrato hanc potestatem accipiant, seruata materia & forma quibus ecclesia vti consueuit. Ordinis namque & sacerdotij sacramentum, sicut alia sacramenta, propriam requirit materiam, formam atque ministrum, quemadmodum clarissimè docet Concilium Florentinum. Episcopum autem esse eius ministrum apertè testantur scripturæ, quæ de Paulo & Barnaba narrant, quòd ordinati sunt impositione mannum eorum qui maiores erant in ecclesia Antiochena, qui & ipsi per singulas ecclesias episcopos constituebant. Et Tito mãdat Apostolus Paulus, vt per singulas ciuitates constituat presbyteros, sicut ei dispo suerat. Item ad Timotheũ, Noli, inquit, negligere gratiam quę in te est quę data est tibi cum impositione manuum præsbyterij, hoc est (vt alij vertũt) authoritate sacerdotij. Et alio loco, Admoneo te vt resuscites gratiam quę est in te per impositionem manuum mearum. Nam ad prępositum domus pertinet ordinare familiam, & vnumquemque in suo gradu atque officio constituere, ac præcipua domus officia conferre: sicut seculares dignitates, & functiones in ciuitatibus distribuũtur ab eo, qui potestate præcellit, siue à magistratu, aut rege. Episcopus verò ecclesiæ Dei præest, secundũ Apostolum Paulum, sicut domui suę. Est enim primus hierarcha & rector suę ciuitatis, in qua facere potest quicquid ad gradum & officium pertinet episcopale, hoc est quicquid est rectoris & gubernatoris primarij: Et ideo dicit B. Hieronymus, Vbicunque fuerit episcopus, siue Romæ, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, siue Alexandriæ, siue Tanis, eiusdem meriti, eiusdem est & sacerdotij. Et B. Cyprianus, Nemini, scilicet episcoporum præscribentes, quò minus vnusquisq; præpositus statuat quod putat & arbitratur, actus sui rationem domino redditurus. Item B. Clemens, Cunctis fidelibus, inquit, & summopere omnibus præsbyteris, & diaconibus & reliquis clericis, attendendum est, vt nihil absque licẽtia proprij episcopi agant, non vtique missas sine eius iussu quisquam præsbyterorum in sua parochia agat, non baptizet, nec quicquam sine eius permissu faciat. In eandem sententiam loquitur S. Ignatius. Et B. Hieron. Quid facit, inquit, excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat? insinuans ordinationem ad solum pertinere episcopum. De his & toto hoc articulo est definitio generalis Concilij sub Innocentio tertio, quod ait, Hoc vtique sacramentum corporis & sanguinis nemo conficere potest nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundum claues ecclesiæ, quas ipse concesit Apostolis eorumque successoribus Iesus Christus. Florentinum quoque Concilium definiuit, quod ordinarius minister sacramenti ordinis est episcopus. Cùm enim hæc potestas non sit humana, nec ciuilis, sed omnem naturæ virtutem excedens, nemini confertur nisi eorum ministerio, quos familiæ

Act. 13.
Act. 14.
Ad titum 1.
1. Timoth. 4.
2. Timoth. 1.
Epist. ad Euagrium.
Epist. ad Magnum.
Epist. 3.
Epist. ad Phyladelph.
Loco vt sup.
de summa Trinit. & fide cathol. cap Firmiter.

miliæ suæ Christus præposuit: Et ideo Apostolus Paulus ad maiores natu ecclesiæ Ephesinæ, Attēdite, inquit, vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei: Et Christus ipse est qui dedit quosdam pastores, doctores & sacerdotes. Potestas namque consecrandi ex pane & vino corpus & sanguinem Domini, omnē superat facultatem creatam. Act.20.

Hos autem solos & vniuersos hanc habere potestatem ex eo probatur, quod hoc sacramentum tantæ est dignitatis vt non conficiatur nisi in persona Christi. Quicumque autem aliquid agit in persona alterius, oportet hoc fieri per potestatem ab illo concessam. Sicut autē baptizato cōceditur potestas sumendi hoc sacramentum, ita sacerdoti cùm ordinatur, confertur potestas hoc sacramentum consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gradu eorum quibus dictum est à Domino, Hoc facite in meā commemorationem, quando eis in cōsecratione dicitur, Accipite potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro viuis & mortuis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quod, vt diximus, definitū est in generali Cōcilio, tempore Innocentij 3. Et ideo B. Hierony. Quid patitur mensarum & viduarum minister, vt super eos tumidus se efferat ad quorum preces Christi corpus & sanguis conficitur? Et B. Chrysostomus. Qui non manducat carnem Domini, nec bibit eius sanguinem, non habebit vitam æternam, quæ nullius alterius quàm solis efficiuntur manibus sacerdotum. Item in Concilio Niceno dicitur, Diaconi non habent potestatem offerendi, sed sacerdotes soli. Item B. Hieronym. Hylarius, cùm diaconus ab ecclesia recesserit, neque Eucharistiam conficere potest, episcopos & presbyteros nō habens, neque baptisma sine Eucharistia tradere: & cùm iam homo mortuus sit, cum homine pariter interijt & secta, quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare: ecclesia autem nō est, quę non habet sacerdotē. Ex quibus manifestum est quòd hæc potestas consecrandi verum Christi corpus & sanguinem, nō consequitur baptismum, nec omnibus Christianis est communis, sed ijs solis competit quibus peculiariter est cōmissa. Nam prius quàm diceretur Apostolis, Hoc facite in meam commemorationem, hanc potestatem non habebant, neque ante facultatem remittendi & retinendi peccata, quàm dictum eis fuit, Quorum remiseritis peccata &c. sed tunc eam his ipsis verbis acceperunt: sicut docet B. Chrysostomus de potestate consecrandi: & Ioannes Damascenus, quorum sententias citauimus articulo. 13. Nam sicut terra virtutem germinandi accepit, dicente domino, Germinet terra, & producat herbam virentem, ita dicente Christo, Hoc facite in meam commemorationem, data est potestas mensam hanc præparandi & instruendi. De potestate autem remittendi peccata, & alijs quæ hūc articulum illustrant & explicāt, diximus circa finem articuli. 5. Est quidem sacerdotium quoddam omnibus commune, de quo Apostolus Petrus & Ioannes in Apocal. quod est ad offerendas hostias spirituales acceptabiles Deo per Iesum Christum, vt dicit B. Petrus: quales sunt eleemosynæ, orationes, ieiunia, cor purum & contritum. Huiusmodi namq; hostias quotidie vniuersos Christianos Deo offerrre oportet, & corpora sua exhibere hostiam viuam, Deo placentem: non autem ad conficiendū & ministrandum sacramenta. Reges enim Christus nos esse fecit in sacro baptismate, sicut sacerdotes: Sed quemadmodum non reges qui tēporali

Thom. 3. part quæst. 82. art. 1.

ad Euagrium

lib. 3. de sacerdotio cap 5.

cano. 18.

aduersus Luciferia.

serm. de proditione Iudæ

lib. 4. cap. 14.

1 Pet. 2. cap. 1. 5. & 20.

sunt præditi potestate, sed vt secũdum Deum viuẽdo in iustitia, nos ipsos regamus, quomodò dicit Apostolus Paulus, Non est regnum Dei esca, & potus, sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo & probatus est hominibus, & verè rex est & seriò regnat: ita nec propriè sacerdotes, sed vt Deum colamus fide, spe & charitate, in quibus huius sacerdotij functio consistit atq; in virtutum aliarũ exercitio, quãdo ad Dei cultũ referũtur: Opera autẽ virtutũ communia sunt omnibus baptizatis, sicut regnum Dei. Alterũ verò sacerdotiũ de quo articulus, consistit in ministerio ad aliorum salutem, & edificationem. Ministrationum autem secundum Apostolum Paulum, multa est diuisio. Diuisiones, inquit, ministrationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Sicut igitur in corpore diuersa membra, diuersa habent officia, non autem idem omnia, ita fieri non potest, vt omnibus baptizatis cõmune sit hoc sacerdotium. Nunquid omnes Apostoli? ait Paulus, Nunquid omnes doctores? nunquid omnes interpretantur? Ita nunquid omnes pastores & doctores? nunquid omnes sacerdotes? Distinguit autem hoc duplex sacerdotium B. Hierony. aduersus Luciferianos, qui laicum redeuntem ab hæresi Arriana, docebant non esse rebaptizandum, sed per solam pœnitentiam recipiendum ad ecclesiam: Episcopum autem & sacerdotem reordinandos, nec suscipi posse nisi deposito sacerdotio. Ait enim Luciferianus, Recipio laicũ qui errasse se confitetur, & Dominus mauult pœnitentiã peccatoris q̃ mortem. Et respondet orthodoxus, Recipe ergo & episcopũ qui & errasse se confitetur, & Dominus mauult pœnitentiam peccatoris, quàm mortem. Luciferia. Si errasse se confitetur, cur episcopus perseuerat? Deponat sacerdotium, concedo veniam pœnitenti. Orthod. Respondebo tibi & ego sermonibus tuis: Si laicus se errasse confitetur, quomodò laicus perseuerat? deponat sacerdotium laici, id est baptisma, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim, Regnum quippe nos & sacerdotes Deo patri suo fecit. Et iterum, Gentem sanctam, regale sacerdotium. Omne quod non licet Christiano, commune est tam episcopo quàm laico, qui pœnitentiã agit, priora cõtemnit. Si non licet episcopo pœnitenti perseuerare, quod fuerat, non licet & laico pœnitenti permanere in eo propter quod pœnitentiã confitetur. Sacerdotium autem quod sacramenta consecrat & dispensat, consistere in ministerio, palam docet idem B. Hieronymus, dum dicit, Episcopus, presbyter & diaconus non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Et B. Augustinus, Neque enim episcopi propter nos sumus, sed propter eos quibus verbum & sacramentum dominicum ministramus. Cùm igitur ministeria non sint omnibus ecclesię membris communia, sed vnicuique secundum mensurã fidei diuidantur, fieri nõ potest omnes fideles sacerdotio hoc ministeriali esse sacerdotes. Quòd verò sacramentorũ & sacræ eucharistiæ dispensatio sacerdoti sit propria, sicut ejus cõsecratio & oblatio: Item quod minister malus, hereticus, scismaticus & degradatus, potestatem seruet cõsecrãdi & verè cõsecret, clarè docet B. Aug. & B. Thom. Ex quib' etiam manifestum est, quòd ij qui constituũtur à magistratu seculari in cura pastorali, vel sacramentorum administratione, vel præsbyteratu, accedente etiam manuum impositione aliorum qui non sunt secundum ecclesiæ ritũ ordinati, nullã habent consecrandi, dispẽsandi corpus & sanguinẽ Domini,

Rom. 14.

1. Co. inth. 12.

Roman. 12.

Sacerdotium laici quid.

li. .. cõtra Iouinianũ

li. 2. cõtra Cresconium Grmaticũ. ca. 11.

Rom. 12.

lib. 2. contra epist. Petme.

part. 3. quę. 82.

vel re-

vel remittendi peccata potestatem, & quod perniciose populum decipiunt eiusmodi facultatem vendicantes. Credit enim corpus & sanguinem domini suscipere, cùm merum panẽ accipiat & vinum. Proprium namque esse Apostolis & episcopis scriptura docet per ciuitatem constituere episcopos & præsbyteros. Nam diuina est hæc potestas, quæ nullo modo pendet à magistratu politico, sicut pendebat sacerdotium ethnicorũ, de quo Aristoteles, qui inter partes ciuitatis politicæ ponit sacerdotes qui occupentur in sacrificijs, & cultu circa rem diuinam. Plurima namque diuina, aduersarij & præcipuè de sacerdotio tractant ethnicè & gentiliter. Hoc tamẽ aduertendum, quòd electio episcoporum & pastorum atque diaconorum aliquando in ecclesia facta est suffragio plebis, & B. Cyprianus diuina traditione & Apostolica obseruatione sic esse obseruandum docet, Ex diuina ait, descendit authoritate quod sacerdos plebe pręsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur: Aliquando à clero solo: item ab vtrisque aliquando. In ordinatione autem Pauli & Barnabę, & quando per ciuitates isti constituebant præsbyteros, nulla fit plebis vel cleri mẽtio: in Actibus verò propter murmur Gręcorum, multitudini delata fuit electio septem diaconorum. Sed quos cõstituamus, inquiunt Apostoli, super hoc opus. Et ideo electos statuerunt ante conspectũ Apostolorum, & orantes eis imposuerũt manus. Hoc modo permissa est aliquando tempore Adriani pontificis, Carolo Imperatori electio Romani pontificis, & dispositio sedis Apostolicæ, & permissa inuestitio episcoporum: Constitutio tamen, ordinatio & consecratio semper fuit apud solum episcopum: de quibus multas sentẽtias citat Gratianus in Decretis. Ait enim B. Leo, Vota ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum cõstituatur. Et idem Leo papa, Is inter duos electos pręferatur, qui maioribus iuuatur studijs & meritis, ita tamen vt nullis detur inuitis & non petẽtibus, ne plebs inuita episcopum non optatum contemnat aut odiat: de quo Albertus Pighius latißimè tractat. Variè namque obseruata est hæc pastorũ electio & assumptio. Temporibus enim B. August. episcopus moriturus apud clerũ & populum successorem sibi designabat. Ipse enim in successorem & coadiutorẽ populo acclamante assumpsit Eradium, & Valerius episcopus Augustinum sumpsit coepiscopum ignoranter, contra canones Niceni Concilij, quẽadmodum citat idem ipse B. August. actus publicos, qui habentur loco epistolæ 110. Nec huius rei causam tacet, Sciebant enim inquit. per ambitiosos & cõtentiosos ecclesias solere perturbari. Et scribit factã esse turbationem post obitum Seueri episcopi Mileuitani, eò quod apud solum clerum successorem sibi designauerat. Cùm enim in lege euangelica nullum præscripserit Christus certum modum assumendi prælatos ecclesiæ, liberum hoc reliquit prudenti dispensationi prępositorum: & varię vt diximus, fuerunt super hoc consuetudines pro diuersitate & qualitate temporum, negociorum & personarum. Nec tamen à seculari magistratu vlla iurisdictio vel administratio in ecclesiæ pastores trãsfundi potest, cum hæc merè sint spiritualia, ordinata ad salutem animarum tanquam finẽ ad quem referenda est trãquillitas & pax Reipub. ciuilis, & ad quã tanquã scopum spectat gubernatio potestatis secularis: Sed sequitur ipsum episcopatum, vel potius à capite Romano pontifice in ipsum promanat. Et docẽt sacri

7. Politic. c. 8.

episto. 4. lib. 1.

cap. 6.

dist 63. ca. hadrianus.

dist. 63. epist 87.

li. 5. Hierarch. cap. 13.

lib. 2. cap. 3. & cap. 9.

sacri Canones,& Nicolaus papa & Leo pontifex. De hac autem diuersitate constitutionis episcoporum & pastorum ecclesiæ ait Cancellarius Parisieñ Ioãnes Gerson, Prælati ecclesiastici maiores & minores quãdoq; sunt instituti à toto populo & clero, quãdoq; à clero solũ, quandoq; à solis canonicis cathedralis ecclesiæ, nouissimè crebrius per Romanum pontificem. Ideo namq; ita variatum est, quia nihil de hoc Christus constituit.

epist. ad Michaelem Imperatorem, Epist. 67.

De potestate ecclesiasti. cõsiderat. 12. in fine.

Est autem hæc potestas data sacerdotibus, inabdicabilis & ab eis inauferibilis, sicut baptismus & confirmatio. Imprimunt namque hæc sacramẽta characterem indelebilem, & ideo sicut solis conuenit sacerdotibus, ita & omnibus, eò quod datur per consecrationem, & nõ per nudam cõmissionẽ. Ait enim B. Aug. Nulla ostenditur causa, cur ille ipsum baptisma amittere nõ potest, ius dãdi amittere potest. Vtrũq; enim sacramentum est, & quadã cõsecratione homini datur vtrunq;, illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur, ideoque in ecclesia catholica neutrum iterare licet. Item loco alio, Sacramentum baptismi est, quod habet qui baptizatur, & sacramentum dandi baptismi est, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab vnitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit, sic etiam ordinatus si ab vnitate recesserit, sacramentum dandi baptismi non amittit. Nam sicut redeuntes qui priusquam recederent baptizati sunt, non rebaptizantur, ita redeuntes qui priusquam recederent ordinati sunt, non vtique rursus ordinantur. Et idem B. Hieronymus contra Luciferianos. Hæreticorum verò ordinationes, vt scribit Tertullianus, temerariæ sunt, leues & inconstantes, nunc neophytos collocant, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur, quàm in castris rebelliũ, vbi ipsum esse illic promereri est: Ideoq; alius hodie episcopus, cras alius; hodie diaconus, qui cras lector, hodie presbyter qui cras laicus. Nam & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Ex B. Augustini verbis patet ordinem siue sacerdotis ordinationem, verum esse sacramentum ecclesiæ catholicæ. Vtrumque enim baptismum & ordinem dicit sacramentum esse & quadam consecratione conferri, illud cum quis baptizatur, istud cum ordinatur, ideoque in ecclesia catholica neutrum posse iterari. Est enim signum sensibile ex materia visibili & verbis consistens, & gratiam confert qua is qui ordinatur idoneus fiat minister Christi in functione sacerdotij, hoc est in exercitio potestatis consecrandi & offerendi corpus & sanguinẽ Domini, & remittendi ac retinendi peccata. In hac enim potestate propriè consistit sacerdotium, non in authoritate verbum Dei vel sacramenta ministrandi. Sacramentorum namque administratio & ministerium verbi, ad ecclesiarum pastores magis pertinet quàm ad sacerdotes. Cui enim diuinitùs datur potestas, conferuntur & ea, sine quibus vtiliter & dignè exercere non potest, & seruis suis Deus largitur talenta secundum negotiationẽ quam cõmittit & mandat. Nam & in naturalibus hoc fieri videmus quòd dantur instrumenta & dispositiones idoneæ, quibus opus est ad exercitium potentiæ acceptæ. Ad sacramentorum verò administrationem necessaria est gratia, quamadmodũ & ad eorum perceptionem: Sacerdotium autem facit eorum dispensatorem. Et ideo Apostolus requirit, vt episcopus imo & diaconus sit sine crimine: Et qui vocatus est vt inter Deum iratũ & homines medius sit ad eum placandum, gratus ei esse debet, cuius iram est placaturus. Cum enim is qui displicet ad intercedendum mittitur, irati animus magis

in epist. synodotica Concilij Florent.

libr. 2. contra epist. Parme. cap. 13.

li. 1. de baptismo. ca. 1.

de præscript. hæreticorum.

cõtra epistol. Parmen ca. 13. & lib. 1. de baptismo cõtra Donatist. c. 1.

Grigor. in pastora. 1 dist. 49 in principio

mus magis ad deteriora prouocatur. Omnis namque sacerdos à Deo constituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Et, Tanti regis ministros, inquit Augustinus, sanctos esse oportet. Per hoc namque sacramentum idoneos nos facit ministros noui testamenti. Hæc docet Augustinus tractans verba Domini, Accipite spiritum sanctum, quæ locutus est postquā insufflauit super Apostolos. Inspiratio hæc, inquit, gratia quædam est, quę per traditionem infunditur ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vnde Apost. dicit ad Timoth. Noli negligere gratiā quæ est in te, quę data est tibi per impositionē manuum præsbyteri. Semel ergo fieri oportuit, vt de cætero traditio ista non sine dono spiritus sancti esse crederetur, qua ratione visibiliter apparuit spiritus sanctus in baptismo Christi. Sicut enim in Saluatore forma data est visibiliter, vt post baptismum spiritus sanctus credentibus de cætero inuisibiliter dari nō ambigeretur, ita & in suprà dicta causa forma data est in principio, vt ex eo traditioni ecclesiasticę spiritus sanctus infusus crederetur. Vbi aduertendū est August. intelligere gratiā, de qua Paulus, Noli negligere gratiā quę est in te, non de gratia episcopatus, vel dignitatis pastoralis, sed de ea quæ gratū facit & Deo cōmendat. Pastoralis namq; dignitas & officiū, pertinet secundū Apost. ad ministeria, & est magis onus ac sarcina quàm gratia: nec intelligitur nomine gratiarum apud Apost. Ait enim, Honorificabo ministeriū meū. Maximè autem qn̄ hic habemus verbū Saluatoris, Accipite spiritū sanctū, & eius inspirationē, quando potestatē ordinis contulit in remittendis peccatis: & quia dignissimū cōfertur ministeriū, quo maius esse non potest, vt videlicet legatione apud Deum fungatur pro tota ecclesia, in causa vitæ & mortis æternę, & persona Christi fungatur in consecrando corpus & sanguinē eius, & spōsæ ipsius ecclesiæ catholicæ, apud patrē offerendo filium, in quo beneplacitū est ei. Ait enim quidam sanctorū, O sacrificia mittētes incruēta sacerdotes, O animarum custodes gloriosi, O magni figmētū Dei vestris in manibus ferentes, intelligenda est gratia gratum faciens in dictis verbis Apostoli. Commissum est pręterea sacerdotibus iudicium quod pater dedit filio. Oē, inquit B. Chryso. iudiciū filio dedit pater: at hoc video totū esse in sacerdotes transfusum. Oportet igitur in hoc sacramento nō quamlibet conferri gratiā, sed excellentē, & gratiæ augmētum, vt sicut is qui ordinatur gradu super plebē cōstituitur, ita sit & superior merito sanctitatis. Symachus enī Papa, Vilissimus, inquit, cōputādus est, nisi præcellat sciētia & sanctitate qui est honore præstātior. Nā sicut ijs quos pastores cōstituit, cōmunicat charitatē, gratiā, patientiā, & alia dona, sine quibus populū Dei cōmodè pascere nō potest, ita his quos facit sacrificare & offerre & remittere peccata, virtutes puritatē & sanctimoniā confert & dona, quæ cōducunt ad tātæ rei exercitium. Sancti, inquit B. Dionysius, sacerdotalibus virtutibus ita vti debēt, vt ipsos ministeriorū author diuinitùs mouerit. Hæc definita sunt in generali Concilio Florētino, vbi dicitur sextū sacramentū esse ordinis, cuius materia est illud per cuius traditionē ordo cōfertur, sicut presbyterat⁹ traditur per calicis cū vino, & patenæ cū pane porrectionē: diaconat⁹ verò per libri euāgeliorū dationē: subdiaconatus per calicis vacui cū patena vacua superposita traditionē: Et similiter de alijs per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Formá sacerdotij talis est, Accipe potestatē offerendi sacrificium in ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ordinarius minister huius sacramenti est Episcopus.

li. quæst. noui & vete. quęst. 93.
Ioan. 20.
Timoth. 4.
Timoth. 4.
Roman. 15
Gregor. Nazi in quodā carmine.
de sacerdotio lib. 3. cap. 5.
1. quęst. 1. cap. Vilissimus.

Effectus, augmentum gratiæ, vt quis sit idoneus minister.

Nec mirum quòd nunc gratia conferatur in consecratione sacerdotũ, quando tempore legis per vnctionem & manuum impositionem datus est spiritus regibus ad gubernationem populi, atque ad perficiẽda munera officij sui. Nam de Saule legimus, quòd postquã vnctus est à Samuele, prophetauit & mutatus est in virum alterum: Et de Dauide quòd idem Samuel eũ vnxit in medio fratrũ, & directus est spiritus Dñi à die illo in Dauid & deinceps. Item ad Moysen ait Dominus, Pone manum tuam super Iosue, & dabis ei partem gloriæ tuæ: Quæ autem hæc pars fuerit, legitur in Deuteronomio. Repletus namq; est Iosue spiritu sapientiæ, vt ibi dicitur, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et in genere ostendit Dominus fructũ & efficaciam benedictionis sacerdotalis, quãdo locutus est ad Moysen, dicens, Loqueris filijs Aaron & dices ad eos, Sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & custodiat te: Ostendat Dominus faciem suam tibi; & misereatur tui: Conuertat Dominus vultum suum ad te, & det pacem tibi. Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Vbi discim' sacerdotalis muneris esse, benedicere populo, & inuocare nomen Domini super eum. Discimus præterea Deum neque hac parte deesse sacerdotum suorum functioni, neque inefficax aut vanum destituere sacerdotium suum: quin potius, se teste & sponsore fideli, ad sacerdotalem benedictionem etiam diuinam benedictionem subsequi, Inuocabunt, inquit, nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Quanto autem sacerdotium nostrum excellentius est, tanto efficacior est & benedictio. Hinc B. Thomas audet scribere, quòd in consecratione virginum, sicut & in vnctione regum, in alijsq; huiusmodi benedictionibus datur gratia, nisi sit impedimentum ex parte suscipientis, & tamen sacramenta non dicuntur, quia non sunt instituta ad curationem morbi peccati.

[Margin: 1. Reg. 10. / 1. Reg. 16. / Nume. 27. / cap vltimo. / Nume. 6. / In 4. senten. quest. 1. art. vltimo, in solutione 2.]

De materia autẽ & forma huius sacramẽti eadẽ est difficultas quę tractata est circa sacramẽtum Cõfirmationis. Nã manuũ impositiõe ordinauerũt Apostoli diaconos, sacerdotes & Apostolos, qua etiã baptizatos confirmabant, sicut patet ex Actibus & epistolis ad Timoth. nec verbis vsi legũtur. Christus hãc potestatẽ Apostolis dedisse videtur exhibẽdo patenã & calicem cum corpore & sanguine suo: Nunc autem post Apostolorum tempora confertur exhibitione patenæ cum pane, & calicis cum vino, secundum definitionem Concilij Florentini. Et declarant sacri canones, quòd manuum impositio nõ est necessaria in ordinatione diaconi vel sacerdotis. Aiunt enim, Presbyter & diaconus cùm ordinãtur manuum impositionem tactu corporali, ritu ab Apostolis introducto recipiunt: quod si omissum fuit nõ est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad huiusmodi ordines conferendos cautè supplẽdum quod per errorem extitit pretermissum. Nec sola manuum impositione sacerdotium nunc conferretur. Forma autem qua nunc ecclesia vtitur maximè conuenit cum verbis, quibus vtebatur Christus, & similiter materia, in qua hoc est differentiæ quod Christus patenam cum corpore suo, & calicem porrigebat cum sanguine: nunc autem patenam cum pane & vino quasi consecrandis. Et verba Christi, Hoc facite in meam commemorationem, quoad sententiam, eadem sunt cum forma qua nũc vtimur, Accipe potestatem offerẽdi &c.

[Margin: act. 6. & 13. 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. / cap. Finale de sacrament. nõ iterandis.]

loco consecrationis quam significat verbum, Facere, exprimens oblationē, tanquàm hæc in consecratione & ordinatione sacerdotis principaliter spectetur. In hac autem forma & materia consistit substantia sacramenti ordinationis sacerdotum, reliqua verò vt benedictio, manuum impositio & vnctio, ad solennitatem tantum, vel ad præparationem ordinādi pertinent. Ait enim B. Thom. ꝙ episcopus in collatiōe ordinū duo facit. Præparat enim ordinandos ad ordinis susceptionem, & ordinis potestatem tradit. Quæ quidem præparatio in tribus consistit, scilicet benedictione, manus impositione, & vnctione per benedictionem diuinis obsequijs mancipatur, & ideo benedictio omnibus datur: sed per manus impositionem datur plenitudo gratiæ per quam ad magna officia sint idonei, & ita solis diaconis & sacerdotibus fit manus impositio, quia eis competit dispensatio sacramentorum, quamuis vni vt principali, & alteri sicut ministro, sed vnctione ad aliquod sacramentum tractandum consecrantur: & ideo soli sacerdotes qui proprijs manibus corpus Christi tangunt, vnguntur, sicut & calix inungitur qui continet sanguinem, & patena qui continet corpus. Sed potestatis collatio fit per hoc quòd datur eis aliquid quod ad proprium sacerdotij actum pertinet: & quia principalis actus sacerdotis est consecrare corpus & sanguinem, ideo in ipsa datione calicis sub forma verborum determinata, character sacerdotalis imprimitur. Sequitur autem B. Thomā Richardus, hoc tamen annotans ꝙ per manus impositionē magis significatur gratia danda, q̄ quę per eam iam datur. Quæ doctrina confirmata est in generali Concilio Florentino, quod inter substantialia huius sacramenti nullius istorum facit mentionem, nec illorum quidem rituū, quos tradit B. Dionysius in Hierarch. ecclesi. Factæ sunt autem in forma & materia hæ mutationes ex apostolica traditione & spiritus Christi suggestione. Sicut enim Apostoli sine expresso in scripturis iussu Christi, imponebāt baptizatis manus ad spiritum sanctum accipiendum, eodēq; ritu præsbyteros ordinabāt, Ita eodem spiritu docente ritum quem nunc obseruat ecclesia, maxime cōsentientem ritui quem seruauit Christus, tradiderunt: nisi fortè dicatur hoc relictum fuisse ecclesiæ, qua forma, quáue materia istud sacramentum conferretur, modò significatio quæ in sacramentis principaliter attenditur, quia scilicet significetur quæ potestas tradatur, seruetur. Nam in sacramētis quorum materiam & formam Christus non determinauit, hæc dispositioni & arbitrio reliquit familiæ suæ præfectis, cuius exemplum habemus in pœnitentia & matrimonio, imò & forma baptismi, magnam admittit mutationem, modò seruetur eadem significatio. Nam liberum ecclesiæ relictum est quod non est per Christum determinatum.

dist. 24. in 4. qu 2. art. 4.

De ordinibus minoribus an sint à Christo instituti, an ab ecclesia, an ab Apostolis, item an sint sacramenta quæ gratiam conferunt, quæ faciat idoneos ministros suorum officiorum, an magis sint sacramentalia tātum, non conuenit inter scholasticos. Nam Durandus magis opinatur quòd ordo qui sacramentū est, solum sit sacerdotium, comprehendendo episcopatum, qui est sacerdotium completum & perfectum: ceteri autem, inquit, nō sunt sacramenta, sed quædam sacramentalia antecedentia ad sacerdotium decōgruitate pro solennitate cultus diuini, queādmodum sacramento baptismi adiuncti sunt exorcismus & catechismus.

Dist. 24. qu. 1.

Hunc sequitur Cardinal. Caietanus, qui addit quòd diaconi quorũ meminit scriptura in Actis, ministri fuerunt mensarum tantùm, & non altaris, nec in mysterijs diuinis: sed alterius generis, altaris videlicet fuisse ministros, de quibus Apostolus Paulus loquitur in suis epistolis. Cuius sententiæ etiam fuisse videtur OEcumenius in Scolijs, imò & B. Hieronymus vocans diaconem viduarum & mensarum ministrum, & Concilium Constatinopolytanum 6. Idem sensisse videtur de ordinibus minoribus, imò & diaconatu Magister in sententijs, dicens quòd leuitas, id est diaconos Apostoli ordinauerunt, quorum maximus fuit B. Stephanus: subdiaconos verò & accolitos procedente tempore ecclesia sibi constituit. Similiter & Gratianus, imò & Cyprianus, Meminisse, inquit diaconi debent, quoniã Apostolos, id est episcopos & præpositos Dominus elegit, diaconos autẽ post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi constituerunt episcopatus sui & ecclesiæ ministros. B. Thomas docet non solum diaconatum à Christo institutum, quamuis per Apostolorum ministerium, verùm etiam omnes ordines inferiores: item & esse sacramenta ad sacram eucharistiam & sacerdotium ordinata. Sicut enim in scripturis nomine episcoporũ intelligũtur principantes siue præsidentes, & ita etiam præsbyteri, qui cum eis gubernare solebant ecclesiam, ita nomine diaconorum omnes ordines ministrãtium. Ait enim B. Ambrosius, post episcopum diaconatus ordinem subiecit, quia præsbyteri & episcopi vna ordinatio est. Vterque enim sacerdos est, sed episcopus primus est, vt omnis episcopus presbyter sit, nõ tamẽ omnis præsbyter episcopus. Hic enim episcopus est, qui inter præsbyteros primus est. Et quia nomen Diaconus ministerij nomen est, nihil mirandũ si diaconatus nomine vniuersa intelligantur ministeria quæ ad sacram eucharistiam ordinantur, quando Apostolus Paulus dicit, Diaconos similiter pudicos, non bilingues & cæt. esse oportet. Omnes namq; altaris ministros tales esse oportet propter sublimitatem mysterij & sanctitatem, cui subseruiunt. Sancti, inquit scriptura, estote qui portatis etiam vasa Domini. Et B. Dionysius, Immundis nefas est vel sacra tractare, vel tangere ad quæ saltem diaconi & subdiaconi deputantur. Confertur igitur saltẽ eis gratia virtute ordinationis, iuxta ea quæ diximus, vt Deo grati fiant & ministri idonei officio ad quod vocãtur: Nec enim ita diligẽter Apost. diaconorum conditiones descripsisset, nisi ipsi cum diaconatu ex Christi essent institutione: latè prosequitur hanc B. Thom. sententiã Albertus Pighi⁹ in sua Hierarch. & approbata est in Concilio Florent. quod definiuit diaconatum & subdiaconatum & alios ordines conferre gratiam, qua fit vt quis sit idoneus minister. Et ante hoc Concilium, imò ante annos ducentos in Summa R. P. Guido episcopus, de hæresibus VValdensium dicit VValdeñ qui ordines quinq; negant damnãdos esse tanquam hæreticos. Argumentis Durandi respondet Ioannes Capreolus. & Caietano Albertus Pighius. Gratiano autem & Magistro respõdetur, quòd sacramentorũ institutio modo quodã, vt & ipsi docẽt, fieri potest ab ecclesia & ab Apostolis, quoad formę videlicet & materiæ determinationem, vt diximus circa articulum 1. & 12. Et ideo ordines minores possunt vera esse sacramenta & gratiam conferre, quamuis Apostoli & ecclesia leuitas, subdiaconos & alios procedente tempore sibi constituerunt, eos in ministerium priùs institutum assumendo. Diaconos autem de quibus in Actis non solum fuisse

in qu. additis. 3. parti.
Act. 6.
epist. ad Euagrium.
cap. 16.
distinct. 21.
epist. 9. lib. 3.
in coment. 1. Timoth. 3.
1. Timoth. 3.
Leuit. 10.
ecclef. Hierar. cap 1.
lib. 2. cap 4.
De errore VValdensiũ.
dist. 24. 4. sen.

fuiſſe menſæ miniſtros palam docet beatus Ignatius, qui de diaconis lo- epiſt.ad Tral quens dicit,non in cibo & potu eos fuiſſe miniſtros,ſed in miniſterio eccle lianos. ſiæ Dei. Et Leo papa, Leuita Laurentius non ſolum miniſterio ſacramen- ſer.de ſ.Lau rentio. torum, ſed & diſpenſatione eccleſiaſticæ ſubſtãtiæ præeminebat. Et teſta tur ſcriptura quòd eorum officium erat etiam prædicare & baptizare. Prę dicabant enim & baptizabant Stephanus & Philippus: & in menſis fideliũ eo tempore frãgebatur & diſpenſabatur panis ſacræ Euchariſtiæ: Præfecti tamen erant menſæ prophanæ,tanq̃ ſuperintẽdentes,ad quos natæ difficul tates referrẽtur,de quo latè agit Albert' Pighius.Intelligit autẽ B.Cyprian. Apoſtolos ſibi cõſtituiſſe diaconos,qui ſolũ diaconi eſſent,epiſcopatus ſui miniſtros,nõ ſua authoritate,ſed ex Chriſti inſtitutiõe & inſtinctu,itẽ quod Apoſtolos Dominus per ſe conſtituit: diaconos verò per Apoſtolos. Hierarh.ec. Ex dictis manifeſtum eſt quòd ſacerdotium nouæ legis à Chriſto inſtitutũ lib.2.cap.4. eſt ad conſecrandum,offerendum, remittendum ac retinendum peccata. Ipſe enim dixit, Hoc facite in meam commemorationem, & quorum re- miſeritis peccata &c.& non ſolum ad miniſterium verbi & ſacramentorũ, vt docent aduerſarij, quorum ſententiã cùm validiſsimis argumentis, ſcri- pturis aduerſari, demonſtrẽt Ioãnes Epiſcopus Roff. libello de ſacerdotio contra eam edito, & Albertus Pighius controuerſia 5.Item Reuerend.Pa ter Alfonſus de Caſtro,de ſacerdotio ſcribens, ſuperuacaneũ eſſet nos hîc eſſe prolixiores. Non eſt tamen hoc ſacerdotium ſine miniſterio verbi & ſacramentorum (excepta confirmatione & ordine) ſaltem in habitu & radice, vt ſola vocatione, miſsione & iuriſdictione accedẽtibus exerceri poſsit,& his reuocatis exercere non liceret. An verò vna & eadem ſit reipſa poteſtas conſecrandi, remittendi peccata ſacramenta omniumque ordinum minorum officia, & verbum Dei, adminiſtrandi, variè ſen- in 4.diſtin.18. tiunt Doctores Scholaſtici, & quæſtio eſt fidei impertinens. Sentit e- queſ.1.art.1.& nim B. Thomas,quòd ſacerdotium virtute omnia officia eccleſiaſtica con diſ.24.q.2.art. prehendit, quodque propterea eadem eſt poteſtas conſecrandi, offerendi, 3.ad 3. remittendi peccata, omniaque ordinum officia exercendi. Non enim in ordinatione ſacerdotis alia datur poteſtas quàm conſecrandi & offerendi ſacrificiũ in eccleſia Dei: Et poteſtas circa corpus Chriſti myſticũ deriuatur, vel potiùs eadem eſt cũ poteſtate circa corpus Chriſti verũ: Imo & pote- ſtas conſecrandi ſanguinem Chriſti eſſe videtur à poteſtate corpus cõſecrã di. Nam Chriſtus ſolùm dixiſſe legitur in euangelijs poſt corporis cõſecra tionem, Hoc facite in meam commemorationẽ. Alij verò doctores, inter lib.4.ſenten. quos eſt Ioannes Scotus, docent realiter diſtinctos eſſe characteres & po- diſtinct.19. teſtates conſecrandi corpus & conſecrandi ſanguinẽ,item remittendi pec- cáta,& retinendi: aliam etiã poteſtatẽ ſuper peccatis accipiendi cognitionẽ aliam ſententiã pronunciandi, vt alia ſit reipſa clauis ſcientiæ & poteſtatis, quodque ſingulæ ab alijs ſeparari poſſunt.Sed quia hæc ad fidẽ non perti- nent, omnia iſta hîc præterimus. Secundò ex dictis manifeſtũ eſt quòd epiſcopus non ſolum iuriſdictione, ſed gradu, dignitate, & poteſtate ſupe- rior eſt præsbytero. Annotat enim B. Auguſt. inter hæreſes Aerij,quòd de hæreſ.c.53. dicebat presbyterum ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Cum enim eſſet præsbyter doluiſſe fertur, vt ſcribit, quod epiſcopus non potuit ordinari, & ideo in Arrianorum hæreſim lapſus, propria dogmata addidit. Idem Auguſtinus ſcribit ad B.Hierony. Quamquam ſecundum honorum epiſt.19.

 vocabula,

vocabula, inquit, quæ iam ecclesiæ vsus obtinuit, episcopatus presbyterio maior sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. De quo latissimè tractant doctores scholastici distin. 24. Sentent. ex scripturis demonstrantes quòd in ecclesia aliqua est potestas super sacerdotium, quamuis tamen omnes episcopi pares sint gradu & potestate: sola autem iurisdictione & administratione differant, vt docent Albertus Pighius, item Alfonsus de Castro, ac Thomas VValden, quos studiosus lector cõsulere poterit.

lib. 4.

lib. 2. Hierar. ecclesiast. ca. 9. & 10.

Contra hunc articulum conformiter scripturis in ecclesia catholica à temporibus Apostolorum semper traditum & obseruatum, & in Concilijs œcumenicis definitum, audet se opponere Ioannes Caluinus in Antidoto articulorum facultatis Parisień. Omisis autem argumentis Institutionis eius, expendemus ipsius Antidotum, quod compendio complectitur totũ Institutionis sententiam, vbi sic scribit,

Caluinus.

Sacerdotes fatemur dispensatores esse mysteriorum Dei, ideoque legitimos cœnæ administros: sed ordinatos Christi & Apostolorum ritu, atque etiam veteris Ecclesiæ, in qua sola manuum impositio vsitata erat, sine vnctione & alijs nugis.

Responsio.

Sacerdotes non solùm dispensatores sunt mysteriorum Dei, hoc est verbi sancti euangelij, ad quod propriè pertinent hæc mysteria, sed & consecratores in Christi persona corporis & sanguinis eius sub speciebus panis & vini. Non enim homo est qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinẽ: Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Quod superiùs latè ostendimus. Et ideo non solum sunt cœnæ administri, sed eam ipsi instruunt & parant, Christi tamen virtute & in eius persona. Sunt & iudices à Christo constituti in remittendis & retinendis peccatis, Quorum remiseritis, inquit, peccata, remittũtur &c. Nã in eos, vt inquit Chrysost. omne iudicũ quod à patre accepit, transfudit. De quo in superioribus, articul. 4. Imò & medios eos constituit inter homines & Deũ, vt placent iram eius. Hoc enim ratio habet sacerdotis, vt constituatur pro hominibus in his quę sunt ad Deum, & offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ritus autem quo vsus est Christus, alius erat, quàm quo vsi sunt Apostoli. Non enim manuum impositione Christus Apostolos suos ordinauit sacerdotes, qua solùm Apostoli vsi leguntur, sed ritu ferè simili, quo nunc vtitur ecclesia & vsa est ab Apostolorũ tẽporibus. Ipse porrigendo calicem cum sanguine suo, & patenam cum corpore dicẽs, Hoc facite in meam commemorationem, & postquàm insufflauit dicendo, Accipite spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata & cæt. Apostolos suos consecrauit sacerdotes. Nunc igitur ecclesia catholica magis accedit ad ritum quem Christus seruauit, quàm Apostoli qui sola manuum impositione præsbyteros ordinasse leguntur. Hinc autem discimus ob varium hũc ritum à Christo & Apostolis seruatum, nõ tam ceremoniam & verba in sacramentis attendi, quàm significationem, ex qua suam habent virtutẽ & efficaciam. Nec tamen manuum impositio in ordinatione sacerdotis negligitur, quamuis eam non habeamus necessariam, quando alia adsunt signa, quibus euidentius huius sacramenti effectus significatur: quomodò etiam vtimur vnctione chrismatis, quã & si nugas vocet Ioannes Caluinus omnium conteptor & irrisor, quæ eius non placent palato, magnificè tamẽ

Chriso. de proditione Iudæ

de sacerdotio lib. 3. cap. 3.

fol. 191.

ipsam

ipsam vnà cum sacro chrismate celebrant scriptores ecclesiastici Christique discipuli. Ait enim D. Dionysius episcopum vti vnguento ad omnem sermò sacerdotalis officij functionem. Quod prætereà diuinius est ad omnis sacræ rei consecrationem, vtitur vnguento diuino: idcircò sacræ regenerationis perficiens donum & gratia, vnguẽti sacratissima consummatiõe perficitur. Item diuinò quoque altaris consecrationem sanctorum mysteriorum lex, sacratissimi vnguenti castissimis infusionibus perficit. Et Fabianus papa & martyr, ante annos mille trecentos, scribit quòd ex iussu Christi, & eo docente chrisma conficiendum est in cœna Domini, & prędecessores suos hoc accepisse à sanctis Apostolis. Item Cyprianus, Cessantibus his, inquit, quæ ritu antiquo veteris testamenti inoleuerant, religionem Christianam vnctionis mysterium non contempsisse, sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honorem permansisse, sed in omni populo catholico. Et addit, virtutem diuinam in hac vnctione potentiùs operari: de qua Albertus Pighius & Antididagma ecclesiæ Colonieñ. Hanc igitur sacratissimam vnctionem quã Apostoli à Christo, & ab Apostolis ecclesia accepit Ioannes Caluinus non veretur contemptim vocare nugas. Vę, inquit propheta, qui spernis, nónne & ipse sperneris?

eccle. hierarc. cap. 4. part. 2. idẽ part. 3. c. 3.

epist. 2. ad omnes orientales episcopos.

De vnctione chrismatis.

li. 2. Hierar. c. 9

In titulo de sacrament. Confirmationis.

Esaiæ 33.

Quamquam in ordinatione finis potissimum spectandus est, atque officium cui destinantur sacerdotes: Constitui porrò ex Dei mandato & regula scripturæ debent, non ad immolandum, sed ad regendam Ecclesiam, pascendumque gregem verbo domini, & sacramenta administranda. — *Caluinus.*

Quid igitur tanti ęstimat ritum & cæremoniam ordinationis, quando finis est quem potissimum in ordinatione spectare oportet? in quo fine grauiter errat Caluinus, qui promiscuè etiã loquitur de sacerdotibus & ecclesiæ præpositis ac episcopis. Hi namque soli constituuntur ad regendam ecclesiã, & pascẽdam verbo Dei & sacramentorum administratione; quãuis sacramentorũ ministerium magis pertineat ad pastores inferiores. Testatur enim B. Paulus quòd ipse paucos baptizauerit, quodque Christus eum miserit non baptizare sed euangelizare. Bene habet quòd Caluinus per scripturam conuictus, hîc dicat præpositos ecclesiæ non solum esse ministros verbi & sacramentorum, verum etiam regere ecclesiam, vt pręcipere possint, statuere, & excommunicare, quibus propterea debeatur obedientia iuxta doctrinam & mandatum Apostoli, Obedite prępositis vestris & subiacete eis. Quod autem sacerdotes ex Dei mandato & regula scripturæ ad immolandum, hoc est ad offerendum constituuntur, ex scripturis ostendimus. Vtique ille sacerdos, inquit B. Cyprianus, vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, & sacrificiũ verum & plenum tunc offert in ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videt obtulisse. Et B. Dionysius Apostolorum discipulus interpretatur Facere, dũ dicit Dominus, Hoc facite &c. salutarem hostiam litare. — *Responsio.*

1. Corint. 1.

Act. 20.

lib. 2. epist. 3.

ca. 3. part. 3.

De absoluendi potestate sic habendum est, datum quidem ministerium recõciliationis veris pastoribus, vt sua doctrina, hoc est euangelij prædicatione, homines reducendo cum Deo in gratiam, à peccatis absoluant. — *Caluinus.*

Ostendimus circa articulum 4. quod iudiciaria est hæc potestas, sicut & nomina ipsa sonant, absoluere, remittere, retinere, & ligare; pro quo etiã — *Responsio.*

concordes

concordes patrum citauimus sententias. Ideo euangelio aduersatur quòd hæc absolutio per solam fiat euangelij prædicationem & in ea consistat. Docet enim euangelium, Dominum dixisse Apostolis, Quorum remiseritis peccata & cæt. & B. Petro, Quodcunque ligaueris super terram & cæ. Nec priuilegium esset ecclesiæ super Petrum fundatæ, quòd acceperit claues regni coelorum, cùm omni legi communis sit euangelij prædicatio, sed huic ecclesiæ propriæ sunt claues regni coelorum.

Caluinus.

Hoc tamen non alligatum esse personis, sed verbo, adeoque verbo potius quàm hominibus esse datum, vt à quocunque proferatur gratiæ remissio; certam absolutionem in foro conscientiæ adferat. Tametsi enim peculiariter Apostolis dicitur, Quorum remiseritis peccata, remittentur, tamen claues vniuersæ Ecclesiæ datas esse agnoscunt sancti patres, nominatim Cyprianus & Augustinus quibus alij assentiuntur. Nam remissio peccatorum in Christo, per quemcunque annuncietur, vera est absolutio.

Ioan. 21. De simplicit. prælatorũ homel. 50. & 124. in Ioan. Item de doctr. Christian. li. 1. c. 18.

Responsio.

Solos sacerdotes potestatem consecrandi, offerendi, & peccata remittẽdi habere, clarissimè testatur euangelium in quo solis Apostolis dictum esse legitur, Hoc facite & cæt. &. Quorum remiseritis peccata & cæt. sicut suprà præsenti articulo & 4. satis ostendimus. Illis itaque personis quibus hæc potestas à Christo collata est, alligatur & conuenit. Et absurdissimum est quòd claues regni cœlorum, & potestatem absoluendi à peccatis omnes hi homines habeant, à quibus profertur gratiæ remissio. Haberẽt enim pueri & mulieres claues ecclesiæ & potestatem à peccatis absoluendi, & essent iudices à Christo constituti. Et quando agnoscit Caluinus peculiariter dictum esse Apostolis, Quorum remiseritis peccata & cæt. quomodò omni homini à quocunque profertur gratię remissio, clauium istarum & absoluendi cõuenit potestas? Dicũt patres & in primis B. Aug. claues datas ecclesiæ, sed in Apostolis, & sacerdotibus quibus Christus loquutus est, nõ in quolibet ecclesiæ membro. Absurdissima est sententia quòd remissio peccatorum in Christo, per quemcunque annuncietur vera est absolutio. Attendat hìc lector & iudicet, quàm parum soliditatis habeant argumenta Caluini, propter quæ concordem Ecclesiæ catholicæ sententiam deserit.

FINIS ARTICVLI 17.

Articulus

¶ *Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos, est indissolubile, qualiscunque fiat alter coniugum, siue adulter, siue sterilis, siue hæreticus.*

ATRIMONIVM solui non posse demonstrat dominus Saluator in euangelio ex eius institutione. Quærentibus enim Phariseis, Si licet homini dimittere vxorem suā quacūq; ex causa? Respōdit nulla ex causa licere, Nō legistis, inquit, quia qui fecit ab initio masculū & fœminā fecit eos? & dixit, Propter hoc dimittet homo patrē & matrē & adhęrebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: Et subsumit, Itaq; iā nō sunt duo, sed vna caro. Ex quibus institutionis matrimonij verbis & ꝓpositiōe subsu npta, cōcludit, Quod ergo De⁹ cōiunxit homo nō separet. Efficax enī est sermo Dei, & statī sequitur qđ dicit: Dicit aūt ꝙ erūt duo in carne vna. Insinuat enim non sine causa de solo hoīe dictum esse quòd masculū & fœminam creauit eos, cùm & in alijs animalibus masculum & fœminam ea creauerit, in quibus tamen hoc scriptura nō expressit. Significat itaque scriptura Deum his verbis instituisse coniugium quod in solo homine locum habet, Propter quod, quia scilicet masculum & fœminam creauit eos, hoc est propter coniugium, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit simpliciter, & in omne tempus vsque ad mortem vxori suæ, & erunt duo in carne vna, simpliciter, vt vtriusque caro alteri sit commmunis. Quod ergo Deus coniunxit, nexum videlicet coniugalem, nec homo nec vlla creatura separare aut dissoluere potest. Hunc sensum intelligentes Pharisei, quòd videlicet Christus diceret coniugium ex Dei institutione, ac proinde omne coniugium esse indissolubile, obijciunt, Quid ergo Moyses mandauit dari libellū repudij & dimittere? Respōdet Christus, Moyses hoc fecit malitia vestra coactus, sed alia erat coniugij in paradiso ratio & alia Dei institutio, quæ semper salua & integra manet: Super eius autē vsu & exercitio ob vestrā duritiā est dissimulatū, cuius exemplum habemus in sacris canonibus quòd multa per patientiam tolerantur, quę, si deducta fuerint in iudicium exigente iustitia non debeant tolerari. Atq; hic modus probandi inseparabilitatem matrimonij ex eius institutione certissimus est & securissim⁹, quē sequitur Bonifacius 8. Matrimonij, inquit, vinculum ab ipso ecclesiæ capite rerū omniū conditore ipsum in paradiso & in statu innocētiæ instituente, vnionem & indissolubilitatem accepit. Vbi loqui videtur de matrimonio etiā non consummato. Et Innocentius 3. hanc spectasse videtur dum ait, Et si possit, inquit, non inconsultè videri quòd ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de pręsenti contrahitur, illis viuētibus in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo, alter ad secūda vota transmigret, etiā si vnus fideliū, inter quos est ratū coniugiū, fieret hæreticus & cæ. Et alio canone, Videtur aūt hęc Dei institutio aliquid roboris & firmitatis addere cōiugio supra eā quā habet ex natura aut fine contractus, siue ex solo iure naturæ. Refert enim Saluator matrimonij inseparabilitatē ad verbū Dei, & ad hoc quia ipse cōiūxit, quasi per se, mediāte tamē contractu, ius naturę magis stabiliēs & perficiēs. Nec mirū videri debet quòd matrimonio perfectio aliqua, positiua Dei institutione, supra eius naturā accesserit, quæ naturā ipsam perficit, quādo cōsideratur quòd homo institutus est in

Matth. 19.

Ex institutione matrimonium est indissolubile.

capit. Cum iā dudū de prębendis & dignitat.

lib 6 de voto & voti redēp. cap. vnico.

cap. Ex part. tua. de couer. coniugat.

c. Gaudemus de diuortijs.

iustitia originali, quę naturę pfectio est, nec ei⁹ pricipia sequit. Instituit nãq; De⁹ oĩa in sua perfectione. Contractui autẽ coniugali eiusq; fini consentanea est oĩmoda inseparabilitas, adeo vt doctores plurimi doceant necessariò eam concludi ex fine & ratione contractus coniugalis: Supplet autẽ hic institutio in quo deficit natura. B. August. eandem hanc inseparabilitat ẽprobat ex ratione sacramẽti, hoc est ob sacratioris rei huic copulæ diuinitùs inditam significationem. Ait enim. Quem non faciat intentum quid sibi velit tãta firmitas vinculi coniugalis, vt scilicet nec causa fornicationis nec procreandę prolis solui possit: cũ causa procreandi colligetur, qđ nequaquã puto tantũ valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus, atque id dissoluere cupientibus inconcussum illis maneat ad pœnam: Siquidem interueniente diuortio non aboletur illa cõfœderatio nuptialis, ita vt sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant quibus fuerint etiam post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri. Nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius talis est causa cum vxore. Et vsque adeò fœdus illud nuptiale initum dicit rem esse cuiusdam sacramenti, vt nec ipsa separatione irritum fiat: Item semel initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiã ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptię gerũt, nullo modo potest, nisi alicuius eorum morte, dissolui. Manet enim vinculum nuptiale, etiam si proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequitur, ita vt iam scientibus coniugibus non se filios habituros separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque alijs copulare non liceat. Nec causa ergo numerosioris prolis fecerunt patres nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanis, vt traderet viuus vxorem, etiam alterius domum filijs impleturam. In nostrarum quippe nuptijs plus valet sanctitas sacramẽti, quàm fœcunditas vteri. Item, Bonum igitur nuptiarum per omnes gẽtes atque omnes homines in causa generãdi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est etiam repudio intercedente, alteri nubere dũ vir eius viuit, nec saltem ipsa causa pariendi, quæ cum sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re nõ subsequente propter quam fiunt, non soluitur vinculum nuptiale nisi coniugis morte: quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandã, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis. Et si aliqua culpa quisquam ab officio remoueatur, sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanente. Generationis itaque causa fieri nuptias Apostolus ita testis est, Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. Ad fidem autem castitatis illud pertinet, Vxor non habet potestatẽ corporis sui sed vir: vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. Ad sacramenti sanctitatem illud, Vxorem à viro non discedere: quod si decesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari, & vir vxorem suam non dimittat. Hæc omnia bona sunt propter quæ nuptiæ bonę sunt, proles, fides, sacramentum. Idem de fide & operibus. In ciuitate Domini in mõte sancto e⁹, hoc est in ecclesia, vbi nuptiarũ nõ solũ vinculũ, verũ etiã sacramẽtũ ita cõmẽdatur, vt nõ liceat viro vxorẽ suã alteri tradere: quod in republ. tũc Rom. nõ solũ minimè culpabiliter, verũ etiã laudabiliter Cato fecisse perhibet. Cui⁹ aũt rei sacramentũ ĩtelligat esse cõiugiũ, explicat ĩ lib. de nuptijs

B.Thom. in 4

Ex ratione sacramenti Augustinus probat matrimoij insolubilitatẽ.

De bono coniugali cap. 7.

In ciuitat Dei habetur ratio sacramenti cõiugalis.

De bono coniugali ca. 15.

cap. 18.

cap. 24.

Sanctitas sacramenti est in solo populo Dei.

Ordinatio cleri sacramentũ est.

1. Timoth. 5.

cap. 7.

nuptijs & concupiscent. Quoniam, inquit, non tantùm fœcunditas, nec tātùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam quoddam sacramētū nuptiarum commēdatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus, Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiā: huius proculdubiò sacramēti res est, hoc est, effectus, vt mas & fœmina connubio copulati, q̃ diu viuūt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat (excepta causa fornicationis) à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & ecclesia, vt viuens à viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramēti tāta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est in ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cum filiorum procreandorum causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugē fas sit relinquere, vt alia fœcūda ducatur. Quod si quisquā fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio sine crimine conceditur cum alijs alia copulare conubia, quod etiā sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum Israelitis permisisse testatur, sed lege euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa si alteri nupserit. Et post pauca, Ita inter viuentes manet quoddā vinculū coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre, manet autē ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis, sicut apostatæ anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubiò redeunti, si amisisset abscedens. Est igitur matrimonium secundum B. Augustini sententiam, simpliciter indissolubile ex significatione Christi cū ecclesia, vt sicut Christus viuens ab ecclesia viuente nullo diuortio in æternum separatur, ita & mas & fœmina cōnubio copulati, quàm diu viuunt, inseparabiliter perseuerant. Et hæc est ratio sacramenti, cui tribuit Augustinus matrimonij indissolubilitatem. Per quam occasionem videamus an ex eadem significatione matrimonium sit sacramentum nouæ legis gratiā conferens ex opere operato. Ipsum enim nouæ legis esse sacramentum, & gratiam conferre, apertè definiunt œcumenica Concilia, & patrum sacri canones: sed non ita manifestum est quā significatione. Nam Concilium Florentinum præsentibus & approbantibus Armenis (qui tamen priùs aliter crediderant) tanquàm dogma fidei matrimonium numerat inter septē nouæ legis sacramenta, quæ gratiam continent quam dignè suscipientibus conferunt: & eandē dicit esse eius significationē, ob quā B. August. dicit coniugium esse inseparabile. Ait enim, Septimum est sacramentum matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & ecclesiæ, secundum Apostolum dicentem, Sacramentum hoc magnū est, ego autē dico in Christo & in Ecclesia. Et paucis interiectis, Tertium bonum matrimonij, est eius indiuisibilitas propter hoc, quod significat indiuisibilem coniunctionem Christi & ecclesiæ. Item habet Concilium Tridentinum, Si quis dixerit sacramenta nouę legis esse plura vel pauciora quàm septem, videlicet Baptismū, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem & Matrimoniū, aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè sacramentum, anathema sit. Item Si quis dixerit non dari gratiā per huiusmodi sacramēta semper & omnibus, quantū est ex parte Dei, etiā si ritè ea suscipiat, sed aliquādo & aliquibus, anathema sit. Item Si qs dixerit eadē sacramēta gratiā ex opere operato nō cōferre, anathema sit,

cap. 10. (margin)
Ephes. 5.
Ephes. 5.
de sacramen in genere ca. 1. canon. 7. & 8.

Sess. 15. art. 2. Ioan. Hus. cap. Ad abolendum. de hæreticis.

Constantiense quoque Concilium dicit septem esse sacramenta. Et Lucius papa matrimonium etiam numerat inter ecclesiæ sacramenta. Firma igitur fide credendum est matrimonium esse sacramentum nouæ legis gratiã conferens ex opere operato. Nam si in terris vsquã veritas reperiatur, illã est inuenire in ecclesia catholica, quam Paulus prædicat esse columnam & fundamentum veritatis. Pro horum intelligentia obseruandum est quòd

cap. 5.

Apostolus ad Ephesios scribens, dicit matrimonium in Christo translatũ esse in ordinem spiritualium & mysteriorum. Nam de coniugio loquens, Sacramentum hoc magnum est, inquit, ego autem dico in Christo & ecclesia: Nec tantum significando magnum est mysterium, sed ipsum etiam in se magnum est, & multis sacris secretis, quæ in se continet fœcundum : ex significatione tamen Christi & ecclesiæ. Magnum namque mysterium est coniugium, quod sit coniunctio mutua ad prolem Christo generandã, educandã, Christoq; Domino instituendã, hoc est in fide & religione eius, quod cõiuges itẽ simul Christianè viuãt, copulaque carnali Christianè vtantur, & vxor subiecta sit marito, non vt marito tantum, secundũ legẽ naturalẽ, quã in Polyticis tradit Arist. sed vt Christo domino, hoc est quasi typo & figuræ eius, id est Christo in marito. Nam coniunctio ista coniugalis & coniugij officium ex institutione sunt vera imago & expressa representatio officij & coniunctionis Christi cum sua ecclesia, quæ violatur, imò & iniuriam patitur, per adulterium, aut alium aliquem abusum.

Ephes. 5.

Maritus typus est Christi, vxor ecclesiæ. Ait enim Apostolus Pau. quòd vir caput est mulieris, sicut Christus caput ecclesiæ: & ideo sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite, inquit, vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam.

Obligantur igitur coniuges Christiani ex coniugio, ad multò sublimiora (imò & ad diuina officia) quàm coniuges ethnici siue infideles. Vxor namque Christiana ex coniugij qualitate & dignitate, marito subesse debet, vt Christo ecclesia subest, & maritus diligere vxorem, non solùm amore naturali, sed sicut Christus ecclesiam, vt seipsum etiã tradat pro sua vxore. Vult enim Apostolus Paulus quòd hîc omnia sibi mutuò respondeant, non solùm per accõmodationẽ, sed ex institutione, vir Christo, vxor

1 Corint. 7.

ecclesiæ, copula copulæ, quemadmodum & origo mulieris est ex viro, & ecclesiæ ex Christo, ex ossibus & carne eius. Et ideo non sufficit B. Paulo qualiscunque dilectio viri ad mulierem, sed requirit spiritualem & gratuitum amorem, quo Christus prosecutus est ecclesiam. Sacramentum igitur matrimonij hæc omnia operatur per gratiam quam confert. Non enim destituit Christus coniuges fideles gratia qua indigent, vt in Christo sua præstent officia. Vnusquisque, inquit Paulus, proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic: loquens etiam de coniungatis. Ex hoc igitur quòd matrimoniũ tale mysteriũ est, quale declarat esse Apostolus Paulus, sequitur quòd inducit obligationem ad officiũ quod naturæ vires excedit, & proinde gratiã requirit: sequitur etiam quòd verum est sacramentum gratiam conferens. Nam vnusquisque applicatus & studens propagationi in Republ. propagare & conseruare debet ciuitatem in qua agit. Cum autem coniunx Christianus in cœlesti & Christiana viuat ciuitate & non solùm Polytica, illam conseruare ex coniugio suo obligatur, ad quod præcipuè & primariò sacramentum matrimonij ordinatur. Et ideo

verba consensum exprimentia secundum propriam significationem habēt obligationem solùm naturalem: ex institutione autem eam significant vt sacrantē & sanctificantem, dispositiuè tamen ad officia coniugij Christiani, vt docent doctores catholici. Hæc enim obligatio iungit mulierem viro, vt ecclesiam vel partem ecclesiæ Christo, & ad actum generandi atque educandi prolem Christianè, vt cum marito Christianè viuat, & vas suum possideat in honore & sanctificatione, non in passione desiderij. Officiū enim ad quod ordinatur sacramentum matrimonij, se habet ad actum matrimonialem, vt est officium naturæ, sicut actus tēperantiæ, quę virtus est infusa, se habet ad actum temperantiæ moralis, & amor charitatis ad naturalem vel polyticum. Cum enim in nouo testamento eleuatum sit matrimonium in ordinem spiritualium & mysteriorum, officiū eius quod erat naturæ, nunc factum est gratiæ & ordinis gratuiti ex genere & natura sua: Quæ autem ordinantur ad actum qui exerceri non potest ex naturalibus, non committuntur nisi simul gratia conferatur, per quam exerceantur secundùm eam dignitatem quam requirunt. Si obijciatur quòd hac ratione tempore legis, imò à tempore institutionis matrimoniū fuisset sacramentum, & gratiam contulisset, cùm tunc etiam fuerit ad prolem religiosè in fide Christi venturi educandam, & ideo de genere & ordine gratuitorum & supernaturalium: Ad hoc doctores plurimi respondent, admittendo matrimonium semper à sua in paradiso institutione verè sacramentū fuisse, & gratiam cōtulisse, cùm ex hac institutione semper obligati fuerint cōiuges fideles ad ea quæ sunt super naturā, videlicet generare atq; educare prolem ad Dei cultū in fide vnius Dei & mediatoris Iesu Christi, ipsumque coniugium ab initio fuisse sacramentum futuræ coniunctionis Christi cum ecclesia, & in ordine mysteriorum, intelligentes benedictionem, de qua Genes. 1. & 9. Benedixit eis Deus, dicens, Crescite & multiplicamini, esse collationem gratiæ ad viuendum religiosè in statu coniugali: quam tamen benedictionem probabilius alij doctores referūt ad vim generatiuam homini collatam. Nam auibus & piscibus similiter benedixit & ait, Crescite & multiplicamini: & apud Thobiam angelus ita eam intelligere videtur, dum dicit, Tertia autem nocte benedictionem consequeris, vt filij ex vobis procreentur. Et B. Augustinus, Ecce, inquit, quid est hoc, & quale mysterium? ecce benedicis homines vt crescant & multiplicentur, & impleant terram. Dicerem te hoc donum benedictionis homini propriè voluisse largiri, nisi hoc modo benedixisses pisces & cetos, vt crescerent & multiplicarentur, & implerent terras. Similiter eam interpretatur B. Thomas, qui etiam scribit matrimonium fuisse quidem in veteri lege, prout erat in officiū naturæ, non autem vt est sacramentum Christi & ecclesiæ, quæ nondum erat facta: Vnde & in veteri, inquit, lege dabatur libellus repudij, quod est contra sacramenti rationem. Certum est autem quòd non significabat hanc coniunctionem quasi præsentem: Sed disputatur apud doctores an eam representabat quasi futuram, an potius per abstractionem à tempore, quemadmodum doctores quidam sentire videntur, & verba Geneseos, & Apostoli Pauli ad Ephesios pro se citant. Sed aduersatur Apostolus Paulus, qui dicit hoc sacramentum magnum esse in Christo & ecclesia, non autem fuisse magnum: & in Christo ecclesię iam coniuncto, atque in eis realiter coniunctis secundum influentiam capitis

post B. Thomam. Ioan. Capreolus in solut. 1. argu. Durand. dist. 26. lib. 4. sent.

Ioan. Roffen. Rex Angl. in Assert. 7. sacramentorū. Albert. Pigh. Alfonsus de

cap. 6.

li. 13. Confess. cap. 24.

parte. 1. qu. 72. ad 4. Et in 4. distin. 26. qu. 2 art. 3.

Alexand. de Hales part. 4. quæst. 2. Bonauentura dist. 16. 4. sent.

ptis in membra,& non fide sola. Nam Christus propriè caput est ecclesiæ,realiter & non solum per fidem influendo, hoc est postquam ex Maria est conceptus. Et Adam videbat matrimonium tempore aduentus Christi futurũ signũ huiusmodi coniunctionis,non autem esse,nec antea fore. Ego autem dico, inquit Apostolus, in Christo & ecclesia, non solùm significatis, sed realiter coniunctis tanquam capite cum suis membris: Nec solum in ecclesia secundum se totam, verum etiam secundum eius membra, quę vniuntur per hoc sacramentum secundum dilectionem capiti Christo. Ea enĩ dilectio facit Christum in marito diligi quasi sua imagine,& Christi dilectionem extendit & auget. Nec consequens est, quòd tempore legis & anteà, apud fideles matrimonium fuerit sacramentũ,ex eo quod erat ad prolem in fide Christi religiosè educandam,quia hic finis erat extraneus matrimonio legali,sed intrinsecus & per se finis est matrimonij Christiani, quod est magnum mysterium in Christo & ecclesia. Nam tempore legis cultus Dei siue religio,erat extra rationẽ matrimonij,ad quam referebatur, sicut actus temperantiæ ad charitatem: Est autem intra rationem & definitionem matrimonij Christiani & euangelici. Distinguit Innocentius 3. duplicem matrimonij significationem duplicemque cõiunctionem,Dei videlicet cum anima iusta, & Christi cum ecclesia,& vtriusque sacramentũ dicit esse matrimonium. Ait enim, Cùm duo sint in coniugio,videlicet cõsensus animorum,& commixtio corporum,quorum alterum significat charitatem quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animam, ad quod pertinet illud quod dicit Apostolus, Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo:reliquum verò designat conformitatem quæ cõsistit in carne inter Christum & ecclesiam, ad quod pertinet illud quod euangelista testatur, Verbum caro factũ est & habitauit in nobis,profectò cõiugium illud quod non est commixtione corporum consummatum,non pertinet ad illud coniugium designandum,quod inter Christum & ecclesiam per incarnationis mysterium est contractũ: Iuxta quod Paulus exponens illud quod dixerat protoplastus,Hoc nũc os ex ossibus meis,& caro de carne mea.Et propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ,& erunt duo in carne vna: statim subiungit, Hoc autem dico magnum sacramentum in Christo & ecclesia. Ex quo concludit, Cùm ergo propter sacramenti defectum inhibitum sit, ne bigamus, aut maritus viduę præsumat ad sacros ordines promoueri, quoniã nec illa est vnica vnici,nec iste vnus vnius,profectò vbi deficit inter huiusmodi coniuges cõmixtio corporum, non deest huiusmodi signaculum sacramenti. Sicut itaque ex primæ significationis defectu, non contrahitur bigamia, sed ex secundę duntaxat, ita nec ex prima significatione est matrimonij insolubilitas, sed ex secunda, vt nec diuinitùs quidem dispensari possit super matrimonij solutione, vel vxorum pluralitate, significatione permanẽte. Non enim sine grandi sacrilegio huius mysterij fieret violatio. Concilium verò Florentinum aliter loquitur, & dicit post Magistrum Sentent. sacramentum matrimonij esse signum coniunctionis Christi cum ecclesia, ecclesia, inquam, in genere, nihil distinguens, imò nec mentionem faciens significationis qua matrimonium significat coniunctionem Dei cum anima iusta, quemadmodũ distinguit Innocentius, qui respiciẽs ad ea quæ per se pertinebãt ad quęstionem sibi propositam, intelligit quamlibet animam iustam sigillatim,

ca. Debitum. de bigamis.

1. Corinth. 6.

Ioan. 1.

Genes. 2. Ephes. 5.

vt locum habeat eius responsio, quod hęc significatio non violatur in bigamo. Nam reuerà primo loco coniũctio quę est per charitatẽ, est inter Deũ & ecclesiam totam, quę vnica deo vnicè & inseparabiliter per amorẽ adhęret, tametsi quęlibet eius pars separari possit. Ait enim dominus, Non te deseram, neque derelinquam. Huius autem significationis consideratione mysterium siue sacramẽtum in bigamo violaretur: hacq; contemplatione dicit Magister in Sentent. Bigamum esse, vt vere est, qui duas habuit vxores, quamuis alteram incognitam. (Nam Maria dicitur in euangelio vxor Ioseph) quia secundum contrahit matrimoniũ primo consummato, & impediri a sacris ordinibus: qui in hoc fallitur quòd credat quãlibet bigamiam siue sacramenti defectum prohibere à sacris ordinibus. Nã Innocẽtius .3. declarat sacros canones solum attendisse coniunctionẽ siue coniugium, quod inter Christum & ecclesiam per incarnationis mysterium est cõtractum, atque ob huius significationis defectum prohibuisse bigamos à sacris, non autẽ an hęc cõiugij facerent inseparabilitatẽ: quãuis reuerà ex priori significatione, cuius meminit Innocentius, matrimonium non habeat inseparabilitatem, sed ex secunda. An verò ex hac sola, videlicet quę est per incarnationem, an etiam ex alia parte quę est secundũ charitatem inter ecclesiam & Deũ, vel etiam Christum caput ecclesię, ista matrimonij indissolubilitas nascatur, non pertinebat ad quæstionem Innocẽtio propositam. Florentinum Concilium propriè explicat significationem quam habet matrimonium, vt est sacramentum ecclesię. Hac enim ratione dicit ipsum absolutè & indeterminatè significare coniunctionẽ Christi cum ecclesia primò secundum se totam (Ait enim B. Ioannes, Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam descendentem de cœlo à Deo paratam sicut sponsam viro suo) Deinde secundum quãlibet particularem ecclesiam considerata, Despondi enim vos vni viro, inquit Apostolus, virginẽ castam exhibere Christo: & tertiò quoad quamlibet animam iustam, atque huius solius meminit Innocentius 3. eiusque coniugij, quod est secundum carnis conformitatem, cùm hanc coniunctionem solum spectauerint sacri canones, dum prohibent Bigamos à ministerio ecclesiastico. Complectitur etiam hæc indeterminata coniunctio vnionem hypostaticã verbi cum natura humana, à qua propriè est matrimonij inseparabilitas, quamuis sit etiam quodam modo ab ea quæ est secundum charitatem Dei & ecclesiæ: & si interim sacramentorum significatio Christum hominem magis respiciat. Est & ab ea quoq; vnione quæ est inter Christum & ecclesiam secundum charitatem inseparabilis, hoc est à coniunctione membrorum & capitis ad inuicem: Supereminet, inquit Apostolus, scientiæ charitas Christi erga ecclesiam. Item, Quis nos separabit à charitate Christi? Matrimonium autem, id est cõtractus coniugalis in quo sacramentum consistit, cùm in genere significet coniunctionem Christi & ecclesiæ, (iuxta Florentinum Concilium) quæ est inseparabilis, oportet quoque ipsum esse inseparabile, etiam nondum consummatum. Sacri tamen Canones de Bigamis loquentes, quoad effectum impedimenti ministerij ecclesiæ, respiciunt solùm (vt diximus) coniunctionem Christi cum natura humana, quam nõ primò significat contractus coniugalis, qui sacramentum est vnum ex septem, sed primò significat consensum animorum, per quem vir accipit potestatem corporis mulieris, & ediuersò mulier viri corporis potestatẽ, & ex Christi institutione significat

Hebre. 13.
lib. 3. dist. 27.
Matth. 1.
Apoc. 21
2. Corinth. 11.
Ephes. 3.
Roma. 8.

significat consensum Christi quo spontè & ex summa charitate hypostaticè se coniūgere dignatus est naturę humanę: Et initum est coniugium insepa rabile cum natura assumpta, per quam Christus factus est noster totus, & nos Christi: item & illud quod est secundum charitatem cum ecclesia tota & cum singulis electis. Nam consensus coniugalis propriè loquendo, non significat coniunctionem Christi & ecclesiæ, sed voluntatem eius qua factū est, vt ecclesię coniungeretur. Significat igitur matrimonium nondum cō-summatum inseparabile mysterium, Christi videlicet coniunctionem cum ecclesia in genere, atque ita indissolubile est ex hac etiam significatione, vt dicere videtur Concilium Florentinū: Sed vt docet B. August. locis iam statim citatis, solū in ciuitate Dei, & in monte sancto eius, in quo solo ostē dit esse bonum sacramenti atque istam significationem: & ideo nō impedit solutionem matrimonij inter ethnicos contracti, vbi nō est hoc sacramētū, nec violatur in professione religionis, cùm ibi non tam dissoluatur, quàm in melius cōmutatur, in coniunctionem nimirum diuiniorem atque myste rium ordinis superioris, hoc est mutatur vinculū minus spirituale in aliud magis spirituale. Contractus itaque coniugalis, qui est sacramentum matrimonij, primò significat consensum animorum quo coniuges coniugun-tur, deinde significat vinculum permanens inter ipsos coniuges, atque per hoc vnionem inter Deum & animam, item inter Christum & ecclesiam: sed solùm in causa, & quemadmodum causa suum significat effectum: & Apostolus Paulus dicens, Sacramentum hoc magnum est, intelligit vinculum istud, quod secutum est coniugalem contractum, id est quòd vna caro sit In coniugibus, non quòd ipsi fiunt vna caro.

Est ergo matrimonium sacramentum nouæ legis gratiam conferens, per quam fit coniunctio animæ cum Deo, quam secundum Innocentium papam ipsum coniugium significat, vt coniuges non solùm naturali, sed diuino affectu, quo modo Christus suam diligit ecclesiam, & hæc vicissim Christum, se mutuò complectantur. Facit enim huius sacramenti gratia cōiuges sese mutuò diuino amore in Christo cōplecti. Vnde B. Thomas, Nubentibus, inquit, per istud sacramentum gratia confertur, per quam ad vnionem Christi & ecclesiæ pertineant: quod eis maximè necessarium est, vt sic carnalibus & terrenis intēdāt, vt à Christo & ecclesia nō disiungātur. Coniunctionem autem Christi & ecclesiæ secundum naturæ conformitatem, matrimonium non facit, sed semel factæ sacramentum est. Solam enim facit coniunctionem quæ est secundum charitatem. Porrò sicut vinculum istud coniugale diuinum est in Christianis, ita & contractus vt sacramentū est, Dei est instrumentū, quo coniuges cōiungit vinculo diuino & fortiori quàm contractus coniugalis ex sua natura inducere posset. Ex quibus patet quòd matrimonium ratum & non consummatum, per Papam nulla ex causa dissolui potest per dispensationem, tum ob Dei in paradiso institutionem, tum ob rationem sacramenti Christi & ecclesiæ, quorū vnio quæ per charitatem est, solui non potest: In charitate dilexi te, ideo attraxi te miserans, ait Dominus. Pro quo facere videtur aperta sententia in cap. Vnico, & cap. Ex publico, superiùs citatis. Et Concilium Florentinum tribuit matrimonij inseparabilitatem contractui coniugali. Quæ si diligēter expendisset Cardinal. Caietanus, non ita contra communem theologorū & B. Thomę sententiam scripsisset, quòd videlicet summus pontifex dispensare

4. contra Gentiles cap. 78.

Hiere. 31.

De voto & voti redem. lib. 6.

De conuers. coniugat.

quęs. quotlib.

ſpenſare poteſt ſuper matrimonio rato, ſed nondum conſummato. Vehementer dolendum eſt, quòd tantus doctor circa materiam matrimonij in hunc & alios varios inciderit errores, de quibus aliàs latiùs. Eius argumentis facile reſponderi poteſt ex his quę diximus, atque eis reſpondet Magiſter Iacobus Almain doctor Pariſien. in libello qui inſcribitur, Concertatio acutiſsima. &cæt. cap 3.

Probat etiam B. Auguſtinus in libris poſterioribus, his maximè quos ſcribit ad Pollentium, matrimoniũ eſſe inſeparabile ex ſpeciali & poſitiua lege, quã Christus in ſua familia obſeruandã diſpoſuit, & per quã conſtituit matrimonij inſeparabilitatẽ, atq; vxorum excludit pluralitatem. Ait enim, Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit adulterat. Item Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium cõmittit ſuper eam, & ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit mœchatur. Rurſus, Præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit manere innuptam, aut viro ſuo recõciliari. De quibus dicemus articulo ſequente, ad quem propriè pertinent.

Ex lege Christi poſitiua & euãgelica eſt matrimonij indiſſolubilitas.

Matth. 5.

Mar. 10.

1. Corinth. 7.

Præterea probant etiam doctores ſcholaſtici indiſſolubile eſſe matrimoniũ ex fine & natura contractus: ex fine, inquam, ſecundario, vt videlicet parentes filijs theſaurizent, & per hęreditatis & bonorum dimiſsionem prouideant, quod facere nequeunt, niſi ad mortem vſque ſimul permaneãt: quemadmodum docet ſanctus Thomas. Nam finis matrimonij principalis plerunque magis requirit ſeparationem, vt ſi ſterilis ſit vxor, vel viro concipere non poſsit, adeo vt nulla ſit ſpes prolis naſcituræ (ex ex quo fine Philoſophi apparens ſumpſerunt argumentum pro matrimonij ſolutione, & vxorum pluralitate) Cùm enim matrimonium principaliter ordinetur ad bonum prolis, quando inſolubilitas matrimonij prolis generationem impedit, vt ſi vir aliquis ex aliqua fœmina non poſſit prolem ſuſcipere, qui tamen ex alia poſſet eã ſuſcitare, & fœmina ex alio viro concipere, matrimonij huiuſmodi indiſſolubilitas magis eſſe videtur contra legem naturæ & finem contractus, quàm ei conſentanea. Hinc inſignes quidam Philoſophi vxores ſuas reliquerunt, alij plures duxerunt vxores, ſicut diximus ex beato Auguſtino de Catone Romano. Et beatus Hieronymus contra Iouinianum ſcribit Ciceronem reliquiſſe Terentiam vxorem, & hanc poſt repudium nupſiſſe Saluſtio Ciceronis inimico, vt ei panderet Ciceronis arcana. Et Socrates Xantippẽ & Myron duas habebat vxores. Atque ex conſilio ſapientum Aſſuerus Rex dimiſit Vaſti reginam ſuam vxorem. Cùm enim omnimoda matrimonij indiſſolubilitas ſit ex diuina inſtitutione naturam perficiente, ex ratione ſacramenti, ac lege Chriſti poſitiua, & obſcurum hic ſit ius naturæ, nihil admiratione dignum quòd ipſa hominibus ethnicis fuerit incognita. Et veriſimile eſt quòd per ignorantiam inuincibilem ipſi excuſati fuerunt, ex cauſa prolis vxores dimittentes & cum pluribus contrahentes. Cognoſcebant tamen hoc indecorum & indecens eſſe, vt docet Ariſtoteles & Valerius Maximus, Cùm, inquit, inter virum & vxorem à condita vrbe vſque ad vigeſimum & quingenteſimum annum, nullum interceſſerit repudiũ, primus autẽ Spurius Carbilius vxorem ſterilitatis

Ex natura & fine contractus coniugalis eſt eius indiſſolubilitas.

In 4. diſtinct. 33. qu. 2. art. 1. & 2. Item 4. contra gentiles cap. 123.

lib. 1.

7. Politic.

lib. 2. cap. 34.

rilitatis causa dimisit, qui quanquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit, quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei præponi debuisse arbitrabatur. De eodem similiter Aulus Gellius. Argumento huic Philosophorum contra matrimonij inseparabilitatem respondet beatus Thomas, quòd matrimonium principaliter ordinatur ad bonum commune ratione principalis finis, qui est bonum prolis, & ideo in legibus matrimonij magis attenditur quid omnibus expediat, quàm quod vni competere possit. Quamuis igitur matrimonij inseparabilitas bonum prolis in aliquo homine impediat, simpliciter tamē & per se loquendo, ad ipsum est conueniens.

li.4. ca.3.

loco vt supra cap. 1.

Pro dictorum declaratione sequentes obserua propositiones.

Prima Propositio.

Primaria & potissima causa indissolubilitatis matrimonij, est significatio mysterij incarnationis, hoc est cōiunctionis Christi & ecclesiæ, secundū carnis conformitatem, de qua, iuxta Innocentium papam, propriè intelligitur quòd Apostolus dicit, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia, quæ significatio solùm respicit matrimonium consummatum, vt dicunt sacri canones. Ob hoc enim sacramentum, matrimonium omni casu est indissolubile, nec manente significatione, vlla ratione, nec Dei quidem dispensatione solui potest. Atque huius significationis defectum respiciunt sacri canones, qui loquuntur de Bigamia. Causat enim Bigamia irregularitatem, vt dicit B. Thomas, in quantum tollit perfectam, hoc est totam & omnimodam matrimonij significationem quę cōsistit in animorum & corporum coniunctione. Quemadmodum enim nō solus sufficit cōsensus cōiugalis, nec sola commixtio corporum, sed vtrūq; in matrimonij perfecta significatione esse oportet, ita vtriusque requiritur defectus ad constituendam Bigamiam. Sed hæc significatio ac ratio sacramenti, solùm est in ecclesia, & in ciuitate sancta Dei.

dist. 27. qu. 3. art. 1. ad 3.

Secunda propositio.

Est & indissolubilitas matrimonij ex sui institutione quam Deus fecit in paradiso, quæ communis est toti naturæ humanæ, infidelibus atque ethnicis pariter & fidelibus. Nam ex ea concludit Innocentius 3. non esse cōiugium quod ab ethnicis cōtrahitur viuente & repudiata vxore prima, nec licitam esse apud eos vxorum pluritatem: Item secundò ductam non esse vxorem. Hæc autem institutio patitur Dei dispensationem qua patres habuerunt plures vxores, & permissus est libellus repudij tempore legis: similiter & tempore euangelij ingressus religionis post contractum coniugij consultus: Et ideo ex ratione sacramenti magis inseparabile est coniugium, quàm ex Dei in paradiso institutione. Nam vt dicit Beatus Thomas, Lex diuina supernaturalem quādam rationem addit inseparabilitati iuris naturæ ex significatione inseparabilis coniunctionis Christi & ecclesiæ, quæ est vna vnius. Itē, Separatio matrimonij, inquit, magis directè repugnat significationi, quàm prolis bono, ideo inseparabilitas eius magis in bono sacramenti intelligitur, quàm in bono prolis. Ratio itaque hęc sacramenti simpliciter insolubile facit matrimonium consummatum. Si enim spectetur natura contractus coniugalis & vinculi, post consummationem nihil maioris firmitatis habere videtur aut indissolubilitatis quàm ante consummationem. Nam contractus perficiuntur rei traditione, non

4. contra Gentiles cap. 78.

Ioann. Scotus dist. 31. lib. 4.

vsu rei traditæ: sicut donatio, emptio ac vẽditio traditione rei perficiũtur: ita & perfectus est contractus coniugalis annuli traditione, & verum sit quod dicit Apostolus, Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier, Sacramentum autem matrimonij cùm sit in genere signorum, non sola traditione contrahentium perficitur, sed commixtione & vsu: Ex quo significationem habet coniunctionis Christi cum natura assumpta & Ecclesia. Maior tamen fit vnitas seclusa sacramenti ratione, ex commixtione, per quam contrahitur affinitas ex commiscentium etiam fornicaria cõiunctione. Qui enim adhęret meretrici, secundum Apostolum, vnum corpus fit cum ea. *1. Corinth.6.* Et ob hanc potissimum sacramenti rationem, in fidelibus matrimonium fit ratum & indissolubile, quod ante baptismum solui poterat.

Nam per baptismum incipit esse sacramentũ Christi & Ecclesię idẽmque vinculum propterea fit insolubile, quod ante baptismum tale non erat. *cap. Quanto. de diuortijs.*

De hac institutione coniugij disputant doctores scholastici, an sine ea, & sine Dei speciali concessione mutuus consensus per verba de præsenti expressus, sufficeret ad matrimonium contrahendum. Plurimi autem putant sine speciali Dei concessione, mutuò consensu non effici matrimonium. *Richard. dist. 27 li. 4 art. 1. quęst. 1. Et Durãdus eadem dist. qu. 1. in solut. 1. argum. Scotus distin. 26. quæst 1.* Cùm enim homo non sit Dominus corporis sui aut membrorum, quæ Deo pleno iure subiecta sunt, non potest sui corporis potestatem in alium transferre. Alij contrariam sequuntur sententiam, quòd non requiritur specialis Dei concessio, cùm sine ea homo possit se vendere & seruũ facere, ac res suas commutare.

Tertia Propositio.

Varia est coniunctio Christi cum Ecclesia, sed alia est Dei coniunctio cum Ecclesia, vel cum anima fideli: Quæ autem est cum Ecclesia in genere, complectitur eam quę est secũdum charitatem, & eam quę est secundùm naturæ conformitatem, item & quæ est cum parte Ecclesiæ. Et alia est coniũctio Christi hypostatica cum natura assumpta, ratione cuius cum Ecclesia coniungitur secundum naturæ conformitatem, secundum quam nos vocat fratres, & sicut communicamus carni & sanguini, ipse similiter participat ijsdem. *Hebræ. 2.*

Quarta Propositio.

Omnium harum coniunctionum sacramentum, est cõiugium Christianum, quod secundum earum diuersitatem, varios etiam parit effectus. Quia autem hæresis, adulterium & sterilitas non variant Dei institutionẽ, nec sacramenti significationem, nec Christi legem, facere non possunt, vt matrimoniũ quod omnibus his rationibus semper est indissolubile, solui possit. Et quod Augustinus superiùs dixit de hæresi & sterilitate, item & de adulterio, clarissimè probat in libris quos ad Pollẽtium scribit: De quo dicemus articulo sequenti. De heresi aperta est sententia sedis Apostolicæ: de qua hoc interim dicimus quod ipsa & adulterium legitimæ sunt causę, ob quas quoad thorum fiat inter coniugatos separatio. *cap. Quanto de diuortijs.*

CVm ex dictis sit manifestum, matrimonium ex suo genere esse indissolubile, saltem ex Dei institutione quæ omni nationi communis est & ex positiua Christi lege, (quamuis in sola eius familia seruetur. Nam Innocent. 3. ex hac lege improbat vxorum pluralitatẽ) quare articulus restrictè loquitur de matrimonio cõtracto & cõsummato inter Christianos, quasi inter ethnicos cõsummatũ solui possit, vel etiã inter fideles contractum? *c. Gaudemus de diuortijs.*

 Cui respon.

Cui respondendum, quòd reuerà solui potest & aliquando soluitur matrimonium inter ethnicos consummatum, quamuis ex sua natura sit indissolubile: Soluitur etiam quandoque inter Christianos contractum. Et locum hîc habet quod dicit B. Ambrosius, Naaman Syrus lepram mundari per aquam posse nõ credidit, sed quod impossibile erat fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitẽtiam peccata dimitti, concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur. Et B. Augustinus ex Platone ostendit quòd Deus facit impossibilia. Nam deos ponit factos à Deo summo immortales, & tamen natura tales esse nõ possunt, vt idem Plato fatetur. Sic, inquit, resurrectionẽ carnis impossibilẽ, credant possibilẽ factã, Deo promittente. Omne quidẽ matrimoniũ naturæ institutione & Christi lege, est indissolubile, estq; vnius cum vna: factum est tamen Dei indulgentia, vt patres tempore legis & ante legem irreprehensibiliter plures habuerint vxores, & solueretur matrimonium, quando vxor dimissa cũ libello repudij alteri viro nubebat, vt docent plurimi doctores. Ac tempore euãgelij matrimoniũ inter ethnicos cõtractũ soluitur, vno facto fideli aut baptizato, nolẽte altero eidẽ cohabitare sine creatoris cõtumelia: itẽ altero coniuge ante consummationem profitente religionem. Factum est igitur apud Deum possibile, atque etiam solubile, quod priùs erat impossibile & insolubile. An autem hoc fiat dispensatione eius cuius est institutio & positiua ordinatio de matrimonij indissolubilitate, quique naturæ est author: an potius ex rerum natura & qualitate, vt non tam dissoluatur matrimonium, quàm transferatur & commutetur in melius Deoque gratius cõiugium, nempe matrimonium ethnicum & prophanum in Christianum & spirituale, & huius seculi matrimoniũ in alterũ cum domino authore cõiugium, sicut vota omnia commutantur in votum religionis, tametsi tertij magnum concurrat præiudicium, dubium est de quo omnino certò cõstare non potest. Nam Apostolus Paulus nullius meminit dispensationis, sed legis communis, In pace, inquit, vocauit eos Deus, & ideo si fidelis discedit, discedat. Non enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi. Nec Innocentius 3. qui potiùs reuelationem specialem & dispensationem diuinam reijcit, & secundum legem communem consultationi respondet, prædecessorum suorum vestigia esse sequenda: Neque item B. Thomas, neque veteres doctores scholastici hanc facultatẽ transeundi ad religionem referunt ad Dei dispensationem, quemadmodũ passim neoterici, sed ad naturam matrimonij non consummati, & naturam solennis professionis in sancta religione. Insinuant enim sacri canones obscurum esse hunc casum secundum scripturas, atque ex sanctorum vita hîc colligendam esse veram scripturarum intelligentiam, sicut ait B. Augustinus, quòd pleraque in verbis scripturarũ intelligere non valentes, in factis sanctorum colligimus quemadmodum oporteat accipi, quod facile in aliam partem duceretur, nisi exemplo reuocaremur. Item Beatus Gregor. Rotę, inquit, animalia sequuntur, quia in sanctorum patrum vita cognoscimus, quid in sacrę scripturę volumine intelligere debeamus. Illorum quippe actio nobis aperit hoc quod in suis prędicationibus pagina testamẽtorum dicit. Per modum igitur commutationis siue trãsitus vnius societatis in aliam

lib. 1. de pœnitentia cap. 2.

li. 22. de ciuit. Dei cap. 26.

1. Corinth. 7.

cap. Ex parte 2. de conuers. coniugat.

de mendacio ad Consentiũ cap. 15.

Homel. 10. super Ezech.

in aliam meliorem,soluitur matrimonium infidelium:item per professionẽ religionis,sine qua solui non potest, matrimonium videlicet Christianorũ sine actuali professione,& infidelium coniugium sine contractu Christiani matrimonij.An verò pari voto religionem profiteri possint & manere cõ iuges,cùm solum in ipsorum fauorem vinculum soluatur,quando hoc eis placet,proposito nostro est impertinens.Sicuti enim in voto religionis,dissolutionis priorum votorum causa est religio: ita & hîc,vel Christianum coniugium,Non enim possunt sibi remittere, nec per alterum matrimoniũ etiam consummatum soluere priùs contractum,sed quemadmodum in voto causam rationabilem adesse oportet,ita & hîc causam religionis,vel cõiugij Christiani. Vtcumque tamen ista se habeant, certum est & indubitatum, quòd istis duobus modis,& nullis alijs,solui potest matrimonium semel contractum. Et quòd per religionis ingressum matrimonium non cõsummatum soluitur,vt remanenti in seculo liceat alterum inire coniugiũ, magis ex maiorum habetur traditione,& sedis Apostolicę doctrina,quàm expresis scripturis, vt dicit Innocentius papa, qui interrogatus super hoc casu respondet,Etsi posit non inconsultè videri,quòd ex quo matrimoniũ inter legitimas personas per verba de præsenti contrahitur, illis viuentibus id nullo casu posit dissolui,vt viuente reliquo alter ad secunda vota trãsmigret,nisi fortè secùs fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem,sicut à quibusdam sanctis legitur esse factum: Nos tamen nolentes à prædecessorum nostrorum vestigijs declinare,qui responderunt consulti, antequam matrimoniũ sit per carnalem copulam consummatũ,licere alteri coniugum reliquo inconsulto ad religionem trãsire,ita quod reliquus extunc legitimè poterit alteri copulari, Hoc ipsum consulimus & tibi obseruandum.Et Alexander.3.clarissimè idem docet & definit,Post consensum inquit,de præsenti licitum est alteri,altero etiam repugnante,eligere monasterium,sicut sancti quidem de nuptijs vocati fuerunt,dummodo carnalis cõmixtio non interuenerit inter eos, & alteri remanenti(si cõmonitus cõtinentiã seruare noluerit)licitũ est ad secunda vota transire, quia cùm non fuissent vna caro simul effecti,satis potest vnus ad Deũ transire, & alter in seculo remanere:Et retractari mãdat tãq̃ iniquã sententiã episcopi Veroneñ qua mulieri M.pręcepit vt ad virũ A.rediẽs exhiberet eidẽ coniugalẽ affectum,& renuentem parere excõmunicauit, Mandamus,inquit,quatenus si prædictus vir ipsam carnaliter non cognouerit, & eadem ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficiente cautione, quòd vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spacium debeat, ipsam à sententia qua tenetur absoluas, &cæt. Et addit, Sanè quod Dominus in euangelio dicit non licere viro, nisi ob causam fornicationis,vxorem suam dimittere,intelligendum est,secundum interpretationem sacri eloquij,de his quorum matrimonium carnali copula est cõsummatum, sine qua confirmari non potest. Intelligit autem interpretationem, quę ex alijs scripturæ locis,quę de coniugibus loquuntur,quando sunt facti vna caro,colligitur.Qui enim cognoscit siue adhęret meretrici vna efficitur caro,vnũ corpus cum ea. Fiunt igitur vna caro per copulam carnalem.Nam & alij sacri canones clarissimè testantur virum & mulierẽ fieri vnam carnem solum per carnalem seminationem ac commixtionẽ.Atque hoc sensu accipienda est domini sententia,vt vera sit vniuersaliter.Sed

cap.Ex parte de conuers. coniugatorũ.

cap. Verũ de couers. cõiugat.

cap Ex publico de conuer. coniugat.

Matth.5.

cap. Verum de cõuers.cõiug. & cap. Martinus, de cognat.spiri.

diligenter inquirunt doctores scholastici huius veritatis(de qua dubitare non licet)cùm sit à suis principijs remotissima, verã & germanam rationem. Nam Durãdus improbatis opinionibus tribus, sequitur B. Thomã, Bonauenturam & alios veteres. Ante carnalem copulã, inquit B. Thomas, est inter coniuges tantùm spirituale vinculum, hoc est solo animorum consensu contractum, quamuis ad actum carnalem: sed pòst est inter eos etiam vinculum carnale, & ideo sicut post carnalem copulam matrimonium soluitur per mortem carnalem, ita per ingressum religionis ante carnalem copulam soluitur, quia religio est mors quędam spirituals, qua quis seculo moriens viuit Deo, & moritur politię ciuili ad quam solum pertinet coniugium: sicut si sine morte transferretur in vitam cœlestem, matrimonium solueretur, & transferrens se ad familiam Christi eiq; incorporatus non amplius obligabatur, secũdum argumentationem Apostoli Pauli, legibus Moysi: Nec enim obligamur legibus ciuitatis quã reliquimus. Vinculum namque matrimonij etiam non consummati, aduersatur vitę religionis, & morti ciuili, in qua fit renunciatio officij coniugalis, & ad castitatem obligatio. Propter mutationẽ igitur status in eum statum qui matrimonio repugnat & vitę ciuili secundum sui exercitium & vsum, matrimonium rumpitur ex conditione & qualitate operis: sicuti mutatio status infidelitatis in Christianismũ, si alter cohabitare nolit sine contumelia creatoris &c. quę repugnãt vitę Christianę, soluit matrimoniũ etiã consummatum. Domino namq; vocãte ad religionem vel Christianismum, hoc est suum seruitium, rumpũtur omnia quę impediunt. Et quis non sit repugnantia secundũ matrimonij essentiam, sed vsum duntaxat, sine quo cum frustrà maneret vinculum, imo & cũ alterius pręiudicio, ęquum est quod ipsum soluatur. Nec simile est de matrimonio consummato cum secunda coniuge, quod priori repugnat & tamen non soluit, quia hic contrahitur & consummatur non domino vocante, sed cum peccato: Et eiusdem est rationis matrimonium primò & secundò contractum, nec posterius adderet aliud vinculum, sed prioris solã cõsummationem. Scotus verò recitatis opinionibus Alexandri de Hales & Henrici de Gandauo circa rationem huius veritatis, In matrimonio, inquit, rato, etiam si contrahens intendat non consentire in carnalẽ copulam, sed statim ad religionem auolare, ante consummationem non est accommodatio, sed permutatio potestatis, non ad tempus, sed pro vsu perpetuo, alioquin non esset verè matrimonium nouę legis: Et ex datione ista oritur vinculũ indissolubile, nisi per mortem naturalem alterius coniugum, vel per reuocationem seu relaxationem illius qui statuit hoc esse sic indissolubile. Christus autẽ qui istam indissolubilitatem induxit Matthæi.19. reprobans pro lege sua repudium Mosaicum, ipse relaxauit istã indissolubilitatem, quando alter coniugum conuertitur ad religionem: & iusta ratione, quia rationabile est obligationem ad minus bonum, commutari in obligationem ad maius bonum ab eo qui habet authoritatem commutãdi: Professio aũt in religione, est obligatio ad maius bonũ. Verũ secũdum nunc dicta non est hic opus speciali authoritate Christi, sed obligationum habita ratione minor transire potest in maiorem, sicut propria cuiusque authoritate omnia vota cõmutantur in votum religionis. Reus enĩ fracti voti aliquatenus non habetur, inquit Alexander.3. qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religionis obseruantiam commutare.

dist.31. libr.4. Sentent.

De voto & voti redem. ca. Scripturæ,

Nam

Nam pręmium in præsenti quidem centuplum, in futuro autē vitam sempiternā pollicetur dominus relinquenti vxorem, quam propterea laudabiliter relinquere contingit, sed in altero horum casuum duntaxat, ante consummationem videlicet altero religionem amplectente, vel infideli nolente ad fidem conuerti. In huiusmodi enim quęstionibus obscuris recurrere oportet ad sententiam sedis Apostolicę, cui in Petro promissa est in officio assistentia, ne fallatur quando Christi vicarius ex animo quęrit veritatem, Ego, inquit, pro te rogaui Petre vt non deficiat fides tua: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos, cōfirma fratres nutantes, doce dubitantes, fungere tu officio tuo, ego pro te rogaui, non deficies in alicuius muneris tui functione. Luc. 22.

Multum lucis accedit huius veritatis declarationi ex Apostolo Paulo, qui docet causa religionis Christianæ solui matrimonium consummatum, altero infidelium ad fidem conuerso: Ex sanctorum quoque exemplis, de quibus Gratianus & Magister ex B. Hieronymo scribunt. Et quia sanctus Macharius & Alexius quorum meminerunt, non leguntur professi vitam religionis, sed heremiticam, per quam renunciatur huic seculo, sicut per religionem, B. Thomas, Bonauentura, Petrus de Palude, & plures alij, docent matrimonium non consummatum solui per vitæ heremiticæ professionem: sed moderni canones declarant solam professionem religionis secundum regulam approbatam soluere huiusmodi matrimonium. Et quamuis alij viri sancti reliquerint vxores etiam carnaliter cognitas, sicut Theonas religionis causa cognitam suam vxorem dimisit: & Paulus Simplex vxorē videns adulterantem sine ecclesiæ iudicio eam reliquit, ambo heremum ingressi: horum tamen exempla nunquam sequenda esse ecclesia docuit, sed vel damnauit, vel priuata lege eos ductos esse credidit. Quisquis autem priuata lege ducitur nulla ratio exigit (quemadmodum scribit Vrbanus papa) vt lege publica constringatur. Dignior est enim lex priuata quàm publica. Item Imperator Theodosius religionis causa matrimonia consummata solui constituit, imò & Romani quidam pontifices matrimonia non consummata tolli crediderunt per sequens consummatum. Omnia tamen ista semper improbauit ecclesia, & eorum duntaxat qui seculo renunciauerunt, exempla probauit, atque scripturis docet esse consentanea.

1. Corinth. 7. dist. 27. quęst. 2. cap. Scribit Dist. 27. li. 4. cap. Ex parte. ca. Ex publico de couers. coniugat. ca. Vnico de voto & voti redemp. Ioannes Cassianus collat. 21. cap. 9. & 10. 19 quęst. 2. ca. Duæ sunt. cap. Licet de sponsa duorum. dist. 10. cap. lege Imperat.

Ex quibus manifestè sequitur, quòd non statim post contractum matrimonium coniuges debitum reddere obligantur, si meditantur de religionis ingressu. An tamen sit simpliciter translata potestas corporū cum facultate excipiendi cōtra exigentem, ad certum tempus, quod canones dicunt esse duorum mensium: an solum translata sit sub modo & conditione quasi in ipso contractu contentis atque intellectis, manente scilicet statu ciuili, vt docent Thomas & Bonauentura, non multum in ipsa re adfert differentię. Quod autem matrimonium huiusmodi non soluatur per susceptionem ordinis sacri, quāuis annexum habeat votum continentiæ, sicut soluitur per professionem religionis approbatę, declarauit Ioannes 22. in extrauagante, Antiquę concertationi.

27. quęst. 2. ca. Sunt qui dicunt. & cap. Agatosa: cap. Ex publico de cōuers. coniugat. de voto & voti redemp.

Qvod matrimoniū inter infideles, hoc est non baptizatos contractū soluitur vno ad fidem conuerso, si alter nolit cohabitare, vel nō sine cōtumelia creatoris, docet Apostolus Paulus, Si quis frater, inquit, habet vxorem 1. Corinth. 7.

rem infidelem, & hęc consentit habitare cum illo, non dimittat illā: Et si qua mulier habet virum infidelē, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat illum, Quod si infidelis discedit, nolēs scilicet cohabitare vt oportet (Nam opponitur ei quod dixit priùs, Et hic cōsentit habitare cum illa) discedat, non moueas ei litem ad retinendum, quamuis iure hoc facere possis. Nam in pace vos vocauit Dominus, non ad litem. Non enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi, supple, euentu. Intelligit autē Apostolus eum fidelē qui baptizatus est, vt fidelis dicatur à fidei sacramēto, nō à fide catholica: & infidelem eum vocat, qui baptizatus non est, quamuis instructus plenè sit fidelis & credat. Nam matrimonium inter catechumęnos co ntractum si alter baptizetur, & alter nolit cohabitare, matrimonium dissoluitur, vt indicat cap. Quanto. de deuortijs: Sed contractū inter hæreticos altero ad fidē conuerso, solui non potest. Propter quod maior hic respectus habetur baptismi quàm proprię infidelitatis: & ideo dicit Innocentius 3. Et si matrimoniū verum inter infideles existat, nō tamen est ratum: inter fideles autem verum & ratum existit, quia sacramentum fidei quod semel est admissum nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentū, vt ipsum in coniugibus illo durante perduret. Quando autē soluatur hoc matrimoniū, an tunc primū quando secundum initur coniugiū, quod est verisimilius: an antea, in vtraque partem disputant doctores scholastici. Hoc sensu interpretatur apostolum Paulum B. Ambrosius: Si infidelis, inquit, odio Dei discedit, fidelis nō erit reus dissoluti matrimonij. Maior enim causa Dei est quàm matrimonij. Non debetur reuerentia coniugij ei qui horret authorem coniugij. Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei deuotione est, ac per hoc non est peccatū ei qui dimittitur propter Deum si alij se nupserit. Contumelia enim creatoris, soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur, ne accusetur alij copulatus. Nam si Esdra dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt propitius fieret Deus, nec iratus si alias ex genere suo acciperent. (Non enim ita pręceptum his est, vt remissis istis, alias minimè ducerent) quanto magis si infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis suę viro. Tractant hanc sententiā Magister Sentent. & Gratianus. Qui autem dicunt ex his verbis Pauli non clarè haberi hunc sensum, videlicet quòd ad fidem conuerso aliā vxorem ducere liceat, dimissa priori infideli, non satis penetrare videntur deductionem & collationem sententię eius cum pręcedentibus. Pręmittit enim se hęc dicere cōsulendo, nō dominū pręcipiendo, cum ait, Cęteris ego dico, nō dominus, vt vxor maneat apud infidelem volentem cohabitare: quod si discesserit nolens cohabitare, iam non dicit, Maneat innupta, sed quòd soror nō est subiecta seruituti, illi nimirum quę relatiuè respicit potestatem, de qua superius dixerat, Mulier sui corporis potestatem non habet. Si enī intelligeretur de seruitute sequendi virum, ei cohabitandi, vel officia coniugalia pręstandi, hac etiam non obligatur viro infideli cohabitare, volenti, quia dominus hoc non pręcipit, sed Apostolus dūtaxat cōsulit. Intelligitur igitur seruitus vinculi coniugalis, qua corpus suum viro cōmunicare tenetur. Nulla itaq; tenetur seruitute, nullo vinculo, quod rumpere non possit, si matrimonium cū Christiano cōtrahere velit. Aequiualēt enim, Nulli seruituti subiecta est, & Non est subiecta seruituti. Nec dubitatio aliqua, vel scrupulus haberi debet de hac intelligentia verborum Apostoli, quando hęc ipsa

cap. Quanto. de diuortijs.

dist. 39. lib. 4. sentent.

In comment. in 1. epistam. Corint. ca. 7.

distinct. 39. 28. quest. 2.

Caietanus & Gaspar minorita.

hæc ipſa in ſacris canonibus eſt approbata & confirmata. Dicit enim Innocentius 3. Qui ſecundum ritum ſuum legitimam repudiauit vxorem, cùm tale repudium veritas in euangelio reprobauerit, nunquam ea viuente licitè poterit aliam etiam ad fidem Chriſti conuerſus habere, niſi poſt conuerſionem ipſius illa renuat habitare cum ipſo, aut etiam ſi conſentiat, non tamen abſque contumelia creatoris, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum: In quo caſu reſtitutionem petenti, quanuis de iniuſta ſpoliatione conſtaret, reſtitutio negaretur, quia ſecundum Apoſtolum frater aut ſoror non eſt in huiuſmodi ſubiectus ſeruituti. Ex quibus & ex Apoſtoli Pauli deductione patet quòd ſoluitur matrimonium, quando aliquis fidelium baptizatus aliud contrahit cum Chriſtiana, cùm coniunx infidelis cohabitare recuſat, prophano matrimonio tranſeunte in Chriſtianum, quod eſt ſacramentum ac typus coniunctionis Chriſti & eccleſiæ. Si autē cohabitare velit quemadmodum oportet, quanuis baptizari vel Chriſti fidem ſuſcipere nolit, cum alio contrahere non poteſt: nec tamen cohabitare obligatur, quia de eo non eſt præceptum Domini, ſed tantum conſiliū Apoſtoli Pauli, quemadmodum docet B. Auguſtinus circa ſermo. domini in monte & in lib. ad Pollentium, & concorditer B. Thomas cum doctoribus ſcholaſticis. Et ſi quis eſſet de hac Apoſtoli intelligentia ſcrupulus, eum eximunt ſacri Canones, qui hoc ſenſu eadem hac Apoſtoli ſententia vtuntur.

cap. Gaudemus de diuortijs. & capit. Quanto.

lib. 1.
lib. 1. cap. 13. 17. 18. & 20
diſtinct. 39.

Aduerſus hunc articulum multa obijciunt aduerſarij, & inter eos Ioan. Caluinus probare conatur matrimonium non eſſe ſacramentum contrahentibus gratiam conferens. Ait enim,

In Inſtitutio cap. 19. parag. 36.

Poſtremum eſt matrimonium (quod inter ſacramenta nouæ legis numerant) quod vt à Deo inſtitutum fatentur omnes, ita pro ſacramento datum nemo vſque ad Gregorij tempora viderat. Et cui vnquam ſobrio in mentem veniſſet? Ordinatio Dei bona eſt & ſancta. Et agricultura, architectura, tonſtrina, ſutrina, ordinationes ſunt Dei legitimæ, nec tamen ſacramenta ſunt. Id enim non tantum in ſacramento quæritur, vt Dei ſit opus, ſed vt ſit cæremonia exterior, à Deo poſita ad confirmandam promiſsionem. Nihil tale eſſe in matrimonio, pueri quoque indicabunt.

Caluinus.

Matrimonium & coniunctionem Adæ & Euæ, id eſt viri & mulieris, inſtitutam eſſe vt tempore nouæ legis eſſet ſacramentum magnum, docet Apoſtolus Paulus ex verbis Geneſeos, ac propterea vxorem debere viro ſuo ſubiectam eſſe quaſi Chriſto, viros autem diligere vxores, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam, vt verus typus eccleſiæ ſit vxor, & Chriſti maritus, ſicuti eorum coniugium magnum eſt myſterium, magnuſque typus coniunctionis Chriſti cum eccleſia. Nec Chriſtianis ſufficit ſubiectio aut amor coniugalis, qualis eſt apud ethnicos. Et ante tempora B. Gregorij ducentis annis, multa ſcripſit B. Auguſtinus ex verbis Apoſtoli Pauli de ſacramento quod eſt in matrimonio, Quem, inquit, non faciat intentum quid ſibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis, vt nec cauſa fornicationis, nec procreandi ſolui poſſit, niſi quoddam ſacramentum adhiberetur? Super quo plures eius ſententias ſuprà citauimus ex lib. de bono coniuga. & de nup. & concupiſ. Hoc aūt ſacramentū de quo Apoſtolus Paulus & B. Auguſt. multa ſcribunt, & ſi propriè non ſit vnū ex ſeptem ſacramentis quæ gratiam conferunt, ſed vinculum ſiue coniunctio maritalis quæ contractū

Reſponſio.

Epheſ. 5. cap. 2.

de bono coniug. cap. 7.

sequitur coniugalem, qui est vnum ex septem sacramentis gratiam conferẽtibus, quia tamen ex hoc contractu nascitur hæc obligatio, vinculum & cõiunctio coniugalis quæ est sacramentum magnum in Christo & ecclesia, ideo hunc contractum esse oportet ex Christi institutione sacramentum gratiam conferens, cùm obligationem inducat ad ea quæ sunt supra naturã, & magnum istud mysterium efficiat: Quemadmodum autem efficit coniunctionem maritalem, quæ significat coniunctionem Christi cum ecclesia secundum affectum, quamdiu non est consummatum, ita accedente copula efficit coniugium, quod significat coniunctionem Christi cum natura hypostaticè assumpta. De hoc sacramento cum multa scripserit B. Augustinus & Apostolus Paulus, nec dubium quin & sobrij, mirandum quòd Caluinus dicat nulli sobrio vnquam in mentem venisse matrimonium datum esse pro sacramento. Omnes enim veteres interpretantur sacramentum hoc magnum, de quo Apostolus, esse coniunctionem maritalem viri & vxoris. Ex quo ostendimus necessariò sequi contractum cõiugalem verè esse sacramentum nouæ legis conferens gratiam. Nec matrimonium, vt cauillatur Caluinus solum est ordinatio Dei bona & sancta, sicut agricultura, sutrina, & tonstrina Dei sunt ordinationes legitimæ, sed peculiarem habet institutionem, vt esset non solùm in officium prolis multiplicãdæ, de quo, Crescite & multiplicamini: &, Non est bonum hominem esse solum, verum vt aliquando esset mysterium magnum, de quo Adam secundum Apost. Paulum prophetauit, Hoc nunc os, ex ossibus meis &c. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adherebit vxori suæ, vt sint duo in carne vna, quod Apostolus interpretatur, non solùm sacramentum esse, sed magnum esse sacramentum in Christo & ecclesia. Quid tale scriptura dicit de tõstrina, vel sutrina? Nõ videtur Caluinus agnoscere aliud matrimonium quàm ethnicum, quod est in naturę officiũ. Agricultura & tõstrina facultates sunt, nõ officia quæ obligationem ex Dei institutione ad obsequia diuina ac mystica adducũt, sicut contractus cõiugalis ad proles Christianè educandas, Christianoque affectu se cõplectendos. Absurdum igitur esset si illa dicerentur esse sacramenta. Scripturis autem maximè est consentaneũ matrimonium esse sacramentũ, cùm sit officiũ naturę sublimatum, vt iam magnũ sit sacramentum, ex quo consequenter factum est, vt simul sit etiam cæremonia exterior, quum cæremonia sit quicquid ad Dei cultum pertinet. Est ergo contractus matrimonialis inter Christianos celebratus, cęremonia exterior à Deo instituta ad obligandum cõiuges, vt Christi ciuitatem eiusque rempub. conseruent & propagent, prolemque soli Christo generent atque instituant: Quo quidem contractu eorum animi inter sese iunguntur, non tantùm affectu maritali, sed diuino, vt in viro subiecta sit mulier Christo, & in Christo amet maritus vxorem, & sic sint vna caro, vnus homo, cor vnum & caro vna in Christo Domino. Est igitur verè sacramentum vnum ex septem quæ gratiam conferunt.

Genes. 2.

1. Corinth. 7.

Repetit hìc suum errorem Caluinus quòd sacramenta sunt ad confirmandam promissionem, cùm sint potiùs ad præstandam gratiam ea ipsa suscipientibus promissam. De quo errore multa diximus articulo 1. & alibi.

Caluinus. *Sed signum est, inquiunt, sacræ rei, hoc est spiritualis coniunctionis Christi cum Ecclesia. Si verbo Signi symbolum intelligunt à Deo nobis in hoc propositum, vt fidei nostræ certitudinem erigat, longè à scopo aberrant. Si signum simpliciter accipiunt,*

quod

quod in similitudinem adductum sit, ostendam quàm acutè ratiocinentur. Paulus ait, Sicut stella à stella differt in claritate, sic erit resurrectio mortuorum. En vnum sacramentum. Christus ait, Simile est regnum cœlorum grano sinapis. En alterum. Caluinus.

Non Sophistæ, vt ait Caluinus, hoc dicunt, sed Apostolus Paulus dicit matrimonium esse signum sacræ rei, imò & magnum signum magnúmque sacramentum: nec solùm spiritualis, verùm & carnalis siue corporalis coniunctionis Christi cum ecclesia, de qua Ioannes Apostolus. Verbum caro factum est & habitauit in nobis. Nam plenitudo diuinitatis corporaliter ipsum inhabitat, estque verum symbolum & sacramentum in hoc à Christo propositum, vt erigat fidei nostræ certitudinem de coniunctione Christi & ecclesiæ per amorem inexplicabilem & naturæ conformitatem: fidem quoque erigit, quòd sancto & syncero amore per gratiam huius sacramenti coniuges inter se vinciuntur & colligantur, sicut naturali amore per contractum coniugum naturalem. Et quia est sacramentum magnũ, & contractus est à Christo institutus, vt hoc ipsum repræsentaret, & amore Christiano coniugum animos coniungeret, nihil cum eo simile habent, quorum hîc meminit Caluinus, quæ in similitudinem & secundum tropũ in scripturis dicuntur. Nec sacramenta appellari possunt quæ ex sua institutione gratiam non conferunt, vt in Christo sanctè viuamus. Coniugibus autẽ Dominus talẽtum largitur, quo vas suum in honore & sanctificatione possideant, & nuptiæ sint honorabiles, ac thorus immaculatus. Alia est significatio parabolarũ & similitudinum quibus scriptura vtitur, quàm matrimonij atque baptismatis, reliquorumque sacramentorum: De quo M. N. Ioannes Driedo prolixè agit lib. de ecclesiast. dogmat. Responsio. cap. 1. ca. de multitudine sensuum scripturæ sacræ.

Verba tamen Pauli obtrudunt, quibus sacramenti nomen matrimonio attribui dicunt magnum hoc mysterium. Sed ne quis Amphibologia falleretur, exprimit se non de carnali viri & mulieris coniunctione loqui, sed de spirituali Christi & Ecclesiæ coniugio. Et sanè verè magnum mysterium, quòd sibi Christus costam detrahi passus est, vnde formaremur, hoc est cùm fortis esset, debilis esse voluit, quò sua fortitudine roboraremur. Caluinus.

Torquet hîc Caluinus Apostolum Paulum, vt verba, Sacramentũ hoc magnum est, referantur ad ea quæ sequuntur, contra omnium veterum interpretationem, B. Hieronymi, Nazianzeni, Chrysostomi, OEcumenij & Theophylacti, Græcorum pariter & Latinorum, qui concorditer interpretantur magnum esse sacramentum in eo, quòd maritus relictis parentibus perpetua consuetudine domestica sic agglutinetur vxori suæ, vt sint duo in carne vna, & duo fiant quasi vnus homo, tum propter animorum concordantiam, tum propter corporum commixtionem. Hoc interpretatur diuus Paulus magnum esse sacramentum coniunctionis Christi & ecclesiæ, huiusque fuisse prophetiam. Nam eundem hunc locum interpretans Theophylactus, Hoc esse, inquit, magnum quiddam & admirandum D. Moyses indicauit. Reuerà enim mysterium est, vt eos qui ipsum genuerint, qui ob ipsum multas ærũnas passi fuerint, quiq; in ipsum innumera beneficia cõtulerint, deserat quispiam, & agglutinetur ei quam nũq̃ antea conspexerit, neque quicq̃ boni antea sit orsa, vel in ipsum contulerit. Ingens enim reuerà hoc mysterium est: interim tamen ad Christum, inquit, ego hoc refero, quippe quod prophetico spiritu de eo dictum sit. Responsio. In comment. ad Ephes. 5.

Etenim & ipse dimisit patrem, non locali transitu, sed condescensu ad carnem, venitque ad puellam, ad sponsam quę ipsum nunquam agnouerat, factusque est cum ipsa vnus spiritus. Qua igitur ratione matrimonium culpatur, vbi Paulus ipsum ad mysterij Christum concernẽtis exemplum producit, ipsum etiam mysterium vel sacramentum nominans? Quod B. Augustinus sacramentum hoc magnum dicat esse matrimonium, ex locis iam suprà citatis est manifestum. Peruertit igitur Ioãnes Caluinus sententiam Pauli, quando dicit eum loqui de spirituali Christi & ecclesię coniugio, ipsumque demonstrare cùm dicit, Sacramentum hoc magnum est, & non quod præcedit ex Genesi, siue carnalem viri & mulieris coniunctionem.

Caluinus. *Matrimonium sacramenti titulo commendatum, immunditiem postea & pollutionem, & carnales sordes vocare, quàm vertiginosa est leuitas! Quàm absurdum est arcere à sacramento sacerdotes! Si à sacramento se arcere negent, sed à coitus tantũ libidine, non ita mihi elabuntur. Nam & coitum ipsum partem esse sacramenti tradunt, eoque demum figurari vnionem quæ nobis est cum Christo, in naturæ conformitate, quia vir & mulier non nisi carnali copula vna caro fiant.*

Responsio. Non matrimoniũ nec eius sacramentum, immunditiem vel carnales sordes vocamus. Non enim sacramentum esse potest, quod pollutum est, quodque sanctum non est: sed sequendo scripturas actum venereũ immũditiem, pollutionem & carnales sordes vocamus, propter admixtam libidinẽ, quę rationẽ absorbet. Ait enim beatus Augustinus, Non esse sentio quod magis ex arce deijciat animum virilem, quàm blandimenta fœminę, & contactus ille corporum. Et de ciuitate dei, Ea, inquit, sequitur voluptas, quando partes corporis excitantur, qua maior in corporis voluptate nulla est, ita vt momento ipso temporis, quo ad eius peruenitur extremum, penè omnis acies & quasi vigilia cogitationis obruatur. Et Aristoteles dicit in actu venereo tantam esse delectationem, quę rationem ita absorbeat, vt impossibile sit in ea aliquid intelligere: Quod ipsum vt docet beatus Augustinus, pœna est peccati, non culpa. Et immunditiem esse actum venereum etiam in coniugatis probat beatus Hieronymus, Ad Dauid, inquit, fugientem ab Achimelec sacerdote dictum est, Si mundi sunt pueri ad vxoribus: & ille respondit, Ab heri & nudiustertius. Panes enim propositionis quasi corpus Christi, de vxorum cubilibus consurgentes edere non poterant. Et nobis in transitu, inquit, est contemplandum quod dixit, Si mundi sunt pueri ab vxoribus, videlicet quòd ad munditias corporis Christi omnis coitus immundus sit. Item Augustinus explicans locum Apostoli, Quæ inhonesta sunt nostra. Absit, inquit, vt insit membris sanctorũ etiam genitalibus aliqua turpitudo: Dicuntur quidem inhonesta, propter legem in membris repugnantem legi mentis, quæ de peccato accidit, non de prima nostræ institutione naturæ. Illicitus itaque & temperantiæ legibus non subiectus membrorum illorum vsus est turpis, non ipsa mẽbra. Hinc & Apostolus Paulus, Virgo cogitat quę domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu. Et in Leuit. actum venereum vocat scriptura turpitudinem eiusq; organum, quando dicit, Turpitudinẽ materteræ & amitę tuę non discooperies. Omnis namque inordinatio & immoderatio actus venerei eius est turpitudo. A matrimonio itaque arcentur sacerdotes, vt sine impedimento Dominum obsecrare possint, & absque solicitudine eorum quæ mundi sunt, liberi viuant & placeant soli Deo. Ait enim Apostolus

[Margin notes: li. 1. Soliloquiorum. cap. 10 — lib. 14. cap. 16. — 4. Ethico. — lib. 1. aduersus Iouinianum. 1. Reg. 21. — 1. Corinth. 12. lib. 20. contra Faustum. c. 4. Et 1. retractationum ca. 7. — 1. Corinth. 7. cap. 18. & 20]

ſtolus Paulus. Volo vos ſine ſollicitudine eſſe: Qui ſine vxore eſt ſollicitus eſt quæ domini ſunt, quomodò placeat Deo. Ad id quod honeſtum eſt vos prouoco, & quod facultatem præbet ſine impedimento dominum ob ſecrandi. Vnde B. Hieronymus, Si laicus & quicunque fidelis orare non poteſt, niſi careat officio coniugali, ſacerdoti, cui ſemper pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orādum eſt: Si ſemper orandū eſt, ergo ſemper carendū matrimonio. Nā & in veteri lege qui pro populo hoſtias offerebāt, nō ſolum in domibus ſuis nō erant, ſed purificabantur ad tempus ab vxoribus ſeparati. Et B. Ambroſius, Si plebis hominibus, inquit, orationis cauſa abſtinere ſe præcipit vt vacent orationi, quanto magis leuitis aut ſacerdotibus, quos die noctuque pro plebe ſibi commiſſa oportet orare. Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia actores Dei ſunt. Propter quæ non ſolùm à coitus libidine, ſed à ſacramento ipſo matrimonij arcentur ſacerdotes, vt non liceat eis contrahere: & contrahentes quanuis nulliter, excommunicantur. Et quid, obſecro, incommodi quòd coitus ſit pars ſacramenti & ſine eo non ſit perfecta ſignificatio? Hoc enim clariſſimè docet Sanctiſs. Leo pontifex, Cùm ſocietas nuptiarum ita à principio ſit inſtituta, vt præter commixtionem ſexuum non habeat in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentum, non dubium eſt illam mulierē non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuiſſe nuptiale myſterium. Citant & alias patrum ſententias Magiſter Sentent. & Gratianus pro hac ſententia. Et cum opere perficiatur in ſexuum comixtione ſocietas coniugalis carnali copula, qui priùs coniuncti erant, perfectiùs ſunt vnum & quaſi vna caro. Ita enim vnam carnem coniuges fieri interpretantur ſacri Canones.

Li.1.aduerſus Iouinianum

In comment. ad Timoth.3.

Clement. prima de coſanguinitate & affinitate.

epiſt 70 ad Ruſticum Narbonenſis epiſcopum.

diſt.27.lib.4. 27.quæſt.2.

Quanquam duo ſacramenta quidam eorum hîc repererunt, alterum Dei & animæ in ſponſo & ſponſa alterum Chriſti & Eccleſiæ, in marito & vxore: Vtcumque, coitus tamen ſacramentum eſt à quo vllum Chriſtianū arceri nefas fuit. Niſi fortè Chriſtianorum ſacramenta adeo malè conueniunt, ſtare vt ſimul non poſſint. Eſt & altera in eorum dogmatibus abſurditas. In ſacramento conferri gratiam ſpiritus ſancti affirmant: coitum tradunt eſſe ſacramentum, in coitu negant vnquam ſpiritum ſanctum adeſſe.

Caluinus.

Non tam duo dicimus hîc eſſe ſacramenta, quàm idem ſacramentum con ſummatum. Et cum in eccleſia miniſteriorum magna ſit diuiſio, & vnum aliud impedire poſſit, dicente Apoſtolo Petro, Non eſt æquū nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis, & ſacramentū matrimonij obligatione inducat ad cogitandum quę ſunt mundi, de quibus facit maritum ſollicitum, atq; in ſeipſo diuiſum, non cōuenit ſacerdotibus, qui inter Deum & homines ſunt conſtituti, vt offerant dona & ſacrificia pro peccatis, orēntque perpetuò pro populo. Nec vlla eſt abſurditas in eo quod docemus gratiam ſpiritus ſancti conferri in ſacramento matrimonij, hoc eſt in contractu coniugali. Ea enim neceſſaria eſt, vt coniuges legitimè ſuo fungātur officio, & ſeſe mutuò in Chriſto ament. Fallitur hîc Caluinus quod coitum credat eſſe ſacramentū, in quo ſpiritus ſancti gratia cōfertur. Diximus enim ſacramentū matrimonij eſſe cōtractum coniugalem non coitum nec vinculum: quemadmodum etiam ſacramentum baptiſmi conſiſtit in lotione cum verbis euangelicis: ſic matrimonij ſacramentum in ipſo coniugum contractu, hoc eſt in verbis quibus ſuo conſenſu transferunt mutuam corporum poteſtatem ad prolis generationem. Nec nos primi negamus ſpiritum ſanctū

Reſponſio.

Act.6.

hom. 6. super Nume. in coitu conferri, sed ante hos Origenes, & reliqui patres. Et quid mirum quod tunc non conferatur gratia, quãdo ratio hominis omnino est absorpta? Odiose tamen refert Origenis sententiã Caluinus, qui non negat in coitu spiritum sanctum adesse, sed negat eum dari. Ait enim, Connubia quidem legitima carent quidem peccato, nec tamẽ tempore illo quo cõiugales actus geruntur, pręsentia sancti spiritus dabitur, etiam si propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. Adest enim spiritus sanctis coniugibus, quando sola spe prolis conueniunt.

loco vt supr.

Caluinus. *Dum ex matrimonio sacramentum fecerunt, nihil aliud quàm abominationum latebram quæsierunt. Vbi enim id semel obtinuêre, coniugalium causarum cognitionem ad se traxerunt: quippe res spiritualis erat, prophanis iudicibus non attrectanda. Tum leges sanxerunt, quibus tyrannidem suam firmarunt, sed partim in deum manifestè impias, partim in homines iniquissimas: quales sunt, vt coniugia inter adolescentulos parentum iniussu contracta, firma rataque maneant: ne inter cognatos ad septimum vsque gradum legitima sint matrimonia, & quæ contracta sunt dissoluantur.*

Responsio. Docet Origenes suo tempore ad episcopos pertinuisse cognitionem in causa matrimonij, Scio enim, inquit, quosdam qui præsunt ecclesiis, extra scripturam permisisse aliquam nubere, viro priore viuente: Et contra scripturam quidem fecerunt, dicentem, Mulier ligata est quanto tempore viuit vir eius. Et secularem potestatem habere cognitionem in causa sacramenti & mysterij regni cœlorum, aut Christi & ecclesiæ, omnino absurdũ est. Naturalis namque est eius potestas & iurisdictio: & ideo se extendere non potest ad causas quæ naturam eiusque facultatem superant. Quid tamen in causa matrimoniali facultas secularis possit, tractat B. Thomas li. 4. Sent. & lib. 4. contra Gentiles, vbi ait, Considerandum est quòd quando aliquid ad diuersos fines ordinatur, indiget habere diuersa dirigentia in finem, quia finis est proportionatus agenti: Generatio autem humana ad multa ordinatur, scilicet ad perpetuitatem speciei, & ad perpetuitatem alicuius boni politici, puta populi in aliqua ciuitate: ordinatur etiã ad perpetuitatem ecclesiæ, quæ in fidelium collectione consistit. Vnde oportet quòd huiusmodi generatio à diuersis dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum naturę, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finẽ à natura inclinante in hunc finem, & sic dicitur esse naturæ officium: In quantum verò ordinatur ad bonum politicum, subiacet ordinationi ciuilis legis: In quantũ autem ordinatur ad bonum ecclesiæ, oportet quod subiaceat regimini ecclesiastico. Ex quibus patet quatenus coniugaliũ causarum cognitio ad iudicium pertineat ecclesiasticum, & quatenus ad potestatem secularem. Nam Honorius. 3. definiuit natalium cognitionem ad forum ecclesiasticum pertinere. Leges autem quas Caluinus hic dicit esse impias, imò & tyrannides, ostendemus circa articulũ 20. scripturis maximè esse consentaneas.

dist. 34. quest. art. 1. ad 4. argumentum. Et dist. 39. qu. 1. art. 2. ad 3. lib. 4. cap. 79.

de ordine cognitionum cap. Tuam.

In comment. euangelij secũdum Matth. cap. 19.

Contra matrimonij indissolubilitatem multa scribit Martinus Bucerus, docens matrimonium per magistratum secularem solui posse, quandocunque vir non vult se commodum pręstare maritum, vel mulier commodam se exhibere vxorem: si ad hoc induci non possunt, hoc est quacunque ex causa vxor displicet marito, vel contrà vxori maritus, nec possunt conciliari, legemque diuortij quam tulit Moyses, tempore euangelij esse obseruandam

uandam,& solui matrimonium. Et hęc docet nulla habita ratione sacramēti nec institutionis Dei,nec pręcepti euangelici, quod suę familię præscripsit Christus,vt eius sententia facilius rescindantur matrimonia,quā contractus ciuiles,qui solum ob iustam causam rescindi possunt: matrimonia autem ob solam malitiam & intractabilitatem mariti vel vxoris. Ait enim,

Ex eo quod Moyses iussit dare libellum repudij, non colligitur vxorem licere repudiare,sed si quis ob duritiē cordis nolit illi commodum maritū exhibere,iussit vt dato libello repudij eum dimittat,quo illa possit nubere alij,ne scilicet duplici iniuria miserā afficiat,& ipse officium mariti illi negans,& prohibens simul ne ab alio ipsum percipere possit. ***Bucerus.***

In Deuteronom. legitur,Si acceperit homo vxorē,& habuerit eā,& nō inuenerit gratiam ante oculos eius ꝑpter aliquam fœditatem,scribet libellum repudij,& dabit in manu illius,& dimittet eam de domo sua: Moyses hîc requirit in vxore fœditatem,quam Hebręi interpretantur turpitudinē, de qua in Leuitico,quando agit de adulterino & incestuoso coitu, quomodò etiam in causa repudij Dominus eā interpretatur in euangelijs:Ex quo infert Paulus Burgēsis,quòd nullo modo licebat repudiare vxorē, nisi propter huiusmodi turpitudinē, quę fornicationem includit, Thalmudici verò ait,qui Pharisaicam doctrinam sectantes sępe irritabant mādata Dei propter traditiones suas,in tantum deuiauerunt à veritate in hoc loco , vt docerent quòd pro solo libitu voluntatis vir posset repudiare vxorem,& sic, inquit, inoleuit vsus vel abusus perniciosus inter eos vsque ad diem hodiernum, quod constat manifestè esse contra diuinam legem. Bucerus autem horū sequitur doctrinam & eam docet seruandam tempore etiam euangelij , & ad vxores extendit. Si tamen alię fuerint tēpore legis causę repudij, Christus eas ad solam reduxit fornicationem. Ait enim,Dictum est autem, Quicunque dimiserit vxorem suam , det ei libellum repudij:Ego autem dico vobis,quia omnis qui dimiserit vxorē suam,excepta fornicationis causa,facit eam mœchari.& qui dimissam duxerit adulterat. Hinc B . Augustinus Multę erant,inquit,in lege causę dimittendi vxorem,Christus solam fornicationis causam excipit, cęteras molestias iubet pro fide & castitate cōiugij sustineri. Tam absurda,imo & impia est hęc Buceri sententia,vt alij sectarij ei concorditer aduersentur. Nam Ioannes Brentius tractās verba Domini, Quisquis dimittit vxorem suam,& alteram ducit, adulterium committit, & qui dimissam à viro ducit, adulterium committit. Lex,inquit, Dei est,Non committas adulterium , quam Pharisæi ita intelligebant , vt sentirent eum tantum contra hanc legem peccare, qui designaret externum adulterium cum alterius vxore nondum repudiata: Qui autem eam, quę propter aliam quàm adulterij causam repudiata erat,in vxorem ducebat, sentiebant hunc non designare adulterium. Christus autem ferre non potest , vt lex Dei tenebris humanarum opinionum obscuretur , quare exponit hanc legem de adulterio, & docet per eam prohiberi , ne quis quauis causa vxorem suā repudiet,nec eam quę ob aliam quàm adulterij causam repudiata est in vxorē ducat,quia & hoc est adulterium lege domini prohibitum. Quid ergo(inquiunt pharisęi)Moyses iussit dari libellū repudij & dimittere eam? Hanc legem Moysi Christus disertè exponit ac reuocat atq; reducit ad rectam legis naturę sententiam,dicens,Moyses ad duritiem cordis vestri permisit vobis repudiare vxores vestras,cæterū ab initio non

Marginalia: ***Responsio.*** cap.24. — In additionibus cap.24. Deuterono. — Matth.5. — Math.5. — lib.1. de sermone Domini in monte. — In comment. super Lucam cap.16.

non erat sic, hoc est Moyses cum permisit, vt nō solùm adulterij, sed etiam quauis alia causa liceat vobis in repub. vestra vxores repudiare, paulùlum recessit à naturali iustitia vinculi coniugalis propter vestram duritiē. Nam cū videret mutua vestra odia in cōiugio inuicta esse, maluit prudētissimus legislator indulgentia sua vnum & alterum malum ordinariū permittere, quàm seueritate sua innumeris adeoque crudelissimis quibusq; sceleribus occasionem præbere. Hæc enim est vera, naturalis & diuina matrimonij iustitia, vt vinculum eius perpetuò, dum coniuges non committunt adulterium & viuunt, constet. Is enim, inquit, qui fecit ab initio masculum & fœminam fecit eos, & dixit, Propterea deseret homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus copulauit, homo non separet. Vides naturalem esse legem diuinitùs ordinatam, vt coniuges quàm diu sunt vna caro (hoc est, quàm diu non soluuntur adulterio vel morte) non separentur nec diuertant, quare cùm hæc lex, Non committas adulterium, sit lex naturæ, perspicuum est, quòd in ea non prohibeatur tantū externum adulterium, quod fit cum vxore alterius nondū repudiata, sed prohibeatur etiā, ne quis etiam suam vxorem, nisi adulterij causa, repudiet, neque repudiatam in vxorem ducat. Hactenus Brentius. Ex quibus verbis manifestū est, quòd ipse & alij sectarij in omnibus comprobant articulum de omnimoda insolubilitate matrimonij, excepta causa adulterij, de qua circa articulū sequentē dicemus. Et clarissimè eam probant ex naturali iustitia & diuina ordinatione. Viderunt enim errorem Buceri in matrimoniū impium esse, ac contra naturalem iustitiam, Deique in paradiso institutionem: Atq; propterea docēt ob solam causam adulterij ipsum solui, vt aliud contrahere liceat. Clarissimam enim esse hāc domini Saluatoris sententiam aduerterūt, Omnis qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit mœchatur: &, Omnis qui dimissam duxerit, mœchatur. Adulterij autem exceptionem colligūt ex Apostolo Matthæo, sed quòd non rectè, declarabimus articulo sequētē.

cap.6. **Bucerus.** *Hinc satis patet apud pios nihil loci esse diuortio, cùm & maritus vxorem tanquā carnem suam diligit, & vxor vt caput suum maritum obseruat, vt neque ille velit, neque hæc mereatur repudium. At vbi impij sunt, vt æqua est hodie cordium eorum duritia, ita non minus miseris vxoribus per magistratum oportebat consuli, quàm olim. Neque enim minore quàm Moyses potestate, hac quidem in re fungitur magistratus quilibet.*

Responsio. Matth.5. Hanc Moysi permissionem Saluator interpretatur de sola causa fornicationis esse intelligendam: vel si generaliùs Moyses permiserit, Christus reduxit, & reuocauit ad rectam legis naturæ regulam, primæuamque institutionem, dum ait, Dictum est autem, Quicunq; dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij: Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat, dato etiam libello repudij. Quanuis igitur licuisset ex alia quàm fornicationis causa vxorem dimittere, & dimissam alteri nubere, ob Christi tamen dispositionem, qua ad naturalem iustitiā reuocat matrimonium, illicitum est, & mœchatur tam ipsa dimissa, quàm ipse qui eam ducit. At secundùm Bucerum, sed contra Christi interpretationem, quicunque ob cordis duritiem nolit se commodum exhibere maritum, dato libello dimittere vxorem, & priori contractu per magistratum

rescisso

rescisso, alteram ducere licebit, & patrocinabitur ei sua malitia, vt dimissa ea quam habet, ducat secundam, ducat & tertiam, imò quotquot velit: & legitimum verumque constabit matrimonium cum posteriori. Nec solùm hoc permittit marito, sed & mulieri, si non commodam velit se exhibere vxorem. Quis hanc absurdissimam insaniam, qua ius naturæ violatur, non detestetur? Non consulendum est vxoribus miseris contra dominum eiusque mandatum, qui generaliter ait, Qui dimissam duxerit adulterat: quod fieri nequit, nisi & ipsa sit adultera. Moyses fidelis erat in tota domo Dei, tanquã famulus in testimonium eorum quę dicenda erãt, nec tulit leges aut iudicia, nisi ex Dei præscripto & consilio, & quia vtraq; in eo erat potestas, spiritualis scilicet & politica. Erat enim iudex & dux populi Dei, cui Iosue successit, erat & sacerdos. Nam Moyses, inquit, propheta, & Samuel in sacerdotibus eius. Minore igitur potestate hac etiam in re fungitur magistratus, quàm Moyses. Est pręterea matrimonium nũc sacramentum: Sacramentorũ autem & mysteriorum cognitionem non habet potestas secularis: potest tamen & ecclesiastica & secularis potestas intendendo communi vtilitati, statuere & ordinare ex quibus per occasionẽ quorundam foueantur peccata, modò hoc conducat ad pacificum subditorum conuictum, vt docet Sanctiss. Adrianus 6. Matth. 5. Hebr. 3. quæst. quotli. 6. art. 3.

Vtcũque enim propter duritiem cordium malorum lex repudij data fuit Iudæis, salutaris tamen hactenus extitit, quod ea periclitantibus alias grauiùs vxoribus subueniebatur, quare cum gratia Dei ea hodie & magistratus & posset & deberet vti. ***Bucerus.***

Manifestè reclamat Christus, Dictum est, inquit, Quicunque dimiserit vxorem suam &cæt. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa &cæt. ***Responsio.*** Matth. 5.

Neque eò peccaret contra hoc Christi dictum, Quos Deus coniunxit, homo ne separet, quòd non ipse, sed Deus per dictam legem illos separaret. Ad hæc istud, Homo ne separet, contra repudiantes suas vxores dictum, non magistratum, qui non tam separat, quàm animo iam separatam grauiori periculo eximit. ***Bucerus.***

Quod non Deus coniugium per legem diuortij separat, respondet & declarat ipse Christus. Nam eum interrogabant Pharisęi, Si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa? quibus respondet hoc non licere, eò quod esset contra Dei institutum, Moysen autem permisisse vt vxores dimitterent ob cordis Iudęorum duritiem. Quæ Christi respõsio locum non haberet, si per legẽ diuortij Deus separaret quod prius coniunxerat. Et animo separatam coniugem & vxorem grauiori periculo eximere debet magistratus legum suarum seueritate, sed non matrimonij solutione, quod Christus voluit & initio Deus instituit, vt esset perpetuò insolubile. ***Responsio.***

Certè magistratus est curare, vt commodè & tranquillè viuatur: Si iam aliquorum obstat cordis duritia, quò minus coniunctis in matrimonio id liceat, non debet indignum se ducere vti remedijs, quæ Deus ipse instituit. ***Bucerus.***

Magistratus Christianus ob politię & populi diuersitatem vti non potest remedijs quibus Dei famulus vsus est Moyses, eademque permittere, quæ ille ob cordis Iudæorum duritiem permisit: Et si permittere cogitur, ne cõtingant deteriora, non excusantur qui contra Domini sui præceptum, remedijs istis istaque permissione vtuntur, coniuge superstite secundas nuptias contrahendo. ***Responsio.***

Bucerus. *Neque credendum est quòd Christus quicquam damnarit eorum quæ pater præcepit. Iam duris corde ille præcepit, si nollent maritali æquitate vxores tractare, vt libertatem illis facerent libello repudij nubendi alijs: quanquam istam illorum cordis duritiam nunquã non damnauerit, qui ante omnia semper exigit dilectionẽ mutuam.*

Responsio. Præcepit Deus Abrahæ & populo Israël circuncisionem, præcepit agnum paschalem decimaquarta luna ad vesperam immolari, ac varia sacrificia, agnos & vitulos offerri. An non Christus hæc omnia damnauit, quæ pater aliquando præcepit? Clamat Apostolus Paulus, Nolite iterum iugo seruitutis contineri: Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circuncidamini Christus vobis nihil proderit. Nolo, inquit Deus, holocaustomata, abominatio sunt mihi. Et si illud prius testamentum culpa vacasset, non vtique secundi locus inquireretur. Vituperans enim eis dicit, & cæt. Et ingrediens mundum dicit, Hostiam & oblationem noluisti, holocaustomata & pro peccato non tibi placuerunt. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Cum essemus paruuli, inquit Paulus, sub elementis mundi huius eramus seruientes. De quibus multa disserit B. August. in epistola ad Volusianum. Dimittere autem vxorem qualibet ex causa ob quam marito displicet, manifestè per Christum prohibitum est. Et si legem repudij Mosaici in casu implacabilis odij dominus non reuocauerit, dãnauit tamen secũdas nuptias vxoris dimissæ qualibet ex causa, itẽ & ob solum mariti aduersus eam odium: ac vniuersaliter extra casum fornicationis, in quo, vt diximus, aduersarij nobiscum sentiunt, & docent contra Martinum Bucerum, non solui matrimonium extra causam fornicationis.

Galath.5. Esaiæ.5. Hebr.8. Hebr.10. Hebr.7. Galath.4. epistola 2.

Bucerus. *Cùm itaque in duris corde separatio in potiore parte facta est, simulatque odire & execrari vxores cœperunt, nempe in corde, magistratus eximens odio & sæuitiæ mariti mali vxorem innocentem, permittens illi diuortium, non sanè separat a Deo coniunctos, sed animo iam repudiatam & separatam seruat à periculo grauiori, conceditque vt verè iungatur ei cui dominus iunctam voluit. Interim autem adulterij reus est qui animo suo illam ob duritiam cordis sui abiecit.*

Responsio. Quanuis officium magistratus sit seruare à grauiori periculo per disciplinæ coertionem, non tamen vxori concedere potest, vt contra expressam Domini sui prohibitionem alteri nubat, nec viro vt dimissam ducens non admittat adulterium.

Bucerus. *Huic nequaquam aduersatur quod postea dominus inquit, Et qui repudiatã duxerit, adulterium committit. Nam non nisi de eo qui in fraudem prioris matrimonij repudiatam duxerit, hoc intelligendum est. Etenim si ob alias quàm stuprum causas dissidium inter coniuges oriatur, vt vel ableget vxorem maritus, vel diuertat vxor, debent omnia tentari, quò reconcilientur. Et hac quidem causa Paulus innuptam manere vult vxorem quæ à viro discesserit, indubiè non repulsam ex legitima causa.*

Responsio. Verba Saluatoris manifestè reluctantur, nec se ad hãc restrictionem detorqueri sinunt. Nam in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum, vt refert Marcus euangelista, quibus ait, Quicunque, inquit, dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum & alij nupserit mœchatur. Non aliquis, inquit beatus Augustinus, qui vxorem suam dimiserit & aliam duxerit, adulterium committit, & aliquis qui dimiserit & aliam duxerit, adulterium non committit: sed quicunque, ait Saluator, dimiserit.

cap.10.

vxorem

vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam. De quo latiùs articulo ſequente.

Hîc aduertes Martinum Bucerum extendere ad vxorem ea quæ antè dixit de marito, videlicet, Si nolit ſe commodam exhibere vxorem, vel odio ac diſplicētia mariti diuertit ab eo, ſine cauſa fornicationis, ſi placari nequeat, quòd tum ſolui poterit matrimonium per magiſtratum, vt alteri nubat ſecundo & tertio marito, quoties libuerit. Diſcimus hîc à Bucero, verum eſſe quod docet Tertullianus, non eſſe ex ſcripturis diſputandum cum hæreticis. Nihil, inquit, proficies congreſſu ſcrpturarum, quas adiectionibus & detractationibus ad diſpoſitionē inſtituti ſui interuertūt, & diuerſas expoſitiones commenti eas peruertunt. li. de præſcriptionibus hæreticorum.

Cum Dominus marem & fœminam condiderit hominem, neque ſeorſim virum, ſeorſim mulierem viuere voluerit; ſed dixerit, Non eſt bonum homini eſſe ſoli, ex quo Paulus ſtatuit vnūquemq; debere ſuā vxorem, & vnamquamq; ſuum maritum habere propter vitandā fornicationē, nemo pius inficiari poteſt, quin ſemper Deo gratū, et nunquā peccatum habeatur, vt quilibet ſuā, & quælibet habeat ſuū. Si ergo qui aut quæ exiſtat cui nullus ſit coniunx, coniugē illi concedere oportet. Siquidē effici poſsit vt quiſque eam quam ſemel duxit retineat, aut ſi facta diſceſsio ſit recipiat, & quælibet ei cui primùm nupſit adhæreat, aut facto diſsidio ad ipſum redeat, commendabilius eſt, debentque ad id conari pij. Si autem alterius obſtiterit cordis duritia, & obſtinato animo reconciliationem nolit admittere, non poterit ob id infringi verbum Domini, Vnuſquiſque ſuam, & vnaquæque habeat ſuum. Bucerus. 1. Corinth. 7.

Prodit Bucerus hîc fontem ex quo proficiſcitur impura, impia & Epicurea hæc doctrina, nempe ex ſchola Epicuri voluptatum corporis magiſtri. Damnat enim cœlibatum & virginitatem, docens Paulum ſtatuere, vnumquemque debere ſuam vxorem, & vnamquamque ſuum maritum habere: cùm circumſtantia huius ſcripturę apud Apoſtolum (ſicut demonſtrat B. Hieronymus) requirat, vt intelligatur de coniugibus, de quibus dicit, Bonum eſt homini mulierem non tangere, propter fornicationem tamen eam tangat & vtatur, atque ita ſecundum vſum habeat: non autem de vxore ducenda. Nam vertit Eraſmus, Bonum eſt homini vxorem non tangere. Et Paulus, Dico autem, inquit, non nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint, ſicut & ego. Item De virginibus præceptū Domini non habeo, conſiliū autem do & cæt. Et de vidua, Beatior, inquit, erit ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium. Apertiſsimè igitur peruertit Bucerus ſententiam Apoſtoli contra ipſa eius verba & mentem quam eodem capite clarè explicat. Peruertit & ſententiam Domini quam citat ex Geneſi, Non eſt bonum homini eſſe ſoli, quaſi ibi præcipiatur habere vxorem, cùm teſte Apoſtolo Paulo, Bonum eſt homini mulierem non tangere. Verus autem & germanus illius dicti ſenſus eſt, Non eſt vtile, non conducit ad propoſitum noſtrum hominem eſſe ſolum, vt interpretatur Rupertus Abbas Tuticeñ, Propoſuimus enim, inquit, præſcitos & prædeſtinatos de primo homine propagare, ſanctos imagini ac ſimilitudini noſtræ conformes futuros: Ergo vt propoſitum iſtud impleatur faciamus ei adiutorium ſimile ſui, ad multiplicandam prædeſtinatam progeniem ſanctorum. Reſponſio. 1. Corinth. 7. lib. 2. in Geneſim cap. 32.

Bucerus. *Omnino itaque ei qui æquiorē causam habet, secundæ nuptiæ concedendæ sunt, neque admittit adulterium, qui repulsam duxerit, postquam impetrari reconciliatio nequiuerit. Non enim ducit eam in fraudem prioris connubij, sed suscipit derelictam. Certum est Christum nulli necessarias atque laudatas diuinitus nuptias voluisse negare, quia stat firmum Dei verbum, Non est bonum homini esse soli. Lex denique charitatis qua omnia metienda & dispensanda sunt, qui ferat innocenti ob improbitatem alterius necessitatē iniçi peccati? Iā nō est datū omnib⁹ vt viuant cœlibes.*

Responsio. Firmissimum stat Dei verbum, Bonum est homini mulierem non tangere. Item, De virginibus præceptum Domini non habeo. Et, Qui potest capere capiat. Et si maritus multo tempore vel vita tota captiuus detineatur, vel impotens factus sit ad reddendum vxori debitum, an necessitas peccati ei iniçiatur, si non alteri viro nubat, priore adhuc viuente? De eo prolixius articulo sequente, & articulo vltimo, vbi agetur de voto castitatis. Alia multa absurda in suis commentarijs docet Martinus Bucerus, vt quod non minus matrimonium contrahitur per verba de futuro, quàm per verba de præsenti, imò quod per solam copulam carnalē in qua fiunt vna caro, firmum est matrimonium, item quod expediret ordinatū esse per magistratus, vt pacta nuptialia vsque ad copulam coniuges sibi mutuò remittere possint. Sed hæc prætermimus tanquam proposito nostro impertinentia.

1. Corinth. 7.

FINIS ARTICVLI. 18.

Articulus.

Articulus Decimusnonus.

¶ Nunquam licet Christiano post diuortium contrahere matrimonium, viuente eo cum quo prius legitimè contraxerat.

RTICVLVS iste præsupponit ꝙ aliqua ex causa liceat vxorem dimittere, id quod manifestum est licere ob eius fornicationem. Ait enim Saluator, Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicatiõis causa, facit eam mœchari: & plurimorũ sanctorum sentẽtia maritus vxorẽ fornicantẽ dimittere obligatur. Sicut, inquit Chrysost. crudelis & iniquus est qui castã dimitit, sic fatuus est & iniustus qui retinet meretricẽ. Patronus enim turpitudinis ei⁹ est qui celat crimẽ vxoris. Et B. Hieron. Cùm mulier vnã carnẽ in aliã diuiserit, & se fornicatione à marito separauerit, nõ debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura, Qui tenet adulteram stultus est & insipiens: Quę Magister in Sentẽtijs intelligenda esse dicit de illa quæ ab adulterio recedere noluit. Nam secundum sententiam B. Augustini, non erit turpis nec difficilis etiam post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, vbi per claues regni cœlorum non dubitatur fieri remisio peccatorum. De quo etiam latè tractat Gratianus. Et verisimile est ꝙ non ex euangelio solũ, sed & ex iuris naturę concessione est hęc facultas fornicariam dimittendi, iuxta responsionẽ Innocentij 3. ad archiepiscopum Genuensem. Quemadmodum, inquit, si vir mulieri iurasset quando contraxit cum illa, quòd eam semper pro legitima vxore teneret, pro fornicatione quam mulier antea commisisset, non posset eam dimittere, sed pro fornicatione quam postea perpetraret, eam dimittere posset, non obstante huiusmodi iuramento, quoniam in eo talis erat subintelligenda conditio, si videlicet illa in legem coniugij non peccaret & cæt. quę sequuntur. Et alio loco, Iuramentum quod Ioannes se asserit præstitisse, si de assensu factum est vtriusque, eum non ligat qui præstitit, dum ille cui præstitum fuerit, seruare negligit quod promisit. Non enim fides seruanda est ei qui fidem non seruat. Quorundam tamen est opinio, quod ex sola iuris naturæ dispositione, nisi simul adesset Christi ordinatio, non liceret vxorem dimittere, eò quòd hîc non fit reciproca fidei promissio ob solam promittentium vtilitatem, sed ob procreationem & bonum prolis. Nec in matrimonio fit sola promissio, sed mutua corporũ potestatis vera donatio & translatio. Et tempore legis vxori licuisset dimittere virum, sicut econtrariò vir dabat libellum repudij vxori, si ex solo iure naturę esset par facultas ob adulteriũ in coniugibus: Quãuis dici posset, quòd mulieri hęc facultas competebat, sed ex lege non dabatur actio ex hoc iure aduersus maritum. Vtcumque autem istud se habeat, indubitatum est quòd ob fornicationem liceat viro vxorem dimittere, nec solum nunc tempore euangelij vir vxorem, sed & vxor virum adulterantem dimittere potest. Eadem namque sermonis forma loquitur Dominus apud Marcum, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulteriũ committit super eam: Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur. Et

Matth. 5.

homel. 32. in Math. in opere imperfecto

In comment. Matth. cap. 19.

distinct. 35. li. 4.

Prouerb. 18.

de adulterin. coniugijs li. 2. cap. 9.

32. quest. 1. cap. Sicut crudelis.

cap. Quemadmodum. de iureiurando.

cap. Sicut.

Vxor virum adulterantem dimittere potest.

cap. 10.

Apostolus Paulus, His qui matrimonio iuncti sunt pręcipio, non ego sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Nam cùm recedere, inquit Augustinus, & manere innupta, nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo qui adulter nō est, faciat eum mœchari, reconciliari autem viro, vel tolerando si se ipsa continere non potest, vel correcto forsitan iustè potest. Quomodò autem viro possit esse licentia ducendę alterius, si adulterā reliquerit, cùm mulieri nō sit nubendi alteri, si adulterū reliquerit, nō video. Cùm ergo mulier dimisso viro innupta manere possit, necessarium est quòd secundum legem euangelij ob fornicationem virum dimittere potest. Pari igitur forma, ait idem Augustinus, & vir alligatus est quamdiu mulier eius in corpore est: vnde si vult dimittere adulteram, non ducat alterā, ne quòd in illa culpat, ipse committat. Similiter & mulier si dimittit, non sibi copulet alterum. Item B. Hieronymus, Pręcipit Dominus, inquit, vxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis, & si dimissa fuerit manere innuptam. Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas. Neque enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenendus. Si qui meretrici iungitur vnum corpus facit, ergo & quę scortatori impuroque sociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum, alię Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit: apud illos impudicitiæ frena laxantur, & solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat non voluntas: apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris, & eadem seruitus pari cōditione censetur. Latè istud prosequitur August. libro de adulterinis coniug. Cui, inquit, dixisti apostole, Quod si discesserit manere innuptam: licet ne discedere, an non licet? Si omnino non licet, cur pręcipis discedenti vt maneat innupta? Si autē licet, profectò est aliqua causa qua licet, hęc autem inquisita, nō inuenitur nisi fornicatio: Quis est qui dicat si discesserit mulier à viro non fornicāte, innupta permaneat, cùm ei nisi à viro fornicante discedere omnino non liceat. Et B. Chrysostomus, Multis, inquit, in locis magnā scriptura tribuit prærogatiuam viro super mulierem: hoc autem loco, Vxori vir debitum reddat, &c. neque maius, neque minus est, sed vna potestas, magna hic paritas, & prerogatiua nulla. Magister sentent. & doctores scholastici hanc paritatē prolixè docent & prosequuntur, & similiter in Decretis Gratianus.

cap.7. de bono coniugali.

cap.2. de adulterinis coniug. cap.5.

In epitaphio Fabiolæ ad Oceanum.

lib.2. cap.8. & lib.1. cap.13. & 4. & 8.

homel. 19.1. epist. ad Corinth.

lib.4. distinct. 35.

32. quęst 5.

HOc igitur supposito tanq̄ apud omnes indubitato, q̄ secūdum euangelium ob fornicationē dimittere quis potest vxorē, dicit articulus quòd post diuortium siue dimissionem, nullo casu liceat Christiano aliud matrimoniū cōtrahere, viuente vxore cum qua antè legitimè contraxerat, nec vxori Christianę viuente priori marito: imo nec ethnico licet post diuortium quacunque ob causam etiam fornicationis celebratū, viuente coniuge dimisso, aliud inire matrimonium, quod si contrahitur, inualidum est & irritum. Intelligūtur autem semper excepti casus professionis in religione, & cōuersionis hominis infidelis ad fidē. De quibus diximus articulo precedente: quanuis non propriè habeat ibi locum diuortium. Quando verò sponsa relinquitur ob fornicationem à sponso religionem profitente, an ipsa in seculo manens alteri viro nubere possit, sicut infideli ad fidem conuerso relicta vxore propter adulterium, nolēte tamen cohabitare, ista alteri viro

viro nubere potest, oĩno certũ nõ est, & pẽdere videtur à volũtate ꝓfitẽtis.

SEquitur hic articulus ex prȩcedente: Nam cùm matrimonium consum matum inter Christianos, imò & inter ethnicos, sed & non consumma tum sit iuxta prȩcedentem articulũ indissolubile, exceptis duobus casidus, vinculum fœderis manet post diuortium etiam cum adultero coniuge, atque etiam infideli, & ideo neuter sui corporis habet potestatem, nec in alium eam transferre potest. Non igitur licet nouum contrahere matrimonium, neque validũ est si conantur. Hanc doctrinam apertè tradit Apostolus Paulus, Quȩ sub viro est mulier, inquit, viuente viro alligata est legi: Si autẽ mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuẽte viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro: vbi B. Ambrosius, Hȩc lex, inquit, de euãgelio est, nõ ex Moyse, neq; ex iustitia terrena. Item, Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit: Quod si dormierit vir eius, liberata est à lege, cui autem vult nubat tantum in domino: Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium. Cum autem apostolus Paulus qui euangelium suum didicit non ab hominibus, sed per reuelationem Iesu Christi, euãgelicum domini prȩceptũ clarissimè explicet, quis illud in alio sensu interpretari audebit, maximè cùm non obscura sint domini verba quȩ domi interrogatus super sensu sermonis quem ad Phariseos habuerat, respondit, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit mœchatur: Et si vxor dimiserit virum suum & alium duxerit mœchatur. Item apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorẽ suam & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit mœchatur. Qui ergo nos sumus vt dicamus, inquit B. Augustinus, Est qui mœchatur, vxore sua dimissa alteram ducens, & est qui hoc faciens non mœchatur, cùm euangeliũ dicat omnem mœchari qui hoc facit. Proinde si quicunque hoc fecerit vt vxore sua dimissa alteram ducat mœchatur, sine dubio ibi sunt ambo, & qui prȩter, & qui propter causam fornicationis dimittit vxorem, hoc est enim quicunque dimiserit, hoc est omnis qui dimittit: Quod & repetit cap. 22. ad eundem. Hinc idem tractans verba Apostoli ad Ro. 7. Quȩ sub viro est mulier &c. Hȩc verba Apostoli, inquit, toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viua sunt, sana sunt, plana sunt, nulliꝰ viri posterioris mulier esse incipit, nisi prioris esse desierit: esse aũt prioris desinet si moriatur vir eius, nõ si fornicetur. Licitè itaque dimittitur coniunx ob causam fornicationis, sed manet vinculũ prioris, propter quod fit reus adulterij qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis. Quem sensum verborum Christi & apostoli concorditer explicant & sequũtur à temporibus apostolorum doctores ecclesiastici, sacri canones & ecclesiæ concilia generalia. Et quanuis propter verba B. Matthei quȩ exceptionem fornicationis facere videntur, dum ait, Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliã duxerit, obscura aliquando & perplexa quibusdam visa fuerit hȩc quȩstio, quemadmodum fatetur Augustinus, semper tamen prȩualuit sententia, quòd mœchatur qui aliam duxerit, & qui duxerit dimissam. Dicit enim de bono coniugali, quod scriptura sacra de hac re facit nodum difficilem: & alibi dicit in diuinis scripturis obscuram esse quȩstionem, an adulter sit qui dimissa adultera aliam duxerit, Vt arbitror, inquit, venialiter ibi quisque fallitur: & videtur dubitare, an sit ad baptismum admittendus qui priore vxore forni-

Rom. 7.

1. Corinth 7.

Marci. 10

cap. 16.

lib. 1. ad Pollentium cap. 9.

lib. 2. ad Pollentium.

cap. 4.

cap. 7.

de fide & operib. cap. 16.

re fornicaria viuente, non abiecit secundam quam superinduxit. Ac lib. 1. ad Pollentium dicit quęstionem istam esse perplexissimam & obscurissimam, nec audet profiteri quòd omnes eius sinus explicuerit. Et Origenes, Scio, inquit, quosdam qui pręsunt ecclesię, extra scripturam permisisse aliquam nubere viuente viro, & contra scripturam quidem fecerunt, mulier ligata est quanto tempore viuit vir eius. Item, Viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Qua enim ratione adultera est mulier, quanuis legitimè nubere videatur viro viuente, eadem ratione & vir, quanuis legitimè accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitmè secundum sententiam Christi, sed magis mœchatur quasi alienam accipiēs.

i i fine capitis 25.

homel. 7. in Matth.

Roma. 7.

Hanc, vt diximus, sententiam diligenter excussam ab Augustino in libris posterioribus quos scripsit ad Pollentiū qui cōtrarię fuit opinionis, cō corditer sequuntur orthodoxi & ecclesiastici doctores, & tanquam doctrinam indubitatam, certam, & in ecclesia Christi vsitatam palam tradunt. Nam ait B. Augustinus, Hęc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata vera sunt, viua sunt, sana sunt, plana sunt. Et B. Hieronymus in epitaphio Fabiolę quę reliquerat virū suum, & alteri eo viuente nupserat, propterea quod varijs vitijs esset obnoxius, Tanta, inquit, prior marit⁹ vitia habuisse narratur, vt ne scortum quidem & vile mancipiū ea sustinere posset: Hanc quam laudandam susceperat, excusare non potest nisi per ignorantiā vigoris euangelici. Igitur, inquit, & Fabiola quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum, nec euangelij vigorem nouerat, in quo nubēdi vniuersa causatio viuentibus viris fœminis amputatur, dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid in abolitis & antiquis moror querens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est, & hanc publicam, mortuo secundo eius marito saccum induens, vt errorem publicè fateretur. Idem interrogatus, vtrum mulier relicto viro adultero & Zodomita, & alio per vim accepto, posit absq; pœnitentia communicare ecclesiæ, eo adhuc viuente quem prius reliquerat. Respondet, Non nostra, sed Apostoli sententia est, An ignoratis fratres quoniam lex dominatur homini quanto tempore viuit? Mulier enim quæ sub viro est, viuente viro astricta est legi: Quod si mortuus fuerit vir eius liberata est à lege viri, Ergo viuente viro adultera erit, si duxerit alterum virum. Et alio loco, Mulier alligata est quanto tempore viuit vir eius: Si autem dormierit vir eius liberata est, cui vult nubat tātum in Domino. Omnes igitur causationes Apost. amputans apertissimè definiuit, viuēte viro adulterā esse mulierem si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptores violētiam, matris persuasionem, patris authoritatem, propinquorum cateruam, seruorum insidias atq; contēptum, damna rei familiaris: quādiu viuit vir, licèt adulter sit, licèt Zodomita, licèt flagitijs oībus coopert⁹, & ab vxore propter hęc scelera derelictus, maritus eius reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apostolus hęc propria authoritate decernit, sed Christo in se loquēte Christi verba sequutus est, qui ait in euangelio, Qui dimittit vxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eā mœchari, & qui dimissam duxerit adulter est. Animaduerte, inquit, quid dicat, Qui dimissam acceperit adulter est: Siue ipsa dimiserit virum, siue à viro dimissa sit adulter est qui eam accepit. Vnde & Apostoli grauem coniugij sarcinā intelligētes, Si ita est, inquiūt, non expedit homini vxorem accipere. Et in comment. Matthæi, Quia

ad Oceanum

in epistola ad Amandum.

cap. 19.

poterat

poterat, ait, accidere vt aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere iubetur vxorem, vt secundam prima viuente non habeat. Item Chrysost. Ille quidem, inquit, si alteram duxerit se constituit criminis reum, qui adulteram fecit ex coniuge: hic verò accipiendo alienam adulter effectus est. Nequaquã mihi referas, quia illam alter eiecit. Nam expulsa quoq; vxor esse eius qui eam expulit perseuerat. Et citauimus Origenem iudicare episcopos contra scripturam fecisse, qui post repudium aliquam nubere permittebant viro priore viuente. Atq; Tertullianus ecclesiæ doctor antiquissimus dicit dominum conditionaliter, scilicet ne alia vxor ducatur, permisisse diuortium. Ex quibus manifestum est verum non esse quod Ambrosius Catharinus agnoscens doctores ecclesiasticos in hac sententia esse concordes, dicit eos secutos esse B. Augustinum, ex annotationib' Erasmi seduct', qui Erasm. videlicet nostro hoc seculo primus hũc scrupulũ mouit, & argumentis probabilibl persuadere cõatus est, ꝙ innocenti, dimissa adultera, secundam ducere licet: Quam eius doctrinam, in qua tamen ipse se sedis Apostolicæ iudicio submittit, Martinus Lutherus, & vniuersi nostræ tempestatis hæretici tanquam certam sententiam amplectuntur, ita vt Cardinal. Caietanus theologus multum exercitatus, eandem sequi videatur: Manifestum est, inquã, verum non esse quòd doctores veteres secuti sunt B. Augustinum, & ab illo hanc sententiam cœpisse habere vires. Certè ipse Augustinus eam validissimis scripturis in libro ad Pollentiũ confirmauit, sed ante eum eandem docuerunt B. Hieronymus, Origenes, imò & Euaristus Papa, & Clemens Alexandrinus, quos citat R. P. Alfonsus de Castro. Item Innocentius primus super hac quæstione interrogatus, De his, inquit, requisiuit dilectio tua, qui interueniente repudio alij se matrimonio copularunt, quos in vtraq; parte adulteros esse manifestum est. Qui verò vel vxore viuente, quanuis dissociatum videatur esse coniugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum vt etiã hæ personæ quibus tales coniuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundum illud quod legimus in euangelio, Qui dimiserit vxorem suam & duxerit aliam, mœchatur. Similiter Innocentius tertius: item & Alexander tertius clarissimè hanc sententiam definiuit, Quia nemini, inquit, licet vxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere, & tũc eam sibi reconciliare debet, aut ipsa viuente continere, mandamus quatenus eundem vt superinducta dimissa, ad vxorem suam redeat, & eam maritali affectione pertractet, monitione præmissa, per ecclesiasticam censurã cogatis. Est & apertissima definitio Concilij Mileuitani, quod confirmauit Innocentius primus. Placuit, inquit, vt secundum euangelicam & apostolicam disciplinam neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungatur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur: quod si contempserint ad pœnitẽtiam redigantur: in qua causa legẽ imperialẽ petẽdã promulgari: qui canon confirmatus est eodem prorsus ordine in Concilio Aphricano. Est & canon Apostolorũ 48. Et in œcumenico Concilio Florentino his verbis definitur, Assignatur autem triplex bonum matrimonij, primum est proles suscipienda & educanda ad cultum Dei, secundum est fides quam vnus coniugum alteri seruare debet, tertium indiuisibilitas matrimonij, propter hoc quod significat indiuisibilem coniunctionẽ Christi &

[Marginal notes: homel. 17. super Matth. — aduersus Marchiõem lib. 4. — In annotationib. circa. 7. c. 1. epist. ad Corinth. — in principio epist. 2. — lib. 2. Stromatum — epist ad Exuperium Thossanũ. episcop. cap. 6. — ca. Gaudemus de diuortijs cap. Ex parte de sponsal. & matrimonijs. — cap. 17. — cap. 89.]

sti & ecclesiæ, quamuis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cùm matrimoniũ legitimè contractum, perpetuum sit. Cùm igitur de toto isto articulo concors sit patrum sententia, item & definitio sedis Apostolicæ, atque vniuersalis ecclesiæ Concilij certa determinatio, firma & certa fide suscipiendus est, ac hæreticus censendus qui super istis informatus aliter sentit vel docet. Mirandum itaque est Erasmum, Cardinal. Caietanum & Ambrosiũ Catharinũ, qui tamen se in omnibus subijciunt iudicio ecclesiæ, sententię cõtrarię tãtopere fauere, vt vel ad minimùm de ea dubitare videatur, cùm ignorare non potuerint has sedis Apostolicę & Conciliorum definitiones. Quis hæreticorum libros securè legere poterit, quando columnę istę, Caietanus videlicet & Catharinus ex disputatione Erasmi in annotationibus, & hæreticorum librorum lectione, in clarissima hac veritatis luce vacillare cœperunt, imò & in errorem sunt lapsi? Quando autem hæc dimissio fieri potest sine iudicio ecclesiæ, & quatenus est necessarium, tractat doctores scholastici distinct. 35. lib. 4. Sentent.

Ex dictis etiam manifestum est, quale sit diuortium aut repudium euangelicum ex causa fornicationis cõcessum, quod scilicet solum est separatio quoad thorum, cohabitationem, & mutuam seruitutem domesticam, vinculo fœderis coniugalis manente: propter quod neuter coniugum post separationem etiam iudicio ecclesiæ factam, aliud coniugium inire potest. Tale namque esse istud repudium clarissimè testatur Dominus Saluator quando dicit, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur. Item Apostolus Paulus, His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari: Intelligit autem Apostolus si discesserit ea de causa qua discedere licitum est, hoc est ob fornicationem. Nam si discesserit sine causa, non relinquitur arbitrio eius manere innuptã vel viro suo reconciliari, sed necessarium est ad eum reuerti & in eius gratiam redire. Et de Fabiola dicit B. Hieronymus quòd ignara vigoris euangelici, dimisso viro adultero alteri nupsit: Item Tertullianus dicit Dominum conditionaliter diuortium permisisse, hac videlicet conditione ne alia vxor ducatur. Peruersam igitur & erroneam doctrinam tradunt qui dicunt diuortium, quod modò in ecclesia celebratur ignotum fuisse maioribus nostris, cùm ecclesia Christi catholica nullum aliud repudium vnquã agnouerit, quemadmodum ex his quæ hactenus diximus cuiuis ad oculum patet. Sed obijcit Erasmus, (quem Bucerus & scholæ hæreticorum huius nostri temporis sequuntur) Pharisæi quibus respondebat Dominus, non aliud nouerunt diuortiũ, nisi quod adimeret ius repetendi dimissam, & faceret facultatẽ nubendi alteri viro? Sed errabant in hac parte Pharisæi circa legis præceptum de scribendo libello repudij, & dimittendo vxorem, eorumque errorẽ in euãgelijs corrigit Saluator, docens quòd erat tantùm permissio ob duritiẽ cordis Iudæorum: & interpretatus est legẽ repudij, quòd intelligeretur existente causa fornicationis. Problematicè disputatur apud doctores an soluebatur tẽpore legis vinculũ fœderis cõiugalis in repudio, qđ fiebat ex causa fornicatiõis: sed vtcũq; hoc se habeat, Christ⁹ nouũ diuortij gen⁹ in euãgelijs docet & vet⁹ irritat. Ab initio, inquit, nõ fuit sic. Multa noua & Pharisæis inaudita docebat Christ⁹, qui etiã dixit se noua

Marci. 10. Lucę. 16.

Augustinus lib. 2. de adul. coniug. ca. 11.

In Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum.

Erasmus in annotat. circa cap. 7. epistolę 1. ad Corinth.

Matth. 5.

facere

facere omnia: tunc primùm audierunt, Omnis qui viderit mulierem ad cõcupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo: tunc primùm audiebant, Ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: primùm tunc audiebant, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Nihil ad perfectum adduxit Moyses. Christi enim erat officium vt euangelicam atque perfectam traderet iustitiam, Pharisaicam autem aboleret. Iudaica nãque & ethnica diuortia, post quæ admittebantur noua coniugia, quando in ecclesia tentata sunt, nunquam obtinuerunt, sed vel prohibita sunt, vel docta esse illicita, vt satis patet ex Origene de permissione quorundam episcoporum, ex Hieronymo de Fabiola, & Augustino de Pollentio: quanuis Origenes excusare videatur episcopos: Quod forsitã, inquit, propter infirmitatem hominum huiusmodi incontinentium, peiorum comparatione quæ mala sunt admiserunt aduersus ea quæ fuerunt scripta. Quemadmodum Gregorius 2. scribit Bonifacio episcopo, Quod proposuisti si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciet coniugalis, bonum esset si sic permaneret & abstinentiæ vacaret, sed quia hoc magnorũ est, ille qui se non poterit continere, nubat magis, non tamẽ ei subsidij opẽ subtrahat. Nam vt dicit Antoninus in vita Gregorij 2. istud permisit Germanis tunc primùm ad fidem conuersis, ex prædicatione Bonifacij episcopi quem ad eorum conuersionem miserat: quanuis Gratianus dicat quod hoc aduersatur sacris Canonibus, & euangelicæ atque Apostolicæ doctrinæ.

Matth. 5.

32. quæst. 7. ca. Quod proposuisti.

OBscuritatẽ in hac veritatis luce facere videntur verba Domini Saluatoris apud Matth. Dico autem vobis, quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur & qui dimissam duxerit, mœchatur: Ex quibus propter exceptionem sequi videtur, quòd qui dimiserit ob fornicationem, & aliam duxerit, non mœchatur, nec is qui duxerit dimissam. Hæc enim exceptio multis fuit occasio erroris, qui eandem subintelligi volunt apud Marcum & Lucam, quando vniuersaliter loquuntur, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: item & in sententijs Apostoli Pauli.

cap. 10. cap. 85.

Cui obiectioni respondet B. Augustinus, Cur, inquit, interposuit Dominus causam fornicationis, & non potiùs generaliter ait, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit mœchatur, si & ille mœchus est qui dimissa fornicãte muliere alterã ducit? Credo, inquit, quia illud quod maius est, hoc Dñs cõmemorare voluit. Maius enĩ adulteriũ esse quis negat, vxore nõ fornicante dimissa alterã ducere, q̃ si fornicantẽ quisque dimiserit, & tunc alteram duxerit: non quia illud adulterium non est, sed quia minus est, vbi fornicante dimissa altera ducitur. Nam simili locutione vsus etiam Apostolus Iacobus ait, Scienti ergo bonum facere, & non facienti peccatum est illi. Nunquid ideo non peccatum est illi qui nescit bonum facere, & ideo non facit? Vtique peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat & nõ faciat, nec ideo illud nullum, quia minus. Vt ergo eodem modo vtrunque dicamus, sicut quicunque dimiserit vxorem, excepta causa fornicationis, & aliam duxerit mœchatur, ita quicunque scit bonum & non facit, peccat; sed quemadmodum hic rectè dici non potest, Ergo si nescit nõ peccat.

lib. 1. de adulter. coniug. ad Pollentiũ. cap. 9.

cap. 4.

Sunt enim etiam peccata ignorantium, quanuis minora quàm scientium, ita nec illi rectè dici potest, Ergo si causa fornicationis dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur. Est enim mœchatio etiam eorum qui alias ducũt, relictis propter fornicationem prioribus, sed vtique minor quàm eorum qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt. Et paucis interiectis. Profectò, inquit, quando de vno eorum legimus, non ita intelligere debemus, quasi ex hoc alter mœchus negatus sit, quòd alter expressus sit, sed si hoc euangelista Matthæus, quia expressa vna specie alteram tacuit, facit ad intelligendum difficile, nunquid non alij generaliter idipsum ita complexi sunt, vt de vtroque posit intelligi? Nam secundum Marcum sic scriptum est, Quicunque dimiserit vxorem suam, & alteram duxerit, adulterium committit super eam: Et si vxor dimiserit virum suum & alij nupserit mœchatur. Secundum Lucam sic, Omnis qui dimittit vxoren suam & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Qui ergo nos sumus vt dicamus, Est qui mœchatur vxore sua dimissa alteram ducens, & est qui hoc faciens non mœchatur, cùm euangelium dicat omnem mœchari qui hoc facit: vbi sine dubio comprehenduntur ambo & qui præter, & qui propter causam fornicationis vxorem dimittit. Hoc est enim, Quicunque dimiserit, hoc est omnis qui dimittit. Ex quibus patet quòd B. Augustinus intelligit particulam, Nisi ob fornicationẽ, dici negatiuè, hoc est, Si non ex causa fornicationis (de qua iam non agimus) non exceptiuè. Dicit enim, Sicut dictum est, Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi, eodem modo & istud dici, Dimittẽti vxorem sine causa fornicationis, & aliã ducenti mœchatio est illi. Et rectè sic intelligit. Nam exceptiuè accipi non potest, vt faciat propositionem exceptiuam, (quomodò aduersarij intelligunt, vt sententiam suam erroneam stabiliant) cùm inter partes subiecti includatur, & ideo nec ad copulam nec ad prædicatum propositionis, vt ab eo exceptionem faciat, referri aut extendi potest. Ait namque Saluator, Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur. Quis hic sensus haberi potest nisi iste, Quicunque dimiserit vxorem suam extra casum fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. An verò etiam mœchetur, qui causa fornicationis vxorem suam dimiserit & aliam duxerit, nihil hic expressè definitur. Et si diligenter expendamus totam Saluatoris responsionem ad quæstionem à Pharisæis propositam, inueniemus eam ex generalibus procedere sententijs sine vlla exceptione aut restrictione. Nulla igitur opus erat in conclusione atque sententia Domini restrictione, spectando propositiones assumptas: & poterat generalem pronunciare sentẽtiam apud Matthæum, qualem apud Marcũ & Lucam expressit, nisi causam habuisset super casu fornicationis dissimulandi. Nam super eadem quæstione atque sua ad eam responsione domi interrogatus à discipulis, vniuersaliter sine exceptione dixit, Quicunque dimiserit vxorem suam & aliã duxerit, adulterium committit super eam. Tunc enim liberè, vtiliter ac sine offensione integram veritatem docere poterat. Nam quia generalis erat Pharisæorũ interrogatio, Si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa? satis erat respondere quòd non qualibet ex causa licitum erat: Et quia causa fornicationis specialem habebat difficultatẽ ob quam solam in sermone quẽ in monte habuit, dixerat posse vxorẽ dimitti, ideo opus non erat nec re-

cap.10.

cap.16.

Iaco.4.

Matth.19.

quirebat proposita quæstio quid liceret in causa fornicationis, quod tamen alio tẽpore & loco planè docuit & explicuit, sed ex hac sentẽtia apud Euangelist. Mathęũ apertè haberi non potest. Nihil hîc enim dicit de eo qui dimittit vxorem propter fornicationem, ob quam solũ ipsam dimittere licet: quanuis ex præmissis sentẽtijs generalibus necessariò hoc sequatur. Quare B. Augustinus. Verba, inquit ad Pollentium, quæ ipse posuisti, vnde tibi visum est non mœchari eum qui propter causam fornicationis vxorem dimittit, & aliam ducit, obscurè quidem posita sunt, vnde non miror in eis intelligendis laborare lectorem: sed quod minus intelligitur apud Matthęũ, apud alios Euangelistas intelligi potest. Quapropter cùm legerimus in Euanglio apud Matthæũ, Quicunque dimiserit vxorem nisi ob fornicationẽ, vel hoc quod magis in gręco legitur, pręter causam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur, non debemus continuò putare illum non mœchari, qui propter causam fornicationis dimiserit, & aliam duxerit, sed adhuc ambigere, donec euangelium secundum alios Euangelistas à quibus hoc narratum est consulamus. Quid si secundum Matthęum, non quidem quod ad hanc rem pertinet dictum est totum, sed ita pars dicta est, vt intelligeretur à parte totum, quod tanquã explanantes Marcus & Lucas vt clareret plena sententia, totum dicere maluerũt. Cùm itaque primum non dubitantes verum esse quod apud Matthæum legitur, Quicunq; dimiserit vxorem suam, pręter causam fornicationis & aliam duxerit mœchatur, quęsierimus vtrum tantum iste mœchetur ducendo alteram vxorem, qui pręter causam fornicationis priorem dimiserit, an omnis qui dimissa vxore alterã duxerit, vt ibi sit etiam ille qui fornicantem dimisit: Nonne secundum Marcum respondebitur nobis, Quid queritis vtrum ille sit mœchus, & ille non sit? Quicunq; dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit adulterium committit: Nonne etiam secundum lucam dicetur nobis, Quid ambigitis vtrũ ille qui propter causam fornicationis vxorem dimiserit, & aliam duxerit non mœchetur? Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alterã mœchatur. Ac per hoc quoniam fas non est, vt Euangelistas quanuis diuersis verbis de vna re loquentes ab vno sensu eademque sententia dissentire dicamus, restat vt Mattheum intelligamus à parte totũ significare voluisse, eandem tamen tenuisse sententiam, non vt dimittens vxorem & alteram ducens quidam mœchetur, id est qui pręter fornicationem dimisit, quidam verò non mœchetur, id est qui propter fornicationem dimisit, sed omnis qui dimittit vxorem suam & ducit alteram, mœchari minimè dubitetur, Hactenus Augustinus. lib.1.cap.11. Est autem causa cur apud Matthęum interiecta dicta exceptione, Dominus veluti studio obscuram fecerit suam sententiam. Nam Pharisęi insidiabantur illi, sperantes in verbis atque irrespõsione eius se inuenturos, quod apud populum possent in eo calumniari, memores (vt videtur) eorum quę in monte eadem de re antè docuerat, & aduersus ea efficacem atque irrefragabilem ex verbis legis se putantes habere obiectionem & calumniam, id quod Euangelista nobis innuit dicens, quod accesserunt ad eum tentantes ipsum. Hac igitur de causa nec apertis verbis damnauit poligamiam, tam ante legem quàm sub lege patribus vsitatam, nec iusta de causa dimittenti vxorem dicit nõ licere alteram ducere. Vtrumque enim expositum fuisset graui calumnię apud populum, vt quòd pręsumeret nouas ipse leges cõdere, & Mosaicę legis qualis secũ-

Albertus Pighius de diuortio.

Matth.19.

dum literam videbatur, arctare siue reuocare potius licentiam: vtrunque tñ vt verbis illis suis efficaciter, quãuis paulò obscurius ob insidiatores illos innuit, ita discipulis suis de eodem iterum domi percontantibus apertioribus verbis & liberiùs expressit, nec minus nobis per suum Apostolum. Non igitur Marci, Lucę & Pauli sententiæ restringi debent secũdum particulam, Nisi ob fornicationem, sed intelligi vniuersaliter, quę totam explicent veritatem, cuius solum partẽ expressit Matthæus: Nec ex euangelijs clarè constaret an mœchetur is qui ob fornicationem vxorem dimittit & aliam ducit, cum particula illa non sit exceptiua, sed restrictiua duntaxat dimissionis secundum interpretationem Domini de libello repudij factam Matthæi. 5. cap. cum dicitur Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat: extra quam causam non loquitur apud Pharisęos Saluator, quãuis (vt diximus) ex sua argumentatione & eius principijs vniuersaliter pręcipere poterat & statuere de omni dimittente vxorem, & aliam ducẽte. Quod clarissimè docet Apostolus Paulus, dum ait, His qui matrimonio iuncti sunt præcipio, non ego sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari.

1. Corinth. 7.

Ad Pollentiũ lib. 1. ca. 1. & 2.

Hic, inquit Augustinus, quęstio tua est, vtrum Apostolus intelligatur eam prohibuisse nubere quæ sine causa fornicationis discessit à viro, (Id enim tu sentis) an sicut ego sensi in ijs libris quos ante plurimos annos de sermone euangelico scripsi, quem secundum Matthæum habuit Dominus Saluator in monte, illas innuptas manere præceperit quæ à viris suis ea causa recesserint quæ sola permissa est, id est fornicationis. Videtur enim tibi tunc à viro discedentem fœminam nubere non debere, si nulla viri fornicatione compulsa discesserit, nec attendis si nullam vir eius causam fornicationis habuerit, non eam discedentem manere innuptam, sed omnino discedere non debere. Nam vtique cui præcipitur, vt si à viro discesserit innupta permaneat, non discedendi aufertur licentia, sed nubendi. Quod si ita est, datur ergo licentia fœminis quæ continentes esse voluerint, nullũ maritorum expectare consensum, vt quod dictum est, mulierem à viro non discedere, eis preceptum esse videatur qui possent eligere non continentiam, sed tale diuortium quo liceret eis in aliorum nuptias conuenire. Proinde quæ dilexerint nullum desiderare concubitum, nullum ferre connubium licebit eis viros suos etiã sine vlla fornicationis causa relinquere, & innuptas secundũ Apostolum permanere, & viri similiter: quoniam par forma est in vtrisque si continentes esse voluerint, etiam vxoribus non consentientibus deserẽt eas, & sine vllis nuptijs permanebunt. Tunc enim eis, vt putas, alia coniugia liceret inquirere, si causa fornicationis diuortium nasceretur. Cum verò ista causa non est, superest secundum id quod existimas, vt aut coniunx non discedat à coniuge, aut si discesserit, sine coniugio maneat, aut ad pristinum coniugium reuertatur. Nulla ergo existente causa fornicationis cuilibet coniugi licebit vnum de tribus eligere, aut non discedere à coniuge, aut si discesserit sic manere, aut si non sic manserit, non alterum quærere, sed priori se reddere. At vbi est quod idem Apostolus nec ad tempus vt vacetur orationi, nisi ex consensu, voluit coniuges carnali fraudare debito inuicem, quomodò saluum erit quod ait, Propter fornicationes autẽ vnusquisque vxorem suam habeat, vnaquęque suum virum habeat: vxori vir

cap. 2. ad Pollentium lib. 1.

debitum reddat, similiter autem & vxor viro: vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir: similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier. Hoc quomodò verum erit, nisi quia volente coniuge non licet con iugi continere? Nam si licet mulieri sic dimittere virum, vt maneat innupta, non vir habet, sed ipsa sui corporis potestatẽ, quod etiam de viro dictum intelligitur. Deinde cùm dictum est, Quicunque dimiserit vxorem suam excepta causa fornicatiõis, facit eam mœchari, quomodò dictũ intellecturi sumus, nisi prohibitum esse homini dimittere vxorem, si nulla causa fornica tionis extiterit? Et dictum est quare, ne scilicet faciat eam mœchari: Vtiq; ideo, quia etiam si non ipsa dimiserit, sed dimissa fuerit, erit mœcha si nupserit. Cùm ergo nõ licet vxori discedere nisi ob causam fornicationis, eam intelligit quæ ob hanc causam discedit (ob quam solam discedere licet) debere manere innuptam. Quando igitur dicit Marcus & Lucas, Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur, non potest intelligi nisi ob fornicationem dimiserit, cùm Apostolus eam iubeat manere innuptam: & ex consequenti intelligi non potest hæc exceptio quando de viro dicit, Quicunque dimiserit vxorem suam & aliam duxerit adulterium committit super eam. Nec satisfacit euasio Erasmi quòd non est par conditio & potestas vxori dimittendi virum, quæ viro dimittendi vxorem: quod tametsi fortiter & cõstanter (vt ipse refert) August. asseueret, non est quò hoc certum doceat. Citat pro se B. Ambrosiũ circa locum, Et virum vxorem non dimittere, dicentem, Apostolus iubet virum vxorem non dimittere, subauditur autem, excepta fornicationis causa, & ideo non subiecit dicens sicut de muliere, quod si discesserit manere sic, quia viro licet ducere vxorem, si dimiserit vxorem peccantem, quia non ita lege constringitur sicut mulier. Caput enim mulieris vir est. Idem paulò superiùs, Quod si se, inquit, continere non potest, quia pugnare non vult contra carnem, viro reconcilietur. Non enim permittitur mulieri vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut apostasiæ, aut si illicitè impellente lasciuia, vsum quærit vxoris: quia inferior non omnino hac lege vtitur qua potior. Si tamen apostatet vir, aut vsum quærit vxoris inuertere, nec alij potest nubere mulier, nec reuerti ad illũ. Hîc cùm ait, quia inferior nõ oĩno hac lege vtitur qua potior, videtur tacitè tribuere marito ius ducendi alteram. Hæc Erasmus. Sed ostẽdimus in superioribus nõ solũ hîc reclamare B. August. sed & alios patres ecclesiasticos, & sacros canones, qui cõcorditer docẽt parem esse potestatem coniugibus in dimitendo ob fornicationem: sed & Apostolum Paulum, queãdmodum planè docet ipse Augustinus locis suprà citatis, & cap. 8. lib. 1. ad Pollentium. Et Magister Sententiarum hanc Ambrosii sententiam citans, similiter & Gratianus, dicũt eam à falsarijs insertam atq; admixtã esse cõmẽtarijs B. Ambrosii, cuius rei multæ sunt coniecturæ, inter quas prima est, quòd B. Augustinus qui scriptorum Ambrosij fuit obseruator diligentissimus, eam nõ prætermisisset, & eam citasset Pollentius, si eo tempore fuisset in B. Ambrosio, sicut in alijs locis libẽter eius sententiam allegat B. Augustinus, siue pro, siue contra se faciat. Et quemadmodum Pollentius hîc non prætermittit opinionem Cypriani de cõtrahentibus in dispari cultu, quod iure diuino prohibitum est huiusmodi matrimonium & inualidum, sine dubio citasset & Ambrosium ad roborandũ suam opinionem si hanc sententiam in eius commentarijs legisset. Est & alia con-

capit 10. cap. 16.

In comment. 7. cap. ad corinth.

dist. 33. 32. qu. 7

lib. 1. cap. 46. & sequent. de gratia. Christi

coniectura, quòd in libris alijs planè doceat contrarium. Nam in commẽtarijs in Lucam circa locum, Omnis qui dimiserit vxorem suam, & alteram duxerit, mœchatur: Audi, inquit, legem domini, cui obsequuntur etiã qui leges ferunt, Quæ Deus coniunxit homo non separet: Non solum hîc cœleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Pateris ne, oro, liberos tuos viuente te esse sub vitrico, aut incolumi matre esse sub nouerca? Ponè si nubat, necessitas illius tuum crimen est, & coniugium tuum quod putas adulteriũ est. Dimittis ergo vxorẽ quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet sed prohibet diuina? Vbi secundũ vniuersales sententias Saluatoris, nihil discriminis inter virum & vxorẽ intelligit Ambrosi⁹. Et tractans locum Apostoli, Quæ sub viro est mulier. Hæc lex, inquit, de euangelio est, non ex Moyse, neque ex iustitia terrena. Aliquid ergo duce natura, aliquid ex lege Moysi discentes, perfecti sunt per euangelium Christi. Ac de lege ciuili, horum verborum occasione, quidã intelligunt sententiã hãc ex cõmẽt. B. Ambrosii citatã, vt sic accipiatur, quia vir non ita lege constringitur sicut mulier, lege, inquam, ciuili & anteà Mosaica: & quòd ideo Paulus taceat hoc de viro, ne palam Corinthijs (qui Imperatori subiecti erant, & secundum eius leges viuere cogebãtur) scriberet ea quę erant cõtra leges imperiales secundũ quas licebat viro vxorẽ dimittere, non ediuersò. Atqui alio loco apertè docet pares esse virũ & vxorem in coniugio, Nemo, inquit, sibi blandiatur de legibus hominum, Omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet. Quod si solutio Magistri Sentent. non placet, fateri tamen oportet tria testimonia plus habere ponderis quàm hoc vnicum, vt potiùs credatur illud sensisse quod tribus distinctis in locis disserit, quàm quod vnico loco apparenter colligit, non esse apertè illicitum ex sententia quam Apostolus ibi tractat. Et si fortassis tria illa loca non satis conuincunt eum aliter sensisse, responderi potest, quòd tempore B. Ambrosii quęstio ista obscura erat, propter hanc Apostoli sentẽtiam & exceptionem quam dominus inserit apud Matthæum: & antequam liquidè explanaretur veritas, venialiter peccabãt episcopi circa eam errantes, vt dicit Augustinus lib. de fide & operibus: Quando autem iam eliquata est veritas, & accessit definitio non solum sedis Apostolicæ, sed etiam concilij plenarij & œcumenici, inexcusabilis est error & pertinax, non cedens definitioni ecclesiæ, dicente Domino, Si quis non obedierit sacerdotis imperio, morte moriatur: prout hoc docet B. Augustinus de errore rebaptizantium eos qui fuerant ab hæreticis baptizati. Fieri itaque poterat ꝙ B. Ambrosi⁹ in hac quæstione errauerit, sicut & B. Cyprianus circa quæstionẽ de rebaptizando, quando nondũ erat manifestata veritas, nec definitio concilij plenarij pronunciata. Contra hũc intellectum sententiæ Apostoli obijcit Erasmus, Redeunt, inquit, in gratiam quos offensa aliqua humana diremit, & reconciliatur quæ offendit nõ quæ offensa est: Quod si iure discessit, cur iubet eam reconciliari quæ magis erat placanda? Cui respondetur, quòd reconciliari, secundum Grammaticos, est in gratiam redire, vt testatur Laurentius Valla. Quoties enim amici interposita aliqua offensa aliquamdiu fuerunt inimici, quando in pristinam redeunt beneuolentiam ac familiaritatem, vtrique alter reconciliatur: ac proinde non solùm reconciliatur qui offendit, sed etiam qui offensus est. Vnde scriptura, Exaudiat, inquit, Deus orationes vestras, & reconcilietur

Marginal notes: cap. 16. | Roma. 7. | lib. 2. de Abraham cap. 4. | cap. 19. | cap. 19. | De baptismo contra Donatistas lib. 5. ca. 4. & lib. 7. ca. 53. | Erasmi obiectio.

cilietur vobis: Et iterum, Dominus modicum iratus est, sed iterum reconciliabitur seruis suis. Rursum, In reconciliatione mea, dicit Dominus, misertus sum tui. Et B. Chrysostomus circa locum, Si offers munus tuum &c. Prius reconciliare fratri tuo siue iustè, inquit, siue iniustè aliquid aduersum te habeat. Et videtur quidē super eo qui cōtristauerit esse sermo, totū verò de contristato potiùs dicitur. Similiter exponūt Hiero. & Theophyl. Recōciliatur igitur & qui offendit, & qui offensus est. Ideo ergo iubet Apost. vxorē reconciliari si iure discesserit, quia vult placatā in viri gratiā redire, si cōtinere nolit. Obijcit etiā Pollentius B. Augustino argumentum, in quo Eras. catholicæq; veritatis aduersarij plurimū fidunt. Sed respondes, inquit August. mihi, Continenter viuere paucorum est, & ideo qui fornicantes coniuges dimiserunt, quoniam non possunt reconciliari, tantum se vident periclitari, vt legem Christi non humanam, sed feralem pronuncient. O frater quantum ad incontinentes pertinet, multas quærelas habere possunt, quibus (vt dicis) legem feralem pronuncient, non humanam, & tamen non propter illos legem Christi peruertere vel mutare debemus. Te quippe sola eorum quærela permouet, qui coniuges causa fornicationis intercedente dimittunt, si alias ducere non sinantur, quoniam continere paucorum est, atque ad id debent laude cohortari, non lege compelli. Itaque si dimissa adultera non ducitur altera, iustam quærelam, sicut putas, habebit hominum incontinentia. Sed attende. Quàm plura sunt, vbi si quærelas incontinentium velimus admittere, necesse erit nobis adulteria facienda permittere. Quid enim si aliquo diuturno & insanabili morbo corporis teneatur coniunx quo concubitus impeditur: quid si captiuitas vel vis aliqua separet, ita vt sciat viuere maritus vxorem, cuius sibi copia denegatur? Censes ne admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Quid in hoc ipso vnde interrogatus est Dominus, respondit q; fieri non debere, sed ad duritiem cordis illorum Moysen permisisse dari libellum repudij, & quacunque causa dimittere coniugem, nónne lex Christi incontinentibus displicet, qui vxores litigiosas, iniuriosas, imperiosas, fastidiosas, & ad reddendum debitum coniugale difficillimas repudio interposito abijcere volunt, & alteras ducere? Iam verò quia istorum incontinentia legem Christi horruit, ad eorum arbitrium lex Christi commutanda est? Et si maritum relinquat vxor, vel maritus vxorem, non causa fornicationis, sed potiùs continentiæ, sitque incontinens cui repudium propter hoc datur, quæro, vtrum non erit adulter vel adultera, si alteri copuletur? Si non erit, dicitur, Domino contradicitur, cuius hæc verba sunt, Quicunque dimiserit vxorem, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari, & qui dimissam ducit adulterat: Ecce dimissa est, non dimisit: & quia continere paucorum est, incontinentiæ cessit & nupsit, & tamen adulter adulteram duxit, ambo rei, ambo damnandi sunt, & quæ nupsit viuo marito, & qui duxit eam cuius viuit maritus. Nunquid hîc legem Christi dicimus inhumanam, qua constituitur rea tanti criminis atq; punitur, quā vir nulla præcedente fornicatione dimisit? Nā quia paucorum est continere, dimittendo compulit nubere. Sed nūc de quærelis incontinentiū disputamus. Quid enī videtur iustiùs huius mulieris querela quę dicit, Dimissa sum, nō dimisi, & quoniā cōtinere paucorū est, non me continui, ne mœcharer nupsi, & dicor mœchata quia nupsi?

2. Machab. 7. Esai. 60. Matth. 5.

de adult. coniug. li. 2. c. 12.

Coniuges frequenter continere tenentur sine sua culpa.

Nunquid propter huius quasi iustam quærelam, legem diuinam censebimus esse immutandam, vt istam non iudicemus adulteram? Absit, sed respondebis non eam debuisse dimitti, quia fornicationis nulla causa præcesserat. Verum dicis, Nam peccatum mariti eius dominus expressit, vbi ait, Qui dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Sed nunquid ideo ista nubendo postea non peccauit, quia priùs dimittendo ille peccauit? Et cap. 19. Hos igitur alloquor, inquit, vt quod facere deberent, si haberent coniuges diuturno languore marcescentes, vel loco sibi inaccessibili absentes, vel animositate illicita continentes, hoc faciant si habuerint coniuges adulterina inquinatione sordentes, & propter hoc à suo consortio diuortiantes, non alia quærant coniugia, quia non erũt cõiugia, sed adulteria. Cùm enim par forma sit in hoc vinculo viri & vxoris, sicut vxor viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: ita & vir viuente vxore vocabitur adulter, si fuerit cum altera muliere. Non eos terreat sarcina continentiæ, leuis erit, si Christi erit: Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit: non eos frangat quòd videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis, quia & illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniam vani sine damnatione ab illa deuiare non possunt, & qui in eam necessitatem contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si nõ de seipsis, sed de illo à quo est omne bonum confidunt. Hæc latiùs prosequitur in sequentibus.

Ex eadem matrimonij institutione in paradiso facta & per Christũ restituta, eiusque præcepto, docent doctores sancti, illicitam esse & à domino damnatam vxorum pluralitatem. Nam B. Hieronymus, Dicendo, inquit, masculum & fœminam in Genesi, ostendit secunda vitanda coniugia. Non enim ait masculum & fœminas, quod ex priorũ repudio quærebatur, sed masculum & fœminam, vt vnius coniugis consortia necterentur: Et dixit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: nõ ait, vxoribus suis. Et erunt duo in carne vna, præmium nuptiarum è duobus vnam carnem fieri. Eandem tradit sententiam contra Iouinianum, Vna costa, inquit, principio in vnam mulierem versa est: & erunt, inquit, duo in carne vna, non dixit tres neque quatuor, alioquin nõ duo, sed plures. Primus Lamech sanguinarius & homicida, vnam carnem in duas diuisit vxores, fratricidum & bigamiam eadem cataclismi pœna deleuit. Et similiter verba hæc Geneseos interpretatur beatus Chrysostomus, qui ait, Considerandum est, quia non authoritate solùm scripturæ, verum etiam rerum dignitate sententiam suam corroborat. Non enim dixit, quia virum & mulierem solummodo fecit, verum etiam quia iussit, vt vnus vni coniungatur. Nam si voluisset alteram etiam conduci vxorem, vni viro creato multas conformasset vxores: nunc verò vt creationis & sanctionis modo vnam vni perpetuò coniungi, & nunquam rescindi oportere docuit. Audi quomodò dicit, Qui fecit à principio masculum & fœminam fecit eos, ex vna radice germinarunt, & in vnum corpus conuenerunt. Erunt enim duo in carne vna. Et eadem verba tractans Theophylactus, Ostendit, inquit, opus & legislationem eius qui nos à principio formauit, esse monogamiam. Ab initio enim vnum coniunxit Deus vni, atque ita non oportet vnum virum coniungi multis, neque

[Margin notes: In comment. Matth. 19. — lib. 1. — homel. 63. super Matth. — In comment. Matth. 19.]

neque mulierem vnam viris multis, sed eos sicut ab initio coniuncti fuerunt, manere, neque absque causa cohabitationem diuellere.

Quibus accessit responsio sedis Apostolicę tempore Innocentij, 3. qui interrogatus, an infidelis habens plures vxores eas retinere possit ad fidem conuersus, vel quam ex eis: Respondit quòd vxorem attinentem sibi in secundo aut tertio vel vlteriori gradu retinere debet, cùm sacramentum cōiugij apud fideles & infideles existat, nec constitutionibus canonicis arctetur. Verum absonum hoc videtur & inimicum fidei Christianæ, cùm ab initio vna costa in vnam fœminam sit conuersa, & scriptura diuina testetur quòd propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: non dixit tres vel plures, sed duo: nec dixit vxoribus, sed vxori. Et infrà, Nec vlli vnquam licuit insimul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum, quæ mos quandoque, interdum etiam fas censetur, per quam sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Sampson ab homicidio: sic & patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Sanè veridica hæc sententia probatur etiam de testimonio veritatis testantis in euangelio, Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa duci alia de iure non potest, fortiùs & ipsa retenta: per quod euidenter apparet pluralitatem in vtroque sexu (cùm non ad imparia iudicentur) circa matrimonium reprobandam. Quapropter antiqui Canones, eos qui præsumpserunt binas vxores ducere, anathemate notauerunt. Quondam etiam archiepiscopi duo Teugeuualdus Treuirēsis & Gontarius Coloniensis, quòd Lothario Imperatori consenserant, vt duas simul vxores haberet Thebergam & Gualdradam, ab archiepiscopali dignitate depositi fuerunt. Nec satisfacit quorundam responsio ad primam probationem Innocentij, qui dicunt, quòd natura humana fuit primitùs instituta, non solum quātum ad ea quæ sunt necessitatis, sed etiā quantū ad illa quæ sunt perfectiōis: & sic matrimoniū institutum fuit secundùm statum suum optimum, à quo tamē si deficeret, non propter hoc esset malum & illicitum. Non enim continuò malum est quod ab optimo deficit. Nam in bonis est dare bonum & melius. Optimus ergo status matrimonij est vnius cum vna, sed non est malus, quando est vnius cum pluribus, si subsit causa. Non esset ergo, vt dicunt quidam, omnino contra rationem, si quis diceret quòd sicut papa dispensat in solenni voto continentiæ propter bonum commune, sic dispensare posset, vt Princeps habens vxorem sterilem de qua non posset suscipere prolem, ea viuente & consentiente acciperet aliam, nisi impediret positiua Christi ordinatio. Sed falluntur isti non aduertentes quæstionem Christo propositam eiusque responsionem. Interrogant enim Pharisæi, Si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa? Ipse autem respondit, ex verbis institutionis non licere. Oportet igitur institutionem adducere necessitatem & præceptum, quod sine peccato non violatur.

ca. Gaudemus de diuortijs

Genesis.

.11 quæst. 3 ca. Teugualdum 24. dist. 3. cap. An non districta.

Durand. dist. 33 lib 4 sent. qu. 1. Et Thostatus Abulē. 1. Reg. 8. qu. 28. & 143.

Matth. 19.

Secundæ quoque argumentationi Innocentij non satisfaciunt, dicendo non valere consequentiam, Vxore dimissa, alteram ducere non licet, ergo fortiori ratione nec vxore retenta: quia iniuriāt, quę ducitur vxore dimissa, ducitur sine consensu vxoris legitimæ & in eius præiudicium: nō sic illa quæ ducitur de consensu vxoris retentæ. Sed reuerà est argumentū

validum à Minore, quia plurium vxorum cohabitatio aduersatur communicationi operum, quæ necessaria sunt in vita humana, aduersatur etiam paci & tranquillitati familiæ. Et quia suspensa est obligatio coniugalis in marito erga coniugem fornicariam, nullus eius necessarius est consensus, & generalis est sententia Saluatoris, Quicunque dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur. Etsi liceret vxorem pluralitas, qui sine causa fornicationis vxorem dimitteret, faceret eam mœchari, iuxta Domini sententiam, non ipse mœcharetur.

An verò vxorum pluralitas sit contra ius naturę quod sumitur à fine operis, qui primarius hic est, generatio & educatio prolis, secundarius autem communicatio operum vitæ, & pax ac tranquillitas domus: an propter inæqualitatem eorum quæ cõmutantur. Nam corpus viri quoad prolis procreationem maioris valoris esse videtur quàm corpus mulieris, cùm pro eodem tempore idem vir plures fœcundare possit, quàm eadem mulier à pluribus viris posset concipere, obscura est quæstio, circa quam variæ sunt doctorum scholasticorum opiniones. Nam Durandus, Ioannes Gerson. & Thostatus Abulensis docent non esse contra ius naturæ, eò quod ad prolis multiplicationem conducat, propter quã matrimonium contrahitur. Quibus fauere videtur sententiæ B. Augustini & B. Ambrosij, quas citat Magister sententiarum. distinct. 33. Ait enim ille, Antiquis iustis non fuit peccatum quòd pluribus fœminis vtebantur, nec contra naturã hoc faciebant, cùm non lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore illa fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum: quamuis tamen secundum eum contra naturam sit vt vna mulier plures habeat maritos, quia, inquit, maritus habet principari, mulier subijci. Et B. Ambrosius, Dixit, inquit, Sara ad Abraham, Ecce conclusit me Dominus vt non pariam, intra ergo ad ancillam meam vt filium facias, & ita factũ est. Considera primùm quòd Abraham ante legem Moysi & ante euangeliũ fuit: Non ergo in legem peccauit nec in euangelium, sed vtrũque præuenit & cæt. Imò quidam addunt, quòd nec virorum pluralitas in omni casu prohibita est iure naturæ, vt si quæ ex viro suo concipere non possit, sicut secundum B. Augustinũ Cato Romanus vxorẽ suam tradidit alterius etiã domũ impleturã. Et dicit Durandus ꝙ pacificum conuictum familiæ non ita impedit vxorum pluralitas, quàm earum vel vnius malitia vel proteruia. Addunt præterea quando finis secundarius præiudicat prinpali, negligendus est secundarius. Thomas autem distinguit duplicem matrimonij finem, prolis scilicet procreationem, & communicationẽ operum vitæ, & docet esse contra ius naturæ quod sumitur à fine secundario, non quod à fine principali. Hęc res quia difficilis est atque perplexa, quam diligenter tractant doctores scholastici, satis nobis hic fuerit secundum declarationem Innocentij. 3. quòd vxorum pluralitas est contra Dei institutionẽ & posterius Christi præceptum, quod ipse conformiter institutioni statuit, Quicunque, inquiens, vxorem suam dimiserit & aliam duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur, & contra rationem sacramenti. Quæ tria quoniam naturalem superant cognitionem, excusari potuerunt Socrates aliique Philosophi & ethnici, de quibus B. Hieronymus, qui duas habuerunt vxores, imò & sic excusari potest Cato Romanus, qui vxorem suam alteri tradidit.

dist. 33. li. 3. sent.

de regulis moral. cap. de matrimon.

1. Reg. 8. quæst. 48. & 143

De bono cõiug. ca. vltim. cap. 13. & 17.

lib. 1. de Abraham. cap. 4.

De bono cõiug. cap. 18.

libr. 1. contra Iouinianum.

Contra

Contra præsentem articulū occasione data per Annotationes Erasmi (qui tamen sua dicta iudicio sedis Apostolicę subijcere, & magis veritatis inquirendę, quàm eam asserendę causa de hac re agere fatetur) concorditer pugnāt nostri temporis sectarij, & in primis Martinus Lutherus, qui ita ait, In captiui. Babiloni. de matrimonio.

De diuortio etiā versatur quæstio, an licitum sit: Ego quidem ita detestor diuortiū, vt bigamiam malim quàm diuortium, sed an liceat ipse non audeo definire. Christus ipse princeps pastorum Matthæi 5. dicit, Si quis dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam adulterari, Et qui dimissam duxerit adulterat. Lutherus.

Responsio

Intelligit diuortium Martinus, in quo vxor dimittitur & ducitur alia: & bigamiam, quando plures habentur vxores simul. Id enim bigamiam significare dicit. Mauult igitur quòd quis secundam ducat vxorem, hoc est simul plures habeat, quàm priore dimissa ducat aliam. Vtrunque malum est, & adulterium cum secunda. Si fornicariam dimittit, minus malū est secundam ducere: Si verò extra causam fornicationis dimittit, dupliciter peccat. Nam facit vxorem mœchari sine causa fornicationis eam dimittens, & ipse mœchatur alteram ducens. Cæteris paribus, maius peccatum est duas habere vxores quibus cohabites, quàm altera dimissa vnicam habere quā superducis: quum pluralitas vxorum cohabitantium sit contra pacem & tranquillitatem familiæ.

Concedit ergo Christus diuortiū in causa fornicationis duntaxat: Quare errare papā necesse est quoties diuortium facit alijs causis, nec statim se tutum arbitrari debet vllus qui pontificia illa temeritate verius quàm potestate dispensationem obtinuerit. Lutherus.

Responsio.

Christus loquitur de dimittente solùm nec aliam ducente, quæ alijs in locis tanquam distincta coniungit, dum ait, Quicunq; dimiserit vxorē suā & aliam duxerit, &c. clarissimè inter hæc duo distinguens: & ideo hic dicit, Si quis dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam adulterare, nō dicit quòd adulterat, sicut dicit de ducente dimissam quòd adulterat. Si dimittere complecteretur vtrunq;, iam dimittens extra causam fornicationis ipse mœcharetur, & vxorem mœchari faceret. Malè ergo Martinus concludit ex hac sententia Saluatoris, quòd concedit diuortium in causa fornicationis, hoc est vt dimittatur fornicaria, & ducatur altera: cùm secundum Saluatorem dimittere distinguatur à ducere aliam. Nec papa alijs ex causis facit diuortium, hoc est separationem coniugum secundum thorum & domesticam conuersationem, nisi ad tempus, vt ob infidelitatem, quando periculum est seductionis vel vitæ, vt si maritus tyrannicè tractet suam vxorem. In quibus omnibus priorem culpam purgat pœnitentia, & vxor maritum recipere obligatur.

Fornicatio verò vnica causa est per se diuortij perpetui. Nam directè est contra bona matrimonij, quia tollitur per eam certitudo prolis, & fides frangitur, & significatio non seruatur, dum vnus coniugum pluribus carnē suam diuidat: & ideo alia crimina quamuis fortè sint maiora fornicatione, non causant diuortium. Sed quia infidelitas, quæ dicitur spiritualis fornicatio, etiam est contra bonū matrimonij, quod est proles educanda ad cultū Dei, etiam ipsa facit diuortium, sed tamen aliter quàm corporalis fornicatio, quia propter vnum actum fornicationis carnalis potest procedi ad diuortium, nō autem propter vnum actum infidelitatis, sed propter consuetudinē quæ pertinaciam ostēdit, in qua infidelitas perficitur. Hæc dicit B. Thomas Thom. dist. 35. art 1. ad 3.

respōdens ad argumentū quod proposuerat, Fornicatio spiritualis & quædam alia peccata sunt grauiora, quàm fornicatio carnalis: sed propter illa nō potest fieri separatio à thoro, Ergo nec propter fornicationem carnalem. Quæ omnia confirmātur per sacros canones Alexādri. 3. Vrbani. 3. & Gregorij noni. Et reuerà tutus est qui sequitur pastoris sui iudicium & directionem. Nam Domini mandatum est, Omnia quęcunque dixerint vobis, scruate & facite. Item, Non declines ad dextram neque ad sinistram. Et Petro dixit idem Dominus, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

cap. Quęsiuit. cap. de illa. de diuortijs. ca. Mulier de conuers. con. Matth. 23. Luc. 22.

Lutherus

Sed hoc admiror magis, quòd cœlibem esse cogant hominem, qui diuortio separatus est à coniuge sua, nec aliam ducere permittant. Si enim Christus diuortium concedit in causa fornicationis, & neminem cogit esse cœlibem, & Paulus nos magis vult nubere quàm vri, videtur omnino admittere, vt in locum repudiatæ aliam ducat. Quæ res vtinam planè discussa & certa esset, vt posset consuli infinitis periculis eorum qui sine culpa sua hodie cœlibes esse coguntur, hoc est, quorum vxores vel mariti aufugiunt & coniugē relinquūt, decēnio vel nunquam reuersuri. Vrget me & malè habet hic casus quotidianis exemplis, siue id singulari nequitia Sathanæ, siue neglectu verbi Dei contingit.

Responsio. Marci. 10. Lucæ. 16.

Domini sententia est, Quicunq; dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum & alij nupserit, mœchatur. Qui sumus nos, inquit Augustin. vt dicamus, Est qui dimittit vxorem, & aliam ducēs mœchatur: est & alius qui dimittit & aliā ducit & non mœchatur, cùm Dominus dixerit, Quicunque dimiserit vxorem suam & aliam duxerit mœchatur. Domini igitur sententia cogit cœlibem manere hominem qui diuortio separatus est à coniuge sua, quia si aliam duxerit mœchatur. Item Apostolus Paulus dicit Dominum iubere vt vxor maneat innupta, aut viro reconcilietur, à quo ob fornicationē discessit. Et superius ex Augustino docuimus quòd multis modis coniuges coguntur manere cœlibes, etiā sine sua culpa, vt si diuturna peregrinatione vel morbo laborat alter cōiunx. Quod & ipse Lutherus docet in sermone quodam de matrimonio, Qui, inquit, ex alijs causis sunt separati, vt quia non possunt simul pacificè viuere, vel ob morbum alterius non potest exerceri actus coniugalis, debent manere innupti, & Dominus dabit continere: & mentiuntur qui dicunt se continere non posse. Sed fallitur hîc Lutherus & omnes eius sequaces, quòd nomine diuortij intelligant separationem siue solutionem vinculi coniugalis, cùm Dominus solùm loquatur de dimissione coniugis, quam distinguit contra ducere aliā, vt statim diximus: Et Paulus magis vult nos nubere quàm vri, si liberi sum⁹. Nā & ipsemet Lutherus alibi prohibet nubere, quando ob morbū alterius nō potest exerceri actus coniugalis: qui quod hîc definire non audet, sed magis discuti atque examinari desiderat, abundè discussū est in libris B. Augustini ad Pollentium, & post multam examinationem in concilijs œcumenicis definitum. Verè impi⁹ est & sacrilegus, qui post ecclesiæ & tot sacerdotū sentētiā, si æ opiniōi aliquid tractandū relinquit, & semel iudicata & rectè disposita reuoluit. Quod autem Lutherus hîc definire non audet, quòd scilicet licet fornicariam dimittere & ducere aliam, omnes sectæ nostri temporis pertinaciter & concorditer docent, imò & ipse Lutherus in coment. 1. epistolę ad Corinth. & sermone de matrimonio, contra Conciliorum definitiones, item contra

1. Corinth. 7.

lib. 2. ad Pollentium ca. 9. & 19.

Edictū Martiani Imperatoris.

cap. 7.

apertas Christi & Apostolorum sententias hoc ipsum asserit.

Ego sanè qui solus contra omnes statuere in hac re nihil possum, vehementer optarē saltem illud. 1. ad Corinth. 7. huc aptari, Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi. Hic Apostolus discedentem infidelem concedit dimitti, & fideli liberum facit alterum accipere. Cur nō idem valeat, si fidelis, hoc est nomine fidelis, reipsa æquè infidelis coniugem deserat, præsertim nunquam reuersurus? Ego sanè nihil discriminis vtrinq; deprehēdere possum. Credo autem si Apostoli tempore discessor infidelis reuersus denuo, aut fidelis factus, aut fideli cohabitare pollicitus fuisset, admissus non fuisset, sed & ipsi alteram ducendi potestas facta fuisset. *Lutherus,*

Non esset per pestilētem Lutheri doctrinā ita varijs erroribus corrupta Germania, si intra hos modestiæ limites ipse se cōtinuisset. Verū eos multis modis alibi excesit, multa tradēs dogmata, quæ nouit cōtra oēs se statuere, & in Ecclesia catholica semper fuisse damnata. Atq; etiā magna cū arrogātia eadē illa statuit & definiuit in libris posteriorib⁹, de quibus hoc loco dicit se nō audere definire, nec solū se cōtra oēs statuere. Nam in exegesi sua firmiter statuit & definit tres esse causas diuortij (post quod maximè authoritate magistratus celebratum, aliam vxorem ducere licet) quarum primam dicit esse impotētiam naturalem procreādi & multiplicandi genus, hoc est sterilitatem. Quo casu dicit matrimonium initio fuisse nullum: quod verū non est, nisi simul sit impotentia commiscendi, siue seminandi. Secundam ponit causam adulterium: tertiam, quando negatur debitum legitimi conuictus, longè aufugiendo, vel vxorem relinquendo: vel negatur debita cōiugij beneuolentia. Et hanc causam dicit latissimè se extendere. Nam quacunque ratione à seinuicem discedunt, siue fidei, siue religionis, vel ex ira atque dissidio, siue ob quodcunque aliud iniucundum, author, inquit, discessionis debet se reconciliare, vel cœlebs viuere & permanere, & insons statim ius habet statum permutandi, si alter placari nolit. Culpabilis verò non potest primus matrimonium contrahere, imò si coniunx etiam velit cohabitare, sed non vt oportet, verùm ad furtum & quoduis aliud flagitiū aduersus Deum insti[illegible]ādo & compellendo, licet dimittere & aliam ducere. Nam is quanquam nomine sit fidelis, re tamen est infidelis: & hunc infidelem intelligit Apostolus Paulus, quando dicit, Si non consentit cohabitare & discedit, discedat. Non enim seruituti subiectus, & cęt. Cùm enim ex contractu coniugali ait, teneātur coniuges sibi mutuò reddere debitū & nulli alteri carnem suam communicare, & primum violetur si alter cohabitare vt oportet vel reddere debitum recusat, & alterum à fornicante, vtroque modo frangitur fides coniugalis, & frangenti, inquit, in ijsdem pactis nō est fides seruanda. Igitur secūdùm duplex pactum quod matrimonium complectitur, vt videlicet nemini alteri se cōmunicet, & vt ei petenti se exhibeat, tres assignat causas diuortij, quarū prima ab eo sumitur, ꝙ potestatē generandi cōmunicare non potest is qui impotens est ad generandū, cùm eam non habeat. Idem quærit in exegesi, Si secundus quoque coniunx similiter faceret, hoc est si vrgeret cōtra fidem Christianam, aut discederet, similiter si tertius & quartus, & vlterius, Nūquid sic posset vir vnus habere decem aut plures vxores adhuc viuentes, quæ ab eo discesserint, & contrà mulier vna decem aut plures maritos qui ab ea discesserunt? Respondeo, inquit, nos sancto Paulo non possumus os obstruere, neque possumus eos prohibere

Responsio.

in 7. cap. 1. ad Corinth.

1. Corinth 7.

prohibere, qui eius doctrina vti volūt quotiescūq; volūt. Verba eius clarè stāt hîc, ꝙ liber & solutus sit frater aut soror, si coniunx eius ab eo discesserit, & cū eo habitare noluerit: & nō dicit vt semel tātū fiat. Vbi licet videre q̃tum in impietate & arrogātia promouerit Martinus Lutherus, vt dicere ausit verba Apostoli clarè stare pro hac sua sententia, quæ multò clariùs stant pro contraria. Nam postquam de Christianis, hoc est fratre & sorore locutus est, addit, Nam cęteris ego dico, non Dominus: Quibus cæteris? quærit Augustinus, nisi quia superiùs eis loquebatur, qui sic copulati erāt vt pariter in fide Christi essent: cæteris autem nunc dicit, id est eis qui sic copulati sunt, vt non ambo fideles sint. Malè memor est hic Lutherus, quòd paulò superiùs dixit, Papam errare quoties diuortium facit alijs ex causis quàm fornicationis, & quòd Christus concedit diuortium in causa fornicationis duntaxat. Ait enim (vt ipse Martinus citat) Quicūque dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam adulterare: Ipse autem hic admittit diuortium in multis casibus extra causam fornicationis. Cur autē non idem valeat, quod interrogat Lutherus, Si fidelis nomine, sed reipsa æquè infidelis coniugem deserat, Ego sanè, inquit, vtrinq; nihil discriminis deprehendere possum: Hoc quidem ab Apostolo quærendum erat qui ea mysteria, quæ conscripsit spiritu Christi plenè intellexit, ipse se interpretatur, quòd hoc de baptizatis siue Christianis locutus non est. Et Innocent. 3. magnum inter ista duo discrimen ponit. Nam & si matrimonium, inquit, verum inter infideles existat, nō tamen est ratum: inter fideles autem verū & ratum existit, quia sacramentum fidei quod semel est admissum nunquā amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentū, vt ipsum in cōiugibus illo durāte perduret. Nec obstat, inquit, ꝙ à quibusdam forsitā obijcitur, quòd fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cùm in multis casibus hoc contingat, vt si alter coniugum incidatur, &c. Multum igitur discriminis est inter matrimonium fidelium & infideliū, quia in fidelibus matrimonium est sacramentū coniunctionis Christi cū ecclesia, & in eis, Christiq; familia precipuè locū habet mandatū & ordinatio Christi. Atqui ipsimet Apostoli discessori infideli, hoc est nō baptizato, & alteri secundùm vitā tantū infideli siue heretico, idipsum cōsuluissent de matrimonio post baptisma cōtracto, vel post baptisma manente, quod nūc docet ecclesia catholica, & in Concilijs generalib. definiuit. Multum etiam est discriminis inter coniugē adulterantem, & negantem debitam coniugij beneuolentiam, quanuis in vtroq; fides coniugalis siue pactum violetur & frāgatur: propter quod nec fides ab alia parte seruanda esse videretur. Nam fornicatio carnem vnam in aliam diuidit, & violat sacramentum, & significationem coniunctionis Christi vnius cum vna ecclesia: negans autem officium solùm negatiuè se habet: Et solam fornicationem excipit Saluator, non autem fidei coniugalis aliam violationem. Sed hæc omnia nihil ad articulum nostrum pertinent, qui docet post diuortium matrimonij legitimè contracti, nullo casu aliud iniri posse connubium, cui quo casu possit fieri separatio, est impertinens. Nec comprobari potest desiderium, quo optat Martinus Lutherus, quòd sententia Apostoli ad sensum suum aptetur, cum ipse magis suum sensum accommodare deberet ipsi scripturæ. Hinc enim hæreses nascuntur, quòd nostrum adserimus sensum scripturis, & non potius ex ipsis nostram intelligentiam referamus. Sunt, inquit beatus Clemens, multa verba

lib. 1. de sermon. domini in monte.

cap. Quanto, de diuortiis.

epist. 4.

ta verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum quem sibi vnusquisque præsumpsit, sed fieri non oportet. Non enim sensum extrinsecus ab alteris alienum & extraneum debetis quærere, aut quomodò ipsum scripturarum authoritate confirmetis, sed ex scripturis sensum capere veritatis.

Hîc prætereundum non est, quòd Martinus Lutherus extra hos tres casus qui aduersantur contractui coniugali, docet nunquam licere secundum contrahere matrimonium. Ait enim, Præter has tres alia adhuc diuortij causa restat, sic tamen vt vterque perpetuò absque matrimonio remaneat, aut mutuò reconcilietur, vt cum non debitæ rei causa, sed ob alias res vnanimes esse non possunt coniugati. De hac re est apud Paulum 1. ad Corinth. 7. Coniugatis autem præcipio non ego, sed dominus, vxor à marito ne separetur: quod si separata fuerit maneat innupta, aut marito reconcilietur, & maritus vxorem ne dimittat. Nam tolerantiæ malorum obligatus est, à qua nisi Deo duce auelli non potest, cùm debita coniugij beneuolentia non denegatur ei. Commune huc verbum pertinet, qui ignem habere vult, fumum etiam perferat necesse est. Quid verò si alter coniugatorũ morbo degrauatus sit, adeo vt eius ad rem nullus posit vsus esse, num aliam sibi is matrimonij lege copulare potest? Nullo pacto, ni salutis tuæ nullam rationem habere velis. Cæterum hîc Deo in ægroto illo inseruias, eiusque curam gerens cogita Deum per hunc ædibus tuis sancta immisisse quibus cœlum tibi comparandum sit. Perbeatus es si tale donũ & tantam gratiam agnoscens ægro Dei nomine libenter obsequaris. Si verò te continere non posse improperes, te planè mentiri respondebo. Vbi enim ex animo, ægro tuo coniugato inseruieris tibique à Deo id afflictionis adrogatum agnoueris cum gratiarum actione, tum illi relinque curam. Nam haud dubiè tibi robur impartiet, vt quàm vires tuæ possunt, non plus toleres. Fidelior est Deus, quàm vt tuo coniugij te compare per ægritudinem priuet, nec rursus carnis tuæ lasciuiam eripiat, si modò fidam operam languenti præstiteris. Bene & catholicè hæc docet Lutherus, in eiusdem tamen sermonis prima parte quasi homine exutus, nec vllũ habens sensum humanũ, sed tãq̃ merũ libidinis mancipium dicit, quod mari & fœminæ conditis Deus benedixit inquiens, Crescite & multiplicamini: ex qua sententia, inquit, certi sumus oportere coadunari maritum & vxorem, vt sese multiplicent. Quocirca vt non est in meis viribus situm vt vir non sim, tam non est etiam mei iuris, vt absq; muliere sim. Rursum Vt in tua manu non est vt fœmina non sis, sic nec in te vt absque viro degas. Verbum enim hoc quo Deus ait. Crescite & multiplicamini, non est præceptum, sed plusquam præceptum, diuinum puta opus. quod non est nostrarum virium, vel vt impediatur, vel vt omittatur, sed tam est necessarium quam vt masculus sim, magisque necessarium quàm edere, bibere, purgare, mucum emungere, somno & excubijs intentum esse.
Hæc omnia verum libidinis mancipium Martinus Lutherus veritus non est in publica concione populo prædicare.

In serm. de. matrimo. impresso Argentorati. An. 25. *Lutherus.*

Genes. 2.

Tamen in his nihil definio, vt dixi, quanquã nihil magis optem esse definitũ, cùm nihil me magis & multos mecũ vexet hodie. Sola authoritate Papæ aut Episcoporum hîc definiri nihil volo, sed si duo eruditi & boni viri in nomine Christi consentirent, — *Lutherus.*

 & in

& in spiritu Christi pronunciarent, eorum ego iudicium præferrem etiam Concilijs, qualia nunc solent cogi tantum numero & authoritate citra eruditionem & sanctimoniam iactata.

Responsio

Bene habet quod hîc nihil definiat Lutherus, sed vt diximus, arrogantior factus & in impietate proficiens omnia hęc ausus est alibi definire, & solus cōtra omnes dogmata hæc sua statuere, de diuortio videlicet & intellectu huius sententiæ Apostoli, Quòd si infidelis discedit discedat. Et nimis superba est iactatio eius, nimisque arrogans, quòd definitioni Papę & Episcoporum stare nolit, sed si duo eruditi & boni viri in nomine Christi consentirent, eorum sententiam præferret etiam Concilijs. Nam quæstiones fidei ad sedem Apostolicam semper referri solent, vt docet Innocentius Papa scribens ad patres Mileuitani concilij. Et B. Bernardus ad Innocentium secūdū, Oportet, inquit, ad vestrum referri apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quę de fide contingūt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Item B. Cyprianus respōdet hæreticis qui sibi accommodabant verbum domini, Vbicunq; fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum, Quomodò, inquit, possunt duo vel tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo & eius euangelio separari? An esse sibi cum Christo videtur, inquit, qui aduersus Christi sacerdotes facit, qui se à cleri eius vel plebis societate secernit?

1. Corinth. 7.

epist. 93, inter epistolas B. Augustini, epist. 190.

de simplicit. prælatorum.

Nihilo plus momenti vel roboris habent, quæ adfert Philippus Melanchton, ad probandum quòd post diuortium ob fornicationem celebratum, nouum liceat contrahere matrimonium. Ait enim.

Melanchton In annotat. super Matth. 5.

Diuortium magis est nomine quàm re videtur, vbi segregatur vir & mulier, ita vt neutri liceat alij connubio se obstringere. Ideo ius est dimittenti viro aliam ducere, aut dimissæ mulieri alij nubere, nisi ille arceatur qui in culpa fuerit quòd prius matrimonium solutum est. Verum nec id fieri debere opinor, nulli planè pœna impossibilis iniungenda est, qualis esset cælibatus in illo qui non posset capere verbum istud.

Responsio.

Socrates in historia tripart. lib. 8. cap. 11.

Tale diuortium ostendimus à Christo & Apostolo Paulo esse prohibitum, nec vnquam legitur vir aliquis vitæ probatæ hoc diuortium tentasse, & habuisse successum. Quamuis autem Valentinianus Imperator Arrianus legem tulerit, vt duas liceret habere vxores, suo magis affectui & libidini seruiens, quàm saluti publicæ, & lege lata post Seueram quā habebat vxorem, duxerit Iustinam, ex qua genuit Valentinianum iuniorem, qui patri in imperio successit, & ex Seuera Gratianū: nō diu tñ hęc eius lex substitit, sed stati sublata est aliorū imperatorū legibus, quę prohibēt binas habere vxores simul: Et semper dissolutum est secundum matrimoniū, vel ei contradictum, quando in ecclesia est tentatum, vt ostendimus ex Origene, Hieronymo & Augustino. Ac nomen ipsum diuortij solùm separationem significat, non cum alio, vt præsupponit Philippus, coniunctionem: Nec solùm nomine fit diuortium, quando neutri licet alij connubio se obstrin

obstringere, vt prætendit Philippus, sed reuerà. Potest enim celebrato diuortio coniunx insons tam alienum se gerere erga nocentē atq; fornicarium, ac si eum nunquam nouisset neque pactum vllum aut fœdus inter se iniissent. Nam potest religionem profiteri, potest etiam suscipere sacros ordines, item habitare ac peregrinari quò velit pro suo arbitrio, cùm ita liber sit ac si ei nunquam fidem dedisset, vinculo coniugali ab omni suo effectu impedito, quod tamen quia perpetuum manet aliud matrimonium contrahere ipsa viuente non potest. Nec vtuntur Christus & Apostolus nomine Diuortij, in quo tamen solo fundatur argumentatio Philippi, sed nominibus dimissionis & recessus, quæ nihil respiciunt aut commune habent cum alia coniunctione. Atque hanc dimissionem ipsi explicant esse quoad cohabitationem & thorum duntaxat. Quod si discesserit vxor, inquit Apostolus, Dominus præcipit manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Discesserit, ait B. Augustinus, ex causa fornicationis, ob quam solam ei discedere licet. Ineptissima igitur est Philippi ratiocinatio, qua ex eo vocabulo, quo nec Christus nec Apostolus vtuntur, colligitur quòd dimittenti coniugem liceat cum alio contrahere. Falsum est præterea quod assumit, cùm post diuortium ita sint coniuges separati quasi nunquā se mutuò cognouissent. Nec arceri posset ob culpam precedentem iuuencula incontinens à coniugio, si ruptum esset priùs vinculum, & sui corporis recepisset potestatē, sed nubere permitteretur iuxta verba Apostoli, Quòd si non se continent, nubant. Melius est nubere quàm vri. Idem, Volo iuniores nubere, filios procreare. Nunc autem ex lege Euangelica continere obligantur vel viro reconciliari. Ex quibus patet quàm parum habeat soliditatis probatio Philippi Melanchtonis, ex qua tamen nouum hoc paradoxum statuere, & toti orbi publicare audet, contra ipsas scripturas & contra concordem patrum atque Conciliorum definitionem, quam & ipsum non pudet tanquam erroneam reprehendere. Nam lib. de Ecclesia, inter lapsus & errata Conciliorum, De diuortio, inquit, sanxit Synodus Mileuitana, cui interfuit B. Augustinus, ne persona innocens rursus contrahat matrimonium: & addit petendum esse vt Imperator legem in eam sententiam ferat. Id quoque duriùs. Nam Romæ Fabiola contraxit aliud connubium, quemadmodum testàtur Hieronymus. Quid sibi vendicat homo puluis & cinis suprà Conciliorum & Ecclesiæ authoritatem se erigens, nec veritus est eius doctrinam de errore notare? Rectè scriptum est, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

1. Corinth. 7.

1. Timoth. 5.

inter lapsus & errata Conciliorum.

NEc plus ponderis aut momenti habent ea quæ in hac materia adducit Confessio VVirtembergen, quæ ita habet.

Speramus etiam futurum, vt optimi quique episcopi & principes permittant ijs qui ab adulteris suis coniugibus legitimo diuortio separati sunt, ea contrahendi iterum in domino coniugij libertate vti, quam concessit eis filius Dei dominus noster Iesus Christus Matth. quinto & decimonono.

Confessio. In fine tract. de coniugio

Optimi episcopi & principes catholici maiorum suorum sequenter vestigia, nec recedent à doctrina quæ perpetuò tradita est in Ecclesia Catholica & in Conciliorum definitionibus. Clarissima namque super hac veritate est definitio Concilij Florentini, quod docet. quanuis ex causa fornica-

Responsio.

fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cùm matrimonij vinculum legitimè contractum, perpetuum sit. Quam doctrinam Augustinus & Hieronymus docent meram esse veritatem euangelicam. Et episcopos quosdam qui permiserunt id quod hæc Confessio futurũ sperat, arguit Origenes, quòd fecerint cõtra Dei mandatum: atque Fabiolam nobilem matronam Romanam reprehẽdit Hieronymus, quòd relicto viro adultero nupsisset alteri, quam in hoc peccasse dicit ex ignoratione vigoris euangelici. Ostendimus autem suprà falsum esse quod dicit Confessio, filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum concessisse libertatem, post legitimũ diuortium cum alio cõtrahẽdi: nec hoc probari poterit ex ista sentẽtia Saluatoris quã citat, Ego aũt dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. cùm non meminerit de ducendo alteram, sed tantum de dimittendo fornicariam: & ideo non dicit maritum extra causam fornicationis vxorem suam dimittentem non mœchari, sed quòd eam mœchari facit, eum autem mœchari qui dimissam duxerit. Et si expẽdamus hanc domini Saluatoris sententiam, nihil aliud inde sequitur, quàm quòd si dimiserit ex causa fornicationis ei imputari non potest, si dimissa turpiter viuat, cũ dimittẽdo iure suo vtatur, & faciat quod iure etiam euãgelico ei permittitur: non autẽ sequitur ꝙ aliam ducere liceat fornicaria dimissa. Secunda sententia quam citat Confessio, dicit dimittentem vxorem suam extra causam fornicationis, si aliam ducat mœchari: An verò mœchetur, si ex causa fornicatiõis eã dimittit, an nõ, nihil ibi definit Saluator: sed alibi clarè hoc docet quãdo ait, Quicũq; dimiserit vxorẽ suã quacũq; ex causa & aliam duxerit, adulterium committit super eam, Et Apost. Paulus dicit Dominum iubere vxori, vt innupta maneat si à viro ob fornicationem discesserit. Nihil ergo efficacię habet doctrina aduersariorum docentium licitum esse post dimissam fornicariam aliam ducere, imò scripturæ sacræ simul & patrum ecclesiasticorũ testimonijs aduersatur. Quare erronea & hæretica est.

FINIS ARTICVLI 19.

Articulus

 Articulus vigesimus.

Matrimonia contracta contra Canones ipsa dirimentes, simpliciter sunt irrita & nulla.

ALIQVA esse impedimenta matrimonium dirimentia, non quidem vinculum quod semel natum perpetuò indissolubile manet, soluendo, sed prohibendo ne nascatur, testantur scripturæ de consanguinitate & affinitate in Leuitico, vbi dicitur, Omnis homo ad proximam sanguinis sui nō accedat vt reuelet turpitudinē eius: Quod ibi prosequitur scriptura de gradibus varijs affinitatis & consanguinitatis: Item in Deuterono. de cultus disparitate, ait, Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis connubia: Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filium tuū ne sequatur me: Quod spiritu prophetico Esdras interpretatur esse prohibitionis irritantis. Nam reprehensi filij Israel de huius mandati transgressione dixerunt, Nos prçuaricati sumus in Deum nostrum, & duximus vxores alienigenas de populis terræ: & nūc si est pœnitentia in Israel, percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, vt proijciamus vniuersas vxores & eos qui de his nati sunt, iuxta voluntatem Domini & eorum qui tenent præceptum Domini Dei nostri, & secundum legē fiat. Surrexit ergo Esdras, & adiurauit Principes sacerdotum & Leuitarum & omnem Israel, vt facerent secundum verbum hoc, & dederunt manus suas vt eijcerent vxores suas, & pro delicto suo arietē de ouibus offerrēt. Vnde omnino verisimile est prohibitiones istas Leuitici de gradibus consanguinitatis & affinitatis matrimoniū etiam irritasse. Docet præterea scriptura impedimenta quædam matrimonium prohibuisse solum, non autem inualidasse. Nam Esau peccauit ducendo vxores de filiabus Chanaan contra parentum Isaac & Rebeccę voluntatem. Dixit namque Rebecca ad Isaac, Tędet me vitæ meæ propter filias Heth: Si acceperit Iacob vxorē de stirpe huius terræ, nolo viuere. Vocauit itaque Isaac Iacob, pręcepitque ei dicens, Noli accipere coniugem de genere Chanaan. Nam Esau quadragenarius duxit vxores duas de gēte Hetheorum siue Chananęorum, quę ambę offenderāt animū Isaac & Rebeccæ: Prohibuerat quoq; Abrahā filio suo Isaac vxorē dari de filiabus Chanaan. Cum aūt verum fuerit matrimonium inter Esau & filias quas ex Chanaan duxerat, parentum voluntas & religionis disparitas non faciebāt matrimoniū nullum aut inualidum. Sicut igitur ante legē & sub lege huiusmodi fuerunt circa matrimoniū impedimenta & leges, necessarium est in republica bene ordinata tempore euāgelij, pro quo abolitę sunt leges Moysi, sacros canones legesq; imperiales de ijsdē ferre ac statuere, ne perpetua sint hic dissidia aut cōtentiones. A contractu namque matrimoniali, hæreditatis pēdet successio atque hæredis institutio, de quibus etiam disponebat lex Moysi. Hęc autē impedimēta causæ sunt ob quas sacri Canones quædam matrimonia solum vetant, quędam etiam irritant. Nam sine iusta causa non potest cōtractus alioqui validus quacunque potestate inualidari aut vetari; Illa autem subexistente, pro

Marginal notes: cap.18. (beside "Leuitico, vbi dicitur, Omnis homo ad proximam san-"); cap. 7. / Exod. 34. (beside "consanguinitatis : Item in Deuterono."); 1. Esdr. 9. & 10. / 2. Esdrae 13. / Malach. 2. (beside "quia seducet filium tuū" … "interpretatur esse prohibitionis"); Gene.27.&36 (beside "tem inualidasse. Nam Esau"); Genes.24. (beside "ambę offenderāt animū").

pace, tranquillitate ac salute reipublicæ, vtrunque à magistratu fieri potest: sed maior requiritur causa ad irritandum, quàm ad prohibendum, & ideo subest plerunque prohibendi causa quæ non sufficit ad irritandum. Definire autem vniuersaliter quando contractus contra legem aut canonem celebratus validus est, quando autem irritus & nullus, non pertinet ad præsentem articulum, & tractatur circa regulam iuris, Quæ contra ius fiunt debent vtique pro infectis haberi. & Sanctiss. Adrianus de eadem re agit in 4. & in Quotlibet. Causam legitimam ob quam matrimoniũ irritetur, certum est esse imparem cultũ, de quo dicit B. Ambros. & idem habet Concilium Carthagineñ. 6. Caue Christiane, inquit, gentili aut Iudæo filiam tuam tradere, caue gentilem vel Iudæam atq; alienigenam, hoc est omnem hæreticam & alienam à fide tua, accipere tibi vxorẽ. Nam an lege euangelica nullum sit huiusmodi matrimonium, non consentiunt patres, vt docet beatus Augustinus libr. 1. ad Pollent. cap. 25. & ideo oportuit quòd per sacros Canones irritaretur, sicut irritatum erat per legem Moysi cõtractum cum Chananæis. Sunt deinde causę legitimæ, quæ matrimonium reddãt nullum, ipsa impotentia seminandi, error personæ, vis siue coactus consensus, sacer ordo, ligamen cũ alia, & huiusmodi, o'o quę impedimẽta Canones decernunt nullum sequi matrimonium, tam etsi adsit consensus, & verba consensum testantia pronuncientur: Prohibent autem duntaxat ne clandestinè contrahatur, vel ante bannorum proclamationem, ne fortassis impedimentum sit inter eos qui matrimonium inire desiderant, & propterea cum sacramenti irreuerentia nulliter contrahant: Secundum duplex igitur impedimentorum genus duplices etiam sunt canones, quidam dirimentes, alij verò tantum prohibentes: Dirimere autem dicuntur matrimonium impropriè, dum ne nascatur prohibent. Non enim quod non coijt nec coniunctum est dirimi potest. De his impedimentis scholastici doctores post Magistrum latè tractant in 4. lib. Sentent. Omnis namque res constans ex aliquibus causis quæ impediri possunt, habet impedimenta: Causa autem matrimonij efficiens est mutuus consensus, qui impeditur per errorem & coactionem, & causa finalis, generatio prolis ad cultum Dei, per coeundi impotentiam impeditur: item personæ ipsæ impediuntur per consanguinitatẽ & affinitatem, per sacrũ ordinẽ, per votũ solenne & ligamen alterius matrimonij. Et B. Thom. In matrimonio sunt quædã, inquit, quę sunt de essentia ipsius, & quædam quæ sunt de eius solennitate, sicut & in alijs sacramentis. Et quia remotis his quæ non sunt de necessitate sacramenti, adhuc manet verum sacramentum, ideo impedimenta quæ contrariãtur ijs quæ sunt de solennitate sacramenti, non efficiunt quin sit verum matrimoniũ, & talia dicuntur impedire contrahendum, sed non dirimunt contractum, sicut prohibitio ecclesiæ & tempus feriatum: Vnde versus.

Lib. 6. quæst. de ludo aleæ. quotlibetic. 6.

Ex Richardo de media villa.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Impedimenta autem quæ contrariãtur his quæ sunt de essentia matrimonij, faciunt vt non sit verum matrimonium: & ideo dicuntur non solum impedire matrimonium contrahendum, sed dirimere cõtractum, quæ his versibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas:

Si sis

Si sis affinis, si fortè coire nequibis.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Quæ omnia latissimè Thomas declarat. Est autem sacramento matrimonij præ cæteris hoc peculiare quod habeat impedimenta, eò quod consistat in contractu, mutua videlicet potestatis corporum ad prolis generationem donatione ac permutatione, quæ maris & fœminæ spontaneum requirit consensum. Contractus enim est vltrò citroque obligatio ex voluntate & pacto partium surgens: Propter quod varijs, vt diximus, ex causis impediri potest, & pluribusquàm alia sacramenta, quę tamen suis quoque impedimentis non carent. De contractibus autem ciuium, magistratus potestatem habet ordinandi, prohibendi & irritandi pro salute, tranquillitate & bono reipublicæ, sicut & de actibus virtutum & vniuersis quæ ad pacē & bonum ciuitatis conducunt leges ferendi, vt docet Aristoteles in Ethic. lib. 5. cap. 1. Ipsę, inquit, leges de omnibus dictant coniectantes communem omnium vtilitatem. Præcipit enim lex & ea agere quæ pertinent ad fortem, & quæ ad temperantem, & ea etiā quæ sunt mansueti, & in cęteris itidē virtutibus atque vitijs alia iubens, alia vetans: Rectè quidem ea quæ rectè posita est, deteriùs autem ea quæ inconsultè est exarata. Et in sequentibus distinguit ius ciuile siue legitimū à naturali. cap. 2. tract. 2. Facultatem autem legislatiuam esse apud Regem & magistratum, non solum concorditer docent Philosophi, sed & scriptura sacra, quæ ait, Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Prouerb. 8. Et alio loco, Vę qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes & vim facerent causę humilium populi mei. Isaię. 10. Sunt enim ministri Dei & ministri regni eius. Roma. 13. Sapient. 6. Quicquid igitur ad salutem publicam attinet, disponere potest magistratus, non tantum secularis, sed & Ecclesiasticus, in ordine quisque ad finem & scopum sui regiminis. Vtriq; nāque cōmunis est facultas gubernandi & regendi communitatem sibi subditam: Hanc autem sequitur potestas leges ferendi. Est enim regere media cōmoda ex authoritate præscribere, quib⁹ subditi iustè & honestè viuant, & ad fœlicitatem perducantur. Nam Episcopis dicit Apostolus Paulus, quòd Spiritussanctus eos posuit regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit Christus sanguine suo: Act. 20. item Petro dixit Christus, Pasce oues meas, Ioan. 21. atq; hic etiā mādauit consenioribʼ, Pascite qui in vobis est gregem Dei. 1. Pet. 5. quod interpretatur B. Hieronymus, Regite & gubernate. Rursum subditos monet scriptura, Obedite præpositis vestris & subiacete eis. Hebræ. 13. Ipsi enī peruigilant quasi rationē pro animabʼ vestris reddituri. Nam generale pactum est societatis humanę obedire regibus suis, sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediēdum pręponitur. Aug. 3. lib. cōfess. cap. 8. Siquid enim ipse proconsul iubeat, & aliud iubeat Imperator, nūquid dubitatur illo cōtēpto isti esse seruiendū? sermon. 6. de verbis domini secundum Matth. Queadmodū igitur apud secularem potestatem facultas est contractus quosdam ciuiles prohibendi & alios irritandi, quales sunt cōtractʼ minorēniū, & apud patresfamilias, vota & iuramenta prolium suarum irritandi, Num. 30. ita apud potestatem ecclesiasticam facultas est, in ordine ad finem cœlestis patriæ & pacem ac honestatem domesticorum familiæ Christi, ordinandi de coniugio tanquam propriæ familiæ Christi officio, & quædam propter honestatem & bonum Ecclesiæ irritandi. Cùm enim, vt diximus, lex Moysi sit abrogata, erat enim pœdagogus noster in Christo: Galath. 3. at vbi venit fides & Christus iam non

sumus

Roma.7. sumus sub pœdagogo: Item, Mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius: Et translato sacerdotio, necesse erat vt legis quoque tran slatio fieret, quæ nõ fuit data gentib⁹, sed Iudæis tantũ, quos solos propterea obligabat. Cum igitur abrogatæ sint vniuersæ Moysi leges de gradibus cõ sanguinitatis & affinitatis, de quibus in Leuitico, nec vlla de eis habeamus cap.18. Dei pręcepta, & ius naturale propter suam generalitatem & ambiguitatē non sufficiat ad populi Christiani gubernationem, nec in moribus, nec in seruanda honestate nuptiarum, necessarium fuit & magistratus cõstitui tam politicos quàm ecclesiasticos, item leges ac canones statui, quibus determinarētur & explicarentur generalia diuini & naturalis iuris pręcepta de actibus virtutum, de contractibus, gradibus consanguinitatis & affinitatis, de matrimonij impedimentis, hęredũ successione & institutione, & alijs quæ in repub. seculari & ecclesiastica agēda occurrunt. Et quoad matrimonia cõ trahenda de quibusdam gradibus consanguinitatis & affinitatis ambiguũ est, an impediant vinculum nasci, an solum prohibeant contrahi, ex iure naturę & diuino. Nã scriptura generaliter dicit, Omnis homo ad proximã san Leuit.18. guinis sui nõ accedat, vt reuelet turpitudinē eius: Et quidem indecēs est & cõtra honestatem (nisi aliud requirat causa aliqua legitima) cũ ea matrimonium contrahere, non tamē nullum est lege quidem Moysi, nisi in casibus quorum meminit Leuiticus. Necesse est igitur (vt diximus) pro salute & honesta vita populi Christiani, horum omnium fieri determinationem, in quibus gradibus prohibeatur solum, & in quibus nulliter contrahatur. De quibus tamen cùm non possint constitui regulæ immutabiles, propter mutabilem conditionē & qualitatem temporum populique Christiani: ideo per Christũ hæc disponi nõ cõueniebat, cuius ordinationes & pręcepta immobilia sunt & indispensabilia per regni eius ministros. In his autem matrimonij impedimentis consanguinitatis & affinitatis bonum commune & pax publica sępe dispēsationem requirunt. Et quemadmodum libertati populi Christiani non præiudicatur, quòd contractus eius ciuiles irritantur, ita nec ei derogatur quòd ob bonũ publicum ex iusta causa inualidantur coniugia. In salutem namque publicam omnes subsunt magistratui secundũ suas personas cõtract⁹ & facultates. Nã pars naturaliter est propter totũ, & iacturam ac detrimentũ ferre debet ob salutem totius, pro qua etiam se totam periculo ex iure naturæ exponit. Non debemus nobis placere, inquit, Roma.15. Apostolus, sed vnusquisque proximo suo placeat in bono. Et alibi, Nõ estis 1. Corinth.6. vestri: Empti enim estis pręcio magno. Nihil itaque mirandum quòd pro Christi honore eiusque familię salute, tranquillitate & honestate disponatur circa vitam & mores atque coniugia domesticorum, pręsertim vbi Christus nihil disposuit, sed ea reliquit constituenda pro temporum, locorum & hominum fideliũ diuersitate, per eos quos post se & suo loco super familiã suam dispensatores collocauit. Nam de contractibus & officijs ecclesię secũdum quod spiritualia sunt & ad salutem fidelium ordinãtur, ad solos ecclesiæ præpositos pertinet disponere & ordinare, sicut officia & contractus ciuiles per leges Imperiales ordinãtur: imò & contractus ciuiles personarum Bonifacius 8. in cap Statutum de rescriptis. ecclesiasticarum per ecclesiæ prælatos irritantur. De iudicibus enim delegatis munus aliquod suscipientibus vltra esculentum vel poculentum disponit pontifex, quòd teneantur ad restitutionem integram eiusquod receperint, nulla eorum quibus restitutio faciēda fuerit, remissione vllatenus pro-

futura

futura eisdem. Item visitatoribus ecclesiarum mandat alius pontifex, vt ratione visitationis nullam accipiant pecuniam, nulla in hoc eius dantium remissione liberalitate seu gratia valitura. Et de inquisitoribus extorquentibus pecuniam disponit Clemens quintus, quod nulla priuilegia, pacta, aut remissiones super hoc sunt valitura. In his igitur casibus ob irritationem ecclesiæ, Dominus etiam laicus rem suam in alium transferre non potest, cùm tamen nihil tam naturale sit, quàm voluntas Domini volentis rem suam in alium transferre, &cæt. Necessarium est ergo quòd contractus coniugalis qui sacramentum est & officium Ecclesiæ propagandæ, subsit ordinationi & irritationi magistratus ecclesiastici in ordine ad pacem ecclesiæ & fidelium salutem, quanuis simul etiam sub sit ordinationibus & legibus potestatis ciuilis, secundum quod refertur ad pacẽ & honestatem ac bonum reipub. Nam, vt rectè dicit B. Thomas, statutum principum infidelium, matrimonium irritare potest contractum à subditis infidelibus: imò & alibi dicit, Matrimoniũ inquantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ, in quantum est sacramentum, statuitur iure diuino, & in quantum est in cõmunitatis officium, statuitur lege ciuili: & ideo ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium illegitima. Et quia lex naturalis secundum diuersos status recipit determinationes diuersas, & ius positiuum etiam variatur secundum diuersas hominum conditiones, ideo Magister ponit in diuersis temporibus diuersas personas illegitimas fuisse. Atq; eandem hanc sententiam sequitur glosa Decreti. Nam Iulius papa interrogatus an legitimæ sint nuptiæ si quis ancillam suam in matrimonium sociauerit, libertate tamen prius donatam: Respondet legitima esse huiusmodi connubia, quia nihil impium, nec legibus contrarium in ea copulatione inuenitur: Vbi glosa, Et ita si leges contradicerent, & illis legibus canon non obuiet, non tenet matrimonium. Nam quòd leges habeant locum in matrimonio, videtur, licet .H. contradicat argument. 35. quæst. 5. cap. Ad Sedem. Vnde dicunt quidam, quòd cùm lex hîc dicat non esse matrimonium cum ancilla, & canon non excipiat nisi cum scienter ducit, quod vbi etiam cum libera contrahit credens se contrahere cum serua, non tenet matrimonium: circa quam glos. scribit Archidiaconus, Circa hanc materiam, inquit, tali vtor distinctione, Si lex prohibet matrimonium propter honestatem, prohibitum est quantum ad ecclesiam 30. quæstione tertia, capit. primo. ff. de ritu nuptiarum. Per totum: Vbi verò propter priuatã vtilitatẽ prohibet lex contrahi matrimonium non est propter hoc prohibitũ, quantum ad Ecclesiam. De quo latè agit Philippus Francus de hæretic. capit. Statutum 1. vbi quæstionem mouet, An statutum laicorum dispo nens quòd contrahens matrimonium cum filia sine consensu patris, in currat pœnam statuti. Et, An iudici pœnam exigenti inhibitio fieri possit per Iudicem ecclesiasticum. Nam hoc iure prohibẽdi & irritãdi matrimonia, vt sunt in naturę & propagationis officium & in pacem ac honestatem reipub. semper vsa est potestas imperialis: vt patet in titul. de nupt. in ff. & Codic. & per Iustinianũ in Institutio. vbi prohibitis multis consanguinitatis & affinitatis gradibus addit, Si aduersus ea quæ diximus aliqui coierint & coniuncti fuerint, nec vir, nec vxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur: Et nati ex copulatis contra leges, spurij appellantur.

Innocẽt. 4. li. 6 cap. Exigit de censibus. & exactio. Clemens. 5. in Concilio. Vienen. ca. Nolentes. de hęret.

Instit. parag. per traditionem.

distinct. 39. art. 1. ad 3. argumentum.

29. quæst. 2. ca. Si quis.

lib. 6

Nec huiusmodi leges quæ iusta constant ratione improbantur à sanctis doctoribus, imò nec à sacris canonibus, sed magis commendatur. Nam de consobrinis matrimonio copulandis scribit B. Augustinus, Experti sumus, inquit, in connubijs consobrinarum etiam nostris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quàm raro per mores fiebat quod fieri per leges licebat, quia id nec diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Verumtamen factum etiam licitum propter vicinitatem horrebat illiciti, & quod fiebat cum consobrina penè cum sorore fieri videbatur, quia & ipsi inter se propter tam propinquam consanguinitatem fratres vocantur & penè germani sunt. Verùmtamen quis dubitet honestiùs hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse coniugia, non solum secundum ea quæ disputauimus propter multiplicandas affinitates, ne habeat duas necessitudines vna persona, cùm duæ possint eas habere, & numerus propinquitatis augeri: sed etiam quia nescio quomodò inest humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, vt cui debet causa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quanuis generatricem tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem? Copulatio igitur maris & fœminæ quantum attinet ad genus mortalium, quoddam seminarium est ciuitatis, sed terrena ciuitas generatione tantummodo, cœlestis autem etiam regeneratione opus habet, vt noxam generationis euadat. Vbi satis insinuatur qua ratione coniugium subsit magistratui seculari, & qua ratione prælatis ecclesiæ. De ijsdem consobrinarum nuptijs scribit B. Ambrosius, quòd Theodosius Imperator etiam patrueles fratres & consobrinos vetuit inter se coniugij nomine conuenire, qui seuerissimam pœnam statuit si quis temerare ausit fratrum pia pignora. Ex quibus patet quòd ratio sacramenti, quæ est in matrimonio Christiano, non impedit quò minus potestas secularis de eo, vt est in officium reipub. statuere possit. Potestas tamen ecclesiastica quæ architectonica est, & altiori ratione atq; fine ipsum considerat derogare, reuocare & irritare potest eius constitutiones, si religioni & scopo regiminis ecclesiastici aduersentur, vel non conueniant: Quod & facit circa ordinationem legalem, qua olim prohibebatur ne mulier intra tempus luctus, hoc est vnius anni spacium sine infamia nubere possit. Ait enim Innocent. 3. Cùm secundum Apostolum mulier mortuo viro ab eius sit lege soluta, & nubendi cui vult habeat facultatem, non debet legalis infamiæ sustinere iacturam, quę concessa sibi ab Apostolo vtitur potestate, cùm in his præsertim seculares leges non dedignentur sacros Canones imitari. Idem etiam in Concilio generali, Synodali, inquit, iudicio definimus, vt nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quàm ciuilis, cùm generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest obseruari. Quæ autem sit causa iusta prohibendi & irritandi coniugia ratione consanguinitatis & affinitatis, quodque varia fuit graduum obseruatio, docet B. Augustinus, Cum genus humanum, inquit, post primam copulam viri facti ex puluere, & coniugis eius ex viri latere, marium fœminarumque coniunctione opus haberet, vt gignendo multiplicaretur, nec essent vlli homines nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas coniuges acceperunt: Quod profectò quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum

de ciuit. Dei lib. 15. cap. 16.

epist. 66. quæ ad Paternum.

de. 2. nuptijs ca. Cum secũdum Apostolum.

de ciuita. li. 15 cap. 16.

factum est damnabilius religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima charitatis, vt homines quibus esset vtilis atque honesta concordia, diuersarum necessitudinum vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet, sed singulæ spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentiùs colligandam plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe & socer duarum sunt necessitudinum nomina. Vt ergo alium quisque habeat patrem, alium socerum, numerosiùs se charitas porrigit: Vtrunque autem vnus Adam esse cogebatur & filijs & filiabus suis, quando fratres sororesq; connubio iungebantur. Et quibusdam interpositis, Humano, inquit, genere crescente & multiplicato, etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores sic obseruari cernimus, vt etiam si peruersis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere licentiam: & cùm sorores accipere in matrimonium primis humano generi temporibus licuerit, sic aduersetur quasi nunquam licere potuerit. Ad humanum enim sensum vel alliciendum vel offendendum mos valet plurimum. Si enim iniquum est auiditate possidendi transgredi limitem agrorum, quanto est iniquiùs libidine concumbendi subuertere limitem morum. Et quia lex Theodosii, quòd non copulentur coniugio consobrini, reuocata est per Iustinianum, qui huiusmodi nuptias permittit, Duorum, inquit, fratrum vel sororum liberi, vel fratris & sororis coniungi possunt, licita essent huiusmodi connubia, nisi vetarentur atque etiam irritarentur sacris canonibus, per quos semper ordinata sunt Christianorum coniugia, Et ex antiquo cautum, vt vsq; ad septimum consanguinitatis & affinitatis gradum matrimonia non contraherentur. Nam B. Gregorius, Progeniem suam vnumquemque, inquit, vsque ad septimam decernimus obseruare generationem, & quamdiu se agnoscant affinitate propinquos, ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod si fecerint separentur. Qui etiam requisitus à Felice Messanę Ciciliæ ciuitatis præsule, vtrum Augustino scripserit vt Anglorum in quarta generatione contracta matrimonia minimè soluerentur. Inter cætera talem responsionem reddidit, Quod scripsi Augustino Anglorum gentis Episcopo, ipsi etiam Anglorum genti quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat metuendo austeriora recederet, specialiter & non generaliter me certissimè scripsisse cognoscas, vnde & mihi omnis Romana ciuitas extitit testis: nec ea intentione hæc ei scripsi mandata, vt postquam firma ratione in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inuenti fuerint non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est vsque ad septimam generationem iungantur. Sed quod adhuc illis neophytis existentibus eis primum illicita consentire & eos verbo ac exemplis instruere oportet. Nam iuxta Apostolum qui ait, Lac dedi vobis in potum, non escam, illis modò non posteris temporibus tenenda indulsimus, ne bonum quod infirma radice plantatum erat erueretur, sed aliquantulum firmaretur, & vsque ad perfectionem custodiretur. Scripserat enim beatus Gregorius ad Augustinum Anglorum Episcopum, Quædam, inquiens, lex Romana permittit, vt siue fratris, siue sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceatur: sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere, vnde necesse vt in quarta vel quinta generatione fideliũ licenter sibi coniungantur. Citant & alios

Institut. de nuptijs.

epist. 31. lib. 12. ad Fœlicem episcopum.

loco. vt. supra

Gratianus. 35. quęst. 3. cap. Quædam. ex Romana.

ca. 6. ad interrogationes Augustini Cãtuariensis.

25. quæst. 3. cap. dist. 40. & 41. alios Canones antiquos Gratianus & Magister Sentent. quibus cauetur ne in septimo gradu & inferioribus matrimonia contrahantur: hi seruati sunt vsque ad tempora Innocentij 3. qui eos in Concilio generali reduxit ad gradum quartum, per experientiam doctus quòd ad remotiores consanguineos quasi nullũ fœdus maioris amicitiæ, quàm ad extraneos haberetur, charitate videlicet in multorũ cordibus refrigescente, atque propterea cessante iam causa inutilis visa est concilio vsque ad septimum gradum prohibitio. li. 15. de ciuit. cap. 16. Nam vt ait B. Augustinus, fuit antiquis patribus religiosæ curæ, ne ipsa propinquitas se paulatim propaginum ordinibus dirimens lõgiùs abiret, & propinquitas esse desisteret, eam nondum longè positam rursus matrimonij vinculo colligare & quodammodo reuocare fugiẽtem. de consang. & affinit. cap. Non debet. Sunt autem verba Concilij, Non debet reprehensibile iudicari si secundũ varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm ergo prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum, cùm cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc æditas sacri approbatione Concilij reuocantes præsenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cæterò liberè copulentur: Prohibitio quoque copulæ coniugalis quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus iam non potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari, concludens, Cùm ergo iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ita volumus esse perpetuam, vt si quis contra prohibitionem huiusmodi præsumpserit copulari, nulla longinquitate defendatur annorum, cùm diuturnitas temporum non minuit peccatum, sed auget, tantoque sunt grauiora crimina, quanto diutiùs infelicem animam detinent alligatam. Et sicut cessante causa ablatum est impedimentum cõsanguinitatis & affinitatis, quod multis seculis in quinto, sexto & septimo gradibus matrimonium diremerat, & vsque ad gradum quartum facta est reductio, ita fieri posset, imò & deberet de alijs impedimentis, si iam cessent vel aliquando cessauerint causæ ob quas matrimonium dirimebant. Quid autem dicendum sit in foro conscientiæ ante ecclesiæ reuocationem vel declarationem, quando tamen reuerà cessant causæ prohibitionis, & propter temporum ac status hominum mutationem inutiles facti essent isti Canones, non solùm in particularibus casibus sed regulariter, difficile & periculosum est definire. Nam de Canonibus morũ, hoc est, qui de agendis & vitandis disponunt, certum est quòd non obligant quando causa ob quam sunt lati generaliter cessat, cùm ratio sit anima legis. Si ita esset de Canone irritante matrimonia, plurimæ nascerẽtur perplexitates, cùm iudices ecclesiastici secundum eos iudicare debeant vel probando vel improbando matrimonia, quàm diu non sunt per ecclesiam reuocati. Videtur ex his quæ superiùs diximus quòd efficaces non sint, nec virtutem irritandi habeant, vniuersaliter cessante causa, & maximè si magis obsint obseruati quàm prosint. Quæ autem sint impedimenta per Canones inducta, quæ videlicet eis sublatis, non impedirent

nec

nec dirimerent, hoc est super quibus pontifex Christi vicarius dispensare potest, vtilis esset tractatio. Nam certum est de quibusdam impedimentis quòd inducta sunt per sacros Canones: & de alijs quibusdam quòd sunt ex iure naturali & diuino, item quædam esse de quibus ambiguum est an sacri Canones ea inducant, an declarent solum id quod iuris est. De quibus copiose agunt doctores scolastici in 4. Sentent. quẽadmodum videre est. Est præterea disputatio magna de gradibus consanguinitatis & affinitatis, quos ponit Leuiticus, an ex iure diuino, vel potiùs naturali matrimonium nunc dirimant. Nam quod ipsum impediant ob rationẽ, cuius meminit scriptura in Leuitico, hoc est ex naturali verecũdia & pudore, satis certum est. cap. 18. Hoc enim docet Augustinus de coniunctione consobrinorum. Nam legis naturæ præceptum generale est, Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius. De secundo, tertio & vlteriore gradu definiuit Innocẽtius 3. quòd solo iure Canonico, matrimonium diriment, quodque propterea pagani vxores accipientes in secundo vel tertio vel vlteriore gradu sibi coniunctas, post baptismũ eas retinere possint. Quę quidem vtilissima esset tractatio propter dispẽsationes quę fiunt & factę sũt per sedem Apostolicam: sed diligenter hæc quęstio discutitur atque examinatur apud Cardinalem Caietanum circa Summã B. Thomæ, item in Cõment. in Leuit. cuius sententia est, quòd soli parentes & filij prohibentur iure naturali contractum irritante, matrimonium inire, quodque prohibitiones Leuitici abolitæ sunt cum reliquis legalibus per mortem Christi, ac propterea ex causa legitima in omnibus affinitatis & consanguinitatis gradibus exceptis parentibus, papa dispensare potest.

capit. Gaudeamus de diuortijs & cap. vltimo Qui filij sunt legitimi.

22. quæst. 154. art. 9.

cap 18

Ex quibus manifestum est, certa fide tenendum esse matrimonia contra canones ipsa dirimentes inita atque contracta, simpliciter irrita esse & nulla, quemadmodum certa fide credendum est prælatis ecclesiasticis, hoc est ecclesiæ pastoribus, impositum esse onus regendi & dirigendi oues Christi, ac proinde eis competere facultatem vetandi noxia, atque ab incommodis & indecentijs quibus Christi familia dehonestaretur arcendi. Præceptum nãque apostolicum est, omnia honestè & secundum ordinem fiant in vobis. 1. Corinth. 14. De hac potestate mandandi & leges ferendi dicemus articulo. 26. qui peculiariter agit de ecclesiasticis constitutionibus. Et tam clara est huius præsentis articuli veritas, vt nõ inueniatur aliquis catholicorũ qui ei sit aduersatus, quanuis sint qui contra sacros canones audent docere, quòd quædam matrimonia nulla sunt & inualida, quæ tamen per eosdem tanquam valida & rata approbãtur, inter quos primarius est Erasmus qui cõtra sacros canones & euidentem rerum veritatem, docet coniugium à filio familias contractũ sine parentum consensu, nullum atque irritum esse, & similiter professionẽ religionis. Nam clarissimi hîc sũt sacri canones, & patrum ecclesiasticorũ sententiæ, imò & ipsa rerum natura hoc docet, quod consensus liber eorum qui copulantur, ad matrimonium sufficiat, & spontanea voluntas ad religionis professionem. De priori namque dicit Nicolaus papa, Sufficiat solus secundum leges consensus de quorum quarunque consensu & cõiunctionibus agitur, qui solus si defuerit cætera etiã cum ipso coitu celebrata frustrantur. Cùm ergo inter istos consensus intercesserit, qui solus matrimonium facit, patet hos coniuges fuisse. Et Innocentius 3. Cùm prohibitorium, inquit, sit edictum de matrimonio contrahendo, vt quicunque nõ prohibetur

Eras. in Colloquijs.

27. quęst. 2. ca. Sufficiat.

de sponsal. & matrimo. ca. Cum apud.

hibetur, per consequentiam admittatur, & sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum de quorum quarumque coniunctionibus agitur & cæt. Et idem, Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum, sed necessaria sunt quantum ad ecclesiam, verba consensum exprimentia de præsenti. Item capit. Tua, sequenti, Sine consensu cætera nequeunt fœdus perficere coniugale. Rursum Alexander 3. Papiensi episcopo, Cùm locum non habeat consensus, inquit, vbi metus vel coactio intercedit, necesse est vt vbi assensus cuiusquam requiritur, coactionis materia repellatur: matrimonium autem solo consensu contrahitur: Et vbi de ipso quæritur plena debet securitate ille gaudere, cuius est animus indagãdus, ne per timorem dicat sibi placere quod odit, & sequatur exitus qui de inuitis solet nuptijs prouenire. Quocirca mandamus, quatenus puellam de cuius matrimonio quæstio ventilatur, in domo in qua nihil eam timere oporteat, facias honestè teneri, donec prædicta causa terminata fuerit. Cũ autem sacri Canones absolutè loquantur de consensu eorum qui coniunguntur, nec parentum consensus vlla fiat mentio in responsione sedis Apostolicæ, generaliter sunt intelligendi, nec restringi debent ad eos qui non sunt filijfamilias. Indecens tamen est & contra reuerentiam parentibus debitam quòd filius vel filia familiæ matrimonium sine parentum consilio & voluntate contrahat, quamuis contractum validum sit & ratũ, atque adeo coniungantur vt separari non possint: quemadmodum docet B. Ambrosius agens de coniugio filij familias sine patris scitu & consensu contracto, Quod filio nostro, inquit, remisisti meo rogatu, quia te inconsulto vxorem acceperat, pietati magis tribuo quàm nostro amori. Impetrauit igitur natura, impetrauit filius. Pulchrè itaque gestum vt te patrem recognosceres, simul quia iusta indignatio fuit. Malo enim culpam fateri, vt plus laudetur paterna indulgentia, sed & ipsa paterna offensio fuit, quoniam venturam in locum filiæ tuæ debuisti eligere iudicio, cui fieres pater. Namque aut natura filios suscepimus, aut electione: In natura casus est, in electione iudicium, magisq; in adoptatis offendimur quàm in genitalibus filijs, quia genitales filios esse degeneres, ad naturam refertur: ascitos vel adoptione vel copula dedecores esse, non nisi errori adscribitur. Fuit ergo quod succẽseres filio, sed fuit etiam quod remitteres, quia sibi vxorem elegit. Et paucis interpositis. Maturiore quidem consilio puella filio à patre traditur, sed maiore obsequij proposito à filio ad patrem ducitur, & à viro lecta ingreditur soceri domum, dum metuit & filius displicere iudicium suum, & nurus ministerium: illam paternæ electionis prærogatiua attollit atque erigit, istã offensionis humiliat metus, inclinat verecundia. Vbi veram tradit B. Ambrosius doctrinã quid sentiendum sit de matrimonio patre inconsulto contracto, videlicet quòd peccat in patrem suum filius, ac iusta sit patri indignationis causa, verũtamẽ constat ratum matrimoniũ. Et quamuis inuitis parẽtibus cõtrahere, & cõtrahere clandestinè, cõmuniter cõfundãtur, magnũ tamen inter ea est discrimen. Contingit enim clandestinè contrahere ex parentum consensu, & eis dissentientibus publicè ac solenniter cum bannorũ etiam proclamatione matrimonium inire: vtroque autem modo contractũ validum est. Nam de desponsatione impuberum specialis est titulus in Antiquis & lib. 6. Ex scripturis quoque constat, quòd Thobias iunior, quamuis filiusfamilias inscio & inconsulto patre, ex sancti angeli consilio vxorem

capit. Tuæ.

capit. Cum locum, eodem titulo.

epist. 43. ad Sisynnium.

Tob 7.

duxit

duxit Saram. De Esau etiam testatur, quòd contra parentum voluntatem vxores duxit de genere Hethæorum. Et solam pubertatem requirunt canones in contrahentibus. Et sicut alij contractus, vota, & iuramenta nullis adhibitis testibus facta, verè obligant in conscientia, ita & validus est contractus coniugalis clandestinus, & præiudicat atque etiam dirimit matrimonium consummatum quod sequitur, vt dicit Alexander 3. Si, inquit, inter virum & mulierē legitimus consensus interuenerit de præsenti, ita quidem quòd vnus alterum in suo mutuo consensu verbis consuetis expressè recipiat, vtroque dicente, Ego te accipio in meam, & Ego accipio te in meū, siue sit iuramentum interpositum siue non, non licet mulieri alij nubere, & si nupserit etiam si carnalis copula sit secuta, ab eo separari debet, & vt ad primum redeat, ecclesiastica districtione compelli: Nec valet contraria consuetudo, vt scribit Innocentius 3. Mutinensi episcopo. Postquàm, inquit, inter legitimas personas consensus legitimus interuenerit de præsenti, qui sufficit in talibus, iuxta canonicas sanctiones, & si solus defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Si personæ iunctæ legitimæ cum alijs postea de facto contrahant, quod priùs de iure factum fuerat, non poterit irritari. Item Alexander 3. Beluacensi episcopo scribit, Si matrimonia ita occultè contrahuntur, quod exinde legitima probatio non appareat, hi qui ea contrahunt, ab ecclesia non sunt aliquatenus compellendi. Verum si personę contahentium hęc voluerint publicare (nisi rationabilis causa præpediat) ab ecclesia recipienda sunt & comprobanda, tanquam à principio in ecclesiæ conspectu contracta. An verò irritari possit generaliter contractus matrimonij clandestinus, ob pericula multa & scandala quæ ex eo proueniunt, sicut per sacros canones est prohibitus: & similiter contractus coniugalis qui sine parentum consensu initur, ob filij erga parētes irreuerentiā & neglectū, difficiles sunt quęstiōes. Arbitrantur quidam quòd iamdiu irritati essent, si causa esset legitima. Occurrisset enim atque etiā impedire debuisset ecclesia mala huiusmodi, cōtractus ipsos irritando. Nec videtur magis legitima esse causa clandestinos istos cōtractus irritādi, q̄, vt diximus, cōtract⁹ ciuiles, vota & iuramenta. Et quia solum doli & scandalorū præsumptione niteretur huiusmodi irritatio, hæc nō subsisteret qn̄ præsumptioni nō subesset veritas, nec in conscientia locum haberet, vt docet sanctiss. Adrianus in Quodlibet. post Panormitanum de immunitate eccle: atque ita multi nascerentur scrupuli & perplexitates, cùm matrimonium semel contractum rescindi non possit. Erga parentes irreuerentia non est causa matrimonium irritandi. Quas difficultates alio loco tractandas hìc relinquimus.

capit. Licet, de spōsa duorum.

capit. Tuas, eodem titulo.

capit. Quod nobis de clādest. despons. titul. 3.

quotlib. 6. artic. 1.

Professionē sacræ religionis validā esse, & facere monachum & monachā, quāuis contradicant parentes, ex scripturis sacris & patrū canonib⁹ atq; doctrinis certissimū est, quēadmodum docet Gratian⁹ in Decretis, vbi ex Synodo 9. citat, quòd firma tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta iam ætas esse cœperit, & quæ solet apta nuptijs deputari ac perfecta. Si virginitatis professio tunc incipit esse firma, cùm ętas cœperit esse adulta, & religionis professio tunc demum debet esse firma, cùm ad adultam ætatem peruentum fuerit. Et Innocentius 3. in capit. Postulasti, atque alijs canonibus plurimis, docet professionem factam ab eo qui excessit annū 14. esse validam

20. quęst. 1.

de regular. & transeūtib. ad religionem.

cap. vltimo. epist. ad Heliodorum. validam. Idem docet Clemens quintus in concilio Viennensi. Et aperta est sententia B. Hieronymi, Licet paruulus, inquit, ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus vbera quibus te nutriuerat mater ostendat, licèt in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillũ crucis euola: solũ pietatis genus est in hac re esse crudelem. Et post pauca. Facile rumpit hęc vincula amor Dei & gehēnæ timor. At cōtrà: scriptura præcipit parentibus obsequendum, sed quicunque eos super Christũ amat, perdit animam suam: gladium tenet hostis vt me perimat, & ego de matris lachrymis cogitabo? Propter patrē militiam Christi deseram, cui sepulturam Christi causa non debeo, quam etiam omnibus eius causa debeo? &cęt. Nec opus est hîc canonum vel patrum authoritate, quando Domini Saluatoris sentētiam in promptu habemus, qui discipulo roganti, Permitte me primùm ire & sepelire patrem meum: respōdit, Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et apud Lucam ait alter, Sequar te Domine, sed permitte mihi primùm renunciare his qui domi sunt: Cui ait Dominus, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò aptus est regno dei. Rursus adolescenti dixit, Si vis perfectus esse vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. Item ad Apostolos, Oīs, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorē, aut filios, aut agros propter nomen meũ centuplum accipiet, & vitam æternam posidebit. Venit enim Dominus separare hominem aduersus patrē suũ, & filiam aduersus matrē suam, & nurum aduersus socrum suā: Et inimici hominis domestici eius. Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, nō est me dignus: imò si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, & vxorem, & filios, & fratres & sorores, adhuc aūt & animam suā, non potest meus esse discipulus. Quæ omnia declarat B. Thom. in 2.2. Dominũ nāq; vocātē, qui pater est spirituũ & vniuersorum Dominus, statim abiectis impedimentis quæ remorantur, etiam patre carnis reclamante & contradicente, sequi atque obedire oportet. Est igitur hæc differentia inter contractũ matrimonij, & religionis professionem, inuitis parentibus, quòd laudabiliter contra eorum voluntatem, ijsque inconsultis filiusfamilias annos pubertatis ingressus, religionem profitetur Nam magnum hoc, teste B. Hieronymo, pietatis genus est, & Domini consilium vt patrem & matrem odiat. Matrimonium verò contrahere eis incōsultis & repugnantibus, peccatum est contra reuerentiam ipsis debitam, non autem propriè contra obedientiam vel patriam potestatem, quæ matrimonij contractum non complectitur. Non enim patri subiectus est filius in contrahendo matrimonium, nec eius contradictione impediri potest. Ait enim B. Thomas, Ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit liberæ conditionis, est suæ potestatis, quātum ad ea quæ pertinent ad suam personam, puta quòd obliget se religioni per votum, vel quod matrimonium contrahat, non autem est suæ potestatis quantum ad dispensationem domesticā: vnde circa hoc non potest aliquid vouere, quod sit ratum sine consensu patris: Seruus autem quia est in potestate Domini, etiam quantum ad personales operationes, nō potest se voto obligare ad religionē, per quam ab obsequio Domini sui abstraheretur. Est præterea aliud inter ea discrimen, quòd in matrimonio malitia, hoc est potentia seminandi supplet ætatem, vt docet Alexander tertius, qui inconsultus de illis qui in minori ætate de-spon-

Marginal notes: Matth. 8. — Luc. cap. 9. — Matth. 19. — Matth. 10. — quæst. 88. art. 9. & quæst. 189. art. 5. & 6. — 2.2. quæst. 88. art. 8. ad 2. & quæst. 104. art. 5. — De despons. impub. ca. De illis. 2.

sposantur, respondet, Quòd si ita fuerint ætati proximi, vt potuerint copula carnali coniungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, cum in eis ætatem suppleuisse malitia videtur. Idem Innocentius 3. Religionis verò professio vt solennis sit, requirit ingressum pubertatis, vt idem Innocentius dicit in capit. Postulasti, de regularib. & transeuntib. ad relig. & post glosam Panormitanus: Nec potest hic prudentia vel plenior rationis vsus, ætatem supplere. Propter quod proximus anno 15. matrimonium contrahere potest, sed non potest validè profiteri religionem, quāuis etiam pleniorem vsum rationis habeat quàm alius qui est annorum octodecim vel viginti: sicuti nec plenior rationis vsus supplere potest ætatem, si adest adhuc seminandi impotentia. De quo clarissimè tractat B. Thomas in quæst. qua quærit, an pueri sint recipiendi in religione. & Angelus in summa, & Syluester. Hic tamen aduertendum, quòd vsque ad pubertatem proles sunt in pleno iure patris, & irritari possunt omnia eorum vota, iuramenta & promissiones nulla subexistente causa, iuxta sententiam domini Nume. 30. quam B. Augustinus dicit esse iuris naturæ, & locum habere tempore euangelij, eò quod fundetur in naturali subiectione vxoris sub marito & liberorū sub patre. Sunt enim pueri vel puellæ infra pubertatis annos naturaliter in potestate patris, quantū ad totā dispositionē suæ vitæ: & ideo poterit pater vota eorum reuocare vel acceptare si ei placuerit. Si igitur puer ante annos pubertatis, ait beatus Thomas, simplex votum emittat antequam habeat plenum vsum rationis, non obligatur ex voto: Si autem habeat vsum rationis ante annos pubertatis, obligatur quidem quantum in ipso est, ex suo voto: potest tamen obligatio remoueri per authoritatem patris, sub cuius potestate adhuc existit, quia ordinatio legis qua vnus homo subditur alteri, respicit id quod in pluribus accidit. Si verò annos pubertatis excedat, non potest reuocari authoritate parentum: si tamen non haberet plenum vsum rationis, non obligaretur quoad Deum. Aliud verò inquit, est de voto solenni, quod facit monachum & subditur ordinationi ecclesiæ propter annexam solennitatem. Quia enī ecclesia respicit id quod in pluribus est, professio ante tempus pubertatis facta, quantumcunque aliquis habeat vsum rationis plenum vel sit doli capax, non habet suum effectum, vt faciat profitentem iam esse religiosum. Hæc omnia beatus Thomas, qui in alia quæstione, an pueri infidelium inuitis parentibus sint baptizandi, De iure naturali est, inquit, quòd filius antequam habeat vsum rationis, sit sub cura patris, vnde contra iustitiam naturalem esset, si puer antequā habeat vsum rationis, à cura parentū substrahatur, vel de eo aliquid ordinetur inuitis parentibus: Postquam autem incipit habere vsum liberi arbitrij, iam incipit esse suus, & potest quantum ad ea quæ sunt iuris diuini vel naturalis, sibi ipsi prouidere, & tunc est inducendus ad fidem, non coactione, sed persuasione, & potest etiam inuitis parentibus consentire fidei, & baptizari, non autem antequam habeat vsum rationis.

capit Tuę. eodem titulo. & capit. Finali. de sponsa. & matrimonijs.

22. quæst. 189. art. 5. & 6.

In verbo Impedimentum 16.

In verbo matrimonium 5.

quæst 50. super Nume.

Ex Thom. art 5.

quæst. art.

QVoniam autem cum Erasmo & aduersarijs reliquis præcipua disputatio est de matrimonio sine parentum consensu contracto, pro eius difficultatis intellectu considerandū est, ꝓ pater non potest filio dare vxorem, nec filiam nuptui tradere, sine eorum consensu. Nam post tractationem cum parentibus Rebeccæ super coniugio eius

Genes. 24. cum Isaac filio Abrahæ, dixerunt, Vocemus puellā, & quæramus ipsius voluntatem, quæ cum vocata venisset, sciscitati sunt, Vis ire cum homine isto? & respondit, Vadam. Dimiserunt ergo eam & Delboram nutricem illius. Nam si solus consensus, inquiunt Canones, defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Et Bonifacius 8. Ex sponsalibus, quæ parentes pro filijs puberibus vel impuberibus plerunque contrahunt, ipsi filij si expressè consenserint vel tacitè, vt si præsentes fuerint nec contradixerint, obligantur, & ex eis oritur iustitia publicæ honestatis. Et est idē si filij tempore sponsaliorum absentes & etiam ignorantes, eadem sponsalia pòst scientes ratificauerint tacitè vel expressè: aliàs ex sponsalibus contractis à parentibus pro filijs, nec ipsi filij obligantur, nec publica honestatis iustitia inde surgit. Quare improbabile est Erasmi paradoxum, humanum esse decretum, solo consensu coire matrimonium, vt qui legem pro ratione temporum statuit, eandem pro temporum ratione vel abrogare vel moderari possit. Pendet igitur contractus coniugalis à voluntate eorū qui coniugio copulantur, sine qua irrita sunt quęcunque pro eis facit pater. Si ergo debeat simul adesse patris consensus, debitum est honestatis & præcepti, sed non tale vt sine eo irritum sit quod liberorum voluntate contrahitur, maximè si circunspectè & prudenter agant ex consilio viri docti & sapientis, aut matris, aui & amicorum, patre præterito qui minus prudens est, quiq; fortassis agit vt cōiugium ineatur cum altero cōiuge ingrato & displicēte: Fieri etiam potest, quòd ex pastoris sui iudicio matrimonium contrahatur. Cùm igitur ex maturo consilio initum connubium, validum sit, nullam facit patri iniuriam, si sine eius consensu filius cōtrahat, nec sibi quod patris est, vendicat. Naturalis namque est potestas contrahendi, qua vti potest etiam seruus domino inuito & contradicente. Nam iuxta verbum Apostoli, dicit Canon, sicut in Christo Iesu neque liber neque seruus est à sacramentis ecclesiæ remouendus, ita nec inter seruos matrimonia debent vllatenus prohiberi: & si contradicentibus dominis & inuitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissoluenda, debita tamen & consueta seruitia non minus debent proprijs dominis exhiberi. Quemadmodum enim in his quæ pertinēt ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo: tenetur autem homo homini obedire in his quæ exteriùs per corpus sunt agenda, in quibus tamen, vt dicit beatus Thomas, secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, quia omnes homines natura sunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem, & prolis generationem: Ita non tenentur nec serui dominis, nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo, aut virginitate seruanda, aut aliquo alio huiusmodi, sed tātū in his quæ pertinent ad dispositionem actuū & rerum humanarum, tenetur subditus suo superiori obedire, secundum rationem superioritatis, sicut miles duci exercitus in his quæ pertinent ad bellū: seruus domino in seruilib⁹ operibus: filius patri in his quæ pertinēt ad disciplinam vitæ aut curam domesticam. Et secūdum textum Numer. filius obligatur, & similiter vxor voto abstinentiæ, quo vsque ei non fuerit contradictum. Nam si audiens vir (inquit scriptura) tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quicquid vouerat atque promiserat reddat, quia statim vt audiuit tacuit: Si autem contradixerit postquam resciuit, portabit

ipse ini-

Marginal notes: de sponsa duorum. capit. Tuas de despons. impub. lib. 6. — de coniug. seruorum cap. 1. — 22. quest. 104. art. 5. — Nume. 30.

ipse iniquitatem eius, Multò igitur magis validus est contractus matrimonij, in quo quisque natura sua liber est. Nam secundum sententiam B. Augustini, voto continentiæ vxoris, maritus nec contradicere, nec ipsum reuocare potest, sicut votum abstinentiæ, eò quod pares sunt in illa. Item si non esset validum coniugium, hoc esset vel propter defectum libertatis cõsensus, vel defectũ prudentiæ, vel potestatis cõtrahendi & cõsentiendi. Non propter primum, quia tunc non esset matrimonium cum parentum etiam consensu: Nec propter tertium, quia dissimulante ac tacente patre, matre aũt reliquisq; amicis cõsulentibus contra patris tamen consilium, validè contraheretur. Nec propter defectum prudentiæ, nullum est matrimonium, quia filius sub patris authoritate adhuc constitutus plus prudentiæ habere potest, quàm alius qui est extra patriam potestatem, & filiusfamilias esse & manere potest in maiori etiam ętate, vt 24. & plurium annorum: potest etiam alterius viri prudentis consilio vti. Et potestas patria non est in filium spurium vel naturalem, & apud solos Romanos inuenitur ex legum dispositione. Et quia ex iure positiuo est emancipatio & patria potestas, nec iuri naturali nec diuino præiudicare potest.

Non igitur ex patria potestate spurius contrahere matrimonium prohibetur. Validum est igitur matrimonium intra limites iuris naturalis & diuini sistendo, quod à filiofamilias inconsulto & inuito patre contrahitur: Nec refert, sicut nec in alijs contractibus, prudenter ne an imprudenter contrahatur, quantum ad contractus validitatem. Nam dominium in alium transfert, qui rem suam imprudenter vendit: & posset imprudenter quoque contrahere etiam cum parentum consensu. Nec obstat quod scribit Euaristus papa ad episcopos Aphricanos, Aliter, inquit, legitimum non sit coniugium nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, vt mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis custodita & consociata, à proximis congruo tempore petita à legibus dotetur, ac solẽniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. Ita peracta, legitima scitote esse connubia: aliter verò præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potiùs, quàm legitima connubia esse nõ dubitãtur, nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima. Intelligunt enim Gratianus & Magister Sentent. hanc Euaristi Decretalẽ, vt prohibeat solum clandestinũ contractum, per has solennitates quas requirit, & nõ agat peculiariter de matrimonio sine parentũ consensu contracto, nisi quatenus est clandestinum: & eam, prohibitionem solum continere, non inualidationem. Ait enim Gratianus, Multa sunt quæ prohibentur, quæ si fiant expòst facto conualescunt: Prohibentur vouentes matrimonia contrahere, quæ tamen si contraxerint, inuiolata permanere oportet, sic & clandestina coniugia contra leges quidem fiunt, tamen contracta dissolui non possunt, quia ex legitimo voto subsequente corroborantur. Vndè Euaristus cùm dixisset, Aliter præsumpta non sunt coniugia, sed adulteria: addit, Nisi voluntas propria suffragauerit & vota succurrerint legitima.

Non igitur coniugia quæ clam contrahuntur, negantur esse coniugia, nec

Institut. de patria potestate.

30. quæst. 4. cap. Aliter.

30. quest. 5.

iubentur dissolui, si vtriusque confessione probari poterunt: veruntamen prohibentur, quia mutata voluntate alterius eorum, alterius confessione fides iudici fieri non potest. vnde publicè cùm alterius vota in alteram partem se transtulerint pro priori coniugio, quod iudici incertum est sententia ferri non poterit. Propter quod habentur & præsumuntur esse adulteria vel fornicationes. Intelligit itaq; Gratianus aliter quàm disponit, Euaristus, præsumpta non esse coniugia, hoc est si secretò & clandestinè contrahantur. Magister quoque in Sentent. Sententia, inquit, Euaristi nõ ita intelligenda est tanquam sine enumeratis non possit esse legitimum cõiugium, sed quia sine illis non habet decorem & honestatem debitam. In huius enim sacramenti celebratione, sicut in alijs, quædam sunt pertinentia ad substantiam sacramenti, vt consensus de præsenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & solennitatem sacramenti, vt est parentum traditio & sacerdotum benedictio, & huiusmodi, sine quibus legitimè fit coniugium quantum ad virtutem, non quantum ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri & fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculò nubunt: Et vtique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de præsenti, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & consensus occultus de præsenti per verba expressus coniugium facit, licèt non sit ibi honestus contractus: sed matrimonium non sanxit consensus qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur iudicio ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge, quia non potest probari testibus contractus qui in occulto est factus. Quod si ipsi qui in oculto sibi consenserunt, eundem consensum voluntariè in manifesto profiteantur, tunc vtique propria voluntas suffragatur, & legitima vota succurrunt ad sanciendum coniugium, quod priùs occultè fuerat contractũ. Voluntas ergo verbis expressa in occulto, ad hoc suffragatur vt fiat coniugiũ, manifestè verò expressa, suffragatur vt sanciat ac roboret, ac liberũ sit ecclesiæ de hoc iudicare. Hęc Magister. Et reuerà mortale peccatum est cõmixtio carnalis quæ fit in vsu matrimonij clandestini, cùm sit scandalosa & reddat vtrunque coniugum infamem: & ideo à iure damnata est vt adulterium seu fornicatio. Item & propter quotidianum periculum quo transitur ad secunda coniugia, omisso coniuge clandestino, vt docet Cardinal. Caietanus. Rectè igitur intelligunt Gratianus & Magister, sententiã Euaristi, cùm certissimum sit non ad substantiam matrimonij, sed solennitatem tantum pertinere, quod cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, quod dotetur, quod biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant: quæ omnia tantum requirit Euaristus vt legitima sint coniugia, hoc est solennitates omnes habeant, quas canonicæ & ciuiles leges requirunt.

distinct. 28. lib. 4.

In Summa & quæst. additis 3. part.

Contra has veritates mouet & proponit Erasmus in Colloquijs argumenta quædam, & primò contra ingressum religionis sine parentum consensu. Natura, inquit, dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ sanciunt, vt filij obediant parentibus: & tu te subduces ab authoritate parentum optimorum, vt pro vero patre te dedas factitio, & pro vera matre tibi asciscas alienam, aut potiùs vt pro parentibus tibi dominos ac domi

Colloquio Eubuli & Catharinæ.

ac dominas asciscas? Nam parentibus ita es obnoxia, vt tamen te liberam esse velint, vnde & liberi vocantur filijfamilias, quòd absint à conditione seruorum. Nunc tu te pro libera tendis vltrò seruam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submouit omnem illam veterum seruitutem, nisi quod in paucis regionibus adhuc resident vestigia. At inuentum est sub prætextu religionis nouum seruitutis genus. Nihil ibi licebit, nisi ex præscripto, quicquid obuenerit tibi, illis accrescit: Si quò pedem moueris, retraheris è fuga, perinde quasi parentem veneno necaueris. Quoq; sit euidentior seruitus, commutant vestem quam dederunt parentes, & ad exemplũ priscum eorum qui olim seruos essent mercati: commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro siue Ioanne vocant Franciscum siue Dominicũ.

In quibus Erasmi dictis desideratur animus erga Deum & religionem monasticam magis pius. Natura, inquit, dictat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ sanciunt, vt filij obediant parentibus. Verum & indubitatũ est quod hîc assumitur, sed suos limites habet hæc obedientia, vltra quos se extendere non debet. In his enim quæ ad morum disciplinã & rectam filij institutionem, & ad vitam domesticam pertinent, filius subiectus est patri: sed Apostoli sententia est, Patres carnis nostræ eruditores & castigatores habuimus, & reuerebamur eos, nónne multò magis obtemperabimus patri spirituũ & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos, hic autem ad id quod vtile est in recipiendo sanctificationem eius: hic, scilicet spirituum pater in filio suo inuitat & monet, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrẽ aut matrẽ propter nomẽ meũ, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Et, Qui non odit patrem suum & matrem, non potest meus esse discipulus. In qua palestra & schola ad sanctificationẽ exerceãtur ij qui professi sunt religionẽ monasticam: quod maxime fieri cõuenit ab ipsis pubertatis annis. Nam bonũ est viro cum portauerit iugum Domini ab adolescẽtia sua. Et sicut scribit B. Gregorius B. Benedicto, Romani nobiles suos filios omnipotenti Deo nutriendos dare cœperũt: Et ex communi consuetudine illis officijs vel artibus pueri applicantur, in quibus sunt vitam transacturi, sub magistris illius artis peritis, & parẽtibus abstrahuntur. Nam si puero in Grãmatica vel Philosophia instituẽdo alius à parentibus quæritur institutor, multo magis quando instituendus est ad perfectionem vitæ Christianæ, vt secundum consilia Euangelij Christo soli sine impedimentis viuat, eique soli placeat, quærenda est alia vita, alius institutor. Quod igitur se subducit ab authoritate parentum, hoc facit patre spirituũ vocante, eiusque authoritate, quem pater carnis suum etiam patrem ac Dominum libenter agnoscit, de quo Dominus Saluator, Patrem nolite vocare vobis super terrã: Vnus enĩ est pater vester qui in cœlis est, cuius vocationi & voluntati nõ reluctatur, si optimus, vt dicit Erasmus, est parens, sed obsequitur libenter. Et sicut episcopus non factitius est pater, nec Christus Dominus cuius ille locum tenet, sed verus pastor, sicut rex, quem secundum Aristotelem Homerus appellat patrem populi. Maior enim est cognatio spiritus quàm carnis. De hac autem quam odiose appellat Erasmus seruitutem, dixit sancta Agatha, ꝙ summa ingenuitas est, in qua Christi seruitus comprobatur: Et Apostolus Paulus, Cùm essem, inquit, liber ex omni-

Responsio ad argumenta Erasmi.
Hebr. 12.
Matth. 19.
Luc. 14.
Tren. 3.
2. lib. dialog.
Matth. 23.
8. ethic.
1. Corinth. 9.

1.Corinth.9. bus, omnium me seruum feci. Quæ seruitus libertas potius est dicenda, quando in nostram salutem & sanctificationem alteri subijcimur. Nec hominibus seruitur in vita monastica, sed Christo Domino, quando secundum exemplum & præpositi præscriptum ad regulam Christi & euangelij exercemur. Nec hominum se seruum facit qui profitetur religionem, sed Domini, vt Deo seruiat monstrantibus & ad hoc dirigentibus religionis præpositis, nihilque nisi ex præscripto agat. Hæc enim vetus est regula monachorum, vt sicut ex præscripto magistri in omni arte agit discipulus, ita hic in tota vita ab euangelij perfectione instituatur non recedere. Nam B. Hieron. ad Rusticũ monachũ, Ad illud tendit, inquit, oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioque multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium, ille doceat mansuetudinem: non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis, operis tui pensum persoluas, subijciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansq; dormites, & necdum expleto somno surgere compellaris; seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas, præpositum monasterij timeas vt Dominum, diligas vt parentem: credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire & implere quæ iussa sunt. Idem ad Eustochium de primo monachorum nẽpe cœnobitarũ genere, loquens, Prima, inquit, apud eos confœderatio est obedire maioribus, & quicquid iusserint facere. Et de præscripto vestitu, Vnus, inquit, omnium habitus, linteamine ad tergendum solum manus vtebantur. Et alibi, Moris est, ait, in Egypti & Syriæ monasterijs, vt tam virgo quàm vidua, quę se Deo vouerint, & seculo renunciantes omnes delitias seculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerrent resecandum; non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter ac velato. Et addit postea de velo & flammeo quo consecratę erant: tradens eundem morem veli & flammei tunc temporis in vsu fuisse, quem nunc nostrum hoc seculum obseruat. Quæ omnia cùm fiant in sanctificationem virginis consecratæ, ad libertatem pertinent non ad seruitutem. Et quod tempore Apostolorum vestes monachorum commutabantur dicit B. Dionysius de ecclesiast. Hierarch. Exutumque, inquit, veste omni monachum sacerdos aliam induit. Nec mirum est si professurus nomen assumat eius quem peculiariter imitari decreuit. Nec in hoc abijcit nomen aut vestẽ à domino in baptismo datam, sed heroici ac strennuioris militis sub eodem duce vestem induit & nomen assumit militare.

In oblurgatione graui in Sabinianum diaconum.

ca. 6. partis 2.

Erasmus. Addit Erasmus, Emanciparunt te leges à iure parentum? Nequaquam. Licet ne tibi emere aut vendere fundum, inuitis parentibus? Minimè. Vnde igitur tibi ius, vt teipsum dedas nescio quibus, inuitis parentibus? An non tu illis charissima maximeque propria es professio? Respondet Catharina, In negotio pietatis cessant naturę leges. Ait Eubulus, Negotium pietatis agitur in baptismo. Hîc tantum agitur de veste mutanda, deque genere vitæ quod per se neq; bonum est neq; malum.

Responsio. Quod filiusfamilias non potest vendere tunicam, si pubes est & plenum rationis habeat vsum, si quam propriam habet ex patris aut aliorum donatione, solum est ex legum dispositione, contra quam facultas dari posset ipsam vendendi & commutandi, sicut idem filius magnam habet potesta-

potestatem in peculio alienādo: Sed leges similiter disponere non possunt circa actus naturaliter liberos, qualis est vitæ ac status mutatio. Et parentibus à legibus interdicitur, ne filios monasticam vitam eligētes à venerabilibus monasterijs abstrahant. Nō est filius parentum possessio sicut seruus aut ancilla, sed natura liber est, & suæ potestatis, quātum ad ea quæ ad suā pertinent personam, vtpote vt vel se obliget religioni, vel contrahat matrimonium: non autem quantum ad dispensationem domesticam. Ad hoc quod dicitur, Vnde tibi ius, vt teipsum dedas nescio quibus, inuitis parentibus? respondendum, hocius esse ex euangelio, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni sequere me. Item, Omnis qui reliquerit domum, agros, patrem & matrem propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit: imò ex ordine naturæ hoc nobis est ius, qui habet, quòd si quid proconsul iubeat & aliud Imperator, illo contempto, huic esse seruiendum. Semper manet libertas sequēdi vocationem patris spirituum. Porrò irreligiose admodum dicitur, quòd hîc tantum agitur de veste mutanda, deque genere vitæ, quod per se neque bonum est neque malum, cùm vita monastica cōsistat in consiliorum euangelicorum obseruatione, vt charitatis Dei & proximi assequamur perfectionem, quam non esse per se bonam, planè euangelio aduersatur, quod loquitur, Si vis perfectus esse, vade vende & cæt. Vestis quidem mutatio, non est de religionis essentia, sed ei accedit.

In Aucten. de sanctiss epi scopis collat. 9. §. Nullum vero.

Matth, 19.

Illi iactant obedientiam, non ea laus tibi deerit si obedias parētibus tuis, quibus Deus iubet obedire, si episcopo tuo & pastori tuo. *Erasmus.*

Aliam obedientiam debet filius parentibus, aliam miles duci exercitus, discipulus magistro, ouis pastori & episcopo: at longè aliam monachus suo abbati, in his videlicet quæ pertinent ad consilia & perfectionem euangelicam. Multum enim refert ad quem scopum, atque in quibus obedientia præstetur. Nam adolescenti qui dicebat se custodiuisse à iuuentute sua omnia decalogi præcepta, respōdit Dominus, Si vis perfectus, esse, & cæt. Hoc enim ei adhuc deerat. *Responsio*

Et in eodem colloquio de matrimonio inuitis parentibus contracto, sic definiūt quidam, & matrimonium esse ratum quod inscijs aut etiam inuitis parrentibus inter puerum & puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec euangelica aut Apostolica doctrina. *Erasmus.*

Quod puer vel puella inscijs aut inuitis parentibus, prohibetur matrimonium contrahere, in quæstionē non venit. Et confitemur quod naturæ sensus, veterum leges, Moyses, & doctrina Apostolica eis hoc vetant. Cū enim parentum custodiæ, curæ & sollicitudini à Deo sint cōmissi, indecēs est & magnū aduersus eos ingratitudinis signū, sine eorū directione, consilio atq; iudicio puellam viro nubere, & puerum ducere vxorem. Naturalis ordo & subiectio, eorum consilio hoc fieri postulant. Sicut enim parentum est filijs thesaurizare, & de bono prospicere coniugio: Ita filiorum est eorum audire consilium. Sic Abraham accersit filio suo Rebeccam, eaque ex voluntate patris ducitur. Sic Iacob iussu patris deligit affinem Laban. Rursus in Deuteron. stuprator virginis nondum desponsatæ numerat patri quinquaginta siclos, & ducit vxorem volente patre. Et si seduxerit quis virginem nondū desponsatam dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem. Si pa- *Responsio.*

Genes. 24. cap. 22. Exod. 22.

ter vir

ter virginis dare noluerit, reddet pecuniā iuxta modū dotis, quam virgines accipere consueuerunt. Et Thobiæ filius tradentibus parētibus, accepit Saram. Item, Caue ne vnquam habitatoribus terræ illius, &cæt. nec vxorem de filiabus illius accipies filijs tuis. Multa sunt eiusmodi in veteris testamēti voluminibus, quæ declarant curam & sollicitudinem contrahendi matrimonij, penes patrem & matrem fuisse, & filios eorū sequutos esse iudiciū. Et Apostolus Paulus, Si quis, inquit, turpem se videri existimat super virgine sua quod sit superadulta, & ita oportet fieri, quod vult faciat, non peccat si nubat. Et si iudicauit in corde suo seruare virginem suam bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit melius facit. Item B. Ambrosius, Consulitur, inquit, puella non de sponsalibus. Illa enim iudicium spectat parentum. Non est enim virginalis pudoris eligere maritum: sed iam desponsata viro de profectionis consulitur die. Ait enim quidam Poeta in persona mulieris, Sponsalium quidem meorum pater meus curam subibit: hoc enim nō est meum. Mulier etiā si qua amisso cito marito, adolescentula si vult nubat tantum in Domino, vt electionem mariti parentibus deferat, ne appetētiæ æstimetur author, si ipsa de nuptijs suis electionem sibi vendicet. Et alio loco scribit ad Sisynnium, Venturam in locū filiæ tuæ tu eligas iudicio, cui fies pater. Quod certè est æquissimū. Sed hoc nō vertitur in quæstionē, verùm istud magis, An incōsultis parentib⁹ ab ingrato filio vel filia malè contractum matrimoniū, nullū sit & inualidum. Multa namque malè fiunt, quæ tamen facta tenent. Nam idem Ambrosius qui tantam patri tribuit authoritatem in filiæ sponsalibus & nuptijs, nihil dubitat coniugium filij patre inconsulto contractū, validū esse & firmum. Et si leges ciuiles hunc contractum inualidāt (de quo variæ sunt doctorum sententiæ, vt habet Glosa, Institut. de nupt.) correctæ sunt per sacros Canones. Nam disponūt etiam quòd filiæ tunc solum dissentiendi à patre sponsum offerente conceditur licentia, si indignum moribus, vel turpem sponsum pater elegerit, cùm tamen scriptura testetur, quòd puellæ voluntas sit requirenda, quam etiam spectat Apostolus cùm dicit, Cui vult nubat tantum in Domino, beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium. &, Si non se continent nubant, melius est enim nubere quàm vri, ad mulieris & viri totum referens voluntatē. Quanuis autē ex parentum delectu atque iudicio puella nubere debeat, non tamen de matrimonio contrahendo, vel virginitate conseruanda, parentum est præcipere, cùm hæc libera sint & nostro relicta arbitrio: vt docent B. Thomas, Rychardus, & alij doctores scholastici in 4. lib. Sent. dist. 29. Et quia sacri Canones nō expresse derogant legibus disponētibus, sine patris cōsensu à puella & puero nō posse contrahi matrimoniū, videntur eas intellexisse tanquā præceptum honestatis & reuerentiæ ac gratitudinis erga parentes, & non quasi matrimonium sic contractum, irritū vellent & inualidum. Nam iuxta scripturam obligat votum & iuramentum mulieris de abstinentia, & de affligendo per ieiunium animam suam, in domo patris vel mariti emissum, quāuis irritari possit patre vel marito cōtradicente: vbi B. August. annotat, nō esse simile de voto cōtinentię vel abstinētię à cōcubitu, hoc est castitatis, in qua pares sunt, cum lex hic authoritatem viro tribuat, nō mulieri quæ viro subdita est, vt tunc persoluenda sint vota mulieris si vir approbauerit, & Apostolus de coniugatorum concubitu loquens, non ibi maiorem authorita

Margin notes: Exod. 34. — 1. Corinth. 7. — lib. 1. cap vltimo de. Abraham. — Euripedes in Andromacha. — Epist. 43. — Ad Sisynniū. — Nume. 30. — quæst. 59. super Nume.

thoritatem viro quàm fœminæ dedit, Vxori, inquit, vir debitum reddat, similiter & vxor viro. Quando ergo in hac re, inquit ipse Augustinus, parē vtriusque voluit esse potestatem, puto quòd nobis intelligendū insinuet, istā de concūbendo vel non concūbendo regulam, non pertinere ad ea vota vbi nō habēt parē vir & mulier potestatem: sed viri maior est ac propè eius solius est. Nō enim ait lex, virum nō debere reddere vota sua si vxor prohibuerit, sed vxorem si vir prohibuerit. Vnde nō mihi videtur in eiusmodi votis atque obligationibus, quæ aduersus animam fiunt, etiam ista debere accipi, quæ inter se vir & vxor de cōcumbendo, vel de abstinētia concūbendi placita habuerunt. An autem idem sit iudicium de puero & puella, de qua potissimum loquuntur scripturæ; Nam Institut. de nup. indicatur etiam esse discrimen, pręsens tractatio non requirit eius rei determinationem.

Martinus Bucerus sequitur Erasmum, & suadet reuocandam legem ciuilem. *Primum, inquit, reuocari multò saluberrimum foret, ne nuptiæ sine consensu eorum in quorum potestate sunt, coeuntes, id est patris vel aui vel proaui, cōsisterent, quos tamen si æquo longius differrent, magistratus ad officium compelleret; Quam legem eximiè sanctam Romanis olim fuisse, testatur titulus de ritu nuptiarum lib. Pandect. Iuris ciuilis 23. & alijs quoque libris Iuris ciuilis repetita. Quam sanè apud nos sanctam haberi, non solum è re foret contrahentium matrimonium, qui per ætatem sibijpsis parum consulere possunt, verū etiam ex eo nos vnicè deceret, quòd apud nullos patriam potestatem tanti esse atque apud nos oportebat.* In euangelio Matth. cap. 19.

Diximus ingratitudinem & irreuerentiam filiorum in parentes, nō esse iustam causam matrimonium irritandi, & maximè ob eam nō esse inualidum, si parentibus inconsultis cōtrahatur, cùm hæc contrahēdi facultas libera sit apud seruos etiam & ancillas, ipsis quoq; dominis contradicētibus. Et qui per ætatem sibi cōsulere non possunt, parentum & prudentiorū requirere & sequi debent consilium: quod si negligāt & suo fidant iudicio, ratum nihilominus est quod temerè atque imprudenter agunt: sicut si emācipati, vel cum parentis imprudētis consilio stultè cum aliqua contrahāt. Et patriam potestatem diximus non extēdi ad contractus filiorū cōiugales in quibus plenè sunt liberi, sub parentum tamen directione ac regimine & cura. Puella enim non est in potestate patris vt sui corporis potestatem non habeat, sed quasi filia ad educandum & instituendum in timore domini: sicut discipulus est in potestate magistri, vt in arte aliqua instituatur: Et ideo secundum hoc quod libera est, potest se in potestatem alterius dare absque patris consensu. Nec maritum ei dare potest parens sine eius cōsensu. Concludit deinde Bucerus, Responsio.

Vt nemo seipsum, inquit, potestati eximere potest, cui addictus est diuinitus, ita nemini quoque licere patriæ sese potestati subducere, & alteri per matrimonium addicere: si id quisquam tentet, parentes suos posse repetere quicquid ab eis promissionis intercesserit. Ne autem parentes sua potestate abutantur, cauendum esse per magistratus. Denique illis nihil negotij exhibendum, qui contra hæc ex ignorantia legis diuinæ, & Papæ legem diuinam arbitrati, nuptias inierunt. Bucerus.

Fallitur hic Bucerus quòd pręsupponat per patriam potestatē posse impediri matrimonium, & sine eius permissione inualidum esse vel rescindi posse contractum, cùm talis duntaxat sit, vt sine eius iudicio & consilio liberi coniugium inire non debeant, & vt curam & sollicitudinem gerat de Responsio

eis, eorumque salute ac viuendi ratione. Falsum est igitur parentes posse repetere & rescindere quicquid ab eis promissionis intercesserit. Atque Sisynnio hoc B. Ambrosius consuluisset, si filij contractum coniugalem inconsulto patre initum iure rescindere potuisset. Et quisque seipsum potestati cui addictus est diuinitus, multis modis eximere potest, & se eximit quando de vno regno migrat ad alterum, item quando domum mutat, sicut certum est quando filius emancipatur, modo quodam à patria eximitur potestate. Et domini sententia est, Omnis qui reliquerit patrem & matrem &cæt. centuplum accipiet & vitam æternam possidebit. Nemini iniuriam facit, qui iure suo vtitur. Mirum profectò, quòd monendi non sunt de salute sua qui manent in coniugio inconsultis parentibus cõtracto, si iure diuino inualidum est & nullum, cùm certum sit non esse eorum cõiuges, & ideo eos perseuerare in adulterio.

Brentius. In 1 Catechismo circa præceptum 4.

Multò sanè moderatior hîc esse videtur Ioannes Brentius, qui de huiusmodi contractu sic loquitur. *Grauissimè peccant liberi, si contẽpta parentum authoritate coniugia ineant. Quod si verò mutuum fœdus coniugij, sine parẽtum consensu fuerit iam initum, referendum erit, priusquàm vel dissoluatur vel confirmetur, ad publicum & ordinarium iudicium, vt de fœderis firmitate vel infirmitate legitimè cognoscatur. Et si enim generalis regula est, quòd liberi debeant inire cõiugia cum parentum consensu, tamen nonnulli sunt casus, quos Iurisconsultorum est enumerare, in quibus licet liberis absq; parentũ auctoritate matrimoniũ cõtrahere. Quare de his cõiugij fœderib' quibus parẽtes cõtradicũt, legitimo iudicio cognoscendũ est.*

Responsio.

Rectè Brentius dicit non statim improbandum esse coniugium quasi inualidum, quod initum est sine parentum consensu, sed referendum ad publicum & ordinarium iudiciũ, in quo cognoscatur de fœderis firmitate vel infirmitate. Nam si parentes rationem non habeant contradicendi, qui tamen consulti contradicunt, certissimum est legitimum esse matrimonium Item si plenum non habeant rationis vsum filij contrahentes, aut ex temulentia contrahunt vel coactione, nullum efficitur coniugium. Liberũ enim & deliberatum requirit consensum contractus coniugalis, sicut votum, & plenum rationis vsum. De quo tractat Cardinal. Caietanus circa. 2. 2. B. Thomæ. In eo tamen fallitur etiam Brentius quòd arbitretur inualida esse matrimonij fœdera, quæ cõtempta parentum authoritate temerè ineuntur. Martinus verò Lutherus excipit, si nata est in huiusmodi coniugio proles: extra quem casum dicit in parentum potestate esse quòd validum maneat vel irritetur, quasi matrimonium semel initum per parentes separari posset & irritari sicut votum abstinentię. Ita variant qui suum iudicium tanquam dogmatum regulam sequũtur. De gradibus consanguinitatis & affinitatis docet Martinus Bucerus, quòd illi soli à nuptijs arcentur quos habet Leuiticus, vel lex Cæsarum in Codice & in Institutionibus.

quæst. 88. art. 2.

Bucerus.

Sunt, inquit, personæ quas lex Cæsarum vetat in coniugium accipere, hæ tantum, filia, neptis, proneptis, mater, auia, proauia, amita, matertera, soror, sororis filia, neptis, priuigna, nouerca, nurus, socrus, fratris vxor, & soror vxoris: has & lex Dei ducere prohibet, quare consobrinis & fratruelibus connubium inter se contrahere licet, quicquid contrà leges pontificia statuerint. Quis enim honestatis hîc maiorẽ rationem habeat, Deo ipso omnis honestatis authore? cuius legibus quãto plus respondet Cæsareanæ Pontificijs, tãto certè eis apud Christianos plus quàm Pontificijs oportebat deferri. His profectò legibus receptis, vt multò sanctius nuptiæ fierẽt, ita possent & honestiores & diuturniores persistere.

Apud ecclesiā esse potestatē de cōiugijs fideliū disponendi, & eā semper disposuisse in Concilijs etiā vniuersalibus, legisque Moysi virtutē expirasse, in superioribus docuimus. Patrueles quoque & cōsobrinos iustissima ratione esse prohibitos à cōiugio, ostēdimus ex Augustino & Ambros. Ait enim ille, Quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse coniugia, non solum secundum ea quæ disputauimus, propter multiplicandas affinitates, ne habeat duas necessitudines vna persona cùm duæ possint eas habere, & numerus propinquitatis augeri: sed etiam quia nescio quomodo inest humanę verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, vt cui debet causa propinquitatis verecundum honorem ab ea contineat, quanuis generatricem tamen libidinem. Et idem. Experti sumus, inquit, in cōnubijs consobrinarum etiam nostris temporibns propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quòd rarò per mores fiebat quod fieri per leges licebat. Nam factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti, & quod fiebat cum consobrina, penè cum sorore fieri videbatur. Et B. Ambrosius, Theodosius Imperator, inquit, etiam patrueles fratres & consobrinos vetuit inter se coniugij conuenire nomine, & seuerissimam pœnam statuit. Honestatis ratiōem in suis legibus habuit Deus, sed eius quam status populi & tempus postulabant. Nihil enim ad perfectū adduxit lex, sed erat pœdagogus ad Christum. Maior filios decet honestas: Sicut in die, inquit Apostolus, honestè ambulemus. Nec conueniebat post magnam libertatem, imò & laxitatem quæ erat ante legem subitò gradus extendere, vltra quos matrimonium permitteretur. Nam eo tempore permittebatur vxorum pluralitas, mandabatur vt frater fratris sine liberis defuncti vxorem acciperet, & ex ea fratri prolē suscitaret, itē vt oēs viri ducerēt vxores ex tribu sua, quæ suas illo tēpore causas habebant, quas modo nō habēt. Arcebātur in lege à cōiugio solæ personæ, quas necesse est simul cōmorari, & hoc ne nimia daretur venereæ commixtionis oportunitas: nunc verò ratio etiā habetur, vt docet B. August. multiplicandæ amicitiæ, & oīs inhonestatis ac indecētiæ vitādæ. Naturaliter enim homo parētibus debet honorificētiam, & propter eos alijs cōsanguineis, qui ex ijsdē parētibus de propinquo originē trahūt: Propter quod scriptura mādat, Omnis homo ad proximā sanguinis sui nō accedat, vt reuelet turpitudinem eius. Et quanuis easdem personas lex Cæsarea in coniugium accipere vetet, vetat tamen etiā alias, videlicet ne in infinitū in recta lineacontrahi possit, adeo vt si Adā nunc viueret nullā habere posset vxorē, sicuti annotat glosa Instit. de nup. Quę etiā iubet abstinere à sorore vxoris mortuę. Addit præterea impedimentū cognationis legalis, videlicet vt qui per adoptionē, parentū liberorūue loco sibi esse cœperint, non possint inter se matrimonio iūgi. Ac si qua per adoptionē soror tibi esse cœperit, quādiu quidē constat adoptio, sanè inter se & eam nuptiæ consistere non possunt. Si igitur Imperator Iustinianus in repub. seculari prohibere & irritare potest cōiugia, negari nō potest quin idē possit Christi vicari⁹ in sua familia quā regendā suscepit. Propter quod Lutherus cōtemptis omniū hominū legib⁹ solas personas in Leuitico nominatas arcendas docet à coniugio. Ait enim

Duo de viginti causas in suo iure effinxit papa, quibus omnibus matrimonium vel dissipet vel impediat, quas tamen ferè omnes & reijcio & condemno.

Sed qua authoritate eas reijcis & condemnas? Susannā olim condemnarunt

[Margin notes: de ciuit. Dei lib. 15. cap. 16. — epist. 66. — loco vt supra. — Institut de nuptijs. — In sermo. de matrimonio ad Populum VVitembergen. — *Lutherus.*]

tunt senes, sed contra iustitiam, contra scripturam. Nullum huc adferri audimus scripturæ testimonium. Insanus profectò esset qui propter hominis vnius simplicem ac temerariam assertionem totius ecclesiæ relinqueret iudicium, de qua testatur Dominus, Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: Ipsa has causas probat & obseruandas mandat.

Matth. 18.

Lutherus. *Numerabo tibi personas à Deo prohibitas ob consanguinitatem Leuit. 18. sunt autem mater mea, nouerca mea, soror mea ex vitrico vel nouerca, filij mei filia, aut ex filia neptis, vera vel priuigna, patris mei soror, matris meæ soror. Harum personarum nullam licet ducere. Inde sequitur consobrinos inter sese matrimonij lege sociari posse diuina & Christiana potestate. Præterea quòd nouercæ meæ sororē ducere queā, item patris mei sororem quæ illi ex vitrico aut nouerca fuit: similiter & matris meæ sororem quæ illi ex vitrico aut nouerca obtigit: porrò neptem ex fratre aut sorore accipere domum possum, quemadmodum & Abraham Saram suam habuit. Ex his personis nulla diuino iure geniali thalamo denegata est. Neque enim Deus iurisconsultorum in morem gradus ratiocinatur, sed rectà personas numerat: alioqui dum patris mei soror & filia fratris in eodem gradu consistant, dicendum erat mihi, quòd vel fratris mei filiam ducere non possem, aut patris etiam mei sororem ducere possem? Iam amitam prohibuit duci in vxorem, neptem ex fratre non prohibuit, cùm tamē in eodem gradu sint.*

Responsio. Diximus Leuitici dispositionem per Christi mortem expirasse, nec vnquam fuisse impositam gentibus, ex quibus descendimus nos, sed Iudęis tantum. Scimus, inquit Apostolus, quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur. Legi autem mortificati sumus per corpus Christi. Item, Non estis sub lege, sed sub gratia: nec vnq̄ sub lege fuerunt nisi Iudęi & peregrini, qui sponte in eorū transierunt coloniā. Scripturis igitur aduersatur Luther⁹, ad legē & Iudaismū nos remittēs. Et de affinitate loquēs, ait,

Rom. 3.
Rom. 7.
Rom. 6.
Exod. 12.

Lutherus. *Atqui has modò personas Deus vetuit, patrui mei vxorem, filij mei vxorem, fratriam, priuignam meam, priuigni & priuignæ meæ liberos, vxoris meæ sororem, vxore mea viuente: Harum cum nulla matrimonium contrahere possum, cum reliquis possum, vt cum sponsæ aut vxoris meæ mortuæ sorore, cum filia fratris vxoris meæ, cum filia patrui vxoris meæ, & quibusque vxoris meæ consobrinis, neptibus & cognatis. Quod si frater absque hærede ex hac vita migrarit, oportebat vxorem propximo mariti sui consanguineo nubere, vt prior maritus sine hærede & stirpe, è terra ex memoria hominum non tolleretur: Quod vt iam non est præceptum, sic nec vetitum.*

Responsio. Clarissimè hìc se prodit Lutherus, quòd solos consanguinitatis & affinitatis gradus, quos Leuiticus enumerat, obseruandos velit in contrahendis matrimonijs. Quis vnquam audiuit aut legit seruatam esse in Christi familia hanc legem de ducenda vxore fratris sui sine liberis defuncti? Et quando docet leges Leuitici circa matrimonium esse seruandas, non loquitur consequenter, dicēs non esse præceptum ducere vxorem fratris defuncti. Nam & alio loco dicit,

Lutherus de digamia episcoporum. *Iura Mosaica de fratris defuncti vxore non magis sunt abrogata, quàm reliqua omnia.* Vbi tñ etiam addit, *Id est libera sunt, nec prohibita nec præcepta:* Cum hoc præceptum fuerit tempore legis, quando sterilis habebatur maledictus. Nunc verò, quando tempus est longè fieri ab amplexibus (de quo Propheta, Non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum, quia hæc dicit dominus eunuchis. Qui custodierint Sabbata mea & elegerint quæ ego volui, dabo eis in domo mea locum & nomen melius

Ecclesiast. 3.
Esaia. 56.

à filijs

à filijs & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit) locum non habet legis illius ratio quæ merè iudicialis erat. Ecce quas nouas leges fingant & adferant homines isti, qui vera fidei regula destituti, suum iudicium tanquam dogmatum normam sequũtur. Verè stupenda est istorum arrogantia & superbia. Sapientis præceptum est, Ne innitaris prudentiæ tuæ, ne sis sapiens apud temetipsum.

Hanc doctrinæ Lutheri & Buceri falsitatem videns & intelligens Ioannes Brentius, eam totam improbat ac refellit in Comment. super Leuit. & docet pręcepta ista Leuitici nullam habere efficaciam, nisi vt continent ius naturale, quod semper & omnes nationes obligat. Sic habet, Nunc de ipsa Moysi lege, pauca quæ ad hoc institutum nostrum attinent, dicemus. Quid enim, an non sępenumero demonstratum est hactenus, quòd per diuulgationem euāgelij in totum orbem terrarum cultus Leuiticus & politia Mosaica abrogata sint? Cum igitur hæc ordinatio coniugij etiam suum locum inter Leuitica habeat, an vnà cum alijs Leuiticis ordinationibus concidit? In describendo ciborum discrimine præcipitur magna authoritate, vt Israelitæ non cōtaminent animas suas immundicia cibi. Ego sum, inquit, Dominus Deus vester. Sancti igitur estote, quia ego sanctus sum, ne polluatis animas vestras & cæt. & tamen discrimen ciborum sublatum est per euangelium. Ergo ne dicemus etiam discrimen personarum, quantum ad coniugium attinet, sublatum esse? Nihil minus, Ea enim abrogata sunt, quæ propriè sunt Leuitica, quæve propria fuerunt Mosaicæ politiæ. Quę autem sunt naturalia, perpetua sunt & immutabilia. Vide mihi decalogum, hic commendatur nobis magna authoritate obseruandus. Num quia Mosaicus est? Nihil certè minus. Sic enim obseruandæ etiam essent aliæ Mosaicæ ordinationes, & quæ in decalogo Leuitica continentur, quale illud est quod de obseruando die Sabbati præcipitur, non essent abrogata: Sed commendatur obseruandus, quia continet legē naturæ, & indicat qui sint veri fructus fidei. Idem sentiendum est de discrimine personarum in contrahendis nuptijs. Hoc enim discrimen obseruandum est, non quia Israelitæ obseruarunt illud, sed quia lex naturæ exigit obseruationem huius discriminis. Agè ergo, vbi quæremus nunc personas, à quarum matrimonio abstinendum est? Num permittetur hoc iudiciū vnicuiuis priuato homini? Minime omniū. Et si enī sua sint priuatorū hominū dona, tamen quia magna est humanorū ingeniorū diuersitas ac etiam peruersitas, non potest pro publica lege haberi, quod cuiuis priuato rectū aut secùs videtur. Num requiremus hoc quicquid est negotij è legislatore quopiam? Sunt enim quantum ad hoc institutum nobis satis est, tres legislatores, alius est Moyses, alius Romanus Imperator, seu Romanæ leges, alius Romanus pōtifex, hi tres de nuptijs & de personis, à quarum matrimonio abstinendū est, statuerūt leges. Quem igitur ex his sequemur, nū Moysen? at si Moysen ideo agnoscimus, quia legislator est, non solum recipienda est ordinatio eius de nuptijs, sed etiam de tota eius politia, & externo cultu Dei: & in hoc ipso negotio de nuptijs iubet Moyses superstitem fratrem ducere vxorem fratris mortui, ac permittit poligamiam: Quæ certè in nostra politia habentur turpia & abominabilia, ac pariunt infamiam. Num agnoscemus leges Romanas? Profectò hæ sunt nobis omni veneratione habendæ & obseruandæ, quia sumus Romani ciues.

Brentius contra Lutherum & Bucerum. Cap. 18.

 Sed quan-

Sed quantum ad hoc negotium de coniugio attinet, tantum valere videtur, quantum valent Canones Roman. pontificis. Administratores Romanarum legum subiecerunt eas Canonibus pontificijs. Videamus igitur quantam authoritatem tribuat euangelium Romano pontifici in ferendis publicis legibus. Gloriatur se successorem Apostolorum (Fallitur hîc Brentius hæretico fermento Martini Lutheri corruptus) adeoque vicarium Christi in terris. Non est seruus supra dominum, nec discipulus supra præceptorem: Christus autem non venit in hunc mundum vt legislator, & vt externus monarcha, cùm rogaretur vt hæreditatem inter fratres diuideret, ait, Quis me constituit iudicem? Et aliâs, Filius hominis non venit vt sibi ministraretur, sed vt ipse ministraret: Quare Christus nõ venit in hunc mũdũ vt nouas leges & nouas politias institueret, sed venit vt euãgeliũ de remissione peccatorum prædicaret ac moreretur propter peccata nostra, & resurgeret propter iustificationem nostri. Eodẽ modo misit Christus Apostolos suos in hunc mundum, non vt legislatores, non vt instauratores nouarum politiarũ, sed vt ministros euãgelij, Sicut me, inquiẽs, misit pater, ita & ego mitto vos. Et, Ite in vniuersum mundum, & prædicate euangelium omni creaturæ. Quare quanto magis Romanus pontifex gloriatur se successorem Apostolorum & vicarium Christi, tanto minorem habet authoritatem condendarum nouarum legum. (Hallucinatur hac parte vt diximus, Ioãnes Brentius. Nam legislatoris verba sunt, Quicunque dimiserit vxorẽ suam, det ei libellum repudij: Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Hic enim veterem legem abrogat & nouam instituit. Et legislatoris verba sunt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: Item, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ipse venit vt institueret nouam politiam cœlestem, de qua B. Ioannes, Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cœlo, à Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Non est autem ciuitas sine legibus, bene instituta, de qua ipse Dominus, Super hanc petram ædificabo ecclesiam, hanc nouam videlicet ciuitatem, cuius claues dedit Petro, vt quicquid ligaret super terram esset ligatum & in cœlis, & quodcunque solueret, esset solutum & in cœlis. Et potestate hac leges ferendi vsi sunt & ipsi Apostoli. Aiũt enim, Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, vt abstineatis ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & cæt. Et Paulus confirmans ecclesias præcipiebat custodire præcepta Apostolorum & seniorum. De quo circa articul. 26.) Quid ergo nũc sentiendum de legibus Romanis seu Imperatorijs? Diximus administratores earum subiecisse ipsas Canonibus seu legibus pontificijs: Ostendimus autem nunc, nullam esse prætextu euangelij authoritatem pontificum in condẽdis legibus. Nulla igitur erit etiam autoritas earum legum, quas Romani Imperatores subiecerunt legibus pontificiis: adeoque manifestum est quòd ciuiles leges, & si magnam habent diuino testimonio autoritatem, tamen quia seu superstitione seu ignorantia aut deceptione administratorum cedunt pontificijs Canonibus, suam quoque authoritatem amittant. Quò igitur nos in causa nuptiarum nunc vertemus? Lex Moysi abrogata est per euangelium: lex pontificia nullam habet authoritatem ex euangelio: legibus

Responsio ad errorem Brẽtij nostro proposito impertinentem.

Brentius.

legibus Romanis sua authoritas sublata est, cum administratores subiecerint eas legibus pontificijs, hoc est nullis. Quid ergo faciemus? Non enim permittendum est, vt vnusquisque pro suo arbitrio cum qualibet coniugium ineat, ne & nos euomat terra, quemadmodum euomuit Cananæas, cùm nefarias & incæstas nuptias contraherent.

Cùm igitur nulla nobis reliqua sit lex de nuptijs, sectanda est lex naturæ. Rectè enim Iurisconsultus dicit, In contrahendis matrimonijs naturale ius & pudor inspiciendus est. Sed hoc opus hic labor est, vt cognoscamus quę sit in hoc negotio lex naturæ, & quos cõsanguinitatis & affinitatis gradus natura doceat esse nuptiarum impedimenta. Hîc iterum nobis redeundũ est non ad Canones pontificios, sed ad Moysen & leges Romanas. Deus enim instituit & approbauit politiam Mosaicam, approbauit etiam politiam Romanarum legum, quẽadmodum Paulus ad Rom. cap. 13. testatur Ac tametsi Mosaica politia nunc abrogata est, ea tamen naturæ lex, quæ præter politica & Leuitica in Moyse cõtinetur, non est abrogata. Et quanquam administratores Romanarum legum cesserunt Canonibus pontificijs, tamẽ quemadmodum ille quondam appellauit à Rege somnolento ad vigilantem, & alius ab ebrio ad sobrium, ita nos appellabimus à deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum administratoribus ad ipsas leges, vt agnita earum authoritate intelligam⁹ à quibus nuptijs, tam lege naturę quàm etiam lege positiua seu politica, abstinendum sit. Et posita arbore consanguinitatis & affinitatis iuxta leges Romanas, Hîc, inquit, licet nũc videre in quibus personis Moyses & Romanæ leges conueniant. Ac primùm in linea recta ascendente & descendente ita cõueniunt, ꝙ & si Moses non recenset nominatim auias & proneptes, tamen quia intelliguntur nomine matrum & filiarum, non est hac in parte vlla inter ipsos dissensio.

Deinde in linea collaterali Mose, non addit amitam magnam, & materterã magnam, sed quemadmodum omnes personæ à matre in recta linea ascendente prohibetæ sunt, quia sunt matres, ita quæcunq; personę ascẽdẽdo, veniunt propriè nomine amitæ seu matertere, prohibitæ sunt, quia sunt loco matrum. Ad hæc, Mose non ponit nominatim fratris aut sororis filiam & neptem, sed sicut omnes personæ à filia in recta linea descendente, sunt prohibitæ, quia sunt filiæ, ita omnes personæ à fratre aut sorore in ipsorum recta linea descendente sunt prohibitæ, quia sunt loco liberorum: Et de nepte ex fratre aut sorore regula est, Cuius filiã vxorem ducere non licet, neque eius neptem permittitur. Præterea Mose non numerat patruum nec auunculum, sed vt in genealogijs solet plerunque masculorum tantùm mentio fieri, ita in describendis personis, cùm quibus nuptiæ contrahi non possunt, ponit Mose masculum pro trunco. Vir enim caput est mulieris, ideoque enumerat tantum fœminas. Quod si posueris fœminam pro trunco, tunc natura ipsa docet loco amitæ & materterę patruum & auunculum ponendum esse. Quanta enim est propinquitas cõsanguinitatis inter masculum & amitam suam, tanta etiam est inter fœminam & amitam suam. Quare non fuit necesse has personas nominatim cõmemorare. In affinitate similiter conueniunt Mose & leges Romanæ, si naturæ ipsius ductum seu regulas quas recensuimus obseruaueris. In hoc tamen diuersitas est, quòd Romanæ leges iubent abstinere à sorore vxoris, quam tamen Mose post mortem vxoris permittere videtur. Item Romanæ

Brentius.

Lex naturalis sectanda in cõtrahendis nuptijs.

Magna iniuria Imperatores & Principes Germaniæ.

C. de incæstis & inutili. nupti. l. Fratris vxorem.

cap 7.

manæ leges nō iubent disertè abstinere ab vxore patrui, quam Mose prohibet. Sunt & aliæ personæ cum quibus in alia politia licuit contrahere nuptias, in alia non licuit. Cum Cananæis, Amorræis & alijs gentibus quæ in Deuteron. recensentur, non licuit Israelitis lege Mosi contrahere nuptias, quod tamen legibus Romanis licuisset. In legibus Romanis prohibetur coniugium inter tutorem & pupillam, & inter alias quasdam personas, quæ in Pandectis & Codice enumerantur, de quibus tamen in lege Mosi nulla fit mentio. Sentiendū igitur est, quòd inter has personas cōsanguinitatis & affinitatis, in quibus Mose & Romanæ leges cōueniunt, nō possint nuptiæ cōsistere naturali iure, quod eandē vim vbique apud omnes gētes habet. Etsi enim Patriarchæ quidam contraxerunt nuptias cum aliquibus personis in lege Mosi prohibitis. Nam Abraham duxit Saram, quam scribunt fuisse filiam fratris Abrahæ, in vxorem: & Iacob habuit duas sorores simul in vxores, attamen hæc heroica exempla, quæ Deus suo quodam consilio vel approbauit, vel tolerauit, vt non sunt temerè condemnanda, ita nec sunt imitanda. Sed manendum est nobis in obedientia iuris naturalis. Non est autem obscurum quod nuptiæ harū personarū de quibus Mose & leges Romanæ conueniunt, prohibitæ sint inter se naturali iure. Extāt enim diuina testimonia de vtraque politia, Mosaica videlicet & Romana, quarum alteram non est dubium, quin Deus instituerit & confirmauerit inter Israelitas magnis & stupendis miraculis, alterā testatur Paulus à Deo ordinatam esse. Quod autem inter legislatores præcipuarum in toto orbe politiarum, hoc est Iudęorum & gentium, quæ diuinitus confirmatæ sunt, conuenit, hoc ius esse naturale perspicuum est. Quare sentiamus inter eas personas, de quibus Mose & leges Romanæ conueniunt, nuptias naturali iure constare non posse. Accedit huc, quòd Deus manifestis supplicijs significauit, prohibitionem harum personarum, de quibus conueniunt Mose & Romanæ leges, naturalis iuris esse, & ad omnes gētes pertinere, quia seuerissimè puniuit gētes Cananæas & finitimas, propterea quod cōtraherent nuptias sine personarum discrimine, ad quas tamen gentes nec lex Mosi, nec leges Romanæ quæ nondum latæ erant, pertinebant. Sic enim ait Mose ad Israelitas, Non polluamini in vllis his quibus contaminatæ sunt gētes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra, cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos. Et mox, Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt & abominatus sum eas. En Deus ipse affirmat incæstis gentium nuptijs terram pollutam fuisse. Quare manifestè significat has nuptias naturali iure prohibitas esse.

Quo scripturæ testimonio hoc est perspicuum?

Romanarum legum nō meminit Deus, sed leuiticarū ritum.

De alijs aūt personis, de quibus Mose & Romanæ leges non conueniunt, sentiamus eas prohibitas esse nō naturali, sed positiuo seu politico iure. Et quia alia est politia Mosaica, alia Romana: nos autem non agnoscimus Mosaicam politiam sed Romanam, ideo in contrahendis nuptijs debemus etiam ab ijs personis quas politica nostra iura, hoc est Romana prohibēt, abstinere, quatenus quidem hoc & leges ipsæ & administratores earum exigunt. Oportet esse subditos, inquit Paulus, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Iam ne cum illis quidem personis quas permittūt leges, temerè cōtrahendum est, si publica consuetudo aliò vocauerit. Duorum fratrum vel sororū vel fratris & sororis liberi, possunt iuxta leges Mosaicas

Luther. & Bucer, hoc permittunt ex potestate euangelica & Christiana.

saicas & Romanas coniũgi, & tamen honestorum ho...um est, vt in his & similibus nuptijs nihil inconsulto legitimo magistratu agant. Præclarè enim dicit Iurisconsultus, Semper in coniunctionibus non solũ quid liceat, considerandum est, sed & quod honestum est. Itaque in nuptijs contrahendis primum omnium obseruandum est ius naturale, aduersus quod nulla humana dispensatio excogitanda aut suscipienda est. De casibus enim qui habent necessarias causas, & qui rarissimè contingere solent, nullus hîc sit sermo. Deinde obseruandum est ius politicum & publica consuetudo. Qua in re, quia in contrahendis nuptijs non agitur tantum negotium conscientiæ, verum etiam successionis & hæreditatis, id agẽdum est quod & boni viri honestum iudicant, & à legitimo magistratu permittitur.

Clarissimè hîc ostendit Ioannes Brentius perplexitates & angustias, quas patitur in explicando personas prohibitas & gradus consanguinitatis & affinitatis, in quibus matrimonium contrahi non potest, ex deametro cũ Martino Luthero & Bucero, imò & secum pugnans: quod eis facilè contingit qui semel regulam fidei deseruerunt & proprium sequuntur ingenium. Primò omnium, inquit concludendo, obseruandum est in nuptijs contrahendis ius naturale, aduersus quod nulla humana dispẽsatio suscipiẽda est, exceptis casibus qui rarissimè contingunt. Deinde obseruandũ est ius politicum & publica consuetudo. Et tertiò id agendum quod & boni viri honestum iudicant. In cõiunctionibus enim non solum quid liceat cõsiderandum est, sed & quod honestum est. Vbi in genere remittit ad honestatẽ, consuetudinẽ & iudicium boni viri, qui valde variè iudicant, & quisque pro suo affectu & institutiõe vel catholica vel hæretica. Nascitur ei hæ angustiæ ex eo quòd in Christo & eius vicario nõ agnoscit potestatem legislatiuam, quam ostendimus necessariò sequi potestatẽ magnæ multitudinis gubernatiuã. Est autẽ omnium Christianorũ vna respub. vna ciuitas, vt dicit B. Augustinus: quanquã per se absurdum sit dominum domus non posse familiæ suæ præscribere leges secũdũ quas viuat in domo sua. Moyses enim, inquit Apostolus, fidelis erat in tota domo eius tanq̃ famulus in testimoniũ eorũ quæ dicẽda erãt. Christus verò tanq̃ filius in domo sua, quę domus sum⁹ nos: qui eandẽ potestatẽ peregrè profectur⁹ in eũ trãstulit, quẽ nomine suo eidẽ familiæ præfecit, quẽ tamen voluit omniũ domesticorũ esse ministrũ, vt quæreret & procuraret nõ sua cõmoda sed eorũ dũtaxat salutẽ: Qui voluerit, inquit, inter vos prim⁹ esse & maior fieri, erit vester minister & vester seruus. Et B. Hierony. Propterea inter 12. inquit, vnus à Christo eligitur, vt capite cõstituto scismatis tollatur occasio. Hac potestate vsus est Apost. multa apud Corinthios disponẽdo. Cætera, inquit, cũ venero disponam. Fugit itaque Brentius primò ad ius naturę, nihil docens vnde ipsum sumi & colligi debeat, an à fine operis principali, an à secundario, nihil etiam distinguens inter ius naturæ, quod ex principijs practicis necessariò, & aliud quod duntaxat probabiliter sequitur, vel quod solum est eis consentaneum & aliter fieri posset: quæ doctores scholastici exactissimè tractant. Et in hoc fallitur, quòd nihil faciat discriminis inter ius naturæ coniugium dirimens & solum prohibens. Nullam prætera rationem habet multiplicandæ amicitię in contrahendis coniugijs, quã tamẽ potissimũ habendã esse docet B. Aug. & etiã Philosophi lumine tantũ naturali rationis illustrati. Ait enim Plutarchus, Quid est quod propin

De opere monachorũ. c. 25.

Hebre. 3.

Matth. 20.

Li. 1. aduersus Iouinianum.

de ciuit. Dei lib. 15. cap. 16.

In proble.

quis & cognatis non nubunt? an quòd nuptijs necessitudines augeri volunt, & vltro citroque filias dando & accipiendo, multos tibi propinquos adiungere? Sacri verò Canones omnibus his diligenter expensis, explicant quæ sint impedimenta solum prohibentia, quæ dirimentia, & vbi ius naturale vel diuinum ambiguum est, vel solum prohibens, non dirimens explicant, & addunt quod ei pro tempore est consentaneum. Nec aliter explicat Brentius ius naturæ quàm quod hoc sit, in quo conueniunt Moyses & leges Romanæ. Hoc, inquit, esse Ius naturale perspicuum est: Sed quo scripturæ testimonio est perspicuum? Nam disputationes & variæ doctorum sententiæ ostendunt obscurum esse, an sint iuris naturæ ea in quib' politia Mosaica & Romana cõueniunt, cùm certũ sit nõ esse Iure naturæ prohibitas oẽs personas quas Moyses in Leuitico numerat. Multa sunt & alia in quib' Brentius angustias se pati ostendit, referens propterea tandẽ omnia ad boni viri iudiciũ. Adduximus autem huc eius de hac re sententiam, vt manifestum sit contra Martinũ Lutherum & Martinum Bucerũ, palam & catholicè eum docere atque confiteri leges Leuitici de nuptijs, locum non habere tempore noui testamenti, & per euangelium esse abrogatas, & diuersum docentes ad Iudaismũ redire, atq; ad infirma conuerti elementa. Bucerus etiam & Lutherus nullam admittunt consuetudinem, nullam honestatem, cuius non meminerunt leges Leuitici. Ait enim Bucerus, Quis honestatis hîc maiorem rationem habeat Deo ipso omnis honestatis authore? Et Lutherus numeratis personis quę ratione consanguinitatis & affinitatis in Leuitico à nuptijs prohibentur, Harum, inquit, cùm nulla personarum matrimonium contrahere possunt, cum reliquis possunt. Inde sequitur, consobrinos inter sese matrimonij leges sociare posse diuina & Christiana potestate, hoc est ex euangelica libertate. Nullam hi admittunt legem Romanam, nullam consuetudinem, nullam adoptionem, nullam honestatem, extra personas à Domino in lege prohibitas. In quibus omnibus etiam aduersatur Ioannes Brentius, qui in nuptijs præcipuam tribuit Romanis legibus authoritatem. Nec tamen satis sibijpsi consentit (vt suprà diximus) Nam primùm reijcit Romanas leges, eò quòd sacris Canonibus se subijciant, quare suam quoque authoritatem, inquit, amittunt, & postea reuertendo concludit, In contrahendis nuptijs, inquit, debemus etiam ab his personis quas politica nostra iura, hoc est Romana prohibent, abstinere, Et mera est insania quod dicit, Appellabimus à deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum administratoribus ad ipsas leges, quemadmodum ille quondam appellauit à Rege somnolento ad vigilãtem, & alius ab ebrio ad sobrium. Vbi vniuersos Imperatores à multis seculis & legum administratores, homo heretico errore ebrius, somnolentos facit & ebrios. Et ad quos iudices appellabit? Si ad Martinum Lutherum & Bucerum, hi iam sententiam contra ipsum pronunciarunt, & quidem potissimum Lutherus asseruit esse contra libertatem euangelicam, quòd aliæ leges quàm Leuiticæ in nuptijs prohibendis locum habeant vel audiantur Et si ab eorum sectatoribus doceantur reipub. administratores atq; Imperatores, hi persuadebunt vt contenti sint iisdem legibus diuinis. Alij dicent Imperatores religiosè fecisse agnoscendo primariam in regulandis nuptijs apud prælatos ecclesiæ authoritatem, qui in sua gubernatione altiorẽ scopũ spectãt quàm potestas secularis. Multò probabilius collegisset Brentius

Bucer. in cõment. in Matt. cap. 19.

In ser. de matrimonio anno 25. Argentorati impresso.

tius, ex eo quòd administratores Romanarum legum eas pontificijs canonibus subiecerũt, ipsis hoc iudiciũ deferẽdo, quod in nuptijs Canones isti sunt obseruandi ex authoritate saltem legum & Imperatorum, qui eos approbando suos fecerunt. Deberet Brentius exhibere procuratorium, quo commissum est ei nomine Imperatorum appellationem hanc interponere, quæ quia adhuc pendet, nihil esset innouandum, donec definitum fuerit an rectè se sacris Canonibus subiecerint, an malè. Plurima alia prætereo in quibus idem Ioannes Brentius aduersatur Luthero & Bucero. Hi enim admittunt patruelium & consobrinorum coniugia, ipse tanquam infamia dãnat: Probat ipse sicut leges Romanæ, cognationem legalẽ quæ est per adoptionem, quam illi tanquam libertati euangelicæ contrariam improbant. Dicit pręterea omnes personas à fratre aut sorore descendentes, similiter ascẽdẽdo super amitam in infinitũ esse iure naturæ prohibitas, cõtra ipsam veritatem & eosdem ipsos nominatos. Quando autem tandem se explicare non valens, omnia refert ad iudicium viri prudentis, meritò ad Concilium generale referre deberet, cui nullus vir bonus in prudentia, iudicio & authoritate præferri potest, in quo omnis huius controuersiæ facta est definitio tempore Innocentij 3. Concilio videlicet Lateranẽ, quo nunquam vllum fuit celebrius aut numerosius, viris sanctis & doctissimis. Scribuntur enim in eo fuisse patriarchæ & prælati mille trecenti & quindecim. Verè scriptum est de Brentio & reliquis ecclesiæ desertoribus, Perdam sapientiam sapientum & prudentiam prudentum reprobabo.

Vt autem plenius intelligantur quæ scribit Ioannes Brentius, numerabimus personas quas in Leuitico ob consanguinitatem & affinitatem docet esse prohibitas, & quas iuxta leges Romanas. Ob consanguinitatem dicit prohiberi matrem, materteram & amitam, & ex paritate rationis omnes personas supra eas ascendentes, item & sororem, & ex consequenti omnes ex ea descendentes filiam & neptem. Ob affinitatem verò nouercam, vxorem patrui, vxorem fratris viuente adhuc fratre, sororem vxoris viuente adhuc vxore, nurum, priuignam, filiam priuigni vel priuignæ. Iuxta leges verò Romanas ob cõsanguinitatem scribit prohibitas, matrem, auiam, proauiam, abauiam, amitam, materteram, amitam magnam, & amitam maiorem, materteram magnam & maiorem, fratris filiam, fratris neptem & proneptem, sororem, sororis filiam, neptem & proneptem. Et ob affinitatem iuxta easdem leges Romanas, nouercam, socrum, matrem socrus, soceri vitrici & nouercæ, auiam socrus, soceri. & cæt. Addit à latere vxorem aui & proaui, quæ sit nouerca, vxorem fratris, sororem vxoris, vxorem priuigni, nurum, priuignam, pronurum seu vxorem nepotis aut pronepotis & cęt. vxoris neptem, proneptem & cæt. Ex quibus manifestum est quod multò plures personæ iuxta Romanas leges à coniugio prohibẽtur quàm vetantur à domino in Leuitico, quas omnes Brentius vult nũc esse prohibitas, & simul alias iuxta boni viri iudicium.

Ioannes Caluinus quasi nouus legislator & Iudex à Deo missus, de ecclesiæ legibus circa nuptias iudiciũ sibi vẽdicat, imò & impietatis eas & iniquitatis damnat. *Dum è matrimonio, inquit, sacramentum fecerunt coniugalium causarum cognitionem ad se traxerunt, & leges sanxerunt, partim in Deum manifestè impias, & partim in homines iniquissimas.* In institutionibus cap. 19. parag. 38. *Caluinus*

Responsio. Cognitionem causæ matrimonialis ad ecclesiam pertinere superiùs ostẽdimus, quam tamen alia quadam ratione pertinere diximus ad iudicium seculare. Est enim matrimonium in officium naturæ & propagationem ciuium reipub. Ordinatur etiam ad multiplicationem fidelium & cultum Dei secundum religionem Christianam. Iniquam autem esse legem aliquam ecclesiæ, vel in Deum impiam, nullo scripturæ testimonio ostendit, sed affirmat solùm. Quare iniquissimum esset ei contra scripturam credere, quæ dicit, Ecclesiam qui non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, quę ipsa à Christo testimonium habet veritatis, cuiusque propterea in dogmatibus sequenda & seruanda est sententia, vt scribit B. Augustinus contra Petiliani Donatistæ epistolam.

Matth. 18.

cap. 19.

Caluinus. *Quales sunt, vt coniugia inter adolescentulos, parentum iniussu contracta, firma rataque maneant.*

Responsio. Quæ scriptura docet contrarium? Imò ipsa docet vota & iuramenta filij in domo patris, & mulieris in domo viri, de abstinentia & ieiunio facta, obligare apud Deum, donec eis fuerit contradictum: quia in istis subijciũtur & subsunt alijs. Votis autem castitatis & abstinentiæ à concubitu non ita cõtradici potest, in quibus alijs non subijciuntur, iuxta interpretationẽ B. August. Fallitur hîc Caluinus, & reliqui aduersarij, nihil discernentes inter prohibitionem & diremptionem matrimonij. Diximus enim filio prohibitũ esse inconsultis parentibus matrimoniũ contrahere, sicut etiã cõtra promissionem alteri de contrahendo factam, contrahere, & contra votum castitatis: valida tamen sunt si huiusmodi matrimonia cõtrahantur.

In cõmentar. Matth. 19. Et hũc errorẽ manifestè prodit Bucerus, quãdo docet nihil esse differẽtiæ inter hæc verba, Accipio te in maritum: vel, Addico te mihi in vxorem: &, Spondeo me tibi vxorem fore. Quid enim, inquit, illa verba habent quod non contineatur in istis, Spondeo me tibi vxorem fore?

Caluinus. *Ne inter cognatos ad septimum vsque gradum legitima sint matrimonia, & quæ contracta sunt dissoluantur.*

Responsio. Olim ante Concilium Lateraneñ ad septimum vsque gradum personæ inter se contrahere vetabantur, vt ad plures per consanguinitatem & affinitatem naturalis amicitia diffunderetur: Et vsque ad septimum gradum rationabiliter, vltra quem non facilè remanebat communis radicis memoria. Restricti sunt autem postea vsque ad gradum quartum, vltra quem inutile tunc & periculosum erat gradus consanguinitatis prohibere, iuxta sententiam Concilij generalis. Inutile quidem quia ad remotiores consanguineos quasi nullũ fœdus maioris amicitiæ quàm ad extraneos habebatur, charitate in multorum cordibus frigescente. Periculosum verò, quia concupiscentia & negligentia præualente tam numerosam consanguineorũ multitudinem homines non satis obseruabant, & sic laqueus damnationis multis inijciebatur ex remotiorum graduum prohibitione. Restricta est autẽ prohibitio vsque ad quartum gradum, eò quòd vsque ad quartam generationem homines viuere consueuerunt, vt sic non possit cõsanguinitatis memoria aboleri: Vnde dominus in tertiam & quartã generationem peccata parentũ se visitaturũ in filijs cõminatur. Habita est igitur in his prohibitio nib9 ratio, hominũ videlicet cõfœderatio & multiplicatio amicitiæ, & ad amicitiã quasi fugientẽ reuocandã ad quartũ gradũ restricta est prohibitio. Has autem fuisse iustissimas rationes coniugia prohibendi, docet B. Aug.

Lib. 15. de ciuitate Dei cap. 25.

Gradus

Gradus verò ipsos contra gentium omnium iura, & Moysi quoque politiam, confingunt. Caluinus.

Iusta ratione ecclesiam gradus computare aliter quàm eos leges computant, docet Alexander 2. scribens episcopis atq; iudicibus per Italiam cōstitutis. Nos, inquit, Deo annuente hanc quæstionem, de varia graduum cōputatione discutere, curauimus in synodo habita in Lateranē consistorio, conuocatis ad hoc opus episcopis, clericis atque iudicibus diuersarum prouinciarum. Deniq; diu ventilatis legibus in sacris Canonibus, distinctè inuenimus ob aliam atque aliam causam, alteram legum fieri, alteram Canonum computationem. In legibus siquidem ob nihil aliud ipsa graduum mentio facta est, nisi vt hæreditas vel successio ab vna ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In Canonibus verò ob hoc progenies computatur, vt aptè monstretur vsque ad quotam generationem à consanguineorum nuptijs sit abstinendum. Ibi præscribitur vt hæreditas propinquis modo legitimo conferatur. Hîc verò vt ritè & canonicè inter fideles nuptiæ celebrentur. Et post pauca interposita. Vtramque tamē cōputationē, inquit, si attentè ac subtiliter perspecta fuerit, idē sensisse & eādē in eis sentētiā esse, atque ad eundē terminū cōuenire manifestissimū erit. Et hoc modo (quo sacri Canones) prudētissimus, inquit, papa Gregori⁹ gradus cōputauit. Quæ ibi latè prosequitur, dicēs profanū esse errorē eorū qui aliter cōsanguinitatis gradus cōputabāt, quos in fine Decretalis suæ gladio perpetui anathematis iugulandos dicit. Hunc igitur profanū errorē resuscitat hic Ioannes Caluinus.

Responsio, 35. quæst. 5. capit. ad sedem Apostolicam

Ne viro qui adulteram repudiauerit, alteram ducere liceat Caluinus.

Quæ est hîc iniquitas, quæ erga Deum impietas? Docuimus in superioribus sententiam & iudicium Saluatoris esse, Omnis qui dimittit vxorem suam & alteram ducit mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Viro igitur quia dulteram dimittit alteramducere non licet, quia sententia Saluatoris mœcharetur.

Responsio Marci. 10. Luca. 16.

Ne spirituales cognati matrimonio copulentur. Caluinus,

Inter cognatos spirituales magna est amicitia. Vt ergo charitas & amor multiplicetur, & ad alios per matrimonium familiaritas & amicitia queratur, iusta ratione spiritualis cognatio ex ecclesiæ constitutione facta, est matrimonij impedimentum, cuius bonum & finis secundarius, est amicitiæ multiplicatio, vt docet B. Augustinus. Et pauci sunt eius gradus in quibus matrimonium dirimit.

Responsio. loco vt supra. lib 6. de cognatione spirituali ca. Vnico.

Ne à septuagesima ad octauas Paschæ, tribus hebdomadibus ante natalem Ioannis, ab aduentu ad Epiphaniam nuptiæ celebrentur. Caluinus.

Ista ecclesiæ ordinatio ante multos annorum centenarios obseruata est, vt docet Gratianus ex Concilio Laodicensi celebrato circa tempora Damasi & Liberi pontificum: item ex Concilio Martini papæ, & Concilio Ilerdensi circa tempora Symachi papę vel Hormistæ celebrato. Et iusta ratione facta est hæc prohibitio, quia dum nouæ sponsæ traducuntur, coniugum animus ex ipsa nouitate, cura carnalium occupatur, & dissolutiones multæ in nuptijs fieri solent, propter quas illis temporibus in quibus homines præcipuè se debent ad spiritualia eleuare, conueniebat prohibere ne nuptiæ celebrentur, hoc est ab aduentu vsque ad Epiphaniam propter communionem, quæ secūdum antiquos Canones in Natiuitate fieri solet.

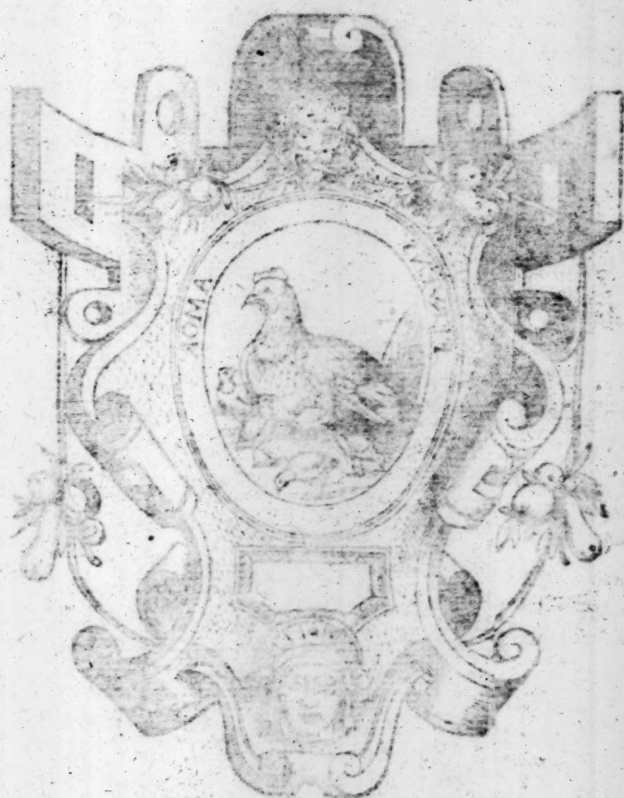
Responsio 33. quæst. 4. ca. Non oportet 1. & 2. Et cap. Non licet.

Et à septuagesima vsque ad octauas Paschę propter communionem Pascalem: & à tribus diebus ante Ascensionem, vsque ad octauas Penthecostes propter præparationem ad communionem illo tempore sumendam. Pastoris namque & animarum præpositi officium est, oues suas ad salutaria dirigere, & à noxijs atque etiam indecentibus coercere, ac earum promouere salutem. Nec tamen irrita sunt coniugia quæ contra hoc ecclesiæ interdictum contrahuntur, sicut nec clandestina. Nihil itaque impietatis aduersus Deum, nihil in homines iniquitatis continent ecclestastici isti Canones quos Ioannes Caluinus impiè & sine scripturis dicit partim in Deũ impios, partim in homines iniquissimos. Ex quibus omnibus nunc dictis certissimum est & infallibili fide credendum, quòd matrimonia contra Canones ipsa dirimentes contracta inualida sunt & nulla.

FINIS ARTICVLI. 20.

ERRATA.

Pagina 10. Versu 8. à fine, consecutus. Ibid. perhibente, & dele, in. pa. 17. ver. 16. infinitos. pa. 19. ver. 5. à fine, suam. pa. 22. ver. 12. habuerunt. pa. 33. ver. 7. exorbitãtiam. pa. 35. ver. 16. à fine: dele post Abel, comma. pa. 36. ver. 11. deputantur. pa. 41. ver. 2. à fine, dele ab eis. pa. 46. ver. 21. à fine, lege hoc modo, cum nihil sit eo loco de iustitia fidei, dicunt & cæt. pa. 55. ver. 20. a fine, pro primo ad, ab. pa. 71. ver, 10. à fine dele facere. Ibid. 8. à fine, recumbit. pa. 71. ver. 7. à fine, pater. pa. 75. ver. 12. intelligantur, vel ver. sequen. conspicitur. pa. 91. ver. 14. à fine, apprehendentis, pa. 105. ver. 12. sua ipsius. pa. 106. ver. 19. à fine, largitorem. pa. 137. ver. 1. respondentes. pa. 148. ver. 9. efficiam. pa. 169. ver. 3. à fine, officijs. pa. 170. ver. 2. releuandum. pa. 174. ver. 15. idem fac versu sequenti, mala, vel adde fructius. pa. 209. ver. 4. à fine, & eorum opera qui. pa. 220. ver. 27. adde vita. pa. 225. ver. 16. à fine, quodque. Ibid. ver. 11. à fine, glorificauit. pa. 261. ver. 17. lege sic. quamdiu quantitas & qualitas panis & vini manent, nec tanta est corruptio & cæ. pa. 263. ver. 15. pro canone, pone Leone pa. 320. ver. 12. à fine, honorari. pa. 321. ver. 5. à fine, lege, Caro autẽ Christi, quia & c. pa. 327. ver. 14. à fine, adhibitis. pa. 372. ver. 11. à fine, dele, sit. pa. 389. ver. 13. lege, quod si fiat. pa. 400. ver. 6. à fine, offert. pa. 417. ver. 15. à fine, institutioni. pa. 435. ver. 16. inungitur. pa. 472. ver. 12. à fine, raptoris. pa. 476. ver. 2. illic. pa. 497. ver. 2. eis. pa. 498. ver. 7. horrebatur. pa. 502. ver. 19. à fine genialibus. pa. 510. ver. 7. à fine, lege possessio.

ROMA

FERVENS AMOR